HRADY
ZÁMKY A TVRZE
KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO.

POPISUJE

AUGUST SEDLÁČEK,

C. K. KONSERVÁTOR A GYMNASIJNÍ PROFESSOR.

ILLUSTRUJÍ

BRATŘÍ LIEBSCHEROVE, V. BRECHLER A B. KUTINA.

DÍL PÁTÝ.

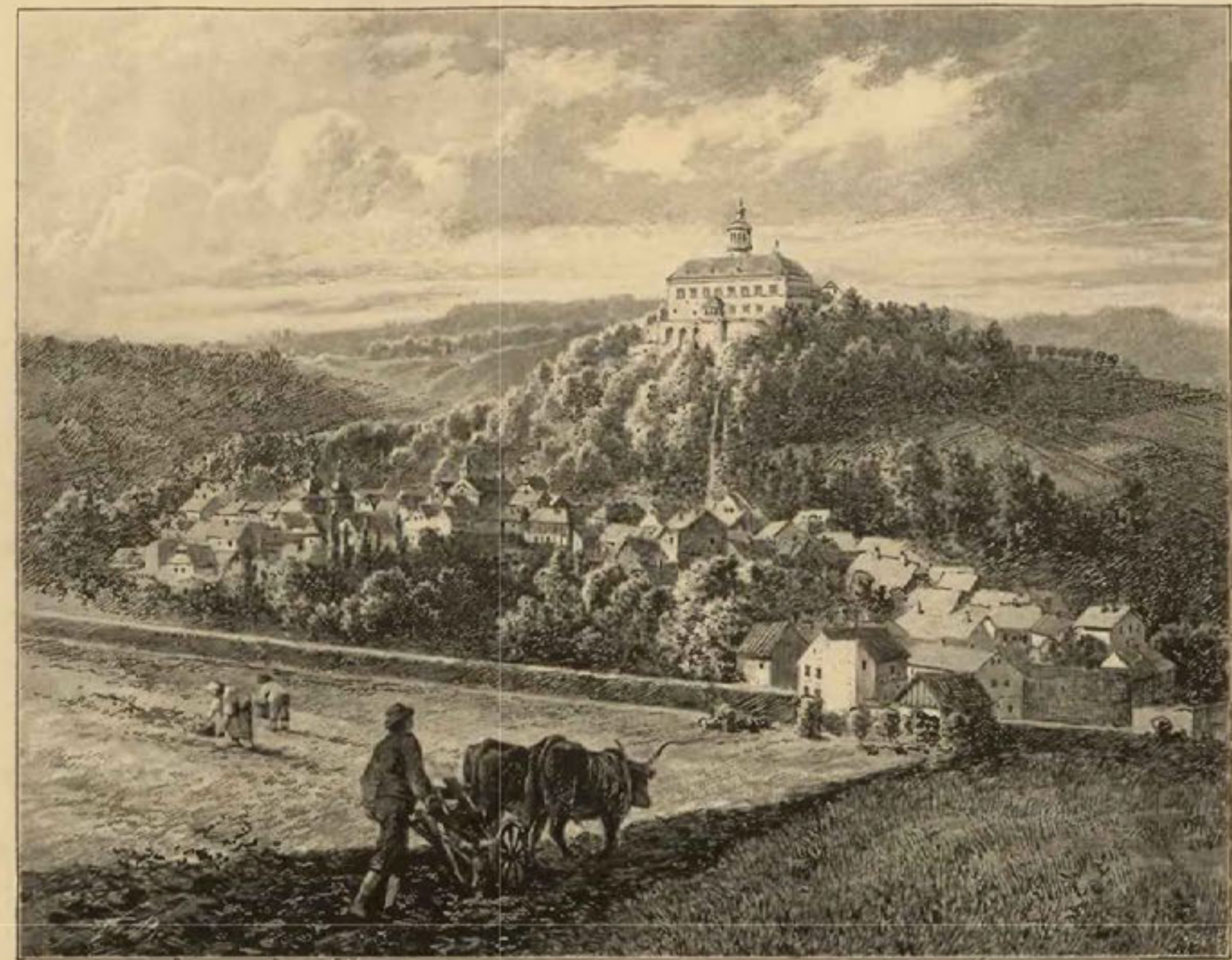
V PRAZE.

TISKEM A NÁKLADEM KNIHTISKÁRNY FRANTIŠKA ŠIMÁČKA.

1887.

DÍL PÁTÝ.

PODKRKONOŠÍ.



Náchod zámek a město.



NÁCHOD HRAD.

1. Popis.



Posud nezrušen a nezlomen panuje hrad Náchodský,[1] sídlo statečných a bohatýrských rodin, svému okolí, neb odkudkoliv se přijde k městu Náchodu, vždy viděti za vysokými horami a stráněmi napřed věž velikou a zažloutlé zdi hradu, na němž osmero věků lidských nic nezměnilo. Úplný obraz hradu s městem, položení jeho a nejbližšího okolí naskytuje se příchozímu teprve, když se nachází pod hradem, a jest to obraz překrásný. Malebně kupí se tu hory zavírajíce důl hluboký, z něhož vyniká hrad slavný bývalými svými pány a způsobou svou bohatýrskou, stoje na vysokém, křovím a stromovím porostlém ostrohu, který severozápadně jen úzkou šíjí se zadní hornatinou spojen jest. Pod hradištěm na pravém břehu Medhuje rozkládá se město, vyplňujíc lučinaté údolí, kteréž na jižní straně vysoké dílem zorané, dílem lesy porostlé hory zavírají. Údolí to od Starého města čili předměstí Náchodského až k Bílovsi, jehož lázně se za stromovím ukrývají, přehlédnouti lze s hradu. Město jest vzezření přívětivého; farní jeho kostel stojící uprostřed náměstí a jeho dvě věže s dřevěnými podsebitími jsou jeho zvláštním příznakem. Pro obchod položen

[1]) Pomůckami: Wegweiser durch das Schloss Nachod 1882 a poznámky v pozůstalosti Hebrově (v archivě Rychnovském). Za velikomyslnou podporu při prozkoumání hradu a archivu děkuji J. J knížeti pánu, J. V. paní kněžně a svobodnému pánu Arnoldovi v. Wevhe-Eimke.

jest Náchod výborně, při jediné pohodlné cestě do Kladska, ale z těch příčin také vydán byl všem svízelům a strastem válek pruských. Jakožto bývalé podhradí Náchodské bylo opevněno zdmi a hradbami, z nichž jen skrovné zbytky zbyly; také úzké a nízké brány městské již před lety se zemí srovnali.

Hradiště samo, vypínající se vysoko nad město, má úpatí široké a rozlehlé. Neb jen na stranu městskou, kdež se k hradu po 298 schodech stoupati může, jest příkré, ano místy srázné; něco volnější jest jeho svah jihozápadní, a nejvolnější a proto i nejdelší jest svah k Plhovu na straně severozápadní. Stráň k městu, na onen čas skalnatá a písčitá, obrácena jest r. 1821 přičiněním P. Regnera, děkana tehdejšího, v pěkné sady, v nichž četné cestičky všelijak se vinouce a ke schodům dotčeným přistupujíce pohodlně a bez unavení přivádějí příchozího až k fortně zámecké; krásné jsou zvláště z jara, když kvete bez. Po táhlých hřebenech na koncích východním a západním této stráně jdou silné a pevné hradby, rozevírajíce se k městu jako ramena a opatřeny jsou několika brankami, kteréž vesměs z novějších dob pocházejí. Asi uprostřed své délky sesíleny byly hradby tyto okrouhlými věžkami, obsahujícími v dolejších svých místnostech vězení, k nimž se ze hradu jen po dřevěných zábradlech choditi mohlo. Západní, řečenou *bílou věžku*, roku 1825 ze všetečnosti a pro nijakou potřebnosť zbořili, tak že sotva již znáti prostoru okrouhlou, kterou zajímala. Druhá věžka stojí posud vypínajíc se asi 9 m. vysoko, také se spatřují na ní zbytky břevnoví, kteréž neslo bývalou ochoz. Aby bylo viděti do bývalé lidomorny, prolámáno jest v ní nové okno. Bohužel, že nemá tato pěkná a stará památka střechy. [1])

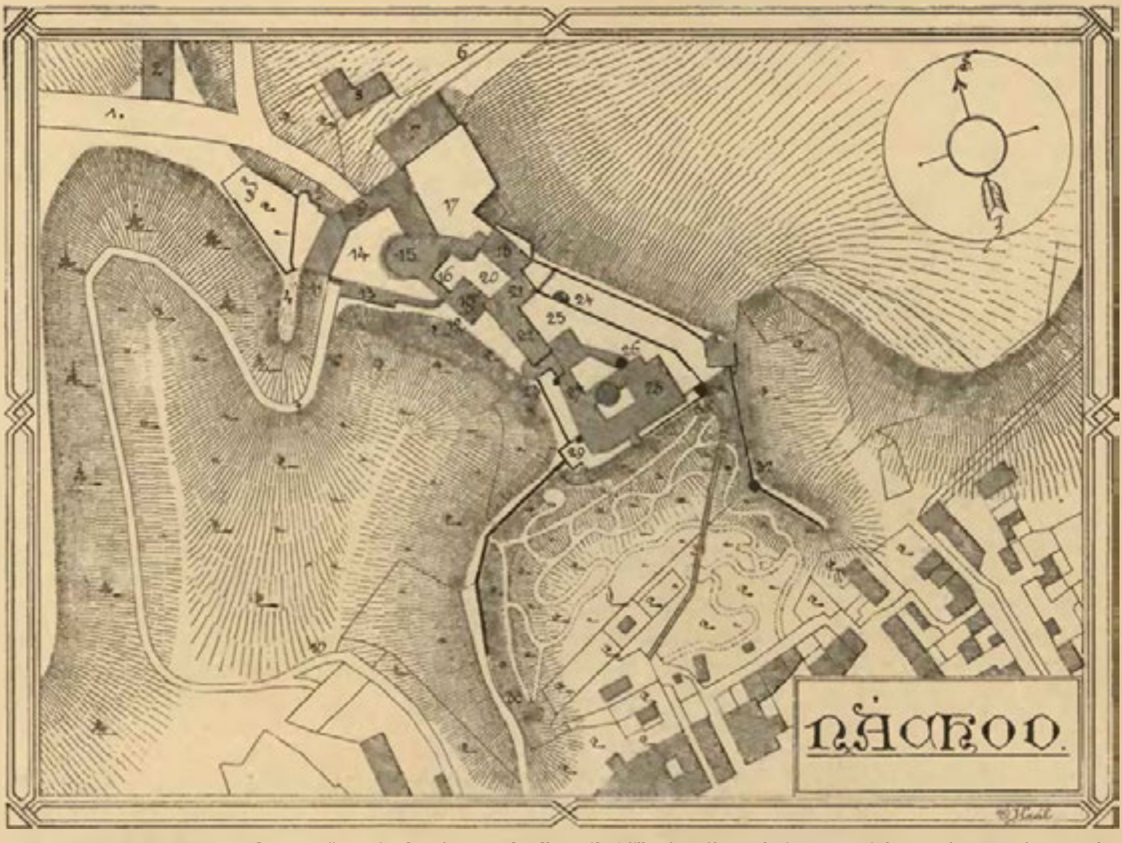
Kromě schodů dotčených, při nichž stojí kaple na památku osvobození zámku od Prušáků (r. 1742), jezdí a chodí se ke hradu trojí cestou. Jedna cesta vychází z města a vinouc se po roklinatém boku hradiště na straně jihozápadní, jest zároveň rozkošnou procházkou mezi lesy a zahradami. Brána na této straně se nacházející jest jednoduchý portál postavený ze štukoví, nad nímž se dvojí erby z kamene tesané, totiž rodiny Pikkolominovské a Kolovratské nacházejí, jakožto paměť, že bránu tu postavila kněžna Anna Viktorie Pikkolominová, rozená Libšteinská z Kolovrat, v prvních desítiletích minulého století. Druhá cesta jde z Plhova zvolna nahoru a spojuje se před samou hlavní branou s třetí cestou. Tato jde od sousedních výšin a tak zvaného Červeného kopce, kterémuž tak pro barvu jeho zemin říkají, po dotčené šíji, okrášlena jsouc pěknou alejí lipovou (založenou na konci 18. věku), a takto blízké lesy s nejbližším okolím zámku v rozkošnou procházku pojíc. Zde před samým zámkem stojíme na nejvyšším místě hradiště, zde také počínají první památky bývalého opevňování z doby Trčkovské. V levo od cesty, jde-li se ke hradu, jest mohutná bašta z nasypané země, jejížto plášť již dávno ze strachu před nepřátely zrušen; i ta mohutná sýpka, kteráž tu stála, zbořena za naší paměti. Bývalo tu kromě této ještě několik jiných hradeb, jimž se *nejhořejší šance* říkávalo. [2]) Něco dále v pravo před samou branou jest baštička se zdí z rudého štukoví na skále postavena, ale původu docela nového; avšak nad tím jest zcela dobré opevnění *(vysoké šance)*, které snad zřízeno za doby Pikkolominovské tak, že se z něho na malé šance i na výstupek nad cestou městskou choditi mohlo. Od r. 1658 jest tu zahrádka, pro niž později, když hradby zámku prachem trhali, opevnění toto jediné ušetřili. [3]) Pod tím přes cestu jest knížecí hostinec, jenž byl do naší paměti také kovárnou, a jízdárna, obě bez stavitelských příznakův.

Hlavní či *hořejší brána*, [4]) okrouhlým obloukem sklenutá, postavena jest ze štukoví a vrchní její část zdobí znak Pikkolominovský, rozložený mezi všelijakými nástroji válečnými (děly, koly, koulemi a j.) a sochami Marta a Herkula, jako by znaku ostříhali. Tato brána i se stavením dlouhým, v němž umístěna jest, postavena r. 1730—1731 a ubytováni tu úředníci panští. Uvnitř má přízemí tohoto domu úřednického arkády na mohutných sloupech položené a do kříže sklenuté [5]) a končí se jižně u brány druhé, kterou se jezdí do města. *V prvním dvoře*, kterýž stavení toto na dvou stranách zavírá, nachází se kašna znamenaná erbem Pikkolominův a za ní stavení zvláštního druhu. Jest to tak zvaný *turjon* (turione), kterýž započali r. 1651 stavěti a r. 1655 střechou pokryli. Hrubé toto, až do druhého poschodí vyzdvižené stavení jest polookrouhlé, stojíc na živé skále, kterouž ještě pro pohodlný příjezd nedávno přitesávali, má malá okna s hrubým vroubením a pokryto jest střechou mansardovou. Původně byla v těchto místech zbrojnice s baštou, ale Oktavio dav to vše zbořiti, postavil zde hrubé a tvrdé stavení k ostříhání příchodu, v němž nyní dole obsáhlé konírny, nahoře divadlo zámecké umístněny jsou. Na jižní straně prvního dvora jest skrovné stavení, v němž bývala šatlava, a od této vybíhá hrubá, střílnami opatřená hradba, v níž se nacházejí dvířka do zahrady na místě bývalých valův a šancí zřízené.

Druhá brána též do okrouhla klenuta a ze štukoví vystavena jest ve hrubé zdi, kteráž postavena r. 1656, aby se z turjonu do protějšího stavení choditi mohlo; z téhož roku pochází i brána tato, jak

---

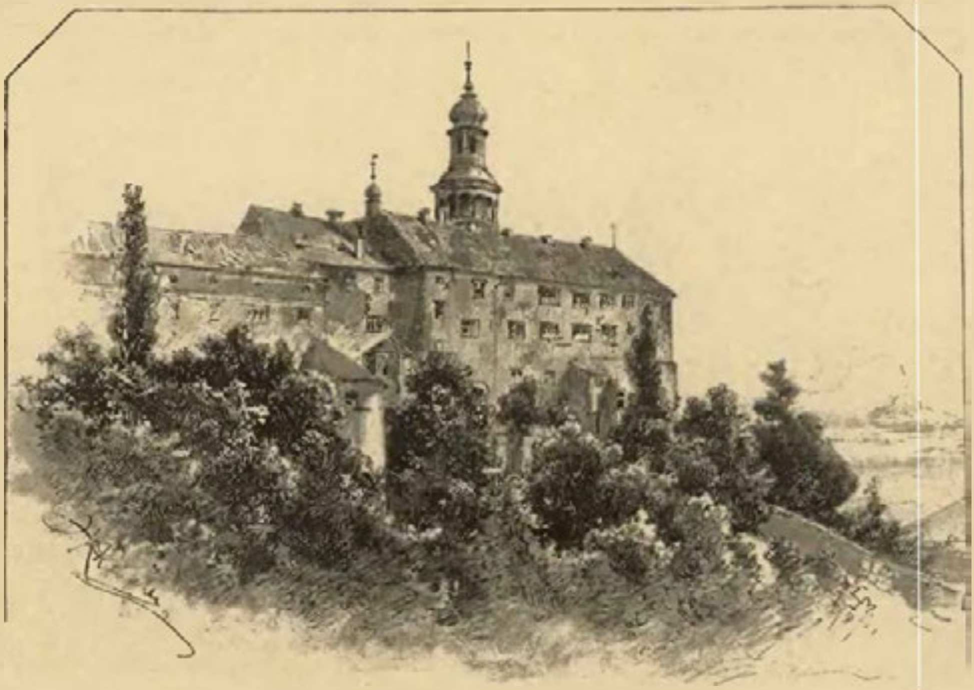
[1]) Roku 1639 kladli v těchto věžích nové podlahy. Srov. Ludvíkovy Paměti na str. 98. [2]) Roku 1633 baterye dřevěná pro 3 kusy na šancích nejhořejších. [3]) Urbář Náchodský II. 255. [4]) Roku 1645 byla troje vrata, kterými se skrze šance do zámku jezdilo, a prostřední brána stála asi v těchto místech (zbořena r. 1731). [5]) Na jednom sloupě arkády u brány vytesán jest r. 1769.



Plán hradu Náchodského: 1. Cesta na červeném kopci; 2. n. hradby nejhořejší s baterií (r. 1633), potom sýpka, nyní pusté místo (r. 1645 šance za zámkem při kořenici?); 3. vysoké šance (r. 1643), z nichž šlo lešeni s mostem zdvihacím na malé šance, r. 1658 zahrada; 4. výběžek skalnatý (snad místo prachovny r. 1632—1731); 5. zříceniny za naší paměti postavené; 6. cesta od Plhova (r. 1647 utvrzená hradbami a branou); 7. jízdárna r. 1744; 8. r. 1645 nová kovárna s kůlnou pro uhlí milířské, nyní byty a hostinec; 9. brána hořejší (r. 1636) v přízemí domu úřednického (r. 1730—1731); 10. starodávná cesta z města; 11. dolejší brána, při ní bývaly baterye nejdolejší pro kusy, malé šance (r. 1633), plochauz nebo-li srub pod vraty (r. 1633), dolejší šance (r. 1632—1655), šilhauz (r. 1643); 12. zahrada (r. 1652 nová); 13. stavení (šatlava) a hrubé hradby; 14. přední dvůr s kašnou, obilnicí, ratejnou (r. 1637). mlíčnikem (r. 1632), světnicí holomčí (r. 1632, snad č. 13), dolejšími marštalemi (r. 1638 snad u č. 9); 15. turjon neb hrubá bašta (za Smiřických zbrojnice) post. r. 1651—1655, v němž nahoře divadlo a dole konírny (r. 1655); 16. hrubá zeď s branou (zal. r. 1656); 17. n. šance velké (r. 1633), nyní zahrada Pikkolominovská; 18. n. stará kovárna (r. 1642), přestavena r. 1656 na byty; 19. stará kancelář (r. 1647), r. 1656 přestavena v dům, v němž r. 1663 hejtman bydlel; 20. místo příkopu a mostu zdvihutého; 21. marštale jízdné klenuté (r. 1635, jinak veliké marštale). Roku 1651—1659 postaven tu dům s branou; 22. nyn. kaple (r. 1651), při níž r. 1651—1659 tento dům postaven; 23. bašta (u níž kabát r. 1639, r. 1660 nad ní nová komora); 24. hluboký vyzděný příkop, do něho vystupuje bašta (r. 1637 bašta nad studnicí); 25. veliký dvůr či „hrubý plac“; 26. malá věž s hrubou zdí, branou a starými stupni; 27. kuchyně veliká (r. 1651), nad ní v II. posch., avšak něco dále k jihovýchodu hořejší kaple; 28. horní hrad se sály, světnicemi, kanceláří důchodní, velikou věží. V něm bývaly kuchynka malá (proti věži r. 1640), dvořanská světnice (r. 1640), komora pro stříbro proti věži (r. 1637), snad i zbrojnice (r. 1640—1653); 29. výstupek n. bašta (r. 1636), kterouž zbořili r. 1651 a opatřili střechou prkennou, v níž byly komory moučné; 30. fortna (s mostkem r. 1633 a s letopočtem 1657); 31. schody z města na zámek; 32. věž ve hradbách stojící; 33. městiště bývalé věže.

kromě toho i způsoba její svědčí. Nad branou jest prázdné okno. Vstoupíce tuto do druhého dvora nepravidelného rysu, na všech stranách staveními zavřeného, máme po levé ruce již dotčený turjon (turione) se vraty do koníren, před sebou stavení roku 1656 na místě staré kovárny postavené, v pravo bránu do třetího dvora a za sebou vedlé druhé brány dům na místě staré kanceláře r. 1656 postavený. Na obou domech proti sobě stojících dobře znáti jest vlaskou rustiku, avšak se čtverhrany většími, nežli se obyčejně při rustice 16. věku spatřuje; to i úprava oken svědčí o 17. věku. Na severní straně tohoto dvora mezi schody na turjon a kovárnou spatřují se dvéře, jimiž se přichází do zahrady Pikkolominovské. Roztomilá tato zahrádka založena jest r. 1751 francouzským slohem na bývalé baště a poskytuje utěšeného rozhledu po této straně hory zámecké a nových sadech na ní pěkně upravených.[1])

[1]) Roku 1642 připomíná se baterye nad starou kovárnou, r. 1633 říkalo se těmto hradbám *šance veliké* a dosti o nich stavěno.



Náchod od západu.

Před *třetí branou* byl vyzděný příkop s mostem zdvihutým, který teprve na počátku našeho století odklizen, při čemž i příkop zasypán. Otvory pro kladky cihlami zadělané spatřují se posud. Stavení, v němž se nachází třetí brána, jest vysoké 3 poschodí (třetí poschodí má však jen okrouhlá, dílem slepá okénka), a má touž úpravu vnější, jako sousední domy. Původně (r. 1635) byly tu „marštale jízdné klenuté," na jichž místě v l. 1651—1659 dům tento postaven. Z téže doby také pochází brána na způsob vysokého portálu ze štukoví postavená, nad níž se spatřuje dlouhý latinský nápis a znak Pikkolominovský, řádem zlatého rouna a všelijakými nástroji válečnými okrášlený. Smysl latinského nápisu jest takový: Oktavius Pikkolomini z Arragony, ze starého a znamenitě u Hetrurských slavného rodu, od Kateřiny, sestry druhé papeže Pia II., původ svůj odváděje, jenž po stupních povýšen byl k nejvyšším důstojnostem při dvoře a vojsku, nikdy toho nežádav, pro výtečnou mužnosť svou za války i míru, nejen jako místodržitel císařův, nýbrž i jako rada jeho; a aby se o jiném pomlčelo, když Francouze od Thionvillu, kteréž oblehli, odpudil, a téhož dne je, jako posud nikdy nebylo, na hlavu porazil a vůdce jich zajal, od Filipa IV. krále katolického ve Španělích vévodstvím Amalfickým byl darován a naposled po mnohých jiných slavných činech do řádu zlatého rouna z vlastní dobré vůle královy povolán; nad to přečkav válku, která třicet i více let říší veškerou zmítala, za stálého míru na kníže svaté Římské říše, a to k žádosti její samé od císaře Ferdinanda III. povýšen byv, Náchod, kterýž za odměnu znamenitého skutku pro blaho a žezlo císaře Ferdinanda II. vykonaného obdržel, obnovil, rozšířil, opevnil. Těchto věcí krátkou památku, aby mělo potomstvo, po stejném bažící, příklad a podnět, v tento kámen vytesati kázal. Na věčnou památku postaveno dne 1. září r. od n. P. 1654.

Třetí dvůr jest dlouhý a prostranný, pročež se ve starých pamětech *velkým placem* nazývá. Na jeho straně západní jest již dotčené stavení, v němž se nachází brána, skládající se ze dvou křídel pod úhlem spojených. V jednom křídle již r. 1651 vystaveném nachází se *kaple zámecká* (jindy řečená *dolní kaple*), k níž vede branka sochami Matky boží a dvou andělův ozdobená. Sochy tyto jsou dílo sochaře Karla Sereny a pod nimi jest zkrácený latinský nápis, jehož smysl jest: Paní všehomíra svaté Marii, Rodičce na nebesa vzaté, Oktavius Pikkolomini z Arragony z Boží milosti sv. Římské říše kníže r. 1654. Kaple totiž posvěcena jest Matky Boží na nebe vzetí. Kaple okrášlena jest mnohými památkami uměleckými. Na klenbě jsou al fresco obrazy ze života Matky boží a štukatury díla umělého více než do pola vypouklé, představující anděly, arabesky a guirlandy. Také na zdech jsou obrazy ze života svatých. Dvě široká okna osvěcují tuto místnosť a ozdobena jsou malbami na skle, jež však pro vysokou jich polohu nelze



Zámek Náchodský ze strany jižní



Náchodský zámek od jihozápadu



Zámek Náchodský od Bělovsi.

pohodlně a dobře spatřiti. Hlavní oltář, ozdobený znaky Oktavia a manželky jeho Marie Benigny, kněžny Saské, vyznačuje se jednoduchostí, bílé sochy evangelistů ve čtyřech úhlech rozestavené svou velikostí. Staré lavice této kaple pocházejí zajisté také z doby Oktaviovy Kaple má kromě toho též vzácnost zvláštního způsobu, totiž hlavu sv. Prudencie před nedávnými časy objevenou. Tabule na zdi jihozápadní, postavená r. 1867 od kněžny Bathildy Šaumburské z rodu Anhaltsko-Saského, upomínkou jest na vojiny císařské, kteří zemřeli na hradě Náchodském, podlehše ranám, jež obdrželi v okolí dne 27.—29. června a 3. července roku 1866. Naproti oltáři hlavnímu jest oratorium knížecí, ozdobené malbami na stropě a vzácnými malbami na skle (Putifarovou ženou Gen. 39, znaky s beránkem a zajícem), kteréž stály podlé pověsti 10.000 fl. Drahocenná tato památka jest z části porušena a snadno jednou za své vezme, udeří-li do ní taška neb kůrka ze střechy. Kaple tato má veliké svobody, poněvadž kaplan při ní ustanovený přímo jest podřízen úřadu biskupskému (před časy arcibiskupství); mši svatou sloužiti může každý den, avšak od 1. května až do 1. listopadu vypomáhá obyčejně ve Svatoňovicích.

Na severozápadní straně velikého dvora jest hluboký, široký a hradbami vyzděný příkop, v němž se nacházejí zahrádky. Dřevěným mostem položeným přes tento příkop přechází se do krásných sadů na této straně se nacházejících. Do příkopu vybíhá z vnitřní hradby bašta polookrouhlá, v nížto jest studnice asi 30 m. hluboká; voda se sem z dolejška tlakem vodí. (Roku 1637 „bašta nad studnicí.“) Ve dvoře jest také kašna (již r. 1643). Na konci příkopu jest domek, v němž do r. 1838 dcera posledního podkoní Pikkolominovského, později panský posel a ponocný bydlívali. V těchto místech jest dvůr mezi příkopem a vnitřním zámkem velmi úzký a na konci jeho jest *fortna* čili branka (r. 1633), kterouž se schází ke schodům a do města.

Vlastní zámek zaujímá celou jižní stranu velikého dvora a v nynější své pestré a rozmanité způsobě upomíná na doby Smiřických; jako byla všechna posud popsaná stavení původu Pikkolominovského, tak jest zámek, ačkoliv mu dal Oktavio asi v l. 1651—1659 nynější jeho šat (rustiku), ve svých částech hrubých dílem pánů z Náchoda a z Kunštátu, ale poslední stavby na něm vykonány teprve na počátku 17. věku. Obsahuje kromě čtverhranného stavení s věží a dvorkem skrovným přístavek a velmi hrubou zeď se štíhlou vížkou. Po sedmi stupních kamenných vstupujeme k prostranné bráně, na níž jest genius držící erby Pikkolominovský a Saský z kamene vytesané. Touto branou a po 3 schodech vkročíme do vnitřního nádvoří či *pátého dvora*, kterýž jest vydlážděn deskami kamennými. V pravo jest část řečeného

přístavku a v přízemí obydlí vrátného, kterýž cizince ochotně po zámku provádí. Naproti bráně a přímo proti příchozímu jest čtverhranný portál s kamennou obrubou ušlechtilé práce a nad ním dva znaky, jeden Smiřických a druhý prázdný, na znamení, že tehda na zámku paní nebylo. Portálem tímto chodí se do prádelny a potom do pokojů mladých knížat a knížecích, také odtud vede chodba do kaple.

Zeď, v níž jest brána dotčená (z velkého dvora do pátého vedoucí), jest neobyčejné hrubosti, obsahujíc nahoře pohodlnou chodbu, kteráž přístavek s hlavním stavením spojuje. Pod chodbou na straně vnitřní jsou znaky Pikkolominovský a Šaumburský, Kurlandský, Šaumburský a Waldecký, a pod tím desatero znaků, na nichž viděti znaky Dobřenský, Minstrberský, Šternberský a Hazemburský. Několik jich jest vybledlých, ale není čeho litovati, poněvadž jest malba barbarská. Zdá se, že nějaký učedlník starší dobré znaky za krátkou mzdu, ale dlouhým mazáním „poopravil." Na konci hrubé zdi jest čtyřhranná štíhlá vížka s hodinami, kterouž se malebnosť zámku zvyšuje. Nynější svou úpravu má také z dob Smiřických.

Do hlavního stavení kráčí se z pátého dvora portálem, který se portálu již popsanému na vlas podobá, avšak s tím rozdílem, že se tu nachází nápis český z r. 1611, vzpomínající Albrechta Vácslava Smiřického ze Smiřic na Náchodě, Ryzemburku, Škvorci a Kostelci nad Černými lesy. Čtyři stupně jsou k portálu a po jedenácti stupních ještě se stoupá, nežli se přijde do dvora nejhořejšího. Pohled, kterýž se tu naskytuje, jest takový, jako by někdo do svatyně vkročil. Na skále vypíná se obrovská věž, svědomá paterých století, k ní přiléhá stavení 2 poschodí vysoké, arkádami a pavlačemi ve slohu vlaském ozdobené; vše to a hrobové ticho, které tu panuje, vzbuzuje v nás cit vznešenosti.

Velká věž hradu Náchodského jest nejznamenitější jeho památkou a má o sobě své dějiny. Ačkoliv nebyla postavena r. 780, jak se některým nesoudným a věcí neznalým spisovatelům vidělo, jest přece na ten čas nejstarším stavením na Náchodě a postavena jest zajisté ještě od prvotních pánů Náchodských. Až do přestavení zámku Náchodského (r. 1611) měla podobu starou, ale Albrecht Vácslav ze Smiřic dal ji ozdobiti krásnou pavlačí a nad tím dvojí lucernou. Roku 1721 dne 24. dubna uhodil do ní hrom, srazil jeden sloup a část římsy a za chvíli byl oheň na střeše. Bylať sice potom obnovena, ale střecha o 15 loket snížena. Na schodech ještě se spatřují stopy po požáru. Vcházeti se může na věž buď šnekem ze dvora (postaveným teprve za Smiřických), anebo původním vchodem ze druhého poschodí. Napřed se jde vedlé věže po 26 schodech a přijde se dveřmi do trnavé síňky, v jejíž podlaze jest čtverhranný otvor. Neb pod tím nachází se vězení asi 9 m. hluboké. Pak se kráčí po 83 schodech ve hrubosti zdi (hrubosť jest 3 m.) až k pavlači. Pamětihodný jest kámen zazděný ve výklenku okna při schodech. Spatřuje se na něm znak Smiřický, po obou jeho stranách číslo 16—12, nad ním VI. a pod ním slovo FAMILIA. K tomuto kameni nese se paměť jedna v účtech starých zapsaná: „Roku 1650 zazděn kámen ve zdi, kdež byl poručil pan komendant nějakého pokladu hledati, na věži na zámku." Patrně tedy tu kámen byl a vylomen proto, poněvadž se za ním pokladové býti zdáli, kterážto naděje se nevyplnila, a tak kámen zase na své místo zazděn. Kromě letopočtu na tomto kameni spatřují se na schodech i jiná čísla (1628, 1642, 16 . 6), poněvadž se pro škody větry způsobené každou chvíli něco na věži opravovalo. Pavlač má 12 sloupův ušlechtile vytesaných a pevné zábradlí. Pod ní jsou kolem ve hrubosti zdi výklenkové s malými okénky; stávaly tu postele pro vojáky, kteří měli stráž na věži. Nad pavlačí visí největší zámecký zvon, řečený Kajetán. Kdo chce užiti pěkného rozhledu po okolí (nechce-li přestati na tom, co viděl na pavlači), může se dostati až do lucerny.

Stavení hlavní má na obou stranách dvoru k východu obrácených v přízemí arkády či podloubí položená na hrubých kamenných pilířích. Nad tím byly kolonady či pavlače se sloupovím ozdobně po způsobu vlaském postavené, kteréžto později zaskleny byvše, nyní jsou chodbami zavřenými. Od Oktavia, který pavlače tyto v l. 1650—1654 obnoviti dal, pocházejí kamenné hlavy nad oblouky zasazené. Podloubím se přijde do hlubokých sklepů pod zámkem, v nichž se též stará studně nachází; také jdou z něho dvéře na pavlač čili altan, který zámek na západní straně zevnčí obkličuje. V přízemí stavení tohoto, jehož celá úprava i s vroubením dveří na dobu Smiřických upomíná, nacházejí se kanceláře knížecí a *archiv*. Tento (pečlivě srovnaný za naší paměti Arnoldem svob. p. Weyhe-Eimke) obsahuje mnoho pamětí, zvláště o době třicetileté a sedmileté války a množství starých účtů zámeckých. Při samém vchodu do tohoto posledního dvora na levé straně jsou pohodlné schody do prvního a druhého poschodí; v tomto se nacházejí hostinice a světnice dvořanské, v onom kuchyně zámecké a některé pamětihodné místnosti. Kde jest kuchyně v západním rohu, bývala *horní kaple*, kdež se mše svatá jen o nedělích a svátcích pro vrchnosť a jednoho neb dva sloužící sloužívala, avšak vyňaty byly svátky hodů božích a za dovolení ke sloužení mší musilo se rok co rok žádati.

Tak zvaný *Španělský sál* (ve východním rohu) zabírá dvě poschodí a má nad okny ještě malá kulatá okna. Klenutí jeho jakož i horní části zdí zdobeny jsou malbami al fresco, kteréž malovali r. 1650

až 1654 na rozkaz Oktaviův malíři Vanetti a Hárovník. Obraz na klenutí ozdobený rozličnými ozdobami díla štukaterského ukazuje Oktavia, jak vkročí vítězoslavně do nebe. Po stranách spatřují se andělé, podávající oslavenci roh štěstí, znak Pikkolominovský, řád sv. Štěpána Pisanský, zámek Náchodský (r. 1634), klobouk vévodský (r. 1642), zlaté rouno (r. 1645) a klobouk knížectví říšského. Na zdi v levo od vchodu visí veliký obraz Oktaviův, který jest malován od nějakého dobrého malíře nizozemské školy. Po obou stranách jsou komíny vlaské a nad každým jest veliký obraz. Na jednom, kterýž maloval Piéter Snyers (nar. v Antverpách 1593? žil ještě r. 1662), vyobrazena jest bitva u Thionvillu (hleď na str. 4.). Na druhém obraze, malovaném slavným Jáchymem Sandrartem (nar. r. 1606, † 1688), spatřuje se pamětihodný panket na radnici Norymberské (r. 1649, 5. října), kdež Oktavio přítomen byl jakožto vyslanec císařský, dobře se raduje z míru, kterýž mu ubezpečil ovoce šťastných podniků, kdežto mnohým synům vlasti naděje jich na věky zmařil. Poněvadž jsou osoby za stolem sedící věrně vyobrazeny, nachází se v témže sále rytina, kopie to obrazu dotčeného, na níž jména všech hodovníkův jsou poznamenána. Nábytek v tomto sále jest podobný tomu, jako se užívalo při panketu Norymberském; neb Oktavio jej kázal na místě udělati a na Náchod dovézti. Dveřmi se může vcházeti na pavlač, odkudž se naskytuje krásný rozhled. Není pochyby, že tu bývala od věků tak zvaná *velká síň*, v níž se páni Náchodští se svými milými přátely a sousedy ke hlučným kvasům a hodům shromažďovali.

Vedlé této síně jest velká světnice nárožní, v níž se mnohé obrazy (nejvíce kvítí) spatřují; mnohé z nich pocházejí od malířů nizozemských, od nichž je koupil Oktavio, přebývaje v Nizozemí. V pokoji vedlejším jsou dva veliké obrazy, z nichž jeden dobytí Bony v Africe, jehož se Silvio Pikkolomini súčastnil, druhý bezpochyby odevzdání panství Náchodského dědicům Oktaviovým skrze vdovu Marii Benignu představuje. Ostatní obrazy jsou podobizny rodu Pikkolominovského, totiž Sylvia (otce Oktaviova), Františka (r. 1656—1658), Emilie, manželky tohoto, roz. Strozzi. Na jednom obraze vyobrazeny jsou děti, ale neví se, co znamená. Také jest tu obraz nějakého souseda Chebského(?), kterýž se mylně za obraz Albrechta, knížete Frydlantského, ukazuje.

V tak zvaném *sále Pikkolominovském* spatřuje se strop dílem štukaterským ozdobený, v jehožto rozích jednotlivá písmena F. O. P. A. se spatřují; tato jsou počátky slov: Fra Ottavio Piccolomini Arragona. Jest tu množství obrazův osob tohoto rodu a příbuzných jich, a to tito: Jáchym mnich (roku 1260), Alamann Adimari, Eneáš Sylvius († r. 1464), František († r. 1503), Eneáš Sylvius († r. 1634), bratr Oktaviův (pod nímž visí vývod rodiny, kterýž sestavil svob. p. Weyhe-Eimke), Jan Pompejus († r. 1765), Jozef Parille († r. 1783), poslední toho rodu, Eneáš Sylvius († r. 1673), pod nímž visí seznam všech držitelů Náchoda (s připojením vývodu, kterak nynější kníže pán a paní kněžna od krále Jiříka Poděbradského po přeslici pocházejí), Viktorie, sestra Oktaviova, Kateřina Adimari (manželka Eneáše Sylvia † r. 1634), Josef Sylvius († r. 1645), Violanta, dcera Kateřinina, Askanius, arcibiskup Sienský (r. 1620), Oktavio († r. 1656), Sylvius, otec Oktaviův, a manželka jeho Violanta Gerini.

V pokoji císařském spatřují se především obrazy panujícího císaře pána Františka Josefa J. V. a císařové Alžběty J. V. a kromě toho obrazy některých předešlých panovníků, jako: císaře Ferdinanda III., císaře Leopolda (jakožto mladíka), císaře Karla VI. a manželky jeho Alžběty, císaře Františka I. a manželky jeho císařovny Marie Terezie. K nim se druží obrazy Jiříka Viléma († r. 1860), panujícího knížete v Šaumbursku Lipském, a manželky jeho Idy, rozené kněžny Valdecké († r. 1869). V tabulnici spatřují se krásné umělé gobeliny (z r. 1649), kteréž pocházejí z Bruselu. Podobné gobeliny, v nichž erb Oktaviův vetkán jest, nacházejí se v ložnici kněžnině.

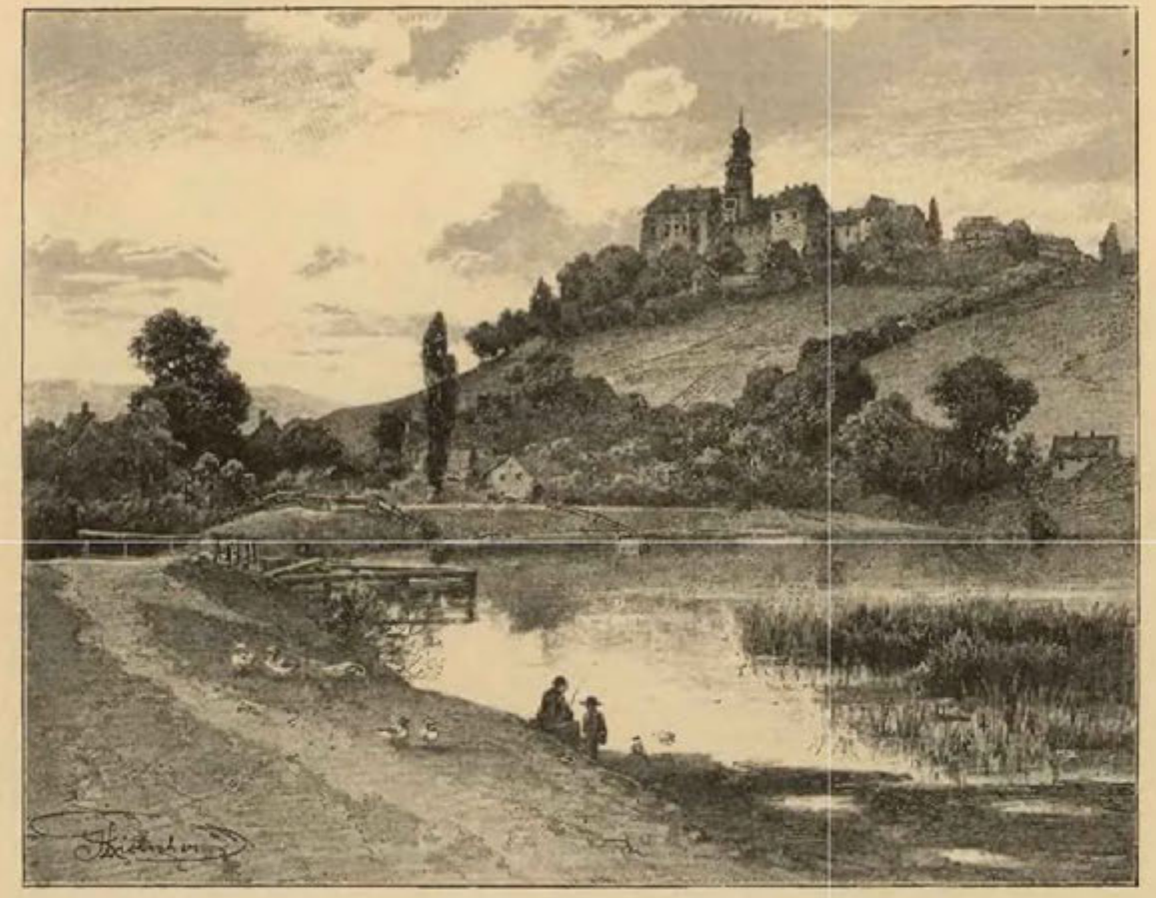
A tak viděti, že chová hrad Náchodský jen památky rodu Pikkolominovského. Z doby předešlých pánů zůstaly jen stavby, kteréž se nemohly tak snadno odstraniti jako jiné památky. Uvnitř zámku upomíná na Smiřické jediné starodávný strop dřevěný, kterýž se nachází před španělským sálem. Podlé popisu panství, r. 1628 sestaveného, obsahoval hrad Náchodský „na pevné skále od kamene na větším díle v nově přestavený“ v zavření svém 4 dvory, 25 světnic větších i menších, 2 paláce (nynější dva veliké sály), 19 komor, 12 sklepů suchých či místností dolních klenutých, 3 sklepy pod zemí, kuchyni, kuchynku, pekárnu, lázeň, vodárnu, kovárnu, marštale klenuté pro 45 koní a staré marštale pro 18 koní. Nyní jest místností ovšem mnohem více a snad dvakráte tolik.

Dotčený seznam, jsa nejstarší pamětí o vnitřním rozdělení, podává pramálo světla o původní úpravě hradu; avšak zkoumá-li se poloha hradiště, zbytky ze starých dob a přiberou-li se pravidla všeobecně platná, obdržíme tento obraz starého hradu: Tři cesty od Plhova, z červeného kopce a z města spojují se v *předhradí* v prostoře, na které jest nyní první dvůr. Prostora tato jest málo urovnána, místy vyčnívají holé skály. Je tu něco stavení dřevěných k účelům hospodářským. Hluboký příkop (na pláně č. 20) odděluje od této prostory hrad a po mostě zvoditém přichází se do *dvora*, kterýž jest na dvou

stranách hlubokými příkopy otočen; jest to prostora větším dílem prázdná a také nerovná, jen ke hradbám přistaveny domky dřevěné, jako na př. marštale blíže mostu. Na straně západní byly částečně náspy a hradby, z části jen holé hradby. Zde stojí až na naše doby mohutná polookrouhlá bašta (č. 23), do níž zabíhá dům (22) r. 1651 stavený. Zdá se, že to bývala bašta, do níž se obyčejně všechen hnůj házel. Roku 1640 „prolámán kus zdi v jedné baště, kady se hnůj a jinší neřád z kabátu ven ze zámku vyhazoval a zase táž díra zazděna.“ Valy totiž blízko této bašty se nacházející (tuším mezi č. 23.—29.) jmenovaly se kabátem, jako se říkalo jinde (na Krumlově a na Zvíkově) na plášti. R. 1660 postavena jest na této baště komora, ale za naší paměti zase rozmetána. Od této bašty vedly pavlače ke druhé baště na rohu jižním se nacházející (29), která měla důležitou polohu, poněvadž od ní vybíhala hradba k městu. R. 1651 sňat krov z této bašty a vrchní část její pobořena, potom uděláno tu dřevěné přístřeší, pod nímž byly r. 1663 komory moučné. Tarasy, kteréž se od této bašty k fortně táhnou, snad obsahují v sobě staré zdivo; jisto jest, že tu býval jako nyní tak i za oněch dob výstupek, na němž stávala dřevěná vížka dle obrany hradu. Kdykoliv hnila aneb jinoukoliv pohromu vzala, zbořili ji a postavili novou ze dřeva (na př. r. 1636). Při východním rohu zámku bývala fortna, bezpochyby v nějaké malé věži, aby se po pěšince rychle do města scházeti mohlo; avšak spojení mezi hradem a hradbami k městu vybíhajícími zprostředkováno pavlačemi dřevěnými. Hlavní silou a přední záštitou byla hrubá okrouhlá věž, vznášejíc se vysoko k nebesům; neb jsouc postavena na temeni hradiště na skalce, jejíž končina hrubé její tělo objímá, stála o sobě a pyšněji se nesla, nežli nyní, kdež jest zastavena. Zdivo její, asi stejně tak vysoké, jako nynější, pokryto bylo podsebitím a končitou střechou. Stavení horního hradu při věži prvotně bylo skrovné, a teprve když rostly potřeby pánů, přirůstali domové, až pak vše sloučeno a pod jednou střechou srovnáno. Poněvadž stálo na skále povýšené, jezdilo se k němu do kopce; z těch příčin také potřebí bylo později udělati schody, když zámek rozšířen na svůj nynější obvod a páni chtěli míti dvory pěkně urovnané.



Hořejší brána v zámku Náchodském. (Na plánĕ čís. 9.)



Náchod od rybníka.



2. Děje hradu a jeho držitelé.[1]

Náchod položen jest v krajině, kterouž se od starodávna ze Slezska a Kladska do Čech chodívalo. Od Levína vedla sem pohodlná cesta čili úval, za Náchodem pak se stoupalo až ke známé Brance (t. j. bráně zemské), při níž byla hlavní stráž v této krajině, pročež se také začátku té výšiny náchod říkalo.[2]) Ačkoliv na místě města osada nějaká od pradávných dob stávati mohla a stávala, sahají počátky hradu přece jen do druhé polovice 13. věku.[3]) Krajinu zdejší totiž, která zajisté před tím ke jmění zemskému náležela, opanovali páni, kteří milovali osobní jméno Načerat (později i Hron) a proto názvu *Načeratici* zasluhují, jak i oni sami se někdy nazývali.[4]) Roku 1239 proslul *Pakoslav* jakožto jeden z předních pánů zemských, jemuž proto jméno Velkého dávali. Starší syn jeho *Načerat* (r. 1241 až 1263) založil hrad Bradu u Jičína a stal se předkem pánů z Konecchlumě a snad i Železnických (Třemešských ze Železna), kteří měli erb znaku Náchodských podobný. Mladší syn *Hron z Náchoda* (r. 1241 až 1289), který se tak poprvé r. 1254 nazývá, poslán byl r. 1247 sám třetí do říše, když volili za krále Viléma Holandského. Tehda prý pro svou moudrost obdržel od krále znak svůj, černého lva na zlatém štítě,[5]) kteréhož znaku potomci jeho, páni Březničtí z Náchoda, až do vymření svého užívali a město Náchodské užívá posud. Hron se má obyčejně za zakladatele hradu Náchodského, ale naň upomíná také blízké městečko Hronov. Potomek jeho *Ješek*[6]) se synem svým tolikéž *Ješkem* řečeným postoupil hradu a města Náchoda, ovšem nikoliv dobrovolně, anobrž z přinucení *králi Janovi*, kterýž mu dal zaň směnou veliký kus Černých lesův, avšak v manství a pod léno.[7]) Potomci Ješkovi seděli na Kostelci Černém a na Moravě.[8])

Od krále Jana přejal Náchod jakožto manství královské *Hynek* čili *Haiman z Dubé*, pocházející z Frydlantské větve tohoto rodu, kterýž se poprvé r. 1325, jako pán Náchodský připomíná.[9]) S bratřími svými držel také Pardubice, jež vyměnil za Visemburk, Skalici, Třebechovice a jiná zboží, o něž se potom podělili, tak že vzniklo několik větví této pošlosti Dubské. S těmiž bratřími dal r. 1326 dne 6. března na hradě Náchodském dva lány rolí svobodné ke kostelu Krčínskému, začež směnou mlýn zádušní

[1]) Pomůckou: Památky hradu, města a panství Náchoda od J. M. Ludvíka 1857. [2]) Podobněž Záchod neb Náchod u Tábora, položený na konci rybníka Jordánského a na svahu návrší. [3]) Co se staršího o hradu vypravuje, jest bajka, jako na př., že hrad Náchodský založen byl r. 780 a zakladatelé jeho že byli Berkové z Dubé (Paproc. o st. měst. 234, Králův průvodce III. 13). Naše zprávy shledány jsou v Erbenových a Emlerových regestech. [4]) Palacký (I. b. 471—472) má je za větev Ronovcův, čemuž znak odporuje. Předky pánů z Náchoda jsou bezpochyby Načerat (1180—1188), bratr Smilův, a Jindřich řečený Načeratic. [5]) Dalimil (Font. r. B. III. 184) dí: Hron tu byl v radě ze všech moudřejši nazván, pro to mu říšským králem černý lev na zlatém štítě dán. [6]) Ješek byl tuším synem Hronovým, jiný syn Hron připomíná se r. 1321 (Emler, Reg. III. 295). [7]) V rukopise Summa Gerhardi (vyd. Tadra) praví se, že král Jan vzal Ješkovi Náchod nikoliv „bez příčiny“ (— pomni tu vypravování Neplachova k r. 1277). Jako směna líčen tento postup v listě r. 1348 (Sommersberg p. 954). [8]) Srov. děje Kostelce a Wolného topogr. III. 408. [9]) Tab. vetust. n. 396.

v Krčíně obdržel.[1]) Provázel krále na jeho dobrodružných cestách (r. 1331 jej hostil v Náchodě) a maje vždy něco peněz po ruce, také mu půjčoval.[2]) Sedával i na soudě zemském.[3]) Roku 1341 prodal klášteru Polickému vsi Petrovice, Petrovičky, polovici Hodkovic a Dřevíče a roku 1349 dne 4. února mnichy Břevnovské, Polické, Broumovské a Rejhradské i se služebníky a čeledí jich ode všech cel a platů provodních, jak z osob tak i z potahu a zboží vezeného ve městě Náchodě osvobodil.[4]) Roku 1352 prodal mausionářům Pražským vsi Černílov a Jasenný a r. 1353 byl již mrtev.[5])

Haimanovi synové Hynek a Ješek drželi společně hrad Frymburk, kromě toho každý díl svůj: Hynek Náchod a Ješek hrad Levín s panstvím. Dělení to stalo se někdy po r. 1360.[6]) Hynek připomíná se často jako kollator kostela a oltářův na panství, kromě toho držel i Meziříčí, Vernířovice, Zálezly a Abršpach.[7]) Po r. 1363 nenašli jsme ho jako pána Náchodského.[8]) Poněvadž se *Anežka kněžna Svídnická* a paní na Trutnově a Králové Dvoře († 1392) r. 1377 jakožto patronka kostela Hronovského připomíná, jistě lze za to míti, že držela v ty doby panství Náchodské.[9]) Také bohatý pan *Fůta z Častolovic* hrad Náchodský několik let (zejména roku 1390–1391) držel,[10]) a poněvadž od pana *Beneše Silného z Dubé* založen jest oltář sv. Mikuláše v kostele Náchodském, víře podobno, že i on nějaký čas Náchodem vládl. Od r. 1392 vyskytuje se *Jetřich z Janovic* jako pán Náchodský[11]) a též panství Levínského se hradem Homolí. Roku 1392 před samými letnicemi udělil Náchodským a vesnicím, které s nimi trpěly, svobodu, aby mohli o jmění svém na jistý způsob říditi. R. 1402 dne 29. listopadu daroval ke kaplanství Matky Boží v Náchodě platy na vsích Dubně, Trubějově a Radechové a r. 1403 založil podlé vůle n. Beneše Silného z Dubé nové kaplanství u oltáře sv. Mikuláše, jež nadal platy v Sendraži a Mezilesí u přítomnosti Václava, kaplana na hradě Náchodském.[12]) Král Václav učinil ho roku 1405 dne 5. ledna popravcem v kraji Hradeckém.[13]) Jetřich nemaje dětí, měl jakožto společníky jmění svého bratra svého Jence z Janovic a bratrana neb synovce Jana z Janovic a ze Chlumce. Z těch příčin následoval po Jetřichovi, když asi r. 1408—1409 zemřel, bratr jeho dotčený pan *Jenec z Petršpurka*, jenž se r. 1410 jako patron oltáře sv. Doroty připomíná.[14]) Nástupce jeho, známý



Obraz Pikkolominiho v zámku Náchodském.

onoho času *Jindřich Lefl z Lažan* a z *Krakovce*, vykonával práva panská v Náchodě r. 1413 a ještě v červenci roku 1414,[15]) ale ještě toho roku prodal panství Náchodské *Bočkovi z Kunštátu* a z *Poděbrad*, jenž mu dal směnou hrad Bechyni. Král Václav potvrdil trh tento roku 1415 dne 14. ledna. K panství náležely tehda hrad Náchod s městem, městečko Hronov, vsi Duben, Poříčka, Radechová, Pavlišov, Sedmakovice,

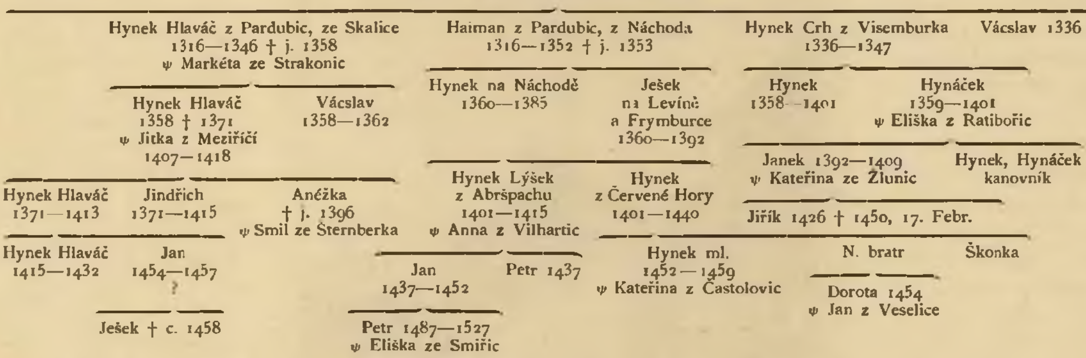
[1]) Lib. erect. VIII. f. 138. Paprocký o st. pan. 154. [2]) Archiv dvorský, listy d. 1337, 9. Jul., 1339, 28. Maj., 1340, 1. Aug. [3]) Rel. tab. I. 408, 409. [4]) Paproc. o st. pan. 149, 150. [5]) Dobneri monum. III. 341, 344. [6]) Jan společně s Hynkem r. 1360, odtud sám jako pán na Levině a Čermné (Rel. tab. I. 435, Lib. conf. I. C 3, H 7, II. F 7 III. D 4, arch. Náchod.). [7]) Lib. conf. ed. Tingl I. 21, 23, I. C 3, F 1, F 4, H 6, II. F 7, G 4, III. D 9. [8]) Jak se zdá, prodal Náchod v l. 1367—1370 a usadil se na Abršpachu a Červené Hoře. [9]) Lib. conf. III. C 25. [10]) Roku 1390 patron ve Hronově, r. 1391 oltáře sv. Doroty v Náchodě (Lib. conf. V. C 2, C 4). [11]) Jetřich se připomíná jako pán na Skalici r. 1395—1407 (Lib. conf. V. O 2, VI. H 16), na Hronově r. 1309 (VI. A 1), na Náchodě r. 1399—1408 (VI. A 16, D 16, H 10, H 19, P 12). Srov. i Rel. tab. II. 10, a Lib. conf. VI. P 19. [12]) Lib. erect. VI. f. 209 a 371. [13]) Arch. korunní. [14]) Lib. conf. VII. A 11. [15]) Lib. conf. VII. C 14, D 11.

Brné, Srbská, Dobrošov, Žďár, Jistbice, Lipí, Brašec, Babí, Pastorkov, Slavíkov, Trubějov, Kramolná, Bílevec, Skopce a Peklo.[1]) Současně s tím nabyl Boček, jenž se roku 1416 jako patron kaplanství p. M. připomíná,[2]) hradu Homole.

Po smrti Bočkově zůstalo právo dědičně na Náchodě synům jeho; tím se nám však nevysvětluje, proč byl r. 1417 Čeněk z Veselé a z Vartemberka pánem na městečku Skalici, kteréž k Náchodu patřilo,[3]) jakož i příčiny poznati nelze, proč Náchod z ruky do ruky přecházel. Byly ovšem tehda časy bouřlivé, kdež rozplameněná náboženskými vášněmi válka odrážela se kolikráte ode tvrdých zdí hradu Náchodského. Slezané nejednou přešedše přes hranice, nelítostně sobě vedli, nikoho neživíce.[4]) Roku 1422 vyskytují se Gabriel z Otoslavic, panoše moravský, jako purkrabě, a Mikuláš z Veselice, jako pán na Náchodě; tento snad byl držitelem zástavním, poněvadž odjinud známo jest, že Gabriela sadil pan *Boček* z *Kunštátu* a z *Třebové*.[5])

Vývod pánů z Dubé a z Náchoda.

Půta z Dubé, z Jestřebí, z Frydlantu



Poněvadž r. 1425 biskup Vratislavský se Slezáky vtrhl silně do Čech a okolo Náchoda všechny vesnice pálil, nařídil Gabriel obci zdejší, by na svůj náklad opevnila hradby městské; když pak odpírala, a on na lidech starých se doptal, i penězi i stavivem obci pomáhal. Téhož roku zdržoval se také na Náchodě hradě pan *Viktorin*, a jsa tehda samojediným držitelem panství, potvrdil Náchodským r. 1425, 22. prosince výsadu, kterou jim byl někdy Jetřich z Janovic udělil. Nedlouho potom zemřel na Poděbradech (1. ledna r. 1427), muž mladý v 25. roce věku svého, pozůstaviv po sobě synáčka šestiletého *Jiříka*, dědice Litic a Náchoda po otci a Poděbrad a jiných statků po strýci svém.

Téhož roku přešlo zboží Náchodské a Homolské v držení *Janka Holého* či *Holce* z *Nemošic* a *Mikuláše Trčky* z *Lípy*, obou horlivých Táborův, o nichž pochybno, mocí-li vešli ve zboží toto, anebo-li jim v zástavu dáno; neb dle nejistého poznamenání Jan ujal Náchod za 1500 kop a Trčka Homoli za 1000 kop.[6]) Před tím, jak se zdá, drželi Náchod společně. Hledíce na nedostatek obce, která neměla nač mostův opravovati, svolili, aby brali mýto z lidí Homolských.[7])

V ten čas smluvena byla v Říši na sněmě Frankfurtském nová výprava. Tuť knížata a města Slezská, chtějíce křižákům pomoci a také škody jim od Táborův učiněné napraviti, vtrhli do Čech s velikou mocí a oblehli Náchod. O čemž když zvěděli Hradčané a kraj Hradecký, táhli bez meškání Náchodským na pomoc a vedl je Jan Čapek ze San, jeden z hejtmanův Sirotčích. Ráno dne 13. srpna počali obojí harcovati před Náchodem, a tu Slezáci odtrhše od města, jako by utíkali, stíháni jsou od Náchodských a Hradeckých, až minuli horu tuším tu, okolo které na východní straně od Náchoda zahýbá se cesta na půlnoční stranu ke Hronovu. Za horou měli Slezáci silnou zálohu, ze které nenadále vyskočili na Čechy a hnali je k městu, tepouce a bijíce je. Když pak tito jen stěží do města se uchránili, vpadli Němci do předměstí, vraždili lidi chudé a nemocné ve špitále ležící a natropivše ohavností dosti a spálivše předměstí, navrátili se domů. Zpráva o velikém útěku německém u Tachova, která jich asi téhož času došla, byla nejspíše hlavní příčinou, proč od obléhání Náchoda upustili.[8]) Janek Holec držel věrně se Hradeckými, jimž i r. 1429 pomohl, když jim Hynek Krušina škoditi chtěl. Také škodil Slezanům až do r. 1432, kdež zahrnut jest do příměří se Slezany učiněného.[9]) Asi tehda prodal Holec panství Náchodské *Janu Baštínovi* z *Porostlé*. To se stalo ještě r. 1432, neb t. r. 12. prosince prodal Baštín mlýn v Bražci, r. 1433 lázeň

[1]) Archiv č. III 485, DD. 61 p. 390. [2]) Lib. conf. VII. F 15. [3]) Lib. conf. VII. H 1. [4]) Srovnej star. letop. na str. 48. [5]) Ludvíkovy Paměti na str. 98. [6]) Hájek k r. 1428, Beckovský, str. 733, Paprocký o stavu městském, str. 235. [7]) Svědčí o tom nejstarší knihy Náchodské. [8]) Tomkovy dějе Prahy IV. 391, Paproc. o st. měst. 235 (ze psané kroniky pp. z Hazemburka), Hájek na str. 403, Beckov. V. 728. (Srov. st. letop. 72) [9]) Tomek, IV. 529.

v podměstí Náchodském, jmenuje se tu seděním na Náchodě, a r. 1433, 20. září s Mikulášem Trčkou z Lípy na Homoli glejtoval pány Slezské do Litomyšle. Purkrabího tu měl na hradě Petra z Příčna. O hradě několik let odtud se zmínky nečiní, až k r. 1437 připomíná letopisec, že *Jan Kolda ze Žampachu* tu neděli po sv. Vácslavu v noci (29. září), když se v Náchodě slavilo posvícení, ztekl hrad Náchodský a tím mocně panství ujal. [1])

Kolda pocházející z rodu vladyckého stal se na čisto loupežníkem a škůdcem, vypadaje z hradův a tvrzí svých na městečka a vsi protivníkův svých, jež oloupiv pálil a daleko za hranice (do Kladska a Slezska) na plen vybíhal, ano i o samou Prahu se pokoušel (roku 1440). I nemohlo scházeti, že sobě Kolda znepřátelil dvě strany, jak Slezáky tak i Čechy, zvláště kraj Hradecký. Východní Čechy pod hejtmany svými hotově vytáhly a k nim se připojil i pan Jiřík, dědic pravý Náchoda s krajem Boleslavským, a konečně i Pražané, z druhé strany mocně vytáhli knížata Slezská s městy. Jetřich z Miletínka, hejtman Hradecký, obořil r. 1441 Koldovy tvrze Dubenec, Černíkovice a oblehnul Rychemberk, kdež zanechav dostatečné vojsko k obléhání, hnul se k Náchodu, kdež všichni jednotníci se shlukše, hradu dobývati počali. Kolda přemoci té odolati nevěda, času nočního se 37 jezdci ze hradu se vyloudil; noci druhé opět se jich asi 70 vykradlo, třetího dne pak více než na 150 koních z města vyrazili a v útěku spásy hledali. I vypálili páni hrad Náchodský a zkazili, při čemž i město samo popelem lehlo. To vše se stalo mezi 5. a 20. červencem, tohoto dne také Pražané domů odtáhli.



Druhá brána v zámku Náchodském.

Po této výpravě položili sobě pánové, vladykové a města sněm do Čáslavi na den 17. srpna, kdež se chtěli pokusiti o konečné smíření mezi Koldou a jeho protivníky. „A vyhlášeno jest, aby Kolda držel hrad s městem Náchodem až do budoucího krále.“ [2]) I dostal se starý škůdce opět v držení pelechu svého a ustanovil si zde za purkrabího Vaňka Kokomena ze Žampachu. [3]) Jiný skutek Koldův bylo ztečení města Polkenheinu ve Slezsku (r. 1444), kdež kořisť svou před stíhajícími jej Slezáky uchrániti nemohl. [4]) Nájezdy a pleny jeho ztratily docela politickou stránku a staly se sprostým zlodějstvím. Po veliké noci r. 1447 jeli kramáři a kupci na jarmark do Vysokého Mýta; a mladý Kolda zvěděv to, obloupil je, udeřiv na ně, a jiné zjímal a všecko kupectví jim vzal, cožkoli na vozích měli. [5]) Po dobytí Prahy Jiříkem Poděbradským prchli a přijali Kolda a tovaryš jeho Bedřich ze Strážnice lid protivníkův Jiříkových na Kolín, opověděvše oba panu Jiříkovi. Padaje na zboží jednotníkův Poděbradských, činil velikou škodu a záhubu v kraji Hradeckém, pročež páni téhož kraje položivše sobě sjezd v Bydžově, nařídili hotovost veřejnou proti Koldovi, an byv napomenut, pokračoval nicméně po způsobu svém. Nově nařízený hejtman krajský Soběslav z Miletínka rozeslal listy po všech pánech a vladykách, aby dávajíce sobě listů jeden druhému je přečetli a čtvrtek prvý v postě (27. února 1449) k Lochynicům přitáhli a nikoli přijíti nezmeškali. [6])

---

[1]) Staří letop. 104 a arch. č. VI. 429. [2]) Staří letop. 126. [3]) Časop. Mus. 1834, 85. Byl toho roku také purkrabím Petr z Březan (Ludvík oc. str 83). [4]) Staří letop. 136. [5]) Staří letop. 148. [6]) List o tom (v arch. Třeboň.) dán dominica aute Mathei, avšak souvislosť dějů vede k tomu, že se má čísti aute Mathie, což padá na den 23. února a dobře se shoduje se čtvrtkem prvým v postě, kterýž nedlouho potom následoval.

Když vytrhli jednotníci, přitáhl kraj Chrudimský Jiříkovi ku pomoci a položili se u Černílova, také Šárovci, rod bojovný, vytrhli proti Koldovi. V takové nouzi obeslal Kolda ku pomoci Táborské a napsal také (r. 1449, 10. března) list k Bedřichovi žaluje, kterak Mrzák a Jiřík naň táhnou, a napomínaje, aby mluvil s Oldřichem z Rožemberka, mají-liť se k čemu přičiniti, aby tím nemeškali; „nebť oni dadie vám psanie dosti pěkného a na mněť se voziti budú.“ Přispěli ku pomoci jednotníkům také někteří Moravané, ale ti od čeledi Koldovy pobiti a rozptýleni jsou. O nic lépe se nepovedlo lidu krajskému před Kolínem, tak že odraženi s velikou ztrátou, a Kolda porazil lid Jiříkův u Moravské Třebové. Z těch příčin jal se pan Jiřík s Koldou a stranou jeho jednati a uložili příměří. Ale nežli k tomu přišlo, učinil Kolda veliký zájem okolo Mýta a chudým lidem velikou škodu. Za to poplenili „Vlk ze Skal, Jiříkův Bočkův, a Šimerka, Mrzákův služebník“ zboží Křesovské a Landshutské, které Kolda „ve svém poručenství měl,“ tak že pro to braní a hubení chudiny (r. 1449 dne 2. května) zle naříkal. [1])

Přes všecka smírná jednání vypukla válka po roce znova. Když Kolda zájmy velkými po vesnicích okolo Jaroměře, Smiřic a Holohlav byl obyvatelstvo Hradecka nanejvýše popudil, vytáhla proti němu r. 1450 přede žněmi hotovosť kraje Hradeckého pod Jetřichem z Miletínka a dobyvše Skalice a Bolehoště leželi polem v Dobrušce proti Koldovi. Avšak v ty chvíle Kolda a pomocník jeho Svojše z Opočna pálili a hubili chudé lidi obou stran. Opět pře ta upokojena r. 1450, 11. června na sjezdu Vildšteinském, ale panování Koldovo mělo se již chýliti ke konci. [2])

Jest vůbec podivno, že Koldové se na hradě Náchodském, dědictví Jiříkově, tak dlouho udržeti mohli; musíme hledati příčinu dílem v bezvládí zemském, dílem že Kolda jednotil se s mocnými pány českými, a to nepřátely strany Poděbradské, kteří vždy na sněmích a sjezdích pře jeho na krále budoucího odkazovali. Když tedy r. 1453 král Ladislav vládu nastoupil, vymohl u něho p. Jiřík jako správce království a hofmistr dvoru královského, že mu král vydal r. 1453, 20. listopadu listinu, aby mohl sobě Náchod jako ušlechtilé manství (jakož „předešlí náměstkové jeho drželi výmluvami směnnými“) vepsati ve dsky dvorské. Tím listem potvrzeny mu: *hrad* a *město Náchod* jmenovaný a *hrad Homole* řečený, s dědinami, dvory, platy, užitky, lukami, pastvami, lovem ptačím i zvířecím, potoky, rybníky, řeky, vodotočinami, lovením ryb a tak dále. [3])

Po té byl Kolda (jenž zatím r. 1455 řemeslo své ve Slezsku prováděl) pohnán do soudu zemského, aby navrátil Jiříkovi hrady Náchod a Rychemberk. K soudu on státi nemohl, neboť práva na zboží zadržalé prokázati nebyl s to, však postoupiti jich nechtěl. Smluviv se tedy Jiřík s přátely svými, všecky hrady Koldovy jeden den obehnali, totiž Náchod, Černíkovice a Rychemberk. „U Náchodu sám ležel dvě neděle (asi od 8. dubna 1456), potom udeřili k šturmu a tu jest zbito Čechů, sám milý Bůh ví jim počet, a při tom šturmu zabit jest znamenitý rytíř pan Častolár, chtěje



Partie ze zadního dvora zámku Náchodského.

[1]) Děje Palackého, arch. Třeboň. Staří letop. [2]) Správcem panství byl r. 1452 Vaněk Nosálovský. [3]) DD. 61, 390.

rytířství svého dokázati; i přivezen umrlý do Prahy. I dobyli jsou i jiných hradů páně Koldových a zbořili.“ [1]) Kolda, byv nálezem soudu zemského (roku 1456, 12. května) vypověděn, zemřel někde v cizině a *Jiří z Poděbrad* teprv nyní vešel v držení Náchoda. Za něho spravovali panství r. 1457 Jan Kaňka z Ješkovic, r. 1460 Jan Mikeš Hložek ze Žampachu.

Byv pak Jiří učiněn králem (r. 1458), Náchodské štědrostí svou obmyslil a povolil jim listem svým 27. května 1458 daným výroční trh na den sv. Martina. Panství Náchodského postoupil synům svým *Bočkovi* a *Viktorinovi* z *Kunštátu*. Ti udělili r. 1459, 2. června městu nové svobody. Hrad a město v ty časy požívaly hojného míru, jen r. 1469 přerušen rykem válečným. Tehda se byl Fridrich z Hagu, polní vůdce Uhrův (ve válce proti Jiřímu), zmocnil Broumova, odkudž číně časté nájezdy po okolí a do Kladska, mnoho městeček a vsí poplenil a vypálil i s klášterem Polickým. Oblehl prý i Náchod, kdež však při dobývání hradu, maje Vratislavské na pomoc, nemalou ztrátu utrpěl, totiž 50 mrtvých a 100 raněných.

Po smrti páně Jiříkově synové po něm pozůstalí Viktorin, Jindřich starší, Hynek a Boček rozdělili se o veškeré dědictví otcovské (r. 1472, 9. března). Při tom dostalo se *Jindřichovi staršímu:* ve Slezí Minstrberk město a hrad s knížectvím, město a hrad Frankštein s panstvím, v Čechách hrad a město řečené Kladsko se všemi příslušnostmi hradu Kladského, hrad Homole, *hrad a město Náchod*, též také se všemi těch hradů příslušnostmi a panstvími, a znamenité zboží Visemburské a zboží Skalické, kteréž se podlé jiných zboží k Náchodu drželo, hrad Kunětická hora s příslušenstvím. [2]) Na to potvrdil kníže Jindřich výsady Náchodským r. 1474. Správu panství obstarávali v ty časy r. 1480 Jan z Horky a r. 1483 Vaněk Vrtimák z Rokytníka. [3])

Kníže Jindřich byl pán ducha mírného a povahy příjemné, neméně i srdce udatného; neboť již za živobytí otce svého skutky hrdinskými se osvědčil. Avšak pán tento hospodařil špatně a proto byl v ustavičných závadách. Odciziv již r. 1477 od Náchoda hrad a panství Homolské, zastavil potom Náchod sám *Zbyňkovi* z *Buchova*, který jej držel v létech 1484—1488. Potom se dostal Náchod zástavou *Kateřině ze Strážnice* a *ze Štítar*, kteráž slíbila (r. 1493, 13. září) vrátiti Náchod knížeti a synům jeho Albrechtovi, Jiříkovi a Karlovi, jakmile jí 1000 kop gr. na něm zapsaných navráceno bude. [4]) Pokud víme, měl kníže poslední jednání na Náchodě r. 1496 dne 18. srpna. Hradby, kterými bylo město ke hradu přihrazeno, totiž na jedné straně od hradu k bílé věžce a z druhé strany od fortny hradové až po sroubek na konci zdi městské vystavený, Náchodští nebyli povinni opravovati, avšak od žádného pána na to jistoty neměli. I dal jim kníže jistotu takovou a navrátil jim příkop městský, kterýž jim byl n. Kolda odňal. Nedlouho potom (vkladem r. 1497 dne 14. června) zastavil kníže hrad Náchod s městem, dvory poplužnými, many v Srbské, Rybnících, Vysokově, Dubně a Skalici, též městečko Skalici s příslušenstvím *Janu mladšímu Špetlovi* z *Prudic a ze Žlebův* ve 3500 kopách na 4 léta, tak aby po jich vyjití zase mohl panství vyplatiti. (Visemburk odprodán byl již Petrovi Abršpachovi z Dubé.) K vyplacení již nepřišlo, neb r. 1500 synové knížete panství Náchodské s přidanými many v Čermné Tamchynově, Německé a ve Hronově (avšak kromě mana Skalického) Špetlovi za 100 kop doprodali. [5])

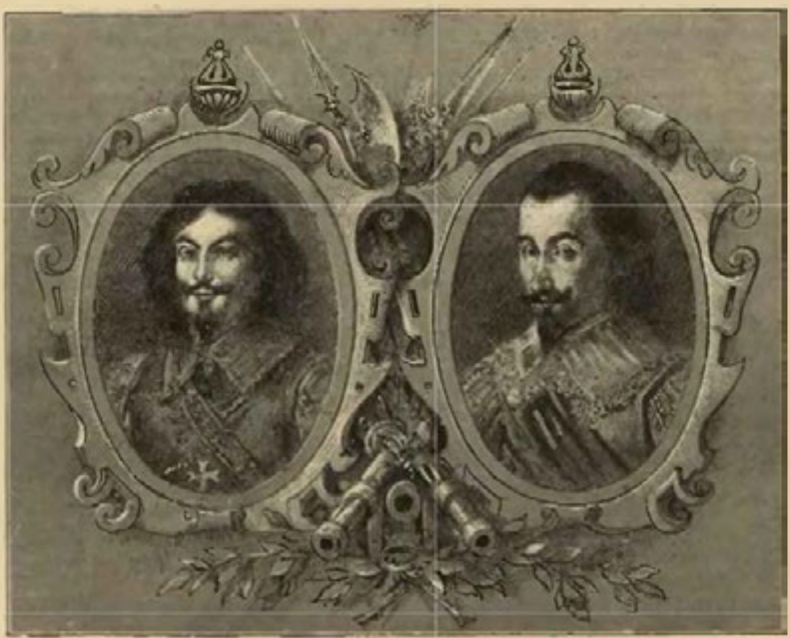
Manželka Špetlova Anéžka z Janovic, s níž on nejen jmění, nýbrž i jméno a znak Janovských dědil, velice příchylna byla bratřím Českým; r. 1501 koupila dům a zahradu na předměstí u velkého mlýna (nyní č. 21—25) i dala to bratřím, aby si sbor udělajíce, tu pánu Bohu sloužili. Roku 1506, 11. listopadu potvrdil Jan výsady Náchodských. Některý čas měl nevoli se Slezany, snad v ten čas, když měl s nimi při kníže Bartoloměj (srov. děje Skal). Tu jednoho času (asi r. 1513, když se Slezané vraceli od Skal) zajali Burjana, syna Janova, a pana Kostku a nesli je ven ze země, za nimiž se Náchodští spěšně do hor pustili. Dověděv se o tom hejtman krajský Jan Černčický z Kácova, kázal hned vzhůru býti a na poplach udeřiti, sám pak poslal na okolní hrady, aby spěšně hory osazovali a s lidem čekali, jestliže by tu Slezané táhli. Jan zemřel r. 1532, [6]) zůstaviv dva syny: *Hynka* a *Burjana*. Hned po smrti Janově pospíšil mladší syn Burjan do Náchoda a přijev sem dne 19. března nejel na zámek prý, než pobyl v městě nevelmi dlouho a jel ten den pryč. Tenkráte asi se stalo, že Mikuláš Mnětický ze Mnětic, maje hrad a panství až do příjezdu obou dědiců zachovati, hrad v moc Burjanovu uvedl. Právo dědičné Hynkovo tím arci neutrpělo, ale nežli přišel Hynek domů, Burjan nemalou summu peněz ukryl, kteréž na díl bratrský položiti měl a z Náchoda odvezl. Potom udělali spolu oba smlouvu, aby Hynek Burjanovi Náchod nechal; avšak Burjan mezi tím pobral mu zbroje, plátna, kment, svršky, odehnal dobytek a dal několik vepřův zabiti.

---

[1]) Staří letopis. 116. Městské knihy Náchodské dí, že jest Bůh „tuto obec vysvobodil z ukrutnosti a nemilosrdenství od p. Jana Koldy“ r. 1456 ten čtvrtek postíce se k sv. Jiří (22. dubna), a v Pražských knihách (r. 1456, 28. Jun.) zaznamenána jest sbírka k zaplacení drábů, kteří táhli s p. Jiříkem k Náchodu (Lib. III. Vet. urb. Prag. f. 253). [2]) Archiv český I. 301. [3]) Čas. Mus. 1834, 85. [4]) Archiv Olešnický. [5]) Rel. tab. II. 494, 526. [6]) Reg. 5 F. k. I. B 18. Dačického Pam. I. 67. Držel také Homoli; když Zikmund Kaufnuk z Chlumu mu postupoval Homole, dal mu listy s truhličkou schovati, kterých věcí Jan potom navrátiti nechtěl (Reg. 2 F. k. s. A 6). Soudil se r. 1531 s Jiříkem Sudlici ze Žernov, jehož viděli holomci jeho, jdouce po lovu, an jezdil s ručnicí zapalovací na kopci nad Vernířovicí.

Tu ujal Hynek Náchod zase, ponechav bratru panství Bezdězské za díl, [1]) a potvrdil r. 1533, 25. srpna Náchodským starobylé výsady, přiděliv jim obdarování na cla a honění zajicův. Nadání to spečetil také Hanuš Prejtchvic z Rajchova, úředník na Náchodě. Konečně prodal Hynek (r. 1533, 16. října) panství své Náchodské a Visemburské panu *Vojtěchovi z Pernšteina* za 12.000 kop pr., a to panství Náchodské takto: Náchod zámek, dvůr popl., město, městečko Hronov, vsi Poříčí, Srbskou, Žďáry, Babí, Slavíkov, Radechovou Horní a Dolní, Pavlišov, Dobrošov, Jistbici, Lipí, Brašec, Vysokov, ves pustou Sedmakovice, Skalice městečko, Zliče, Dubně ves, Starkoč, Kleny, Zběžek, Dřevici Dolní, Žabokrky, Žezlicko, Rokytník, Machov městečko, Srbskou pod Machovem, Lhotu, Čermnou Tamchynovou, Boroví. [2])

Pan Vojtěch měl v Čechách veliké statky a zvláště hojně zboží v Hradecku. Náchodem se velmi málo potěšil. Zemřel již r. 1534 dne 17. března bezdětek na Pardubicích, a pozůstalá po něm vdova Johanka z Vartemberka zemřela na Náchodě r. 1536, 16. března. [3])



Oktavio Pikkolomini a A. z Valdšteina.

Jan z Pernšteina zdědil všechna panství po bratrovi a tím nabyl velikého bohatství. Přikoupil též mnoho sousedních statkův a r. 1534, 24. srpna na Pardubicích potvrdil Náchodským předešlé svobody, zvláště hony na zajíce a mýta. Prodal r. 1544, 16. dubna *Náchod zámek* s příslušenstvím a *Visemburk hrad pustý Zikmundovi ze Smiřic* za 18.950 kop gr. pr. [4])

Zikmund, majetník ještě jiných znamenitých statkův, splodil s druhou manželkou svou Kunkou z Fictum 16 dítek a zemřel r. 1548 maje věku svého 80 let. Pohřben v Týně nad Rovenskem. Ze synů jeho držel *Jaroslav* Kostelec, *Albrecht* Náchod a *Jindřich* Skály, ale to se stalo teprve po nějakém čase; před tím ve spolku a nedílu zůstávali. Albrecht na Náchodsku rozprodal množství úlehlí a pustin od časů husitských ladem ležících a ač prodával lacině, přece mnoho peněz utržil. Bojovav v Uhřích proti Turkům, v mladém věku skončil běh života svého na Náchodě dne 6. prosince r. 1566 a v chrámě sv. Vavřince pohřben. Ve svém pořízení (r. 1566 na Náchodě) odkázal zboží své *zámek Náchod* a *zámek Škvorec* s jich příslušenstvím, též všecky svrchky a nábytky tamtéž i všecky dluhy a hotové peníze *Václavovi* a *Jaroslavovi* synům svým na rovný díl a nad nimi a nad dcerami svými Markétou, Annou a Kateřinou zřídil jakožto poručníky Hedviku z Hazemburka, choť svou (jež obdržela věna 1000 kop a svršky některé), a Jaroslava a Jindřicha, bratry své. Ustanovil též nápady další takto: kdyby synové bez dědiců zemřeli,

[1]) Reg. pčh. kom. soudu r. 1535 B 19—20, C 1. Vůbec měli dotčení bratři mnohé soudy. Roku 1533 vznesl Hynek na hejtmany zemské, že svěřil Burjanovi 1000 fl. uh. a nyní že mu jich navrátiti nechce, tak že skrze to škody nemalé béře. (Srovnej Reg. 5 F. k. s.) [2]) DZ. 6, E 6. [3]) Veleslav. Kalend. hist. — Pilat oc. str. 156. [4]) DZ. 44, H 15 a 7, B 3 (vklad 1545, 9. ledna).

aby dědili napřed Jaroslav a jeho potomci a po jich vymření Jindřich s potomky, než dcerám Albrechtovým aby ti a takoví dědici věna dali. [1])

Paní *Hedvika z Hazemburka* jako poručnice vládla Náchodsku roku 1566—1585 a rozšířila je přikoupením Skalicka a Ratibořic. Památku zbožnosti své pozůstavila, darovavši ke chrámu děkanskému r. 1567 kalich stříbrný a obnovila týž chrám r. 1570. Paprocký k témuž roku vypravuje podivný úkaz: „V času žně hrom z malého mračna černého letěl ve způsobu černé slepice v městě Náchodě, upadl do zámku do placu a posadiv se na zemi, veliký oheň ze sebe vypustil a letěv vzhůru tak hořel, jako by 10 otepí slámy zapálil, potom roztrhl tu věž od spodku až nahoru, kteráž dosti tlustá byla, v níž seděli 2 vězňové, i ty také omráčil.“ [2])

Vácslav Smiřický ze Smiřic let plných dosáh roku 1585, strýci svému Jaroslavovi z poručenství poděkoval [3]) a panství sám ujal. Léta mládí strávil na učení v Italii a ve službě arciknížete Karla; vrátiv se pak vstoupil v manželství s Dorotou ze Šternberka, s kterou splodil syna *Albrechta Vácslava* a dceru Kateřinu. Roku 1586 daroval Hanušovi Buchloveckému z Křížkovic, úředníku svému na Náchodě, louku jednu. Však na krátce byl život jeho. Nejsa ani 30 let stár, zemřel ve Škvorci dne 10. srpna r. 1593 a pochován ve hrobce Náchodské. Smrť jeho jej překvapila, že ani o statku svém říditi nemohl, a tudíž soud zemský poručenství nad synem sotva tříletým a dcerou dal Zikmundovi ze Smiřic na Skalách a Dubu a Jaroslavovi Smiřickému na Kostelci, strýcům jich (roku 1593 ve středu po sv. Lukáši). [4]) Věrně oni vládli a přikoupili svěřenci svému r. 1600 panství Ryzemburské. Nad to pečoval pan Zikmund i o vzdělání sirotka sobě poručeného. Neb Albrecht Vácslav jsa ještě mládeneček, dán na vysoké školy do Heidelberka a odtud do Ženevy. Ukončiv pak učení v Paříži a vycvičiv se tu ve způsobech rytířských, vydal se sám čtvrtý na daleké cesty spatřit jiných národův a jich způsobův. Procestoval Nizozemsko, Anglii, Skotsko a odtud přeplul do Dublina. Když se odtud do Skotska na lodi vracel, zastihla je bouře mořská, kterouž dlouho byli zmítáni, až se i loď o skálu rozbila; s velikou obtíží dostali se na břeh ostrůvka, kdež pod širým nebem při dešti a sněžení přenocovali, schoulivše se těly svými na hromadu a tak jeden druhého zahřívajíce. Z rána sebrali zbytky zboží svého z lodě rozbité a po dva dni v bídné chatě aspoň teplem se zotaviti hleděli, načež na lodce dopraveni do Skotska. Navrátili se pak Anglií, Belgií a Francií do pomoří Italského a odtud říší Německou do Čech přibyli po veliké noci (r. 1610). Zdědiv r. 1611 panství Kostelecké, zvětšil i panství Náchodské, přikoupiv k němu statek Třebešovský (roku 1613). V kostele sv. Vavřince postavil předkům svým pěkný pomník z kamene bílého a tvrdého. Vnitřní hrad má posud úpravu, kterouž mu dal Albrecht Vácslav. Opravil všude na hradě staré zdi, všecka stavení od městské strany až k nynější kapli přestavěl a nejzadnější dvůr ušlechtilým sloupovím ozdobil; na to vše naloženo 18.384 fl. 18 kr. Také postavil svršek na věži třikráte průhledný a kromě ní postavil vížku k umístění hodin, oboje nákladem 4157 fl. [5]) Stavba počata bezpochyby hned po jeho příjezdu (r. 1610) a dokonána roku 1611. Náchodským dal r. 1612 obšírný list na rozličné svobody. Zachvácen byv zimnicí, skonal na Kostelci r. 1614 na veliký zármutek svých přátel a poddaných. Tělo jeho vezeno ve slavném průvodu přátel, služebníkův a poddaných na Náchod a kdekoliv přijeli ke chrámu, tu se zastavili a nad mrtvým tělem kázáno. Ve Skalici mrtvola při planoucích svících a pochodních veřejně byla vystavena a nesmírnému



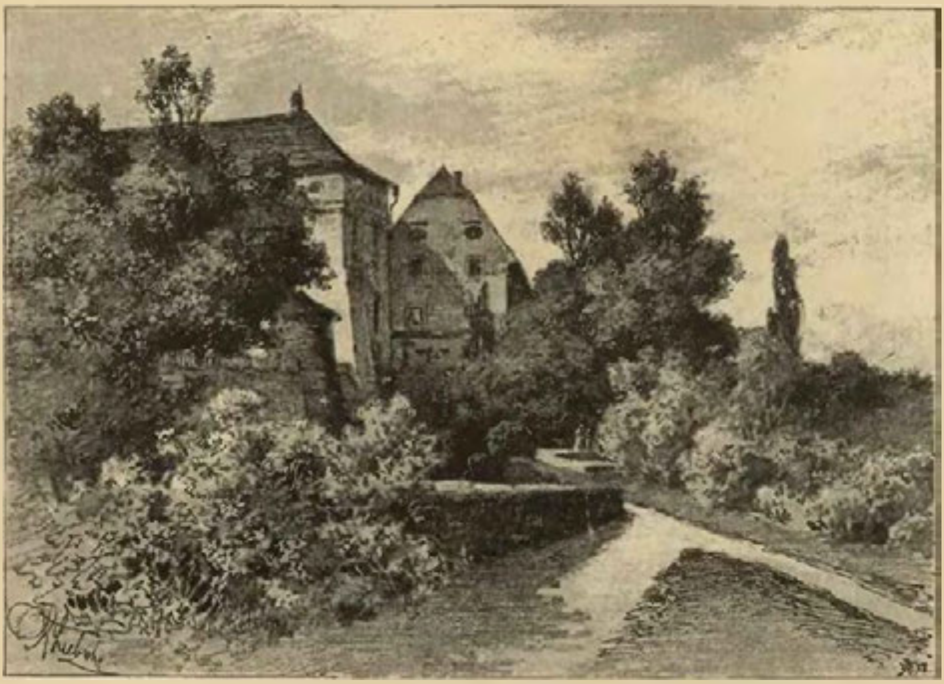
Vížka na straně města pod zámkem Náchodským.

[1]) DZ. 16, A 11—14. [2]) Paprocký o posloupnosti knížat oc. 251, Beckovský II. a. 286. [3]) DZ. 22, N 5. [4]) DZ. 27, A 11. [5]) Urbář panství.

zástupu lidu pána svého oplakávajícího kázal tamější farář. Naposled pak vykonáno kázání v kostele Náchodském.[1]) Po smrti Albrechtově ujala dědictví Smiřické vedlé výpovědi soudu zemského mladší jeho sestra *Markéta Salomena*, provdaná za *Jindřicha Slavatu z Chlumu*, a to k ruce svého bratra mladšího Jindřicha Jiřího, na rozumu nedostatečného, nad nímž též poručenství obdržela. Po bitvě Bělohorské utekla Salomena, předvídajíc úpadek rodu svého, ze země. Do Náchoda přijela z Kostelce se 7-spřeženými vozy, tu zůstala přes noc a více vozů naklásti a spříci dvši, do Kladska utíkala. Také jalový král Bedřich při svém hanebném útěku v noci z 10. na 11. den listopadu na Náchodě noclehem byl a odtud do Slez utíkal; posud se ukazuje na mostě dělicím město a předměstí podkova připevněná, kterouž král z koně ztratil. S ním přišlo do Náchoda komonstva a lidu vojenského do několik tisíc, zůstávajíce tu za dva dni a noc; ti činili znamenité škody, stodoly loupili, v domích násilně u komor a truhel zámky odtloukali a kde co mohli pobrali. Po jich odchodu přišli sem jiní vojáci. Neb markrabě Krňovský, opanovav hrad Kladský s vojskem svým, také osadil hrad Náchod (r. 1621) jednou kumpanií mušketýrů,[2]) chtěje ve válce pro Bedřicha pokračovati. Mezi tím byl kníže Saský stavy Slezské k akkordu známému přivedl, tak že měly všechny posádky Slezanův a tudíž i Náchodská místa svá opustiti. Za tou příčinou psal místodržitel Karel z Lichtenšteina r. 1621, 26. března



Náchod. Kopie obrazu z r. 1740.



Partie z parku zámeckého v Náchodě.

městské radě Náchodské, oznamuje jim, že vojáci Slezští brzo od nich odejdou, a aby potom ani k sobě do města ani na hrad lidu válečného nepřijímali.[3]) Když pak se sebralo vojsko císařské a vytáhlo k obléhání Kladska, vojáci se v Náchodě jen jen hemžili.

[1]) Řečí pohřebních nad mrtvolou jeho 15 bylo tiskem vydáno. [2]) Paměti Pavla Skály V. 70. Viz i Bílkovy konf. na str. 1158.
[3]) Viz k tomu a následujícímu spis: Die Familie Trčka von Lipa auf Schloss Náchod und die Schenkung der Herrschaft Nachod an Ottavio Piccolomini von Arnold Fr. v. Weyhe-Eimke.

Nálezem kommisse hrdelní r. 1621 dne 26. dubna vyneseným měly se zabrati všechny statky Smiřické pro fiskus královský, ale polovici jich pro sebe uchvátil Albrecht z Valdšteina, jenž se byl r. 1583 na hradě Náchodském z matky Maruše Smiřické narodil a poručenství nad blbým Jindřichem Jiřím jakožto nejbližší příbuzný k sobě přijal.[1]) Panství Náchodské a „Rysumburské,“ kteréž s ostatní polovicí pro císaře zabrány, prodal r. 1623 (vkl. 18. března) Karel z Lichtenšteina *Marii Majdaléně Trčkové z Lobkovic* za 205.000 fl. rh., avšak vyminil císaři 4 farní a 8 filialních kollatur.[2]) Paní tato jsouc dobrou hospodyní, kupovala a měnila statky v této jí a podobným lidem příznivé době, kdež jedni valem chudli a druzí statky za babku kupovali. Když Náchod koupila, přijela na zámek, kdež jí darovala městská rada na přivítanou dvě kopy plátna tenkého za 70 kop míš. koupeného. Přes to je „zlá Manda“ utiskovala neméně, jako všechny své poddané, zejména jim odňala právo várek, starodávnou jich živnosť a spravedlnosť, ačkoliv vojskem obojí strany na nejvýš zmuzeni byli. Dvojí smlouvou (r. 1628 dne 7. června a r. 1629 dne 19. dubna zavřenou) prodala paní Náchod a Ryzemburk synu svému *Adamovi Erdmanovi Trčkovi z Lípy* za 200.000 kop míš.[3])



Adam Erdman byl v ty časy JMC. rada a skutečný komoří, později nejvyšší pod Albrechtem z Valdšteina, mužný velitel a udatný vojín. Zasnouben byl



Zavraždění Valdšteina a jeho generálů r. 1634. Snímky rytin ze XVII. století.

s Maximilianou, dcerou hraběte Karla z Harachu, sestrou Marie Isabelly Harachovny, kterou měl kníže Frydlantský. Tím se stalo, že Adam knížeti a svatu svému oddanosť v živobytí i při smrti prokazoval Avšak Náchodští ho nemilovali. Aspoň si měšťané a poddaní na Náchodsku později do něho u Oktavia Pikkolomini velice stěžovali. Po příkladu mateře své sahal též na starodávné jich spravedlnosti. Když pak r. 1631 Sasové do Čech vtrhli a s nimi mnoho exulantů do Čech se navrátilo, tehdy přijela i paní Salomena na Náchod a svolavši úředníky a poddané, jim se jakožto dědičná, avšak neprávně vypovězená

[1]) Obšírně o tom v Bílkových dějinách konfiskace 524—549. [2]) DZ. 141, C 15. Viz II. díl na str. 52. [3]) DZ. 143, A 27, 144, A 13, 296, N 5 První prodej r. 1629 z desk vymazán. Viz i II. díl na str. 153.

paní jich představila a poručila, aby jí poddanosť slibovali; avšak když jsou Sasové z království vybyti, i ona zemi opustila. I shledávaje Adam Erdman, že bude Náchod za ustavičných běhů válečných a při hrozící válce švédské v neustálém nebezpečí, jal se hrad zdmi, roubením a náspy opevňovati, též zdi městské opravovati. Měřič Salomon Ofner, setník inženýrský, všecko dobře změřiv, ukázal nákresy o tom Trčkovi, an do Vratislavě jel a na Náchodě (dne 31. března r. 1632) s 30 osobami rytířskými obědval, a hned potom s prací započato. Denně až 20 zedníkův a 10 tesařů v práci stálo, robotníci pak až z Opočenska voláni. Množství kamene tehda i léta následujícího lámáno na hradby, a ustavičně porážen les na roubení, plaňky, štakety a jiné dílo vojenské. Začato s hrubou hradbou v prvním dvoře, kterouž šancmistr brustwehr jmenoval, také staveny šance mimo hrad podlé nového způsobu a přidělána nová brána. Dne 13. srpna Adam přihlížel k práci a velice radoval se, když na hradbách spatřil již několik děl a 30 polouhákovnic připravených. Koncem téhož roku dodělány i šance dolejší a udělány na ně námětky a šalandy; pro strach před Švédy, kteří na podzim toho roku až do zdejší krajiny vnikli, pracováno pilně. Také v příštím roce pracováno o šancích na všech třech stranách. Na to dílo přes 2000 kmenů zpotřebováno, kamene přes 100 sáhů přivezeno z Vysokova, k tomu 700 korců vápna zpotřebováno. Také v těchto letech každoročně zhotoveno 10 až



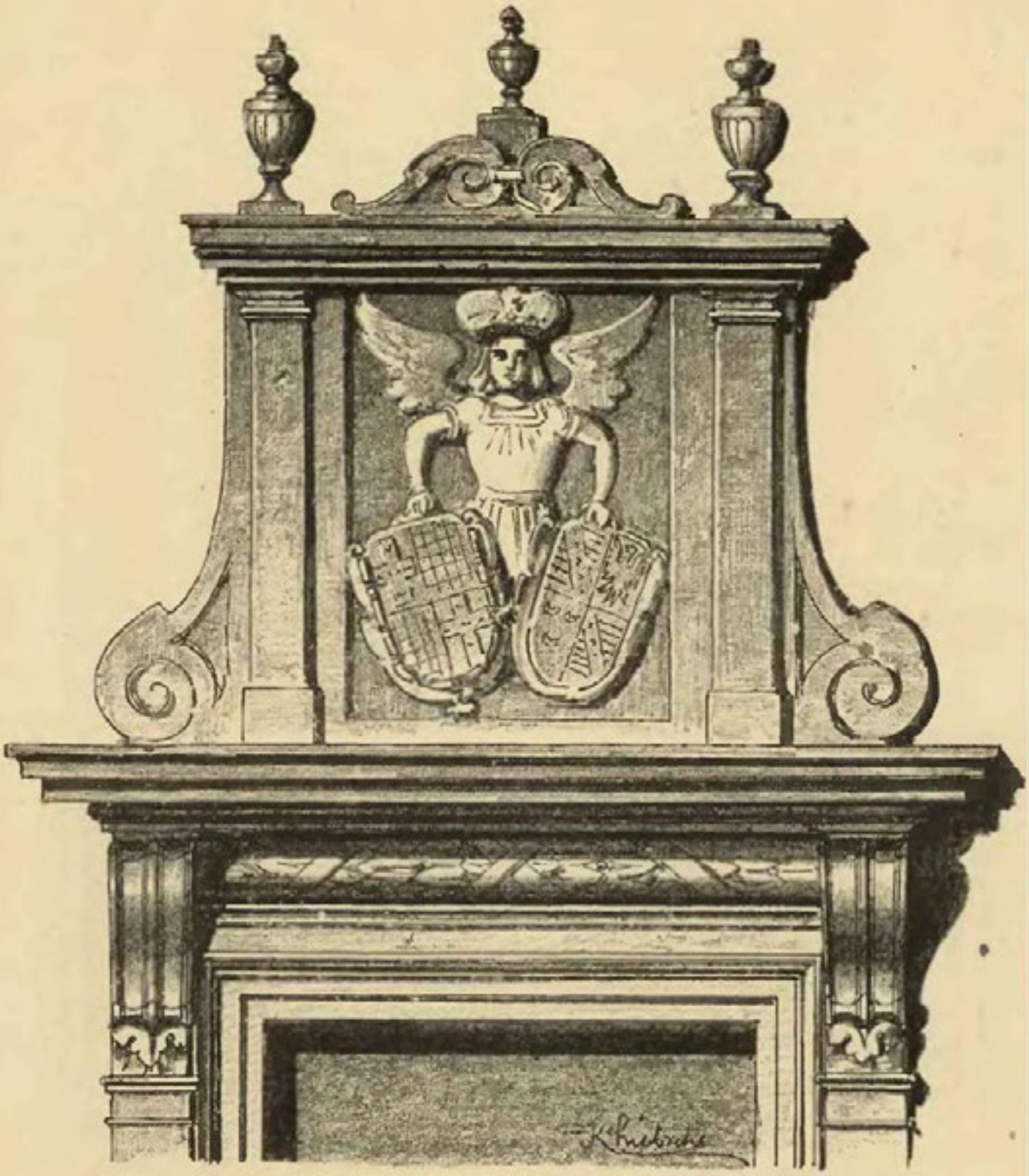


Zavraždění Valdšteinových generálů r. 1634. Snímky rytin ze XVII. století.

20.000 sáhů doutnáků či luntů k vypalování ručnic. Známo jest, jak smutně Adam ze světa sešel, byv pro účastenství ve spiknutí knížete Frydlantského s ostatními hlavními přívrženci téhož pána (roku 1634 dne 25. února) zavražděn. Jsa z nešťastných obětí jediný, který mohl kordu svého dobyti, bránil se proto i nejdéle, opíraje se o zeď, tak že zabil dva dragony a teprve po dlouhém mužném odporu klesl. Panství jeho (Adršpach, Černíkovice, Doubravice, Dubenec, Miskolezy, Náchod, Nové Město, Opočen, Žacléř) všecka zabrána. [1])

---

[1]) Bílek, Děje konf. 678.



Portál do palácového dvora v zámku Náchodském.

Vdova Adamova Maximiliana brzy oželela manžela svého; vdala se v druhém loži za svob. p. Jana Viléma ze Šerfenberka, s nímž 6 dětí splodila. Před smrtí Trčkovou po dvě léta ležela na Náchodě císařská posádka pluků Dietrichsteinského, Strozzi a Donínského. Dne 22. února roku 1634 přišli sem Gordonovští dragoni, poslaní Gallasem, a hrad osadili, ano se již o zradě Trčkově vědělo. Po zavraždění hraběte propadly statky jeho i otce jeho královskému fisku; kommisse císařská k ujetí a správě statků těchto byla již 20. února nařízena. Za tou příčinou poslána jest také Gallasem posádka na zámek, aby nic ze svrchků hradských odstraněno nebylo. Gallas sám (psaním d. 3. března r. 1634) regentu panství Náchodského poroučel, aby ze svrchků věci jen pod pečetí svou a podpisem vydával. Nařízený správce statků Valdšteinských a Trčkovských, Adolf hrabě z Puchheima, psal z Hořic (r. 1634, 23. března) hejtmanu hradskému Náchodskému Jakubovi Špátovi z Fridburka,[1]) aby příslušenství, svrchky a nábytky panství

[1]) Hejtman ten byl věrně oddán i Oktaviovi Pikkolominovi, jenž mu za odměnu daroval statek a dům v Náchodě.



Dvůr před vnitřním hradem Náchodským.



Brána v zámku Náchodském.

Náchodského sepsal, do Jičína přinesl a vůbec všech rozkazů nejvyšší správy poslušen byl. Místo toho však přišel Puchheim sám na Náchod, ale setkal se tu s tuhým odporem úředníků, zvláště Jindřicha Straky z Nedabylic. I musilo se poslati vojsko na Trčkovské statky, a poddaným Náchodska 30. března na hradě Náchodském vůle císařova zřetelně vysvětlena.

Náchod obdržel *František Oktavio* hrabě *Pikkolomini*, rodu sv. Janského rytíř, JMC. rada komorník, polní maršálek a nařízený nejvyšší, jenž měl hlavní zásluhy o pád knížete Frydlantského. Jelikož prý se z pokladu knížete byl obohatil, neminil ho císař obdarovati, když však Oktavio uraženým se stavě o propuštění žádal, daroval mu císař (r. 1634, 10. května) „pro jeho platné a hrdinské činy“ panství

Náchodské,[1]) k němuž on v l. 1636—1641 Miskolezy, Vesce, Heřmaničky a Šonov přikoupil. Zvětšené takto panství, maje k tomu povolení císařské (r. 1642, 17. července), učinil zbožím nápadným čili majorátem dědičným v rodě Pikkolominovském. Také povýšen byl s potomky svými do stavu knížat říšských (r. 1650, 8. října). V létě toho roku válčeno tuze se Švédy a Sasy ve Slezsku, ti pak zvítězivše, vedrali se do Čech a takovou hrůzu způsobili, že obyvatelé do hor a lesův utíkali. Za takových okolností poslala paní Saloména Jana Albrechta Slavatu a jiné plnomocníky na Náchod, aby panství ujali a lidi v poddanosť uvedli, ale moc jejich trvala dotud, dokud byli pod záštitou Švédův, s nimiž také krajinu zdejší brzo opustila.

Pikkolomini ujav Náchodsko, za plnomocníka nařídil zpovědníka svého kněze Pavla Orsiniho, a potvrdil Náchodským staré svobody, zejména i vaření piva. Přes to jim přece r. 1636 všecky várky přísně zapověděny. Kapitánem na hradě stal se Domenico Brunacci. Za těch dob bylo panství od vojáků na nejvýš vyhubeno a ještě toho nebyl konec, poněvadž ustavičně vojsko přecházelo a když nepřecházelo, potravin a jiných potřeb vymáhalo. Kapitán koní nemaje, těžce zaséval, ale sháněl sedláků s koňmi jak mohl. Bylo pak to divné setí, když okolo sedláků mušketýři s trubačem stáli, aby jim nepřátelé koní nevzali. Při tom nebylo ani dostatek prachu a střeliva na hradé a ani dost málo dobytka ve dvořích. Na opevňování hradu po dvouleté přestávce opět pokračováno. Roku 1636 vyzdvižena ve hradbách zeď 100 loket dlouhá a přes tři lokte silná, do níž zpotřebováno přes 600 korců vápna. Při tom i šance ustavičně opravovány. Roku 1637 postavena též komora pro stříbra na pavlačích nad stupni proti veliké věži. Také v příštím roce, ačkoliv zhruba bylo opevnění dávno hotovo, se o všelijakých malých dílech pracovalo. Ať nedíme o opravách na zdech a střechách, kteréž větrové hubili, bylo potřeba ustavičně dřevěných věcí, schodů na šance, nových mostů zdvihutých, roubení, štakejtlí, nových pavlačí na šance; tu bylo špatné kolo u děla, tam potřeba nové osy neb loukotí aneb lůžka. Také uděláno ve sklepě pod baštou lešení pro jablka a r. 1639 zřízeny i nové posady pro slepice Když se toho roku nové nebezpečenství blížilo, uděláno na náspy mnoho štakejtlí, ryklů, polštářův a sloupů, zdělány nové sruby a podťaty dvě hrušky a lípa, které náspům na překážku byly.[2]) Na hradě a v městě přes zimu (r. 1638—1639) velel setník Rittberg, avšak kromě jeho posádky sebráno na hrad 150 mušketýrův a 5 myslivců z panství, ku kterým přidáno 70 vojáků z Kladska. Této posádce velel setník Felice Tancredo a poručík Viktorio Monfredo; ale stráž u bran městských sousedé sami vykonávali, majíce svého desátníka a bubeníka. I zaharcovala si zdejší posádka s jinými dne 13. června až za Jaroměř, kde zajavši 50 Švédův, na hrad je přivedla; což mělo býti odpovědí na dvoje psaní (8. a 11. června), kdež vybízeni byli, aby se Švédům vzdali. Bylo předvídati, že Švédové pomsty nezanechají; a proto Náchodští strojíce k odporu, zazdili fortny, nové sruby udělali a hradby přistrojili. Z Kladska přivezeno 7 centů prachu a na hradě vytaženo dělo na velikou věž.

Krutý Bannér, vůdce švédský, opanoval Smiřice, Opočen a Nové Město, odkudž poslal Náchodským výhrůžku, slibuje město a okolí páliti a pleniti. Markéta Saloména Slavatová ze Smiřic vidouc dobrou příležitosť, domáhala se toho, aby jí statky Smiřické od držitelů postoupeny byly;[3]) po čemž vyšel rozkaz Bannérův (r. 1639, 5. prosince), aby statkové dotčení od nového roku plnomocníkům jejím ve správu odevzdáni byli. Znovu poslala paní plnomocníky své na panství a je v poslušnosť uvozovala.[4]) Dne 25. července obklopily Náchod dva pluky jízdných pod velením emigranta Zdeňka z Hodic, který Švédům sloužil, rozloživše se v okolních vesnicích. V noci na úterek vypadli na Plhov a do předměstí horského až k samé bráně a pobravše v domech, co mohli, položili se polem na dolině za hradem po obilí urostlém. Téhož dne po čtyřikráte skrze trubače polního vyzvání učiněno, aby hrad a město Švédům vzdali, jinak že jich mečem a ohněm budou dobývati; než místo odpovědi stříleno s hradu kdekoliv nepřítel se přiblížil, až i několik bylo poraněno a pobito. Přesvědčiv se hrabě z Hodic, že nemaje žádných příprav k obléhání, s vojskem svým proti Náchodu nic nepořídí, ještě téhož dne odtáhl. Tak se stal den památný sv. Anny Náchodským dnem strachu i radosti. K večeru pak dal hejtman zámecký měšťanům sud piva, že se byli srdnatě zachovali. Však okolí bylo skrze Švédy vypáleno a spuštěno.

Po odjezdu Švédů pokračováno s velikou pilností na opevňování hradu Náchodského. Nestavělo se z kamene, ale dřev drahně na hradby zděláno (r. 1639), a pod zámkem udělána bouda s pecí, kdež se koule líti měly (r. 1640). K vyčistění zámku prolámán kus zdi v jedné baště, a když se hnůj a jinší neřád z kabátu vyhodil, zase díra zazděna. Nové kusy kupovány, střelivo dováženo a robotíři pilně rum vybírajíce, zase nový ke štaketám zaváželi. Z kratochvíle držela posádka na hradě medvěda, kterýž zase pro svou kratochvíli okna do kuchyně zámecké vytloukl. Roku 1641 dne 5. února přijel na hrad generál

[1]) DZ. 145, G 28. Vklad (r. 1636, 5. listop.) učiněn pozdě, poněvadž byl Oktavio cizozemec a do země ještě přijat nebyv, teprve k tomu císařské svolení obdržel a slib věrnosti učinil. [2]) O tom obšírné počty polouletní a téhodní v archivu Náchodském [3]) Bílek na str. 551, Časop. Mus. r. 1881, str. 57. [4]) Archiv Náchodský. I r. 1640, 1643, 1658 ujímala se statků Smiřických. Zemřela po r. 1654. Viz v Bílkově spise str. 552—553.

Piron a po tři dni prohlížel hradby, kdež nové dvě paterie jsou připraveny; Šretr, zvonař na Plhově, ulil do nich 4 nová děla. Roku 1642 spravena pavlač na prostředním dvoře proti kuchyni, kdež v té pavlači po stranách zdi velmi ustupovaly; stáhli je nahoře 4 a dole 4 dubovými a 4 železnými svory. Od konce r. 1642 až do prosince r. 1643 dosti se nadělali zedníci, pracujíce o opevnění hradu.[1]) Roku 1643 opět na šancích pilně staveno, pokrýváno a roubeno, k čemuž vzato 800 kmenů z lesů Trubějovských, také udělány nové paterie a srub čtyřhranný po 8 stěnách výšky, kterým se vrata zatahovala, nový most zdvihací na lešení, jak se přes ně na vysoké šancé chodilo, a postaveno 8 madel na témž lešení. Příštího roku opravováno něco na stavení, r. 1645 též děla lita a hradby opravovány. Udělány nad starou kovárnou a prachovnou dvě paterie a třetí nad kabátem, ve kterémž již po 3 léta velblouda chovali. Na veliké věži na pavlači uděláno roubení mezi sloupy z dříví tesaného, aby mušketýři odtud stříleti mohli, a kamenná cesta na červeném kopci pro lepší pohodlí vylámána. V ty doby panství ustavičně sužováno od Švédů, kteří na hejtmanu peníze vymáhali a panství plenili. K obraně hradu dělána r 1646 rozličná roubení, šraňky se špicemi za branou, koly okolo zámku, koše, španělští rejtharové, nové šalandy a štakety. Roku 1647 pořízeny do starého kanceláře stolice dlouhé, na nichž vojáci léhali; pro tuto nevázanou čeládku udělán také nový dřevěný osel, na němž jezdili ti, kteří se nějakého nedovoleného účinku dopustili. Příští rok přinesl mír, ale nikoliv žádané úlevy; neb lid ubohý byl tak zbědován, že se o horší bídě v Čechách nikdy nevědělo. Poněvadž strach z nepřátel pominul, zanechány práce na hradbách a opravováno v letech příštích jen tolik, aby se udržel Náchod jako pevnosť.



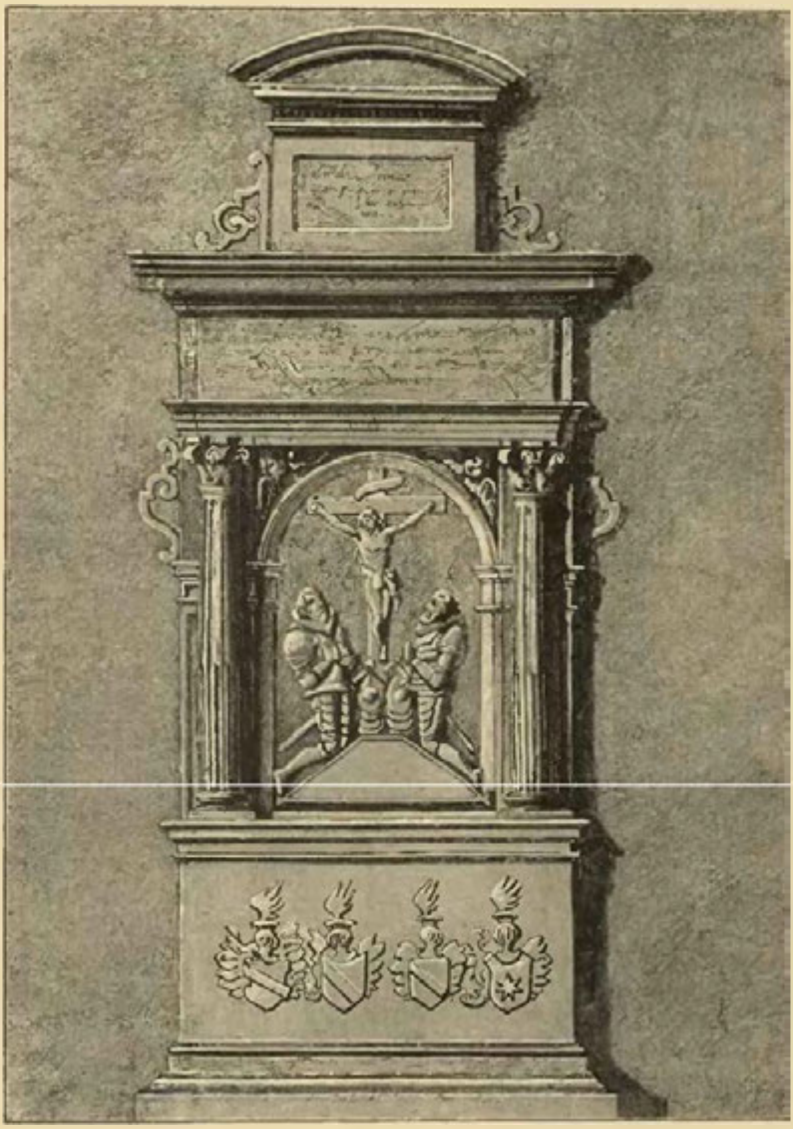
Oktavio Pikkolomini, vévoda z Amalfi.
(Snímek mědirytiny ze XVII. věku.)

Na hradě po míru učiněném vojsko stále držáno (ještě roku 1653 tu bylo 17 děl); i do města vloženo vojsko „k obraně obyvatelů před loupežníky,“ to jest propuštěnými vojáky. To byly časy, kdež byl hrad ještě pevností, ale již z části přetvořován v pohodlné sídlo panské. Oktavio provedl tu veliké stavby, kteréž řídili Vlaši: Karel Luraggo, stavitel, Biaggio Verde, zedník, Jan Spineta a Karel Sereno, kamenníci, Dominik Rossi, štukator, Jan Venet a S. F. Hárovník (jediný Čech), malíři. Již r. 1650 lomeno štukoví v lesích Havlovských, které bylo na sloupy a na krance na veliké věži; neb tu sloupy od povětří potlučené znova vykrouženy a zasazeny a mnohá stavení pokrývána. Větší stavby počaly r. 1651. Zedník z Prahy poslaný a robotíři vybírali základy pro novou baštu či turjon, na němž dělali zedníci Pražští, ale stavbu řídili Luraggo a Verde a kamení kroužil Sereno. Roku 1655 na jaře dostavena tato zvláštní stavba a dávány na ni dřevěné podlahy. Když pak i střecha dodělána, zřídili pavlač na vrata, po níž se k turjonu od staré kanceláře choditi mělo. Ostatní stavby odtud až ke kapli provedl též Oktavio po r. 1651. Téhož roku již lámán kámen štukový na erby, kteréž se na brány zasaditi měly, také bořena jedna bašta a r. 1652 snímána střecha nad hlavními marštalemi, kdež se nové pokoje stavěti měly, zdi pak bořeny. V ten čas však již dostavoval Luraggo křídlo při nynější kapli a zároveň maloval Šebestian Hárovník z Beryně (r. 1651—1652) palác a pokoje na zámku.[2]) V druhé polovici r. 1652 již naráženy krovy na nové stavení. Roku 1653 vykroužil Sereno jednu hlavu při studnici, skrze niž voda tekla, a dělal jinou práci kamenickou, Jakub Benignus maloval okna slepá na novém stavení a Andrea Cirus, štukator, dělal dílo na novém oratoriu při kapli. Ozdobení oratoria protáhlo se do příštího roku, kdež také Dominico Rossi se svými tovaryši štukatory práci na vrchu stropu v kapli nové ukončil. Bylť Oktavio horlivý katolík a proto založil na hradě kapli, kterážto znamenitými výsadami nadána jest Roku 1654 dokončena stavení tato a na bránu vsazen nápis se znaky. Jan Vaneti dokončil r. 1655 malby v kapli, Ondřej Vilém von Deckreyss, malíř, zlatil některé věci, Verde zřídil komíny vlašské, vybílil pokoje fraucimoru a jinou práci vykonal.[3]) Pro obveselení lidu přišli na Náchod, kdež

---

[1]) Exc. p arch. Wagnera z rejstříku vlasky psaného. [2]) Dáno mu za práci 200 fl. kromě vychování jeho. [3]) Jakub Benigni, malíř Náchodský, maloval erby kamenné nad vraty, též tři prostřední pokoje a síňky při nich, některé věci v kapli a pozlatil 13 rámů na obrazy (r. 1655). Verde stavěl šnek a udělal sakristii při nové kapli, kudy se dolů z pavlače do kaple choditi mělo.

kníže po míru bydlíval, „kunštáblové" z Kladska na ostatek masopustu roku 1655 a spouštěli raketle v hradbách dolejších a na kopci za oborou. Roku 1656 započato s dvojím stavením, jedním na místě kovárny, druhým nad starým kancelářem. Nežli však práce do proudu přišla, zemřel Oktavio ve Vídni r. 1656 dne 10. srpna. Pikkolomini jest mezi císařskými generály toho času na předních místech. Nejznamenitějším činem jeho byl útok, který učinil spolu s Trčkou na švédské jezdce u města Lützen, neméně i to, že na bojišti mužně setrval. Ač byl od knížete Frydlantského odměněn, vyznamenán a velikou

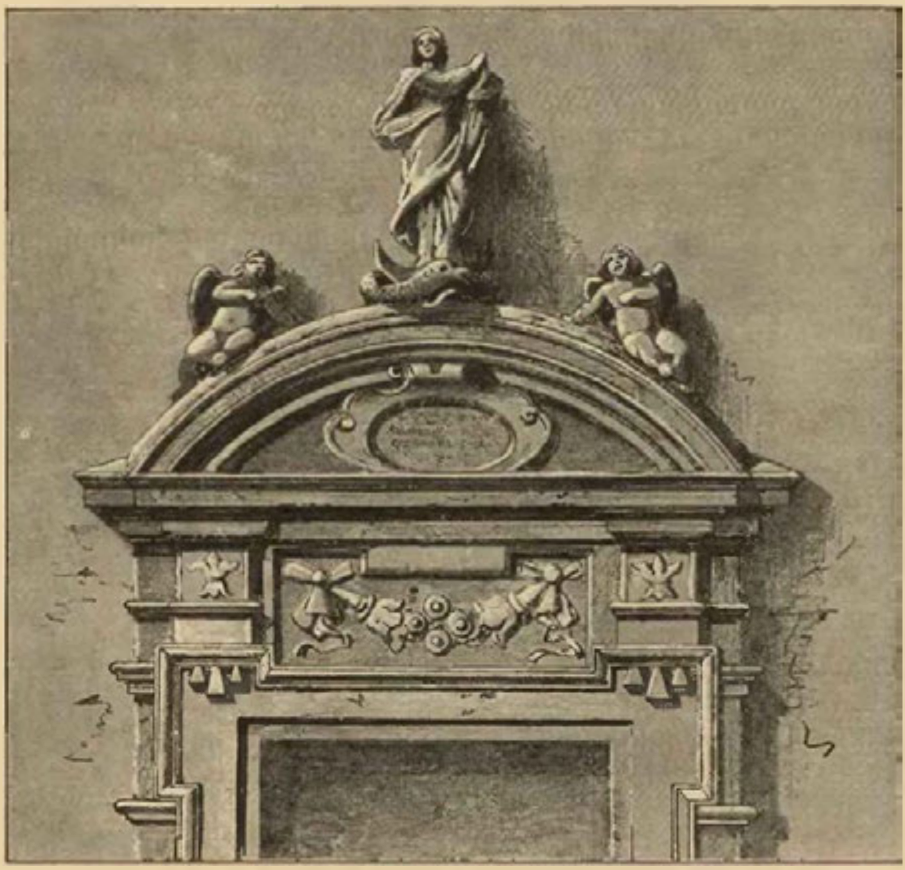


Náhrobek ve chrámě Náchodském.

důvěrou poctěn, dovedl si přece obezřetným pozorováním skutkův a obmyslů Valdšteinových získati přízeň a důvěru císařovu a tím také nemalé jmění.

Podlé poslední vůle zemřelého dědil Náchod *Eneáš Sylvius*, vnuk z bratra knížete Oktavia, ale poněvadž byl nezletilý, spravoval panství Jan Šebestian hrabě Pötting, který Náchodské v jich živnostech zkracoval, odnímaje jim to, co jim byl Oktavio nechal. Ve staveních započatých na hradě pokračováno i za vlády poručnické. Kamení kroužili Sereno a Baptista Spineta, kamenníci (r. 1656), a ještě toho roku vsazeny štuky do oken u staré kanceláře. Také vybořeny zdi, poněvadž se na místo bývalé těsné

brány nová brána ze štukoví na ten způsob, jako byla brána roku 1054 udělaná, stavěti měla; dílo ukončeno za nedlouho ještě téhož roku. To vše stavěli Verde a jeho syn. Jak se zdá, ukončena i stavba domu na místě kovárny roku 1657, tak že měl hrad tu podobu, kterou má ještě nyní. Ovšem ustavičně dělány některé menší práce, jako nasazování krovů nových, opravy a pod. Roku 1658 navezl hliňák s robotíři množství prsti na novou zahradu, kteráž byla před zámkem na nejvyšších hradbách, a pro ovdovělou kněžnu Marii Benignu z rodu Sasko-Vestfalského udělán „lusthauzek“ pod kopcem nad Samšovým dvorem. Roku 1660 děláno i nové stavení s komorami nad hrubou baštou a dokončeno r. 1661. Roku 1662 také pokoj jeden nad městem vymalován.[1]) Když se r. 1663 strach rozšířil, že by mohli Turci do Čech vtrhnouti, zásoben i hrad Náchodský a setninou vojska opatřen. Již r. 1661 vyřezali štakety a staré, které



Vchod do kaple zámku Náchodského.

převrženy byly, opět přivrtali; nyní hradby hořejší i dolejší jsou důkladně opraveny a znova roubeny, sruby dělány, nad prachovnou nová paterie udělána, děla na hradby vytažena a pod stříšky dána, zbraně opraveny a doutnáky nasoukány. Také opraveny hradby městské a z města do hradu položeno 270 stupňův.

Roku 1664 vymohla vdova Oktaviova Marie Benigna kněžna Sasko-Vestfalská, že za vladařku panství byla prohlášena a jí člověčenství slíbeno, až ji Eneáš r. 1671 odbyl výplatným. Tento měv panství nedlouho, padl r. 1673 jako plukovník v boji s Francouzi. Panství ujal bratr jeho *Vavřinec*, ale musil se dáti dříve kommissary císařskými zvésti, poněvadž Marie Benigna vlády postoupiti nechtěla. Berouc veliké příjmy z panství, bydlila tu až do r. 1685, a odstěhovavši se napřed do Prahy, zemřela r. 1701 ve Vídni

Vavřinec potvrdil Náchodským r. 1689 staré jejich svobody a některé nové milosti přičinil. Stále se na panství zdržoval a je zlepšoval; též při zámku rejdiště koňské vyzdíti kázal. Zemřel r. 1712

[1]) Vše podlé počtů v archivu Náchodském.

v Ratibořicích, a dědicem jeho byl syn *Jan Václav*, mladík na mysli chorý a trudných myšlének, kterýž ani panstvím samostatně vlásti nesměl, anobrž pilně byl ostříhán od osob k tomu nařízených, ana panství spravovala matka jeho Anna Viktorie Libšteinská z Kolovrat (r. † 1738), a to až do r. 1732. Přikoupila k panství r. 1719 Lhotu Řešetovou a r. 1729 Studnici.

Za těch dob, když vládla Anna Viktorie, přetvořen jest Náchod dokonale v sídlo panské a obdržel nynější svou podobu. Kde bývaly dříve rozličné hradby, vylámána skála s velikým nákladem a postaven nynější úřednický dům s velikou branou. Stavbu řídil Ant. Brath, mistr zednický (r. 1729—1731). Roku 1730 dne 2. října smluveno dílo se Severinem Tischlerem, kamenníkem a sochařem ve Svitavě, aby udělal kamenný znak Pikkolominovský s rozličnými ozdobami od válečnictví, začež mu zaplaceno (se stravou) 278 fl. 9 kr. Když práce tato na jaře roku 1731 dokonána byla, počato s povýšením kamene erbovního. Dělníkům, kterýmž velel Barth, dáno ze sklepů zámeckých 6 pinet (24 žejdlíků) rakouského vína (žejdlík po 6 kr.), na namazání provazů zpotřebovalo se 4½ lib. mýdla, avšak při tom se jeden provaz přetrhl, za nějž Barthovi 4 fl. zaplatili. Ještě toho roku na podzim sňat jest krov z nového stavení a dán za něj jiný. Asi v ten čas zbořena jest stará brána, kterouž se k městu jezdivalo, a znova postavena.

Od r. 1733 byl „kurátorem a administrátorem“ jiný syn její *Oktavio*. Týž se stal pánem panství po smrti bratra svého, až do smrti chorého (roku 1742), ale pro tehdejší běhy válečné málo se na panství zdržoval, nýbrž jako císařský důstojník vojenský bojoval na rozličných místech, až konečně r. 1757, 25. ledna zemřel v Hradci nad Labem, byv raněn mrtvicí. Jím vymřela starší linie rodu tohoto. [1])



Medaile z r. 1553 na zvonu v Týnském chrámu Páně a měděná medaile z r. 1628 ze sbírky musejní.

Za tehdejších válek zkoušelo opět město častým přecházením vojska, jakož se jinak mysliti nedá o městě ležícím při bráně zemské. I zámek utrpěl pohromy, v němž nepřátelé vše, co dřevěného bylo (zejména pavlač ke kapli), pálili (r. 1745). V prosinci toho roku vyhazovati musili pekárny, kteréž si Prusové v městě zřídili. Náchod jako panství majorátní přešel po smrti Oktaviově na *Jana Pompeja Pikkolomini* spolu s důstojností knížecí. I za něho trápení města a panství obojím vojskem nepřestávalo. Po smrti Janově (r. 1765) ustanovena vdova jeho Markéta Kateřina kněžna Caraccioli za poručnici, až syn jeho *Josef Parille* plnoletým prohlášen r. 1771. Žil život mrzký, jak to i podobizna jeho na zámku ukazuje, a zemřel bezdětek v Neapoli dne 6. července r 1783, poslední to Pikkolomini.

Po jeho smrti vznikl soud o dědictví Náchodské; práva k tomu panství hájili: hrabě Jos. Vojtěch Desfours v Mont a Athienville a na Průhonicích a Antonín vévoda de Monte Leone, svak zemřelého knížete Josefa Parille. Pře na několik roků se protáhla, až konečně Náchodsko jako panství zpupné přiřknuto jest hr. Desfoursovi. Snadno nabyl a lehce odbyl. Náruživý jsa milovník honby, hry a banketů, zadluživ se k tomu soudem, upadl do dluhů na půl druhého milionu. Za tou příčinou panství r. 1789 sekvestrováno. Po jeho smrti připadl sice Náchod se Studnicí a Lhotou Řešetovou *Františku Antonínovi* hraběti *Desfours*; že pak dluhy nesmírné vyplatiti nemohl, připustiti musil dražbu veřejnou, ve kteréž za 1,222.000 fl. koupil Náchod *Petr vévoda Kuronský* a *Zehaňský* (r. 1792).

Petr byl pán bohatý, maje hojnosť zlata, dvůr jeho byl skvostný a na zámku hlučno i veselo. I dal zámek na vrub opravovati; dán krov nový s taškami, pavlače dřevěné na prostranství hlavním,

[1]) Roku 1744 postavena nová jízdárna.

kdež studně jest, strženy, vnitř pak vše nádherně a skvostně obnoveno. Nad branou prostřední dal zříditi divadlo, chovaje při něm dle potřeby herce domácí i cizí. Ku provozování zpěvoher zval učitele z celého panství, ba i odjinud na obsazení orchestru; všecky pak slušně vyčastoval i odměnil. Plesy a bály dával hlučné; v síni veliké tančilo se, v menší pilo a jedlo při tabuli prostřední z nádob zlatých, při postranních ze stříbrných. Služebnictvo míval hojné a dobře placené; obyčejně do sta osob na zámku přebývalo, mezi nimi mnoho synkův a dcerek z města. I na chudé nezapomínáno; vévoda je v jízdárně častoval, při čemž dcery jeho přisluhovaly. Zemřel 12. ledna r. 1800 stár jsa let 76. Panství za něho bylo rozšířeno přikoupením Chvalkovic, Bukovinky a Svinišťan (r. 1798).

Náchod a Žehaň zdědila po něm dcera jeho *Kateřina*, za jejíž nezletilosti byl vladařem Josef Vratislav z Mitrovic. V manželství nebyla šťastna, ale panství své zvelebovala. Roku 1839 zemřela a dědila po ní Náchod *Marie Pavlína* kněžna z *Hohenzollern* a z *Hechingen* (vdova po knížeti samovládném Bedřichovi). Panství koupil od ní r. 1840 *Karel Oktavius hrabě* z *Lippe* a z *Bisterfeldu*, ale v krátké dosti době s mnohou výhodou prodal je za 2,500.000 fl. *Jiřímu Vilémovi*, panovníku knížectví Lippe Šaumburského. Kníže Jiří Vilém koupil Náchod, maje úmysl z něho učiniti svěřenství pro druhého syna svého *Viléma Karla Augusta*. Podlé tohoto ustanovení následoval posléze řečený kníže r. 1860. Uznání Náchoda jako svěřenství následovalo r. 1864 povolením císařským.

3. Zábavné paměti.

Jako mnozí této doby, byli i Smiřičtí bujné krve, a poněvadž na bujné jiní dorůstají, bylo jim někdy dosti zle. Na *Albrechta ze Smiřic* hněval se z neznámých příčin Eustachius z Lancfrydu, seděním na Homoli. I stalo se roku 1554 ten den při svatém Matouši, že přijel Albrecht na pole u Levína, což zvěděv Jan Paroubek, úředník Homolský, kázal ihned na poplach čili „k šturmu" zvoniti. Dělávalo se tak, jestliže se u osady zloděj neb loupežník objevil, aneb kdykoli se někdo v městě násilí dopustil. Na to sezvánění sebrali se ihned lidé z Levína, Kelnova, Křižanova a Jarkova, majíce ručnice a jiné braně, strhli Albrechta s koně a javše jej, dodali do městečka Dušníka. Tu osadivše nad ním podlé vůle své stráž, měli jej v opatrování svém, „jako by nějaký zlý člověk byl." [1]) Jindy měl Albrecht při se sousedem svým *Mikulášem Otmárem* z *Holohlav*. Tento jsa v držení zámku v Malé Skalici, dal tudy kostel, nad nímž Albrecht vrchnosť měl, zamknouti a zapečetiti. Byv o to před osobu královu obeslán, navrátil klíče osadním a potom stoje před radami královskými na soudě, obyčejnou tehda fintou z pokuty se vytahoval. Poněvadž totiž Albrecht jej v obeslání svém jakožto pána Skaličky (tak se v lidu říkalo) položil, odporoval tomuto řka, že on Mikuláš žádné vsi Skaličky v držení není, než zámku Skalice a vsi a Albrecht že jméno té vsi překřtil. Z těch příčin a zvláště proto, že v jednom z obeslání psáno bylo i Kalička, obeslání (r. 1552) zdviženo.[2]) Avšak Mikuláš měl zapotřebí tak se vytahovati, poněvadž nejednou na soudech stával. Tak na př. ochraňoval (r. 1554) chůvu Mandalénu, která položila Hynkovi Adršpachovi z Dubé v domě jeho Pražském oheň přistrojený s prachem ručničným, chtíc mu dům vypáliti, a neujistil se této osoby, ačkoli o to žádán byl. O týž dům měl Mikuláš při s Hynkem, a když tento jednou doma nebyl, vyhnal Mikuláš s pomocníky svými čeládku Hynkovu, zamekl všecko, a listy, majestáty a všelijaké spravedlnosti, šaty, nádobí a všechny potřeby rychtářem zapečetiti dal.[3]) Také koně Mikuláš lacino kupoval. Roku 1558 prodal mu na žádosť jeho Kryštof Ota z Losu a na Zahrádce kůň svůj za 20 kop, a to na přiřčení Mikulášovo, kdybykoliv se Kryštofovi u něho kůň, který by za 15 kop gr. anebo klisna, kteráž by za touž sumu stála, líbila, že mu ten kůň neb tu klisnu dáti chce. Když pak Kryštof klisnu, která za menší sumu stála, míti chtěl, ani té Mikuláš nedal. Než však pře ta k rozeznání před soudem komorním přišla, povolán jest Mikuláš na onen svět k boží pravdě.[4])

Z rodinného života Smiřických nám bohužel jen velmi málo známo jest, any přese všechno hledání byly po ruce jen níže položené listy poselací, z nichž dýše staročeská upřímnosť:

---

[1]) DZm. 10, A 12—13. [2]) Reg. 14. I obesl. při f. 5. [3]) DZm. 2. D 8—10. [4]) Reg. 17, F. k. s. P 7.

I.

Mému zvláště milému bratru p. Albrechtovi ze Smiřic a na Náchodě k vlastní ruce.

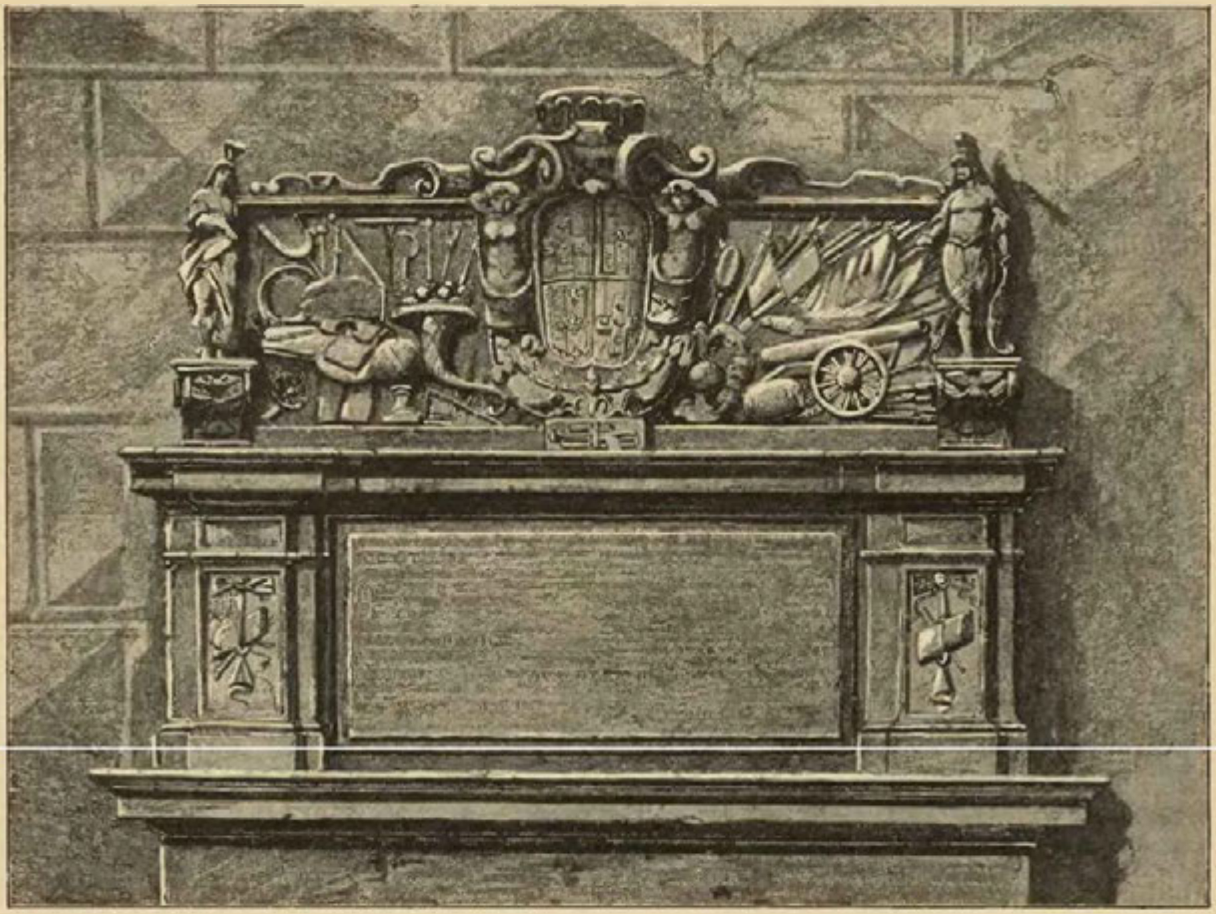
Muoj zvláště miley bratře! pán Buohť rač dátit se na všem dobře a šťasně míti, přálť bych toho věrně rád i se vším domem tvým. Oznamujiť, že jest mne pan kancléř žádal, abych mu ňákej silnější mimochodník zjednal v tyto zlý cesty a bláta a že mi tento zase vrátí, neb že by byl poden slabey; i pověděl sem pánu, že u tebe jeden vím a že jest dosti silný; a protož teď naschváli k tobě posílám a prosím, že mi ten svůj z rejza plesnivý valach pošleš a tento tam schováš a já tobě zase každý dám. Věřím, že mi sem Frydrycha hned s ním bez meškání vypravil a držím, žeť se tento bude mnohem lépe líbiti, dyž mu jedný růžek poodroste, neb mi se byl velmi obloupal. A s tím pán rač dáti naše spolu ve zdraví shledání. D. velmi spěšně v Praze na zámku v pondělí před hromnicemi l. 1558. [1])

II.

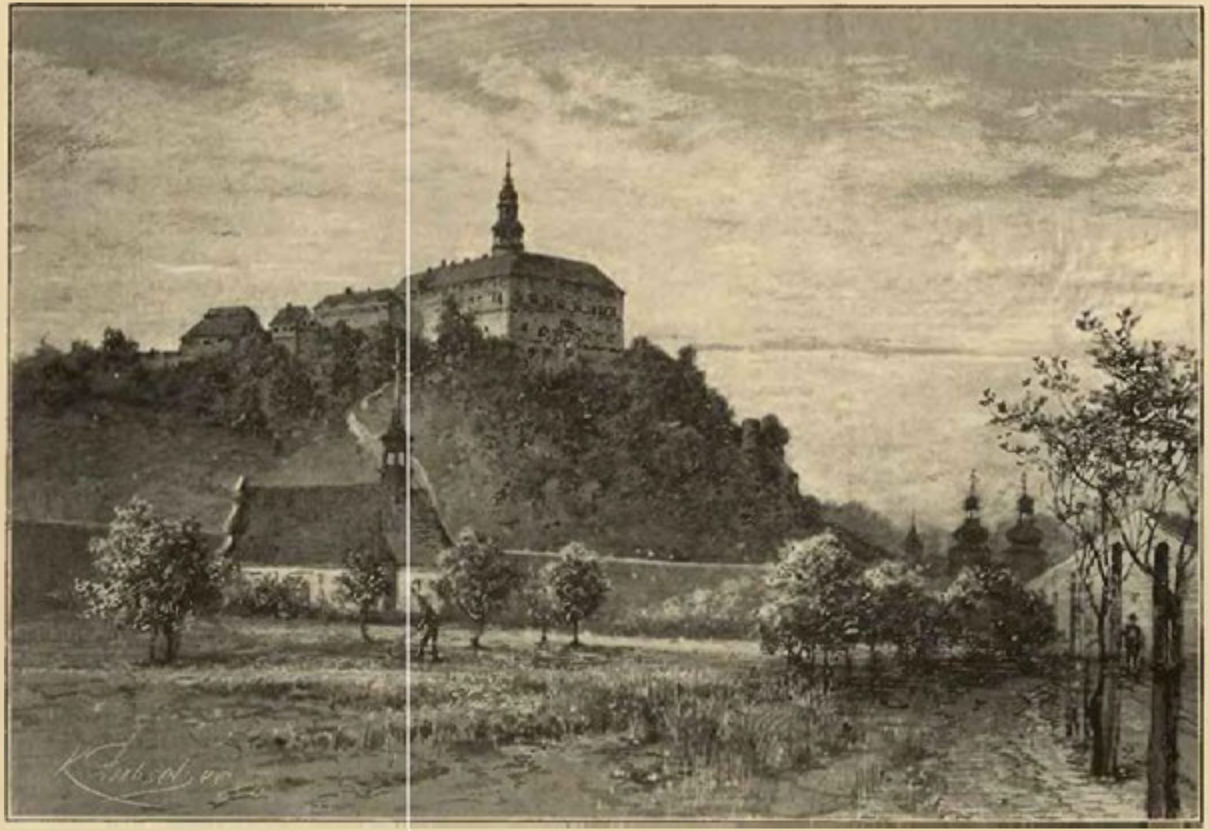
Uroz. p. p. Vratislavovi z Pernšteina a na Tovačově, císaře J. M. nejv. štolmistru, panu bratru mýmu zvláště milýmu, k vlastní ruce.

Službu a t. d. Muoj zvláště miley pane bratře! Poněvadž jest pak vždycky má všecka důvěrnosť mimo jiný lidi k Vám byla a jest, srozuměl sem tomu od pána, když sem byl v Aušpurce, že ste do Vlach i do Yšpanii o několiko koní psaní učinili, o čemž hned nepochybuji, než že Vám od těch pánův od každýho, kterým ste psaní učinili, jistě něco dobrýho posláno bude a poněvadž pak tato tak spěšná potřeba nenadálá nastává a tak jest rozuměti, že císař J. M. sám osobně do pole táhnouti ráčí, k Vám

[1]) Archiv Náchodský.



Ozdoba z emblémů nad „Slavnostní branou" v zámku Náchodském.



Zámek Náchodský.

se důvěrně utíkám a za to přátelsky žádám, jestli že by pán nějaký zbytek v tom měl, že mně račte jeden kůň k týto potřebě dáti, neb pod můj život snáze kůň se můž trefiti než pod někoho těžšího; neb kdy bych zde nejradčí chtěl co kúpiti, nemůž nyničko nic najíti, neb se každey sám strojí, a poněvadž sem pak od pána to slýchal, že přítel přítele můž v čas potřeby za to žádati, což by sám týž chtěl učiniti, protož můj jistě upřimneym duchem a zvláště miley pane bratře sem tý celý víry, že mně toho mý důvěrný psaní a dobrým úmyslem u sebe tak vyložíte, jako můj miley a mimo jiný nejpřednější pan přítel a bratr; neb se na to jistě ubezpečte, že jest má všecka vůle Vám se vším meym statkem i životem podlí nejvyšší mý možnosti sloužiti, to bohdá skutečně poznati máte. Novin a t. d. D. v Praze na Malý straně v pátek po sv. Jiří l. 1566.

Váš povolný
bratr a služebník

Jaroslav ze Smiřic.[1]



Výstupek v Náchodském zámku.

Týž Jaroslav jednoho času laciným způsobem k penězům přišel. Jsa r. 1571 při času sv. Jeronyma s Hertvíkem Žehušickým z Nestajova a na Ryzemburce v Starém městě Pražském, učinil s ním základ, a to, že Jaroslav Hertvíkovi na 10.000 kop míš. všecken statek svůj sadil, na ten způsob, jestliže manželka Hertvíkova prvé syna neb dceru míti bude nežli manželka Jaroslavova, tehda že Hertvíkovi všecken statek propadnouti má, naopak bude-li, propadne Hertvík 10.000 kop míš., a na zdržení toho si rukou podali. Jaroslav věděl svou věc asi na jisto, neb roku 1572 v pondělí po květné neděli slehla manželka Hertvíkova a měla dcerušku. Teprve roku 1573, když se Hertvík k placení neměl, vinil jej Jaroslav ze základu propadeného a tak ten křest Jaroslavovi vynesl ne-li všecko, aspoň to, oč se spolu smluvili.[2])

Nejnepokojnější rod v okolí Náchoda byla rodina Straků v. Zdislav Straka r. 1570 Jana Duchkova ze vsi Všelibě u vsi Trtice na cestě pěstí v tvář zbil a okrvavil. Roku 1600 v sobotu před nedělí provodní byli někteří zemané v Jenikovicích a pak se pobízeli do Třebechovic. Právě šel Heřman Straka za humna na pole, maje hůl v rukou, a pachole za ním šlo s kordem. Tedy volali naň Jan Vácslav Šárovec, Vilém Šárovec a Jan Stán, aby s nimi jel do Třebechovic na truňk vína, ale ono se mu velmi nechtělo. I prosil ho Jan Vácslav, aby mu tak mnoho k vůli učinil; i z těch příčin dav se obměkčiti, šel k vozu, vsedl na vůz a jel do Třebechovic. Když se tu před masnými krámy zastavili, kázal Šárovec vína přinésti a tu spolu pili všichni. Když chtěli odtud jeti, seděl Jan Vácslav na voze se strýcem svým a Jan Stán seděl napřed na truhlici, chtěje je vézti. I přistoupil k němu Heřman maje hůl v ruce, ano pachole za ním stálo s kordem, a mluvil k němu: „Pojď dolů; popereme se drobet spolu“ — ale smál se. Stán celý opilý sešel

[1]) Archiv Roudnický. [2]) DZm. 108, C 63.

dolů a ptal se: „Jak se budeme práti?“ Odpověděl Heřman: „V zápas.“ Tu se ujali za ruku, Stán upadl a Heřman na něm leže, držel jej za bradu a bil ho. Tu skočiv Jan Václav s vozu, řekl k Heřmanovi: „Heřmane! co děláš, blázne?“ a strhl ho dolů. Když pak Heřman vstal a se Šárovcem půtku začínal, řka: „Věřím Šárovci, však já se ani tebe nebojím,“ pamatoval ho Jan Václav, řka: „Můj milý Heřmane; nech tak, však jsem ti nic zlého neudělal.“ Pravil Heřman: „Nejsi-li z k.... syn, tedy budeš mi se brániti.“ Tu vydobyl Šárovec zbraně a sekali se; když pak mu upadla zbraň, pamatoval druhého, řka: „Heřmane! stůj! nemám nic v rukou, budu-li míti tolik v rukou jako ty, zase se ti postavím.“ Avšak Heřman jsa již v té prudkosti, přece jej bodl a dal se za utíkajícím. Běžel za ním až k domu Mandalény Pachtové, která rychle dům zavřela, aby Šárovce v chlívech uschovaného nezabil. Poboden byl Šárovec na levé straně naskrze od pupku až po levou ruku a velmi škodně. Když přijel do Hradce, ještě za dne, žádal Johanku Táborskou, aby mu dala ustlati lůžko. Když pak řekla paní: „Co byste s ním, pane Jene, chtěli?“ oznámil, že jest proboden na skrze, že má 2 díry v boku levém. Ležel u nich několik neděl, začasté omdléval, ale bradýř Hradecký jej přece vyhojil. Když se Heřman nějaký den potom zahodil na faru Třebechovskou, učinil k němu kněz Jan Krocín řeč, co to činili, poněvadž spolu vždycky dobře byli, že ho tak probodl a že mu toho nepřeje; odpověděl Heřman: „Co se stalo, stalo se pro Stána; zastával a pobízel mě, nevím, já-li sem mu to učinil, či sám naběhl, ale já mu toho nepřeji a litují ho, jako jednoho člověka; ale když bez toho nechtěl býti, tak se stalo.“ Roku 1619 přijel *Jindřich Straka z Nedabylic* a na Lhotě Řešetové a Studnicích v Hradci do domu, v němž Burjan Šlibovský ze Skřivan „lozument“ svůj měl, do světnice té, a spatřiv Burjana prý pokojně při stole seděti, jeho pěstí mezi oči udeřil a okrvavil. Soud o to nebyl ještě r. 1626 vyřízen. [1])



Podobizna (prý) Valdšteinova v zámku Náchodském.

Za Trčkův hospodařilo se na Náchodsku dobře, pokud tomu tehdejší válečné trampoty nebránily. Asi za měsíc svaříván jeden var piva bílého, načež dáno 25 korců sladu pšeničného a 2 korce chmele; piva udělány 33 sudy, které se po 5 fl. prodávaly. Druhdy se svářela jen polovice varu (po $16\frac{1}{2}$ sudech), ale když přišli vojáci, vařilo se více. Z každého varu dostali purkrabě a bednář po čtvrt sudu deputátu. [2]) Na kořalku se dávaly 2 věrtele sladu pšeničného a 2 korce žita, z čehož vytaženo 100 žejdlíkův. Žejdlík prodáván po 10 kr.

V účtech Náchodských, bedlivě psaných a od r. 1631 až na naši dobu sahajících, nachází se o hospodářství tehdejším mnoho zajímavých zpráv. Z nich zejména se shledává, mnoho-li a která *zvěř* lapena. Koroptve obyčejně vehnány do rukávníku (síti ruční, pytlu podobné, s obloukem), ale nezabity všechny, nýbrž některé puštěny, jiné zabity a opět jiné živé dány do komory dvoru Velko-Třebešovského. V lednu r. 1632 lapeny u Náchoda 63 koroptve a chyceni toliko 3 zajíci. Někdy zastřelen kanec divoký, několik bažantův a jeřábků, houseři, kačata, holubi. Z lišek zastřelených byl skrovný užitek, poněvadž byly obyčejně prašivé. V březnu r. 1632 zastřeleni dva divocí kocouři. Od zastřelení neb lapení zvěře se myslivcům platilo: od koroptve 8 gr., od jeřábka 30 gr., od bažanta po 3—5 gr., od kance 1 kopa 20 gr., od srnce 30 gr., od kocoura divokého 15 gr., od tchoře 10 gr. 2 d., od kuny 12 gr. 6 d., od lišky 20 gr., od straky 6 d. atd.

[1]) Reg. 20. F. k. s. D 13, 22, G. k. s. f. 552, 45. F. k. s. L 7. [2]) Patoky z varu prodávány asi za 14 grošův.

O spotřebě masa na zámku a ve dvořích pokládá se tu tento příklad: První týden v lednu roku 1632 (3.—10. ledna) zabit býk ze dvora Skalického a maso protráveno, při čemž jezdci Trčkovští pomáhali. Následující týden nekoupeno a nedodáno masa, poněvadž vepř krmný ze dvora Skalického pro slaniny zabit. Třetí týden nekoupeno také masa, poněvadž něco masa, které se k udění nehodilo, a drobů z dobytka k udění pro hraběte Trčku zbitého zůstalo. Čtvrtý týden zabita kráva stará ze dvora Sichrovského a maso i na budoucí týden k trávení zanecháno. Když se kupovalo maso pro zámek, platívalo se zaň pro týden 2 kopy 34 gr. 2 d.

Čeládce přáno. Když se r. 1652 děvečka kněžnina vdávala a ze služby propuštěna jest, vystrojeno jí znamenité veselí. Padlo naň 20 lib. masa hovězího (1 fl.), tele (1 fl. 45 kr.), skop (1 fl. 30 kr.), 6 slepic (po 6 kr.), 8 kuřat (po 3 kr.), 30 vajec (10 kr.), koření za 41 kr., sud piva (7 fl. 6 kr.) a koláčů za 1 fl. Svatba ta stála 14 fl. 12 kr., na tehdejší dobu dosti veliké peníze.

Přední osoby při hospodářství za oněch dob byli *purkrabě*, *písaři důchodní* a *obroční*. Purkrabě pozor dával, aby užitek vrchnosti skrz jeho nedbanlivosť obmeškán nebyl, nýbrž skrze opatrnosť zlepšen, role při dvořích aby časně zdělány a všelijaké semeno náležitě zaseto, úroda sklizena a do stodol svezena byla, sena a otavy aby bez újmy dobytkům rozděleny byly. Často do dvorův a k dělníkům dohlížel, šafářky napomínal, aby uložené omastky věrně shromáždily, a k tomu dohlédal, aby se skrze nešetrnosť čeládky škoda ohněm nestala. Písař důchodní vše, co se každého téhodne sešlo, ihned za příjem uvedl, vydání peněz spravedlivě zapisovati a v přijímání a vydávání peněz věrně se chovati povinen byl. Řádný písař činíval s lidmi často pořádnosť pro uvarování všelikých omylů, restů velikých za lidmi nenechával a cedule téhodní časně sepsal. *Obroční* obilí v slámách i na zrně spravedlivě za příjem pokládati, je opatrovati, míry spravedlivé jednostejné jak na příjem tak na vydání užívati povinen byl. Obilí na sýpkách často přehazoval a na mlatce pozor dával, aby obilí čistotně vymlátili, je v slámě nenechali, krádeže se nedopustili. Platívalo se od mlácení obilí z korce žita neb pšenice po 2 gr. ječmene neb ovsa po 1 gr.



Z opevnění města Náchoda. Pohled na baštu z vnitřní strany.

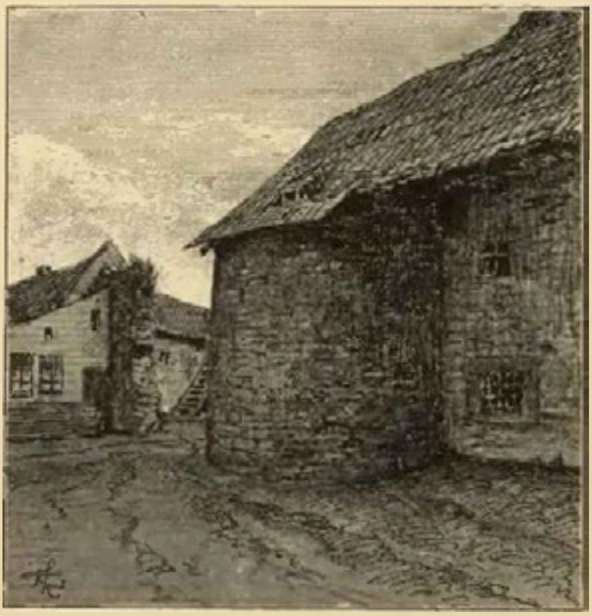
Správu nad poddanými měl *vrchní hejtman*, později zkrátka *vrchní* řečený. Jakým způsobem druhdy obmeškáván byl, o tom svědčí následující dva příběhy.

Jakub Dopsů, obyvatel ve Velikém Poříčí, podal hejtmanu Václavovi Michálkovu supliku tohoto obsahu: Jsa sousedem v obci ke 40 letům a maje první i druhou manželku, ctně a chvalitebně jak v manželství tak v sousedství poctivě a náležitě se choval, „až s touto třetí manželkou nepodařilou, od p. Boha pro hříchy jeho naň přepuštěnou, že již v tom kříži a v soužení od ní činěném déle hospodářství svého spravovati a roboty J. M. K. vykonávati nemoha, o všecko přišel; neb byla mu vždycky a ve všem

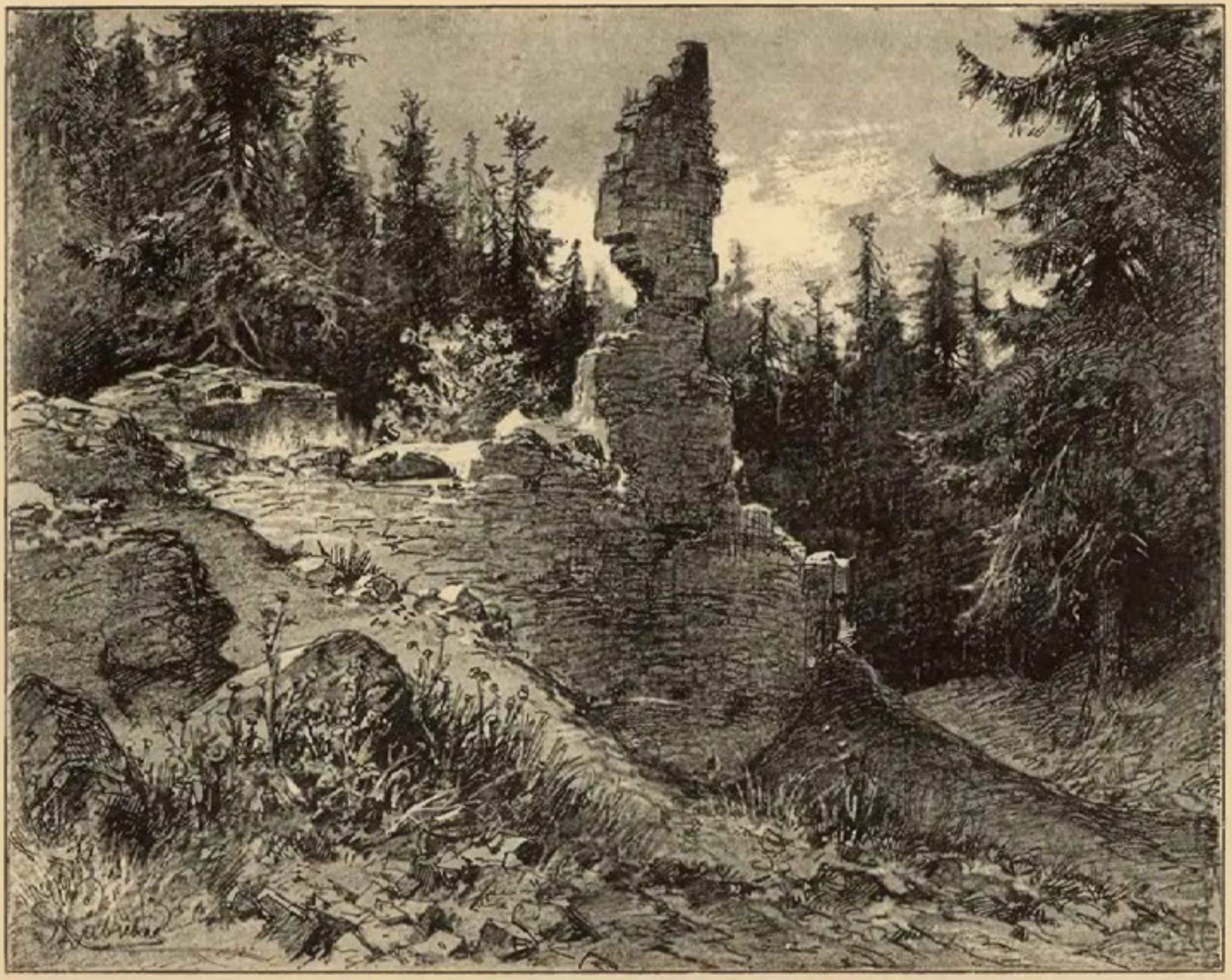
odporna a svévolna. I slyšíce sousedé o tom nechvalitebném způsobu, jak se nedobře snášejí a perou („však spíše já ubit od ní, než ona ode mne"), donesli k právu, od něhož nejednou napomínáni a trestáni byli. I nemoha při ní hladem a všelijakým neopatřením obstáti, když jísti mu ustrojiti, a by i ustrojila s ním nikdy jísti nechtěla, chalupu prodal a výměnek do roka sobě učinil, kteréhož výměnku při hospodáři svém pro její lehkomyslnosť užiti nemoha, u jinšího souseda byt se synem svým pacholetem si objednal a ošetřiti se sám nemoha, konce se žalostí na stará kolena trpěti a snášeti musil. I jsa všelikým křížem obklíčen a jako ztracen, šel jednou od Náchoda přes roli Vácslava Součka v Malém Poříčí, tchána svého, a uviděl několik snopů tu u lesa soukrom i domnívaje se, že by jeřice tchánova byla, „z velké potřebnosti vzal dva snopy pro obživení se s tím pacholetem." Když šel všudy přímo i přes měkoty, snadně mohl znamenati, že utrousil klas dál i dále, až k místu, ale nepozoroval toho. Ale jistý Jiřík Souček, jehož vlastně ty snopy byly, šel po šlaku a najda je, s dožádáním se práva Poříčského Jakuba jako zloděje k právu oznámil. Byv potom bos a řetězem stížen do vězení dán, snažně prosil Součka, aby mu odpustil a k větším útratám nedopouštěl, ale nic platna jeho prosba nebyla. Konečně dána věc ta na přátelskou smlouvu, ale i ti se nemohli sjednotiti. Zatím škoda vzešla, a rychtář spočítav řád (4 fl.), po záplatě se ptal, ale vězeň nemohl a Jiřík Souček nechtěl platiti. I přišla vězňovi konečně ta mysl, poněvadž si na jiný způsob z vězení pomoci nemohl, aby k vrchnosti své se volal a tu všecku příhodu a provinění své na papír uvedl. I prosil hejtmana, aby naň horšího žebráka nemožné věci dopustiti nedal.

K Danielovi Maximilianovi Ústeckému z Restemberka, hejtmanu panství, utíkal se také Martin Lyndr (z Úpice), napsav si prosebnou žádosť r. 1671 dne 18. února. Času nedělního v domě radním byl na „truňku piva" knížecího. Když tam také Matěj Zikmund s některými jinými sousedy přišel, dal mu Lyndr poctu a uvítal ho ve vší sousedské upřímnosti. Potom zasedl. Lyndr připil jim za stůl, avšak Zikmund bera příčinu k němu stran nějakého listu a pro „truňk piva" nutil se k němu. Odpověděl Lyndr na jeho „utrhavá slova," že pod spečetěním duše jeho úmysl jeho takový nebyl, což by mu hodně prokázati mohl. V tom přišla tam za svým mužem manželka Jana Ondřeje Mikšova, majíc v rukou dítě své, a postavila se ke stolu, pročež jí všichni sousedé poctu podávali. I dí Zikmund k tomu dítěti: „Františku! ty budeš v Oupici primasem," druhý Jiřík Nyklíček praví: „Františku! ty nebudeš planýře zdvíhati ani kruhu na něj přibíjeti!" Řeč ta byla zjevnou narážkou na Lyndra, kterýž byl pranýř od některého času skácený zase postavil, poradiv se o to s hejtmanem. (Snad byl Lyndr onoho času primasem neb konšelem.) Srozuměv Lyndr, že ho k rozhněvání přivésti chtějí, založil ústa šátkem, aby na jich utrhování slova neodpovídal. Oni pak řekli: „Co vás zuby bolí?" chtějíce od něho slova míti. Vstal, aby odešel, a pravil: „Již vidím, že jste se na mě spikli; dej vám pán Bůh dobrou noc." Když byl za dveřmi, volal za ním Zikmund: „Jdi, jdi, kloboučníku, od planýře!" Lyndrovi zdálo se pro to a takové utrhání, že o rozum přijde, a žádal proto hejtmana za radu, poněvadž před nimi pokoje nemá, jestli by se neměl na nějaké jiné místo přestěhovati. [1])

[1]) Archiv Náchodský.



Bašta u bývalé fortny Náchodské (v městě).



Zříceniny Visemburka.



Zbytky bašt v Náchodě („u porážky“).

Visemburk Hrad.

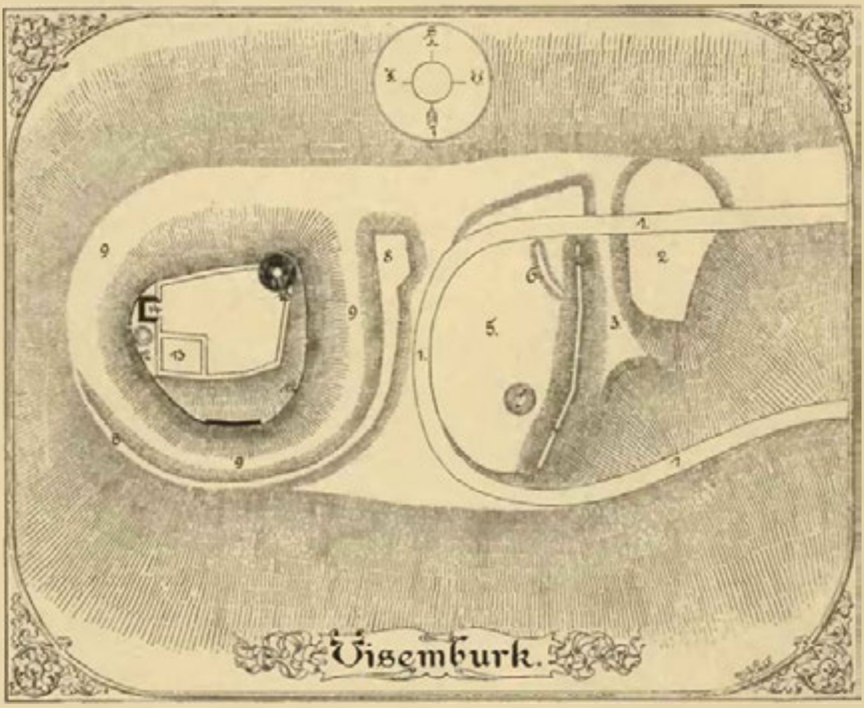
Asi uprostřed mezi Havloviči, Úpicí, Rtyní a Lhotou u Kostelce spatřují se skrovné již zbytky starého hradu Visemburka, po němž dostala jméno své blízká víska Podhradí. Stará cesta, kudy se ke hradu jezdívalo, odbočuje u samé myslivny, při silnici od Skalice ke Rtyni vedoucí a nyní nazvané u devíti křížův. Příčina toho pojmenování se spatřuje v levo od myslivny: Viděti tu podstavec, na jehož třech stranách 9 křížů, tři a tři, vytesáno jest a při tom nápis zvláštními literami vyrytý a mechem obrostlý: Zde gich 9 w panu vsnulo. Z podstavce vyniká kříž z minulého století a opatřen jest tímto nápisem: Tento crzis gest wistawen ke cti a chwale pana nasseho Gezisse Crista 1794 dne 2 juny Amen. Známým se stal kříž tento po celém okolí skrze pověst, že tu starý pán Visemburský od svého syna poraněn byl a u Heřmanova dubu zemřel. Mladý pán prý si namlouval dceru rychtáře Rtyňského, čemuž však otec všelijak překážel. Tu umínil si syn, že se dá s milou tajně oddati (srovnej díl IV. na str. 212.), ale otec zvěděv o tom, dal se za synem a nevěstu mu ukradl. Vzal ji na koně a ujížděl s ní ke hradu. U devíti křížů dohonil syn otce, srazil dva pacholky s koní a vlastního otce tak škodně ranil, že ani ke hradu nedojel, nýbrž před samou branou skonal. Na tom místě stál dub, kterému se říkalo Heřmanův dub, a místo se posud pamatuje. Není pochyby, že jest v této pověsti něco pravdivého jádra, ale zdali s tím postavení kříže, teprve po dlouhé době učiněné, souvisí, aneb zdali se na tom místě v minulém století nějaká vražda stala, kdož může uhodnouti?

Pěknou lesní cestou se přichází od myslivny za nedlouho ke zbytkům hradu, ležícího na ostrohu z výšiny Úpické vybíhajícím. Průřez ostrohu má podobu fíku, nebot jest delší než širší a souvisí s výšinou šíjí tak úzkou, že tu má jediné místa nově založená silnice, která se na hradišti do doliny zatáčí. Ostroh tento pokrývají zříceniny znamenité sice, ale oku málo patrné, poněvadž jsou zasypány rumem a zemí. A tak se může o tomto hradu říci, že jest ve svém vlastním rumu pohřben.

Hned za dotčenou šíjí v pravo viděti jest rozkopaná místa a za nimi vyvýšeninu, na níž tuším hospodářská stavení stávala. Příkop, kterým jest ostroh za tímto místem překopán, jest velmi mělký; tím silnější a vyšší byla hradba za ním stojící. Posud se vypíná zeď tato, ssutinami spadlými v ostrý hřeben přetvořená, do znamenité výšky a jen severní její konec jest uklizen, poněvadž tudy vedli novou cestu. Za touto zdí v prostranství, kde se cesta zatáčí, bývalo *předhradí* nevelikė. Byla tu také nějaká stavení

zděná (konírny), jichž známky se v levo od cesty spatřují; něco dále jest hluboká prohlubeň, bezpochyby bývalá studně.

Vlastní hrad, vysoko nad předhradím se vypínající, zavřen byl na všech stranách příkopem a náspem. Na straně severní a západní skorem ani příkopu a náspu nebylo, byla tato prostora spíše na způsob nějakého parkánu. Nejsilnější byl násep na tu stranu k předhradí; zde se totiž velice rozšiřoval a končil se jakýmsi čtverhranným opevněním, stojícím na skále; stála tu tuším brána, kterouž musil vybojovati nepřítel, nežli se dostal z předhradí před bránu vlastního hradu. Možná, že se tu po způsobu středověkém cesta na levo zatáčela; neb v levo odtud vedl most přes příkop ku bráně hradu, která se nacházela (jak svědčí obyčejný běh věcí) vedlé hrubé okrouhlé *věže* v rohu hradu stojící. Hrad měl podobu skorem čtverhrannou a zavřen byl na všech stranách hrubými a vysokými zdmi, jichž spodky jsou rumem zasypány; jen na jižní straně stojí hezky vysoký kus venkovské ohrady. V jihozápadním rohu vnitřního zavření byl věžovatý *palác*, pod nímž bývaly hluboké sklepy. Ještě před půl stoletím mohlo se do nich



Vysvětlení plánu: 1. Cesta na hradišti se zatáčející; 2. vyvýšenina s hospodářským stavením; 3. příkop před předhradím; 4. hradba předhradí; 5. předhradí; 6. známky stavení; 7. studně (?); 8. násep a 9. příkop zadního hradu; 10. brána; 11. veliká věž; 12. venkovská ohrada; 13. palác; 14. bašta.

hleděti, ač nebylo radno se pustiti do nich; aby tam lidé nelezli a škody nevzali, dala je vrchnost zasypati. Z věže dotčené v severovýchodním rohu stojící zbyl vysoký a hrubý kopec a hladomře okrouhlá. Má v průměru asi 2 m, jest, ač zasypaná, ještě dosti hluboká a nahoře spatřují se známky, jak ji klenutí zavíralo. Před časy byla ještě hlubší, ale poněvadž sem nejednou zvěř padala, dali ji zasypati. Neb Heber viděl také kus zdi se zbytky okna, což se dnešního dne také nespatřuje. Když zakládali silnici dotčenou, přišli na všelijaké staré věci, jako šípy a j., zejména i třmen, přes nějž přes příč byl oblouček a na něm malé *c*.

Hrad Visemburk (puvodně Wisinburg, tolik jako Weissenburg neb Bělohrad) založen byl ke konci 13. věku, a to bezpochyby bohatým pánem *Tasem*, jenž bojoval udatně s rotami přivedenými do Čech markrabí Otíkem Dlouhým.[1]) Roku 1289 byl s jinými pány při dvoře krále Vácslava,[2]) a r. 1300, jsa podkomořím, sešel smrtí násilnou. Chudý zeman, jemuž prý byl velikou křivdu učinil, probodl jej, an stál s králem Vácslavem uprostřed svého komonstva, a taký z toho účinku pošel zmatek, že se vrah

---

[1]) Dalimil (Font. r. B. III. 197). [2]) Emler, Reg. II. 639.



Otvor do bývalé hladomře na Visemburce.

rychlým útěkem zachránil. [1]) Roku 1310 docházely do Říma žaloby na *Jaroše z Visemburka*, který činil nátisky klášteru Zderazskému na jeho statcích v severním Hradečtě. [2]) Avšak již r. 1309 držel Visemburk *Milota ze Pnětluk* a seděl tu několik let. [3])

O *Luckovi z Visemburka*, jenž se r. 1340 na Moravě připomíná a na štítě třmen nosil, neumíme pověděti, byl-li před tím (totiž asi v l. 1320—1330) držitelem Visemburka, aneb potomkem některého z dřevních držitelův. [4]) Potom držel hrad náš *Arnošt z Hostyně*, předek pánův Pardubských, a prodal jej asi r. 1330 *Hynkovi Crhovi*, *Haimanovi*, *Hynkovi Hlaváči* a *Vácslavovi* bratřím z *Dubé* a z *Náchoda*, přijav od nich na místě peněz zboží Pardubské. [5])

Dotčení bratří, o nichž nahoře (na str. 9.) již mluveno, rozdělili se před rokem 1336, kdež se naposled pospolu vyskytují, tak že seděl Haiman na Náchodě, Hlaváč na Skalici a Crh na Visemburce. [6]) Crhovi synové *Hynek* a *Jindřich* jinak *Hynáček* řečený vyskytují se často jako patronové kostelů v Úpici, Bohušíně, Rtyni, Zdoňově, Zálezlích a Meziříčí a i v jiných pamětech do r. 1401. [7]) Pamětlivi jsouce moci rodu svého, již zachovati chtěli, spolčili se r. 1368 se strýci svými na Levíně, Frymburce a Třebechovicích, dadouce do spolku hrad Visemburk a městečko Úpici. [8]) Hynáček sedal také roku 1388—1397 na soudě zemském. [9]) Druhý syn jeho *Hynek* neb *Hynáček* stal se duchovním [10]) Po Hynáčkovi starším zůstala vdova *Eliška z Ratibořic*, sestra Beneše z Krčina, jíž dovoleno králem Vácslavem (r. 1401, 16. April), aby o věně svém říditi mohla. [11]) Z věna svého zřídila r. 1405 při kostele Úpickém oltář Božího těla, kterýž nadala domem a 3 pruty rolí v Úpici a platy ve Lhotě pod Hořičkami a v Přibyslavi. [12]) Syn Hynáčka staršího *Janek* připomíná se poprvé r. 1392, kdež spečetil s otcem výsady Náchodských. [13]) Roku 1402—1404 sedal na soudě zemském. [14]) Naposled jsme jej našli k r. 1409. [15])

Syn jeho, *Jiřík z Dubé* a z *Visemburka* nepřipomíná se před r. 1426. [16]) Vláda jeho provázena byla s počátku velikými záhubami, když vtrhl biskup Vratislavský se Slezany (r. 1425) silně do Čech a zhubiv vše okolo Náchoda, pálil vesnice okolo Visemburka až do Turnova (neb spíše Trutnova). Za to však posádka Visemburská hrozila r. 1430 Slezanům, tak že na př. Svídničtí ani dnem ani nocí před nimi jisti nebyli. [17]) Mezi těmi válkami nabyl Jiřík panství Dubského a vešel též v zápisné držení Drobovic,

[1]) Chronicon Francisci. [2]) Emler, Reg. II. 962. Nátisky ty staly se zajisté mnohem dříve, když teprve na jaře r. 1310 dán papežský rozkaz k uklizení této pře, a proto klademe Jaroše před Milotu. [3]) Milota de Wissensteyn (Emler, Reg. II. 952). Na listě daném r. 1323, 25. Apr. (v knihovně Pražské) přivěšena jest pečeť jeho, na níž se čte: . . . . . ote de wisinbur. [4]) Arch. Břevnov. na listě daném r. 1340, 29. April. Avšak ještě r. 1396 píše se Albert ze Svatoněvic odjinud „de Wissinburg" (Ludewig, Rel. MS. VI. 398) a užíval tohoto hesla jen jako potomek některého z předešlých. [5]) Kopiář Pernštein. (bibl. mus.) arch. č. IV. 174. [6]) Lib. erect. VIII. f. 138. [7]) Doklady toho v Lib. conf. I. 29, B 3, B 10, E 8, H 6, J 5, II. D 10, F 1, 7, G 3, III. D 2, IV. A 28, DD 21, p. 207, V. F 5, M 10, O 3, Q 3. [8]) Rel. tab. I. 435, 564, 589. Roku 1410 spolek ten rozpuštěn. [9]) Rel. tab. I. 519, arch. č. II. 349, 354, 357. Viz i Lib. erect. XIII. f. 111. [10]) Roku 1383 dne 9. listopadu stal se kanovníkem Pražským (MS. capit. Prag. G 25 b.), Tomek, Děje Prahy V. 128, vedlé toho bral od r. 1396 důchody oltáře Třebechovského (Lib. conf. V. Q 3); zdá se však, že opustil stav duchovní, neb r. 1402 seděl s bratrem svým na soudě zemském. [11]) Cop. Przemisl. f. 36. [12]) Lib. erect. VIII. f. 38 Lib. conf. VI. G 13. [13]) Archiv Náchodský, Paprocký o st. pan. 152. Viz i Rel. tab. I. 435. [14]) Rel. tab. I. 594, arch. č. II. 359, 360, 363 [15]) Lib. erect. V. f. 155. V Ludvíkových Pamětech Náchoda nazývá se manželkou jeho Kateřina ze Žlunic. Na Jana upomíná snad starý náhrobek v kostele Zálezlském z r. 1420. S našimi pány nesmí se másti rod rytířů z Visemburka, který pocházel ze Slezska. [16]) DD. 4 p. 85, viz i Rel. tab. II. 272, arch. č. III. 503. Viz i Papr. o st. pan. 272 a arch. č. VI. 488. [17]) Staří letop. 65, Palacký, Urk. Beitr. II. 180.

Žlebův, Vildšteina a Chotěboře. Roku 1437 byl mezi těmi, kteří odpověděli Sasku;[1]) trvaje pak věrně v jednotě Poděbradské, zemřel ve Žlebích bezdětek roku 1450 dne 17. února.[2]) Byla-li přichylnost jeho ke straně Poděbradské příčinou nechvalné pověsti, která tehda proskakovala o hradě našem, aneb bydlel-li tu nepokojný správce, který se mstil Slezanům, nelze rozhodnouti. Jisto však jest, že z Visemburka a z některých okolních hradů činěny Slezanům „škody a zlodějstva.“ Tuť r. 1447 po sv. Duchu Slezané vytrhše peníze se sebe sebrali a splatili hrady ty pánům a zemanům. Hrady Visemburk, Adršpach, Žacléř, Belver a Skály hotovými penězi splativše, sbořili a zkazili. Ale vsí a platů nechali pánům jich všechněm.[3])

Tehda ještě byl Visemburk Jiříkův, ale z pozdějších listin dovídáme se, že Jiřík hrad a zboží Visemburské prodal. Při tomto trhu spravoval též Jindřich z Michalovic a za správu toho zboží dal 265 kop gr., pro kterouž škodu dědice Jiříkova Ješka z Dubé poháněl do soudu zemského a nálezem panským r. 1457 za právo obdržel.[4]) Kupec byl zajisté *Jiří z Kunštátu* a z *Poděbrad*, neb on r. 1456, 11. list. jako pán Visemburský potvrdil rychtáři Rtyňskému rychtu a její důchody.[5]) Po panu Jiříkovi držel syn jeho *Jindřich starší* (r. 1472) Visembursko k panství svému Náchodskému, obdržev je při dělení s bratřími svými.[6]) Zadluživ se, zapsal zboží Visemburské (před r 1483) v 1300 fl. uh. *Hanuši Volfovi z Varnsdorfu* tak, že kdyby strana straně dala věděti půl léta napřed, že se může zboží to vyplatiti. Hanuš zapsal právo to *Eufemii*, ženě své, *Kateřině*, dceři své, a *Fridrichovi ze Šumburka*, muži jejímu. Těm všem dal kníže věděti r. 1485 na jaře a vyplatil Visemburk nikoliv bez soudův a namáhání. Zdá se, že kníže hned potom Visemburk prodal *Zbyňkovi z Buchova*, který se v držení jeho r. 1487 nacházel.[7]) Po něm následoval jako držitel *Petr Adršpach z Dubé* a z *Náchoda*, a ten prodal asi 1516—1519 Visemburk hrad pustý se dvorem popližným, městečko Úpici, vsi Radčí, Brusnici, Kyje, Slatinu, Havlovice, Rtyni, Bohuslavice, Bohdašín, Libnětov, Maršov, Studenec, Rubinovice, Suchovršice, Batňovice, Svatoňovice, městečko Kostelec, vsi Lhotu a Přibyslav, vsi pusté Sedloňovice a Petrovičky *Janu Špetlovi z Janovic*. Od té doby patří pustý hrad a panství k Náchodsku.[8])

Červená Hora Hrad.

Červená Hora měla pěkné, anobrž půvabné položení, jež nejlépe zříti můžeme, jdouce silnicí od Žernov k vesnici Červené Hoře. Vidíme tu v levo pode vsí nevysoký chlum zakrytý z části výšinou, po níž kráčíme; na oné straně viděti stráně podlé Úpy porostlé černými lesy, za nimi pak se v stínu rozličného stromoví a křoví domky vsi Slatiny ukrývají. Po chvíli uzříme též Bohušín se svým starožitným kostelíčkem. Za nedlouho objeví se nám i bývalé městečko Červená Hora, nyní ves, v nížto jest 10 živností sedlských a ostatně chalupníci a tkalci, jejichž rachocení na stavech po celé vesnici slyšeti jest. Pod vesnicí leží hrad náš na dlouhém klínovitém (t. j. na opyši širším a na hrdle užším) ostrohu, který jest dvakráte širokými a hlubokými příkopy prokopán. Mezi prvním a druhým příkopem jest neveliké čtverhranné předhradí, porostlé hustým smrčím; mnohem větší jest zadní hrad, pod nímž těsně nová silnice ke Slatině vede. Na vysokém a strmém hradišti spatřuje se něco zdí, avšak větší díl ssutin jest zasypán a pohřben rumem, nad nímž roste nyní mladý neproniknutelný les. Nejznamenitější památkou bývalého hradu jest místnost čtverhranná (tuším při stavbě silnice odkrytá), na níž se dole ještě stupně pro podlahu spatřují. Lid si vypravuje, že tu bývala kuchyně.

Červená Hora založena jest na konci 13. věku a patřila v l. 1291—1295 *Sczimovi z Červené Hory*, jenž byl toho času sudím zemským.[9]) Roku 1362—1365 byl tu pánem a spolu pánem podací v Kostelci Červeném *Mikuláš Piskle z Rotemburka*, kterýž se tak podlé německého jména Červené Hory nazýval.[10]) Mikulášův nástupce *Mikuláš Polc ze Svídnice* (není-li to Piskle sám?), jenž tu roku 1372 seděl, prodal

---

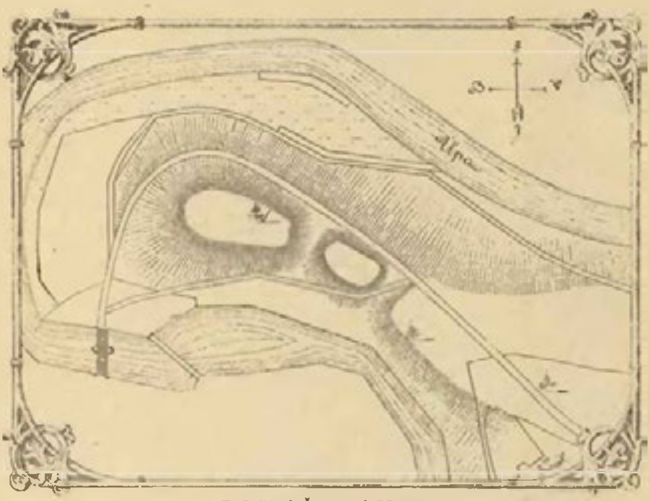
[1]) Archiv Drážďan. [2]) Arch. č. I. 249, 294, II. 257, 282, III. 534, stař. letop. 157. V listech města Ledče nad Sázavou připomíná se roku 1442—1460 pan Jiřík z Wyssumburka, ale bohužel tam jeho znaku není. [3]) Staří letopisové 146. Výslovně se jmenuje „Vissemburk páně Jiříkuov.“ [4]) Archiv č. III. 325. [5]) Ludvík, Paměti Náchoda 330 [6]) Archiv č. I. 301. [7]) Rel. tab. II. 412, 423. [8]) DZ. 6, E 6. Jako zvláštní panství uvádí se Visembursko ještě r. 1533, kdež prodává Hynek Špetle z Janovic oboje panství Vojtěchovi z Pernšteina. Hrad pustý připomíná se při prodeji Náchoda r. 1545 a naposled v půhonu d. r. 1615. [9]) Emler, Reg. 727, 1195. [10]) Lib. conf. I. E 2, G 5 Německy se říkalo hradu Rothenburg neb Rothburg, latině Rufus mons. O Mikuláši srov. Rel tab. I. 408



Červená Hora.

Červenou Horu arcibiskupovi *Janovi* a bratřím jeho *Vácslavovi* a *Pavlovi* z *Jenšteina*. Arcibiskup vykonával panství na hradě r. 1379 sám a r. 1390 s bratřími svými.[1]) Asi v ten čas postoupil arcibiskup dílu svého bratřím a Pavel držel Červenou Horu sám, zavázav se roku 1391 dne 25. února, že bude bratru svému Vácslavovi, proboštu kostela Týnského, ze zboží jejich Červenohorského, Litovského a vinice u Prahy úrok vydávati.[2]) Usadiv se asi r. 1393 na Staré, prodal tehda neb nedlouho potom Červenou Horu *Hynkovi* a *Hynkovi* bratřím z *Dubé* jinak z *Náchoda*. Ti oba drželi v ty časy hrady Abršpach a Červenou Horu společně,[3]) a pospolu darovali před r. 1406 plat 5 kop ve Výrově (aneb kdyby tu nestačil, v Královĕ Lhotě, Lisovci, Mezříčí, Vlkovyjích a lesu Rosočkách) klášteru Matky boží na předměstí Hradeckém a 5 kop platu ve vsi Všelibech kostelu Kosteleckému.[4]) Asi tehda obral si starší Hynek, jinak Lýšek řečený, hrad Abršpach za své sídlo, mladší pak seděl na Červené Hoře; zdali tím nedílnosť svou zrušili, jest pochybno. Nicméně nadal Hynek r. 1408 kostel Kostelecký sám, dada mu platy ve Mstětíně a Stolíně, za něž sloužil farář mše zádušní za rod Dubský a Špačky z Kostelce, kteří se snad nějaký čas v držení Červené Hory nacházeli. Až do r. 1416 uplynuli mu pak dnové života jeho dosti klidně, nepočítají-li se sem některé jeho právní pře aneb meškání u soudův.[5])

Roku 1416 zdvihli se oba bratří z neznámých příčin proti králi,[6]) ale poddali se potom a přijati zase na milosť; Červenohorskému zejména vydán na to list r. 1417 dne 17. září. Jakmile počaly bouře husitské, přidal se Hynek, jsa přísným nad jiné katolíkem, ke straně pod jednou a zůstal přívržencem jejím až do smrti své. Za služby prokázané král Zikmund zapsal mu vsi Černílov a Jasenou a plat na klášteře Broumovském a učinil ho hejtmanem vojenským v Jaroměři. Tu vyznamenal se on i poddaní mu Jaroměřští největší krutostí k přívržencům kalicha. Neb mezi jiným vpadl do městečka Krčína, sídla tehdáž bratří Orebských, a lidi v kostele povraždiv a rozplašiv, dal napájeti koně svého z kalicha, pravě úsměšně, že i ten jest pod obojí. Podráždění tím kališníci přitrhli s velikou mocí k Jaroměři a dobyvše ji (r. 1421, 15. května), jali pana Hynka a odvedli jej do Prahy do vězení. Při té příležitosti mnoho vesnic v okolí Červené Hory spáleno, ale hradu nedobyto. Hynek byv potom ze zajetí propuštěn, zajat jest podruhé (r. 1422) při dobytí Německého Brodu, ale vyměněn potom za kališníky zajaté a tak svobody užil podruhé.



Položení Červené Hory.

Až do r. 1427 držel Hynek panství své i okolí v poslušenství církve.[7]) K jeho podání ustanoven jest r. 1426 katolický farář v Kostelci, a ještě r. 1427 pomáhali oba bratří z hradů svých Abršpachu a Červené Hory straně pod jednou. Nepohodlného jim sousedství zbaviti se chtěli Hradečtí, Jaroměřští, Dvorští, Náchodští a Matěj Salava z Lípy, i přitrhše k Červené Hoře, jali se ji úsilovně oblehávati. Když pak k nim přibyli Sirotci, kteří se právě ze Slezska vraceli, poddala se posádka Červenohorská na úmluvu (r. 1427 ok. 8. června), tak že odtud volně odtáhnouti mohla. Potom hrad napřed vypálen a po té pobořen jest.[8])

Zdali byl zbořený hrad po ukončení válek znovu postaven, není nám známo, ale to jest jisto, že pádem jeho ještě rod Červenohorských nezanikl. Roku 1437—1440 připomíná se Hynek z Červené Hory, ale není doloženo, byl-li to otec svrchu dotčený, aneb syn jeho *Hynek mladší*, jenž měl za manželku

[1]) Lib. conf. II. F 10, III. D 16, V. B 1. [2]) Archiv bibl. Praž. [3]) Poprvé Hynek z Červené Hory r. 1402. (Arch. č. II. 360, k čemuž srov. Rel. tab. I. 589.) [4]) Lib. erect. V. f. 142, Paprocký o st. pan. 152. Asi r. 1407 dal Hynek jeden dvůr v Kostelci faráři tudíž za mlýn (ib. f. 155. Viz i arch. č. II. 50). [5]) Lib. erect. VIII. f. 57, archiv č. II. 50, 360, 363, 371, 376, Rel. tab. I. 96, 435, DD. 15, f. 28, Lib. inscr. civ. Litomyšl. I. 110, Lib. conf. VII. C 17. [6]) Souvisí to bezpochyby se pří, kterou měl Hynek z Červené Hory s klášterem Opatovským o vsi Bukovinu a Divec; král Vácslav poroučí r. 1417 dne 19. července Čeňkovi a Jindřichovi z Vartemberka, aby v té při rozhodli (Arch. Třeboň.). [7]) Ve starých letopisech (str. 62.) píše se, že pan Půta (jinde Jan) Červenohorský a jiní páni poraženi jsou Žižkou u Skalice (r. 1424). Tomek (Život Žižky, str. 185.) vykládá to na Hynka. Hynek byl r. 1424 dne 8. července v Prešpurce (Archiv korunní). Roku 1431 nazývá se bratrem tetěným pánů ze Šumburka (Arch. gub. A III. 142). [8]) Palackého Děje husitské I. 280, II. 82—83, III. 62, 280, st. letop. 48, 62, 71, arch. č. I. 507, Lib. conf. IX. C 4, Fr. v. Bezold: K. Sigmund u. d. R. g. d. Hussiten II. 165.

Kateřinu z Častolovic.[1]) Roku 1454 prodal Hynek tento plat v Královč Lhotě sestře své Škonce a bratrovně své Dorotě z Veselice, manželce Janově z Lautrbachu.[2]) Po vymření rodu Černohorského dostalo se panství potomkům Hynka z Abršpachu. Roku 1500 držel je *Petr Adršpach z Dubé* a odprodal od něho několik vesnic, kteréž páni Červenohoršti drživali, zejména i pustou ves Předboř, z níž se činívaly roboty na Červenou Horu.[3]) Petr seděl tehda na Ryzemburce a k němu držen „zámek zbořený Červená hora" až do r. 1601, kdež přikoupeny oba k panství Náchodskému.[4])

RYZEMBURK HRAD.



Západně od Žernov nad řekou Úpou býval hrad historicky znamenitý, avšak tak zrušený a zkažený, že po něm jen nepatrné památky zbyly. Pod hradištěm vine se Úpa těsným korytem, svírána jsouc na obou stranách skalnatými útesy; vysoko nad ní strmí skalnaté hradiště při samém dvoře Ryzemburském, od něhož jest odděleno na tři stranách hlubokými příkopy. Hradiště, kteréž jest podoby vejčité, obrostlé jest vysokým lesem; spatřuje se tu již málo zdí a sem a tam viděti jest otvory a klenutí starých sklepů zasypaných. Vnitřní rozdělení nelze naprosto rozeznati, poněvadž schválným bořením zdiva, dobýváním kamene, přehazováním kamení a rumu vše na povrchu rozházeno a rozmetáno. Na místě, kde dlívali bohatýři, hospodařila potom sobecká mysl, a když nastal poklid, rozestřela příroda nad chatrnými zbytky zelený svůj koberec; a tak jsou hezky veliký kus zdi na západním konci a zdi na jiných místech k řece obrácených kromě hlubokých valů jedinými upomínkami na přední sídlo v této krajině. V předešlém století postaven blízko hradiště altan, z jehožto tří oken se naskytuje rozhled rozkošný. Na pravé straně viděti jest zříceniny hradu, pod hradem točí se do polokruhu údolíčko, jež zavírají při horním a dolním konci vršky, smrkovím a jedlovím porostlé. Šumění vody Úpské a prozpěvování ptactva oživují jediné tichost, která panuje stále v této hluku světa odlehlé krajince.

Kdy a od koho založen byl hrad Ryzemburk, zůstane snad věčně věcí nerozluštěnou. S víře podobností lze říci, že postaven byl na rozhraní 13. a 14. věku napřed jako tvrz a obdržel podlé zvyku tehdejšího jméno německé Risenburg. Jisto jest pak, že se po něm jmenoval zámožný a velice rozvětvený rod, kterýž nosil třmen na štítě svém a později na větve *Jestřibských*, *Rašinův*, *Vřešťovských* a *Lickův* (tito ve stavu panském) z *Ryzemburka* se dělil. V 14. věku jest již osob k rodu tomuto patřících drahně, tak že není možno podrobný a dokonalý vývod jich sestaviti. Podlé času první jest *Albert z Ryzemburka*, kterýž se v l. 1319—1346 připomíná,[5]) avšak tento jest bezpochyby totožný s Albertem, který seděl na Vřešťově a také zboží Třebešovské držel.[6]) Držitelem hradu aspoň z části byl *Pešek ze Stračova*, a to zároveň s *Mladotou odtudž*, neboť ti oba vyskytují se pospolu r. 1358—1371 jako patronové kostelů ve Smiřičně

---

[1]) Pal. Děj. hus. III. 232, Arch. č. I. 207, 254, III. 517, 556. [2]) Rel. tab. II. 245. Roku 1452 byl Hynek při volení správce zemského (Arch. č. II. 309—310). Roku 1453 připomíná se výslovně Hynek mladší (Arch. č. I. 507. Viz i DD. 16, f. 35, 403.) [3]) Rel. tab. II. 528—529. [4]) Viz Děje Ryzemburka. [5]) Cod. dipl. Mor. VII. 201, 463, Ludewig, Rel. M 5, VI. 471.

[6]) Srov. děje Vřešťova (díl II. str. 229.) a Krčína (tamže str. 158.). Z těch, kteří přímo s dějinami našeho hradu nesouvisí, přicházejí tito v pamětech: (r. 1361) *Jaroš z Ryzemburka* (Lib. erect. I. 31), r. 1362—1374 *Tas z Ryzemburka*, jinak *z Vitmansdorfu*, t. j. z Teplice (Lib. erect. I. 97—98, conf. I. E 5, II. G 5) a syn jeho *Rubín z Ryzemburka*, jinak *z Hořiček*, též *z Třebňúševsi* v l. 1376—1395 (Lib. conf. III. C 17, erect. IV., f. 104, Rel. tab. I. 557, Paprocký o st. pan. 358, DD. 14, f. 2). Sem patří snad i *Tas*, farář v Rožďalovicích a pán na Turkovicích r. 1403 (Lib. conf. VI. D 18). Tohoto příbuzný byl *Licek z Ryzemburka* (r. 1387—1390) a snad i *Licek z Kratouch* r. 1390 (DD. 13, f. 156). O potomcích jich jednáno v dějích Boruhrádku (díl II. str. 34.). Předkové Rašinův skrývají se bezpochyby v *Petrovi Rašínovi z Lomnice* r. 1395—1406 (DD. 14, f. 2, 64, arch. č. I. 63), jehož předek snad byl Tas z Lomnice r. 1377 (Lib. conf. III. C 25). *Aleš z Ryzemburka* s manželkou svou Eliškou seděl r. 1397—1419 na hradě Šelmberce (Lib. erect. VI., f. 59, VIII., f. 13, 78, conf. VI. H 19, Q 7, VII. K 17). *Jaroš z Ryzemburka* byl od r. 1402 pánem na Opočně a zemřel r. 1417 (Lib. erect. VI. 427, DD. 15, f. 60, Tomek, Zákl. I. 134, Cod. dipl. Sil. VI. 36). *Jan z Ryzemburka* na Milčevsi r. 1408—1419 (Jireček, Cod. jur. Boh. 412, DD. 15, f. 39), a jiný Jan r. 1423—1425 v jižních Čechách (Arch. Třeb. a Arch. č. II. 58), *Albert Strmen z Radostova* r. 1419 (DD. 15, f. 39), *Václav z Libčan* r. 1415—1426 (Lib. erect. X. 272, Rel. tab. II. 124, arch. č. III. 491, 497, DD. 15, f. 13), *Tas z Hrošky* r. 1422 (Arch. Litom.) patří též sem. Jedna větev seděla v l. 1409—1482 na Robousích a Studeňanech (Arch. č. I. 445, III. 497, IV. 376, Rel. tab. II. 61, 127, Lib. erect. IX. M 12, conf. VII. F 7, DD. 15, f. 441, 16, f. 38 a 48, 61, p. 506). Potomci jich nazývali se *Lemberky z Ryzemburka*. O Jestřibských srov. díl I. na str. 111.

a Stračově. Pešík prodal klášteru Jaroměřskému r. 1362 les řečený Kejský, a Mladota připomíná se jako pán na Hořičkách ještě r. 1380.[1]) Peškův syn *Beneš z Ryzemburka* držel r. 1395 Ryzemburk i Stračov, na nichž 1200 kop strýci svému Benešovi Krčínskému zapsal, a od r. 1405 jest také pánem na Hořičkách po strýci svém Mladotovi.[2]) Roku 1415 prodal úrok na zboží svém Ryzemburském kvardianovi a klášteru v Hradci a konečně věnoval r. 1417 manželce své Anně 250 kop na Ryzemburce tvrzi a dvoru poplužném a městečku Žernově.[3]) Zemřel nedlouho potom. V držení Ryzemburka nachází se potom r. 1426 a 1427 *Oldřich z Černčic*, pán, jenž se stranou katolickou držel.[4]) Po něm držel Ryzemburk *Arnošt z Kacova*, jenž svědčil r. 1432 v privileji Dobrušským daném.[5]) Po několika letech následoval v držení Ryzemburka *Jan Zajíc z Hazemburka*, jenž si r. 1456 nápady královské po n. Anně vdově Benešově a věno její „na hradě Ryzemburce čili Žernovech" vyprosil. I obdržel právo toto r. 1463 přes odpory Beneše z Ryzemburka.[6]) Roku 1487 koupil Ryzemburk od Zajíce Jindřich kníže Minstrberský, jsa poručníkem dětí n. Jana z Náchoda a Adršpachu; tuto smlouvu potvrdil také syn Janův *Petr*, když byl roku 1487 úředníci zemští tělo jeho ohledavše našli, že již léta plná má.[7])

Petr Adršpach z Náchoda učinil Ryzemburk předním sídlem svým,[8]) k němuž rodinné a některé přikoupené statky připojil. Hospodaře nedobře, brzo jal se některé vesnice odprodávati; ostatek hleděl si pojistiti tak, že r. 1508 hrad Ryzemburk, městečka Úpici, Žernov, Červenou Horu, Kostelec a vesnice všechny manželce své Elišce ze Smiřic a dětem jejím zapsal.[9]) Kromě toho zastavil některá zboží svá, jako na př. zboží Litobořské.[10]) Konečně nemoha i panství své Ryzemburské, Ratibořské a Červenohorské a dědičné právo na Litoboři udržeti, zastavil je r. 1527 předním rukojmím svým *Zdeňkovi Lvovi z Rožmitála* a *Janu Krušinovi z Lichtemburka*, ale ani on ani jeho dědicové nebyli nikdy s to, aby panství to opět vyplatili.[11]) Podobněž postoupeno jim r. 1528 i panství Skalské. Pan Zdeněk a společník jeho H . . . . Krušina prodali potom (r. 1534) oboje panství *Janovi z Pernšteina* za 5950 kop. Panství to obsahovalo hrady Ryzemburk a Skály, hrady zbořené Adršpach, Střemen, Bystrý a Červenou Horu, tvrz pustou Ratibořice, městečka Žernovy, Červenou Horu a Starkov, vsi Olešnici, Vísku, Lhoty, Všeliby, Lhotu Řešetovou, Ratibořice, Světlou, Litoboř, Chlistov, Hořičky, Křižanov, Libnětov, Heřmánky, Bystré, Verní-



Zbytky bašty na Ryzemburce.

[1]) Lib. conf. I. A 4, D 1, II. E 7, II. D 25. Paprocký o st. pan. 358. Patří sem také Nevlas ze Spyty (de Spyca) seděním na Ryzemburce r. 1365 (Lib. conf. I. G 5). [2]) DD. 14, f. 3, Lib. conf. VI. G 8, VII. E 2. [3]) Lib. erect. V., f. 23, X. J 7, Paprocký o st. pan. 358, Rel. tab. II. 133. [4]) DD. 4, f. 85. Fr. v. Bezold II. 166 („Zrnownyk haus" se tuto hrad náš jmenuje). [5]) Arch. č. VI. 488. [6]) Arch. č. III. 564. Nějaká práva k Ryzemburku měl i Jan z Varnsdorfu (Hüttel Frant., Chron. p. 3.). [7]) DD. 16, f. 29, 23, P 4. [8]) Arch. č. VI. 526. [9]) DZm. 226, A 16. [10]) Tvrz pustá Litoboř se dvorem a vsí, vsi Hořičky, Chlistov, Křižanov, Libnětov, Heřmaničky, Olešnice, Lhota Řešetová, ves pustá Výrov. [11]) DZ. 83. B 2 a 84, B 24.



Zbytky hradeb Ryzemburských.

řovice, Studnice, Janovice, Zdoňov, Dolejší a Hořejší Adršpach, Teplici a Novou Ves, též vsi pusté Stračkovice, Hodkovice, Jivku, Chlivce, Výrov, Stolíň, Mstětín.[1]) Za Jana zpustla sídla na tomto panství, na kterých se posud bydlívalo, a která již byla opustlá, sřítila se docela; neb pán maje drahně velikých panství, sotva sem kdy přijel. Roku 1544 v létě prodal pak oboje panství Ryzemburské i Skalské Bernartovi *Žehušickému z Nestajova* za 6050 kop.[2])

Bernart obnovil hrad Ryzemburk jak mohl a poněvadž někdejší své sídlo Tupadly prodal, bydlel tu až do smrti své, jsa purkrabí kraje Hradeckého. Poněvadž dětí neměl, dostaly se statky jeho Ryzemburk, Skály a Nový Vamberk po jeho smrti († r. 1563) strýci jeho *Janovi Žehušickému z Nestajova,* spolu pánu na Bystrém.[3]) Avšak tento nemaje stálého zdraví, přečkal strýce svého Bernarta jen jedním rokem a zemřel r. 1564.[4]) Ačkoliv zůstavil Jan po sobě dceru Annu, dostaly se přece všecky statky bratru jeho staršímu Hertvíkovi, který bydlíval s manželkou svou Bohunkou z Hustířan[5]) často na Svojanově, ale někdy také na Ryzemburce. Byliť totiž předešlí dva pánové veliké opravy na Ryzemburce činili, jednotlivé jeho části důkladně přestavujíce, aby bylo sídlo pohodlné a veselé. Práci tu řídil Antonín Kaprynal, Vlach, zedník. Pan Bernart nakloniv se k tomuto Vlachu, dal mu Dorotu Opičkovu, dceru ze vsi Lhoty, kmetičnu svou, ke stavu manželskému na ten způsob, aby jí do Vlach nezavozoval a vedlé toho ke stavení, když by ho k čemu potřeba byla, pánu se propůjčoval. Když se stal Hertvík pánem na Ryzemburce, pracoval u něho také Vlach, ale špatné odplaty dostával. Neb když pána za peníze žádal, tento ho všelijakou řečí odbýval řka, že mu ničím povinen není, a aby Vlachovi ústa zavřel, naříkal ho jako svého poddaného, jakožto manžela své kmetičny. Když věc ta na komorní soud vznesena byla, vypověděla rada královská r. 1577, že se Antonín při manželce a svobodě své zůstavuje, tak že Hertvík jemu touž manželku i s jměním jejím propustiti jest povinen, co se pak zasloužení jeho Antonína od díla, které na zámku Ryzemburce a na tom panství buď n. Bernartovi, též n. Janovi neb Hertvíkovi dělal, dotýče, poněvadž Antonín projednání takového díla i také co jest jemu na ně vydáno cedulemi řezanými dokázal, aby Hertvík vedlé takových cedulí s ním účet jistý udělal a což se tak tím účtem spravedlivého za dílo řečené vyhledá, aby jemu vyplnil ode dne sečteni ve dvou nedělích.[6]) Hertvík zemřel r. 1578, odkázav pořízením svým již r. 1566 zdělaným Svojanov a statek Banínský druhé manželce své Bohunce z Hustířan.[7])



Zbytky hradeb Ryzemburských.

[1]) DZ. 3. L 17. [2]) DZ. 5, K 12 a 44, F 9. Objem byl týž jako dříve, avšak Bystrý hrubě zpustlý se již nepřipomíná. Stolíň, Jivka a Hodkovice vsi zase byly osidleny. [3]) Viz I. díl na str. 125. [4]) DZ. 15, B 4. [5]) DZ. 18, K 2. [6]) Z pamětí Náchodských opsal p. Hraše. [7]) DZ. 20 H 11. a díl I. na str. 126.

Avšak poněvadž mužských dědiců z té pošlosti Žehušické již nebylo, táhli se na dědictví kromě Bohunky Jan Chuchelský z Nestajova a sestry zemřelého Mandaléna, manželka Adama Úlibského z Újezdce a z Kounic, Alžběta, manželka Adama Bohdaneckého z Hodkova, a Lidmila, manželka Čertorejského z Čertorej, kteříž učinili roku 1579 dne 6. dubna smlouvu takovou, že zůstalo panství Ryzemburské sestrám dotčeným. Panství to sice ztenčeno bylo roku 1576 prodáním Skal a Adršpachu, avšak i tohoto zboží sestry r. 1580 nabyly.[1]) K zaplacení dluhův odprodány potom některé části. Tak prodána r. 1579 Lhota Řešetova Kunšovi Bohdaneckému z Hodkova a r. 1580 rybník Starý Svinišťanský a ves Velká Třebešov Jiříkovi Dobřenskému;[2]) kromě toho buď tehda aneb později Heřmanice, Hořičky i jiné části odprodány. O ostatek rozdělily se sestry asi r. 1580 takovým způsobem že dostala Mandaléna panství Ryzemburské v užších mezích, Alžběta Teplici a Adršpach a Lidmila aneb dědicové její (jestliže totiž před tím umřela) panství Skalské a Starkovské.[3])



Otvor do sklepení na Ryzemburce.

Mandaléna nehospodařila dobře. Roku 1579 dne 13. července sice zdělala v Praze poslední pořízení své, jímž všechen statek svůj a všechny nápady své odkázala Adamovi, manželu svému, a Albrechtovi, synu jeho,[4]) avšak ku provedení a dokonání takového odkazu nepřišlo, poněvadž jmění Mandalénino skorem na niveč uvedeno bylo. Neb r. 1582 prodala Ratibořice, Lhotu pod Hořičkami, Chlistov, Křižanov, Zábrodí Jaroslavovi ze Smiřic, několik let potom postoupila vsi Litoboře, pokud jí náležela, Jiříkovi Dobřenskému.[5]) Zbyly jí ještě zámek Ryzemburk s pivovárem, dvorem poplužným, mlýnem, pilou, olejnou a oborou, městečka Žernovy a Červená Hora, vsi Všeliby, Stolín, Mstětín, Víska a Olešnice, ale i těch postoupila (vkl. r. 1589) *Bedřichovi z Újezdce a z Kounic a na Kamenici.*[6]) Tento učinil ihned pořízení takové, že zapsal na statku dotčeném 9500 kop míš. manželce své Anně z Kounic,[7]) ale nemoha také statek udržeti, postoupil ho (vkl. r. 1595) panu *Vilémovi z Talmberka.*[8]) Jak se zdá, byl Vilém poslední pán, který na starém hradě bydlel; neb když po některém roce bezdětek zemřel, ujal Ryzemburk bratr jeho *Jan*, kterýž byl seděním na Smilkově, a prodal r. 1601 dne 12. dubna panství Ryzemburské Zikmundovi ze Smiřic, jakožto poručníku nad Albrechtem Vácslavem Smiřickým, za 8000 k. gr. č. Kromě hradu s předhradím, městeček a vsí již nahoře řečených patřily k panství tomu též ves



Bašta v městě Náchodě. Pohled zvenčí.

[1]) Srov. děje Skal. [2]) DZ. 65, A 10, A 13. [3]) Dílčí cedule se nezachovaly, přiznání o dílech DZ. 22, B 10. Srov. i Urbář Náchodský na str. 681—710. [4]) DZ. 25, F 19. [5]) DZ. 23. F 1 a 65, S 14—17. [6]) DZ. 90, O 4. Zemřela r. 1590. [7]) DZ. 25. A 27. [8]) DZ. 91, O 4.

Skalka, dvě chalupy při hradu, kteréž postaveny r. 1591, dvůr popložný Kochanovský v Žernovech, dva mlýny a jedna vápenice.[1])

Když byl Ryzemburk k panství Náchodskému připojen, nic na opravu jeho nevynakládáno, pročež se i stav jeho r. 1628 takto popisuje: „Zámek Rysmburk od kamene vystavený, však pro neobývání na něm od množství let pospustlý jest.“[2]) Staří pamětníci v minulém věku pamatovali anebo věděli ještě, jak střecha sešlá se řítila a hlavní zdi s komnatami a sklepy za ní se sesypaly, jak pak při zakládání nového zámku v Ratibořicích štukoví a větší kámen na hlavních zdech vylámán a na stavbu obrácen byl.[3]) A jak ukrutně se tu hospodařilo, dokazuje posud kopec rozmetaného, přeházeného a zase zaházeného rumu.

CHVALKOVICE ZÁMEK.



Asi hodinu cesty k severozápadu od města Skalice leží osada Chvalkovice, rozkládajíc se dílem na návrší, dílem pod boky téhož návrší při potoce Chvalkovském. Z výšiny, nad níž stojí kostel, vybíhá ostroh, na jehož konci dvůr a zámek stojí. Dvůr jest na širší části ostrohu, který se na opyši svém zúžuje tak, že tu bylo místa pro tvrz pevnou a prostrannou, později v zámek přeměněnou. Neb k severozápadu spadá ostroh strmými skalami a nad to zpevněn byl na této straně rybníkem, na západní a jižní straně byly jindy také buď strmé stráně aneb umělá opevnění; nyní jsou tu tarasy a půda jest (pokud lze z nížepsané příčiny poznati) se zemí srovnána. Na severovýchodní straně jest rovina, ale nebyla ve dřevních dobách, jsouc hlubokým příkopem překopána a náspem ohrazena. Nynější zámek, bezpochyby z konce 17. neb z 18. věku pocházející, má veliká okna, moderní úpravu a jest příbytkem úředníka hospodářského. Skládá se z obdélného stavení, v němž jest průjezd, ze čtverhranného stavení, které stojí na skále a buď ze staré věže povstalo neb na jejím místě stojí, a konečně z nízkého stavení pouze přízemí obsahujícího a dřevěných chlívků, které k bývalým hradbám přistaveny jsou.

Chvalkovice jsou starou osadou, jejížto zakladatel se Chvalek neb Chval nazýval. Záhy postavena tu tvrz, kteráž se v pamětech 16. věku zámkem nazývá. První nám známý držitel, *Petr z Chvalkovic*, připomíná se r. 1370.[4]) Po něm držela Chvalkovice *Stříza* (Střezislava) z *Chvalkovic*, vdova po vladykovi Bavorovi, kteráž roku 1374 a 1387 faráře ke zdejšímu kostelu podávala. Vzdavši statek tento, bydlela pak v Hradci Králové, ale na záduší předků svých darovala roku 1392 se

[1]) DZ. 130, K 15 a 175, L 30. [2]) Arch. Náchodský. Ludvík v Pam. Náchoda (str. 200.) vypravuje, že na hrad Ryzemburský, kterýž vyhořel, podťato r. 1641 deset kop dřev ve Žďáru, nám však vidí se, že se tu míní dvůr. V originále bezpochyby stojí „Do Ryzemburka“ neb „Na Ryzemburk.“ [3]) Urbář Náchodský. [4]) Lib. conf. II. C 6. Srov. Bienenberg's Alterthümer I. 32—47. Pověsť o templářích (Graf str. 98.) jen pro úplnosť připomínáme.

Vývod Chvalkovských z Hustířan.

Jiřík z Hustířan 1396—1436

Majnuš z Chvalkovic 1445—1465 (Potomci Bukovští z Hustířan)	Jan z Chvalkovic 1445—1454	Svatobor z Chvalkovic 1445—1454	Tobiáš 1445—1465
	Jiří 1465; Vácslav 1465	Jiří 1465; Vácslav 1465—1503 (Potomci Zárubové z Hustířan)	Čeněk 1465

Jan Chvalkovský z Hustířan 1518 † j. 1548
ψ Lidmila z Gerštorfu

Zdeněk † 1572, 17. Octb. ψ Veronika z Šebířova † 1572, 22. Maj.	Bavor † 1571 ψ 1. Eliška z Chlumu † 1564, 6. Sept. 2. Anna z Bydžina	Jiřík † 1572, 23. Sept. ψ Judyt z Dohalic † 1587, 4. Jun.	Jindřich † 1565, 2. Sept. ψ Saloména z Bydžina	Zdina † c. 1575 ψ Jiřík ml. Dobřenský z Dobřenic
	Jan Jindřich † 1585, 25. Mart.	Vácslav 1585 † j. 1593; Jiřík † c. 1594; Jindřich † 1585, 25. Mart.; Eliška † c. 1597 ψ Polcár; Kateřina 1595—1601 ψ Otmár		

Zdenkou z Bošína, dcerou svou, 6 kop platu na popluží v Rodově a úročnících ve vsi Krabčicích Pavlovi, faráři Chvalkovskému. [1]) Jako nástupce její připomíná se *Jan Šváb z Chvalkovic*.[2]) Nechtě dávati faráři zdejšímu, co mu podlé práva patřilo, přinucen jest přece (roku 1408) skrze volené k tomu oprávce, aby dával desátky a plat 2 kop z Krabčic vycházející. Z omrzelosti nad tím prodal Chvalkovice roku 1409 *Paškovi Plesovi z Heřmanic* a z těch příčin přenesl plat kostelní na Krabčicích zapsaný na zboží svá v Mezholezích.[3]) Nový majetník podával r. 1416 faráře ke kostelu Chvalkovskému a nazývá se r. 1418 (dne 2. ledna), kdež svědčil při prodeji Vlčkovic a Kokotova, zprosta Paškem z Chvalkovic.[4]) Avšak po Chvalkovicích nazývají se tehda i jiní. Když zemřela r. 1418 Lucie, vdova po Janovi Švábovi, táhli se na věno její ve Svinišťanech synové její *Bavor* a *Petr z Chvalkovic* (snad z prvního manželství), protože byla s nimi chlebila.[5])



Plán Chvalkovic.

V držení Chvalkovic dostal se nyní *Jiříček* jinak *Jiří z Chvalkovic*, příbuzný předešlých držitelů před Paškem a jak oni z rodu Hustířanských. Sám třetí pořádal r. 1420 shromáždění lidu na Kunětické Hoře, a byl potom hejtmanem v bratrstvě Orebském.[6]) Roku 1422 připomíná se mezi rozsudími měst Pražských.[7]) Císař Zikmund zapsal mu r. 1436 dne 21. září velikou část klášterství Jaroměřského, totiž Třebešov Velký a Malý, Řikov a Doubravici.[8]) Zboží tato, jakož i jiná, zejména Hradiště a Chvalkovice, zdědili synové jeho *Majnuš*, *Jan*, *Svatobor* a *Tobiáš*. Majnuš dosáhl Bukovky tvrze mimo jiné menší statky, na př. r. 1447 krčmy v Bělé s dědinami, a stal se zakladatelem nové větve Bukovských z Hustířan. Jan byl r. 1440, 17. března mezi sněmovníky v Čáslavi ze 4 krajů shromážděnými;[9]) zemřel v letech 1454—1465, zanechav syny *Jiřího* a *Václava*. Svatobor seděl po smrti otce svého na Třebověticích a zemřel též před r. 1465, zanechav syny *Jiřího*, *Václava* a *Čeňka*,[10]) od nichž se rozplodili potomní *Zárubové z Hustířan*.



Zámek Chvalkovský.

Řečení čtyři bratří, již prodali r. 1454 hrad svůj manský Hradiště Janovi z Vyhnanic, byli tušim též držiteli Chvalkovic a vedlé nich snad Zdeněk Šváb z Hustířan a z Chvalkovic, majetník čtvrté části Hořic. Král Jiří potvrdil roku 1465 Majnušovi a Tobiášovi a strýcům jich vsi zápisné Třebešov, Řikov a Doubravici,[11]) kteréžto oni tušim ke Chvalkovicům

---

[1]) Lib. conf. III. B 24, IV. B 8, Lib. erect. XII. f. 81. [2]) Lib. conf. VI. K 16, Acta jud. 1408, 1. Maj. Zároveň se připomíná *Zdeněk Šváb z Chvalkovic*. (Acta jud. 1408, 28. April.) Týž dostal od krále Zikmunda dvůr a ves Libišany zápisně. (Arch. č. IV. 178.) Konečně se vyskytuje r. 1453 Zdeněk Šváb z Hustířan, jenž měl část Hořic. (Arch č. III. 553.) [3]) Lib. erect. VIII. f. 38, IX D 3. [4]) Lib. conf. VII. G 16, arch. Třeboň. [5]) DD. 15 f. 36. [6]) Tomkovy Děje Prahy IV. 70, 347. Jiřík tento jest týž Jiřík z Hustířan, který koupil r. 1416 hrad Hradiště. (Arch. č. III. 489.) [7]) Arch. č. I. 209. [8]) Tamže 533. [9]) Tamže I. 257. [10]) Vývod tento lze poznati z listiny u Bienenb. III. 66. Tobiáš se čte r. 1450 mezi těmi, kteří poslali listy odpovědné do Drážďan. (Arch. Vitemb. v Drážďanech.) Jan a Tobiáš prodali r. 1445 díly své na nějakém dědictví bratru Svatoborovi. (DZm. 28. N 14—15.) [11]) Bienenberg III. 66.

drželi. Čí dcera byla Markéta z Hustířan a z Chvalkovic (roku 1476 manželka Vácslava ze Zahrádky),[1]) neumíme udati.

Jan z Chvalkovic, který neznámého roku dne 29. června zemřel a ve Chvalkovicích leží, byl bezpochyby nástupcem svrchupsaných bratří a strýcův.[2]) Po něm připomíná se od r. 1518 *Jan Chvalkovský z Hustířan*, seděním na Chvalkovicích.[3]) Týž se r. 1531 tuze přel s Janem Špetlí z Janovic. Služebníci Chvalkovského honili totiž s chrty po gruntech Špetlových u vsi Zvole. Rychtář Zvolský chtě zvěděti, kdo jsou, vyjel s jinými ze vsi a když viděl, že utekli, jakmile jej uviděli, běžel za nimi, dohonil je a lapil pachole Martina Gerštorfa, kteréž přivedl k sobě na rychtu. Sám jel pak k pánu svému na Náchod, aby mu tu věc oznámil. Než přijel domů, poslal Chvalkovský služebníky své a lidi zbrojné s kušemi napatými; ti vskočili do rychty, do maštale v rychtě se dobyli, kůň odtud vzali, na kterém to pachole bylo, a lidem Špetlovým „od mateře" lajíce, pachole zase domů vzali.[4]) Manželku měl Jan Lidmilu z Gerštorfu, jíž na zboží svém Chvalkovském 250 kop gr. č. věnoval.[5]) Splodiv s ní několik dětí, zemřel mezi lety 1544—1548; vdova pak jako poručnice r. 1548 dne 3. října dědictví sirotkův: zámek, dvůr a ves Chvalkovice s podacím,



Náhrobek Markéty Strakové z Nedabylic († 1560).



Náhrobek Jiříka Chvalkovského z Hustířan († 1572).



Starý náhrobek v kostele Chvalkovském.

Újezdec ves celou a část vsi Miskolez ve dsky zemské vložila,[6]) avšak panství bylo mnohem větší, obsahujíc též dotčené vesnice zápisné na klášterství Jaroměřském.

Synové Janovi se takto rozdělili: *Zdeněk*, nejstarší, obdržel Řikov, Komárov a novou ves Nesyta, aneb jestliže ještě nestála, místo její.[7]) Sídlel na Svinišťanech, ale psal se v prvních letech seděním na Chvalkovicích, poněvadž tento statek nejmladšímu bratru náležející spravoval. Druhý bratr *Bavor* obdržel Třebešov Malý s příslušenstvím.[8]) Třetí syn *Jiřík* vzal Doubravici a Třebešov Velký.[9]) Nejmladšímu bratru *Jindřichovi* vykázán za díl zámek Chvalkovice jen s jeho nejbližším příslušenstvím. Statek mateřský Svinišťany ujal Zdeněk, skoupiv díly bratří svých Bavora a Jindřicha. Svornosti mezi nimi nebylo. Tak viněn jest Zdeněk od Bavora, že při rozdílích 300 kop míš. věna od mateře jich odpuštěného a dluhem vyvazeného na díl Bavorův jemu na škodu položil a byv od něho proto upomínán, nic dáti nechtěl. O masopustě r. 1555 mluvil prý Zdeněk na Vlčicích, nebude-li Bavor než do tolaru hráti (totiž o více hráti, než o tolar), že jemu chce týž Zdeněk z té summy, kterouž jest jemu a sestrám jeho povinen, 50 kop odpustiti, ale pak připovědi své nesplnil. Když pak si o tyto věci cedulemi řezanými dopisovali, vinil jej Zdeněk ze lži řka (r. 1555, 20. dubna): „pravíliť kdo, že bych já tobě co za to dáti neb odpustiti

[1]) Arch. č. IV. 183 Srov. výklad v díle I. na str. 127. [2]) Bienenberg Alt. I. 36. Roku 1502 nebyl den sv. Petra a Pavla v pondělí, nýbrž mohlo to býti jen v l. 1517 a 1528. [3]) Reg. 3, J k. s. F 10, titulář r. 1534. [4]) Reg. 5 F hejtm. II E 7. Srov. i DZ. 43, B 23. [5]) DZ. 5, E 16 [6]) DZ. 250, L 8. [7]) DZ. 17, Q 3. [8]) Viz Třebešov Malý. [9]) Viz díl II na str. 74. a Třebešov Velký.



Náhrobek Plesa Heřmanského ze Sloupna († 1597).



Náhrobek některého z Heřmanských ze Sloupna.

chtěl, můžeš mu to pověděti, že pravdy nemluví, ale smýšlenú lež." [1]) O tuto věc se sice spolu smluvili, ale potom soudil se Zdeněk zase s Jiříkem, poněvadž tento (r. 1556, 19. června) beze všeho přinucení připověděl ves Třebešov Velký Zdeňkovi prodati za takovou summu, v čem ji a začkoli sám má, potom však přes napomenutí prodeje tohoto vykonati nechtěl. [2])

Jindřich, ač nejmladší, zemřel ze všech bratří nejdříve. Před svou smrtí (vkladem roku 1565 dne 13. září) zapsal díl svůj zámek Chvalkovice se dvorem a ves, ves Novou, která se v lesích v nově staví, s mlýny a pivovárem bratřím svým *Bavorovi* a *Jiříkovi*, odstrčiv v tomto nejstaršího svého bratra. [3]) Z těchto zemřel napřed Bavor († r. 1571) a po něm v roce Jiřík, jenž se stal před tím hejtmanem kraje Hradeckého. Posledním svým pořízením (daným r. 1571 v úterý po sv. Šimonu a Judě) učinil poručníci nad statkem a dětmi svými manželku svou Judytu Chvalkovskou z Dohalic a přidal jí k radě Jiříka z Valdšteina na Hostinném, bratra svého Zdeňka, Karla Zilvára z Pilnikova na Žírci a Vácslava Plesa Heřmanského ze Sloupna. Zemřel r. 1572 dne 23. září a pohřben jest v kostele Chvalkovském. [4]) Nedlouho po něm zemřel Zdeněk. [5]) Statek jeho Svinišťanský dostal se sestře jeho Zdině Dobřenské z Hustířan do smrti její, pak se měl dostati *Janu Jindřichovi*, synu Bavorovu, druhý statek Říkovský dostal se tomuto pánovi ihned.

[1]) Reg. 17, F. k. s. L 19. [2]) Tamže. G 20. [3]) DZ. 87, N 9. Zápisu tomu Zdeněk odpíral. Neshodu mezi dnem smrti Jindřichovy (r. 1565, 2. září, Bienenberg I. 39) a vkladem Chvalkovic lze tak vysvětliti, že vklad později učiněn byl, nežli se stalo přiznání, poněvadž se k nemocným od desk zemských posílalo. Pohřben jest ve Chvalkovicích. Jiřík byl r. 1566 a 1570 místosudím. [4]) DZ. 17, O 11, Bienenbg. I. 41. [5]) Kšaftu jeho datum r. 1572, 11. října (DZ. 17, Q 3), ve dsky vložen r. 1573, 3. března, proto nápis jeho hrobový (Bienenbg. I. 41) třeba čísti l. 1572 ten pátek po sv. Havle, t. j. 17. října.



Náhrobek Jana staršího Dobřenského v kostele Chvalkovském.



Náhrobek Eleonory Chvalkovské z Chlumu († 1564).



Náhrobek Anny Dobřenské z Dobřenic († 1624).

Zámek Chvalkovský náležel nyní samotným sirotkům Jiříkovým buď podlé nějakého snesení nám neznámého aneb proto, že Jiřík bratra svého živobytím přečkal. Za poručenské vlády sirotků *Vácslava, Jiříka, Jindřicha*, Elišky a Kateřiny bylo druhdy na Chvalkovicích přece hlučno, jako na př. r. 1574, když Vácslav Ples, jeden z poručníků, ve dvoře před mostem zámeckým dobyl kordu svého na Jindřicha staršího ze Sendražic na Mnišku, chtěje mu škoditi.[1]) Když bratří dorostli, spadl na ně všechen statek, který strýc jejich Jan Jindřich († r. 1585, 25. března) držíval.[2]) Po smrti Vácslavově, který se ještě v tituláři r. 1589 vydaném připomíná, též po smrti Jindřichově vládla na Chvalkovicích Eliška, vdaná Polcárová, jako poručnice bratra svého *Jiříka Chvalkovského z Hustířan*, posledního již této starožitné pošlosti.[3]) Avšak i tomuto nebylo popřáno dlouhého věku. Roku 1594 zapsal všechna práva své paní *Elišce Polcárové z Hustiřan*[4]) a zemřel nedlouho potom. Eliška učinila brzy potom (r. 1595 o středopostí) zápis *Kateřině Otmárové z Hustiřan*, sestře své, odkázavši jí zámek Chvalkovice s příslušenstvím, ale tak, aby jej nemohla prodati, nýbrž dětem svým dochovala, a statek Svinišťanský s Říkovem.[5]) Kdy Eliška zemřela, není nám známo. Roku 1595 snad ještě žila. Toho roku 6. června stála Kateřina na mostě před zámkem Chvalkovským a volala poddaného svého Martina Malého, aby k ní přistoupil a řeči její, co k němu mluviti bude, pozoroval; v tom vyhlídl Jiřík Kolkreitář z Kruny (snad úředník Eliščin) z okna ze zámku a zjevně se ohlásil k Malému, půjde-li k paní své, že jej hned zastřelí. V tom maje při sobě ručnici dlouhou směřil k Malému, který spěšně na stranu za zeď ustoupil, tak že ho rána minula.[6]) Roku 1597 byla již Kateřina v držení Chvalkovic, soudíc se s Vácslavem Amchou z Borovnice, držitelem dvorce ve vsi Chvalkovicích, an přijev do lesa jejího Valovice, tu „dříví černého i bílého" pychem porazil a na mnoha vozích odvézti dal.[7])



Kámen ze staré klenby, nyní zazděný v kostele Chvalkovském, s nápisem: Anno . Domini . Millesimo Trecentesimo Quarto (1304).

Kateřina měla z manželství svého s N. Otmárem z Holohlav děti Judyt, Kateřinu, Vácslava Bohaboje a Bohunku. Jménem jich prodala část zboží Chvalkovského, totiž ves Újezdec (r. 1597) Janovi z Dobřenic za 1250 kop grošů č.[8]) Avšak ani statek Chvalkovský, mnohými dluhy obtížený, nemohla udržeti.[9]) Za tou příčinou prodán jest statek dotčený (r. 1600, 17. června) skrze kommissaře od soudu zemského zřízené *Janovi staršímu Dobřenskému z Dobřenic* a na Dobřenicích k ruce manželky jeho *Mandalény Dobřenské ze Žlunic* za 8250 kop gr. míš. Statek obsahoval: zámek Chvalkovice se dvorem popl., ovčín při zámku, pivovár, mlýn pod zámkem, oboru, ves s podacím, krčmu výsadní v Komarově a právo k lesu Mnichovci.[10]) Koupě tato byla štěstím pro rod Dobřenský. Neb Jan ztrativ při konfiskací všechny statky své, mohl se uchýliti na statek manželky své, kdež krátce pobyv, zemřel r. 1624, 30. ledna. Tělo

[1]) Reg. 20, F. k. H 25. [2]) Po smrti Zdiny, sestry Zdeňkovy, popsány svršky po Zdeňkovi teprve r. 1580 (DZm. 139. B 28), a to pro Annu z Bydžina, mateř sirotkovu, provdanou zase Těmínovou. Táž paní smluvila se r. 1582 dne 9. ledna s manželem Zdininým, Jiříkem mladším z Dobřenic, tak že jménem dětí svých upustil od odporu, kterýž učinila n. Zdina proti kšaftu Zdeňkovu, a odbyt jest penězi (DZ. 65, O 30). [3]) DZ. 67, L 22 a 169, G 26, Jindřich († r. 1585) položen jen z domyslu za syna Jiříkova. [4]) Archiv Třeboňský. [5]) DZ. 27, J 9. Statek Třebešov Malý dostal se potom od Elišky v držení dotčeného Jiříka z Dobřenic a dětí jeho s n. Zdinou z Hustiřan splozených. [6]) Reg. 33, F. k. D 6—7. [7]) Reg. 32, F. k. Z 19. [8]) DZ. 128, D 13. [9]) Viz DZ. 172, C 29 a 175, N 27. [10]) DZ. 178, H 19. Srovnej též sbírky r. 1615.



Křtitelnice v kostele Chvalkovském. Dar Ferd. Rud. Dobřenského z Dobřenic r. 1691.

jeho pochováno v kostele Chvalkovském. Chvalkovice pak patřily po smrti paní Mandalény po dlouhá léta rodu Dobřenskému. [1])

Roku 1640 byl *Rudolf Dobřenský z Dobřenic*, hejtman kraje Hradeckého, z vladyk pánem na Chvalkovicích. Měl manželku Esteru Mitrovskou z Nemyšle a zemřel r. 1665, 17. března, manželka jeho pak r. 1667, 2. června. Chvalkovice a Sviništany zdědil syn jeho *Ferdinand Rudolf*, jenž zdejšímu kostelu r. 1699 zvon daroval. Byl též hejtmanem kraje Hradeckého a zemřel tuším bezdětek, poněvadž zboží jeho připadlo příbuznému jeho *Karlu Ferdinandovi z Dobřenic* z linie Bračické, o jehožto skutcích a poměrech více se vypravuje ve vypisování Neděliště a Dobřenic († r. 1734). Pozůstalá vdova jeho, Eliška Dobřenská z Nedabylic, byla paní nábožná a učinila mnohá nadání k chrámům a na skutky milosrdné; r. 1738 dala sepsati „Konečný instrument“ čili listinu nadací na faru Chvalkovskou, r. 1706 obnovenou. Po smrti Karlově Ferdinandově tři jeho synové rozdělili se o zboží otcovská, při čemž dostal *Jan Josef* Chvalkovice, Sviništany a Bukovinku. Ten zdědil také po smrti bratra svého Václava Petra († r. 1783) Dobřenice, Neděliště, Hoděčín, Nejepin, Příbram a Úhrov; nabyv však takového bohatství, prodal r. 1792 Chvalkovice s příslušenstvím k panství Náchodskému, a to: Chvalkovice se zámkem, farou, dvorem popl. a pivovárem, vsi Nesytu, Komarov, Sviništany, Říkov, Bukovinku se Žluvou a Výhled (osadu novou emfyteutickou). [2])



Deska ze zámku Chvalkovského.

SKALICKÉ TVRZE.



Skalice Česká skládá se ze dvou osad, kteréž dělí řeka Úpa. [3]) Na jejím levém břehu jest městečko Velká Skalice, kteréž dosti úpravně na lázu se rozstírajíc napřed zvolna, potom prudčeji k řece se sklání. Není tu památky po nějakém bývalém sídle, též pověsť, že stávala tvrz při městečku na levém břehu Úpy, kde nyní jest pivovár a „na sklepě“ se říká, snad na pravdě se nezakládá. [4]) V Malé Skalici jest kostel s farou a dvorem poplužným a jiná stavení; před časy tu bývala tvrz na mírném návrší u řeky, z níž nic nezbylo. Památky ovšem skrovné, zříceniny a hluboké sklepy bylo zříti ještě na počátku nynějšího věku. Avšak roku 1826 dal farář Skalický hluboké sklepy zasypati, aby si zahradu svou rozšířil, při čemž nalezena v jednom sklepě těžká, železná pouta. Ve dvoře nad vnitřními vraty spatřuje se nápis patrně znetvořený, neb má býti na něm J. S. Z. S. (Jaroslav Smiřický ze Smiřic) a H. S. Z. H. (Hedvika Smiřická z Hazemburka), rok 1626 jest též chybný. Více, ale také jen málo, spatřuje se mezi Skalicí a Zličí na levém, skalnatém břehu Úpy, kdež se posud na hradě neb hradišti říká. Na začátku našeho věku ještě hrazení tvrze viděti bylo. Postavena byla do

[1]) Srovnej Pam. arch. IX. 436. [2]) Pam. arch. IX. 537—538. [3]) Pomůckou V. Šráma popis okresu Skalického (v Bibl. mistop.). [4]) Králův Průvodce na str. 38.



Česká Skalice od severu.

čtverhranu, na třech stranách byla dvěma za sebou jdoucími příkopy obehnána, na čtvrté straně byla srázná stěna k řece. Tvrziště bylo asi 40 loket zdélí, pak se táhl příkop asi 12 loket široký, z obou stran vyzděný, za tím asi 12 loket byl druhý příkop prvějšímu podobný. Na místě zasypaných příkopů spatřují se nyní jen sedlovité prohlubeniny a pod zakrsalou borovicí na kraji skalné stěny stojící jest ve skále šíje.[1]) Tvrz tato byla sídlem zboží Velkoskalického.

O počátku Skalice, která obdržela jméno své po místě již před založením osady tak jmenovaném, není nic známo. Asi roku 1240 žil *Petr ze Skalice.* Manželka jeho měla velký újezd, ve kterémž byly vsi Třebihošť, Středen, Zásada, Dehtov, dvojí Zábřeží a Trotina (tedy z části vesnice, kteréž potom k panství Miletínskému patřily). Ten újezd prodala panu Zbraslavovi z Miletina.[2]) Jiného nám nic o tomto Petrovi známo není a nemůžeme ani říci, je-li totožný s Petrem, synem Sezemovým, který také asi v ty doby žil a o němž jsme již v díle II. na str. 124. mluvili.

Velká i Malá Skalice bývaly vždycky statky od sebe rozdělenými a samostatnými, ano i každá část měla svého faráře. Na Velké Skalici seděl r. 1336 *Hynek Hlaváč ze Skalice* (r. 1316 † r. 1358), předek pánů z Třebechovic.[3]) Roku 1366 držel část tuto Vaněk z Kozomic (?), jenž ještě r. 1380 žil a tu se správně *Vaňkem ze Žumberka* a z *Boskovic* nazývá. Manželka jeho, Markéta ze Šternberka, a bratří jeho, *Tas* a *Oldřich z Boskovic*, učinili r. 1388 dne 21. dubna dobrodiní faráři svého dílu, davše mu na spásu duše n. Janovy z Boskovic úroku ve vsi Zliči.[4]) Ještě r. 1393 drželi část tuto Oldřich a Markéta, ale prodali ji asi téhož roku *Jetřichovi z Janovic*, jenž ji připojil k panství Náchodskému.[5]) Část tato zůstala při témž panství až do nynějších dob, ale měla rozličné a bouřlivé osudy. Roku 1424 byla nedaleko tvrze Skalické (u Dubna) bitva, ve které Žižka pány porazil; že by byl městečko s tvrzí pobořil, ve starých, spolehlivých pamětech se nenachází.[6]) Když se *Jan Kolda ze Žampachu* panství Náchodského zmocnil

[1]) V. Šráma popis Skalicka, Ludvíkovy Pam. Náchoda 72. Poslední zbytky tvrze dobořil r. 1835 jeden soused Skalický na stavbu stodoly. [2]) Emler, Reg. II. 1218—1219. [3]) Lib. erect. VIII. f. 138. [4]) Ib. XII. f. 84, Lib. conf. I. H 1, III. D 22. Viz díl I., str. 123. [5]) Lib. conf. V. O 2, VI. H 6. Roku 1417 vyskytuje se jako pán této části Čeněk z Veselé, jinak z Vartemberka (Lib. conf. VII. H 1). [6]) Šíře v popise Skalicka od V. Šráma, str. 19.



Tvrziště u České Skalice naproti Ratibořicům (str. 47—48.).

a okolí daleko a široko hubiti se jal, přišly na zdejší krajinku veliké útrapy. Roku 1441 vtrhli sem Slezáci a spálivše Skalici i vsi okolo Skalice, zase táhli do země své. Pro mnohé závady, které Kolda v zemi činil, vytáhla proti němu r. 1450 hotovosť kraje Hradeckého a tvrze jeho Skalické dobyli. Koldu tenkráte spasilo jediné to, že byl pojat s hrady svými ve smlouvu Vildšteinskou. Pře jeho se stranou Poděbradskou měly býti slyšány na příštím sjezdě, a do rozeznání jejího podržel Skalici pan Zdeněk z Postupic. [1]) Jen na krátký čas navrácena Skalice Koldovi, jenž potom o vše své jmění přišel. [2])

Za knížete Jindřicha držel tvrz Skalickou s panským poplužím a blízkými dvory kmecími na Staré Skalici v nájmu *Vojslav z Kunčího*, konaje odtud také služby manské ke hradu Náchodskému (r. 1497). Když r. 1500 panství Náchodské prodáno bylo, propuštěn jest Vojslav ze služeb manských, jsa od té doby svobodným dvořákem. Od něho přešlo hospodářství, když tvrz spustla, v držení sousedů Skalických, a bylo tu několik dvorcův. Roku 1603 koupil jeden dvůr, „jenž slove Hradiště,“ Jan Kroupa. Co zbylo ještě panských polí, rozkouskováno r. 1682, a jen nějaká část zase r. 1740 skoupena od vrchnosti k udělání lomu. [3])

Na Malé Skalici byla tvrz od dávných dob, a velmi četný rod se odtud rozplodil, tak že ani souvislosť jeho naznačiti, tím méně, kterému z nich Skalice patřívala, vypátrati můžeme. Na počátku 14. věku (r. 1324) žil *Budimír ze Skalice*, jehož syn *Jaroš* ves Ludvíkov (Ludwigsdorf) klášteru Křesovskému ve Slezsku prodal. Asi v ty časy žil *Nacek ze Skalice*, jenž držel městečko Šomberk v nynějším Pruském Slezsku a kromě toho 6 vesnic v okolí, mezi nimiž se i dotčený Ludvíkov nacházel. Zboží to prodáno za nezletilosti synů jeho *Nacka mladšího, Viléma* a na místě dcery jeho Mabky opatovi Křešovskému, nikoliv bez odporu Nackova, když asi r. 1360 let svých došel. Za časů těch, kdež se jednalo o smíření stran, připomíná se též Nackův strýc *Pešek*, syn *Heřmanův ze Skalice.*[4]) *Nevlas ze Skalice* připomíná se poprvé r. 1363, [5]) ač byl tehda již při letech. Roku 1367 učinil nadání kostelu v Zálezlích. [6]) Synovec jeho *Albert ze Skalice* (r. 1357—1386) držel Adršpach, Zálezly, Svatoňovice a Pertoltice (ve Slezsku). Avšak i *Rubín ze Skalice,* jenž seděl v Čáslavsku, pocházel z naší Skalice. [7])

Skalici koupil od této rodiny *Střížek z Ostřešan* někdy v létech 1364—1367. [8]) Týž se připomíná nejednou jako patron této části Skalické fary a r. 1376 nadal za sebe i jménem Střížka z Koloděj kostel

[1]) Staří letop. 124, 157, arch. č. III. 546, Palackého děje IV. a str. 211. [2]) Že Skalice potom trvale při Náchodu zůstala, dokazují zápisy r. 1472 (arch. č. I. 301) a 1497—1500 (Rel. tab. II. 494, 526). [3]) Šíře V. Šrám na str. 20—21. a 47. [4]) Archiv Vratislavský Ludewig. Rel. M. S. 381, 389. [5]) Tamže. Převzal toho roku ves Pertoltice od synovce svého Alberta. Viz děje Svatoňovic. Právo své k této vesnici prodal okolo r. 1357 Bolkovi knížeti Slezskému ve Svídnici (Ludewig 391—396). [6]) Borový, Lib. erect. I. 97.

[7]) O Albertovi srovnej děje dotčených sídel. Syn jeho *Martin* stal se farářem v Bohušíně (r. 1368) a zemřel před r. 1396 (Lib. conf. I. J 5, V. Q 3). Jiní jeho synové byli (r. 1386) *Aleš* a *Markvart*. *Rubín ze Semtěše,* jinak *ze Skalice,* připomíná se r. 1355—1368 a byl veliký dobrodinec kláštera Vilemovského. Roku 1363 přichází s ním v pamětech syn *Petr* neb *Pešík,* kterýž prodal r. 1374 nějaké dědiny klášteru Sezemskému (Lib. conf. I. [ed. Tingl] 57, B 3, B 10, E 4, F 4, arch. Břevnov., Rel. tab. I. 445). *Rubín ze Skalice,* syn Peškův a vnuk prvního Rubína, zapsal se rokn 1384 klášteru Vilemovskému za příčinou peněz, kteréž jim byl n. děd jeho odkázal na Bukovině a Turkovicích, a žil ještě r. 1389 (Arch. Břevnov., Rel. tab. I. 529). *Tas ze Skalice* stal se farářem v Babicích (r. 1363), později v Rožďalovicích (r. 1393), držel Turkovice a zemřel před r. 1413 (Lib. conf. I. E 6, V. C 8, VI. D 18, VII. C 7, Lib. erect. VII. f. 6). *Čeněk ze Skalice,* jenž se připomíná r. 1382 (Lib. erect. X L 13), byl snad totožný s Čeňkem ze Žampachu, jenž byl r. 1366 pánem na Vernířovicích (Lib. conf. I. 98), a je-li tomu tak, byl jiného rodu, než předešlí. O pánech Skalických, kteří na štítě svém třmen nosili, srovnej děje Adršpachu.
[8]) Roku 1364 slove jako pán na Chvalči Střížek „de Byrziecz“ (z Jiřic?) a z Ostřešan, r. 1367 ze Skalice (Lib. conf. I. F 10 erect. I. 97).

Kunětický, přikázav mu úroky ve vsi Kolodějích.[1]) Naposled se připomíná r. 1388.[2]) Roku 1405 držel Malou Skalici *Hašek z Lužan*, a po něm následoval r. 1417 *Střížek z Koloděj*, praotec těch, kteří měli na štítě svém tři břevna, jako páni Chlumští.[3]) Na sněmu Čáslavském r. 1440 přítomni byli *Mikuláš* a *Jetřich Kolodějové ze Skalice*; onen byl také roku 1448 při dobytí měst Pražských.[4]) Syn jednoho z nich, *Jan z Koloděj*, měl r. 1479 nějaké meškání u soudu dvorského; s dcerou svou Annou zdědil r. 1493 po tchýni své, Dorotě ze Skopce, manské platy v Holusích a Zájezdě.[5]) Naposled se připomíná r. 1516.[6]) Syn jeho *Jiřík* zastával roku 1514 svého starého a nemocného otce, když Náchodští od něho jednoho člověka vyručivše, zase jej postavili „v bílú sobotu v jeho tvrzi v parkáně u kuchyně." Jakožto svědek připomíná se často.[7]) Roku 1545 vložil si sám ve dsky zemské „Skalici zámek s dvorem poplužným, vsí, podacím, pivovárem, mlýny a krčmou" a zapsal, jsa posledním svého rodu, toto zboží manželce své *Jitce z Chotče* a *Mikuláši Otmarovi z Holohlav*.[8])

Mikuláš dal dva ze svých synů pokřtíti jmény, kteráž dřevní držitele Skalické připomínala, neboť nejstarší syn jmenoval se *Jiřík Koloděj*, druhý *Jan Držka*, třetí *Prokop Střížek* a čtvrtý *Petr Skála*. Mikuláš míval časté soudy, mezi nimiž asi roku 1559 zemřel.[9]) Vdova Saloména Otmarova z Dohalic hospodařila dobře na statku, nicméně praveny na ni křivé nářky, jako by stavení, zejména zámek Skalický, zanedbávala. Na vyvrácení toho vyžádala si komorníka desk zemských, kterýž spatřil na zámku zejména, že střechy jsou nově pobity a dobře spraveny a ve světnicích skla nová, kteráž dala paní zasaditi, když dceru svou vdávala.[10]) K ruce synů prodali kommissaři, soudem zemským zřízení, r. 1573 zámek Skalici se dvorem, při něm ves s krčmou a podacím, dvěma mlýny, lesem Rousínem a chalupami, kteréž při něm postaveny byly, *Jaroslavovi ze Smiřic* a Hedvice z Hazemburka, poručníkům dětí n. Albrechta ze Smiřic a na Náchodě, za 4100 kop gr. č.[11]) Kdy tvrz spustla, není známo.[12])

---

[1]) Lib. erect. XII. f. 20, acta consist. 1373—1376, f. 122. Srov. Pam. arch. X. str. 577 a Lib. conf. III. B 24, C 20. [2]) Lib. erect. XII. f. 84. V pečeti jeho helmice a nad ní kačer (Pořádek pečetí tu zmaten.) [3]) Lib. conf. VI. G 4, VII. G 9. Srovnej Arch. č. II. 373. Roku 1415 přicházejí Mikuláš a Jan z Koloděj (Arch. č. III. 189). [4]) Arch. č. I. 257. [5]) DD. 16, f. 51 a 25, D 9. Bienenberg III. 81 Roku 1510 slove seděním na Skaličce (Reg. svěd. 1510 F 12). [6]) Reg. 2, J. k. s. B 4. Více hledej ve Šrámově spise na str. 49. [7]) Arch. Třeboň. a Nového Města n. M. Reg. 2, F. k. s. A 3 a 5 F., hejt. I. C 20. [8]) DZ. 250, J 19 a DZm. 226, G 10. [9]) Reg. 17, F. k. s. P 7. [10]) DZ. 56, O 7. [11]) DZ. 18, A 30. O peníze stržené dělili se bratří, z nichž teprve dva plná léta měli, roku 1574, zaplativše 959 kop dluhův otcových, matčiných a jiné dluhy: každému se dostalo na díl 648 kop 14 gr. č. (DZ. 63, F 5). [12]) Ještě zůstal dvě léta ve Skalici zemanský statek, kterýž r. 1575 přikoupen k Náchodu. (Viz Šrámův popis na str. 50.)



Zámek Náchodský.

Tvrze na panství Náchodském.

HRONOV.

V městě Hronově v rovině při řece Medhuji u živnosti č. 49., kteréž se říká Dvůr, spatřují se zbytky příkopu zaneseného a náspu sníženého. Jedna jich část jest již dokonce svedena, tak že se jich směr jen z domyslu určiti může. Na západní straně je prohlubina, kterou býval příkop napájen z potoka od západu tekoucího, tak že stála tvrz v samé vodě. Nyní je potočiště jinam obráceno. Hronov dostal název svůj po panu Hronovi z Náchoda a založen jest buď již ve 13. věku aneb na počátku následujícího století, o čemž lze srovnati děje Náchoda na str. 9. Pokud paměti sahají,



patřil Hronov vždy k panství Náchodskému.[1]) Kdy byla tvrz zdejší postavena, není známo, ale tolik jisto jest, že bývala obydlím manův, kteří měli povinnost v čas nebezpečí neb potřeby službu na hradě Náchodském konati. Roku 1422 a 1425 držel ji *Matěj z Vlčnova*. Roku 1437 seděl tu *Ivan ze Žampachu* se synem svým *Martinem*, kterýž se stal později držitelem Vranova.[2]) Roku 1445 seděl „v Hronově“ *Vaněk z Nosalova*, kterýž byl do r. 1456 hejtmanem na hradě Náchodském.[3]) Roku 1497 nepřipomíná se již man v Hronově a zdá se, že manství to přeměněno na svobodnou rychtu. Ačkoliv popluží téhož dvora již rozprodáno jest, přece dosud se k témuž dvorci přes 100 korců pole drží.[1])

[1]) Libri conf. a arch. č. III. 485.
[2]) Arch. č. III. 494, 519, Ludvík, Pam. Náchoda. Kokomenovi nepatřil Hronov, jak mylně dokládá Ludvík podlé arch. č. III 519, neb slova „de ibidem“ vztahují se na heslo „de Žampachu.“
[3]) Ludvík. Srovnej potom reliq. tab. II. 494 a 526.

ZBEČNÍK.

Ve vsi Zbečníku u Machova nachází se tvrziště na malé výšině a jest velkým, ze země nasypaným valem obehnáno. Tvrzišti se říká Kvikov. Ves patřila od dávných dob ke statku Machovskému, k němuž městečko Machov a vsi Lhota, Zbečník a Rokytník patřívaly. Statek tento držel r. 1354 *Hanuš z Adršpachu*, jenž se v pamětech do r. 1364 připomíná, maje též v držení svém Čermnou německou v Kladště.[2]) Ale r. 1369—1410 držel statek Machovský a byl patronem Machovským *Záviše z Adršpachu.*[3]) Syn (?) tohoto *Hanuš* připomíná se r. 1414 jako patron kostela Machovského a psal se r. 1422 seděním ve Zběšnice (t. j. Zbečnice), z čehož jest viděti, že byla tehda tvrz zdejší sídlem držitelův Machovských.[4]) Po smrti Hanušově[5]) vyprosil si (r. 1465) odúmrť na zboží Machovském *Bohuněk z Adršpachu.*[6]) Tento zemřel před r. 1487, zůstaviv sirotka, s kterýmž strýc jeho Bohuněk z Abršpachu a z Heřmanic statek nedílně spravoval. Buď na konci téhož neb na počátku následujícího století připojeno jest Machovsko k panství Náchodskému.[7])

ROKYTNIK.

Ve vsi Rokytníku spatřují se posud zbytky tvrze podobné tvrzištím ve Zbečníku a Svatoňovicích. Jména těch, kteří na této tvrzi seděli, nejsou nám známa. Ves sama patřila r. 1465 ke zboží Machovskému. Téhož roku připomíná se panoše *Václav Vrtiťák z Rokytníka*, seděním na Čermné Německé, jenž byl r. 1481 purkrabí, r. 1485 hejtmanem na Náchodě. Léta 1520 žil vladyka *Václav Tourek z Rokytníka*. *Heřman z Rokytníka* býval úředníkem

[1]) Zprávy p. Fr. Součka, řídícího učitele v Hronově. [2]) Lib. conf. ed. Tingl. I. 19, B 10, F 1, F 10. Pam. arch. IX. 955 [3]) Lib. conf. II. B 8, D 6, VII. B 15. [4]) Lib. conf. VIII. D 3, archiv č. III. 494 (kdež chybná transskripce Zběšince). [5]) Říkali mu tehda Jan Machovský z Adršpachu. [6]) DD. 17, str. 44. [7]) Viz Pam. arch. IX. 955 a děje Náchoda.

na Opočně a Veliši (r 1517, 1533) a patřil jako bratr jeho *Jindřich* a synové tohoto *Jiřík* a *Beneš* k rodu Ostroměřských z Rokytnika. Zdali tito, a kteří z nich z našeho Rokytnika pocházeli, nelze určitě říci, poněvadž jest ještě jeden Rokytník na Trutnovsku. Ves se dostala s Machovem k panství Náchodskému. [1])

ČERMNÁ MALÁ.

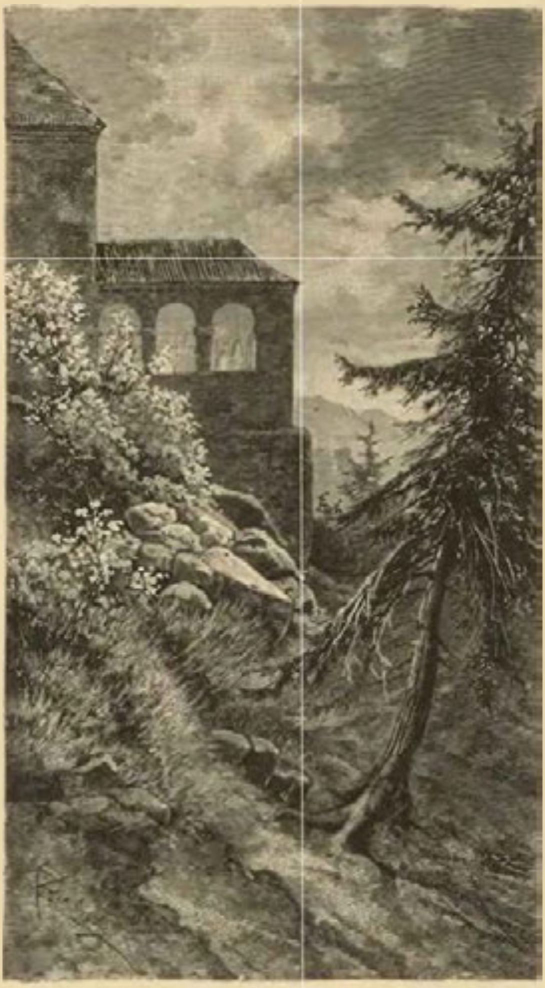
Kde je nyní Čermná Malá, bývalo manství se dvorcem a tvrzí. Tvrz zanikla již v 15. věku. Roku 1480 obdržel panoše *Šimon Sudlice ze Žernova* (rcku 1475 purkrabě na Náchodě) od knížete Jindřicha v manství tvrziště se dvorem popl. v Čermné Německé a pustou ves Pastorkov.[2]) Manství to dědili po něm synové jeho, napřed *Jan*, potom *Jakub*, kterýž ho postoupil Janovi Špetlovi z Janovic. Tento manství zrušil a zboží to dědičně postoupil hejtmanu svému *Dobešovi Slanskému z Doubravice* r 1525. [3])

SLAVÍKOV.

Severně od Slavíkova (v osadě Hronovské) na návrší jest sedlský dvorec, kterýž někdy rodu Matějkovskému patříval. Nacházela se tam ještě na sklonku předešlého století dřevěná tvrzka o 3 poschodích, kterou dal tehdejší držitel Matějka, poněvadž byla na spadení, rozmetati. Na tom místě postavena jest potom stodola. [4]) Ves patřila již roku 1415 k panství Náchodskému.[5])

RATIBOŘICE.

Při nynějším dvoupatrém, úhledném zámku Ratibořském, který dodává krásnému údolí pod ním zvláštní půvabnosti, za dvorem jest místo řečené „na starých Ratibořicích,“ kdež se skrovné zbytky bývalé tvrze spatřují. Nejstarší držitel tvrze této *Vaněk ze Žampachu* jinak *z Ratibořic* připomíná se r. 1388.[6]) *Eliška z Ratibořic* vdána byla za pana Hynáčka z Visemburka a založila r. 1405 oltář v Úpici.[7]) Později držel Ratibořice *Jan z Chlumu* jinak *z Ratibořic*, jenž byl roku 1440 na sněmě Čáslavském a r. 1448 při dobytí Prahy.[8]) Král Jiří zapsal mu r 1458 zboží kláštera Svatopolského a učinil jej později úředníkem panství Náchodského. [1]) Po nabytí Svatého Pole prodal Ratibořice *Alšovi z Ryzemburka*, jenž tu roku 1464 a 1466 seděl. [2]) Později nabyl Ratibořic *Petr Adršpach z Dubé* a připojiv je k Ryzemburku dopustil, že tvrz opustla. Stála ještě za něho na počátku 16. věku, když Bohuslavovi z Běškovic 100 kop na tvrzi, dvoru a vsi Ratibořicích a vsi Světlé zapisoval [3]) a když r. 1527 zboží svá svým rukojmím vzdal, ale byla pustá, když r. 1534 panství Ryzemburské prodáváno. [4]) Paní *Mandaléna Úlibská z Nestajova* prodala r. 1582 od panství Ryzemburského dvůr poplužný Ratibořice s mlýnem novým nad týmž dvorem, řekou Úpou a lukami ode mlýna až k mezím Náchodským, vsi Lhotu pod Hořičkami, Chlistov, Křížanov, Zábrodí a les Kramolnou *Jaroslavovi ze Smiřic* za 8500 kop gr. č., po čemž statek tento k Náchodsku připojen. [5]) Nynější zámek postaven teprve v l. 1673—1712. [6])



Altán v Ratibořicích.

LITOBOŘ.

Tvrz Litobořská stála ve vsi téhož jména (u Hořiček), tam, kde nyní živnosť N. C. 1. jest, na ostrohu, který po třech stranách lesíkem vroubeu jest; po straně západní vine se potůček. Valy jen lze znamenati; sklepy a studně jsou zasypány. Tvrziště, jemuž na Turyni říkají, porostlé jest drnem a posázeno stromovím ovocným. *Ješek z Litobořc* byl r. 1369—1372 také pánem na Chvalči; r. 1372 připomíná se také bratr jeho *Litek*[7]) *Hanuš ze Chlumu* seděním na Litoboři, který se vyskytuje r. 1405—1414 jako spolupatron kostela na Hořičkách.[8]) Nástupcové jeho zvali se Litobořskými ze Chlumu. *Václav ze Chlumu* (r. 1433—1448) zapsal manželce své Kateřině věno na Hořičkách a Libnětově.[9]) Věno to vyprosil si r 1479 *Jiří ze Chlumu a z Litoboře*, kterýž se již od r. 1464 jako pán Litobořský připomíná, neb t. r. vysadil rychtu v Libnětově. [10]) Jeho snad syny byli *Arnošt* a *Jan* bratří *Litobořští*, z nichž Jan seděl na Žirci, Sekeřicích, Milčevsi, Jenšteině a Pecce († r. 1542). Od nich koupil Litoboř *Kryštof ze Švamberka*, ale již před r. 1517 prodal Li-

---

[1]) Pam. arch. IX. 955—956. [2]) Seděl tu ještě roku 1500. (Reliq. tab. II. 526) O něm časté zmínky jsou v pamětech Náchodských. [3]) Ludvík, Paměti Náchoda. [4]) Zápisky neb. A. Malocha v arch. Rychnov. [5]) Arch. č. III. 485. [6]) Lib. erect. XII. f. 84. Srov. k tomu arch. č. III. 507 a 519. [7]) Lib. erect. VII. f. 38. Beneše z Krčína nazývá svým bratrem. [8]) Arch. č. I. 257, časop. mus. 1827 III. 79.

[1]) Rkps. Videňský, časop. mus. 1834 str. 85., Ludvíkovy Paměti Náchoda str. 333. Před r. 1485 zemřel. (DD. 17 f. 13.) [2]) V. Šráma, okres Skalický str. 54—55. [3]) DZ. 249, B 21. Právo to koupil od sirotků Bohuslavových (roku 1533) Vojtěch z Pernšteina. [4]) Viz děje Ryzemburka. Pustá tvrz připomíná se ještě roku 1544. [5]) DZ. 65 S 14—17 a 90, B 29. [6]) Viz vzpomenutý spis Šrámův na str. 55. a srovnej Urbář Náchodský. Chybně Sommer na str. 527. [7]) Viz Šrámův popis okresu Skalického na str. 71—74., Pam. arch. VII. 598. [8]) Lib. conf. II. B 9, G 4. [9]) Lib. conf VI. G 8, VII. E 2. [10]) Viz arch. č. I. 249. III. 508.



Tvrziště v Batňovicích (Zálezské).

toboř, Chlistov a Hořičky *Petrovi Adršpachovi z Dubé.* [1]) Od těch dob držena Litoboř k panství Ryzemburskému, pro kteroužto věc také tvrz zdejší, přestavši býti sídlem, spustla. [2]) Při rozdělení téhož panství (před rokem 1582) dostal se jeden díl vsi k Ryzemburku a druhý k Adršpachu, oboje pak sloučeno později s panstvím Náchodským. [3])

KOSTELEC.

Červený Kostelec znám jest pro dvě věci: pro pilnosť a pracovitosť svých obyvatelův a délku osady v příjemném údolí rozložené. Podlé starých zpráv stávala při Kostelci tvrz, o níž nyní již málo kdo v městečku ví. [4]) Od dávných dob až do husitských válek a snad i déle patříval Kostelec k Červené Hoře, jak již na str. 37. vypravováno. Snad patřil potom jako zvláštní statek *Jeníkovi z Kostelce,* kterýž r. 1466 dne 6. února dvůr svůj svobodný ve vsi Rtyni Michalovi z Batňovic prodal. [5]) Později náleželo městečko Kostelec se vsemi Lhotou a Přibyslaví a pustými vesnicemi Sedloňovici a Petrovičkami k panství Visemburskému. [6]) Ze zřícenin tvrze prý r. 1591 kostel postaven.

SVATOŇOVICE.

Ve Velkých Svatoňovicích stojí dvůr Valovský (N. C. 3) na místě bývalé tvrze, z níž zbyly dobré a posud užitečné sklepy a památky bývalých valův. Tvrziště to bývalo vodou opuštěno. [7]) Na tvrzi této seděl *Albert ze Skalice,* jenž se druhdy (r. 1357—1386) Albertem ze Svatoňovic (r. 1386 též z Visemburka) psával a také blízké Zálezly držel. [8]) Jsa dlužen bratru svému Mark-

[1]) Ludvíkovy Pam. Náchoda 332 a DD. 16 f. 51. Stejného původu byli i Chlumští na Ratibořicích.

[2]) Reg. k. s. a DZ. 83, B 2. Pustou tvrz Litoboř zastavil Petr, ale od jeho nástupcův zase vyplacena. (Srov. děje Ryzemburka.) Pustá tvrz připomíná se naposled r. 1544. (DZ. 5, K 12.)

[3]) Mandaléna Úlibská z Nestajova prodala r. 1586 dvory kmecí v Litoboři, kteréž posud k Ryzemburku patřily, Jiříkovi z Dobřenic, držiteli Třebešova, s nímž se dostaly potom k Náchodu. (DZ. 23, F 1.) Druhou část držela Alžběta Bohdanecká z Nestajova ještě r. 1595, pak ji měl Petr Straka z Nedabylic (r. 1600) a potomci jeho skorem po celý 17. věk. (Viz Šrámův popis na str. 73.)

[4]) Sommer Topogr. 235, Heber III. 218—219. [5]) Archiv musejní. Poněvadž jsou pečeti na tomto listě rozmazány, nesnadno se tu pouštěti v domněnky, zdali byl Jeník držitelem Kostelce aneb jen obyvatelem. [6]) DZ. 6, E 6. [7]) Poznámky Hebrovy a ústní zprávy p. inspektora Hraše. [8]) Lib. conf. ed. Tingl I 27, B 3, B 10, D 2.

vartovi jisté peníze za díl jeho otcovský, postoupil r. 1363, 11. srpna vsi Pertoltic strýci svému Nevlasovi ze Skalice, kterýž dotčený dluh na sebe vzal. Ves sice zůstala Albertova, ale Nevlas měl ji 16 let užívati. Ale když Albert zase té vsi nabyl, prodal ji r. 1386 dne 26. července klášteru Křesovskému, a synové jeho *Aleš* a *Markvart* odřekli se při tom všech práv svých dědických. [1]) Ještě r. 1393 připomíná se *Albert ze Svatoňovic,* který si vyprosil odúmrť ve Kvílicích na Slánsku a v kraji Hradeckém snad ani neseděl. [2])

Za neznámé doby (bezpochyby ve 14. věku) připojena jest tvrz zdejší k panství Visemburskému a zanikla potom docela. [3])

ZÁLEZLY.

Pode vsí Batňovici naproti kostelu sv. Bartoloměje v Zálezlích jsou skrovné zbytky bývalé tvrze, v polích viděti ještě příkopy, avšak příliš mělké. [4]) Na tvrzi této seděl *Albert ze Skalice* (r. 1357—1361), jenž se r. 1361 též ze Zálezl psal. Strýc jeho *Nevlas ze Skalice* daroval r. 1367 kostelu Zálezskému k vydržování kněze



Náhrobek pánů Visemburských v kostele Zálezském.

[1]) Arch. Vratislav. Ludewig. Rel. MS. VI. 396, 398. Markvart ten byl snad r. 1367 mrtev. (Srov. Borového lib. erect. I. 97.) [2]) DD. 13 f. 246. [3]) Srov. děje Visemburka. [4]) Pam. arch. IX. 955, poznámky Hebrovy v archivu Rychnovském, Králův průvodce III. 66.



Tvrziště ve Velkých Svatoňovicích.

střídníka úroky ve vsích Posadově a Výrově, a to na spásu duše své a strýce svého Markvarta a jiných přátel.[1]) Nedlouho potom koupil Zálezly *Ješek z Lichtemburka* a podával sem faráře r. 1371. Nástupce jeho *Hynek z Náchoda a z Dubé* (r. 1378) přivtělil Zálezly k panství Visemburskému.[2]) Skrze takovou proměnu opuštěna jest tvrz zdejší.

BUKOVINKA.

Ves Bukovinka s tvrzí dávno zaniklou leží v osadě Chvalkovské. O starších osudech této vsi není nic známo.[3]) Zdá se, že



Náhrobek Zdeňka Chvalkovského z Hustiřan († 1572) a Veroniky z Šebířova, manželky jeho.

byly Bukovinka a Bukovina dávným dědictvím vladyk ze Sloupna. Roku 1545 oznámili *Jan, Petr, Pavel* a *Vaněk Heřmanští ze Sloupna*, že drží po otci a dědu Bukovinku Malou tvrz, dvůr popl. a ves, vsi celé: Střeziměřice a Velkou.[1]) Když se potom o toto dědictví rozdělili, obdrželi Jan dva rybníky a 300 kop míš., Petr Bukovinku, Pavel Střeziměřice a Vaněk Bukovinu Velkou.[2]) Petr získal potom Střeziměřice, kteréž vykázal roku 1578 za díl synu svému Janovi.[3]) Po smrti Petrově dostala se Bukovinka v držení *Johanky Kruštinské* (Gruščinské) *z Konecchlumí*. Tato prodala r. 1585 dotčenému Janovi od statku svébo kus role pod rybníkem Habřinou.[4]) Petr, syn Janův, jsa u ní návštěvou na Bukovince (r. 1598) „neušetřiv ani tu při tehdáž sedících obojího pohlaví rytířských i jiných dobrých lidí“ vyskočil z místa svého ze zástolí a rapíru dobyv, k Václavovi mladšímu Plesovi bodenou ránou kolmo jednou i podruhé hnal, tak že jen opatřením božím a lidí přítomných k neštěstí nepřišlo.[5]) Roku 1600 prodala Johanka Bukovinku *Veronice Plesové z Maxen*, která ji r. 1602 manželu svému, *Petru Plesovi Heřmanskému ze Sloupna*, postoupila.[6]) Od něho koupil Bukovinku r. 1611, 7. ledna *Jan Majnuš Bukovský z Hustiřan* za 4900 kop míš.,[7]) ale poněvadž po některém roce bezdětek zemřel, uvázali se v Bukovinku bratři jeho *Melchysedech, Karel* a *Kryštof*. Tito prodali r. 1617, 20. června dotčený statek *Arnoštovi z Kaltenšteina*.[8])

Zúčastniv se povstání stavovského, propadl Kaltenštein statek svůj, který mu však vedlé císařské resoluce r. 1624 dne 22. července zase prodán. Nicméně statek ten pro bezdětnou smrt Arnoštovu (r. 1635) zase na komoru spadl a prodán spolu se statkem Střeziměřickým odumrlým po n. Petrovi Plesovi Heřmanském, *Saloméně Bubnové* rozené *Ostromiřské z Rokytníka* a *Heřmanovi Lukavskému z Lukavice*.[9]) Vklad týchž statkův učiněn jest r. 1636 dne 11. září dotčené Saloméně a *Janu Burjanovi*, synu Heřmanovu, který mezi tím zemřel.[10]) Saloména prodala napřed Střeziměřice (r. 1644) Johance Robmhápové z Dobřenic a potom (r. 1653 dne 10. března) Bukovinku *Janovi Filipu Coblovi*, měštěnínu Menšího města Pražského.[11]) A tak se držitelé rychle střídali, až přikoupena Bukovinka k panství Chvalkovskému.

TŘTICE.

Blízko Studnice jest ves Třtice, před časy i zemanské sídlo s tvrzí, která již úplně zanikla. Ze starších jejích držitelův připomínají se r. 1456 *Jan, Hynek* a *Petr bratří ze Třtice*.[12]) Později

---

[1]) Borový lib. erect. I. 97. Srov. děje Svatoňovic na str. 53.

[2]) Lib. conf. II. E 9, III. D 9. Na pány Visemburské upomíná starý kámen náhrobní v kostele Zálezském s ostrvami a r. 1420. Srov. obraz na str. 53. a Bienenbg. Alterth. I. 170, 171.

[3]) Pochybno, zdali sem patří zpráva v Emler. reg. II. 762. O *Zbyňkovi z Bukoviny* (r. 1340 v arch. Břevnov.), jenž má na pečeti dvě plechovnice, víme, že pochází erbem svým z Čech, ale nejisto, ze které Bukoviny. Tolikéž lze i říci o pánech z Ryzemburka a z Bukoviny. (Viz arch. č. III. 503.)

[1]) DZ. 250, J 2. Již v tituláři r. 1534 připomíná se otec jich Jan Ples ze Sloupna a na Bukovině. Srovnej k tomu díl II. na str. 239. a 240. [2]) DZ. 46, D 29. [3]) DZ. 20, E 11. [4]) DZ. 67, M 12. [5]) Reg. 33 F. k. s. J 5. [6]) DZm. 236, E 2 a G 19. [7]) DZ. 184, K 3 a 135, M 19. [8]) DZ. 192, A 19 a 139, G 23. [9]) Bílek konf. 226 (kdež oprav „Bukovskému“). DZ. 297, F 12 a 143, M 10. Viz i Pam. arch. IX. 510. [10]) DZ. 145, G 2. [11]) DZ. 148, N 5, 151, W 5, 308, J 27. [12]) DD. 16, str. 27.

dostal se statek Třtický *Strakům* z *Nedabylic*. Když se r. 1540 bratří Strakové o dědictví otcovské dělili, obdržel *Heřman* na svůj díl tvrz, dvůr popl a ves celou Třtici s poplužím nade vsí a ve Vesci a Doubravici dvory kmecí, na čemž roku 1542 manželce své Anně z Nové Vsi 250 kop gr. věnoval. [1]) Po jeho smrti rozdělili synové jeho *Jan* a *Zdislav* i toto zboží. Jan obdržel na svůj díl



Náhrobek Majdalény z Dobřenic († 1624).

pět lidí ve Vesci, rybník pod Doubravicí, dva rybníky pod Hostyní, les tudíž a dvořiště, Zdislavovi připadly tvrz ve Třticích vystavená, dvůr ploty vůkol dobře ohrazený s poplužím a ves celá. [2]) Zdislav seděl na Třtici až do smrti své a poněvadž dědicův mužských po sobě nezůstavil, spadl statek Třtický na jeho strýce a držen potom k Šonovu, s nímž jej koupila vrchnosť Náchodská. V předešlém století nezbylo ze tvrze Třtické nic více než hromady kamení, náspy a příkopy zavřené při polích za dvorem. [3])

STUDNICE. [4])

Asi 1½ hodiny severovýchodně od Skalice jest farní ves Studnice. Na místě fary bývala tvrz pánův zdejších, úhledný, jednopatrový domek s vížkou, v ní zvonek a bicí hodiny. Nacházely se ve tvrzi této (r. 1696) pod zemí dva sklepy štukovím vydlážděné a lednice, v přízemí z kamene postaveném síň, dvě světnice, komora, kuchyně klenutá a za ní světnice s komorou, v prvním patře, jež bylo ze dříví sroubeno, byly síň a dvě světnice, a nad tím v přístřeší sýpka. Horní část později stržena a rozmetána, a faráři zůstala jen přízemní místnosť. Ves vznikla bezpochyby dosti pozdě; tvrz zdejší stála již v 15. věku jsouc sídlem *Jana Straky z Nedabylic*, kterýž se v l. 1447—1469 v pamětech Náchodských velmi často připomíná. Také syn jeho Petr (r. 1477—1505) měl častá v Náchodě meškání.[5]) Petrovi synové rozdělili se r. 1540 o zboží Studnické, kteréž byl otec jich moudrým a šetrným hospodářstvím velice zvětšil. Jan dostal dvořiště Zblovské s poplužím a vsí celou, vsi Mečov, Rybníky, Vesce a ostrov pod Hostynským rybníkem, *Heřmanův* díl obsaboval statek Třtický, *Jiřík* konečně obdržel tvrz Studnickou se dvorem a vesnicí a v Šonově c. t. měli. [1]) Jiřík spolčil se zase s bratrem svým Janem, jemuž r. 1544 zboží Studnické zapsal. Jan, řečený starší, vyskytuje se jako pán Studnický již r. 1554, kdež na statku tomto Markétě z Hustiřan, manželce své, věnoval a pořízení o ní a dětech svých učinil. [2]) Oba bratří asi ve stejný čas zemřeli. Janův starší syn *Jiřík* (Jan Jiří) dal (před r. 1575) ve tvrzi hned u vrat dvě komory nové, kamenné, s krovy na nich šindelem pobitými, stavěti pro pány a přátely své, neb na Studnicích posud dobrého stavení a dobrých komor nebylo. [3]) Roku 1576 došel let bratr Jiříkův *Petr* a potom se oba rozdělili. [4]) Jiřík dostal od statku Studnického jen Šonov se Zblovy a Doubravicí a kromě toho statek strýcovský Třtici; ostatek zůstal Petrovi, jenž k tomu něco přikoupil, něco také zdědil. Petr, řečený potom starší, zemřel r. 1617, zůstaviv 10 synův. Nejstarší Jiřík byl již dílen při smrti otcově, sedě v Říkově, Janovi dán od bratří r. 1617 díl na penězích, a Studnici spravoval potom Jindřich maje povinnosť sestry své vychovati a věnem opatřiti, než na výpravu jich všichni ze spolka nakládati měli. [5]) Později převzal Lhotu Řešetovu a Heřmanice [6]) a bratru svému Albrechtovi dal za díl tvrz, dvůr a ves Studnici a ves Rybníky s krčmou Čertovinou. Statek ten dědil bratr Václav (asi r. 1635), ale poněvadž se za tehdejších běhův válečných nějaké viny dopustil, ujat jest statek jeho (r. 1638) a odevzdán zatím r. 1639 *Gerhartovi Leuxovi z Leuxenšteina*, radě při komoře české, od něhož jej najal Mikuláš Belli, nejv vachtmistr. [7]) Roku 1653 postoupeny Studnice dědičně Leuxovi, kterýž prodal statek ten (r. 1664, 26. července) *Jakubovi Ondřeji Rotenpucherovi z Rotenpuchu*, lovčímu na panství Pardubském. [8]) Roku 1672 koupila od něho statek Studnický *Marie Benigna* kněžna *Pikkolominova*, ale podrževši jej do r. 1683 vzdala jej *Zikmundovi Leopoldu Šmidlovi ze Šmidlu* za 11.300 fl. r. [9]) Pro dluhy na statku tom váznoucí měl Šmidl všelijaká meškání, a statek jeho odhádán byl předními věřiteli (r. 1696), ale poněvadž měl také jiné statky, zaplatil dluhy a uvázal se zase ve Studnici. [10]) Po jeho smrti (r. 1698) uvázala se ve Studnici napřed vdova Lidmila roz. Hložkovna ze Žampachu, pak (r. 1699, 31. března) dělena pozůstalosť mezi syny *Jana Václava, Zikmunda* Humprechta, *Františka Karla, Leopolda* Bernarta a Jana *Antonína*. [11]) Studnice a Rybníky dostaly se za díl Antonínovi, avšak později se vyskytuje v držení jich Zikmund († r. 1726). Roku 1729 přikoupeny Studnice od kněžny Anny Viktorie k panství Náchodskému. [12])

HOSTYNĚ.

Severozápadně od Skalice jest véska Hostyně (chybně zvaná Hostynka), kdež také tvrz bývala, ale jak osudy její, tak i poloha nám známy nejsou. [13]) Na počátku 16. věku patřilo zboží Hostynské již ke statku Studnickému, později ke Třtici. Když r. 1562 zboží to děleno bylo, dostal *Jan Straka z Nedabylic* na díl svůj Vesecký také rybník vrchní a dolejší pod Hostyní, stráň Hostynskou s lesem, „tvrziště staré Hostynské v ní i dvořiště až po ploty.“ [14]) Ves držel tehda Jan Jiří Straka z Nedabylic ke statku Zblovskému a prodal ji r. 1577 Hertvíkovi Žehušickému z Nestajova. [15]) Tak zůstalo tvrziště při statku Veseckém a ves při panství Ryzemburském; oboje se dostalo později k Náchodsku.

---

[1]) DZ. 1, H 29, 44, E 2. Anna byla chudá, neb když se vdávala, založil ji p. Vranovský penězi. (Reg. půh. r. 1535, H 11.) [2]) DZ. 58, A 29—36. [3]) Urbář Náchodský III. 702. [4]) Viz V. Šráma, Okres Skalický na str. 75—78. [5]) Arch. č. VI. 320

[1]) DZ. 44, E 2—3, 250, F 23. [2]) DZ. 11, H 2—3. Viz i 14, C 20. Viz i Šrámův spis na str. 76 Bienenbg. I. 38. [3]) DZ. 62, D 16. [4]) DZ. 19, C 27. Viz i 25, C 8. [5]) DZ. 191, C 27. Viz i 190, L 19 a reg. 45 F k. s. L 7. [6]) Viz DZm. 62, E 6. Viz Bílkovy Děje konf. na str. 567. [7]) Bílek, Děje konf. str. 567, Šrám na str. 77. [8]) DZ 314, P 26. Viz Šrámův spis na str. 52. [9]) DZ. 389, O 7, 396, Q 13. [10]) DZ. 33, K 16— L 3, 117, L 5 [11]) DZ 118, B 10, 80, J 17—26. [12]) Šrám na str. 77. [13]) Zdali souvisí osudy této tvrze s dějinami slavných pánův z Hostyně a z Pardubic, není nám známo. [14]) DZ. 58, A 29—34. [15]) DZ 19, H 20.



Zálezský kostel.

ŠONOV.

Jihozápadně od Náchoda jest ves Šonov, v níž postavena byla tvrz teprve v 16. věku,[1]) když byl Šonov se Třticí *Jiřík* (Jan Jiří) *Straka z Nedabylic* za svůj díl ze statku Studnického obdržel. Týž zemřel r. 1616, zůstaviv 5 synův. Tito prodali roku 1617 statek ten, totiž tvrz Šonov se dvorem poplužním, dvůr Třtici s mlýnem a ves Zblovy mateři své *Anně* roz. *Hamzovně ze Zábědovic*, proto že máti jim zamluvila, kdyby ten statek k prodeji přijíti měl, že mimo jiné předně pobídnouti má ke koupení některého z bratří, aby z rodu nevycházel vedlé vůle otcovy, také s tou zámluvou, kdyby který bratr ten statek koupil, dědiců nezanechal a statek na manželku přešel, aby i ona byla povinna jich bratři pobídnouti, pokud by statek na prodej přišel. Od mateře ujal statek ten ihned třetí syn *Petr mladší*.[2]) Pro účastenství své ve vzpouře měl Petr platiti pokutu, avšak odešel již l. 1628 pro náboženství ze země do Meklenburska, zanechav před tím zadlužený svůj statek Šonovský ke správě bratru svému Janovi staršímu. Později se vrátil Petr zase a prodal r. 1641 dne 2. června statek Šonov, totiž tvrz, dvůr a ves Šonov, dvůr Třtici, ves Zblovy a jednoho poddaného v Doubravici *Oktaviovi Pikkolominovi* skrze plnomocníka jeho Polydora de Bracciolini za 11.000 fl. rh. Ale tato summa trhová byla k ruce král. fisku zadržena, protože Straka od král. prokuratora obviněn, že při vpádu švédském l. 1639 nepřítele podporoval a s důstojníky švédskými si dopisoval. Ačkoliv pak Petr výpovědi 19 svědků žaloby té od sebe odvedl a dokázal, že v čas toho výpadu na Novém Městě šlechetně a náležitě se choval, neobdržel přece nic a teprv synu jeho Janovi Petrovi l. 1711 dotčené peníze vyplaceny.[1]) Vrchnosť Náchodská dala po r. 1641 stavení tvrze prostranné z části pobořiti, z ostatku vykázáno přízemí za byt šafářovi, hořejší pak místnosti obráceny na sýpky. Pevné a pěkné sklepy vídati bylo ještě před 80 lety.[2])

LHOTA ŘEŠETOVÁ.

Ve vsi Lhotě Řešetové (západně od Náchoda) bývala tvrz, z níž ani památky nezbylo, neboť i dvůr bývalý byl rozprodán. Tvrz tuto postavil tuším *Kuneš Bohdanecký z Hodkova* (před tím seděním v Domkově), jenž byl ves Lhotu r. 1579 koupil[3]) a zde před r. 1584 nový dvůr založil;[4]) seděl tu ještě r. 1589. Po něm držel Lhotu a Studnici *Petr starší Straka z Nedabylic*, kterýž zemřel r. 1616 neb r. 1617, zůstaviv 10 synův. Nejstarší z nich Jiřík oddělil se r. 1617 dne 17. března vzav od bratří 1700 kop míš., Jan dostal ještě t. r. také svůj díl[5]) a ostatní zůstali v nedílu až do r. 1625. Tuť vykázána Lhota za díl sedmému bratru *Václavovi*

---

[1]) Šonov patříval z části k panství Krčinskému (díl II. str. 158. až 159.), potom k Novému Městu. Jiná část patřila r. 1544 a snad již ode dávna ke Studnici. (Viz na str. 55.) [2]) DZ. 191, M 9. Petr zapsal statek Šonovský r. 1618 manželce své Anně z Hodkova. (DZm. 237, L 20.)

[1]) Bílek, Děje konf. na str. 509. Petr zemřel r. 1646 na statku svém Janovském, kdež si byl dvorec koupil. Žil v Novém Městě v domě své manželky. [2]) Urbář Náchodský III. 792—815. [3]) Lhota patřívala k panství hradu Ryzemburka. (DZ. 84, B 24.) Když pak zdědily panství to r. 1579 Mandaléna, Eliška a Lidmila, sestry z Nestajova, prodaly ještě t. r. (8. prosince) ves celou Lhotu Řešetovou a kus lesu Kramolna Kunšovi Bohdaneckému z Hodkova. (DZ. 21, A 15 a 65, A 10.) [4]) DZ. 90, E 8. [5]) DZ. 190, L 19 a 19 f. C 27.

Strakovi z Nedabylic, který jej prodal r. 1626 paní *Anně Strakové* rozené *z Nedabylic.*[1] Anna byla manželkou Jana mladšího Straky, kterýž se proto psal seděním na Lhotě Řešetové; druhým manželem jejím byl *Pavel Prunar z Prunersdorfu*, jenž zemřel r. 1664 dne 4. června.[2] Po Anně dědili manžel její Pavel a syn z prvního manželství, *Petr Straka z Nedabylic*, kteří prodali Lhotu r. 1663 dne 6. září *Albině Anně Čertorejské* rozené *Slibovské ze Skřivan.*[3] Ale z toho trhu sešlo, neboť nacházíme dotčeného *Petra Mikuláše Straku z Nedabylic*, jemuž byl strýc jeho Václav nejstarší (r. 1665) ostatek sumy trhové (od r. 1626 nedoplacené) daroval, v držení Lhoty až do r. 1716, kdež ji prodal k panství Náchodskému.

obdržel ves Třebešov se dvorem poplužným a dvorem Posadovským za svůj díl, načež na statku tom (roku 1559) manželce své Elišce z Chlumu 1000 kop gr. č. věnoval.[1] Učiniv r. 1564 pořízení o statku svém, musil je brzo změniti, poněvadž manželka jeho téhož roku zemřela. Pohřbena jest v kostele Chvalkovském.[2] Druhou manželku svou, Annu z Bydžina, učinil posledním pořízením svým (r. 1570) poručnicí syna svého *Jana Jindřicha* a zemřel r. 1571.[3] Poručenství to trvalo ještě r. 1580;[4] bezpochyby pro smrt sirotka a příbuzných jeho dostal se Třebešov dědictvím *Elišce Polcdrové z Hustiřan*[5] a skrze *Zdenu z Hustiřan* přešel v držení manžela jejího *Jiříka Dobřenského z Dobřenic* a na Barchově, jenž k němu Velký Třebešov přikoupil.[6]



Bašta turjon v zámku Náchodském.

TŘEBEŠOV MALÝ.

Dobré půl hodiny od Skalice k západu jest Malý a Velký Třebešov.[4] V Malém Třebešově jest dvůr poplužní, při němž tvrz bývala. V levo totiž od průjezdu nynějšího bylo stavení kamenné, a něco dále ve dvoře stavení nějaké dřevěné. Tak to bylo ještě před 100 lety.[5] Jedno z nich bylo tvrzí, kteráž postavena teprve v 16. věku.[6] Zakladatel její *Bavor Chvalkovský z Hustiřan* byl

Po smrti Jiříkově rozdělili se synové jeho *Jan* a *Mareš* (r. 1595) tak, že dostal Jan Třebešov a Mareš Barchov. Ale poněvadž povstala mezi nimi o ty díly nevole a nespokojenosť, směnili je r. 1596 mezi sebou, a pánem na obojím Třebešově stal se *Mareš Dobřenský.*[7] Tento prodal r. 1602 (1. května) tvrz Malý Třebešov, ves, dvůr s chmelnicí a viničkou a jiným přislušenstvím *Petru Plesovi Heř-*

---

[1]) Bílek, Děje konf. 569. Srov. děje Studnic a DZ. 307, H 19. [2]) Šrám, Okres Skalický 52. [3]) DZ. 315, Q 22. Ke statku tomu patřívaly tvrz, dvůr, ves a mlýn. [4]) Pomůckou Šrámův okres Skalický na str. 60. [5]) Urbář Náchodský f. 733—777.

[6]) Obojí Třebešov patříval ke klášteru Jaroměřskému. (Paproc. ve st. pan. 358—359.) Roku 1436 zapsal císař Zikmund obojí Třebešov, vsi Říkov a Doubravici *Jiříkovi ze Chvalkovic* (Arch. č. I. 533) a od té doby drženo zboží to ke hradu Chvalkovskému. (Viz k tomu Bienenberg Alterth. II. 212 atd., Šrámův popis a naše vypsání Chvalkovic.) Po smrti Jana Chvalkovského z Hustiřan († r. 1548) rozdělili se o panství Chvalkovské čtyři jeho synové.

[1]) DZ. 13. H 15. [2]) DZ. 14, Q 4, Bienenberg Alterth. I. 39. [3]) DZ. 17. E 15. Srov. DZm. 82, C 8. [4]) DZm. 139, B 28. [5]) DZ. 169, G 26. [6]) DZ. 18, P 13. [7]) DZ. 72, E 24, E 26. Viz též DZ. 174, L 7.

manskému ze Sloupna, kterýž měl statek ten jen do r. 1607 a t. r. jej Maršovi zase vrátil.[1]) Po Maršovi držel obojí Třebešov bratr jeho Jan mladší, od něhož koupil statek ten, totiž tvrz Velký Třebešov, dvůr, ves s podacím a školou, ves Litoboř se dvorem popl. nedávno koupeným, tvrz, dvůr a ves Malý Třebešov r. 1611 (28. prosince) *Markvart Stranovský ze Svojovic;*[2]) ale již po dvou letech prodal Markvart statek ten v těch mezích, jak jej byl koupil, *Albrechtu Václavovi Smiřickému ze Smiřic* a na Náchodě.[3])

TŘEBEŠOV VELKÝ.[4])

V Třebešově byl na místě statku č. p. 1 dvůr popluž. s tvrzí nevelikou. Posud stojí tvrzka v přízemí z kamene vystavená a sklenutá, nad níž se spatřuje patro ze dříví sroubené, avšak již sešlé. Nežli tvrz tato postavena byla, mívala ves stejné osudy s Malým Třebešovem. Po smrti Jana Chvalkovského z Hustiřan dostala se s Doubravicí za díl třetímu jeho synu, *Jiříkovi.*[5]) Tento držel později také Chvalkovice a zemřel roku 1572. Vdova po něm a poručnice dítek nezletilých, Judyta Chvalkovská z Dohalic, prodala r. 1574 ves Velký Třebešov s podacím, se statky Neznašovským, Plechovským a Gabrielským, též rybník Svinišťanský *Hertvíkovi Žehušickému z Nestajova.*[6]) Třebešov držen odtud několik let k panství Ryzemburskému. Roku 1580 koupil jej *Jiřík z Dobřenic* a na Barchově,[7]) a poněvadž měl také statek Malý Třebešov, spojeny jsou oba statky v jedno. Jaké osudy potom měly, již shora vypravováno; jen to doložiti jest, že zůstal Malý Třebešov i potom statkem duchovním a zápisným, kdežto Velký Třebešov se dvorem, krčmou, kovárnou spustlou, farou, kostelem a školou *Maršovi Dobřenskému z Dobřenic* r. 1601 v dědictví zpupné uveden.[8]) Když r. 1827 dvůr zdejší zrušili, tu ze stavení hospodářských a chlévů chalupy nadělány, pole pak z části pronajata pod úrok, aneb ke dvoru v Malém Třebešově připojena. Tvrz, která po dlouhou dobu obydlím správcovým bývala, stala se pak hospodou.

ŘIKOV.

U vsi Řikova, ¾ hodiny od Skalice k jihozápadní straně ležící, při samém mlýně stávala tvrz, kteráž záhy zahynula. Ves Řikov prodal r. 1366 *Tas z Ryzemburka* a synové jeho *Beneš* a *Rubín klášteru Jaroměřskému*, jemuž až do husitských válek patřila. Snad vystavena jest tvrz za vlády klášterské, aby tu úředník hospodářský bydleti mohl. Jakým způsobem se potom Řikov Chvalkovským z Hustiřan dostal, vypsáno již na str. 43. Po smrti *Jana Chvalkovského z Hustiřan* držel Svinišťany a Řikov syn jeho *Zdeněk* († r. 1573). Týž odkázal (r. 1572, 11. Octb.) „ves Řikov celou s hájem Dlouhým, též při té vsi tvrziště pusté, při témž tvrzišti mlýn slove Řikovský neb Luční na řece Úpě i s Úpou, ves Nesyta vystavenou v lesích Mnichovcích, ves Komarov a lesy Mnichovce“ *Janu Jindřichovi*, synu neb. Bavora bratra svého, tak však, aby se zůstavil nápad synům druhého bratra n. Jiříka a dědictví to šlo vždy na nejstaršího. Řikov zůstal od té doby při statku Svinišťanech.[9])

MISKOLEZY.

Ve vsi Miskolezích (2½ hod. záp. od Náchoda) vyzdvihl tvrz bezpochyby *Jiřík Dobřenský z Dobřenic.*[10]) Týž zemřel r. 1582 zůstaviv ze dvojího manželství několik synův zletilých i nezletilých,

[1]) DZ. 178. K 21; 181, A 13 a A 19. [2]) DZ. 185, C 18, urbář Náchod. str. 765. Srovnej i DZ. 185, M 11 a 189, E 14. Jan mladší psal se již r. 1609 seděním na Velkém Třebešově. (DZ. 184, L 8.) [3]) Srovnej Pam. arch. IX. 441—442. [4]) Pomůckou Šrámův okres Skalický 60 atd. [5]) Reg. 17 F. k. s. G 20. Tvrz zdejší buď postavil Jiřík anebo teprve Dobřenští. [6]) DZ. 61, O 27. [7]) DZ. 65, A 13, a to od Mandalény, Alžběty a Lidmily, sester z Nestajova. [8]) DZ. 133, E 30. [9]) DZ. 17, Q 3, Šrámův popis Skalicka na str. 64., Bílkovy konfiskace na str. 926.

[10]) O starších osudech Miskolez není skorem nic známo. Před r. 1541 prodal *Jan Straka z Nedabylic* část vsi Miskolez *Janovi Dobřenskému z Dobřenic* (DZ. 7, B 13), který držel také dvůr

z nichž ujal Miskolezy *Jan mladší.*[1]) Týž zděditv později Dobřenice, sídlel na tomto statku a starodávném dědictví rodinném skorem až do smrti († roku 1624). Neb poněvadž byl Jan pro účastenství v rebelii roku 1622 polovice jmění svého odsouzen, pobrány mu Miskolezy s tvrzí, dvorem a vsí a ves Újezdec, a prodány r. 1623 dne 21. ledna *Albrechtovi z Valdšteina*, který jich postoupil r. 1624 směnou za jiné statky *Marii Mandaléně Trčkové z Lobkovic.*[2]) Miskolezy drženy odtud k panstvi Náchodskému; když pak toto r. 1634 po druhé bylo pobráno, daroval císař Ferdinand statek Miskolezský *Servitům ve Vídni* a *P. Jozefovi Suarezovi*, nejvyššímu vikáři téhož řádu. Od tohoto koupil Miskolezy (r. 1636, 18. února) *Oktavio Pikkolomini* a sloučil je opět s Náchodskem. Po tom kázal Oktavio svršek tvrze, kterýž byl ze dřeva srouben, i s pivovárem rozmetati a ostatek přestaven na byt ovčákův.[3])



Náhrobek Václava Dobřenského z Dobřenic († 1618).

Ve vsi *Svinišťanech* (původně Svidnišťanech) povstal zámeček v pozdní době. Ves ta patřila na počátku 16. století *obci Hradecké* a postoupena jest r. 1530 Bořkovi Boharynskému z Hrádku.[4]) Později patřila *obci Jaroměřské.* Když ji Jaroměřští r. 1547 ztratili, držel ji napřed Jan z Pernšteina, a ten ji prodal r. 1548 Lidmile Chvalkovské z Gerštorfu.[5]) Další osudy vypravují se při dějinách Chvalkovic. R. 1572 byl při zdejším dvoře „dům od kamene vystavený“ a pivovár.[6]) Jakožto statek nápadní (fideikomisní) děděny byly po vymření Chvalkovských v rodě Bukovských a Zárubův z Hustiřan.[7]) Roku 1635 připomíná se tu tvrz.[8]) Se statkem Chvalkovským dostaly se Svinišťany k panství Náchodskému. Část vsi drželi již v 17. věku Dobřenští.[9])

Klouzkov při městě Jaroměři a r. 1557 zemřel. Ze tří synů jeho ujal Miskolezy druhý, *Jiřík starší* (DZ. 58, F 11), ostatní dva, Petr a Mikuláš, drželi Klouzkov, avšak Mikuláš ujal dvůr ten sám a vydal z toho Petrovi podíl na penězích. (Pam. arch. IX. 872. Srov. i tamže str. 441 a Bienenberg Alterth. II. 215—216.)

[1]) Viz vývod Dobřenských při dějinách Dobřenic. O věno vdovy Anny z Hodkova a peníze, jež náležely Elišce, dceři n. Jiříkově, učiněna r. 1584 dne 24. září smlouva mezi Janem a bábou Eliščinou, Eliškou Bohdaneckou z Nestajova a na *Teplici* (DZ. 67, D 14); podlé toho sdělán t. r. zápis dlužní na tvrzi Miskolezích, dvoru a vsi. (DZ. 90, E 27.) [2]) Bílek, Děje konf. na str. 75—76. [3]) Urbář Náchodský 777—792. [4]) Arch. gub. [5]) Bílek, Děje konf. 1097. Viz díl II. na str. 240. [6]) DZ. 17, Q 3. [7]) Viz Bílkovy Děje konf. 926. [8]) DD. 7 p. 203. [9]) Bienenberg II. 216.



Klášter Broumovský.

BROUMOV, VLČINEC, HOMOLE.

1. Broumov.

Broumov leží na pláni, která na jižní straně k řece Stenavě strmě spadá. Ozdobou jeho přední jest staroslavný klášter, mohutné stavení v barokovém slohu, kteréž vyzdviženo opatem Otmarem Zinkem skrze známého stavitele Pražského Kiliana Dienzenhofera. [1]) Nežli stavení toto vyzdviženo bylo, býval v Broumově menší klášter a kromě něho při samém klášteře tvrz neb hrádek, kterýž měl velikou důležitosť pro obhájení klášterství ve 13. a 14. věku, potom však proměniv se v obyčejný zámek, zapadl docela.

Roku 1213 král Přemysl daroval klášteru Břevnovskému újezd Polický. [2]) Mnich jakýsi kláštera téhož, jáhen Vitališ, byl začal tu roubati les a vystavěl dřevěnou kapličku, nejpodobněji na místě potomního farního kostela v Polici, nyní zrušeného a zbořeného; potom následovalo osazení a vzdělání celého újezdu. Broumov objevuje se listinně ponejprv roku 1253 jako ves trhová a jako sídlo fojtství nad vesnicemi již tehda založenými. Neboť ve východní polovici újezdu Polického, od Stěr až k Stenavě, jakožto krajině příznivěji položené, nalezli benediktini v čas darování již několik starších vsí. Zdá se podlé toho, že městečko toto, ačkoli leželo na pravém břehu říčky Stenavy, ježto se jmenuje hranicí, přece nedostalo se klášteru hned prvotním darováním újezdu Polického se všemi právy a příslušnostmi. Snad že z nějaké tvrze, v něm již tehda stojící, hlídána byla hranice polská od strážných královských, poněvadž i úzký pruh země mezi Stenavou a pomezními horami na levém pobřeží jejím do prvotního darování klášteru Břevnovskému nebyl pojat. V neznámém roce obdržel však klášter ještě ve 13. století i krajinu na levé straně Stenavy a s ní nejspíše zároveň i Broumov. Brzo potom jal se opat Martin (r. 1253—1278) k docílení většího užitku staré vsi rozšiřovati a nové zakládati zavoděním osadníků německých. Dědičným rychtářům v těchto vsích německých náležela jak obyčejně nižší soudní moc nad obyvateli; ve větších rozepřích soudil nad nimi královský fojt, seděním ve Broumově, nepochybně na tamějším hradě. Vykéř, zakladatel Křinice, byl takovýmto fojtem Broumovským dědičným. Poněvadž pak fojtství toto nemohlo povstati dříve, než při uvozování práva německého, a tedy při zakládání vsí německých, možná jest, že zřízeno bylo právě po nějakém usnešení mezi králem a opatem Martinem, kterým král i levé strany Stenavy postoupil klášteru k zakládání vsí, za to však vymínil fojtovi svému moc nade všemi vesnicemi německými na obou stranách řeky. Opat Martin však r. 1266 koupil toto fojtství od Vykéře.

Opat *Bavor z Nečtin* od r. 1290 svědom si toho byl dobře, kterak třeba chrániti klášter proti nepokojným sousedům i zpurnosti vlastních poddaných, což se mohlo státi jen tím, byl-li klášter chráněn opevněním. Založil tudíž při něm hrad, t. j. věž s potřebným opevněním. Po pět let se o hradě tom pracovalo, a každý rok na dílo 24 hřiven a jistá část obilí vynaloženy. Za 12 hřiven nakoupeno koní, kterými se kamení ke stavbě dováželo. Mlýn pod hradem ležící též opat získal. [3])

A aby město i jiné zboží kláštera Břevnovského bezpečněji chráněno bylo proti nájezdům lidí domácích i cizích, smluvil se opat Bavor s Kunratem řečeným ze Sulce dne 14. prosince r. 1296, svěřiv

---

[1]) Podrobnější popis kláštera hledej v díle Mikovcově: Skizzen aus Böhmen 381. [2]) Srovnej: Paměti újezdu Polického od V. V. Tomka (Pam. arch. II. 200 atd.), a téhož Dějiny Prahy I. 418 &. [3]) Emler, Reg. II. 1204.



Zbytky hradeb a bašt v Broumově.

mu opatrování tvrze v městě, města i celého území na jeden rok, a slíbil mu za to dáti 12 hřiven stříbra váhy Pražské a užívání mlýna pod dotčenou tvrzí. Měl tedy Kunrat se ženou, dětmi a čeledí ve tvrzi bytem se usaditi, a kdyby po dvě neděle ve tvrzi býti nemohl, měl v ní posádku dostatečnou zůstaviti. Na svůj náklad měl ve tvrzi míti samostříly, zbraň a čeho k obraně bylo potřebí. Že pak dal smlouvou tou opat Kunratovi přednosť před jinými, jimiž by byl obranu také najíti mohl, slíbil Kunrat, že bude brániti tvrz, město i okolí bez platu. Kdyby však za toho roku taková válka mezi králem Českým a knížaty Polskými vzešla, že by bez cizí pomoci tvrze a města nemohl ubrániti, neměl Kunrat jiné posádky přijímati nežli té, kterou by opat sám jmenoval a ustanovil. Co by toho roku vystavěl, opatem bude zaplaceno. Na soudě, jejž byl opat r. 1266 s povolením nejv. komorníka a maršálka za 220 hřiven koupil, neměl Kunrat předsedati než přisedati a radou svou pomáhati. [1])

Později jmenuje se purkrabí Broumovský *Vyšemír z Nečtin*, bratr opata Bavora, který asi zastával touž službu v podobném způsobu. V dobách těchto nacházíme fojtství s celou soudní mocí nad sedmi vsemi okolními zase v rukou soukromých držitelův.

Roku 1300, když se opat Bavor nacházel na cestě do Říma z příčiny rozepře s biskupem Olomouckým o proboštství Rejhradské, která se vedla před stolicí papežskou, stalo se (jak týž opat vypravuje v zápiscích svých), že tehdejší držitelé fojtství, bratří Lev a Tyček s některými jinými společníky za ticha nočního při nečase vešli do kostela v Polici, a zajavše hlídače kostela i přivázavše ho ke sloupu, pobrali peníze v kostele uložené, kalichův a jiných kostelních klénotův ušetřivše. Když se opat navrátil ze své cesty, proslýchalo se, že jmenované osoby byly pachateli této krádeže, pročež opat Bavor svolav všecky šolce i také oba fojty k sobě do kláštera Polického, v tomto shromáždění dal Lva a Tyčka jíti písařem a služebníkem svým Janem, i dal je vsaditi do vězení pana Hynka z Dubé na hradě Jestřebí. Fojtové byvše tu některý čas zavřeni, vybavili se podplacením strážných a začali se mstíti pálením a loupením v krajině Broumovské, zdvihše s přáteli svými pravou válku proti opatovi a klášteru. Na den sv. Michala, shlukše se v noci v domě svém ve Broumově ve vší tajnosti, vyšli časně ráno a učinili

[1]) Památky arch. IX. 598. Emlęr, Reg. II. 743.



Broumov.

útok na písaře Jana, kteréhož po statečné obraně těžce zranili, svázali, i zmocnili se tudíž všechněch úroků, které byl pro opata sebral. Vyšemírovi purkrabí vzali koní a zbroje za 100 hřiven. Měšťané Broumovští neodporovali nic násilníkům, a proto dostali se odtud beze vší těžkosti a pokračovali v plenech. Dvory a stodoly panské jsou od nich zloupeny, hrad Broumovský vypálen, aniž odpuštěno poddanému lidu, tak že se všecka škoda od nich učiněná v krajině počítala na 2000 hřiven. Přísežní města Broumova a šolcové celého panství byvše do Broumova obesláni, prohlásili je za psance. Na to však oni nic nedbajíce, udeřili se 100 oděnci na ves Šonov ve krajině za Stenavou, pobrali dobytek a zapálili obydlí. Konečně Vyšemír dožádav se vojenské pomoci od pana Beneše z Vartemberka, purkrabí královského na Kladště, přemohl je, zajal a uvrhl do vězení. V náhradu za škodu odsouzeni jsou všechněch statků svých, a jmenovitě i rychta Broumovská jim odňata a ujata od vrchnosti. [1])

Opat Bavor obnoviv hrad, založil při něm roku 1322 (podlé kroniky Neplachovy) klášter čili proboštství, tak nepochybně, že někdejší hrad obrácen jest částečně a časem zcela ve stavení klášterské. [2]) Zdá se, že stával klášter prvotně v předhradí, byv zavřen hradbami od hradu vybíhajícími a z té příčiny že byl ještě r. 1421 výbornou pevností. Nedlouho po tom byl opat, jak se velmi podobá, králem Janem přinucen pronajíti město a okolí Broumovské pod výminkami nám neznámými bratřím *Olbramovi* a *Matějovi* z *Panovic*, při čemž však doložen zákaz, aby klášter po smrti bratří těchto nesměl se statkem tím nakládati bez předcházejícího povolení králova. Zrušení tohoto zákazu obdržel však opat Bavor konečně na králi roku 1331



Portál staročeského domu v Broumově.

O nějaké podobné zástavě dovídáme se také ve století následujícím. Když byl Ruprecht Falcký za protikrále v Německu zvolen proti Václavovi IV., dal se markrabě moravský Prokop na jeho stranu, ale později se od něho odchýlil (roku 1401). Král mu za to (ještě téhož roku) dal výplatu na hrabství Kladské, jež držel Hanuš, kněz Opavský, a k tomu mu Frankštein, Fyrštemberk, Broumov a Polici v 16.000 kopách zastavil. [3]) O dalších zástavách nějakých až do válek husitských nic nevíme. Když války tyto vznikly, utekl se sem opat Břevnovský Mikuláš a pečoval o vydatné opevnění a osazení města i kláštera, což se při útoku husitů roku 1421 na den sv. Víta osvědčilo. [4]) Opat Heřman, nástupce jeho, koupil r. 1434 statek Vizňov. Boje Jiříka Poděbradského přinášely Broumovu mnohou svízel, poněvadž zdejší uherská posádka klášter nemálo zhubila; hůře mu bylo, když týž král roku 1472 zboží klášterské synu svému *Jindřichovi staršímu*, knížeti Minstrberskému, zastavil. Týž kníže potvrdil roku 1478 výsady města Broumova listem svým, pro nějž potom mezi klášterem a obcí dlouhé spory trvaly. Zatím se klášter toho domáhal, aby mu panství navráceno bylo, čehož konečně opat Pavel II. r. 1493 dosáhl. [5]) Opat jsa starostliv, aby se podobná zástava neopakovala, vyprosil si pojištění královské (r. 1500, 21. května), že zboží Broumovské a Polické nikdy více zapisováno býti nemá. [6]) Od těch dob nezastavován jest sice klášter s panstvím, nicméně však jednou (roku 1546) král Ferdinand na panství Polickém kláštera Broumovského Janovi Trčkovi z Lípy na Lichtemburce dluh 2500 kop gr. č. zapsal.

V 16. století stihla klášter Broumovský veliká nehoda, ano r. 1549, 11. listopadu město i se zámkem z gruntu vyhořelo. [7]) V ten čas počal se nelaskavý poměr mezi městem a klášterem, jenž vedl později k roztržkám světoznámým. Po vyhození místodržících s oken hradu Pražského opustili opat a bratří klášter zdejší, po čemž jej Broumovští ztekli a vydrancovali. Oboje statky klášterské Broumov a Police

[1]) Emler, Reg. III. 1207—1209. [2]) Stavení tomu se arci i po stech letech ještě říkalo zámek. [3]) Palacký, Gesch. Böhm. III. 1, 129. [4]) Viz o tom Tomkovy Děje Prahy IV. 182, 206. [5]) Bienenberg III. 23. [6]) Archiv č. VI. 584. [7]) Veleslav. Kalend. 569, Beckovský II. a. 193.

byly od stavů pobrány a nálezem sněmu generalního r. 1620 zahájeného vykázány stavům a obyvatelům krajův vojskem císařským poplenėných, Bechyňského, Prachenského a v díle Vltavského, aby se jim odtud náhrada dostala.[1]) Podlé toho usnešení prodali nejvyšší úředníci zemští dne 30. června r. 1620 město Broumov s předměstím, klášterem, kostelem, se vším stavením, platy z luk a zahrad při Krosdorfu a Fořstsdorfu (?), dvůr na předměstí, dvůr *Halberštat* s chalupami tudíž a v Neysorgu, a všechny lesy a vesnice Božanov, Martinkovice s mlýnem, Skřince s mlýnem, Ruprechtice, Heycendorf, Heřmánkovice, Janovice, Fojtsdorf, Dytršpach, Bohdašín, Březovou, Vernéřovice, Vizňov, mlýn pod klášterem a zámkem Broumovským, mlýn druhý pod městem a mlýn řečený Sandmil *obci města Broumova* za 54.000 kop míš.[2]) Peníze ty nebyly ještě zaplaceny, ana se udála 8. listopadu bitva na Bílé hoře, po kteréž nejen trh svrchupsaný zrušen, nýbrž i kněží Břevnovští zase do Broumova uvedeni jsou.

2. Oloupení židů na Broumovsku.



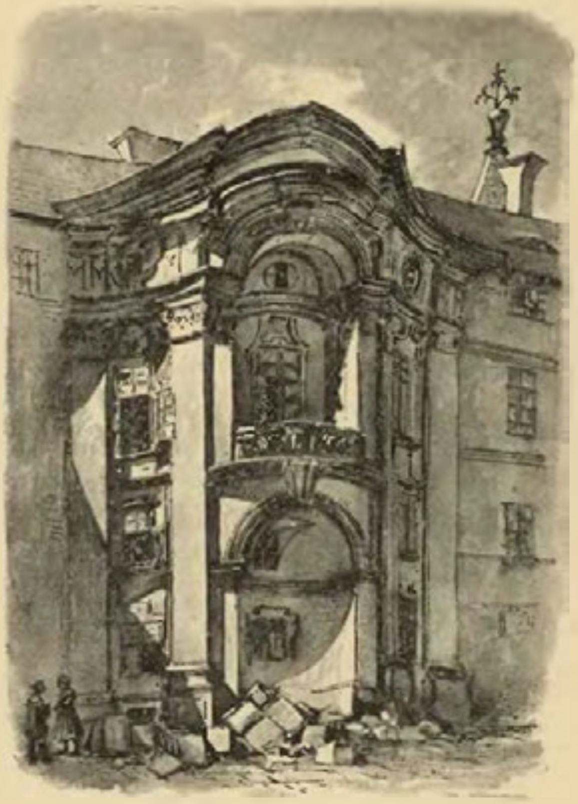
idé přebývajíce nad paměť lidskou, živili se dílem šmejdem, t. j. původně kupováním všelijakých drobných a starých věcí a veteší, též jich prodáváním, při čemž jako chytří obchodníci mívali dvojí zisk, dílem lichvami čili půjčováním peněz na úroky, avšak nešli u věci té vždy a všude tak, jak toho slušnosť a právo vyhledávalo, dopouštějíce se nemalých nátisků jak k osobám stavovským tak i k lidu poddanému, pročež od křesťanů nemálo nenáviděni. Kyselosti své proti židům dali Pražané i venkované, jakož z dějin domácích se vyrozumívá, nejedenkráte průchod tím, že domy židovské vybíjeli, židy z měst vyháněli a vraždili a nad to v radách obecních, jakož i na sjezdech krajských a sněmích zemských nejedenkráte o tom jednali a na tom se usnášeli, aby „národ židovský z koruny české vůbec vypuzen a na věčné trvalé časy odtud vytištěn byl.“[3]) Avšak ač nejednou vypovídáni byli, vždy dovedli sobě mocné tohoto světa nakloniti tak, že výpověď zrušena.

Roku 1541 posláno jest sněmu českému takové poselství královské: Co se pak židů Pražských i jiných v království Českém dotýče, mnohá a častá stěžování od křesťanů se nám předkládají i také vyznání, kteráž se na židy stala, nám jsou poslána, kterýmž židé skrze posly své odpor činí pravíc, že by vinni nebyli, než že mnozí na mukách z bolesti a trápení a někteří z návodu na ně vyznávati měli: i poněvadž tolik žalob a zprávy časté nás o těch židech docházejí, i také že nejvíce skrze židy Turci své špehy provozují, Vám poslům našim poroučíme, abyste se stavy království Českého jednali, aby všichni židé z království Českého, pokudž se stavové o to snesou, vypověděni byli, a čas jistý jim se jmenoval a přidal, v kterémž by slušně své věci zjednati, dluhy vyupomínati a v tom času bezpečně se životy, statky, ženami a dětmi svými, kteříž by se nechtěli dáti okřtíti, z království Českého a z jiných zemí našich vystěhovati se mohli; neb neznáme nic lepšího, než abychom takových lidí s poddanými našimi pro uvarování dalšího zlého, což by skrze ně státi se mohlo, zbaveni byli. Podlé toho stalo se usnešení na sněmě a opakováno r. 1542 dne 4. května, že se židé z království vypovídají a jestliže by kterýkoliv tu postižen byl, aby na hrdle trestán byl kromě těch, kteří od krále glejt měli.[4])

Stěhování židů stalo se okolo sv. Jana křtitele. Část jich chtěla odejíti do Slezska, a proto rozkázáno vrchnostem na pomezí, aby je lidem svým až za hranice provodili. Jeli z Náchoda k Polici, kamž je provodil hejtman královský, potom je provázel opat Broumovský až do Broumova na noc. V Broumově žádali židé opata, ukazujíce mu glejt královský, aby je provázeli do Svídnice, avšak opat odpověděl, že dále s nimi nemůže jeti, než že je chce opatřiti lidem věrným, aby je provodil ke Svídnici. Dal jim hejtmana Holého a ještě dva jiné a dosti lidstva. Z Broumovska a Policka vysláno k průvodu židův asi 200 lidí, kromě toho šli s nimi i dva z Dobrušky, jeden z Onšova a jeden z Dušnik. Když přijeli do Gerštorfu, byl hlas, že jsou lotři v lese. Žid Sokol, který první jel, obrátil se a jel zpátkem, ucítiv lotry; bál se jich i provodníků, kteří ho byli již jednou obloupili, a proto chtěl jeti do Broumova a udělati pokřik, aby jim na pomoc přišli. Pak poslali židé k lotrům některé osoby, aby jim nepřekáželi, že mají glejt královský, avšak ty osoby se zase navrátily pravíce, že nechtí lotři než 6000 vzíti a židům nepřekážeti. Tu přišli lotři z lesa až ke vsi, chtíce peníze na nich vyhroziti. Tedy hejtman Broumovský

[1]) Skála IV. 92, 116. [2]) DZ. 140, E 11 a 193, A 9, Bílek, Děje konf. 1047. [3]) Viz A. Rybičky pojednání o právích a výsadách židů českých (Uč. společ. 1872). [4]) Sněmy I. 493, 541.

i jiní hejtmané pravili, že nechtí po těch 8 bíl. groších, kteréž jim dávány za průvod, než po kopě grošů každému aby dali, poněvadž jest tak nebezpečno a brániti se musejí; pakli jim židé toho dáti nechtí, že od nich odejdou a jich tu nechají. Tedy přiřekli židé, že jim dají po kopě, aby je ochránili. Vidouce to lotři, obrátili se zase do lesa a vyslali potom dva k židům, aby je pustili skrze tu ves, že nechtí jim překážeti. Tu žádali židé hejtmanův, aby je jali, ale ti nechtěli a kázali hned zapřahati formanům, aby jeli, ač prosili židé, aby čekali, až Broumovských více přijede. Chlácholili židy, že jsou tu blízko za nimi, že přijedou, jen aby před se jeli a nebáli se, ano jest provodníkův více třikrát než těch lotrův. Přece však vyslali některé sedláky, aby rozundali z cesty, co ti lotři byli zasekali. Sedláci brzo se vrátili, poněvadž jim nechtěli toho dopustiti ti lotři. Proto hejtmané kázali, aby jen jeli a nic se nebáli. Tu vyskočili lotři z té záseky, a hejtman Broumovský a jiní hejtmané sedíce na koni, obrátili se zpátkem dělajíce pokřik, aby utíkali, jiní zase křičeli, aby neutíkali. Když pak se všecko dalo na útěk, osekali lotři vozy, truhly a sudy, v nichž měli židé své věci, a brali, co jim přišlo pod ruku. Když pak uzřel Markvart impressor, Heřmanův syn, jednoho z provodníkův, an osekal sud na prvním voze, okřikl ho řka: „Co činíš? tak-li provodíš?“ A když takovou nevěru a zrádu poznal, také utekl do lesa a přišel do Gerštorfu. Tu viděl v té vsi raněné, zsekané a zavražděné židy při těch vozích. Tedy židům oznámil, že ten jeden provodník osekal sud. Tedy běželi židé do lesa a kterého z těch provodníků našli, pobrali jim zase, co vzali za ňadry. Markvart žid ze staré školy potkal jednoho, an měl plná ňadra pentlíků perlových a jiných věcí; toho židé svázali provazy a druhého také chtěli svázati, ale hejtman Broumovský nedal, pravě, že jest jistý, že ho znají dobře. Největší škodu utrpěli Eliáš lékař, Mojžíš, Jakub Lebel, Jakub, syn Eliášův. Pak do Tanhauzu na noc jeli se židy, a to 28 z Broumova a 44 z Policka. Nazejtří v pátek (23. června), když měli jeti do Svídnice, vstupovali provodníci před vozy a nedali židům jeti, pravíce, že by chtěli všecky zbíti, jestli by jim nedali po kopě grošů, co jsou přiřekli. I dali Broumovským 26 kop a Polickým přiřekli, že jim dají 100 kop ve Svídnici. Pak když Poličtí přišli do Svídnice upomínajíce je, pověděli židé, že chtějí s nimi slyšáni býti, ani jim větší škodu učinili. To uslyševše Poličtí nestáli na soudě, nýbrž v sobotu z města ušli pryč.



Z vnitřku kláštera Broumovského.

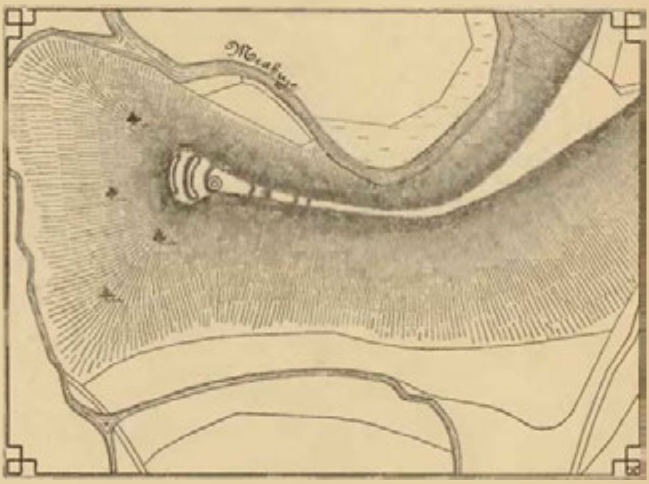
Největší těžkosti proto měl opat. Nebo na vznesení královského prokuratora poručeno mu bylo od komory české, aby lidi své z Police a kteříž koli židy provázeli, i ty hejtmany nad týmž lidem ustanovené sepsati dada, do komory odeslal. Rovněž napomenut, aby některé uzly šatův a zboží, kteréž židům pobráno, navrátiti rozkázal. A poněvadž opat toliko 26 osob živých a mrtvých ke komoře oznámil, měli rady komory za to, že opat pominuv rozkaz králův tak neposlušně ochraňoval lidi své, a proto r. 1544 před královy rady na hrad Pražský obeslán. Konec té pře není nám znám.[1])

[1]) Rel. obesl. 1544, L 12—13, Q 15—16, Reg. 9 G. svědomí S 20—21.

3. Vlčinec.

Nedaleko vsi Velkých Petrovic, severně od nádraží Polického při samém stoku Medhuje a potoka Žďárského vybíhá lesnatý chlum, který okolním obyvatelům pod názvem Vlčinec dobře znám jest. Ostroh tento napřed z pláně nad Maršovem dosti široce vybíhaje, zůžuje se velice při ohbi Medhuje a spadá strmě k této řece, ačkoliv na druhém konci svah jeho jest volnější, ale vždy ještě dosti příkrý, avšak tam, kde jej obtéká Srbská, trochu více se k patě splošťuje. Vrch tohoto chlumu jest hřeben v pravém smyslu, neboť není tu nic více místa, než co by nepříliš širokým vozem, ovšem pohodlně na koni projel. Cesta zvolna dolů sstoupajíc vede k příkopu hlubokému 7—8 m. a tolikéž širokému a do skály vytesanému, kterýžto v nynější své způsobě již staletí pamatuje. Za tímto příkopem jest malé *předhradí* vždy ještě tak úzké, že tu jen skrovné stavení stávati mohlo. Za tím jest příkop opět ve skále vytesaný obyčejné šířky, totiž 19 m. a zhloubí asi tak jako předešlý. Jím byl oddělen od předhradí *zadní hrad*, též skrovného objemu, tak že kromě věže jen velmi málo prostory zabíral. Ze hradu tohoto zbyly toliko základní zdi pod zemí a pod ním příkop a val, kteréž jej chránily na konci ostroha a jiný příkop pod tím již velice mělký a úzký. Celé to sestrojení Vlčince jest takové, že se mu jen zřídka kde cosi podobného najde, nejvíce podobnosti má ovšem se hrady na dlouhých a táhlých ostrozích založenými.

Jakož se říkávalo hoře této Vlčinec od starodávna, není pochyby, že i hrad se tak jmenoval, avšak osudy jeho, poněvadž se o něm pamětí nezachovalo, lze jen domněnkami poznati. Není pochyby, že patřila hora od starodávna k újezdu Polickému a od r. 1213 klášteru Břevnovskému, a že šly později přímo pod ní hranice klášterství Broumovského.¹) Když přikoupeny r. 1341 od Hynka z Dubé k témuž klášterství vsi Petrovice, Petrovičky a polovice Hodkovic a Dřeviče,²) zasáhlo panství Broumovské i na onen břeh. Asi v těch dobách stál na Vlčinci hrádek snad postavený podnikavým opatem Bavorem, aby byl k ochraně vsí v tomto krajném koutu panství ležících. Snad tu bylo sídlo nápravníka, kterémuž úkol dotčený svěřen býval. Opat Břevnovský Oldřich pronajal asi v letech 1366—1378 vsi Petrovice, Petrovičky, Maršov menší a Dřevič *Janovi Kdulincovi a Bonuši*, manželce jeho, do jich obou životův. Zástavní tento držitel bezpochyby na Vlčinci bydlil. Roku 1390 dne 4. dubna obdrželi Petr, probošt Polický, a bratr jeho Kuneš z Pravětic od opata Diviše povolení, aby dotčené vsi mohli od Jana po smrti manželky jeho vyplatiti a do své smrti držeti.³) Avšak r. 1406 byl Vlčinec již opuštěn a pronajat jakémusi Stradalovi ze vsi Srbské, kterýž z něho 2 groše úroku platil.⁴)



Plán Vlčince.

4. Homole.

U vsi Petroviček nachází se okrouhlý, lesem porostlý vrch, řečený Homole, jehož vršek jde poněkud do délky, ale šířky nemá než asi tři kroky, na protějším pak svahu svém, velmi náhlém, protahuje se tento vrch ve dlouhý, ale úzký ostroh, který dosahuje až k místu, kde Dřevický potok padá do Medhuje. V samém konci tohoto ostrohu jen několik loket vysokého stojí nyní příbytek hajného;

¹) Pam. arch. II. 205—206. ²) Paprocký o st. pan. 150. ³) Archiv musejní. ⁴) Emlerovy Urbáře na str. 202.



Vlčinec. (Dle náčrtu pana učitele J. Dobše z Náchoda kreslil Karel Liebscher.)

za ním pak nedaleko spatřují se na ostrohu zbytky tvrze Homolské, [1]) veskrz porostlé lesem. Jest to pravidelný kruh, mající asi 30 kroků v průměru a po obou stranách na hřbetě ostrohu objatý dvojím příkopem a valem, na šířce jeho s jedné strany též příkopem, s druhé srázem ostroha do údolí Medhuje hájený. Pozůstatky zdi nejsou již na povrchu patrny, ač ještě na počátku tohoto století viditelny byly, památka však hrazeného místa tohoto zachovala se doposud v tom, že se příbytek hajného právě zmíněný nazývá „na zámčatech.“ [2]) Okolí Homole získal klášter Polický r. 1341, koupiv vsi Petrovice, Petrovičky a Dřevič od Hynka z Dubé a na Náchodě. Popluží na Homoli (aratura na Homoli) připomíná se nejprve v listině krále Václava IV. r. 1395 klášteru dané; r. 1404, 21. září najal si *Bavor z Hustířan* jinak z *Neznašova* od Diviše, opata Břevnovského, dědictví kláštera zpupné řečené „na homoli,“ k doživotnému držení a užívání s polemi ornými i neornými, dosahujícími k mezem Petrovským, s lesem vztahujícím se až dolů k řece Medhuji, tedy s vrchem Homolí i ostrohem, na němž se nacházejí zbytky staré tvrze, tak aby z toho úroky do kláštera Polického odváděl. [3]) Možná, že již tehda tvrz Homolská stála, ale možná též, že ji teprv Bavor, který se i v urbáři roku 1406 sepsaném jako držitel Homole připomíná, vyzdvihl. [4]) V 16. věku, kdež se okolí jako část klášterství Polického připomíná, není již ani zmínky po Homoli. [5])

TVRZE NA BROUMOVSKU.

VIZŇOV.

Ves Vizňov ode dávna rozdělena bývala na dvě části. V Hořejším Vizňově (Wiese) jest kostel, v Dolejším (Halbstadt) dvůr, při němž bývala tvrz. [6]) Na hořejší části seděli v l. 1355—1365 *Jaroš* a *Lucek, bratři z Vizňova;* [7]) tento jest snad totožný s Luckem z Visemburka, který se r. 1340 na Moravě připomíná a na štítě třmen nosil. [8]) Roku 1408 připomíná se *Jan z Vizňova Menšího* mimo jiného Jana, který seděl na Vizňově Horním. [9]) Roku 1434 koupil Heřman, opat Břevnovský, obojí Vizňov a ves Vernéřovice od bratří Mikše a Haubolda a jich mateře a připojil to vše k panství Broumovskému. [1]) Král Jiří zastavil (r. 1460) obojí Vizňov *Štěpánovi Grunshoferovi z Mnichova*, ale opat Petr vykoupiv je, prodal je zase *Mikuláši Hložkovi ze Žampachu*, který držel také Vernéřovice právem zástavním. Roku 1484 koupil je od Hložka *Jan ze Salndorfu*, ale nástupce tohoto *Těma* odtudž prodal všechny tři vesnice (r. 1499) Klimentovi, opatu Břevnovskému. [2])

[1]) Schaller ve své topografii (Kön. Kr. S. 135) dí takto: „in den Waldern Wlczinecz und Homole siud auch noch wenige Merkmale der zwei zerstörten Schlösser Hummel, Homole oder Landfried und Wlczin anzutreff n.“ Co se oné tvrze dotýče, nazývala se podlé pamětí jediné Homolí; název Landfried nepatří jí, nýbrž hradu Homoli (od nynějších Němcův Hummel nazvanému) blíže Dušník v Kladsku. Schallera zavedlo k omylu tomuto místo v knihách zakladacích kostela Pražského, kdež jest řeč o hradu Homoli neb Landfriedu v Kladsku ležícím. Tudíž odpadá i domněnka v Pam. arch. II. 209 vyslovená. [2]) Paměti arch. II. 209 a zápisky n. Malochovy. [3]) Archiv musejní. [4]) Emlerovy Urbáře 207. [5]) Srov. DZ. 85, C 13. [6]) Pam. arch. II. 203. [7]) Lib. conf. [8]) Arch. Břevnov. Hořejší Vizňov drželi potom r. 1371—1372 Břetslav z Pogrely, roku 1376—1377 Kunclin z Lažan, r. 1394 Přibek, r. 1409 Jan z Vizňova (Lib. conf.). [9]) Rel. tab. I. 94.

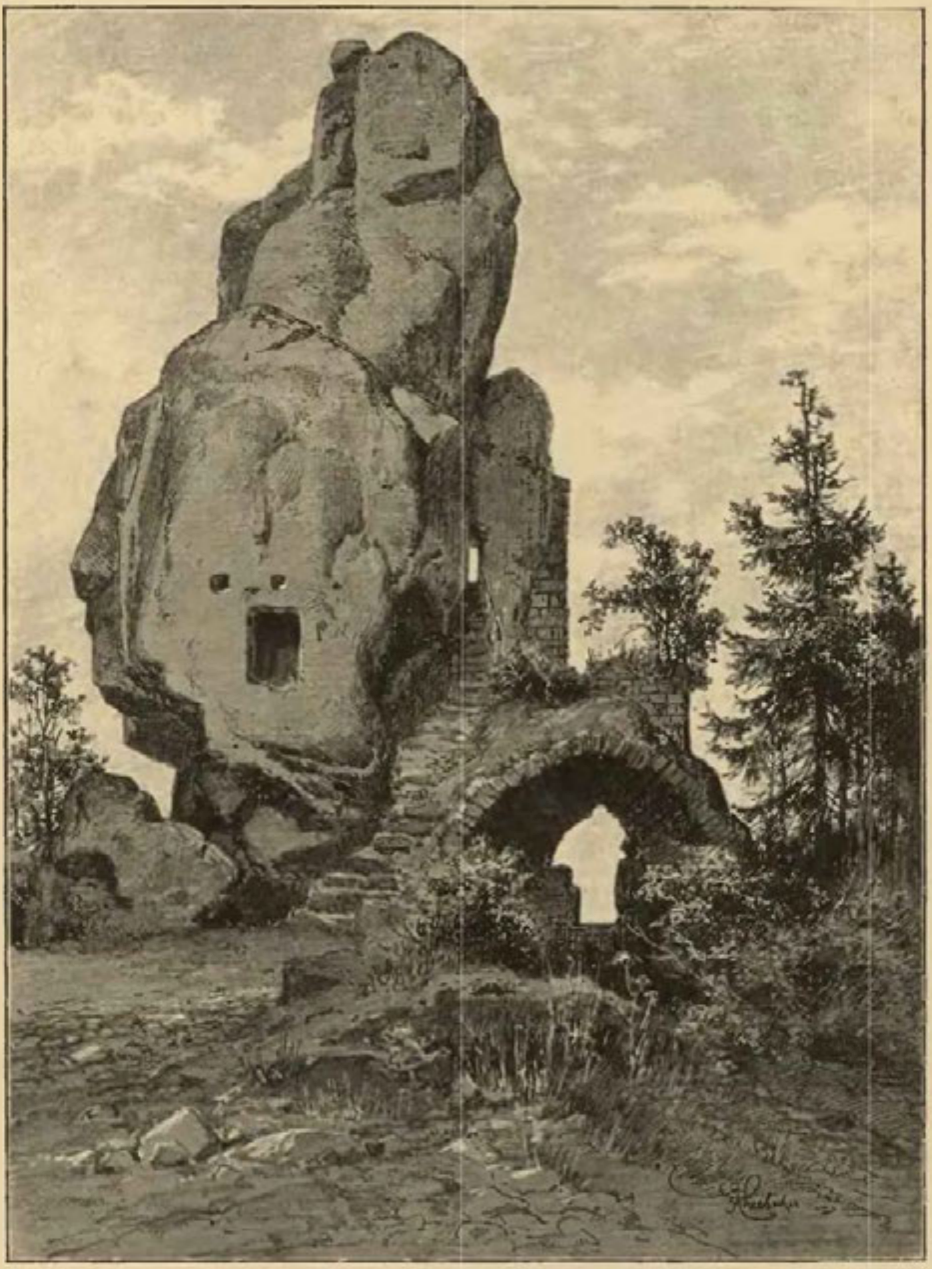
MARTINKOVICE.

Ve vsi Martinkovicích býval ode dávna dvůr poplužný. Připomíná se také ke konci 13. století v zápiscích opata Bavora, který vynaložil na spravení jeho 15 hřiven stříbra a postavil tudíž věž kamennou s nákladem 6 hřiven, nejspíše na vršku nedaleko dvora proti kostelu, kdež se posud louka jakási jmenuje Thurmwiese. [3])

[1]) Chronicon breve Břevnov. Schramm, Regesten zur Geschichte von Břevnov-Braunau 43.

[2]) Breve chronicon, Schramova regesta, arch. Břevnov. I potom Vizňov zastavován. Roku 1556 obdržel jej v zástavu *Jáchym z Manšvic*. Vyplacen jest statek roku 1570, a to jen pomocí obce Broumovské, která opatu 5000 kop m. půjčila. Z těch zaplatil opat 2000 kop a nemoha ostatku doplatiti, postoupil jim (r. 1570) v zástavu ves Hořejší Vizňov se dvorem popl. (bez kostela) a mlýn v Dolejším Vizňově (Arch. Břevnov.). Zástava ta r. 1576 s povolením císaře Rudolfa II. prodloužena, an opat jiným způsobem peníze na Turka sehnati nemohl (Arch. gub.).

[3]) Pam. arch. II. 213, Emler, Reg. II. 1202.



S k á l y.

SKÁLY, STARKOV, BYSTRÝ.

V bezprostředním sousedství skal Teplických, kteréž milovníkům cest dobře známy jsou, jest skupení vysokých pískovcových sloupův, památné dvojí věcí, nejen totiž pitvorností svou, nýbrž i tím, že byly drahný čas obydlím zemanských rodin. Stávalť tu hrad, trefně Skály neb Skála pojmenovaný, poněvadž části jeho dílem mezi skalami, dílem v nich umístěny byly. Na výšině, kdež stojí dvůr Skalský, zdvihá se homole černým lesem zarostlá, dosahujíc patou svou až k samému dvoru; pěšiny úpravné na jejích bocích usnadňují zvídavým, aby se pohodlně nahoru dostali. Kudy šla stará cesta, nelze již poznati, ale bezpochyby šla asi těmi místy, kudy se vine nynější stezka od rybníčka zádvorního nahoru vedoucí. Nad samou cestou zdvihá se skupení stěn skalných, kteréž hradiště k východu zavírají. Pod nimi nachází se mezi kamením studánka. Něco výše dělí se cesty vedcuce k východnímu a západnímu konci bývalého hradu. Levou cestou přichází se tam, kde býval za starodávna vchod, pravá cesta vede k té straně, kterou příkop a val obmezovaly, dělíce ji od nižšího výběžku, na němž bezpochyby ploty k postavení praků stávaly. Vchod starý byl bezpochyby, jak již dotčeno, na východním konci podlouhlého, ale velmi úzkého hradiště. Jej pevnily staré hradby, jichž zbytky mezi skalami se nacházejí.

Tam, kde se dříve ke hradu chodívalo, jest prázdná prostora, s jedné strany nedostupnými skalami, na dvou stranách svahem hory a na čtvrté zděným stavením a skalkou zavřená. Zděné stavení jest sklep dobře zachovaný, jehož západní strana se sřítila. Od východu, tedy z dotčené prázdné prostory vede do něho malá branka, jak se zdá, původně goticky sklenutá. (Snad původně okno.) Skalisko vedlé sklepu stojící zastupovalo brannou věž. Částečně bylo i zdmi opatřeno, částečně dřevěnými přístavky, jak posud ukazují díry ve skále vytesané. Od západní strany pozorovati na tomto skalisku okno vytesané, jímž se nějaká komnata uvnitř osvětlovala. Schody nově upravené, dílem přitesané ve skále, dílem znova ze dřeva zhotovené, vedou ve výšce asi 5 metrů ke dveřím ve skále vytesaným jen tak velkým, co by se člověk prostředního vzrostu protáhl. Starodávný úzký průchod se schody přitesanými vede odtud až na témě skaliska, odkudž lze přehlédnouti hradiště a okolí jeho, pokud tomu vysoké stromoví nevadí. Avšak za dob starých, kde na celé hoře stromoví býti nesmělo, zastupovala skalka tato hlídku. Hned za tímto skaliskem jest skalka asi 1 m. vysoká, na níž jsou ještě zbytky hradby. Pozoruhodné jest skalisko hned za ním stojící. Jest zvýší 15—17 m. a podobá se skalisku u Adršpachu, jako říkají „cukrová homole.“ I v něm jest nějaká jistebka, jak svědčí čtverhranné okno zvýší asi 5 m., ale není k němu přístupu. Četné otvory

v tomto skalisku vytesané vydávají svědectví, že tu byly zasazeny klády a břevnoví, na nichž spočívaly ochoze a komůrky. Ostatní prostora až k opyši hradiště jest nevelká a úzká. Na opyši hradiště jsou dvě zdi do úhlu se sbíhající a skalisko, na němž nic pamětihodného, kromě několika děr, se nespatřuje. Veškerý hrad, ač nevelký a nepohodlný k přebývání, přece výmluvně svědčí, že předkové naši zakládajíce příbytky bezpečné, vše, čeho jim příroda poskytovala, bedlivě a svědomitě využitkovali.

Pod hradištěm jest dvorec se sídlem, kteréž si držitelé statku v 16. století postavili. Jest to prosté stavení, ale vzchod k němu se schody z obou stran na štíhlých sloupech spočívající jest zajímavým zbytkem z minulosti, kdežto ostatní části na doby novější upomínají.

Od Skal sestupuje se ke vsi Horní a Dolní Studnici napřed prudce a potom volně v údolíčku lesnými stráněmi zavřeném. U dolní vsi spatřují se na východní straně zbytky kamenných valů, které se kolikráte za sebou od paty až na hřeben hory táhly. Pak jde cesta údolím za Vápenkou po rovině až po kopec, na němž leží *Starkov*. Městečko toto leží na ostrohu dosti vysoko sice nad hladinou Orlice, ale přece zase nízko proti vysokým lesným horám, které jsou kolem něho. Pěkného pohledu poskytuje, když se jde k němu z Bystrého, ještě pěknější, když se sestupuje z Maršovských lesných strání. Památnosti jeho mohly by se na prstech spočísti. Kostel v parukovém slohu s dvěma erbovními kameny, dřevěná fara, radnice s kamenným znakem, zámek, pivovár. Na místě zámku bývalo v 16. věku sídlo, k němuž blízký pivovár patříval, a kde jest radnice, byl prý dvůr zemanský, kterýž obec zakoupila. Pod samým kostelem naproti faře spatřuje se čtverhranné tvrziště příkopem a z části valem na třech stranách zavřené a na čtvrté na samém kraji stráně se nalézající. Příkopy, někdy velmi hluboké, dal purkmistr Starkovský, jemuž tvrziště patří, na jednom místě zasypati. Na této prostoře, která hrubou věž a dvorek obsahovala, stála po zrušení tvrze zvonice.



Vysvětlení, jak jest hrad Skalský položen: 1. Dvůr Skalský; 2. novější sídlo; 3. rybníček zádvorní; 4. výstupek neb plotiště; 5. příkop; 6. zbytky nějaké brány; 7. dvůr se skalkami opevněnými; 8. sklep s got. oknem; 9. skalka na způsob branné věže; 10. příkop.

Mezi Starkovem a Bystrým táhne se vysoký hřbet, končíc se ve sráz přímo za Zadním mlýnem Starkovským. Pohodlná cesta vede k němu na Dřevič u velikém oblouku. Na opyši dotčeného hřbetu jest hradiště nevelické, čtverhranné, co by se dosti prostranné stavení se dvorem a nějakou věží vešlo. Příkop a val obyčejných rozměrů zavírají je na dvou stranách, na ostatních pevnily hrad příkré a vysoké stráně. Jiných památek kromě tuto vypsaných se nenachází, avšak před 40 lety vídali tu ještě sklepy a hradby. Hrad tento nazýval se *Bystrý* neb *Bystré*.

Od hradiště na protější straně za Orlicí táhne se dlouhá, lesem porostlá stráň, kteráž slove Šibeničná hora. Starkovští totiž měli v sedmnáctém věku popravu a vykonávali ji, zapisujíce průběh práva ve knihy smolné, jak uměli a dovedli. Ze všech nálezů hrdelního tohoto práva zajisté nejpamátnější jest nález učiněný roku 1573 nad zločincem, kterýž několikráte ryby a raky v řekách panských lapal, a zní takto:

My purkmistr a konšelé měst. Starkova, jakož jest tázán při právě našem popravním Kašpar Švanc, poddaney uroz. a stat. rytíře p. Kryštofa Zilvara z Pilinkova a na Vlčicích, jsouc postižen s jistotou v skutku zlodějským v lapání raků v potocích J. M. uroz. a stat. rytíře p. Hertvíka Žehušického z Nestajova a na Svojanově a Ryzumburku, pána našeho milostivého i podlé vlastního přiznání jeho a vyměření artykulů v zřízení zemským a v právích městských tento ortel vypovídáme, že jest zasloužil oběšení; proto se mu milosť státi má, aby byl pod meč mistru popravnímu dán z příčin, že jest šibenice mdlá

a také ten zločinec velmi těžek jest, mistr popravní sám s to býti nemůže, aby ho voběsil, neb pomocníka žádného nemá, žena jemu ten den před popravou ušla pryč (r. 1573).[1]

Starkovští vypravovali si dříve o jednom ze svých držitelův pověsti, jako by byl síly obrovské. Takovou měl sílu, že novou podkovu rukama roztrhnouti dovedl, a tehdejší podkovy byly silné. Když vyjížděl branou hradu svého Ryzemburka, zachytil prý se rukama za kruh v průjezdu upevněný a koně nohama do výšky pozdvihl. Tak poznamenáno v pametní knize fary Starkovské.

Krajina na pravém břehu Medhuje patřila ke sklonku 13. věku rodině, kteráž milovala křestné jméno Rubin a trubku na štítě svém nosila.[2] Až k ústí potoka Vlásinného držel ji *Petr*, syn *Sezemův*, toho totiž, který držel Červenou Horu, a odtud výše *Rubin*. Onen držel podlé toho asi Starkov s okolím, tento panství pozdější Skalské, Střemenské a Adršpašské.[3] Téhož rodu byl také *Bohuše ze Starkova*, kterýž seděl na tvrzi Starkovské podlé kostela a r. 1321 klášterci Polickému 6 hřiven stříbra na spásu duše své manželky daroval.[4] *Rubin ze Zampachu*, potomek jeho (r. 1359—1371), držel kromě Starkova Provodov a Lochynice, kdež mu dovolil císař Karel (r. 1360, 10. června) krčmy svobodné zříditi, Dobeninu a Vernéřovice.[5]

Nedlouho potom přeneseno sídlo panství Starkovského z těsné tvrze zdejší na prostrannější a pevnější hrad Skalský, který se druhdy v pamětech německých *Katschkenstein* neb *Katzenstein* nazývá.



Kostelík ve Starkově.

Snad jej založil *Matěj Salava z Lípy*, který se po r. 1393 jakožto pán na Skále a patron kostela Starkovského připomíná.[6] Roku 1415 slove seděním na Hrádku, čímž se snad nově založený hrad Bystrý míní. Před tím r. 1404 měl při s probošty na Broumově a Polici o odúmrť v Nové vsi a r. 1407 prodal ves Bodašín Mikuláši Kuznéřovi, fojtovi Broumovskému.[7] Za válek husitských měl Matěj v tehdejších bězích nemalé účastenství jako spojenec Hradeckých, nad to on s pány Visemburskými, Adršpašskými a posádkami na Otmachově a Němčí zavalil (r. 1430) Svídnickým nemalé starosti, hubě je napořád, tak že dnem i nocí předměstí a dvorů svých ostříhali.[8] Poněvadž potom (r. 1436) králi Zikmundovi ochotně se poddal, obdržel za odměnu ves zápisnou Světí.[9]

Matěj mladší Salava, tuším syn Matějův, měl zalíbení ve válečném řemesle otce svého a spolčiv se se sousedy svými na Visemburce, Žacléři a Adršpachu, činil nemalé zádavy a škody ve Slezsku a Lužici. Poškození, zejména knížata slezská a města Vratislav, Svídnice, Zhořelec, Budišín a Žitava

---

[1] Kniha smolná na radnici Starkovské list 1. p. v. [2] Viz II. díl na str. 124—125. [3] Pam. arch. II. 206. Viz Erb. reg. II. 33—34, srovnej též tamže str. 1218—1219, kdež jest řeč o Petrovi ze Skalice. [4] Dobner mon. VI. 53, pam. kniha fary Starkovské str. 31. [5] Glafey Anecd. I. 144, lib. conf. I. B 2, H 5, H 7, II. C 10, E 4. Chybnou zprávu u Paprockého (o st. pan. 108) opravují Lib. erect. I. str. 98. [6] Lib. conf. V. H 1, VI. B 6, VII. F 8. [7] DD. 14 f. 22, copiar Przemysl. fol. 119, Pam. arch. II. 247. [8] Palacký, Urkund. Beitr. II. 180. [9] Archiv č. I. 532, Dobner Mon. VI. 169. Roku 1432 připomínají se *Matěj* a *Jan* bratří *Salavové ze Skal* (Grünhagen, Die Hussitenkämpfe der Schlesier 228).

nemohouce s nepokojné pány býti, splatili jim hrady jejich hotovými pěnězi a zbořivše je, nechali jim toliko vsi a platy. Tak splaceny Salavovi a zbořeny Belver a Skály.[1]) Matěj žil ještě r. 1454.[2])

Hrad Skalský postaven jest několik let potom zase a náležel od roku 1466—1484 *Hanušovi z Varnsdorfu*, spolu pánu na Žacléři,[3]) po němž *Zbyněk Bochovec z Buchova* r. 1488 následoval.[4]) Od *Hynka Špetle z Janovic* koupil Skály *kníže Bartoloměj Minstrberský*, syn knížete Viktorina a vnuk krále Jiříka Poděbradského, zůstav zaň 2100 kop dlužen. Kníže ten, pán bystrého rozumu, pevné a odhodlané vůle a výmluvný, byl na ten čas osobou ve všech zemích Českých dobře známou, neb vzdálen jsa vší neupřímnosti, všeho pokrytství, ani obyčejných věku svého forem si nevšímaje, obyčej míval všude dotýkati se jádra věci upřímo a bezohledně. Ve známých ústrcích, kteréž na počátku 16. věku mezi městy a stavy vyššími vznikly, přidal se na stranu měst (r. 1513 dne 20. června), slibuje při nich státi s hrdlem svým i statkem, s přátely a služebníky svými tak, že kdyby přišlo k válečnému běhu, aby hejtmany vojska na náklad stavu městského řídil a spravoval. Proti tomu zavázali se i splnomocnění stavu městského, že budou knížeti pomáhati, kdyby někdo na statky neb poddané jeho sáhl. Přední pánové zemští dověděvše se o této smlouvě hleděli kníže odtrhnouti od měst, podávajíce mu prý podtají velmi skvělé výhody, kdyby ke straně jich přestoupiti chtěl, ale když podnikání tato marna byla, jiným způsobem ho hleděli podtrhnouti. Kníže měl totiž dávné nechuti a půtky s Vratislavany, kteréž na krátký čas zastaveny byvše, obnoveny jsou zase. V noci mezi 28. a 29. červencem vpadl Zikmund Kaufunk, služebník knížete, s pomocníky svými nenadále do předměstí Svídnického a zapálili tam několik dvorův; potom vybravše asi dvě nebo tři vesnice, zájem svůj hnali a nesli na hrad Skály. Kníže Bedřich Lehnický jakožto tehda nejv. hejtman ve Slezsku a Vratislavští s jinými městy slezskými vypravili hned dne 30. července poselství ke správcům zemským v Praze, žádajíce dostiučinění a pomoci. Pověsť tato způsobila v Čechách rozličné pohnutí myslí. Páni městům nepřízniví posměšně hlásali, jaký asi bude ten řád, který kníže v Čechách zavésti hodlal, když ve Slezsku sám tak neřádně živ byl. Z těch příčin vidělo se knížeti, aby dojel do Prahy a tam svolav některé pány, rytíře a posly z měst, před nimi se spravil. Počal osvědčováním, že nechtěl býti nehodným potomkem předků svých a zvláště otce svého, kterýž prý tak často a štědře krev svou pro zemi a korunu Českou proléval, až i u těžké vězení pro ni upadl, v té vazbě o zdraví své přišel a všecken statek svůj ztratil, kdež i on syn jeho ještě prý zlým toho užívati musí; však že ho ztráta statků tolik nermoutí, jako újma na cti a dobré pověsti, kterouž jemu hrozí úklady nepřátel jeho. Kdyby prý všichni obyvatelé království Českého nahlédnouti mohli až do duše jeho, nenalezli by nic jiného, než co dobrému a věrnému milovníku vlasti své přísluší. Široce také vykládal, jak mu Vratislavští a páni zemští křivdili. Když pak potom kníže ke králi do Budína odjel, aby tam své a měst dobré hájil, přišlo již k válkám mezi jeho a odpornou stranou. Kníže Lehnický byl na sjezdu ve Svídnici v polovici měsíce srpna drźaném umluvil a ustrojil válečnou výpravu proti knížeti Bartoloměji a hradu Skalám; maje k tomu od správcí království Českého nejen svolení, ale, jak pravil, i pomoc slíbenou, vytrhl dne 21. srpna s 2000 brannými před Skály a jav se na ně dne 25. srpna z děl střileti, pokračoval v tom až do dne 27., avšak s větší svou nežli nepřátel škodou, ana děla, dlouho nebyvše užívána, výstřely více porouchala sebe a svých, nežli hradeb Skalských. Obležení také prý odbývali nepřátel více posměchem nežli braní, až tito polekáni jsouce výstrahou, že z Čech blížilo se vojsko hradu na pomoc, vydrancovali v okolí městečka a vesnice a odtrhše od hradu dne 27. srpna domů pospíchali. Nejvíce krve teklo potom, když posádka Slezáky na odchodu stíhati se jala, tito pak nad to, svadivše se o rozbytování plenu, sami mezi sebou bíti se počali. Zpráva o obléhání hradu pobouřila nejvíce Pražany. Nejen že se knížete řečí ujímali, ale v městě již vlály korouhve vysoce, aby na dané znamení sousedé ze všech čtvrtí k nim se hrnuli; dne 30. srpna měli vytáhnouti knížeti na pomoc, když tu přišla zpráva, že již Slezáci odtrhli od Skal; a tak prý „ta vojna shořela.“ Vložením se knížete Bartoloměje do pří stavovských uvedena otázka o právích a svobodách stavu městského ve spojení s otázkou o rozsahu práva i moci královské v Čechách; i bylo nemalou zásluhou knížete, že chtěl vytrhnouti krále z náručí aristokratie, v jejímž objímání panovník již již počínal měniti se v pouhého náčelníka, i pozvednouti jej zase na místo jemu příslušné. Krátká doba jeho působení a Vladislavova nespolehlivosť nedaly mu sice dojíti cíle, ale snahy jeho přece nepřišly na zmar; potřeba zachování a hájení moci královské, hlásaná poprvé od něho s důrazem, utkvěla v myslích tolika Čechů, že nezapomenuta od té doby více. Kníže Bartoloměj zahynul r. 1515 na jaře, právě v ten čas, když králi Vladislavovi nejvíce prospívati začal. Pospíchaje od císaře v poselství, dal se vézti po Dunaji v noci,

[1]) Palackého děje IV. a 155, Bienenberg Alterth. II. 141, III. 7. O tom, kde ležel hrad *Belver*, vyslovovány jen domněnky. (Viz Beckov. Poselk. I. 1028 a Schaller Kon. Kr. str. 111.) Nám se zdá, že hrad ten stál na panství Skalském, patřícím (kromě Světí) jediné Salavovi, a tu nemáme pro něho jinde místa nežli na hradišti Bysterském. Snad byl nějaký Salava v Uhřích a zachtělo mu se jedno sídlo své po uhersku jmenovati. [2]) Archiv č. I. 532. [3]) Archiv Královecký, DD. 24 str. 16, Ludvík, Pam. Náchoda 97. [4]) Archiv č. IV. 190. Zdá se, že potom nabyl Skal Petr Adršpach z Dubé a že je zastavil Hynkovi Špetlovi.



Kameny ve zříceninách hradu Skalského nalezené. (Bienenberg, Alterth. II. 15.)

a když ve tmách loď se rozrazila o skálu nedaleko Hainburka, utonul sám pátý, aniž mrtvola jeho nalezena býti mohla. [1])

Po smrti knížete ujal Skály pro nedoplacení jich opět *Hynek Špetle z Janovic.* [2]) Týž učinil před rokem 1517 smlouvu s *Petrem Adršpachem z Dubé*, tak že měl hradu Skály Petrovi vzdáti a tento jej v jistých dluzích zastoupiti; ale poněvadž jeden ani druhý smlouvě dosti neučinil, vznikly z toho nejedny pře.[3]) Petr nečekaje na konec soudů, prodal r. 1528 hrad Skály se dvorem, Adršpach hrad pustý, městečko Starkov, vsi Bystrý, Skalky, Studnici, Verniřovice, Jivky, Janovice a Medhuji i s manstvím a tou povinností a službou, kterouž man činil ke hradu Skalám, za 2000 kop *Zdeňkovi Lvu z Rožmitála* a *Janu Krušinovi z Lichtemburka*, zanechávaje jim, aby Hynka podlé rozumu svého odbyli. Páni tito drželi také zboží Ryzemburské a prodali r. 1534 oba hrady Ryzemburk a Skály, hrady zbořené Adršpach, Střemen, Bystrý a Červenou Horu se vším jich příslušenstvím *Janovi z Pernšteina* a na Helfensteině, avšak ke skutečnému postoupení tohoto panství přišlo teprve r. 1536.[4]) Roku 1544 konečně koupil dotčené panství *Bernart Žehušický z Nestajova*, avšak tak schátralé, že měl na rozsáhlém panství šest pustých hradův a jednu pustou tvrz, neboť i hrad Skalský byl za těchto několik let docela spustl.[5])

Obnovovati hrad Skalský s jeho těsnými a starodávnými komorami se Bernartovi nevidělo, i postavil nový dům panský u městečka Starkova (na místě nynějšího „zámku") a při něm pivovár. Na domě tomto, městečku, vsích Bystrém, Chlívcích, Teplici, Zdoňově, Adršpachu obojím, Janovicích, Hodkovicích, Verniřovicích, Javoru a Medhuji věnoval r. 1547 manželce své Kateřině ze Smiřic 1250 kop.[6]) Bernart zemřel r. 1563 jako purkrabě kraje Hradeckého, odkázav pořízením svým (r. 1563 dne 17. února) zámek Ryzemburk se statkem Skalským, „se zámky pustými, vsemi, s městečkem Starkovem" a zboží Nového Vamberka a dvůr ve Starém Bydžově strýci svému *Janovi Žehušickému z Nestajova* a na Bystrém. Avšak tento zemřel již po roce (r. 1564), a v držení panství Ryzemburského a Skalského následoval bratr jeho *Hertvík*,[7]) který držel také Svojanov a Bystrý. Roku 1573 na den sv. Jiljí přišedše k němu úřad městečka Starkova, zejména Adam Benešů, hospodář městečka a konšelé, prosili jej jako vyslaní vší obce za obdarování pečetí „ku poctivosti a polepšení práva jejich." Pán žádosti jejich neoslyšel a dav jim obdarování, poručil Adamu Kelharovi z Radiměře, hejtmanu panství, aby jim pečeť vyryti dal. I vyryl jim ji za 13 gr. zámečník v zámku Ryzemburku, a to takto: Medvěd stoje, podlé něho strom a nápis okolo: Městečko Starkov.[8]) Avšak r. 1576 dne 24. května prodal Hertvík zámky pusté Skály a Adršpach, dvůr pod Skalami vnově vystavený s pivovárem tudíž, vsi Zdoňov, Svatoňov s mlýnem pode vsí, Adršpach Horní a Dolní, Hodkovice, Janovice a Libnou se vším příslušenstvím až po meze hradu Firštenšteina sestřencům svým *Kunšovi, Václavu Adamovi* a *Abrahamovi, bratřím Bohdaneckým z Hodkova*,[9]) avšak r. 1580 prodali bratří panství to *Mandaléně, Elišce* a *Lidmile*, sestrám z *Nestajova*, kteréž byly po bratru svém Hertvíkovi všechna jeho panství kromě Svojanova a Bystrého zdědily.[10]) Nedlouho potom následovalo rozdělení pozůstalosti. Mandaléna, manželka Bedřichova z Újezdce, obdržela zboží Ryzemburské a Ratibořské, Eliška Bohdanecká statky Lhotu Řešetovou, Teplici a Adršpach a konečně synové Lidmily († j. r. 1581), *Zikmund* a *Bernart* bratří *Čertorejští z Čertorej* na Boroticích a Hrušovanech zboží Skalské a Starkovské v novém objemu.[11])

---

[1]) Dějiny Palackého V. b. str. 212—291. [2]) DD. 24, str. 98. Srovnej st. letop. str. 354. [3]) Reg. 3 J. k. s. E 11 a 4 J. A 12. Štylfryd Haugvic na Skalách r. 1518 buď zástavní držitel anebo purkrabě. (Ludvík, Pam. Nách. 109.) [4]) DZ. 3, L 17 a 6, G 5. [5]) DZ. 5, K 12 a 44, F 9. [6]) DZ. 8, F 29. [7]) DZ. 14, M 20, 15 B 4. Na Víta, úředníka Hertvíkova na Ryzmburce, docházely žaloby někdy pro pych. (Viz Reg. 20, F. k. s. D 6.) [8]) Stará kniha gruntovní ve Starkově. [9]) DZ. 62, M 22. Roku 1579 dne 6. dubna bratří Kuneš a Václav a pacholci jejich sekali se na silnici od Nového Města k Náchodu s Václavem Amchou z Borovnice (Reg. 20, F. k. s. P 2). [10]) DZ. 21, A 15. [11]) Dělení se stalo asi r. 1582 (sr. DZ. 65), 926 a S 14 a 22, B 10.

K zaplacení některých dluhů prodali bratří r. 1583 ves Markoušovice obci Trutnovské a osvobodivše Vácslavu Amchovi z Borovnice dvůr pod Starkovem, kterýž si byl od poddaného koupil, prodali mu nad to (r. 1583) tři osedlé pod městečkem.[1]) Bydlili obyčejně ve tvrzi nové, kterouž postavili při dvoře Skalském pod starým hradem. Zikmund oženiv se se Saloménou Kordulkou ze Sloupna, věnoval jí r. 1589 na městečku Starkově a některých vesnicích, a r. 1597 získal statek Něnkovský.[2]) Stav se samojediným pánem na Skalách, učinil r. 1607 nad dětmi svými Věnkem Skochem, Bernartem Hertvíkem, Kateřinou, Lidmilou, Alžbětou a Marií takové pořízení, že učinil manželku svou poručnicí, kdyby časnou smrtí zemříti měl, a zároveň jí ve věně a jiných pretensích (všeho 10.000 kop) panství Skalského k užívání do smrti postoupil.[3]) Po smrti jeho ujal Věnek Skoch, jsa při létech, r. 1612 statky Hrušovany, Heflin a Něnkovice a po smrti



Jižní brána v zámku Náchodském.

své mateře také Skály.[4]) S bratrem svým Bernartem Hertvíkem rozdělil se o statek Skalský teprve r. 1625 dne 22. dubna. Věnek Skoch obdržel na díl svůj „hrad Skály a tvrz při něm, pivovár, dvůr popl., vsi Žlábky u hradu, Skalku, Studnici, Vernířovice hořejší s podacím, Javor, Medhuje, Třmeny a dvůr Záboří;“ Bernartovi Hertvíkovi dostaly se dvůr Starkov s pivovárem spáleným, městečkem a mlýnem, vsi Bystrý, Chlívce, Jivka, Radvanice, Pěkná Studnice, Dolní Vernířovice a Vápenka s Vápenicí.[5]) V dílčích cedulích při tom sepsaných připomíná se sice hrad Skály, ale míní se tím zřícenina nynější ve hlavních částech sice neporušená, ale dávno již neobydlená, neb i mezi lesy při Skalách ležícími se les „starý zámek“ připomíná. Skalsko rozděleno tím na vždy na dva statky, Skalský a Starkovský.

[1]) Hüttel's Trauten. Chr. 274, DZ. 66, F 6. Viz i 168, N 13. [2]) DZ. 24, N 1 a 1084, S 18. [3]) DZ. 133, K 30 — L 3. [4]) Reg. 44 F. k. s. A 18 [5]) DZ. 302 M 18—27 a násled. zápisy.

Díl Skalský neudržel Věnek Skoch pro mnohé dluhy své. Neb pustiv smlouvou r. 1626, 2. března učiněnou Skály, Žlábky, větší díl Skalky, Studnici a České Vernířovice přední své věřitelkyni *Beatě Křinecké z Hodkova* ve 13.000 kop., prodal potom (r. 1629) ves Javor Jindřichovi Strakovi z Nedabylic a Medhuji, Skalku a Třmeny s mnohými vrchy a lesy a dědičné právo ke dvoru Záboří ke statku Starkovskému za 4600 k. míš. [1]) Paní Beata, vdova po Janovi Albrechtovi Křineckém z Ronova, byla se sice pro náboženství do Lužice vystěhovala, ale vrátila se r. 1642 zase do Čech a přebývala na Skalách s dcerou a syny svými Janem Adamem a Janem Albrechtem a přiznávala se s nimi k náboženství evangelickému i přes druhou reformací katolickou r. 1650—1651 vykonanou. Na oko sice přestoupila v Hradci, když vkladu Skal ve dsky zemské potřebovala, ale když vklad ten r. 1644 vykonán, odpadla zase. Teprve když jí pro víru nátisky činěny, vystěhovala se s dětmi ze země [2]) a prodala roku 1657 dne 30. října zboží Skalské za 15.000 k. míš. *Vilémovi Albrechtovi Krakovskému z Kolovrat.* [3]) Od tohoto pána koupil Skály r. 1662 dne 25. dubna *Matěj Ferdinand Zoubek z Billenberka*, JMC. rada, nejv. berník v Čechách, opat u sv. Mikuláše v Praze a u sv. Jana pod Skalou a jmenovaný biskup Hradecký, za 20.800 fl. rh. a nadal tímto statkem kapitolu nově zřízeného biskupství. [4]) A tak patřily Skály, jejichžto německé jméno Katzenstein v Bischofstein se proměnilo, *kapitole Hradecké* až na naše doby. Zdá se, že v 17. a 18. věku mnoho bouráno na starém hradě, aby bylo staviva pro dvůr poplužný. Za té doby také několik kamenů, které ještě Bienenberg r. 1779 viděl, ve zdech dvora zasazeno.

Na druhém díle Starkovském seděl *Bernart Hertvík Čertorejský z Čertorej* až do své smrti. Věnoval na něm (r. 1628) 1200 kop manželce své Kateřině Eusebii ze Sulevic, kteráž r. 1629 vsi Medhuji, Skalku a Třmeny přikoupila. [5]) Zemřel r. 1654 dne 5. února z večera a pohřben v kostele Starkovském. Podlé pořízení jeho, několik dní před smrtí sepsaného, dědila Starkov manželka jeho *Kateřina Eusebie*, avšak tak, že byla povinna z něho 6000 kop jistým osobám vydati. [6]) Paní tato postavila nynější kostel Starkovský a zemřela r. 1662, 10. prosince. Po ní následoval syn z druhého manželství *Jetřich Ferd. Arnošt de Carmis*, sv. p. z *Antheimu*, avšak i ten zemřel záhy (r. 1670, 14. února), zůstaviv manželku Veroniku Elišku Štosovnu z Kounic a nezletilé dítky. [7]) Poněvadž nebylo lze statek Starkovský pro sirotky zdržeti, prodán r. 1673, 17. října skrze kommissaře k tomu zřízené *Janu Františkovi* svob. p. z *Kaiseršteina* na Žlebích, radě tajné a dvorské válečné a gen. F. M. [8]) Za tohoto pána postaven jest při pivováře (tuším na místě bývalého sídla) nový zámek, k němuž základ položen r. 1681, 28. února, avšak konce stavby se pán nedočkal. [9]) Zámek dokonán teprve roku 1691 za syna jeho *Helfryda*, jenž zřídil r. 1701 ze Starkova svěřenství, rodině Kaiseršteinské posud patřící. [10])

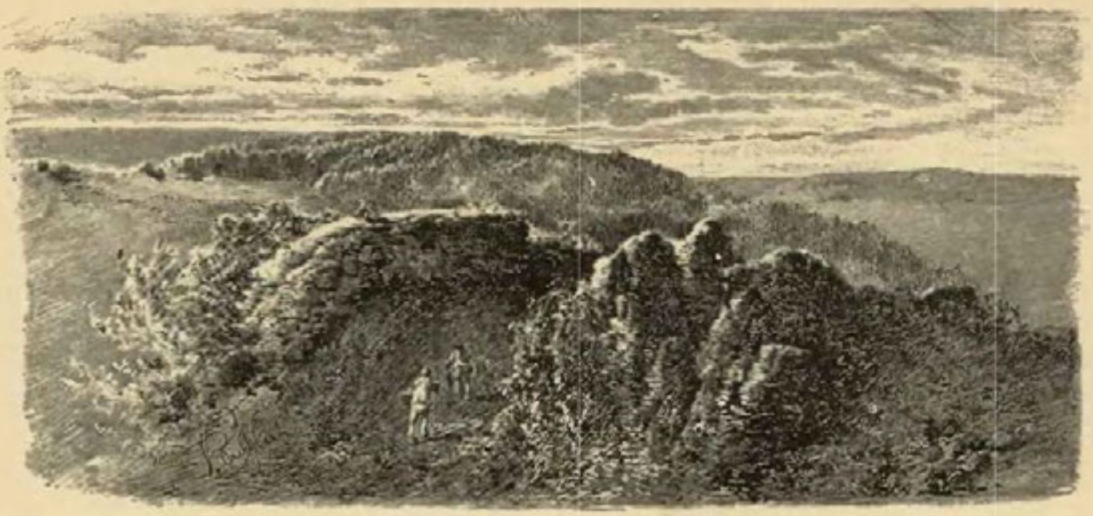
V lese nade vsí *Radvanici*, v místě, kde se říká u Starého zámku, spatřují se zbytky prý nějakého hradu. Zpráv o něm jistých se nedostává, také by jen podrobné ohledání ukázalo, je-li tu středověká tvrz aneb zbytek starodávného hradiště, po němž se sousední lesy v 17. věku Hradištěm (nyní Ratsch) nazývaly.

---

[1]) DZ. 303, H 20, 143, H 6—7, 148, M 19. [2]) Časop. Mus. r. 1881, str 65, 66, 72. [3]) DZ. 312, D 19. [4]) DZ. 314, E 14. [5]) DZ. 143, B 17, H 7. [6]) DZ. 112, K 10 a 261, B 19 [7]) DZ. 115, A 38. Dítky: Ferdinand Rudolf, Eleonora Sibyla, Kateřina Joh. Františka a Benigna Eliška Anna. [8]) DZ. 390, P 30. [9]) Zemřel r. 1690 dne 22. května v Praze; pochován ve Žlebích, alle srdce jeho uloženo ve Starkově. [10]) V držení tohoto svěřenství následovali: Volfgang Antonín (r. 1705—1706), Jan František (DZ. 118, J 10—11, K 13), Jan Vácslav, Antonín, František, bratrovec předešlého († r. 1799, 20. září), syn tohoto František († r. 1830), syn tohoto František Josef Filip († r. 1873), téhož syn Karel († r. 1878) a tohoto syn Helfryd. (Pam. kniha Starkovská 721—726.)



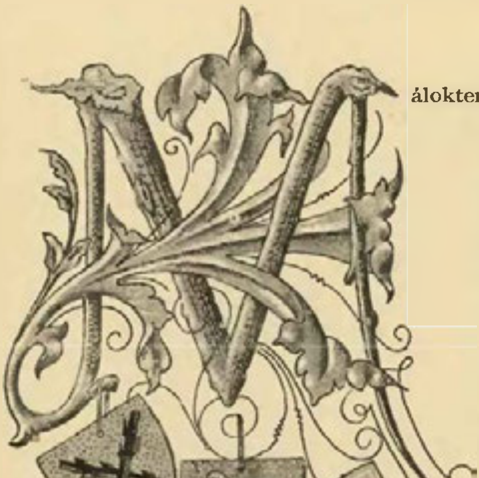
Gobelín v zámku Náchodském.



Hradiště.

Hradiště Heřmanův Choustník.

1. Popis a dějiny.



Máloktera zřícenina je tak zastrčena, jako bývalý zámek Hradišťský. Kostel Hradišťský sice viděti již z daleka na rovině, která se táhne od Jaroměře ke Dvoru Králové, avšak hradiště se skrovnými zbytky hradu spatříš teprv, až přijdeš k němu samému. Městečko (ode Dvora hodinu a od Kuksu půl hodiny vzdálené) se mnoho ode vsi nerozeznává. Má jen farní kostel, dvůr, pivovár a zříceniny slavného hradu. Tento stál asi 20° vysoko nad potokem, tekoucím hlubokou debřinou, na ostrohu, který z pláně východní vybíhá a na ostatní strany, zejména k západu a k severu strmě spadá. Poloha hradu byla z těch příčin velmi výhodná, a uváží-li se, že hradiště jen úzkou šijí s plání souvisí, tuť jest patrno, proč si je hned za starodávných dob za pevnosť zvolili.[1])

Touto šíjí vedla také stará cesta ke hradu středověkému. Příchozí se tu nacházel mezi ploty, kterými se přístup k první bráně zavíral. Avšak mnohem větší překážkou byl hluboký, z části ve skále vytesaný příkop a násep, které se na jihovýchodní a jižní straně hradu nacházejí. Neb na této straně byl svah hradu něco mírnější. Tvar jeho na této straně byl bezpochyby hřeben volně se sklánějící, kterýž při zakládání hradu odstraněn byl a prsti jinak upotřebeno. Předně pod příkopem dotčeným vykopán zase příkop, v němž umístěna *studně*, kteráž musila dosahovati dna skalnatého vrchu, pročež bylo žádoucno, aby byla pod hradem, avšak ještě v místnosti, kteráž se mohla snadno brániti. Neb za tím příkopem u samého pivováru pod hradem ležícího jest kopec, před časy *bašta* opevněná, odkudž se praky a totachy na ní zasazenými tato strana hradu výhodně brániti mohla.

První brána nacházela se na jihovýchodní straně hradu. Z ní nezbylo ani památky, ano i hradby na této straně kromě jihovýchodního rohu docela zanikly. Přejdeme-li přes základy hradeb zasuté a zarostlé,

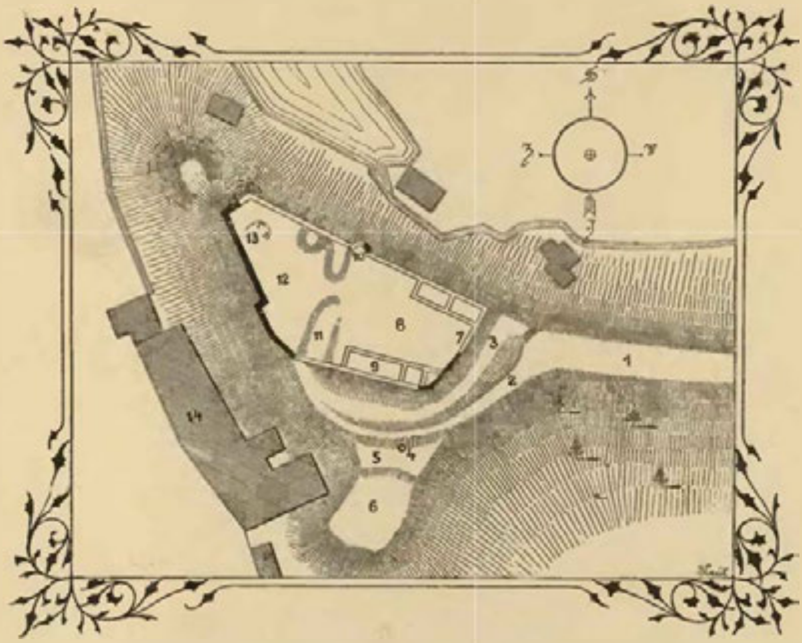
---

¹) Pomůckou: A. Pr. Schmitt, Aus der Heimat. Prag. 1871, Bienenberg, Alterthümer I. 50, Heber's Burgen II. 89.



Partie z Hradiště.

v nichž podlé prohbí městiště brány poznáme, na hradiště, octneme se na bývalém předhradí, místě travou a křovím obrostlém. Má podobu čtverhrannou a zavřeno bylo na třech stranách hrubými a vysokými hradbami, kteréž úplně zanikly; nad to jest v severním rohu zbytek buď polookrouhlé bašty, aneb okrouhlé věže. Na dvou stranách, na severovýchodní a jižní, jsou pod drnem základy bývalých stavení, kteréž byly ke hradbám přistaveny. Poněvadž bylo stavení u rohu jihovýchodního na nejslabší straně hradu, obětoval se při založení hradu nevinný muž podzemním bytostem a dal se na této straně dobrovolně zazditi. (Viz díl I. na str. 78.) Když Hradišťští asi okolo r. 1820 hradby na těchto stranách ještě znamenitě vysoké bourali, uhodili při tom na výklenek a našli tu zazděnou kostru muže obrovského. Věc ta způsobila slušné podivení a lidé ze všech stran přicházeli podívat se na obrovské hnáty, které v tichosti na hřbitov doneseny a tam zakopány. Předhradí odděleno bylo od *zadního* hradu hlubokým příkopem, ale zůstaly z něho jen zbytky. Prostředek jeho před bývalou druhou branou jest zasypán, což se teprv buď ke konci



Vysvětlení plánu Hradišťského: 1. Šíje a bývalé plotiště; 2. násep; 3. příkop; 4. městiště, studně; 5. druhý příkop; 6. venkovská bašta; 7. první brána; 8. předhradí; 9. zbytky bývalých stavení (v jižním nalezen byl kostlivec); 10. bašta neb věž; 11. příkop; 12. zadní hrad; 13. provalené sklepy; 14. pivovár.

předešlého neb na počátku našeho století pro snadný příjezd stalo. Neboť Bienenberg viděl tu ještě r. 1778 dva zdvihuté mosty.

Zadní hrad má podobu trojhranu. V jeho rohu jižním vystupuje do boku hory zbytek bývalého stavení, nejznamenitější zřícenina, která se na Hradišti zachovala. Bedlivý pozorovatel najde tu ještě jednu stranu okna. Severně odtud jest prohlubeň, v níž se nacházejí dva otvory překlenuté; jsou to zbytky bývalých sklepův, a prohlubeň pochází odtud, že tíže rumu a spadlého ze zdí kamení prorazila klenutí, po čemž sklepy z veliké části se zasypaly. O velkém pátku, když se čtou pašije, otevrou se prý tyto sklepy a lze v nich viděti tajné poklady. Není pochyby, že stával v těchto místech palác pánů Hradišťských a dosahoval severozápadního rohu hradu. Východně od sklepů jest pahrbek, na němž měli měřiči při zakládání katastrálních map svůj stůl; bylo-li tu něco, není již patrno.[1]) Neobyčejnou spoustu na hradišti, jehož hrad ještě na poč. 18. století obydlen byl, lze jen tím vysvětliti, že se tu neustále bouralo a z kamene domy v městečku stavěly.

Název Hradiště (ve starých pamětech něm. Gredis), který se již v prvních zprávách o osudech hradu našeho vyskytuje, svědčí o tom, že na místě středověkého hradu a již před založením jeho stával hrad po staroslovanském způsobu stvrzený. Asi na počátku 14. věku postaven tu na panství a v kraji Trutnovském hrad.[2]) Snad jej založil *Fůla z Turgova*, kterémuž král Jan (r. 1316 dne 10. ledna) za to,

[1]) Z ostatních věcí, pokud se domýšli Schmitt anebo tehda (r. 1871) ještě viděl, nenašel jsem nic. [2]) Pověsť neb spíše smyšlénku o templářích (Bienenberg I. 50, Graf, Gesch. d. Tempelh. 102) jen pro úplnosť připomínám.

že se mu s Hradištěm a Hostinným k manství poddal a s 40 oděnci sloužil, město Dvůr Králové s celým krajem Trutnovským, mimo Trutnov samotný, zastavil.[1]) A k r. 1318 dovídáme se, že byl „Půta z Hradišťka" pohnán do soudu zemského, poněvadž vpadl s jinými do vsi Lhoty, patřící Vokovi z Rotšteina, a tu koně, dobytek a rozličné svrchky pobral, pročež potom právo na statky jeho Hradišťko, Olešnici a Hostinný vedeno.[2]) Jak dlouho měli Turgovci Hradiště, není známo, ale ovšem se ví, že se po něm psali ještě, když ho nedrželi.[3])

Roku 1382 drželi Hradiště *Vácslav* a *Jan* bratří *Krušinové z Lichtemburka*. Toho roku nadali kostel v Miletíně platy a dědinami a dne 25. září prodali Mikšovi ze Zaluňova ostrov z oné strany Labe, který se dostal později kostelu Heřmanskému.[4]) Od nich koupil Hradiště pan *Heřman z Choustníka*, kterýž hrad Hradiště posud nedostatečně postavený znovu vyzdvihl a dobře ustavěl, tak že se mu po dlouhá léta *Heřmanův Choustník* podlé prvotního sídla pánů Choustnických říkalo.[5]) Zemřel před r. 1404 zůstaviv vdovu Kunku z Roždalovic.[6])



Socha Goliášova v Kukuse.

Poněvadž nezůstalo dětí po Heřmanovi, následoval v držení Hradiště bratr jeho *Beneš z Choustníka*,[7]) pán bohatýrský a toho času i za hranicemi vlasti své proslavený. Nejslavnější chvíle ze živobytí jeho byla r. 1395. Rok před tím vypravil Jan Galeazzo, vladař Milánský, posly do Prahy k římskému králi Vácslavovi, aby od něho zjednali výsadu na panství Milánské. Žádosť jeho byla vyslyšena, země Janova povýšena na knížectví s názvem vévodství a on za vévodu vyhlášen roku 1395 dne 1. května. Beneš poslán od krále s plnou mocí, aby Jana v držení knížectví uvedl, což i slavně vykonal na velkém náměstí, před vchodem ve hlavní chrám svat. Ambrože v Miláně r. 1395 dne 5. září. Téhož dne vyšel nový kníže ze zámku svého v průvodu mnohých hodnostářů duchovních a světských až k dotčenému chrámu. Před tímto bylo vyzdviženo velké lešení čtverhranné, obehnané ohradou okrouhlou a zcela pokryté až dolů, i schody, výborným nachem; svrchu byla obloha zastřena červeným zlatohlavem. V tomto nádherném místě očekával knížete český pán a zástupce císařův, oděn jsa dlouhým brunatným zlatohlavem a drže korouhev císařskou.

Když kníže přišel, uvítal jej Beneš s velikou poctivostí a postaviv jej na místě povýšeném vedlé sebe posadil jej na lavici. Preláti, páni a poslové v pořádku se postavili na lešení. Když byli všichni na místech svých a utichli a po přečtení nové výsady povstal kníže a poklek na kolena před plnomocníkem královým učinil přísahu věrnosti. Potom pán vloživ mu na ramena plášť knížecí celý podšitý běliznou a za ruku jej

[1]) Emler, Reg. III. 118. [2]) Tab. vet. n. 313. [3]) Půta z Hradiště a z Turgova kvitoval r. 1391 z dluhu (Arch. Olešnický) a r. 1394 soudil se s některými pány u soudu dvorského (DD. 18. f. 56, 111, 132). Ostatku hledej při dějinách Hostinného, Bradlce, Železnice. [4]) Arch. Drážďan. Lib. erect. X. L 13. [5]) Heřman připomíná se od r. 1370 s bratrem svým Benešem, r. 1380 seděl na Žehouni, r. 1395 byl hofmistrem dvoru král., r. 1398—1402 nejvyšším komorníkem a r. 1402 mistrem komory královské. (Viz kromě toho, co psáno v Pam. arch. VIII. 198—204, Lib. conf., Tomkovy Děje Prahy, Cop. Przemysl. f. 8.) [6]) DD. 18, f. 25. [7]) Roku 1407 se nazývá Beneš Choustník z Hradišťka (DD. 18, f. 31). Kromě toho držel také Dražice a Městec Králové, a v nájmu od křižovníků pruských Miletín. Roku 1382—1385 byl nejv. písařem, od r. 1389 byl hejtmanem knížectví Svidnického a Javorského, později též Vratislavského. Roku 1409 byl mistrem komory král. Srovnej o něm ještě jiné zprávy v dotčeném spisku Schmittově na str. 27.

pojav posadil ho na trůn a vstavil mu na hlavu klobouk knížecí, drahými kameny posetý a na 2000 dukátů ceněný. Chvalořečmi, slavnou mší a velikou tabulí (první jídlo bylo sele pozlacené s ratolestmi) se slavnosť téhož dne skončila. Potom v úterý bylo slavné klání 300 rytířů rozdělených na dvě strany, červených a bílých. Mezi ostatními Galeaz rytíř de Grumello a Benešův společník Kunrat Semečka ze Semčic[1]) ku podivu rekovně se zachovali.[2]) Roku 1410 dne 5. února najal si Beneš Miletín a nedlouho potom na jaře téhož roku zemřel.[3]) Zůstala po něm vdova *Máňa z Hradišťka* z rodu pánů Dražických, samojediná neboť slavný rod pánů z Choustníka byl vymřel.

Na dědictví po pánech z Choustníka táhl se předně Jan Městecký z Opočna, jehož otec byl měl nějaké spolky s rodem Choustnickým, pro něž i znak jich, řebřík do štítu svého, byl přijal. Také Purkart z Janovic, syn Purkarta Strnada, měl právo k Hradišti, poněvadž se spolčil n. otec jeho s n. Benešem a na to potvrzení královské obdržel. Prozatím zůstala v držení statků paní Máňa, kterou proto pohnal Purkart do soudu dvorského (r. 1410, 29. května), vině ji, že se uvázala bezprávně a drží jeho dědinu manskou Hradiště. Nežli však k vyřízení této věci na soudě přišlo, učinily strany smlouvu, vznesše při svou (asi r. 1411) na Lacka z Kravař a Albrechta z Koldic; tito pak vypověděli, aby Máňa držela Hradiště a Městec do živnosti své a po její smrti aby spadlo Hradiště na Purkarta.[4]) Nedlouho potom vešel v to zboží mocně dotčený *Jan Městecký z Opočna*. Již roku 1413 seděl na Hradišti a dne 4. března potvrdil kostelu Heřmanskému ostrov, o němž svrchu zmínka se stala.[5]) Purkart nemohl tehda po právu svém jíti, poněvadž jel ze země za důležitými příčinami. Jakmile odjel, prodal Jan panství Hradišťské (r. 1415, 4. července) *Žofce*, vdově po *Janovi z Rotšteina*, za 1200 kop.[6]) K panství patřily tehda Hradiště hrad a ves celá, dva dvory popložné a šestero popluží, vsi celé Vlčkovice, Kocbeře, Kokotov a Kladeruby. Ale již příštího roku (r. 1416, 16. června) prodal Jan společně se Žofkou panství Hradišťské i s manem ve Stanovicích *Jiříkovi z Hustířan* a *Janovi Haléři z Hrádku*.[7])



Socha Davidova v Kukuse.

Mezi oběma přišlo k nějaké smlouvě, podlé níž zůstalo Hradiště v samojediném držení Jiříkově. Roku 1418, 2. ledna svolil Jiřík na hradě Hradišti, aby manství ve Vlčkovicích a ves Kokotov spadly na Hanu z Kokotova, ale vymínil si služby ke hradu Hradišti tak, kdyby byla vojna volána ze země, má buď sám jíti, neb poslati pacholka na koni (o 5 kopách) v pancíři, se železným kloboučkem a samostřílem.[8]) Jiřík patřil k horlivým kališníkům, drže s bratrstvem Orebským, avšak v čas uznal za krále Zikmunda, začež obdržel hojně zboží klášterství Jaroměřského k panství svému Chvalkovskému (r. 1436). Synové jeho *Majnuš*, *Jan*, *Svatobor* a *Dobeš z Chvalkovic* prodali hrad Hradiště s panstvím dvojím trhem (r. 1453 a 1454) *Janovi z Vyhnanic* za 1500 kop gr.[9]) V ty časy, když se opět v zemi České řád a právo rozhostilo, pohnal svrchupsaný Purkart z Janovic Vyhnanského do soudu dvorského, vině jej, že mu drží bezprávně zboží Hradišťské; na soudu pak (r. 1454, 26. července) dáno Purkartovi za právo, poněvadž mu panství to již za krále Václava přisouzeno.[10]) Purkart dostav hrad do své moci dvě neděle potom, zastavil jej (r. 1454 dne 23. srpna) ihned[11]) a r. 1457 (vlož. 30. září) prodal hrad Hradiště někdy Heřmanův Choustník řečený s dvěma dvory popl. a vsí celou, s dvěma many, ves Vlčkovice s rychtou a manem, Kokotov ves s rychtou, Stanovice s manem *Mikuláši z Hazemburka* a z Kosti, nejv. sudí kr. Č., za 1600 kop gr.[12])

Po smrti Mikulášově dostal Hradiště na svůj díl mladší jeho syn *Oldřich*, který měl manželku Annu z Častolovic a jí na panství Hradišťském (r. 1460) 1000 kop gr. věnoval. Zdali zůstal pán tento, jenž se králi svému zpronevěřil, v pokojném držení Hradiště, není nám známo; jisto jest toliko, že zemřel Oldřich bezdětek a že bratr a dědic jeho Jan prodal r. 1473 hrad Hradiště i s panstvím *Petru Čéčovi*

---

[1]) Řeč jest jen o jednom společníku Benešově a tím se zdá býti Semečka, o němž dí král Václav r. 1407, 23. Mart, že byl „in legatione nostra versus Mediolanum cum nobili Benessio de Chustnik" (DD. 14, f. 41). [2]) Pam. arch. VIII. 200—201. [3]) Millauer, der deut. Ritterord. arch. č. I. 529. [4]) DD. 19 str. 434, Šneidr, Děje Benátek 26. arch. č. I 167. Také si Purkart při králi vyprosil, aby mu léno na Hradiště podáno bylo. [5]) Lib. erect. X. L 13. [6]) DD. 61, A 15. arch. č. III 486. [7]) DD 2 str. 113, 61, A 26, arch. č. III. 489. Oba se spolčili potom (DD. 2 str. 120). Před tím slove Jiřík z Chvalkovic. [8]) Archiv Třeboň. [9]) Arch. č. III. 553, 555. [10]) DD. 19 p. 452, arch. č. I. 167. [11]) Arch. č. III 558. [12]) DD 5 str 13, 61 str 428. O Oldřichovi srov. ostatně Bienenberka I. na str. 54.

z *Nemyčevsi* a z *Veselí*, odbyv vdovu penězi.[1]) Tomuto dorostl roku 1480 syn *Vácslav*, pročež jej oženil s Annou z Benešova a dal mu za díl hrad Hradiště, na němž týž Vácslav manželce své 700 k. č. věnoval.

Také druhé své manželce Voršile z Konobrž (r. 1485) věnoval Vácslav na témže panství 1600 zlatých uherských.[2]) Nejsa pečlivým hospodářem, zadlužil se brzo a zastavil r. 1485 dne 8. června hrad a panství Hradiště slezskému rytíři *Hanušovi ze Šalndorfu* a z *Hornšperka* ve 2500 fl. uh. do tří let takovým způsobem, kdyby po uplynutí třiletí nebyl vyplacen, aby při Hanušovi dědičně zůstal. Doba ta vypršela a Čéč, kterýž se stal zatím purkrabí hradu Pražského, bezpochyby neměl peněz Ačkoliv měl hrad Hanušovi zůstati, učinil přece (r. 1488, 23. června) z přátelské vůle smlouvu s Čéčem tak, že mu 8 let přidal; druhá strana měla osmým létem napřed dáti věděti, pakli tak neučinila, zůstal hrad Šalndorfovi.[3]) Ještě nedošla tato doba, a Čéč potřeboval zase peněz. Ty si vydlužil Čéč od Hanušova syna *Bedřicha ze Šalndorfu* a učinil s ním r. 1494 dne 6. dubna takovou smlouvu, aby držel Bedřich Hradiště nejen ta dvě léta, nýbrž po nich ještě 6 let a připůjčil 500 kop.[4]) A poněvadž Čéč učinil před tím nějakou smlouvu s Burjanem ze Švamberka o Hradiště, tak že by mu týž hrad po 2 létech prodán býti měl, z toho byl povinen Bedřicha vyvoditi.[5]) Strany té zástavy následovala r. 1497 nová smlouva.[6]) Již r. 1501 propustil Bedřich Čéče, jenž byl tehda purkrabí kraje Hradeckého a maršálkem dvoru královského, ze všech závazkův,[7]) poněvadž byl převzal dluh Čéčův z části *Burjan ze Švamberka* a na *Svatém poli*. Tomu prodal Čéč toho roku hrad Hradiště do jeho živnosti za 4000 fl a takovým způsobem, že mohl jej od dědiců Burjanových odkoupiti.[8])

Burjan, jenž byl ženat s Eliškou Košateckou z Kolovrat, koupil r. 1504 manství v Kokotově a Vlčkovicích od Mikuláše Hrabiše z Nové Vsi a zemřel r. 1513, odkázav zboží své *Kryštofovi ze Švamberka*, přes odpory Šalndorfovy, kterýž ještě úplně spokojen nebyl. Oba tito páni se ještě r. 1513 tuze soudili. Kryštof vinil Bedřicha, že mu nevydal některých svrchkův, které zůstaly na Hradišti po smrti Burjanově. Mezi nimi bylo 12 peřin o 2 cíchách (kromě jedné), 6 svrchních a 6 zpodních, 10 podušek o cíše, 6 polštářů kožených, 3 polštáře perné o cíše, 10 podušek o cíše, 21 plechů k pobíjení makovic, plíšek labutí, jedny nohavice papouškové, plášť bílý plstěný, tlumok kožený, dvoje škorně, košile plátěná tlustá, 2 kuní kože, zbraně, zbroj, konve, plátna, kostelní klénoty, sítě.[9]) Tehda byl držitelem Hradiště *Mikuláš Cerhenský z Dražovic*, jemuž jej byl Zikmund Čéč z Nemyčevsi (r. 1513 dne 20. května) do živnosti své (Zikmundovy) zastavil.[10]) Týž vyplatil Hradiště od Kryštofa a Bedřicha (r. 1514) a vyprosil si u krále Vladislava, že mu Hradiště (r. 1513, 12. června) z manství propustil [11])

Bezpochyby pro staré závady, které Mikuláš přejal, zadlužil se také tak, že nemohl Hradiště udržovati. Z těch příčin se držitelé až do *Jana Krupého* z *Probluze*, který Hradiště roku 1522 převzal, velmi rychle střídali.[12]) Připomínáme jej proto, poněvadž se nám zachovaly o jeho působení v krajině zdejší dvoje zajímavé podrobnosti. Jan žaloval na purkmistra a konšely Jaroměřské, kterak by mimo pořad práva poddané jeho zjímati rozkázavše ve vazbě drželi svévolně, ježto se poddával, kdyby v čem vinni byli, že rád spravedlivě učiní. Jaroměřští hájili se před soudem hejtmanským, že lidí těch nezjímali, než že k nim pořadem práva přikročili, je pořádně obstavili, že Jan Krupý také lidi jich pro základ obstavil a vězel a také nepropustil, ačkoliv mu chtěli Jaroměřští k právu pomoci, a tak že oni jen pro to jeho obstavení zase jeho lidi obstavili. I nalezl soud (r. 1527), aby obě strany obstavené propustili, vězení a rukojemství prázné učinili, a chtějí-li oč k sobě hleděti, právo že se žádné straně nezavírá.[13]) O jiné události, která se zběhla později, dovídáme se z listu tuto položeného:

Urozenému vladyce Janovi Krupému z Probluze p. m.

Službu ɔc. než že jest na nás vznesl uroz. a statečný rytíř pan Piram Kapoun ze Svojkova a na Pecce, kteraká se jest úředníku jeho příhoda od tebe stala v Hradišti pod řádem a právem, že přišed do krčmy, kdež soud držán byl, s některými jinými, když jest týž úředník jeho proti tobě povstal

[1]) DD. 5 str. 50, 306—307, 61 str. 508. [2]) DD. 5 str. 384, 385, 6 str. 45, 61 str. 543. [3]) DD. 6 str. 46, 121, 62 str. 88 [4]) Nějaké právo na Hradiště od Vácslava měl Jiřík z Hustiřan a postoupil ho r. 1493 Vilémovi Zubovi z Landšteina, od něhož se dostalo r. 1494 zase Vácslavovi (DD. 62 str. 176). Snad si na vyplacení tohoto práva dotčených 500 kop vypůjčil. [5]) DD. 6 str. 221. [6]) DD 62 str. 242. [7]) DD. 62 str. 88, 186, 291, 63 str. 13—14 [8]) Arch. Třeboň. [9]) Reg. 3, J k. B 20. [10]) DD. 62 str. 273, 63 str. 143—144. [11]) DZ. 6, B 20.

[12]) Mikuláš zapsal na Hradišti *Janovi Janovskému ze Soutic* v l. 1516—1519 780 kop (DZ. 84, D 19—20 a G 4) a *Janovi Lukavskému z Lukavice* r. 1518 550 kop dluhu (DZ. 84, G 4). Kromě toho byl mu věřitelem na všech jeho statcích (domu v Praze pod Slovany, Dobřichově, Božci, Lipci, Radovesicích, Domanovicích a Hradišti) *Kuneš Bohdanecký z Hodkova* ve 4000 kopách (DZ. 84, G 3). Jan Lukavský a Jan Janovský postoupili roku 1520 dne 27. června práva svého všeho *Vilému Kostkovi z Postupic*, *Divišovi Žehušickému z Nestajova*, *Vácslavovi Dohalskému* a *Jiříkovi Hašovi z Újezda* (DZ 84, G 5). Tito převedli právo své (r 1522) v 1500 kopách dluhu, který jen na Hradiště dopadal, na *Jana Tetaura z Tetova* (DZ 84, G 5), s kterým se potom soudili Neb postoupili mu Hradiště tak, aby ho mohli zase vyplatiti, kdyby mu dali půl léta napřed věděti; když však tak učinili r. 1522 o sv. Jiří, nedbal Tetaur na to a postoupil (r. 1522, vlož. 18. června) Hradiště *Janovi Bílskému z Karišova* (DZ. 84, G 6). Pohnali Tetaura z pokuty 300 kop propadené, avšak r. 1532 dáno Tetaurovi za právo, poněvadž o té výplatě jen Korduli, manželce Tetaurově, oznámili (Reg. 4, J. k. s. D 10). Od Jana Bílského dostalo se Hradiště zástavou (r. 1522) *Janovi Krupému z Probluze* (DZ. 84, G 6). [13]) Reg. 2, J. k. s. 2. odd. A 18.

a tebe přivítal, že si ty nepoděkovav jemu hned začal láti, ježto se tak psáti nehodí, přes to dávaje mu lotry a zrádce a že lepší soudí, nežli je sám atd. Pak jestli že jest tak, jakž jsme od téhož p. Priama zpraveni, jistě tobě toho nepřejeme, že smíš takovú věc všetečně před se bráti, poněvadž jest věc veliká, kdož by po uvedení ouřadem purkrabství Pražského komu takový odboj a překážku na statku učinil, ježto skrz takovú věc lidé v pokutu králi J. Mti. upadají, hrdla i statku ztracení propadají. A protož my na místě krále JMti. tobě přísně přikazujeme, aby témuž panu Priamovi, úředníku a poddaným jeho žádných dalších překážek nečinil řečí i skutkem, k němu i k jeho všem služebníkuom a poddaným aby se pokojně zachoval a o touž věc, když koli tobě s ním rok složíme, před osobu krále JMti., poněvadž těchto časů zde býti ráčí, aneb před námi aby osobně stál a témuž panu Kapounovi z toho aby práv byl. Dán v sobotu po sv. Školastice léta 1531. [1])

(Hejtmané království.)

Od Jana Krupého koupil právo jeho a hrad Hradiště roku 1531 *Michal Slavata* z *Chlumu* a z *Košumberka* a převedl také na sebe práva kterýchkoli jiných osob. [2]) Týž odkázal Hradiště a jiné statky své posledním pořízením (d. r. 1533, 18. září) strýci svému *Slavatovi* z *Chlumu*. [3]) Slavatův dědic *Diviš Slavata* z *Chlumu* prodal smlouvou r. 1541 dne 18. ledna učiněnou zámek Hradiště řečený Heřmanův Choustník se dvorem popl., městečko, vsi celé Kocbeře a Vlčkovice a díl Kohoutova a Kladerub *Mikuláši Pecingarovi* z *Bydžína*. [4])

Vývod Pecingarův z Bydžína.

Mikuláš Pecingar z Bydžína 1514, na Kokoříně ♆ Markéta Kokořínská z Klinšteina

- Mikuláš 1534 † 1561, 2. Septb. ♆ Johanka z Borovnice
  - Jan 1559—1563
  - Balcar † j. 1604 na St. Vamberce
    - Vácslav Mikuláš na Vlčkovicích a Vamberce 1604 ♆ 1. Anna Marie z Kounic 2. Anna Marie z Losu 3. Anežka Bukovská z Hustířan
  - Albrecht 1561 † 1598 ♆ Ofka z Bubna
    - N. †
    - Heřman Vilém 1604 † j. 1629 na Vlčkovicích
    - Albrecht Ctibor na Hradišti, 1622—1650
  - Eliška
  - Eléna
- Bedřich 1534 † 1551, na Petrovicích ♆ Mandaléna ze Sloupna
  - Mikuláš starší 1566—1593 † j. 1599
- Vilém 1538—1561, na Nechanicích ?
  - Mikuláš mladší 1566—1571 ♆ Anna z Chlumu
    - Ctibor Smil 1589—1623 ♆ Hedvika ze Záběďovic
      - Saloména
    - Lidmila ♆ Anděl

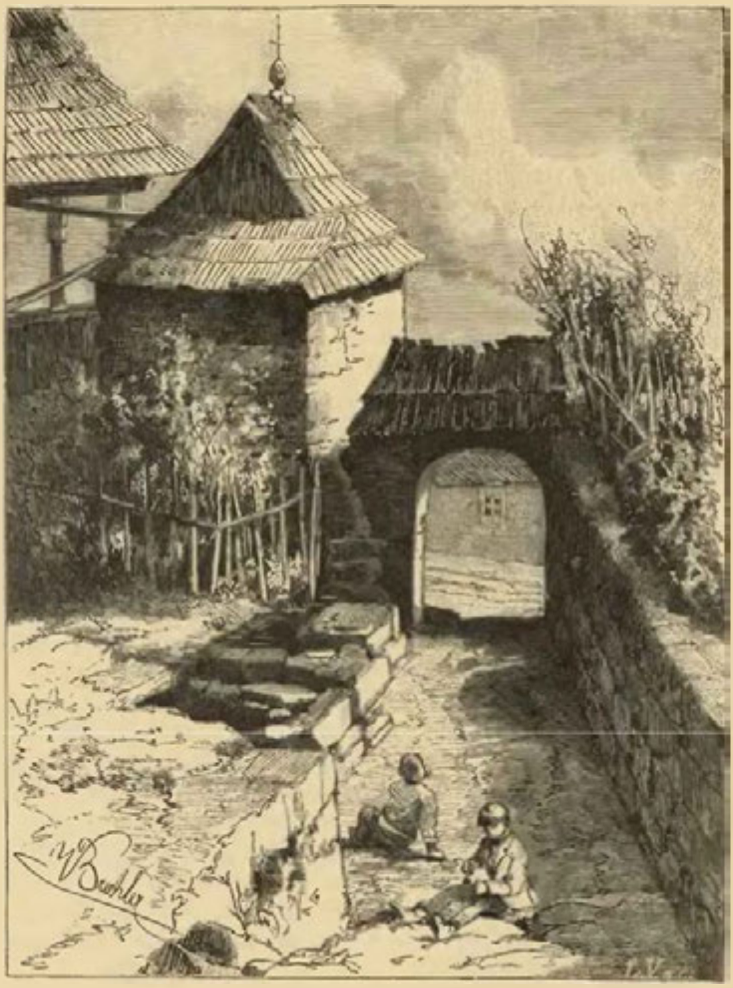
Za tohoto pána ustálily se věci na Hradišti. Mikuláš byl šetrný hospodář, který drahně vesnic a statků v Hradecku skoupil. Zemřel r. 1561 dne 2. září, zůstaviv syny *Jana*, *Balcara* a *Albrechta* a několik dcer, z nichž byly dvě při smrti jeho provdány. [5]) Nejstarší syn se po r. 1563 nepřipomíná, Balcar dědil po otci Starý Vamberk a díl vsi Vlčkovic, Albrecht držel Hradiště. [6]) Albrecht byl pán mužný, který pod králem Maximilianem nejednou proti Turkům vytáhl. Nejstarší syn jeho, který otce doprovázel, padl v bitvě, ale otec se zdráv domů navrátil. Zemřel roku 1598, odkázav dědictví své Hradiště a polovici městečka Vamberka synům svým *Heřmanu Vilémovi* a *Albrechtovi Ctiborovi* pořízením svým roku 1594 dne 22. srpna zdělaným. [7]) Vdova Ofka z Bubna držela u věně Stanovice dvůr a ves a Nový dvůr, kdež zemřela. Po několik let spravovala statky sirotčí jakožto poručnice. Došedše bratří let svých, postoupili r. 1604 polovice své Vamberka Vácslavovi Mikuláši, strýci svému, začež obdrželi podíl jeho ve vsi Vlčkovicích [8]) Při dělení ujal Heřman Vlčkovice a vesnice na té straně, Albrecht pak dostal Hradiště též s některými vesnicemi a s polovicí panství. [9]) Když se vzbouřili stavové, dal se Albrecht od nich ve vojště potřebovati a sloužil jako kornet při jízdě kraje Hradeckého. Z těch příčin odsouzen jest r. 1622 polovice svého jmění, a statek jeho Hradišťský prodán roku 1623 dne 21. ledna *Albrechtovi* z *Valdšteina*. [10]) Tento postoupil roku 1624 dne 29. ledna Hradiště s jinými statky *Maří Majdaléně Trčkové* z *Lobkovic*, za něž obdržel jiné statky, ke knížectví svému příležitější. [11])

Po ukončení známého procesu Trčkovského (r. 1634) spadlo Hradiště zase na komoru král. Císař Ferdinand daroval majestátem d. v Řezně r. 1636, 22. října zámek Hradiště s vesnicí, Stanovice, Vlčkovice, Kocbeř, Kladeruby, Kokotov, tvrz a ves Heřmanice, Brod, Slotov, Krabčice, Bukovskou,

[1]) Reg. 5. F. hejtm. II. E 15.
[2]) To se zběhlo takto: Dotčeni čtyři věřitelé Kostka, Žehušický, Dohalský a Haša nevyplatili Hradiště, nýbrž právo své ke všem statkům Cerhenského prodali Michalovi Slavatovi z Chlumu. Roku 1527 postoupil mu práva svého k 1000 kop. Vácslav Bořek z Dohalic (DZ. 84, C 30). Hned potom získal Michal díl Hašův za 1125 kop (DZ. 84, C 30, D 20. smlouva o to r. 1527, 11. května v DZ. 42, K 25). Roku 1531 postoupil Krupý hradu s panstvím Michalovi (DZ. 84, G 2), kterýž koupil r. 1532 dne 5. března také právo n. Divišovo, v jehož držení byl nyní strýc jeho Vácslav Žehušický z Nestajova, za 1200 kop (DZ. 42, K 26, 84, G 1). Srov. také soud v Reg. 4, J. k. J 10.
[3]) DZ. 3, G 22. [4]) DZ. 5, B 21 a 43, K 1. [5]) DZ. 14, D 17—19. [6]) DZ. 23, E 11 atd. [7]) DZ. 128, F 21. [8]) DZ. 132. F 30—32. [9]) Bienenberg podlé paměti Kukusských; chybně v Bílk. konf. str. 412. [10]) Bílkovy konf. 412. Albrecht bydlil r. 1629 ve Hradci Králové (Reg. 49, F. k. f. 68). [11]) DZ. 292, M 23. Srovnej k tomu děje Náchoda a Nového Města nad Medhují.

Vyhnanov a Proruby dánskému šlechtici *Františkovi* hrab. z *Ulfelda* dílem za jeho služby, dílem k zaplacení lidu vojenského v 60.000 fl., tak že byl nový držitel povinen, oč statek více stál, *jezovitům kolleje Jičínské* vyplatiti. Ale poněvadž Ulfeld této povinnosti nedostál, povolen byl jezovitům od kr. komory (r. 1637) zvod v dotčené statky, tak že v užívání jich zůstali až do r. 1651.[1])

Za těch dob trpěli lidé v okolí velice vpády vojenskými. Roku 1645 vojsko švédské pod velením Torstensonovým do Jaroměře a okolních vesnic vraziv̌ši, vesnici Čáslavky skorem celou vypálilo a vracejíc se přes panství Hradišťské do Slez, zámek Hradišťský pobořilo.[2]) Zatím dopustil se Ulfeld zrády ke králi



Cesta ke hradu Hradišti.

dánskému a utekl proto ke Švédům. Z těch příčin přišel i o právo své k Hradišti, kteréž ujal bratr jeho *Korfic z Ulfelda*, na ten čas znamenitý hodnostář v Dánsku, říšský rada, říšský hofmistr a místodržitel na ostrově Möen. Ten prodal (r. 1652, 28. června) právo své *Oktaviovi Pikkolominovi*, kterýž jezovitům peníze zaplatiti měl, pročež také prodávající jen 20.000 fl. rh obdržel.[3]) Držitelé se nyní rychle střídali. Po Oktaviovi držela panství (asi r. 1658) nějaká hraběnka *Černínova*, potom *Kateřina Bádenská* roz. *Carettova*. Dědic její *Leopold Vilém*, markrabě *bádenský*, prodal Hradiště známému veliteli vojenskému *Janovi* hrab. *ze Šporka* za 66.000 fl.[4])

Špork patřil k oněm mužům třicetileté války, kteří se z nízkého stavu svou vlastní silou a přičinlivostí jmění a hodností domohli. Jsa muž těla obrovského, mužný a neohrožený, nejednou se

[1]) Bílkovy konf. 706—707, DZ. 466, B 3. [2]) Králův průvodce po bisk. Hrad. II. 25, 72. [3]) DZ. 315, O 5. [4]) DZ. 392, D 23.

jako velitel jízdy císařské proslavil. Poopraviv zpustlý hrad Hradišťský, užíval dlouhá léta ovoce svého díla a zemřel roku 1679 dne 6. srpna. Několik let po smrti jeho (r. 1684, 30. června) rozdělili se synové jeho o dědictví otcovské; starší *František Antonín* obdržel Lysou, Konojedy, Malešov, Hradiště, Korutice a Ostrov, mladší *Ferdinand* Městec Heřmanův, Morašice, Hořeněves, Vřešťov a 15.000 fl. rh. [1])



Rytíř na hřbitově ve Hradišti Choustníkově.

František Antonín byl mezi tehdejší šlechtou zajisté jednou z nejvíce vynikajících osob.[2]) Nabyv vzdělání nevšedního a zkusiv světa na cestách, byl mužem velice osvíceným, nad to pak dostávalo se mu vtipu satyrického tolik, že nejednou ťal do živého a proto vězení a utrpení mnohá vytrpěl a veliké pokuty a náhrady platil. Avšak při té nevázanosti byl pán velice nábožný a dobročinný, přítel věd a umění, milovník honby a čižby, nákladných a druhdy i podivínských staveb, jehož heslo bylo: „Spravedlnosť a pravda." Jeho pře právní, libůstky rozličné a j. stály ho ohromné peníze, ale jsa hospodář dobrý, přece statků svých nezadlužil. V lese půl hodiny od Hradiště, kde hrabě honíval, objevil pramen, i dal les vymýtiti, nad pramenem kapli, kromě toho lázeň, dům panský a jiné domy postaviti, okolí zahradnickým uměním téhož věku okrášliti a nové osadě dal název Kukusské lázně. Naproti ní na pahrbku postavil tak zvaný Kukusský špitál s hrobkou a okrášlil okolí týmž způsobem jako lázně. Od té doby, co se mu zalíbilo na Kukuse přebývati, nebydlel nikdy na Hradišti, nýbrž přeměnil starý hrad na *ženský klášter celestínek* řehole sv. Augustina. Starší neb abatyší tohoto kláštera stala se dcera jeho Marie *Eleonora* Aloisia Kajetána, kterouž dal pečlivě vychovati a vzdělati. Hrabě zřídil si tehda tiskárnu, ve kteréž tištěny byly knihy, které dal z frančtiny na jazyk německý převáděti; knihy tyto majíce buditi smysl pro život křesťanský pobožný, zdarma rozdávány, tak že na jich vydání 80.000 fl. naloženo. Část jich překládala Eleonora. Roku 1717 dne 29. ledna zemřela dotčená abatyše, a následovala po ní nějaká hraběnka z Rutlandu.



Kování na klášterních dveřích v Kukuse.

Kromě dotčených věcí zřízeno na panství Hradišťském několik pousteven a ozdobeny zvláštním způsobem Nový les podlé Žírce a les Bukovina u Bukovské a Bukoviny, o kterémž posledním se říkávalo, že tu rostou svatí na stromech.[3]) František Antonín zemřel r. 1738 dne 30. března na Lysé a pochován jest ve hrobce Kukusské. Roku 1711, 13. září nadal týž hrabě špitál Kukusský takovým způsobem, že s ním spojil klášter Milosrdných bratří a že k vydržování jich určil veškeré důchody panství Hradišťského, které se tehda asi za 300.000 fl. cenilo; k tomu přidati slíbil ještě jistinu 100.000 fl., a to tak, aby ustanovení toto nabylo platnosti teprve po jeho smrti a z úroků aby bylo živeno 100 chudých a 12 Milosrdných. Ustanovení toto stvrdil také posledním svým pořízením. Po smrti jeho, když se měla fundace tato provésti, odporovalo tomu několik židů, ukazujíce falešnou obligací 300.000 fl. od hraběte Šporka jisté šlechtičně z Obrnic svědčící, tak že o to trvala právní pře do r. 1743, kdež přišel podvod na jevo. K bohumilému a milosrdnému účelu, jak o něm svrchu psáno bylo, slouží důchody panství podnes. Na hradě samém zůstaly jeptišky do roku 1739, kdež se přestěhovaly do nového kláštera v Jindřišské ulici v Praze. Opuštěného hradu užíváno s počátku jako sýpek, později vzaly střechy za své, tak že byl

---

[1]) DZ. 76, K 29 — L 2. [2]) Obšírně o něm Leben — — des Herrn Frantz Antoni des heil. Röm. Reichs Grafen von Sporck von Gottwald Caesar von Stilenau 1720. [3]) Popis jich má Bienenberg I. 64—72. Také o Šporkovi tu nesmíme slov šířiti, poněvadž se naskytne nejednou příležitosť o něm mluviti.

po několik let po smrti hraběte Šporka zříceninou. Na ssutinách pak hospodařeno tak vandalsky, že za 100 let úplně a naprosto zničeny byly.

2. Rozličné příběhy z Hradiště a z okolí.

V rodě *Pecingarovském* zachovaly se nám zápisy, kteréž svědčí, že někteří z nich byli tak bujní, jako mnozí z tehdejší šlechty. Z nich byl *Mikuláš* poměrně ještě krotký. Jestli mu vytýkal Jiřík Bucký z Varnsdorfu a na Trutnově r. 1541, že mu napsal psaní (r. 1541, 7. listopadu) v ten rozum, „že jest člověk nekonečný a na svá slova že nepamatuje,“ a po druhé, „že témuž Jiříkovi Buckému bude věděti, jak věřiti,“ omluvíme jej snadno, neb i Jan Zilvár z Pilinkova mluvil o Jiřím, že jest lhář a člověk lživý. [1]) Ale v nenávisti Mikuláše přece mnohý měl, a Bořek z Dohalic Mokrovouský mluvil o něm r. 1553 na Smiřicích, že jest z pesského německého národu a pokolení. [2]) Syn jeho *Jan* r. 1563 na Petrovicích, kdež bydlil snad jako poručník Václava Volanického z Volanic, když na lavici leže odpočíval, v pravou nohu kordem zranil a ochromil. [3]) Avšak týž Jan byl před tím vinil Budivoje Boreckého ze Železna z výtržnosti, že jej zranil a okrvavil ve vsi Libotově l. 1559. Proti tomu mluvil Budivoj na soudě komorním a svědky pokázal, že nejprve, když Budivoj pokojně podlé něho stál, koněm jej poraziv, šlapal a neměv dosti na tom, z koně ssedl a braně své dobyv, naň sekal a tak Budivoj teprve zavolav pachole, aby mu braň dalo, násilí se bránil. Odpovídal Jan, že maje před sebou odjezd, na valacha vsedl a domů jeti chtěl, ale Budivoj chytiv valacha za uzdu, jej držel, zbytečnými truňky k němu se nutil a tak jestli valach z plachosti mimo chtění jeho se trhl a Budivoje potřel, to k dání příčiny jemu se přičísti nemůž. Soud nedal nic na tu výmluvu, poněvadž Jan nepokázal, aby jej byl Budivoj bez příčiny ranil, a dal za právo Budivojovi, kterému musil Jan (r. 1561) pro neprovedení výtržnosti 10 kop pokuty zaplatiti. [4]) *Albrecht Pecingar* přišed r. 1577 do lesa u Kohoutova, kdež si byl Mikuláš z Dobřenic a na Klouzkově před 10 lety chalupu postavil, touž chalupu do gruntu rozsekati a zbořiti dal. [5])

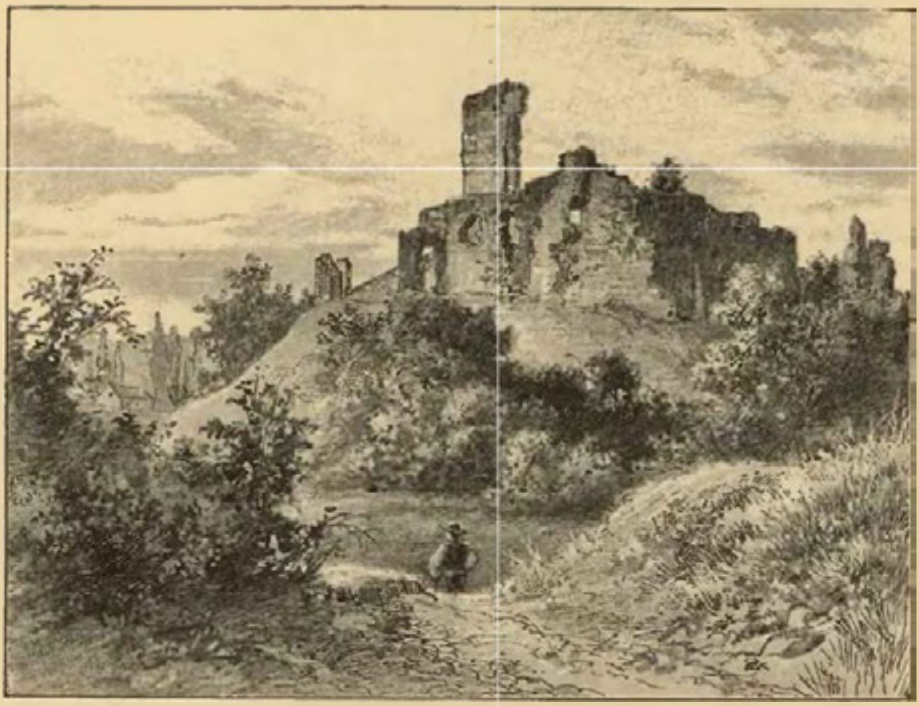
Jiný kousek, ač bez znamenitého ublížení, ale ze všech nejzajímavější, provedl *Frydrych Pecingar* ve Stračově asi r. 1541. Týž přijel s Kordulí před dům Jana Licka, rychtáře ve Stračově, a tu se točil s koněm po síni. A Licková mu řekla: „Neračte se tu točiti, propadnete se.“ A on řekl: „Nu, budete-li na nás k šturmu zvoniti? však vám váš pán kázal, abyste zvonili a nás mordovali.“ Řekl Licek: „Nemáme toho rozkázání od svého pána, jedné vy dejte lidem panským pokoj. Nebudeme zvoniti, neračte příčin dávati, že raději chceme VMti. poslúžiti.“ Tehdy vyjel Frydrych ze síně, i ssed s koně, všel zase do domu, dobyl sobě meče, tu jím šermoval rozmanitě a přimířiv k Lickovi řekl: „Nu! bijtež nás, máte-li bíti, a mordujte, kázal váš pán k šturmu zvoniti, zvoňtež, a budete-li zvoniti, já mám také zvon v Petrovicích, v Suché i Nechanicích a bude tak mnoho našich, jako vašich. A budete-li nás bíti, že sami také biti budete.“ Potom zase k Lickovi mluvil: „Žes mi nespravedlivě odsoudil člověka mého.“ A on mu řekl: „Milý pane, neodsoudil, že jest omylně V. Mt. zpravil.“ Tu vždy k Lickovi tím mečem podával a Licek mu ustoupil, i řekl: „Pane, neračte toho činiti.“ A pak zase meč schovával a nemohl ho strčiti dlouho, vždy se chyboval pošvy. Licek mu chtěl pomoci, a on nedal. Tu hned šel k Lickovi, osukoval ruce, pobízel za pás a pravil: „Nuže, Licku! vyjebený chlape! pojď se mnou v zápas o tu svou holou hlavu.“ I řekl Licek: „Pane milý! Nejsem já hoden s V. Mtí. hoditi a já bych V. Mti. radši posloužil.“ I ustoupil k židli. Tehdy pojal jej Frydrych za ruku „pak pojď prej k panu Janovi.“ A šel a Frydrych kázal dáti hubatku piva, i ustoupil Licek ke dveřím v síni komorním. A Frydrych řekl: „Vždycky mi ustupuješ, však já vím, že máš tam, chlape, ručnici, máš-li tam ručnici, mám já jich doma několik.“ I odpověděl Licek: „Já vím, milostivý pane, že máte.“ V tom žena jim trhla: „Milý brachu, ujdi jim, ať jedou před se.“ Tu ustoupil Licek do šije do pivnice, a Frydrych na stůl vstoupil a sňav klobouk volal: „Že jest pan Dohalský

---

[1]) Reg. k. s. t. r. W 3, W 4. [2]) Reg. 17 F. k. G 12. [3]) Reg. 15 F. k. P 17. [4]) Reg. 14 J. f. 219. [5]) Reg. 20 F. k. N 13.

kázal na nás k šturmu zvoniti, že my také budeme mordovati.“ Potom šel ven a vsed na kůň před domem jezdil po městečku. Což propil, za to nic nedal. [1])

Manželka Václava Mikuláše Anna Marie, rozená z Kounic, učinivši r. 1614 v úterý po neděli Oculi v městě Hradci nad Labem ústní pořízení, ještě téhož roku zemřela. Zůstaly po ní všelijaké svršky, jež rozličným přátelům svým odkázala. Sestrám svým, Salomeně a Kateřině, odkázala „šraibtyšek skrovný z černých kostí, ve kterémž byly dvě zápony zlaté s kamením vykládané.“ Co v tom stolku bylo, poručila své mateři. Na tvrzi Lhotce zůstal v kanceláři panině „šraibtyš červeným plátnem obestřený a přikrytý, dvě čepičky aksamitové perlami krumplované.“ Nádobku stříbrnou, která slula Gallera, a k tomu koflíček stříbrný, na způsob hrušky udělaný, poručila sestře své Salomeně, druhé sestře odkázala dva koflíky stříbrné a jeden šál stříbrný, vše pozlacené. Oběma sestrám odkázala tři kloboučky, jeden kopet perlový, dvě korunky perlové s několika jinými korunkami, potom 10 zlatých růží. Kromě toho zbylo po ní almar, truhliček i truhlic dosti; čtyři truhly, které byly na tvrzi Lhotce, byly jí od otce jejího k veselí



Zříceniny Hradiště na počátku našeho století.

svatebnímu darovány. V to vše se Plemgar po její smrti uvázal a poněvadž nic vydati nechtěl, dědičky se s ním soudily. [2])

Z okolí Hradišťského nejbujnější byli *Litičtí ze Šonova.* Karel Litický utiskoval poddané své v Litiči, pročež se mu nejednou vzepřeli. Ačkoliv již jednou pro to trestáni byli a zápisy a vyručení pod hrdla ztracením vydati musili, přece se mu opět protivili, poněvadž se jim od Karla podlé výpovědi krajských hejtmanů dosti nestalo. Na soudě komorním r. 1562 obě strany stížnosti své přednášely. Našlo se, že o ty věci, kteréž sobě sedláci stěžovali, královskými hejtmany urovnáni, a toto výpovědí císařskou stvrzeno. Karel měl jim nahraditi 3 rybníčky obecní, kteréž jim vzal, a poněvadž posud takového oddání neučinil, učiněno psaní císařské ke krajským hejtmanům, aby uvážili, čím by jim ty rybníčky odměniti měl a podlé toho aby se zachoval a oddání takové do sv. Martina toho roku vykonal. Avšak poněvadž někteří z Litických Karlovi pohrůžku činili, hromady a schůze mezi sebou i po lesích proti vůli jeho drželi, též myslivost střelbou v lesích přes zápověď jeho provozovali, když jednoho z nich pro neposlušenství

[1]) Reg. 6 G. svěd. M 2. [2]) DZm. 172, G 13.

do trestání vzíti poroučel, toho neučinili, nicméně za peníze dělati nechtěli, ale jinam na dílo z peněz chodili, vzati jsou v kázeň císařskou.[1])

Jan Litický měl r. 1576 bitku s Kryštofem Plesem Heřmanským ze Sloupna v domě jeho při Hradci Králové. Napřed mu nadal „zvyj. potvorníče a krejčíku,“ potom naň kordu dobyl.[2])

Karel Šebestián Litický ze Šonova byl člověk lehkomyslný, jemuž se málo podobných rovnalo. Proto promluvila o něm Anna Mandaléna Dohalská r. 1613 na Bělehradě: „Ten šelma lhářská není své ženy hoden,“ a to i na jiných místech opakovala. Neb Karel maje ctnostnou manželku, vešel v tajné srozumění s Johankou z Ebinka, manželkou Jana Újezdeckého z Újezdce, která byla již 14 let věrně s mužem svým žila. Újezdecký uptav se toho, Karla pěknými slovy přátelskými napomínal, poněvadž si jinak jednati netroufal z příčin níže položených, před lidmi však mluvil jinak. Adam Bořek z Dohalic vině Karla před lidmi, že jest šelma a lhář, vypravoval, „že jest Újezdecký Karlovi dům svůj zapověděl a jestliže do něho půjde neb pojede, že jej z něho kyjem vypere a vyprovodí,“ a manželce své Johance že přísně zapověděl, aby s Karlem více nemluvila a jestliže s ním mluviti bude, že ji zpere neb ruce useká, anebo z ručnice zastřelí. Když se Karel o tuto řeč Bořka cedulí řezanou dotazoval, odpověděl tento takto: Než to ve svědomí svém snáším, že jsem od Jana Újezdeckého nejednou slyšel, když Vám zaplatí, co jest Vám dlužen, že o to státi nebude, abyste v domě jeho bývali, když on doma nebude, nýbrž že Vám jej zapověděti chce, že jeho paní manželka skrze Vás dosti řeči mezi lidmi má. Tuť se tázal Karel na to Újezdeckého, ten však odpovědi nedal a chystal se na Litického jiným způsobem. Nařídil poddanému svému, aby na to bedlivý pozor dal a když se Karel s manželkou jeho v háji scházeti bude, aby z ručnice vystřelil a tak je vystrašil. Z těch příčin stěžoval si Karel u soudu zemského, že jej Jan zavražditi chtěl a služebníku svému Jankovi na něj z ručnice vystřeliti poručil. Tomu odepřel Jan pravě, že Karel jemu příčinu dával a na něj vojáky najímal, kteří na stráži s muškety stávali, tak že svým hrdlem bezpečen není. Soud jmenoval jim den sročení a vzal oba na závazek cti, aby oni a poddaní jich k sobě pokoj zachovali, nad to Janovi poručeno, aby Janka a jisté lidi na soudě postavil.[3])

HEŘMANICE.[4])

Půl hodiny nad Jaroměří leží v rovině ves Heřmanice vůbec známá proto, že odtud pocházel jeden z nejslavnějších válečníkův, Albrecht z Valdšteina. Z tvrze, kdež otec a děd jeho bydlívali, není ani památky. Stávala na místě č. 16. ještě na konci předešlého století, ač byla pusta a neobydlena; avšak když r. 1787 dvůr panský zákupníkům rozprodán byl, tuť Antonín Ott, zámožný sedlák Krabčický, maje v tom za společníky ostatní zákupníky, tvrz boural a kamení jednak na stavení Josefova prodával, jednak k postavení nových živností potřeboval, tak že v sedmi letech stavení takořka zmizelo. Na místě bývalého panského sídla postavil Ott chatrný dřevěný domek, chtěje tu někdy na výměnku bydleti. I stál ten domek jen tak sroubený 40 let; když však roku 1835 vlastníci chlév a kolnu přistavovali, přišli na cihelnou velmi pevnou dlažbu, pozůstatek někdejších sklepů, které se na tré sklepení dělily, tak že se rozdělení jich, ač byly polo zasuty, dobře pozorovati mohlo. Povídalo se tehda, že jsou v jednom sklepu pod rumem peníze, v druhém stará vína a v prostředním dlouhá šíje až pod Kukus vedoucí, avšak vlastník nedbav těch řečí, zametal sklepy rumem a jen předek starého sklepa pro svou potřebu upravil. Za novějších dob, kde se na tvrzišti znovu stavělo, zmizely i ty nepatrné známky, které se na tvrzišti před 25 lety spatřovaly. Naproti tvrzišti jest kostel, památný náhrobky svými zvenčí umístněnými; bohužel však jsou maltou zaplácány. Na památku Valdšteinovu zasazena jest tabule na domě farním při samém kostele.

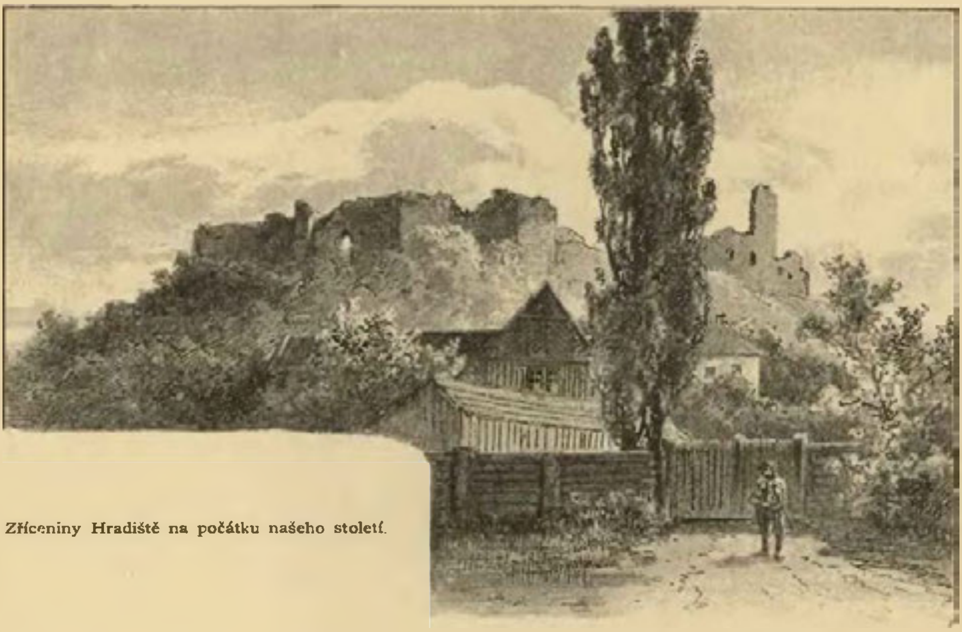
Nejstarší nám známý majetník Heřmanic byl r. 1356 *Rupert purkrabě Hradecký*, rodu neznámého.[5]) Následující držitelé patřívali k rodu v Hradecku velmi rozšířenému a zámožnému, který na štítě svém plechovnici nosil. K nim snad patřil *Vyšemír z Heřmanic*, který se v l. 1357—1368 jako patron kostela v Plesu a Heřmanicích připomíná.[6]) *Petr* jinak *Pašek* a *Věnek* bratří z *Heřmanic* byli snad synové jeho.

---

[1]) Reg. 14. J. k. s. f. 249—250. [2]) Reg. 17 J. f. 344 a 20 F. k. L 5. [3]) DZm. 49, B 27, 28—30, C 2—3, F 29, též DZm. 225 D 29. [4]) Pomůckou: Pam. arch. III. 30, 95, 144. [5]) Tingl, Lib. conf. I. 25. [6]) Lib. conf.

Vyskytují se poprvé společně r. 1371 jako páni na Plesu,[1]) r. 1389 přijati jsou oba na spolek do zboží Lochynického a připomínají se odtud dosti často v pamětech tehdejších.[2]) Roku 1392 vyskytují se jako patronové nadání mešného ve velikém kostele Hradeckém, kterýž od Mikuláše Policera nadán byl platy v Rozběřicích, ale dotčeného roku převedli bratří plat ten na zboží své Heřmanské.[3]) Posledně připomíná se Věnek r. 1404. Pašek se potom, jak se zdá, oddělil od dědiců Věnkových, koupil r. 1409 Krabčice od Jana Švába z Chvalkovic[4]) a postavil potom na díle svém nové sídlo jménem Tancberk, na němž r. 1413—1416 přebýval; r. 1416 a 1418 byl také pánem na Chvalkovicích.[5]) S ním připomínají se r. 1415 a 1416 *Hynek z Heřmanic* a r. 1418 *Matějek z Heřmanic*, buď jeho neb Věnkovi synové.[6])

Potomci jich psali se *Plesy Heřmanskými ze Sloupna*, avšak rozrod jich až do konce téhož století jest nejasný. Roku 1453 připomíná se *Václav* jinak *Věnek ze Sloupna na Heřmanicích*, kterýž obdržel r. 1473 zápis na zboží Vidovské.[7]) Jak se zdá, byl synem jeho *Jiřík ze Sloupna* a *z Heřmanic*.[8]) Jiný snad syn *Věnek ze Sloupna* odprodal r. 1494 od zboží Heřmanského rybník ležící v polích Jaroměřských obci Jaroměřské,[9]) o něž měl pak s touž obcí do r. 1497 rozepře. Nedlouho potom se Plesové z Heřmanic vyprodali. Roku 1502 seděl tu *Zdeněk Salava z Lípy*,[10]) a od r. 1512—1515 *Jindřich Berka z Dubé*, jemuž



Zříceniny Hradiště na počátku našeho století.

král Vladislav (r. 1515) clo ve vsi jeho Heřmanicích neb na gruntech, kteréž by příslušely ke vsi Heřmanicům, vysadil.[11]) Nástupce jeho *Jiřík Gerštorf z Gerštorfu* prodal roku 1520 dne 17. února tvrz Heřmanice se dvorem popl., ves s podacím, vsi Brod, Slotov a Krabčice osedlé a vsi Vyhnanov a Prorub pusté obci města *Jaroměře*.[12])

Jaroměřští byli v držení Heřmanic jen 27 let, poněvadž po bouři stavovské r. 1547 statek ten konfiskací propadl.[13]) Koupil jej s jinými statky Jan z Pernšteina, avšak r. 1548 v pondělí po sv. Trojici prodal tvrz pustou a ves Heřmanice, vsi Brod, Slotov, Krabčice, Vyhnanov, Proub a Zboží *Janovi Hostinskému z Valdšteina* za 3250 kop gr. č.[14]) Takovým způsobem dostal se v držení Heřmanic rod panský bohatýrský. Ač byl Jan třikráte ženat, měl jen jedinou dceru Kateřinu, kteráž r. 1551 v mladém věku zemřela. Jsa tudíž bezdětek, odkázal pořízením svým, r. 1571 v sobotu před nedělí Remin. zdělaným,

[1]) Lib. conf. II. E 5. Věnek držel sám ves Krabčice r. 1385 (Borový, Lib. erect. II. 222, viz i Acta jud. 1385, 22. April), roku 1389, 19. června Věnek jest sám pánem na Heřmanicích (Lib. conf. IV. B 13). [2]) Rel. tab. I 525. [3]) Lib. erect. IV. p. 51. Odúmrtí v Křivanech odpíral roku 1395 Štěpán ze Dvoru a z Nové Vsi jménem Věnkovým (DD. 14 f. 7). Roku 1398 měl Věnek nějaké jednání s klášterem sv. Jiří (Rel. tab. I. 576). Oba bratří připomínají se r. 1400 jako patronové v Plesu, roku 1404 oltáře sv. apoštolů v kostele Hradeckém (Lib. conf. VI. B 4, E 10), Pašek sám jako spolupatron v Plesu r. 1404—1045 (Lib. conf. VI. E 10. G 4). [4]) Lib. erect. IX. D 3, roku 1412 jest spolupatronem v Žiželevsi (Lib. conf. VII. B 3). [5]) Paprocký o st. ryt. 56, 132, Lib. conf. VII. G 16, Lib. erect. X. L 13, arch. Třeboňský. [6]) Tamže. [7]) Arch. č. III. 553, DD. 25 f. 45, 246. [8]) Rel. tab. I. 185. [9]) Pam. kniha děkanství Jaroměřského str. 105, viz též Pam. arch. III. 95. [10]) Viz Pam. arch. III. 95. [11]) Zpráva o vyplacení Heřmanic r. 1516 (Bienenberg, Alt. I. 73) snad se zakládá na omyle. [12]) Pam. arch. III. 95, DZ. 2, K 22. [13]) Šíře Pam. arch. III. 96. [14]) DZ. 47, H 7. Roku 1551, 28. dubna kvituje Jan Diviše Slavatu z peněz a věna po Saloméně, manželce Janově a sestře Divišově, jmenovaných (Arch. Hradecký).

statek Heřmanský *Vilémovi z Valdšteina*, synu bratra svého Jiříka.[1] Zemřel r. 1572[2] a pohřben prý v Hostinném.

Nový pán, jsa tehda v mladších letech, zapsal statek Heřmanský otci svému, avšak r. 1579 dne 24. června otec prohlédaje k tomu, „kterak Vilém se oženiv a dítek očekávaje, rád by také to, což by jemu jako dědici za díl statku otcovského i jinak spravedlivě náleželo, pro dobré své a bohdá dítek svých prací svou zlepšiti a z požehnání božího rozmnožovati se snažil," dal mu za díl statek Heřmanský a 1500 kop gr. č. na penězích.[3] Tehda byl Vilém bujný a půtky milovný. Když byl r. 1580 dne 16. května v městě Hradci nad Labem, dobyl kordu na Jana z Valdšteina a na Kyšperce a byl by jej zavraždil, kdyby mu bratr jeho Zdeněk nebyl braň vydřel.[4] Nicméně byl Vilém pán věhlasný, kterýž často vysílán v potřebách zemských, jak tehdejší jednání sněmovní svědčí. Vilém oženil se s Markétou jinak Maruší, dcerou Albrechta Smiřického ze Smiřic a na Náchodě. Z manželství tohoto pošly dcerky Hedvika († r. 1578), Mandaléna († r. ....), Adam († roku 1581) a ještě jeden syn, kteří hned v mládí pomřeli. Roku 1583 dne 14. září jsouc Maruše u mateře své Hedviky na Náchodě, porodila tu syna Albrechta Václava Eusebia. Kromě toho narodily se z téhož manželství dcery Marie Bohumila a Kateřina Anna, z nichž se stala tato manželkou velikého vlastence Karla ze Žerotína a zemřela roku 1605 dne 9. srpna. Paní Maruše zemřela r. 1593, 22. července a Vilém r. 1595, 24. února, a pohřbeni oba v kostele Heřmanském. Posledním svým pořízením d. r. 1594 dne 12. září učinil Viléma poručníkem nad synem svým Albrechtem a dotčenými dvěma dcerami Jindřicha Slavatu z Chlumu a na Košumberce,[5] avšak když tento některý rok (1599) potom zemřel, udělil císař Rudolf toto poručenství r. 1600 Jitce z Valdšteina na Dubenci.[6]



Náhrobní kámen manželky a dcery Těmína z Těmic († 1599).
(Kreslil Jan Dobeš, učitel v Náchodě.)

Roku 1603 došel *Albrecht V. E. z Valdšteina* let svých a proto Jitce z poručenství dskami zemskými poděkoval, avšak poněvadž ven z království Českého proti Turku vyjeti se strojil, požádal jí, aby všecka práva, která přijala, ještě k dobrému jeho dovedla.[7] Roku 1607 dne 23. dubna učinil Albrecht, jenž byl tehda JMC. nad jedním praporem lidu Německého hejtmanem a arciknížete Matyáše komorníkem, smlouvu s Evou, hrab. z Holochu roz. z Valdšteina, ana jako dědička otce svého kšaftu n. Jana z Valdšteina místa dáti nechtěla.[8] Roku 1610, kdež měl Albrecht již na Moravě pěkné statky, jako Vsetín, Lukov a Rminice, prodal statek Heřmanský *Hanybalovi z Valdšteina* a na Hostinném, JMC. radě a nejvyššímu mincmistru kr. Č.[9] Dlouho nový pán Heřmanic neměl, neb poněvadž r. 1615 dluhů svých zaplatiti nemohl, odhádán jest statek tento, totiž Heřmanice, Brod, Slotov, Prorub, Vyhnanov, Krabčice a Bukovsko *Mikuláši Gerštorfovi z Gerštorfu* a *z Malšvic*, vrchnímu hejtmanu panství císařských, v summě hlavní 1750 kop, a co po odhadu zbylo, totiž lesy, rybničné násady, mlýn, krčmy, tvrz, dvory v Heřmanicích a Krabčicích, *Vilémovi staršímu z Lobkovic* a na Týně Horšovském.[10] Avšak tento prodal r. 1615 dne 5. prosince svoje právo manželce Hanybalově, *Kateřině Valdšteinské z Dubé*, „aby synu jejímu Vilémovi dobře učinil."[11] Vskutku pak Kateřina r. 1616 dotčeného statku synu svému *Vilémovi z Valdšteina* postoupila.[12] Zatím držel Gerštorf druhý díl, kterýž prodal r. 1618 *Janu Jindřichovi z Opřštorfu*. Tento nabyl tušim také dílu Vilémova, neboť když mu r. 1621 pro účastenství v rebelii všechen statek jest zabrán, nacházela se tvrz také na tom statku konfiskovaném. Koupil jej *Albrecht V. E. z Valdšteina* roku 1623 dne 21. ledna a vešel tedy v držení jeho po druhé.[13] Avšak maje Albrecht tehda velikolepé záměry, neponechal si Heřmanic, nýbrž postoupil jich s Hradištěm *Maří Majdaléně Trčkové z Lobkovic*. Od těch dob patřily Heřmanice k panství Hradišťskému.

---

[1]) DZ. 17, M 11. [2]) DZm. 165. [3]) DZ. 64, J 12. [4]) Reg. 20, F. k. s. Q 12. [5]) DZ. 27, L 12—16. [6]) DZm. 74, L 10. [7]) DZ. 131, A 13. [8]) DZ. 181, G 15. [9]) DZm. 237, B 18 vloženo 15. listopadu. Srov. i Pam. arch. IX. 875. [10]) DZ. 137, J. 15, K 13. [11]) DZ. 189, E 12. [12]) DZm. 237, K 5. [13]) Bílkovy konf. 401.

DUBENEC.

Jihovýchodně od Žírce v údolí táhne se dlouhá ves Dubenec, rozdělená na horní a dolní ves a dvě obce jazykem od sebe rozdílné. Za dolním Dubencem jest při potoce mlýn Kalinovec. [1]) Potok tu obtéká v polokruhu vysokou lesnatou horu, konec táhlého pohoří, které k mlýnu od Hustiřan a Velichovek vybíhá. Na tomto chlumu stávala tvrz, jakž posud znáti podlé náspu a hlubokého příkopu, který dělí tvrziště od ostatní výšiny. Na ostatních třech stranách jsou strmé stráně, tak že byla tvrz přepevná. V severovýchodním rohu tvrziště jsou základy čtverhranné věže, která tu stála bránu ostříhajíc. Od ní vybíhajíce na obě strany hradby, objímaly tvrziště asi ve čtverhranu, avšak zbyly po nich jen řady rumu. Kromě toho spatřují se jen prohlubně, zvláště na straně severozápadní, kdež stálo bezpochyby obydlí majetníkův.

Ve vsi Dubenci bývala také tvrz dvěma příkopy vodními objatá, po níž není známky a o níž obyvatelé na ten čas také nevědí. Podlé popisu, r. 1749 sepsaného, bylo to jednopatrové stavení. V prvním patře byla síň, 8 pokojův a kaple, v přízemí některé světnice, sala terrena a jiné příležitosti. [2])

Ačkoliv má Dubenec název topický po nějakém lese dubovém, patří přece k osadám starším, jelikož se již r. 1229 připomíná a tehda Zbraslavovi, pánu slovutnému, náležel. [3]) Roku 1355—1364 drželi zboží Dubenecké s podacím kostelním *Věnek* a *Ctibor* řečení *Kordulové* a bratr jich *Jan Bílý* z *Lípy*. [4]) Avšak kromě nich byli bezpochyby ještě jiní bratří a strýcové a rod Dubenských se tehda rozvětvil, tak že na zboží tom dvě pošlosti čili větve nacházíme. Na horní části s kostelem seděli r. 1383 *Věnek Kordule*, *Věnek Břída* a *Vácslav*. [5]) Kordule zemřel potom a také Zvěnka, vdova po něm, okolo roku 1394 z tohoto světa vykročila, tak že věno její v Dubenci a Záhliní Ješek z Lišic jen stěží sirotkům uchránil. [6]) Na spásu duše Věnkovy a manželky jeho Zvěnky, též bratří zemřelých Vaňka a Věnka, sester Máni, Káči a Doroty daroval *Žibřid řečený Kordule* kostelu Dubenskému plat na vsi Zálezlích. [7])

Na tvrzi u mlýna Kalinovce, dvoru a jedné části vsi seděl tehda *Věnek* z *Dubence*, kterýž zemřel před r. 1395, zůstaviv manželku Kateřinu a sirotky nezletilé. Nad těmito měla poručenství Ofka (snad sestra jeho), vdova po Ctiborovi z Peček, kteráž vydala poručenství pod způsobem prodeje (r. 1395, 30. července) Paškovi z Plesu, *Příbkovi* z *Dubence* a Peškovi ze Žďáru. [8]) Dotčený Přibík obdařil pak (r. 1397) kostel zdejší úrokem na dvou dvořích kmecích v Dubenci, aby farář mše zádušní za celé příbuzenstvo sloužil. [9]) Tehda přikoupen také druhý díl, neboť Jan Ples, Příbek a Kateřina vyskytují se r. 1412 jako patronové kostela zdejšího. [10]) Držitelem zboží toho byl tudíž r. 1415 *Zdeněk* z *Dubence*, jak se zdá, jeden ze sirotkův. [11])

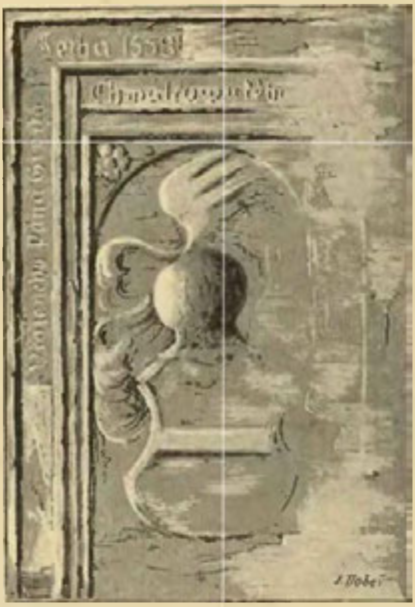
V 15. věku jest málo zpráv o Dubenci. Roku 1426 připomíná se *Vaněk Kordule* z *Dubence*. [12]) On neb jeho nástupce spolčil se s pověstným škůdcem Janem Koldou z Náchoda, otvíraje jemu a pomocníkům jeho tvrz svou. Když tehdy Jetřich z Miletínka s hotovostí kraje Hradeckého proti Koldovi vytáhl (r. 1441), zaměřil napřed k Dubenci, jehož dne 10. června dobyl a zbořil. Potom vystavena nová tvrz ve vsi. [13]) *Žibřid Kordule* přijal heslo strýců svých a psal se *„ze Sloupna“*; nacházíme jej r. 1448 před Prahou a roku 1450 mezi odpovědníky knížat Saských. [14]) V letech 1481—1495 připomíná se zase *Žibřid ze Sloupna* jako pán na Dubenci (r. 1481—1482 také na Žírci) a horlivý vyznavač náboženství pod obojí. [15]) Zemřel na předělu obou století, nezůstaviv mužských dědicův, a proto držela Dubenec vdova *Hedvika* z *Micnic*, která statek ten r. 1505 dcerám svým *Dušce* a *Anně* zapsala a téhož neb následujícího roku zemřela. [16]) Každá sestra držela potom polovici podací a vsi. Kromě toho měla Duška tvrz. Anna vdala se za Hynka Doubka ze Sloupna [17]) a prodala polovici svou *Natanaelovi* z *Černína* za 450 kop. [18]) Druhou

---

[1]) Tak doloženo jméno v DZ. 63, B 18—27. [2]) Exc. p. archiváře Wagnera. [3]) Erb. reg 354. [4]) Lib. conf. ed. Tingl. I. 22—23, též I. B 8, G I. [5]) Lib. conf. III. B 18. [6]) DD. 13 f. 22. Sirotci tu Vaněk Kordule a Věnek. [7]) Lib. erect. XIII. a. f. 62 [8]) Rel. tab. I. 559. [9]) Lib. erect. XIII. a. f. 67. Připomínají se tu Věnek Krátký, Jan a Věnek bratří jeho, Machna, vdova po Janovi Dlouhém, Žofka (Ofka?), sestra Věnkova. O Petrovi sirotku rozneslo se r. 1407, že zemřel; na jeho dědictví mělo se sáhnouti právem odúmrtním, avšak Přibík a Pašek dokázali, že žije (DD. 14 f. 33). [10]) Lib. conf. VII. B 16. Roku 1415 zemřela Dorota, manželka Přibkova; dvůr její spadl na krále (DD. 15 f. 16). [11]) Lib. erect. X. G 6. [12]) Arch. č. III. 497. [13]) Palackého děje IV. a 59, st. letop 124 [14]) Arch. Vitemb. v Drážďanech, Boh. I. 82, archiv č. V. 274. [15]) DD. 24 p. 3, arch. č. V. 409, Rel. tab. II. 472, Biebg. Alt. III. 81 [16]) DZ. 84, C 14. [17]) Syn jich byl snad Mikuláš Doubek z Lauterbachu r. 1546 (DZ. 84, C 14). [18]) DZ. 250, K 26. Od Natanaela dostala se tato část Dubence s polovicí podací ke statku Žireckému, k němuž též tvrziště u mlýna Kalinovce náleželo.

polovici držel po Dušce *Jan Chvalkovský* z *Hustiřan* (snad jako manžel?) a prodal (před r. 1534) tvrz, dvůr, část vsi a kostel v Dubenci *Majnušovi Bukovskému* z *Hustiřan*, kterýž na tom zboží Anně z Pilnikova, manželce *Jana*, syna svého, 500 kop věnoval. [1]) Tento Jan následoval po otci drže Poličany, Velehrádek a Dubenec. Když asi okolo roku 1570 zemřel, dostal nejstarší syn jeho *Adam* za díl svůj tvrz Dubenec se dvěma příkopy vodními, dvůr poplužný tudíž, část vsi s polovicí podací, ves Záhliní, což vše prodal r. 1571 *Karlovi Zilvárovi* z *Pilnikova* a *na Žírci* za 3200 kop gr. č. [2])

Po smrti Karlově († roku 1580) zdědila Dubenec vedlé posledního pořízení zemřelého vdova pozůstalá *Mandaléna Zilvárova* z *Valdšteina*, majíc tu na Dubenci úředníka Pavla, kterýž r. 1580 rybník Nadymáč Adama Zilvára pychem sloviv, plod a ryby do voznic na vozy naložil a do Dubence odvézti dal. [3]) Pořízením svým d. r. 1593 dne 15. května odkázala paní Mandaléna tvrz Dubenec sestrám svým, pannám *Jitce*, *Barboře* a *Kateřině* šlechtičnám z *Valdšteina*, při čemž i na bratry a strýce své nějakým odkazem vzpomněla. [4]) Ze sester dotčených dočekala se Barbora nejdelšího věku a proto držela Dubenec naposled sama. O suchých dnech letničných r. 1604 dala napsati poslední své pořízení, jímž odkázala tvrz Dubenec *Krystyánovi*, *Jiříkovi* a *Janovi* bratřím z *Valdšteina* tak, aby se Hannibal, bratr její, ve statek ten k ruce jich uvázal a jej do let 20. nejstaršího syna spravoval. Strýci svému Albrechtovi Eusebiovi odkázala 2500 k., Janovi Kryštofovi a Bartoloměji, bratřím svým, a Zdeňkovi, strýci svému, po 300 dukátech a Elišce, tetě své, jistou výpravu. [5]) Když mladí pánové let svých dosáhli, rozdělili se o statky své, při čemž obdržel Krystyán Dubenec za svůj díl, avšak po časné smrti bratra svého Jana zdědil též statek Třebihošťský, kterýž prodal r. 1620 Vácslavu Zárubovi z Hustiřan. Toho roku věnoval manželce své Sabině, roz. Berkovně z Dubé, 10.000 kop míš. na tvrzi Dubenci. [6])



Náhrobní kámen Jana († 1558), syna Jiříka Chvalkovského z Hustiřan a na Doubravici.
(Kreslil Jan Dobeš, učitel v Náchodě.)

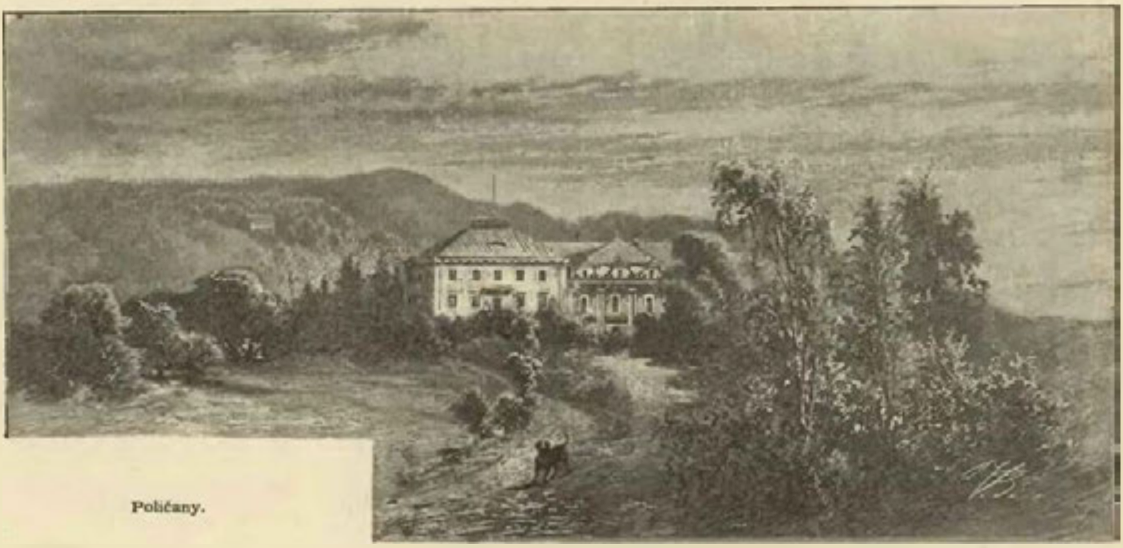
Ačkoliv po vzpouře stavovské Krystyán již v lednu r. 1621 císaři věrnost zachovávati slíbil, přece odsouzen jest r. 1622 polovice jmění svého. Tvrz, dvůr a ves Dubenec, vsi Záhliní a statek Třebihošťský, jehož prodání zrušeno, koupil r. 1623 dne 25. ledna *Albrecht* z *Valdšteina*, který jich r. 1624 za jiné statky *Maří Majdaléně Trčkové* z *Lobkovic* postoupil. [7])

Po Maří Majdaléně držel Dubenec nešťastný syn její Adam Erdman († r. 1634), jehož statky po smrti jeho šmahem k ruce císařské pobrány. Statek Dubenec obdržel *Jan Pieroni de Gagliano*, vojenský hejtman a inženéř, který též Velehrádek držel. [8]) Zemřel r. 1656 odkázav (pořízením d. r. 1654 dne 7. července na Novém městě Pražském) staršímu synovi Františkovi Dubenec, mladšímu Vácslavovi statky Velehrádek a Poličany. František uvázal se v Dubenec hned po smrti otcově, ale zemřel již r. 1662, zůstaviv vdovu Anru Maří Pironovou z Řeneč a syna nezletilého Jana. [9]) Poněvadž nebylo možno statek pro veliké závady udržeti, zřídil soud zemský na žádost Saloměny Františky Pironové z Hrušova (vdovy po Janovi) a paní Anny Maří jisté kommissaře, kteří Dubenec Pertoltovi Zárubovi z Hustiřan a P. Pochovi, superiorovi jezovitů na Žírci a Žacléři, ke koupení za 19.000 fl. rh. nabízeli. Ale poněvadž Pertolt tolik peněz sehnati nemohl, koupili statek jezovité r. 1662 dne 3. dubna. [10])

[1]) DZ. 4, H 29. [2]) DZ. 17, E. Bratr jeho Kryštof měl Velehrádek a Karel Poličany. [3]) DZ. 21, B 18—20, Reg. 20, F. k. s. S 2. [4]) Bratři Karel a Zdeněk byli synové Kateřiny z Chlumu, nejmladší čtyři Alény z Lobkovic. [5]) DZ. 133, B 26—30. [6]) DZ. 140, C 25 a 192 L 1. Ke statku tomu patřily Třebihošť a Zvičina. [7]) Bílkovy děje konf. 837. Místo peněz své polovice obdržel Krystyán Frydlantská léna Druzcov a Chřenovy, které mu r. 1636 dědičně ponechány. [8]) Roku 1654, 26. června mu Dubenec ve dsky vložen (DZ. 151, Y 19, Bílek, 680). Později byl Pieroni válečným radou a gen. inženéřem. [9]) DZ. 113, K 35, N 10, 261, E 24. [10]) DZ. 313, S 9.

POLIČANY BÍLÉ.

Uprostřed krásné zahrady nad Bílými Poličany stojí úpravný a pěkný zámek, za posledních let rozšířený, avšak původně r. 1725 na místě bývalé tvrze založený. Tato povstala okolo r. 1580, a starší ještě tvrz stávala snad někde nad nynějším zámkem. Poličany byly nad paměť lidskou velikou a dlouhou vsí a měly teprve v 17. věku jednoho pána. Bývalo tu nejméně dvé ne-li více dvorův a dvě tvrze, z nichž jedna, hořejší, stála na místě nynějšího zámku, druhá, dolejší, na místě Červeného dvoru. Ze které tvrze pocházel *Ješek* z *Poličan*, který padl roku 1332 u Mailberka, [1]) nelze říci. Tak jest i souditi o *Levíkovi* z *Poličan*, jehož bratr byl Ješek, řečený Jás ze Studeňan.[2]) Jakožto patronové kostela Lanžovského připomínají se roku 1380 *Čeněk* z *Levína*, *Beneš* z *Hustířan*, *Zdena*, vdova po *Díkovi* z *Poličan*, *Přiba*, manželka *Jiříka* z *Hustířan*, kteří seděli na hořejším dvoře. Čeněk a Bavor koupili část jeho od Zdeny, kteráž asi roku 1384 zemřela, a vyskytují se r. 1383 jako patronové kostela Lanžovského. Roku 1391 byli patrony tu Bavor a *Jan* z *Poličan;* onen slíbil r. 1394 ze zboží svého Poličanského vydávati plat faráři z Chotěbořic.[3]) Roku 1408 učinili *Čeněk* a *Mikuláš* z *Poličan* smlouvu o podací kostelní a statky své v Poličanech, ale není známo, kde který seděl.[4])



Poličany.

O osudech této části Poličan v 15. věku není nic známo. Na počátku 16. věku prodal *Prokop Halíř* z *Jičíněvsi* tvrz Poličany se dvorem a ves s krčmou *Bavorovi Rodovskému* z *Hustířan.*[5]) Když se synové tohoto roku 1523 o dědictví otcovské dělili, obdržel *Jan starší* za díl svůj Velichovky „a což v Poličanech jest“ s polovicí podací v Lanžově,[6]) ale prodal zboží Poličanské (tvrz, dvůr a ves) nedlouho potom *Zikmundovi Smiřickému ze Smiřic* a na Skalách.[7]) Od té doby drženy Poličany drahně let k panství Miletínskému a poněvadž páni na nich nebydleli, zanikla tvrz docela.[8])

Po smrti Jiříka z Valdšteina († r. 1584), jenž byl pánem na Hostinném a Miletíně, držela vdova po něm, *Alena* z *Lobkovic*, vedlé poslední vůle zemřelého statek Poličanský, totiž dvůr Poličany a část vsi, vsi Třebihošť, Zdobín a Trotinu.[9]) Poněvadž měla statek ten jen do života svého, spadl po její smrti († r. 1589) na syny, věno své pak odkázala r. 1586 sestře své Johance z Lobkovic.[10]) Poličany obdržel nyní na svůj díl syn Jiříkův *Karel* z *Valdšteina* (asi r. 1590), který byl také nějaký čas poručníkem bratří svých mladších

[1]) Font. r. B. III. 480, Palacký II. a. 497. [2]) Acta consist. 1373—1376 f. 120. [3]) Lib. conf. III. D 21, B 18, V. E 4, DD. 13 f. 3, MS. arch. capit. Prag. U. XI. f. 25. Jan pocházel snad z dolního dvora. [4]) Acta jud. 1408, 9. Mart. [5]) DZ. 7, E 13. Viz díl II. na str. 245. Prokop seděl na Poličanech r. 1519 (Arch. gub.). [6]) DZ. 41, K 27, díl II. str. 237, 245. [7]) DZ. 4, C 30. [8]) Viz děje Miletína a Hostinného, též Pam. arch. X. 548—549. [9]) DZ. 22, G 26 — H 1. [10]) DZ. 24, K 29 — L 4.

a maje se spravováním statků jich nemalé obtíže a starosti, dobře mohl napsati do gruntovní knihy Hostinské slova: Aliis servio, me ipsum contero.[1]) Tvrz Poličanskou, kterouž byla paní Aléna znova vyzdvihla, dostavěl a na ní a několika vesnicích okolních r. 1596 manželce své Barboře z Knoblouchsdorfu 2500 kop věnoval.[2]) Zemřel r. 1604 dne 18. května a pohřben v Dubenci.[3]) Synové jeho, *Krystyán, Jiřík* a *Jan mladší*, zdědivše r. 1606 také Dubenec, rozdělili se potom takto: Krystyán obdržel Dubenec se vsí Záhliním, Jiřík Rohoznici s Trotinkou, Jan konečně tvrz, dvůr a ves Poličany, dvůr a ves Třebihošť, vsi Trotinu a Zvíčinu. Avšak poněvadž Jan brzo potom zemřel a statek na bratry jeho spadl, nastalo nové dělení: Krystyán obdržel Třebihošť a Zvíčinu, Jiřík Poličany a Trotinu, oba pak díly své prodali. Od Jiříka koupila Poličany *Alžběta Valdšteinská z Ichtryc* roku 1619 dne 21. září za 12.100 k. miš.,[4]) avšak smlouva ta později za neplatnou prohlášena, jelikož se zběhla v čas trvalé rebelie. Poněvadž totiž Jiřík podporoval stavy odbojné a jen proto se k nim později než jiní zbrojně přidal, poněvadž ho nemoc ženina zdržovala, také



Náhrobní kámen Hertvíka staršího a Hertvíka mladšího, synův Jiříka staršího Dobřenského z Dobřenic.
(Kreslil Jan Dobeš, učitel v Náchodě.)



Náhrobní kámen Viléma a Majdalény († 1602), syna a dcery Jana staršího z Dobřenic.
(Kreslil Jan Dobeš, učitel v Náchodě.)

strýce svého Albrechta u stavů Moravských osočoval, odsouzen jest r. 1622 třetiny jmění svého. Statek Poličanský koupil r. 1623 dotčený strýc jeho *Albrecht z Valdšteina.*[5]) Týž prodal r. 1624 Bílé Poličany s Trotinou a Třebihošť se Zvíčinou k manství *Janu Purkartu Kordulovi ze Sloupna*, po tomto pak následovala za několik měsíců (toho roku) paní *Englburg z Celtynku*, manželka Vácslava Záruby z Hustiřan († r. 1632), kteráž zemřela r. 1639 a pohřbena jest v kostele Lanžovském.[6]) Po smrti knížete zůstala v držení Poličan a prodala r. 1637 dne 12. března tvrz Bělopoličanskou za 26.000 fl. r. *Jiříku Jetřichovi Grodeckému z Grodce*, synu svému, jemuž císař Ferdinand (r. 1638) statek ten z manství propustil a ve dsky zemské vložil.[7]) V držení statku následovala potom *Mandaléna Angelina Kotulinská z Brodce* a tato prodala Bílé Poličany (r. 1657 dne 23. května) *Kryštofu Ferdinandovi Kotulinskému z Kotulina* a *Křižkovic*, radě při apelacích.[8]) Od tohoto přikoupen několik neděl potom statek Velehrádek, k němuž i Červené Poličany náležely. Kryštof zemřel r. 1680, zůstaviv Poličany s Velehrádkem dvěma synům svým, z nichž mladší *František Karel* ještě let svých neměl. Tento zůstal v držení statku celého, koupiv spravedlnosť staršího bratra, v rodě pak Kotulinských zůstalo panství Poličanské až do r. 1804.[9]) Stará tvrz byla r. 1677 z kamene, s jedno poschodí postavena. Přízemí, v němž byla též kuchyně, bylo veskrze klenuté, avšak střecha byla jen šindelná.[10])

---

[1]) Mittheil. d. V. f. G. d. D. XI. 254. [2]) DZ. 127, D 2. [3]) Lumír r. 1857 str. 235, Jandera pam. Hořické V. 1559. [4]) DZ. 139, O 9, 192 E 10. Krystyán prodal roku 1620 díl svůj Vácslavu Zárubovi z Hustiřan (DZ. 192, L 1). [5]) Rkps. knihovny Fyrštemberské, Bílek, konf. 836. [6]) DD. 71, f. 18, 58, Sommer str. 251. [7]) DZ. 300, L 27, 147, H 30. [8]) DZ. 152, M 17 a 311, F 29. [9]) Viz DZ. 116. D 30 a Pam. arch. X. 551, kdež jsou také novější držitelé. [10]) Exc. p. arch. Wagnera.

POLIČANY ČERVENÉ.

Při tak zvaném Červeném dvoře nebo-li Červených Poličanech spatřovalo se před r. 1874 okrouhlé tvrziště náspy otočené; nyní zbylo z toho jen málo, poněvadž dal nájemce dvoru tvrziště to roku 1874 rozkopati.[1]) Ve 14. a 15. věku stála tu tvrz, kterouž drželi se dvorem a jinými dvorci *Bořkové* z *Poličan.*[2]) Připomíná se jich dosti, ale vývod jich sestaviti nelze. *Bořek* z *Poličan* byl r. 1354—1364 kollatorem kostelův Újezdského a Novoveského;[3]) s *Otíkem Poličanským* a jinými nadal r. 1360 kostel Novoveský.[4]) *Mojek* z *Poličan* vyskytuje se r. 1358 spolu s jinými jako patron kostela v Třemešné Červené, a na Třemešné Bílé seděl roku 1370 *Bořek Šilhéř* z *Poličan.*[5]) Po Bořkovi Novoveském zůstala vdova Zdena († j. r. 1396) a synové Přibík z Ostřešan, Oneš a Mlach;[6]) *Bořek*, *Mikuláš* a *Jan* z *Poličan* táhli se r. 1415 na Bříšťany, Slatiny a Petrovičky.[7]) Jan se připomíná již r. 1391, jako držitel polovice hlasu podací kostelního v Lanžově, a seděl tudíž na tvrzi naší; Mikuláš byl r. 1407 pánem na Bílé Třemešné.[8]) Později se připomínají *Jan* z *Poličan*, jehož jméno se čte mezi sněmovníky Čáslavskými (r. 1440), a *Hašek* z *Poličan*, kterýž držel věrně se stranou Poděbradskou.[9])

Na počátku 16. věku seděl na tvrzi zdejší vladyka *Bořek* z *Poličan*. Synové jeho, *Jan*, *Čeněk* a *Hašek*, prodali r. 1513 tvrz, dvůr a ves Poličany, mlýn pod Velehrádkem, dvůr kmecí v Doubravici, ves Dehtov, ves pustou Trotinu, v Řečici a Sedlci ctm. s polovicí podací v Lanžově *Majnušovi Bukovskému* z *Hustiřan*,[10]) jenž na tomto zboží manželce své, Zuzaně z Doubravice, 350 kop věnoval.[11]) Majnuš a syn a nástupce jeho, *Jan starší Bukovský* z *Hustiřan*, drželi k Poličanům také Dubenec. Jan tento byl ženat s Kateřinou ze Soutic, jíž r. 1565 na Velehrádku a „tvrzi dolejní ve vsi Poličanech se vsí a mlýnem pode vsí“ 500 kop věnoval.[12]) Zemřel před r. 1570, zůstaviv tři syny, *Adama*, *Kryštofa* a *Karla*. Z těch obdržel Adam za svůj díl Dubenec[13]) s příslušenstvím, Kryštof Velehrádek a Karel Poličany. Kryštof učinil již r. 1589, na den sv. Václava, poslední své pořízení, jímž učinil manželku svou Mandalénu ze Sloupna poručnicí dětí nezletilých; pokud by těch nebylo, měl statek Poličanský na bratra jeho Karla aneb dědice jeho spadnouti.[14]) Zemřel roku 1600. Nástupce jeho, *Věnek Bukovský* z *Hustiřan*, býval hejtmanem panství Pardubského a cís. truksasem.[15]) Zúčastniv se vzpoury proti Ferdinandovi II. hojnou měrou, nedočkal se jejího konce. Jmění jeho veškeré pobráno k ruce královské, po čemž koupil tvrz Červené Poličany s příslušenstvím (r. 1623 dne 30. května) *Albrecht V. E.* z *Valdšteina* a připojil je r. 1624 ku knížectví Frydlantskému.[16]) Ještě téhož roku spojeny Poličany Červené se zbožím Velehrádku na věky. Jak se víře podobá, nebydleli poslední držitelé Červených Poličan z rodu Bukovských na staré věžovaté tvrzi zdejší, nýbrž na



Náhrobní kámen Jiříka staršího Dobřenského z Dobřenic na Říkově a Svinišťanech († 1608).
(Kreslil Jan Dobeš, učitel v Náchodě.)

[1]) Pam. arch. X. 550. [2]) Jednoho jsouce rodu s Bořky z Nové Vsi a z Miletínka měli na štítě šachovanou půli. [3]) Lib. conf. ed. Tingl. I. 19, 25, též I. F 8. [4]) Lib. erect. ed. Borový I. 25, item II. fol. 18. [5]) Lib. conf. I. A 6, II. C 4, D 2. [6]) DD. 14. f. 11. Roku 1398 prodala Zbynka, manželka Bedřichova z Poličan, dvůr v Poličanech se 6 lány a mlýnem kapitole Pražské (Lib. erect. XII. f. 182), ale tu se míní Poličany u Kutné Hory (viz lib. er. XIII. a f. 81). [7]) DD. 15. f. 14. [8]) Lib. conf. V. E 4, VI. J 14. [9]) Arch. č. I. 257, arch. Třeboň. [10]) DZ. 3, C 29. Roku 1537 oddělil se Hašek od bratra svého Čeňka, vzav za díl ze statku po otci a mateři 80 kop (Archiv DZ. fasc. XVI. 1). [11]) DZ. 1, E 26. Viz o něm i Pam. arch. X. 548. [12]) DZ. 15, G 30. [13]) Srovnej děje Dubence a díl II. na str. 130. [14]) DZ. 129, N 3—8. [15]) Rozvrž. sbírek str. 12, 15. [16]) Bílek, Děje konf. 52, DZ. 141, G 25 a 292, E 16.

nějaké tvrzi, kterouž si ve dvoře vyzdvihli. I tato tvrz zanikla v dobách zhoubné války třicetileté. Roku 1677 píše se o ní: Tvrz Červeno-Poličanská, poněvadž do podvalí zbořena, v ničemž se nepokládá. Při též tvrzi jest dvůr atd. Okolo tvrze po hrázích dobrého štěpovaného stromoví. [1])

VELEHRÁDEK.

Od Poličan Bílých na východ jest ves Velehrádek,[2]) kteráž vznikla teprve v 17. věku. Od ní na jih jest prostranné obdélné návrší, kteréž ze tří stran roklemi otočeno jest a ostrohem svým k západu čelí. Dva skromní potůčkové, jeden Řetický, druhý Kadrmanec řečený, ovlažují úpatí jeho, spojujíce se pod živou studánkou, vůbec Lázně řečenou. Chlum tento nazýval a nazývá se od nepamětných dob Velehrádkem aneb Velehradem, kterýmžto jménem upomíná na doby pradávné. Na ten čas jest na něm dvorec poplužný, jehož silné zdi, jakož i sklepy pod ním prostranné a úpravně vystavené vydávají svědectví o důkladném stavení věků předešlých. Na opyši tohoto návrší, totiž na prázdném prostranství za dvorem k západu, nachází se mnoho země z pálených cihel důkladně a dokonale rozkopané. Není pochyby, že stála na místě tomto tvrzka neveliká z cihel a ze dříví[3]) postavená, kterouž paměti 17. věku nejednou připomínají.[4])

Jak již řečeno, říkávalo se návrší tomuto obyčejně Velehrádek aneb Velehrad, ku kterémuž názvu se nezřídka slovo Hrad připojovalo, tak že se říkalo na př. r. 1624 „tvrz Hrad Velehrad" a r. 1570 se o pánu jejím napsalo, že sedí „na Červeném hradě Velehrádku."[5]) Názvy tyto ukazují, že tu stával hrad za dob pradávných, ovšem toho způsobu, jako bývali dřevění hradové v pravěku. Hrad ten zanikl nejpozději ve 13. věku, zůstaviv jméno své holé hoře. Že tu potom nic nebylo, o tom svědčí, že památky 14. a 15. věku o Velehrádku tvrdošíjně mlčí, a že podlé pozdějších pamětí byl pod horou jediné mlýn. Více se i to podobá, že patřil chlum s mlýnem ode dávných dob k Červeným Poličanům, jak to i v 16. věku nacházíme.

Majetníkům na té tvrzi, kterou na hradišti v 16. věku postavili, nebylo příliš volno. Neb v té tvrzi „příležitě vystavené" byly 4 světnice ode dřeva a jedna od kamene (t. j. cihel). Avšak poněvadž tu bylo v létě příliš horko, utíkali páni do světnice, kterou měli ve dvoře „k pohodlí času letního."[6]) R. 1513 přešlo zboží to v držení *Majnuše z Hustířan a z Bukovky;* s ním dostal nový držitel také „mlýn pod Velehrádkem," vše totiž, co tu bylo vystaveného a což Velehrádkem slulo. Po Majnušovi zdědil Poličany okolo r. 1557 syn jeho *Jan starší Bukovský z Hustířan,* jenž se však již nepsal seděním na Poličanech, nýbrž na Hradě Velehrádku.

Ještě asi r. 1541 a snad i později byly Poličany sídlem zboží, jehož hlavou potom byla již r. 1565 tvrz Velehrádek. Z toho vychází, že Majnuš tvrz na starém hradišti, příhodném polohou svou, vystavěl. Nový poměr ukazuje zápis (vl. r. 1565 dne 16. května), jímž Jan starší Kateřině ze Soutic, manželce své, věnuje 500 kop „na hradě Velehrádku, dvoru popl. s popl., sladovnou, pivovárem, mlýnem náchlebním pod týmž zámkem, na tvrzi dolejní ve vsi Poličanech (t. j. Červených) a vsi c. t. m., na mlýně druhém náchlebním pode vsí, na vsi Záhliní a Lanžově s rychtou."[7]) Jan žil ještě v létě r. 1569, zemřel však jistě ke konci téhož roku, neboť r. 1570 po novém létě vládli Velehrádkem synové jeho *Adam, Kryštof* a *Karel Bukovští z Hustířan,* jimž máti jejich, ovdovělá Kateřina, téhož dne věno své z desk propustila. Během následujících pěti let rozdělili se bratří o dědictví otcovské; Adam dostal Dubenec, nejmladší bratr Karel († r. 1600) dostal Červené Poličany a Kryštof konečně podržel si Velehrádek. Náš Kryštof připomíná se potom několikráte; r. 1590 byl pohnán do soudu purkrabství Hradeckého, r. 1605 klade se při prodeji Mokrovous mezi císařskými radami a r. 1606 konečně byl hejtmanem kraje Hradeckého. Viděti z toho, že se Kryštof těšil dobrému zdraví a všechny své bratry přečkal.

---

[1]) Exc. p. arch. Wagnera. Ke statku tomuto počítány vesnice Trotina, Dehtov horní a díl Bílých Poličan. [2]) Pomůckou Pam. arch. X 547. [3]) Proto r. 1570 Červený hrad Velehrádek (DZ. 59, J 16). [4]) Viz v Pam. X. na str. 551—552. [5]) DZ 59, J 16. [6]) Exc. p arch. Wagnera. [7]) DZ. 15, G 30, reg. 17 F. k. s. L 10. S Janem soudil se r. 1563 Jiřík z Valdšteina pro pych, poněvadž dal Jan na obci společné u vsi Poličan v nově domek prve tu nebývalý postaviti. Také rušil Jan starobylou smlouvu, podlé níž povinen byl spolu s obcí Poličanskou pastuchu držeti, při každé sýpce témuž pastuchovi 1½ korce žita a po každém korci 3 peníze bílé a pecen chleba a od každé svině, kteráž by prasata měla, 7 penízů malých dávati (Reg. 18 F. k. s. P 13).

Seděním na Velehrádku byla r. 1609 *Eva Hradecká z Poličan*. Než to jest nám známo, že r. 1609 o statku svém nejmenovaném řídila, odkazujíc jej synu svému Jindřichovi Bořkovi, nad nímž měl býti poručníkem Viktorin Hradecký z Bukovna, manžel její a otec jeho.[1]) Odjinud soudíme, že několik let po svém pořízení zemřela a že měl dotčený Viktorin, potom pán na Trojovicích, r. 1616 druhou manželku Markétu z Malovic, jíž vzdal poručenství nad synem svým.[2]) Velehrádek držel tehda jistě *Melchysedech Bukovský z Hustiřan*, jehož k r. 1615 sbírky sněmovní, ač jen za jeden termín, připomínají. Týž byl r. 1616 rozsudí v rozepři o dědiny mezi pány Vřešťovským a Žiželeveským vzešlé. Když začaly známé bouře r. 1618, seděl na Velehrádku *Karel Bukovský z Hustiřan*, jenž se přidal na stranu stavův evangelických; proto r. 1623 odsouzen třetiny veškerého statku svého. Tou příčinou prodal místodržitel Karel z Lichtenšteina „tvrz Hrad Velehrad řečenou“ s dvorem, vsi Lanžov, Zábřeží, Dehtov dolejní, Zálesí a Doubravici (roku 1623, 16. října) *Albrechtovi Václavu E. z Valdšteina*, jemuž zboží to i s blízkými, podobně též přikoupenými Poličany, Sedlicí a Miřejovem r. 1624 z práva zemského propuštěno a k novému knížectví Frydlantskému přivtěleno bylo.[3])

Kníže Albrecht prodal r. 1624 dne 27. února a dal v manství t. r. 22. března statek svůj Třemešno s příslušenstvím, více pak tvrz Velehrádek (Rittersitz Burcks Welehrad) s dvorem popl., vsi Lanžov, Zábřeží, Dehtov, Zálezly a Doubravec i se zbožím Červených Poličan *Jiříkovi Sadovskému ze Sloupna*,[4]) a to proto, že mu za statky jeho Sadoví a Žiželeves jisté peníze dopláceti měl. Jiřík rád u sebe choval České bratry pronásledované a také Komenskému, an v Brandýse bezpečného útulku neměl, přebývání na svých statcích popřál. Když pak noví rozkazové císařští roku 1627 každého vypovídali, kdož by se s císařem u víře srovnati nechtěl, tuť i pan Sadovský a kněží bratří u něho přebývající v tuhé zimě roku 1628. s vlastí svou se rozloučivše, do ciziny se odebrali.[5]) Manství frydlantská buď Sadovský prodal nežli odešel ze země, buď spadla na knížecí komoru. Kníže daroval potom Velehrádek (Welheradt) s vesnicemi k němu patřícími, t. j. Lanžovem, Dehtovem, Zábřezím, Zálezly a Doubravcem, více pak Červené Poličany tvrz se vsí a ves Trotinu k nim náležející již roku 1629 *Janovi Pieroni de Gagliano*, JMC. nařízenému hejtmanu a polnímu staviteli (Velt Bawmeister), jenž učiniv t. r. 10. února slib manský v městě Jičíně, donací na to teprve r. 1630, 30. března a list manský 3. dubna obdržel.[6]) Tento nový držitel, jenž měl také dům ve Florencii, zůstal v držení Velehrádku a připojených k němu Červených Poličan nejen po celý čas vlády knížete Frydlantského, nýbrž i ještě po jeho smrti; konečně si vymohl na králi Ferdinandovi tu milosť, že jemu a po něm synu jeho *Františkovi Pieroni* majestátem r. 1656, 26. dubna ve Vídni daným povolil, aby Velehrádek z manství propuštěn byl.[7]) K tomu byl Pieroni také statek Dubenec od téhož panovníka darem obdržel i chtěl vedlé poslední své vůle (r. 1654, 7. července), aby starší syn František zdědil Dubenec, mladší pak Václav Velehrádek.[8]) Avšak majestát svrchuřečený nezastihl již Jana mezi živými, an byl již v březnu r. 1656 zemřel.



Náhrobní kámen Těmína z Těmic a na Doubravici
(díl II. na str. 74.) † 1599.
(Kreslil Jan Dobeš, učitel v Náchodě.)

Po smrti Janově našlo se drahně dluhův, jimiž statkové jeho obtíženi byli a z nichž by byl každý z bratří velikou část nésti musil. I uzavřeno jeden statek prodati, poněvadž i věřitelé na zaplacení dluhů naléhali. Kommissaři od soudu zemského zřízení prodali smlouvou r. 1657, 25. dubna učiněnou tvrz Velehrádek a tvrz Červené Poličany *Kryštofovi Ferdinandu Kotulinskému z Kotulína* a z *Křížkovic*

[1]) DZ. 134 N 1 [2]) DZ. 137, O 18. [3]) DZ. 292, M 27, 141, M 11. Bílek, Děje konf. str. 50—51. [4]) DD. 71 f. 12—14. [5]) Zoubkův Život Komenského 14—15 [6]) DZ. 71 fol. 146. [7]) DZ. 627, G 19. [8]) DZ. 261, E 24.

za 13.000 fl. rh.[1]) Trhová smlouva ukazuje nám, jaká tehda spousta panovala na statcích obou, ve válkách předešlých popleněných a zkažených. Tvrz Poličanská byla úplně pobořena, na Velehrádku nebylo oken, dveří a kamen, a stavení každého okamžiku pádem hrozilo; také nebylo ve dvoře ani dobytka ani nářadí hospodářského. Lesy byly naprosto zhubeny a kde sic lesy bývaly, tu zde a onde jen nízké křoví se nacházelo. Kotulínský koupil r. 1657, 23. května statek Bílé Poličany, k němuž arci Velehrádek na věčné časy přivtělen byl.

TVRZE V OKOLÍ KRÁLOVÉ DVORA.

VLČKOVICE.

Ve vsi Vlčkovicích (severně od Kuksu) postavena jest tvrz velmi pozdě a dlouho také netrvala.[2]) *Heřman Vilém Pecingar z Bydžína* vzal statek Vlčkovský za díl svůj od bratra Albrechta Ctibora a postavil si tu tvrzku k obývání. Po skončení rebelie odsouzen jest r. 1622 polovice jmění; tvrzku Vlčkovice se dvorem a vsí a řekou Labem prodala komora česká r. 1623 dne 21. ledna *Albrechtovi z Valdšteina* (za 23.842 fl. r. 56 kr.), od něhož postoupena r. 1624 Maří Majdaléně Trčkové z Lobkovic a připojena potom k panství Hradišťskému.[3])

STANOVICE.

Ve vsi Stanovicích (západně od Kuksu) bývala tvrz a zemanský statek, jehož držitelé konali služby manské ke hradu Hradišti. Roku 1418 připomíná se *Jan starší Trnec ze Stanovic* a *Jan mladší* odtudž. Roku 1464 seděl na zdejší tvrzi *Mikuláš Kerlík z Nežetic*, který zdědil t. r. Lhotku a Částkovice v Bechyňsku.[1]) Synové jeho *Jan*, *Aleš* a *Jvík* prodali r. 1467 Lhotu a smluvili se o Stanovice r. 1476 tak, že Jan je splatil a zboží Stanovské, totiž Stanovice tvrz, dvůr popl., ves, vsi celé Vyhnanov a Prorub, část vsí Bukoviny a Buk s potokem Drahyní a Labem přejal, po čemž manželce své Elišce z Lautrbachu a ze Třtice na Stanovicích 400 fl. uh. věnoval.[5]) V letech 1505—1525 a snad i později seděl tu *Vácslav z Čechtic*, předek těch, kteří se potom *Stanovskými z Čechtic* nazývali.[6]) Kdy a jak přikoupeno manství to ke Hradišti, není nám známo.

TANCBERK.

Tancberkem se jmenuje hora, která jest východně od Brodu. Poněvadž známo jest, že tu bývalo sídlo zemanské a na konci předešlého století se tu nějaké zbytky spatřovaly,[1]) jest možná, že tu nějaká tvrz stála, avšak dnešního dne tu není ani známky. Z bývalých držitelů znám jest jen jeden, totiž r. 1413—1416 *Pašek z Heřmanic* a *z Tancberka.*[2])

BUKOVINA.

Ves Bukovina leží ve farnosti Chvalkovské. Před časy tu byla tvrz, z níž asi na ten čas zbytků nepozůstalo. O starších osudech této vesnice jednáno již při dějinách Bukovinky na str. 54. Zvláštním statkem stala se, když ji asi r. 1456 *Věnek Ples Heřmanský ze Sloupna* obdržel, avšak tvrz postavena jest tu teprve později.[3]) Věnek zemřel tuším r. 1561,[4]) zůstaviv tři dcery.[5]) Neznámým způsobem dostala se Bukovina v držení *Albrechta Kordule ze Sloupna.* Když pak tento zemřel zůstaviv sirotka nezletilého, prodán jest týž statek, totiž tvrz Veliká Bukovina, dvůr a ves s mlýnem v Podstráni (r. 1589, 11. října) pro svedení mnohých závad *Johance z Pašiněvsi*, manželce Jiříka Čejky z Olbramovic a na dvoře Vysokovském.[6])

Po smrti Johančině zdědil Bukovinu syn její z druhého manželství *Adam Litický ze Šonova*, kterýž zemřel před r. 1638. Bukovinu dědila z polovice dcera jeho *Johanka Kateřina*, z polovice manželka *Anna Marie z Hagru.* Tato provdala se ve druhém loži za jakéhosi Gonsovina a přikoupila r. 1638 zahradu na Kopaninách, na níž později véska založena byla.[7]) Později držel statek ten *Arnošt Maximilian Hozlaur z Hozlau* a ten prodal jej r. 1680, 10. května *Karlovi Leopoldu Rodovskému z Hustiřan* na Třesovicích.[8])

ŽIREC.

Městec Žirec (původně Žurec, z čehož německé Schurz) leží v rovině v krajině veselé nedaleko Králové Dvora. Bývala tu tvrz, přeměněná jezovity v nynější zámek, který jest přistaven ke kostelu, avšak neudržel se také v té způsobě, kterou mu dali jezovité. V zámku ukazovávali staré sklenné tabule, na nichž znaky Adama Zilvára ze Silberšteina a manželky jeho Anny roz. Gryspekové vymalovány byly.[9])

Žirec patříval od sklonku 13. věku ke kraji Trutnovskému, a držitelé jeho byli k hradu Trutnovu manskými službami zavázáni.

---

[1]) DZ. 311, G 24. Vklad toho vykonali t. r. 4. července oba bratří František a Vácslav (DZ. 152, M 18).

[2]) Vlčkovice a Kokotov byly manstvími ke hradu Hradišti (viz na str. 77.) a drželi je r. 1418 Hana z Kokotova, po něm syn jeho Bohuněk, r. 1492 Vácslav a Mikuláš Hrabišové z Nové Vsi, vnukové Hanovi, a r. 1504 přikoupeny ke hradu Hradišti. (Archiv Třeboň.) Ostatek vsi, pokud totiž k manskému statku nepatřila, byl příslušenstvím hradu Hradiště ode dávna. Po smrti Mikuláše Pecingara z Bydžína držel druhý jeho syn Balcar Vlčkovice za svůj díl, ale sídlel na druhém statku svém Vamberce. Avšak syn Balcarův Vácslav Mikuláš prodal Vlčkovice strýcům svým Hradišťským Albrechtovi Ctiborovi a Heřmancvi Vilémovi a obdržel na místě peněz statek Novovamberský (DZ. 132, F 30—32. Viz i díl II. na str. 264.).

[3]) Bílek, Děje konfiskací na str. 413. [4]) Arch. Třeboň. DD. 5 p. 184—185. [5]) Rel. tab. II. 351, DD. 5 p. 348—349. [6]) Reg. 3 J. k. s. D 5, Lumír r. 1865 str. 553, též v tituláři r. 1534.

[1]) Brandlův seznam tvrzí v arch Rychnovském. [2]) Lib. erect. X. L 13. Paprocký o st. ryt. 56, 132. Srovnej i Pam. arch. III. 30. [3]) DZ. 46, D 29. [4]) Tak jen lze rozuměti hrobovému nápisu. Schaller Kön. 94, Bienbg. I. 38. Srovnej tamže i jiné nápisy osob v Bukovině statky majících, kteréž však jsou většinou zábadné. [5]) Viz díl II. na str. 239. [6]) DZ. 67, D 17 a archiv desk zemských. [7]) DZ. 147, C 5 a 395, B 5. [8]) DZ. 395, B 7. [9]) O osudě těchto tabulek srov. Pam. arch. III. 238.

Jmen jejich neznáme, poněvadž starší manské knihy na zmar přišly. *Budiš ze Žirce* pomáhal r. 1448 panu Jiříkovi při dobytí Prahy a *Henic ze Žirce* vytáhl r. 1450 do pole proti Sasku.[1]) *Václav* a *Jiřík*, bratří *ze Žirce*, prodali r. 1481 tvrz Žirec *Žibřidovi ze Sloupna a na Dubenci*, a r. 1482 převzal jej od tohoto *Jan Kordule ze Sloupna*, kterýž na Žirci r. 1500 manželce své Kateřině ze Zásmuk 100 k. gr. č. věnoval.[2]) Nedlouho potom dostal se v držení Žirce *Jan Litoborský z Chlumu*, sedě tu s bratrem svým Arnoštem; oba vydávali mateři své Kateřině ze Žampachu roční plat.[3]) Roku 1506 prodal Jan tvrz, dvůr a ves Žirec, též druhý statek, tvrz a dvůr Podstrání jinak Novou ves *Jindřichu Berkovi z Dubé*, kterýž na těch dědinách toho roku manželce své Heleně ze Šumburka 500 kop gr. č. zapsal.[4]) Roku 1512 koupil týž statek od něho (bez Podstrání) *Burjan Labut ze Švamberka* a na Hradišti nad Labem.[5]) Jakož pověděno při dějinách Hradiště, následoval po něm *Kryštof ze Švamberka*, na jehož prosbu král Vladislav (r. 1514, 14. prosince) Žirec z manství propustil.[6])

Následující posloupnosť za svobodných držitelů není úplně známa. Víme toliko, že drželi statek ten a jiné okolní Jan Burjan, Zikmund a Achylles bratří Andělové z Ronovce, Jiří Berka z Dubé a Natanael Černín z Černína, od nichž je skoupil okolo l. 1526 až 1434 *Jiřík z Gerštorfu* a na Cholticích; týž prodal r. 1539 tvrz, dvůr a ves Žirec, Zaloňov s podacím, Hřibojedy hořejší a dolejší, část Dubence s polovicí podací *Adamovi Zilvárovi z Pilnikova na Břecšteině* za 2500 kop gr. č.[7]) Odtud až do Bělohorské bitvy zůstal Žirec v držení Zilvárův. Adam postoupil sice Žirec za živnosti své mladšímu synu *Kryštofovi*,[8]) ale po smrti jeho držel všecky statky otcovské (zejména r. 1552) starší syn *Jan* a teprve po jeho smrti ujal Žirec třetí syn *Karel* za svůj díl. Týž byl povahy násilnické. Neb přijev r. 1571 do krčmy v Ostroměři s čeládkou, tu Jana Kohouta, čeledína zjednaného Albrechta ze Vtelna vzav a úhlavi svázav podlé koně svého pryč odvedl.[9]) Karel zemřel r. 1580 dne 2. října. Dědili po něm (podlé pořízení jeho v r. 1577 dne 14. září zdělaného) manželka jeho Mandaléna z Valdšteina statek Dubenec a právo na Žirci do roka bydleti, a strýc *Adam* všechen ostatní statek.[10]) Tento dal s manželkou svou Annou okrášliti tvrz zdejší malbami na skle, jakož vypravováno, podporoval D. Adama z Veleslavína, jenž mu připsal roku 1589 spis svůj „Elegantiarum Terentii et Plauti a G. Fabricio collectarum boëmica interpretatio“ a zemřel r. 1597 dne 15. února. Náhrobek jeho, kterýž mu manželka a děti v kostele Žireckém postavili, dali později jezovité z kostela vyhoditi a roztlouci.[11]) Po smrti jeho drželi veškeré statky Zilvárovské synové jeho *Adam* a *Jan*, z nichž mladší měl statek Žirec v té rozsáhlosti, jak rodu od r. 1541 náležel. Zúčastniv se vzpoury, ujel r. 1620 ze země a proto odsouzen jest 1. 1622 hrdla, cti a statkův.[12]) Statek Žirec prodán r. 1622 dne 8. července *Maři Majdaléně Trčkové z Lobkovic*. Od té doby měl Žirec společné osudy s Hradištěm až do opětného zabrání obou r. 1634. Ferdinand II. byl prý Žirec slíbil jezovitům dolnorakouským u sv. Anny (r. 1621), avšak změniv úmysl svůj, dal jim dar na penězích. Teprve Ferdinand III. chtěje slib otcův vyplniti, postoupil Žirec (r. 1635 a 1636) týmž *jezovitům* k nadání jich domu pro nováčky u sv. Anny ve Vídni.[13]) Jezovité přistěhovavše se do Žirce r. 1652, zdělali tu chrám a residenci řádu svého, a přikoupením okolních statků panství své rozšířili.[14])

[1]) ČČM. 1827 str. 79, arch. Drážďan. [2]) DD. 24 str. 3, 13, 36. [3]) Lumír r. 1865, str. 553. [4]) DD. 24 str. 52, 54. [5]) Tamže str. 69. [6]) DD. 67 f. 34 a DZ. 6, J 13. Viz i DD. 62 str. 535. [7]) DZ. 41, G 4 a 4 B 21. Jisto jest, že měl Žirec *Petr Adršpach z Dubé* a prodal jej Jindřichovi Berkovi (DZ. 5, E 4), ale spojitosť s hořejším není známa. [8]) DZm. 226, H 19. [9]) Reg. 20, F. k. s. E 14. [10]) Hüttel's Chronik 254, DZ. 21. B 18—20. Peníze obdržely Karlova matka Johanka z Hustiřan a dcery sestřiny, panny Radecké. [11]) Sommer 87. [12]) Bílkovy konf. 940—941. [13]) Obšírně Bílek na str. 708. [14]) Králův Průvodce II. 90. Žirec patřil jezovitům do r. 1773, pak spravován byl od studijního fondu a prodán zase r. 1828.

PODSTRÁŇ (NOVÁ VES).

Při samém Žirci jest vesnice Podstráň, kteráž se původně Novou vsí nazývala.[1]) Zbytky bývalé tvrzky ukazovaly se za naší paměti. V pamětech připomíná se ves tato poprvé r. 1404.[2]) Roku 1491 postoupil Jan Podstránský dvoru a popluží „co se k Stráni dotýče“ *Vaňku Hrabišovi*, kterýž potom s bratrem svým *Mikulášem* název z Nové vsi přijal.[3]) Bratří tito nabyli také r. 1492 Kokotova a zboží Vlčkovského a když se potom rozdělili, držel Mikuláš Kokotov a Václav Podstráň. Tento zemřel záhy, zanechav sirotky nezletilé, jichž jménem strýc jich Mikuláš prodal (r. 1504) „Podstránie, kteréž slove Nová ves“ *Janovi Litoborskímu z Chlumu* a v Žirci. Od tohoto koupil zboží Žirecké a s ním tvrz, dvůr, roli, louky, rybníky, potoky a jiné vodotočí, lesy *Jindřich Berka z Dubé* r. 1506. Větší část těchto dědin zůstala při zboží Žireckém, ačkoliv Jindřich r. 1515 „statek Hrabišovský Podstránie“ s jistými dědinami Šimkovi z Bořic a v městě Dvoru odprodal.[4])

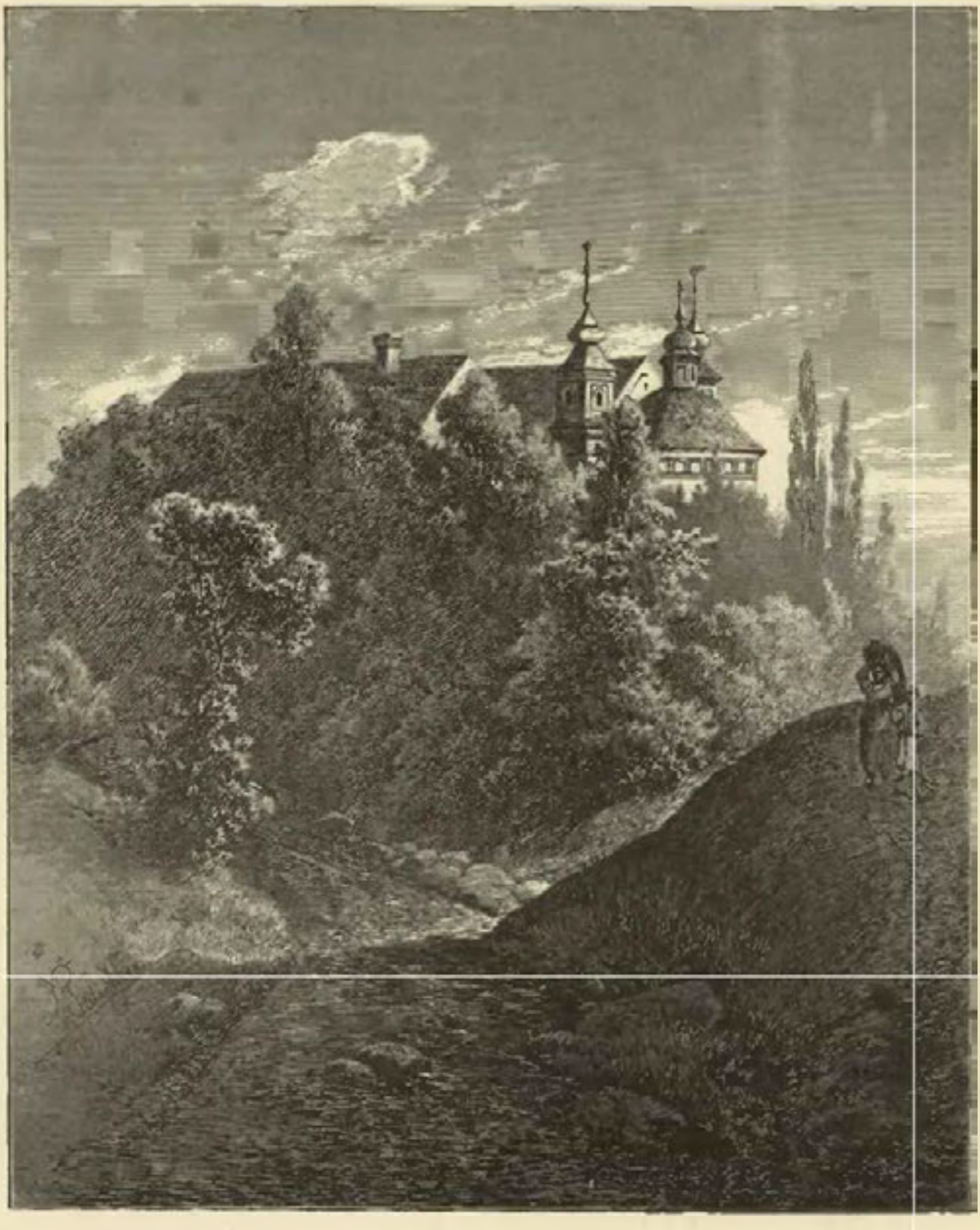
BORKY.

Čtvrť hodiny severozápadně od Žirce jest véska Borky, někdy manství Trutnovské, příslušenství hradu Pecky, později sídlo vladycké. Pan Protiva z Rožmitálu a na Pecce poznav službu panoše *Jana z Habru*, úředníka svého, prodal mu r. 1473 dvůr Borky s poplužím atd. do dvou životů za 80 kop gr. č. Janovi synové byli tuším Matěj († j. r. 1482) a *Kuneš*, od něhož pan Hořický, jakožto dědic Pecky, r. 1495 Borky vyplatiti chtěl, avšak soud manský v Trutnově nalezl, že má Kuneš Borky do své smrti držeti. Nicméně odevzdal Kuneš, jenž potom při městě Dvoře seděl, popluží své r. 1502 *Janovi Litoborskému z Chlumu*.[5]) Tento prodal Borky na dobro. Držel je dlouhá léta *Petr Borecký ze Železna*, jenž tu snad tvrz postavil, pokud známo od r. 1529.[6]) Týž držel tvrz Borky, dvůr popl. s krčmou a zahradou, na kterémžto statku manželce své Kateřině z Holoblav 375 kop věnoval.[7]) Petrův dědic, *Jan Borecký ze Železna*, obdržel za svůj díl tvrz, dvůr a ves Borky a ves Cilmov, na němž r. 1562 manželce své Aléně z Hustiřan 500 k. č. věnoval, ale poněvadž nedlouho potom zemřel, ujal statek pan *Budivoj Třemešský ze Železna* (snad bratr jeho), vydav vdově r. 1564 věno její a některé svrchky.[8]) Při zboží tvrze Třemešné zůstaly Borky, jejichž tvrz se až do konce téhož věku připomíná, až do veliké konfiskace; tu koupil je r. 1623 Albrecht z Valdšteina, a když se jeho knížectví rozpadlo, zůstaly Borky při zboží Žireckém. Dvůr zdejší vrchnosť rozprodala.

LITÍČ.

Jihovýchodně od Žirce jest ves kostelní Litíč (nikoliv Litice), jejížto tvrz již před dávnými lety svedena byla. O starších osudech této vsi není naprosto nic známo. Ve vsi seděli *Litičtí ze Šonova*,

[1]) Německé Leit, Leite znamená to, co české podstráň neb stráň (střdnm. lite, staron. hlita). Srov. Mittheil. VII. 6. Podobně jest Podhoří a Leit (Silberleit) jedno. [2]) Po smrti Evana z Broumova vyprosil si (r. 1404) půl vsi Nové Matěj Salava z Lípy a obdržel ji r. 1408 přes odpory Pavla a jiných synův Evanových, Mikuláše, probošta Broumovského a Filipa, probošta Polického (DD. 14 f. 22). [3]) DD. 24 p. 25. Kromě tohoto statku drželi zde dědiny (r. 1493) Mikuláš a Kuneš bratří z Habru. [4]) Arch. Třeboň. DD. 24 str. 48, 52, 75, 74. [5]) DD. 24 p. 28, 43, 352. Louka manská při Labi nad Borkami byla tehda v držení měšťanů Dvorských. (Viz DD. 24 p. 51.) Kromě dvora manského byl tu ještě jeden statek, neb r. 1504 až 1505 připomíná se Šimek z Bořic seděním v Borkách (Arch. Třeb.). [6]) DD. 24 str. 122. Tehda dostal Nemojovice od strýce svého Herše Třemešského, a s ní r. 1543 přísahu manskou učinil (DD. 24 p. 309). [7]) DZ. 4, G 13 a 250, D 2. Tehda již nebyly Borky manstvím. [8]) DZ. 14, G 15 a 56, P 10.



Žirec.

kteříž obdrželi majestátem r. 1527 dne 2. června za znak svůj: štít modrý, ostrev stříbrnou o 3 sucích a na ní sokol s panenskou hlavou ve zlatém čepci a na každé noze poutce (poutka) a zvonček stříbrný. [1]) *Jan Litický*, který tehda žil, dal slíti (r. 1537) s manželkou svou Kateřinou zvon, který visí v kostelíku ve Starém Žirci. [2]) Po smrti jeho ujal Litíč syn *Karel*, ale podlé výpovědi soudu zemského musil polovice vsi postoupiti (r. 1550) sestře své Kateřině, manželce Bohuslava syna Pavla Hatavouza. Koupiv tuto polovici zase r. 1557 za 350 kop, byl držitelem celé vsi, [3]) v níž novou tvrz vyzdvihl. Seděl tu ještě r. 1569, [1]) ale r. 1576 připomíná se již syn jeho *Jan starší Litický ze Šonova*. Týž měl r. 1578 pře s držitelem Žireckým a poddanými jeho. [2]) Roku 1591—1597 postavil kostel v Litíči, jenž posvěcen nejsvětější Trojici, a proň dal uliti v Hradci zvon (r. 1597), na němž se jméno jeho, paní Anny Litické a paní Kateřiny Litické z Harasova spatřovaly. [3]) Po jeho smrti roku 1599 dne 29. března rozdělili se o statek Litický tři synové jeho. Jeden z nich, jménem Jan, obdržel tak zvaný první díl s částí vsi Litíče, starší bratr *Karel Šebestyán* obdržel tvrz v Litíči s příslušenstvím, a třetí bratr, *Václav*

[1]) Arch. gub. Kopiář 3 str. 32. [2]) Bienenberg I. 121. Katharina von Zigan (Zychanowa) znamená bezpochyby šlechtičnu z rodu Cikánův z Čermné. [3]) DZ. 12, H 38.

[1]) DZ. 59, E 30. [2]) DZ. 64, A 27. [3]) Bienenberg I. 122. Avšak podlé Sommera (str. 122) postaven jest kostel již r. 1586. Viz i Nauč. Sl. Litický.

Lukáš, obdržel také jeden díl, avšak Karel díl ten na sebe převedl a držel potom „druhý i třetí díl.“ [1])

Roku 1616 dne 24. června prodal Karel Šebestyán oba díly, totiž ves Litíč s tvrzí, dvorem popl., podacím, krámem masným, dědiny při Litíči a městě Králové Dvoře za 10.600 k. míš. *Bartoloměji z Valdšteina* na Miletíně a Rodově. [2]) Zdá se však, že týž statek nikdy zaplacen nebyl, nebo když následovala v držení jeho *Mandaléna Mičanova*, odhádán jest statek ten (r. 1654, 12. února) pro veliké závady *Hertvíkovi Theobaldovi Litickému ze Šonova*, JMC. naříz. nejv. lejtenantu, jakožto prvnímu věřiteli. Patřily tehda k tomu statku platy ve vsi, dvě třetiny podací a dvůr popl., spustlý bez tvrze, která bezpochyby za vlády pánů Miletínských zahynula. [3]) Již r. 1655 dne 23. ledna prodal Hertvík statek Litický *Albrechtovi Odkolkovi z Újezdce*, kterýž odprodal napřed (r. 1660) některé grunty jezovitům k Žirci a potom ostatek se sídlem při dvoře vystaveným (r. 1672, 5. února) *Frant. Václavovi z Bryslu* na Kratonohách. Od tohoto koupil ty dva díly r. 1675 dne 28. června *P. Ludvík Vechter, rektor jezovitský u sv. Anny ve Vídni*, za 2400 fl. rh. a přivtělil dotčený statek ke zboží Žireckému. [4])

Na prvním díle Litickém seděl Jan, kterýž se oženil po druhé r. 1630 dne 6. února s Justinou, dcerou Jana Krále z Dobrévůdy a na Hořejší Dobrévůdě. Ta se musila souditi po smrti Janově r. 1635 s *Hanybalem*, synem jeho i na místě bratří jeho nezletilých pro nevydání věna. [5]) Týž Hanybal, pak Anna Eliška Litická ze Šonova a Anna Litická z Janovic dali roku 1636 zvon kostela zdejšího v Hradci Králové přeliti. [6]) Po smrti jeho dostal se týž statek synům jeho *Hynku Vratislavovi*, jenž byl nejv. vachtmistrem koruny Španělské, *Ferdinandovi*, hejtmanu nad kumpanií pěších, *Janu Albrechtovi, Rudolfu Maximilianovi, Václavu Jaroslavovi* a konečně *Heřmanovi* a *Hertvíkovi*, kteří oba byli ve službách koruny Španělské. Poněvadž bylo nesnadno statek mezi ně rozděliti, prodán jest r. 1685 dne 26. září, dotčeným *jezovitům u sv. Anny* za 9150 fl. rh. [7])

ÚJEZDEC KAŠOVEC.

Severozápadně od Jaroměře nedaleko Žirce jest ves Kašov, ve starých památkách Újezdec, později i Kašovec zvaná. O starších osudech jejích nesnadno něco vyhledati. [8]) V 15. věku držel ji *Heřman Kaše ze Vtelna*, pročež se dvoru zdejšímu i Kašovský říkalo. Roku 1448 prodal týž Heřman dvůr Újezdec s poplužím, s podsedky a Labem *Duchkovi z Kunratic* a bratřím jeho. [1]) Roku 1498 vyprosil si odúmrť po n. Jírovi Kaši z Újezdce Václav Bezdružický z Kolovrat, ale Jindřich z Kunratic a bratří jeho právo své uhájili. [2]) Po *Pavlovi Kašovském z Újezdce* držel tvrz Újezdec r. 1545 syn jeho *Václav* [3]) a po něm *Mikuláš* téhož rodu. Když r. 1575 Jíra Josefův ze vsi Brusnice od Jaroměře ke Kašovci za vozem svým šel, Mikuláš dohoniv se ho, kordem jej zbil a místem šaty na něm zprotínal. [4]) Po *Janovi Kašovském* († j. r. 1587) zůstala vdova Zuzana z Plotišť († r. 1595) a synové Petr, Jan, Mikuláš, Jiřík, dcera Estera. Nad Jiříkem nezletilým měla poručenství Dorota Kašovská z Újezdce († r. 1613), manželka Jana Bubenského, souseda Jaroměřského. [5]) *Jan Újedecký z Újezdce*, jeden ze synů dotčených, prodal r. 1615 dne 18. dubna ves Újezdec, v níž jen 4 zahradníci byli, dvůr popl. a jiné příslušenství *Janu Zilvárovi z Pilníkova* a na Žirci za 5000 kop míš. [6])

VESCE.

Ve vsi Vesci (jv. od Žirce) bývala tvrz, jejíž spodek kamenný kuchyni, dvě světnice k bydlení a 4 komory, hořejší ponebí ode dřeva také světnice a komory podobným způsobem postavené obsahovala. Vesce připomíná se již r. 1225. kdež se dostala městu Hradci darováním královským. [7]) Z pozdějších věků nedostává se nám paměti. Jak se zdá, držel ji r. 1545 *Jan z Vesce*, vloživ si tvrz, dvůr a ves ve dsky zemské. [8]) Týž měl r. 1556 nemalé soudy s Janem starším Rodovským z Hustířan, nejen že po jeho gruntech s chrty honil, nýbrž i že si krčmu při sídle svém Veseckém znova zarazil. [9]) *Václav Vesecký z Vesce* prodal statek Vesecký r. 1592 *Bedřichu Huberkovi z Henrštorfu*, úředníku na Smiřicích, za 1562 ½ k. a usadil se potom na dvorci ve Zderaze. [10]) Bedřich žil ještě r. 1604. Po něm připomíná se jako držitel Vesecký *Petr Huberk*, jenž měl r. 1615—1620 pro výtržnosti spáchané soudy. [11]) Současně seděl na Vesci Petrův bratr *Vilém Jaroslav Huberk* s manželkou svou Kateřinou ze Štampachu, kteráž statek Vesecký jemu a synu svému *Bedřichu Kryštofovi* odkázala. [12]) *Jan Huberk z Henrštorfu* r. 1620 až 1655, tuším bratr Viléma Jaroslava, držel též Vesce a dědiny

1) Arch. gub. DZ. 187, C 25, viz i 95, C 9. O manželce jeho Johance viz Pam. arch. IX. 877. 2) DZ. 138, E 18 a 189, M 8. 3) DZ. 152, F 1—7 O Hertvíkovi viz Sl. N. 4) DZ. 152, H 13, 391, M 9 a O 23. 5) Reg. 49, F. k. s f. 352. Viz i Bílkovy konf. na str. 329. 6) Bienenberg I. 122. 7) DZ. 398, A 12. Viz o pozdějších osudech rodu tohoto, Nauč. Sl. 8) Újezdcem v arch. č. III. 489 rozumí se Újezdec u Chvalkovic.

1) Rel. tab. II. 213. 2) DD. 17 f. 38. 3) DZ. 250 J 1. 4) Reg. 20 F. k. s. J 11. 5) Široce v Pam. arch IX 878. Srov. i DZ. 27, N 12. 6) DZ. 137, K 7 a 188, K 22. 7) Erben, Reg. 8) DZ. 250. H 30. 9) DZm. 42, E 11, Reg. 17 F. k. s. J 9. 10) DZ. 26, D 28. Václav († j. r. 1595) měl manželku Marjánu z Dobřenic a děti Jana, Viléma, Bedřicha a Elišku. Sestra jeho Kateřina vdána byla za Bedřicha Huberka (DZ. 171, M 14). 11) Pam. arch. IX. 876, Reg. 45 F. k. F 15 a 46 F. k. E 9. 12) DZ. 138, N 17, rozvrž. sb. str. 13. Jiný bratr Václav.

Vývod Litických ze Šonova.

Jan Litický ze Šonova 1527—1537 ψ Kateřina (? Cikánovna z Čermné)

Karel 1550— 1569 † j. 1578 — Kateřina ψ Bohuslav Hatavouz

Jan Litický ze Šonova starší 1576—1597 ψ Kateřina z Harasova

Karel Šebestyán 1559—1636 ψ Johanka z Pašiněvsi 1599—1626 — Jan 1599—1630 † j. 1635 ψ Justina z Dobrévůdy — Václav Lukáš 1599

Hertvík Děpolt 1638—1655 ψ Johanka Čabelická — Adam Vratislav † 1638 ψ Marie Anna z Hagru — Hanybal 1635 † j. 1685 ψ Anna z Janovic — Jan Kryštof 1635 — Adam Albrecht 1635

Johanka Kateřina

Ferdinand Vilém 1685—1697 — Jan Albrecht 1685—1703 ψ Barbora Mladotova — Rudolf Maxm. 1685 — Hynek Vratislav 1685 ψ Eva Kateřina Bechyňova — Václav Jaroslav 1685 — Heřman 1685 — Hertvík 1685

Frant. Antonín * 1689

Leopold 1691—1698 — Václav — Johanka Růžena ψ Šmidgrabner

šosovní v Jaroměři; manželka jeho Johanka Anna, rozená Ham.inka ze Zábědovic, držela dvůr Klouzkovský.[1]) Pro dluhy Huberkuv odhádána jest (r. 1660) tvrz Vesecká na ten čas nedostavená a jen špatnými podlahami, dveřmi, okny a kamny opatřená *páterům koleje sv. Klimenta v Praze.* Ti pak pro velikou vzdálenosť statku toho od Prahy držeti ho nechtíce, prodali r. 1660 dne 30. září tvrz a dvůr Vesce se třetinou podací kostela ss. Petra a Pavla (v Zalunově) *jezovitům koleje Hradecké*, a tak připojena jest Vesce k panství Žireckému.[2])

KOCLĚŘOV.

Dvě hodiny sev.-záp. od Žirce jest mezi horami dlouhá vesnice Kocléřov, kteráž byla již ve 14. století vsí kostelní a kromě toho tvrzí zemanskou chráněna. Jako patronové kostela zdejšího připomínají se *Martin*, *Mikuláš* a *Pešek* bratří z *Kocléřova* (r. 1359), *Jan Verdek ze Žlunic* (r. 1359—1368), *Pešek z Kocléřova* (r. 1374—1378), *Jan Štemfl* ze Starého Trutnova (r. 1394—1404).[3]) Roku 1416, 30. září prodal Aleš z Verdeka a žena jeho Eliška vsi Verdek a Kocléřov *Pavlu Fajtovi* z města Dvora. Tento zapsal na tomto (r. 1426) peníze Jarkovi z *Pecky*, kterýž se později v to zboží uvázal.[4])

Viktoryn z Kocléřova seděl na tvrzi s manželkou svou Markétou z Barchova r. 1489. kterého také ves svou Bukovinu radě města Dvoru prodal. Od bratra svého Jana koupil r. 1495 díl jeho[5]) a seděl na Kocléřově ještě r. 1505.[6]) Roku 1520 zastavil *Petr Haléř z Jičiněvsi* tvrz, dvůr a ves Kocléřov a ves Bukovinu *Martinovi z Manšvic*, ale ještě toho roku prodal své dědičné právo *Hynku Špetlovi z Janovic* na Skalách. Od tohoto koupil Kocléřov r. 1524 *Jakub Poršic z Poršic*, a zapsal tu (r. 1532) věno manželce své Barboře z Veselice, ale r. 1538 dne 22. ledna odevzdal dědictví svrchupsané před manským soudem Trutnovským *radě města Dvora* nad Labem.[7])

V držení tohoto statku nezůstali Dvoršti ani 10 let. Roku 1547 přišli ze známých příčin o vše své jmění, které koupil šmahem *Jan z Pernšteina*. Od mnohých vesnic tím způsobem nabytých odprodal Jan r. 1547 Kocléřov a Bukovinu *Hynkovi Rychnovskému z Rychnova* za 1375 kop gr. č.[8]) Hynek seděl na Kocléřově ještě r. 1558, kdež nejstaršímu svému synu Václavovi ves Bukovinu za díl vykázal,[9]) avšak později se shledalo, že by lépe bylo, kdyby celý statek Kocléřovský ujal; i nacházíme jej v držení téhož statku ještě r. 1589, kdež se mezi osobami stavu panského vyskytuje.[10]) Roku 1594 byl již mrtev a statek nacházel se v držení synův, z nichž Zdislav Vilém se byl již r. 1591 od otce svého oddělil. O statek rozdělili se r. 1601 tři synové ještě na živobytí pozůstalí. První díl (Přední Kocléřov) tvrz se dvorem a jisté dědiny dostal *Rudolf Albrecht*, jenž na něm (roku 1603) manželce své Elišce Rozenhaince z Janovic 2000 kop m. věnoval,[11]) druhý díl časť vsi (Horní Kocléřov) se dvorem tudíž (tuším potom postaveným) obdržel *Albrecht*,[1]) třetí díl (Bukovina) dostal se *Vladislavovi*, jenž byl r. 1599 sestru svou Veroniku vyvdal.[2]) Avšak poněvadž zůstaly ještě dvě sestry nevybyté a bratří některé články v cedulích za nedostatky pokládali, napravil Vladislav r. 1604 dotčené cedule, avšak v celku mnoho neměněno.[3])

Rudolf Albrecht byv účasten povstání stavovského, odsouzen roku 1623 třetiny jmění, ale poněvadž měla na něm manželka jeho *Eliška Rychnovská z Janovic* veliké věci, postoupen ji docela.[4]) Po její smrti následoval syn z tohoto manželství *Albrecht;* týž sedě na Kocléřově r. 1650 s manželkou, dvěma syny a dcerami, ještě nebyl katolíkem.[5]) Části té, od Švédův vypálené a vydrancované, nabyl později *Jan Jiří Roznhain z Janovic* a od toho trhem (r. 1666, 16. září) *Václav Šťastný Talacko z Ještětic.*[6]) Děd cové jeho, *Albrecht* a *Hynek Václav Talackové*, prodali díly své jezovitům Žireckým, onen r. 1692, tento r. 1705. Díl n Albrechtův, totiž Horní Kocléřov, byli jezovité již r. 1685 koupili.[7])

ROKYTNÍK.

Ve vsi Rokytnice Starém, severovýchodně od Žirce v horách ležící, bývala tvrz, z které zbyl ještě na počátku našeho století zámeček úplně spustlý.

Topické jméno Rokytnika, neméně i poloha jeho, ukazují, že byl založen nejdříve ve 13. věku. Když tu seděl r. 1304—1307 *Vilém z Rokytnika*, byl dvůr zdejší manským statkem v Trutnovsku a se službami ke hradu Trutnovskému.[8]) Roku 1424 držel prý tvrz zdejší *Petr Manšvic z Rokytnika*, a toho roku ji prý Slezáci vypálili.[9]) Jisto jest, že se odtud psal *Hašek z Rokytnika*, jehož manželka Dorota z Bělčic (r. 1454) plat v Nemyčevsi koupila.[10]) Jak se zdá, byli vladykové, kteří nabyvše Ostroměře Ostroměřskými z Rokytnika se psali, Haškovi potomci. Statek Rokytnický držel po nich *Alexander Temryc z Mosazného*, a ten odevzdal r. 1482 tvrz Rokytník se dvorem popl. a příslušenstvím, též role v Pilníkově manželce své *Hedvice z Golu*, pojistiv při tom 800 fl. rh. na těch zbožích dcerám svým Kateřině, Hedvice, Barboře a Dorotě.[11]) Jak se zdá, spadl potom týž statek právem odúmrtním na Karla ze Šumburka, hejtmana Trutnovského, po čemž přestal býti sídlem panským. Po Karlovi († r. 1526) ujal Rokytník způsobem nám neznámým *Jindřich Berka z Dubé a na Tuři*, jehož syn Heřman na místě otcově (r. 1529) přísahu manskou vsí Rokytníkem učinil, avšak na to zboží táhl se také Heřman, bratr Karlův, ač marně.[12]) Jindřichovi synové Zbyněk, Zdislav, Zdeněk, Ondřej a Václav prodali Rokytník ves r. 1542 Adamovi Zilvárovi z Pilnikova,[13]) a od těch dob držen Rokytník napřed k Břecšteinu a potom k Žirci.[14])

[1]) Pam. arch. IX. 876. [2]) DZ. 28, J 11—15, 399. M 17. [3]) Lib. conf. [4]) DD. 4 str. 77. [5]) DD. 24 str. 20, 25—27. [6]) Arch. Třeboň. Viz i Lumír r. 1865 str. 553. [7]) DD. 24 str. 96, 98, 108, 128, 133. [8]) DZ. 8, M 26, 47, F 13, Pam. arch. II. 368 a X. 453. [9]) DZ. 10, B 10, 13, C 15. [10]) Reg. 20, F. k. s. B 4, DZm. 100 K 27. Bratr jeho Jan koupil r. 1565 Roztyly (DZ. 15, J 22, O 17). [11]) DZ. 131. L 18.

[1]) Seděl tu s manželkou Markétou z Pilnikova (DZ. 133, N 8). [2]) Reg. 44. F. k. s. D 28. Dílčí cedule v archivu DZ. XVI. 2. [3]) Arch. DZ. XVI. 2. [4]) Bílkovy děje konf. 479—480. [5]) ČČM. 1881 str. 65. [6]) DZ. 316, Q 15. [7]) Sommer, Kön. Kr. 82—83. [8]) Dobner, Mon. I. 227, Emler, Reg 914. Kostel a ves patřily ke klášteru Zderazskému. [9]) Sommer, Königr. Kr. 91—92. [10]) Arch č. III. 555. [11]) DD. 24 str. 10. [12]) DD. 62 str. 767, Reg. 5, F. k. s. A 9. [13]) DZ. 41, G 1.

[14]) Synové Adamovi drželi r. 1551 manské vsi společně (DD. 62 p. 817), při dělení r. 1568 připojen k Žirci a při něm nachází se i r. 1621 (DD. 64 p 611). Z manství pak propuštěn jest teprve po konfiskaci Frydlantské. (Viz též v Bílkových konfiskacích str. 940.)

Vývod Rychnovských z Rychnova (sr. díl II. str. 184.).

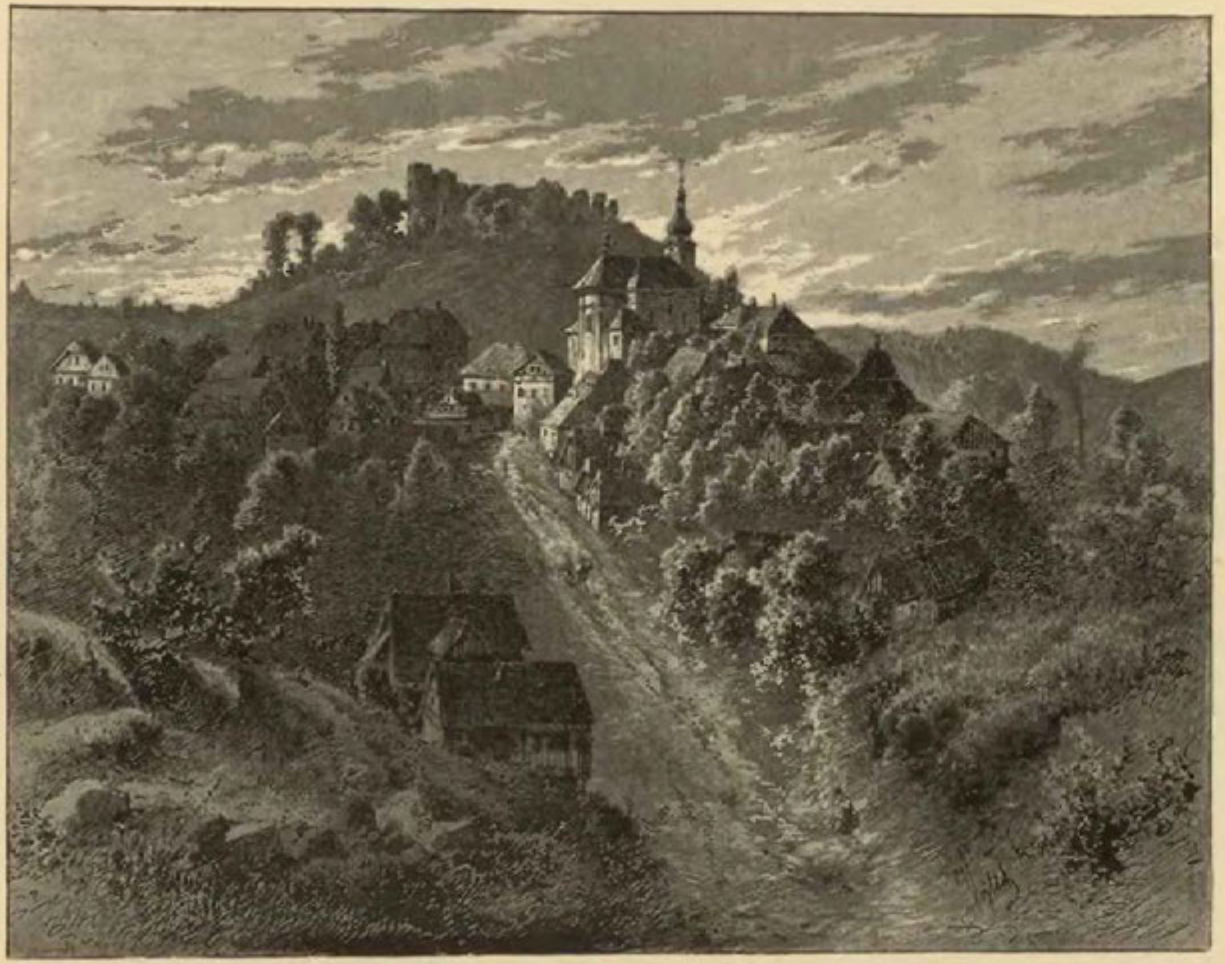
Hynek Rychnovský z Rychnova 1547—1558 ψ Anna z Pokštorfu

Václav starší 1558—1591 † j. 1594 ψ Johanka z Újezdce | Albrecht 1558 | Jan 1558—1565 ψ Žofie ze Smiřic

Václav mladší † 1595 ψ Lidmila ze Sulevic

Jan Burjan 1594 | Vladislav 1599—1612 | Zdislav Vilém 1591 † j 1629 | Albrecht 1601—1612 ψ Markéta z Pilnikova | Rudolf Albrecht 1601—1623 ψ Eliška Rozenh. z Janvic | Veronika † j. 1612 ψ Vilém Amcha z Borovnice (•) 1599 | Anna Johanka Mandaléna

Albrecht 1629—1650



Pecka.



PECKA HRAD.

1. *Zříceniny jeho.*[1])

Severně od Hořic začíná již podhůří. Svěží zeleň udržuje se tu dlouho do podzimku, když se již nivy v kraji byly oblekly v zasmušilý šat. Vysoké, lesy porostlé hory, svahy jich pokryté rolemi a palouky a doliny mezi tím jeví všude horský ráz. Mezi nimi vybíhá vysoký ostroh konče se skalnatou homolovitou horou, na níž se spatřují vysoké zříceniny hradu Pecky. Na patě hradiště k jihovýchodu stojí bývalý dvůr Peckovský, kterýžto před stoletím mezi osadníky zdejší byl rozprodán. Před 40 lety mněli tu viděti zbytky příkopů, po nichž není ani památky. Jestli že tu byly (o čemž velice pochybujeme), byl dvůr tento zároveň předhradím ještě v 15. věku. Pod hradem k severovýchodu, avšak vysoko nad dolinou, jest městečko Pecka.

Ke hradu jezdívalo se po dvou cestách. Jedna z nich jde ze západní strany až k místu mezi dvorem a hradem, a tu se zvolna zatáčela od východu k severozápadu, jak posud na pastvišti znáti lze, a vedla kolem hradu až ku bráně, po dolní ohradě ploty a plaňkami zavřené. Druhá cesta vedla a vede posud z městečka a u samého dvora se dělívala, jdouc v levo do dvora a v pravo na hrad. Na této poslední cestě bývalo lipové a javorové stromoví, z něhož jen několik stromů zbylo, a socha sv. Josefa s postavami andělskými. Cesta ta šla před lety na hřbetu náspu a podlé příkopu, avšak příkop již dávno zříceninami jest zasut.

Na konci dotčené aleje u samého hradu stojí socha Matky boží, okolo níž někteří zbytky náspův a hradeb spatřovati se domnívali; avšak na ten čas po nich není ani nejmenší památky. Něco níže bývaly památky *staré studnice* do čtverhranu v živé skále vytesané a prý k 37 m. hluboké. Lidé si vypravují, že zdělání její více stálo než hrad a že přece dosti vody nedávala, pročež se z blízkého Bukovského pramene (Bukoviny) po trubách tolik vody na hrad vyvodilo, že se jí všechny příkopy naplnily (?). Ze zámku tekla prý voda do městečka. Nyní trouby jsou shnilé a zděře někdy se ještě vykopávají. Před lety otevřen tu lom, kterým všechna památka po studni zničena.

Ke hradu vede pevný kamenný, třemi oblouky překlenutý *most* (postavený r. 1710), ale na ten čas kamenného zábradlí již nemá, poněvadž vzaty kameny tesné ke stavení radnice a fary do základův, a porostlý jest travou. Na místě poslední jeho části u samé brány býval zvoditý most. Příkop pod mostem, kdysi hluboký, jest nyní zanesen, tráva tu bují a v částech jeho jsou políčka. Blíže mostu bývala *láznička* a pod ním někde *kašna*. Z *brány*, kterouž se do hradu vjíždělo, zbyly jen postranní zdi a průjezd. V těchto místech, nežli se do průjezdu přišlo, bývala

[1]) Srov. Heber's Burgen II. 1 a Pam. arch. III. 38—40.

hluboká rokle a spouštěl se tu na něj druhý zvoditý most. Ještě před sbořením hradu (r. 1830) byl tu prostý dřevěný most, avšak když moštěniny shnily, rozmetali jej a dříví spálili. Bezpochyby tu bývalo vězení, které se v dílčích cedulích r. 1594 připomíná. V levo od průjezdu bývala prý vrátnice, do níž vedou z průjezdu pěkně tesané dvéře. Na ten čas se tu spatřují dva sklepy očazené, ale rumem a kamením jsou obsypány a zdi jejich pro veliké trhliny jsou na upadení. Od vrátnice v levo ve zdi jest střílna  V průjezdu bývala těžká dubová vrata. Poněvadž šel průjezd při samé hradbě, byly v něm po pravé ruce dvě střílny. Konec průjezdu v tu stranu k nádvoří byl v novějších dobách znova překlenut.

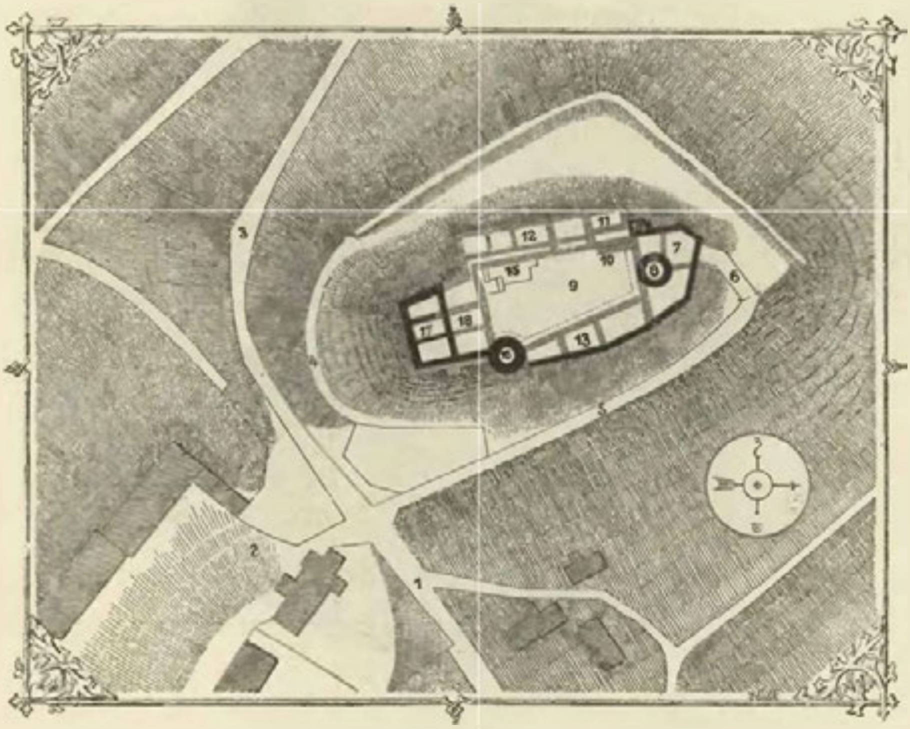
Plac neb *dvůr* čtverhranný jest nyní pěkně zelené prostranství, jinak však ohavností spuštění, neboť na všech stranách jsou pusté rozbořené zdi, a málo je tu památek po úpravě, která tu ještě před 100 lety panovala. Tehda zavírala dvůr pyšná stavení, jichž zdi do dvora hledící rýsováním a malbami zdobeny byly; zvláště podívání hodná byla západní strana, kdež se ve světnicích obrazy císaře Rudolfa II. a znaky rodin spřízněných se Škopky z Bílých Otradovic a Haranty z Polžic spatřovaly. Strana tato vyzdvižena byla znova (jak také základ pravidelný svědčí) v 16. věku, ze všech částí hradu nejpozději, a poněvadž jako zvláštní díl Harantům patřívala, říkalo se jí *Harantovská strana* na rozdíl druhé strany „proti dvoru,“ kteréž se říkávalo *Škopkovská strana*. Obě oddělení podlé zbytkův omítky a rýsování ještě posud lze rozeznati; neboť kdežto má Harantovská strana rustiku obyčejnou žlutavé a bílé barvy s pravidelnými obdélníky, má strana Škopkovská rustiku ozdobnější barvy šedé a rýsování rozmanitější, než má druhá strana.

V přízemí Harantovské strany jsou dvéře s kamennými obrubami a mohutnými štíty, z nichž jeden jest již uražen; podobně upravena jsou také okna. V tomto stavení dole ještě jsou dvě místnosti, ve kterých stařena Marie Kopecká nad 80 let stará († r. 1883, 12. prosince) od 55 let obývala. Pamatujíc hrad, když byl neporušen před ohněm, byla takořka živou kronikou posledních jeho osudův. V přední místnosti jest klenutá kuchyně, v níž jsou zbytky velikého krbu, kterýž později zazdili, poněvadž dřevěné sloupy, kterými byl přístřešek jeho podporován, shnily. Při tom i komín, jdoucí z téhož krbu, byl zazděn. Býval v témž krbě hák, na nějž se věšel kotel k vaření, a před krbem stupeň. V této světnici jsou také jediné starodávné malované dvéře a obraz staré Pecky (viz str. 110.).

Horní části tohoto stavení bývaly velmi úpravné. Pěknými schody přicházelo se k hornímu ponebí, kdež byla dlouhá chodba s dveřmi k světnicím, nad tím v druhém poschodí byla veliká síň s jinými světnicemi. Stěny světnic zdobeny byly obrazy z mythologie, a z 30 oken poskytovala se tu vyhlídka do rozkošného okolí. Schody ještě jsou, ač rozežrané od počasí a vyšlapané, a také chodbu lze spatřiti, ale ze světnic zůstaly jen hlavní zdi. Stropy již vzaly za své a zůstal jen ten blankytný strop, kterýž naše veškeré bytí a žití pokrývá, aneb dřevěné střechy kryjící první poschodí. Ve veliké síni poutaly zrak ještě před půl stoletím zbytky maleb, nyní tu není nic, kromě zbytkův ozdobného komína. Ještě spatříš kromě toho rozbitý krb v kuchyni, a z chodby u kuchyně k severu vchod do previtu. Dva komíny vysoko nad zříceniny vynikající, okna pustá, holé zdi a spousta strašlivá, to jest všecko, co se oku necvičenému na první pohled zjevuje. Neb jest ku podivu, jak část tato za 50 let zhynula. Ještě nějaký čas po ohni bylo na široké římse tohoto domu znáti obrazy králův a panovníků našich, ovšem již vybledlé, a pod jedním z nich ještě viditelný byl nápis „Ferdinand král Český XIX.“ Nyní ovšem není po římse, tím méně po obrazích ani potuchy. Podlé inventářů r. 1621 a 1622 zdělaných byly v tomto stavení světnice se sklepem, s kuchyní a sklepem špižním, pak fraucimor čili ženské světnice s 2 komorami a síní a j. v. V oddělení tom byla i kancelář páně Harantova. V přístřeší neb podkroví byly také světničky. Světnice a komory ty byly náležitě a bezpečně k obývání připraveny a všelijak spraveny, nářadí bylo ze dřeva tvrdého neb měkkého, avšak barvou olejovou natřeného, stolice a sedadla kanavazem nebo suknem potaženy. V dolejším sklepě byla veliká zásoba nádobí cínového a měděného, totiž konvic, mis (321 kusů), talířů (120), šálků, svícnů, umyvadel a t. p., v sednicích, v truhlách a almarách veliká zásoba šatů chodécích a na ložích mnoho šatů ložních. Ve sklepě dlouhém se zelenými dveřmi byla almara zelená a v ní knihy, které panu Harantovi patřily. Některé z nich byly latinské, jiné české a jiné německé. V dolejší kanceláři, kde pan Harant sám býval, visela tabule, jak se úroky v celém království sčítají, potom uloženy tam byly nástroje hudební, neboť pan Harant byl také výborný hudebník. Ve fraucimoru byly klavikordia dvě, jedno malé a jedno veliké, a regal s dvěma mutacemi. V komoře, do níž se šlo skrze fraucimor, byly 2 páry bubnů vlaských.

Stavení nad branou nebývalo od prvopočátku takové, jak se nyní spatřuje. Jisto jest, že bývala vedlé průjezdu *hrubá okrouhlá věž*, jížto svršek chatrný již r. 1662 sbourali a sňali, tak že zbyl z ní spodek, ze dvora ovšem neviditelný, poněvadž nad ostatní stavení nevyniká. Věž tato jest od 16. věku docela zastavena, což za starých dob býti nemohlo; musila svobodně státi na tu stranu k průjezdu, sice tu

stála marně a zbytečné. V 16. věku, když bylo zle o místo, zastavena jest tato část docela a dostala nynější svou úpravu. Dole při vrátnici jsou sklepy, v nichž prý koňské stáje bývaly. Někde v těchto místnostech snad bývaly pekárna, sklep pro chování chleba a síně, kde se mouka chovala. Nahoře nad branou bývala veliká světnice čtyřmi okny osvětlená, které se říkalo *Veselka*. Jméno to (pokud známo) již ke konci 16. věku obvyklé dostala z této příčiny: Hrad Pecka byl jednou nepřátely obléhán. Dlouho se obležení bránili, ale již jim síla docházela, poněvadž nepřátelé byli neunaveni v útocích. Tu si pomohli lstí. Právě byla poslední noc masopustní, když se osvítila světnice Veselka a slyšeti z ní bylo zvuky skočné hudby. To bylo svatební veselí bez ženicha a bez nevěsty, neb obleženým nebylo ani do smíchu ani do tance. Ráno poslali nepřátelům, jakožto prý zbytky svatebního kvasu, několik chutných ryb a něco vína, kteréž ještě tak tak na hradě sehnali. Nepřátelé vidouce tento dar a domnívajíce se, že jest na hradě všeho hojnost, pravili prý mezi sebou: „Bratří! táhněme raději odtud; na této pecce bychom si mohli



Plán Pecky.

Vysvětlení plánu: 1. Cesta z městečka; 2. bývalý dvůr; 3. druhá cesta od západní strany; 4. stará cesta; 5. cesta ke hradu; 6. most; 7. brána s vězením a nad tím světnicí Veselkou; 8. věž; 9. dvůr neb plac; 10. schody k novému paláci neb Harantovskému domu; 11. kuchyně; 12. veliká síň nejhořejí; 13. byt Valdických převorův; 14. previt; 15. vchod do sklepův; 16. veliká věž s vězením; 17. starý palác; 18. světnice k němu přistavené.

snadno zuby vylámati“ [1]) Na ten čas nelze ani tuto světnici ani vedlejší místnosti hořejší ohledati, poněvadž k nim není přístupu.

Známý náš znatel starožitností, pan konservator Beneš, pamatuje se na Veselku, když ještě jako malý chlapec na Pecce přebývaje, veliký svazek klíčů na drátě spjatých nosíval. Ve Veselce prý bývaly pěkné malby. Také se ukazovalo nad branou okno, odkud prý volala Anna Saloména na Haranta, manžela svého, když mu vítr klobouk vzal, aby dal na hlavu pozor. Podlé dílčích cedulí r. 1594 zdělaných byly vedlé Veselky dva sklepy, předsíň a ještě jiný sklep a nad ní dvě světničky dřevěné a při nich dvě komůrky a kuchyňka. Podlé inventáře r. 1621 zdělaného visel ve Veselce na stěně obraz veliký císaře Rudolfa II. a obrazy dvou manželek páně Harantových; se stropu visel svícen mosazný rozložený. V komoře za Veselkou bylo na 4 ložích vystláno peřin větších a menších 14 kusův a v truhle zelené šaty chodécí páně Harantovy a manželky jeho. [2])

[1]) Podobná pověsť vypravuje se o Karlšteině. [2]) Popis jich v Pam. arch. III. 39.

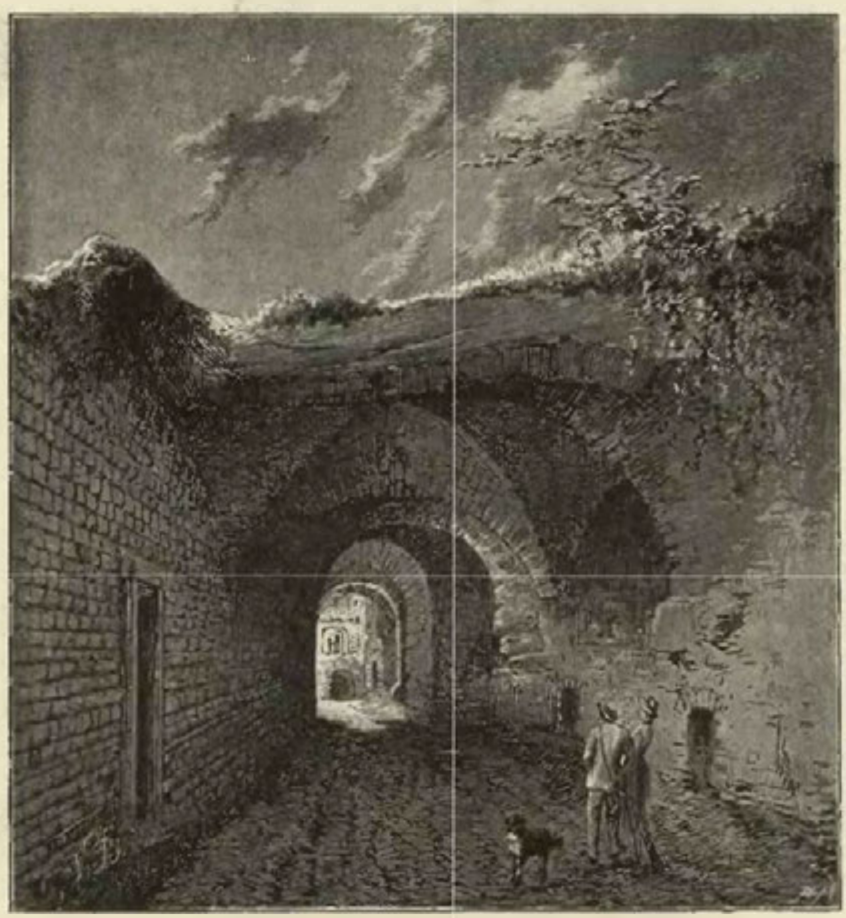


Hrad Pecka.

Odtud ke druhé čili veliké věži bylo úzké stavení s několika světnicemi. Tu bydlívali v prvním poschodí převorové kláštera Valdického, nad tím prý byly světnice, kterým říkali soudní světnice, domnívajíce se, že tu souzeni bývali zločinci. Ale pověsť tato nemá ani za mák pravdivého jádra, a stará Kopecká také o tom nic nevěděla.[1]) Část tato se úplně sřítila a jen místy zůstaly vysoké kusy zdí. Podlé tohoto stavení jakož i podlé stavení u brány šly na straně dvoru v prvním i druhém poschodí kamenné pavlače, kteréž na silných pilířích spočívaly a jež r. 1834 naschvál a lehkovážným způsobem strhli. Nad tímto domem bývala prý střecha s povydanými dřevěnými štíty a námětky, v nichž několik světnic podkrovních bývalo, avšak již na starém obraze Pecky spatřuje se pouhá střecha s vysokým komínem. Zde bezpochyby bývaly „světnička slove za kuchyní, sklípek, nad ním kuchyně, bílý sklep, síně velká kamenná, při ní světnice slove nad kuchyní, při té světnici sklep a kancelář, komory hořejší tři ode dřeva vystavené, světnice naproti i s komorou,“ které se v dílčích cedulích r. 1594 připomínají.

Veliká věž, kteréž se dotčený dům koncem svým dotýká, stála při rohu starého paláce, jakožto poslední páně útulek a obrana přední cesty, kteráž vedla po východní straně hradu. Původně totiž, než postaveno jest popsané stavení s byty Valdických převorů, stála při hradbách. Branka do ní bývala ve výšce druhého poschodí, jako bývalo u všech starých věží, a dokud nebylo tu dotčených světnic a stavení

[1]) Také v dílčích cedulích r. 1594 není o tom zmínky.



Vnitřek hradu Pecky.

podlé hradeb, chodilo se k brance po pavlači. Když pak v 15. neb 16. věku světnice ty přistaveny, chodilo se ovšem do věže přímo z poslední světnice. Zvenčí má věž tato jen 2 okna: část její, která stála o sobě, má ještě rustiku, ostatní část, která stála mezi staveními, má bílou omítku. Nejdoleji v ní jest vězení zasypané, do něhož ještě v 17. věku vězně sázeli (spouštěli je prý otvorem v dřevěném stropě). Nad tím bývaly světnice některé, jedna nad druhou, a nejvýše sroubená světnice, v níž bydlíval pověžný. Ještě na konci předešlého století měli na Pecce troubu, kterouž hlas pověžného sesilován byl.

Jižní dům (r. 1594 štok dolejší) na skále stojící a do čtverhranu založený byl *palácem* neb *velikým domem* ve 14. věku. Neb za jisto lze pokládati, že byly na Pecce kromě krajních vysokých zdí jen brána, obě věže, některá světnice k hradbám přistavená a palác; ostatní domové a příbytkové postaveni teprve později, když hynula stará prostota a potřeba větších příbytků (zvláště když tu vládli dva páni) nastávala. Dotvrzuje se to i tím, že se na venkovských zdech západních a východních domův okna spatřují a spatřovaly, což jest proti všem středověkým pravidlům a platí zejména o východním štoku nad samou cestou ke hradu. Co se týče úpravy paláce, spatřuje se tu vedlé starých zdí a staré úpravy mnoho ze 17. věku. Na starší dobu upomínají okna s veníři nahoře zaokrouhlenými v 1. poschodí a střílny ♁ v 2. poschodí. Sem a tam spatřuje se nějaký výklenek, zazděné dvéře a zazděná okna; ostatek jest kopec ssutin travou porostlý. Na straně ke dvoru jest omítka nová a rýsování na ní bylo obzvláště pěkné, jak již shora doloženo. Do jihozápadního rohu 1. poschodí kladli někteří kapli, majíce za kapli každou klenutou světnici. O části této máme krátké vypsání v dílčích cedulích r. 1594. Za věží byl sklípek malý s mazhauzem čili síní prostrannou. Veliká světnice měla od starých dob jméno *Rozkošná*, bezpochyby pro svou pěknou úpravu. Při ní byla komora. Vedlé světnice Rozkošné (tak smýšlím) byla světnice *Hvězda*, snad tak řečená od klenutí svého, a světnici pod ní se říkalo *Lucerna*. Kromě toho tu byly komora podlé

Lucerny, naproti sklep se síní a světnice nová nepřipravená se sklepem. Z mnohých znakův, které tu bývaly, nezbylo nic. Před půl stoletím znáti bylo Harantovský a Škopkovský znak, jakož i nad posledním oknem k severu tabulku, která zvěstovala jméno umělce, jenž tu maloval. „Jan Novák, malíř 1595“ bylo tu psáno.

Pod starým palácem zachovaly se staré *pivné a vinné sklepy*, jichž jest šest. Jde se k nim ze dvora u rohu jihozápadního. Ve druhém z nich, který má na východní straně živou skálu, spatřuje se strom zkamenělý. Jiní dva sklepové položeni byli na východní straně a měli otvor ve zdi, kterýmž se do příkopu přicházelo. Lid sobě vypravoval, že vycházela odtud chodba až pod potok a končila se v lese Odnoži.

Zvenčí jsou zříceniny hradu z nejedné strany malebné. Harantovský díl jest více jednotvárný, poněvadž se stavení toto, ze všech nejnovější, až pod střechu udrželo. Zde lze patrně rozeznati starší část při bráně od mladší teprve mnohem později postavené, jakož i to, jak se palác stavbou svou od štoku Harantovského liší. V koutě mezi oběma na domě Harantovském spatřuje se dobře zachovaný previt na dvou kamenných krákorcích položený. Z východní strany jsou zříceniny malebnější, poněvadž část tato nejdříve se sesula a ze země zdi nestejné výšky a rozmanitého tvaru i s tou věží na polo vybořenou vynikají.

2. Dějiny hradu a jeho pánův.

Zdá se, že název Pecka patřil hoře, než tu hrad povstal, a že nově založenému hradu název tento po hoře dán. Kdy se to stalo, není známo, ovšem však stál hrad již na počátku 14. věku, když tu pan *Budivoj z Pecky* (r. 1322) vládl.[1] Roku 1365 vyskytují se jako páni Pecky tři bratří, *Hereš*, *Mutina* a *Jan*,[2] kteří se potom rozdělili. Hereš, který se již r. 1363 připomíná, obdařil r. 1371 oltář v kostele Peckovském a zemřel před r. 1387. Polovice vsi Sukorad, která k dílu jeho patřila, spadla na krále.[3] Mutina držel za svůj díl vsi Borovnici, Stankov, Stupnou, čtyři krčmy a mlýn v městečku Pecce a půl vsi Sukorad, což vše po jeho smrti r. 1381 na krále spadlo.[4] Jan Pecka z Pecky, který měl hrad a městečko za díl, obdržel i díl Mutinův darováním královským, a vyskytuje se jako patron kostela zdejšího v l. 1385—1399 sám[5] a roku 1401 se svým synem *Budivojem*, jinak *Buzkem.*[6] Tento byl ženat s Bolkou (z Lemberka?) a připomíná se do r. 1417, kdežto se s ním také *Ratibor* a *Václav z Pecky*, snad bratří jeho, vyskytují.[7]

Od r. 1407 vyskytuje se v držení Pecky *Jarek ze Železnice* odjinud *z Pecky*, erbu orlice, pán na onen čas na slovo vzatý, který stál r. 1399 při jednotě panské[8] a kostelům na svých panstvích mnohá dobrodiní učinil. Roku 1411 učinil štědré nadání klášteru Jablonskému na záduší všeho rodu Lemberského, z něhož také po matce své pocházel, a Buzka z Pecky a jeho manželky. Roku 1417 daroval ještě s jinými 16 kop platu v Bukovině, Nedařiské, Videchovci a Tetinské Lhotě ke kostelu pod Peckou, tak aby farář druhého střídnika na stravě choval a větší povinnosti na sebe vzal, nežli posud bývalo.[9] Asi v ta léta neb před tím pojal za manželku Ernuši, dceru Markvarta Hádače z Rovně na Chrudimsku,[10] skrze kterou vešel v držení nějakého zboží v tamní krajině, jakož se i stal r. 1426 pánem na Verdeku.[11] Smýšlení jsa přísně katolického, hájil a bránil řády katolické.[12] Z těch příčin oblehli Sirotci hrad Pecku na začátku srpna roku 1432 a zároveň se položili před dvěma jinými hrady sobě odpornými, totiž Frydšteinem a Potšteinem. Kdežto však Frydštein hned se poddal, drželi se na Pecce a Potšteině přes hromnice r. 1433, a tu teprve pan Jarek podstoupil s nimi smlouvu.[13] V držení hradu zůstal, než musil se přidati k Sirotkům a řády podobojí na svých statcích propustiti. Zemřel r. 1434 po vánocích.[14]

Vaněk z Pecky, Jarkův syn, vyskytuje se poprvé r. 1434 a potom častěji,[15] drže po otci Pecku a Semily. Roku 1440 přítomen byl na sjezdě krajském v Čáslavi.[16] Obdržev r. 1448 od mateře své Ernuše zápis na věno její v Uherčicích, uvázal se v ty dědiny r. 1451 po smrti její, ale r. 1456 je zase prodal.[17]

---

[1]) Tab. vetust. 329. Starší spisovatelé pletli Pecku nedůvodně s Pískem. Také zprávy o pánech Jablonských, kteří prý drželi Pecku, patří mezi bajky. [2]) Lib. conf. I. G 5. [3]) Arch. Vratisl. Rel. tab. I. 440, DD. 13 f. 8. [4]) DD. 13 f. 5. [5]) Lib. conf. III. A 29, V. Q 4 VI. A 9. [6]) Lib. conf. VI. B 18. [7]) Lib. erect. X. L 4, XIII. a f. 115. [8]) Arch. č. I 61. Držel Smiřično, Semily, Olešnici a nějaký čas Lemberk. [9]) Lib. erect. VIII. f. 125, X. L 4. S Jarkem vyskytuje se r. 1407 jako spolupatron kostela zdejšího *Jan z Pecky* (Lib. conf. VI. J 11), který s Jarkem vešel také v držení Radikovic (DD. 15 f. 18—20); r. 1419 držel po Jarkovi Smiřično (Lib. conf. VII. K 6) a naposled se vyskytuje r. 1422 (Arch. v Litomyšli). Plat jeho v Milovicích spadl r. 1456 na krále (DD. 16 f. 28). Synem jeho byl snad *Léva z Pecky*, který bydlel r. 1433 v Litomyšli (Arch. č. III. 507). [10]) DD. 33 str. 260. [11]) Arch. č. III. 497 [12]) Fr. v. Bezold K. Sigmund oc. II. 166. [13]) Bartošek. [14]) Staří letop. str. 91. Zde stojí r. 1435, poněvadž se počínal nový rok hned po vánocích. [15]) Paprocký o st. pan. 227, arch. č. II. 68—69. [16]) Arch. č. I. 255. [17]) DD. 21 str. 59.

V ty časy také na Semilech přebýval.[1]) Až do r. 1463 se připomíná,[2]) a potom již mužského potomka z rodiny bohatýrské Peckovských z Pecky nebylo: neb i *Jaroslav z Pecky*, jenž byl ve službách Mikuláše Trčky z Lípy a r. 1450 pánům z Rožemberka opověděl, se potom již nepřipomíná.[3]) Dědičkou panství Peckovského stala se *Kateřina z Pecky*, snad dcera Vaňkova, kteráž byla vdána za pana *Protivu z Rožmitála* a jemu Pecky postoupila Roku 1468 vyskytuje se pan Protiva v držení Pecky i Semil.[4]) Avšak když pan Protiva zemřel (r. 1473 neb 1474), uvázal se v Pecku bratr jeho *Lev z Rožmitála* a tiskl Kateřinu velice, chtě jí vyplatiti jen polovici peněz jí zapsaných, totiž 3000 kop.[5]) Potom prodal Lev hrad Pecku s panstvím *Mikuláši mladšímu Hořickému z Hořic.*[6])

Tento pán býval hofmistrem krále Jiřího, potom purkrabí kraje Hradeckého, později nejvyšším písařem. Znám jest jako horlivý přívrženec strany podobojí a proto pokládán byl od vrstevníků „za věrného a upřímného Čecha." Ujímal se kněží a měšťanů vězněných na Křivoklátě a přes vůli královu dojel na Lipnici pro biskupa Luciana, který podobojím kněží světil. Také manželka jeho, Anna z Ostrovice, horlivě jednotu bratří českých ochraňovala.[7]) Na vojnu Loketskou vypravil r. 1505 sedm pěších a vůz, a do kostela Peckovského daroval r. 1509 zvon.[8]) Úřad písařský prodav neb lépe řečeno sfrejmarčiv, zemřel r. 1515 dne 16. prosince a pochován jest v kostele Týnském v Praze.[9]) Následoval po něm v držení Pecky *Vilém Hořický z Hořic* (r. 1518), jenž býval dvořenínem na králově dvoře v Budíně.[10]) Ještě téhož roku nabyl Pecky *Mikuláš Libák z Radovesic*,[11]) král. prokurator, který zemřel před rokem 1524, poručiv statek svůj všechen Samsonovi z Fulšteina a Strachotovi z Kralovic.[12]) Avšak již r. 1524 seděl na Pecce *Jindřich Kutnaur z Kutnova.*[13]) Týž jsa ženat s Eliškou z Běšin, býval purkrabí kraje Hradeckého, táhl r. 1526 proti Turkům a zapsal posledním pořízením r. 1526 dne 23. července daným statek svůj všechen *Zikmundovi z Košíně* a *Piramu Kapounovi ze Svojkova*; zemřel nedlouho potom.[14]) Piram splativ Zikmunda, vládl na Pecce ještě r. 1532, ale toho neb následujícího roku prodal ji *Janovi Litoborskému z Chlumu.*[15]) Zboží Peckovské obsahovalo tehda Pecku zámek, dvůr pod zámkem, městečko, vsi Lhotu, Stankovy, Kaly, Bukovinu, Vřesník celé, v Dobeši c. t. m., Miletínek, dvůr popl. a ves, Třemešnou, Stupný, Novou ves c. t. m., Bělou, Radim, Štikov, Uhlíře vsi celé, v Javoří dvě vsi celé, Vidochov, Vidochovec, Bukovinku, Nedařice vsi celé, Borovnici, Vidoníčky c. t. m., v Byšicích dvůr poplužný řečený Nový dvůr, v Čisté, Hořicích a Vidoni platy.[16]) Jan přikoupil k panství tomuto zboží Novoveské a jiné menší statky a získav takto velikou krajinu, na tom všem panství (r. 1541) manželce své Saloméně z Vartemberka 625 k. věnoval.[17])

Jan zemřel roku 1542 dne 11. září. Synové jeho *Hašek, Jiřík, Vilém* a jiní bratří *Litoborští z Chlumu*, odprodavše od panství některé části, prodali potom zbytek panství Peckovského i s hradem a zboží Novoveské (r. 1543, 23. října) *Jindřichu Škopkovi z Bílých Otradovic* za 8750 kop gr. č.[18])

Vývod Škopkův z Bílých Otradovic.

Mikuláš ⚭ Anna z Onšova

Jindřich 1536 † c. 1566 ⚭ Hedvika z Hořiněvsi 1536—1548 na Psářích a Zvěstově

Jan starší 1551 † 1583 ⚭ 1. Markéta z Doubravan 2. Anna z Holovous † c. 1600

Karel 1583 † j. 1603 ⚭ Barbora ze Stropčic 1594	Petr 1583 † 1625, 17. Decb. ⚭ 1. Anna Bukovská z Hustířan 1598 2. Anna Ozanna z Ryzemburka 1605 † 1626, 12. Jan.	Adam 1583—1624	Kunka 1583 ⚭ Zdeněk z Dohalic na Veselí (•) 1591 † j. 1599

Adam † 1625 Anna † 1606

Jindřich Škopek ženat byl s Hedvikou z Hořiněvsi, s níž splodil syna *Jana*. Tento byl již r. 1551 svéprávným, kdež obdržel od krále mocný list, a oženil se potom s Markétou z Doubravan, s níž splodil syna Karla. Po smrti této své manželky pojal Annu, dceru Petra Holovouského z Holovous, s níž splodil syny Petra a Adama a dceru Kunku. Za Maxmiliana II. byl radou a na Pecce prý mnoho stavěl. Zdá se, že starý hrad málo výstavný rozšířil a teprve synové jeho stavbu hradu dokončili. Posledním svým pořízením r. 1583 ve středu po třech králích na zámku Pecce zdělaným odkázal synům Pecku s příslušenstvím, manželce své pak odkázal 3000 kop míš. i s věnem svým, užitky dvoru Miletínka a několik vsí a kromě

[1]) List z r. 1450 v arch. Třeboň. [2]) DD. 16 f. 78, acta admin. C 4. [3]) Arch. Třeboň. [4]) Arch. Třeboň. Roku 1473 dal dvůr Borky v manství Janovi z Habru (DD. 24 str. 352). [5]) Archiv č. IV. 287 O Kateřině srov. děje Domažlic. [6]) DD. 24 str. 28. Hořický připomíná se seděním na Pecce poprvé r. 1481 (DD. 5 str. 401). Viz i archiv č. IV. 202, a V. 409, 482, archiv Kutnohorský. [7]) Jirečkova Rukověť II. 65. [8]) Archiv č. VI. 318, Heber's Burgen II. 14. [9]) Staří letop. 392, Veleslav. Kalend. Mikovcovy Star. I. 90. [10]) Reg. 3 J. k. s. F 10. [11]) Viz děje Miletínka. [12]) Reg. půh. k. s. 1518 A 15, 4 J. B 6-7. [13]) Kniha Kutnohorská sml. r. 1514 K 5. [14]) DZ. 2, L 11—12. Viz i Reg. 2, F. k. G 1 též 2 J 2 odd. A 4. [15]) Reg. 6 F. k. s. D 3, G 17. [16]) DZ. 7, A 6. [17]) DZ. I, B 3. Ves Brtví získal od Marše Kule z Chotče směnou za ves Hřídelec. Býval nejv. písařem (r. 1523—1525), purkrabí na Karlšteině, (r. 1530—1537) a podkomoří měst věnných. [18]) DZ. 5, J 1, 8 O 24, 44, E 7.

toho jí vykázal za byt dům nový Bělehrad v Nové vsi.[1]) Zemřel téhož roku. Dcera jeho, Kuna, vdala se r. 1591 dne 9. ledna za Zdeňka Bořka Dohalského z Dohalic,[2]) synové pak, z nichž nejmladší byl ještě r. 1597 pod poručenstvím mateře své,[3]) učinili r. 1594 dne 14. června rozdíl o statky otcovské. Karlovi dostala se polovice hradu Pecky v tu stranu k pivováru či část jeho západní a severní, polovice pivováru a mlýna pod zámkem, Nový dvůr, mlýny Jechovský a Fantovský v Nové vsi, polovice městečka, vsi Stupný, Uhlíře, Štikov, Videchov, Videchovec celé, v Nedařici jeden osedlý, v Nové vsi díl a kostelík Byšický.[4]) Pro *Adama Škopka* vybrán a vzat jest vedlé nařízení soudu zemského tento díl: půl hradu Pecky na té straně proti dvoru, polovice pivováru a mlýna, dvůr poplužní při zámku s lednicí, mlíčníkem, chmelnicí, mlýn a pila v Bělé, lom kamene mlýnského v Hoře Novoveské, dvůr popl. Rašín, polovice městečka, vsi Bělá, Borovnice, Lhota, Staňkov, Vidonice s kostelíkem, Bukovinka, Rašín a mlýn Beránkovský.[5]) Ke společnému držení zůstaly na hradě světnička nejdolejší u mostu, pekárna, sklep pro chování chleba, síně, kde se mouka chovala, most, vězení pod ním a láznička. *Petrovi* konečně dostaly se tvrz Bělehrad se dvory popl., Nová ves, Brtví ves, Javoří dolejší i hořejší, Bukovina, Kal, Třemešná, Vřesník, Tetín a Dobeš.[6])



Věž v Pecce.

Po rozdělení tom stavělo se zase na Pecce, a znenáhla obdržela asi tu tvářnost, kterou měla před posledním ohněm. Karel oženil se pak s *Barborou Miřkovskou z Tropčic*, jíž (vkl. roku 1594 ve čtvrtek po sv. Marku) na díle svém 2000 kop míš. věnoval.[7]) Jestli že zápisu tomuto odpíráno ze strany bratří jeho, tím větší odpor zdvihl proti tomu bratr jeho Adam, když bezdětný Karel první zápis zrušil a manželce své r. 1600 na dílu svém 20.000 kop míš., zač asi celý díl stál, věnoval,[8]) a nedlouho potom zemřel, tak že Barboře statek dotčený sám připadl. Avšak poněvadž byly na dílu tom též dluhy, zdělána s Barborou skrze pány od soudu zemského nařízené smlouva (r. 1604, 28. června) a prodán jí za 29.000 kop míš. celý díl n. Karlův kromě svršků, poněvadž je od předešlého manžela svého darem obdržela.[9])

Roku 1603 dne 12. května vdala se Barbora za slavného českého pána *Kryštofa Haranta z Polžic* a *z Bezdružic*. Přínos byl na Pecce. Toho roku dne 25. října oba manželé sobě veškeré jmění dskami zemskými zapsali. Roku následujícího dne 26. srpna porodila Barbora dcerku a pokřtěna byla dne 30. t. m. vodou Jordanskou, kterou byl otec ze svaté země přinesl, i nazvána Rozina Alžběta. Roku 1607 dne 10. července o polednách zemřela paní

---

[1]) DZ. 21, N 3—9. Úředníkem byl tehda Marek Chrpa Mezenský z Mezného (Reg. 26, F. k. s. A 4). [2]) Janderovy paměti Hořické V. r. 1663. [3]) DZm. 72, D 39. Srovnej i DZm. 74 J 2. [4]) DZ. 179, A 18, Pam. arch. III. 40. [5]) Archiv DZ., DZ. 189, J 8. [6]) DZ. 132, Q 12. [7]) DZ. 27, D 16. [8]) DZ. 129, H 25. [9]) DZ. 179, A 18. Viz i DZm. 144, F 19.

Barbora, majíc děcko poroditi, i s děckem v domě na Malé straně Pražské. Mrtvola její dovezena pod Pecku a tam v kostele pod kruchtou pohřbena. S ní, jak se podobá, pochováno bylo z velikého dílu také štěstí domácí Harantovo. Oženil se sice po třetí r. 1609, 16. listopadu v domě Lobkovském s třetí manželkou svou Annou Saloménou Hradišťskou z Hořovic a na Vildšteině, při čemž svatební veselí s velikou slávou a u přítomnosti panujících osob slaveno, avšak paní, ač šlechtična vznešená a bohatá, nenahradila mu předešlé ztráty; alespoň sám o ní vysvědčuje před smrtí svou, že byla vrtkavá a nestálá a nad to hrdá, s poddanými nemírně nakládajíc. Roku 1610 narodil se mu na Sosni syn Jan Vilém, jemuž byl císař Rudolf kmotrem.[1]) Nad tímto synem a jinými dětmi, kteréž by měl, ustanovil (r. 1611) manželku svou dskami zemskými za plnomocnou poručnici, pokud by umříti měl. Roku 1612, 19. listopadu prodal Adam Škopek paní Saloméně díl svůj hradu Pecky s panstvím, vyminiv si toliko pohřeb ve



Pecka ze strany západní.

sklípku v kostele, za 36.000 kop míš.,[2]) tak že nyní rozdělení zámku mezi dvě rodiny přestalo, neboť polovice patřila Harantovi a polovice jeho manželce.

Kryštof Harant byl pán bohatýrský a ctnostný, jehož heslem bylo: Virtus ut sol micat, srdce upřímného, šlechetného a dobrého. Ačkoli sobě časem a při dobré příležitosti rád vtip a žertík dovolil, však nikomu tím nechtěl ublížiti a hned napraviti hleděl, vida, že by z toho co horšího pojíti mohlo. A tolikéž sám vysvědčuje o sobě ve spise svém, kdež dí: „Lásky a příznĕ, leč pravdou a upřímnou věrností dosáhnouti se nestrojím.“ A více: „Abych komu svým spisem ubližovati chtěl, toho se jako poctivý pán snažně vystříhám.“ Avšak právě tato jeho úslužnosť k jiným, že se dal snadně přemluviti, a spolu také jeho ctižádostivosť byly potom hlavní příčinou jeho nešťastného skončení. Jak se dobře znal v několika jazycích, kterak byl vysoce vzdělán ve vědách a hudbě, o tom zřetelně svědčí spisy jeho, v nichž se rád vědomostmi svými chlubívá. Bylť také výborný kreslič, neb všechny obrazy, které

[1]) Erben v předmluvě k vydání cest Harantových, Mittheilungen z G. d. D. XII. 281, Jirečkova Rukověť. [2]) Dsky zemské 135, K 1, 189, J 8.

přidal k vypsání cest svých, kreslil sám. Že pak byl výborný plavec, velmi vycvičen v rytířských uměních a nad to silný a obratný, toho nejeden doklad se nachází.

Kryštof Harant býval ve dvorských a zemských službách, platně sloužil panovníku a vlasti, začež docházel všelijakých odměn; nejlepším však uznáním za platné služby bylo povýšení jeho do stavu panského, které se stalo na přímluvu císaře Rudolfa II. r. 1603. Největší slávu však získal si vypsáním cest svých. Roku 1598 dne 2. dubna vyjel z Čech s panem Heřmanem Černínem z Chuděnic, jel pak do Benátek, odkudž se na ostrovy Zakynthos, Krétu a Kypr do Svaté země dostal. Tu se vyplnila dávná ouha jejich, neboť nábožní páni navštívili všechna svatá místa a dali se potom do Aegyptu a pusté Arabie, odkudž se teprve ke konci téhož roku do Benátek navrátili.

Ač byl horlivý katolík, přestoupil přece po r. 1617 k víře podobojí a dílem ze ctižádostivosti, dílem přemlouván byv přátely, přidal se ke stavům odbojným. Od těch dob dal se potřebovati jako kommissař a vůdce nad vojskem, také přijímal úřady a hodnosti od krále Bedřicha. Když tedy panství strany té r. 1620 vyvráceno, odejel Harant z Prahy na Pecku a důvěřuje příliš velikomyslnosti svých protivníkův a spoléhaje snad na platné služby, které činíval rodu Rakouskému, zůstal na témž statku svém, kdežto jiní kvapně utíkali. I přijelo pro něj roku 1621 dne 23. února oddělení vojska nejvyššího Albrechta z Valdšteina a jali jej. I vypravovalo se potom mezi lidem, že když s nimi z hradu vyjel na zvoditý most, strhl se vítr veliký a vzal jemu s hlavy klobouk. Tu prý řekl Harant, jako předvídaje konec svůj, tato slova: „Kdybych byl Římanem, ihned bych se vrátil, a dnes bych nešel z domu ani krok.“ Byv počátkem měsíce března z Jičína do Prahy dodán, uvězněn jest na hradě Pražském. Ve vyšetřování dáváno mu kromě jiných za vinu, že byl při obležení Vídně jako generál dělostřelectva a do hradu císařského stříleti dal. I odsouzen jest hrdla, cti a statkův a dne 21. června na Staroměstském náměstí mečem odpraven. Před smrtí svou naříkal, že mnoho zemí projel, ve velikých nebezpečenstvích býval, za kolik dní chleba nevídaje, pískem se jednou zasypal, ale ze všeho mu milý pán Bůh pomohl, až teprve ve vlasti potupnou smrtí zemříti musil. [1])



Starý krb z hradu Pecky.

Jmění jeho všechno zabráno. Polovice Pecky prodána dne 1. listopadu roku 1622 ovdovělé Anně Saloméně, a to proto, poněvadž měla na statku tom pohledanosti tolik, že komoře ze stržených peněz jen málo vybývalo. [2]) Nezachovala se podlé poslední vůle Harantovy, nýbrž přestoupila nejen sama k víře katolické, ale dala také všecky děti své s Harantem splozené v ní vychovati. Léta 1625 vdala se za téhož Heřmana Černína z Chuděnic, kterýž býval Harantovi tovaryšem na jeho cestách. Zemřela teprve r. 1637. Ještě než se vdala podruhé, prodala roku 1624 v pondělí po svatém Jakubu panství Peckovské *Albrechtovi z Valdšteina* za 130.000 kop míš. nikoliv dobrovolně, nýbrž z donucení. Neboť kníže chtě panství to míti, poslal na ně 300 jezdců pluku Pappenheimova, kteří brali dobytek a co se jim hodilo. Když pak se přes to vdova neobměkčila, poslal rytmistra svého s 300 koňmi do zámku a paní soužil, až k prodání svolila. [3]) Zaplacen ovšem statek nebyl, nýbrž zaplacení vzala na sebe teprve komora česká r. 1636.

Kníže připojiv Pecku ke knížectví Frydlantskému, dal odtud dvůr Rašín a Novou ves a Uhlíře osobám šlechtickým pod léno, zámek pak Pecku s městečkem a vsi Lhotu, Stankovy, Vidoničky, Borovnici, Videchov, Videchovec, Štikov, Bělou, Radkyni, Černín a Stupný se dvory v Pecce, Nedařicích, Černíně a Nový dvůr r. 1627 dne 8. prosince nově založenému *klášteru ve Valdicích*, kterýž nad to hojně statky

[1]) Erben, Bílek, děje konf. 137. [2]) DZ. 194, L 20, Bílek, děje konf. [3]) DZ. 293, B 13, Pam. arch. III. 40.

a penězi obdařil. [1]) Mniši tohoto kláštera kartouzského rozšířili panství toto, připojivše k němu Radim knížetem darovanou a skoupivše v letech 1661—1718 okolní statky Sobčice, Podhorní Újezd, Ostroměř, Hradištko a Vojice, ovšem že zase Černín a Nový dvůr prodali. Když pak dotčený klášter v Kartouzích řečený r. 1782 zrušen jest, připojena jest Pecka s ostatními statky k *náboženskému fondu* a spravována jest z Kartouz. Roku 1824 dne 13. dubna prodáno panství toto veřejnou dražbou a koupil je kníže *Ferdinand z Trautmansdorfu*, jehož rodu s panstvím Kumburským posud náleží.

Hrad mezitím se nacházel ještě v dosti dobrém stavu. Za duchovní vlády bydlíval tu purkrabě na zámku, také východní jeho část pro převora a mnichy, a západní, jak svědčí zbytky dnešního dne, v dobrém stavu udržovány. Tolik ovšem, kolik potřeba bylo na zachování celého hradu, naň neobracováno již z té příčiny, poněvadž se všech místností nepotřebovalo. První zhouba stihla starší části. Tak na př. již v 17. věku věž u brány stržena a s ostatním stavením srovnána. Zvoditý most již chatrný dal převor P. Diviš Müller r. 1710 rozmetati a na jeho místě nynější most zříditi. Také dotčené sochy před hradem bud od něho aneb některého z jeho nástupců pocházejí. Za administrace státní nejen nic na opravu nevykládáno, anobrž ročně 200 fl. na ničení a hubení placeno. Přes napomínání upřímného vlastence, že by peníze ty i k zachování stačily, dal purkrabě Florian Groh starý palác rozmetati, poněvadž potřebovali kamení k vystavení dvou domů v městečku. Ostatní části byly sice pod střechou, ale když r. 1813 střecha východního domu silnou vichřicí stržena, tuť rozpadávala se i tato stará vetchá část a konečně se sesula tak, že nelze dnešního dne ani rozdělení její poznati. Ještě však stál západní dům, v němž bydlel nějaký úřední sluha, a dvě světnice u věže. Ale i ty vzaly brzo zkázu. Roku 1830 dne 31. července vyšel v městečku oheň, kterýž byv povětřím rozdmýchán, po městečku divě skákal a větší jeho část zničil. Žhavý došek vyletěl také na zámek, kdež dvě hodiny doutnal, nebyv pozorován, když pak vyšlehl plamen, nemohlo se rychle pomoci, a tak zničena i poslední posud dobrá část Pecky. Na krytí pustých domů nejen nic nevynakládáno, nýbrž nebráněno nikomu, jestliže ničil a hubil. Pro několik kamenů bourány celé zdi. Kus po kuse padal, ač bylo blíže kamene dosti a snad i za menší peníz. Tak zůstaly jen zmíněné dvě světnice, útulek dotčené stařeny, posledního člověka, který na Pecce bydlel.



Ukázka sgrafita z hradu Pecky.

3. Rozmanité příběhy.



Mezi panstvím Peckovským a Kumburským byly r. 1529 nemalé roztržky. Škodil totiž lidem na Peckovsku lotr a psanec Roháč z Brda, kteréhož lidé na Kumbursku přechovávali. A když vyslal v létě Piram Kapoun ze Svojkova lidi své na Kumbursko a ti dotčeného člověka jali, tu hned lidé ze vsi Brda opověděli se rychtáři té vsi a z rozkázání Jiříka z Rozhovic, úředníka na Kumburce, na poplach udeřili. Peckovští zatím se byli dostali s jatým lotrem až k Paké, tu však Pačtí slyševše znamení na poplach, vyběhli, a davše se s nimi v půtku, lotra jim odňali. Nějaký Jan Dusíkův z městečka Paké vytrhl hned šavli a dal ji Roháčovi vele mu, aby lidi Peckovské bil, poněvadž ho jímajíce, chtěli o hrdlo připraviti. Roháč hned uposlechl, avšak nedokázal nic více, než že jednomu Peckovskému tetivu na kuši zsekal. Když Pačtí pole obdrželi, tu se s přemoženými a jatými do Paké vedli, chtějíce je na Kumburk do vězení dodati, než jiní lidé z Paké se přimlouvali, aby je na rukojmě dali. Tedy tak úředník učinil. Při tom úředník mluvil, že by Pirama i se zámkem Peckou i s lidmi Peckovskými chtěl s prsty snísti s pomocí pána svého. Také s Janem Otmarem z Holohlav a na Třebnouševsi měli lidé Piramovi obtíže.

[1]) Bílek, děje konf. 802, Dobner mon. I. 363.

Roku 1529 přijel Otmar ke dvoru Rašínu s kuchařem svým, maštalířem a jinými, ani měli napjaté kuše. Právě vyháněl pohonič klisny ze dvora, maje je spjaté na provaze. Tu Pavel, kuchař, odťav dvě klisny přední, které právě vyskočily ze dvora, vzal dvě klisny zadní i pohoniče Jana Bradáče z vrat dvorských, též třetí klisnu, která s těmi běžela, od hříběte. Potom vskočil do dvora se zbraní oháněje se po jednom čeledínu a tak svou vůli provozovali. Po uklizení této nevole vznikla nová, když Otmarovi grunty hradu Pecky zapověděny a on jezdil přece na týchž gruntech s jestřábem po myslivosti.

Roku 1532 při sv. Jiří zajal Jan šafář z Rašína dobytek Otmarův na gruntech Piramových, když již napřed mu bylo zapověděno, na dotčené grunty choditi. Bylť pak zvykem dobytek zajatý vypláceti penězi čili tak zvaným zárožným. Ale Otmar chtě zárožné ušetřiti, honil šafáře, a když ho dostihl mezi ploty u dvoru Rašína, zbil jej a zranil. Ze strachu utekl před ním šafář s čeledíny do jedné chalupy, ale i sem se Otmar, ssed s koně, s obnaženou braní dobýval pravě, že by některého z nich zabiti měl, za to polovici statku svého dáti chce. Zajav ty dobytky, hnal je Otmar naschvál přes obilí Piramovo až



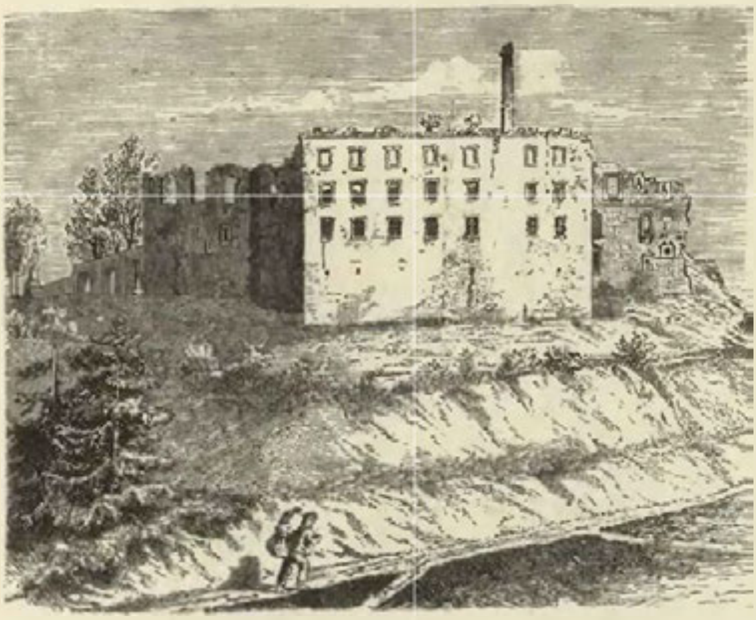
Starý obraz hradu Pecky (viz str. 100.).

na grunty své.[1]) Avšak i Piram kolikráte sousedů svých nešetřil. Roku 1529 honil v Žanské hoře svině divoké v tenaty, ač tu byly grunty Ratibora Cukra z Tamfeldu.[2])

O domácích poměrech Škopků málo se ví. Známo jest na př. o Karlovi, že vytrhl (r. 1593) na Pecce Jiříkovi Zbyňkovi z Letošic zbraň jeho, rapír, z rukou a potom jej několika políčky zbil. Bratr jeho Petr byl bujnější. Když byl r. 1595 v Hořicích s Hynkem Starunským z Libšteina, tu se pustili oba za Vilémem Ostroměřským z Rokytníka, jenž z městečka vyjížděl, přibodli k němu koně a několikráte jím strčili, tak že z cesty s koněm svým vrávoral. Ostatně byl na své poddané přísný. Roku 1605 dal v gruntech svých nedaleko kostela Novoveského sloup místo pranýře pro strestání neposlušných a zlotřilých lidí postaviti, a tu jednoho poddaného svého pro veliké jeho přečinění strestati dal.[3]) Roku 1611 v neděli přijel na Pecku Vilém Miřkovský ze Tropčic. Adam jej rád viděl a byli spolu veselí. Mezitím Škopek Vilémovi koně z vrana hnědého daroval, a tu Vilém čeládce Adamově do marštale hned 4 dukáty od uzdy odeslal. Nazejtří, když Vilém domů jeti chtěl, kázal Adam páleného vína přinésti, a když páni spolu pili, byla zmínka strany toho koně. I šli do marštale a tu udeřil Škopek pravou rukou do téhož koně řka: „Pane Miřkovský, toto jest tvůj kůň, neb jsi mi nedávno na Vrchlabí pěkného valacha plesnivého daroval.“ Když pak Vilém na vůz sedal, dal Adam pečené ptáky k vozu přinésti a pobízel pána a p. Straníka, který u něho na voze seděl, aby jedli; a když začali jísti, vysypal pan Škopek ty ptáky na pány. V tom kázal Vilém okno zavříti a kočímu jeti. Když služebník to okno zavřel, udeřil jej Škopek v tvář, ale Vilém jel hned z Pecky a toho darovaného koně také na Vrchlabí odvedl.[4])

[1]) Reg. 5 F. k. s. I. A 5, C 5, II. A 9, 6 F. k. D 18. [2]) Reg. 6 F. k. s. D 3. [3]) Reg. 26 F. k. A 17, 33 F. k. D 4. DZm. 87, P 18. [4]) Reg. k. s. svěd. něm. 1586—1618.

Z cest Harantových připomeneme tyto příběhy: Když se přibližovali Harant a Černín se služebníkem svým k Benátkám, tu se jich osoby úřední na jich vysvědčení neb pasy dotazovaly. Na to jim pan Černín vysvědčení jejich ukázal, v němž z nedopatření jméno Harantovo doloženo nebylo. Přijav Vlach list ten k sobě a přečet řekl: Kterak jest to, že tři osoby jsou pospolu a na všecky to vysvědčení potahují? on že v něm nenachází nežli dvě osoby, totiž: Signor Hermanno Czernin de Chudenicz, col uno servitore; poněvadž tedy praví, že vždycky pospolu byli a jeli, to vysvědčení že na ně nesvědčí, nýbrž v nemalé podezření se dávají, a kdyby podlé povinnosti své se k nim zachoval, že by u velikém nebezpečenství byli. Protož aby zpátkem se navrátili a z Tridentu, chtějí-li do Benátek, vysvědčení na tři osoby přinesli. Kdo se tedy více leknouti měl, jako Harant a všickni tři spolu; neb poznali, že tak bylo, jak Vlach pravil, ale na cestě si nedopatření nepovšimli, až tu teprve pozdě, kdežto měli 15 mil českých zpátkem pro jiné vysvědčení jeti. I přišlo rychle Harantovi na mysl, zda by si chytrostí touto pomoci mohli: Stavěl se vesele a pravil tomu Vlachu, že se velmi mýlí a nerozumí, co čte, aby ještě jednou četl.



Zříceniny Pecky od západní strany.

On počal čísti: Signor Hermanno Czernin, a v tom ukáže Harant na Černína oznamoval mu, že to jest ten pán zúplna dostavený. Více aby jeho jméno četl. On četl: de Chudenicz, col uno servitore, a tu Harant ukázal na sebe a na služebníka, a že jest de Chudenicz, jemu jistí. Poněkud se i na Vlacha durdil, že jim křivdu svým neumělým čtením činí. Což on slyše spokojen byl a poutníky propustil s velikou jich radostí a kratochvílí.

Také jiná příhoda poutníků, která mohla zle dopadnouti, šťastně se skončila. Když jeli z Jeruzaléma, viděli z daleka jakéhos Turka se dvěma služebníky za sebou, všecky tři na koních, ani měří do města nahoru proti nim. Kněz, který jich doprovázel, věda obyčej, že křesťan každý má Turku česť učiniti a před ním s koně neb osla ssednouti, volal na poutníky, aby nemeškali tak uctivě se zachovati a poslechli ho. Ale pan Antonio Donato byv opodál za nimi a dobře od přirozenosti neslyše, když kněz volal po vlasku: „Ssedněte dolův“ (descavalcate), domníval se, že naň volá: „Jeďte“ (cavalcate); pročež nesed s osla svého, ale bodl osla nohama, za druhými pospíšiti a jich dohoniti usiluje. Což vida Turek a k posměchu sobě to bera, jel stranou ke zdi vinice a z ní kamení bral tím úmyslem, aby se s Donatem nepřátelsky potkati mohl. Ale srozuměl tomu Donat, pročež nerci-li ssedl, ale strachem padl a svalil se s osla na zem na hřbet, až kozelec převrhl a nohy zdvihl. Turek to vida, zasmál se a jel pokojně svou cestou.

Když přišel Harant s druhy svými do kláštera sv. Kateřiny pod horou Sinai, byl hladem, žízní a horkem tak zemdlen, že se na brzkou večeři těšil. Když pak čas večeře přišel, a jim o tom oznámeno

bylo, kdož raději a ochotněji k ní chvátal, než oni. Když pak vešli do refektáře a za stůl zasedli, měli před sebou po talíři dřevěném a pecník chleba černého nevypeklého. První dání přinesli jim na míse bob syrový, ve vodě rozmočený, na způsob pučalky močené a neupražené. Toho zakusíce, nemohli pro jeho hořkosť a odpornosť jísti a jakkoli nechutný chléb byl, raději ho uštipovali a v ústech žvýkali, očekávajíce něco lepšího. Potom dali dvě konvice na stůl, k nimž poutníci tím ochotněji sáhli, domnívajíce se, že v nich dobré víno najdou, aby sobě zase žaludky napravili, ale bylo husí víno a o jiném nic věděti nechtěli. Druhou krmi přinesli jakési ryby syrové z Červeného moře, toliko že na slunci sušeny byly. Černín a tlumočník z velikého hladu jedli je s ochotností a ukusovali jich velmi těžce, že sobě zuby vylámati mohli; ale Harant ani jich okusiti nechtěl, nýbrž rozuměje tomu, že to poslední krmě byla a počínali sklizeti se stolu, žádal za kus sýra, aby „sýrem a chlebem, nejlepšími a zdravými pokrmy,“

Kresby Kryštofa Haranta z Polžic.



Tři turečtí kněží s turbany.



Trestání kupců, kteří falešnou míru a váhu měli.



Trestání pekařův, kteří malý chléb pekli.

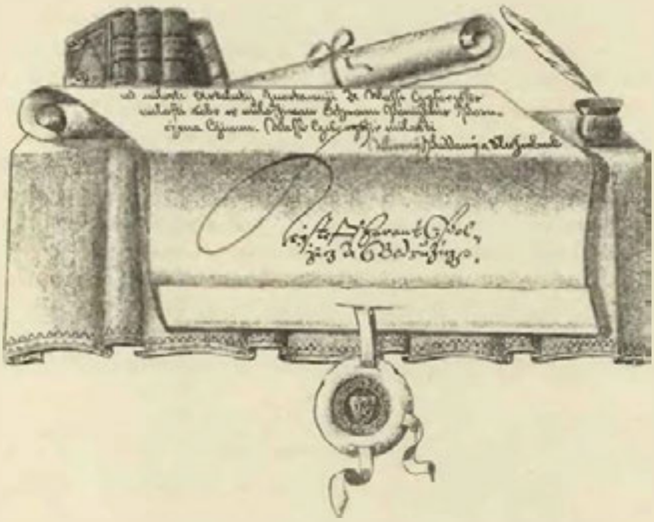


Přední jezdec arabský.

zavřel. I přinesli ho malý kus, který jiné chuti a barvy nebyl, nežli jako mýdlo u nás bývá. Na postolí místo ovoce pozdrželi jich rozprávkou, až když vyvstati chtěli, poslal jim arcibiskup na přivítanou zvláštní poctu, totiž konvičku z datlů páleného vína, kteréž s vodou smíchavše, snadno všecko vypili. A hned poděkovavše z večeře, odtud vyvstali, na tučnou polívku nenaříkajíce.

I jest na snadě, že poutníci byvše zle častováni mezi svými, tím hůře zkoušeli mezi cizími, a přišlo-li jim něco dobrého k snědku, nemohli toho, jak se patří, užiti. Když jeli z Jeruzaléma do Aegypta a již k poledni se schylovalo, sehnal jim tlumočník hus pečenou, vnitř rýží dobře vycpanou, kteréž velmi vděčni byli a k ní se na zem po turecku zasaditi nemeškali. Mezitím tlumočník hus na šat položiv, ji oběma rukama jak mohl trhal a rýži na šat vysypal; potom jim svýma zamaštěnýma rukama z ručky do ručky podával a rýže po hrsti, až se mu skrze prsty trousila, uděloval. Načež oni nedbajíce, také sami bez nožův a bez lžic totéž činiti a tak jísti musili vedlé přísloví, že „potřeba žádného vyměření nemá.“ A dobře jim chutnala, lépe, nežli jak říkají, že hlad jest dobrým kuchařem, třebas syrový bob osladí. Jakož pak, když se tlumočníkovu trhání smáli, dal jim odpověď, že takové předkládání pokrmů jest nejstarší.

Nejhůře se vedlo poutníkům, když se z hory Sinai do Kahyry navracovali. Když spali na poušti, přepadli je lotři, a tu nemohouce utéci a zbraně při sobě nemajíce, jako ovčičky k zabití povolně se dávali. Tu hned lotři nože své dobyté k hrdlům jich přičinili, ale když uznali, že zbraně nemají, aniž se brániti strojí, tu se dali do makání a přehledávání šatův. Od spodku až do vrchu hlavy všecko přetřásali, peněz hledajíce. Tu Harant nevida zbytí a domnívaje se, že dá-li něco dobrovolně, tím je spokojí, vzal z kapsy měšec malý, v němž měl jeden dukát a drobné mince, co by za tolar stálo. Ty jim dal ochotně, ale to jim rovně tak vzácné bylo, jako jedno bobové zrno lvu litému a hladovému v hrdlo vrci. A takž to jimi nic nepohnulo, nýbrž sobě teprve zachutnali, myslíce, že jsou na pravé uhodili. Protož jako vzteklí dali se do svláčení jeho šatů, nelítostivě jim trhajíce. Strhli s něho sukni a sprosté plátěné šátky, které nosil pod sukní, i střevíce stáhli, až všeho do košile pozbyl. Na tom nepřestali, ale zdvihše košili, jemu ji přes hlavu přetáhli, že pak byla pevně okolo hrdla zavázána a v rukávích držela, nemohli ji stáhnouti. A v tom, když Harantem po zemi trhali, on maje na sebe paměť, aby nenašli 22 dukátů, které měl na rameně levém v plátěném pasu zašité, v té tahanici stáhl pravou rukou ten pas po ruce dolů až do pěsti a v té ty peníze zavřené držel. V tom roztrhše košili, odešli od něho a šaty jeho na hromadu snášejíce, je přehledávali. Harant pak pas s dukáty vrhl stranou do písku a nohou zahrabal a místo kamenem znamenav, odtud odešel. I ohlédaje se po svých tovaryších, uzřel Černína a tlumočníka v kalhotech i v košilích, a že jich tak jako jeho nesvláčeli; i šel k nim a s nimi se na ty lotry díval, jak zásoby jich brali a sobě osobovali. A byli zrádci tak hladovití, že se nejprve do jídla dali. Potom když se najedli, teprve se do štárání dali, a všudy peněz hledali, ale nenašli, nežli co by se jim k ošívání za krk hodilo, a hodných pro ně něco živých dukátů, kteříž v těch zemích o mnoho vážnější jsou nežli u nás a slovou Faraonovy vši. Mezitím ptal se ho Černín, také-li o peníze zašité v dotčeném pasu přišel? Odpověděl, že o všecky. On lek se, šel k tlumočníkovi a oznámil mu, že všecky peníze pobrali. Ten pověděl mouřenínovi, který s nimi jel, a mouřenín zarmoutiv se, šel k těm lotrům a velmi žalostivě jich prosil, aby Harantovi aspoň nějaký díl peněz vrátili, že se nebude moci domů vypraviti. Oni uslyševše tu řeč, běželi mezi poutníky, dotazujíce se, kdo z nich takové peníze měl, a když na Haranta ukázáno bylo, obstoupili ho a tázali se, kde je měl? I srozuměv, co se stalo, ukazoval jim na nohu, že by tu měly býti odvázány a vzaty. Pročež oni pořád k němu přistupovali a každý ho za nohu bral ohledávaje ji, jako by poznati mohli, kde se děly; potom hledali, kudy znamenali, že jím zemi umítali, až se starati počal, aby tou příčinou zakopaných peněz opravdově nenašli. I nemohouce se spokojiti, na sebe vrčeli a mezi sebou se na ně vyptávali. Mezitím Harant obcházel, pilně hledaje, jako by se spravedlivě o ně staral, ovšem co nejdál od toho místa, kde byly. Naposled, když lotři hrozili jim řkouce, aby pravdu oznámili, srozuměl Harant, že žertu nebude a proto jim dal oznámiti, že se tovaryš jeho přeslechl a že Harant nemínil jiných peněz, nežli které mu s měšcem vzali, ani jaké jiné měl. Tím se lotři spokojili a navrátili každému sukni dlouhou a plátěnku jednonásobní, a za to se jich rukou a čel nebohý tlumočník dosti nalízal a nalíbal, neb to oni za největší pokoru a přátelství mají. Také jim potravy na jeden den zanechali.



NOVÁ VES A BĚLOHRAD.



V inicialce jest orel ze zámku Bělohradského

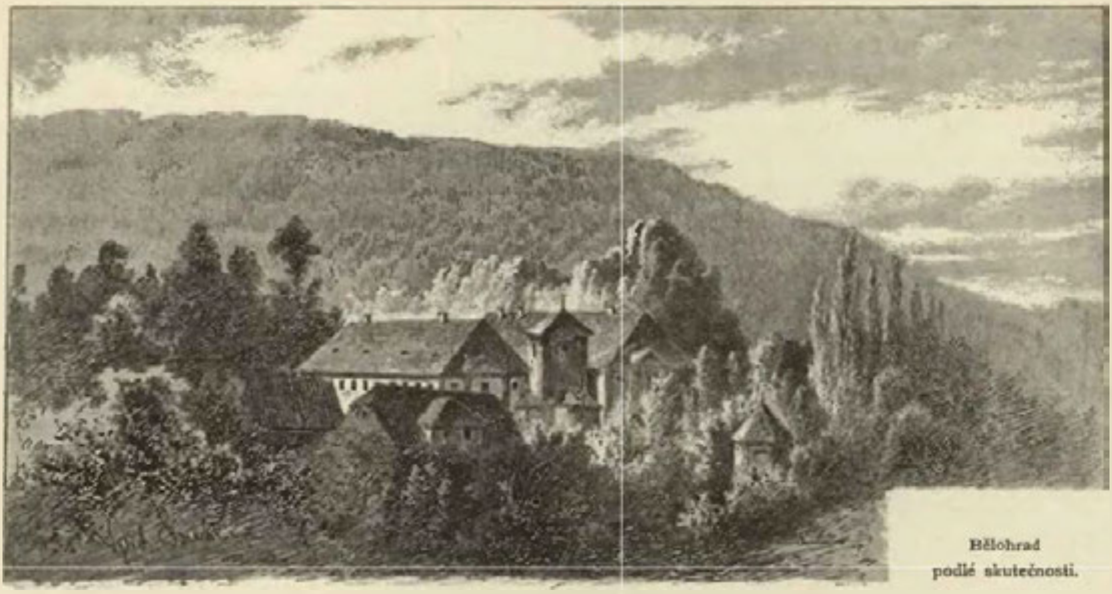
Cestujeme-li od Pecky k jihu, uzříme pěkné a široké údolí, kterým teče potok Javorka a kteréž západně vlnitá vysočina, východně Hůra a vrchy Brtevské zavírají. Podlé potoka táhne se na hodinu cesty veselá osada, ode dávných dob Nová Ves zvaná, kterouž nyní pro délku její obyčejně na čtyři díly dělí, totiž Hořejší, Prostřední, Bělohrad a Dolejší díl. Jádrem osady jest Bělohrad, poněvadž se tu nachází kostel a zámek. Tento povstal z tvrze v 16. století postavené a jest jednoduché stavení čtverhranné, kteréž obdrželo teprve nedávno nynější svou úpravu, měvši před tím způsobu, která jen na minulé století upomínala. Před založením toho stavení se části té Bělohrad neříkalo; jak se zdá, říkalo se kostelu a jeho okolí *na Koštofranku.* [1]) Na jižním konci vsi jest Dolní dvůr, který se nazýval ještě v 16. věku dvorem *Ratenským.* I tu bývala tvrz. Bývaly tudíž v Nové Vsi za starých dob dvě tvrze řečené Koštofrank a Ratenský, od 16. věku toliko jedna tvrz Bělohradská, která snad povstala z bývalé tvrze na Koštofranku, anebo pakliže tak nebylo, nepochybně blízko ní povstala.

Jakož pak jsou grunty Nové Vsi rozsáhlé a osada ta již ve 14. století znamenitá byla, rozdělena bývala mezi několik držitelův. [2]) Roku 1360 byli společnými držiteli Nové Vsi *Bořek* a *Olík z Poličan*, *Vlaštěk*, *Fráněk* a *Tomáš* řeč. *Halíř z Nové Vsi* a *Beneš z Vaclova* (Valdova?). Ti nadali dne 26. října třetího kněze střídníka při kostele zdejším, a Bořek Vaclovský přidal ještě role na záduší svoje a manželky své Markéty. [3]) Z dotčených vladyk připomíná se Bořek Poličanský r. 1354—1364 jako patron kostela zdejšího, i seděl podlé toho na Koštofranku. [4]) Vdova po něm, Zdena, zemřela před r. 1396. Na věno po ní zapsané na dvoru a části Nové Vsi a vsi Bukovině táhli se synové její Příbek, Oneš a Mlach z Ostřešan, ale obdržel je při králi Vlaštěk z Nové Vsi. [5]) Diviš dotčený, jenž se od r. 1358 jako spolupatron kostela v Třemešné Červené vyskytuje, přijal později (r. 1363) název z Miletínka a vyskytuje se r. 1370 jako patron kostela zdejšího. [6]) Po Fraňkovi připomíná se r. 1401 vdova Anna, tehda již mrtvá, která měla též část Nové Vsi. [7])

Vlaštěk svrchupsaný zemřel před r. 1390. Kromě dílu svého držel též dvůr s půl lánem po Domce, manželce Baršově, což zapsal *Bořkovi z Nové Vsi.* Tento se stal farářem v Nové Vsi, šel odtud r. 1379 na faru Jeřickou a vrátil se zase r. 1394 do Nové Vsi. [8]) Jmění své zapsal r. 1390 strýci svému Martinovi a zemřel před r. 1404. [9]) Po jiném Bořkovi (snad Vaclovském) zůstala vdova Přiba, která držela

---

[1]) S tímto Koštofrankem v Nové Vsi lze srovnati Koštofrank v Jičíně, čili okolí kostela u sv. Jana, též pojmenování koštofranků v Železném Brodě a v Semilech, kde tak slove hřbitov. Slovo to (castellum francum) jest pojmenování kostela filialního, jenž vybaven z podruží kostela matečného, což se dobře shoduje s osudy kostela Novoveského, jenž byl původně filialním k Újezdu. [2]) Pomůckou Nová Ves nad Javorkou od Fr. Petery (Pam. arch. IX. 210). [3]) Borový, Lib. erect. I. 25. [4]) Lib. conf. I. str. 19, 25, F 8. [5]) DD. 14 f. 11. [6]) Lib. conf. I. A 6, F 4, J 7, II. C 4. Také *Zdislav z Dobše*, jenž se připomíná mezi držiteli Třemešné, měl část Nové Vsi (Lib. erect. VII. f. 5). [7]) Lib. erect. VI. f. 183. [8]) Lib. conf. III. D 16, V. L 4. [9]) DD. 14 f. 22.



Bělohrad podlé skutečnosti.

věno v Nové Vsi, a synové *Mareš* neb *Martin*, *Bořek* a *Vlaštěk.*[1]) Bořek držel roku 1396 také nějaké dědiny u Chotče, ovšem také v Nové Vsi. Roku 1400 prodal Bořek plat na díle svém, při čemž mu byli rukojměmi *Vlaštěk Kadeřavý* a *Vlaštěk Dražný* z Nové Vsi. Roku 1401 založil on a Jan Korček z Kořec z rozkázání někdy Držka, faráře zdejšího, a Anéžky z Nové Vsi kaplanství při kostele zdejším, jež nadal rolemi, lesy a platy v rozličných vesnicích.[2]) Připomíná se i r. 1432 s manželkou svou Eliškou a roku 1437 mezi odpovědníky země Saské.[3]) Vlaštěk, syn Bořkův, který se připomíná r. 1395 jako patron kostela zdejšího a roku 1396 odúmrť po Zdeně z Poličan obdržel,[4]) držel v Nové Vsi tvrz „podlé drah" (proto slove Dražný), 5 kop platu, lán lesu a 3 rybníky a plat v Dřenicích, k čemuž mu matka jeho Přiba roku 1413 věno své 80 kop na Nové Vsi zapsané darovala. Pojal k manželství Dorotu z Dřenic, kteréž roku 1408 věnoval 300 kop na dědictví svém s polovicí svrškův, ale mimo koně zbrojné a zbroj válečnou. Prodav, jak se zdá, Dřenice, převedl roku 1416 část věna tohoto na 8 kop platu v Nové Vsi a v Hřídelci, mlýn ve Valdově a některé dědiny.[5]) Vlaštěk zemřel záhy, a Dorota jsouc ovdovělá, vdala se za Lvíka z Třebňoušev. Věno své držela ještě r. 1454, kdež se bránila, aby na ně saženo nebylo právem odúmrtním po Bořkovi a bratru jeho, knězi Martinovi. Tehda žily ještě Kateřina, dcera Vlaštkova, Perchta, dcera Bořkova, a Markéta z Nové Vsi, vnučka Bořkova. Pro nedostatek pamětí nelze již nijak vystopovati, jak se tehda Nová Ves dělila, tím méně příbuznosť těch, kteří se podlé Nové Vsi jmenují.[6]) Zdá se, že drželi část Nové Vsi roku 1413 *Slavoj*



Bělohrad podlé staršího vyobrazení.

---

[1]) Mareš byl r. 1390 precentorem kůru M. b. v kostele Pražském, pak farářem r. 1395 ve Třemešné, později v Nové Vsi, a držel v Nové Vsi 5 dvorův kmecích. Připomíná se ještě r. 1418 (Pam. arch. IX. 212, archiv č. III. 483.). [2]) Acta jud., Lib. erect. VI. f. 183. Paprocký o st. ryt. 273. [3]) Lib. III. Vet. urb. Prag. f. 139, arch. Drážďan. [4]) Lib. conf. V. L. 4, DD. 14 f. 11. [5]) DD. 20 str. 171, 172. Rel. tab. II. 126. Asi rok před tím obdržela Dorota zápisem od Žofky Štylfrydové z Vlkavy dvůr popl. v Nové Vsi a část vesnice. [6]) *Matěj Bořek z Nové Vsi* připomíná se r. 1427, a r. 1440 byl na sjezdu krajském v Čáslavi *Mikuláš z Nové Vsi*, jenž bojoval také r. 1448 u Prahy

Boharynka z *Chotělic* a *Vaněk Mrzák* z *Miletínka.* [1]) Jisto jest, že držel tvrz nějakou v Nové Vsi, dvůr poplužný a dědiny po Soběslavovi z Miletínka *Jan Novoveský* z *Roudnice*, a že na těch dědinách r. 1459 manželce své Anně věnoval. [2])

Po ustálení řádů v zemi r. 1454 vyhledávali stará odúmrtí. Takové bylo také nalezeno po Přibě a synech jejích Vlaštkovi, Marši a Bořkovi, ale jen co se týkalo věna Přibina na Nové Vsi. Král Ladislav dal jednu polovici toho věna (r. 1457) *Janovi Voděradovi ze Sekyřic* a *Markétě z Nové Vsi*, manželce jeho, kteří r. 1464 ve 110 kopách zvedeni na Novou Ves. Druhá polovice se dostala Janovi z Házemburka, jenž ji postoupil r. 1463 *Alšovi* z *Petroupině* a manželce jeho Kateřině, kteří též ve 120 kopách jsou zvedeni. [3])

Na polovici Voděradově následovala po jeho smrti vdova Markéta, a když tato zemřela (před r. 1465), dal král Jiří dědiny její, totiž polovici tvrze pusté, polovici dvoru popl. a vsi jako odúmrť Janovi z Trnové. Od tohoto právo královo přešlo dobrou vůlí na *Jiříka Mihule* řečeného z *Kotelce* a od toho na *Martina* z *Dobronína.* Ten zveden byl úředníky dvorskými na ty dědiny r. 1486, a odhádány mu v 50 kopách gr. [4]) Další osudy Nové Vsi až do počátku 16. věku jsou temnem zahaleny. [5]) Tak na př. víme, že část Nové Vsi patřila r. 1503 ke hradu Pecce, aniž by bylo známo, kterakým způsobem získána. [6]) *Jindřich* a *Jiřík* bratří *Vojičtí z Nové Vsi*, kteří byli též potomky starých vladyk Novoveských, prodali na počátku 16. věku dvůr svůj Rateň *Anně ze Sulevic*, manželce *Věnka Černína* z *Černína,* [7]) ale i tu se neví, míní-li se dvůr Ratenský v Nové Vsi, aneb nějaký jiný dvůr.

Na počátku 16. století byly tvrz Koštofrank i Ratenská v držení *Čeňka Cukra* z *Tamfeldu*, jehož též tytulář r. 1534 připomíná. Ten prodal někdy před r. 1514 „v Nové Vsi“ Ratenskou tvrz a dvůr popl., Koštofrank tvrz a dvůr popl., v Nové Vsi dvory km. s platem *Janovi Litoborskému* z *Chlumu* za 2300 kop gr. č. [8]) Řečený pán, držitel hradu Pecky († r. 1542, 11. září), zastavil (vkl. r. 1541 v pondělí po sv. Lucii) „Novou Ves celou, tvrze v též vsi všecky“ *Jiříkovi Osovskému* z *Adlar* na Chodově za 1200 kop gr. č. s tou výminkou, že mu Jiřík z toho statku bude dávati platu ročního 100 kop a že bude moci dědictví to vyplatiti, kdykoliv se mu bude líbiti. [9])

Po Janově smrti dědili Pecku a zboží Novoveské synové jeho *Hašek* a *Jiří* již zletilí a bratří jich nezletilí. Řečení bratří prodali r. 1543 dne 23. října hrad Pecku s panstvím a spojené s ním zboží Novoveské *Jindřichu Škopkovi* z *Otradovic Bílých.* [10]) Tento Jindřich zemřel okolo r. 1566 a následoval po něm syn jeho *Jan.* Ten měl první manželku Markétu z Doubravan, jíž (vkl. r. 1550) na tvrzi Koštofranku a dvoru popl. na tvrzi „Rataynským“ a dvoru a na Novém Dvoru atd. 1500 kop gr. č. věnoval. [11])

Za Jana (tak se dí v posledním jeho pořízení) vystaven v Nové Vsi nový dům jménem *„na Bělehradě.“* A poněvadž se *Václav* z *Hořeněvsi* (r. 1558), nějak sešvakřený se Škopky, jmenuje pánem na Bělehradě, dosti podobno pravdě, že on tvrz obnovil, od kamene vystavěl a sličně i krásně po své chuti obíliti dav, Bělohradem nazval. Dobře lid ještě vypravuje, že tvrz Novoveská, před časy dávnými obnovena byvši, od krásného obílení jméno „Bělohrad“ dostala. [12]) Václav měl Bělohrad toliko k užívání; po jeho smrti Jan se opět veň uvázal a držel až do své smrti († r. 1583). Po něm zůstali synové *Karel, Petr* a *Adam.* Z těchto dostal Bělohrad za díl svůj *Petr Škopek* z *Otradovic.*

Pojal poprvé k manželství Annu z Hustířan, jíž věnoval (vkl. r. 1598 v úterý po sv. Petru v okovách) 3000 kop na tvrzi Bělohradě, dvoru popl. a na všech vsích příslušejících. [13]) K druhému manželství pojal po její smrti Annu Ozanu Jestřibskou z Ryzemburka a věnoval jí 7000 kop na tvrzi Bělohradě s příslušenstvím (vkl. r. 1605 v úterý po sv. Trojici). [14]) Osud jeho po r. 1620 byl přesmutný. Dáváno mu jako horlivému podoboji za vinu, že při tažení stavů českých před Vídeň byv přítomen, do oken císařských prý střílel, ježto on přece na 8 let mrtvicí poražen leže, z lůžka sebou ani hýbati nemohl. Avšak tato podstatná výmluva byla marna. Poněvadž statek byl zadlužen a on dětí neměl, proměněn mu Bělohrad v manství. Stížen jsa po celý svůj život neštěstím, zemřel dne 17. prosince roku 1625 na Bělohradě, maje let 60 věku a pohřben ve chrámě Třemešském, jejž byl dal r. 1612 ozdobiti. Bělohrad spadl odúmrtím na korunu.

Ferdinand II. dal prodati r. 1626 dne 12. prosince *tvrz Bělohrad,* ves Novou při Bělohradě, vsi Brtví, Javořice obojí, Bukovinu, Kal, Třemešno, Vřesník, Tetín, Dobeš *Albrechtovi knížeti Frydlantskému*

Arch. č. I. 257. III. 498, ČČM. 1828). Roku 1456 nazývá se Šeperkou (Pam. IX. 213). Připomíná se tehda také rod *Šárovců z Nové Vsi*, kteří však byli jiného rodu než Bořkové. *Bořek Šárovec* žil r. 1413 (Arch. č. III. 483), *Diviš Šárovec* (r. 1440, 1444) držel Obrubce (Arch. č. I. 250, Rel. tab. II. 199) a stejného s ním rodu byli *Šárovcové* sedící na sousední Lhotce. [1]) Paprocký o st. ryt. 274. [2]) Rel. tab. II. 293. [3]) DD. 16. 34; 23 K 5. Voděrad držel tvrz, dvůr popl. a 12 dvorův kmecích, Aleš pouze 18 dvorů kmecích. (Viz i Rel. tab. II. 331.) [4]) DD. 16 f. 44 a 23 str. 375. [5]) Roku 1493 prodal Václav Dědinka z Nové Vsi dvůr svůj v Nové Vsi a část vsi *Baltazaru Mrzákovi z Miletínka.* (Rel. tab. II. 458.) [6]) DZ. 3. L 19—20. [7]) DZ. 5. H 24. Roku 1453 připomíná se Zdeněk z Vinar a z Ratně (Rel. tab. II. 229.) [8]) DZ. 8. B 24, vklad obnovila r. 1546 Afra, dcera Čeňkova. [9]) DZ. 1, B 2 Roku 1548 tehdejší držitel Jindřich Škopek rok napřed dal věděti a zápisnou summu 1200 kop zaplatil, pročež mu tvrze r. 1549 vráceny. [10]) DZ. 44. E 7. Ve smlouvě popisuje se zboží Novoveské tak: zámek Pecka atd., „k tomu dvory a tvrze tyto: dvůr pod Peckou, dvůr Miletínek, dvůr Rašín, dvůr Nový Dvůr, tvrz a dvůr Koštofrank v Nové Vsi, dvůr a tvrz Ratenský.“ [11]) DZ. 9. D 17. [12]) Pam. IX. 217. [13]) DZ. 128. L 15. [14]) DZ. 132. Q 12.

za 60.322 kop 8 gr. 4 pen. míš., načež statek ten (r. 1628) byl z práva zemského propuštěn a připojen ke knížectví Frydlantskému.[1]) Kníže maje mnoho dluhů, rozdělil Bělohrad a Novou Ves a prodal Bělohrad v manství (r. 1628—1629) a náhradou za díl panství Vrchlabského *Rozině Zilvárové ze Stropčic* kteráž k tomu ještě jeden dvůr km. blíže tvrze přikoupila. Když pak tato Bělohrad za Rohoznici změnila, dal kníže r. 1630 oba statky, totiž *nejdolejší dvůr v Nové Vsi*, vsi Novou Ves, Brtví, Bukovinu, Vřesník, Horní a Dolní Javoří, též statek Bělohradský s Okrouhlým. Úhlíře, Přibyslavsko a Hřídelec v manství *Jindřichovi de St. Julien*, JMC. voj. radě, komorníku, nejvyššímu a generálnímu kommissaři.[2]) Po smrti knížete panství jeho zabaveno, ale Jindřich v držení svého manství ponechán a Ferdinand III. povolil mu 26. října r. 1639 a opět 5. března r. 1643, aby mu Bělohrad po zaplacení 8578 fl 30 kr. z manství propuštěn byl. Po Jindřichovi držel Bělohrad již od r. 1642 *Vilém svob. p. Lamboy*, tehda také pán na Hostinném a Dymokuřích. Bydlil také někdy na Bělohradě a zemřel r. 1660 na Dymokuřích. Syn tohoto *Jan* († r. 1669, 25. února) také dlouho nevládl Bělohradu, načež pozůstalá po něm vdova *Anna Frant. z Martinic* prodala jej (r. 1669, 29. listop.) u přítomnosti kommissařů nařízených *Kateřině Alžbětě z Valdšteina* i s vesnicemi k tomu náležitými, totiž jeden díl Nové Vsi, Brtví, Bukovinu, Horní Javoř, druhý díl Nové Vsi, Dolení Javoř, Úhlíře, Okrouhlý, Hřídelec, Přibyslav a Újezd Svatojanský a 5 dvory: Bělohradským, Dolením, Okrouhlým, Rejmontovským a Brtevským atd. za 62.000 fl. rh. Tato Kateřina zemřela v Bělohradě r. 1683, udělavši manžela svého, *Bertolda Viléma z Valdšteina*, dědicem.

Nový majetník provedl toho, že Nová Ves byla povýšena na městečko Bělohrad (r. 1722), rozšířil panství své přikupováním okolních statků, dvoru ve Lhotě Šárovcově, vsi Lukavce se dvorem poplužným, dvoru Černína a Nového Dvoru v Byšicích. Zemřel r. 1724, 31. října v zámku Bělohradském.[3])

CHOTEČ TVRZ.

Hodinu cesty od Bělohradu k západu v podhůří, t. j. rovině mezi lesnými horami, kteréž se za Bydžovskou rovinou zdvihají, leží ves Choteč. Jest ji z některých míst již z daleka viděti; nejhezčí jest ze strany Mlazovské. Tu se spatřuje vedlé bílého kostela hmotné veliké stavení vysokou střechou pokryté, bývalá tvrz vladyk Choteckých a později zámek a obydlí mnichů Pavlánův. Z blízka objevuje se toto stavení jako nějaký pustý zámek, neboť na severním jeho konci spatřují se okna úzká, jako bývají v sýpkách; v prvním poschodí jsou okna zavřená okenicemi patrně proto, že tu skel není, a jen dole v přízemí spatřují se zasklená okna. Na ten čas neupomíná tvrz ničím na své zakladatele (r. 1562), neboť úprava oken a dveří jest všude novější. Nad vchodem čte se: R. A. MDCCL (obnoveno r. 1750), a nad tím jest znak Pavlánův. Hořejšek bývalého vchodu jest nyní zazděn v síni a nápis na něm mnohokráte již zabílený zní podlé pamětní knihy takto: Léta MDLXII tuto tvrz dal jest stavěti urozený pán Mikuláš Kule z Chotče a na Chotči. Při tom jest znak Kulův. Místnosti dolní vykázány r. 1787 při zřízení nové fary faráři za obydlí, a právo to také ve dsky zemské vloženo. Jedna z těchto místností, vysoký sklep na západní straně, byla pivovárem, a v nízkém přístavku, který jde od tvrze k východu, bývala spilka. Hořejší světnice ve tvrzi jsou úplně pusté, ač se v některé z nich ještě před několika lety bydlelo. Také bývalá sýpka jest pusta. Před tvrzí býval dvůr poplužný (nyní rozprodaný), tak že kostel stával mezi dvorským stavením a bývalým ovčínem, tudíž v ohradě dvora. V tomto kostele, od Kulů založeném a od Pavlánův r. 1749 znova postaveném, jest pohřební sklípek zakladatelův. Ve hřbitovní zdi jsou dva náhrobky, z nichž jeden mistrně jest vytesán. (Prvotní kostel býval ve vsi.)[4])

---

[1]) DZ. 142, P 18, 294 E 29, relace kráł. r. 1627, 20 října, vklad r. 1627, 29. listop. Viz Auersperg v. d. ob. Ger. II. 197 a Bílkovy Děje konf. 592. [2]) Viz Bílkovy Děje konf. 792, 804.

[3]) Dcera a dědička jeho Marie Alžběta provdala se za *Jana Arnošta A. Šafgoče sv. p. Kynastu.* Byla velmi hrdá a pánovitá a penize rozhazovala. Přečkala chotě svého rok († r. 1748), načež následoval syn jejich *Josef Vilibald*, jsa po své matce povahy tyranské. Zemřel r. 1772 byv mrtvci raněn, a statek dědil syn jeho *Jan Bertold* († r. 1806); týž pomohl bídě své, an statek byl zadlužen, jen tím, že pojal děvu hospodářskou ze stavu městského. Syn jeho, *Jan Bertold*, zemřel r. 1807, načež panství ujala matka jeho *Antonie Studničková* († r. 1818) Po ní ujala panství dcera Antonie provdaná za *Antonína se Štilfridu.* Roku 1843 nastoupil švakr její *M. Alfons z Aichelburka.* (Pam arch. nov. I. 279—288.)

[4]) Nechci opomenouti, abych tu nepoděkoval panu faráři za laskavé provedení po staré tvrzi.

Nejstarší nám známý držitel Chotče byl *Petr odtud* (r. 1357), který prodal dědictví své, jež měl s bratrem *Mikulášem*, bratru jich *Zdeňkovi z Vojic.* [1]) Roku 1371 drželi ves tři vladyky, *Zdislav, Ctibor* a *Petr*, a roku 1390 seděl na tvrzi *Přibík z Jíkve.* [2]) *Diviš z Chotče* byl purkrabí u pana Hynka Hlaváče z *Třebechovic* (r. 1396) a připomíná se též r. 1408. [3]) Asi r. 1396 koupil Choteč *Jan Kule z Popovic*, kterýž se jako patron kostela zdejšího a svědek v rozličných jednáních právních až do roku 1419 vyskytuje. [4]) Roku 1396 o středopostí učinili Jan Kule a Bořek z Nové Vsi, dědici a podací kostela Choteckého, smlouvu mezi knězem Janem, farářem z Chotče, a knězem Svatoněm, tak že Jan poručil Svatoňovi kostel svůj i dvůr, aby jimi vládl a osadu spravoval za 3 léta. Za to vydávati měl Janovi plnou potřebu, jísti do sytosti, oděv atd. [5]) Potomci jeho píšíce se Kulemi z Chotče, užívali ve znaku svém štítu s pravou polovicí šachovanou a jakožto klénotu hlavy kozí též šachované.



Náhrobek
Kateřiny Mateřovské z Chotče.

Mareš z Chotče a bratr jeho strýčený *Heřman* měli v l. 1478 až 1492 všelijaká jednání o zboží Stračovské. [6]) *Hašek Kule z Chotče* žil roku 1505—1523 a prodal část vsi Lhoty Kacákovy Jiříkovi z Valdšteina. [7]) *Mareš*, syn jeho, získal od Jana Litobořského z Chlumu ves Hřídelec, za niž mu dal ves Brtví s lesem, v Nové Vsi dvůr kmecí a v Dobši plat, i zemřel před r. 1539; poručníci sirotků po němzůstalý ch soudili se s Bořkem Šárovcem ze Lhoty, an zbil a zranil krčmářku v Chotči. [8]) Haškův vnuk *Mikuláš* přiznal se r. 1545 při úřadě desk zemských, že drží tvrz, dvůr, ves a podací v Chotči, [9]) ale rozšířil statek ten přikupováním okolních vesnic. Roku 1562 postavil zdejší tvrz. Po jeho smrti měli se čtyři synové jeho rozděliti o tvrz Choteč se dvorem a vsí, vsi Valdov a Řídelec a dvůr v Okrouhlém, ale poněvadž se statek ten na 4 díly

[1]) Rel. tab. I. 70, lib. conf. ed. Tingl. I. 17. [2]) Lib. conf. II. E 6, V. A 3. O jiných vladykách srovnej Rel. tab. I. 566. [3]) Lib. erect. IV. f. 119, IX. C 6, Rel. tab. I. 585. [4]) Arch. č. II 356, Lib. erect. VIII. f. 1, 38, XI. f. 117, Lib. conf. VII. A 17, A 29, C 12, C 14, K 18, DD. 15, f. 12. [5]) Acta judic. 1396—1397. [6]) DD. 16 f. 200, 17 f. 23. [7]) Arch. č. VI. 318, reg. 2. F. k. s. A 2, DZ. 8. B 30, reg. 3 J. k s. E 15, arch. gub. 1518, 22. Apr. [8]) DZ. 7. E 16, reg. 10, F. k. s. A 5. Viz děje Studence. [9]) DZ. 5. G 15 a 250, J 13.



Chotečský zámek.



Chotečský zámek.

rozděliti nemohl, ujali jej (r. 1578 dne 25. července) *Heřman* a *Jan Jiřík*, nejstarší a nejmladší z bratří, a ostatním vyplatili podílu po 1700 kop gr. č. [1]) Přečkav Jan Jiřík bratra svého, prodal (r. 1592, 6. července) tvrz dvůr a ves Choteč a ves Valdov se dvěma mlýny (pod ryb. Třtěným a pod ryb. Habřinským) s krámem řeznickým v Chotči *Elišce Hofmanové z Donína* na Grabšteině a na Rohozci za 8150 kop gr. č.[2]) Statek tento zapsala sice Eliška r. 1594 bratru svému Karlovi, purkrabímu z Donína,[3]) avšak později držela jej zase s manželem svým druhým Janem svob. p. z Černhauzu. Po její smrti († r. 1611) uvázala se v Choteč sestra její šlechtična *Justina*, od které pochází zvon kostelní v Chotči. *Jan z Černhauzu* přejal později Choteč od Justiny a odkázal jej bratru svému Davidu Jindřichovi;[4]) od tohoto koupil Choteč r. 1624 *Albrecht kníže Frydlantský* a udělil jej v léno (1624, 22. prosince) *Janovi Jezberovi z Olivé Hory*, JMC. služebníku.[5]) Po zrušení knížetství ponechán statek Jezberovi, dostal se potom v držení *řádu Servitův ve Vídni*, od nich roku 1644 koupí k panství Kumburskému a darováním klášteru v Nové Paké, jemuž až do r. 1789 patřil.[6])

Vývod Kulův z Chotče.

Hašek Kule z Chotče r. 1505—1523

Mareš † j. 1539

Mikuláš 1542 † j. 1578 ψ Eliška z Bělčic

Mareš † j. 1578 — Heřman — Jindřich † j. 1592 — Václav — Jan Jiří 1578 † 1606 ψ Anna z Poutnova — Káča † 1583 ψ Mateřovský — Saloména

Maruška 1602 (dcera Jana Jiřího)

TVRZE OKOLO PECKY A BĚLOHRADU.

SOBČICE.

Ve vsi Sobčicích byla ode dávna tvrz, na jejímž místě posud zámeček stojí. Podací nad kostelem mívali arcijáhnové Hradečtí,[7]) ale ve vsi seděli vladyky, z nichž známi jsou k r. 1373 *Vaněk* a r. 1408 *Martin ze Sobčic, jinak z Popovic;* tento daroval kostelu Sobčickému platy v Újezdě.[8]) *Václav ze Sobčic* spečetil roku 1415 známý stížný list. Roku 1429 žili *Jíra* a *Vaněk* bratří *Bořkové ze Sobčic*, z nichž byl onen r. 1440 také na sněmě Čáslavském[9]) a ještě r. 1457 žil.[10]) Před r. 1515 prodal *Heřman z Rychnova* zboží Sobčické *Janovi Krupému z Probluze*, ale roku 1526 seděl tu *Václav Hrádek ze Strdnky*.[1]) Od něho koupil *Hašek Zvířetický z Vartemberka* tvrz, dvůr a ves Sobčice s kostelem, část vsi Újezda hořejšího a ves pustou Lhotku. Týž postoupil Sobčic r. 1544 synu svému *Michalovi Slavatovi* a manželce jeho *Lidmile z Pacova* za 1900 kop gr. č.[2]) Manželé tito odprodali dědiny, kteréž se Lhotské jmenovaly (r. 1550), sirotkům po n. Jiříkovi Vachtlovi z Poutnova. Lidmila přečkavši manžela svého Michala, od něhož r. 1551 polovici jeho Sobčickou koupila, provdala se po druhé za *Zdeňka z Valdštejna*, jemuž posledním svým pořízením (r. 1559) Sobčice s Horním Újezdem odkázala.[3]) Zemřela r. 1566. Zdeněk pojal potom v druhém loži Annu z Rederu, jíž r. 1572 na zboží Sobčickém 4000 kop gr. č. věnoval.[4]) Ale když r. 1577 Sobčice dotčené paní *Anně z Rederu* za 7000 kop gr. č. prodal, převedl věno její ze Sobčic na druhý statek svůj,

[1]) DZ. 64. C 20. Srov. Sommer's Topogr. 153. [2]) DZ. 168. M 28 a 26. J 5. [3]) DZ. 1084. O 17. [4]) DZm. 238. A 18 vloženo r. 1624. [5]) DZ. 71 f. 31, Bílkovy konf. 797. [6]) Sommer str. 145. [7]) Lib. conf. III. D 6, VII. J 16. [8]) Lib. erect. VIII. f. 33, XII. f. 2. [9]) Arch. č. I. 257, 412, III. 189. Markéta ze Sobčic r. 1433 manželka Petrova z Turovic (Arch. č. III. 508). [10]) Rel. tab. II. 280. Matěj ze Sobčic zemřel před r. 1456. (Viz I. díl na str. 219.)

[1]) Reg. 2 J. k. s. A 25, arch. Třeboň. [2]) DZ. 5. C 29, 43. K 28, L 5, 83. J 28, 230. D 27. [3]) DZ. 9. E 1, H 25, 15, M 16. [4]) DZ. 16. N 2. Roku 1575 shořela tvrz Sobčická (Hüttel, Trautenauer Chronik 219).

město Kraliky.[1]) Po smrti Zdeňkově vdala se Anna po druhé za pana Bohuslava Jáchyma Hasišteinského z Lobkovic a zemřela r. 1588 dne 28. srpna.[2]) Před svou smrtí prodala r. 1584 dne 2. října tvrz, dvůr a ves Sobčice s kostelem, mlýnem a řekou a díl Újezda hořejšího *Janu Bořkovi staršímu Dohalskému z Dohalic*, JMC. radě, za 8500 kop gr. č.[3])

Jan zemřel r. 1591. Ze sedmi synů jeho obdržel Sobčice za díl svůj *Zikmund*, jenž na zboží tomto r. 1597 manželce své Dorotě ze Zahrádky věnoval.[4]) Když před r. 1611 zemřel, ujal statek bratr jeho Hynek jako nejbližší ochránce a opatrovník sirotků zůstalých,[5]) a smluvil se po staročesku s vdovou ve příčině věna jejího a dítek opatření.[6]) Ze synův dorostli jen dva, *Stanislav* a *Jan Jiří*, kterým statek jejich vzat (r. 1623) pro provinění v minulém povstání, avšak z milosti ponechán jim zase. Roku 1627 prodali bratří dotčení statek Sobčický Albrechtovi knížeti Frydlantskému za 24.000 k., ale zaplacena jim jen část trhové summy a za ostatek jim statek v manství ponechán.[7])

Dotčení bratří podělili se potom tak, že Stanislav vzal za díl Sobčice a Jan Jiří statek Újezd Podhorní. Onen prodal potom Sobčice *klášteru Valdickému* (roku 1661\`, jemuž nedlouho po té z manství propuštěn byl.[8])

ÚJEZD PODHORNÍ.

Blíže Vojic na úpatí Chlumu leží ves Újezd Podhorní, tak řečený pro sv ju polohu, jemuž předkové naši také Újezd hořejní říkali. Část této vsi patřívala k Sobčicům,[9]) jeden dvorec s krčmou ke zboží Vojickému; ostatek byl zbožím zemanským. V tytuláři r. 1534 vydaném připomíná se Petr Ruprecht z Černoutek „a v Újezdě pod horú.“ Asi v ten čas postavena tu tvrz. *Jiřík Litobořský z Chlumu* prodal r. 1556 *Smilovi Hořiněvskému z Hořiněvsi* tvrz a dvůr popl. v Újezdě hořejním za 242½ kopy. Od syna tohoto *Jana* koupil Újezd roku 1601 *Jiřík Světlík z Řesu* a při městě Bydžově za 2300 k. m.[10]) Pozdější osudy Újezda Podhorního nejsou nám známy; jen tolik se zdá, že skoupen jest Újezd (kromě dílu Vojického) ke zboží Sobčickému a s ním zkoušel osudy až do prostřed 17. věku, kdež se dostal za díl *Janovi Jiřímu Dohalskému z Dohalic*. Po smrti tototo uvázal se v Újezd (r. 1663) strýc jeho Bohuchval Bořek z Dohalic, jako poručník nad Lidmilou Kateřinou a Marií Bohumilou, dcerami zemřelého.[11]) Avšak již r. 1664 prodán jest dotčený statek *klášteru Valdickému*.

VOJICE.

Na samém úpatí Chlumův leží Vojice (ve starých dobách i Ojice) a byly od starých dob sídlem vladyckým s tvrzí, která již dávno zanikla. Roku 1357 připomíná se *Zdeněk z Vojic*, který koupil tehda Choteč.[12]) *Otík z Vojic* zůstavil vdovu Anéžku, na jejíž poručení založeno kaplanství v Konecchlumě a nadáno platem ve Vojicích.[13]) Roku 1434 připomíná se jiný *Otík z Ojic*, jenž byl r. 1440 na sjezdě Čáslavském.[14]) Po smrti Anny ze Skařešova dal král Vladislav (r. 1475) věno její odumřelé na tvrzi Vojické zapsané Vilémovi Krušinovi z Lichtemburka.[15]) Dědičným držitelem tvrze byl tehda *Jan z Cidliny*. Ten zemřel před r. 1478, zůstaviv syna dílného Jana; proto také všechen majetek otcův, totiž Vojice, dvůr a ves celá, v Újezdě krčma a dvůr, v Maksinci dvorec, v Chomutičkách dvorec spadly na krále, jenž je udělil Mikuláši Berkovi z Dubé a na Hradišti.[1]) Od *Zikmunda z Nemyčevsi* koupil Vojice asi r. 1505—1507 *Jan z Nové Vsi*, který se stal předkem vladyk *Vojických z Nové Vsi*. Ke statku Vojickému patřily tehda Vojice tvrz, dvůr a ves, Maksinec ves celá, v Újezdě hořejším dvůr kmecí, v Lužanech 1 člověk.[2])

Jan byl již roku 1533 mrtev. Tehda vdávali vdova po něm Marta z Kakovic a nejstarší syn *Jindřich* dceru a sestru svou Lidmilu za Petra staršího Stranča z Kopidlna.[3]) Roku 1545 rozdělil se týž Jindřich s bratrem svým *Jiříkem*, při čemž se tomuto dostalo tvrze.[4]) Jiřík žil ještě r. 1572. Tehda učinil Jiřík mladší z Radče půtku řečí a kordem se chytiv, Jiříkovi Razickému ze Vchynic škoditi chtěl; tu Jiřík Vojický jako hospodář chtěl tomu zlému předsevzetí překaziti, za zbraň jeho chytil, ale když Radecký tou braní bral, jeho Jiříka škodně pořezal.[5]) O jeho potomcích není nic známo. Zdá se, že přešlo zboží jeho na syny Jindřichovy, kteří sluli *Jiřík mladší*, *Jan*, *Pavel* a *Mikuláš*.[6]) Jan, kterýž držel Újezd Podhorní, zemřel před r. 1586 dědiců nezůstaviv; také Jiřík brzo zemřel.[7]) Statky jich ujali Pavel a Mikuláš a *Jindřich* strýc jich (tuším syn Jiříkův). S Jindřichem soudila se r. 1599 vdova Pavlova Anna z Kvítkova. Neb učinil s ní r. 1596 přátelské porovnání o to, co jí věna a nad věno, i svršků ze statku n. Pavlova vydáno býti má, a tu jí také měl dáti dvě klisny. Na žádosť jeho zanechala ty klisny ve Vojicích, neb slíbil, že jí „jednoho hřebce dobrého ročního na lidské schválení“ dáti chce, ale na jeho odeslání ještě r. 1599 čekala. Toho roku 1597 soudila se s ním pro neodvedení „vola hospodářského z černa a bíla strakatého.“[8])

Času toho rozdělen byl pořád statek Vojický na dva díly, a v obou byly potom tvrze. Tak řečený díl I., k němuž patřila tvrz se dvorem, krčmou, díl vsi a v Lužanech dvůr Malkovský, držel r. 1596 a potom *Jan Vojický z Nové Vsi*.[9]) Týž zemřel r. 1619 a poněvadž se nijak nesúčastnil povstání, ponechán statek jeho dědicům. Uvázala se veň Lidmila, sestra zemřelého, nevdaná a nevybytá,[10]) ale dědily s ní také dcery zemřelého *Estera*, *Markéta*, *Lidmila*, *Žofie* a *Lukrecie*. Ty prodaly roku 1624 statek svůj všechen *Albrechtovi z Valdšteina*, jenž jim měl zaplatiti 10.000 kop míš., ale zaplativ jen 200 kop, nechal jim téhož statku k užívání.[11]) Statek ten naposled, když Lidmila starší, Estera, Markéta a Žofie z tohoto světa vykročily, byl v držení Lidmily vdané Dohalské a Lukrecie též Dohalské, vedlé nichž měly také díl děti Jiříkovy, totiž *Anna Lukrecie*, *Markéta Eusebie* a *Jindřich Šťastný Vojický z Nové Vsi*. Ti všichni dědicové prodali statek ten r. 1651 dne 21. září *Bohuchvalu Bořkovi Dohalskému z Dohalic* za 5924 fl.[12]) Po čase dostal se díl tento *Jaroslavu Bořkovi z Dohalic*, kterýž zemřel r. 1684, odkázav statek tento manželce své *Markétě Eusebii* roz. *Vojické z Nové Vsi*.[13]) Tato zemřela r. 1697 bez kšaftu a bez dědiců, proto zdědil týž statek strýc její *Jiří Jindřich Vojický z Nové Vsi*, držitel druhého dílu.[14])

Držitelem tototo byl od r. 1596 *Jindřich Vojický z Nové Vsi*, kterýž byl ženat s Dorotou Kaponnovou ze Svojkova. Roku 1603 učinil pořízení o synu svém nezletilém Jiříkovi a strýni Dorotě (dceři Pavlově.[15]) Avšak s touto měl nemalou při, když se potom za nějakého pana Podmoklského sed. v Bobnicích vdala. Vinila jej zajisté před soudem zemským, že se uvázal po smrti otce jejího ve dvůr popl. Vojice s lidmi, díl vsi Maksnice a mlýn v Radči. Podlé smlouvy r. 1611 dne 23. srpna učiněné podržel Jindřich statek a

---

[1]) DZ. 19. I. 2, 20, J 23. [2]) Mittheilungen d. V. f. G. d. D. VII. 27. [3]) DZ. 67. N 2 a 23, C 2. [4]) DZ. 128. B 2. [5]) Totiž tří synův a 7 dcer. Viz vývod Dohalských. [6]) DZ. 185. D 24. [7]) DZ. 142. P 21, Bílek, Děje konfiskací 81, 812, kdež také poznamenán obvod statku. [8]) DD. 9 f. 45, 46, 124. Sommer Bid. 144. [9]) Sobčičti tu měli dvůr poplužný. [10]) DZ. 52. D 17, 12. H 15, 130. G 3. [11]) DZ. 113. N 20. Srov. Bílkovy konf. 81. [12]) Reliq. tab. I. 70. [13]) Lib. erect. VII. f. 123. Zdali sem patří také Racek Kobyla z Dvojic, který byl ženat s Annou z Úlibic, neumíme rozhodnouti (Viz lib. III. Vet. Urb. Prag. f. 67.) [14]) Arch. Břevnov. arch. č. I. 257. [15]) DD. 16 f. 50.

[1]) DD. 16 f. 51. [2]) DZ. 250. J 16. O Janovi arch. gub. C. H. 605, III. 652. [3]) DZm. 126. G 27. [4]) DZ. 50. D 9, 11. A 21. [5]) Reg. 20 F. k. s. F 2. [6]) DZm. 100, J 4. [7]) DZ. 169, A 25. [8]) DZ. 171. L 4, DZm. 172. B 18, reg. 32, F k. s. Hh 1. [9]) DZ. 171. L 4, rozvrž. sbírek str. 11. [10]) Táž odkázala statek svůj r. 1624 strýni své Esteře a pokud by děti neměla, aby spadl na Jiříka Vojického (DZ. 142, B 17). [11]) Bílek. Děje konf. 813. [12]) DZ. 314. D 17. [13]) DZ. 116. J 15. [14]) DZ. 117. L 17. [15]) DZ. 131. N 8.

odbyl Dorotu penězi. [1]) Jindřich zemřel asi r. 1615,[2]) a nějaký čas vládla na Vojicích vdova Dorota. Syn jeho *Jiřík* prodal statek otcovský (k němuž též dvůr a ves Radeč patřily) *Albrechtovi z Valdšteina* a podržel jej jako léno knížetství Frydlantského.[3]) Žil ještě r. 1651. Synovi jeho *Jindřichovi Šťastnému* statek dotčený r. 1683 z manství propuštěn. Týž zemřel roku 1693 zanechav syna *Jiříka Jindřicha* a dcery Annu Kateřinu, Marii Elišku a Esteru Polyxenu. Jiří zdědil r. 1697 také první díl Vojic a prodal r. 1718 celý statek Vojický *klášteru Valdickému*.[4])

OSTROMÍŘ.

V vsi Ostromíře neb Ostroměře (nazvané po zakladateli Ostromírovi) a nad Javorkou ležící byla také tvrz (nyní samota Stará Hůra), která již dávno zanikla. Ač jest ves původu starého, připomíná se přece první držitel její r. 1382. Tehda držel *Ješek z Ostromíře* vsi Ostromíř a Hradišťko.[5]) Jest to týž, kterýž slove později Ješkem Kdulincem. Týž držel s manželkou svou Bonuší některé vsi kláštera Břevnovského (viz str. 65.) a ves Kunvald v horách Orlických, kterou prodal r. 1389 Bočkovi z Poděbrad.[6]) Naposled se připomíná r. 1398. *Petr Kdulinec z Ostromíře*, syn jeho (?), prodal roku 1416 plat kopy gr. na tvrzi zdejší a dvojím popluží ke kostelu Sobčickému.[7]) Roku 1448 byli před Prahou dva Kdulincové, starší a mladší; jeden z nich Petr nachází se r. 1449 mezi těmi, kteří poslali listy odpovědné do Saska,[8]) a připomíná se nejednou za tehdejších běhů jako dobrý válečník.[9]) Petr byl r. 1457 hofmistrem dvoru královského.[10]) Petrovi tuším synové byli *Beneš*, *Mikuláš* a *Jiřík*, z nichž první, horlivý přítel kalicha, držel r. 1482 Ostroměř. Zemřel již před r. 1488, zůstaviv sirotky *Petra* a Lidmilu, za něž strýcové jich statek otcovský spravovali. Zdá se, že tehda statek Ostromířský pro dluhy Benešovy prodali.[11]) Roku 1529 prodal *Zdislav z Dobřenic* tvrz Ostromíř, dvůr popl., ves celou s mlýnem, ves celou Hradišťko, v Sobčicích plat na člověku s vinicí a jiným příslušenstvím *Janovi mladšímu Sendražskému ze Sendražic*.[12]) Od toho nabyl téhož statku za nedlouho *Burjan* jinak *Heřman z Rokytníka* a stal se předkem vladyckého rodu *Ostromířských z Rokytníka*.[13])

Burjan připomíná se tehda nejednou, bývaje úředníkem na Opočně a Veliši. Roku 1525 koupil v Jičíně dům na Hrádku a zemřel r. 1533.[14]) Jeho synové sluli *Václav* a *Jan*. Onen prodal r. 1538 dům na Hrádku v Jičíně[15]) a když se r. 1553 s bratrem svým dělil, dal mu za díl statek Hradišťský, podržev si sám tvrz Ostromíř se vsí a příslušenstvím.[16]) Avšak když Václav před r. 1580 zemřel, prodali synové jeho *Heřman*, *Vilém* a *Adam* (vkladem roku 1584 vykonaným) statek Ostroměřský strýci svému *Janovi* za 2000 kop gr. č.[17]) Čtvrtý bratr pak Jiřík odbyt byl nedávno před tím penězi, z čehož synové jeho strýce svého Heřmana r. 1585 propouštěli.[18])

Na Jana žaloval r. 1586 Václav Karlík z Nežetic na Holovousích, kterak by Jana Vlka, poddaného jeho, bez hodné příčiny u vězení držel, a poněvadž Jan nedovedl pokázati, aby Vlka z hodné příčiny do vězení dáti měl, odsoudil jej Karel z Valdšteina, hejtman kraje Hradeckého, aby dal pokutu 10 kop.[19]) Posledním svým pořízením, daným na Ostromíři r. 1599 dne 12. března, odkázal jednu polovici statku svého tvrze, dvoru a vsi Ostromíře a dvoru a vsi Nevratic manželce své Anně z Dobřenic do smrti její, druhou polovici synům svým.[1]) Zemřel ještě téhož roku. Děti jeho byly pod poručenstvím až do r. 1605, kdež Heřman, syn nejstarší, došed let svých, poručníkům svým poděkoval a potom statek otcovský spravoval.[2]) Ale s hospodařením šlo těžce. Roku 1613 musil prodati Heřman statek svůj vlastní Trnavy a nad to buď téhož neb následujícího roku zemřel.[3]) I nebylo možná i statek Ostroměřský pro věno manželky Heřmanovy a díly, které měly dětem jeho a některým bratřím vydány býti, zdržeti, pročež prodán statek dotčený skrze kommissaře k tomu nařízené (r. 1614, 20. října) *Václavovi Ostromířskému z Rokytníka* a na Bítovanech.[4])

Roku 1618 přistoupil Václav ke stavům podobojí a ačkoliv brzo po bitvě Bělohorské přísahu věrnosti Ferdinandovi II. vykonal, odsouzen jest přece dvou třetin statku svého. Statek jeho Ostromíř proto od královské komory ujat a prodán r. 1623 dne 13. ledna *Albrechtovi z Valdšteina*.[5]) To se stalo v ten čas, když rod Ostromířských rozvětviv se, velice schudl. Ale i potom, když neměli Ostroměře, poutala je ku krajině zdejší upomínka na předky, kteří odpočívali v kostele Sobčickém. Petr Ostroměřský dal roku 1626 udělati kámen a sklípek ku pohřbu Jana staršího, otce svého, a před časy bylo při témž kostele mnoho náhrobků téže rodiny vidati.[6]) Jan Ostroměřský vystěhoval se do Saska, kdež přišel rod jeho ještě jednou k rozkvětu, ale zhasl tu r. 1718 na vždy. Památkou po nich jsou nám dvě plechové korouhve, které se chovají v českém museu.[7])

Kníže Frydlantský připojil Ostromíř k panství Hořickému. Tehda byla tvrz zdejší na větším díle ode dřeva vystavená a velice spuštěná. Bylo v ní 5 pokojův, 10 komor, sklep povrchní a sklep podzemní.[8]) Část Ostroměře připojil kníže potom ke statku Holovouskému, jejž dal v manství, druhá část zůstala při panství Hořickém. Teprve r. 1665 dne 27. prosince prodán jest statek tento od panství Hořického *Jindřichu Arnoštu Ferd.* svob. pánu *des Carmes*, držiteli Holovous.[9]) Když r. 1680 mnichům Valdickým statek Hradišťský prodán byl, nabyli tím také „pusté tvrze Ostroměře, jinak řečené od starodávna Stará hůra.“

HRADIŠŤKO.

Nad Ostroměří samou zdvihá se část Chlumu, vysoké a k severu strmé návrší, kteréž prorváno jest hlubokým údolím Mezihořím. Na patě tohoto návrší, kteréž jest objato starožitnými valy, jest nevelike, čtverhranné stavení, bývalá tvrz Hradišťská, ve zdech posud dobrá, ale bez bývalého opevnění. Po pradávné ohradě obdrželo návrší to jméno Hradišťko, neb Hradiště, a tak se jmenovala také osada, která se poprvé ve 12. věku připomíná.[10]) Ve 14. věku a potom patřila osada ta k Ostroměři a tvrze tu ještě nebylo.[11]) Tvrz vystavena teprve před r. 1553, když se *Václav* a *Jan* bratří *z Rokytníka* o statek otcovský děliti měli. Tehda obdržel Jan na díl svůj tvrz novou Hradiště se dvorem, s rolí a jiným příslušenstvím.[12]) Avšak když Jan koupil r. 1584 Ostromíř, tuť statek Hradišťský synu Václavovi *Heřmanovi Ostroměřskému z Rokytníka* odevzdal.[13]) Po smrti jeho prodala vdova Markéta z Malovic a na Kostelci Podolském, jakožto mocná poručnice dětí svých, r. 1598 dne 24. července „sídlo Hra-

[1]) DZ. 188. Q 4. [2]) Rozvržení sbírek. [3]) Bílkovy Děje konf. 813, 887. [4]) Sommer, Bid. 144. [5]) Rel. tab. I. 474. Viz Pam. arch. VI. 252. [6]) Arch. musejní, lib. erect. IV. f. 145, acta jud. 1393 f. 195, Sommerberg Scrip. rer. Sil. pag. 965, Jireček Cod. II. b. 350. O knězi Benešovi z Ost. srov. rel. tab. I. 599. [7]) Lib. erect. X. K 4. [8]) ČČM. 1827 III. 79, 81, arch. Drážďan. [9]) Arch. č. III. 555, V. 274. Pam. arch. VI. 252. [10]) Kniha Jičínská. [11]) Arch. č. V. 409, 532, rel. tab. II. 428. Srov. děje Smrkovic. [12]) DZ. 2. K 3. [13]) DZ. 5. E 15. [14]) Kniha III. Jičínská f. 255, Pam. arch. IX. 955, reg. 5. F. k. s. I. H 9. [15]) Kn. III. Jičín. f. 294. [16]) DZ. 50. B 23—24. [17]) DZm. 100. L 4, DZ. 22, K 21. [18]) DZ. 22. P 21. [19]) Reg. 27, F. k. s. fol. 116—117.

[1]) DZ. 129. G 2. [2]) DZ. 132. M 14. [3]) DZ. 189. K 5. [4]) DZ. 187. G 4, totiž tvrz a dvůr Ostromíř s mlýnem, ovčárnou, příkopem okolo tvrze, ves s krámem řeznickým. Srovnej k tomuto Janderovy paměti Hořické VII. 1763, 1764, 2534, 2536. [5]) Bílek, Děje konf. 893, kdež však oprav příbuzenství podlé našeho vývodu. Podobněž oprav v Pam. arch. VI. 252—253. [6]) Jandera, Paměti Hořické. [7]) Viz Pam. arch. VI 251. [8]) Urbář Hořický 1628, 1632 [9]) Sommer, 262. [10]) Emler, reg. II. 1154. [11]) Rel tab II. 474 Zpráv v arch. č. VI. 442 a rel. tab. 225 sem nepokládáme. [12]) DZ 50. B 24. [13]) Proto ho Jan později nedrží a Heřman se nazývá seděním na Hradišťku (DZ. 22. P 21 a tytulář r. 1589).

dišťko“ se dvorem popl., vinicemi a jiným příslušenstvím, mlýnem v Ostromíři pod tvrzí Hradišťkem, a lidi při Hradišťku a Ostromíři *Adamovi Ostromířskému z Rokytníka* za 7150 kop míš. [1]) Avšak když Adam brzo potom zemřel, zůstaviv sirotka nezletilého a statek dosti zadlužený, tuť prodán r. 1609 dne 1. dubna skrze kommissaře k tomu nařízené *Jaroslavovi Smiřickému ze Smiřic* na Skalách a Kostelci za 9100 kop míš. [2])

Statek Hradišťský patřil od těch dob k panství Hořickému. *Albrecht kníže Frydlantský*, nabyv tohoto panství, prodal od něho statky Holovousy a Hradišťko pod léno, tak že drženo Hradišťko nějaký čas k Holovousům.[3]) Teprve r. 1680 dne 27. května prodal *Ferdinand Rudolf de Carmes* od téhož statku tvrz Hradiště a tvrz pustou Ostroměř, „od starodávna Stará hůra“ řečenou s příslušenstvím *Hugovi Hartingerovi, převorovi Valdického kláštera*, za 35.000 fl. rh. [4]) Od té doby náleží Hradišťko ke zboží Sobčickému.

ČERNÍN.

Již za dávných dob bývala ve vsi Černíně (jv. od Bělohradu) tvrz. Ze starých pamětí známi jsou držitelé její *Černínové z Černína*, erbu úhoře na způsob podkovy stočeného, jako rod statečný. [5]) Nejstarší z nich jest *Petr Černín* r. 1402. [6]) Syn jeho *Jan* odtudž vynikl od r. 1427 jakožto jeden z hejtmanů vojsk na poli pracujících. Jsa r. 1432 v Sasích na výpravě polní, přivezl odtud 500 fl. vyplacených Táborům a Sirotkům, a pro sebe a Šmikonského 200 fl. a peníze „za dva hynšty.“ [7]) K vítězství strany panské u Lipan (r. 1434) on nejvíce přispěl jakožto ředitel vozové hradby, [1]) potom s jinými přilehl ke Hradci. Sedával na Vysoké a koupil dědiny v Žiroticích a na Hradišťku. Naposled jsme jej našli k r. 1437. [2]) *Věnek z Černína* (r. 1440—1460), jenž stál při straně Jiříka Poděbradského, byl Janův syn.[3]) S ním připomíná se r. 1447 *Jan Lučinec z Černína*, jenž žil ještě r. 1468 a též se stranou Poděbradskou držel. [4]) Od těch dob málo se ví o Černíně a rodu Černínském, až teprv asi r. 1520, kdež prodal Petr z Trojanovic nějaké dědictví v Černíně Janu Kapříkovi z Lesonic. [5])



Náhrobek Jiříka staršího Dobřenského z Dobřenic a na Miskolezích († 1582).
(Kreslil Jan Dobeš, učitel v Náchodě.)

Později držel tvrz, dvůr a ves v Černíně *Jan Sadovský ze Sloupna*, po němž je zdědil strýc jeho *Adam*, ale ten je prodal r. 1547 strýci svému *Václavovi*. [6]) Nedlouho potom postoupil Václav Černína *Václavu Královí z Dobré vůdy*, od něhož obdržel směnou Chlum a část Dobré vůdy. [7]) Od tohoto koupil Černín r. 1557 *Jiřík Kopidlanský z Kopidlna*, známý tehda jako dobrý rváč. Týž byl ženat s Mandalénou z Černé, od níž byl r. 1556 Újezd u sv. Jana koupil. [8]) Synové jeho *Jan* a *Jiřík* prodali r. 1591 statek Černínský *Vilémovi Ostromířskému z Rokytníka.* [9]) Od tohoto koupil Černín r. 1594 *Václav Kapoun ze Svojkova* na Bartoušově, [10]) ale odděliv r. 1595 bratra svého Albrechta, jemuž dal za díl 1841 kop, zlatý řetěz a polovici klénotů, prodal roku 1603 tvrz, dvůr a ves Černín s mlýnem pod rybníkem Dolejním *Kateřině Logové z Pilnikova* na Smidařích za 1875 kop gr. č. [11]) Po smrti této paní († r. 1610

[1]) Arch. DZ. Vklad učiněn r. 1602 dne 20. června Markétou již vdanou Špulířovou (DZ. 131. J 16). [2]) DZ. 183. J 4 a 135. D 28. Na statku se připomíná též olejna. Vklad vykonal r. 1610 Václav Otík syn n. Adamův. [3]) Bílek, Děje konf. 779. [4]) DZ. 395. A 14. [5]) Zpráva v arch. č. II. 339 sotva sem patří. Srov. též Paproc. o st. ryt. 53. [6]) DD. 14 f. 20. Srov. i Mlazovice. [7]) Arch. Vitemb. v Drážďanech. Boh. V. 120. Viz i Tomkovy Děje Prahy IV. díl, Palackého Urk. Beitr. II. 306, arch. č. III. 504, DD. 16 f. 16.

[1]) Tomek, IV. 648. [2]) Relig. tab. II. 186, DD. 33. p. 271, arch. gub. A III. 151. [3]) Arch. č. I. 257, III. 556, V. 274. Roku 1449 opověděl knížeti Saskému (Vitemb. arch. Boh. I. 67). [4]) Rel. tab. II. 210, archiv Třeboň. [5]) Reg. 3 J. k. s. D 26. Bohuněk Černín z Černína byl na počátku 16. věku purkrabí kraje Hradeckého (Archiv gub. C II. 562. Viz i díl II. na str. 220.). [6]) DZ. 250. K 20, 8. C 18. [7]) DZ. 12. J 15 vlož. 1557, srov. reg. 17 F. k. s. E 18. [8]) DZ. 12. E 10, K 11, reg. 20, F. k. J 8. Druhá manželka Důbra z Borovnice r. 1586 na Černíně. Ves Újezd u sv. Jana prodal Jiřík r. 1581 Jindřichu Kulovi z Chotče za 450 kop a za hřebce, který jde k druhému létu (DZ. 65, O 25). [9]) DZ. 169. M 16 a 27. E 4. [10]) DZ. 170. A 20—22 a 27. H 7. [11]) DZ. 170. J 16, 177. N 27 a 132. A 9.

Vývod Ostromířských z Rokytníka.

Burjan jinak Heřman z Rokytníka 1517 † j. 1533 — Jindřich † j. 1533, synové 1533 Jiřík a Beneš

Václav na Ostromíři 1538 † j. 1580 — Jan na Hradišťku 1553 † 1599 ψ Anna z Dobřenic

Synové Václava: Heřman na Hradišťku 1580 † j. 1595 ψ Markéta z Malovic; Jiřík na Šaplavě † j. 1585 ψ Aléna ze Sovojevic; Vilém na Černíně 1584—1595; Adam 1584 † j. 1609 ψ Johanka z Bubna

Děti Jana: Heřman 1599 † j. 1614 ψ Kateřina z Ryzemburka; Jan Václav 1599, 1610; Petr 1599—1626; Adam 1599—1623; Mikuláš 1599—1614 ψ Kateřina z Nemyšle; Albrecht 1599—1614; Markéta a Barbora

Synové Heřmana na Hradišťku: Václav (Bít.) 1615—1623 ψ Aléna Mit. z Nemyšle; Bohuslav 1615—1634 ψ Kateřina Pešíkovna z Komárova ⊙ 1613

Dcera Bohuslava: Justina Dorota † 1633

Synové Jiříka na Šaplavě: Jaroš 1585, 1589; Václav 1585, 1589; Burjan 1585, 1589; Smil na Kostelci Podol. ψ Eva Kateřina Vrchotická z Loutkova; Jiřík 1585, 1589

Syn Adama: Václav Otík 1609, 1610

Synové Heřmana (1599 † j. 1614): Jan 1614 † j. 1651; Mikuláš 1614—1652; Heřman 1614 † j. 1651

Syn Adama (1599—1623): Adam Jan 1652

Mikuláš 1657 † 1676, 29. Mart. ψ Barbora Majdaléna Mater. z Květnice
Potomci (viz Pam. arch. VI. 253.)



Miletín.

zdědila Černín se statkem Domaslavským teta její *Anna Rosina Zilvárovna z Pilníkova.* [1]) S tímto statkem dostal se Černín ke knížectví Frydlantskému a připojen později ke statku Bělohradskému.

LUKAVEC.

Hodinu cesty jv. od Bělohradu leží Lukavec ves a bývalá tvrz, dávno již svedená a zrušená. Nejisto, zdali odtud pocházel *Ješek Ostříž z Lukavce,* jenž prodal r. 1404 jisté dědiny klášteru Břevnovskému; [2]) na jisto však byli odtud *Jan* a *Hašek z Lukavce,* kteří se připomínají r. 1440 mezi šlechtou v Čáslavě shromážděnou. [3]) Po otci a dědu svém držel tvrz Lukavec se dvorem, vsí a mlýnem pod tvrzí a jeden dvůr kmeci v Dobši (r. 1543) *Jan Lukavecký z Lukavce,* jenž na tomto zboží r. 1547 manželce své Kateřině ze Sluh věnoval. [4]) Na něm přestal rod tento, a dědičky Janovy, panny *Eva, Markéta* a *Mandaléna* sestry z Lukavce, prodaly Lukavecké zboží r. 1550 *Kateřině ze Sluh* a druhému manželu jejímu *Adamovi Karlíkovi z Nežetic* za 909 k. gr. č. [5]) Tento zemřel před r. 1590 a zůstavil dcery nezletilé Annu a Kunku, jichž poručník a strýc Václav Karlík r. 1590 dne 14. prosince tvrz Lukavec s příslušenstvím *Karlovi Stařimskému z Libšteina* prodal. [6]) Tento zemřel před r. 1602, zůstaviv sirotky Jana a Petra, pro něž nemohl se statek udržeti, i koupil jej r. 1602 dne 22. května Karlův bratr *Hynek.* [7]) Dědice tohoto *Karla Kryštofa* a *Jana Věnka bratry Stařimské* přinutil r. 1628 Albrecht z Valdšteina, že mu Lukavec za 6000 k. míš. ke knížectví Frydlantskému prodali, a dal je r. 1630 jako manství Karlu Kryštofovi; ale r. 1662 kázal císař Leopold, aby statek ten Karlovi proti zaplacení 108 fl. z manství propuštěn byl. [8]) Později nabyl Lukavce *Ferdinand Antonín Mladota ze Solopisk* a ten prodal jej r. 1692 *Pertoltu Vilémovi hr. z Valdšteina* a na Bělohradě za 18.350 fl. rh. [9])

OKROUHLÝ.

Nedaleko Újezdu Svato-Janského jest véska Okrouhlý; při ní stávala tvrzka dřevěná podlé dosavadní mezi lidem jdoucí pověsti na poli Bačalka zvaném. [10]) V 16. věku tu byl dvůr, kterýž patřil ke statku Choteckému, tvrzku pak postavil k obydlí svému *Jan Jiří Kule z Chotče,* když r. 1592 Choteč prodav jediné dvůr Okrouhlý si zůstavil. Jan Jiří zemřel r. 1606 a pohřben jest v kostele Újezdském u sv. Jana. Po smrti Kulově dostal se statek Okrouhlý dceři jeho (?) *Marjáně,* provdané za *Karla Jestřibského z Ryzemburka,* a ta prodala r. 1628 dvůr a ves Okrouhlý, ves Hřídelec, kostel a díl vsi v Újezdě *Albrechtovi z Valdšteina,* kterýž postoupil téhož statku jakožto léna Frydlantského *Rozině Zilvárové ze Stropčic* k statku Bělohradskému. [11])

MILETÍN TVRZ.



Miletín jest v položení rozkošném. Sám leží na návrší nad křovím a lučinami, a na sever i na jih od něho jsou nízké a vysoké hory lesnaté, jichž tvar i způsoba rozmanitostí mile pobavují. Milovníka dějin kromě toho pobaví také poloha městečka sama, ano k nejstarším osadám patří. Neb dokud byly nížiny pod městečkem bařinaté, aneb dokud se tu voda nadržovati mohla, stál Miletín na ostrově a mohlo se k němu choditi jen po dlouhém mostě. Z těch příčin také nebyl hrad Miletínský, [12]) ač na nevysokém a mírně se sklánějícím návrší stál, ani valy ani příkopy obehnán, maje dosti na té pevnosti, kteréž mu poskytovala příroda. Dlouhou dobu potom, když již paměť o bývalém hradě Miletínském utuchla, postavena jest na západním konci tvrz, ale i po té již všechna památka zmizela. Na jejím místě stojí nový zámek, [13]) čtverhranné stavení s výstupky, moderně a pěkně upravené, ale beze všech slohových příznakův. Chce-li tudíž někdo památky po bývalých držitelích uzříti, může je spatřiti jediné při kostele starožitném, v 15. věku v podobě kříže postaveném. Na věži kostelní o samotě stojící, skrze kterouž se na hřbitov chodívalo, spatřují se ještě erby Bartoloměje z Valdšteina († roku 1617) a manželky jeho Mandalény Bohdanecké z Hodkova.

---

[1]) DZ. 135. B 14—26. Viz Bílkovy Děje konf. na str. 940. [2]) Rel. tab. II. 10. [3]) Arch. č. I. 257. Jan Bořek z Lukavce a manželka jeho Machna z Hustiřan drželi r. 1450 Radikovice. (Rel. tab. II. 280.) [4]) DZ. 250. C 17, 8. D 20. [5]) DZ. 9. H 21. [6]) DZ. 169. N 18, 27. E 19. [7]) DZ. 176. J 12, 131. E 19. Hynek seděl tu ještě r. 1615 (Reg. 44, F. k. s. DD. 10.). [8]) DZ. 143. A 5, 152. T 12. DD. 9. f. 93. Bílkovy Děje konf. 565. [9]) DZ. 401. Q 11. [10]) Pam. arch. X. 155. [11]) Bílek, Děje konf. 220, 792, 802. [12]) Hrad tento byl na tom místě, kde jsou nyní zámek s parkem, kostel s bývalým hřbitovem a prostranné náměstí. [13]) Schaller vypravuje ve své topografii, že se nacházejí „na parkáně“ v Miletíně hluboké sklepy, kdež sídlo německých rytířů bývalo. Zdá se, že sklepy ty zbyly z tvrze, ač i to možno, že tvrz na místě komendy rytířské bývala. Ve zprávě okolo r. 1454 sepsané (Palacký, urk. Beitr. 8, Millauer, der deut. Ritterorden str. 188) čte se také: Und ein städtchen, das heisst Miletin und des ordens hof.“

Miletín založen jest za dob pradávných od pana Miloty jakožto hrad pevný, v močálích položený a sruby oplaňkovaný.[1]) Připomíná se již r. 1125, kdež byl hradem královským. Tehda sem přišel Ota, biskup Bamberský, an se chystal do Pomořan a cestu ze Sadské do Kladska na Miletín bral. Později stal se Miletín dědičným jměním pana *Zbraslava*, syna *Vchynova*. Týž se připomíná od roku 1228 jako podčeší knížecí; seděl tuším r. 1229 na Dubenci a připomíná se naposled r. 1238 jako číšník. Patříval k prvním pánům zemským a na štítě nosil roh zavinutý.[2]) Posledním svým pořízením odkázal manželce své Domaslavě vsi Třebihošť, Třemešnou a Zásadu a bratru svému Ojiři Dehtov, dvoje Zábřezí a díl Trotiny, to vše z újezdu, který byl před tím koupil. Měl také jinde po Čechách rozličné vesnice, o kterých všelijak pořídil.[3]) Zůstavil po sobě dceru Adličku, která dostala po otci ves Orasice. Vdova Domaslava darovala roku 1241 ves Miletín se vším příslušenstvím, panství Olešnické a kromě toho vsi Maslojedy, Sadový a Výkleky *rytířům řádu Německého*, což stvrdil král Václav r. 1241.[4]) Za vlády rytířů vzrostl Miletín na ves trhovou čili městys, a poněvadž král Přemysl r. 1261 dne 1. února Miletín i s vesnicemi z právomocnosti úředníků královských vyňal, vysazena jest rytířům v Miletíně poprava.[5]) Které tehda vesnice rytířům náležely, není známo, neboť známe toliko seznam r. 1267 napsaný, kolik a které vesnice k faře náležely.[6])

Němečtí rytíři neb *křižovníci Prušti*, jak jim rádi předkové naši říkali, drželi faru Miletínskou[7]) až do r. 1403. Zemský jich komtur, Oldřich z Ústí, zavadil pro veliké dluhy, jimiž řád tehda stížen byl, zboží Miletínské r. 1403 *Benešovi z Choustníka* a *Máně*, manželce jeho, na čas života za 700 aneb podlé jiných zpráv 800 kop gr. Smlouva v příčině té zástavy obnovena jest opět r. 1410, kdež se Beneš uvolil, že Miletína nikomu neprodá, aniž jej závadami obtíží. Po smrti Benešově měl Miletín zase na řád spadnouti, dostal se však hned do světských rukou. *Jan Městecký* z *Opočna* opanoval jej mocně. Byv skrze zemského komtura před krále a soudce zemské pohnán, předstíral, že býval ve službách nejvyššího mistra Pruského, tam že utrpěl v jisté bitvě veliké škody, za něž nedostal ani náhrady ani žoldu. Mimo to prý, že má zápis od Janka Svídnického (z Chotěnic), jemuž králem 1000 k. na Miletíně zapsáno bylo. Stranám položen jest potom nový rok, o jehož výsledcích nic nevíme.[8])

Jisto jest však, že drželi druhé panství Miletínské páni z Lichtemburka již od středu 14. věku, což nelze jinak vyložiti, nežli tak, že měli při Miletíně dvůr a tvrz, k níž drželi některé vesnice v horách. *Hynek Krušina* z *Miletína* (jinak Hejman) připomíná se v letech 1358—1368 jako patron kostelů v Nechanicích a v Brusnici a jako spolupatron v Třemešné; žil ještě r. 1372.[9]) Nástupcové jeho, *Václav* a *Jan bratří Krušinové* z *Lichtemburka* a na Hradišti, darovali r. 1382 kostelu Miletínskému 7 kop úroku ve Vidoni, vyhradivše si berni královskou a soudy nad vraždou a násilím. Kromě toho dali faráři 8 kop úroku v téže vsi, dva lány lesa a rybník uprostřed vesnice.[10]) Dotčený Jan, pán toho času na slovo vzatý, připomíná se roku 1395 jako patron kostela v Třemešné,[11]) a byl po smrti bratra svého Václava († r. 1397) samojediným pánem Miletína.[12])

Ze synů jeho stal se pánem na Miletíně *Hynek Krušina*. Tomu zastavil císař Zikmund r. 1437 dne 30. března městečko Miletín se vším příslušenstvím ve 2000 kop gr.,[13]) tak že měly odtud oba díly Miletína společného pána. Neb za nedlouho i duchovní část v dědictví uvedena. Hynek držel mimo Miletín Kumburk, Hostinný a jiná panství, a sotva si asi mnoho Miletína všímal. Zemřel asi r. 1454, a dědicem jeho stal se *Vilém*, syn jeho. (O obou šíře v dějinách Kumburka.) Tohoto syn, *Haiman* (či Hynek neb Jindřich), připomíná se jako pán na Miletíně r. 1502 v listině, jež se týče města Jaroměře,[14]) a v jiných zápisech do r. 1516. Roku 1529 byl již mrtev. Synové jeho *Jan*, *Vilém*, *Hynek*, *Bernart* a *Smil* drželi společně polovici panství Trutnovského s hradem Žacléřem, na něž roku 1524 přísahu manskou učinili. Nejstarší ze synů, Jan, byl r. 1535 ve vězení vsazen, z něhož se mu podařilo utéci do ciziny, a tam snad zemřel. Osudy ostatních bratří málo jsou známy; *Bernart* ujal na nějaký čas Miletín, an se jako jeho pán r. 1534 v tytuláři uvádí,[15]) ačkoliv mu tehda již Miletín nenáležel. Nějaký čas držel Kunětickou Horu.

Roku 1520 držel Miletín podkomoří český *Burjan Trčka* z *Lípy* († r. 1522, 30. března). Dovídáme se toho z listu Viléma z Pernšteina, jejž o nějakém falešném mincíři témuž Burjanovi psal.[16]) Miletín dědil po něm syn jeho *Jan* s Kateřinou z Gutšteina splozený. Ten dlouho panství toto nedržel, nýbrž

---

[1]) Pomůckou: J. L. Jandera Über Miletin in Böhmen (Abhandlungen der k. Ges. Prag. 1830). [2]) Erben, Reg. 341, 354, 437. [3]) Emler, Reg. II. 1219. Bratr jeho Ojíř z Robčic připomíná se asi r. 1240 (Reg. I. 471). O Miletíně samotném není zmínky, snad byl dědictvím manželky jeho. Jiný bratr Zbraslavův, *Ryvín*, držel Louny. [4]) Reg. I. 497. [5]) Reg. II. 113—114. [6]) Arch. Drážďan. Tehda byly pře o nějaké příslušenství k farám Miletínské a Hořické. [7]) Millauer (str. 59.) nepokládá Miletín za komendu. [8]) Joh. Voigt, Gesch. der Ballei Böhmen S. 112, 120, 132. [9]) Lib. conf. I. A 2, 4, 6, E 5, F 5, 9, J 7, rkps. kapit. Praž. O 19. [10]) Arch. Drážďan. Mezi svědky připomíná se Henzlin z Turgova odjinud z Miletína, snad ochránce a světský vladař duchovní části. [11]) Lib. conf. V. N 5. [12]) Srov. děje Opočna a Kumburka. [13]) Arch. č. I. 535. [14]) Bienenberg Alt. I. 54; III. 162. Viz vývod u dějin Kumburka. [15]) Zemřel v letech 1543—1544, zanechav z manželky své Markéty z Chlumu syny Hynka a Jana, z nichž tento držel Holešov na Moravě a r. 1589 bez dědiců zemřel. Děti Hynkovy s Kunkou z Hustiřan byly Jan, Bernart a Kateřina (Jandera str. 37 a Březanova genealogie v arch. Třeboň.). [16]) Arch. český I. 127 „a to bylo prvé, než jste vy Miletín drželi.“

kdysi před r. 1541 prodal Miletín tvrz, dvůr popl. s poplužím, městečko s příslušenstvím, v Rohoznici, Jahodné, Vidoni, Bezníku, Borku, Želejově, Chroustově, Úhlejově, Zdobni, Dehtově, Třebihošti, Zvičině, Brusnici, Borečku, Borovničce Malé, Debrném vsi celé, v Trotni, Borovnici a Olešnici, co tu měl, *Zikmundovi ze Smiřic* za 6000 kop gr. č. [1])

Tento stal se v dobách tehdejších držitelem mnohých a rozsáhlých panství a nádherných sídel, na nichž obyčejně obýval. Ze synů jeho držel po něm Miletín s panstvím Náchodským *Albrecht Smiřický ze Smiřic*. Týž prodal smlouvou roku 1560 dne 4. března učiněnou panství Miletínské *Jiříkovi z Valdšteina na Hostinném* za 13.250 kop gr. č., a vložil mu r. 1565 ve čtvrtek po sv. Prokopu následující dědiny ve dsky zemské: tvrz Miletín, dvůr popl. s dědinami, lukami, zahradami, štěpnicemi, ohradami, pastvami, pivovárem, sladovnou, mlýnem, pilou, dvůr v Poličanech, městečko Miletín s podacím, vsi Rohoznici, Jahodnou, Vidom, Bezník, Borek, Želejov, Chroustov, Úhlejov, Zdobín, Třebihošť, Zvičinu s podacím, Brusnici s podacím, mlýn na Mostku, Borček, Borovničku, Debrný vsi celé, v Trotině, Dehtově, Borovnici, Poličanech c. t. m., v Lanžově podací společné, díl řeky Labe a mnoho rybníkův atd. [2])

Jiří byl Miletínským pečlivým pánem. Vyprosil jim u Ferdinanda potvrzení trhů v městě, vystavěl radní dům a daroval r. 1580 obci solní obchod a mlýn řeč. obecný. Jiří zemřel r. 1584, zplodiv syny Karla Viléma, Jana, Zdeňka, Slavatu, Vojtěcha, Voka, Jiřího, Jindřicha, Hanibala, Hanskryštofa, Bartoloměje a Volfa, z nichž někteří v mladém věku zemřeli. Kšaftem svým (roku 1582 ve středu před narozením p. Marie daným) nařídil, aby choť jeho Aléna po smrti jeho dvůr Poličanský se vsí a od panství Miletínského vsi Třebihošť, Zdobín a Trotinu doživotně držela, a každý týden 2 sudy piva z Miletínského pivovára dostávala. [3]) Poněvadž dědicové zůstalí byli nezletilí, vládl Karel z Valdšteina jako poručník a psal se tudíž pánem na Miletíně. Poručnictví se však potom střídalo, jak se o tom lépe v dějinách Hostinného vypravuje. Konečně bratří dosáhše let plných, rozdělili se ke konci téhož století o dědictví otcovské, jež několik hezkých panství obsahovalo.

Bartoloměj z Valdšteina, jeden ze synů Jiříkových, ujal Miletínsko před r. 1599, neboť již tehda jsa na Miletíně, potvrdil městečku starobylé jeho výsady a prodal jim roku 1601 jisté role a louky. K manželství pojal Mandalénu Bohdaneckou z Hodkova, jíž zapsal vkl. r. 1602, 19. října 2500 kop míš. na dvoru a městečku Miletíně, vsích Chroustově, Želejově, Bezníku, Borku, Vidoni s příslušenstvím, [4]) tuším celém to dědictví, jež byl za svůj díl přijal. Oba manželé opatřili též věž (kostelní?) hodinami novými a nápisem: „Když hodiny znít slyšíme, k smrti se my vzbuzujeme; pomni je v paměti míti, kdo chce v nebi věčně býti.“ Jako mnozí jiní páni, byl Bartoloměj horlivý vyznavač podobojí; proto měl r. 1608 Lochynického faráře Zikmunda Tribulecia k tomu, aby se do Miletína přestěhoval. Hradečtí, jako kollatorové kostela Lochynického, arci se tím rozhněvali a nechtěli faráře onoho sobě milého propustiti. Vedena pře z obou stran, jež vypadla ve prospěch Bartolomějův nejspíše přičiněním bratra jeho Hanskryštofa, jenž byl hejtmanem kraje Hradeckého. Farář Holohlavský, Blažej Borovský, připsal našemu Bartolomějovi, jako horlivému ochránci svého vyznání, sbírku českých kázání, jež byl r. 1616 v Hradci vydal. Zemřel v dubnu r. 1617 a pochován v kostele Miletínském, u něhož se náhrobek jeho posud spatřuje.

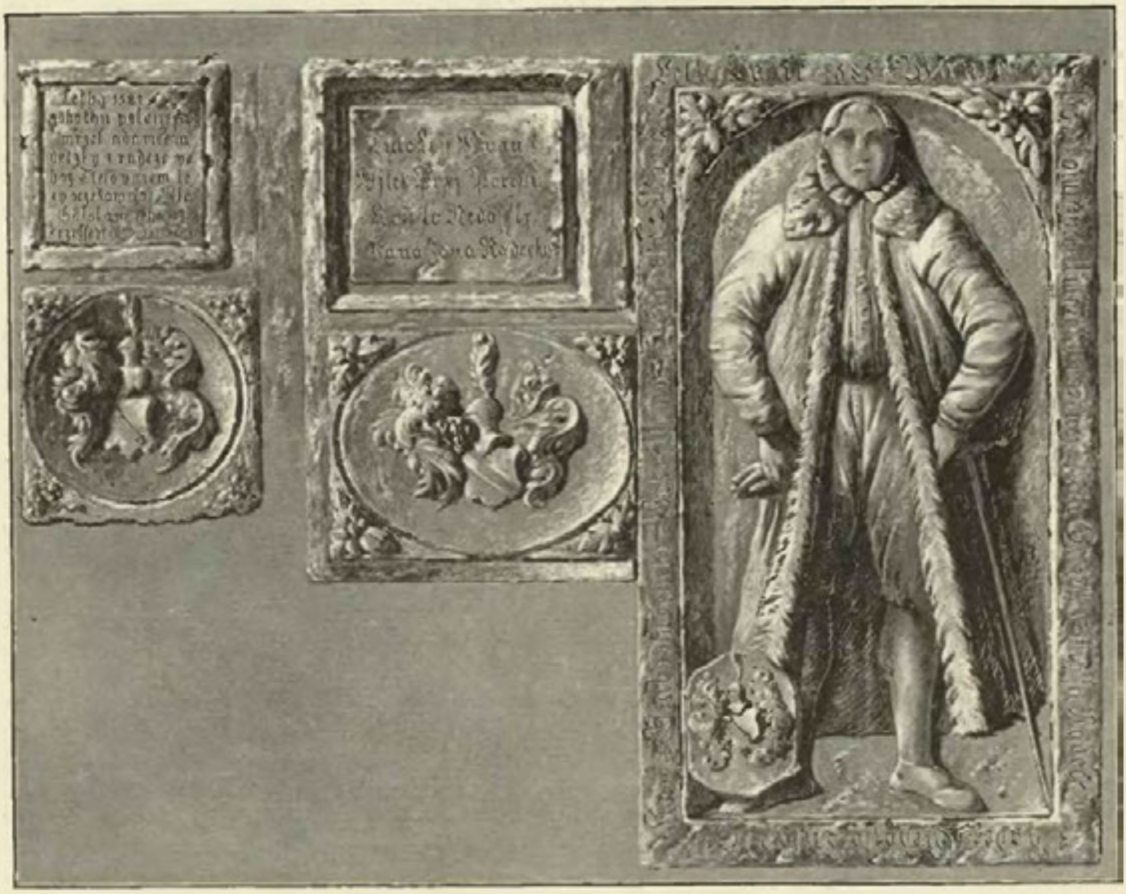
Závětí svou r. 1613, 19. února učinil manželku svou Mandalénu spolu s tchánem svým Abrahamem Bohdaneckým z Hodkova poručnicí, až by nejstarší syn jeho Hanybal roku dvacátého dosáhl, ale tak, aby poručnice řídila se též radou bratří jeho Hanibala a Hanskryštofa. Určil více, aby na téže bratří jeho dědictví připadlo, kdyby synové předemřevše let plných nedosáhli. [5]) Mandaléna byla potom poručnicí synů svých *Hanybala mladšího*, *Hanskryštofa mladšího*, *Jiří Adama* a *Albrechta Pertolta* (kterýž r. 1632 u Lützenu padl) několik let, až se pak po druhé (před r. 1622) za Hynka Albrechta Míčana z Klinšteina vdala. Tímto dle zvyku a práva tehdejšího ztratila poručnictví, a mocný již tehda strýc bratří Albrecht V. E. z Valdšteina jako nejbližší příbuzný, chytře příležitosti použiv, učinil se poručníkem synův a panství jich. Aby i Mandalénu spokojil, koupil od ní nápad její (též polovici svrchkův a nábytku) roku 1623 v pondělí po sv. Bartoloměji za 4000 kop míš., načež ona toho roku juxtou ve dskách zemských synům svým věno své z desk propustila. [6]) Roku 1625 odevzdal Albrecht panství Miletínské a Rodovské ke správě nejstaršímu z bratří, Hanybalovi, jenž byl zatím rozmanité osudy zkusil. [7]) Panství Miletínské tehda tak leželo, že jeho přikoupením knížectví Fridlantské velmi dobře zaokrouhliti se mohlo. Věc ta knížeti neušla, a poněvadž moci málokdo mu se vyrovnal, užíval k nabytí statků příležitých všelikých prostředkův, i donucovacích, ba i nekalých, an již mohl bez toho peníze požadovati, jimiž byl nápad

---

[1]) DZ. V E 22. Vklad obnovili r. 1543 synové Janovi Jindřich, Burjan, Ferdinand, Jaroslav, Zdeněk a Mikuláš. [2]) DZ. 15. H 9 a 57. H 10. [3]) DZ. 22. G 26 — H 1. [4]) DZ. 131. H 27. [5]) DZ. 138. O 5—9. [6]) DZ. 131. H 27. Zemřela r. 1654 na pondělí velikonoční a pochována v Miletině. Za veškeré nároky své, jež měla na Hostinném, Miletíně a Rochově, obdržela od kn'žete statek Forst a něco na penězích (Mittheilungen XII. 45). [7]) Roku 1620 dne 1. února při výbuchu prachárny Jičinské hrubě si uškodil a r. 1622 bojoval v císařské armádě.

Mandalénin koupil. Bratří svrchupsaní byvše tedy jím donuceni, vložili mu r. 1628, 25. ledna ve dsky zemské „zámek, městečko Miletín, tvrz Rodov s dvory poplužnými, pivovárem“ atd. za 30.000 fl. rh. (sotva zaplacených, nýbrž jen upsaných), načež dědictví to ještě téhož roku z práva zemského propuštěno a k manskému knížectví Frydlantskému připojeno bylo. [1]) Kníže dal potom Miletín jako léno Frydlantské r. 1625 *Hanybalovi* a statek Hermansejf bratru jeho Janu Kryštofovi. Šest let však bratří statků těch neužili a trpce si později do knížete stěžovali. [2])

Po zavraždění knížete r. 1634 připadlo celé knížectví kr. fisku a po svých původních částech rozprodáno neb rozdáno. Panství Miletínské dostalo se bratru Hanybalovu *Hanskryštofovi* z *Valdšteina*, poněvadž mu je byl kníže bezpochyby ještě nezaplatil. Posud bylo však panství pod lénem a Hanskryštof



Náhrobky rodiny Radeckých v Miletíně

horlivě o to usiloval, aby z manství propuštěno bylo. K žádosti jeho sice Ferdinand III. r. 1638, 11. září Miletínsko z manství propustil, ale převedení panství z desk dvorských ve dsky zemské opomíjeno pro tehdejší bouřlivé a válečné běhy. Teprva po nabytí míru (r. 1648) dožadoval se Hanskryštof tohoto převedení. Dal si též r. 1654, 6. srpna radou Miletínskou vysvědčiti, že n. kníže Frydlantský mateři Hanybalově, oprávněnému dědici Miletína, poručnictví násilně odňal a sám se v ně uvázal, potom pak r. 1625 Hanybalovi Miletínsko odevzdav, statek Rodovský svatovi svému Adamu Erdmanu Trčkovi z Lípy bezprávně přenechal. Přes to stalo se vymazání Miletína z desk dvorských teprve r. 1672, 7. října. [3])

Hanskryštof zemřel tuším r. 1656, neboť 8. ledna r. 1657 dělili se jakási hrabinka z Valdšteina a na Rožďalovicích a *Vilém Kryštof z Valdšteina* (syn Hanybala mladšího) o statky Forst, Javorník,

---

[1]) DZ. 142. Q 1. Bílkovy děje konf. 800. [2]) Viz na př. dějiny tvrze Hermansejfu. [3]) S nimi seděla na Miletíně matka jich Mandaléna, vdaná po druhé Míčanova. (Viz ČČM. r. 1881 strana 65.)

Miletín a Lauterwasser, čímž se jí dostal Javorník, jemu Forst a Lauterwasser, Miletín však rozdělen na dvě polovice. Hraběnka prodala díl svůj Miletína a Červenou Třemešnou Vilémovi Kryštofovi, jenž trhem tímto celého panství dosáhl, od něhož však Třemešnou a Miletínek na nějaký čas odprodal. Maje v držení část Rohoznice, s držitelem druhého dílu časté spory míval. Přikoupil k Miletínsku r. 1663 dvůr Tetínský a ves Kal, a r. 1681 ves Vřesník a toho roku les Hanušovský. K poddaným svým se nešetrně a pánovitě choval a Miletínské roku 1680 ku zjevné vzpouře popudil. Arci ji snadno potlačil, poněvadž od roku 1676 byl hejtmanem kraje Hradeckého. Sotva jsa od poddaných oplakáván, raněn jest 13. července r. 1685 na Miletíně mrtvicí, poslední vůle nezanechav. Pohřben ve zdejším kostele. Byl dvakráte ženat: s nějakou paní z Talmberka a s Majdalénou Kateřinou Zárubovnou z Hustiřan. Tato jej přežila a dala se roku 1685, 6. listopadu jako poručnice dcery své nezletilé *Barbory Terezie Josefy* na statky Miletín, Třemešnou a první díl Rohoznice zvésti. Roku 1687, 3. února učinili pak královští kommissaři mezi dcerami zemřelého následující smlouvu: Alžběta Lidmila starší sestra (od r. 1688 provdaná za Fridricha Leopolda Kotulínského) obdržela statek manský Forst; Barbora dosáhla Miletína a poněvadž tento byl mnohem lepší než Forst, musila též dluhy otcovy na se vzíti a mimo to sestře své 13.000 fl. zaplatiti. Poručnice vládla pak Miletínem až k roku 1692; toho roku 9. srpna zasnoubena jest Barbora *Jiřímu Fridrichovi hrab.* z *Oprštorfu* na *Dřevohosticích* a *Domaželicích.* Byv napřed spoludržitelem panství, zdědil je konečně po smrti choti své († r. 1719, listopadu) k užívání na čas života svého.



Zbytky staré kazatelny v Miletíně.



Zbytky staré kazatelny v Miletíně.

Opřštorf jal se r. 1693 starý zámek přestavovati a stavbu jeho pronajal Hradeckému staviteli Kašp. Melchiorovi Klupfovi, jemuž se zavázal smlouvou 2200 fl. rh. dáti. Však než byl zámek dostaven, zničen jest r. 1699 velikým požárem, a hrabě musil jej znova stavěti. Tak zahynulo staré sídlo bohatýrské. [1])

[1]) O pozdějších držitelích srov. Sommerovu topografii.

TVRZE NA MILETÍNSKU.

ROHOZNICE.

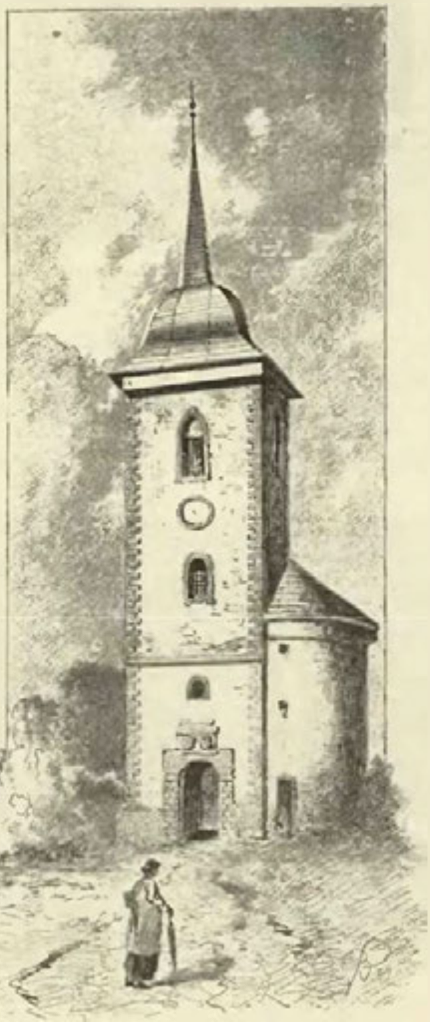
Při samém Miletíně leží ves Rohoznice starého původu, která se již r. 1267 připomíná.[1] Ode dávna až do smrti Jiříka z Valdšteina († r. 1584) patřila k panství Miletínskému. Když se potom synové jeho dělili, dostal Rohoznici za díl svůj *Zdeněk z Valdšteina*. Týž zemřel r. 1593 a pohřben jest v kostele Hostinském,[2] dětí po sobě nepozůstaviv. I rozdělili se o statek jeho r. 1594 dne 18. května bratří jeho Karel Jindřich, Hanybal, Hans Kryštof a Bartoloměj, tak že každý z nich po jedné neb dvou vesnicích obdržel.[3] Rohoznici obdržel tehda Karel, pročež se r. 1596 k Poličanům počítá.

Ve sbírkách sněmovních roku 1615 učiněných uvádí se seděním na Rohoznici Karlův syn *Jiřík z Valdšteina*, který byl statek Poličanský po Janovi bratru svém zdědil, a prodav Poličany r. 1619, Rohoznici si zanechal.

Týž Jiřík stav se zakladatelem nového statku Rohoznického, vystavěl si při vsi[4] tvrz novou. Při povstání r. 1618 vypuklém přidržel se Jiřík strany stavovské, začež odsouzen třetiny svého statku. Plnomocný místodržitel Karel z Lichtenšteina prodal potom r. 1623, 25. ledna tvrz Rohoznici dvůr a ves a ves Trotinku *Albrechtovi z Valdšteina* za 20.403 fl. rh.[5] Tento přivtěliv Rohoznici ke knížectví Frydlantskému, prodal ji v manství *Jindřichovi ze St. Julien*, ale ten ji zase postoupil r. 1629 *Rozině Zilvárové ze Stropčic* směnou za statky lenní Bělohrad a Okrouhlý. Po Rozině drželi Rohoznici synové *Vilém Adam* a *Rudolf Ferdinand Zilvárové ze Silberšteinu*. Ti se r. 1655, 20. března o Rohoznici dělili, při čemž každý dostal polovici; ale každý ji potom zvláště prodal.[6] Rudolf prodal díl svůj (slove druhý) roku 1655 *Kryštofovi Kotulinskému z Kotulina* za 5000 fl. rh. a Vilém r. 1660, 22. prosince díl svůj prvý řečený i se vsí Trotinkou za 4500 fl. *Vilému Kryštofovi Max. z Valdšteina*, načež část tato připojena k panství Miletínskému.

Dělení toto bylo příčinou mnohých rozmíšek. Kotulínský by byl rád obě polovice dostal, pročež si dal Valdšteinským za jisté peníze slib učiniti, že tento polovice nekoupí. Když se to však přece r. 1660 stalo, povstala pře mezi oběma, již Valdštein vyhrál, an jeho protivník věc svou provésti nemohl (r. 1666). Z toho povstaly jiné rozepře, zejména o šenk piva a kořalky. Roku 1675, 15. června císař Leopold díl Valdšteinský i Kotulínský z manství vyňal a v dědictví zpupné uvedl. Od těch časů jedna část zůstávala při Miletínsku a jedna při Poličansku.

Tvrz Rohoznická dostala se při dělení k dílu druhému a spojena tedy s Miletínskem. Zříceniny její bylo roku 1830 v Dolenci dvoře viděti. Bezpochyby byla ještě Zilváry obydlena a po roku 1660 spustla, poněvadž v ní nikdo neobýval.[1]



Miletínská věž

MILETÍNEK.

Ve vísce Miletínku stojí posud panský dvůr, při němž se v 15. století a snad již dříve vypínala tvrz, kolébka to proslulých v dějinách našich vladyk z Miletínka. Předkové rodu tohoto uprostřed 14. století byli *Diviš z Nové Vsi*, Bořek a Otík z Poličan, Vlaštěk, Fráněk, Tomáš Halík z Nové Vsi a Bořek z Vaclova, o nichž se vypravuje v dějinách tvrzí Novoveských. Diviš dotčený, který se od roku 1358 mezi patrony kostelů v Třemešné Červ. připomíná,[2] počal se roku 1370, kteréhož podával nového faráře ke kostelu Novoveskému, psáti po novém sídle svém Miletínku, jehož snad krátce před tím byl nabyl.[3]

Roku 1394 a 1395 s jinými sousedy svými podával nové faráře ke kostelu v Třemešné, roku 1396 a 1411 byl patronem na Vidonicích.[4] Za to upíráno mu právo části podacího ve vsi Jeřicích a přiřčeno r. 1395 Václavovi z Jeřic, poněvadž tento statek Divišův v Jeřicích byl koupil.[5] V památkách ze sklonku 14. století všude se vyskytuje s názvem Mrzák, kterýž pak rodu celému zůstal.

Roku 1412 byl Diviš Mrzák mrtev a žili po něm vdova Machna a synové *Bořek*, *Diviš*, *Vaněk*, *Dětřich*, *Petr* a *Ondřej*. Z těchto Bořek a Vaněk s mateří svou založili roku 1412 oltář sv. Kateřiny v kostele Třemešském, nadavše

---

[1]) Arch. Drážďan. [2]) Sommer, Bid. kr. 219. [3]) Arch. DZ. fasc. XVI. 2. Srovnej Pam. arch. X. 317, kdež má státi „v Rohoznici." [4]) Ves se připomíná již r. 1267 (Arch. Drážďan.). [5]) Bílkovy děje konf. 835. [6]) Podlé pověsti Rudolf zemřel v Čechách a leží pochován blíže mlíčnice u dvoru Dolence pod smrkem; bratr jeho pro náboženství vlasť svou opustiv, do Slezí se obrátil, kdež synem jeho Rudolfem Ferdinandem († r. 1720) rodina ta vymřela. Srov. Bílkovy konf. na str. 804.

---

[1]) Zprávy tyto namnoze čerpány ze spisu Janderova výše připomenutého str. 110—114. [2]) Lib. conf. I. A 6, F 4, J 7. Roku 1358 připomíná se kromě něho *Milič Panátko z Miletínka*. [3]) Libri conf. II. C 4. Balbín má rod ten za spřízněný s pány Pardubskými a dí, že měli na štítě svém půl koně. Patrně se tu mýlí, neboť jmenovali se později Pardubskými pro to, že měli nějaký čas Pardubice v držení svém. Ke svému dřevnímu znaku polovičné šachovnici přijali řebřík a orlici. Znak jejich má posud městečko Bohdaneč. [4]) Lib. conf. V. L 3, N 5, Q 5. Viz i arch. č. III. 474 a lib. conf. VII. A 13. [5]) Lib. erect. XIII. a f. 54.

k němu kaplana platy, jež zapsal na vsi Lhotě a polovici vsi Bukoviny; k tomu přidán domek v Třemešné. Po smrti Machnině mělo podací oltáře tohoto náležeti bratřím svrchupsaným aneb budoucím jich držitelům tvrze a dvoru Miletínka (munitionis et curiae allodialis).

O Divišovi, bratřích a potomcích nechceme tu slov šířiti, poněvadž se o nich v knihách těchto častá zmínka najde. [1]) Připomeneme jen tolik, že se rodina ta uprostřed 15. věku k předním a vzácným rodům počítala.

Jak dlouho vladykové rodu toho Miletínek drželi, není známo; jen to jest jisto, že *Matěj Libák z Radovesic* držel ves Miletínek a jiné vsi na počátku 16. stol.; neb týž Libák prodav r. 1518 Smrkovice Vilémovi z Pernšteina, věno Elišky z Nežetic, manželky své, 625 kop se vsí Chomutic a Ohnišťan převedl na ves Miletínek a jiné vsi r. 1519. [2]) Týž byl však toho roku držitelem hradu a panství Pecky, k němuž tedy Miletínek tehda připojen byl. Ke konci 15. stol. tvrz zdejší byla spustla; když tedy Pecka s panstvím prodána kdysi před r. 1534 *Janovi Litoborskému z Chlumu*, prodán toliko Miletínek dvůr popl. a dvory kmetci. S Peckou dostal se dvůr tento ke knížectví Frydlantskému, a jako statek manský později k panství Miletínskému. Konečně r. 1676 statek ten s dílem Rohoznice od Leopolda I. z manství vyňat a v dědictví uveden. [3])

BĚLUŠICE (?).

Mezi Vřesníkem a Bukovinou v levo od silnice k Pecce vedoucí jest tak zvaný Hrádek, ležící na kraji vysoké stráně. Příkop oddělující tvrziště od planiny neporušen jest, neb vytesán do živé skály. Tvrziště samo majíc podobu kruhu, obráceno jest na roli a nemá ani památky po zdech. Jak se jmenovala tvrz zdejší, není nám známo. Domníváme se nicméně, že tu stávaly Bělušice. Čeněk Vyšehněvský z Barchova prodal dvůr pustý a ves pustou Bělušice, rybníčky Požerač, Kukličku, Pařízek a Bělušický, a dvory kmecí v Kalu, Vidonicích a Brtví Kunšovi z Oděrad a z Crkleněvsi, vyminiv si, že to jinému prodati nesmí, než zase Čeňkovi. Po smrti Čeňkově dal král Vladislav právo to, jež naň spadlo, Alžbětě z Barchova r. 1497. [1]) Později patřilo zboží to ke hradu Pecce.

[1]) Viz díl I. na str. 55, kdež jest vývod Mrzáků. [2]) DZ. VI. D 4. Jandera (str. 93.) chybně má rok 1545. [3]) Zprávy některé čerpány ze spisu Janderova často připomenutého na str. 27—32. a 93—94.

Od Miletína na severozápad leží ves *Besník* na vysokém návrší. Od této vsi na jihovýchod jest návrší lesem porostlé, jemuž se říká *Hrádek*. Na jeho opyši několik kroků za sušárnou spatřuje se neznámé tvrziště podoby vejčité, na němž se nenachází nic jiného, než množství drobného kamení. Příkop, který je hradival, jest již zanesen, ledva památka po něm zůstala, a násep za příkopem také jen tak tak znáti jest. Jak se tvrz tato jmenovala a kdo ji držel, není známo, než tolik jest jisto, že se musí klásti mezi zemanská sídla 14. věku.

Pode vsí Úhlejovem jihovýchodně jest mlýn Úhlejovský a nad ním hradiště, jemuž říká lid Šluspark (z něm. Schlossberg). Hradiště má podobu vejčitou a jest na vrchu zdélí 33°, tak že tu nejen několik věží, nýbrž i několik stavení státi mohlo. Na západ je ochraňovaly strmé boky hory, na sever příkop a násep a na jih dva náspy s hlubokým příkopem. Okolo povrchu, avšak níže, táhne se jakási dolní ohrada (nyní pole), čímž se hradiště toto velice podobá hradišti Vřešťovskému. O dějinách tohoto hradiště ano i jménu jeho není nám nic známo. Okolo roku 1240 odkázal Zbraslav z Miletína manželce své Domaslavě vsi Třebihošť, Třemešnou a Zásadu. Třebihošť jest na jedné straně našeho hradiště, na druhé jest Úhlejov, který se již r. 1267 připomíná. [2])

[1]) Arch. č. I. 355. [2]) Reg. II. 1219, arch. Drážďan.



Hořické tvrze.

1. Popis a děje.

Hořice samy sebou nic malebné, ačkoliv průmyslem svým a vnitřním upravením nad mnohá města vynikají, leží na úpatí táhlého pohoří, kteréž jim dodává pěkného pozadí, tím malebnějšího, čím více se od Hořic vzdalujeme, poněvadž za dotčeným pohořím ještě jiné hory vystupují. Rozkládajíc se na lazišti, má drahně výstavných domů, za nimiž se kostel nevysoký skorem skrývá. Proto také ten, kterýž se nevyptá, nesnadno najde „zámek" Hořický, dlouhé a nízké stavení, o němž poznamenal trefně Herold ve Květech, že jej i sedláci v posledním povstání pro jeho nepatrnosť a prostotu ušetřili. Uprostřed něho (neboť jest postaven do čtverhranu) jest starší stavení stejné s ním výšky, totiž jen přízemí, kteréž jest zbytek z bývalé tvrze Hořických pánův. Pravíme zbytek, poněvadž se v něm zachovaly jen svrchní a spodní sklepy, v nichž páni zásoby své skládali, majíce tu pivné a vinné sklepy, syrnou komoru a jiné místnosti, k nimž vedou starožitné dvéře z konce 15. věku. Svršek tudíž byl ze dřeva, a proto také praví stará rejstra (r. 1628, 1632) o tvrzi, „že jest ve větším díle ode dřeva starodávným mustrem vystavena." Měla všeho všudy 6 světnic, 7 komor, 6 komor pod krovy, 5 sklepů povrchních a 4 sklepy pod zemí. Když větší část těchto příležitostí za své vzala, pokryli spodek střechou, a tak vyhlíží nyní zbytek ten jako nějaká kůlna. Celý zámek obdržel podobu svou po ohni r. 1749. Památku tvrze udržuje pojmenování (západně od ní) „na parkánech"

Nad Hořicemi vypíná se rozsáhlé návrší se spádem na všechny strany více méně volným, kteréž zdobeno jest známým po Čechách kostelem sv. Gotharda, jehožto nevkusné stavení vytlačilo bezpochyby starší, ač menší, avšak pěknější chrám. Tenť asi také byl záštitou těm, kteří se tu k pobožnostem scházeli, anebo za nebezpečí za ploty a sruby majetek svůj bránili. Toť byla asi ta „hořice," na níž prvotní osada povstala a při níž také ve 13. věku kostel a fara vznikly. Sto let potom postavena jest při kostele tvrz věžovatá, po níž zbylo jediné okrouhlé tvrziště hlubokým příkopem otočené. Dávno již vzala za své tato památka, jen příkop pečlivě ošetřován, a za naší doby dostalo se tvrzišti pěkné ozdoby, sochy onoho slepého vojvody, kterýž pro jméno boží na poli pracuje, v těchto místech porazil své protivníky.

Zajímavější jsou zříceniny *Pustohradu*, hradiště totiž, kteréž jest nade mlýnem Lhotským a nad říčkou Bystřicí od Miletína tekoucí. Ode mlýna Lhotského chodívá se k němu starodávnou cestou, která



Hořice.

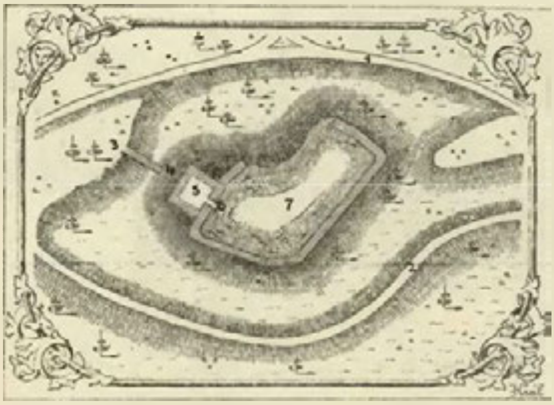
před samým hradištěm ve dvé se rozdělujíc na jedné straně po bývalém náspu a za hradem zase se spojuje. Příkop široký, avšak již zanesený a jako hradiště borovím a křovím porostlý zavírá je na všech stranách. Kde se dotčené cesty za hradem scházejí, byl příjezd ke hradu, totiž kamenná cesta do příkopu povydaná, na jejíž konec spouštěl se z hradu zvodiťý most. Tento byl ve čtverhranné věži, skrze niž byl příjezd, jak svědčí ještě zbytky dveřejí. Za tím jest dosti veliké prostranství na všech stranách kromě jednoho kousku zdí zavřené. Zdi všude asi 2 m. hrubé stavěny jsou na rubu i líci z velikých kamenů, mezi něž sypáno drobné i malinké kamení a prolíváno maltou. Nikde není známky po tesání, spíše se shledává, že se kladivem zbytečné vypukliny zurážely a jakýsi takýsi rovný povrch utvořil. Spočívajíce na opuce skalní, nemají zdi ovšem na všech místech stejně hluboké základy. Tvar hradiště jest nepravidelný, a některé rohy nezavírají se hranou ostrou, nýbrž táhlým obloukem. Při bývalé bráně jest hojnosť mazaniny hliněné, napolo zcela vypálené nebo ve škvár slité. Hojné hřeby, menší našim šindelákům podobné i větší tu nalezené svědčí, že se stěny a krov věže sřítily, když snad věž shořela, čemuž by spečená hlína nasvědčovala. Kusy uhlí, ano i několik metrů dlouhé trámy na uhel spálené též tu nalezeny. Také památky po obyvatelích se tu našly. Mimo několik malých podkov, přástek, kroužků železných nalezeny tu kamének ze vřeténka, dva skleněné kroužky, kus skla jako z lampičky, koštěný hřeben po obou stranách zubatý, několik hrotů ze střel a dva groše, z nichž jeden, z dob krále Václava pocházející, svědčí, že všechny starožitnosti zde nalezené z doby krále tohoto (r. 1378—1419) pocházejí. Hojně se tu nacházelo střepin z nádob velice baňatých, urobených z hlíny s pískem promíchané a zřídka docela propálené. Ozdoby jich primitivní skládají se z čar kolem nádoby vodorovně nad sebou, z bodů v řadách, z čar na způsob pily dvakráte i třikráte kolem nádoby tažených. Šipky tu nalezené jsou čtyřhranné, opatřené dole krátkými slabšími bodci, jimiž se do dřeva zasazovaly. Jedna šipka má podobu račích klepet. Ačkoliv máme po ruce drahně názvů zbraní staročeských, neumíme přece jména jejího uhodnouti.[1]) Svrchní částí hradu byla bezpochyby ze dřeva a podobněž byl příbytek srouben.

Povšimnutí hodno jest, že slove nyní hradiště Pustohrad (okolní les Pusták), avšak že mu dříve i Buštěhrad říkávali. Ve starém exemplaru kroniky Hájkovy, kteráž patří p. Fr. Pokornému v Hořicích,

[1]) Obšírné o těchto nálezích zprávy poslali nám pp. E. Karažej a Fr. Pokorný. Těmito pány, jakož i před tím dr. Janderou na hradišti kopáno.

připsáno jest v seznamu hradu při jméně „Buštěhrad“ starou rukou „nad Březovicí“; ten, kterýž tak psal patrně neznal Buštěhradu za Prahou a domníval se tu viděti jméno našeho hradiště, kteréž jest od Březovice k severozápadu a ode Lhoty Březovské (neb sv. Gotharda) k severovýchodu. Také pověsti rozličné se o tomto hrádku vypravují. Název mlýna Beránkovského (od rodiny Beránků) vykládá se tak, že slečna Buštěhradská ztratila svého beránka ochočeného, jenž v lese se zaběhl, a tomu, kterýž jej nalezl, mlýn darem dala. Podlé jiné pověsti náležel Pustohrad jakémusi Mladotovi. Tento jsa na myslivosti, zastřelil prý srnu sousedu svému, panu Kozlovskému, a tím na sebe uvalil jeho záští. Když Mladota na Hrádkách u Jičína svatební veselí slavil, zapálil Kozlovský zámek nad hlavami stolovníkův. I navrátil se Mladota na svůj Pustohrad a nalezl jej rozvalený. Bylť jej zatím Žižka rozbořil. I uchýlil se Mladota na hranice Moravské k nějakému uhlíři, kdež se svou manželkou dlouho a šťastně žil.

Zdali patřil Pustohrad za prastarých dob ke zboží Hořickému, ano i jak se jmenoval, nelze odnikud dotvrditi. Avšak poněvadž se jmenoval potok pod ním tekoucí Březovicí, tak jako ves blízká a Lhota pod samým tvrzištěm Lhotou Březovskou, lze za to míti, že se nazýval též Březovicí, a pak by sem patřil ovšem *Tas z Březovice*, který se r. 1318 s Peškem ze Lhoty připomíná. Současně pak žil Rubin z Březovice. Oba snad (soudili se po jménech) byli erbu trmene.[1]) Roku 1365 nacházely se Březovice a Lhota při díle zboží Hořického, který drželi páni z Radikovic, ale nenacházejí se v pozdějších pamětech statku Radikovského se týkajících. Lhotka patřila pak k Hořicům od 15. věku a mlýn nad Březovicí s řekou u Lhotky koupil Jan Litoborský z Chlumu (r. 1532—1535) od Jana Otmára z Holohlav a připojil je k panství Hořickému.[2])



Vysvětlení plánu hradiště u Lhotky: 1. Cesta z Březovic do Doubravy; 2. cesta na valech; 3. příjezd k mostu zvoditému; 4. místo mostu; 5. věž s branou; 6. vchod do dvora; 7. prohlubeň vnitřní.

Hořice jest původně název pahorkaté krajiny před Miletínem od jižní roviny nápadně se lišící, pročež názvu toho užíváno obyčejně v počtu množném. Již ve 12. věku stála tu vesnice, jejíž polovici dal biskup Jan klášteru Strahovskému.[3]) Roku 1267 držel Hořice vladyka Marek rodu neznámého, který založil nějakou ves po něm Markovou ves zvanou, pro niž povstaly nemalé ústrky (r. 1272) mezi křižovníky Miletínskými a farářem Hořickým.[4]) Pro 14. věk vyskytuje se pamětí o Hořicích velmi poskrovnu.[5]) Starý *Jakuš z Hořic* oddělil roku 1365 starší své syny *Svatomíra* a *Hynka*, dada jim za díl ves celou Radikovice, ves Žel, plat ve Hvozdnici a Myštěvsi, dva díly městečka Hořic a vsí Lhoty Březovské a Březovic, čtyři mlýny na Březovici s tvrzemi (t. j. Pustohradem, Radikovici a některou jinou tvrzí buď v městečku nebo u sv. Gotharda).[6]) A poněvadž se druhá polovice Hořic také dvěma držitelům dostala, mělo městečko od té doby 4 pány.

Svatomír psal se z Hořic a měl manželku Annu, kteráž měla věno na Holovousích a r. 1404 zemřela.[7]) Bratr jeho Hynek z Radikovic a manželka jeho Anéžka zemřeli před r. 1395, zanechavše syny *Hynka, Jana* a *Damrata*.[8]) Jan dotčený vyskytuje se r. 1396 a 1412 mezi kollatory kostela Hořického.[9]) Kdo tehda držel čtvrtinu někdy Svatomírovu, nelze již určiti. Na Hořicích měli tehda totiž díly *Přibík Doubek ze Třebovětic* (r. 1396) a po něm manželka jeho *Zdinka, Mareš* a *Jan z Ostrova* (r. 1396) a po nich *Jiří Halíř z Kunčic* a *Zdeněk Šváb z Chvalkovic* (r. 1412).[10]) O tomto Zdeňkovi řečeném vlastně z Hustířan byla již řeč (na str. 43.), my tuto jen tolik dodáváme, že na své čtvrté části Hořic a dvou mlýnech ve Vrchhorách (r. 1454) manželce své Dorotě 200 kop věnoval.[11])

Roku 1491 držel celé Hořice *Jan Rašín z Ryzemburka*, zdědiv je po otci svém. Téhož roku dne 28. února potvrdil krejčím Hořickým svobody jejich. Odjinud víme, že držel též Chvalinu a Lhotu.[12]) Nedlouho po r. 1503 učinil směnu s *Janem z Valdšteina* a *ze Štěpanic*; postoupiv tomuto panství Hořického, obdržel za ně hrad Starou, kdež roku 1517 zemřel.[13]) Jan Štěpanský, pán již letitý, ženat byl s Annou

---

[1]) Tab. vetust. n. 218, 311. [2]) DZ. 7. D 17. [3]) Emler, reg. II. 1154. Tomek, Děje Prahy I. 89. [4]) Arch. Drážďan. 695. 756. [5]) Není jisto, má-li se počítati sem Jan „de Horcz“ a bratr jeho Jiřík z Hustířan 1355. (Tingl, lib. conf. I. 23. 28.) [6]) Rel. tab. I. 432 [7]) DD. 14 f. 24. [8]) DD. 14 f. 3 a. [9]) Lib. conf. V. P 5. VII. B 13. [10]) Neplach z Ostrova daroval roku 1391 plat ve Chvalině kostelu Hořickému za duše svých předkův a bratra svého Marše (Lib. erect. IV f. 14). [11]) Rel. tab. II. 227 [12]) DZ. 3. L 19—21. Manželka jeho Anna z Vartemberka [13]) DZ. 4. E 18, Jandera.



Žižkův pomník na tvrzišti sv. Gotharda.

z Ryzemburka a zemřel r. 1506. Oba pohřbeni v Hořickém kostele, ale již před lety nebylo tu známky po pohřbu Valdšteinském. Ze synů jeho stal se druhý pánem na Hořicích. Koupiv r. 1521 Hostinný s panstvím,[1]) prodal potom Hořice, aby mohl zaplatiti Hostinný, panu *Vojtěchovi z Pernšteina.*[2]) Avšak již r. 1532 držel Hořice *Jan Litoborský z Chlumu,* jenž byl purkrabí kraje Hradeckého, a mlýn nad Březovicí a řeku u Lhotky přikoupil.[3]) Týž prodal roku 1535 dne 26. dubna tvrz a městečko Hořice s podacím, vsi Libonice, Lhotku a Chvalinu celé *Petrovi Bohdaneckému z Hodkova* za 5000 kop.[4]) Od tohoto koupil Hořice *Bernart Žehušický z Nestajova,* který se r. 1538 jako pán Hořický připomíná.[5]) Tehda koupil Tupadly a prodal, jak se zdá, ihned Hořice *Zikmundovi ze Smiřic.*

Za Smiřických panství Hořické, dosud nevelike, velice rozšířeno. Tak přikoupil Zikmund r. 1542 statek Bašnický se 7 vesnicemi.[6]) Syn jeho *Jindřich* koupil r. 1562 dvůr svobodný v Milovicích a r. 1567 statek Lhotu Šárovcovu se 2 vesnicemi.[7]) Zemřel roku 1569, odkázav Milovice k užívání manželce své Elišce z Valdšteina. Ze synů jeho dostal Hořice za díl třetí syn *Albrecht Vladislav.* O tomto vypravuje Paprocký takto: Byl arciknížete Maximiliana komorník: jak na učení do cizích zemí byl dán, k projíždění jich až do let věku svého již prostředního obzvláštní měl náchylnost, pročež jich projel množství a shlédl v dobrém štěstí. Byl v tažení s jmenovaným arciknížetem Maximilianem do Polsky a jinde. Měl manželku paní Barboru z Lobkovic.[8]) Roku 1594 koupil statek Holovouský s 5 vesnicemi a městečkem Mlazovici.[9]) Zemřel bezdětek r. 1602, pročež se dostaly Hořice staršímu jeho bratru *Zikmundovi,* pánu velmi bohatému, který roku 1608 zemřel. Syn jeho nejstarší *Jaroslav* koupil r. 1609 statky Nevratice a Hradisko a zemřel r. 1611.


Kostelík sv. Gotharda a pomník padlých r. 1866 nad Hořici.

Další postoupnost nechtice pronásledovati, poněvadž na jiných místech a nejednou bude vylíčena, dokládáme jen, že přešly Hořice r. 1622 v držení *Albrechta z Valdšteina.*[10]) Kdežto byli Smiřičtí laskavými pány Hořickým, dávajíce jim rozličné městské svobody, Valdštein nejen jim ubíral svobod, jako na př. piva vaření, nýbrž je i novými břemeny tiskl.[11]) K panství, kteréž přivtělil ke knížectví Frydlantskému, připojil statky Újezd Svatojanský, Třebovětice, Ostromíř a Doubravu, avšak přenesl Nevratice k panství Kumburskému a některé statky rozličným osobám v léno prodal.[12]) Tak obdržel (r. 1628) Libonice, Lhotu a dvůr Rašín *Jeroným Bukovský z Neudorfu,* rada komorní a regent panství knížecích, jenž zemřel roku 1629 dne 15. května a v kostele Hořickém pochován byl.[13]) Zdá se, že po smrti knížete chtěla panství koupiti paní Polyxena z Pernšteina, neb jí dávána zpráva o témž panství, že jest rozšířené a bude vynášeti přes 200.000. V Hořicích že jest tvrz toliko, však městečko dobré a trhové silní bývají. Panství jest úrodné, rodí mnoho pšenice a ječmene, rybníkův a lesů s potřebu, várka hrubě dobrá a lidí s potřebu.[14]) Avšak ku prodání nepřišlo. Neboť císař Ferdinand daroval r. 1635 městečka Hořice a Mlazovice, vsi Chvalinu, díl Milovic, Bříšťany, Pšanky, Kanice, Petrovice, Bašnice, Sukorady, Zilvárův Újezd, díl Ostromíře, Lhotu Šárovcovu, Libín, Mezihoří, Tikovy, Doubravu, Újezd Svatojanský, díl Dobše, tvrz Třebovětice s dílem vsi *Jakubovi Strozzi* hraběti *ze Streitenthalu,* komorníku svému, f. m. lejtenantu a nařízenému nejvyššímu. Ale poněvadž Jakub nedlouho potom zemřel, vložen jest statek ve dsky zemské synům jeho *Petrovi* a *Oktavianovi* r. 1636 dne 6. října.[15]) Do r. 1650 byla poručnici mladých pánů máti jich Oktavie; dotčeného roku uvázal se ve statek starší bratr Petr a přečkal mladšího, který roku 1654

[1]) DD. 63 str. 224—225. Viz i arch. č. I. 79. [2]) Reg. 6 F. k. s. G 17. [3]) Reg. 5 F. k. s. D 6. DZ. 7. D 17. [4]) DZ. 4. H 30. [5]) DZ. 44. B 4. [6]) DZ. 41. J 2. [7]) DZ. 56. A 10 a 16. E 2. [8]) Paproc. o st. pan. 322. [9]) Viz Bílkovy konf. 537, Sommer, Bid. kr. 260. [10]) Bílek na str. 544. [11]) Světozor r. 1873 str. 355. [12]) Bílek na str. 779. [13]) Tamže 799 a náhrobek v kostele. [14]) Janderovy Paměti. [15]) Bílek, 779—780. DZ. 145. G 12. G 13. Majestát cisař. dán r. 1635, 19. května.

zemřel. Byl cís. nejvyšším a bojovav s Turky, raněn jest smrtelně roku 1664 dne 27. května. Pohřben jest ve Vídni ve dvorském kostele u sv. Doroty. Podlé kšaftu jeho (r. 1658, 3. srpna) obdržela Hořice (bez Třebovětic) a Třebňouševes manželka jeho *Marie Kateřina*, roz. hraběnka *Khevenhüllerova z Frankenberka*, doživotně, po její smrti a po smrti mateře Oktavie, která držela Třebovětice, měly všechny tři statky spadnouti na arcibiskupství Pražské, ale tak, aby užitky jich na vydržování *invalidních důstojníkův* a *vojákův* obracovány byly. Roku 1665 dne 17. ledna zveden jest arcibiskup na dotčené statky.[1] Na splacení dluhů prodány Třebovětice, Třebňouševes a Ostroměř, za to přikoupila paní ovdovělá Milovice, Bašnice a Dobrouvůdu. Dotčená paní zemřela roku 1714, odkázavši statky Třebňouševes, Dobrouvůdu a dvůr ve Mlazovicích též k dobrému invalidních vojákův. Od r. 1743 jest panství pod správou státní.[2]

2. Příběhy z Hořic a Hořicka.



akož byli zemané a sedláci v okolí Hořickém bujné krve, lze účinky jich násilné až do 14. věku stopovati. Asi r. 1393 zavražděn jest Jakubec Blšanský, a to v čas sporu, který byl o obec (pastviště) mezi osadníky vsí Blšan a Petroviček. Vraždu tu spáchali bezpochyby Petrovští neb páni jich. Petr a Oneš, bratří z Petroviček, dali Kačce, dceři Jakubově, za hlavu otce jejího 3 kopy (r. 1393) a zavázali se, pokud by Blšanští pastviště to ve třech letech a čtyřech nedělích právně obdrželi a Petrovští z něho vyvedeni byli, že Kačce a muži jejímu ve 3 letech dvě kopy přidati mají. Toto poslední ustanovení se stalo asi proto, aby znáti bylo, že Jakubec umřel pro spravedlivou věc.[3]

V Hořicích jako městečku živém často přicházelo k půtkám, zejména o dnech trhových, neb tu bývali silní trhové. Roku 1532 zavražděn tu Hynek Šesták z Veselice a takový byl při tom zmatek, že vrahu ujíti dali a pokřiku k honění jeho neučinili.[4] Roku 1540 byl Bedřich Pecingar z Bydžína v Hořicích v hospodě. I přišel k němu soused Hořický Mikuláš Smetana pod způsobem přátelským a pil s ním. Když pak chtěl Pecingar (bezpochyby dříve, než si Smetana přál) domů jeti a ze světnice vycházel, učinil naň Smetana půtku, pomocníci jeho přiběhli a Pecingara zbili.[5] Jiřík Otmar z Holohlav jsa r. 1558 v Hořicích, učinil půtku na Karla Karlíka z Nežetic a dal mu políček, potom vsed na kůň, vyjel z domu a uviděv Karlíka, vytrhl z holstry ručnici a s ní k němu jel a směřil. V tom Karlík rychle ručnici nahoru vyzdvihl, tak že rána nad samou jeho hlavou vyšla. Ale Otmar ani na tom dosti nemaje, vytrhl kord a na Karlíkovi šaty protal.[6]

O božím těle r. 1583 byli sedláci z Holovous v Hořicích a když si byli koupili potřeby, šli domů. Když byli na podměstí v ulici, dohonil jich Marek Chrpa Mezenský z Mezného, úředník na Pecce, a byl ještě od nich opodál, když Martin Fydra sobě zavýskl: „hundych tundych." Chrpa se hned naň obrátil a bil ho žilou, neb tatarem. I řekl Fydra: „Nebijte mne, neublížil jsem vám nic, mám svého pána." Tu se ptal, kterého? Odpověděl Fydra: „Karlíka! pana Vácslava." Tu ho pral ještě více a Fydra vběhl mu na jakýs dvorec; jak mu vyběhl z toho dvorce, běžel k rybníčku, ale Chrpa pořád za ním. Mrštiv ho ještě jednou, rozbodl kůň a jel před se.[7]

Mezi bujnými zemany okolními neposlední byl *Jan Kopidlanský z Kopidlna*. Roku 1591 stoje v Hořicích mezi krámy kupeckými, nepohodl se s Vilémem Ostromířským z Rokytníka, jehož pak rukou za krk chytil, jeho škrtil, až mu i obojek od hrdla přetrhl. Toho roku jeda na cestě od Hořic na koni, setkal se s Janem Králem z Dobrévůdy a na Vyželci. Král vida ho, ssedl s valacha svého a dal se s ním v přátelské rozmlouvání. Tu se nějak nepohodli, a když Král chtěl na svůj valach sednouti, Jan ho kordem po zadu jilci v hlavu udeřil a za utíkajícím se honil.[8]

---

[1]) Sommer, Bid. 262. DZ. 113. O 4 a 114. H 8. [2]) Sommer, Bid. kr. 263. [3]) Kniha stará Bydžovská str. 263. [4]) Reg 5 F. k. s. I. D 6. [5]) DZm. 1. G 19. [6]) DZm. 10. D 3. [7]) Reg. 16 G. f. 209. [8]) Reg. 26 F. k. M 11. N 8.

Také v okolí byly mnohé a časté svády. Mezi násilníky znám byl Vácslav Strachota z Kralovic ako falešný groš. Povídalo se, že byv r. 1534 v Nehvizdě na noclehu s panem Švihovským, vzal mu kožich vlčí, nechav mu tam svůj kožich horší. Ale to se mohlo státi omylem: horší věci dopustil se, nechovaje se synovsky ke své mateři Kateřině. Na této vynucoval díl a statek její, a když ho nechtěla dáti, dobýval se na ni v noci do komory chtě ji zavražditi, a lál jí takto: „Zvyj. babo! zabím tě!" Tu paní ulekaná skrze to oknem z komory vypadla a nočně z obydlí svého takořka obnažená odejíti musila (r. 1540). Na vznesení její rozkázal nejv. hofmistr Vácslavovi, aby před ním stál, Kateřině práv byl a do toho času nejen ji k jejímu pustil, ale i překážky nečinil. [1])

Roku 1543 přijel Mikuláš Kule z Chotče k Vácslavu Strachotovi z Kralovic na Ostrov a měl tu u něho dobrou vůli. Odjev navrátil se zase, když Vácslav k žencům odjel, vběhl na tvrz s dobytým tesákem a svou vůli všetečně a výtržně provozoval, dvéře u pokojů některé vyruboval, některé vytrhl a tak se do pokojů dobýval. Kuchařku Martu tesákem bil tak, by klobouku na hlavě neměla, byl by ji zabil, za pacholetem Tomanem dobytým tesákem házel, tak když by mu bylo neuskočilo, byl by je prohodil



Jeřice.

a zranil. Když pak kuchařka křičela a plakala, až ji dole ve vsi slyšeti bylo, zběhl zase s tvrze a sed na kůň pryč ujel. Témuž Strachotovi učinil kdysi Kule pohrůžku: Aby na koni vyjel hned aneb mu list napsal, že také vyjeti chce bez meškání a že ho práti bude, až bude . . . . ., přísahaje na tom pánu Bohu, pokudž a jakž kolivěk nejvíce a nejvýše moci bude.

Roku 1543 pozval Strachotu Mikuláš Král z Dobrévůdy do Dobrévůdy do krčmy na přátelský kvas, avšak u večer naň půtku učinil, dávaje mu příčinu ke svádě. I když je rozvedli a smířili, tu Král maje se pokojně chovati, pošeptal pacholeti svému, aby mu tesáku po zadu podalo, a tak Vácslava sekati chtěl. Když pachole ze světnice s tím tesákem vystrčili, dal Král Strachotovi „štůs" (t. j. strčil do něho pěstí), hledaje vždy zúmyslně, aby svou zlou vůli na něm vykonal. Roku 1546 některou chvíli z jara přijel Mikuláš na tvrz Choteč a vzal prý Kulovi liščí kožich suknem vlčkem pošitý. Když pak přijel Kule okolo božího těla do Dobrévůdy a s Krály v krčmě se napil, tu ho Jiří Král před krčmou zbil, ochromil a jemu na pravé ruce prst uťal. Po tomto ochromení přistoupil k němu Hynek Král a zbraní obnaženou naň bil. To se stalo proto, že Kule seděl na koni Hynka ke stěně koněm přitřel a na něho sekal. [2])

[1]) Pam. arch. VIII 336. reg. 10 F. k. G 15. [2]) Reg. obeslání k. s. r. 1543 J 7. Q 13. Q 15. Q 19. R 18.

Otmarové, kteří seděli na Myštěvsi a Třebňouševsi, byli též bujné krve. Roku 1541 přijeli Bavor Rodovský z Hustiřan a Jiřík Černín z Černína do Třebňouševsi a pobyvše tu u Jiřika Otmara z Holohlav, sešli s tvrze, aby odjeli. Tu přišel Jiřík za nimi a mluvil k Bavorovi: „Můj milý ujčíčku! nejezď od večeře, udělej mi to k vůli,“ a ta slova několikráte opakoval. Černín sedě na koni, pravil: „Pane mladý! brzos vybrčtil (peří vyrostlo), že hrubé peří máš, neškodilo by, ať by je vytrhal.“ I řekl Otmar: „Trhejtež je sobě, máte-li trhati.“ Tu se dali do sebe. Černín přirazil Otmara ke stěně a bil ho, avšak on odraziv ho od sebe, svolal naň lidi své s oštípy a jinou zbraní, honil ho po silnici, pobízel k bitvě přebíhaje jej, a když mu na pořad práva ukazoval, vždy jej nezbedně k bitvě pobízel. [1])

Roku 1541 přijeli Jiřík Otmar a bratr jeho Mikuláš do Jeřic a lidi Mikuláše Rodovského z Hustiřan bíti a k nim z ručnic střileti chtěli, potom s loučemi zapálenými po krčmě chodili, jedva že nezapálili, a povyky a pokřiky divné činili. Konečně pravili, že se omýlili (hledali Bavora Rodovského z Hustiřan), a řekli: „Byť nám čert Bavůrka dal, sehráli bychom s ním.“ [2])

Roku 1556 v sobotu po slunce západu přišli do dvoru Jiřika Podvinského z Lerojid Jan Volfíček z Perku a Jiřík Otmar nejmladší z Holohlav, jemuž lidé obyčejně Neřád říkali, řkouce, že nesou cedule řezané od Bedřicha z Holohlav, a žádajíce Jiřika, aby je přijal podlé země zřízení. Pověděl Jiřík, že jsou k němu nenáležitě časem večerním pozdě přišli, že se mu nevidí jich přijíti. A při tom také řekl Podvinský k Jiříku Otmarovi: „Víš ty, Jiříku Neřáde Otmaře, že sem tobě více než jednou svůj dům zapověděl? a ty přes mou vůli a zápověď přece do něho chodíš.“ Jiřík Otmar stál na hnoji v kabátě, poctivicích, za fěrtochem s kordem, drže pravou rukou za rukověť a levou za pošvu, a pověděl Podvinskému: „Chodíval sem a ještě budu choditi třeba o hodinu v půl noci a na tebe dbáti nebudu ani na žádného.“ V tom řekl Podvinský: „Nevěřím tomu,“ a zavolal bratra svého Mikuláše řka: „Bratře, dej sem kord.“ Když pak měl kord v ruce, šli na ves z dvéřec a přišlo k seči, v níž Otmar uťat byv na zemi klesl. [3])

TVRZE NA HOŘICKU.

MLAZOVICE.

V městečku Mlazovicích sz. od kostela stávala tvrz, jejíchžto zbytkům nepatrným se nyní Hrádek říká. Nejstarší nám známý majetník tvrze a také patron kostela zdejšího byl r. 1360 *Jiřík z Mlazovic.* Roku 1387 připomíná se *Diviš Piskle z Mlazovic.* [4]) Od r. 1400 držel Mlazovice *Všeslav Chod z Charvatec* (později z Mlazovic řečený), jenž byl r. 1403 místokomorníkem zemským. Týž měl také nějaké dědiny při Konecchlumí a koupil r. 1407 ves Ložici a dvůr kmecí v Radimicích malých. [5]) Aby mohl farář Mlazovský kněze střídníka chovati, daroval kostelu zdejšímu (r. 1408, 21. července) půl lánu lesa u Mlazovic, 4 pruty rolí, úrok jedné kopy a 4 kur ve vsi Mezihoří a řeku. [6]) Bylo to tuším poslední jeho ustanovení a nedlouho potom zemřel, zůstaviv vdovu Kateřinu, syny Václava a Jana a několik dcer. Václav došed r. 1409 let svých, přijal od poručníků sirotků nezletilých za díl svůj ves Ložici a plat ve Vlhošti. [7]) Jan měl míti Mlazovice, ale před časem zemřel. Na spásu duše jeho darovala paní Kateřina (r. 1415, 11. června) kostelu Mlazovskému plat v Mezihoří a potok tudíž se stavem v lukách. Mlazovic nabyl potom nějaký vladyka *Černín*, jehož křestného jména neznáme. Když byl Žižka r. 1424 pány u Skalice porazil a potom Hostinného marně dobýval, přitrhl ke Mlazovicům, Černína, jenž s jeho protivníky držel, na tvrzi dobyl a zabil a tvrz vyvrátil. [8]) Městečko dostalo se později k Holovousům a za knížete Frydlantského připojeno k Hořicům.

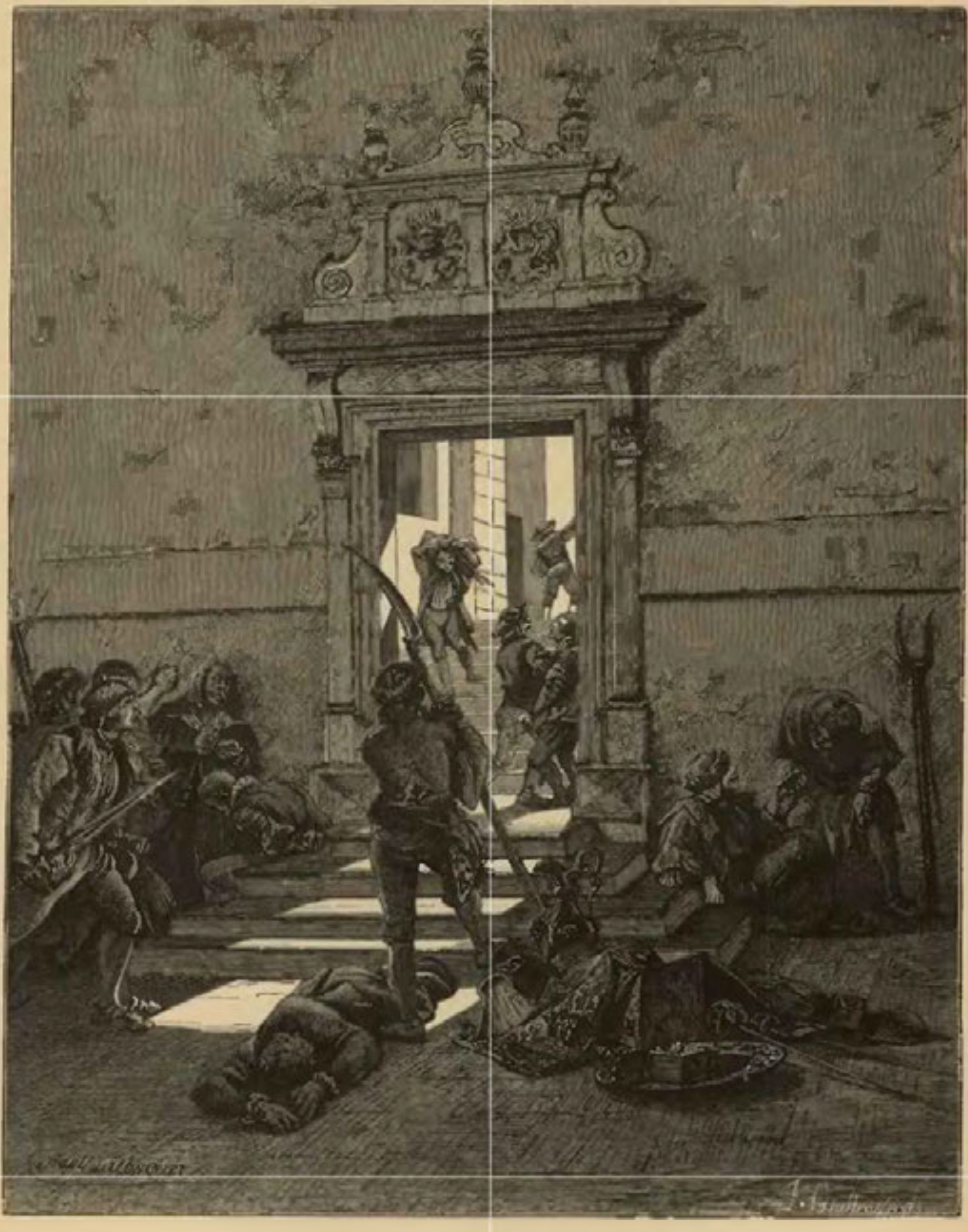
[1]) Reg. 10 F. k. s. T 12. V 16, 9 G. k. Q 8. [2]) Reg. 12 F k. B 1. [3]) Reg. svěd. 1554—1557 f. 231. [4]) Lib. conf. C 8, erect. XII. f. 14. [5]) Lib. conf. VI. A 15, erect. VI. f. 123, rel. tab. II. 44, Tomek, Zákl. III. 88 a Děje Prahy V. 40. [6]) Lib. erect. VIII. f. 40. Nadání byl přítomen zeman Beneš Višnička z Mlazovic. [7]) Rel. tab. II. 60. O Václavově († j. r. 1455) dceři Machně sr. díl I. str. 248. [8]) Lib. erect. X. G 16, st. letop. 62. Kruger (5 Mart.) a Balbín (dec. I. lib. IV. p. 155) nazývají Černína Zdeňkem a udělali z něho i komtura řádu Svatomářského, ale beze všeho práva. Podobněž Tomek (Děje Prahy IV. 295) nazývá jej Janem, ovšem jen z domyslu. Sr. Děje Černína.

LHOTA ŠÁROVCOVA.

Ve Lhotě Šárovcově (sz. od Hořic) bývala tvrz, z níž již před lety jen praskrovné zbytky se zachovaly. [1]) Poněvadž jest Lhot v tom kraji mnoho, nemožno starší držitele této Lhoty udati. Roku 1518 prodali *Václav P.* (Petr?) a *Bořek*, bratří *Šárovci ze Lhoty* (synové Janovi), Lhotu tvrz se dvorem popl. a ves, Libín ves, plat v Újezdě a Tikov ves pustou *Václavu Zahrádkovi z Černé* a *Mandaléně* z Konecchlumě. [2]) Roku 1538 prodaly táž Mandaléna a dcery Václavovy *Lidmila*, *Mandaléna* a *Markéta* statek Lhotský *Adamu Karlíkovi z Nežetic.* [3]) Nikdo Lhoty dlouho nepodržel, a proto se držitelé rychle střídali. Koupili ji r. 1543 *Mikuláš Habartický z Habartic,* [4]) r. 1544 *Arnošt Bruknar z Brukšteina,* [5]) r. 1549 *Soběslav z Miletínka* a *z Pardubic.* Tomuto se tu líbilo, poněvadž peněz na lepší statek neměl. Před svou smrtí († r. 1563) odkázal Lhotu Gabrielovi Klenovskému ze Ptení, Čeňkovi Poličanskému a sestře Markétě z Veselé. *Aleš* a *Jan*, bratří *Klenovští ze Ptení*, vešedše v držení statku toho, prodali Lhotu a Libín (r. 1567) *Jindřichovi ze Smiřic* a *na Skalách* za 3850 kop gr. č. [6]) Od té doby patřila Lhota k panství Hořickému.

Mezi Lhotou a Bělehradem, avšak blíže ke Lhotě jest návrší ovocnými stromy posázené, kteréž slove *Hrádek.* Z něho vybíhá ostroh vysoký překopaný, tak že jest odděleno příkopem prostranné místo, co by stála větší tvrz, nyní v pole proměněné. Jméno i osudy této tvrze nejsou nám známy.

[1]) Nyní Lhota Šárova. [2]) DZ. 84. G 28. [3]) DZ. 4. A 13 a 41. K 12. [4]) DZ. 5. A 14 a 43. H 27. [5]) DZ. 5. J 14, 44 E 30. [6]) DZ. 85. H 18 a 16. E 2.



Výjev ze selského povstání.

ÚJEZD DOLNÍ.

Jihozápadně od Hořic mezi Domaslavici a Liskovici leží ves Újezd Zilvárův, který se dříve Újezdem Dolním nazýval. Ve starých dobách tu byla tvrz. Z držitelů jejích nesnadno i jen některé ve starších pamětech vyhledati, poněvadž jest Újezdův v tomto kraji několik; avšak zdá se, že sem patří *Jan Šipka z Újezda* r. 1397.[1]) Roku 1529 a 1539 držel tvrz zdejší *Zdislav Dobřenský z Dobřenic*, který se svými sousedy nejedny soudy míval.[2]) Týž prodal r. 1541 Újezd za 2250 kop *Štěpánu Tetourovi z Tetova*, který jej pustil napřed Korduli ze Sloupna, manželce své, avšak roku 1545 *Kunšovi Hořovskému z Hokova*, posud seděním v Újezdě, prodal.[3]) Od tohoto koupil r. 1547 dne 13. září „Bořkův Újezd Dolní, ves celou se dvorem poplužným i s tou vodou, která od Ostroměře na rybníky Újezdské od starodávna chodí" *Jan Zlivský z Lobouně* za 850 kop gr. č.[4]) Na tvrzi tehda již nebydleli, aspoň se r. 1541 nepřipomíná. O statek ten měl Zlivský r. 1558 soudy s Dorotou z Tetova, dcerou n. Štěpánovou, avšak vyhrav je, zůstavil Újezd synům svým *Petrovi*, *Václavovi* a *Janovi*, kteří jej r. 1564 drželi. Avšak r. 1565 dne 7. července prodali bratří dotčení dvůr v Dolejším Újezdě, na kterémž sami seděli, a ves *Volfovi ze Vřesovic na Doubravské hoře*.[5]) Nedlouho po učiněném trhu zapsal Volf Újezd dceři své *Sobině ze Vřesovic*, manželce *Kryštofa Zilvára z Pilinkova*.[6]) Újezd držen odtud k panství Smidarskému a nazývá se od té doby Zilvárovým. Roku 1624 postoupena ves tato ke knížetství Frydlantskému a připojena k panství Hořickému.[7])

BAŠNICE.

Ve vsi Bašnicích (1 hod. cesty j. od Hořic) bývali dříve dva dvorové poplužní (Krstinkovský a Ducháčovský) a při jednom z nich také tvrz. Roku 1318 říkalo se vesnici této Bašněves a nazýval se po ní zeman *Petr*. *Jan Kule z Bašnic* (erbu ptáka) a Vilém ze Hlušec darovali r. 1385 kostelu ve Starém Bydžově plat ve Hlušcích na spásu duše Jitky, vdovy po Ctiborovi Čepci. Od r. 1415 připomíná se *Uzík z Bašnic*, jenž byl také přítomen na sněmě Čáslavském (r. 1421) a tu zápis proti králi Zikmundovi spečetil.[8]) Roku 1437 prodal nějaké úroky v Sukoradech. Ke sklonku téhož věku rozdělili se o zboží Bašnické dva Uzíkové, totiž *Václav* a *Markvart*. Každý z nich držel polovici tvrze, dvoru a vsi Bašnic, polovici dvoru kmecího v Sukoradech a podací kostelního v Milevicích.[9]) Oba tyto díly skoupil r. 1499 *Jan Krupý z Probluze*, získal k tomu také zboží Břišťanské, jakož i vsi Petrovičky, Sukorady, Konice a Pšanky. To vše prodal Krupý r. 1521 panu *Vojtěchovi z Pernšteina* na Pardubicích za 6000 kop. Dotčených 6 vesnic drženo potom nějaký čas ke Chlumci, ale pro odlehlosť jich prodal je všechny Jan z Pernšteina roku 1542 *Zikmundovi ze Smiřic* za 5000 k. gr. č.[10]) Roku tohoto připomíná se v Bašnicích tvrz pustá; bylať spustla za pánů Pernšteinských. Stávala na pravo od mostu blíže zvonku.

---

[1]) Lib. conf. IV. f. 145. XIII. a. 74. Sotva sem patří Mikuláš House z Újezdce r. 1389 (Arch. č. II. 339) a Markuš z Újezda (Lib. er. VIII. f. 40.).
[2]) Reg. 6 F. k. G 14, 10 F. k. B 14. Pam. arch. VI. 44, DZ. 2. K 3. Držel též Domaslavice a Vyželec.
[3]) DZ. 1. A 2, 7. F 6, 83. A 1.
[4]) DZ. 9. A 24, 47. G 13.
[5]) DZ. 57. K 21, 87. L 8, DZm. 10. K 18.
[6]) DZ. 87. N 20, N 22.
[7]) DZ. 292. M 23.
[8]) Tab. vet. n. 218, lib. erect. XIII. f. 7, DD. 14 f. 14, arch. č. III. 227.
[9]) Rel. tab. II. 186, 508.
[10]) Reg. 4 J. k. s. H 14, DZ. 84. D 18, 1. L 10 a 41. J 2. Roku 1520 slove Jan Krupý starší z Probluze (Arch. gub. C III. 652 a 662).

BŘÍŠŤANY.

Na jihozápadní straně vsi Břišťan (j. od Hořic) nacházelo se až do naší paměti tvrziště, kteréž sedláci docela rozvezli. *Pašek z Břišťan* žil r. 1380 a *Frenclin* odtudž byl r. 1395—1401 purkrabí na Veliši.[1]) Od roku 1401 držel Břišťany a k tomu Petrovičky a Slatiny *Mikuláš z Břišťan*, jinak ze Slatiny.[2]) Po jeho smrti obdržel všecka tři zboží jakožto statek odumřelý od krále Václava (r. 1415) *Kunšík z Petrovic*, avšak propustil právo své *Uzíkovi z Bašnic*, *Bořkovi* a *Mikulášovi z Poličan*, *Janovi odtudž*, *Mikulášovi* a *Heřmanovi ze Všelib*, kteří měli na Břišťanech práva dědická.[3]) Heřman dotčený vyskytuje se snad jako *Heřman z Břišťan*, který r. 1436 Slatinu držel a ještě r. 1451 se připomíná.[4]) V ten čas se připomíná i *Šebek z Břišťan*, kterýž r. 1450 knížatům Saským opověděl.[5]) Avšak mezitím držel Břišťany *Bohuněk Jelito z Břišťan*, jehož dceru Zdenu pojal k manželství *Jan Rovenský*, potom i z Břišťan řečený. Roku 1449 vyzván byl Jan, aby táhl proti Koldovi; r. 1455 opřel se, když Břišťany po smrti Bohunkově jako odúmrť královská provolány. S ním se připomíná také (r. 1450) v těchto jednáních *Všech ze Břišťan*.[6]) Mezi těmi, kteří pro krále Jiříka Poděbradského bojovali (r. 1468), připomíná se také *Mikuláš z Břišťan*.[7]) Některý rok potom připojeny Břišťany ke zboží Bašnickému, při němž se r. 1521 tvrz pustá Břišťany se dvorem poplužným a ves celá připomínají.[8])

PETROVIČKY.

Jižně od Hořic u samých Petrovic jest ves Petrovičky, jindy zemanské sídlo, které však dávno již zaniklo. Roku 1393 žili *Petr* a *Oneš*, *bratří z Petroviček*.[9]) *Mikuláš z Petroviček*, r. 1396 spolupatron kostela Vidonického, držel také Břišťany a Slatinu, pročež se od r. 1401 až do smrti po těchto sídlech nazývá, a to jednou z „Břišťan," po druhé „ze Slatiny" a druhdy „z Petroviček" seděním na Slatině.[10]) Zemřel před r. 1415.[11]) Mezi zemany kraje Hradeckého r. 1488 připomíná se *Jindřich z Rychnova* na Petrovičkách.[12]) Později nabyl statku téhož *Hašek Zvířetický z Vartemberka* a ten prodal r. 1511 Petrovičky tvrz, dvůr popl. a ves celou Pšanky, Kanice se dvorem poplužným, vsi celé *Janovi Krupému z Probluze* za 1000 kop[13]) Od těch dob sdílely Petrovičky osudy zboží Bašnického. Tvrz Petrovská se v zápise téhož zboží již r. 1521 nepřipomíná.

BÍLSKO.

Nedaleko Hořic k západu jest ves Bílsko, kteráž povstala rozprodáním panského dvora, ale za dávných dob také tu ves a v 16. věku i tvrz bývaly. O starších osudech této vesnice jen málo jest známo.[14]) V 16. věku patřila ves tato k Holovousům a tvrz tu postavena, když oddělena jakožto zvláštní statek pro *Adama Karlíka z Nežetic*; ale po smrti jeho dostala se zase k Holovousům.[15]) Držena pak od r. 1594 i s Holovousy k Hořicům, od nichž nikdy neodloučena, i když Holovousy odprodány.

---

[1]) Kniha I. Jičinská a acta jud. 1380, 16. Octb. [2]) Lib. conf. VI. B 20. Viz Děje Slatin. [3]) DD. 15 f. 14. [4]) Acta Zitav. C 10, arch. č. II. 73. [5]) Arch. Vitemb. v Drážďanech. [6]) Arch. Třeboň. DD. 16 f. 22 a 23 str. 188. [7]) Arch. Třeboň. Dorota z Bř. (r. 1497) byla manželkou Václavovou ze Zásmuk (Arch. č. V. 562.). [8]) DZ. 84 D 18. Srov. i Pam. arch. X. 560. [9]) Nejst. kniha Bydžovská str. 262. [10]) Lib. conf. V. O 5, VI. C 14. G 12, erect. VI. f. 198, arch. č. II. 356. [11]) Násl. věci hleď u Břišťan a Slatiny. [12]) Arch. č. IV. 190. [13]) DZ. 6, 922. [14]) Roku 1402 zapsal Přibík z Blska peníze Jindřichovi z Blska na dvoře svém v Blště (DD. 14 f. 20.). Tento Jindřich se i r. 1413 připomíná (Rel. tab. II. 96.). Matěj Koleso z Bílska vyprosil si r. 1459 dvůr Kašovský v Holovousích (DD. 16 f. 36.). [15]) Viz Děje Holovous, Bílek, Děje konf. 537.



Žižkův pomník na tvrzišti sv. Gotharda nad Hořici.

TŘEBŇOUŠEVES.

Posud ukazují v Třebňouševsi (jv. od Hořic) jedno stavení, které prý tvrzí bývalo. Ves jest stará a připomíná se již ve 12. věku jako zboží kláštera Strahovského, avšak sídlem zemanským byla již r. 1318, když *Lucek z Třebňouševsi* dědiny své ve Klenici prodal.[1] *Záviše* odtudž připomíná se r. 1361 mezi kollatory kostela Stračovského. Roku 1374 vyskytuje se jako držitel Třebňouševsi a Železného Brodu *Václav ze Železnice.*[2] Po něm následoval r. 1385 *Bušek* jakýsi.[3] Z rodu Ryzemburských erbu třmene byl *Rubín z Třebňouševsi*, jenž prodal r. 1395 dědiny své v Jeřicích a Černoticích (Černoutkách), avšak kromě toho i dědiny v Třebňouševsi, Dobrévodě, Stračově, Nové Vsi a Březovici držel.[4] Když roku 1395 bez dědiců přirozených zemřel, táhli se na Třebňouševes bratří *Tas* a *Buzek* (snad synové Beneše bratra Rubínova), avšak odúmrť si vyprosili u krále Václava *Petr* a *Anežka z Rašína* téhož rodu.[5] Na sněmě Čáslavském byl *Procek z Třebňouševsi* (r. 1427). Týž žil ještě r. 1459, kdež obdržel odúmrť v Milevicích.[6] Po jeho bezdětné smrti zůstaly po něm ves Třebňouševes se dvorem vysazeným pod plat a dvory kmecí v Ostrově a Milevicích, kteréž obdržel (r. 1464) darováním královským *Petr Kdulinec z Ostromiře.*[7]

Na počátku 15. věku držel Třebňoušovské zboží *Jan Otmar z Holohlav*, zeman bujné krve, jako všichni téhož rodu. (Viz na str. 135.) Zemřel před r. 1541, zůstaviv syny *Prokopa*, *Mikuláše*, *Jiříka* a *Bedřicha.*[8] Když se tito r. 1543 o dědictví otcovské dělili, dostali Prokop a Bedřich za díl svůj tvrz Třebňouševes s příkopem vodním okolo ní, při ní dvůr poplužný, což oboje dobře vystaveno bylo, dědiny ke dvoru dobré se 4 lány ves, vsi Milevice a Ostrov se mlýnem, ostatní dva bratři obdrželi Myštěves.[9] Prokop se vy-

[1]) Emler. reg. 1154, tab. vet. 218. [2]) Lib. conf. I. D 1. F 2, II. E 9, III. C 3. [3]) Lib. erect. XIII. a. f. 7. Snad také rodu Železnických, je-li Bušek totéž jako Bohnslav. [4]) Rel. tab. I. 557. [5]) DD. 14 f. 2. [6]) Archiv č. III. 227, DD. 16 f. 36, 23. H 6. Jan řečený Lvík z Třebňouševes koupil r. 1450 dvůr v Milevicích (archiv č. III. 517) a připomíná se do r. 1459 (DD. 16 f. 28, 36.). [7]) DD. 16 f 42 a 23. L 5. [8]) Reg. 11 F. k. s. L 4. [9]) DZ. 44. G 25—57. J 2.



Sv. Gothard nad Hořici.

skytuje později jako samojediný držitel prvního dílu a on sám prodal r. 1546 zboží dotčené *Adamovi Zilvárovi z Pilnkova* za 2530 k. gr. č.[1])

Nový pán, jenž měl znamenité statky v Podkrkonoší, věnoval manželce své Johance z Hustiřan (r. 1549) 250 kop na Třebňouševsi a zemřel r. 1550.[2]) Tři léta spravoval potom statky otcovské nejstarší syn *Jan Zilvár* a když tento zemřel, ujal je druhý syn *Kryštof.* Později vykázána Třebňouševes za díl *Adamovi* synu Janovu, jenž také Žirec zdědil.[3]) Týž zemřel r. 1597 odkázav všechen statek svůj pořízením toho roku zdělaným synům svým *Adamovi* a *Janovi*,[4]) kteří byli pod poručenstvím napřed mateře své Anny a potom několika přátel. Když Adam r. 1602 let svých dosáhl, poděkoval poručníkům a ujal Třebňouševes.[5]) Držel pak statek tento sám, přikázav bratru za díl jeho statek Smidarský. Pro účastenství v povstání stavovském odsouzen jest r. 1622 dne 5. listopadu dvou třetin statku svého; tvrz Třebňouševes prodána pak (r. 1623, 13. ledna) za 21.000 k. m. *Albrechtovi V. E. z Valdšteina*, který statek ten r. 1624 ke knížetství svému Frydlantskému připojil.[6]) Toho roku dne 3. února udělil kníže vsi Třebňouševes, Ostrov, Dobrouvůdu, Libonice a Lhotu se dvorem Rašínským v manství knížecí *Jeronýmu Bukovskému z Neydorfu*, radě a regentu svých komorních panství.[7]) Tento zemřel roku 1629 dne 15. května,[8]) zůstaviv vdovu Martu z Klimštorfu a dcery Marii Saloménu Kriegovu a Annu Kateřinu Kavalarovu. Třebňouševes měla tudíž spadnouti na komoru knížecí, avšak kníže ponechal vdovu v užívání téhož statku do smrti, uděliv pouze exspektancí nebo-li čekání na to manství (r. 1630, 3. dubna) *Petru Adolfovi v. Schönkirchen*, JMC. nejvyššímu ve vojště knížete, jemuž právo to po smrti knížete císařem Ferdinandem (r. 1636 dne 12. června) potvrzeno. Právo toto převedl Petr Adolf r. 1637 dne 2. května za 11.000 fl. na *Oktavii* hraběnku *Strozzi v. Schrattenthal.*[9]) Od paní této nabyl dotčeného práva syn její *Petr* hrabě

[1]) DZ. 8. B 10. [2]) DZ. 8. R 14. Hüttel Frant. Chr. 123. [3]) Viz o něm Trutnovskou kroniku, kterouž sepsal Hüttel, na str. 226, 232, 235, 236, 241, 250, 254 a 331. [4]) DZ. 127. L 24. [5]) DZ. 131. B 12. [6]) DZ. 141. B 10 a 194. C 13. [7]) DD. 71 fol. 6. [8]) Náhrobek jeho v kostele Hořickem posud se spatřuje. [9]) DD. 71 f. 143, 65 f. 17, 7 ad p. 145. Srov. Děje Třemešna.

Strozzi, jemuž císař Leopold statek ten z manství propustil a r 1661 dne 27. října ve dsky zemské vložil. [1]) Od té doby zůstala Třebňouševes při panství Hořickém.

OSTROV.

Po bývalé tvrzi ve vsi Ostrově (j. od Hořic) není již památky. Roku 1364 připomíná se *Ješek z Ostrova*, jenž držel Vidonice. Nástupce jeho *Hynčík z Ostrova* připomíná se jako spolupatron kostela Vidonského do r. 1380. [2]) *Neplachovi z Ostrova* (synu jeho?) daroval císař Karel r. 1372 ves Nerošov. [3]) Týž měl r. 1383 při s farářem Úsobským a jmenuje se (r. 1373—1381) mezi dvořany arcibiskupovými. [4]) Žil ještě r. 1391, kdež daroval na záduší rodu svého, zejména bratra Marše, plat ke kostelu Hořickému. [5]) Hynčíkovi synové *Mareš* a *Jan* zdědili po Neplachovi zboží Klamošské a vládli také na čtvrtině Hořic. [6]) Mareš zemřel před r. 1397, a jako poručník jeho sirotků připomíná se Zbyněk Menšík z Popovic.

Mezi těmi, kteří se sjeli z Hradecka do Čáslavě (r. 1440, 17. března), připomíná se též Jan Quidvis z Ostrova, ale nelze určiti, na kterém Ostrově seděl. [7]) Za to jest jisto, že tu seděl *Jan Ostrovec z Kralovic*, který r. 1455 Sasům opověděl. [8]) *Jan starší Strachota z Kralovic* seděl r. 1518 na Ostrově, od r. 1518—1520 byl hejtmanem na Kolíně a žil ještě r. 1528. [9]) Po smrti Janově oddělil se syn *Jan* (r. 1541) od bratra svého Václava, vzav za díl svůj 163 kop, druhý syn pak *Václav* vložil r. 1550 s matkou svou Kateřinou z Ostrova tvrz Ostrov, dvůr popl. a díl vsi s hájem Okrouhlíčkem v obnovené dsky zemské. [10]) Roku 1551 prodali Václav a bratr jeho Zdeněk a matka jich Kateřina statek Ostrovský *Zdeňkovi Zárubovi z Hustířan* a na Cerekvici za 556 kop gr. č. [11]) Od synovcův a dědiců tohoto *Václava, Bohuslava* a *Karla* koupil týž statek okolo r. 1581 *Jan Sadovský ze Sloupna*, ale prodal jej ještě r. 1581 *Adamu Zilvárovi z Pilinkova* na Třebňouševsi. [12])

DOBRÁVODA HOŘEJŠÍ.



edaleko Hořic jsou dvě vesnice, Hořejší a Dolejší Dobrávoda, jinak Dobrávůda, v nichž obou tvrze bývaly. Starší tvrz byla v Hořejší Dobrévodě. Zde seděli r. 1415 *Mladota, Zdislav* a *Bartoloměj z Dobrévody*, kteří spečetili stížný list. [13]) Z této tvrze pochází rod *Králův z Dobrévody* erbu kohouta a stejného původu se Strakami z Nedabylic a mnohými rody vladyckými. Roku 1505 drželi tvrz zdejší bratří *Jan* a *Václav Králové z Dobrévody*. [14]) Snad rozdělením jich teprv oboje vesnice Dolní a Horní povstaly. Synové jednoho z nich byli *Hynek, Mikuláš* a *Jiřík*, o nichž promluveno již nahoře (na str. 135.). Jiřík věnoval r. 1544 na Dobrévodě tvrzi a dvoru popl. 250 kop manželce své Kateřině z Probluze, [15]) poněvadž dědiny tyto při rozdílu obdržel, ostatní bratří vzali díly ve vsi. Jiřík připomíná se ještě roku 1566. [16]) Bratr jeho Mikuláš hospodařil dobře a koupil r. 1564 dvůr popl. a ves Vyžlec, [17]) k čemuž držel díl svůj Dobrévody. Hynek zemřel záhy, zůstaviv syna *Václava*, který byl do roku 1555 pod poručenstvím strýce svého Mikuláše. [18]) Tento Václav obdržev směnou Černiu, postoupil r. 1557 vsi Chlumu a dílu svého Dobrévody Hořejší *Václavovi Sadovskému ze Sloupna*, [19]) který se tehda již v držení tvrze nacházel, nabyv ji způsobem nám neznámým.

Václav zemřel r. 1586 dne 28. ledna a pohřben jest v kostele Hořickém. Posledním pořízením svým (r. 1571) odkázal statek svůj manželce *Beatrici z Pilinkova*. [20]) Tato provdavši se po druhé za pana Bohuslava Křineckého z Ronova, prodala roku 1587 tvrz, dvůr a ves Dobrouvodu *Janovi Kopidlanskému z Kopidlna* a na Černině. [21]) Maje tento větší část vsi, pokud někdy Jiříkovi a Hynkovi patřívala, koupil také díl někdy Mikulášův od *Jana Krále z Dobrévody* sed. na Vyželci (r. 1591, 4. února), totiž dvůr popl., půl krčmy, roli za mostem, louky, 2 sedláky

[1]) DZ. 152. R 20. [2]) Borový, lib. erect. I. 59, lib. conf. I. F 10. G 6. III. D 19. [3]) Brandl, cod. dipl. X. 198. [4]) Acta jud. 1383, 20. Jun. 1384. Tomkovy Děje Prahy III. 49. [5]) Lib. erect. IV. f. 14. [6]) DD. 14 f. 2, 7, 13, rel. tab. I. 571, Děje Hořic. [7]) Arch. č. I. 257. [8]) Archiv Drážďanský. [9]) Reg. 3 J. k. E 15 a 2 J. II. B 8. [10]) DZ. 41. B 2 a 250. M 22. Roku 1548 zaručili se všichni tři bratří (Jan, Václav a Zdeněk), že zaplatí věno sestře své Kateřině, vdané za Jindřicha Vlka z Kvítkova (Pam. arch. VI. 44.). [11]) DZ. 10. B 7. Václavova manželka (r. 1558 vdova) Johanka z Konecchlumí (17 F. k. Q 1). [12]) DZ. 21. F 23. G 28. [13]) Arch. č. III. 188. Mikeš 1440 (arch. č. I. 256) pocházel z Čáslavska. [14]) DD. 17 f. 39. Dorota Královna byla tehda již mrtva. [15]) DZ. 5. K 30. [16]) DZ. 15. N 8. [17]) DZ. 57. J 11. [18]) DZ. 11. K 25. [19]) DZ. 12. J 15. [20]) DZ. 23. C 19. [21]) DZ. 90, L 4.

Vývod Králův z Dobrévody.

Jan Král 1478

Jan 1505 — Václav 1505 . . . . — Markéta 1546 — Dorota † j. 1505 ψ Jindřich Přepyský z Rychemburka

(děti Jana nebo Václava:) Hynek 1534 † j. 1555 — Mikuláš 1543 † c. 1587 — Jiřík 1544—1566 ψ Kateřina z Probluze

(syn Hynkův:) Václav 1555 -1572

(syn Václavův:) Jan 1591 † c. 1635 ψ 1. Kateřina z Ronova 1608, 2. Aléna Kateřina Litická ze Šonova 1624

(děti Janovy:) Václav 1616—1629 † j. 1636 — Beatrix Marie ψ Sudkovský — Mandaléna ψ Egnar — Justina ψ 1. Jan Litický ze Šonova ⚭ 1630 † j. 1635, 2. Popel 1637 — Johanka ψ Černovic — Aléna ψ 1. Stařimský, 2. Mírek

a 2 chalupníky.[1]) Držev Dobrouvodu do r. 1596, postoupil ji zase paní *Beatrix Křinecké ze Silbršteina a z Pilinkova.*[2]) Paní tato zemřela r. 1610. Veliké statky své odkázala svým přátelům, pamatujíc při tom i na *Jana Krále z Dobrévody* a na Plotištích, jemuž tvrz a ves Dobrouvodu a ves Chlum odkázala.[3])

Odkaz se stal hlavně k dobrému dětí Králových splozených s Kateřinou z Ronova, manželkou jeho, pročež i syn jeho Vácslav r. 1616 seděním na Dobrévůdě se nazývá.[4]) Když pak statky Královy propadly konfiskaci, stihlo to na Dobrévodě jen sedmý díl Janovi náležitý, který proměněn jest v manství. Ostatních 6 dílů syna a dcer Janových koupil r. 1624 *Albrecht z Valdšteina* a získal r. 1628 dne 15. února také díl Janův.[5]) Valdštein ponechal statku k užívání dětem Královým jako manství, pročež zůstaly v držení jeho po smrti Valdšteinově Justina, Aléna a Johanka, jimž r. 1642 z manství propuštěn.[6]) Dotčené sestry prodaly potom Dobrouvodu (r. 1642, 18. října) *Kateřině hraběnce z Valdšteina* rozené Berkovně z Dubé.[7])

Neznámým způsobem dostala se Dobrávoda *Hertvíkovi Zárubovi z Hustiřan* († r. 1639). Když se po smrti jeho synové o statky otcovské dělili (viz díl I. str. 129.), dostaly se *Pertoltovi* nejmladšímu „tvrz Dobrávůda od kamene s dostatkem nákladně vystavená," dvůr a ves a ves Chlum.[8]) Od tohoto koupil týž statek r. 1671 c. k. nejvyšší *Vít v. Nattermann*, ale prodal jej zase r. 1674 *Kateřině Barboře Loubské* roz. *ze Svárova.*[9]) Konečně koupen jest r. 1685 k panství Hořickému skrze paní *Marii Kateřinu* ovdov. *Strozzi.*[10])

DOBRÁVODA DOLEJŠÍ.

Tvrz v Dobrévodě Dolejší povstala bezpochyby na počátku 16. století, když se Jan a Vácslav bratří Králové z Dobrévody od sebe oddělili. Dcera jednoho z nich Markéta byla po smrti otce svého pod poručenstvím Otíka z Bubna, který před r. 1540 tvrz, dvůr a ves celou Dobrouvodu *Janovi Zlivskému z Labouně* prodal.[11]) Od tohoto koupil týž statek roku 1547 *Tobiáš Bucký z Varnsdorfu* a na Starých Bucích, jenž na něm manželce své Elišce z Ryzemburka 500 kop věnoval.[12]) Po smrti Tobiášově zdědily statek ten dcery jeho *Justina, Aléna, Marjána, Krystyna* a *Ludmila*, kteréž ho postoupily r. 1550 *Benigně z Jandorfu*, manželce *Jana Zilváta z Pilinkova* na Vlčicích. Netrvalo dlouho, a nabyl téhož statku dotčený pán, maje jej (r. 1552) od manželky své postoupený.[13]) Roku 1557 jest ves tato na městys povýšena.[14]) Od té doby patřila tato Dobrávoda k Třebňouševsi.[15])

---

[1]) DZ. 167. M. 29. [2]) DZ. 1084. R 13. [3]) DZ. 135. B 14—26. [4]) Reg. 45 F. k. s. J 5. [5]) Bílkovy Děje konf. 302, DD. 7 p. 22, DZ. 142 Q 15. a 292 O 30. [6]) Srov. i reg. 49 F. k. s. 417, 418. Manžel Alénin Staňmský, snad Petr. (Viz Pam. arch. VI. 117.) [7]) Roku 1642 jest čas, kdy zboží to ve dsky vloženo bylo, ale trh stal se dříve, neboť již r. 1637 držel Dobrouvodu Hanybal z Valdšteina (DZ. 146. C 22.). [8]) DZ. 305. H 26—29. [9]) DZ. 391. B 6. [10]) Sommer Bid. 280. [11]) DZ. 8. A 13. [12]) DZ. 8. C 8. Eliška, sestra Zikmunda Licka, vdala se po druhé za Vácslava Sadovského ze Sloupna na Dobrévodě Hoření. Roku 1556 psala své pořízení (Arch. DZ. fasc. XVI. 4.). [13]) DZ. 85. L 20, 86. C 25. [14]) Naučný Slov. Zylvár. [15]) Bílkovy Děje konf. 939.



Pohřebiště padlých r. 1866 u Náchoda.

JEŘICE.

Jede-li se drahou od Hradce k Hořicům, spatřuje se stranou v pěkné krajině zámek Jeřický, jehož žlutavé zdi mile od blízkých křovin a stromův se odrážejí. Zámek sám do čtverhranu postavený a hranatou věží zdobený povstal rozšířením dřevní tvrze asi uprostřed minulého století, když držel statek Jan Daniel z Gastheimu, a proto postaven jest v prostém, ale ušlechtilém renaisančním slohu pozdní doby. Držiteli prvotní tvrze byli roku 1379 *Mrzák* a *Zdeněk* z *Jeřic*, oba toho rodu, který šachovnici na štítě a pannu jako klénot si oblíbil.[1]) Zdeněk řečený jinak *Sokol ze Mzan* zůstavil z manželky své syny *Jana* (později faráře na Hořiněvsi), *Markvarta* z *Mokrovous* a *Marka ze Mzan.* Ti všichni nadali r. 1390 na záduší rodičův a předků svých kostel Jeřický, jehož farářem byl tehda strýc jich Bořek.[2]) Podobné nadání, kteréž také na zboží Jeřickém zapsáno bylo, učinili toho roku kostelu v Hořiněvsi.[3]) Práva podacího v Jeřicích zřekli se Jan a Markvart r. 1395 přenášejíce je na *Václava* z *Jeřic* (syna Volflinova), neboť byl tento díl n. Mrzákův koupením na sebe převedl. Jak se zdá, prodali potom i Markvart a Jan díl svůj Jeřický, což viděti odtud, že plat povinný kostelu Hořiněveskému r. 1398 na ves Vrchovnici převedli.[4]) Za to zůstal v držení své části *Markuš ze Mžan* a koupil k ní r. 1408 dědiny, které Machně z Hněvčevsi náležely.[5])

Po dlouhou dobu nedostává se pamětí o Jeřicích. Roku 1448 držel je *Sezema z Ryzemburka*, horlivý stranník jednoty Poděbradské. *Jan* z *Jeřic* byl r. 1453 mezi těmi, kteří se zdvihli proti Sasům.[6]) *Jan Otmar* z *Holohlav* držel Jeřice r. 1493.[7]) Týž se připomíná r. 1518 s bratrem svým *Otmarem*, který se r. 1521 Otmarem starším nazývá.[8]) Dotčený Otmar změnil (r. 1522) statek svůj Jeřický, totiž Jeřice tvrz, dvůr popl. a ves, Želkovice, Březovici, Otuže, Chlomek, Lhotu, Milevice a Třebňouševes s *Janem Litoborským* z *Chlumu* za statek jeho Milčeves.[9]) Od Jana koupil potom vsi Jeřice, Březovici, Otuže a Chlomek *Martin Rodovský* z *Hustiřan*, který na něm manželce své Saloméně z Holohlav věnoval.[10]) Neznámým způsobem dostaly se potom Jeřice *Jiříkovi Zachaři* z *Pašiněvsi*, jenž na témž statku r. 1574 manželce své Mandaléně z Ryzemburka věnoval. Roku 1577 zemřel a uvázal se v Jeřice příbuzný jeho *Zachař*, než i ten zemřel již r. 1583 a pohřben jest v Žiželevsi.[11]) Skrze manželku a dědičku jeho *Markétu ze Sloupna* († r. 1590) dostal se v držení Jeřic Markétin bratrovec *Václav Kordule ze Sloupna*, který na témž statku r. 1591 manželce své Alžbětě z Donína 3000 kop věnoval.[12]) Později držel Jeřice *Jiřík starší Vratislav* z *Mitrovic*. Týž zůstavil syny *Václava nejmladšího*, *Karla*, *Jindřicha* a *Albrechta*. Z těch ujal Václav Jeřice r. 1611 za 24.000 kop míš.[13]) a hospodařil tu až do r. 1617 s manželkou svou Elénou Marií z Dobřenic.[14]) Následoval potom v držení Jeřic *Jetřich Myška ze Žlunic*, jenž držel se stavy odbojnými a v těch nepokojích r. 1620 zemřel. Posledním svým pořízením d. r. 1619 dne 24. srpna odkázal Jeřice dcerám svým Anně, Elišce Marii a Beatrix Mandaléně, nad nimiž učinil poručnicí manželku svou Annu Elišku Bohdaneckou z Hodkova.[15]) Starší dvě dcery skrze nátisky *knížete Frydlantského*, jako by neuměly

---

[1]) Lib. conf. III. D 16. [2]) Borový, lib. erect. III. 328. [3]) Lib. erect. IV. f. 14. XIII. a f. 52, 54. Viz i DD. 14 f. 2 a 6. [4]) Lib. erect. VI. f. 67. [5]) Rel. tab. II. 45. Viz i DD. 14 f. 140. [6]) Arch. Drážďan, ČČM. 1827, 3, 79. [7]) Arch. Bydžovský. Chybný rok u Paproc. o st. pan. 272. [8]) Reg. 3. J. k. s. D 20. E 22. [9]) DZ. 5. H. 6 a 44. D 14. [10]) DZ. 5. B 15 a 1. A 10. [11]) DZ. 18, 95. DZm. 82. C 25. Bienenberg Alterth. II. 228. Po Jiříkovi zůstala dcera Johanka, manželka Jiříka Čejky z Olbramovic (DZ. 68. Q 27.) [12]) DZ. 26. B 30. Viz díl II. na str. 234. [13]) DZ. 184. O 19, reg. 44. F. k. s. P 7. [14]) DZ. 138. N 6. [15]) DZ. 140. B 30 — C 3. Bílek, Děje konf. 389.

pro dluhy statek otcovský zdržeti, přivedeny k tomu, že statek Jeřický r. 1628 témuž knížeti prodaly; ten zaplativ část, ponechal jej v držení sester jako manství. Po smrti Anny Elišky Bohdanecké († r. 1651) ujat byl statek ten od král. komory, poněvadž na něm ještě pojištěna byla pokuta, která měla placena býti pro provinění n. Jetřicha Myška. Postoupen napřed r. 1652 dne 5. prosince bratřím *Janu Adamovi* a *Janu Albrechtovi Křineckým z Ronova*, ale poněvadž tito jakožto nekatolíci v držení téhož statku zůstati nemohli, prodán jest r. 1665 dne 7. prosince *Marii Majdaléně Hylprantové* roz. *Paustové z Libštatu.*[1]) Paní tato držela také statek Šarfštein a splodila s manželem svým *Janem z Hylprantu*, c. k. nejvyšším († r. 1678), několik dětí, kterým se statek po její smrti († r. 1680) dostal. Od dlouhých let jsou Jeřice v držení knížecího rodu Paarovského.

TVRZE U JEŘIC.

SEDLCE.

Od Poličan jihovýchodně jest ves Sedlec jinak Sedlce (později i z nerozumu Sedlice) řečená. Patřila r. 1409 *Václavovi z Vinařic*, jenž na ní úrok prodal Zdislavovi, proboštovi u sv. Apolináře.[2]) Záhy připojena jest ves tato i s Miřejovem jako příslušenství ke hradu Vřešťovu.[3]) Asi v letech 1530—1540 prodal *Furkart Kordule ze Sloupna* vsi Zálezly, Dubenec, Sedlce a Miřejov *Majnušovi z Hustiřan* za 400 kop,[4]) po čemž drženy nějaký čas k Poličanům a Velehrádku. Později odprodána ves tato od Poličan i s tím dílem, který od dávna k Poličanům patříval. V držení této vsi dostali se *Radečtí z Radče*, z jichž rodu umřeli a v Miletíně pochováni jsou r. 1557 Adámek, r. 1585 Jiřík starší. Náhrobky obou vyobrazeny jsou na str. 126 Asi v tu dobu vystavena byla tvrz v Sedlci, po níž však nyní není ani památky. Ke konci 16. věku seděl na ní *Jan starší Radecký z Radče*, jehož syn *Adam Bedřich* r. 1607, když již otec byl mrtev, ujal statek otcovský tvrz, dvůr a ves Sedlce s krčmou a mlýnem[5])

[1]) Bílkovy Děje konf. 810. DZ. 317. B 23. [2]) Lib. erect. IX. F 3. [3]) Rel. tab. I. 185. [4]) DZ. 5. 96. [5]) DZ. 94. M 27. a 133. L 3.

Roku 1615 prodal týž statek *Janovi staršímu Bukovskému z Hustiřan*, který jej sloučil se statkem Miřejovským.[1])

MIŘEJOV.

Miřejov véska u Lanžova povstala rozprodáním dvora zdejšího. Při tomto dvoře bývala ještě roku 1677 „tvrzka od dřeva se světnicemi, komorami a jedním sklepem podzemním.“ Býval dvůr též ode dřeva a při něm za starých dob také véska.[2]) Tvrz povstala teprve v 16. věku. Ve vsi seděl r. 1418 *Kuneš z Miřejova*, jenž si nějaké role s farářem Poličanským (t. j. Lanžovským) vyměnil.[3]) Týž byl potom ve službách arcibiskupových a roku 1429 purkrabí na Helfemburce.[4]) O pozdějších osudech vypravováno při dějinách Sedlce. Zdá se, že zůstal Miřejov po 16. století v nepřetržitém držení *Bukovských z Hustiřan.* Poslední z nich *Jan starší* přikoupil r. 1615 statek Sedlec mezi tím odcizený, ale přišel o oba statky r. 1623. Miřejov a Sedlec připojeny potom ke knížectví Frydlantskému a ke statku Bělopoličanskému.[5])

[1]) DZ. 190. F 23. [2]) Exc. p. archiváře Wagnera. [3]) Lib. erect. X. M 1. [4]) Arch. č. VI. 485. [5]) Bílek, Děje konf. 50, 801



Jeřice.

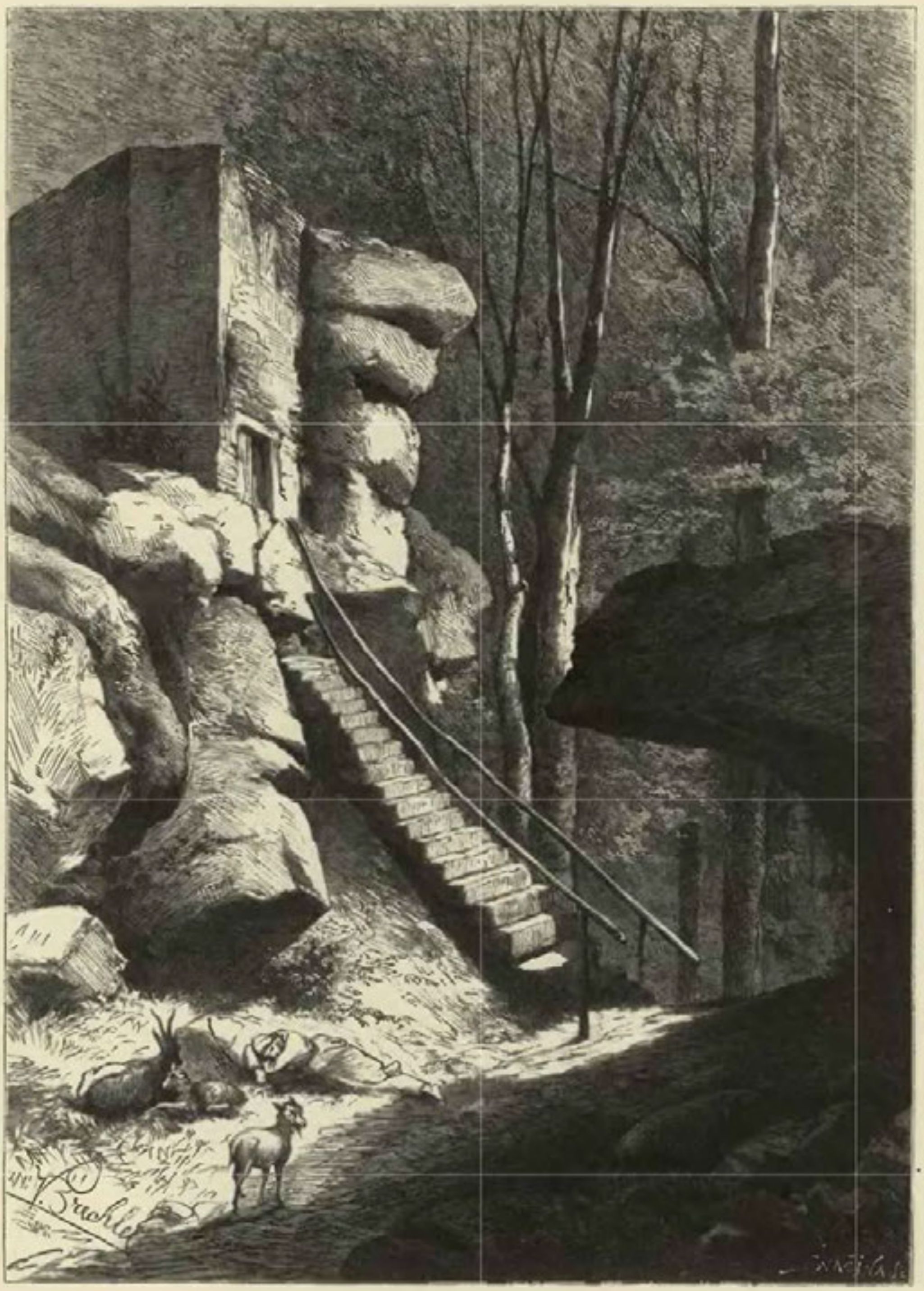
BRECŠTEIN, VLČICE, PILINKOV.



Asi uprostřed mezi Trutnovem a Hostinným a jižně od Mladých Bukû vypíná se z hornaté krajiny pahrbek homolovitý buky porostlý, na němž se spatřují zříceniny zámku Břecšteina. Zakryty jsouce stromovím, objevují se příchozímu teprve tenkráte, když přišel až k domkům pod zámkem rozsetým, kteréž Silberštein se nazývají. Nikdo teď nepůjde k zámku starodávnou cestou, kterou, ač tučným pažitem zarostlou, snadno by vyšlakoval, nýbrž každý uchýlí se k hájovně, aby vezma klíče spatřil vnitřek zámku. Nezkušený pomine malé předhradí, nyní rozkošný palouček, kdež by viděl, jak se stará cesta zatáčela mezi dvě skaliska, totiž jedno na severní straně zámčiště, které bylo mocnou baštou a úhlem tvrdým všeho opevnění, a druhé skalisko, na kterém stojí horní zámek. Procházeje se po parkánu na východní straně, spatří dvoje náspy a příkopy, kterými byl zámek na této straně volněji se sklánějící, než všechny ostatní, náležitě zpevněn.

Horní zámek neveliký a toliko na způsob nějaké tvrze stojí na skalisku strmém, jehož severozápadní roh jest svislý. Ač malý, jest zámeček tento pro pitvornou způsobu skály a zvláštní způsob založení vždy návštěvy hoden. Z parkánu dolejšího vede nahoru 16 kamenných schodův a potom 3 stupně až ke dveřím, jak se zdá, v pozdější době prolomeným, které vždy se zamykají. Starší vchod jest v pravo ode dveří asi sáh vysoko nad jejich prahem, jest venítř obložen, nyní však cihlami zazděn. Novými dveřmi přichází se, jak se zdá, do bývalého sklepa, dílem ve skále vytesaného, dílem vyzděného. Odtud se přijde po 8 dřevěných stupních do malého dvorka na dvou stranách hradbami a na ostatních skalami zavřeného. Před námi jest vchod do tmavého sklepa nacházejícího se pod svislou skalou, která jest proto dřevy podepřena. Za námi totiž vedlé vchodu v pravo jest výklenek hluboký. Zdělán jest asi v 16. století, když původní branku zazdili, tak že z ní zůstala jen hořejší část jako výklenek.

Od dotčených schodů jde se po 16 stupních nahoru, to jest prozatím do prostředního odstavce. Tu jsou v levo a napřed vysoké hradby a napřed ve výstupku jest vchod do sklepa úplně zachovaného. Vchod k němu jest ve zdi velmi hrubé, která se skládá ze dvou zdí; zadní zeď jest starší a přední zeď čili výstupek později postaven. Sklep tento jest založen do čtvrťkruhu a sklenut do špičatého oblouku. V levo (na východní straně) přezděn jest rovnou zdí a jak lze souditi z průlomu pod klenutím, jest za touto příčkou ještě dutina, k níž na ten čas přístupu není. Nad tímto sklepem na nejvyšším místě postaven jest nyní *dřevěný altán* (též zavřený) s lavicemi k posedění, z jehožto oken se naskytuje pěkná vyhlídka po okolí. Za starých dob bývalo tu dřevěné stavení velmi bezpečné, poněvadž jsou v těch místech velmi vysoké zdi. Na druhém (severním) konci zámku jest předně neveliké stavení čtverhranné, s dvěma rohy zakulacenými, v němž jest veliké okno ven do parkánu obrácené a od něho v pravo ve zdi výklenek.



B ř e c š t e i n.

Zeď, kde byl vchod, se již provalila. Vedlé toho jest ulice a končí se nad svislou skálou baštovitým výstupkem, který byl velice příhodný pro obranu zámku.

Sestoupí-li se se zámku, spatřuje se na jižní straně v krajině tvaru vlnitého kostelní věž. Na tomto místě stojí dlouhá osada *Vlčice*, jedna z nejstarších v této krajině. Zámek na jižním konci vsi stojící vystaven byl r. 1797. Ve starších dobách byla tu tvrz, která v 17. věku zanikla. Potom tu býval až do vystavení nového zámku prostý dům. Ještě dále k jihu jest městečko *Pilinkov*. Při něm bývával tak zvaný forberk neb poplužný dvůr a stávala tu tvrz, která opuštěna jest již v 15. věku. O ní činí se r. 1581 takto zmínka: Jest také při témž forberku staré tvrziště, a to kdyby se spravilo, mohla by se nejedna schrana k hospodářství vyzdvihnouti.

Není pochyby, že založeny byly Vlčice, jméno své od čeledi Vlkovy beroucí, ve 13. věku, avšak poprvé se připomínají teprve ve 14. věku jakožto manství kraje Trutnovského. Tehda tu vládl *Ulman z Neules* (r. 1355—1373). Roku 1362 (listem daným r. 1365 dne 7. května) zřídil v kostele Vlčickém oltář sv. Mikuláše.[1]) Roku 1367 daroval manželce své Markétě 10 kop gr. platu na části vsi Vlčic a r. 1372 věnoval jiné Markétě, manželce syna svého Jana, na 10 poplatných lánech ve Vlčicích na té straně od krčmy k Trutnovu.[2]) Naposled se připomíná r. 1373, an učinil směnu nějakou s farářem Vlčickým; synové jeho, *Gerhart* a *Hilprant*, připomínají se r. 1384, kteréhož roku učinili dobrodiní kostelu zdejšímu.[3]) Onen se oddělil, tento zůstav pánem na Vlčicích, obdařil r. 1399 kostel zdejší novým platem. Rok před tím byl původem, že Mikuláš rychtář Vlčický a Martin Blumel za hlavu Petra Vavřincova, kteréhož byli z hněvu zavraždili, dali ke kostelu zdejšímu 3 role v tu stranu k Čermné ležicí.[4]) Roku 1415 a 1418 byly Vlčice mezi několik držitelů rozděleny. Vládli tu *Ulman*, farář v Poličanech, *Pešík Zilvár*, *Jiřík*, *Pertlin z Vlčic* a *Markéta*, vdova po *Ješkovi z Pilinkova* s *Mikulášem* odtudž.[5])



Vysvětlení plánu Břečšteina: 1. Cesta sedlská; 2. stará cesta ke hradu; 3. myslivna; 4. hrubé skalisko, kterého užito za baštu; 5. malé předhradí; 6. parkán pod horním hradem; 7. stupně k nynější brance; 8. prostřední položení; 9. altan a pod ním dobře zachovaný sklep; 10. malé stavení; 11. svislá skála.

Pilinkov (t. j. osada Pilungova, Bilungisdorf, později Pilnikov řečená) byl až do r. 1371 pod vládou držitelů Trutnovských.[6]) Nedlouho potom nabyl ho *Ješek Zilvár*, jinak *Silber* řečený, jehož potomci všichni nazývali se *Zilváry z Pilinkova*.[7]) Náš Ješek připomíná se r. 1388 až r. 1406 jako pán na Pilinkově a r. 1400 panoval také na Starých Bucích.[8]) Připomíná se po něm r. 1415 vdova Markéta. Bratr jeho *Mikuláš Zilvár z Pilinkova*, svolav kněží a svědky r. 1416 dne 7. listopadu do vsi Vlčic a hradu, tudíž prohlásil, že založí na záduší n. Ješkovo oltář nový, který nadal platem v Dolejším Pilinkově.[9]) Roku 1417 vyskytuje se jako patron téhož v nově založeného oltáře a r. 1418 jako držitel části Vlčic.[10]) Bezpochyby byl synem jeho (r. 1429) *Petr Zilvár z Vlčic* seděním na Doubravici.[11])

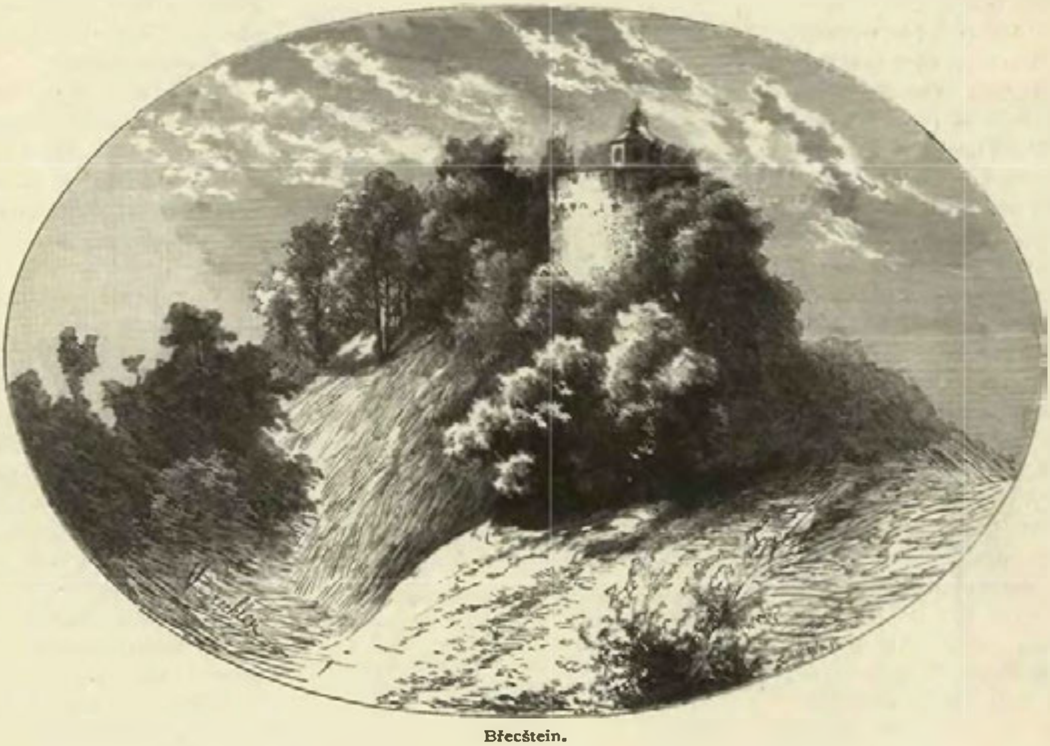
Asi uprostřed téhož století založili Zilvárové na vrchu, kterýž často z gruntů svých spatřovali, *hrad Břečštein* (později též *Silberštein* řečený). Záhadný jest smysl jména tohoto na polo českého, na polo německého, kteréž má jen málo sobě podobných (Klíčumburk, Vokounštein). Poprvé se připomíná hrad tento r. 1455, kdež tu seděl *Nykl Zilvár*.[12]) Týž se vyskytuje také r. 1458 jako svědek, bývaje někdy při jednáních v Hostinném, tak jakož i nástupce jeho *Jan Zilvár* (na př. r. 1477). Tento koupil r. 1476 od strýce svého Hanuše Zilvára ze Starých Bukův tvrz s poplužím a 2 zahradníky a 2 člověky ve Vlčicích, a připojil toto k panství Břečšteinskému [13]) Roku 1480 učinil sice poručníky, mezi nimiž se čtou strýc jeho Hanuš a máti Anna z Vyhnanic, ale roku 1486 jsa zdráv, věnoval manželce své Johance, dceři pana

---

[1]) Tingl, lib. conf. I. a. 22, 168, 187, též I. b. 9, Borový, lib. erect. II. 210. [2]) Dsky zemské Svídnické A f. 13. C f. 43 (v arch. Vratisl.). [3]) Borový, lib. erect. I. 90. II. 210. [4]) Lib. erect. V. f. 129. [5]) Lib. conf. VII. F 8. F 12. K 7. [6]) Lib. conf. [7]) Znak popsán ve Slov. Nauč. [8]) Lib. conf. IV. B 9. V. N 1. VI. A 9. C 20. H 3. S Peškem Zilvárem (bratrem?) svědčí r. 1396 v privileji města Hostinného (Mittheil. XI. 25.). [9]) Lib. erect. XI, f. 148. Přítomni byli Petr a Mikšík Zilvárové. [10]) Lib. conf. VII. J 6. K 7. [11]) Arch. gub. C. III. 647. [12]) DD. 24 str. 47. [13]) Mittheil. XI. 51. 55. DD. 24 str. 5.

Jeníka z Mečkova, 1000 fl. rh. na Břecšteině a Vlčicích.[1]) Vkládaje se okolním městům do jich živností, měl s nimi nejednu při,[2]) avšak Pilinkovským zjednal povýšení na městečko (r. 1513).

Synové jeho *Adam, Mikuláš, Hynek, Petr* a *Jan* dědili Břecštein, Vlčice a Pilinkov, majíce za opatrovníka Karla ze Šumberka (roku 1515—1518), který potom týž statek Adamovi ke spravování odevzdal. V týž čas oženil se Adam s Beatrix, sestrou Karlovou, jíž roku 1520 na Pilinkově a dvoru ve Starých Bucích 12.500 kop miš. věnoval.[3]) K prosbě jeho král Ludvík panství jeho, totiž zámek Břecštein se dvorem popl., Vlčice tvrz, dvůr a ves, městečko Pilinkov, vsi Oblanov, Mladé Buky c. t. m., Lhotu ves pustou za Trutnovem, ve Starých Bucích, Záboří c. t. m., ves Pulkendorf, ve vsi Bukovině člověka (roku 1522 dne 30. června), z manství kraje Trutnovského propustil a lidem jeho svobodu udělil, aby v lesích královských suché dříví, listí a trávu ke svým potřebám brali a ani v Trutnově ani na panství Trutnovském cel neplatili.[4]) Dobrý jsa hospodář, kupoval statky jako na př. Javorník, Žirec, Třebňouševes, r. 1544 pak postoupil vsi Polkendorfu p. Jiříkovi a Zdeňkovi bratřím z Valdšteina, začež

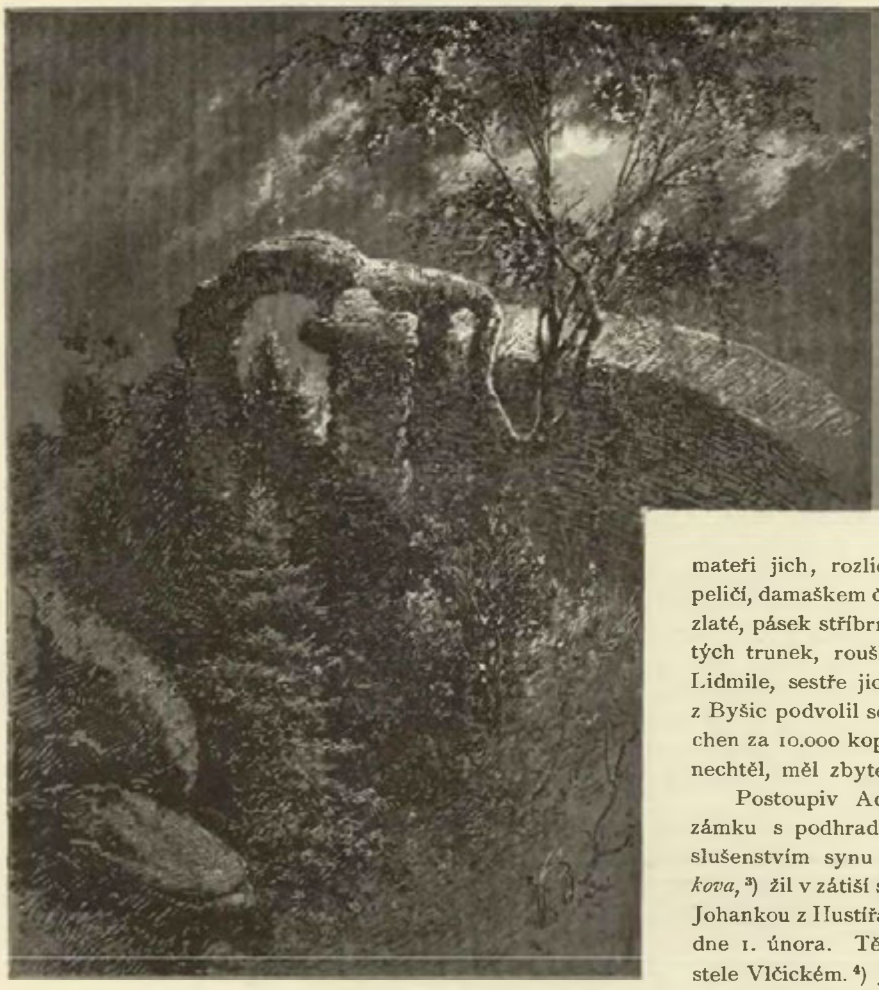


Břecštein.

obdržel to, co jim v Oblanově a Vlčicích náleželo.[5]) Nějaký čas držel i polovici panství Trutnovského kdež nechvalně si vedl. I to se musí připomenouti, že bratří své splatil. Nejdříve z nich zemřel Petr, potom Hynek oběsiv se, po němž bratřím jeho 3000 kop na listech se dostalo.[6])

O pře a nechuti mu nikdy nebylo. Roku 1523 nezdálo se mu spravedlivě jednáno, když Dvorští z lidí a z jeho vozův a nákladů clo brali. Dvorští dokládajíce se svých svobod, vinili Adama, že v městě kupuje obilí a zase prodává ku svému zisku, což jim trpělivé není.[7]) Roku 1524 pohnal Jana Krušinu z Lichtemburka do soudu komorního, vině jej, že honil zvěř velikou s lidmi svými na gruntech Adamových ve vsi pusté Lhotce. Jan toho upříti nemohl a věděl, že jest na takovou vinu pokuta 50 kop uložena, protož vytáčel se, že by on Jan mimo výsadu a svobody soudu Trutnovského a dvorského jinam ku právu potahován býti neměl, a povinen odpovídati jen před dotčenými soudy, poněvadž pod nimi statek

[1]) DD. 24 str. 15, 17. Větší část Vlčic (býv. Neuleskou) dala králová Žofie v manství *Kunaškovi z Pavlova* (Arch. č. II. 462.). Syn tohoto Sezema nazývá se obyčejně také Kunaškem (DD. 24 str. 47.) a zemřel před r. 1486. Zboží jeho ve Vlčicích, Pilinkově, Starých Bucích a Oblanově dostalo se potom *Bedřichovi ze Šumberka* (DD. 17. f. 18.). [2]) Hüttel Chron. v. Trautenau 27. Janderovy paměti. [3]) DD. 24 str. 76, 88, 91. Viz i reg. 4 J. k. s. B 4—5. [4]) DD. 67, fol. 7. DZ. 3. G 3, arch. gub. [5]) DZ. 5. F 4. Roku 1543 koupil Hostinskou Olešnici (DZ. 5. B 10.) [6]) DD. 24 na deskách. Viz i reg. 6 F. k. G 15—16, a 11 F. k. J 6. Viz i díl I. na str. 18. [7]) Lumír r. 1865 č. 37.



Břecštein.

má a on Adam Zilvár že také statek manský (Javorník) má. K tomu odpověděl Adam dobře, že manem není a drží statek osvobozený. Janovi vytáčky jeho nic nepomohly a dal pokutu. Se sestrou svou měl Adam nejednu nechuť. Od ní byl vinen (r. 1524), že jí nevydal 11 kop smlouvou ustanovených, za to vinil Adam Elišku z pobrání mnohých věcí. Tak prý pobrala drahně všelijakého prádla a nádobí po n. Johance, mateři jich, rozličné šatstvo, čubku popeličí, damaškem červeným podšitou, čepce zlaté, pásek stříbrný, punty (obruče) ze zlatých trunek, roušky, poučníky a j. po n. Lidmile, sestře jich.[1]) Janovi Byšickému z Byšic podvolil se prodati statek svůj všechen za 10.000 kop a poněvadž tak učiniti nechtěl, měl zbytečný soud.[2])

Postoupiv Adam r. 1544 Břecšteina zámku s podhradím a tvrze Vlčic s příslušenstvím synu svému *Janovi z Pilinkova,*[3]) žil v zátiší s druhou manželkou svou Johankou z Hustířan a zemřel v Žirci r. 1550 dne 1. února. Tělo jeho pohřbeno v kostele Vlčickém.[4]) Jan oženil se s Benignou z Jandorfu, kteréž (vkl. r. 1552 dne 13. května) na zámku Břecšteině, na dvoru kmecím a krčmě s podsedky, na Vlčicích a Pilinkově s příslušenstvím, na Žirci a Třebňouševsi 1250 kop gr. č. věnoval.[5]) Stálého zdraví nemaje, zemřel již r. 1553 dne 21. března,[6]) zůstaviv syna Adama. Roku 1568 v pondělí po květné neděli přišlo k podělení mezi tímto a strýci jeho Kryštofem a Karlem. Kryštof (s Adamem, jak se zdá) obdržel zámek Silbrštein se štěpnicí, ovčínem a krčmou, tvrz Vlčice dobře vystavenou se dvorem, kovárnou, lázní, mlýn, pivovár a ves, městečko Pilinkov, dvůr manský Javorník a ves, ves Černou, Mladé Buky, Oblanov a Lhotku. Karlovi dostaly se na díl Žirec s příslušenstvím, ves manská Rokytník a vsi zástavné Hertvikovice, Žďárná a Kalivoda.[7]) Doloženo budiž k tomu, že Kryštof r. 1572 strýci svému Adamovi 30.000 kop za díl jeho vydati připověděl a roku 1577 s bratrem svým Karlem smlouvu o nově založené městečko Freiheit nedodělené učinil. Městečko ponecháno v nedíle, avšak teplice Svatojanská i s tím stavením nad tou teplicí a při krčmě zůstala Kryštofovi a jen to pohodlí strany mytí v té teplici celému rodu zůstaveno. Karel obdržel za to ves Černou.[8])

Za mladších let byl Kryštof ve Francii, bojuje před Sentezirem na svou škodu, také dlouhá léta sloužil arciknížeti Ferdinandovi.[9]) Zemřel r. 1579 dne 30. srpna v noci. Posledním pořízením svým, daným toho roku dne 9. března, odkázal statky své i s přikoupenými k nim Smidary manželce své *Sobině*

---

[1]) Reg. 4 J. k. s. B 4, 6. C 10, 11. [2]) Reg. 12 F. k. G. 5. [3]) DZm. 226. H 19. Druhý syn Kryštof dostal Žirce. [4]) Hüttel 123. [5]) DZ. 10. F 25. [6]) Janderovy Paměti. [7]) DZ. 63. B 5—27. [8]) DZ. 60. M 14 a 63. B 3. Srov. Hüttel Chr. 227. [9]) Arch. gub. Roku 1571 o masopustě vdával dcern svou Beatrix (Reg. 22 F. k. s. G 17.). K dějinám srovnej vývod a hojné zprávy o tomto rodu, které napsal Hüttel.



Vlčice.

z *Vřesovic* a dcerám svým *Beatrix*, manželce *Václava staršího Sadovského ze Sloupna*, a *Kateřině*, manželce *Jiříka Loka z Kynšperka.*[1]) Po smrti jeho spravovala statky Sobina, nemalé ústrky majíc s Karlem a Adamem Zilváry, ani se vkládali u ves Javorník, začež jim úředník Sobinin Petr Milšteinský rybník tudíž skopal.[2]) Když Sobina r. 1581 zemřela, rozdělily se sestry o četné statky své, při čemž se dostaly starší sestře Beatrix zámek Silberštein, tvrz Vlčice téměř všecka z gruntu od kamene velmi pěkně a nákladně vystavená (na kteréžto toho času držitelé „poctivé a veselé sídlo" mívali), i s vesnicí, městečko Pilinkov s Forberkem, městečko Freiheit, vsi Mladé Buky, Kalná Voda, Oblanov a Lhotka.[3]) Beatrix, která slastí manželských v trojím manželství zakoušela, hospodařila výborně, ana drahně statků skoupila. Od obce Trutnovské přikoupila k panství Vlčickému (r. 1599) vsi Sklenářovice a Hertvikovice.[4]) Kromě toho držela všelijaké výnosné statky, jako na př. Smidary, Domaslavice, Dětenice, Nepokojnice. Posledním svým pořízením d. r. 1608 každého ze svých příbuzných a přátel nějakým statkem anebo penězi obmyslila. Hlavní svůj statek, totiž „zámek Silberštein, jinak Břecštein řečený" a tvrz Vlčice odkázala *Adamu Zilvárovi ze Silberšteina* a z *Pilinkova* na Třebňouševsi strýci svému, jehož zejména k tomu zavázala, aby na témž statku ani kalvínských ani bratrských kněží nedosazoval, nýbrž toliko kazatele pravé, podoboj způsobou.[5]) Zemřela r. 1610 a pohřbena jest v kostele Vlčickém.

Vývod Zilvárův z Pilinkova.

Jan Zilvár z Pilinkova 1477 ⚭ Johanka z Mečkova † j. 1524

Adam 1515 † 1550, 1. Febr. ⚭ 1. Beatrix ze Šumburka 2. Johanka z Hustířan	Mikuláš 1515—1541	Hynek † j. 1541	Petr † j. 1533	Jan 1515—1553 ⚭ Dorota z Řehnic

Jan 1535 † 1553, 21. Mart. ⚭ Benigna z Jandorfu † 1577, 6. April.	Kryštof 1535 † 1579, 30. Aug. ⚭ 1. Eleonora z Jandorfu 2. Sobina z Vřesovic † 1581, 25. Jun.	Karel 1568 † 1580, 2. Octb. ⚭ Mandaléna z Valdšteina † 1593, 29. Maj.	Kateřina ⚭ N. Radecký

Adam † 1597, 15. Febr. ⚭ Anna Gryspekova	Beatrix † 1610 ⚭ 1. Václav Sadovský ⊙ 1571 † 1586 2. Bohuslav Křinecký 1599 3. Jan Václav z Lobkovic ⊙ 1600	Kateřina ⚭ Jiří Lok ⊙ 1578

Adam 1590—1623 ⚭ Hedvika z Cedlic ⊙ 1603	Jan 1610—1623	Johanka 1597—1649 † j. 1653 ⚭ Zikmund z Cedlic	Anastasie 1597	Děti (Hüttel Chr. 232, 235, 236, 241, 250)

Než se uvázal Adam ve Vlčice, na vsi Třebňouševsi r. 1610 vedlé smluv svatebních 16.000 kop míš. manželce své Hedvice z Cedlic věnoval.[6]) Když počala válka r. 1618, horlivě byl stavům nápomocen. Ve Slánském kraji byl kommissařem; přemlouvaje lidi, že bouře není proti císaři, posílal vyzvědače, překážel najímati lid pro císaře, pro direktory peníze půjčoval. Kromě toho vedl lid sedlský vojenský a nejen radil direktorům, aby Litomyšl opatřili, nýbrž i lid z Hradecka k tomu vypravil.[7]) Z těch příčin odsouzen jest r. 1622 dvou třetin statku svého, po čemž hned Vlčice, Třemešná a Třebňouševes pobrány.

Koupil je všecky *Albrecht* z *Valdšteina*, Vlčice zejména r. 1623 dne 21. ledna za 104.953 fl. rh. 9 kr.[8]) Příštího roku připojeno jest Vlčicko ke knížectví Frydlantskému. Za těch dob, kdež byly Vlčice pod přímou vládou knížecí, přebýval ve Vlčicích nějaký čas slavný Komenský, bydle snad v domě nějakém Adama Zilvára, jehožto knihy prohlížeje uhodil na didaktiku Bodinovu a tím vzal podnět k sepsání podobného díla českého.[9])

[1]) DZ. 20. M 26 — N 1, Hüttel str. 241. [2]) Arch. gub. Reg. 20 F. k. s. Q 5. [3]) DZ. 66. D 12—24, též 21. Q 10. [4]) Hüttel 336. K dějinám rodu srovnej Pam. arch. X. 314. Na paní tuto upomíná posud kostelní věž v Pilinkově. [5]) DZ 135. B 14—26. [6]) DZ. 135. [7]) Rkp. Fyrštemberský. [8]) Bílek, Děje konf. 929. DZ. 141. C 4. [9]) Zoubek, Život Komenského str. 14—15, Jirečkova Rukověť I. 371.

Kníže Frydlantský zastavil Vlčice roku 1627 dne 9. ledna na 30 let cís. nejvyššímu *Danielovi Hebronovi* jakožto manství. Po smrti knížete zůstal Hebron v držení téhož statku, který po jeho smrti vdova po něm zůstalá l. 1638 polskému pánu a válečníku *Jakubu Weyherovi*, vojvodě Marienburskému, prodala. Tomuto vedlé cís. resoluce r. 1650 týž statek dědičně byl zanechán. [1]) Za těch dob byl zámek Břecšteinský již úplně opuštěn, neboť od polovice 16. věku se na něm jakožto sídle nepohodlném nebydlelo. Z těch příčin se ve všech zápisech 17. věku jako pustý zámek připomíná. Ale i tvrz Vlčická zanikala tehda, poněvadž držitelé málokdy (snad nikdy) na Vlčicích bydleli. Roku 1675 dne 5. února prodala *Cecilie Eleonora* roz. *Weyherova*, manželka hraběte *Maximiliana Ludvika Breunera*, městečka Pilinkov a Freiheit, vsi Vlčice, Pilinkov (Pilsdorf), Oblanov, Hertvíkovice, Mladé Buky, Sklenářovice a díl Vyntířova, zámek pustý Silberštein a lázně Svatojanské *Janu Adolfovi* knížeti *ze Švarcenberka* za 180.000 fl. a 500 dukátů klíčného. [2]) Znamenitý tento pán zavedl ve zdejší krajině plátenictví a tím způsobem tuto část Podkrkonoší tak oblažil, že sem od té doby nesmírné peníze z cizích zemí přicházely. [3]) Knížecí rodina Švarcenberská zůstala v držení Vlčic až do r. 1789, kdež je s císařem Josefem II. za Borovany a Zlatou Korunu směnila. Potom nabyl Vlčic (r. 1790) *Jan Frant. Theer*, známý průmyslník, kterýž povýšen jest pro zásluhy své do stavu šlechtického. Jakožto heslo šlechtické zvolil si „ze Silberšteina," poněvadž měl nemalou lásku k tomuto starému stavení. Od něho pochází také altan, tudíž r. 1794 zřízený, jakož i nynější úprava zřícenin, také postavil r. 1797 nový zámek Vlčický. Poslední tohoto rodu *Edvard Josef ze Silberšteina* († r. 1861, 20. září) odkázal panství Vlčické universitám Pražské a Vídeňské. [4])

---

[1]) Bílek, Děje konf. 790—791. [2]) DZ. 391. N 6. [3]) Excerp. p. arch. Wagnera. [4]) Bajek pocházejících ze starých podvržených kronik Trutnovských pomíjíme schválně.





Pohled na pozadí Trutnovské. V levo kopec s kostelíčkem sv. Jana, na pravo pomník Gablonzův.

Trutnov Hrad.



Město Trutnov leží nevelmi vysoko nad Úpou a má jen z menší části starožitnou, z větší části však moderní tvářnosť. Bývalo před časy hrazené, ale nyní zbylo po hradbách již pramálo známek. Zvolna přichází se k němu od řeky, nerovnosť země jest odstraněna a každé potřebné místo domy zastaveno. Jen opyš, na kterém hrad stával, zůstal tak, jak býval; neboť zde se končí návrší, na němž město stojí, skálou sráznou, křovím obrostlou. Na tom místě, kdež jsou dívčí školy, vedlé farního kostela též na kraji stráně stojícího a na konci Školní ulice stával hrad královský, opíraje se o hradby městské. Od města byl příkopem a zajisté také hradbou oddělen, ale nyní není o jeho zpevnění ani památky, leč jen tolik se poznává, že bývalá nerovnosť půdy zavezením a srovnáním byla změněna. Stavení na hradišti stojící, nepravidelných základů, nejednou bylo přestavováno a pleměňováno, pročež z původního hradu jen hlavní zdi v některých částech zbyly. Nejstarší jest část stojící na dotčeném srázu, jejíž způsoba o tom svědčí, že upravena byla ke konci 16. nebo na počátku 17. věku. O veliké věži, která bývala na hradě a ještě v 16. věku stála,[1]) není ani potuchy. Také býval poblíž hradu dům, kterému se říkalo Hausburg.[2])

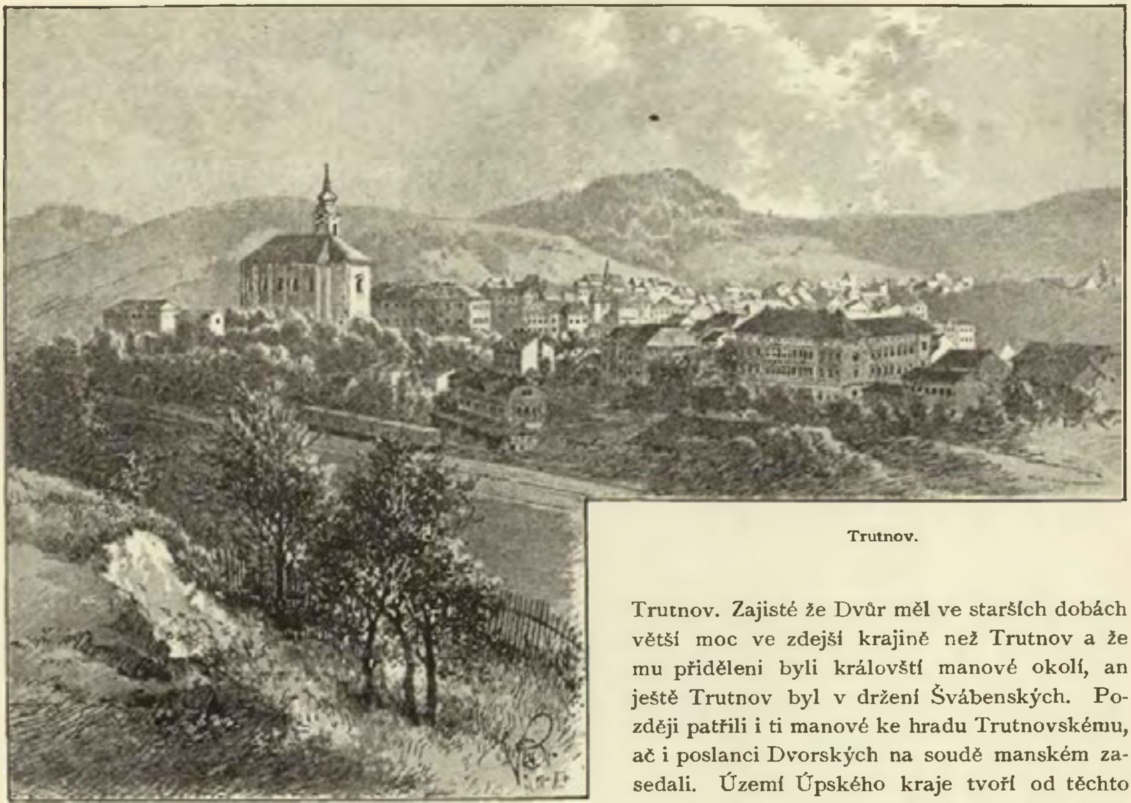
Málokterá osada v Čechách honosí se tolikerými pověstmi o svém původu, jako Trutnov. Nelze ustanoviti, co jest v tom pravého jádra a kolik přibájeno v dobách pozdějších. Zajisté však jest báječného původu to, co vypravují o založení města Albrechtem z Trautenberka Hüttel, soused Trutnovský, ve své Kronice o původu Trutnova, křižovník Beckovský ve své „poselkyni.“

Authentická dáta[3]) nás o tom poučují, že původní název osady byl Úpa, týž tedy, který má řeka pod osadou tekoucí. Podlé řeky neb osady jmenovala se též krajina zdejší „krajem Úpským,“ kterýž se ostatně dosti pozdě v dějinách vyskytuje, a původně částí pomezního hvozdu býval. Zdá se, že do Úpy přeneseny z hradu Hostinného knížecí úřady; tím se stalo také, že úředníci královští do nově založeného hradu Úpského[4]) se přestěhovali. Za panování Přemysla II. skleslo zřízení krajské, mnohá místa dostala se v držení osob soukromých a do krajů Loketského, Úpského a Kladského povolal týž král osadníky německé.[5]) I osada Úpská byla tehda již komoře královské odcizena, nacházejíc se v držení pánů ze Švábenic. Vypravuje se zejména o *Jdíkovi ze Švábenic* († brzo po r. 1270), že založil r. 1260 v trhové své osadě Úpě špitál a postavil mistra a bratrstvo špitál tento spravující i statky, kterými je nadal, v poslušenství probošta a bratří Zderazských. K nadání špitálu tohoto náležely darováním jeho (r. 1260) zejména vsi Libeč a Debrné v blízkém okolí, desátek z pokut v Úpsku a desátek ze příjmů všechněch dvorů pánu náležejících, též právo podací kostela při samém špitále i ve vsi Brusnici.[6]) Syn Jdíkův *Vítek* († ok. r. 1314) ztenčil panství, odprodav r. 1289 vsi Blassdorf, Merkleinsdorf a Kratzbach Bolkovi

[1]) Schlesinger, Simon Hüttels Chronik der Stadt Trautenau S. 362. (Tohoto sepsání užito často, i kde není doloženo.) [2]) Beckovský I 795. (Snad haus an der burg.) [3]) Pomůcka: Geschichte von Trautenau von Julius Lippert a Vítákovy dějiny Králové Dvoru [4]) Hrad se připomíná poprvé r. 1260. [5]) Neplach k r. 1277. [6]) Tomek, Děj. Prahy I. 430. Z toho již viděti, že měl Jdík v kraji táž práva, jako míval dříve král.

knížeti Slezskému k nadání kláštera Křesovského.[1]) Křižovníkům daroval mimo dání otce svého (r. 1297) podací v Bernarticích, Olešné a Valbeřicích a něco jiného statku u Trutnova, Libče a Debrného. Nedržel Úpska až do konce 13. století; r. 1300 již zajisté celá krajina patřila ke královské komoře.[2])

Dovídáme se toho z listiny jedné r. 1316, 10. ledna v Praze dané. Půta z Turgova byl se podal králi Janovi v manství hrady svými Hradištěm a Hostinným, začež mu král náhrady dáti slíbil 300 hřiven stříbra, prozatím mu však zastavil městečko královské Dvůr s many k témuž městečku a Trutnovu patřícími a s lovčími lesů královských, mimo město Trutnov samotné a zdejší hrad.[3]) Vychází z toho na jevo, že Trutnov sám tehda nebyl zastaven, nýbrž toliko důchody z manův a lesů královských vycházející. Důležitá jest i zmínka o manech Dvorských proto, poněvadž střediskem zdejších manů býval později



Trutnov.

Trutnov. Zajisté že Dvůr měl ve starších dobách větší moc ve zdejší krajině než Trutnov a že mu přiděleni byli královští manové okolí, an ještě Trutnov byl v držení Švábenských. Později patřili i ti manové ke hradu Trutnovskému, ač i poslanci Dvorských na soudě manském zasedali. Území Úpského kraje tvoří od těchto časů zemi a manský okršlek Trutnovský, který se svými právy spravoval.

Možná že král Jan tehda ani Trutnova zastaviti nemohl, a že snad ještě náležel *Janovi z Vartemberka.* Týž Jan slitovav se nad zkázou špitálu Trutnovského, kterýž byl vypálen ve válkách domácích, daroval r. 1313 k usnadnění nové stavby a lepšího zaopatření nemocných podací ve Starém Trutnově.[4]) O jiných zápisech dovídáme se nedlouho potom. *Jindřich kníže Slezský v Javoru* nemoha pro krutou vládu zdržeti kraj Zhořelský, prodal králi Janovi r. 1329 dne 3. května zemi Zhořelskou z veliké části, začež obdržel Trutnov a Dvůr s jich příslušenstvím, s many, avšak jen do života svého.[5]) Zemřel roku 1337. Mimo Trutnov byl král Jan peněz lakotný, všechna panství královská zastavil. Když se tedy kralevič Karel r. 1338 z Italie do Čech vrátil, nenalezl ani jediného hradu královského, který by nebyl zastaven. S pomocí zemskou a s nemalým úsilím vyplatil některé hrady, mezi nimiž i Trutnov se připomíná.[6]) K vyplacení kraje Trutnovského přispěl nemálo pan Petr z Rožemberka, založiv krále svými penězi.[7])

---

[1]) Kopiář Křesovský v arch. Vratislav. [2]) Když dosáhl král Václav Trutnova, vyžádali si Zderazští potvrzení předešlých darování, čehož dosáhli r. 1301, 6. ledna. V listině dí král „circa vpam civitatem nunc nostram sive locum forensem, qui alio nomine dicitur nowin Trutnow“ (t. j. Truten-aw, z čehož povstalo české Trutnov. Viz Emler. reg. II. 95, 591, 700, 761, 804, 1169.). [3]) Tamže 118. [4]) Reg. III. 55. [5]) Reg. III. 606. [6]) Font. rer. Boh. III. Výbor staroč. lit. I. 529. Že Karel později Trutnov za méně důležitý pokládal, odtud viděti, že jej zastavovati dovoloval (Maj. Carol. rubr. VIII.). [7]) Viz list krále Jana d. r. 1341, 3. října.

Zřízení určitého obdržela manství Trutnovská ke sklonku panování krále Jana a hrad Trutnovský stal se od těch časů sídlem manského správce. V listě jednom r. 1349 daném připomínají se příslušníci téhož manství, a to: Vyntiř a Heník bratří z Kamene, Mika ze Žďanic, ostatní manové, obyvatelé, soudce (rychtáři vesničtí), přísežní a měšťané a obce Trutnovská a Dvorská. Jest to tedy okolek, jejž mělo manství až do 16. století a který se rovnal starému kraji Úpskému. Král Jan kraj Trutnovský prvními určitými zákony (1. 1340, 27. ledna) nadal, rozkázav, že příslušníci jeho svými právy říditi se mají, vyňati jsouce z právomocnosti poprav, cúd a kterýchkoli jiných soudů českých, a že mají jen králům aneb jich místodržitelům odpovídati. Týmže listem (r. 1340) potvrdil jim užívání manského práva Kladského a Budišínského.[1]) V dobách tehdejších vynikali v manství vážností svou především úřadové hejtmana a lovčího.

Hejtman čili purkrabí, kterýžto sídlil na hradě Trutnovském, měl vrchní dohled nade všemi many a za správu úřadu svého odměňován býval částí důchodů komorního města Trutnova. Poněvadž důchod purkrabího i mimo to znamenitý byl, stal se tak sám pramenem důchodu pro krále. Neb titéž dávajíce jej napřed mužům spůsobilým, udělovali jej později pánům, jimž byli k díkům zavázáni aneb jimž dluhovali peníze. Tak se stalo manství jistinou a důchody purkrabího byli pak úroky, jež si bral z dluhu zapsaného aneb peněz trhových, zač které byl ten úřad koupil. Tak se purkrabí znenáhla stávali držiteli zápisnými, jak to i u jiných úřadů hradských, na př. Píseckého, bývalo. Naproti městu neměl purkrabí jiné moci, než úroky povinné na radnici vybírati a ročně radu z osob navržených obnovovati a ve jménu krále potvrzovati, tak jak to jinde (později také zde) podkomoří neb hofrychtéř činívali.

Lovčí měl ve 14. století správu velikých lesů královských a soudnictví na soudě manském, k němuž se asi tak měl, jako nejvyšší sudí k soudu zemskému.[2]) Před r. 1349 měl tento úřad jakýsi Vaněk, roku tohoto udělen Peškovi Krabici z Veitmile.

Za Karla císaře držel Trutnov hrad a město na způsob zástavy, ale jako hejtman *Ješek* řečený *Jíra*, palatin *Sudoměřský*, pro kterouž příčinu se také Saudomírem nazývá. Měl za císařem pěkné peníze (r. 1355) a byl v témž úřadě ještě r. 1362, jsa pánem na Frydlantě ve Slezsku.[3]) Týž císař zapsal (r. 1365, 23. října) kraj Trutnovský s městy Trutnovem a Dvorem a hradem Žacléřem v 10.000 kopách *Vladislavovi* a *Bolkovi knížatům Opolským*, a to za to, že máti jich Eliška, sestra Bolka knížete Svídnického a Javorského, z těchto knížectví, kteréž po smrti Bolkově a manželky jeho Elišky na korunu Českou spadnouti měly, odbyta a vypravena nebyla. Dotčený kraj měl spadnouti na ně teprve po Bolkovi a Anéžce, poněvadž těmto vláda nad Trutnovem hned postoupena byla.[4]) Nápodobně kraj Trutnovský potom spravován ze Svídnice, jako by ke Slezsku náležel. Proto se i s povolením Bolkovým dály všechny právní změny na Trutnovsku,[5]) jako na př. věnování na statku Vlčickém, o němž již řeč byla (na str. 145.) a jež se dálo u přítomnosti *purkrabě Gerharta*. S povolením jeho prodal (r. 1368) Léva Fojt Trutnovské obci tudíž valchu nad Úpou.[6]) Po smrti Bolkově (r. 1368) vládla kraji Trutnovskému manželka jeho *Anéžka*, dcera knížete Rakouského. Za ní tu byli úředníky r. 1378 *Kuneš* purkrabě a r. 1379 *Oldřich Šváb* hejtman.[7]) Kněžna také přebývala na hradě Trutnovském, jako na př. r. 1383 dne 7. prosince, kdež potvrdila nějaké statky klášteru Křesovskému.[8]) Roku 1389 udělila Volfartovi Kolínskému v léno fojtství Trutnovské, kteréž byl koupil, a obci města Dvoru potvrdila (r. 1390) ves Rynoltice, kterou byli koupili, aby na místě důchodů jejích na založení věčné mše plat ze sebe vydávati mohli.[9]) Anéžka zemřela r. 1392, po čemž se dostalo Trutnovsko v držení krále Václava.[10])

Král tento udělil kraj Trutnovský choti své *Žofii*, dceři Jana knížete Bavorského, s níž byl r. 1389 v druhé manželství vešel, a králová potom sama provozovala v Trutnovsku tatáž práva, jako dříve sami králové. Tak r. 1399 dne 6. února meškajíc na Hrádku Křivoklátě, potvrdila rytířům a manům na Trutnovsku zřízení, jež jim byl dal n. král Jan, aby před žádné jiné právo než toliko před krále samého neb jeho místodržící (t. j. soud dvorský) obsíláni nebyli.[11]) Purkrabím králové na Trutnově byl r. 1415 a 1416 Hereš ze Zaječic.[12])

O osudech Trutnovského hradu za válek husitských nemáme nižádné zprávy, jen z dějin města tehdejších můžeme souditi o převratech, které se na něm dály. Když bylo spojené vojsko husitské r. 1421, 13. dubna vytáhlo vysvobodit východních Čech a Moravy z rukou Zikmundových, mnoho měst se poddalo

[1]) Reg. IV. 301. [2]) List Jana vojvody Korutanského, hejtmana zemského v Čechách, daný r. 1349, 26. března v Berouně (Petzel's Urkundenbuch S. 131.). Manský soud slove tam „judicium provinciale, quod landgericht dicitur." [3]) Arch. mus. lib. conf. I. p. 30, 187. Nazývá se buď hejtmanem měst Trutnova a Dvoru aneb purkrabí Trutnovským. [4]) Brandl, cod. dipl. IX. 300, cod. dipl. Sil. VI. 8. Z těch příčin se Bolek již od r. 1363 jako patron některých kostelů na Trutnovsku vyskytuje. [5]) Ves Pertoltice v kraji Trutnovském udělil Bolek r. 1367 klášteru Křesovskému (Arch. Vratisl.). [6]) Dsky zemské Svídnické A fol. 13, 42. [7]) Arch. Vratisl. Po smrti císařově († r. 1378) obdržela manželka jeho Alžběta Štětínská odkazem a ustanovením manželovým důchody z měst Hradce, Jaroměře, Dvoru, Trutnova, Mýta, Poličky, Chrudimě a Mělnika, což platí u Trutnova jen o komorním platu. (Viz díl II. na str. 218. a 219.) [8]) Arch. Vratislav. [9]) Dsky zemské Svídnické D. f. 92, 118. Borový, lib. erect. III. 324. [10]) Králův průvodce II. 36. [11]) Arch. gub. Srov. Hüttlovu chr. na str. 129. [12]) Lippert str. 14. DD. 4. str. 77.

a k novému vyznání přistoupilo. Po dobytí Jaroměře a Dvoru Králové přitáhlo vojsko to ke Trutnovu; ten se chtěl brániti, ale vzat po prvním útoku mocí a vypálen. Městečka pak i tvrze okolní poddávaly se také bez odporu, přihlašujíce se valně k vyznání Pražskému.[1]) Že hrad při tomztečen a posádkou husitskou opatřen, můžeme z předešlého i z následujícího souditi. Trutnov město totiž v dobách následujících stálo vždy na straně táborské,[2]) a zůstávalo při ní i ve příštích časích. Po ukončení válek byv Zikmund teprve za krále uznán, ukázal r. 1437 králové Barboře, choti své, věno. Věno to obsahovalo několik měst královských a panství komorních, mezi jiným též v okolí našem města Jaroměř a Dvůr a hrad Trutnovský s městem (Trawtenaw burgk vnd stat mit zoll).[3]) Táž králová zastavila prý hrad s městem *Hanušovi z Varnsdorfu* ve 173 kopách, a král Ladislav zapsal témuž úřad purkrabství v 500 kopách na čas jeho života (r. 1455). Odjinud víme, že i hrad Žacléř držel zápisně. Zápis ten potvrdil opět král Jiří r. 1466 dne 3. května a připsal Hanušovi ještě 70 kop. Týž byl již dříve, r. 1463 celému manství starobylou výsadu králem Janem udělenou potvrdil.

S Hanušem stal se *Fridrich ze Šumburka*, jakožto manžel dcery jeho Kateřiny, zápisným držitelem hradu a hejtmanem manství.[4]) Král Vladislav potvrdil mu roku 1472 dne 3. listopadu zápisy Hanušovi učiněné a připsal mu k tomu za jeho služby 1000 uherských zlatých. Dvě léta potom (r. 1474, 23. dubna, 10. října) zase mu přidal nové milosti, slíbiv, že panství za živobytí Fridrichova a jeho syna nevyplatí. Poněvadž byl v těch dobách hrad Trutnovský na stavení sešlý, připsal král Fridrichovi (r. 1484) 150 kop na opravu hradu.[5]) Konečně mu připsal zase r. 1485 nových 3500 zlatých na panství Trutnovské, peníze to prý, jež mu byl král Jiří dlužen zůstal.

Král Vladislav byl listem svým, r. 1480, 18. dubna daným, znova potvrdil svobodné postavení manství Trutnovského. Zároveň znova utvrdil řád manského soudu, přikázav, aby manové hejtmanu svému příslušnou česť prokazovali, on pak hejtman aby many obsazoval manský soud a vyslyšev přelíčení a průvody, aby nález soudní vynášel buď maje odsuzovati buď osvobozovati, a to dle práva císařského, manského a zvyku krajin Budišínské a Kladské. Než co se týče odvolání z těch nálezů, ty aby šly před krále, t. j. před komorní soud. Takového rozsuzování soudem tímto skutečně v krátkém čase bylo potřebí; neboť Šumburk s many svými shodnouti se nedovedl. Pře ta vznesena na soud komorní a nález tu učiněn r. 1487, 9. února, aby se Šumburk k manům toho kraje slušně zachoval, jakož jsou se jeho předkové zachovávali, a oni manové aby jej v takové poctivosti zachovávali, jakož na toho přísluší, kterýž tím úřadem místo královské drží, v jiných však věcech aby se podlé starého práva zachovávali.[6])

Některý rok potom zemřel Fridrich, a nejstarší syn jeho *Bernart* stal se hejtmanem kraje Trutnovského; ten potvrdil r. 1496 pořádek cechu ševcovskému a pilně doloval na horách.[7]) Zavražděn jest r. 1504 v Kutné Hoře a pohřben v kostele Trutnovském. Bratří jeho *Heřman*, *Karel* a *Jan Albrecht* zdědili panství Trutnovské a Pernšteinské (u Kadaně); Beatrix, sestra jich, vdala se později za Adama Zilvára z Pilinkova. Hrad s panstvím drželi potom bratří Heřman a Karel. Jan, o kterém nevíme udati, čeho by byl na svůj díl dostal, zastřelen jest r. 1516 dne 4. února a pochován v kostele Trutnovském.[8])

Řečení bratří drželi s počátku panství v nedíle, společně osazujíce soud manský, jehož sedání trvala až do r. 1514. Když totiž tohoto roku manové v Trutnově se byli shromáždili, Jiří Javornický, hejtman hradský, vraceje se nočního času z krčmy do zámku, zavražděn jest lidmi Šumburkovými. Vrahové čekajíce naň u lázně, rozsekali jej na místě, že kusy jeho v neckách odnášeli. Všeobecně se soudilo, že páni Šumburští vraždu tu byli kázali. Podezřívali tehdy jak pány tak i hejtmana jich, že by byli mívali účastenství v tajných pracích, jež se děly ve sklepích hradské věže.

Jakási rota falešných mincířův uhnízdivši se tu, bila měděné peníze na způsob haléřů Zhořelských a vařila je ve smole. Heřmana mrzelo, že Javornický o těch věcech také ví, a pro svou vlastní bezpečnosť dal jej zavražditi. Po skutku tomto zdráhali se však manové navštěvovati zase město, kdež životem svým nebyli jisti. Pročež byl soud manský zrušen i manové přikázáni dvorskému soudu v Praze a kraj Trutnovský přivtělen jest ke kraji Hradeckému.[9]) Řečená rota mincířská konečně r. 1517 byla objevena a do Prahy dovezena. Bratří Šumburkové byli prý hýřivi a prostopášni, proto prý ani se neženili a zůstali bez zákonitých potomkův. Roku 1515 dne 17. července rozdělili panství, jež dosud byli spolu nedílně drželi.[10]) Hrad

[1]) Palackého děje III. a 410. [2]) O tom Lippert ve své knize nechce věděti. [3]) Cod. arch. Rudnic V. D. 6, 10. p. 23–27. [4]) Relig. tab. II. 412. Roku 1484 slove Fridrich hejtmanem manství (DD. 24, 46.) a hejtmanem zámeckým slove r. 1482 Hanuš z Varnstorfu. Postoupení Trutnova Fridrichovi stalo se zajisté ještě za živobytí krále Jiřího, an tento onomu byl peníze dlužen podlé znění zápisu r. 1485 [5]) Rkp. Vídeňský, Hüttel. str. 87. [6]) Reg. komor. soudu červ. r. 1479 F 1. Roku 1492 stvrdil Fridrich Hanušovi Geislerovi, rychtáři v Libči, svobody jeho (Arch. gub.). [7]) Arch. č. VI. 581, 586. [8]) Hüttel 29, 39.

[9]) Dsky manství Trutnovského se nezachovaly, mimo jednu knihu z konce 15. století. Ta byla r. 1539 z rozkázání králova položena ke dskám dvorským a od tehdejšího sudího dvorského Jana staršího z Lobkovic mezi kvaterny vřaděna. Nyní má číslo 24. Majestáty králové Žofie, králů Jiříka a Vladislava, manům svědčící, že nemají jinam ku právům potahováni býti mimo právo své manské, dány byly napřed do komory České a potom radě Dvorské. (Viz revers Pavla Hatobusa, souseda Dvorského, r. 1534, 23. Mart. v arch. gub.)

[10]) Rozdíl ten má Lippert na str. 136; jest bídně otištěn. Ostatně obsahuje jen díl Heřmanův.

Trutnovský rozdělen jest na dvě polovice: Heřmanovi dostala se ta, která ležela nad řekou Úpou; k té polovici dostal některé pokoje („světnici kamennú nad touž druhou světnicí, před ní pokoj, starú věži se všemi pokoji, s dolejšími i hořejšími, i s tím sklepem pod zemí; též také ta strana až do úhlu za prkenným pokojem, též ten prkenný pokoj k této straně buď až po ten úhel v hradě“). O společném držení hradu a o jeho částech máme ještě tato místa v dílčí ceduli:

„Plac v témž hradě společný buď, i taky mosty, fortny; v tom žádný nemá jeden druhému překážky činiti v ničemž. Item k této straně (t. j. k tomuto dílu) před zámkem příkop po půl mostu, tak jakž most na dél až do úhlu svrchu dotčeného. Item před zámkem vždy na příkopě peckova (sic) k této straně býti má i s tím starým domem i také s tou stodolou a s tím půl placem, kterýž před zámkem jest.“



Kaple v Trutnově.

„Item co se pak dotýče té společnosti zámku Trutnova i také toho placu a předhradí, to jakž jest položeno, toho každý svými služebníky volně užívati bude moci; i jestliže by toho (potřeba) ukázala, i mezníky budem sobě moci podlé cedule této udělati. Most ze spolku, kdyby toho potřeba byla, aby opravili na společný a jednostejný náklad; pakli by která strana nechtěla na most nakládati, aneb i na tavernu, ta strana nebude moci toho užívati, leč by druhé straně toho nákladu polovici zase navrátila.“ Mimo to zůstal hrad Žacléř oběma ve spolku. Heřman dostal ještě k dílu svému polovici města ležící pod Hopenberkem a několik vesnic, ostatní polovici dostal Karel. Podlé starých podání můžeme uzavírati, že toto dělení proto se stalo, poněvadž bratří se nemohli shodnouti. Vždyť i na květnou neděli r. 1519 v kostele k boji se vyzývali a mocí na sebe doráželi. Karel musil uprchnouti do Landshutu a odtud do Kutné Hory, i tam jej bratr pronásledoval. Nicméně nesl zvon nový r. 1520 slitý jména obou pánův.

Heřman Šumburk z Piršenšteina, držitel prvního dílu, brzo se zadlužil. Již r. 1521 plat svůj, jenž mu z města vycházel, zastavil, když pak ostatní věřitelé naň naléhali, zavadil r. 1521 (ve středu po přenesení sv. Vácslava) část svou panství Trutnovského *Vilémovi* a *Janovi bratřím Krušinům z Lichtemburka*. Panství obsahovalo tehda: půl zámku Trutnova s mlýnem (zámeckým), papírnou, valchovnou, se dvorem poplužným, polovici města s platem, s polovicí cla, s poplužím, robotami, lesy, horami, vsi Staré město, Hertvikovice, Trautenbach, Olešnici, Petříkovice, Humberk, Oblanov, Lampertice, Střítež, Sklenářice, Poříčí, Kryblice, též hamr ve Starém městě a pusté vsi, které spolu s bratrem svým Karlem držel: Krymstorf, Kvalč, Kynykshain, Bezděkov a Slavětín. Vymínil si toliko, aby hrad Šaclíř k svému obydlí měl a kdyby dříve zemřel, nežli by mohl panství to vyplatiti, aby panství na p. Krušiny připadlo.[1])

Noví majetníci panství nezůstali samotni v držení manství, neb věrnost a přísahu manskou králi učinil r. 1524 zejména *Jan Krušina* svým jménem na místě *Haimana*, otce svého, *Viléma*, *Hynka*, *Bernarta*

[1]) DD. 24. str. 99. O Heřmanovi († r. 1538) více v dějinách Žacléře.

a *Smila*, bratří svých, na polovici zámku Trutnova a na panství Žacléřské.[1]) Poněvadž však ti všichni společně nemohli úřad královský zastávati, byl hejtmanem manství Jan sám.[2])

Zatím držel druhou polovici Trutnova Karel ze Šumburka, nedobře se srovnávaje s tovaryši svými na prvním díle. Hajman vinil jej roku 1524 na soudě komorním z pokuty 700 kop, poněvadž oni i jeho služebníci s ručnicemi po gruntech jeho jezdili. Kromě toho žádal na něm jiných 100 kop pokuty, poněvadž se nechtěl ujistiti Štěpánem, synem rychtářovým z Bernartic, který též s ručnicí chodil.[3]) Také s Adamem Zilvárem z Pilinkova měli páni Krušinové soudy. O jednom z nich již nahoře (str. 146.) vypravováno. Soudil se s nimi proto, že přes majestat královský, aby lidé jeho na Trutnovsku cel neplatili, a přes rozkazy hejtmana zemského dopouštěli lidem svým bráti clo z lidí Adamových. Škodu z toho vzešlou pokládal si Adam na 500 kop, kteréž však, ač mu za právo dáno (r. 1527), teprve před úředníky menších desk dokazovati musil.[4]) Roku 1530 jeda Hynek se služebníky a lidmi poddanými na silnici po gruntech Oblanovských, pobral lidi Adamovy z Vlčic a Oblanova, vzav jim zbraň a šaty a jednoho vzal v Trutnově. Dáni do vězení, trápeni hladem a zimou přes Adamovo slušné a spravedlivé podávání, aby je propustili. I přes psaní Jana Chvalkovského, hejtmana krajského, jich nepropustili, ani je k obvinění nepostavili, než teprve po čase na rukojmě pustili. Roku 1531 dobyl se Vilém Krušina na Heřmana Petrovského z Petrovic do světnice jeho a tu jej zbil.[5]) Janovi odkázal tehda (roku 1530) Bernart bratr jeho spravedlnosť i díl, který měl po otci svém Haimanovi tehda již mrtvém.[6]) Avšak Jan odsouzen jest potom pro některé násilné a nešlechetné skutky cti a hrdla na soudě zemském, pročež nařídil král Ferdinand r. 1532, 16. února, aby díl jeho panství Trutnovského byl zabrán.[7])



Část města Trutnova. (Pohled od kostelíčka sv. Jana.)

Král Ferdinand zapsal potom (r. 1534, 4. května) Trutnovsko *Hanušovi* hraběti z *Hardeka* na místě peněz, kteréž mu měl platiti za hrabství Kladské,[8]) ale než dostal tento majestat královský do ruky, prodal své právo toho roku dne 2. května *Kryštofovi* z *Jendorfu*,[9]) jenž si měl zboží od Krušinů vyplatiti. Král Ferdinand zapsal pak Kryštofovi (r. 1538, 9. května) panství Trutnovské a dovolil mu, aby mohl na hradě již opustlém 400 k. a na dvoře a mlýnech 300 k. gr. č. prostavěti.[10]) Přes to však Kryštof hned v držení panství nevešel. Jan Krušina zemřel asi r. 1538 a některé vsi po něm zůstaly bez pána, ačkoliv byl král téhož roku celému panství i manům poručil, aby Jendorfovi holdovali. Bratří po Janovi pozůstalí však odpírali tak dlouho Jendorfovi, až jim tento 434 kop a 24 grošů za jejich nároky a vsi, kteréž drželi k Žacléři, zaplatil. Toto nebyly však jediné nesnáze. Na díle Heřmanově měl ještě *Václav Hertembergár* z *Hertemberka* právo odhádané (od r. 1531) tuším pro nějaké peníze, které mu byl Heřman dlužen zůstal.[11]) Ten prodal r. 1530 dne 20. února toto své právo na polovici města a předměstí Trutnova, polovici krčem, mlýn pod zámkem s valchovnou a papírnou *Jiříkovi Buckému* z *Varnstorfu*.[12]) Podlé tohoto si můžeme celý ten poměr této polovice asi tak představovati, že byl Jendorf držitelem zápisným polovice zámku, vesnic a úřadu královského a Bucký že měl právo odhádané na polovici města.

---

[1]) DD. 63, 239—240. [2]) Zdá se, že podrželi Jan a Bernart polovici Trutnova s některým příslušenstvím, a bratří jich že drželi ostatní vesnice k Žacléři. [3]) Reg. 2. F. k. s. A 7. [4]) Reg. kom. soudu výpovědí. Roku 1529 dal Jan Krušina hamfešt rychtáři v Krynsdorfě. [5]) Reg. 5. F. hejtm. II. B 18. F 5. Roku 153[illegible] dne 3. června zemřela paní Anna Krušinová na hradě v prevítu (auf dem heimlichen gemach). [6]) DD. 24 str. 124. Bernart měl manželku Markétu Mutinovnu z Chlumu, s níž splodil syny Hynka a Jana (Paprockého zrcadlo lest 73.). [7]) Arch. gub. K 188. [8]) Arch. gub. D III. 952, rkps. Roudnický, Hüttel str. 66. [9]) Hüttel str. 65. [10]) Arch. gub. D III. 973. Hüttel 73. Nazejtří učinil Kryštof obyčejný revers. [11]) Proto se Václav r. 1537 slove pánem na Trutnově. Roku 1542 pohnala jej Johanka z Ryzemburka z některých klénotův a peněz, kterých jí od n. Kateřiny z Varnstorfu odkázaných nechtěl vydati (Reg. 12 F. k. s. D 12.). [12]) DZ. IV. K 18, vklad r. 1543, 13. června. Hüttel 78. O tom, co se dostalo Tobiáši Buckému, hleď níže.

Druhá polovice zámku a panství patřila od r. 1515 *Karlu Šumburkovi z Piršenšteina.* Slyšeli jsme nahoře, že Karel měl půtky se svým bratrem, pro něž i z Trutnova utéci musil. Zemřel v Landshutě r. 1526 dne 8. září.[1]) Tři léta před tím byl oň bratr jeho tajně ukládal, nyní zemřel neuživ ani svého bohatství. Tytulář roku 1534 uvádí jakéhos *Albrechta ze Šumburka* na Trutnově; měl li vůbec nějaké spravedlnosti na panství, tak to mohlo jen tomuto dílu platiti. Z jiných pamětí dovídáme se, že díl ten dědictvím připadl na sestry Karlovy *Kateřinu* a *Beatrix ze Šumburka.* Ona tuším ani nevešla v držení své čtvrtiny, Beatrix však udržela se v držení této polovice přes nářeky bratří Krušin a přisouzen jí i nápad po bratrovi výpovědí před úřadem purkrabství. Zatím zemřela Kateřina, nároky své všechny postoupivši Bernartovi Žehušickému z Nestajova, a polovici celou ujal nyní *Adam Zilvár z Pilinkova,* manžel Beatrixin.[2]) Dle zpráv nám dochovaných nebyl Adam přílišným přítelem svobod městských, zvláště svobody města Trutnova. Tak na př. r. 1535 byl Adam robotné lidi ozbrojené oštěpy a kyji na honbu vyzval, a lidi tyto synové jeho Kryštof a Jan pustili v noci do zámku nějakou brankou, aby skrze ně přinutili měšťany, by též na honbu chodili. Ale měšťané sběhše se do radnice a nasadivše děla v čas tak se opatřili, že Zilvárům choutky na provedení člověčenství přešly. Ostatně i jinak se krutě ke své polovici města choval. Adam si mohl takto vykračovati, poněvadž byl svou polovicí jist, mimo to koupil (vkl. 1543, 3. března) od Jana Chvalkovského z Hustířan právo odhádané na polovici hradu Trutnova, 28 str. luk, 50 str. rolí, 8 lánech lesův atd. za 332 kop.[3]) Brzo však nekalé poměry v Trutnově vzbudily pohoršení na dvoře královně a pomýšleno na výplatu panství.

Mezi zápisnými držiteli nebylo svornosti, jako vždy bývalo v místech mezi několik pánů rozdělených. Jiřík Bucký, největší násilník mezi nimi, mluvil potupně o Jendorfarovi r. 1539 v městě Trutnově, kterak by z té země on Kryštof, z kteréž jest sem přišel, utekl, aby se tu vyvedl, jak se jest tu zachoval. Mezi nimi nebylo dobré vůle proto, poněvadž Jiřík některé lidi Kryštofovy ve vazbě držel a jich nepropustil, ač o to nejednou na místě královně upomínán byl. Roku 1540 počaly ústrky mezi Buckým a Trutnovskými, poněvadž je chtěl mimo předešlé jich povinnosti novými obtěžovati. Když měšťané žalovali naň u nejv. hofmistra, omlouval se Jiřík (r. 1540, 4. března) žádaje, aby hofmistr zprávě jich místa nedal. Roku 1541 docházely stížnosti na Buckého, že ukázal neposlušnosť k úřadu soudu komorního, nepřijímaje listův od něho, že bratří Fryce na statcích obtěžoval a konšely Trutnovské, když se jich ujali, do vězení vzal.[4]) Roku 1542 vznesl Bucký na nejvyššího hofmistra, že Trutnovští závazku svému, když mu člověčenství, věrnosť, poddanosť a poslušenství slibovali, dosti učiniti nechtěli, nýbrž na odpor proti němu se postavovali, jemu oznamujíce, že se jím v ničemž spravovati ani poslušenství činiti nechtěli a jemu všelijakou protimyslnosť dělali.[5]) Obesláno proto 37 sousedů k soudu komornímu. Neposlušnosť tato souvisí s nátisky, které činili měšťanům všichni tři držitelé, Kryštof, Adam i Jiřík, jsouce v této jediné věci svorné mysli Žádali totiž, aby Trutnovští jim samým činili povinnosť, kdežto dosud učiněna povinnosť napřed královně České a teprve potom zápisným držitelům. Poněvadž Trutnovští takovou věc učiniti nechtěli, páni jim rady nesadili, a tak nebylo v Trutnově po 37 neděl ani rady ani purkmistra. Tomu učinil konec král Ferdinand r. 1542 dne 5. listopadu, stvrdiv Trutnovským konšely, které si byli sami volili.[6]) Není divu, že i lid venkovský za těch dob divočil, a Adl Lodr, sedlák z Polkendorfu, r. 1540 s jinými na Kryštofa čekal, aby ho zavraždili. Teprve r. 1542 obeslal Kryštof Buckého z výplaty Trutnova, ale k soudu pro jiné věci ani nepřišlo.[7])

Králová Anna jako pravá držitelka panství ujala se Trutnovských tak, že r. 1542 dne 23. dubna obci Trutnovské udělila užívání města a hradu s příslušenstvím, platy, roboty, dříví, pastviny, pivovár, papírnu, dvůr a rybníky za roční plat 500 fl. rh., dokud by těchto příslušností od držitelů vyplatili. Přes toto zůstal Zilvár v držení panství. I dal král Ferdinand r. 1543 na žádosť královně Adama a Jiříka obeslati o výplatu hradu Trutnovského do soudu komorního.[8]) Tam Zilvár nemohl prokázati, že by v jaké zástavě Trutnov pořádně držel, než toliko dokázal postoupení sobě odhadův na dědinách Trutnovských od Berkův (na Žacléř) a Jana Chvalkovského v summě 447 kop 16 gr. českých. Proto dáno bylo královně za právo, a Kryšpín Sultys, písař desk dvorských, zvedl ji r. 1544, 15. února na dědiny manské ke hradu Trutnovu příslušející, totiž Střítež, Humburky, Oblanov, Žďár, Hertvikovice, Poříčí, Kryblice, Petříkovice s hamrem, Chvaleč, Slavětín. Bezděkov, Boršice, Kynykshain, Gryndsdorf, Staré město, Kalnou Vodu, Lamprstorf, Mladé Buky, Babí, Trautnbach, Sklenářovice, Lisečiny, Voletiny, Vernířovice, Rychhory, Valbeřice, Maršov se 2 hamry pustými, Bernartice, Olešnici a Bečkov.[9]) Tomuto zvodu arci odporovala Beatrix

[1]) Na kvaternu 24. desk dvorských jest poznámka: Item pan Karel Šumburk umřel bez dědice maje nemálo statků manských, i nevím, kterak to zřídil. [2]) Srovnej o tom též reliq. tabul. I. 266. Hüttel vypravuje, že ujal Adam panství r. 1530. Srovnej list v arch. gub. T 9 r. 1532, dne 1. ledna. [3]) DZ. 43. B 23. [4]) Reg. 2 F. k. s. A 7. C 18. D 8. N 5. [5]) Reg. 12 F. s. C 8. [6]) Hüttel 91—92. [7]) Reg. 12 F. k. s. C 14. D 15. [8]) Srovnej reg. 12 F. k. s. J 9 a reg. obeslání r. 1538 G 5. G. 6. [9]) DD. 52 str. 85 a C 4. Adam postoupil dílu svého dne 6. května.

ze Šumburka jako zápisný držitel (vkl. r. 1544, 28. února), ale odpor její, jak z následujícího vysvítati se zdá, zůstal jalovým.[1])

Králová uvázavši se v panství oznámila r. 1544 dne 18. července manům a všem obyvatelům kraje Trutnovského, že svého podkomořího Volfa z Vřesovic za regenta panství Trutnovského nařídila a poručila, aby jeho poslouchali.[2]) Potom povolila znova (r. 1545) městu, aby si najalo panství Trutnovské na 6 let. I z jiných stran docházelo město hojné podpory. Ale dobré ty časy jen krátce trvaly. Trutnov se byl účastnil r. 1547 stavovského zápisu proti králi, a když pak Ferdinand po bitvě Mühlberské vítězně do Čech se navrátil, ztratilo město panství nad hradem a mnohými vesnicemi, jež se připojily k Žacléři. Ferdinand I. hned potom (r. 1547, 10. října) ve 4000 kopách míš. zastavil panství i s městem (s vyhrazením kovů, pokladů, lovů na vysokou, červenou a černou zvěř) *Kryštofovi z Jandorfu* na jeho celé živobytí, a dědicům jeho na 6 let. A tak se uvázal ihned v panství muž tento, „malé sice a nepatrné postavy, ale neoblomné pýchy,“ avšak obvyklý revers sepsal teprve r. 1551, 28. dubna.[3])

Ještě i za těchto dob měli Bučtí nějaká práva na Trutnově, ano i na hradě zdejším přebývali, jsouce snad ve službě u Jendorfara. Tobiáš Bucký, násilník, který r. 1525 svého vlastního bratra zavraždil, spadl r. 1547 (nedlouho před novým rokem 1548) z nového stavení na hradě a zemřel potom.[4]) V Buky a práva jeho Trutnovská uvázal se bratr jeho Jiřík nám již známý. Ten měl tehda pořád soudy. Napřed se uvázal v Buky, z nichž Elišku z Ryzemburka, vdovu, a sirotky Tobiášovy vytiskl.[5]) Když tam přišel, postoupil mu Jiřík Stoš ze Starkovic komory, do kteréž Bucký svršky své, zejména 3 žoky peřin, polštářův a podušek, zbroj na 7 osob, 8 oštípů, polouháky, kotly, hrnce měděné, sekeru masařku, svícny, truhly se šaty a platny uložil. Díl toho se potom ztratil a nalezen prý u Stoše.[6]) Roku 1552 učinila Eliška dotčená s Jiříkem smlouvu, kterouž mu dědiny zápisné Trutnovské, pokud na Tobiáše odhadem po n. Janovi Krušinovi přišly, postoupiti měla.[7]) K právnímu postoupení pro brzkou smrť Eliščinu nepřišlo, ale právě proto Buckému nikdo nepřekážel kromě jediných Jiříka, Zikmunda a Mikuláše bratří Štosův z Kounic, kteří se uvázali v les Královský a na dotázání Jiříkovo odpověděli, že toho lesu pevně držeti chtějí, byť měli život a statek svůj na to nasaditi.[8])

Hrad Trutnovský po odchodu Zilvárově byl něco spustl, neboť v něm v těch letech nebydlila žádná bohatá rodina, než jen chudí řemeslníci. Když tedy Jendorf nabyl panství, hrad přestavoval a opravoval. Starou věž (viz r. 1515) dal zbořiti a ke hradu přistavěl nové stavení. Oprav těch nečinil Jendorf ze svého měšce, neboť král Ferdinand jemu (roku nám neznámého) k první summě zástavní připsal 1000 tolarů neb kop míšenských na stavení zámku a opravu dvorův a mlýnův. Jiným majestatem (r. 1551, 28. dubna) k prvním 6 letům (za která jeho dědici mohli Trutnov držeti) ještě 14 let výše přidal.[9]) Jendorf dbal o zachování pořádku v městě, přál cechům a dělníkům, ale zneužívaje důstojnosti své, již měl jako cís. rada, chtěl nutiti poddané své k člověčenství, s nimiž se soudil u komorního soudu (r. 1561), avšak prohrál. O tom, jak se zacházelo se sousedy, budiž toto doloženo. Roku 1560 dne 29. dubna povolány rada a celá obec na hrad, poněvadž se měla rada obnovovati. Když vcházeli do hradu, přilétl čáp na hradbu a chtěl usednouti, ale kavky jej z jeho místa po třikráte vyštípaly a vyhnaly. Tu pravil Šimon Hüttel, malíř, k obci, která se tomuto divu dívala: „Aj vizte, sousedé, toť znamená něco nového! Čáp znamená pána a kavky obec Trutnovskou, a tak Trutnovští pole obdrží.“ Tu řekl jeden soused: „Mluví-li malíř tentokráte pravdu, chci na to mnohá léta pamatovati.“ Když pak obec šla nahoru, povolal je Kryštof do nejhořejší kamenné světnice na tu stranu k městu, kdež požádán za obnovení a klíče od města a bran mu odevzdány. Po obnovení rady a přečtení jmen osob vyvolených ptal se Kryštof obce, zdali chce někdo někoho z přísežných viniti. I voláno od obce, že jsou vše pobožní spravedliví lidé. Tu pravil Kryštof: „Nuže, tedy chci učiniti podlé knížecího rozkazu a nechci vás dvěma přísahami obtěžovati, než máte jen jednou přísahati; považte dobře, neboť vám toho bude potřeba.“ (Srovnej děje k r. 1542.) Tu odpověděl Matěj Krebs takto: „Milostivý pane! prosíme Vaší milosti pro Boha, račte nás chudé lidi při našich starých, dobře nabytých obdarováních zůstaviti a nás od nich neodtiskovati.“ Po čemž pravil Kryštof: „Já tě neodtiskuji, aniž ti násilí činím, ale ty mně činíš násilí; vyjednali jste si list nepořádně; jest mnoho oslích koží v městech a klášteřích, které již neplatí.“ I odpověděl Matěj: „Milostivý pane! nechci císařské Milosti věrnosť a povinnosť zrušiti, raději bych umřel.“ I volal Kryštof: „Seberte jej a odveďte.“ Tu kázali Matějovi někteří z obce, aby stál a nechodil. Tu rychtář kázav si podati bič od svých písařův, uhodil Matěje na rameni, až bič mezi obec odletěl; Kryštof volal ustavičně „jen mažte,“ a páni Stošové z Kounic jsouce s pánem přítomni, vběhli do obce a bili a tepali je. Tu vyběhli sousedé a tlačili se honem po

[1]) DZ. 44 A 2. Viz i Reliq. tab. I. 266 a str. vesnic lest u Hüttla str. 114. [2]) Arch. gub. T 9. [3]) Arch. gub. 1422 F. III. [4]) Hüttel str. 116. [5]) DD. 43 f. 48—49. [6]) DZm. 119. F 14. [7]) Reg. 17 F. k. s. E 13. [8]) Reg. 17 F. k. s. H 4. [9]) Reg. komor. soudu obeslání bílá 1552—1570 str. 383. O zajímavé příhodě, která se stala při pokrývání arkéře na hradě r. 1558, vypravuje Hüttel na str. 149.

šneku, až okna vytlačili. Mezi tím volal Kryštof, aby zavřeli brány, ale sousedé hnali se valem tak, že nebylo možno zavříti. Všecko se hrnulo potom se zbraněmi na radnici, i byl ještě větší povyk, než bývá u ohně.[1]) Omrzev se na sváry s měšťanstvem, dobrou vůlí převedl právo zápisné na *Eustachii z Jendorfa*, dceru svou, jež byla vdovou po někdy Volfovi Pokovi z Hermstorfu, a bydlil potom na zámku Vrchlabském, kdež dne 6. srpna r. 1563 zemřel, maje věku svého 66 let. Trutnovští mu ani nezvonili.

Eustachia, jež pro svou mírnou povahu vůbec ctěna a milována byla, postoupila (r. 1562 dne 1. června) některé části panství Přibíkovi Miřkovskému z Tropčic, choti sestry své Benigny z Jendorfa, jenž se proto roku 1563 seděním na Trutnově uvádí.[2]) Téhož roku zřekla se panství nad Trutnovem a odebravši se na Vrchlabí, postoupila Trutnova dobrou volí *Vilémovi Miřkovskému z Tropčic*, jenž byl manželem dcery její Rozíny.[3]) Nedlouho potom obeslal kr. prokurator Albrecht Bruknar z Brukšteina jménem králové Viléma do komorního soudu o výplatu hradu a města Trutnova. Na soudě tomto pak r. 1571 vedlé zemského zřízení, že věno králové nemůže se zapsati, nýbrž že po smrti králové zase na zemi připadnouti má, dáno za právo králové a Vilém odsouzen, aby hradu a zboží darmo postoupil.[4]) Téhož roku dostalo město na určitý čas správu a užívání hradu, ovčína s dědinami k tomu patřícími, hořejšího a prostředního mlýna a papírny, obdrževši zároveň rozkaz, aby zaplatili Miřkovskému pět tisíc tolarů, jež mu králová darovala. Místopurkrabí Albrecht Kapoun ze Svojkova přišel do Trutnova s plnou mocí a ve jménu králové odevzdal obci řečené statky a jejich slib vyslyšel. Aby mohla obec oněch 5000 tolarů zaplatiti, musila r. 1572 čtyři vsi a mlýn špitální ve 4000 tolařích zastaviti. Poněvadž však i ty peníze nestačily a dluhy se zmáhaly, roku 1574 rozličné dědiny pod plat najaty, čehož potvrzení komorou královskou dosáhli roku 1579 proti zaplacení 1000 kop hotových.[5]) Roku 1578 pokryto jest stavení hradu novým šindelem.



Část náměstí Trutnovského.

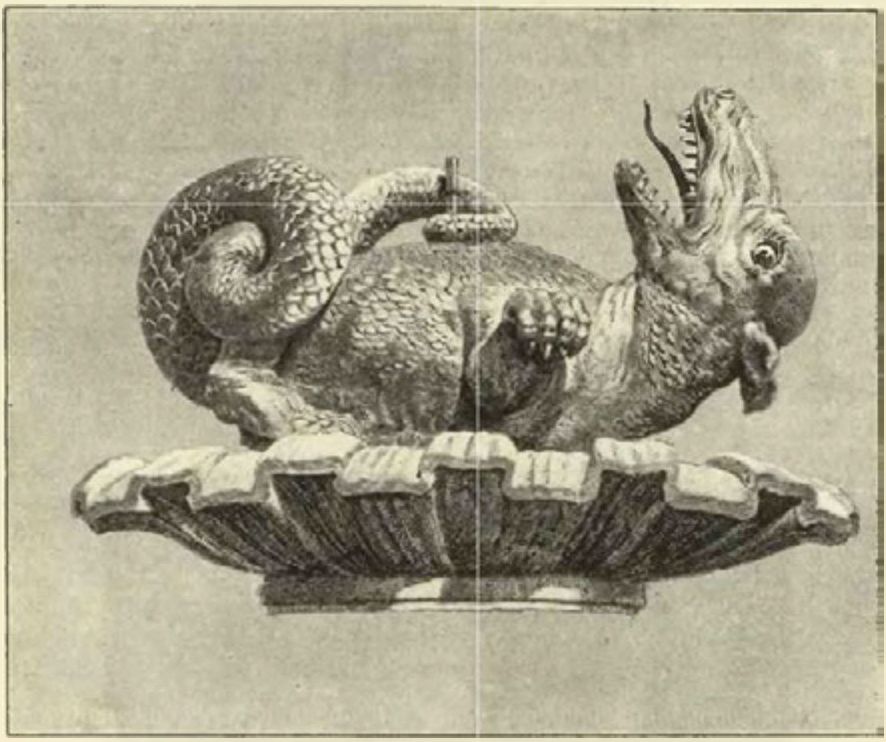
Městská rada užívala hradu jak se jí právě hodilo, nejčastěji však ke všelikým obecným a společenským věcem. Roku 1579 dne 20. a 21. dubna hráno tu skrze přední sousedy divadlo o Hekastovi a bohatém muži, a řídil vše Jan Rosa, školní ředitel. Toho roku dne 8. a 9. listopadu hrál tu velikonoční hru Kryštof Hartvík z Perna (bezpochyby s nějakými sochami). Roku 1581 dne 2. dubna hráli tu divadlo o rytíři Galmiovi. Roku 1583 dne 30. ledna vybíráno tu posudné od měst v kraji Hradeckém. Obyčejně také obec svolávána sem a tu rada obnovována, jako se stalo na př. r. 1584 a r. 1588. Roku 1585 jeden zpěvák míšenský, svého řemesla tkadlec, učil tu zpívati; podobná škola byla tu r. 1589. Roku 1590 dne 23. dubna hráli tu divadlo o starém a mladém Tobiáši. Hrálo 30 osob. Toho roku dne 31. května přišel sem nějaký cizí člověk a hrál hru o posledním soudě, k čemuž potřeboval loutek. Ale to byla prozatím poslední sousedská zábava na hradě.

Roku 1590 odevzdány jsou městu mnohé vsi zápisné panství Trutnovského, jež dosud drženy byly k Žacléři a Žirci. Hejtmanem byl nad nimi Trutnovský primas Hanuš Ficker a místohejtmanem Kašpar Nus z Reihersdorfu, který býval dlouhá léta královským forštmistrem. Za to musili Trutnovští 9000 tolarů, jež si u sousedů vypůjčili, zaplatiti. Roku 1590 svolána jest obec na hrad a tu skrze Nusa napomínána, aby dobré pivo vařili. Nedlouho potom začato se všeobecným mýcením lesů, které byly

[1]) Hüttel str. 151—154. [2]) DZ. XV. L 18. [3]) Svatba byla na Vrchlabí r. 1565 dne 26. února (Hüttel 179.). [4]) Reg. kom. soudu bílá obeslání r. 1552—1570, 381—385. [5]) Srovnej list v arch. gub. H IV. 2132.

posud v držení královském. Roku 1591 dne 4. června přišlo do Trutnova 300 dřevařů z Tyrolska a než se rozešli do lesů, položili se na zámeckém dvoře. Rada městská dala jim 2 sudy piva a za 2 tolary chleba. Dne 17. července toho roku vzata jest městu správa panství a za hejtmana nařízen *Šťastný Kuneš z Jemník.* Za to vyňato jest město z kraje a z panství povýšeno na město královské a přičteno ku třetímu stavu. Kuneš dal potom hrad a stavení jeho opravovati jako by mělo panství ještě dlouho v držení královském zůstávati. Zdi venkovské vyrýsovány, trámy a co bylo ode dřeva obnoveno, do oken skla zasazena, a Šimon Hüttel, kronikář Trutnovský, maloval všechna okna na hradě. Potom měřeno na dvoře (t. j. oddělen od městských gruntův) a dán plot. Roku 1595 postavena tu nějaká dřevěná brána. Roku 1598 dne 14. ledna zemřel Kuneš a pohřben v kostele Trutnovském.

Na sněmě r. 1598 svolili konečně stavové, aby panství Trutnovské úplně prodáno bylo, poněvadž prý daleko v horách ležíc komoře královské velmi malého užitku podává. Po té prodala král. komora



Drak na kašně v Trutnově

roku 1599 dne 19. dubna celé panství radě a obci města Trutnova za 47.131 kop miš., jež měli v pěti polouletních lhůtách zaplatiti. Panství to obsahovalo: zámek Trutnov s předhradím a zahradou při témž zámku, dva mlýny pod týmž zámkem při městě a papírnu málo výše na řece ležící i se clem při městě, vsi Kalnou Vodu, Olešnici, Gabersdorf s mlýnem, Voletín, Purkersdorf, Hertvikovice, Trautenbach, Glasendorf, Vernersdorf, Krymsdorf kromě dvoru popl. a mlýna, Kynykshain kromě dvoru, Potšendorf kromě mlýna, Bernartice, Lamperstorf, ve Starém městě c. t. m. kromě mlýna, v Poříčí, Humburku, Oblanově, Mladých c. t. m. Při trhu tomto vymínil si král Rudolf všecky hory zlaté a stříbrné, jestli by se objevily kde, a lesy, aby se z nich mohlo bráti dříví pro doly Kutnohorské. [1]) Ještě pak roku 1607 usilováno od komory královské o to, aby Žacléř a mnohé manské vsi vyplaceny a prodány byly. [2])

Po vzpouře stavovské, ukončené r. 1621 bitvou Bělohorskou, prodány vsi, které Trutnovským zabrány, Marii Magdaléně Trčkové z Lobkovic, a to Ždár, Staré město (Burgstadtl), Maršov, Koblno

[1]) DZ. 129. M 30 a 174. G 11 vkl. r. 1600 úterý po sv. Kilianu. Mimo to odprodal král Rudolf roku 1599 od panství vsi Chvaleč, Slavětín, Bezděkov a Petříkovice Erazimovi Kvintovi z Dromsdorfu za 8625 kop miš. (DZ. 129. N 22 a 174. H 13.). Hertvíkovice a Sklenářice koupila potom Beatrix Zilvárová, a vsi Kynykshain, Potšendorf, Bernartice a Lamperstorf koupil opat Křesovský. Tak se sháněly první peníze k zaplacení summy trhové. [2]) Arch. gub. T 9.

a Valběřice.[1]) I zde si zůstavila král. komora lesy pro doly Kutnohorské a mimo to kostelní podací. Ostatek, ač byl zabrán obci Trutnovské, z milosti císařské jest navrácen. Zbývá nám jen ještě pověděti, jakým způsobem hrad zničen byl. Již r. 1634 Švédové a Sasové ze Slezska byli až k Trutnovu pronikli; potom požívalo město pokoje až do r. 1639. Tohoto roku v zimě rozložila se císařská vojska po Hradečtě a Chrudimště. Okolo Trutnova samotného leželo mnoho vojáků; některé vsi tak byly vojskem přeplněny, že se v nich vojsko jen krátký čas zdržeti mohlo a často ležení své měniti musilo. I v kostelích leželi. Když Torstenson r. 1642 Svídnici obléhal, jednotlivé roty švédské až do okolí zdejšího pronikly a nejvyšší Richvald 5. června Trutnov spálil. Ferdinand III. hleděl všelijak městu uleviti, ale ušetřiti se nemohlo pro tehdejší válečné běhy. Roku 1647 uhnízdili se Švédové v Libově a odtud vládli celému okolí; Trutnov musil jim ustavičně potraviny dodávati. Z Libova jim oznámil švédský generál Arfvedt Wirtenberger von Debern dne 22. září, že přijde z Libova do Trutnova lid vojenský, kterýž musejí opatřiti vší potřebou, slíbiv zároveň, že se budou dobře chovati. Lid ten skutečně přišel 26. září, ale přes svůj slib plenili a město opět zapálili. Brány a kostel, jakož i starý hrad zcela byly spuštěny. Vina to nebyla Wirtenbergerova, kterýž i později k městu slušně se choval. Potom prý císařští obsadivše Trutnov hradu dodali, neboť brány a zdi rozbořivše jej zapálili.[2]) Tak skončil starý slavný hrad královský.

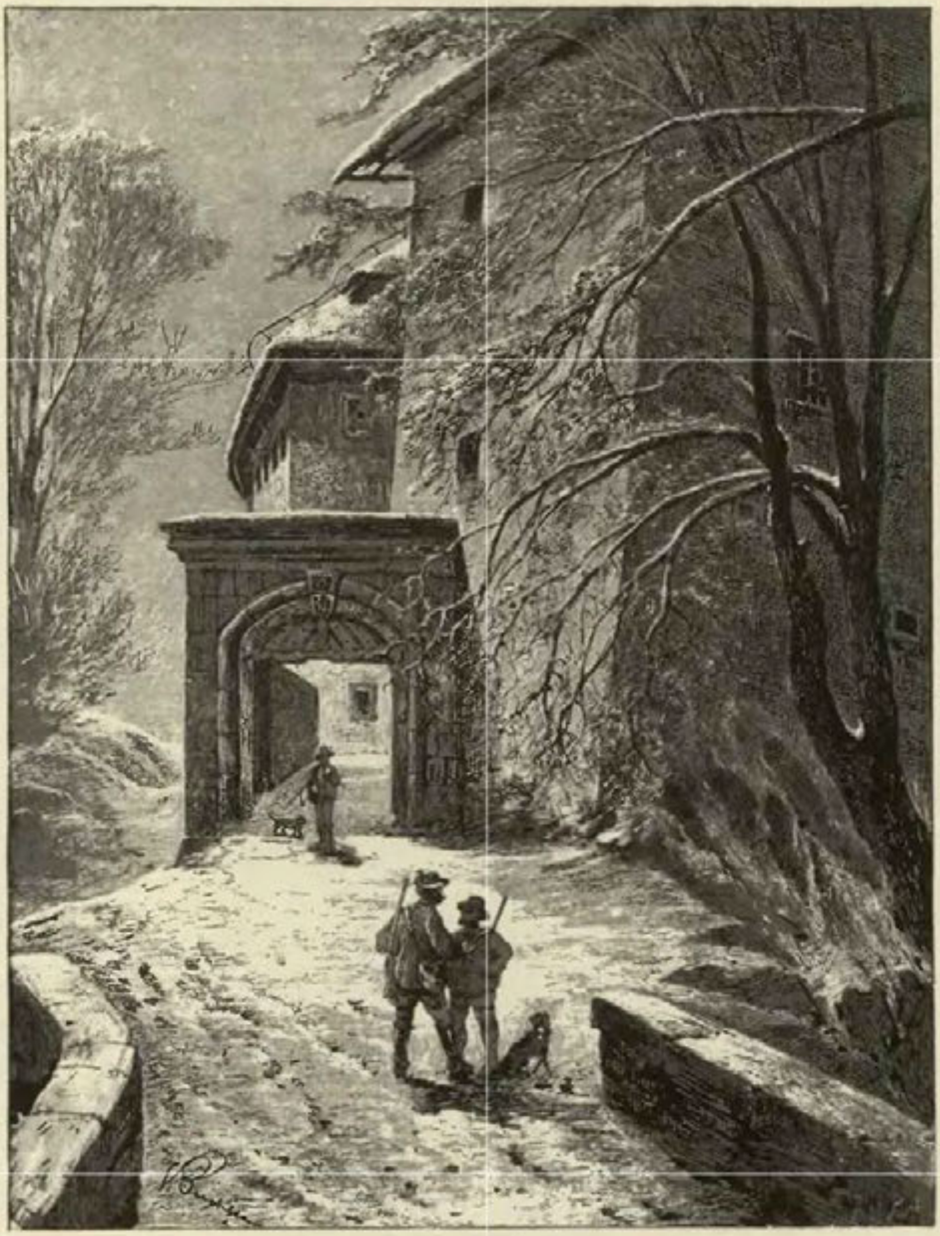
Za starých dob náležela ke hradu následující manství: 1. Město Trutnov, 2. Staré město, 3. Trautenbach, 4. Olešnice, 5. Petříkovice, 6. Humburky, 7. Oblanov, 8. Lampertice, 9. Střítež, 10. Sklenářice, 11. Poříčí, 12. Kryblice, 13. Chvaleč, 14. Krymsdorf, 15. Kynykshain, 16. Staré Buky, 17. Čermná, 18. Pilinkov, 19. Mladé Buky, 20. role Meznárovské, 21. Hertvikovice, 22. Vyhnanov a Poruby, 23. dvůr Horbišovský, 24. dvůr Borky ve Zboží, 25. dvůr Kozlíkovský, 26. tvrz Javornická, 27. tvrz Chotěvická, 28. dvůr Rocovský v Lánově, 29. sedm kmetů ve Vlačicích, 30. Nová Ves, 31. role a louka Přimovská, 32. louka nad Borkami, 33. louka Kunšova, 34. pole Stejvicovské, 35. díl v Záboří Kocourovském, 36. tvrz Kocléřov a ves Bukovina, 37. manství Šimona z Bořic s lesy.[3])

---

[1]) Srovnej Bílkovy konf. na str. 1239. [2]) Beckovský II. c. str. 365. [3]) Ill. Chronik I. 723. „Die Burg Trautenau."



Janský vrch u Trutnova



Brána do zámku Žacléřského.

ŽACLÉŘ HRAD.



Na samých hranicích mezi palouky a rolemi a lesy leží městečko Žacléř, poskytujíc svým pozadím, vysokými horami obrazu rozkošného, jako nějaké jesličky. Městečko, jehožto horský ráz podloubí prozrazují, skládá se ze dvou řad domů na mnoze dřevěných. Na jižním jeho konci stojí starý hrad již z daleka viditelný na ostrohu, který se na třech stranách do údolí strmě sklání. Jako u mnohých takových sídel, tak i tu jsou promícháni rozliční slohové od starých dob až do minulého století. Od městečka oddělen jest příkopem hlubokým, velikými a pěknými stromy porostlým, přes nějž postaven jest na počátku tohoto století most kamenný o jednom oblouku; dříve tu býval dřevěný most. Když se dochází konce mostu, spatřuje se v pravo stavení na starých základech postavené. Jest výšky nerovné, poněvadž skála z příkopu na některých místech až do jeho 1. poschodí (počítá-li se od brány) vyniká. Okna kamennými veníři obložená jsou nejméně 100 let stará a nepravidelně rozložená. U rohu stavení východního jest *brána* jednoduchá, k níž vede cesta nahoru. Podlé všeho jest později založena a původní cesta ke hradu šla v levo od ní, táhnouc se na kraji hory.

Brána jest zvláštního způsobu, ale velmi ozdobná. Zeď jest postavena ze štukoví, které jest rustikovým způsobem přitesáno. Obložení vrat jest takové: Po stranách jest kulatý sloupec s venířem, na němž jsou rozmanité ozdoby, nad tím jest prut též kulatý a veníře; segmenty kruhovými též ozdobenými utvořeno jest obložení horní, nejvýše pak jest svorník, kámen veliký, růžicí vytesanou ozdobený.

V levo od brány jde po kraji hory cesta a točí se okolo hrubého šestihranného stavení, dole zaokrouhleného, které bývalo ve starém hradě *palácem.* Tam, kde se zatáčí, jest po levé ruce zahrada, okolo níž jsou zbytky hradeb, zdi docela rozválené, mezi nimiž se spatřují polosesuté pilíře. To, jakož i cesta dobře souhlasící s upravením starých hradů patřilo k *dolnímu hradu.* Do *horního* hradu vede od dotčené cesty naproti nízkým kůlnám jednoduchá, polookrouhlá a v nehrubé zdi vystavená brána, kromě již dotčené brány, kterouž jest do dvora hradského nová a bližší cesta. Dvůr jest založen do nepravidelného čtverhranu a na třech stranách domy zavřen. Na východní straně jest bývalá hradba horního hradu před lety provalená, ale dnes zase obnovená. Na severní a severozápadní straně jest dotčené stavení, které stojí na kraji příkopu, skládajíc se ze dvou křídel. O jeho úpravě svědčí veníře v oknech ke dvoru obrácených, neboť ty jsou z téhož rudého kamene, z něhož udělána jest brána vedlé stavení tohoto stojící.

Dotčené hlavní hranaté stavení jest největší památností hradu. Stojíc na velmi starých základech, přece pochází z větší části z dob pozdějších (16. a 17. věku), ale dosahuje výšky znamenité. Portál do něho vedoucí jest čistě barokový, ale veniře jeho mají touž ozdobu, jako přední brána. Kámen jest sice jiný, ale dílo jest od téhož mistra. Na východní straně paláce byla tuším *čtverhranná věž*. Za kanceláří správcovou jest čtverhranná světnice, která má na třech stranách (severní, východní a západní) velmi hrubé zdi (přes sáh), i jest víře podobno, že jest i čtvrtá, jižní strana tak hrubá. Za touto bývalou věží jsou místnosti, v nichž bývalo před r. 1850 vězení. Naproti tomu však v rohu severozápadním jest sklep, v němž si jezovité *kaplu* zřídili, a posud viděti na klenbě štukaturu. V prvním poschodí na chodbě jsou staré obrazy (podobizny), ale žádný z nich nepřesahuje počátku předešlého století. Ve stavení tomto v přízemí jsou kanceláře, v prvním poschodí jsou byty a druhé poschodí jest prázdno. Asi před 150 lety vyhořel zámek, když do něho hrom uhodil, a to prý bylo příčinou, že postaveno venkovské stavení.

Kdy zalidněno bylo okolí Žacléře, není známo. Ovšem se to stalo teprve r. 1260, když veliká část kraje Trutnovského mezi osadníky německé rozdělena podlé svědectví Neplachova. Od potoku Bornflos (Bornwlos, Bornflus, Burnflos) dostala jméno nová osada, které se říkalo později Bärnstadt, hrad pak obdržel z neznámé příčiny jméno Schatzlar, Schetzler, což se obyčejně po česku Žacléř neb Žaclíř vyslovovalo. Již roku 1353 hrad stál a patřil slezskému pánu *Albrechtovi z Chřenovic*, který jej bezpochyby zápisně od koruny držel. Dovídáme se o tom ze zápisu soudního toho roku dne 30. května, kterak dvěma zemanům a třem měšťanům Kladským peníze na Albrechtovi a všech statcích jeho „uffe daz hows den Scheczeler vnd dye dorfer, dy czu dem howse gehorn“ přisouzeny.[1]) Roku 1360 až 1361 vyskytuje se *Mikuláš ze Žibřidova* jako patron kostela v Bornflosu, kteréžto právo bezpochyby jen jako purkrabě vykonával.[2]) Neboť že Žacléř byl jměním koruny, stvrzuje se událostmi následujícími. Kterak hrad Žacléř i s krajem Trutnovským dostal se v držení *Bolka, knížete Svídnického*, již vypráděno při dějích Trutnovských, kdež také doloženo, že po smrti Bolkově a Alžběty manželky jeho měl se nápad dostati knížatům Opolským. Po smrti Bolkově († roku 1368) držela Žacléř vdova *Alžběta*. V listu, který jí dal král Václav roku 1369 dne 11. října jakožto jistotu věna jejího, připomíná se purkrabě její Žacléřský *Hanuš ze Sedlice* (v. Seidlitz).[3]) Již příštího roku vyskytuje se jako purkrabě Žacléřský dosavadní lovčí kněžnin *Hynek ze Sedlice*.[4]) Syn snad některého z předešlých byl *Petr ze Sedlice* odjinud z *Meinenwalde*, který v letech 1391—1415 Žacléř a Mladé Buky spravoval.[5]) Dlouhé pře měl s opatem Křesovským o hranice lesů, které byly mezi Čechami a Slezskem, jež urovnány teprve r. 1406 dne 28. listopadu takovým způsobem, že les sporný mezi obě strany rozdělen jest.[6]) Ač byl hrad královským, bylo přece purkrabství v rodě Sedlickém dědičné. Neb po Petrovi vyskytuje se jako správce panství *Goč ze Sedlice*, jenž se jako patron roku 1415 v Bornflosu a r. 1424 v Mladých Bucích připomíná.[7])

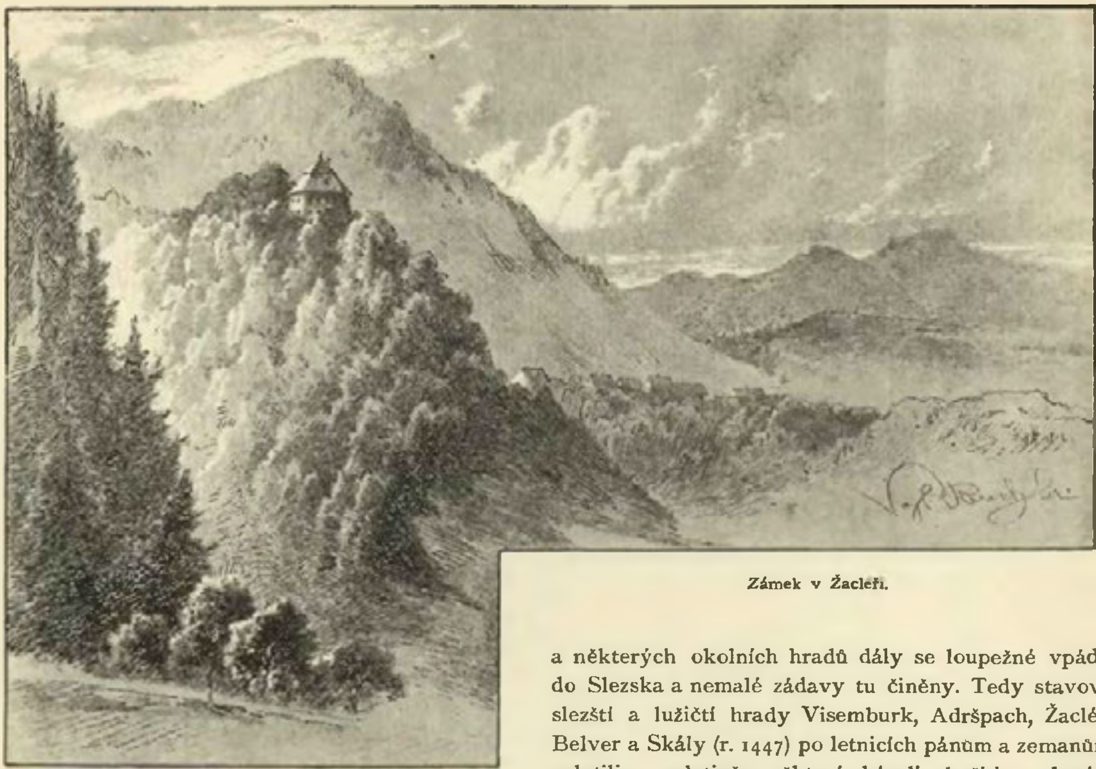


Vysvětlení plánu Žacléře: 1. Cesta od městečka; 2. most přes 3. příkop; 4. bývalá přední brána; 5. nynější brána do horního hradu; 6. stará cesta k druhé bráně; 7. parkán starými hradbami zavřený; 8. kůlny; 9. zadní brána, bývalá brána do horního hradu; 10. palác; 11. věžiště; 12. dvůr; 13. novější stavení (9.—13. horní hrad).

Když začaly války husitské, výborně se hodil Žacléř sousedním Slezanům. Knížata jich položila si r. 1421 dne 18. září sjezd v Krotkově, kdež zůstali na tom, aby osazena byla všechna pevná místa při pomezí. Také na Žacléř položena posádka.[8]) Roku 1430 byl hejtmanem na Žacléři Kuneš (Kuntze) Beler, který byl v dobrém srozumění se Slezany a Lužičany.[9]) Za těch dob hrad i okolí zůstalo v držení strany podjednou, k čemuž arci odlehlost polohy přispívala.

Po válkách těchto poroučel na Žacléři *Hanuš z Varnstorfu*, jenž dostal panství Trutnovské s příslušenstvím skrze zápis králové Barbory. Za něho počaly půtky se Slezskem, neboť ze Žacléře

[1]) Kniha manská Kladská (opis v kr. státním arch. Vratislavském). [2]) Lib. conf. I. C 3, D 6. [3]) Sommersberg Scr. rer. Siles. p. 868. Paprocký o st. pan. 242. [4]) Jako patron v Bornflosu a Mladých Bucích (Lib. conf. II. D 1—2.). [5]) Lib. conf. V. E 7. F 6. O 2. VI. A 3. D 8. G 10. VII D 12. E 17. [6]) Archiv Vratislav. [7]) Lib. conf. VII. F 4. IX. A 5. [8]) Grünhagen Hussitenkämpfe der Schlesier 56. Tomek, Děje Prahy IV. 206. [9]) Grünhagen, 207. Palacký urk. Beitr. II. 180.



Zámek v Žacleři.

a některých okolních hradů dály se loupežné vpády do Slezska a nemalé zádavy tu činěny. Tedy stavové slezští a lužičtí hrady Visemburk, Adršpach, Žacléř, Belver a Skály (r. 1447) po letnicích pánům a zemanům splatili a splativše některé kázali zbořiti a zkaziti. Hrad Žacléř pronajali hejtmané nad spolkem knížectví Vratislavského, Lehnického, Javorského, Olovského a Německého (roku 1447 dne 21. prosince) bratřím *Hanušovi*, *Kunšovi* a *Oldřichovi Libenthálerům* od sv. Jiří příštího na dvě léta, tak aby z toho 300 hřiven halířů platili. Vymíněno, aby hrad spolku otevřen zůstal. [1])

Hrad Žacléř dostal se potom neznámým způsobem v držení *Jiříka* a *Kryštofa* bratří *Zejdliců*, a ti jej prodali *Jiříkovi z Kunštátu* a *z Poděbrad*, což i králem Ladislavem (r. 1453—1457) potvrzeno.[2]) Jiří stav se králem, dal Žacléř pod léno *Hanušovi z Varnstorfu*,[3]) kterémuž také povolil (r. 1461), aby mohl na témž panství manželce své Eufemii z Valdenburka věnovati.[4]) Týž maje r. 1466 Žacléř i Skály udělil toho roku Matesovi Behmerovi hamr v Kalné Vodě s rudou železnou v Maršově „off meiner herrschaft Scheczler“ listem daným na Trutnově, kdež byl královským hejtmanem.[5]) Žacléř byl od té doby částí panství Trutnovského, s nímž se dostal dobrou vůlí skrze Hanuše zdělanou pánům *ze Šumburka* (viz str. 154.). Bratří *Heřman* a *Karel Šumburkové z Peršteina* učinili r. 1515 mezi sebou rozdíl, tak že každý obdržel polovici panství. Toliko Žacléř vyminěn byl při dělení a ustanoveno o něm, že ho mají oba společně užívati.[6]) Heřman však jsa v nesvornosti s bratrem svým, vytiskl jej ze všeho podílu na Žacléři, chovaje se jako pán nezávislý. Tak roku 1521 svůj díl panství Trutnovského prodal *Vilémovi* a *Janovi* bratřím *Krušinům z Lichtemburka*, vymíniv si při tom, aby hrad Žacléř k obydlí svému podržel a kdyby dříve zemřel, nežli by panství Trutnovské mohl odkoupiti, aby Žacléř též na Krušiny připadl.[7]) To vše bylo jen učiněno a psáno, aby Heřman byl chráněn při řemesle svém, kteréž chtěl s hradu provozovati. Léta 1523 ležel na silnicích číhaje tu na pocestné, jež potom buď olupoval, buď věznil dotud, pokud se penězi nevyplatili. Ku právu pak státi nechtěl. Kníže Karel z Minstrberka, tehdejší správce zemský, k udržení veřejné bezpečnosti uzavřel lupiče potrestati. V prosinci toho roku vytáhlo vojsko Pražanů, Hradeckých a Dvorských pod nejv. purkrabím Janem z Vartemberka s děly před hrad chtíce jej ztéci. Heřman byl právě před tím v Židovském dole mezi Vlčici a Oblanovem bohaté židy z Prahy přepadl, při čemž někteří padli a někteří zraněni, a nejstaršího rabína zajav a ukovav na kočím voze na hrad přivezl. Tu jej k lavici ukovav ve vězení držel, a aby spíše dostal výplatné, hrozil, že jej z okna pověsí. Uslyšev, že naň táhne vojsko královské, uchvátil vězně svého a utekl do Vojerec v Lužici a při

[1]) Grünhagen, Lehens- u. Besitzurkunden Schlesiens I. 529. staří letop. 146. [2]) Hüttel 2. [3]) Tamže, arch. gub. G 11. [4]) Archiv Kutnohorský. [5]) Opis musejní. [6]) Lippert's Trautenau str. 137. [7]) DD. 24, 99.

tom ještě hleděl zahubiti bratra svého Karla, s nímž byl před tím v nepřátelství. Stavě se, jako by se chtěl s ním smířiti, daroval mu hrad Žacléř. Ještě před odchodem svým pověsil slaměný věch přioděný šaty rabínovými na věži, aby obléhající tím více proti pánu zámku popudil. Karel neprozřetelně dar ten přijal, přece však záhy poznav lesť bratrovu v čas ze hradu uprchl. Na hradě zůstal jediné starý úředník Hanuš Fodis, kterýž jsa ustavičným střílením zastrašen a obdržev připověď, že mu se nic nestane, klíče od hradu oknem svrhl. Čechové osadivše hrad Jakubem, hejtmanem Pražanů, odjeli a něco v něm i sebravše, jej pobořili. Orlojíček počisťovaný a pěkný dostal se Jakubovi. Dobyli hradu v dobrou chvíli, neboť brzo po dobytí velcí mrazové uhodili. Bratr jeho Heřman jsa potom při dvoře krále Ferdinanda zemřel na hradě Pražském r. 1538. [1])

Poněvadž byl však Žacléř r. 1521 prodal, nemohlo se naň sahati, nýbrž podrželi jej *Jan Krušina* se svým otcem *Hajmanem*, *Vilém*, *Hynek*, *Bernart* a *Smil* jeho bratří, ač ti tři poslední jej nebyli koupili. Jménem také všech učinil Jan r. 1524 přísahu manskou na polovici zámku Trutnova se zámkem Žacléřem, Karlových práv na Žacléři ani si nevšímaje. [2])

Od Krušinů zastaven jest Žacléř, jak se zdá, *Jindřichu Berkovi z Dubé* a na Dřevenicích, který si vymohl na králi, že mu na Žacléři 1000 kop gr. zapsal. Tehda šlo o to Heřmanovi, aby se dostal v držení Žacléře a vznesl to na krále (r. 1532), ale věc ta odkázána soudu zemskému. Mezi tím také usilovali Jan, Hynek a Bernart bratří Krušinové o to, aby Žacléř do své moci dostali. Rozkázali Štefána z Bernartic, úředníka Jindřichova, vzíti do vazby, a tu jej držíce s ním o to jednali, aby jim hradu Žacléře postoupil, začež jej hned z vazby propustiti chtěli. Ale věrný služebník tomu pokušení odolal. [3]) Mezi tím také došlo k tomu, že Jan Krušina na soudu zemském cti a statku odsouzen a statek jeho pro komoru královskou (r. 1532) zabrán jest. [4]) Jak v dějinách Trutnovských vypravováno, obdržel potom díl tento a výplatu na Žacléři a Trutnově *Kryštof z Jendorfu*. I vidouce Vilém, Hynek a Bernart bratří Krušinové nezbytí (r. 1539, 1. září) práva svého k polovici zámku Žacléře a ke vsím Trautenbachu, Krynstorfu, Olešnici, Lamperticům, Sklenářicům a polovici vsi Kynykshain i s dávkami telat, zajícův a housci chlebných Kryštofovi za 434 kop 24 gr. č. postoupili. [5]) Pět dní potom (dne 6. září) jednal Kryštof se skutečným držitelem Jindřichem Berkou o to, aby mu zámek Žacléř postoupil, k čemuž také došlo, když 1000 kop zaplatil [6]) Ale ač Kryštofovi držení tohoto ušlechtilého manství i dovolení dáno bylo, aby je dcerám svým odkázati mohl, [7]) přece vešel ve skutečné držení Žacléře a některých vesnic *Hanuš Šafgoc* (r. 1541), což jediné skrze nějakou zástavu státi se mohlo. [8]) Kromě toho obdržel Kryštof od krále Ferdinanda roku 1542 dne 11. ledna tu milosť, aby vsi od panství Trutnovského Ždáry, Hertvikovice, Petříkovice, Humburky, Oblanov, Střítež, Poršice, Kynykshain, Krynstorf, Chvaleč, Slavětín, Bezděkov a Kryblice v manství a pod lénem držeti a dcerám svým odkázati mohl, však s tou výhradou, kdyby dotčené sestry bez dědiců zemřely, aby zboží to podlé práva manského na krále spadlo. [9]) Od té doby drženy vesnice tyto k Žacléři. Avšak ještě téhož roku zastavil Kryštof 13 vesnic k Žacléři náležejících Adamu Zilvárovi z Pilinkova. [10]) Ačkoliv některé z těch vsí k Trutnovu vyplaceny byly, přece zase r. 1547 Kryštofovi jsou navráceny. [11]) Podlé dotčeného povolení prodal Jendorfar r. 1553 dne 5. října „zámek Šacléř s městečkem pod ním a vsi dříve jmenované (roku 1539 a 1542) a k tomu Staré město, Kalnou Vodu, Mladé Buky, Sklenářovice, Lisečiny, Voletiny, Vernířovice, Rychhory, Valbeřice, Maršov se 2 hamry pustými, Gerhartice a Bečkov“ dcerám svým *Paule*, *Eustachii*, *Benigně*, *Kordanii*, *Eleonoře* a *Lukrecii*, načež manžel Paulin *Hanuš Cetryc z Karyše* jménem jejím a sester učinil králi přísahu manskou. [12])

Přes to zůstal Kryštof v držení Žacléře až do smrti. Podlé starého urbáře panství, r. 1647 obnoveného, dal hrad zdejší obnoviti (r. 1555), totiž palác asi tak postaviti, jak nyní se spatřuje. Při tom měl muž tento mnoho podnikající a o výnos větší statků svých hrubě se starající nemalé obtíže pro veliká vydání peněz. Proto zapsal r. 1554 Kryštofovi, Karlovi a Adamovi Zilvárům z Pilinkova ve 2000 kop. vsi Zárov s podacím, Hertvikovice a 9 osedlých v Mladých Bucích. Ty již zůstaly v držení rodu Zilvárovského až do roku 1590. [13]) Se zetěm svým Petrem Bohdaneckým z Hodkova, za něhož byl vdal (r. 1556 v neděli před sv. Vítem) dceru svou Kordanii, měl také nemalé potíže. Poručil totiž Kryštof služebníkům svým, aby Petrovi, když by jemu potřeba nastala, peněz hotových půjčovali a jinými věcmi, jako obilím, dobytkem, vlnou a pivem zakládali, což se i stalo. Když pak se Kryštof s ním o to sčísti pořádně chtěl a co mu vydáno bylo ve známosť uváděl, tu Petr takovému počtu místa dávati nechtěl. Mezi soudem v té příčině započatým zemřel Kryštof. [14])

---

[1]) Lippert l. č. 21—22. Hüttel str. 51., staří letop. 463. [2]) DD. 63, 239—240. [3]) Reg. hejtman. 2 JJ. k. s. H 4, L 4. [4]) Arch. gub. [5]) DD. 62. str. 551. Druhá polovice snad byla Janova. [6]) Hüttel str. 79. [7]) Tamže. List královský na to dán r. 1539 dne 28. října, jiný list téhož obsahu r. 1541 dne 18. července (Hüttel 83—84.). [8]) Hüttel 83. [9]) DD. 67 fol. 3. [10]) Hüttel 95—97. [11]) Tamže 108. 114. [12]) DD. 62, 595, 836. Hüttel str. 143. [13]) DD. 42 f. 579. O vymezování hranic vypravuje Hüttel na str. 149. [14]) Reg. 18 F. k. s. O 9. R 9. S 9. Petr vyskytuje se jako spoludržitel Žacléře i r. 1565 (DZ. 57, D 16.).

Kryštof z Jendorfu † 1563, 6. Aug. ψ Margareth v. Tzendalitz † 1574, 30. April

Paula ψ Hanuš Cetryc z Karyše † 1564, 20. Novb.	Eustachia † 1568, 15. Decb. ψ Zikmund Pok z Hermštorfu † 1550	Benigna † 1577, 6. April ψ 1. Jan Zilvár z Pilinkova ⊙ 1546 † 1553, 21. Mart. 2. Přibík Mířkovský z Tr. † 1576, 12. Maj.	Kordanie Kordula ψ Petr Bohdanecký z Hodkova ⊙ 1556	Eleonora ψ Kryštof Zilvár z Pilinkova ⊙ 1546 † 1579	Sibylla 1542 † j. 1565?	Lukrecia † 1586, 3. Jan. ψ 1. Petr ze Šelmberka 2. Bohuslav Křinecký z Ronova

Dcery Kryštofovy Paula, Eustachia, Benigna, Kordania Eleonora a Lukrecia ujavše panství otcovská, nátisky činily poddaným, následujíce v tom otce svého; zejména bránily rychtářům ve vsích Trautenpachu, Bernarticích, Libči, Petrovicích a Krynstorfu, aby pivo vařili, ačkoliv se mohli vykázati hamfešty bývalých pánů Žacléřských neporušenými, které se na užívání jistých svobod a zvolí vztahovaly. Sestry předstírajíce, že rychtáři mnohé neřády v krčmách svých dopouštějí, zapověděly jim pivo vařiti, a když svá práva přece obhajovali, žalovaly na ně u císaře, že se neposlušně chovají z poddanosti vytahují a města Trutnova přidržují i jiné rychtáře, kteří podobné svobody měli, k neposlušenství popuzují, tak že k nim přistupují. Při sročení poručeno jest rychtářům, aby se k vrchnosti poslušně chovali. Přes to žalováno na ně po druhé, že vrchnosti v lesy, potoky se vkládajíce i mlýnů, pil a piva vaření užívati chtějí. Nejvyšší hofmistr rozkázal r. 1564 dne 4. května sestrám, aby rychtářům v jich právech překážek nečinily, tito pak pro svá provinění vzati v kázeň a trestáni.[1]) Když nastoupil na trůn císař Maximilian, učinil r. 1565 Přibík Mířkovský z Tropčic, druhý manžel Benignin, přísahu na věrnosť a poddanosť manskou jménem všech sester panstvím Žacléřským. V těch dobách povstaly na panství nové vsi Bobrá a Černá Voda.[2])

I následující léta zůstal Žacléř ve společném držení sester, jich manželův a synův. Roku 1579 dne 22. prosince rozneslo se v Trutnově, že Heřman Cetryc z Karyše, pán Žacléřský, sebrav sedláky z Trautenpachu, Chvalče a Libče, táhl s nimi do lesa, o nějž měl při s obcí Trutnovskou, a kázal jej zasekati. Ihned se Trutnovští velikým zvonem sezváněli, tak že se jich asi 200 sešlo. Ti pak pustivše se do lesa obstoupili Heřmana, a tu mu městská rada důtklivě domlouvala, jakým právem se v jich obecní jmění vkládá. Nepustili ho z kola, až jim slíbil, že přijde s nimi na stání do města Dvora. Roku 1585 byli společní držitelé hradu Žacléře a vesnic k němu náležejících *Heřman Cetryc z Karyše*, syn Paulin, *Adam Zilvár z Pilinkova*, syn Benignin, a *Bohuslav Křinecký z Ronova*, manžel Lukreciin. Dne 18. ledna toho roku rozdělili se o vesnice. Díly jich nejsou nám známy, jen tolik víme, že spravoval vsi Zilvárovské Šťastný Kuneš Táborský z Jemnik, sídle v nově postavené tvrzi v Krynstorfě.[3])

Roku 1590 usiloval císař Rudolf o to, aby Trutnov a Žacléř byly ke komoře vyplaceny. Soudem zemským odsouzeni r. 1590 držitelé, aby Žacléř císaři postoupili.[4]) I došlo potom ke smlouvě (r. 1591, 29. listopadu), kterouž Heřman Cetryc, Adam Zilvár, Kryštof a Bohuslav Šťastný, bratří Fictumové z Fictum společní držitelé prodali císaři „zámek Šaclířov zcela a zouplna se všemi pokoji v zámku a na předhradí se sladovnou, pivovárem i s domem v městečku," městečko Bernštat, vsi Prkenný Důl, Černou Vodu, Bobrou s hutí sklennou, dvůr popl. při zámku i s jinými dvory, kteréž před lety na gruntech panství Trutnovského od rychtářův a lidí poplatných v hromadu skoupeny jsou (v Krynstorfu, Khunigshanu, ve Starém Městě) a se 7 mlýny. Heřman nemoha se v tento čas zimní tak rychle odstěhovati, vymínil si byt na Žacléři až do sv. Jiří r. 1592. Avšak nežli smlouva tato byla stvrzena a spečetěna, mnoho vody uplynulo, a ještě r. 1595 žádali držitelé, aby jim léno na Žacléř podáno bylo.[5]) Mnohem rychleji to šlo s vesnicemi, které drženy k Žacléři od panství Trutnovského, neboť ty vyplaceny byvše již r. 1590 dne 9. listopadu císaři Rudolfovi postoupeny. Zdá se, že ku provedení a dokonání svrchu psané smlouvy nepřišlo, poněvadž v to vkročily jiné události.

Stavové svolili r. 1598 na sněmě, aby císař Rudolf mohl panství Trutnovské „z některých slušných příčin, zvláště pak proto, že v kraji hornatém leží," prodati. Pročež prodal císař hrad Trutnov i s vesnicemi, jež před tím k Žacléřsku patřily; potom prodal císař (smlouvou r. 1607 dne 8. května, vkl. ve středu po rozeslání apoštolů) „zámek Šaclíř s pivovárem," dům panský (nynější zámek?) s 2 mlýny, pilou, se clem, dvůr poplužný, městečko Bernštot pod zámkem s podacím, vsi Prkenný Důl, Bobrou, Černou Vodu s platem na starou sklennou huť (na ten čas dvůr kmetcí), lesy: „Brettgrunt (nad potokem Vestřic), Heldberg, Štrump, Bebrpuš, les u palouku „Fichheizl," též hory zlaté, stříbrné a měděné, též jiná regalia" *Heřmanu Cetrycovi z Karyše* za 8000 kop míš. ke zpupnému dědictví.[6]) Kdy Heřman zemřel,

[1]) Arch. gub. G 11. [2]) DD. 64 str. 331—332. [3]) Hüttel str. 243, 284. Viz i, co vypravuje na str. 299. [4]) DD. 42 f. 579. [5]) Arch. gub. C 98, DD 64 str. 505. I r. 1597 žádali Albrecht Gotfryd Křinecký z Ronova a Kryštof Bukovský z Hustířan jako poručníci dětí n. Adama Zilvára, totiž Adama a Jana, též bratří Fictumové a Heřman Cetryc, aby jim léno na Žacléř podáno bylo (DD. 64. str 526, 557). [6]) DZ. 133. K 19 a 180. L 22. Za erb měli Cetrycové tři lilie a na helmě s korunou zavřenou dvě trouby slonové (Paprocký o st. ryt. 281.).

neumíme udati; syn jeho *Heřman* prodal hrad s celým panstvím a tak, jak jej byl otec jeho koupil, roku 1622 dne 8. června *Marii Mandaléně Trčkové z Lobkovic*, tehda paní na Opočně, Smiřicích, Kounicích, Kosti a Kopidlně, za 1400 dukátův.[1]

Po této paní zdědil Žacléř napřed syn její *Adam Erdman* a po něm manžel její *Jan Rudolf Trčka z Lípy*. Za těch dob byla na Žacléři silná posádka vojáků Valdšteinských, jimž velel Jan Ludvík Nestlinger von und zu Schöllengrab. Roku 1632 dne 21. října pokusili se nepřátelé (tuším Sasi) s dragony a rejthary o ztečení hradu, jsou však odraženi.[2] Nicméně potom r. 1635 a 1645 hrad skrze Švédy opanován a spálen.[3]

Jan Rudolf kšaftem svým r. 1634, 2. června daným odkázal panství svá Opočen, Smiřice, Adršpach a Šaclířov Alžbětě hrab. Vchynské, nejstarší dceři své, Johanně Švamberkové, druhé dceři, a Marii Isabelle Trčkovně, vnučce své, na 3 díly.[4] Dědici ti měli statky tyto odkázané jen velmi krátký čas, neb roku 1636 po skončení processu Trčkovského propadla všechna ta panství konfiskací. Ferdinand II. dal toho roku panství Žacléř a Žirec domu noviciátnímu tovaryšstva Ježíšova u sv. Anny k užívání, syn jeho Ferdinand III. vložil je teprve r. 1652, 31. ledna ve dsky Eberhardu Hirschbergerovi, rektoru téže *jezovitské kolleje u sv. Anny ve Vídni*.[5] Jezovité drželi Žacléř až do zrušení jich řádu (r. 1773), potom připojeno panství k fondu náboženskému.



Adam Erdman Trčka z Lípy, na Náchodě atd. († r. 1634).
(Podlé obrazu v zámku Opočenském.)

Již za posledních držitelů manských vystaven byl nový panský dům v městečku a hradu starého používáno, jak se právě hodilo. Ale za vlády jezovitův hrad již chatrný docela byl zanedbán, a sídlem panství stal se nový zámek v městečku.[6] Starý hrad prý r. 1750 od jezovitů vystaven, vyhořel r. 1759 byv zapálen bleskem, r. 1770 jest znova opraven, r. 1778 však zase Prušany na díle popleněn.[7]

TVRZE V OKOLÍ TRUTNOVA.

BOLKENSTEIN.

U vsi Libče na hoře řečené Bolkova hora (Bolkenberg) spatřují se nepatrné zbytky tvrze. O ní píše se ve starých báječných letopisech Trutnovských, že postavena v pradávných dobách malá tvrz na homoli u Libče pro jakéhosi Hypolta, odkudž prý pochází jméno Polzenštein.[8] Že však jméno původní takové nebylo, dokazuje nynější název. Roku 1551 dal Kryštof z Jendorfa rychtáře Chvalečského s dvěma syny jeho na této hoře na tvrzišti kolem lámati.[1] Šimon Hüttel, kronikář Trutnovský, viděl ještě ta tři kola na tvrzišti. Není pochyby, že obdržela tvrzka tato jméno své po Bolkovi, knížeti Svídnickém († r. 1368), ale o osudech jejích není nic známo.

[1]) DZ. 140. K 7. Bílkovy Děje konf. 683. [2]) Arch. gub. F 67—23 orig. Zpráva, kterouž řečený hejtman dává r. 1632, 22. října komoře Frydlantské. [3]) Urbář Žacléřský. [4]) DZ. 144. M 8—16. [5]) DZ. 151. H 20. Datum listu císařova 1651, 19. června. [6]) Balbín byl na starém hradě a viděl již jen zříceniny (Miscell. III. 86.). Za Beckovského (Poselkyně I. 1033) byl již znova postaven. [7]) Ill. Chronik II. 451. Schaller, Kön. kr. 111. [8]) Rkps. v museu, Hüttel str. 364.

RECHBERK.

Na vysoké hoře nedaleko Libče postavena jest (podlé báječných kronik Trutnovských roku 1005) tvrzka, kteréž dáno jméno Rechenberg.[2] O osudech tvrze této dokonce nic známo není.

[1]) Hüttel 128. [2]) Bradlův seznam hradův (arch. Rychnov.), Hüttel str. 363, rkps. musejní, Beckovského Poselkyně I. 783.

Ostatně se název Schlossberg v okolí Trutnovském několikráte vyskytuje, ale nesnadno říci, upomíná-li na předvěká hradiště anebo na tvrze. Také název Burgstadtl na místě Starého města ve starých pamětech se nachází.

KRYNSTORF.

Ve vsi Krynstorfu mezi Trutnovem a Žacléřem ležící postavena prý (roku 1585) tvrzka skrze Šťastného Kunše Táborského, z Jemnik, hejtmana Adama Zilvára z Pilinkova, [1]) o čemž lze srovnati děje Žacléře (na str. 165.).

MLADÉ BUKY.

Ve vsi Mladých Bucích jsou skrovné zbytky dvou tvrzí středověkých, jejichžto založ ní v báječných letopisech Trutnovských do prastaré doby, ač neprávě, se klade. [2]) Ves patřívala ode dávna ke kraji Trutnovskému a spravována napřed (r. 1355 až 1367) hejtmany a držiteli Trutnova, od r. 1370 hejtmany hradu Žacléře, k němuž dlouho jedna část vsi držena. [3]) Část dědin s jednou tvrzí byla manstvím Trutnovským, které patřilo v 15. věku rodu Recnárovskému. Roku 1482 odevzdal Hanuš z Varnstorfu, hejtman Trutnovský, popluží Recnárovské v Mladých Bucích i s tvrzištěm *Janovi Stošovi ze Starkovic.* Témuž odevzdal lán role „s tvrzicí" (druhou tvrzí) *Hanuš Zilvár ze Starých Bukův.* Od rodu Stošovského dostal se tento statek roku 1500 *Janovi Zilvárovi z Pilinkova,* kterým připojen jest dotčený statek k Břečšteinu a s ním z manství propuštěn. [4])

HORNÍ STARÉ BUKY.

Ve vsi dlouhé Starých Bucích, na tři části a vesnice, totiž Horní, Prostřední a Dolní rozdělené, bývala původně jedna, později dvě tvrze (horní a dolní), které však obě zanikly. Nynější zámek jest v Prostředních Bucích, ale stojí snad na místě tvrze horní, jejížto příjmení jest novější, pocházejíc teprve z dob, kdy se rozeznávala od dolní tvrze Jak vyhlížely tvrz a zámek horní v 17. a na počátku 18. věku, o tom máme několik podrobných popisův. [5]) Oboje se dělilo ve tři rozličná stavení z části kamenná, z části dřevěná, která však dřevěnými chodbami spolu spojena byla. V největším stavení (*novém stavení*) byla v přízemí veliká světnice pro služebnictvo, kuchyně a příležitosti k ní patřící, jakož i jiné místnosti. V horním patře byla tabulnice ze dřeva podlé starého způsobu postavená, klenutá světnice pro knihovnu, kaple s oltářem, několik světnic, kuchyně a špižírna.

Za tímto stavením stálo tak zvané *staré stavení,* jinak *na věži* řečené (t. j. stará tvrz). V ní byla dole komora na chování koroptví přes zimu a kuchyně se studnicí, nahoře pak několik světnic. Při této tvrzi byly také konice a několik příležitostí k hospodářským potřebám. Vedlé nového stavení bylo stavení třetí, pro hosti prý postavené, skládající se z přízemí a horního patra, a v každém byly dvě světnice a tolikéž komor.

Staré i Mladé Buky obdržely jméno své od bukoviny smýcené, na jejímž místě založena vesnice. Jakožto manové hradu Trutnovského seděli tu roku 1355 bratří *Vyntíř a Jindřich z Jimnice,* z nichž tento i r. 1359 se připomíná. [1]) Vyntířův syn *Mikuláš,* jinak *Nicek,* založil na záduší otce svého a mateře své Marety kaplanství, při kostele Buckém, [2]) připomíná se pak jako patron kostela a oltářův zdejších jakož i kostela ve Žďáru či Žďáru až do r. 1392. [3]) Poněvadž se r. 1400 Ješek Zilvár z Pilinkova jako patron kostela Buckého vyskytuje, zdá se, že byl poručníkem děti Nickových. [4]) Králová Žofie dovolila *Nickovi z Buků,* aby s dětmi Mikšovými neb Nickovými ve spolek vstoupiti mohl. [5]) Tento Nicek, jinak ze *Ždanic* řečený, syn Ramšův, [6]) připomíná se při obsazování far na témž statku v l. 1403—1415. Roku 1412 učinil s farářem Buckým smlouvu o postoupení louky neužitečné, na níž zdělal nový rybník. [7]) Roku 1419 připomíná se jako pán na Bucích *Václav ze Ždanic,* ale později a ještě roku 1454 držela týž statek *Machna Tožicova,* dcera Nickova. [8]) Roku 1482 byl statek tento rozdělen; jednu polovici tvrze měl *Matěj z Habru,* druhou polovici s poplužím i s druhým poplužím koupeným od Hanuše Zilvára držel *Matěj Bucký* po ženě své, dceři Václava z Bukův. Oboje skoupila t. r. *Krystyna z Častru,* jež byla vdána za mladého *Hanuše z Varnstorfu.* [9]) Tento se připomíná několikráte v rozličných jednáních. [10]) Roku 1519 učinil králi Ludvíkovi přísahu manskou tvrzí svou Buckou a zemřel r. 1522 v neděli provodní. Pohřben jest v kostele Buckém. [11]) Děti se mu dobře nevydařily. Nejstarší syn *Kryštof* proboden jest (1510) v Oblanově od sedláka při nešlechetném skutku, [12]) druhý *Václav* zavražděn jest od svého vlastního bratra *Tobiáše,* pro kterouž příčinu tento všechen svůj statek propadl (r. 1525), ale později přece v držení jeho zůstaven byl; neb r. 1539 učinil přísahu manskou s tvrzí Buckou. [13]) Čtvrtý bratr *Jiřík* nesvorně byl živ s Tobiášem a sirotky jeho zkracoval. [14]) Rozdělili se tak, že měl Jiřík část Trutnova a Tobiáš zůstal



Náhrobní kámen Markéty Dobřenské rozené Jestřibské z Ryzenburka, manželky Jiříka staršího Dobřenského z Dobřenic a na Miskolezích.
(Kreslil Jan Dobeš, učitel v Náchodě.)

[1]) Hüttel 284. [2]) Hüttel str. 364, Schaller Bd. Kr 130. [3]) Viz k tomu děje Žacléře. [4]) DD. 24, str. 13, 38. [5]) Popis z r. 1678 a 1700 v excerptech pana archiváře Th. Wagnera a odhad statku r. 1701 v DZ. 34. F 12. — M 7.

[1]) Lib. conf. ed. Tingl 20, 23. [2]) Borový lib. erect. I. 24. [3]) Lib. conf. I. E 8, F 10, G 5—6, II. B 5, 10, D 1, 9, III. B 20, 30, C 15, D 16, IV. B 13, V. C 1, G 8. R. 1379 seděl na soudě manském v Trutnově (archiv Vratislavský). [4]) Lib. conf. VI. A 9. [5]) Arch. č. II. 197. [6]) Srovnej knihu Glatzer Geschichtsquellen na několika místech. Rameš = Rampold, Rampel. [7]) Lib. conf. VI. E 4, 17, H 7, M 5, VII. A 20, F 12, lib. erect. IX O 5. [8]) Lib. conf. VII. K 18, arch. č. II 197. Část vsi držel r. 1455—1477 Hanuš Zilvár (DD. 24, str. 47. Mittheil. XI. 55). Srov. i Palackého dějiny IV. b. 396. [9]) DD. 24, str. 8, 9, 12. [10]) Arch. č. VI. 320, Mittheil. XI. 58. [11]) DD. 62, str. 723. Bienenberg Alt. II. 19. [12]) Hüttel 34. [13]) DD. 27, E 13 a 62, str. 800. [14]) Viz i Pam. arch. VIII. 497 a srovnej děje Trutnova.

na Bucích.[1]) Tento koupil také Dobrouvodu (viz o tom na str. 141.) a zemřel r. 1547 před samým novým rokem.[2]) Vdova po něm Eliška z Ryzemburka měla veliké potíže s Jiříkem, jenž se hned po smrti bratrově ve statek Bucký uvázal.[3])

Skrze *Barboru z Varnstorfu* (jak se zdá, sestru dotčených bratří), provdanou za *Beneše Stoše z Kounic* a *ze Starkovic*, dostal se statek Bucký v držení rodu tohoto.[4]) Barbora zemřela r. 1544 a pohřbena jest ve Starých Bucích.[5]) Roku 1555 rozdělili se synové její tak, že nejstarší syn Jiřík dostal za svůj díl polovici vsi Starých Buků, dva dvory poplužné v Hořejších Bucích a ve Žďárném 3 sedláky.[6]) Ostatní dva bratří obdrželi ostatek zboží. Na prosbu držitelů té vesnice společných jest statek Bucký r. 1587 proti zaplacení 1500 kop z manství propuštěn. Když se synové Jiříkovi o statek podělili, dostal nejstarší *Bedřich* Dolní Buky, druhý *Jan Jiří* tvrz Staré Buky s dvorem popl. a třetí *Ota* 11 lidí ve Starých Bucích.[7]) Tento prodal díl svůj r. 1589 strýci *Mikulášovi Stošovi z Kounic*, kterému také Jan Jiří tvrze postoupil (1595), vyminiv si toliko na tvrzi rohy jelení a srní, obrazy, plátna malovaná.[8]) Později se dostala tvrz tato, kteréž se na rozdíl od Dolní Svrchní neb Hořejní Staré Buky říkalo, v držení dotčeného *Oty Stoša z Kounic*, a to bezpochyby dědictvím. Týž pojav za manželku Elišku Libšteinskou z Kolovrat, jí r. 1603 na tvrzi a statku svém 2500 kop věnoval.[9]) Mezi syny jeho stalo se r. 1622 ujednání o statek otcovský a mateřský,[10]) které nedlouho potom zvráceno, když Jiří Jaroslav r. 1623 dne 13. března polovice statku svého odsouzen jest. Statek sice zabrán, ale stalo se to omylem, poněvadž Jiří Jaroslav statek ten k ruce mladšího bratra Oty Jindřicha spravoval.[11]) Od toho koupil jej r. 1627 Jan Jakub de Vaghi, cís. nařiz. hejtman, za 8500 kop a sloučil potom prodejem Dolní i Prostřední Buky, tak že se nacházel v držení celé vesnice.[12]) Prostřední Buky koupil r. 1627 dne 26. ledna od Adama Mikuláše Stoše z Kounic.[13])

De Vaghi, JMC. komorník a nejvyšší, zemřel r. 1636 odkázav posledním svým pořízením (r. 1636, 18. října) statky Staré Buky a Syrovatku manželce své *Barboře Kateřině* rozené *z Kounic* do života a po její smrti anebo kdyby se provdala, bratru svému *Matějovi*, ale oběma jen do let plných syna svého Jana.[14]) Kateřina zemřela asi r. 1649 aneb r. 1650, pročež se dotčený Matěj jako poručník ve statky Buky, Syrovatku a Maršov uvázal.[15]) Když pak dotčený syn *Jan Jakub* v Buky se uvázal, hospodařil špatně, pročež tím méně statek ze starých dluhův vyvedl. Nemoha zaplatiti přednímu svému věřiteli Frant. Antonínovi hrab. ze Šporku, prodal r. 1701 dne 1. srpna Staré Buky, Maršov, Žďár a Syrovatku *Pertoltovi z Valdšteina* na Bělehradě.[1]) Později nacházel se statek v držení rodu *Šafgočovského*. Za těch dob zanikla tvrz a zámeček při ní znova postavený docela, byvše Prušany po bitvě u Žďáru dokonce zkaženy a spáleny, tak že tu r. 1752 již žádného sídla nebylo.[2])

DOLNÍ STARÉ BUKY.

Dolní část Starých Buků patřila až do sklonku 16. věku k horní části. *Bedřich Stoš z Kounic* obdržev ji za svůj díl, postavil tu tvrzku řečenou Staré Dolní Buky, která se poprvé roku 1593 připomíná.[3]) Stoš se zadlužil velice.[4]) Pro dluhy prodán jest statek tento totiž tvrz s příkopem okolo ní, dvůr, ves Dolní Buky s podacím, dvůr dolejní slove Nyderhof (roku 1618) za 16.000 kop míšenských nejstaršímu synovi *Janovi Jiřímu Stošovi z Kounic*, ale ten nedůvěřuje si, že by statek ten udržel, prodal jej ihned *Kateřině Čertorejské z Čertorej*, manželce své.[5]) Nedlouho potom zemřel Jan Jiří, účastniv se povstání. Odsouzen jest sice r. 1622 dne 3. prosince ke ztrátě třetiny jmění, ale nic mu nevzato, poněvadž nic neměl.[6]) Manželka jeho vdala se po druhé za nějakého *Adršpacha z Dubé*[7]) a snad s ním ze země ujela. Dcera její (?) *Kateřina Barbora z Kounic* prodala r. 1627 dne 1. března tvrz a ves Dolní Staré Buky manželu svému *Janu Jakubovi de Vaghi*, cís. nařízenému hejtmanu, za 8000 kop míš.[8]) Za těch dob sloučeny jsou všechny tři díly Starých Buků v jedno. Díl dolní nacházel se r. 1641 v bídném stavu; dvůr byl hrubě spustlý a větším dílem i s tvrzí zbořený.[9]) I zdá se, že tvrz tato již neobnovena.

(Dodatek ke straně 98.)

ZÁTLUKY.

Pojmenování tvrze Zátlucké zachovalo se v lese Zátlukách mezi Zábřezím a Zálesím. Z majetníků znám jest jediný *Čeněk ze Zátluk*. Tvrz pustá Zátluky s dvorem pustým držena r. 1496 k panství Plesskému.[10])

---

[1]) Reg. 12, F. k. s. D 12. Sestra jich n. Kateřina. [2]) Hüttel 116. [3]) DZm. 119, F 14, DD. 43, f. 48—49. [4]) Srovnej Paprockého o st. pan. 300. [5]) Bienenberg I. 21. [6]) DD. 64, str. 283, též 62, str. 845, 852 a 64, str. 256. [7]) Auersperg v. d. ob. Ger. II. 117, DZ. 26, H. 26. [8]) DZ. 170, E 27 a 172, N 22 též r. 1084 R 8.

[9]) DZ. 132, C 13. Srovnej i Dvorského Paměti žen a dcer č. str. 176. Bratr jeho Jan Jiří vešel bezpochyby dědictvím v držení části Buk, řečené Prostřední Staré Buky, které zdědili potom synové jeho. Viz díl II. na str. 30., též Dz. 95, B. 27. Statek ten dostal na díl Adam Mikuláš.

[10]) B 193, G 30. [11]) Rkps. Tepelský, Bílek děje konf. 636. [12]) Bílek, Lippert, Trautenau 78. [13]) Bílek. Statek obsahoval také 3 osedlé ve Žďáru. [14]) DZ. 145, J 5. Pro dluhy váznoucí na díle Dolním měla nemalé potíže. (Viz DZ. 147, L 2.) [15]) DZ. 112, D 28.

[1]) DZ. 407, P 15. [2]) DZ. 286, D 2. [3]) DZ. 91. H 15. [4]) Již roku 1616 odhadána část statku jeho Veronice Velemyské ze Lhoty. Práva toho nabyl roku 1629 Jan Jakub de Vaghi (DZ. 138 C 17). [5]) DZ. 191, K 16, O 6. [6]) Rukopis kláštera Tepelského. Oprav podlé vypravování našeho omyly v Bílkových konf. na str. 636. [7]) Krystyan Adršpach žil r. 1621 v Hagu (Pozůstalost Palackého). [8]) DZ. 154, B 1—2. [9]) DZ. 147, L 2. [10]) DD. 14, f. 11, DZ. 249. A 1. Lesy v Zátlucích připomínají se r. 1521 na panství Vřešťovském (DZ. 2, K 7. Viz i DZ. 136, F 2)

Vývod Stošův z Kounic.

Beneš Stoš z Kounic a ze Starkovic ⚭ Barbora z Varnstorfu † 1544

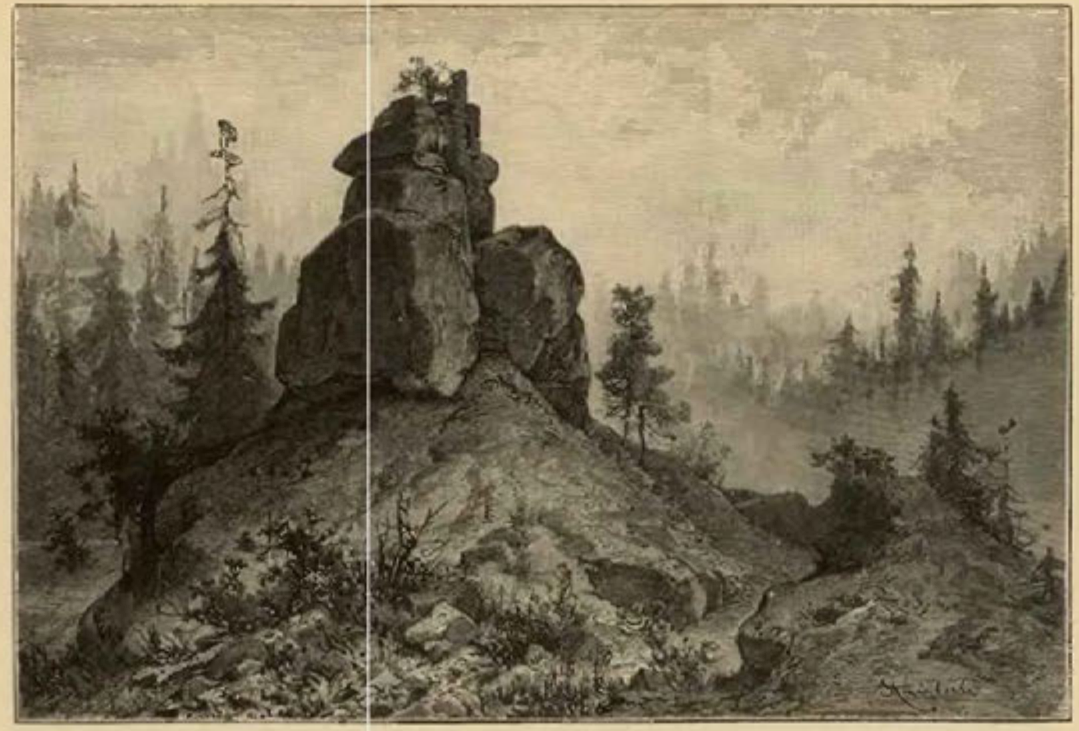
Jiřík † 1571, 21. Jan. ⚭ Anna Cedlicovna z Brusnice † 1586, 7. Jul. — Mikuláš 1555—1596 — Zikmund 1555

Bedřich † j. 1618 ⚭ z Rybnic — Jan Jiří † j. 1614 ⚭ Kateřina Třemešská ze Železna — Ota † 1614, 10. Aug. ⚭ Eliška z Kolovrat

Budivoj 1614 † 1619 — Jan Přech 1614 — Adam Mikuláš 1614—1631 — Saloména ⚭ Lokšan — Kateřina — Jiří Jaroslav 1622 — Ota Jindřich 1622 ⚭ Eliška Miřkovská z Tropčic — Vilém 1622—1629

Jan Jiří 1618 ⚭ Kateřina z Čertorej — Zikmund Zdeněk 1618, 1623 — Vilém Kunrát 1618 — Rudolf 1618

Barbora Kateřina 1627 † j. 1650 ⚭ Jan Jakub de Vaghi † 1636



Adršpach.

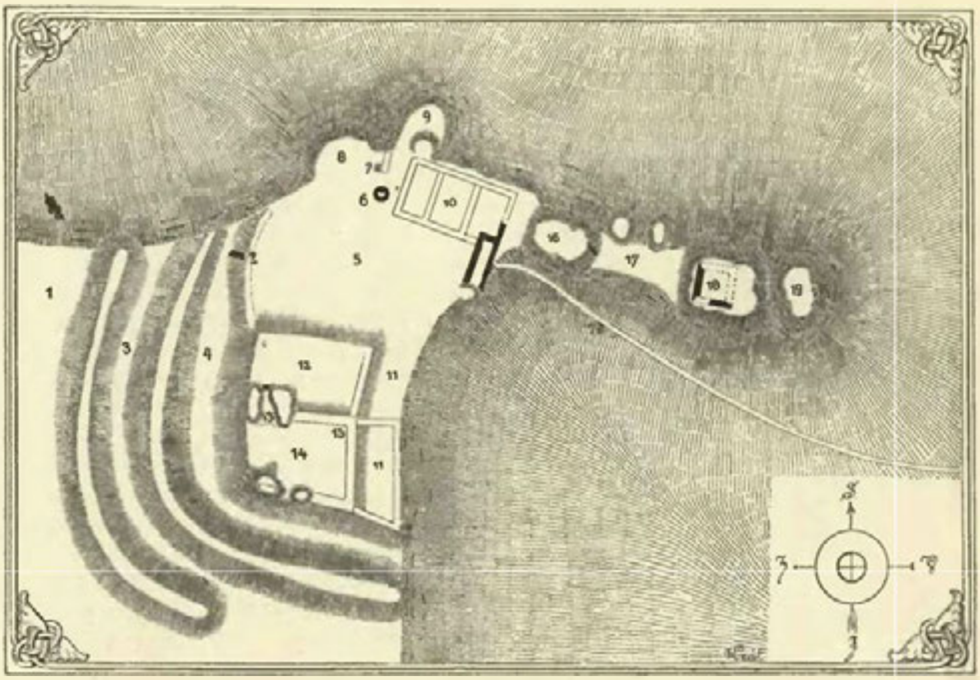
ADRŠPACH, STŘEMEN, TEPLICE.

Mezi krásnými krajinami naší milé vlasti není krajina okolo Adršpachu a Teplice poslední. Zelené doly, širé a bujné lesy, obzvláště však pískové skály, které v pitvorné a rozmanité sloupy se dělí, staly se příčinou, proč krajinka ta navštěvě tisíců hostí se, zvláště z Čech a sousedního Slezska těší. Kde nyní lidé s podivením obdivují pestrá díla vytvořená silami přírodními, byl za prastarých dob jen les a skály málo známé, pro tehdejší svět bez ceny a jen tehda potřebné, jestliže nedostupnosť jich poskytovala někomu bezpečnosti. K založení pevného hradu vyvolena jest část jich, která se na hoře řečené *Althaus*, t. j. Starý hrad nad *Dolním Adršpachem* nachází. Hora tato jest vlastně výběžek neb ostroh ze skalné výšiny na tři strany strmý, zvláště pak na severní, kdež jest skála kolmá jako stěna, a proto jest také hradiště od ostatní pláně dvěma příkopy a dvěma náspy odděleno. Dosud vedou ke hradišti dvě cesty starodávné, místy ve skále vytesané; jedna z nich přichází k venkovským příkopům a končí u nich, druhá končí se na druhé straně hradu a vedla buď k nějaké brance aneb spojila se s cestou předešlou, avšak na ten čas se toho známka nespatřuje. První cesta vedla k bráně přes dvoje příkopy ve skále vylámané a dvoje valy z kamení vylámaného zdělané a po zděné cestě, z níž ještě kus zbyl.

Od jiných hradů rozeznával se Adršpašský hrad tím, že měl kromě *předhradí* dva hrádky, z nichž každý o sobě brániti se mohl. Hrádek jižní byl v zavření předhradském, kdežto se skládal hrádek východní z jediného věžovatého stavení na skále nepřístupné o sobě stojící. Dnes jest onen o něco výše položen nežli předhradí a vlastně sesílením jeho jihozápadního rohu. Ale i tento hrádek skládal se ze dvou oddělení, dvora totiž a paláce, kterýž vysoko nad něj vynikal. Zvláštností tohoto paláce jest *skalní brána*, jedna z předních památností hradu Adršpašského. Nacházela se mezi dvěma skalisky, která zastupovala věže, a to tak, že brána umístěna byla zvýší prvního poschodí. Posud zůstalo překlenutí zděné, z něhož smrčí vyrůstá. Z brány přicházelo se na podlahu, jejíž trámoví zasazeno bylo ve skalách, jak o tom dosud vřezy oboustranné svědčí. Pod touto podlahou byla snad vrátnice. Skulina, která jde odtud na venkovskou stranu mezi skalami, byla též zazděna a necháno toliko okénko na způsob střílny neb nevelíké vyhlídky. *Palác*, do něhož brána tato vedla, založen byl do čtverhranu nepravidelného, tak že dva rohy jeho sesíleny byly hrubými skalisky (v jednom z nich nachází se brána). Základy jeho jsou rumem zasypány a zbyl z ohrady jen kus zdi na skále. Znamenitějším ovšem zbytkem jest sklep docela zasypaný, z něhož viděti kus klenutí.

Předhradí (neb tuto lépe mezihradí řečené) jest rovná prostora podoby nepravidelné, porostlá lesem, jako celé hradiště. Severní jeho konec jest srázná stěna, z níž vystupují dvě skaliska na způsob bašt. Mezi oběma jest šíje úzká do skály tesána, která se končí u kraje vysoké a strmé skály trhlinou, jejížto širší část zavřena byla kamenem. Snad tu bývalo vězení, neb na něco jiného nelze tak snadno

pomýšleti. Jižně odtud nedaleko jest okrouhlá studně tesným kamením roubená, někdy velmi hluboká, nyní však zasypaná. Při těchto dvou věcech jsou základy velikého čtverhranného stavení, které mělo troje oddělení. Zde byly bezpochyby maštale, obilnice, snad i byty čeledi. Z prvního poschodí tohoto stavení přicházelo se na skálu nahoře dosti prostrannou, kterou se končilo předhradí. Mezi touto skalou a východním hrádkem jest velmi široký příkop, z něhož dvě menší, avšak vysoká skaliska vynikají. Tato se dobře hodila k umístění mostů, jestliže chtěli z předhradí přicházeti na *východní hrádek.* Tento na ten čas jest naprosto nepřístupen. Před časy tu sice bývaly schody a později řebřík, ale není již po nich ani potuchy. Zdola viděti zbytky věžovatého stavení, které tu stávalo, a co nelze vlastníma očima poznati, to se doplní jen výpovědmi osob, které tu před časy bývaly. Na konci této skály byla až do novější doby kaplička na způsob nějaké vyhlídky, ale i ta je pryč a jen kamení pod skalou rozeseté na ni upomíná. V živnosti číslo 31. pod hradištěm ležící ukazuje se starodávná sekera, na níž vytlačeny jsou známky O M a H G. Tuto sekeru měl u sebe otec nynějšího majetníka, kterýž byl po 24 let obecním



Plán Adršpachu.

Vysvětlení plánu: 1. Místo, kde se končila cesta zdola vedoucí; 2. městiště brány; 3. venkovský, 4. vnitřní příkop; 5. dvůr předhradí; 6. studně; 7. vězení; 8. a 9. skalné bašty; 10. marštale a hospodářská stavení; 11. parkány; 12. dvůr předního hradu; 13. skalná brána; 14. palác; 15. zasypaný sklep; 16. skála, na níž se z hospodářských stavení po mostě přicházelo; 17. příkop mezi touto skalou a zadním hrádkem; 18. zadní hrádek nyní nepřístupný; 19. skála, na níž bývala kaplička neb vyhlídka; 20. nynější stezník.

starostou, a vypravoval o ní tuto pověsť: Dívka jedna z vedlejšího statku (od něhož se č. 31. oddělilo) vsadila prý se, že něco přinese ze hradu. Vzala tam kus prádla a utíkala, co nohy stačily, ale jen zavřela dvéře příbytku svého, padla za ní tato sekera a zaťala se do dveří.

V *Dolním Adršpachu* jest zámek ke konci 16. věku postavený, z polovice staré tvrzi, z polovice novějšímu sídlu podobný. S novějšími zámky sdílí okna mnohá, z větší části pravidelně rozložená. Na starou tvrz upomíná pětihranná věž cibulovitou bání pokrytá, v rohu jihovýchodním stojící; v přízemí jest síňka, z níž se vstupuje do kaple, která jest bez umělecké ceny. Zámek do čtverhranu postavený, s výběžkem na západní straně umístěným, jest 2 poschodí vysoký a má pěkný portál v renaissančním slohu. U jeho rohu severovýchodního jest kámen se dvěma znaky, totiž v pravo loukotí (Žehušických z Nestajova), v levo kolem palečným (rodu nám neznámého), nad tím jest číslo 1596 vytesáno. Starých nadpisů, jež Bienenberg (Alt. II. 8.) poznamenal, nelze již spatřiti. Upomínaly na Adama Bohdaneckého z Hodkova, Elišku z Nestajova, manželku, a Adama Abrahama, syna jeho.



Skalní brána na Adršpachu.

Hodinu cesty daleko od Dolního Adršpachu jest véska *Střemen*, při níž se nacházejí vůbec známé skály Teplické. Stejného pojmenování s ní byl hrad, který stál nad hostinci oběma, v nichž obyčejně hosté skály navštěvující přebývají. Od západní strany vybíhá ostroh vysoký a lesnatý, velice strmý a skalnatý, jehožto opyši nad samým vchodem ke skalám strmícímu říká se nyní „raubschloss," t. j. loupežný hrad. Z dolejška zřetelně viděti dvě skalky, na nichž hrad ten stál. Příjezd k němu byl skrze důl a pak po rovině od Janovic. Na ten čas jest jen povrch hory pod skalisky přístupný, ač s dosti obtížným lezením. Skála, na níž stával vlastní hrad, oddělena jest od jiné skály štěrbinou, kterou se drápali nahoru po kolenou ti, kteří chtěli nedostupné skalisko navštíviti. Z výpovědí jich jest to pamětihodné, že se na boku skály nad touto štěrbinou vřezy nacházejí, svědectví neklamné, že tu bývaly schody, a na temeni skály že jsou též vřezy, v nichž bývalo stavení čtverhranné dřevěné.

V *Hořejší Teplici* stojí na místě bývalé tvrze nynější zámeček, stavení čtverhranné s portálem renaisančním. Nad tímto portálem vytesán jest nápis: Léta páně 1599 toto stavení jest předně s pomocí boží milostivou (mlyostau), však nákladem urozeného a statečného rytíře, pana Vácslava Bohdaneckého z Hodkova a na Teplicích z gruntu vystaveno a dokonáno. Ren. 1877.

Krajina, v které hrady Adršpach (jinak a dříve vždy Abršpach, v německých pamětech též Eberspach řečený) a Střemen (jinak německy Stegreif) povstaly, patřila původně k pomeznímu hvozdu, a osazení její, jakož i té části Slezska, která přímo k Čechám patřívala, zběhlo se bezpochyby v 13. věku. [1]) Kdy pak oba založeny byly, nesnadno pro nedostatek pamětí určiti. [2]) Po hradu Adršpašském nazývá se potom rodina, o níž ani nevíme, jestli jej kdy držela dědičně, aneb jen na něm držela úřad purkrabský. Připomínají se totiž *Hanuš z Abršpachu* r. 1354—1359 jako pán na Machově a Čermné (viz str. 51.), snad týž, který se v l. 1363—1364 Janem nazývá. Na Čermné panoval potom r. 1363—1404 *Léva*, a na Machově r. 1364—1410 *Záviš z Abršpachu.* Ti všichni, jakož i potomci jich nosili na štítě svém šachovnici a nad helmou dvě koule. [3]) Poprvé mluví se o obou hradech v Majestátu Karlově, zákonníku to, který obmýšlel Karel IV. zavésti; ustanovil zajisté o obou, že je králové Čeští mohou v zástavu dáti. [4]) Avšak v zástavu ani nedávány, nýbrž naprosto prodány. Novými pány stali se vladyky *ze Skalice.*

Byl to rod rozšířený a v krajině zdejší velice zámožný. Od nich zajisté založen a pojmenován jest hrad Střemen, neboť střemen na svém štítě nosili. *Tas*, muž z této rodiny, seděl r. 1324 se synem svým Luckem na nějakém Hanenberce neznámé polohy. [5]) Jiný, *Heřman* řečený, seděl r. 1332 na Chvalči [6]) a zůstavil syna Peška (r. 1361), který často v pamětech tehdejších se připomíná. *Budimír* (r. 1324) a syn jeho *Jaroš* z manželky Kateřiny drželi polovici vsi Ludvíkova, kterouž koupil opat Křesovský a Jaroše úplně splatil. *Naček* neb *Nacek* (r. 1324, 1332) držel městečko Šumberk a vsi Voigtsdorf, Burkhardsdorf, Blassdorf, Kratzbach, Leutendorf, Ludvíkov, kteréž prodány po jeho smrti (r. 1343) skrze poručníky dětí jeho. [7]) *Albert ze Skalice* vyskytuje se r. 1359 jako pán na Adršpachu; [8]) držel k němu také Pertoltice a jiná místa v Čechách. [9]) Když se vyprodal ze zdejší krajiny, zůstal pod Adršpachem *Tas z Ryzemburka*, který se r. 1362—1372 jako pán na Teplici připomíná a bezpochyby na Střemeni seděl. [10])

Hynek z Náchoda jinak z Dubé, prodav po r. 1363 panství Náchodské, koupil Adršpach i Střemen. Týž listem r. 1381 dne 6. července „na hradě Abrzpachu" daným prodal jakémusi Machkovi dvůr ve vsi Rtyni s 16 pruty rolí a tak, aby byl povinen s jednou kuší, kdykoliv by zámek od nepřátel obležen byl, sloužiti, jiných však robot aby prázden byl. [11]) Synové jeho z Jitky ze Šumburka byli *Hynek starší* jinak *Lýšek* a *Hynek mladší*, kteří se pospolu poprvé r. 1401 vyskytují. Oba obdarovali r. 1402 klášter Opatovský nějakými statky svými, a ač nedílni, měli přece každý svoje sídlo: Hynek starší na Adršpachu, Hynek mladší na Červené Hoře. [12]) Onen oženil se s Annou z Vilhartic, skrze niž vešel rod jeho v držení nějakých statků na Plzeňsku a Prachensku. [13]) Jakožto pán Adršpašský připomíná se roku 1407—1418 jako patron kostelů Vernířovského a Zdoňovského, Teplického a Chvalečského. [14]) Katolické víře jsa s tělem i s duší oddán, stranil králi Zikmundovi, u jehož dvora v Budíně jej také r. 1424 nacházíme. [15]) Ještě roku 1427 nacházíme hrad Adršpach (Eberspach) mezi těmi sídly a Hynka mezi těmi pány, k nimž katolická strana v Německu naději svou obracela, [16]) ale za nedlouho bylo jinak. Usadili se na něm Táboři, kteří odtud jakož i z blízkých Skal a Visemburka krajiny Slezské plenili. Roku 1430 v prosinci zvláště země Svídnická velice od nich hubena byla. [17]) S tímto obsazením hradu snad souvisí to, že se roku 1433 a 1434 *Jan z Lichtemburka* jako pán Adršpachu připomíná. [18]) Jest to tušim týž, kterého roku téhož před sv. Martinem v Broumově zabili. [19])

Po obnovení řádů zemských r. 1436 dostaly se Adršpach a Střemen s Teplicí zase v držení pánů Dubských. Žili tehda aneb před tím synové Hynkovi z Anny Vilhartické *Jan* a *Petr z Adršpachu.* Onen si vzal za díl mateřský statek Čečovice, [20]) tento seděl r. 1437 na Adršpachu, odkudž se hotovil do pole proti Míšňanům, a přítomen byl korunování krále Albrechta. [21]) Ten však Hynek, který deset

[1]) Název Adersbach vyskytuje se teprve v 15. věku. [2]) Nejisté i, co řečeno o Adršpachu v Tomkových dodatcích k dějinám Prahy na str. 47. [3]) Lib. conf. K letům dotčeným. *Tomchyn z Adršpachu* měl nějaký statek okolo Chocně v letech 1395—1398 (Lib. erect. IV. f. 104. XII. f. 195. reliq. tab. I. 375). O jiných potomcích mluveno na str. 51. tohoto a str. 25. prvního dílu. Pečetidlo Bohunka Heřmanského (I. str. 25.) nachází se v držení Dr. Edv. Čermáka v Litomyšli. [4]) Arch. č. III. 88. [5]) Arch. Vratislav. Týž slove r. 1332 Tas Kotel a syn jeho Lucek nazývá se tušim po Visemburce (viz str. 35.). [6]) Hertvicivilla i Hertwigsdorf (Reg. decim. papal. lib. conf. VII. J 8.). [7]) O něm a synech jeho, jakož i mnohých tohoto rodu několik listů v arch. Vratislavském. [8]) Lib. conf. I. B 9. [9]) Arch. Vratislav. Libl. conf. 1357—1361. Viz str. 49, 53. [10]) Lib. conf. I. E 5. II. G 5. Teplice slove lat. Vicmanivilla, staroněmecky Wikmannsdorf, z čehož jest nynější Weckelsdorf. [11]) Ludvík, Paměti Náchoda str. 328. Roku 1385 vyskytuje se jako patron kostela Teplického (lib. conf.), tamže se připomíná r. 1391 také Hynek, ale není jisto, zdali otec neb syn. Srov. i str. 11. a jako dodatek DD. 18. str. 46. [12]) Reliq. tab. I. 589, 594, lib. conf. VI. C 1, arch. č. II. 363. Hynek byl pánem na Meziříči a Králové Lhotě, pro něž měl dlouhou při s Jitkou z Meziříčí (Rel. tab. I 94, arch. č. II 50). [13]) Arch. Třeboň. arch. č. III. 478—479. Viz i Reliq. tab. I. 96. [14]) Lib. conf. VI. J 17. VII. F 9. J 2. J 8. K 11. [15]) Archiv korunní. [16]) Fr. Bezold K. Sigmund. [17]) Palacký urk. Beitr. II. 180. [18]) Svědčí v listu na prodej lázně pod Broumovem (Arch. Břevnov. Dobner mon. VI. 169. Paproc. o st. pan. 367, Bienenberg Alt II. 7.). O Janovi srovnej Děje Opočna a Kumburka. [19]) Staří letop. 91. [20]) Reliq. tab. I. 128. Pochybno, patří-li k tomuto rodu Jan z Adršpachu r. 1440 (Arch. č. I. 254—255.), aneb k rodu se šachovnicí, avšak srov. Arch. č. II. 309—310. [21]) Arch. Drážďan. arch. č. VI. 442, Bienenberg II. 7.



Střemen.

let později Adršpach držel, není asi jiný, než Petrův strýc, Hynek Červenohorský. Tehda se dály do sousedního Slezska hojné škody z pomezných hradů Visemburka, Adršpachu, Žacléře, Belveru a Skal. Tudíž všecka knížata Slezská a města Vratislav, Svídnice, Zhořelec, Budišín, Žitava a jiná města jim přináležející, aby se metly této sprostili, splatili ty hrady pánům a zemanům, jich držitelům, a potom je kázali sbořiti, ale vsi a platy jmenovaným pánům nechali. Od těchto časů hrad Adršpach jest poustkou.[1])

Na počátku 16. století byl hrad náš již spojen s panstvím Skalským. *Petr Adršpach z Dubé* vzdal zboží Skalské a „Adršpach hrad pustý" svým věřitelům *Zdeňkovi z Rožmitála* a *Janu Krušinovi z Lichtemburka*. Tito pánové dosáhše i druhého zboží Petrova Ryzemburského, prodali pak obšírné panství Ryzemburské a Skalské s „Adršpachem hradem zbořeným" a Střemenem hradem zbořeným *Janovi z Pernšteina a na Helfenšteině* vkl. r. 1534 v sobotu po sv. Bonifáci.[2]) Nyní zůstal pustý hrad stále spojen se zbožím Ryzemburským. Rozdělení se stalo teprve po smrti *Hertvíka Žehušického z Nestajova* († r. 1579); tehda zboží připadlo třem sestrám Nestajovským, *Mandaléně*, *Elišce* a *Lidmile*. Eliška, vdova po *Adamu Bohdaneckém z Hodkova* († r. 1562), dostala na svůj díl hrad pustý Adršpach se zbožím, Teplici a Řešetovou Lhotu.[3]) O ty vše dědiny podělili se r. 1589 bratří *Kuneš*, *Vácslav* a *Adam Abraham Bohdanečtí z Hodkova*. První dostal Lhotu Řešetovou, druhý Teplice, třetí Adršpach, a tak povstalo opět nové zboží.

Nejmladší z bratří *Adam Abraham* obdržel za svůj díl obojí ves Adršpach, Zdoňov, Libnou, Chvaleč, Petříkovice, Slavětín a Bezděkov a nemaje kde bydliti, postavil novou tvrz v Adršpachu dolním r. 1596. S manželkou svou Beatou ze Songershausu jinak z Kalen splodil syny Adama Oldřicha, Heřmana, Rohoslava, a některé dcery, nad nimiž učinil (r. 1606) poručnicí dotčenou svou manželku.[4]) Jakožto horlivý vyznavač náboženství luteránského podporoval povstání r. 1618 a zahynul r. 1620 dne 1. února se synem svým Rohoslavem při výbuchu prachu na zámku Jičínském.[5]) Dědicům jeho teprve po dlouhé době dány nějaké peníze, statek sám pak byv zabrán, prodán jest r. 1623 *Albrechtovi z Valdšteina*, od něhož v roce postoupen jest *Marii Magdaléně Trčkové z Lobkovic*.[6]) Statek ten zdědil potom syn její, známý válečník *Adam Erdman Trčka z Lípy*. Po jeho smrti († r. 1634) zabrán jest statek po druhé a dostal se darováním císařským (r. 1635) *Jakubovi de Arlin svob. pánu z Burnival*. Dědicem tohoto (r. 1643) stal se *Ludvík* hrabě *Caraffa*,[7]) císařský a španělský nejvyšší nad jízdou, od něhož koupil Adršpach (r. 1655, 24. dubna) *Vilém Albrecht Krakovský z Kolovrat* pro pastorky a syny své s n. *Annou Kateřinou ovdovělou Štralendorfovou* roz. z *Rozdražova* splozené.[8]) Roku 1661, 22. listopadu, přišlo k dělení všeho statku dotčeným sirotkům náležejícího na čtyři díly. Jakožto díl třetí položen jest Adršpach se vším příslušenstvím i s lesy, mezi nimiž se les Starý hrad (Althaus) také připomíná.[9]) Takovým způsobem dostal se Adršpach v držení Vilémovy dcery *Kateřiny Barbory*, která se vdala r. 1662 dne 13. února za *Leopolda Oldřicha Libšteinského z Kolovrat*.[10]) Od této doby byl Adršpach sídlem nejmladší pošlosti této rodiny, zejména syna Leopoldova († r. 1712) *Jana Norberta Arnošta* († r. 1736), vnuka *Josefa Jeronýma* († r. 1750) a *Rudolfa* († r. 1770). Po vymření této pošlosti dostal se Adršpach v držení cizích rodin.[11])

Druhý syn Adamův *Vácslav Bohdanecký z Hodkova* obdržel za svůj díl zboží Teplické, totiž Teplici, Janovice, Hodkovice a dvůr popl na Záboří.[12]) Na tomto díle vystavena jest r. 1599 nová tvrz, do kteréž pan Vácslav nejednou sousedy své k přátelskému poseděni zval. Při takovém kvase stalo se r. 1605, že Karel Křinecký z Ronova Mikuláše Adlspacha z Damsdorfu zavraždil.[13]) Posledním pořízením svým (r. 1611 v pátek po Božím těle) ustanovil Vácslav, aby tělo jeho bylo v kostele Teplickém pochováno, statek pak svůj sídlo, dvůr a ves Teplici odkázal manželce své *Saloméně Bohdanecké ze Skalky*, avšak jen do života, aneb do stavu změnění a tak, aby po ní na dcery jeho spadl. Zemřel r. 1614.[14]) Již r. 1615 držely statek ten dcery Vácslavovy a rozdělily se oň toho roku dne 21. prosince. Nejstarší dcera *Saloména*, manželka *Bořka Hamzy ze Zábědovic* (viz díl II. na str. 244.), obdržela za díl svůj ves Dolní Teplici

---

[1]) Staří letop. str. 146. [2]) Petr připomíná se r. 1487 jako sirotek po Janovi Adršpachovi a pán na Ryzemburce (viz DD. 16 f. 29, rel. tab. I. 205, DZm. 226. A 16. DZ. 84. B 24).

[3]) Viz str. 40. a 71. Hertvík prodal r. 1576 dne 24. května na jistý způsob zboží Skalské „se zámkem pustým Adršpachem," které se však potom sestrám Žehušickým dostaly. V dotčené smlouvě připomínají se „hřeben, kterýž jest proti pustému zámku, jenž slove Třmen," a „důl, kudy se od Janovic na Třmen chodí" (DZ. 62. M 22.). Za Čertorejských, kteří drželi Skály, založena jest ke konci 16. věku „ves Třmeny pod pustým zámkem řečeným Třmenem" (DZ. 133. K 30 — L 3.). Roku 1629 (viz str. 73.) připomíná se mezi mnohými lesy i les „Stegreif až po Záboří" (DZ. 143. H 7.).

[4]) DZ. 140 B 3—10. Viz o něm i Paměti archivu IX. 869. [5]) Skála III 443. [6]) Bílek, Děje konf. 29. [7]) Tamže str. 679. [8]) DZ. 311. B 18.

[9]) DZ. 72. F 23 — H 18. Ve tvrzi Adršpachu od kamene z gruntu postavené a šindelem přikryté byly při zemi světnice klenutá, 4 suché sklepy, kancelář, kuchyně, špižírna a síň prostranná, vše klenuté, pod tím 3 sklepy podzemní a nad tím 2 světnice, 3 komory, kancelář a tabulnice. Pod samou střechou byly 2 světnice, 2 komory a kancelář, avšak od ohně docela popálené. V druhém obzvláště stojícím stavení bývaly před tím 2 světničky, 3 komory a pokoj prostranný, však to vše bylo tak pusto, že k panskému pohodlí sloužiti nemohlo a jen na sypání obilí se hodilo, avšak v přízemí byla klenutá maštal a pěkně zpravená stání na 8 jízdných koní. Mezi tímto stavením a tvrzí byla pekárna a truhlárna.

[10]) Archiv Rychnovský. [11]) O tom hledej v Sommerově topogr. Hradecka na str. 153 a u Bienenberka II. 11. [12]) V čas dělení byl již mrtev jediný Vácslavův syn *Adam Jiří*, jenž zemřel r. 1584 dne 25. prosince a pohřben v kostele Jesenickém. [13]) DZm. 209. H. 1. [14]) DZ. 137 C 20. Vácslav tuším založil v Teplici dva dvory poplužné, hořejší a dolejší, od nichž také pojmenování Hořejší a Dolejší Teplice pochází. Oběma dohromady říkávalo se také Teplice v množném počtu.

se dvorem dolejším a ves Janovice se Zábořím,[1]) druhá *Alžběta*, manželka *Jana Petra Dobřenského z Dobřenic*,[2]) dostala ostatek, totiž Horní Teplici a Hodkovice, třetí *Anna Klusákova* odbyta penězi.[3])

Jan Petr zděďiv statek Teplický po smrti manželky své, zůstal v držení jeho i po r. 1623, ač byl polovice statku svého odsouzen. Potom vystěhoval se pro náboženství do Slezska, zanechav v Čechách toliko nejstarší dceru svou Kateřinu. Později se navrátil k dceři své, aby nebyl od nepřítele přinucen proti císaři služby konati. Avšak roku 1632 na poručení hejtmana Pardubského zatčen a nějaký čas v Pardubicích uvězněn byl na pouhé domnění, že by nepříteli sloužil.[4]) Druhá manželka jeho byla Eleonora Marie z Náchoda, která po smrti prvního muže za Jana Jiřího Šenkyse ze Šenkyse se provdala, ale i se synem svým *Bohuchvalem Jaroslavem* a jinými syny a dcerou ještě roku 1650 náboženství nekatolického se přidržovala.[5]) Dotčený Bohuchval prodal r. 1677 dne 16. září sídlo Horní Teplici s příslu-

Partie ze skal Adršpašských:



Jezovitská ulice.



Vysoký soud.

šenstvím *Františku Václavovi* z *Bryslu (v. Brüessel)*, nejv. vachtmistru.[6]) Nedlouho potom koupil Teplici *Jan Petr Straka* z *Nedabylic* (syn Petra mladšího, † j. r. 1641), kterýž držel po mateři své Alžbětě statek Janovice a jej k Teplici připojil. Z dotčených statkův a z Okrouhlic a Libčan zřídil statky nápadní pro rod Strakovský, ale tak, kdyby všichni Strakové vymřeli, aby z důchodů těch statků zřízena a vydržována byla akademie ke cvičení chudé mládeže šlechtické národa Českého. Zemřel v Praze r. 1720 jako JMC. tajný rada a komoří bezdětek. Po zhasnutí rodu Strakovského r. 1771 spadl statek Teplický na *stavy království Českého* a obrácen ke zřízení stipendií pro chudé šlechtice.

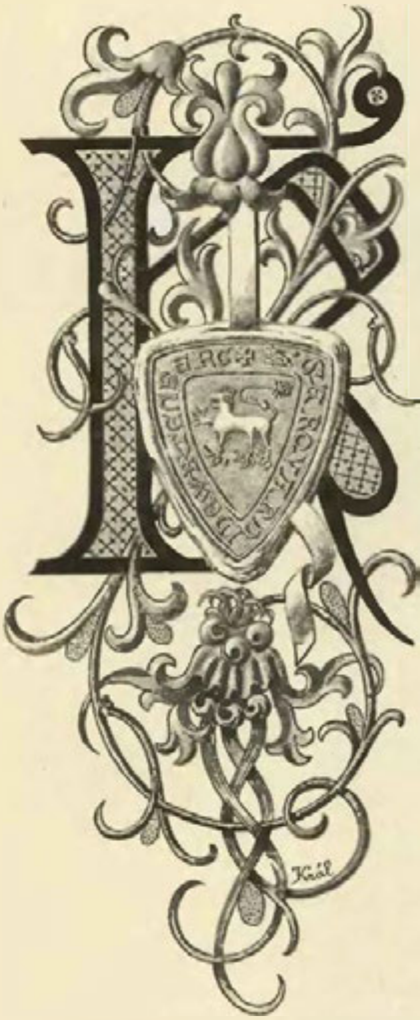
[1]) Díl tento Dolní Teplice držel Bořek sám po smrti manželky své a odkázal jej r. 1620 synu svému *Kunšovi Mikuláši* a dětem, které by splodil s druhou manželkou svou Annou z Borové (DZ. 140. A 27). Když pak po povstání shledal, že by statek jeho zabrán býti mohl, prodal samotnou ves Teplici *Zikmundovi Šmidlovi ze Šmiden*. Bořek přišel sice potom o peníze, ale statek r. 1644 Šmidlovi ponechán (Bílek, Děje konf. 134.). V držení rodu tohoto zůstala Teplice se Střemenem. Od statku tohoto odprodány r. 1627 paní Anně *Strakové z Hodkova* ves Janovice a dvůr popl. Záboří, čímž přišlo k utvoření nového statku Janovského (Bílek 134.).

[2]) Roku 1616 dne 15. března manželu svému všechna práva svá dskami zemskými zapsala (DZm. 237. K 3.). [3]) DZ. 74. D 13 — E 5, kdež jest však jen jeden díl. O Anně Klusákové v druhém loži Strakové viz pozn. 2. [4]) Bílek, Děje konf. 77. [5]) Pam. arch. IX. 873, ČČM. 1881 str. 65. [6]) DZ. 401. B 4.



Kumburk od jihu.

KUMBURK HRAD.



V inicialce jest pečeť pana Markvarta z Vartemberka.

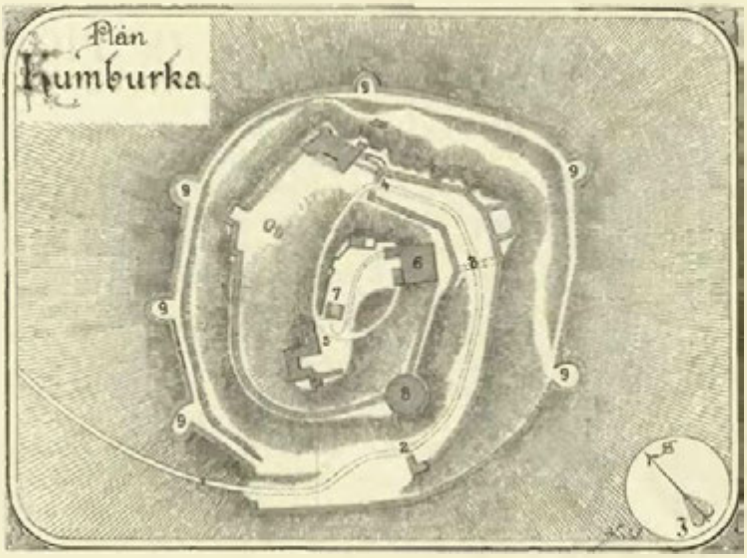
Krajina východně od Jičína má jednu vlastnosť dobrou, totiž pozadí, kteréž pěkný obraz zdobí. Na úpatí lesnatého hřbetu, kterýž se táhne od Libuně k Pace, jest tak zvané Podhůří, od roviny Cidlinské jen nepatrným povýšením se lišící, neb tu i tam jest úrodné role a pilný lid pravé staročeské upřímnosti. Radim, Studeňany, Valdice a Železnice jsou tu jako střediska, z nichž cesty vybíhajíce mezi rolemi a lukami se ztrácejí. Nad tím zdvíhá se dotčený hřbet dílem proměněný v role, dílem ještě lesy zarostlý, z jejichž temna domky vesnic a samot jako zvídavě vyhlédají. Mezi lesy je mnohé tiché údolíčko s bujným zelením, aneb palouky s několika políčky, na nichž se prochází dobytek, udiveně na příchozího pohlížeje. Zraky toho upoutány jsou hlavně dvěma vrchy, na nichž hradové stávali; na menší, nižší, avšak strmé homoli zří hrad Bradlec, ze vzdálí vylomenému zubu se podobající, na druhém vrchu, kterýž se nade hřbet až k oblakům vznáší, tak že korunu jeho v čas deštivý ani viděti není, stojí zříceniny hradu Kumburka, jindy sídla přepevného a nyní bídného odlesku bývalé mohutnosti a pro šetrné lidi zbytku výdatného a hojného lomu. [1])

Kumburk stojí u veliké výšce (640 m.) na strmé homoli mezi vysokými a hustými lesy. Poněvadž nebyl založen na ostrohu, kterýž se mohl překopati, měl dvojí hradbu kolem sebe. *Zevnější hradba* zavírá jej v podobě kruhu, sesílena jsouc šesti okrouhlými baštami. Mezi touto a druhou hradbou táhl se parkán, kterýž byl z části (na východní straně) příkopem, ostatně v čas míru jako dvorem hospodářským s rozličným prosaickým příslušenstvím, jako krmníky, chlívky atd. Druhá hradba jest na východní straně dvojitá, tam totiž, kde jest mezibraní čili příhrádek. *První brána* se dokonale rozvalila, avšak dobře viděti, kde byla vrátnice i okno, kterým vrátný vyhlížel. Neveliký kus za touto branou jsou zříceniny *druhé brány* a zároveň začátku mezibraní. Zavírána byla buď hřebenem anebo těžkými vraty s hrubými kládami; zvoditého mostu ani tu ani u první brány nebylo. Nad branou samou na skalce vypíná se štíhlá okrouhlá věž řečená „panenská.“ Ačkoliv zlým povětřím a sobeckými lidmi zrušena a zkažena, vypíná se přece ještě do výše 8 m. Nahoře ve věži zachovalo se dosud překlenutí i s tím otvorem, skrze nějž zločince sázeli; neboť spodek věže této byl vězením, z něhož bylo možno jen s dovolením pána ujíti.

---

[1]) Pomůckami Heber's Burgen III. 103—112, časop. Krakonoš r. 1881 č. 15 a násl. Také užito Paměti Nové Paky od P. Berana 1872.

Poněvadž vězení toto dna věže nedosahuje, máme za to, že se nacházelo pod ním ještě jedno vězení aneb prostora, do kterých ubohý odsouzenec zpráchnivělá těla svých předchůdců shazoval. Pod touto věží vede cesta ke *třetí*, taktéž jako předešlé prosté *bráně*, kteráž byla pod samou velikou věží umístněna a nejen od ní, nýbrž i z hradeb před ní chráněna. Od brány této, z níž se spatřuji jen nepatrné zbytky, vede cesta zase do mezibraní sesíleného na straně východní polookrouhlou baštou a *čtvrtou branou* ven do dolního dvora. Z obou mezibraní zbyly místy zříceniny dosti vysoké, avšak místy jen základní zdi. Od čtvrté brány vede pěšina se schůdky na nejvyšší témě, na *horní hrad* obvodu nevelikého; neb vše to, o čem posud se mluvilo, jest *dolní ohrada*. K této patřila také tu široká, tam úzká prostora, kteráž se nacházela mezi horním hradem a zavřením. Nikdy se totiž na hrad nechodívalo a chodit nesmělo tou pěšinou, kterouž se nyní chodí, nýbrž jelo a šlo se cestou jinou. Za samou čtvrtou branou nachází se sklep prostranný, posud dobrý a zachovaný, avšak jest zevnitř i uvnitř do jisté výšky rumem, kamením a zemí zasypán. V baště, kteráž jest ve hradbě za sklepem, spatřuje se čtverhranná částečně zasypaná jáma, kteráž byla buď studní, aneb určena k věci, o níž jsme pověděli při popisu hradu Náchoda. Jdouce



Vysvětlení plánu: 1. cesta k první bráně; 2. druhá; 3. třetí; 4. čtvrtá brána (2.—4. přihradky neb mezibraní); 5. začátek horního hradu a místo, kudy se do něho přicházelo; 6. velká věž; 7. schod ke sklepu; 8. panenská věž; 9. bašty v zavření venkovském. Měřítko — 1 : 1440.

dále pod kopcem horního hradu, ocitneme se v pravé ohavnosti spuštění. Sesul se sem všechen kámen z horního hradu, pro nějž jako i mladé smrčí velmi obtížno jest tudy kráčeti. Jdouce pak dále, obešli bychom celý horní hrad až k veliké čtverhranné věži a přece bychom nepoznali, kudy chodívali předkové naši na hrad. S jistotou se ovšem nemůže tvrditi, kudy šel vchod do horního hradu, ale přece tušiti vedlé jiných příkladův.

Přístup do horního neb zadního hradu byl všude omezen a obyčejně se to činilo příkopem; u Kumburka tak nemohlo býti, poněvadž se dolní ohrada jen okolo hradu a nikoliv před ním umístniti mohla, pročež tu byla hlavní jeho pevností strmá na všechny strany hora, sesílená hradbou. Na takový hrad mohlo se přicházeti jen po schodech, buď přímo takovým způsobem, že se šlo po věži nahoru, aneb že se šlo na nějakou věž mimo horní hrad stojící a z ní pak po zvoditém mostě do jiného stavení, kteréž stálo ve zdi hradu. Tak neb onak se i šlo na Kumburk, a to jak se zdá stavením, kteréž se na jihozápadním konci hradu nacházelo a nyní až na malé zbytky se sřítilo, ač jest na venek ještě 9 m. vysoké. Učiníme-li i nyní tak, totiž obejdeme-li to stavení a vystoupíme nahoru, spatříme před sebou rovné sice, ale nevelíké a úzké prostranství, nic většího, než co by se sem obyčejná tvrz vešla.

Před očima našima objevuje se nyní zbytek mohutné někdy, avšak nyní bohužel zcela zrušené *věže veliké*, kteráž byla nejnákladnějším a nejkrásnějším stavením hradu. Jest podoby čtverhranné a postavena jest zdola až na vrch ze samých pískovců tesaných tak, že ve stráni stojíc, patou svou již dolní ohrady

dosahuje. Před 100 lety byla věž tato vysoká, avšak asi na počátku našeho století vylámali jí kus a odvezli kamení i s tím, co ještě na hradě vylámali, kam se jim líbilo. Avšak ještě před 40 lety byla tu celá komnata hladce vydynchovaná, na níž se ještě červené a žluté zbytky maleb spatřovaly. Asi tak bylo ještě i před 10—12 lety, kdež aspoň 3 strany stály a nahoře překlenutí, ale mezitím uhodilo do věže, taž že se rozpadl jihozápadní její roh a také spodní klenutí poškodil. Staří pamětníci ještě vědí, že se do věže od západu velikými dveřmi vcházelo, také pamatují tři veliká okna, z nichž jen dvě, východní a severní, s velikými výklenky zbyly. Na východní zdi zachovalo se dosud dynchování a jen jako na poznání slabé známky bývalých maleb, na čemž všem se čtou ovšem jména mnohých pošetilcův. Pod touto místností jest sklep neveliký, kterýž byl k uschování všelijakých potřeb. Hrubé jeho zdi (3. m.) proraženy jsou jediným oknem z venku do vnitřku se rozstupujícím na straně východní. Věž tato a druhé stavení na horním hradě jest z pískovce, ostatek hradu většinou z melafyru. Již tento rozdíl kamení stavebního, více však způsoba oken a elegance stavby svědčí, že věž tato nepochází z původního hradu, nýbrž z dob pozdějších, snad z 15. věku. Hradeb na horním hradě není, za to však velmi dobrý *sklep*. Scházelo se do něho po 18 schodech, z nichž některé lakotní lidé vytrhali. Sklep ten velmi vysoký a prostranný dal kníže z Trautmannsdorfu r. 1840 vykliditi a vyčistiti. Spodek zdí klenutí nesoucích jest z melafyru, klenutí samo jest z velikých pískovcův. Hned za schody uvidíme po straně výklenky na postavení krajáčů s mlékem, za tím jest portálek z druhé polovice 15. věku. V hořejší části východní zdi bylo okno, kterým do sklepa světlo a vzduch přicházely; pod tím oknem byly dvéře, nyní zasypané, jimiž se do sklepa pod velikou věží vcházelo. Jiných zbytků tu není, avšak není pochybnosti, že prázdné prostranství horního hradu vyplněno bylo stavbami dřevěnými, tak že sotva prázdné místečko zbývalo. Na Kumburce totiž schází palác a třeba bychom zaň velikou věž pokládali, jest tu přece jen málo prostranství, a byť se spokojili tímto nevelikým příbytkem zemané na tvrzích a páni Kumburští starších dob, přece tak nelze souditi o jejich nástupnících 15. a 16. věku, kteří milovali pohodlné bydlo. Ovšem že od polovice 16. věku purkrabí na hradě bydlívali, ale přece se vyhradily některé světnice pro pána.

Kumburk, kterýž starodávný ráz svůj bez proměny zachoval a nad to položením svým k nejkrásnějším hradům náleží, hyne kvapně a pošmurných jeho památníků minulosti ubývá nám takořka pod rukama. I jest přáti velice, aby se nějaký smrtelník spanilé a ušlechtilé mysli nad zbytkem pyšného sídla smiloval a aspoň to zachoval, co ještě stojí a letního času sta lidí potěšuje. Tak-li by se nestalo, zbude Kumburk za nedlouho jen na obrázcích.

Kumburk postaven jest na počátku 14. (nejdříve na konci 13.) věku. Zakladatel dal mu název Goldenburg, kterýž předkové naši v Koldenburk, Kolmburk (r. 1362) a konečně Kumburk (poprvé r. 1394) změnili.[1]) Jeho nejstarší držitel *Markvart „z Goldenburka“* (r. 1325), pán nepokojný,[2]) pocházel z rodu pánů z Vartemberka a byl snad praotcem pozdějších pánů Kumburských. Z rodu tohoto žili za krále Jana tři bratří *Beneš*, *Jindřich* a *Beneš*, snad synové Markvartovi. Beneš starší byl r. 1331 místodržícím na Moravě a od těch dob asi pánem na Drnholci, k němuž r. 1349 nějaké dědiny přikoupil. Roku 1351 věnoval choti své Vencle 800 hřiven stříbra na polovici města Drnholce a některých vesnicích a zemřel nedlouho potom. Bratr jeho Jindřich přijal druhého Beneše roku 1355 na spolek hradu Drnholce, a žil na Moravě ještě r. 1379.[3]) Beneš mladší vyskytuje se r. 1357—1358 jako pán Kumburský a patron kostelů ve Staré a Nové Páce a Úbislavicích.[4]) V držení panství a jako patron týchž kostelů nachází se od r. 1362 pan *Jindřich* z *Kolmburka* jinak z *Vartemberka*, snad syn Benešův.[5]) Roku 1395 daroval týž Jindřich s manželkou svou Žofkou 12 kop platu ročního ve vsi Úbislavicích kostelu ve Staré Pace tak, aby se farář v ten plat po smrti dárcův uvázal a z něho dva kněze střídníky vydržoval. List na to dne 13. října na Kumburce dán jest u přítomnosti Jana syna Jindřichova.[6]) Jindřich zemřel nedlouho potom a *Jan*, syn jeho, vyskytuje se od r. 1397 jako pán Kumburský a patron kostelů na panství ležících.[7]) Roku 1398 pohnala jej do soudu zemského *Katruše*, dcera n. *Oldřichova* z *Kumburka*, táhnouc se na polovici zboží Kumburského po svém otci a na druhou po n. Benešovi, společníku jeho nedílném; ale poněvadž položila do jednoho půhonu dvě žaloby, jest půhon zrušen. Když pak žaloba později obnovena, protáhla se pře tato a ukončení její přerušeno bezpochyby smrtí Janovou. Katruše přenesla potom právo své na manžela Smila z Kunštátu a z Lestnice a syny jeho.[8]) Roku 1405 dne 27. září postoupil Janovi, faráři ze Staré Paky, plat na mlýně v Úbislavicích, začež zbaven byl povinností plat z popluží ke kostelu vydávati. Směna ta stala se u pří-

[1]) Roku 1401 i Komburk, ale ještě r. 1550 „hrad Kolmburgk jinak Kumburgk“ (DZ. 85. K 9.). [2]) Emler, tab. vetust. 384. 390. [3]) Dsky Brněn. Wolny Brünn. kr. I. 274. Roku 1368 postoupil Jindřich Drnholce markrabí Janovi a obdržel směnou hrad Mohelno, kterýž zapsal manželce své Anéžce ze Šternberka; r. 1379 prodal Mohelno Albrechtovi z Cimburka. [4]) Lib. conf. ed. Tingl I. 28—29. [5]) Lib. conf. I. E 5. J 3. II. C 2, 9. F 10. IV. B 12. V. F 5. K 8. [6]) Lib. erect. IV. f. 97 a XIII. a f. 55. [7]) Lib. conf. V. Q 19. R 6. VI. D 18. E 7. H 2, arch. Drážďan. č. 5142 b. a 5176. [8]) Reliq. tab. I. 76. II. 174. Roku 1406 seděl na soudě zemském Aleš „z Kumburka“ (Rel. tab. II. 24, arch. č. II. 360), omylem takto psaný a bezpochyby rodu Cimburského. O pozůstalosti Katruše († r. 1420) mluví se v knize městské Pražské č. 31 (při dskách) f. 113.



Zbytky velké věže na Kumburce.

tomnosti Ctibora z Radimě, purkrabě Kumburského.[1]) Jan byl se tehda zlým hospodářstvím tak zavedl, že musil Kumburské panství prodati (r. 1406 v létě) a z bývalého bohatství svých předků podržel pouze dvůr horní v Radimi, ale i ten zapsav dvěma rukojmím svým, zemřel roku 1410.[2])

Pánem na Kumburce stal se *Jan Krušina z Lichtemburka* spolu i pán na Opočně,[3]) nejvyšší purkrabě a hofmistr a hejtman Svídnický, kterýž se již příštího roku (1407) s tímto světem rozžehnal. Zůstali po něm tři synové: *Hynek*, *Alexandr* a *Janek*. Hynek jako nejstarší z nich vládl Kumburkem i Opočnem,[4]) a založil nové kaplanství v kostele Matky Boží v Nové Pace, jež nadal (r. 1414, 14. května) platy ve vsi Olešnici pod Košťálem, Libštatě a na popluží panoše Petra řečeného Kčice.[5]) Nedlouho potom vzal Hynek za svůj díl Kumburk, přikázav bratru svému jakožto dědictví tvrz Hostinný s městem a panstvím.

Hynek Krušina byl horlivý přívrženec kalicha a první vůdce bratří Orebských. Jméno jeho čteme již na listu stížném r. 1415 ke sboru Kostnickému poslaném. V dubnu r. 1420 byl s knězem Ambrožem z Hradce předním původem tábora, kterýž měl lid na hoře Oreb u Třebechovic, odkudž táhna

[1]) Lib. erect. VII. f. 117. [2]) Rel. tab. II. 36. DD. 14 f. 145. Že se prodej stal v létě r. 1406, dokazují lib. conf. VI. H 2 a H 10. [3]) Lib. conf. VI. H 10, 19, viz našeho díla díl II. na str. 46. [4]) Lib. conf. VI. P 19. VII. A 18. H 10. IX. F 7. X. B 6. Asi r. 1410 aneb před tím byl purkrabí na Kumburce nějaký *Mikuláš*, jenž sám čtvrtý smlouval Martina faráře z Mladé Paké s jeho osadními, když jim Martin kněze střídníka chovati nechtěl (Lib. erect. XIII. a. f. 177.) Týž Mikuláš tu purkraboval ještě r. 1415 (DD. 61. str. 169.). [5]) Lib. erect. IX. Q 2. Viz Beranův spis na str. 18. lib. conf. VII. D 10. G 13 a DD. 61 str. 167.

Pražanům na pomoc klášter Hradiště Mnichovo spálil. Pražané přišedše Hynkovi a druhům jeho vstříc, uvítali je s velikou poctivostí a radostí a učinili Hynka předním hejtmanem v městě, k němuž měli všichni zření své míti. Avšak již v květnu toho roku odešel Hynek na své statky, kteréž nemálo trpěly pleněním strany královské. V bitvě u sv. Pankráce (r. 1420, 1. listopadu) měl nemalé účastenství. Když tu vojsko Zikmundovo na Pražany udeřilo a tito přestrašeni jsouce na útěk se dávali, volal na ně pan Hynek: „Ó milí bratří, navraťte se zase a buďte silní rytíři v boji Kristově! Ne nás, ale boží děje se boj! Uzříte zajisté, že dnes Pánbůh všemohoucí všecky své i naše nepřátele dá v ruce naše.“ Ještě právě řeči nedokonal, a jiný vzkřikl: „Běží nepřátelé, běží!“ To uslyševše všichni úprkem se obořili a nepřátele k utíkání obrátili a mnohé pobili; pánové a kteří byli s Pražany udatně bojovali, koho mohli, zajímali anebo s vlastním nebezpečenstvím též zpod cepů sedlských zachraňovali. Hynek byl od té doby u své strany na slovo vzat a byl potom zase předním hejtmanem v Praze. Ale když se po té Pražané s Tábory spolčovali, odešel Hynek z Prahy nechtě býti na jich společných jízdách a tak schvalovati pálení, vraždy a jiné neřesti od Táborů páchané. Zůstal sám druhým hejtmanem bratří Orebských. Roku 1421 pomáhal Hynek Pražanům při jich jízdách, a na sněmě Čáslavském vyhlášen jest Hynek i s jinými z panstva, zemanstva a z měst za vladaře k řízení a upokojení království. Při Pražanech stál Hynek i r. 1423, když Hradečtí spolku s nimi se zbavivše Žižkovi se poddali.[1] Zdali potom bojoval v bitvě u Ústí (roku 1426), jak psáno jest v staré písni, nelze na jisto postaviti, jak seznati lze z podrobného jejího rozboru. Ale jiná věc se sběhla s Hynkem; odstoupiv od svých spojenců poddal se císaři Zikmundovi s hrady svými Kumburkem a Vysokou, což se událo ještě před r. 1427.[2]) Stalo se to snad proto, že spříznil se s pány z Hazemburka, neméně i z té příčiny, že vzal v nenávisť Hradecké. Roku 1429 učinil jim veliký zájem dobytka, ale Hradečané dostavše dobrou pomoc z Náchoda, podstoupili jej srdnatě (11. března) a porazivše lid jeho, jali tu mezi jinými vězni kněze Tupce, jehož potom upálili. Téhož roku a též r. 1434 podával Hynek do Staré Paky faráře katolické, kteří stvrzeni byli konsistoří Žitavskou. Po uznání císaře Zikmunda za krále oddán mu byl Hynek s velikou věrností, kterou též zachovával k císařové Barboře



Zbytky věže a brány na Kumburce.

[1]) Obšírněji Pam. arch. IV. a. 145—149 a v Tomkových dějinách Prahy. [2]) Friedr. v. Bezold, K. Sigmund und die Reichskr. g. d. H. II. 165. Tím vysvětlime si i zprávu v arch. č. III. 501. Roku 1429 byl Jan Žichovec z Duban purkrabí na Kumburce (Arch. č. I. 412.).

a zeti jejímu králi Albrechtovi. Manželce své první, Anně z Hazemburka věnoval 1200 kop na panství svém Hostinském, kteréž byl zdědil po bratru Janovi; po smrti této paní pojal za manželku Annu z Koldic, vdovu po Půtovi z Častolovic. Touto paní dostal se k bohatství, koupiv Potštein a jiné statky Častolovského rodu; jí k libosti také vedl půtku. Jeden ze služebníků Kunrata, biskupa Vratislavského, Zikmund z Rychnova unesl byl jednu z dcer Půtových a učinil jí násilí, i zdvihl se proto Hynek ku pomstě proti Slezákům vůbec, až konečně pomocí biskupa samého dostihl vinníka trest ukrutný.[1]) Sestře své Barboře, vdané za Borše z Oseka, pána schudlého, zapsal roku 1444 věno na Staré Pace, Roškopově, Vrchovině a Rokytném.[2]) Súčastniv se ještě volení pana Jiříka Poděbradského za vladaře zemského, zemřel r. 1454.

Vývod pánu z Lichtemburka.

Hynek Krušina z Lichtemburka r. 1352 atd.

Vácslav jinak Arnošt na Miletíně, Hradišti a Chocni 1352 † c. 1397 ψ Kačna z Rychemburka — Jan na Hornšperce, Kumburce a Opočně 1352 † c. 1407 ψ Jitka

Hynek na Opočně a Kumburce 1408 † 1454 ψ 1. Anna z Hazemburka 2. Anna z Koldic — Alexander 1408, 1415 — Janek na Hostinném a Adršpachu 1408 † 1434 c. 11 Novb. — Barbora † j. 1459 ψ Boreš z Oseka — Anežka

Vilém 1454—1470 † c. 1486 — Saloména 1454 — Anna 1454 — Kateřina 1454 — Féma 1454—1467 — Rejna 1454—1467

Haiman 1486—1514 † j. 1529

Vilém 1521—1539 na Trutnově — Jan 1519 † j. 1538 na Trutnově — Bernart † 1543—1544 na Miletíně ψ Markéta z Chlumu — Smil 1529—1539 — Hynek 1539

Hynek — Jan na Holešově † 1589 ψ Lidmila z Miličína

Jau Bernart

Hynkův syn *Vilém Krušina* prodal roku 1454 panství Častolovská, kteráž n. otci jeho mnoho starosti a nechutí byla zavalila, panu Jiříkovi z Poděbrad a Hostinné pustil toho roku maceše své Anně z Koldic. Týž pán stál věrně ke straně Poděbradské a jako zkušený válečník zvolen jest r. 1470, aby v Hradečtě pole proti nepřátelům zřídil.[3]) Novopackým vyprosil r. 1478 výroční trh. U vysokém jsa stáří byl purkrabí kraje Hradeckého (r. 1478—1480), a když bylo věno n. Barbory, strýně jeho, jako odúmrť královská provoláno, vyslal do Prahy (r. 1486) syna svého *Haimana*, aby proti tomu odpor vložil. Tento pán vyhrál také na soudě zemském při, kterouž proti němu Jan Herolt z Kunštátu, vnuk někdy Keruše z Kumburka, strany držení hradu Kumburka zdvihl.[4]) Prodav potom Kumburk, odstěhoval se na tvrz svou Miletínskou.

Roku 1500 vyskytuje se *Jan Žehušický* z *Nestajova* jako pán na „Colmburce".[5]) Po něm držel Kumburk nějaký čas *Bartoloměj* kníže *Minstrberské*, vnuk Jiříka Poděbradského, zejména r. 1513.[6]) Od něho koupil Kumburk pan *Jindřich Berka z Dubé*,[7]) jenž byl roku 1517—1519 také hejtmanem kraje Hradeckého.[8]) Kumburk držel ještě roku 1524, avšak vedlé něho vyskytuje se jako pán Kumburský roku 1520—1521 *Jan Berka z Dubé*, jenž byl také hejtmanem krajským.[9]) Některý rok potom dostal se Kumburk rodu *Trčkův* z *Lípy*. Když drželi r. 1529 bratří a strýcové Trčkové panství Kumburské ve spolku, byl úředníkem na hradě Jiřík z Rozhovic.[10])

Roku 1533, 25. října stalo se rozdělení statků Trčkovských, při čemž se dostal díl Opočenský s hradem Kumburkem *Janovi mladšímu Trčkovi z Lípy*.[11]) Ten prodal „hrad Kolmburk jinak Kumburk" s dvorem popl. a krčmou s platem posudným, Paku městečko, Starou Paku, Olešnici, Ždírec, Vrchovinu, Rokytnou, Roškopov, Brdo, Krsmoli, Štěpaničky, Proseč, Zboží, Radim se dvorem, Lhan, Chloumek vsi celé, v Robousích, Studenci, Líštném, Ždáře, Nedařicích, Tampli, Kruhu, Úbislavicích, Soběrazi a Syřenově c. t. m. *Mikuláši Trčkovi* z *Lípy* za 2750 kop gr. č.[12]) Mikuláš, jenž měl v okolí zdejším Veliš s městem Jičínem a jiné statky menší, zemřel r. 1540 zůstaviv jediného syna *Viléma*. Za prvních let panování Vilémova řídil panství Kumburské *Lukeš*, úředník (r. 1545), který držel dům v Jičíně.[13]) Poněvadž bylo městečko Paka velikým požárem (r. 1563) téměř celé zkázu vzalo, pečoval pan Vilém o to, aby se tu zřídili cechové jistými pravidly se řídící, sám pak udělil cechům pravidla vzatá z cechovních

[1]) Arch. č. III. 519, 560. Palackého děje IV. a. 56. [2]) Arch. č. III. 528. Palackého děje str. 306. [3]) Arch. č. III. 560. IV. 443, Mittheil. XI. 51. [4]) DD. 24 str. 3, 33 str. 135, rel. tab. I. 174. [5]) Arch. Sedlecký na Orlíce. [6]) Palackého děje V. b. 236. [7]) Byl r. 1506—1512 pánem na Žirci, r. 1512 i na Heřmanicích. [8]) Reg. 3 J. k. s. C 25, Pam. arch. IX. 311, archiv Kutnohor. [9]) Reg. 3 F. k. s. A 7, Pam. tamže. [10]) Reg. 5. F. hejtman. II. A g. [11]) Viz dílu II. str. 48. a 49. [12]) DZ. 4. A 25. Vloženo znovu r. 1542 Vilémovi, synu Mikulášovu. [13]) Kniha III. Jičínská f. 322 a.

výsad Dvoru Králové a jiných měst.[1]) Poněvadž byl Vilém zdraví slabého a nedostatečného, svěřil (r. 1563) hejtmanu panství Janovi Zběřmířskému hrad Kumburk na jistý způsob, aby věděl, jak se po smrti Vilémově s tím hradem zachovati a komu ho má postoupiti.[2]) Sám pak zdělav r. 1566 poslední své pořízení odkázal panství Velišské a Kumburské strýcům svým *Burjanovi, Ferdinandovi, Jaroslavovi, Zdeňkovi* a *Mikuláši*, bratřím *Trčkům z Lípy* a zemřel r. 1569.[3]) Za těch dob bylo město Jičín odtrženo od panství Velišského, k němuž ode dávna náleželo, a připojeno k panství Kumburskému.

Burjan, kterýž Kumburk k držení svému a za díl svůj ujal, dovolil Packým r. 1583, aby mohli sladovnu sobě postaviti, slady dělati, pivo vařiti a bez překážky pánů do městečka vystavovati, začež



Sklep Kumburský.

vrchnosti posudné a pánevné platili. A když obec Jičínská od škody ohněm vzaté v nedostatku velikém se nacházela, vymohl toho na sněmě r. 1591, že Jičínští od sbírky svolené do 3 let osvobozeni byli.[4]) Po smrti Burjanově následoval v držení Kumburka syn jeho *Jan Rudolf*, kterýž nařídil za hejtmana panství Kryštofa Hoberka z Henrštorfu. Jan Rudolf zakládal východně od města novou oboru s rozličným stavením; jemu „k zalíbení, jakožto pánu svému“ vzdali Jičínští háj svůj řečený Valdice a v něm dva rybníčky plodové a třetí násadní s lukami a rolemi, začež obdrželi rybník Kbelnický, luka Jitra a tři lesy pod pustým hradem Bradlcem, totiž Okolnici, nad Zlatníky a nad Zabitým. Smlouva o to stala se r. 1600 dne 12. května.[5]) Packým potvrdil r. 1601 výsady a osvobodil je od některých platův a povinností,

[1]) Beranovy paměti Paky str. 24. [2]) DZm. 108. D 78. [3]) DZ. 16. N 13—16. Viz dílu II. str. 50. [4]) Beckovského poselkyně II. a. 364. Od Burjana obdrželi Pačtí též list na radnici, sůl, špitál a mlýnec, kterýž se ztratil. (Viz Beranovy děje Paky 27.) [5]) DZ. 177. D 26.

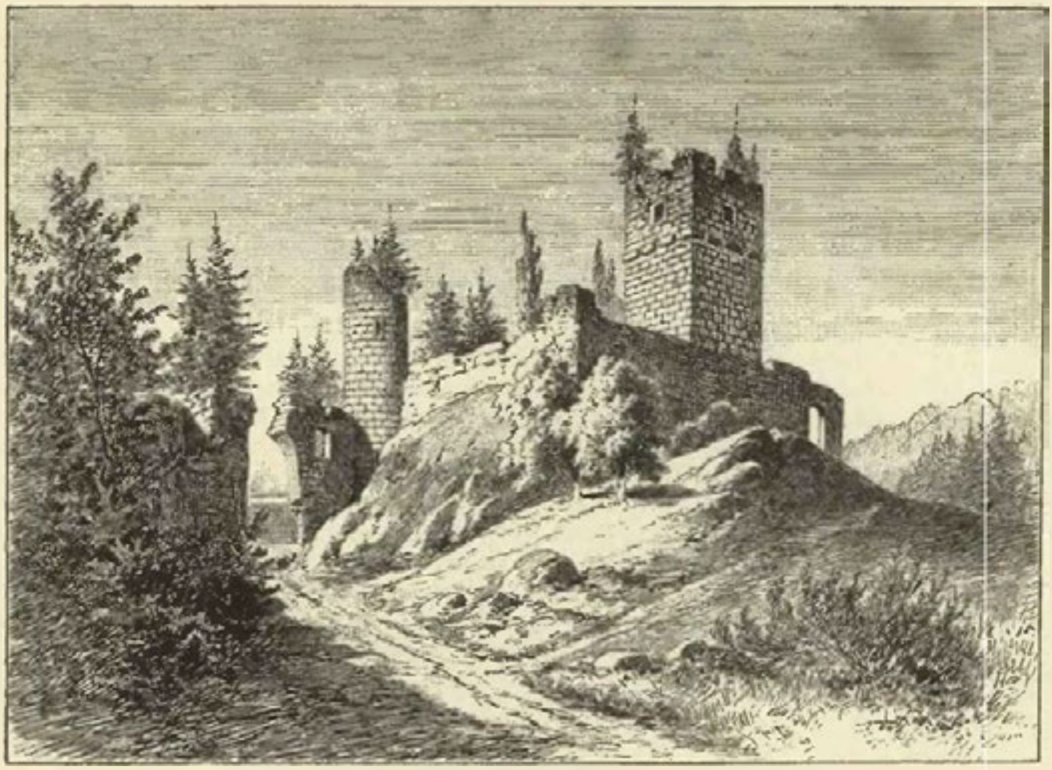


Hoření část veliké věže Kumburské.

začež upustili od várek roku 1583 povolených. Potvrdil také starodávnou povinnosť pivováru panského, totiž takovou, aby faráři Packému soudek bílého piva, obsahující šest vodních konví, se dával. Z neznámých příčin prodal Jan Rudolf panství Kumburské roku 1607 dne 9. května panu *Zikmundovi Smiřickému ze Smiřic* na Skalách, Kostelci atd., JMC. mundšenku, za 84 000 kop gr. č. [1]) K panství tomu patřily: zámek Kumburk s dvorem popližným pod ním, tvrz Dřevenice s dvorem, pivovárnou, sladovnou, kovárnou a mlýnem, tvrz Radim s dvorem popl. a kovárnou, dvory Zebín, Čeřovský a Robouský, obora Valdická, dům v Jičíně, pivovár při městě, mlýn Jičínský s kovárnou, mlýny Hořišovský, Robouský, dva jiné při pivováru pustém Tužínském, Stavský, dva Staropacké, Roškopský, Bílský, Moravcovský, zámek pustý Bradlec, město Jičín, městečko Nová Paka, vsi Olešnice, Vrchovina, Rokytné, Stará Paka, Roškopov, Brdo, Krsmole, Nemyčoves, Vitiněves, Dřevenice, Dolce, Úbislavice, Proseč, Stav, Újezd, Radim, Lhan, Tužín, Újezdec, Žďár, Kuje, Ploučnice, Chloumek, Štěpánice, Zboží, Bělá, Tample, Ústí, Syřenov, Studeňany (Studjany), Dvorce, Zebín, Kbelnice, Zámezí, Dílce, Podůlší, Soběraz, Lhota Kacákova, Robousy, Moravčice, Kruh a Svojek. Zikmund tento byl na statky i na peníze hotové velmi bohat, protože v žádných dluzích a závadách nevázl a důchodů každoročních ze všech panství svých tolik dostával, že mimo všecky útraty a vydání svá každého roku 100.000 kop míš. do pokladnice své schovával a ukládal. [2])

Historie Kumburka jest od té doby chuda, ano nepatrna. Páni na Kumburce od první polovice 16. věku nebydleli, a jestliže se chtěli na panství zdržeti, mohli přebývati ve tvrzi Radimské. Smiřickým (Zikmundovi † 1608, Jaroslavovi † 1611) nechtělo se taktéž bydliti na vysokém, těžko přístupném hradě, a když postaven potom prostranný zámek Jičínský, byl by každý bydlení na Kumburce za pouhou pošetilosť pokládal. Jen skalopevné zdi a dostatek dříví v okolí jej ještě držely, neb i jako pevnosť byl pozbyl své důležitosti. Dobrý byl jako vězení. Seděla tu v zajetí Eliška ze Smiřic pro pletky milostné s člověkem rodu selského, byvši sem dodána otcem svým Zikmundem asi r. 1609. Z vězení vybavena teprve r. 1620. [3]) Když byl umřel Jaroslav Smiřický (r. 1611), zdědil všechna jeho panství i s Kumburkem bratr jeho *Albrecht Jan* spolu s bratrem svým Jindřichem Jiříkem, na rozumu nedostatečným. Následující osudy rodu Smiřického vypsány již v dějinách Náchoda (str. 16. a 17.) anebo budou následovati v dějinách zámku Jičínského.

[1]) DZ. 181. G. 28, vlož. r. 1608 v úterý po Svátosti (DZ. 134. C. 16.). [2]) Pavel Skála III. 437. [3]) Bílek, Děje konf. 539. Jinde nacházím, že seděla na Skále. Oboje snad pravda jest.



Kumburk dle staršího vyobrazení. (Dle náčrtku prof. L. Ferbra kreslil prof. Vojtěch Brechler.)

Roku 1621 v červnu uvázal se ve všechny statky Smiřické *Albrecht Václav z Valdšteina*, jakožto nejbližší krevní přítel posledního Smiřického. Avšak poněvadž se na táž zboží též král. fiskus táhl, jakožto zboží, která po Albrechtovi Janovi králi byla propadla, učiněno jest ve příčině té (r. 1622 dne 2. listopadu) narovnání tak, že ponechána Albrechtovi polovice statkův, mezi nimi též panství Kumburské a Úlibské, v ceně 134462 ss. 54 gr. 2 p. míš., což také císař Ferdinand r. 1623 dne 24. dubna schválil. [1]) Za knížete, kterýž zámek Jičínský a tak bývalé příslušenství hradu Kumburka za své sídlo zvolil, byl hejtmanem panství Jan Tinger (r. 1625). Obvod panství za těch dob skrze některé statky připojené sice rozšířen, ale také jiným způsobem velice ztenčen. Když založil kníže roku 1624 kollej jezovitskou v Jičíně, dal k vydržování jejímu některé vsi, dědiny od panství Kumburského a lesy pod Bradlcem. Veliká část panství, totiž tak řečený statek Radimský s 12 vesnicemi přikázán jest od r. 1627 k vydržování nového kláštera Kartouz, kterýž byl kníže při háji Valdickém založil. [2])

Po zrušení knížetství Frydlantského daroval císař Ferdinand (r. 1636 dne 8. května) „hrad starý Kumburk, zámek nový Jičínský s městem, též domem hejtmana zemského (o kterýž dům s převorem kláštera Kartouzského, poněvadž na omylnou zprávu do fundací kláštera pojat byl, jisté narovnání se stalo), tvrze Úlibice, Dřevěnici a Kamenici s městečkem Novou Pakou a Libštatem a 46 vesnicemi „*Rudolfovi* svob. p. z *Tyfenpachu*, c. k. tajné radě, komorníku, nařízenému nejvyššímu a nejv. zemskému i domácímu cajkmistru. Ve dsky zemské vloženo panství to ještě toho roku dne 15. července, byvši již před tím dotčenému Rudolfovi ke správě odevzdáno. [3]) Za nového pána dařilo se panství zle, neboť pleněno Švédy. Tak na př. r. 1643 v Nové Pace 56 domův od nepřátel vydrancováno a mnoho kořisti odvezeno. Obilí na ozim zaseté bylo od vojenských koní spaseno a pošlapáno a mnohý hospodář neměl co kliditi. Roku 1647 potvrdil Rudolf privileje Packých, držení některých dědin a jisté svobody již dříve nabyté, též přidal některé nové výsady, za něž se sousedé k novým povinnostem uvolili. S dovolením císařským zřídil ze zboží svých Kumburského, Úlibského a Drnholeckého panství fideikomisní, [4]) a učiniv o něm roku 1650 dne 24. července pořízení takové, aby statky ty manželce jeho do života patřily, zemřel r. 1653 dne 4. března. [5])

[1]) DZ. 194. F. 6—9, 292. F. 5. Viz Bílkovy děje konfiskací na str. 535, 539. [2]) Listy celé v I. díle Dobnerových Monum. [3]) DZ. 145. C 14. E 30. — F 2. [4]) Cís. dovolení d. r. 1650 dne 22. srpna. V Rakousích držel Dürnkrut, Ebenthal a Angern. [5]) DZ. 261. A 1—13, 113. J 28.

Paní *Marie Anna Eliška z Tyfenpachu* rozená *ze Šternberka* uvázala se v Kumburk a Úlibice hned po smrti manžela svého a poněvadž zavázána byla také poslední jeho vůlí, aby založila klášter Pavlanský v Pace, kázala r. 1654 základy pro klášter kopati a roku následujícího v červnu položen jest u její přítomnosti, též u přítomnosti Václava Stanislava Halánka, hejtmana panství Kumburského, základní kámen. Poněvadž po Rudolfovi dětí nezůstalo, kteréž by byly svěřenství dědily, dostaly se statky jeho podlé pořízení *Janu Norbertovi ze Šternberka*, který se r. 1676 po smrti paní Marie Evy v Kumburk a Úlibice uvázal. [1]) Avšak k témuž panství připovídal se také hrabě Gottlieb v. Windischgrätz, neboť ten byl na sebe práva n. Salomény Markéty Slavatové, sestry posledního Smiřického, převedl. [2]) Nežli pře ta k rozeznání přišla, zemřel Jan Norbert (r. 1676, 26. září), uživ panství Kumburského jen několik neděl. Tuť pak učiněno r. 1677 s hr. Windischgrätzem narovnání takové, že mu od rodu Šternberského za jeho spravedlnosť 50.000 fl. zaplaceno. Ačkoliv se panství pořád Kumburským nazývalo [3]) (a slove tak dosud), přece bylo jeho sídlo v rumy kleslo.

Za válek švédských totiž mnohý hrad císařským nic neprospěl, avšak stal se peleší roty švédské, která okolí nelítostně sužovala. Z těch příčin nařídil císař Ferdinand III., kteří hradové mají býti pokládáni za pevnosti a kteří zbořeni, aby nemohli nepříteli sloužiti. Tři hradové v kraji Hradeckém: Veliš, Kumburk a Náchod byli určeni ke zkáze podlé dobrého zdání, které sepsal císařský inženýr František Pieroni. Roku 1658 dne 30. července očekávali tohoto krajští hejtmané v Jičíně, aby s ním vyjeli na ohledání dotčených hradův, ale Pieroni nepřišel. Na jich otázku v té příčině učiněnou odpověděli místodržící dne 9. srpna, aby s Pieronim beze všech průtahů na Veliš, Kumburk a Náchod sjeli a ty zámky, jakož i jiné v tom kraji, kteréž by zemi nebezpečnými býti mohly, shlédli. [4]) Náchod našel dobrého přímluvce, ale Veliš a Kumburk padly. Roku 1681 zajisté byl hrad pouhou zříceninou, kterou učený jezovita Balbín pilně prohlédl. [5]) I v té příčině se potom osudy Kumburka a Veliše sobě podobaly, že se na nich řádilo s neobyčejnou zuřivostí a boří, ničí a kazí do dnešního dne.

---

[1]) DZ. 113. K 40, 115. G 9. [2]) Po Saloméně Markétě měl práva ta syn její Albrecht Jindřich, po něm manželka jeho Emilie Markéta, hrab. z Hollandu a Brederode, kterouž jako vdovu dotčený Windischgrätz za manželku pojal. (Viz Beranovy Děje Paky na str. 34. a Bílkovy Děje konf. 553.)

[3]) Držitelé panství byli potom následující: Po smrti Jana Norberta vládla napřed vdova *Isabella Magdalena de Fortia* jako poručnice svých dětí panstvím Kumburským, a od r. 1686 Václav Vojtěch ze Šternberka (DZ. 116. C 11. L 24.). Nejstarší syn *Jan Josef* uvázal se r. 1695 v Kumburk, ale zhynul již r. 1700 dne 13. července, po čemž se dostal Kumburk dceři jeho *Terezii* (DZ. 117. J 28, 118. D 5—6). Opět spravoval panství po devět let dotčený již Václav Vojtěch. Ještě než slečna let svých dosáhla, prodáno jest panství hrab. *Janu Josefovi z Trautmansdorfu*, jehož potomkům dosud náleží.

[4]) Arch. gub. W 116. [5]) Miscell. III. 84.



Zámek Valdšteinský v Jičíně.

Jičín Hrad a Zámek.



Pečeť královny Jitky.

1. Popis a dějiny.

Co se nám kromě pyšné polohy na starých hradech líbí, jest zvláště rozmanitosť tvarů, kteráž způsobuje nám ještě větší požitek, je-li veškerá stavba nebo aspoň ten díl, na kterýž hledíme, postaven slohem jedním a ušlechtilým. Ale co máme díti vidouce nekonečné rovné čáry a množství oken neb okének seřaděných za sebou tak pečlivě a stejně, jako vojsko v řadě stojící. To jest libůstka, kteráž u nás zavedena byla jednak slohem renaissančním, jednak rostoucím bohatstvím a blahobytem, když páni potřebovali dlouhých a mnohých světnic. To jest onen *kasárnický sloh*, kterýž pozorujeme také na zbytcích zámku Jičínského, nicméně též na nynějším zámku tudíž, ačkoliv tento aspoň průčelím a dvěma svými dvory oko naše baví. Průčelí toto, k náměstí obrácené a délkou svou nemalý jeho kus zaujímající, jest dvě poschodí vysoké, ozdobeno jest výstupkem (na způsob rysalitu ve slohu jonském) a na obou rozích rondely vystupujícími a stříškami pokrytými. Zachovávajíc jakousi souměrnosť s domy městskými, má podloubí a dva vchody, kterými se vchází do obou dvorů, také mezi sebou průchodem spojených. Menší z nich, kterýž nazveme *dvorem knížecím*, má v přízemí podloubí a v obou poschodích ozdobné pavlače čili arkády v jonském slohu, avšak poněvadž nebylo druhé poschodí dostaveno, nejsou tu sloupy překlenuty, nýbrž jen pokryty. [1]) Větší dvůr, kdež snad *dvořané* bydlili, nemá ozdobných pavlačí, ale zachoval několik oken z prvotního stavení. Dvéře, kdekoliv se zachovaly, ukazují starožitné kamenné vroubení s římsami. Z dob knížete Albrechta zachovaly se krásné mramorové schody hlavního vchodu do vyšších pater (v severovýchodním rohu knížecího dvoru), ale nyní jich nelze spatřiti, poněvadž jsou od r. 1856 zazděny. Ačkoliv zámek ve hrubém asi z roku 1630 pochází, přece v částech svých podlehl kolikerým změnám. Vyhořel r. 1678 a 1681, potom obnoven v 18. století a obdržel poslední úpravu za naší paměti (r. 1850), kdež v něm kromě úřadů panských i některé zeměpanské úřady, jako krajský soud, finanční ředitelstvo a berní úřad, konečně i okresní zastupitelstvo umístněny.

Zadní dvůr za tímto zámkem zavřen jest na severní straně jím samým, na ostatních třech stranách jednopatrovým stavením, z něhož portál, stříškou kamennou pokrytý, na způsob rysalitu do dvora povydán jest. V tomto výstupku jest vchod do bývalých *konířen knížecích.* Ačkoliv větší část jich proměněna jest ve dřevníky, a jen část jedna, kdežto druhdy spatřiti lze nějakého koně zdejší vojenské posádky, původnímu svému účelu slouží a tak místnosť tato barbarsky spustošena jest, přece se tu spatřují znamenité zbytky bývalé nádhery. Tam, kde jsou dřevníky, zachovalo se úplné klenutí, jehož hrany zdobeny čarami hrubého sice, ale pěkného obmrštění. Mramorové nádoby na způsob mušlí, z nichž se koně napájeli, viděti jest po celé zdi k jihu obrácené, ale některá jich část jest již rozbita; také železné košíky na zakládání píce se

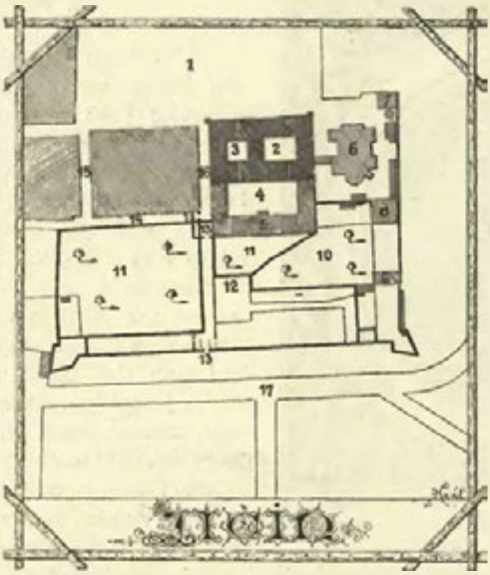
---

[1]) Starý popis zámku, obsažený v Materialích k dějinám Jičína (na radnici), poučuje nás, že nemělo druhé poschodí ani příčních stěn, ani stropů, podlah, dveří a oken.

jen tu a tam udržely. Žel jest nám této památky knížete nádhery milovného, kteráž sdílela osud pyšných jeho záměrův, zapomenuta a opuštěna byvši tak, jako knížetství a tvůrce jeho kletbou souvěkých, ač zaslouženou, stížený.

Za zámkem knížecím jsou zříceniny zámku, kterýž postavili Smiřičtí a do nichž také kníže konírny povydal. Z konířen přímo přichází se do malého čtverhranu, jenž byl snad věží a hlavní průjezd obsahoval, před ním totiž sbíhají se ulice zámecká a zahradní v roh a tato (zahradní) jest zavřena starodávní branou. V rohu touto ulicí a hlavním vjezdem utvořeném jest malé stavení dosud pod střechou stojící, v němž bezpochyby vrátný bydlíval. Odtud kráčeti můžeme travnou cestou zdmi starými zavřenou rovnou čarou ke druhým vratům, kdež snad také věž s branou bývala, neboť dosud viděti, že šly tuto zdi do nevelikého čtverhranu, ale jsou již do základů vybořeny. Těmito vraty ustavičně zavřenými přichází se do zahrad táhnoucích se podlé silnice k Čejkovicům vedoucí.

Rozsáhlé zříceniny smutného vzezření, mezi nimiž samé zahrady se nacházejí a prostoru velikou zabírají, rozděleny jsou dotčenou ulicí na dvě polovice. Na západ jest veliká čtverhranná zahrada vrchního ředitele panství, kteráž na všech stranách vysokými zdmi zavřena jest. Na jižní její straně stojí ssutiny dlouhého čtverhranného domu, jehož okna s pěkným roubením, neméně portál ze štukoví řemeslně postavený smutně na plodiny píle zahradnické pohlížejí. A tak jest na jedné straně život bujarý a nad ním smrť, a vejde-li se portálem do bývalého stavení, holá spousta. Okna jeho jsou dílem zazděna (na silnici), dílem otevřena; všechna jsou cihlami překlenuta. Také něco omítky na zdech ještě zbylo. To vše se podobá spíše starému spáleništi nežli zřícenině zámku, a kdyby tu nebylo rozličných upomínek na minulé doby, nevšímal by si ho nižádný člověk. Totéž platí i o druhé polovici, kdež se mezi zdmi a ploty procházeje jen holou spoustu patříš. Někde uhodíš na zbytky portálův, kteréž upomínají na počátek 17. věku, aneb spatříš zdi s okny, na něž hledíš jako na důlky bez očí; pouze v mysli spatřuješ účinky a zděšení, když došla do Jičína zpráva o vraždě Chebské (r. 1634) a zedníci opouštěli práci nedokonanou, poněvadž zhubením původa také dílo jeho zhynulo. A kdyby nebyli lidé v těchto místnostech velice úslužní a účinliví, vyrušilo by tě jediné napomenutí, že tu nemáš čeho hledati.



Vysvětlení plánu zámku Jičínského: 1. Náměstí Jičinské; 2.—3. větší a menší dvůr, residence knížete Frydlantského; 4. zadní dvůr; 5. knížecí konírny; 6. kostel; 7. brána Valdická; 8. děkanství; 9. bývalá kostnice, nyní senník děkanský; 10. bývalý hřbitov, nyní zahrada děkanská; 11. zahrady úředníků panských; 12. kůlna zbořená; 13. vrata; 14. ulice zahradní; 15. ulice kotevní; 16. ulice zámecká; 17. silnice z města vedoucí.

Jsme s popisem zámku Jičínského skorem u konce, neb připomeneme-li, že se nacházejí na rozích k silnici obrácených mohutné bašty se střílnami a na východ od bašty až k Valdické bráně staré hradby městské staršího původu, nic jsme, co by pamětihodné bylo a zámku přímo se týkalo, neopomenuli. Zříceniny jeho, ač rozsáhlé, neupoutají zraku ani tak, jako jediná brána Valdická, dosud hrdě k oblakům se nesoucí, pěkná to památka ze slavných dob naší vlasti.

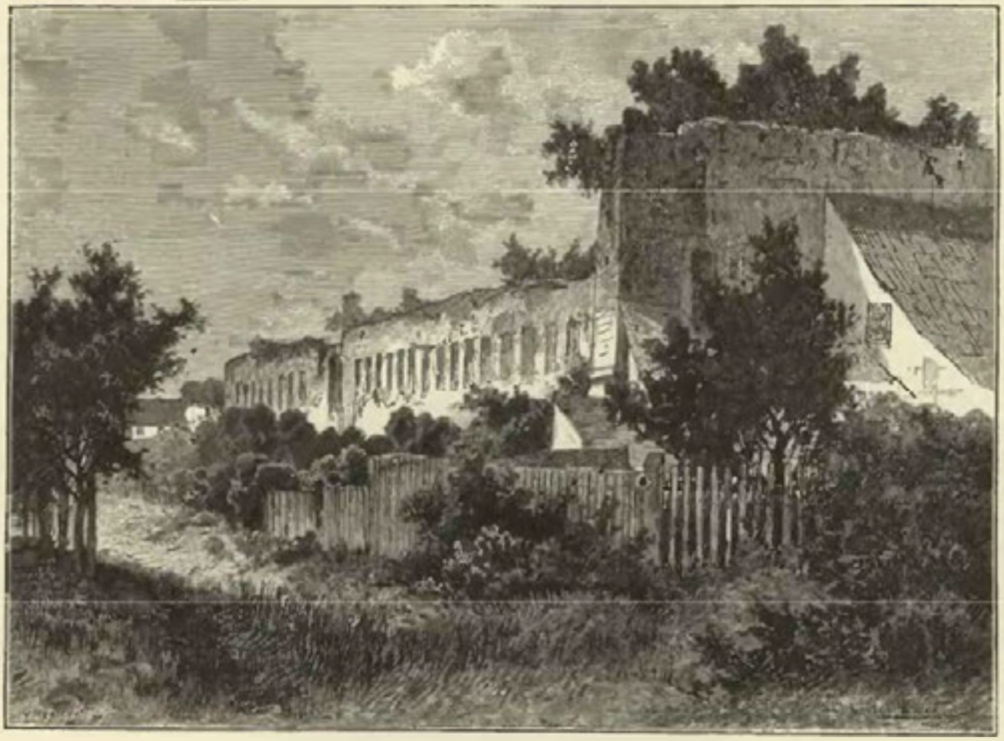
Kromě dotčeného sídla jest v Jičíně tak zvaný *Hrádek* čili místo na konci města západním při bývalých hradbách nad samou Cidlinou. Jest to místo nevelmi prostranné, co by skrovný hrad aneb dosti velká tvrz státi mohly; jméno své dostalo místo to po hrádku, kterýž tu míváli páni Jičínští. Nyní se tu nachází nářadí hasičův. [1]) Za starých dob měl však Jičín kromě tohoto hrádku ještě svůj *Velehrádek*, totiž nárožní dům stojící u brány Valdické a vedlé domu, kterému se říkalo Perštýnek. Pojmenování to jest prastaré a vztahuje se bezpochyby na nějaké sídlo, které v těch místech bývalo před vysazením města Jičína. [2])

---

[1]) Maloch klade ve svých poznámkách v archivu městském hrad na místě domův č. 3—10, čemuž my místa dáti nechceme.

[2]) Dům ten prodal Matěj kramář r. 1479 Jiřímu Pacákovi, tento r. 1486 Alexandrovi a tento opět paní Machně Lemberkové z Ryzemburka. V roce 1493 vystřídali se tu za sebou Beneš Šoukal, Jiřík, soukenník, a pan Jan Běškovec z Běškovic s paní Svenou, manželkou svou. Běškovec obdržel toho na konšelích, aby průchod měl skrze zeď vedlé domu svého a dvéře si tu udělal, avšak s tou výhradou, kdyby

Není pochyby ano i paměti, i jméno samo svědčí o tom, že Jičín (neb lépe Jitčín) vzal původ a jméno své od králové *Jitky Habspurské*, manželky Vácslavovy, a že stál již roku 1293.[1]) Ale nedlouho potom zastaven jest Jičín *Lvovi z Konecchlumě*, od něhož jej král Vácslav teprve r. 1304 vyplatil.[2]) Jičín, který dosud k panství Bradskému patřil, zůstal nějaký čas městem komorním, až se dostal potom s Velišským panstvím v držení pánů z Vartemberka. Za těch dob stál tu také hrádek, na němž páni bydlívali, kdykoliv do Jičína přijeli. Výslovně se připomíná r. 1392 a 1406,[3]) ale ve druhé polovici 15. věku udržuje se památka po něm jen v pojmenování Hrádku.[4]) K panství Velišskému patřil Jičín až do konce 16. věku; když pak Veliš prodán, připojen jest k panství Kumburskému, kteréž koupil r. 1607 *Zikmund Smiřický ze Smiřic*. Do té doby zámku aneb sídla v městě Jičíně nebylo, než pouhý dům panský. Týž stál jen v rohu nynějšího knížecího zámku naproti domu č. 2. Zikmund dal zde a na místě dvou domů od Trčků dříve přikoupených hned po r. 1607 nový „zámek" postaviti.[5]) Zámek ten byl prý opatřen věžemi



Nedostavené části zámku Jičínského.

a námětky.[6]) Přední část zámku tohoto r. 1620 i se vším příslušenstvím a zdí na tu stranu k domu čís. 2. prachem do povětří vyhozena, jak níže obšírněji vypravováno bude.

se konšelům zdálo, aby Běškovec ten průchod na svůj náklad dal zadělati. V držení paní Běškovcové byl tento dům ještě r. 1498. (Kniha trhová města Jičína r. 1457, f. 76, 104, 129, 137, 149, 152.) [1]) Králová Jitka vysazujíc r. 1293 užitky ke kostelu v Lysé takto dí: „Více na zbožích řečených Jičín, ke stolu našemu patřicích od starodávna, aby farář z platu 60 břiven 6 hřiven desátku úplně dostával." (Emler Reg. II. 698.) Nedůvodné jest tedy másti s touto osadu ves trhovou Židíněves, o níž jest nejstarší zápis r. 1302. (Reg. II. 821.) K tomu srov. i Reg. II. 881. [2]) Reg. II. 872. [3]) Kn. trhová nejstarší f. 186, 244. Roku 1392 prodala Bonka „domeček blízko hradu" Vácslavovi a Janovi, bratřím z Ratně, a r. 1406 prodal Martin rychtář chalupu naproti hradu Mikuláši vozotajovi. Již tyto dva doklady svědčí, že stával hrad na kraji města.

[4]) Poprvé se připomíná r. 1482 dvůr paní Maruše ze Soběšína na Hrádku. Byly tu tehdá domy, domky, cihelnice, stodola. (Kniha trh. r. 1457, f. 89, 101, 122, 138, 152, 162, 146, 255.) Později tu byly dva statky. Dům č. 23. drželi r. 1542 Kateřina z Harasova, pak Bohuše Domousický z Harasova, r. 1555 Anežka a Markéta z Kopidlna, Martin ml., Zbyněk z Letošic, r. 1562 Mikuláš Vížka, r. 1590 obec, r. 1596 Jan Moravec, r 1597 Hynek z Kozlova, r. 1606 Jan Kubisko z Čejkovic, r. 1609 obec. Na místě č. 24. byl *dvůr Hrádek*. Roku 1525 byl tu ovšem jen dům, který získal Heřman z Rokytnika i s rolí, loukou a podnivkou, r. 1538 odevzdal týž dům Vácslav z Rokytníka Mikuláši Trčkovi z Lipy. (Kn. trh. r. 1457, f. 255, 294.) Ještě r. 1555 byl dům ten panským, ale potom se dostal bezpochyby skrze hamfešt neb listem panským v držení *Johanky z Újezdce* a potom paní *Mandalény z Nestajova*, manželky *Adama z Kounic* a *Újezdce*. Oba si obvykli od r. 1579 psáti se „seděním na Hrádku nad Cidlinou." (Reg. 22. F. k. J 7, DZm. 71. E 19, O 10.) Vilém Hrušovský z Hrušova poháněl t. r. Adama z dluhu za 2 sudy vína. Roku 1584 prodal Adam nějaké role u Valdic. (Viz i DZm. 7. E 12.) Roku 1589 patřil ten dvůr obci, pak jej měl od r. 1595 Hynek z Kozlova, později Jeronym Bukovský z Nejdorfu a od r. 1610 držela jej zase obec. (Z poznámek Malochových v archivě obecním.) Také r. 1636 počítá se ke jmění obecnímu „dvůr poplužní Hrádek" u Jičína, odhadnutý za 4000 kop miš. (Bílek, děje konf. 778.) [5]) Poznámky Malochovy. [6]) Janderovy Paměti Hořické. V. 1513.

Když se dostal Jičín v držení *Albrechta z Valdšteina*, skoupeny jsou všecky sousedské domy až ku bráně Valdické a postaven tu nový, rozsáhlý a nádherný zámek. Kníže se i příkopů městských na jižní straně a fortny koželužské zmocnil, dílem aby mohl stavení rozšířiti, dílem aby prostory zbytečné pro zahradu užil. Stavba začala r. 1625 [1]) a řízena stavitelem Pieronim. Velmi pilně se stavělo od r. 1629. Staviteli Pieronimu poručeno (r. 1629, 22. března), aby zdi do druhého poschodí (dritten Gaden) vyhnal a neprodlévaje pracoval. Velice pečoval kníže i o světnice, které vykázány byly pro Maximiliana z Valdšteina, jehož jako syna svého choval. Roku 1630 pracováno tak úsilovně, že ani kněžna v Jičíně zůstati nemohla a do Nového zámku odjela. Pracováno proto s velikým úsilím, poněvadž kníže tehda s velitelství složen byl a úmysl měl v Jičínském zámku přebývati. Tehda rozkázáno, aby vystaveny byly dvě kaple, jedna pro knížete, druhá pro kněžnu; pokoje se měly opatřiti krásným nábytkem. Na tu stranu, kde se dělala zahrada, poručeno postaviti a pěkně sklenouti pavlač po způsobu vlaském a ozdobiti ji štukovím; před ní uprostřed zahrady měla býti veliká nádržka s vodometem a jiné umělé studnice. Podlé způsobu tehdejšího obmyšleno i zahradní světnici na způsob nějaké jeskyně stavěti. Za svého přebývání na Jičíně řídil kníže sám všechny práce.[2]) Roku 1632, kdež se nám o stavbě této podrobnějších zpráv dostává, byl stavitelem Mikuláš Sebregendi, dostávaje služby za půl léta 600 fl. rh. Stavěl na zámku a ostatních knížecích staveních. Palírem byl Jakub Macet, štukatorem Santin Gallo. Onen, totiž Macet, byl i jinak dovedný muž, neb on také ke stavení kočovských marštalí hlavní vrata hotovil. Jakožto jiní umělci aneb pracovníci připomínají se Tobiáš Ettryck, který do nového zámku balustrii dělal, Ambrož Frytz, který v domě hejtmanově stropy maloval, Jakub Orsulín, který stavěl pavlač ve starém stavení (t. j. menším dvoře), a Jakub Serena, který na zedníky dohlížel. Ze zpráv těchto dovídáme se i, že 84 zedníci ještě téhož roku zdi v zámku vyháněli, že v balhauze vikýře dynchovali, zároveň i městskou zeď prolamovali a dělali a na některých místech venííe zasazovali. Zdi ve starém zámku, které překážely, vylamovány od havířů. I zdá se, že tehda stavení nového zámku, totiž východní část byla hotova a že se spustlý starý zámek ve stejném slohu s ním upravován. Současně pracovali i tesaři pilně. Uklízeli krovy, přikrývali štíty nad balhauzem, dělali sloupky do kočovských marštalí a tesali dříví na kostel. Trouby na vodu kladeny od zámku Bradlce až do města.[3]) Není pochyby, že měl býti zámek Jičínský stavením velikolepým, ale že dokonání té stavby zmařeno jest vraždou Chebskou. A tak zůstalo drahně holých zdí práce nedokonané. Dům hejtmana knížetství Frydlantského, na kterém tehda stavěno, byl na místě nynějšího domu č. 10. Kde je číslo 2., byl byt regenta panství Kumburského, a kde jsou čísla 57. a 62., byly dva domy židů, peněžníků knížete.[4])



Brána Valdická v Jičíně.

Jaký měl býti zámek Jičínský, shledává se nejlépe z toho, čím byl zámek nedokonaný. Na dvoře knížete bývalo 800 lidí a 100 koní, 50 trabantů mělo stráž před zámkem, 6 komorníkův a veliké množství pacholat sloužilo knížeti.[5]) Veliká sláva rodu Valdšteinského, naděje Jičínských a obyvatel knížetství, o jichž dobré přísný a sobecký kníže ovšem ku svému prospěchu neunaveně se staral, zhynuly jedním rázem, když roku 1634 smrt v městě Chebu podstoupil. Na místě pořádku knížetem zavedeného

[1]) Poznámky Malochovy. [2]) Viz Illustr. Chron. v. Böhmen. I. 654. [3]) Registra hlavní bawschreyberská na vydání peněz při stavení JMK. Jičínském (v arch. gub.) od 1. Julii do 31. Decemb. l. 1632 polouletí vánočního. [4]) Podlé poznámek Malochových. [5]) Sahajíce tu již za meze starých zámků, také pro skrovnosť místa nemůžeme zde slov šířiti a poukazujeme k mnohým spisům o téže věci psaným, zejména ke článku v Č. Č. M. 1875 str. 304—320. a Bílkovým dějím konf.

nastaly zase staré poměry a rozdrobenosť a bídný stav, ve kterém octla se krajina zdejší v r. 1639 a 1640; nejlépe svědčí o tom, že jí scházel mocný ochrance.

Z novějších dob známy jsou nám jen dva důležitější příběhy z dějin zámku. Roku 1802 přebýval na něm, byv nemocí zdržen, po několik neděl *arcikníže Karel.* Roku 1813 přijel sem *císař František* a přebývaje tu skoro 5 neděl, důležitá jednání měl s Rusy a Prusy o spolek proti Francouzům.

2. Příběhy Smiřické.



Léta páně 1587 ve středu po svatém Vítě bylo veselo v městě Jičíně v příbytku pana Burjana Trčky z Lípy, podkomořího kr. Č. Přijeli k obědu Jaroslav Smiřický ze Smiřic na Úlibicích, Bohuslav Křinecký z Ronova na Dětenicích.

V takových dnech se pívalo hodně, neb mnozí spravovali se písní veselých pijáků, a sice touto:

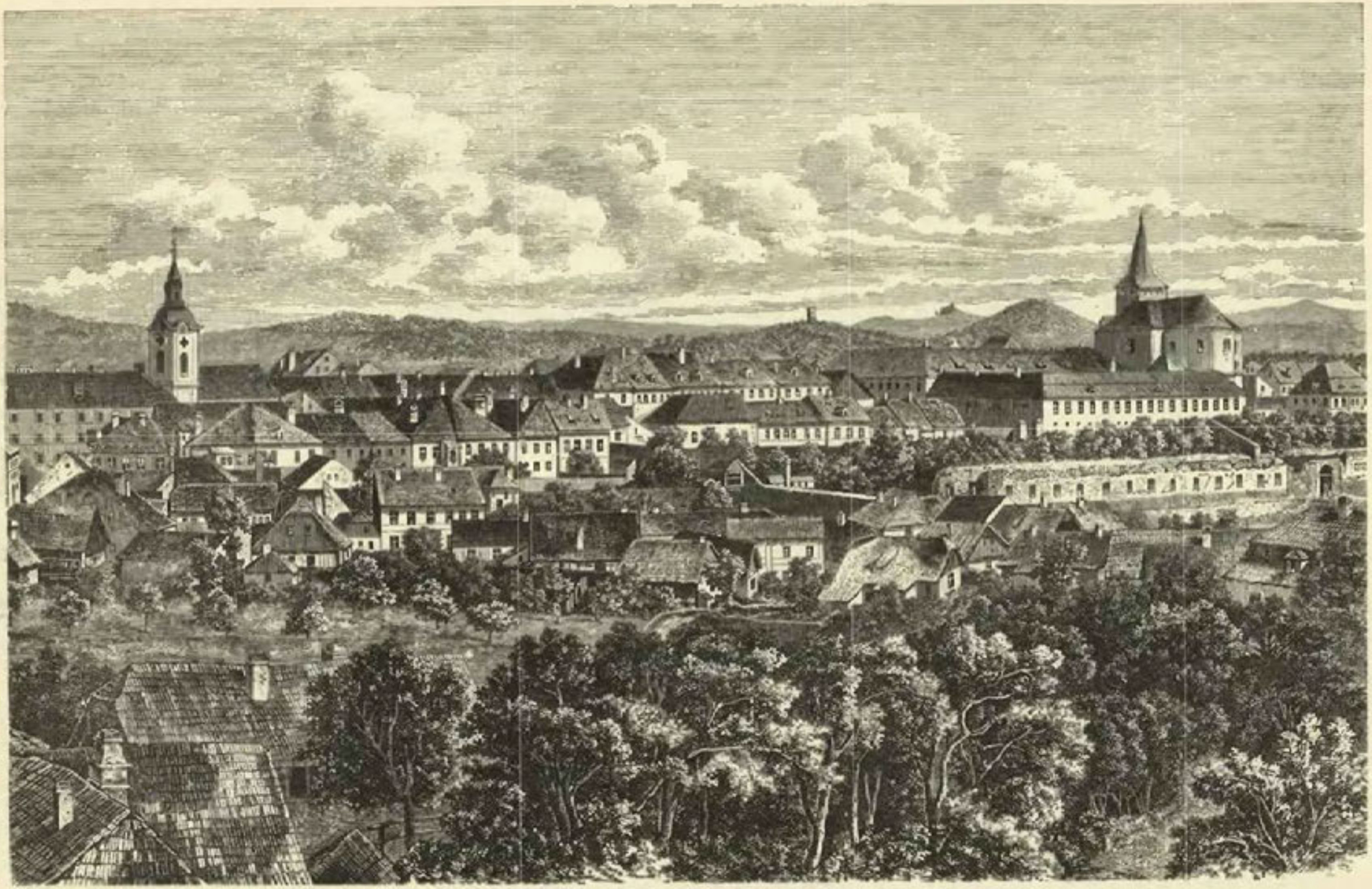
Kdo chce dobrým býti,
Musí čistě píti,
Nikde nic nemíti,
Vesele se napíti.
O plnú i o polóvku
Vodvaž se pohlavku.
Korbel ve štyři pinty
To čisté rekovství. [1])

Bohuslav celý den příčinu dával ledakomus. Mezitím i Jaroslav a Bohuslav spolu česky a vlasky rozprávěli. Onen domlouval mu, že některého času Zikmundovi Smiřickému ruky nepodal. Mezi jinou řečí řekl Jaroslav: „Račte věřiti, kdyby to můj bratr slyšel, že by toho V. Mti. nesnesl.“ I řekl Křinecký: „Kdo by mi ruky nepodal, že bych mu jí také nepodal.“ Pravil Jaroslav: „Pane! račte toho tak nechati,“ a po druhé řekl: „Kdyby to bratr můj slyšel, toho by V. Mti. nesnesl.“ I měl Bohuslav v rukou sklenici vína a mluvili k sobě přece o té ruky podání, a Bohuslav vždy rukou bil v prsy Smiřického, až ten řekl: „Prosím V. Mti., neračte mne bíti! račte toho tak nechati!“ A když jej ještě jednou udeřil, tu vstal Burjan Trčka řka: „Co to děláte? Račte toho tak nechati!“ a rozundal je, ale oni se zase sešli. Po nějakém čase sedli ke stolu a večeřeli. Když pojedli, připil Bohuslav Trčkovi jakožto hospodáři sklenici vína a pán mu ji splnil. Avšak Bohuslav jsa již připilý, hádal se s pánem, že mu nesplnil. Tehdy řekl Trčka k Jaroslavovi: „Vidťe, pane, že jsem ji splnil?“ a ten řekl, „jest tak.“ I pravil Bohuslav: „Tehdy Vy mne také ráčíte odsuzovati?“ Řekl Trčka: „Jestliže ráčíte to chtíti, já V. Mti. splním druhou.“ Potom on neřekl nic. Mezi tou řečí a hádkou rozlil Bohuslav, třesa se na ruce, na Jaroslava drobet vína, rád nebo nerad, ze sklenice. I ozval se tento řka: „Neračte mi toho činiti! že V. Mt. hodím neb stočím, že ráčíte k těm kamnům letěti.“ I brali se za kabáty a tu sklenici mezi sebou rozrazili. Zase je roztočil Trčka, Bohuslav šel ke dveřím a Jaroslav k oknu.

Po chvíli šel k němu Bohuslav k oknu a pravil: „Můj milý pane ujče! pane synu; neračte se na mě hněvati, však jsem já V. Mti. všecken.“ A Jaroslav obrátiv se od Bohuslava, skočil ke služebníku Bohuslavovu Jiříkovi Volanskému a chytiv jej za rapír, vykřikl: „Pusť mi rapír,“ a on, „nepustím.“ „Šelmo, nepustíš?“ pravil Jaroslav; „nechci a nepustím,“ byla odpověď. Tu se Jaroslav upamatoval, chytil se tulichu svého a dobyv ho, na Bohuslava běžel. Tento vida, že naň s tulichem dobytým jde, hned na služebníka svého zvolal, aby mu rapíru dodal. Tu Bohuslav s dobytým rapírem jemu se postavil, an na něho běžel, a jej tulichem v prsy uhodil. Po té ráně upadl Jaroslav před pánem a v tom jej Jiřík Volanský kordem usekl. Nebohý křičel: „Pane otče! jsem zabit! pro kněze! pro kněze!“ Tak jej pán vedl do pokoje a krev mu vždy tekla. Mezitím Bohuslav nad ním stál a žádné rány mu neudělal; po té odtud ven ze světnice na palác šel.

Když Jaroslav byl v pokoji, páni jej rozpjali a svlekli. Byl hrubě uťat v pravou ruku po vrchu. I poslali pro lazebníka, aby mu raněnou ruku zavázal. Potom šel Burjan k Bohuslavovi a domnívaje se, že jej Bohuslav uťal, pravil: „Pane Křinecký! pane z Ronova! pane ujče můj milý! já Vám toto

[1]) Kopiář pana Petra z Rožemberka v Třeboni. Píseň napsána r. 1546, podpis u ní jest: Wa Da.



Zámek a farní kostel v Jičíně.

povídám, že se pan Smiřický zle má, neb jest hrubě raněn a maličko neumře; a protož já Vás, můj milý pane ujče, na závazek beru.“ Odpověděl Bohuslav; „Můj milý pane ujče! proč byste mě ráčili na závazek bráti? zdali jsem já se s ním vadil aneb příčinu jemu dal?“ „Jistě, pane ujče,“ pravil Trčka, „však jest on ani žádný z mých služebníkův kordu nedobýval.“ V tu chvíli přistoupil k Bohuslavovi Vilém Konecchlumský z Konecchlumě a na mlýně v Lužanech a pánu pohlavek dal, z čehož on upadl. V tom Vilém odskočiv hned rapíru dobyl a na pána bodenou ránu udělal, ale Jiřík Volanský jemu tu ránu svedl. Tu Jakub Rakvic z Černhauzu, služebník Smiřického, také na Bohuslava pral. Mezi tou vřavou sehnul se Jan Svačina pro Bohuslava, aby jej zdvihl, a v tom jeden z nich dvou na pána „štych“ udělal a Svačinu uhodil. Když potom pána zdvihl a do světnice se služebníky vnesl, tu Rakvic a Konecchlumský po pavlači k druhým dveřím běželi a na pána dvéře vytloukali mluvíce: „Křinecký z Ronova! jsi-li dobrý, poď a bí se se mnou.“ Odpověděno jim: „Počkej! půjdu.“ I bodáno a sekáno pořád do dveří, avšak služebníci vidouce Bohuslava opilého, ven mu nedali. [1])

Zikmund Smiřický ze Smiřic dal asi r. 1609, buď že měl toho potahy, buď z domnění a osočení pouhého, dceru svou nejstarší *Elišku Kateřinu* vězením bezpečným na zámku svém opatřiti. [2]) Pravilo se, že s nějakým kovářem anebo kýmkoli člověkem rodu selského seznámila se a s ním také nějaké milostné pletky měla. Mnozí hrubě ji litovali, jako by se jí v té věci patřičná křivda buď od samého otce nebo od pomluvačů jejích dála. I to se později vypravovalo, že ji chtěli za nějakého robotného muže provdati, aby byla nápadu zbavena. Otec, jenž ji tence choval a opatroval, snad by byl časem přísnosť svou pozměnil a uznaje nevinu její i na milosť ji přijal, kdyby nebyl skrze časnou smrť z tohoto světa vykročil. Po smrti pak jeho druhá sestra *Markéta Saloména*, která pojala sobě za manžela Jindřicha Slavatu ze Chlumu, neprokazovala k ní také vlídnosti žádné, ovšem snad proto, aby jen sama buď více dílu dědického po otci nebo po bratřích dostala; neboť jeden bratr, Albrecht Jan, byl neženat a mohl snadno bezdětek zemříti, a druhý bratr Jindřich, jsa na rozumu snížen, nemohl jí v ničem překážeti. Jakož pak, když dotčený Albrecht r. 1618 jakožto toho rodu starožitného poslední ve stavu mládeneckém zemřel, tedy dotčená sestra mladší majíc mezi velikými pány zástupce dobré a obzvláštně Vácslava Viléma z Roupova, nejv. kancléře, který dostal za to dobrou pomazanku, všech panství Smiřických právně se jako poručnice bratra svého ujala a sestru svou v tom vězení odporném a smutném zdržovala.



Věž se schodištěm nad Valdickou branou.

Dověděv se o tom *Ota Jindřich z Vartemberka*, schudlý pán ze staré rodiny panské, jemuž Kulhavý říkali a jenž byl vdovcem, usiloval o to, aby pannu uvězněnou vysvobodil a za manželku dostal. Věděl dobře, že má starší sestra podlé práva staročeského větší právo k poručenství, než sestra mladší. I vyjevil úmysl svůj jmenované šlechtičně a byl od ní v tom ujištěn, jestliže jí z toho přesmutného obydlí vymůže, že netoliko ji za manželku dostati, ale i polovici statků Smiřických spolu s ní užiti má. Srozuměv se s některými důstojníky vojenskými, zlezl zámek a Elišku s sebou pojav, dal se s ní v Praze oddati a hned po oddavcích úřad města Jičína a jiné poddané k ruce manželky své slibem člověčenství zavázal. V čemž mu poddaní odporu nečinili, vědouce dobře, že manželka jeho z rodu Smiřických řádně pochází. Ale Jindřich Slavata dověděv se o tom, vznesl to na tehdejší direktory zemské a toho dovedl, že obeslali

[1]) Reg. 17 G. svědomí B 29 a B 36. [2]) Jinde jest psáno, že to učinila matka její Hedvika bez povolení Zikmundova.

Otu před sebe, aby se toho účinku svého náležitě spravil. On však předvídaje, s čím by se potkal, užíval v tom výmluv všelijakých, odkládaje od času k času a nestavěl se, nýbrž čím dále tím více na panství se opatřoval. Zámek pak ten, na němž manželka jeho seděla, jistým počtem vojákův osadil a se sedláky některými k obraně se hotovil. Nicméně i manželka jeho nejednou toho při sestře své vyhledávala, aby se s ní beze všech soudů spokojila. Markéta nejen tak neučinila, nýbrž i regent její Jareš najal prý nějakého Václava Zelenku, aby Otu i manželku jeho zabil.

Když se stal Bedřich Falcký králem, tu vyjednal sobě Jindřich Slavata skrze přátely své tu milosť, že na Otu jedno i druhé obeslání jménem královským prošlo. I nesměje takových tůček a úskoků proti králi jako předešle proti direktorům užívati, vol nebo nevol zachoval se naposledy poslušně a přijev do měst Pražských, hned po novém létě r. 1620 na kanceláři se postavil a tu z poručení královského na závazek cti a víry vzat, aby nikam z hradu Pražského až do porovnání věci té neodcházel ani odjížděl. Zatím váživ král věc tu s úředníky zemskými, nalezl, že dotčený z Vartemberka pod řádem a právem moci se dopustil a Jindřich Slavata aby jménem manželky své skrze kommissaře v panství a město Jičínské a jiné statky Smiřické právně zveden byl.

Dne 1. února přijeli k Jičínu Rudolf ze Štubenberka, Adam Abraham Bohdanecký z Hodkova a Ladislav Bukovský z Oseče, kommissaři, s Jindřichem Slavatou a dvěma komorníky od desk zemských, a před branami žádali, aby byli puštěni do města, oznámivše paní z Vartemberka, která se v tu dobu zdržovala v Jičíně, příčinu příjezdu svého. Ale ona nechtěla jich do města pustiti dříve, až úřad jí slíbil, že nechce nikomu jinému poddanosti slibovati bez vědomosti a povolení jejího. To když stalo se, teprve brány jim otevřeny. Kommissaři pak vjevše do Jičína, šli upřímo na radnici a davše svolati obec, přednesli jí, co jest paní Slavatova při králi žádala, k čemu od krále povoleno a s čím jsou sem vysláni. Zatím dali čísti nahlas komorníku poručení královské; a po vykonání toho přivedli úřad s obcí k tomu, že tu připověď paní z Vartemberka učiněnou změnili a Slavatovi na místě manželky jeho slibem člověčenství se zavázali. Potom na žádosť kommissařů vojáci Vartemberští, kteří byli obci k obtížení nemalému, ze služby propuštěni a z města vybyti; někteří však zůstali ještě při paní pro její domluvu tuhou.

Ty věci když byly na radnici spraveny, uchýlili se kommissaři s Jindřichem Slavatou k zámku, do něhož jich paní opět dosti dlouho pustiti nechtěla, divné spory s nimi o to vedouc, až naposledy Slavata maje při sobě klíč, hlavní dvéře domovní jim i sobě otevřel. Všedše tam všichni pokojně, našli v jednom pokoji manželku a tetu Jeronýma nebo Jarše Bukovského z Neydorfu, někdy regenta vrchního panství Smiřických, s nimiž paní vězela se bezpochyby proto, že Jareš proti mladší sestře obmysly svými nejvíce pracoval. Rozkázali obě odtud odvésti a vězení zbaviti. Když odtud šli do pokojů hořejších, aby komorníci svršky a nábytky v nich zastižené popisovali, tu paní běžela dolů po schodech, hněvem rozpálená, k vojákům svým, domlouvajíc jim přísně, že jí připovědi své nedrží, a namluvivši je k další službě své uvedla je všecky do pokoje svého. Nic se nedala oblomiti kommissaři, kteří jí s dostatkem předkládali, že k ní nepřijeli sami o své újmě, než aby rozkaz královský naplnili, však bez újmy práva jejího, kteréž bude moci při právě předstírati a zastávati. Když málo při ní řečí přívětivou způsobili, vešli zatím do konice, dadouce koně kočovské popisovati. O ně vznikla opět mezi ní a Slavatou tuhá hádka, protože ona si jich vzíti nedala volajíc na vojáky, aby s mušketami byli na hotově a stojíce při ní, jejího vlastního bráti nedopouštěli; nebo nežli by ona s posměchem odtud jíti a o své věci přijíti měla, že raději s poctivostí umříti chce. A tak jako prorockým duchem sobě předpovídala svou smrt nastávající. Vojáci byvše od ní dosti dobře opojeni vínem, počali také divně se kejklati, anobrž, když kommissaři odcházeli z konice, tu ona pozůstavši za nimi pozadu, obořila se zuřivě na jmenovaného Jarše regenta, úhlavního svého nepřítele, a uchopivši ho za rukáv spolu s vojáky, volala na ně, aby ho zastřelili. Snadno by se i vykonalo, kdyby se byli kommissaři v to nevložili a jak paní, tak i vojáků dobrými slovy neukrotili, poručivše regentu, aby odešel. Po tomto třetím s touž paní odporu obrátili se kommissaři zase do pokojů hořejších v rohu, kdež věže proti radnici stála, a sestoupivše se ve výstupku jejím do kola, o některé věci mezi sebou radu drželi.

Schylovalo se již k večeru mezi 5. a 6. hodinou, když otřásl celým městem výbuch hrozný. Zapáleným prachem totiž celá ta strana i s výstupkem tím, v němž panstvo zůstávalo, vyhozena a v drť obrácena, tak že téměř všichni té chvíle v domě přebývající od toho náhlého a nenadálého domu rozvržení bídně zhynuli, jakož i z lidu městského, který před tím domem stál, osob nemálo. O příčině výbuchu toho rozliční sobě rozličně povídali. Podlé jedněch paní dávala vojákům hojně vína chtíc jim srdnatosti dodávati, potom prý je vedla do sklepa, kdež měla několik centnýřů prachu, aby jim podlé obyčeje předešlého sama prach rozdávala. Opilí vojáci majíce lunty rozžžaté, nemotorně prý se točili okolo sudu, z něhož jim sypala prach do kloboukův, až naposledy jeden z nich jiskru do prachu utrousil. Podlé druhých prý paní

z pouhé zoufalosti pro křivdu, která se jí dála, sebe i všechny v domě zahubila. A že by se výbuch byl udál z nějaké neopatrnosti, od těchto výslovně se upírá. Ze všech osob, cokoli jich v témž domě tehdáž bylo, nic více jediné 10 osob, a to velmi škodlivě opálených, prostředkem právě podivným z něho vyšlo. Nebo v jednom pokoji trámové lámajíce se násilně, nespadli dolů kolmo, ale spříčili se o sebe, tak že ty osoby, kteréž v tom pokoji byly zachváceny, utekly v tom strachu pod ně a zůstaly tam, až to hromobití a boření domu přestalo. Tu teprve křičely o pomoc, kteréž se jim také dostalo.

O posledních chvílích paní z Vartemberka tyto zprávy psány (dne 4. února) do Drážďan: Když vykopávali mrtvé, našli p. ze Štubenberka, an stojí na hlavě, a p. Slavatu jednorukého. Paní z Vartemberka našli u okna zdola až pod prsy zasypanou, ve tváři a na rukou popálenou, ale ještě živou. Prosila za vodu, ale nelítostní a lakomí lidé trhali z ní, ač ještě živé, náušnice, prsteny, řetěz a šaty, až byla nahá a krev z ní tekla. To všecko dálo se ponoukáním Jarešovým a nikdo za to nepotrestán, poněvadž Jareš radě a sousedům veliký strach nahnal. Donesena jest paní do domu souseda Matěje Obešela, jenž se nad ubohou ustrnul, jí plátna na košili a špatného červeného sukna na rubáš koupil a prostou černou rakev udělati dal. Pohřbena jest na Koštofranku, poněvadž ji do farního kostela pro zákaz Jarešův nésti nesměli. Nade všemi mrtvými těly kázání učiněno, jen nad ní žádné, nýbrž „jako psa ji tiše odnesli."

Když ta novina žalostivá do Prahy se dostala, bylo hned poručeno, aby Ota byl tužším vězením v Bílé věži opatřen. Ulekl se té nešťastné příhody tak, že upadl do veliké těžkosti a mdloby, i nevěděli několik hodin, živ-li jest nebo mrtev. [1]) Marně předkládal Ota Jindřich svou nevinu a prosil, aby byl těžkého vězení sproštěn; žádosť jeho odmítnuta.

[1]) Pavel Skála III. 437—442. IV. 103—105. Illustr. Chronik I. 246. Srov. i Lumír r. 1851, Beckov. poselkyni III. b. 242.



Nedostavené části zámku Jičínského.

BRADLEC HRAD.

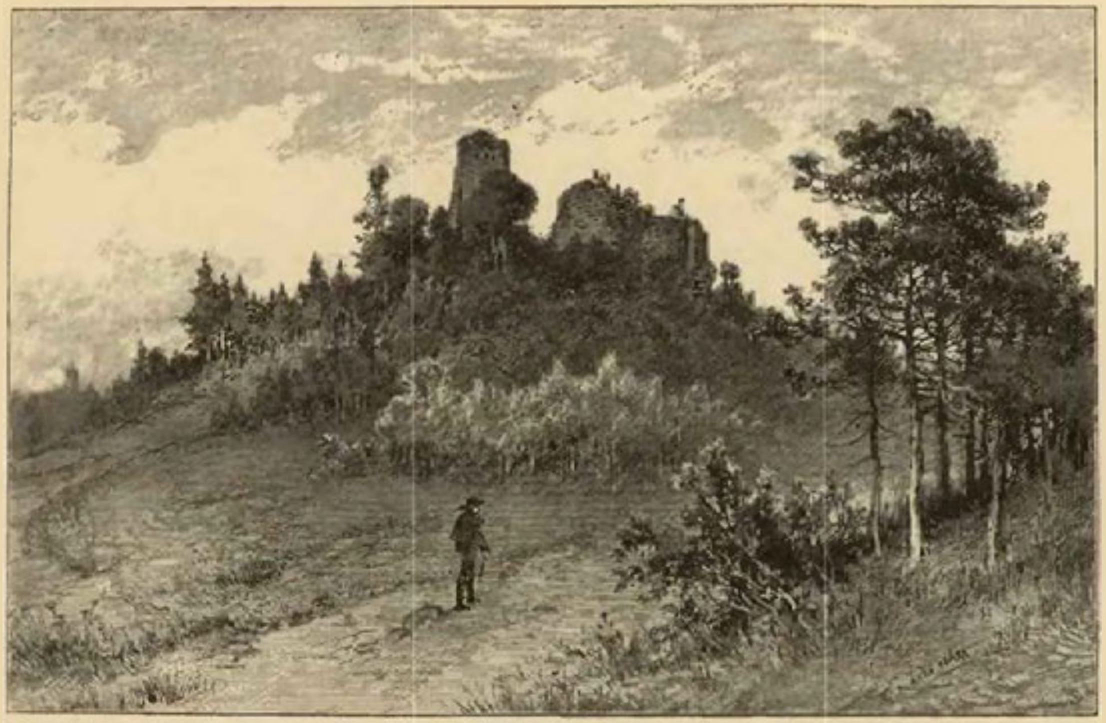
Horu Bradlec, [1]) tak řečenou od ostrého jejího hřbetu, viděti ze zdálí, jak se s korunkou svou, zříceninami starého hradu Bradlce, jakožto konec předhoří Krkonošského vypíná. Ze všech stran jest pohledu malebného ať si přicházíme od Jičína na Lhotu Bradleckou, nebo od Lomnice, aneb konečně příjemnými lesními cestami od hradu Kumburka. Ze Lhoty vidíme ji, ana se zdvihá na způsob homole, jsouc porostlá vysokým lesem, nad nímž strmí rozrušené zubaté zdi. Odtud, to jest ze strany jihovýchodní, vede na Bradlec starodávná *cesta,* ovšem již travou a mechem obrostlá, na skalnatém, volně se zdvihajícím hřebenu; vede pak pod skálu až pod samý hrad, kdežto se vyhýbá náspu a příkopu chránícímu tuto nejslabší stranu hradiště. Nyní mizí z očí, poněvadž pro kamení rozvalené nelze jí dále stopovati, avšak tolik znáti jest, že od jihozápadu zatočíc vedla by do dolní ohrady Bradlce.

Hrad totiž postaven byl na ostré melafyrové skále půlměsíci podobné, jejížto rohy k severu se obracejí. Na západní stranu jest kolmá jako stěna, ale i k severu a východu jest dosti příkrá a jen na straně jižní jest neveliká rovina, chráněná jakožto slabší strana dotčeným již příkopem; avšak za ním jest hora kromě jediného hřebenu, kterýmž se přichází, také příkrá. Tak nám hradiště dobře vysvětluje, proč se mu bradlec (bradlo) a po něm také tak hradu říkalo. *Dolní ohrada,* jediná rovná prostrannosť na Bradlci, objeví se příchozímu jakožto trávník, na němž není ani dosti málo zbytků bývalého hrazení, pročež za to míti lze, že byla jediné ploty ohrazena a ve svém vnitřku nějaké dřevěné stavení zavírala. Na hrad, vypínající se nad ní na strmé skále, přicházelo se ovšem jen po schodech dřevěných (nyní se pracně nahoru leze), a kdo přijel na koni, zanechal jej proto v dolní ohradě v nějaké dřevěné maštali.

Z *horního hradu* zbyly vysoké zříceniny, trvalejší než zdi Kumburské; neb jak vyhlížel hrad před půl stoletím, takový jest dosud. V jihozápadním jeho rohu byla *veliká čtverhranná věž* a zároveň příbytek páně, jejížto dvě strany úplně se sesuly. Jako zeď přiléžící byla i tato věž postavena z menších kusův a roubíkův melafyrových, kteréž spojuje tvrdá malta, tak že veliké síly potřebí, aby se kámen odtrhl; mezi tím přimíseny jsou cihly a pískovcové kameny. Do věže chodívalo se vysokými dveřmi, jež byly pískovcem, nyní již částečně zvětralým překlenuty. Ve věži spatřují se otvory, v nichž byly trámy nesoucí podlahy a stropy. V některých jsou na konci ještě zbytky trámův, ovšem již zpuchřelých; než dosud se na nich poznává, že to dřevo bukové. Podlahy byly nad sebou dvoje, a tak měla věž tato kromě přízemí ještě dvoje poschodí. V přízemí byly sklepy, nad tím příbytky, v druhém patře bezpochyby veliká síň, t. j. největší a slavnostní světnice. Od této věže táhne se po skalnatém a strmém hřebeni v polovičném kruhu hrubá zeď, jejížto část při věži již se sesula. Ta část, kteráž jest při veliké věži, vystavěna jest z drobných kamenů melafyrových a má také otvory, skrze něž trámy prostrčeny byvše podlahy nosily. Druhá část zdi k jihovýchodu jakož i *věžka,* kterouž se končí, postavena jest z hrubých přitesaných pískovců; v každém z nich jest důlek, do něhož byl při stavbě hák zastrčen a tak stavivo provazy nahoru vytahováno. V této zdi jest střílna čili okénko ze vnitřku se rozšiřující nejen k obraně, nýbrž i k opatření potřebného, ač skrovného světla. Pozoruhodná jest skalka strmá, na níž stojí okrouhlá věžka, takořka ve vzduchu visíc. Ode zdi spojující obě věže jde kopec strmým spádem ke straně severní čili ke Ždáru.

---

[1]) Pomůckami Heber's Burgen III. 95 a Bradlec v Krakonoši 1881 na str. 86.



Bradlec od východu.



Bradlec.



Bradlec od západu.

Za velikou věží na sever jest skalnatý ostroh neveliký, na jehož kraji jde ještě kus zdi; ostatek spadl a rozvalil se po kopci. Krásné místečko jest tato skalka, neboť z ní lze přehlédnouti vnitřní stranu hradu, stromoví na svahu hory a krajinu na západ ležící. Od jejího konce až k vížce šla zeď, jak ukazují nepatrné její zbytky, ale ta se již dávno sesula, a kamene použili k stavení silnic. Vnitřek hradu, jak již řečeno nerovný a příkře se sklánějící, pokryt jest nad to mnohým kamením, tak že se po něm jen obtížně, a to s opatrností choditi může. Pod velikou věží spatřuje se ještě sklep z části zasypaný, k němuž vede malý otvor. Sklep tento jest sklenut do okrouhla kameny pískovými a tak, že zadní stranou ke skále přiléhá; z něho vedla prý chodba někam ze hradu, avšak její konec někde v lese již jest zasypán.

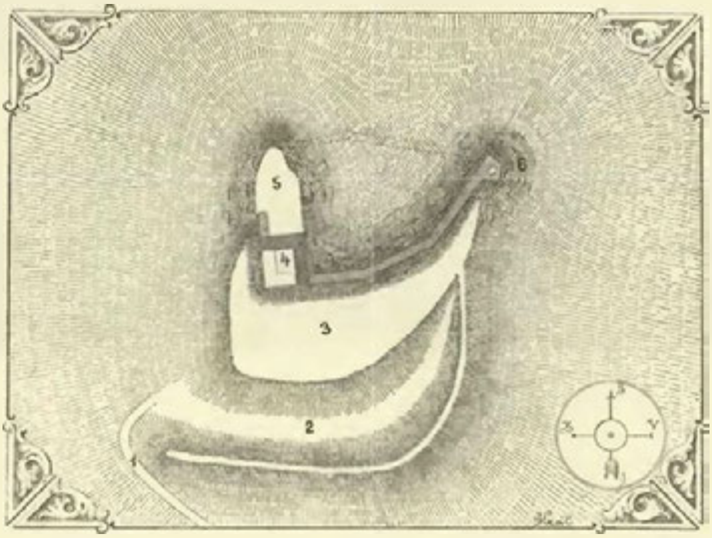
Bradlec tak jest zvláštního položení a založení, že mu jen málo rovných nacházíme. Skorem všude při starých hradech jest nějaký dvůr aneb rovné prostranství a není-li tak zvenčí, aspoň bývá uvnitř spojení vždy aspoň tak pohodlné, že se z části k části choditi může. Avšak u Bradlce jest jinak. Hlavní část stojíc na skalnatém bradle dílem jest nepřístupna, dílem se k ní zvědavci jen obtížným lezením dostávají. Že však tak nebývalo za oněch dob, samo sebou jest světlé a důkazů nepotřebuje. Nám se totiž zachovaly holé, a to částečné zdi beze vší armatury čili braní prsných, kteréž byly ze dřeva. Jestliže je ke zdem přimyslíme, obdržíme obraz tento: Do hradu a z něho jíti lze toliko po schodech dřevěných, z věže k věži se chodí po pavlačích dřevěných, tak že není třeba ani na vnitřní prostoru vkročiti. Kde nejsou pavlače, tu se nacházejí aspoň ochoze na zdech. A tak jest hrad přilepen na skále jako hnízdo orličí a může jej přemoci jediné hlad. A pevná záštita, kterouž hrad tento poskytoval, byla jedinou ochranou v dobách, kdež bezpečnosť osobní nejvýše byla žádoucna a kdež pro ni neváženo nepohodlí; jakmile však poměry tyto pominuly a lepší bezpečí nastalo, tu padl i Bradlec, byv opuštěn najednou.

Odkud hrad Bradlec své jméno vzal, pověděno již nahoře; bezpochyby kopec, na němž se dosud jeho zříceniny spatřují, před založením hradu tak se jmenoval. Založení toto samo se stalo ne-li v 13., zajisté na počátku 14. století. Panství Bradlecké tehda patřilo rodu Markvarticův a snad je držel Jaroslav z Turnova roku 1272—1289 jmenovaný, jenž měl čtyři syny: Havla Berana, Havla Rybu, Havla Houbu a Havla Kanovníka.[1]) Z těch první *Havel Ryba* z *Bradlce* byl ne-li zakladatelem, tedy aspoň prvním

[1]) Palackého děje I. b. 475 podlé Paprockého.

povědomým držitelem hradu našeho. [1]) Roku 1322 jej vedlé Havla z Lemberka poháněl Vok z Rotšteina, že mu pobrali platy jeho v Bystrém, Podmoklicích a Klimkovicích, a jako držitel hradu se jen jednou, a to roku 1323 připomíná. [2]) Soudí-li se podlé jména křestního, náležel k témuž rodu *Markvart z Jikve* a *z Bradlce*, kterýž byl r. 1325 od téhož Voka pohnán pro škody a loupeže, jež učinil v Ketni na koních, dobytku a všelijakém domácím nábytku. Po těchto pánech nacházíme v držení Bradlce pány z *Turgova. Půta* z *Turgova*, jenž se r. 1356 jako pán na Železnici vyskytuje, [3]) byl bezpochyby držitelem Bradlce, poněvadž se v pozdější paměti (r. 1379) Půtou Turgovcem z Bradlce nazývá. Je-li zpráva Beckovského pravdiva, že v ty časy císař Karel vedlé hradu Žampachu (r. 1356) hradu Bradlce, Potenšteina a jiných zámků v Hradeckém kraji pro loupeže dobyl, zajisté ho Půta darováním téhož císaře dosáhl, jehož milostí po ten všechen čas požíval.

Půta připomíná se v pamětech rozličných (r. 1362—1378) jako patron kostelů v Radimi a Nové Vsi a jakožto pán Bradlecký naposled r. 1379. [4]) Roku 1367 postoupil klášteru sv. Jiří zboží Nepolisské, začež obdržel tři vesnice u Jičína a některé jiné u Ústí nad Labem. [5]) Od roku 1391 drželi Bradlec páni z *Jenšteina*, neb toho roku připomínají se bratří *Pavlík* a *Vácslav probošt Týnský* jako patronové kostela Novoveského. [6]) Později vládl tu Pavlík sám, jsa muž zbožný, jenž následuje ducha času svého, hojná nadání okolním kostelům činil, jakož se zejména v dějinách Staré připomíná. Roku 1409, an kopu platu oltáři sv. Doroty v kostele sv. Jana v Staré ukázaný na zboží Benešově z Dětenic, na Letkově, daroval, nazývá se „na ten čas seděním na Bradlci.“ [7]) Synové jeho již za živobytí otcova drželi drahně zboží, [8]) kterýmž on i svoje odevzdav, v tichosti žil v Praze, kdez r. 1420 zemřel. [9]) *Vaněk z Jenšteina*, syn Pavlův a pán na Nístějce a bez pochyby také nějaký čas na Bradlci, byl člověk nepokojný, jenž z neznámých nám příčin vedlé mnohých jiných jemu podobných proti králi Vácslavovi válku zdvihl. Na západní straně zjednáno r. 1416 příměří, a příštího roku prý zakročeno proti Lomnici a Bradlci. Královský vůdce Hynek Jablonský ztekl záhy Lomnici, na níž zajal 18 mužů posádky. Déle než Lomnice odporoval mu hrad Bradlec ležící na vysokém a strmém kopci. An tudíž s největší opatrností a ohradou před zámkem ležel, obléhaní vidouce, že se dlouho brániti nemohou, tajně z hradu ucházeli. Než královští spatřivše je, 35 jich pochytali, hrad opanovali a škůdce do Prahy zavedli, kdež provazem na hrdle strestáni byli. Nepokojný Vácslav obdržel potom r. 1417, 18. srpna od krále svobodný glejt ke dvoru a přijat jest zase na milosť. [10]) Hrad Bradlec potažen jest ke komoře královské, a král Vácslav daroval jej s okolním panstvím králové *Žofii*, která jej s Lichtemburkem až do husitských válek držela. [11])



Plán Bradlce

Vysvětlení plánu: 1. Cesta ode Lhoty; 2. příkop; 3. dolní ohrada; 4. velká věž; 5. skalka; 6. věžka.

Roku 1421 opanovali kališníci napřed Lichtenburk, na němž byl královnin purkrabě Petr z Chlumu. Ten hradu postoupiv panu Krušinovi, vsedl na kůň a odebral se k Jičínu, aby se odtud dostal na hrad Bradlec. Zatím *Čeněk z Vartenberka*, jenž na ten čas Táborů se přidržel, jej zajal a před hrad vedl. S ním pak jal se hradu toho dobývati, a také ho dosáhl. [12]) Jak dlouho jej držel, není známo; po

[1]) Hawel de Bradelczie, Hawel Riba de Bradlcze. [2]) Tab. vetust. 328. [3]) Tingl, lib. conf. I. 25. [4]) Lib. conf. I. E 3—4. E 8. H 3. III. D 7, rel. tab. I. 458. [5]) Arch. bibl. Praž. [6]) Lib. conf. V. E 8. [7]) Lib. erect. VIII. f. 58. IX. [8]) Viz arch. č. I. 341. [9]) Lib. Nov. civ. Prag. 1411. L 14. [10]) Palacký III. a. 280 (Tomek děje Prahy III. 620). Asi v ty časy byl purkrabí na Bradlci Mikuláš z Čeňova (Arch. gub. C III. 647.). [11]) Snad patřil Bradlec královně již dříve a páni z Jenšteina byli jen zápisnými držiteli. Tomu by nasvědčovala pře královny s pánem Kumburským (Tomkovy Děje Prahy III. 548.). [12]) Vavřinec z Březové.



Bradlec.

něm držel Bradlec r. 1431 *Mikuláš z Valdšteina.* [1]) Když pravá držitelka hradu toho, králová Žofie, zemřela, král Zikmund pokládal sobě právo míti k hradu Bradlci jakožto zboží odúmrtnímu a právo své listem daným r. 1429 v Prešpurce v sobotu po hodu nanebevstoupení páně daroval *Hynku Krušinovi* z *Lichtenburka* za jeho služby, jmenovitě v boji proti kacířům českým. Nicméně Hynek proto, že Zikmund uznání v Čechách nedošel, Bradlec na ten čas opanovati nemohl; teprve když se dřevní řád vrátil po nastoupení Zikmundově, uveden jest Hynek ve zboží Bradlecké r. 1437 v sobotu po sv. Martinu úředníky dvorskými a odhádáno mu v 1300 kop. gr. [2]) I o něm se nemůže udati, jak dlouho Bradlec držel. V prostředku tohoto století mnozí nepokojní páni, nejvíce hejtmani a válečníci z předešlých válek zůstávali na hradech a s nich okolí škodili. Jako takové hrady, s nichž loupeže šly a jež v okolí Jičína ležely, připomíná Balbín Trosky, Hrádek (Husínůžku), Kozlov a Bradlec. Okolní panstvo pokojné, jež tyto svízele nějaký čas (r. 1442) trpělivě snášelo, konečně se vzmužilo a větší počet těchto hradů ztekli a pobořili.

Nějaký čas potom dostal se Bradlec v držení vladyk z *Mečkova*, kteří tu asi po celé panování krále Jiříka seděli a odtud se potom Bradleckými nazývali.[3]) První z nich byl *Vilém* z *Mečkova* a z *Bradlce*, který se r. 1450 proti Míšňanům vypravil. Nástupce jeho, *Vrbata* z *Mečkova* na Bradlci, připomíná se k r. 1474 jako svědek v jistém listě. [4]) *Vilém Tluksa Bradlecký* z *Mečkova* seděním *na Bradlci* měl manželku Marii Brtnickou z Valdšteina a ta porodila syna Hynka Bradleckého, jenž Bradlce již nedržel, než Holice se zbožím až do roku 1507. Ke sklonku téhož století držel Bradlec *Bohuslav Litevský* (ze Svinař?) jako opatrovatel *Štylfryda (z Kopidlna)*, k jehož výživě bratr jeho Zdeněk Loučenský peníze vydával. O to byla mezi oběma smlouva učiněna a Bohuslavovi Zdeňkem hrad Bradlec se všemi svrchky postoupen. Po nějakém čase vznikly rozepře mezi Bohuslavem a Zdeňkem. Tento vinil Bohuslava na soudě zemském z pobrání svrchkův, Bohuslav zase háje se pravil, že je pro Štylfryda uschovává. I nalezeno tu, aby Bohuslav Štylfryda opatroval, aby nouze netrpěl, a těch peněz i klénotů při sobě nechával, a to na ten způsob, kdyby Bůh Štylfryda neuchoval smrti, aby Zdeňkovi z toho všeho počet udělal a což by těch klénotů zůstalo, jemu Zdeňkovi jakožto bratru jeho navrátil. [5]) Hned potom držel Bradlec a Frydštein hrady *Vilém Zub* z *Landšteina*, an r. 1498 spravoval čtvrtý díl zboží Smiřického „Bradlcem hradem i tím vším, což k němu přísluší.“ [6]) Nedlouho potom dostal se Bradlec pánům z Valdšteina.

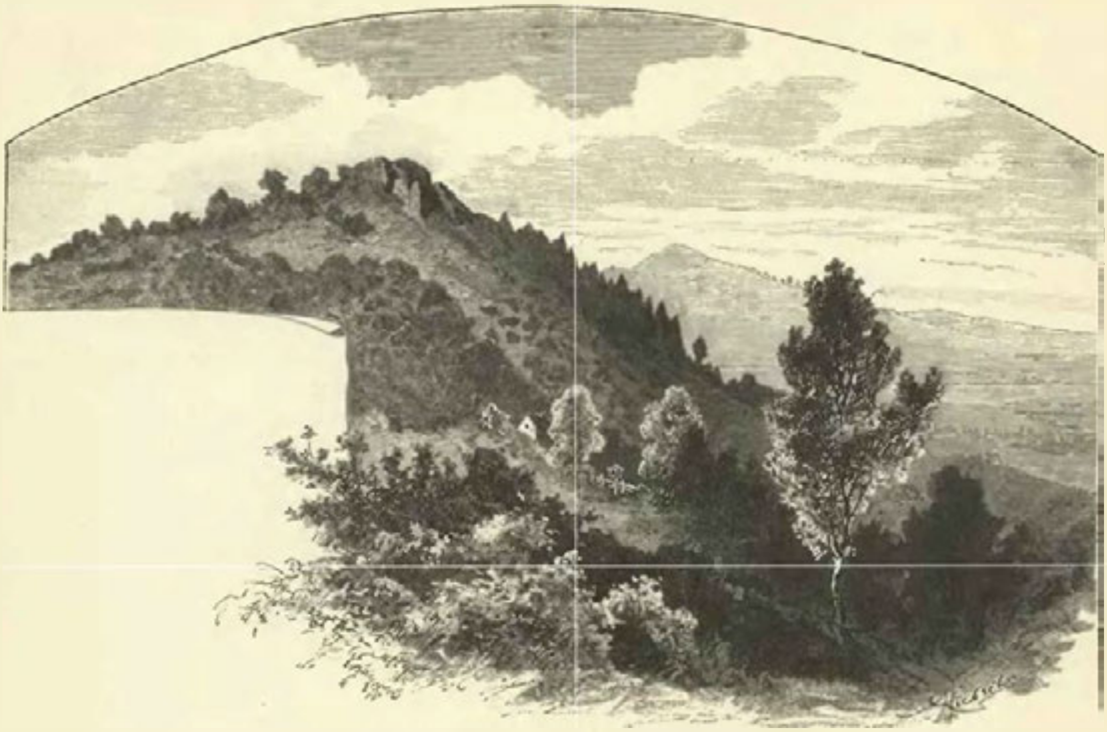
Jan z *Valdšteina*, sed. na Staré a Štěpanicích, rada soudu dvorského, jenž nabyl také Hořic a r. 1506 u vysokém stáří zemřel, snad již Bradlec držel. Z jeho čtyř synů držel Zdeněk Hořice, Vilém Lomnici, *Jiřík* z *Valdšteina* Bradlec a Jan záhy zemřel. [7]) Jiřík, jenž od r. 1510 několikráte se připomíná,[8]) ženat byl s Barborou z Boskovic a zemřel asi r. 1532. Tělo jeho pochováno jest v Sobotce.[9]) Dcera jeho Kateřina († r. 1560, 7. April) vdaná byla za *Zbyňka Cidlinského ze Sluh* (r. 1559, 4. Maj.). Synové *Jan* a *Albrecht* se r. 1533 o panství otcovské rozdělili. Jan dostal za díl úroky a lidi v Soběrazi, Robousích, Řehci, Lhotě Kacákově, Vrbici, Hradištku, Lhotě Veselské a v Žeroticích panství na dvoru pustém. Albrechtovi dostaly se Bradlec zámek se dvorem popl., Železnice tvrz se dvorem poplužným, chmelnicí pod tvrzí a jiným příslušenstvím, vsi Těšín, Lhota Bradlecká, Kuje, Bělá, Syřenov, Žďár celé a necelé, Roztoky a Ústí vsi pusté. [10]) Kromě toho držela máti jich Barbora ves celou Vrbici s částí Lhoty Veselské, Hradištka a Jičiněvsi a dvůr pustý Mostek, což synu svému Albrechtovi prodala. [11])

Albrecht rozprodal statek svůj po kusích. Roku 1538 prodal Novou Ves. [12]) Smlouvou r. 1539 dne 12. prosince učiněnou prodal zámek Bradlec, tvrz Železnici s městečkem, vsi Těšín, Lhotu, Kyje, Syřenov a Žďár *obci města Jičína* za 7400 kop míš. Slíbil jim zboží to ve dsky vložiti, pokud by však nešlo, klásti pánu jich *Mikuláši Trčkovi* z *Lípy*. [13]) Železnice vložena potom Jičínským, ale strany Bradlce stalo se opatření takové, že je obec panu Mikuláši postoupila. Tedy vložil Mikuláš hrad Bradlec s kusem rolí a štěpnicí, vsi Žďár a Kyje Mikuláši dotčenému za 644 kop gr. č. ve dsky zemské. [14]) Témuž prodal také r. 1540 zbytek, totiž vsi Bělou, Ústí, Svojkov a Roztoky celé i necelé, ale vše osedlé. [15])

Mikulášův syn *Vilém Trčka* z *Lípy* po smrti otce svého (r. 1540) přejal po otci hrad Bradlec a jiná zboží, jako Veliš, Smiřice a Kumburk a r. 1543 dal si Janem z Valdšteina na Březanech, poručníkem sirotka a statku n. Albrechtova, vklad Bradlce obnoviti. Vilím († r. 1569) držel potom Bradlec ke zboží Kumburskému a zasadil starému hradu smrtelnou ránu. Nebo že na něm ani páni panství ani jeho úředníci nebydlili, nebylo na opravení jeho nic vynakládáno a musil tudíž záhy pustnouti. Od oněch časů připomíná se všude jako pustý hrad, tak zejména ve vkladu r. 1608, jímž Jan Rudolf Trčka z Lípy prodal panství

---

[1]) Arch. II. 62. [2]) DD. 23 B 8; arch. č. III 501. [3]) Srovnej Paprockého o stavu ryt str. 224. [4]) Arch. Drážďan. a kapitoly Pražské. [5]) Rel. tab. I. 209—210. [6]) Rel. tab. II. 506. [7]) Mittheilungen d. Ver. f. G. d. D. XI. 243. [8]) DD. 41 f. 45, 167. Viz i DZ. 57. E 26—27. [9]) Jandera, Paměti Hořické 1724, 1728. Barbora leží u sv. Jakuba ve Star. městě Pražském. [10]) DZ. 6. E 8 a 45. C 22—24. [11]) DZ. 5. F o. Po smrti Albrechtově prodány ty vsi Mikuláši Bořkovi z Dohalic r. 1544. [12]) DZ. 3. C 30. [13]) Arch. Jičínský. [14]) DZ. 5. H 16. [15]) DZ 3. C 30. Albrecht zemřel v l. 1540—1543. Bratr jeho Jan byl potom pánem na Březanech. Albrechtův syn Jan mladší byl pánem napřed na Tuři, potom na Kyšperce, a zemřel okolo r. 1599 nazývaje se Janem nejstarším. S manželkou svou Kateřinou z Ronovce děti neměl, a tak tato pošlosť zhasla.



Hradiště na Železném vrchu nad Železnicí.

Kumburské, slove „zámek pustej Bradlec,“ [1]) a posléze se mluví v zakladací listině kolleje jezovitské v Jičíně (r. 1624), kdež se vypisují dopodrobna dědiny témuž klášteru darované, o lese, jenž jde „až k pustému zámku Bradlci.“ Pilný jezovita Balbín často zříceniny navštěvoval.

ŽELEZNICE HRAD A TVRZ.

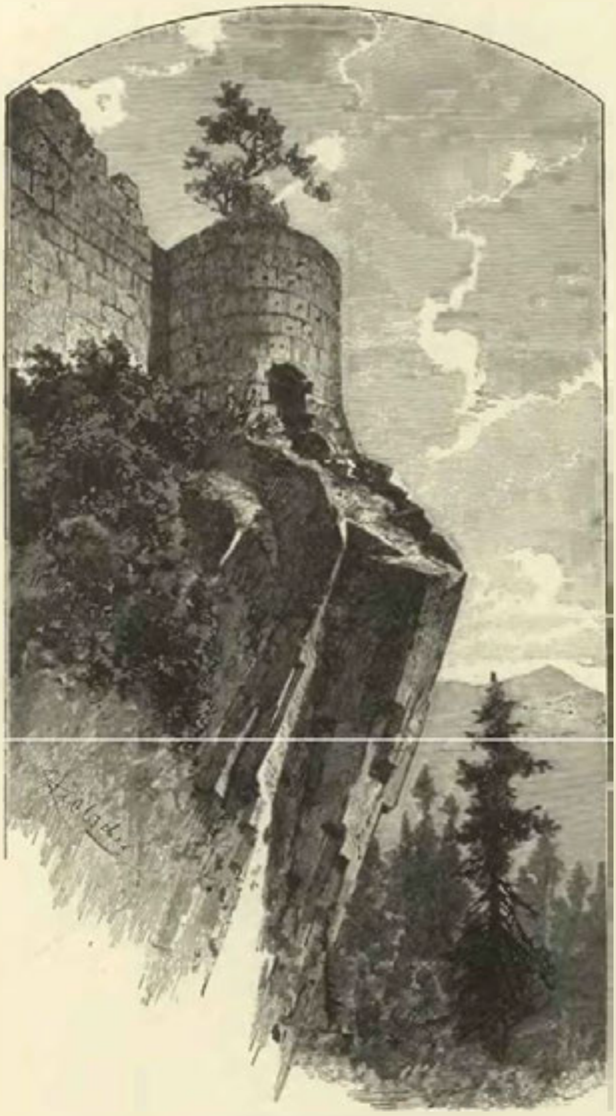
Dobrou asi hodinu sv. od Jičína leží mezi horami městečko Železnice, rozkládajíc se na ostrohu dosti vysokém a rozsáhlém tak, že kostel se hřbitovem na opyši, náměstí již na samém konci městečka jest. Položení toto svědčí o tom, že tu bývala osada od dávných dob, snad již od prvopočátku, když se první Češi v této krajině usazovali. Patrno z toho, že byla Železnice hradem, ovšem nikoli ve smyslu sídel středověkých, nýbrž osadou valy (jestliže byly) a ploty dobře ohrazenou. [2]) Také věž při kostele stojící, jejíž hrubé tělo ze štukoví postaveno jest, dobře se hodila k tomuto opevnění, jako poslední a bezpečné útočiště, a pověst dí proto dobře, že byla věž se hřbitovem pevností. Později byla v městečku tvrz, kteráž dokonale s povrchu zemského zmizela, avšak památka po ní přece zůstala.

V Železnici říká se jednomu stavení „na tvrzi“, hned níže slove jiné stavení „na zámkách,“ a přes cestu od nich stával před časy kostelíček sv. Trojice. Stavení na tvrzi jest nyní ze dřeva sroubené, asi 100 roků staré. Pod ním jest sklep s hrubými zdmi, jako bývalo v zámcích, pěkně klenutý s pěkně obroubenými dveřmi. Ve stavení dotčeném nachází se podobizna na plátně malovaná, představující muže silného těla v zeleném kabátě. Asi před 100 lety přišel obraz tento na světlo boží. Tehda vlastník toho

[1]) DZ. 134. C 16. [2]) Co psáno o Železnici v Pam. arch. (II. 270), zakládá se jen na domněnkách.

domu prolamoval z jiné strany vchod do sklepa a tu přišel na výklenek zazděný, v němž tato podobizna byla, od kteréžto doby visí obraz ve světnici. Pod sadem za tímto stavením jest také nějaký sklep, k němuž vchod dosud nebyl objeven.[1]) V 16. neb 17. století držela stavení toto rodina městská, kteréž odtud dali jméno Tvrzský.

Nade městem strmí Těšín čili Železný vrch, jehožto homolovitý vrchol se na všechny strany příkře sklání. Podklad jeho, totiž hora má k severu a západu strmé a vysoké boky, na nichž roste mladý les, k jihu na stranu k Těšínu jest svah nejvolnější. Podlé pověsti stával tu Železný hrad (německy již r. 1343 Isenberg), neb středověký hrad Železnice, čehož na důkaz jest val a příkop západní, jižní a jihozápadní bok vrcholu objímající, ač již mělký a rozrušený. Hrad tento měl touž způsobu, jako blízký Veliš, maje předně zavření horní, ovšem mnohem menší, nežli na Veliši, ale vždy takové, že tu veliký dům pohodlně státi mohl, a dolní zavření, do něhož ústí cesta nahoru vedoucí. Ale nelze ji až ke konci jejímu pronásledovati, poněvadž jsou severní boky zcela vylámány. Také horní hradiště jest žalostného podívání. Jest docela prolámáno od těch, kteří si z něho lom udělali, a zbytky hradu, které tu před lety byly, padly tomuto neblahému hospodaření v krajině Jičínské za oběť.



Vížka na Bradlci.

Pokud známo, byl nejstarší držitel Železnice *Ratibor ze Železnice* rodu neznámého, ale pán násilný, jenž roku 1318 mnohé vesnice v okolí poplenil.[2]) V pozdější době nacházíme rod, který se po Železnici psal, zejména to byli *Jarek ze Železnice*. Ten a Přech z Gutšteina jsouce r. 1343 poručníky mladého Načka ze Skalice, prodali zboží jeho Šumberské. Jarek držel r. 1356 Jablonec.[3]) *Vácslav* a *Bohuslav bratří ze Železnice* byli páni na Brodě Železném (r. 1363), z nichž onen držel roku 1366 Robousy a r. 1371 a roku 1374 se z Brodu aneb z Třebňouševsi, po sídlech svých, píše.[4]) Roku 1393 připomíná se *Vácslav Věrdunk ze Železnice* jako dobrodinec kostela Roprechtického a přítel pánů z Valdšteina,[5]) a *Jarek ze Železnice*, bratr tetěný p. z Lemberka, jenž vynikl r. 1399 jako úd jednoty panské, později i jako držitel Pecky, Semil a Lemberka.[6]) V jakém poměru se tito pánové k Železnici nacházejí, není nám známo pro nedostatek pamětí. Poněvadž se žádný z nich jako patron kostela zdejšího nepřipomíná, podobno k víře, že buď již Železnice nedrželi, aneb že měly hrad na Železném vrchu a městečko rozdílné držitele.

---

[1]) Podlé zpráv p. Bedřicha Tvrzského v Železnici. [2]) Tab. vet. 326. [3]) Lib. conf. ed. Tingl I. 15, rel. tab. I. 420, arch. Vratislav. [4]) Lib. conf. I. F 2. H 2. II. E 9. III. C 3 Snad sem patří také Jarek z Brodu r. 1361 (Lib. conf I. D 4.). Tento zemřel před r. 1392 (DD 13 f. 45.). [5]) Lib. erect. XII. f. 94. [6]) Arch. č. I. 61, lib. erect. XIII. a. f. 115. lib. conf. VI. H 11. I 10. I 12. O 18. Q 14.

Jako patron kostela zdejšího připomíná se totiž roku 1356 pan *Půta z Turgova,*[1]) týž, jenž se r. 1362—1379 držitelem Nové Vsi a spolupatronem kostela Radimského nazývá.[2]) Ano r. 1379 dne 3. června, když učinil se Zdeňkem z Radimě narovnání o podací Radimské,[3]) slove Půta ze Železnice řečený Turgovec. Tak se nazývá i r. 1387, jsa svědkem při obdarování kostela Miletínského.[4]) Těchto časů držel Půta také panství Bradlecké, od něhož Železnice drahná léta neodloučena. Hrad na Železné Hoře zanikl ještě v prodlení téhož století, a držitelé bydleli obyčejně na Bradlci.[5]) Pro nepohodlné bydlení na hradě tomto postavili si páni později tvrz v městečku. Když *Albrecht z Valdšteina* r. 1539 panství Bradlecké obci Jičínské prodal, vymínil si byt na tvrzi Železnické až do sv. Jiří následujícího roku. Avšak k postoupení celého panství nepřišlo, nýbrž Albrecht vložil Jičínským ve dsky pouze Železnici tvrz se dvorem popl., městečko s podacím, vsi celé Těšín a Lhotku se mlýny v Železnici a Lhotě.[6]) Od té doby patřila Železnice obci Jičínské.

LEVÍN HRAD.


Znak pánů z Levína.

Mezi Pakou a Olešnicí Levínskou táhne se horský hřeben, který se na dvou místech sedly prohýbá a skorem všude lesem porostlý jest. Na úpatí jeho při západním konci Olešnice a za vsí Podlevínem, totiž od této na oné straně hory vybíhá strmý ostroh, na němž někdy Levínský hrad stával. Jsa od ostatní výšiny příkopem oddělen, kromě toho na všech stranách valem a druhým vnitřním příkopem zavřen a nad to strmými stráněmi zpevněn, byl na onen čas sídlem velice tvrdým. Stará cesta, kterouž se k němu jezdívalo a chodívalo, posud jde volně do vrchu a točíc se před samým příkopem, jde podlé něho a pokračuje pak do lesa ke vsi Podlevínu. Přešlo-li se od té cesty přes příkop dvojí, vstupovalo se na *předhradí,* nyní jako celé hradiště lesem zarostlé, na němž se na severní a východní straně rozvalené hradby, t. j. náspy kamení a rumu spatřují. Na ostatních stranách náspů není, buď že již rozebrány před lety aneb že tu byly toliko dřevěné hradby. *Zadní hrad* oddělen jest od předhradí hlubokým příkopem a obsahoval stavení do trojhranu [illegible],

[1]) Lib. conf. ed. Tingl I. 25. [2]) Lib. conf. I. E 3—4. D 8. H 3. III. D 7. Srovnej ještě arch. č. III. 494 a Acta jud. 1376, 7 Febr. a 1379, 3. Jun. [3]) Acta consist. 1377 p. 255 Týž den se nazývá i z Bradlce. (Rel. tab. I. 458.) [4]) Arch. Drážďan. 4387. Potha de Zelezny. [5]) Jako patronové kostela zdejšího připomínají se r. 1399—1414 Pavel z Jenšteina, r. 1422 Jan a Vácslav odtudž. (Lib. conf. VI. A 5. VII. C 21. VIII. B 4. Srov. i lib. erect. VIII. f. 9.) [6]) Arch. Jičín. DZ. 5. H 17. Srov. i reg. 10. F. k. s. B 3.



Vysvětlení plánu: 1. Stará vozová cesta; 2. příkop oddělující hradiště od hory; 3. průlom v náspu; 4. příkop veškerý hrad objímající; 5. předhradí; 6. příkop zadní hrad oddělující; 7. obydlí páně; 8. dvorek.

založené, z něhož zbyly základy rumem a kamením zasuté. Pod ním k severovýchodní straně jest dvorek čtverhranný.

Jak se zdá, založen jest hrad Levín od potomka nějakého pana Pakoslava (r. 1239) a syna jeho Načerata z Brady, kteří lva na svém štítě nosili. (Viz str. 9.) A zajisté má týž znak *Naček z Levína*, který se r. 1333 dne 19. prosince v listu na prodej Kostomlat připomíná.[1]) Snad jest i zakladatelem hradu, poněvadž se r. 1318 Načeratem z Konecchlumě nazývá. Roku 1355 byl již mrtev, a vdova jeho Marta seděla na věně svém buď v Konecchlumě nebo jinde.[2]) Roku 1363—1375 seděl zde *Jakub* z *Levína* rodu neznámého, který měl druhý hlas podací kostelního v Olešnici,[3]) děle se oň s vladykami Žďárskými. Od roku 1380 seděl na Levíně *Zdeněk* z *Hustířan* jinak z Levína řečený, který se až do roku 1404 jako spolupatron kostelů v Olešnici a Poličanech připomíná.[4]) Snad jest on a *Zdeněk z Levína*, jenž byl r. 1421 přítomen na sněmě Čáslavském, jedna osoba.[5]) Roku 1449 seděl na Levíně *Petr* z *Kopidlna*, který držel s jednotou Poděbradskou,[6]) ač-li se tu nevyrozumívá Levín na Chlumecku. V 15. věku připojeno jest zboží Levínské k panství Kumburskému a hrad tak brzo opuštěn a zkažen, že se ani v zápisech 16. věku jako pustý zámek nepřipomíná.

KOŠŤÁLOV A OLEŠNICE.

Podlouhlý chlum, z části lesem porostlý, z části rolí a palouky pokrytý, vypíná se na východním konci Olešnice Košťálovské. Na něm stával hrad Košťálov nebo Košťál, jsa zpevněn nejen boky hory, na některých místech příkrými, a příkopy kolikerými, nýbrž i vodou, která se na úpatí hory dílem z rybníka někdejšího k severu položeného, dílem z potoků pod horou tekoucích rozlévala po bařinatých lukách. Poněvadž jest hora k západu a východu slunce příkrá, k severu a jihu táhlá, opatřeno podlé toho *umělé opevnění*. Severní strana překopána byla dvakráte a dvojím příkopem a náspem zpevněna. Vnitřní násep byl tam, kde docházel srázu hory, velmi rozšířen, poněvadž tu kromě srubu dřevěného umístěna byla studně, po níž zbyla veliká prohlubeň. Na jižní straně byly též dvoje příkopy a náspy, ale již je málo znáti, poněvadž místa ta na roli zorána a při tom příkopy z části zasypány jsou. Avšak nad to byl na této straně ještě třetí hluboký a ve skále vytesaný příkop, přes nějž se přicházelo *ku vlastnímu hradu*. Tento, podoby jsa čtverhranné, zavřen byl na všech stranách hradbami, z nichž zůstaly ještě zbytky. Rozdělen byl na dvůr a věžovaté stavení, z jehož ssutin zbyl kopec. V rohu jihovýchodním byla brána, chráněna jsouc dotčeným stavením věžovatým, a šla odtud cesta na dvůr, odkudž se přicházelo do dotčeného stavení buď řebříkem nebo dřevěnými schody. Na straně jižní ukazuje se místo kovárny.[7])

Prvními známými držiteli Košťálova byli páni z Valdšteina, a to z větve Lomnické, kteří drželi také Olešnici a Libštat, jako r. 1361 *Hynek* a r. 1364—1369 *Jarek z Valdšteina*.[8]) Nástupce jich byl *Zdeněk z Valdšteina*, jinak z *Košťálova* řečený, jenž r. 1374 kněze ke kostelu Olešnickému podával.[9]) Manželku měl Kačnu z Košťálova, jíž 100 kop věnoval na vsích Bystrém, Olešnici a Libštatě. Když pak r. 1388 aneb před tím zemřel, spadlo jmění jeho na krále, kromě věna dotčeného, kteréž Albert z Valdšteina a z Chotěšic vdově uchránil.[10]) Z dotčeného věna darovala táž Kačna (r. 1396) 4 kopy platu ve vsi „Olešnici pod tvrzí Košťálem“ klášteru Turnovskému.[11]) Avšak tehda byl již pánem na Košťálově *Petr Kštice ze Sloupna*, jenž přítomen byl při dotčeném nadání. Týž prodal r. 1407 na své části vsi Olešnice a dvoru poplužném tudíž 4 kopy platu Martinovi, faráři na Nové Pace.[12]) Roku 1414 vyskytuje se Petr jako pán podací kostelního v Libštatě a v rozmanitých zápisech.[13]) Roku 1433—1454 byl *Zdeněk ze Sloupna* seděním na Košťále,[14]) jenž končí řadu nám známých držitelův, neboť hrad Košťálský ke sklonku 15. století spustl a připojen jest ke zboží Semilskému. Roku 1514 zapsal Jan Svojanovský z Boskovic a na Skalách věřitelům a rukojmím svým, jichž bylo 19, panství Skalské a Semilské a také

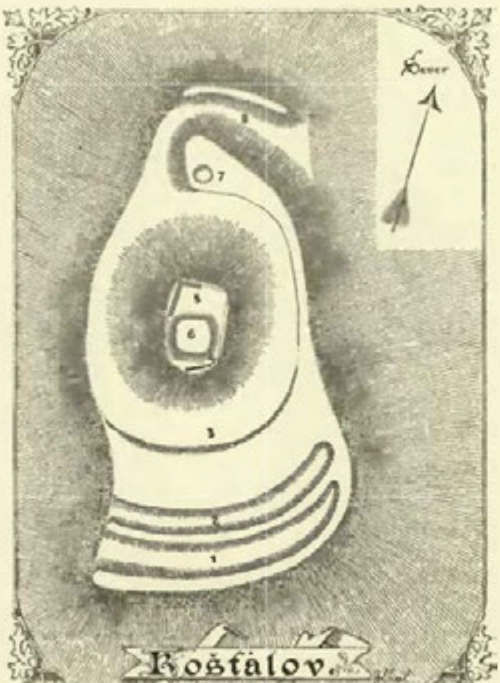
---

[1]) Arch. c. k. dvorský. [2]) Tab. vet. 218, 313—314, Tingl, lib. conf. I. 20. [3]) Lib. conf. I. F 5. III. C 11. [4]) Lib. conf. III. D 21. IV. B 18. B 12. V. Q 6. VI. E 15. DD. 13 f. 3 Roku 1404 připomíná se též ve smlouvě o Homoli. (Viz str. 66.) [5]) Archiv č. III. 227. [6]) Arch. č. IV. 19. Připomíná se r. 1468 Jindřich z Levína, ale neví se, z kterého. [7]) Srov. Pam. arch. VI. 305. Za laskavé provedení po Košťálově děkuji p. J. Raimovi, obchodníku a měšťanu v Lomnici. [8]) Lib. conf. I. D 2. F 6. II. B 7. Olešnice tato nazývá se v 15. věku „Olešnicí pod hradem Košťálem.“ [9]) Lib. conf. III. B 29. [10]) DD. 13 f. 9. [11]) Lib. erect. XII. p. 160. [12]) Lib. erect. V. f. 151. [13]) Lib. erect. IX. Q 2, lib. conf. VII. D 10, též v arch. Třeboň. [14]) Arch. č. III. 507, DD. 15 f. 39, 16 f. 10.

„zámkuov dvau pustých Něstějky a Košťálova.“ [1]) Páni Smiřičtí připojili potom zříceninu k panství Kumburskému.

V Olešnici pod Košťálovem nedaleko kostela jest pahrbek, jak znáti, uměle nanesený. Býval okrouhlý, ale kus jeho je odkopán a kus také založením sklepu na úpatí skopán. Okolo jsou louky, ale za oněch dob byly všude močály, jichž voda přítokem řeky Olešnice se občerstvovala. Není pochyby, že tu stávala tvrz. O prvotních držitelích Olešnice, pánech Lomnických z Valdšteina, již svrchu praveno. Olešnice tato nazývala se prvotně Olešnicí Soběhrdovou po panu Soběhrdovi z Lomnice, který žil r. 1323.[2]) Roku 1396 držela část vsi za řekou Olešnicí Kačna z Košťálova a zapsala ji Kačně a Domce pannám, tuším dcerám svým.[3]) Jiná část se dvorem poplužným patřila ke hradu Košťálovu.[4]) Také drženy některé platy ke hradu Kumburku.[5]) Pánem kostelní části byl r. 1408 *Jarek z Pecky* a po něm r. 1414 vladyky *Buzek* a *Čeněk ze Sloupna* odjinud *ze Mstihněvě* a *Václav ze Šlibovic.*[6]) O jednom z těchto soudíme, že seděl na tvrzi zdejší. Ostatní osudy Olešnice sbíhaly se s osudy hradu Košťálovského.

[1]) DZ. 249, B 23. [2]) Tab. vetust. n. 377. [3]) Lib. erect. XII. 160. [4]) Lib. erect. V. f. 151. [5]) Lib. erect. IX. Q 2. [6]) Lib. conf. VI. K 10, VII. D 5.



Vysvětlení plánu: 1. První příkop; 2. druhý příkop; 3. třetí hluboký příkop; 4. místo brány; 5. dvořiště; 6. místo obydlí; 7. široký násep s prohlubní studně; 8. zadní příkop.

TVRZE NA KUMBURSKU A RADIMSKU.

DŘEVENICE.

Po bývalé tvrzi Dřevenici není již ani potuchy, poněvadž poslední její známky při novém upravování dvoru a vystavení velikého pivováru, v němž se vaří pivo Kumburské, za své vzaly. Avšak památka nějaká z ní přece zbyla. Nade vchodem skladiště sladu jest znak rodu Šternberského a v koutě v levo dole ve stěně zazděný, avšak z polovice zakrytý kámen, na němž jsou dva otlučené znaky a zlomky nápisu: „nejvyšší sudí království Českého Afra z Chýnova“ [1]) (dolož: „Jindřich Berka z Dubé a na Dřevenici“). Páni Dřeveničtí drželi k tomu statku podací kostela sv. Petra a Pavla v Újezdě, kterýž stojí nade Stavem. Jestli tomu bylo od pradávna, tedy drželi Dřevenice r. 1357—1386 Straniš z Drahoraze a r. 1371 s ním Jan Kapr ze Střevace,[2]) neboť ti se připomínají jako patronové kostela tohoto. Roku 1393 vyskytuje se jako patron jeho *Otík z Labouně a z Dřevenice* a bratr jeho *Vítek*, farář Radimský, rodu Labounského. [1]) O Otíkovi jdou pak zprávy až do r. 1403; [2]) potom se vyskytuje již jako pán na Jičíněvsi a zemřel před r. 1437. S ním od r. 1396 připomíná se *Beneš z Dřevenice*, téhož snad rodu, o němž jdou zprávy až do r. 1409. [3])

Od r. 1429 připomíná se *Havel z Dřevenice* často v zápisech veřejných i soukromých, [4]) protože míval účastenství časté v tehdejších bojích veřejných. Za to, že se přidržel krále Zikmunda, obdržel zápis na vsi Chroustov, Osek, Dubečno, Dvořiště, kterých pak postoupil dceři své Anně a Jetřichovi z Miletínka. Roku 1440 byl na sjezdu Čáslavském, r. 1448 bojoval s jednotou Poděbradskou a byl tuším r. 1454 mrtev. Havel byl zapsal statek svůj r. 1414 *Benešovi,*

[1]) Viz program gymn. Jičín. z r. 1858. [2]) Tingl, lib. conf. I. 28, II. D 8, IV. B 2.

[1]) Lib. conf. V. J 3, R 6. Vítek dostal se r. 1403 do Dohalic (Lib. conf. VI. D 18.). [2]) DD. 14. f. 43, lib. erect. VI. f. 202, lib. conf. VI. D 18. [3]) Lib. erect. XIII. a f. 58, lib. conf. VI. D 18, J 18, L 11. [4]) Arch. gub. Viz dotčený program.



Vchod do sklepení na Kumburce (zvenčí).

strýci svému, a jistým osobám; přebyv pak všecky své zápisníky, zapsal po druhé statek svůj Anně, ženě své, Jitce, sestře, Janovi z Černína, vnuku, a *Benešì*, synu dotčeného Beneše, kteří se v ten statek uvázali. Ačkoli Beneš dotčený zapsal Dřevenici Anně, dceři Havlově a manželce Jana Košumberského z Chlumu, přece se ke statku tomu táhl, ale (r. 1465) při svou na soudu zemském propadl.[1])

Asi tehda a potom skoupeno jest ku Dřevenici drahně vesnic. Byly totiž na témž statku Dřevenice tvrz, dvůr popl. a ves, Studeňany, Stav a Újezd vsi celé, v Úbislavicích a Robousích dvory kmecí a Újezd neb Újezdec, ves pustá s podacím. Statek tento držel od r. 1511 *Jindřich Berka z Dubé*, nejvyšší sudí. Od r. 1533 až do r. 1537 držel také dům a dvůr v Jičíně, kterýž prodal r. 1437 syn jeho Heřman, pán na Žacléři a kumtor Lamberský.[2]) Jindřich byl předním původem vydání kroniky Hájkovy a zemřel r. 1541 dne 8. ledna. Tělo jeho pochováno v kostele sv. Víta.[3]) V držení statku toho následovali potom synové jeho *Zbyněk*, nejvyšší mistr Strakonický, *Zdislav*, *Zdeněk* zletilí a *Ondřej* a *Václav* nezletilí, držíce jej společně do r. 1553. Tu se rozdělili, při čemž vzal Václav jistou summu peněz a Zdeněk zboží Dřevenické, jak bylo svrchu popsáno. Když však se stal tento pánem na Rychemburce, prodal (vkl. roku 1560, 25. června) Dřevenici s příslušenstvím *Petrovi se Šelmberka* a *z Kosti*, jenž na tom zboží ženě své Lukrecii z Jandorfu 1250 kop gr. č. věnoval.[4]) Roku 1567 dne 3. května vložil ve dsky zemské pořízení takové, aby dotčená paní Lukrecie statku Dřevenického užívala do smrti své, a potom aby spadl na Zikmunda, Jana a Albrechta, bratří jeho, ovšem kromě věna. Posledním svým pořízením však zapsal téže manželce o 1000 kop více, poněvadž jej penězi ze statku Žacléřského zakládala, a odkázal jí všechny svrchky, nábytky, klénoty a drahé kameny na témž statku. Zemřel r. 1568 dne 15. července a pohřben ve Staré Boleslavi.[5])

Nápad na Dřevenici nešel podlé pořízení dotčeného, poněvadž Zikmund a Jan r. 1580 od něho dobrovolně upustili,[6]) a tak se dostala Dřevenice, když Lukrecie r. 1586 dne 3. ledna zemřela, druhému manželu jejímu *Bohuslavovi Křineckému z Ronova*.[7]) Od tohoto koupila *Kateřina Doninská z Donína* (r. 1588, 11. září) týž statek.[8]) Na paní tuto upomíná v kostelíku sv. Petra a Pavla kámen mramorový v pravo do stěny zasazený. Jsouť na něm vytesány v levo chlapec, v pravo děvče, a z každé strany nachází se znak purkrabí z Donína a pod nimi prázdné místo necháno patrně pro nápis. Zdali jest tu náhrobek aneb snad památní deska na osvobození od nějakého nebezpečenstvì, jak se souditi může z pověsti, nyní nelze rozhodnouti. Konečně prodala Kateřina r. 1596 tvrz Dřevenici s dvorem, pivovárem, mlýnem při tvrzi, ves, též dvůr ve vsi nedaleko od krčmy vystavený s ovčínem, dvůr a ves Robousy, dvůr, který se u kostelíka nově vystavěl,[9]) vsi Studeňany, Stav, Úbislavice, Újezd, Dolany, mlýny Tužinský a Stavský *Janovi Rudolfovi Trčkovi z Lípy* na Veliši, Lipnici a Kumburce.[10]) Tím se končí dějiny statku. Tvrz stála ještě r. 1608 a 1636.

RADIM.

Severovýchodně od Jičína jest kostelní ves Radim, na onen čas sídlo vladycké, nyní po zrušení dvoru poplužného na malé statky rozdělená. Část její hořejší patřívala v l. 1362 až 1378 buď ku Bradlci nebo k Železnici, jsouc majetkem Půty z Turgova, později ke hradu Kumburku.[11]) Když *Jan Kumburský z Vartemberka* o panství Kumburské přišel, podržel ještě část Radimě s podacím, vsi Tužim a Chvojiny celé a část Lháně, ale i to padlo na dluhy jeho. V letech 1408—1409 zapisoval dluhy na tomto dědictví, a když r. 1410 zemřel a Racek z Dvojic a Mikeš z Úlibic odúmrť po něm na králi si vyprosili, málo z toho po zaplacení dluhův obdrželi.[1]) Na druhé polovici Radimě, totiž dolejší, seděl od r. 1360 *Zdeněk z Radimě*,[2]) který učinil (r. 1379) s Půtou Turgovcem smlouvu o podací kostelní v Radimi.[3]) Roku 1395 byl již mrtev, a vdova po něm Anna darovala tehda ke kostelu Radimskému plat, který byla ve vsi Hubalově koupila.[4])

Ctibor z Radimě byl r. 1405 purkrabí na Kumburce a r. 1409 ve službách pana Jana z Vartemberka, za nějž ručíval.[5]) Od té doby nikdo toho jména se nevyskytuje v pamětech. Část vsi s podacím patřila r. 1413 ke zboží Úlibickému.[6]) I tato část přikoupena ke zboží Kumburskému, k němuž v 16. věku celá ves patřila. Tvrz Radimská připomíná se teprve r. 1608.[7]) Roku 1627 darována jest tvrz Radimská s rozsáhlým statkem k nadání *klášteru Kartouzského*.[8])

HEŘMANICE.

Nedaleko od Nové Paky jest ves Heřmanice, u níž také tvrz bývala. Tvrziště příkopem objaté a kamením pokryté posud lze znáti. *Petr z Heřmanic* jinak *z Kamenice* svědčil roku 1395, když byl nadán kostel ve Staré Pace. Roku 1414 žil *Václav Mašovec z Heřmanic*. Nějaký čas seděli na tvrzi zdejší vladykové z Doubravice. Poslední z nich *Zdislav Heřmanský z Doubravice* prodal Heřmanice tvrz a dvůr pustý *Mikuláši Kulovi z Chotče*. Od tohoto koupil Heřmanice dokonce spustlé r. 1549 *Vilém Trčka z Lípy* a připojil je k panství Kumburskému.[9])

VLKOV (?).

Jižně od Nové Paky blíže vsi Vlkova zdvihá se v lese vrch homolovitý z pískové skály a čediče složený, jemuž se říká někdy Zlámaniny, někdy Hrádek aneb Na zámkách. Bývala tu tvrz, jejížto poslední zbytky rozebrali r. 1813, když stavěli silnici blízkou, a tu přišli též na hlubokou studni. Poněvadž se tu po způsobu na Jičínsku obvyklém lámalo a lánalo, vybrán jest vršek tak, že z něho takořka jen slupka na severní straně zůstala. Zde lze ještě spatřiti vozní cestu, kterou se nahoru jezdívalo. Položení měla tato tvrz, stojíc na homoli osamotnělé, velmi výhodné. Zdá se nám pro blízkosť tvrziště tohoto ode vsi Vlkova, že tu seděli ti, kteří ves Vlkov drželi.

STARÁ PAKA.

Také v Staré Pace nachází se tvrziště jižně od kostela v bývalém rybníku. Jest to ostrob překopaný, jejž voda na všech stranách oblévala. Nyní tu stojí statek. Poněvadž osada tato od dávných dob k panství Kumburskému patřívala, nesnadno vypátrati, kdo na zdejší tvrzi seděl.

KONECCHLUM.

Od Hořic až k podhůří Jičínskému táhne se pohoří nebo chlum, na jehožto konci u paty ves Konecchlum nebo Konecchlumí, po své poloze vtipně pojmenovaná, leží. První nám známý majetník vesnice *Dalebor* (r. 1216—1220) byl sudím dvorským a pán králi svému věrný a oddaný, jehož po-

[1]) O pozdějších vladykách *Turských z Dřevenice* srovnej děje Tuří. [2]) Kniha Jičínská r. 1457 f. 282, 293 Ten tuším a jiný syn zahynuli v Uhřích. [3]) Veleslav. kalend. V poznámkách, které jsou v archivu Fyrštemberském, váže se tento Jindřich k větvi Jablonské, čehož prozatím ani nechválíme ani popíráme. [4]) Srovnej k tomu i zápis roku 1566 v DZ. 15, N. 16, kdež se Petr od bratří dělí. [5]) Pam. arch. II. 347. [6]) DZ. 16. B 9. [7]) Viz Hüttlovu kroniku Trutnovskou. [8]) Obvod jeho v dotčeném programu. [9]) Již není. [10]) DZ. 1084. Q 19 [11]) Lib. conf I. E 3. H 3. III. D 7. VI. D 18. E 7. L. 10. Roku 1403—1409 podával sem Jan kněze.

[1]) DD. 14. f. 145—148. Jeden takový zápis v Rel. tab. II. 36. [2]) Lib. conf. I. C 9. [3]) Acta jud. 1379, 3 Junii. [4]) Lib. erect. XIII. a 398. Viz i lib. erect. V. f. 2. [5]) DD. 14 f. 147—148, lib. erect. VII. 117. [6]) Rel. tab. II. 102. [7]) DZ. 134. C 16. [8]) Dobner Mon. I. 362. Viz potom na str. 109. [9]) Heber's Burgen I. 233, lib. erect. IV. f. 97. IX. Q 2. Beran, Děje N. Paky str. 20. DZ. 9, C 28 — D 3, 48. C 24, 85. J 6.

třebováno proto v důležitých jednáních. Syn jeho *Aldík* (r. 1218 až 1234) byl sudí a druhý syn (jak se zdá) *Dalebor* (r. 1234—1237) podkomoří.[1]) Po těchto drželi Konecchlum potomci Načerata Pakoslavice, zejména *Léva z Konecchlumě*, kterýž získal r. 1304 za hrad Bradu ves Štítary. Léva připomíná se ještě r. 1318 a vedlé něho *Načerat*, *Pakoslav* a *Heřman z Konecchlumě*, bujní a násilní zemané.[2]) Roku 1355 byli patrony kostela zdejšího *Jan z Verdeka* a *ze Žlunic*, *Jošt a Marta*, vdova po *Načkovi* (či Načeratovi). Po Janovi († r. 1376—1378) drželi Konecchlum vdova *Kuna* a syn *Mikuláš Verdek*, dělíce se o právo podačné s Ješkem Jasem ze Studeňan, avšak svornosti mezi nimi nebylo.[3]) Okolo r. 1397 připomíná se *Petr Šilhéř z Konecchlumě*,[4]) který držel jen část vsi. Roku 1407 založil sám druhý oltář Všech Svatých při kostele zdejším, jejž nadal platy v Libštatě a Soběrazi.[5]) Držitel druhého dílu *Hynek* zdědil po něm právo podačné dotčeného oltáře, kteréž měl ještě r. 1418, avšak k faře podával s ním r. 1411 *Příbík z Konecchlumě*.[6]) Jsa v lednu r. 1419 v kázni boží, odkázal úrok pro oltář N. n. vz. p. Marie v kostele Pražském, když však se pozdravil (v máji), daroval plat ten přece a poručil, aby po smrti polovice na stavbu téhož kostela a druhá polovice na kaplanství v Konecchlumě obrácena byla.[7]) Konečně se připomíná r. 1432 *Štěch z Konecchlumě*.[8])

Po celý ostatní věk nedostává se pamětí o Konecchlumě. Roku 1476 připomínají se *Aleš* a *Jan Vlk z Konecchlumě*, kteří drželi též Tošov a Skršice.[9]) Roku 1479 prodal *Bernart z Konecchlumě* dvůr svůj ve Lhotě a *Jindřich z Konecchlumě* prodal r. 1511 tvrz, dvůr, ves a podací v Konecchlumě s lukami na Chomucku *Janu Kapříkovi z Lesonic* za 500 kop.[10]) Tento koupil také Černín a zemřel před r. 1523, zůstaviv syny *Zikmunda*, *Alše*, *Jana*, *Jiříka* († j. r. 1524) a *Mikuláše*.[11]) Poněvadž byli synové pravými zbojníky, svornosti mezi nimi nebylo. Aleš, jenž měl se Zikmundem díl na Konecchlumě, dělal lidem Zikmundovým velikou škodu, dobýval se na ně do domů, kuřata a vejce jim bral, z domů je vyháněl, štěpy jim sekal, je bil, a ani Zikmund před ním bezpečen nebyl. Jan a Aleš rvali se v krčmě na Konecchlumě, a Zikmund také nebyl lepší, než oni.[12]) Zikmund nabyl později celé vsi a prodal tvrz Konecchlum r. 1537 *Martě z Kokovic* za 1250 kop.[13]) Synové paní Marty *Jindřich* a *Jiřík* bratří *Vojičtí z Nové Vsi* zastavili napřed Konecchlum (r. 1543—1545) Janovi Staršímu z Hodějova, ale roku 1560 prodali tvrz zdejší šmahem *Barboře z Kolomut* za 1200 kop.[14]) Nedlouho potom připojen Konecchlum ke zboží Kovačskému. Tvrz stála ještě r. 1586.

KOVAČ.

Pod Konecchlumem leží ves Kovač, v níž také tvrz zemanská bývala. Roku 1318 držel ves *Ota z Byšic*.[15]) Roku 1397 připomíná se *Bohuněk Šatlo z Kovače*.[16]) Jiný téhož rodu *Zdeněk* provinil se proti králi Vácslavovi, ale ten mu roku 1418 vinu odpustil.[1]) *Jíra Kovač z Kovače* seděl na Vinařích.[2]) *Jan Šatlo z Kovače* (r. 1422) byl dobrý hospodář, koupil r. 1447 Ujkovice a drahně jiných dědin, pro něž také meškání u soudů míval. Roku 1457 měl 70 let věku svého.[3]) *Zdeněk Kukš z Kovače* byl r. 1440 na sjezdu Čáslavském, a připomíná se také r. 1449.[4]) Pozdější osudy Kovače nejsou nám známy. Roku 1513 držel Kovač *Matěj Libák z Radovesic*.[5]) Později dostal se Kovač za díl bratrský a strýcovský *Hrochovi*, *Vácslavovi* a *Petrovi* bratřím *Bílským z Kařišova*, a ti prodali okolo r. 1530 tvrz Kovač se dvorem a ves, ve Třěnici, Lužanech, Chomutičkách a Robousích c. t. m. *Janovi Jilemnickému z Újezdce a z Kounic* za 1000 kop.[6]) V rodě Jilemnických[7]) zůstal Kovač až do r. 1584, neb toho roku prodali *Barbora Kobmhápová*, *Vácslav z Rychnova* na místě dětí svých s n. Johankou z Újezdce splozených, *Otík z Holovous* na místě syna n. Markétou z Újezdce splozeného, *Anna Kapounova* a *Kateřina* sestry z Újezdce tvrze Kovač a Konecchlum se dvory, ves Třtěnici, dvůr Chomutičky a část Lužan *Jaroslavovi ze Smiřic* na Kostelci za 25.500 kop míš. Od Jaroslava nabyli statku tohoto (r. 1586) bratří *Zikmund*, *Jaroslav*, *Ladislav* a *Albrecht ze Smiřic na Skalách*[8]) a připojili jej ke statku Úlibskému.

KAMENICE.

Na úpatí Chlumu leží ves Kamenice, při níž se veliký zámek, sídlo panství Kumburského nachází; ve vsi bývala tvrz. Roku 1318 připomíná se *Jan z Kamenice*.[9]) Roku 1395 měl tu nějaké dědiny *Petr z Heřmanic* odjinud z *Kamenice*.[10]) Vladyky z Vitiněvsi, kteří nějaký čas Kamenici drželi, nazývali se odtud *Kamenickými z Vitiněvsi*, ale z těch, kteří seděli na Kamenici, jen *Adama* (r. 1485) známe. Roku 1488 držel Kamenici *Jindřich Haugvic z Biskupic*.[11]) *Jan Otík* z *Labouně* prodal mezi lety 1520—1530 tvrz, dvůr a ves celou Kamenici *Janovi Bílskému z Kařišova* za 525 kop. Janovi synové velmi bujní, anobrž práči hlavní v okolí Jičínském zavalili soudům tehdejším drahně práce.[12]) Jeden z nich Mikuláš, odbyv bratry své, držel potom sám Kamenici, na níž r. 1547 manželce své Elišce ze Zap 1000 kop věnoval. Synové (?) jeho *Jan*, *Zikmund*, *Vácslav* a *Šťastný* prodali Kamenici r. 1559 *Janovi mladšímu z Újezdce* a *z Kounic*, po čemž schudli a v zapomenutí život svůj trávili. Od těch dob držena Kamenice k Úlibicům. Zámek nový postaven r. 1794.[13])

LUŽANY.

Východně od Úlibic leží ves Lužany, kteráž od nepamětných dob klášteru Strahovskému patřívala.[14]) Později byla veliká tato vesnice mezi několik držitelů rozdělena. Jednu část s kostelem měl roku 1360 *Zbud z Lužan*. Roku 1415 seděl ve vsi *Janek z Lužan*

[1]) Viz Erben. reg. a Palackého Děje I. b. str. 135. 444, 446 Aldík z Drahoraze žil r. 1294. [2]) Emler, reg. 872, tab. vet. n. 218, 313—314. Tingl, lib. conf. I. 20. Srovnej děje Levína na str. 201. [3]) Lib. conf. II. D 7, acta cons. 372 f. 120. [4]) Lib. erect. XIII. a. f. 74. [5]) Lib. erect. VII. f. 123, conf. VI. J 6. [6]) Lib. conf. VII. A 17. A 23. A 29. C 12. C 14. K 10. archiv bibl. Praž. (1415). [7]) Lib. erect. XI. f. 162. [8]) DD. 20. str. 174. [9]) Reg. 27. F. k. s. f. 78. Viz díl II. str. 71. a o Janovi níže při Mokřici. [10]) Rel. tab. II. 379. DZ. 6. A 16 [11]) Reg. 3 J. k. D 26. 4 J. k. B 15. 3 F. k. C 15. [12]) Reg. 5 F. hejtm. A 7. B 17. E 13. II. D 4. [13]) DZ. 54. B 5. 13. J 3. [14]) DZ. 83. G 16 a 13. K 7. [15]) Tab. vet. n. 22. [16]) Lib. erect. XIII. a. f. 74.

[1]) Lib. privil. Antig. civ. p. 122. [2]) Rel. tab. II. 237—239. Žil ještě r. 1427, avšak r. 1436 byl již mrtev a vdova po něm byla Zděna z Bělušovic. Jan Kovač z Vinar připomíná se r. 1454. (DD. 16 f. 15.) [3]) Rel. tab. II. 211, arch. č. I. 174. II. 465. III. 495. DD. 16 f. 65, 33 p. 252. [4]) Arch. č. I. 257, arch. Třeboň. [5]) Reg. 3. J. k. A 6. [6]) DZ 4. G 27, 8. A 13. [7]) Viz vývod při popise Jilemnice. [8]) DZ. 22. M 5, DZm. 235. R 19. [9]) Tab. vet. n. 313. [10]) Lib. erect. IV. f. 97. [11]) Arch. č. IV. 190, DD. 17 f. 14. C 10, 2. F. k. s. G 12, 15. [12]) DZ. 7. G 5. reg. 5. F. hejtm. I. B 16, 6. F. k. C 15 F 9, 10. F. k. K 14, půh. r. 1535 J 19. [13]) DZ. 8. E 15, 13. J 8. Srov. kn. grunt. r. 1561 D 28. [14]) Emler, reg. str. 1154.

Vývod Bílských z Kařišova.

Jan Bílský z Kařišova, hejtman Poděbradský 1511 † j. 1530

Jiřík † j. 1533 ⚭ Anna ze Semina	Mikuláš 1530—1547 ⚭ Eliška ze Zap	Jan Sezima 1530—1544	Hroch 1536—1556	Vácslav 1536—1578	Petr 1536—1566	Anežka ⚭ Václav Škorně ze Stranova

Synové Mikulášovi: Jan 1559—? 1589 | Zikmund 1559 | Vácslav 1559 | Šťastný 1559

Synové Jiříkovi: Jan 1536, 1540 | Mikuláš 1536—1544 | Burjan (Jindřich?) 1556

a část její patřila ke zboží Choteckému. [1]) Díl vsi s kostelem dostal se potom k Úlibicům. Jeden dvůr s několika selskými dvory patřil zemanům Konecchlumským. *Jindřich z Konecchlumě* prodav roku 1511 Konecchlum, seděl potom na dvoře Lužanském, jejž prodal roku 1545 *Elišce z Ledec*, manželce Jana, syna svého. [2]) Tehda postavena tvrz při tomto dvoře. Od Elišky koupila tvrz Lužany roku 1556 Dorota z Řebnic, kteráž byla chotí napřed



Albrecht Václav Eusebius z Valdšteina, kníže, Frydlantský.

Zdeňka Mladoty ze Solopisk a potom *Adama Kamenického z Vitiněvsi.* Tomuto postoupila roku 1562 tvrze Lužan s příslušenstvím i s loukou za Chomuticemi. [3]) U vysokém jsa stáří, prodal Adam zboží toto r. 1595 *Janu Královi z Dobrévůdy* za 2350 kop. Tento věnoval sice na Lužanech r. 1596 manželce své Kateřině z Ronova 750 kop, ale ještě toho roku prodal jedno své zboží dvůr pohořelý a ves Vyželec Beatrix Křinecké z Ronova a tvrz Lužany *Janovi Jiřímu Kulovi z Chotče* a na Okrouhlém. [4]) Jan Jiří učinil o statcích

[1]) Arch. bibl. Pr. a lib. erect. XI. f. 117, lib. conf. I. C 9. [2]) DZ. 7. G 13, 250. H 23. [3]) DZ. 12. C 11. DZm. 232. K 13. [4]) DZ. 27. P 24, 127. C 14, 1084 R 5.

svých r. 1602 pořízení takové, aby se Lužany dostaly manželce jeho *Anně z Pantenova* a statek Okrouhlou aby držela dcera Maruška. [1]) Držel ve vsi též dvůr Pavlatovský, jejž byl r. 1593 od Mikuláše z Konecchlumě koupil, ale ten prodal roku 1602 Elišce Vlkové z Nové Vsi. [2]) Dotčená Anna vdaná po druhé *Jestřibská* prodala r. 1613 na den sv. Marty hospodyně tvrz, dvůr a ves Lužany sirotkům po n. *Zikmundovi Smiřickém ze Smiřic* za 2675 kop gr. č. [3])

STAV.

Ve vsi Stavu severně od Dřevenice, na jejím západním konci zdvihá se na levém břehu potoka Orešky nevysoké tvrziště. K severu bylo v polokruhu příkopem obehnáno, nyní již do polovičky vyrovnaným a na roli obráceným. Tvrziště jest nevelliké, co by tu jen hrubá věž stála, avšak zbytků kamene a malty tu není. Snad tu stála věž dřevěná, neboť kusy trámů zde

[1]) DZ. 131, D 20. [2]) DZ. 176. J 25. Jan Jiří Vlk z Kvítkova prodal dvůr ten r. 1611 Dorotě Dohalské ze Zahrádky na Sobčicích. (DZ. 189. A 6). [3]) Kopiář Smiřický (87. B) v arch. gub. f. 215.

vykopány. [1]) O osudech vesnice Stavu, která v 16. věku ke zboží Dřevenickému patřila, není nám nic známo.

MOKŘICE (?).

Cestujeme-li od Stavu k východu, dostihneme v brzce silnice od Jičína k Nové Pace se táhnoucí, kdežto na samém kraji lesa starobylý kostelík ss. Petra a Pavla uhlídáme. Mijíce jej a jdouce k východu, přijdeme do rozsáhlého lesa, který se Chotěšovem nazývá. Ode vsi Studénky vine se k jihu hlubokým úžlabím nepatrný potůček k Lužanům. Na jeho východním břehu vyvstávají vysoké stráně hustým stromovím porostlé. Na jednom výběžku těchto strání k potoku se nachylujícím stávala tvrz, která k severu hlubokým příkopem oddělena byla. Malá prostora tvrziště poukazuje k tomu, že tu stála okrouhlá věž, jejížto základy posud patrny jsou, jakož se i kamení a opadaného vápna dosti nachází. Kámen prý rozebrán, když stavěli chalupy v Horních Lužanech. Lid jmenuje tvrziště toto „na starých zámkách." [2]) Název Chotěšov svědčil by ovšem o tom, že se tvrz tato nazývala Chotěšovem, ale spíše sem dopadá jiná osada ztracená, totiž *Mokřice*. Roku 1323 připomíná se Zbislav z Mokřic. [3]) Když zemřela Lída z Lužan, manželka starého Mokřice, saženo (r. 1462) na věno její právem odúmrtním, čemuž však tehdejší držitelé *Mikuláš* a *Jiřík* bratří z *Mokřice* odpírali. Výprosa tato dostala se napřed Vilému Krušinovi z Lichtemburka a od tohoto postoupením (roku 1464) Janovi z Konecchlumě. Tento si také vyprosil odúmrť po Janovi (starém) Mokřici. Ke statku patřily tehda některé dvory kmecí v Lužanech, dvůr popl. Mokřice a dva dvory kmecí pusté. [4]) Takovým způsobem připojen jest statek tento ke zboží Konecchlumskému.

U zadní role u Jablunky (mezi Lužany a Prosečí) od Starých Zámků hodinu cesty dále stávala prý také nějaká tvrz.



Vchod do sklepení na Kumburce (ze vnitř).

[1]) Program gymn. Jičínského r. 1858.
[2]) Program gymn. Jičínského r. 1858.
[3]) Tab. vet. n. 350.
[4]) DD. 16 f. 89, 23. str. 269, 270.

ÚLIBICE.

Asi pět čtvrtí hodin východně od Jičína leží ves Úlibice se dvorem, při němž za oněch dob tvrz bývala. Jak svědčí jméno její (od praotce Úliba), jest osada prastará, ale osudy její známe teprve od r. 1355, kdež ji drželi společně *Hynek z Valdšteina*, *Jan z Řehce* a bratří jeho. [1]) Roku 1365 byli patrony kostela zdejšího *Martin z Řehce*, *Petr* a *Václav* bratří z *Úlibic*, sirotci po bratru jich a *Vochek z Libuně*. Po nich následoval *Mikeš z Úlibic*, jenž se od r. 1397 jako patron kostela zdejšího a potom častěji jako držitel rozličných dědin okolních, smírce rozkvašených sousedův a svědek v jednáních soukromých připomíná. [2]) Jsa šetrný hospodář, držel kromě tvrze, dvoru a vsi Úlibic i díly vesnic Řehce, Radče, Radimě, Chvojného, Tužína, Nemojčevsi a Hubalova s trojím podacím kostelním v Úlibicích, Radimi a Nemyčevsi. Ve příčině těchto dědin spolčil se r. 1413 s Janem Ohništkem ze Smidar. Roku 1421 sedal s jinými na sněmě Čáslavském. [3]) Bojovav konečně s pány proti Žižkovi, zemřel smrtí hrdinskou r. 1423 pod kostelíkem sv. Gotharda. [4]) Smrti jeho želela vdova Anna.

Mikeš měl již r. 1413 „drahně dětí," z nichž však jen některé dcery známe. [5]) Jedna dcera Anna († j. r. 1454) měla za manžela Otíka ze Vřeskovic, druhou dceru Dorotu měl *Beneš z Hustiřan* a z *Mokrovous*, kterýž ujal zboží Úlibské. Přes odpory svých přátel prodal dvůr a ves Úlibice s příslušenstvím, zejména podací kostelní, kuchynky nebo rybníčky, rybník Maňanovský pod Chlinovníkem, mlýn a dva dvory v Řehci *Věnku Černínovi z Černína* za 870 k. [6]) Z Úlibic vytáhl nový pán r. 1448 s vojskem Poděbradským k městům Pražským a r. 1450 vytáhl s panem Jiříkem proti jednotě Strakonické. [7]) Roku 1454 vyprosil si odúmrť po n. Mikšíkovi a

[1]) Tingl, lib. conf. I. 22. [2]) Lib. conf. I. G 3. V. Q 16. VII. B 21. Lib. erect. VII. f. 123. Mikšova sestra Anna byla manželkou známého Racka Kobyly. [3]) Lib. erect. V. f. 2. VI. f. 123. VII. 152. X. K 4. DD. 20 f. 66, rel. tab. II. 40, 102, arch. č. III. 227, 483, arch. bibl. Pražské a Třeboň. (1414, 4. Octb. Hist.) [4]) Theobald. [5]) Rel. tab. II. 177. Viz i I. 119—120. Snad měl jednu dceru *Petr ze Žlunic*, jenž r. 1429 seděl na Úlibicích. (Arch. gub. C III. 647.) [6]) Ibid. 250, vlož. teprve r. 1454. [7]) Čas. Mus. 1827 c. 83, arch. Třeboňský.

sestře jeho Anně Ctibor Kačice ze Svojkova, ale na soudě dvorském práva nedovedl. [1]

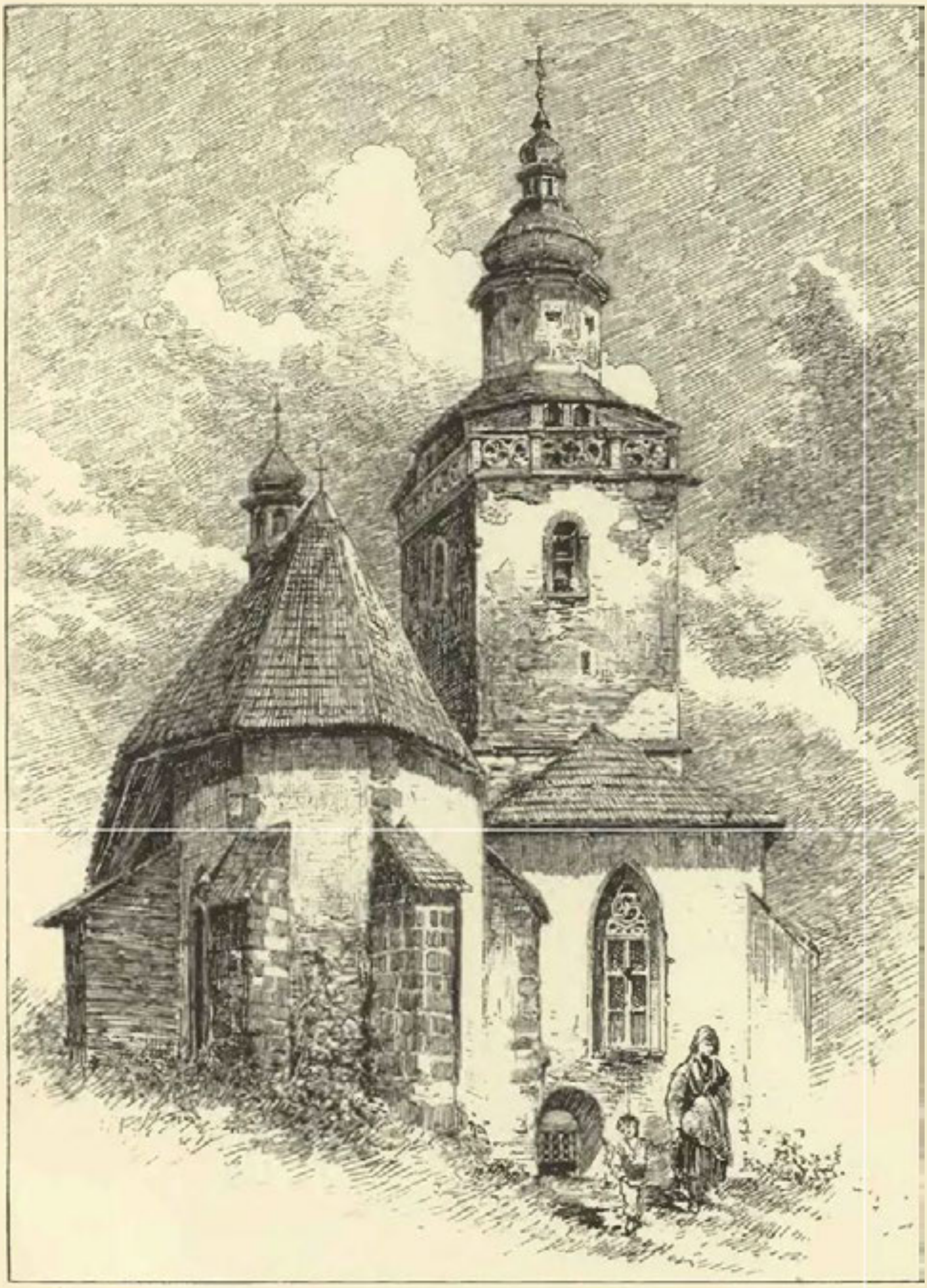
Na počátku 16. věku seděl na Úlibicích *Petr Otmar z Holohlav.* Týž prodal r. 1527 panu *Albrechtovi z Újezdce* a *z Kounic* Úlibice tvrz se dvorem popl. a ves celou, v Lužanech a Řehci c. t. m. s podacím v Úlibicích a Lužanech za 2500 kop. [2] Když potom Albrecht zemřel, ujal se Jan starší z Újezdce sirotků, kteří byli po Albrechtovi zůstali. [3] Nejstarší z nich Jan dosáhnuv r. 1549 let svých, poděkoval poručníku svému a spravoval sám Úlibice. Roku 1555 oddělil se od bratří svých druhý bratr Adam, vzav za díl svůj jistou summu peněz. [4] Ostatní dva bratří *Jan* a *Jindřich z Újezdce* prodali r. 1558 dne 15. srpna „tvrz Úlibice se dvorem tu při tvrzi“ a ves s kostelem, díl vsi Lužan s kostelem a dvorem pustým shořalým, Lhoty díl, Proseč a Studénku vsi celé *Bedřichovi z Valdšteina* za

[1] DD. 16 f. 15, arch. č. I. 432.
[2] DZ. 44. G 17, vlož. po druhé r. 1544. (DZa 8. A 2.) Srov. reg. 3. F. k. D 3.
[3] DZ. 9. A 19.
[4] DZ. 12. B 19.

6900 kop gr. č. Od Bedřicha koupil pak Úlibice r. 1568 *Jindřich Smiřický ze Smiřic* a na Skalách. [1]

Po smrti Jindřichově dostal Úlibice za díl svůj druhý jeho syn *Jaroslav Jan*, pán „hned z mladosti své náchylný ke všem chvalitebným ctnostem a panským skutkům, do cizích zemí se projížděje, světských příběhův zkoušel,“ a jsa několik let v zemi Tyrolské při arciknížeti Ferdinandovi, témuž ve mnohých věcech platných sloužil, až potom navrátiv se do Čech při dvoře císařském jako čìšník trval. I tu měl „jakožto pán k jednomu každému přívětivý, postavy krásné a spanilé“ lásku velikou a přízeň. A hle! když šťastně, ač s mnohým nebezpečenstvím, mnohé krajiny projel, tu teprve ve vlasti milé to štěstí zrádné v neštěstí se proměnilo. Krásný mládenec miloval frej a proto přišel ke zkáze. Roku 1588 nalezen jest na Malé Straně maje hnáty spřerážené, od čehož kolikýsi den zemřel. [2] Úlibice zdědili po něm bratří jeho, napřed *Albrecht Vladislav* († r. 1602) a potom *Zikmund* († r. 1608). Za tohoto připojeno Úlibsko k panství Kumburskému. [3]

[1] DZ. 53. E 19, 16. F 3 a 58. O 29. [2] Paproc. o st. pan. 321. Dačický I. 163. [3] Viz Bílkovy Děje konf. na str. 536.



Kostel v Hostinném.

HOSTINNÝ A NOVÝ ZÁMEK NAD OLEŠNICÍ.

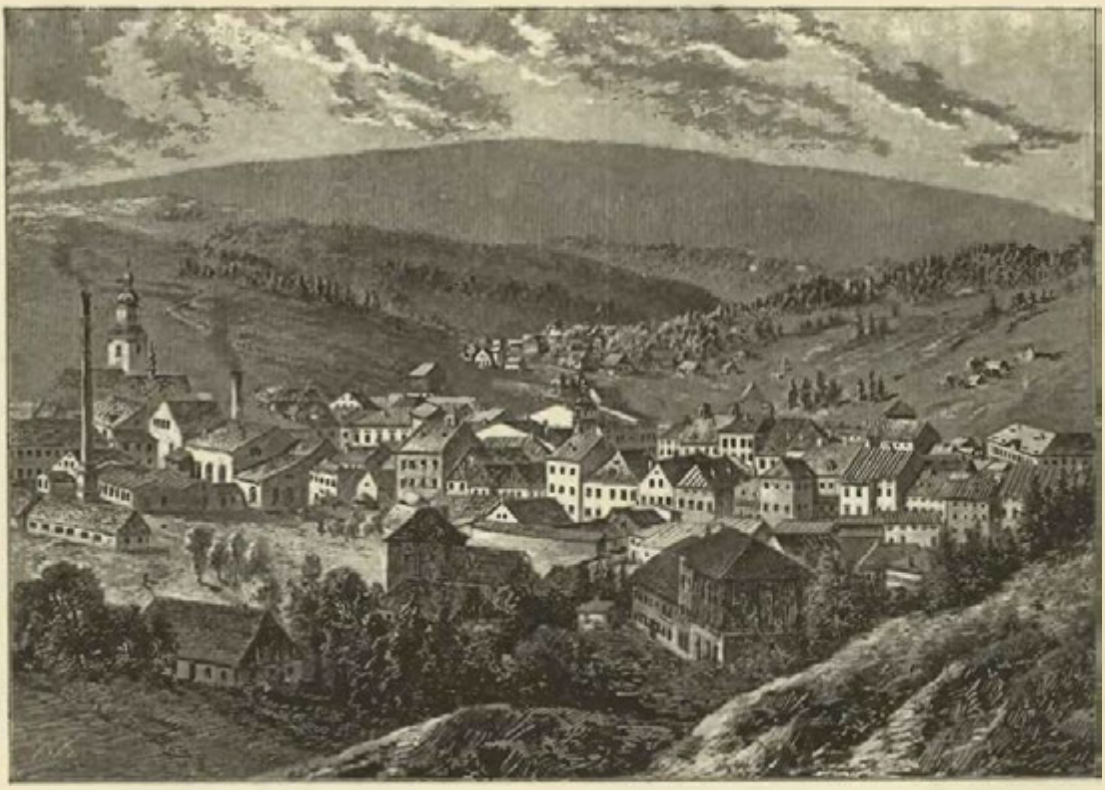
Z měst severočeských došel Hostinný záhy velikého rozkvětu, který i za naší paměti neustal; proto se tu spatřují známky minulé i nynější zámožnosti, staré ctihodné s moderním veselým. Město vnitřní jest starožitné, náměstí zdobeno podloubím. Zrak příchozího zabírá zvláště stará radnice a její věže, na níž stojí v rekovské síle známí obři Hostinští, dva vojáci v odění římském, štíty držíce. Na západní straně města vedlé kostela z části starého, z části nového, ale věží znamenitě pěknou ozdobeného stojí bývalý zámek pánů Hostinských. Od r. 1836 přestalo býti stavení toto zámkem, byvši již před tím přádelnou, a přeměněno na papírnu; co ustavil železný věk, toho dobře může použiti věk papírový. Na ten čas vyhlíží stavení to zvenčí tak, jako se popisuje již r. 1684; jest čtverhranné, 2 poschodí vysoké, zavírající dvůr, za ním jest stavení (jak smýšlím) později přistavené. Na ten čas není na tom stavení nic starého, kromě některých zdí, a nelze ani poznati z nynějšího jeho stavu, kde byly které části, jež se ve starých pamětech připomínají. [1])

Jižně od Hostinného na samém konci dlouhé vesnice Olešnice stojí *Nový Zámek* na pahrbku nevysokém, stromovím tak zastřený, že není viděti nic jiného, leč báň zámecké věže. Podobá se v té příčině mnohým sídlům moderním, zastřeným očím smrtelníkův, u nichž zakryt jest veškerý půvab těch a takových stavení, hmotnosť, rozmanitosť i ozdobnosť jich. Pocházeje založením svým z doby, kde se starodávné tvrze opevněné měnily v pohodlná a prostranná sídla, snadno se dal také přeměniti v nové neveliké, ale úpravné sídlo. [2]) Proto scházejí také mnohé věci, kteréž náležejí nutně k pevnosti. Jest sice dosud znáti předhradí, k němuž cesta jde mezi stinnými stromy, a před lety tu bylo vídati příkop a násep zavírající je na jižní a východní straně, kde jest sklon pahrbku volnější. První i druhá brána scházejí. První brána bývala při severovýchodním rohu zámku a dotýkala se malého stavení, kdež před časy vrátný (při zemi) a písař (v patře) bydlívali. Druhá brána bývala bezpochyby u šestihranné věže, která sesiluje druhý roh zámku na jeho východní straně. V této věži nachází se kaple posvěcení sv. Jana Nep. Zámecké stavení založeno jest do tří křídel pravoúhelně se sbíhajících, tak že prostřední jde od severu k jihu a ostatní dvě k východu vybíhají. Severní k východu vybíhající křídlo má na rohu jihovýchodním dotčenou věž. Před několika lety byly jen některé pokoje pro vrchnosť vyhrazeny, v ostatních byly kanceláře a bydlili úředníci. [3]) Mezi dotčenými křídly jest prostranný dvůr, z něhož se skrze zámek klenutým průjezdem do druhého dvora přichází.

Dějiny města Hostinného sahají do pravěku. [4]) V dobách kritickému zraku nepřístupných byl tu staroslovanský hradec hned při počátku pomezného hvozdu. Soběslav I., kníže, takovým místům

[1]) Roku 1507 rozeznávají se ve tvrzi dům ke kostelu a dům k městu, kromě toho připomíná se příkop, po němž dávno není potuchy, pekárna, kuchyně, parkán a nějaká bašta při příkopu. (DD 63 str. 69—75.) Popis tento doplňuje se v dílčí ceduli r. 1590, kdež se mluví o straně zámku ke kostelu a příčním domě, v němž byly kuchyně a pekárna. Konice bývaly za zámkem. U fortny (která šla do dvoru poplužného) bývala světnička, před ní zahrádka kořenná s předhradím a příkopem. Do města chodilo se ze zámku branou. Část zámku byla stará, část přistavena. Jako zvláštnosti připomínaji se kašna (na dvoře) a dva parkány pro chování psův.

[2]) Není mi bohužel možno popsati zámek bedlivě tak, jak vyhlíží dnešního dne, poněvadž mi nedovoleno, abych se jen zvenčí na stavbu zámku podíval. Z těch příčin musím se obmeziti pouze na popis, který si napsal dobré paměti A. Maloch asi před 40 lety. [3]) Roku 1684 byly pod tímto stavením 4 sklepy a lednice, v přízemí byly místnosti vesměs klenuté, nad tím byly světnice a nad nimi několik podkrovních světnic. Při tom byla stání na 12 koní. (DZ. 31 J 16 atd.) [4]) Pomůcka: Dr. Carl Leeder, Beiträge zur Geschichte von Arnau. (Mittheilungen d. V. f. G. d. D. XI. Jahrgang 13, 41, 242. XII. Jahrg. 41.



Hostinný.

obzvláštní pozornosť věnoval. Předvídaje různice a zmatky Polské, jež nastati měly po smrti Boleslava Křivoústého († r. 1138) skrze jeho syny, záhy pečoval o lepší ochranu Polského pomezí České říše. Roku 1139 přišed do těchto krajin, zdržoval se na dvoře Chvojně (snad dnešním Dvoře Králové) a kázal obnoviti Hostín hradec. Tu postižen byl nemocí smrtelnou dne 17. prosince r. 1139, pročež nesli jej do nově vystaveného hradu, kdežto s pobožnou důvěrou a oddaností křesťanskou připravoval se k smrti. Po mnohém trápení zesnul konečně na Hostíně dne 14. února r. 1140 v náručí milované manželky své Adléty, kteráž potom, hořem jsouc sklíčena, dne 15. září následovala za ním do věčnosti. Tělo jeho přivezeno jest na Vyšehrad, aby tam odpočívalo vedlé otce Vratislava i matky Svatavy. [1]) Tímto Hostínem není míněna naše tvrz, pocházející z pozdějších dob. Památka místa, kde tento knížecí hradec stával, nevyhynula ani po 300 letech, ještě r. 1400 se v jisté listině Kopec řečený Burgberg připomíná.

Za časů Přemysla Otakara II. počaly se poměry v okolí zdejším valně měniti. Král ten kraj Úpský, ke kterému i Hostín dříve patříval, Němcům odevzdal právem německým. Statky zde se nacházející učiněny manstvími, a držitelé jich jakož i města Trutnov a Dvůr scházeli se na manském soudě v Trutnově. Tehda asi povstalo město Dvůr a místo původního hradce Hostína povstalo město panské.

Od krále Jana dán Hostinný a sousední Hradiště Choustníkovo jako ušlechtilé manství *Půtovi z Turgova,* [2]) jak již vypravováno na str. 75. a 76. Půta se potom králi cizince milujícímu s největší horlivostí přivětil a sloužil také nástupci jeho císaři Karlovi. Ostatně byl naproti sousedům svým nepokojný; od Voka z Rotšteina pohnán jest r. 1318 vedlé jiných škůdců do soudu zemského pro škody, jež učinil na Lhotě, a Vok obdržev za právo na soudě zemském zveden jest r. 1325 na dědiny Půtovy Hradištko, Olešnici a Hostinný. [3])

S Půtou držel Hostinný *Jan z Turgova,* syn jeho, jenž r. 1354 založil oltář sv. Kříže v kostele Hostinském. [4]) Jestliže máme tudy patrné známky, že patřilo panství Turgovcům, tím méně si můžeme

[1]) Palacký, I. b. 22—23, Scrip. rer. Boh. I. 329. [2]) Reg. III. 118. [3]) Tab. vetust. 313. [4]) Libri conf. I. 22, 83. Borový, lib. erect. I. 16. Jan ještě 1359 vládne nad Hostinskem, r. 1367 nacházíme jej, an činí změnu s klášterem sv. Jiří. (Arch. bibl. Praž.) Držel Smidary. (Arch. č. II. 342.) O bratru jeho Půtovi srov. děje Hradiště, Bradlce a Železnice a Arch. č. II. 349.



Kozlov.

vysvětliti, proč r. 1359—1377 osoby jiného rodu v Hostinném práva vrchnostenská provozovaly. *Purkart, purkrabě Magdeburský*, hofmistr královský, jenž Hostinný s panstvím držel, dovedl toho u arcibiskupa Arnošta, že potvrdil r. 1359 nadání oltáře sv. Kříže Turgovci učiněné. Zdá se tudíž podlé toho skorem, že všichni držitelé 14. století měli panství jaksi v zástavě s manskou službou. Purkart, muž svého času vážený, jenž císaře na všech cestách doprovázel a všech důležitých jednání svědkem byl, pocházel z rodu hrabat z Hardeka, byl zasnouben s Annou z Gleichen a zemřel asi v letech 1374—1377. Před r. 1365 přešel Hostinný v držení *Bolka, knížete Opolského.*[1]) Pečeť jeho, jako pána města, jest přivěšena k listu r. 1375 svědčícímu na prodej nivy u Labe; r. 1377 týž Bolek ve světnici hradské („auf dem hause in der swetnicze) potvrdil smlouvu, jíž Mikuláš Kolínský a Volfhart z Chotějovic prodali právo krčmy, řemesel a j. měšťanům Hostinským.

Hostinný se po roku 1383 zase nachází v držení Turgovcův. Z rodu toho žili tehda *Henslin* (svrchupsaný Jan) a *Půta* bratří z *Turgova* a Henslinův syn *Vilém.* Henslin s volí týchž spoludržitelů prodal r. 1383 na bílou sobotu měšťanům lán a mlýn Lautermühl v Hermansifách, jinou listinou téhož dne danou prodal jim Forberk svůj před městem, třetím pak listem povolil, aby o statcích svých svobodně říditi mohli. Téhož roku také podával Henslin nového faráře ke kostelu Olešnickému.[2]) Všichni tito páni ještě několik let potom panství spravovali, roku 1386 prodali opět lán v Hermansífách měšťanům Hostinským. K oltáři sv. Kříže v kostele zdejším podával kněze r. 1389, 9. prosince sice Vilém sám,[3]) dav již před tím (r. 1388) jisté pole ke kostelu zdejšímu, potom ještě vykonává vše ve spolku s otcem. Nebo r. 1393 v pátek po nanebevstoupení páně napsati kázali list na potvrzení fojtství v Hostinném, a r. 1396 v pátek před sv. Benediktem slíbil Henslin, že chce měšťany při právích jejich zachovávati, a konečně r. 1400 prodal měšťanům kopu úroku ročního na dědictví, „jež leží při hoře hradské“ (an dem burgberge), za 15 kop gr. Mimo to se kolikráte účastnil jednání soudu zemského, na němž v těch dobách zasedal. Roku 1398 držel Henslin i Heřmanův Městec a Mrdice.[4]) Oba páni Turgovští zemřeli brzy po roku 1400.

Po smrti obou pánů bylo panství Hostinské rozděleno. Město Hostinný držel ještě r. 1414 *Hynce* neb *Jindřich z Rederu. Anežka z Visemburka*, vdova po Vilémovi, vládla na Olešnici v letech 1403—1408,

[1]) Lib. conf. I. G 6 připomíná se jako patron v Olešnici a též r. 1369. (II. B 7.) [2]) Lib. conf. B 18. Viz i lib. erect. XIII. a. f. 10. [3]) Libri conf. IV. B 15. V. Q 6. [4]) Arch. č. I. 430 a našeho díla 178.

držíc ji bezpochyby v zástavě věnné.[1]) Druhou část, a to jistě Hermansífy, držel *Jan Krušina z Lichtemburka* od r. 1402,[2]) jsa spolu pánem na blízkém Hornšperce. Zemřel okolo r. 1407, zůstaviv znamenité statky své synům *Hynkovi, Jankovi* a *Alexandrovi*. Ti učinili r. 1415 smlouvu s Trystramem z Rederu a jeho strýci a přátely i na místě Hynce z Rederu a dětí jeho, skrze kterouž se dostali také v držení města Hostinného.[3]) Hynek vládl na Hostinsku jakožto nejstarší bratr ještě r. 1416, ale nedlouho potom rozdělil se s bratrem Janem.[4])

Hynek držel potom hrad Kumburk, a Jan vládl v Hostinném. Když začaly bouře husitské, přidal se Jan s mnohými pány Českými ke králi Zikmundovi (r. 1419) a opověděl s nimi válku Pražanům;[5]) než potom rozhořčen byv bezohledným chováním se Zikmundovým k Čechům, dal se na stranu kališnickou i s bratrem svým, jenž stal se proslulým vůdcem. Zejména r. 1421, 10. května s Pražany a jinými pány smlouvu učinil s Kutnohorskými. Potom jej nacházíme ustavičně ve spolku s kališníky. Roku 1423 zde se stala změna tak, že Hostinský pán přidal se ke spolku pánů proti Žižkovi. Páni byli jednou r. 1423 poraženi a po druhé Žižka vraceje se z Uher a z Moravy (r. 1424) zvítězil nad nimi u Skalice.[6]) Dále o něm vypravují staří letopisové, že toho léta mnoho městeček a vsí vypálil, v Turnovském klášteře že spálil mnichy, také že táhl s lidem svým k Hostinnému (v neděli masopustní) „a šturmem dobýval města; a tu sou jich mnoho pobili a ranili, a potom odtrhl odtud.“[7]) Nám zdá se však, že v držení Hostinného tehda byl pověstný odpovědník *Jan Městecký z Opočna;* ten byl předním vůdcem proti Žižkovi v bitvě Skalické, a hněv slepého vůdce obrátil se tudíž proti sídlu jeho v těchto krajinách. Potvrzuje nás v tom stará zpráva, že týž Jan r. 1430 po veliké noci v Hostinném zemřel.[8])

Roku 1433 připomíná se zase Jan Krušina seděním na Hostinném a k tomu také držel tehda panství Adršpašské. Roku 1434 v listopadu zabit jest v Broumově nezanechav dědicův, pročež dědil statek jeho bratr *Hynek Krušina z Lichtemburka.*[9]) Král Zikmund zapsal tomuto r. 1436 statky kláštera Opatovského v těchto stranách ležící i s pustým kláštercem, jež jako zápisné zboží potom s Hostinným spojeny zůstávaly.

Hynek byl ženat s Annou z Hazemburka, jíž byl již dávno 1000 kop gr. na dědinách svobodných dskami zemskými věnoval: nyní, po otevření desk dvorských, přidal jí r. 1437 200 kop více, jež zapsal na městě Hostinném s tvrzí, dvorech, krčmách, mlýně, podací, vsích Hermansejfách, Lauterwasser a Prosečné celých a Arnstorfě c. t. m.[10]) Tehda Hynek slynul bohatstvím, jež si hlavně utvrzoval nápady na zbožích jemu králem Zikmundem udělovaných. Ještě více naděje na veliké bohatství nabyl potom, když se po smrti první manželky své s *Annou z Koldic*, vdovou po bohatém Půtovi z Častolovic, zasnoubil.[11]) To se stalo brzo před r. 1441, snad r. 1440, když Hynek větší část panství Častolovských koupil; tehda již Hynek pro násilí jedné z dcer choti své v Kladště učiněné zdvihl válku do Slez. Snad to byla ona Anna, dcera Půtova, jíž Hynek r. 1446 1000 kop dluhu na Hostinném a zboží zapsal.[12]) Hynek zemřel asi r. 1454, a syn jeho *Vilém* vyplativ Anně z Častolovic, co jí náleželo, ujal Hostinný a jiná panství. Roku 1454 sice obdržel rychtu v Javorníce od krále Ladislava, nemoha však potom věno matky vyplatiti, prodal r. 1454 v pátek po sv. Vítě tvrz Hostinný s panstvím maceše své *Anně z Koldic* za 1300 kop gr.[13]) Anna ihned jak panství koupila, zapsala 1300 kop na něm Anně ze Zajdova a z Koldic mateři své a dcerám svým Saloméně, Anně, Kateřině, Fémě a Regině.[14]) Anna potom roku 1458 potvrdila nově založený špitál před městem a osvobodila jej ode všech platův, jež se měly vrchnosti dávati. Zůstavivši takto vděčnou paměť po sobě, zemřela roku 1467, 1. února a pochována jest v kostele městském pod velkým oltářem.[15])

Téhož roku v pátek před sv. Lucií[16]) prodaly sestry Saloména, kněžna Opavská, Anna z Častolovic, paní Eufemie a panna Regina z Lichtemburka Hostinný tvrz s městečkem a vším příslušenstvím *Oldřichovi Zajíci z Hazemburka* a *z Kosti* za 2000 kop gr.[17]) Oldřich tento a bratr jeho a společník Jan drželi tehda ještě jiná panství, jako Kosť, Skály, Hradiště, Navarov, a koupili Hostinný jen z ohledů příbuzenských. Neboť Oldřich měl k manželství Annu z Častolovic a Jan Kateřinu, obě dcery Půtovy. Kateřina tato však tehda (r. 1467) sotva již žila, poněvadž se mezi prodávajícími nepřipomíná. Bratří oba v ty časy nacházeli se v zoufalém odboji proti králi Jiřímu, a jen to, že se časně poddali, zachránilo jim některé

---

[1]) Lib. conf. VI. D 8. K 7, VII. C 5. [2]) Ibidem C 20, G 12. Srovnej děje Opočna a Kumburka. [3]) DD. 61 str. 167, 169. [4]) Lib. conf. VII. G 14. K 11. K 18. Od roku 1418 vyskytuje se Jan jako pán na Hostinném. [5]) Arch. č. IV. 375. [6]) Toho roku zahynul u Malešova „Petr Turkovec rytieř, kterýž korúhev Pražskú držal.“ (Staří letop. str. 63.) [7]) Palackého Děje husitské II. 199. [8]) Chronic. vet. colleg. Prag. „mortuus est Joh. de Opočen in Hostinny.“ [9]) Hynek podával do Hostinného a Hermansejf r. 1436 katolického kněze. (Lib. conf. X. C 10.) O smrti Janově ve starých letop. na str. 91. [10]) DD. 3 str. 115; 61 str. 274; arch. č. III. 519. [11]) Viz Palackého Děje IV. a. 56, Sommersberg 696. [12]) DD. 61 str. 348. Anna zápis svůj toho roku zavadila matce své a Haškovi z Valdšteina. (DD. 25 f. 10, arch. č. III. 535.) [13]) DD. 61 str. 404, arch. č. III. 560. [14]) Náhrobek roku 1862 byl zkažen při dláždění prostory před velkým oltářem. [15]) DD. 61, 405. [16]) Smlouva nějaká trhová stala se již roku 1463. (Paprocký o st. ryt. 239.) [17]) DD. 5 str. 246 a 61 str. 490.

hrady, mezi tím i Hostinný, některé jiné jsou jim dobyty a vzaty. Po smrti Oldřichově zdědil Hostinný bratr jeho Jan, kterýž statky v těchto krajinách prodávati začal. Napřed prodal panství Hradišťské, potom r. 1474, v úterý před sv. Urbanem Hostinný s panstvím a panství Navarovské s hradem trhem pustil *Alšovi ze Šanova*, a to prvnější za 1500 kop gr.[1]) Trhy tyto poslední nestaly se bez odporu Salomény a Anny, sester, které hlásily se ke čtvrtému dílu zboží a dědin.

Nový držitel Aleš byl nepokojný člověk a ustavičně se soudil se sousedy svými, jež buď poháněl anebo sám od nich pohnán byl. Aleš byl dvakráte ženat; jeho první choť Škonka z Lomnice zemřela r. 1475 a pohřbena jest v kostele městském, kdež se posud spatřuje její náhrobek. Tento pak dcerám svým Magdaléně a Anně, Janovi z Hazemburka, bratru svému Janovi a Otíkovi z Boršic zapsal 2000 kop na Hostinném (r. 1474); byly to peníze, jež si od nich na koupení panství byl vypůjčil. Po smrti první choti pojal k manželství Elišku z Třebelic, jíž r. 1477 na tvrzi Hostinném s příslušenstvím 500 kop gr. č. (čili 1000 fl. uh.) věnoval.[2]) O město sobě také náš Aleš zásluh dobyl; r. 1477 jim daroval lázeň svou v městě, z níž měli dávati chudým lázně zádušní, a kázal založiti novou knihu městskou. V týchže knihách se posledně r. 1492 připomíná, r. 1493 byl již mrtev. Zemřel tuším tohoto roku.

Z druhého manželství Alšova pocházeli dva synové *Václav* a *Jan* a jedna dcera Johanka, vše ještě nezletilé. Podlé poslední vůle otcovy měl býti poručníkem statku a dětí těchto Jetřich ze Šanova; tomuto také jako poručníkovi propustila vdova Eliška roku 1494 ve středu před sv. Havlem věno své z desk dvorských,[3]) a Jan poručníkoval na Hostinném až do r. 1499. Tuť bratří dosahše již let plných strýci svému Jetřichovi z poručenství děkovali,[4]) a zůstali v nedílném držení tvrze a panství až k r. 1507. Toho roku totiž 27. února o suchých dnech postních učinili bratří oba rozdíl o dědictví otcovské, tak že každý z nich přijal jednu polovici tvrze a panství. Společni měli zůstati především mostové oběma stranám „a jestliže by kdy slušné opravy potřebie bylo na ty mosty, tedy aby obě straně na opravu těch mostóv naložily; pakli by která strana nechtěla doložiti na opravu těch mostuov, ta strana aby po těch mostiech nejezdila ani nechodila.“ Ve spolku dále zůstaly vrátný, podací kostelní, mlýn a dolejší pivovár. Vodního příkopu k dol. pivováru oba bratří na polovici užívejte.[5])

První díl, kterýž se dostal Václavovi, obsahoval mimo polovici tvrze dvůr před fortnou, zahradu za chlévy s haltéři, štěpnici vedlé Labe, popluží podlé cesty k mostu, štěpnici, polovici popluží k Olešnici Hořejší, polovici jistých lesův a luk, 4 masné krámy, polovici města s 35 osedlými a jinými před dolejší branou zůstávajícími, ves Lánov s podacím, hamr, doly, mlýn, platy v Olešnici a Kocléřově, v Javorníku polovici vajec platných, v Hermansífách roboty a j. v. Tuto polovici Václav, seděv tu 11 let, prodal r. 1518 na den sv. Řehoře *Janu Tetaurovi* z *Tetova* za 100 (?) kop gr. č.[6]) Vladyka tento Hostinného dlouho nepodržel a prodal r. 1519 ve středu po sv. Ambroži polovici svou zámku Hostinného (poprvé se tu zámkem slove) *Janovi* z *Vartemberka* na Dubě za 2000 kop gr. č.[7])

Ke druhé polovici, jež se dostala *Janovi ze Šanova*, patřila ostatní polovice tvrze, dvůr v městě se vším stavením, louka Šemberovská, zahrada pode mlýnem, popluží za Labem s loukami, popluží za mostem s paloučky, popluží k Olešnici Dolejší, popluží u Lotrmilu hořejší a tolikéž ve Forstu, polovice města, hořejší pivovár, 4 masné krámy, vsi Lautrwasser s horní valchou a potokem, Javorník s podacím, Hermanzaif s podacím, mlýn Lotrmil s potokem, ves Arnstorf s kusem řeky Labe. Jan pojal potom k manželství Barboru z Raicištainu (Rzieczisstaynu), kteréž r. 1512 v pátek po sv. Stanislavu 250 k. gr. č. věnoval;[8]) prodal však ještě téhož roku ve středu před sv. Martinem polovici svou tvrze a panství *Hynkovi Špetlovi z Janovic* a na Skalách za 2235 kop gr. č.[9]) Naproti tomu zapsal Hynek Janovi (prý ve dluhu 300 kop) dvory kmecí v Hermanzaifu, z nichž se mělo platiti 25 kop dotud, dokud by Barbora, manželka Janova, žila. Hynek Špetle prodal potom r. 1519 po sv. Ambroži polovici svou zámku *Janovi z Vartemberka* za 2000 kop gr. č.,[10]) a obě polovice zase byly v jedno spojeny. Pokud rozdělení města trvalo, úřadovali dva purkmistři.

Jan z Vartemberka koupil také sousední tvrz Chotějovice a držel mnoho jiných krásných panství v severních Čechách. V Hostinném prodav za to dva domky před dolní branou ležící, peníze z toho utržené daroval otci a prodal konečně r. 1521 v pondělí před narozením božím Hostinný zámek,

---

[1]) DD. 5 str. 316 a 61 str. 513. Navarov Aleš zase roku 1489 prodal.
[2]) DD. 5 str. 359. Poručníkem dětí svých učinil Aleš r. 1481 Mikuláše mladšího z Hořic a na Pecce (tamže 401).
[3]) DD. 6 str. 227.
[4]) DD. 62 str. 275.
[5]) Dílčí cedule v DD. 69—75. Dluhy též byly rozděleny, a sestra Johanka měla se odbyti slušnou výpravou a město při právích svých zachováno býti má.
[6]) DD. 62 str. 394 a 63 str. 171—72.
[7]) DD. 63 str. 204—205.
[8]) DD 62 str. 359.
[9]) DD. 62 str. 363; 63 str. 128 a 136. [10]) DD. 63 str. 203.

město, vsi Hermanzaif, Lautrwasser Hořejní, Javorník, Arnstorf, Lanov, hamr dolejší a hořejší, v Olešnici a Prosečné dvory kmecí svakovi svému *Zdeňkovi z Valdšteina* na Hořicích za 4000 kop gr. č.¹) Zdeňkem dostala se na zdejší zámek rodina bohatýrská, která zde po celé století seděla. Zdeněk, pán smýšlení kališnického, dovedl toho konečně, že mu král Ludvík roku 1522 v pondělí před sv. Martinem zámek Hostinný s městem, vsi Ornštorf, Prosečnou, Lánov s 2 hamry, Lautrwasser, Hermanzaif, Javorník, tvrz, dvůr a ves Chotobici, dvory kmecí ve Vlčicích a Oblanově s horami měděnými z manství propustil.²) Také Zdeněk část zámku odprodal městskému písaři Martinovi Lomöllerovi, a to zahradu řeč. Hüngersgarten, ležící mezi Labem a struhou mlýnskou. Zemřel roku 1525 a pohřben jest v kostele. Nad syny a dcerami stala se poručnicí máti jich Voršila z Vartemberka.³) Správu panství obstarávali tehda hejtmanové Adam Zlvár a Volf z Troklav (r. 1523), Christof Schtange v. Artemsdorf (roku 1529) a Christof Procke (r. 1534—1536), za nichž zase některé části od příslušenství zámku prodány. Voršila zemřela r. 1536 a pohřbena jest v kostele vedlé manžela svého. Nyní město a panství v nedílnosti zůstávaly až do roku 1540; tehda oddělil se Jan od bratří svých, přijav jistou summu peněz za díl a držel potom Heřmanice.⁴) Ostatní dva bratří drželi ještě statky své v nedílnosti, ač se již letům plným blížili. Roku 1544 Jiřík již sám spravoval panství, a na místě bratra svého Zdeňka prodal dědictví své v Oblanově a Vlčicích s poustkou v Pilinkově Janovi Zilvárovi, začež obdržel směnou ves Pulkendorf. Roku 1548 konečně se oba bratří rozdělili a každý dostal za svůj díl polovici zámku, města a panství.



Náhrobní kámen Anny Dobřenské rozené Bohdanecké z Hodkova († 1582), manželky Jiříka staršího Dobřenského z Dobřenic. (Kreslil J. Dobeš, učitel v Náchodě.)

Zdeněk za svůj díl dostal tu polovici, kterouž někdy Hynek Špetle držel, a k tomu jisté dědiny s kusem Labe, též 1500 kop gr. č. jako dědictví po mateři své Voršile.⁵) Z dědin těch Zdeněk některé hned prodal; potom již roku 1552 v sobotu po sv. Vítě prodal polovici svou Hostinného se vším příslušenstvím Kateřině z Chlumu a z Košumberka, manželce Jiříka z Valdšteina, za 1000 kop gr. č.⁶) Za peníze utržené koupil Sobčice a později byl pánem na Králikách, kdež bezdětek zemřel. Bratr jeho *Jiří* zajímá nás především osobou svou, 48tiletou vládou a působením svým na osudy města.⁷) Za jeho panování vypuzen jest katolický farář a nahrazen luteránským, po čemž se brzy luteránství nejen v městě, nýbrž i v okolí valně rozšířilo. Kostel městský obnoven jest (r. 1552 a 1573), špitál lepšími důchody opatřen, cechům dána jsou pravidla a obci zdejší mnohé milosti uděleny. Jiřík také skupoval v městě domy, pole a zahrady, vystavěl mlýn u příkopu městského, kterýž ukazuje posud štít jeho, a roku 1548 zřídil nový pivovár v Chotějovicích. Mimo to zakoupil Miletínek, dvůr manský v Lánově, panství Miletínské. Jiří měl tři manželky, s nimiž — pokud známo — splodil 13 synův a 8 dcer. První jeho manželka byla Kateřina z Chlumu, sestra Divišova, a z té pošli *Jan*, *Karel* (r. 1549, 25. srpna na Hostinném pokřtěný),⁸) *Slavata*, *Albert*, *Vilém*, *Vok*, *Zdeněk*, *Jiří*, Majdaléna, Voršila, Jitka, Barbora, Kateřina, Markéta a Alžběta.⁹) Z těch dcer několik tuším v mládí pomřelo, poněvadž se v listinách nepřipomínají. Z druhé manželky Elišky ze Žerotína pošla dcera Libuše, třetí choť Aléna z Lobkovic (dcera nejv. purkrabí Jana) porodila mu *Jindřicha*, *Hanibala*, *Jana Kryštofa*, *Bartoloměje* a *Volfa*. O prvních dětech svých byl Jiřík již r. 1553, 5. června poručenství ve dsky vložiti

¹) Tamže 224—225. Manželka jeho Voršila byla sestra Janova. ²) DD. 67 f. 19 a DZ. 3. D 6 ³) DZ. 249. C 3 a reg. hejtm. 2 JJ. A 17. ⁴) DZ. 3. C 23. Roku 1548 poháněl pány z Bibršteina, vině je ze 2 chocholů (fedrspušův), které n. Petr z Rožemberka n. Jáchymovi z Bibršteina půjčil a Petr Janovi k vyupomínání daroval. (Reg. 12 J. k. s. J 15.) ⁵) DZ. 49. D 16. vkl. r. 1552, 18. června. (DZ. 10. G. 15.) ⁶) DZ. 10. G 17. ⁷) Vedlé toho působil též ve veřejnosti sedaje na soudech a sněmích. Srovnej ostatně, co o něm ve Sněmích tištěno, a Jirečkovu Rukověť II. 307—308 ⁸) Pilat, Beiträge 163. ⁹) Jandera, Geschichte von Miletin 49.

dal.[1]) Změněním se poměrův arci i toto poručenství změněno, a Jiří napsal konečnou a poslední vůli svou r. 1582 ve středu před narozením p. Marie. Veškeré jmění mělo na syny rovným dílem připadnouti, Aléně vdově do života jejího měly náležeti Poličany s vesnicemi a pivo se jí mělo dávati z pivováru Hostinského. O synech mladších nařídil, aby u mateře zůstávali, dcery starší z prvního manželství aby byly buď u bratra Jana nebo kteréhokoli bratří, Libuše aby zůstávala u strýce svého Jana staršího ze Žerotína na Náměšti. Každé ze dcer slíbeno bylo věno. Po tomto pořízení zemřel Jiří r. 1584, maje stáří 65 let, a pohřben jest v kostele zdejším.[2])

Nyní ujal poručnickou vládu *Karel*, napřed sám, od r. 1589 však společně s bratrem svým *Zdeňkem*; ale když tento zemřel, musil zase Karel sám poručníkovati. Roku 1590 dne 6. července odevzdal poručnictví Karlovi staršímu z Valdšteina; když však tento v Praze roku 1593, 21. října zemřel, opět převzal správu panství, ale zase r. 1594, 4. dubna se poděkoval. Tudíž nálezem císařským dáno jest poručnictví Vilémovi z Valdšteina, Adamu Zilvárovi z Pilinkova na Žirci a Janovi Radeckému na Sedlci, kteří potom nedlouho vládše, postoupili úřad svůj *Jindřichovi* z *Valdšteina*, jenž po 2 léta Hostinný a Miletín spravoval.[3])

Tehda bylo již panství mezi svrchupsané bratry napřed rozděleno. Roku 1590 dne 5. února napsány dílčí cedule a r. 1609 dne 16. května dáno o tom přiznání ke dskám zemským.[4]) Bartoloměj dostal Miletín, Jindřich díl řečený Borovnický, z něhož zřídil panství Olešnické, Karel dostal Poličany, které bratří po mateři přejali, ostatní dva dostali každý po polovici Hostinného, panství a města.



Obři na radnici Hostinské.

Jednu polovici panství, totiž polovici zámku Hostinného, polovici města s předměstím, dvůr poplužný před městem se mlýnem, vsi Harsdorf, Zejf s podacím, se 3 mlýny a 2 dvory poplužnými a ves Pulkndorf obdržel za díl svůj *Hanibal* z *Valdšteina*, k čemuž také přišly potom statky Heřmanice, Velichovky a Zboží. Hanibal nastoupil držení panství r. 1596, 10. října a po smrti Karlově a Jindřichově měl poručnictví nad dětmi mladšími; také r. 1604 ve jménu svém a týchž bratří přísahu učinil na manství v Lánově. Zastával čestné úřady a znal se dobře ve starých dějinách českých; sám sepsal roku 1607 vývody, o nichž se mluví při popise Hermansejf. Nevole své s bratrem svým Janem Kryštofem, jež „na omylné čeládky neb poddaných i jiných zprávy více nežli z jaké podstaty“ vznikly, ukončil smlouvou roku 1607 dne 13. března učiněnou. Hanibal se zavázal, že bratřím svým Janovi a Bartoloměji ukáže majestáty na rod jich se vztahující, též dílčí cedule a paměti, aby si je mohli vidimovati nebo rejstřík od nich vzíti. Zavázal se také, že je bude na jistém místě chovati. Na kašnu v zámku, která k spuštění přišla, slíbili oba společně nakládati.[5]) Brzo se náš

[1]) DZ. 11. A 19. [2]) Viz vývod, kdež vynecháni synové Slavata, Albert, Vok, Jiří a Volf († r. 1585), neboť všichni v útlém mládí pomřeli. Synové z třetího manželství byli r. 1584 ještě nezletilí. Nejstarši syn *Jan mladší* oddělil se již r. 1584 od otce a bratří svých vzav peníze (DZ. 22. G 14), a skrze manželku svou Elišku z Fulšteina dostal se v držení Albrechtic ve Slezsku. Zůstali po něm synové Jiří a Vilém. [3]) Janderův spis citovaný. [4]) DZ. 124. M 15 a DZ. 180. P 16. [5]) DZ. 180. N 25.

Hanibal tak zadlužil, že naň počali věřitelé naléhati. Aby tomu ušel, postoupil všechna svá panství ve dluhu prý 100 k. *Kateřině Valdšteinské z Dubé* a z *Lipého*, manželce své,[1]) avšak toho věřitelé málo dbali a aby právo před se šlo, žádali. Tedy odhádal roku 1615, 5. srpna Humprecht starší Černín z Chuděnic, místokomorník, polovici města Hostinného, vsi Hermansejf, Arnsdorf, Pulkendorf, polovici zámku (tu stranu k městu, v 313 kop 55 gr. 2 d.), dvůr za městem se stavením, chlívy atd. a přiřkl to prvnímu věřiteli *Janovi* z *Klenového* a z *Janovic* na Žinkovech, Roupově a Žitíně, JM. českého krále radě a nejv. písaři kr. Č., ve 2500 kopách, načež Jan toho roku 31. října právo své i s jalovým panováním na těch dědinách postoupil dotčené *Kateřině z Dubé.*[2]) Tato chtíc manželu statek ten dáti, obezřetně si počínala; r. 1615, 26. listopadu sice mu k užívání dala svrchupsanou polovici, však jen do smrti a tak, aby statku nezměnil a po něm aby na jich děti obojího pohlaví připadl.[3]) Nicméně tím nebylo nic zpomoženo; r. 1616 opět naň naléhal *Jan Bernart* z *Fünfkirchen* pro nezaplacení 5000 kop, a manželka jeho vzavši na sebe ten dluh, zastavila Fünfkirchnerovi polovici svou, na niž on se po čtverých zápisech r. 1620 dal zvésti. Hanibal zemřel v Hradci 21. dubna r. 1622 a pohřben jest v Sejfách, kdež náhrobek jeho posud viděti lze.[4])

Jan Bernart, držitel této polovice, nacházel se v ten čas, když panství Hostinské převzal, v plném proudu rebelie proti císaři Ferdinandovi II. Pokuta za to nedlouho po Bělohorské bitvě byla naň vynesena (r. 1620, 12. září), a to, že hrdlo, čest a statek ztratil. Statky mu byly vzaty a pouze proto, že se výslechy jeho dlouho protáhly, zachován při hrdle.[5]) Císař Ferdinand statek jeho i půl města Hostinného, vsi Hermozeif, Arnstorf, Pulkendorf s platy, robotami, 2 dvory popl., ovčínem, mlýny, pilou, cihelnou, hutí měděnou, kollaturou atd. prodal a roku 1628 v úterý po sv. Filipu a Jakubu ve dsky vložil *Albrechtovi z Valdšteina*, knížeti *Frydlantskému*, za 29.382 kop 20 gr. míš.[6])

Zatím držel druhou polovici *Hans Kryštof z Valdšteina.* Patřily k ní polovice zámku, ta strana ke kostelu s konírnami za zámkem, světnička u fortny, pekárna, 3 sklepy, dva parkány, zahrádka před fortnou, předhradí s příkopem (brána k městu a fortna ke dvoru, vchod ke starému i novému stavení, voda v zámku a kašna oběma ve spolku zůstávaly), dvůr u zámku s jistými dědinami, polovice města, předměstí, podací a řeka Labe, vsi Prosečná, Forst se dvorem poplužním a podacím, ves Lauterwasser, Javorník se dvorem popl. a podacím, Helfendorf, Malá Borovnice se dvorem popl., Čermná c. t. m. s podacím, se dvorem a popl., chalupník u sv. Jana. Hans Kryštof nastoupil dědictví své r. 1597. Za něho vystaven a obnoven jest kostel, ale brzo stihlo novou budovu neštěstí, požár, jenž r. 1610 celé město i s kostelem, zámkem, školou, farou, radnicí a pivovárem spálil. Hans Kryštof obnovil zase kostel, zámek, faru a školu a více ještě je ozdobil. Upomínají naň dosud mimo faru mnohé předměty chrámové, na př. kazatelna, zvony; postaral se také pro faráře o lepší důchody a zřizoval na panstvích svých školy. Kryštof byl ženat s Mandalénou z Ústí, dědičkou statku Rochovského. Manželství to bylo buď neplodné, aneb děti brzo zemřely. Tudíž Hans Kryštof r. 1615 (vkl. 10. dubna) choti své „za odměnu, že ona Rochov jemu postoupila," v dluhu 100 kop zapsal celý svůj díl Hostinský a polovici svou.[7]) Zemřel ve Forstě r. 1616; mrtvola dovezena jest 1. června do Hostinného a 5. června v kostele městském pod stupni velikého oltáře v měděné rakvi pochována. Statky ty zůstaly v držení vdovy až do r. 1620. Toho roku dne 22. června prodali však kr. kommissaři na naléhání věřitelů polovici zámku a panství paní *Majdaléně Valdšteinské* z *Hodkova* za 39.000 kop míš., z nichžto se mělo vydati Majdaléně z Ústí 20.000 kop, zadržených berní 8000 kop, a zbytek 11.000 kop věřitelům se měl vyplatiti.[8]) Z těch statků však nepodržela ves Čermnou, kterou prodala Majdaléně z Ústí. Majdaléna z Hodkova byla dcerou Adama Abrahama Bohdaneckého z Hodkova a byla se teprve ve druhém loži provdala za Bartoloměje z Valdšteina (r. 1617), po němžto také nějaký čas spravovala panství Miletínské. Sotva koupila polovici Hostinného, ihned r. 1620, 26. srpna měšťanům stará práva potvrdila, ale neštěstí, které bylo zastihlo téhož roku otce a bratra jejího, naplnily ji po všechen ten čas, který jí k živobytí popřán byl, bolestí a lítostí. Nemajíc dědiců, učinila kšaftem svým roku 1625, v pondělí po neděli Jubilate na Hostinném daným dědičkou statku svého tetu svou *Maruši Smrčkovou*, rozenou *Bořanovskou* z *Bytešky*, a žádala, aby v kostele vedlé manžela svého pohřbena byla. Kdy zemřela, není známo.

Když kšaft tento psán byl, nacházel se v držení Hostinného mocný kníže Frydlantský. Trh, kterýž byli někdy učinili kr. kommissaři s Majdalénou z Valdšteina, byl pro nespokojenost věřitelů pozbyl platnosti. Tedy prodali znovu kr. kommissaři smlouvou r. 1622 v sobotu po sv. Ondřeji polovici zámku Hostinného, města, předměstí, dvoru s podacím, ves Prosečnou, tvrz, a ves Forst se dvorem poplužním a podacím, ves Lauterwasser, Javorník se dvorem a podacím, Helfendorf, Malou Borovnici se dvorem,

---

[1]) DZ. menší 237. J 16. [2]) DZ. 137. L 5. [3]) DZ. 137. M 24. [4]) Dačický I. 318. [5]) Viz Dějiny Vožice. [6]) DZ. 143. A 10. Bílek, Děje konf. 112. [7]) DZ. menší 237. H 21. [8]) DZ. 192. L 18.



Nový zámek Olešnický.

Čermnou c. t. m. Albrechtovi z Valdšteina za 39.000 kop míš.[1]) Albrecht získal potom ještě druhou polovici Hostinného a obě byvše z práva zemského propuštěny (onano r. 1627, tato 1628), ke knížetství Frydlantskému připojeny. Majdaléna z Valdšteina dostala od knížete za nároky své 4000 kop a později statek Forstský. K Hostinnému přikoupil kníže též Olešnici, již dal v léno Zdeňkovi z Valdšteina; také Arnsdorf, Sejfy a Polkendorf Janovi Kryštofovi z Valdšteina pod léno udělil. Okolních statků drahně na kolik mil vůkol skoupil.

Vývod pánů Hostinských z Valdšteina.

Jan Štěpanický z Valdšteina † 1506 ψ Anna Rašinovna z Ryzemburka

- Jiřík 1517 † 1549 ψ Barbora z Lobkovic
  - Jiřík * 1519 † 1584, 17. Maj. ψ 1. Kateřina z Chlumu 2. Eliška ze Žerotína 3. Aléna z Lobkovic † 1589
    - Vilém † 1595, 24. Febr. ψ Maruška ze Smiřic † 1593, 22. Jul. (Potomci)
    - Karel * 1549 Aug. * † 1604, 18. Maj. ψ Barbora z Knoblauchsdorfu
      - Krystyan —1636 ψ Sabina Berkovna
      - Jiří —1623
        - Karel 1636
      - Jan ml. † j. 1619
      - Eliška 1604
    - Jan mladší 1584—1593 ψ Eliška z Fulšteina (Potomci)
  - Jan † 1572 (dcera Kateřina † 1551) ψ 1. Saloména z Chlumu 2. N. Škopovna
  - Zdeněk 1540—1579 † j. 1584 ψ 1. Lidmila Zvířetická z Pacova † 1566 2. Anna z Rederu † 1588, 28. Aug.
    - Zdeněk * 1558 Sept. † 1593, 21. Octb.
      - Zdeněk 1604—1624 † j. 1623 ψ Anna Marie z Kolovrat
    - Jindřich * 1574 † 1600, 21. Jul.
      - Kateřina † 1614, 2. April.
    - Hanibal * 1576 † 1622, 21. April ψ Kateřina Berk. z Dubé
      - Vilém 1616
    - Hans Kryštof * 1577 † 1616, 15. April ψ Mandaléna z Ústí
  - Anna
  - Aléna
- Zdeněk † 1525, 29. Aug. ψ Voršila z Vartemberka † 1536
- Vilém † 1557 (praotec větve Lomnické)

Sestry a bratr Viléma († 1595):

- Mandaléna * 1593 ψ Karel Zilvár z Pilinkova † 1580
- Voršila † 1585, 11. Octb.
- Jitka, Barbora († 1606) a Kateřina † 1595, 3. Octb.
- Bartoloměj † 1617 ψ Mandaléna z Hodkova
  - Hanibal 1613—1637
  - Jan Kryštof 1628 † 1655 ψ Lidmila Markéta z Lukovec (Potomci)
  - Albrecht Pertolt 1628
  - Jiří Adam 1628

K poddaným svým choval se kníže tu laskavě, tam přísně. Všem městům svého knížetství odňal právo pivo vařiti (Hostinští ztratili také roku 1628 právo kořalku páliti), za to však Hostinný a jiných 5 měst z člověčenství pustil a jim právo statky své odkázati udělil. Listina d. r. 1628, 8. května dí, že Hostinským výsada ta dána byla za odměnu jich věrnosti. Ano zamýšlel z města učiniti zemský stav svého knížetství, k čemuž pro následující události nepřišlo. Katolickou reformaci zde jakož i jinde přísně prováděl a poddané na panství hrozbami a vojáky na samospasitelnou víru přivedl. Kteří se pro víru vystěhovali, ztratili statky, a peníze za ně utržené vycházely do knížecí komory. K tomu ještě přicházely svízele, kteréž obec častými průchody vojenskými snášeti musila. Kníže sice hleděl co možná knížetství své ušetřiti, ale po r. 1632 ani tak nemohl učiniti, a přílišná jeho nádhera přivedla pomalu celé knížetství na mizinu. Zavraždění knížete v Chebu (r. 1634) učinilo konec vládě Frydlantské na Hostinném. Statek Hostinský odevzdán jest nyní *Vilému Lambojovi svob. p. z Desenersu*, nejv. polnímu vachtmistru a nařízenému nejvyššímu, skrze kommissaře komorou českou nařízené prozatím jen ku spravování, ale r. 1635 již dán mu Hostinný i se zbožím Nového Zámku, jež posud Lamboj jako Frydlantské léno držel, k dědičnému jmění, s takovou však výminkou, aby svému regimentu jeden měsíc služby vydal, též 18.766 fl. klášteru Valdickému zaplatil.[2])

Olešnice patřívala z části ku panství Hostinskému, jak svrchu vypravováno. Samostatný statek Olešnický[3]) vznikl teprve na konci 16. století. *Jindřich z Valdšteina*, nejstarší syn Jiříkův z třetí jeho manželky, obdržel, když se bratří jeho (r. 1590) o Hostinsko, Miletínsko a Poličansko dělili, tak řečený Borovický díl, k němuž vsi Olešnice, Brusnice a Chotějovice náležely. On již vystavěl Nový Zámek a také

[1]) DZ. 141. M 13 a 104. A 9. Vklad vykonal Zdeněk z Valdšteina jakožto nejbližší a krevní přítel Jana Kryštofa z Valdšteina r. 1624, 3. února. [2]) Vklad r. 1637, 7. Febr. (DZ. 145. J 28). Kr. místodržící kladou „statek Hostinnou, jenž německým jazykem Arnau sluje, JMC. v pokutě připadlý." (Viz i Bílkovy Děje konf. 784).

[3]) Jestli býval na kopci zámeckém ve staré době slovanský hrad Hostin Hradec, v němžto kníže Soběslav r. 1140 zemřel, o tom se může ze slušných příčin pochybovati, nebo se může hledati starý tento hrad na místě města Hostinného, jež po něm český svůj název zdědilo, anebo na hoře Prádlu. Tomu neodporuje podání, že jest Nový Zámek vystavěn na zříceninách staršího hradu, neboť i ve 14. i v 15. věku mohla tu tvrz státi, o níž se nám přímých zpráv nezachovalo. Zápisy panství Olešnického svědčí o tom, že plat v Olešnici a tudíž bezpochyby i jiné dědiny zase s Hostinným na počátku 16. st. spojeny byly. Jiná část vsi patřila v témže století k panství Miletínskému (viz to a DZ. V. E 22). Když pak panství toto *Jiřík z Valdšteina* koupil, přitažena jest část Olešnice k panství Hostinskému, poněvadž se ona ani v zápisech Miletínských ani Poličanských nevyskytuje. Mimo to držel zde část před r. 1541 Petr Cerekvický z Holovous; ten prodal pak „v Hostinské Olešnici dvůr popl. s poplužím, na kterémž sám seděl, a dvory kmecí s 2 mlýny a krčmou" Adamu Zilvárovi z Pilinkova za 700 kop (DZ. 5. B 10.). Tato část Olešnice nachází se na panství Břecšteinském r. 1552, ale již ne r. 1568; v tom čase dostal se díl tento Jiříkovi z Valdšteina.

tu bydlil, jelikož se uvádí, že manželka jeho a dcery v Olešnici zemřely a poněvadž se Hanibal z Valdšteina jako poručník syna Jindřichova roku 1607 seděním „in nova arce“ nazývá. Jindřich zemřel roku 1600, 21. července, a mrtvola pohřbena jest 27. července v kostele Hostinském, kdež náhrobek jeho dosud spatřiti lze. Manželka jeho Majdaléna, purkrabínka z Donína, byla mu dceru *Kateřinu* a syna *Zdeňka* porodila; onano zemřela 2. dubna 1614 „na Olešnici“ (t. j. na Novém Zámku) a pohřbena jest vedlé otce svého. V kostele v Dol. Olešnici dosud viděti lze erby jeho, manželky, rodičův atd., na znamení, že on r. 1602—1612 zdejší kostel obnoviti dal.

Zdeněk z Valdšteina, jenž se zasnoubil s Annou Marií, dcerou Jáchyma Libšteinského z Kolovrat a na Rabšteině a Kateřiny z Dubé, postavil se r. 1618 na stranu stavův odbojných a poddal se potom Fridrichovi králi. Z té příčiny odsouzen jest nálezem kommisse soudní r. 1622, 5. listopadu polovice jmění svého, a Karel z Lichtenšteina, plnomocný místodržitel, prodal roku 1623 v sobotu po sv. Fabianu „tvrz Volešnice se dvory popl. a vším příslušenstvím“ *Albrechtu Vácslavovi Eusebiovi* vladaři domu *Valdšteinského* za 49.442 fl. r. 51 kr., po čemž zboží Olešnické roku 1624 z práva zemského propuštěno a ke knížetství Frydlantskému připojeno bylo.[1]) Kníže prodal zboží Olešnické r. 1624 dne 29. února dotčenému Zdeňkovi v manství Frydlantské.[2]) Když po nějakém roce Zdeněk zemřel, dal kníže vdově po něm statek Sloupenský v léno a Olešnici zase zabral. Roku 1633 dne 22. března prodal kníže týž statek, totiž zámek Olešnici, Chotějovice a Brusnici v léno *Vilému Lambojovi z Desenersu*, cís. nejvyššímu, na srážku jeho pohledaností za služby vojenské, jemužto vedlé cís. resoluce ze dne 19. května r. 1640 statek proti složení 8960 fl. dědičně byl ponechán.[3]) A poněvadž Lamboj od r. 1635 také Hostinný držel, přišlo opět ke spojení obou panství v jedno.

Vilém Lamboj povýšen jest pro své zásluhy o rod rakouský napřed do stavu panského (r. 1638) a později (r. 1640) také do hrabského. Týž založil v Hostinném residenci jezovitskou, kterou však jezovité pro skrovné nadání opustili.[4]) Když Vilém (tuším na sklonku r. 1659) zemřel, spravovala statky sirotčí vdova Sibylla Lambojová z Gemmelberka. Roku 1664 došel syn Vilémův *Jan Lambert* let svých a uvázal se ve statky otcovské Hostinný, Nový Zámek, Bělohrad a Dymokury.[5]) Týž jsa c. k. komořím a apelačním radou, zemřel r. 1669 dne 25. února a na dotčených statcích nastala opět poručnická vláda pode vdovou *Annou Františkou Lambojovou z Martinic*.[6]) V tom se stala změna r. 1672, když se poručnice po druhé do rodu Vchynských vdala a proto poručenství zříci se musila. Po šesti letech, v nichž úmysl Janův, založiti Františkánský klášter v Hostinném, byl skutečně vykonán (r. 1677), uvázala se v poručenství Sibylla, vdova po Vilémovi, vychovávajíc svého vnuka a jediného dědice *Jana Maximiliana Bernarta*. Avšak mladý pán zemřel v nezletilosti, pročež veškeré jeho jmění na děti mateře jeho z druhého manželství spadlo.[7]) To se stalo r. 1682. Ale hned potom táhly se na statky ty Sibylla a Anna Františka, poněvadž měla každá z nich věno a jiné peníze na statcích sirotčích zapsané. Sibylle odhádáno roku 1684 panství Hostinské a Anně panství Olešnické,[8]) pročež jim dědici dotčené peníze zaplatiti musili. Oboje panství zůstalo potom v držení Vchynských a po mnohém střídání rodů v 18. století dostalo se do rodu *Dýmův ze Stříteže.*

SEJFY.

Od Hostinného severně táhne se ku hřebenu hor Krkonošských údolí dlouhé, kterýmž jda hodný kus cesty, dojdeš konce vesnice Sejf (Hermannseifen) a opět po dlouhé cestě dostaneš se až ke kostelu na návrší malebně položenému. Při kostele býval zámek pánů z Valdšteina, kterýž byl proměněn roku 1815 na pivovár a vinopalnu. Na ten čas však přestavěn jest tak důkladně, že by tu nikdo bývalého sídla panského nepoznával. Skrovné jsou jen zbytky, kteréž se dochovaly z něho. Na bytě bečvářově zasazen jest starý kámen se znakem a nápisem: „Wen Got wil so ist mein zihl avf den ich alzeit hoffen wil. — Anno mdcii. — Katherina Waldstein geborne Berckin von der Daube und Leipa auf Arnau u. Herm.“ Na pivováře jest ještě jeden kámen se znakem Valdšteinským a kusým nápisem.

[1]) DZ. 141. C 2 a 194. E 21. O příslušenstvích statku v Bílkových Děj. konf. 837—838. [2]) DD. 71 fol. 4—5. [3]) DD. 71. fol. 154. DZ. 147. E 16. Bílkovy Děje konf. 838. [4]) Nauč. Slov. Sommer 219. [5]) DZ. 113. M 27. N 7, 478. B 14. [6]) DZ. 114. M 17, 115. A 15. [7]) DZ. 115. D 6, 116. B 26. F 28. Dědici ti, Jan Vácslav, František Ferdinand, Františka, Alžběta, Karolina a Rozalie, byli dětmi Vácslava Oktaviána ze Vchynic a na Kamenici a dotčené Anny Františky z Martinic. [8]) DZ. 31. H. 3 — L 5.



Nový zámek v Sejfích.

Znamenitější jsou památky bývalých pánů, které se zachovaly v kostele. Ten jako zámek mají jednoho zakladatele, proto jest nade vchodem kostelním poznamenáno, že jej postavili r. 1598 Hanibal z Valdšteina a Kateřina Valdšteinská z Dubé. Tomu se musí rozuměti tak, že kostel již ve 14. věku postavený obdržel v letech 1598—1602 nynější svou způsobu. Na Hanibala upomínají kromě toho náhrobní jeho kámen a tři veliké, na plátně malované vývody, které visí na stěnách oratoře. Na jednom z nich spatřuje se vývod od Adama až na Krysta, na druhém jest vývod králův a knížat českých od Čecha až na císaře Rudolfa. Na třetím jest veliký vývod pánů z Valdšteina asi 28 m. zvýší a 23 m. zšíří. Hanibal maje v držení svém staré majestáty, dílčí cedule a zápisy rodu svého, dovedl učiniti ovšem vývod dobrý pro druhou polovici 15. a 16. věku, ale ve starších dobách prameny patrně dobré spletl tak se zprávami báječnými, že nelze jedny od druhých rozděliti. Neohlížeje se na dobré paměti, které byly tehda v rukou pp. z Vartemberka, začíná vývod svůj báječným Janem z Valdšteina, který žil prý r. 1252.

Sejfy [1]) před 17. stoletím nebývaly sídlem samostatného statku a také ustavičně jako robotná a poplatná osada patřívaly k panství Hostinskému. Když se okolo r. 1590 bratří Valdšteinští o dědictví po otci svém Jiříkovi dělili, dostalo se *Hanibalovi z Valdšteina* půl zámku Hostinného a města tudíž, vsi Arnsdorf, Hermansejfy a Pulkendorf. Byltě on, jak již jednou řečeno bylo, osobou na slovo vzatou, a vyznačil se sepsáním vývodu Valdšteinského. Od r. 1607—1622 býval také hejtmanem kraje Hradeckého. Manželka jeho *Kateřina Berková z Dubé* vystavěla v Sejfách tvrz čili zámeček; Hanibal zase v let. 1598—1602 zdejší kostel obnovil. Oba sem dali r. 1607 novou cínovou křtitelnici, a Hanibal pro kostel zdejší kázal r. 1614 zvon slíti.

Hanibal sice získal mimo Hostinsko ještě některé statky, ale z nepovědomých příčin nadělal tolik dluhů, že konečně o všecky statky své přišel. Na naléhání věřitelův odhádal roku 1615, 5. srpna Humprecht starší Černín z Chuděnic, místokomorník království, mlýn při Hostinném a mlýn podtvrzní s podacím v Hermanzejfě, les slove při království a jiné lesy a dědiny při dvoře Sejfském, tvrz Hermanzeif se dvorem popl. a vším stavením (v ceně 161 kop 20 gr. č.) *Mikuláši Vratislavovi z Bubna* na Březně, Liticích, Žamberce a Horním Jelení v summě hlavní 2392 kop 10 gr. 2 d. Že však odhad tento nepostačoval na dluh, poněvadž téhož dne ostatek polovice panství Hostinského Janovi z Klenového, prvnímu věřiteli, odhádán byl, zůstaveno jest Mikulášovi, aby se i dále mohl na Hanibalovi hojiti. Roku příštího však (r. 1616) Mikuláš Vratislav práva svého postoupil svrchupsané *Kateřině Valdšteinské z Dubé*, manželce

[1]) Pomůcka: Leeder, Beiträge zur Geschichte von Arnau (Mittheilungen XI. u. XII. Jahrg.) Název osady této a pojmenování „Seifen" pochází od zakladatele Heřmana. Zajímavé toto pojmenování místo „Bach" nacházíme zvláště v Krkonoších, kdež na př. Labe ze dvou takových potoků povstává (Elbseifen, Krumme Seifen. Viz Mittheilungen VII. Jahrg. 11). V každém takovém potoku bývalo ve starých dobách rýžování kovů. Ves sama poprvé se připomíná roku 1354 (lib. conf.). Staří ji všelijak psali: Hermannseif, Hermannsiwe, Hermanzaif, Hermazaif, Hermozeif a j. Také říkalo se česky Sejfy a Zejfy.

Hanibalově. [1]) Přes to vše zase Sejfy po druhé i s polovicí Hostinného vešly v držení Hanibalova a Kateřiny, jak nahoře ukázáno bylo. Hermanseify propadl potom *Jan Bernart z Fünfkirchen*, a dostaly se prodáním *Albrechtovi knížeti Frydlantskému* spolu s polovicí Hostinného. [2])

Kníže přivtělil Hermansejfy ke knížetství Frydlantskému, jehož části rozličným šlechticům pod léno prodal. Hermansejfy s Arnsdorfem a Polkendorfem dal pod léno r. 1628 *Janu Kryštofovi hraběti z Valdšteina*, a to zadarmo, poněvadž je byl přinutil panství Miletínské ke knížetství Frydlantskému prodati. [3]) Bratr Janův Hanibal obdržel v manství Miletín. Jan Kryštof, který tudíž z přinucení Miletín za Hermanseify směnil, později si dosti do knížete stěžoval. Praví, že jednání knížete bylo úplně násilné, ani mnozí hrabata a rytíři, jsoucí jako on kníže svobodnými stavy království, z přinucení se jemu poddati „a jeho píseň nolenter volenter hráti musili.“ Po smrti knížete císař Janu Kryštofovi, jenž tehda také Blansko a Čechovice držel, „statek Hermozaiff“ z léna vyňal a proti odvedení jisté summy do dědictví uvedl; kr. místodržící mu teprve roku 1638, 7. června Hermanzejf ve dsky vložili, [4]) an se byl právě před tím (r. 1637) Jan od bratra svého Hanibala seděním na Dobré Vodě statkem oddělil. [5]) Poněvadž koupil Jan Kryštof r. 1651 panství Rožďalovské, a toto při potomcích jeho dlouhá léta zůstávalo, sdílely Hermansify držitele své s Rožďalovici (až do konce 17. věku). Později byly po dlouhé časy spojeny s panstvím Vlčickým, od něhož odděleny teprve r. 1815.

TVRZE V OKOLÍ HOSTINNÉHO.

ČERMNÁ. [6])

Ves Čermná samotná od nejstarších dob, pokud nás prameny provázejí, byla statečkem manským, náležejícím ke kraji Trutnovskému. Nejstarším držitelem, nám známým, téhož statku byl *Tyček z Ivanovic*, jinak *z Třemešné*, po němž vdova Kateřina r. 1362 sama, r. 1364 a 1365 se synem svým *Albertem* nové faráře ke kostelu zdejšímu podávala. [7]) Po ní následoval r. 1376 *Jan Tlumák z Olešnice.* [8]) Na počátku 15. století seděl zde *Kuneš* řečený *Zilvár z Čermné*, jenž provozoval r. 1406 právo podací při kostele zdejším. [9]) Od r. 1416 až 1418 seděl tu *Mikuláš* řeč. *Zilvár*, jenž seděl na blízkých Starých Bucích. [10]) Ke konci téhož století nabyli Čermné *Cikánové*, poddaní pánů Hostinských.

„Mikisch Czekan“ byl r. 1478 purkmistrem v Hostinném a vedlé něho se vyskytuje r. 1493 v tamější městské knize Hans Cikán. Držitelem však Čermné v těch dobách byl *Vácslav Cikán*, jenž byl sedmkráte purkmistrem a třikráte přísežným v Hostinném, kdež i r. 1536 dům koupil. Zůstavil syny *Bonifáce*, *Petra*, *Pavla*, *Vavřince*, *Blažka*, *Tomáše* a *Vácslava*, kteří všichni učinili r. 1548 přísahu manskou králi Ferdinandovi a koruně České tvrzi Čermnou, dvorem popl. a vším příslušenstvím. [1]) Přičiněním Jiříka z Valdšteina byla potom r. 1553 učiněna smlouva mezi Barborou, vdovou Vácslavovou, a všemi nápadníky, tak že ona se dědictví po manželu odřekla. Z bratří svrchupsaných byl Bonifác do r. 1572 čtyřikráte purkmistrem v Hostinném a zemřel 24. března r. 1572. Náhrobek jeho posud viděti lze v kostele v Hostinném při zdi za oltářem sv. Anny. Bratr jeho Pavel byl v letech 1551 až 1575 v témže městě přísežným a kupoval statky šosovní. Roku 1577 ještě všichni Cikánové tvrz zdejší drželi v nedílu, neboť toho roku učinil Pavel Cikán svým jménem i na místě Vácslava a bratří jeho, strýců svých (synů Bonifáciových), slib manský králi Rudolfovi tvrzí Čermnou

[1]) DZ. 137. L 6. [2]) Viz Bílkovy Děje konf. 112. [3]) Viz Bílkovy Děje konf. 796. [4]) DZ. 146. F 21. [5]) Tamže C 22. [6]) Pomůcka: Leeder, Beiträge zur Geschichte von Arnau 59, 265. Srovnej, co tam dí str. 25., patří-li to sem. [7]) Lib. conf. I. 185, 190. G 2, 5. [8]) Lib. conf. III. C 23. [9]) Lib. conf. VI. H 7. [10]) Lib. conf. G 15. H 15. K 6.

[1]) DD. 62 str. 839.

Vývod Cikánův z Čermné.

Vácslav Cikán z Čermné 1517—1541 ψ Barbora

Bonifác 1548, † 1572, 24. Mart. — Petr 1548 — Pavel 1548—1577 — Vavřinec 1548 — Blažek 1548 — Tomáš 1548 — Vácslav 1548

Kryštof 1590—1607 ψ Anna Dreischuhova — Martin mladší 1603 — Vácslav 1603 — Pavel 1603

Martin starší 1596 † j. 1628 ψ Kateřina Hůlkova — Vácslav 1577 — Jan 1581 † 1618 (Viz Pam. IX. 870) — Bonifác

Jan † 1619 — Anna — Barbora

Vácslav 1628 † 1678 ψ 1. Eva Fryštatská † 1623, 2. Rozina Kapellovna z Elbinku † 1684 — Daniel 1628 — Lukáš 1628 — Saloména

Vilém Vácslav 1651 † 1691 ψ Isabella Kateřina († 1700) dcera Jana Smrčky ze Mnichu

František Albrecht ψ Anna Františka z Dobřenic — Vilém Rudolf † 1713 ψ Anna Marie Komínkova

a vším příslušenstvím.[1]) Tehda byla Čermná mezi potomky dvou bratří rozdělena.

V horní polovici, při které byla tvrz, seděli synové Pavlovi: *Kryštof, Martin* (*mladší*), *Václav* a *Pavel*, o nichž nacházíme k r. 1603 zmínku v dějinách druhé polovice. Z bratří těchto nejstarší Kryštof vstoupil r. 1590 ve stav manželský s Annou, dcerou n. Jiříka Dreischuha, měštěnína v Hostinném, a zapsal jí věnem všechen svůj nynější a budoucí (šosovní) statek mimo manský statek „Tschiern“ a 20 kop, než r. 1597 této manželce své v 100 kopách i jeho postoupil.[2]) Tuto polovici měl potom Kryštof sám, jenž ji obdržel při králi Rudolfovi dědičně; že však jako člověk nezhostěný svobodného statku míti nemohl, prodal svou polovici r. 1607 *Janu Kryštofovi z Valdšteina*[3]) a držena potom k panství Hostinskému. Po Majdaléně z Valdšteina zdědila tuto polovici *Markéta Smrčkova* (později Šmohařova z Bytyšky). Syn této *Václav Sylvestr Smrčka ze Mnichu* prodal r. 1662 tvrz a ves Hořejší Čermnou se dvorem a dvorem Švarcárovským a chalupou v Javorníku *Vilému Václavu Cikánovi z Čermné.*[4])

V držení druhé polovice byli synové Bonifáciovi († r. 1572) *Martin starší, Václav, Jan* a *Bonifác.*[5]) Bratří tito jakož i držitelé druhé polovice opomenuli po rozdělení svém učiniti obvyklý slib manský, posledně r. 1577 strýcem jich Pavlem učiněný. Za tou příčinou r. 1603 „právo, které na JMC. pro neučinění povinnosti a slibu manského připadlo, totiž tvrz Čermná, dvůr popl. s popl. a ves, což Pavel Cikán v držení měl,“ provoláno jako odumřelé léno[6]) Tu se držitelé všemožně přičinili, aby statek dotčený z manství propuštěn byl, a r. 1607 vložena jest polovice vsi Čermné *Martinovi staršímu Cikánovi z Čermné* za 975 kop.[7]) Tento Cikán vystěhoval se z Hostinného, dosáhl práva městského ve Dvoře Králové a psal se odtud seděním „při městě Dvoru nad Labem“ ještě r. 1615. *Albert Václav kníže Frydlantský* donutil ho, že mu r. 1624 polovici vsi Čermné prodal. Jelikož však Martin dříve zemřel, nežli vklad téhož dědictví knížeti učiniti mohl, učinili tak synové jeho *Václav, Daniel* a *Lukáš* bratří Cikánové r. 1628, 14. ledna.[8]) Bratří však tím nevyšli z držení Čermné, než podrželi stateček svůj jako Frydlantské léno.

Po zavraždění knížete a rozpadení se knížetství zůstala Čermná po 18 let ještě královským lénem. Rozhodnutím císaře Ferdinanda (r. 1652, 24. července) jest polovice vsi Čermné z manství propuštěna a *Václavu Cikánovi z Čermné* ve desky zemské vložena.[9]) Syn jeho *Vilém Václav* přikoupil druhou polovici, totiž Hořejší Čermnou, a *Vilém Rudolf*, syn tohoto, r. 1699 obojí statek Hořejší a i Dolejší, Čermnou prodal *Oktavianu Vladislavovi z Valdšteina.*[10])

CHOTĚVICE.

Původní název osady této Chotějovice poukazuje na zakladatele nebo vladyku Chotěje; ale již od nejstarších dob setkáváme se s kratším jménem Chotěvice, arci jen v listinách českých, ana v latinských a německých ta největší různosť panuje.[11]) O založení tvrze a kdy se to stalo, není paměti. Nejstarší držitelé vsi byli nějací vladykové *z Kolína* či *Kolínští*,[12]) sotva asi rodina česká, nýbrž spíše rodina německá, městská buď z Kolína nad Rýnem aneb snad z Kolína nad Labem. Z rodu tohoto seděli tu *Arnolt, Jindřich* a *Mikuláš Kolínští* r. 1362,[13]) kdežto r. 1370 Jindřich sám statkem vládl. Ves Chotěvice byla tehda manstvím a slušela ke kraji Trutnovskému.

[1]) DD. 64 str. 413 Spravoval totiž zboží jako nejstarší z rodu. [2]) DD. Leeder l. c. uvádí k r. 1594 zprávy, jež s genealogií svou z desk dvorských čerpanou srovnati nemohu [3]) DZ. 181. A 28. [4]) DZ. 314. D 9 Bílkovy Děje konf. 809. O rodu Švarcův viz Mittheil. XI. 265, o Václavovi Šmohařovi z Rochova ČČM. 1881 str. 65. [5]) Pam. arch. IX. 870. [6]) DD. 17, 486—490. [7]) DZ. 133, K 16. Viz i Pam. arch. IX. 870. [8]) DZ. 142. P 24. Viz Bílkovy Děje konf. 56 a 809. [9]) DZ. 151. O 22. [10]) DZ. 406. H 18. Srovnej hojné zprávy v Pam. arch. IX. 870. [11]) V latinských: Chotyeuicz, Chotwicz, Cotwicz, Cotchawicz, Chotowicz, v něm. Kotwicz, v českých i Chotivice a v 16. století Chotobice. [12]) Arnolt založil tu oltář r. 1368. (Borový, lib. erect. I. 70.) [13]) Lib. conf. I. E 5.

Roku 1377 seděli zde bratří *Mikoláš* (jinak *Mikeš*) a *Volfhart z Kolína*, synové Jindřichovi. Téhož roku před Bolkem, vojvodou Opolským, svědomí vydali na tvrzi Hostinské „ve světnici,“ že předkové jich krčmu a řemesla v Chotěvicích prodali měšťanům v Hostinném, vyjímajíce si jen některé dni, v něž pivo v Chotěvicích vytáčeti směli.[1]) Pospolu vyskytují se oba bratří až do roku 1403.[2]) Martin přetrvav bratra svého, zemřel kdysi ve válkách husitských, a Barbora králová, jako držitelkyně manského kraje Trutnovského, „zboží nápadné a manství v Chotivici, dvůr poplužný, dvory kmecí s platem a kostelním podacím“ udělila (ok. r. 1437—1454) *Hynkovi Krušině z Lichtemburka.*[3]) Ten je držel až do své smrti k panství Hostinskému, od něhož brzo potom zase odděleno bylo.

Za časů krále Vladislava nacházel se v držení tvrze Chotěvické *Jan z Kozojed*, jenž zde seděl s chotí svou Markétou z Kněžiček a jí r. 1477 na „zboží svém v Chotobicích“ 140 kop věnoval.[4]) Po smrti této manželky své oženil se po druhé s Jitkou z Chodče, jíž r. 1498 dluh jistý a r. 1500 250 kop na tvrzi Chotobici věnoval.[5]) Roku 1506 zapsal sice statek svůj Mikulášovi Kozojedskému z Kozojed, strýci svému, Haškovi z Chodče a Otíkovi z Holovous, švakrům svým,[6]) snad jen proto, aby jim vládli jako poručníci nezletilé dcery Kateřiny; tato pak dosáhši zboží otcovského r. 1515 právo své „na tvrzi, popluží, lidech, na rybnících, mlýnu a vsi Chotobicích“ dala *Janu Otmarovi mladšímu z Holohlav*,[7]) než později sobě zápis ten z desk propustivši, prodala po druhé r. 1520 „v úterý před sv. Petra na stolici vsazením“ ves Chotobici s tvrzí, se dvory, platy, mlýny, lukami, lesy, rybníky, potoky, řekami *Janovi Vatmberskému z Vatmberka* na Hostinném.[8]) Ale ještě nyní nejsou Chotěvice spojeny s Hostinným, jež byl rok před tím Jan skoupil; neboť prodav Hostinný již r. 1521, ještě následujícího roku učinil králi Ludvíkovi přísahu zbožím Chotěvickým a prodal tvrz zdejší r. 1522 *Zdeňkovi z Valdšteina* za 1500 kop gr. míš.[9]) Teprve po trhu tomto, a když byl král Ludvík r. 1522 zámek Hostinný a tvrz Chotobici z manství propustil,[10]) připojeny jsou Chotěvice na vždy k panství Hostinskému a tvrz, která nyní více nebyla obydlím držitelů, brzo se sesula a v rumy klesla.

FORST.[11])

Tvrz Forstská není příliš stará, vždyť i ves Forst patří k mladším osadám v Čechách a vznikla v 16. století. Na jejím místě bývaly původně lesy řeč. forst, jež zřejmě se uváději v dílčích cedulích r. 1507 a v pozdějších zápisech panství Hostinského Při dělení se bratří o panství toto ok. r. 1590 dostal se Forst s jednou polovicí zámku Hostinného *Hans Kryštofovi z Valdšteina.* Pán tento založil ve vsích Lauterwasser a Forst nové školy (r. 1606 a 1607) a ve Forstu první kostel (r. 1606) Tento byl ze dřeva a jest 13. listopadu liturgií luteránskou zasvěcen. Přítomni byli mimo zakladatele všichni luteránští šlechtici z okolí s manželkami svými a luteránští faráři sousední.[12])

Ve Forstu se Hans Kryštof, jak se zdá, často a rád zdržoval; poněvadž ho snad obydlí na Hostinném, kdež jen polovicí zámku vládl, netěšilo, vystavěl zde lovecký zámeček, jejž listiny pozdější tvrzí jmenují, a pivovár. V zámečku tomto zemřel r. 1600, 24. května Zdeněk Vlachyně Kamenický, starý přítel a služebník rodu Valdšteinského (familiae in armis et toga fidelissimus), jemuž také Hans postavil v kostele v Hostinném náhrobek posud zachovalý. Také Hans zemřel ve Forstě 15. dubna r. 1616 ve věku 39 let; jeho mrtvola převezena jest 1. června do Hostinného a zde v kostele (5. června) v měděné rakvi uložena. Statky jeho dědila nyní vdova

[1]) Mittheilungen XI. J 21. [2]) Lib. conf. V. 9, 207, 275, 314; VI. D 8. [3]) Arch. český II. 462. Volfart připomíná se naposled v aktech konsistoře 1407, 29. září. [4]) DD. 24 str. 353. [5]) Tamže str. 35. Povolení toho králem r. 1499, 18. března, viz arch. č. VI. 580. [6]) Tamže str. 53. [7]) Tamže str. 83. [8]) Tamže str. 94. [9]) Tamže str. 103. [10]) DD. 67 f. 19 a DZ. 3. D 6. [11]) Pomůcka: Leeder, Beiträge zur Gesch. von Arnau (Mittheilungen XI. u. XII. Jahrg.). [12]) Viz o tom i DZ. 180. N 25.

po něm zůstalá *Mandaléna Sezimovna z Ústí* na Rochově. Na naléhání věřitelů prodána jest tato polovice Hostinného kommissaři k tomu nařízenými r. 1620 *Majdaléně Valdšteinské z Hodkova.* [1]) Připomíná se při tom jako část panství tvrz a ves Forst se dvorem popl., s pivovárem, sladovnou, krčmou a podacím kostelním. S polovicí Hostinného svrchupsanou dostal se také Forst pověstnému *knížeti Frydlantskému.* [2]) Dědiny koupené byly roku 1627 z práva zemského propuštěny a ke knížetství Frydlantskému připojeny. Poněvadž sobě Majdaléna z Valdšteina právo k Hostinnému, Forstu, Miletínu a Rochovu míti pokládala, odbyl ji kníže zaplacením 4000 kop, ale již r. 1624 prodal jí statek Forst a vesnice Lauterbach, Javorník, Helfendorf, chalupu v Janských lázních, dům a mlýn ve vsi Lauterwasser a mlýn pode vsí Javorníkem za 11.000 rh. tolarů, jakožto léno Frydlantské. Forst měl odtud stejné držitele s Miletínem. Po smrti *Viléma Kryštofa z Valdšteina* († r. 1685) dostala Forst za díl svůj starší jeho dcera *Eliška Lidmila*, jež se provdala (roku 1688, 5. října) za *Bedřicha Leopolda Kotulinského z Kotulína.* [3]) Pamětihodno jest, že zůstal Forst mezi všemi bývalými lény Frydlantskými manstvím nejdéle.

JAVORNÍK.

Na jižním konci vsi Javorníka spatřuji se zbytky bývalé tvrze, totiž jen náspů, kteréž ji obkličovaly. Kdy založena byla ves na místě lesů javorníka, není známo, tím méně pak, kdo tvrz zdejší postavil. O statek Javornický, který byl manstvím ke hradu Trutnovskému, dělili se r. 1496 bratří *Jiřík, Kryštof, Zikmund* a *Mikuláš z Javorníka.* [4]) Mikuláš vzal tvrz s lidmi v Javorníce a zůstavil bratřím svým část vsi Chotěvic. Roku 1500 byl již Mikuláš mrtev a statek po něm spravoval bratr jeho *Jiřík*, kterýž byl r. 1514 na hradě Trutnovském od pacholků pána ze Šumburka šeredně zavražděn a na kusy rozsekán. V ten čas ujal tvrz Mikulášův syn *Václav z Javorníka*, ale odevzdal ji r. 1516 strýci svému *Zikmundovi.* [5]) Také tento byl zabit v Trutnově, zapsal statek svůj dotčenému Václavovi, a ten prodal Javorník r. 1528 *Martinovi Radikovskému ze Hrádku* a Anně z Hustiřan, manželce jeho. Od těchto koupil r. 1533 tvrz Javorník se dvorem, rybníky, lukami, rolemi, lesy, lidmi a platy *Adam Zilvár z Pilinkova* za 315 kop gr. č. [6]) a držel jej ku Břecšteinu. Nedlouho potom tvrz zanikla. [7])

STUDENEC.

Mezi Peckou a Jilemnicí jest ves Studenec, kteráž se stala panským sídlem teprv od sklonku 16. věku. [8]) *Jan starší Straník z Kopidlna*, koupiv r. 1584 statek Studenecký, postavil první sídlo při Studenci, odkudž se seděním na Studené hoře psal. Jak se zdá, rozdělen byl statek po smrti jeho; nebo na Lištném či tak řečeném Slavikovci seděl Straník a na Studenci Jan Straník z Kopidlna. [9]) Po bitvě Bělohorské zbaven jest Straník statků svých, Studence i Slavikovce čili Lištného. [10]) Tvrz Studenecká se dvorem a vesnicí a ves Rovnáčov postoupeny *Albrechtovi z Valdšteina* ke knížetství Frydlantskému; tento pak prodal je r. 1630 jako manský statek *Václavu Zárubovi z Hustiřan* k ruce jeho dcery *Johanky Voršily.* Od této koupil statek ten r. 1637 manžel její *Jetřich Grodecký z Grodec*, jemuž (r. 1641) od císaře Ferdinanda zase jako zpupný statek odevzdán byl. [1]) Od těch dob měl Studenec až do konce téhož věku stejné držitele s Poličany. Stal se potom zase samostatným statkem a přivtělen naposled ke statku Forstskému.

[1]) V oné listině (r. 1615, 10. dubna), jíž Hans Kryštof zapisuje Hostinné s panstvím manželce své, připomíná se toliko „ves Forzsst se dvorem popl. s podacím“ (DZ. menší 237. H 21). [2]) DZ. 141 M 13 a 164. A 9. Přirovnej děje Hostinného. [3]) Bílkovy konf. 795. Janderův Miletín 60. Poněvadž byl díl Forstský mnohem menší nežli díl Miletínský, přidáno k němu 13.000 fl. na hotových penězích, také placeny dluhy otcovské z dílu Miletínského. [4]) Snad synové *Janka z Javorníka*, jenž dal r. 1481 nejstaršímu svému synovi *Janovi* za díl jeho 150 fl. (DD. 24 str. 6.) [5]) Zikmund žil ještě r. 1520. [6]) DD. 24 str. 33, 34, 38, 39, 57, 72, 85, 116, 129. [7]) Javorník drželi po Adamovi tři jeho synové (DD. 62 p. 817), r. 1568 dostal se dílu Břecšteinskému (DZ. 63. B 5—18.). Potom jej drželi Adam otec a Adam syn (DD. 64 p. 611.). Srovnej k potomnímu Bílkovy Děje konf. 795, 940. Javorník patřil od té doby k Sejfům. [8]) Ve starších dobách připomínají se r. 1395 *Zbraslav*, syn *Jarošův ze Studence* (DD. 15 f. 8—10.). [9]) *Mareš Kule z Chotče* († j. r. 1539) prodal vsi Lištný a Studenec *Janovi z Újezdce* a *z Kounic* (DZ. 1. K 1.), ovšem jen z části, neboť druhá část vesnic těchto patřila ke zboží Kumburskému. Burjan Trčka z Lípy prodal r. 1584 vsi Studenec a Lištný, ve Lhotě a Žďáru c. t. m., les Žďársko, v Nedařici c. t. m., ve Ždírci mlýn s chalupou Janu Straníkovi, který k tomu r. 1588 od Zbyňka Šťastného Kapouna ze Svojkova a manželky jeho Anny z Újezdce dvory kmecí ve Studenci a Lištném přikoupil (DZ. 68. Q 5. 69. C 17, též 24. A 01, C 30.). [10]) Podrobně v Bílkových dějích konf. 570—571.

ČISTÁ.

Ve vsi Čisté, jež napřed klášteru Opatovskému a potom v 15. stol. zápisným držitelům patřila, povstala tvrz teprve v 16. století. [2]) Část tohoto zboží, totiž Čistou a Ždírnici Hořejní a Kunčice vsi celé, držel r. 1522 *Arnošt z Újezdce a z Kounic* a na Jilemnici, místopurkrabě Pražský, jemuž Rydkéř opat a konvent Opatovský vsi ty r. 1522 prodal. [3]) V samostatném držení Čisté byl teprve *Viktorin z Újezdce*, jenž bezpochyby zde také novou tvrz vystavěl. Zemřel r. 1576, po čemž se Záviše z Újezdce sirotků nezletilých ujal a Čistou nějaký čas spravoval. [4]) Z manželství jeho nevyšli synové, nýbrž dcery *Barbora, Kateřina, Johanka, Markéta* a konečně *Anna.* Poněvadž možno nebylo, aby všechny dohromady statek udržely, přejali Čistou *Anna* a manžel její *Zbyněk Šťastný Kapoun ze Svojkova* v 3100 kop gr. č. a ostatním podíly vyplatili. Statek obsahoval tvrz Čistou se dvorem a vsí, ve Ždírnici, Studeném a Lištném c. t. m. [5]) Oba manželé prodali potom dvory své kmecí v Studenci a Dol. Lištném Janovi Straníkovi z Kopidlna r. 1588.

Zbyněk po smrti první choti vzal si druhou manželku *Adličku z Mitrovic*, které r. 1593 dvorec při vsi Čisté za 500 kop míš. popustil. Po smrti pana Zbyňka, jenž r. 1604 zemřel a v Čisté pochován byl, zůstalo velmi mnoho dluhů, tak že věřitelé na prodání statku naléhali. Tuť pak kommissaři soudem zemským nařízení prodali r. 1604, 6. prosince tvrz Čistou a ves celou se vsí Ždírnicí *Majdaléně Vratislavové z Řehnic* na Humburcích a Jeřicích za 11500 kop míš. [6]) Majdaléna byla manželkou *Adama Kašpara z Řehnic*, jemuž porodila dceru Kateřinu Sabinu (později manželku Zikmunda Vančury na Krnště). V bouřích stavovských r. 1618—1620 stál ke straně evangelické, pročež (r. 1623) propadl třetinu statku svého. Místodržitel Karel z Lichtenšteina prodal r. 1623, 16. října „tvrz Čistý“ s vesnicemi *Albrechtovi z Valdšteina*, po čemž statek ten ke knížetství Frydlantskému přivtělen byl. [7]) Po rozbití knížetství téhož (r. 1634) udělena jest Čistá s panstvím Hostinským *Vilémovi Lambojovi* a zůstala při Hostinném 30 let. Teprve Jan Lambert z Lamboy prodal r. 1667, 2. července „statek Čistou s vesnicemi Čistou, Bukovým a Ždírnicí“ *Pertoltu Arnoštovi* svob. pánu *Zárubovi z Hustiřan* na Dobré Vodě a Mokrovousích za 21.500 fl. rh. [8]) V držení rodu tohoto zůstala Čistá 20 let; potom ji koupil od Jana Rudolfa Záruby r. 1688 *Pavel hrabě z Morzina* na Lomnici a Křinci († r. 1688), jenž z těchto statkův a také Čisté svěřenství rodinné zřídil. Od těch časův až do konce 18. století sdílela Čistá majetníky své s Lomnicí a Křincem. [9]) Které byly poslední osudy tvrze, není již známo; později v Čisté nebylo zámku, nýbrž stál tam pouhý panský dům.

[1]) DZ. 300. L 29 a 147. J 1. [2]) Vesnice Čistá a Kalná patřily v první polovici 14. století ještě držitelům světským; v Kalné podával kněze r. 1362—1364 *Petr Ocas ze Zásady* (lib. of. I. E 4. G 1), v Čisté r. 1365—1380 *Bolek kníže Opolský* (lib. conf. I. G. 3. III. D 22), ale již r. 1390 Petr opat Opatovský (V. A 1) a potom opatové až k válkám husitským. Snad nabyl klášter vsí těch r. 1381, jak by svědčil rejstřík z desk zemských, že Pešek propustil opatu Opatovskému (reliq. tab. I. 468) Císař Zikmund zastavil r. 1436, 19. října vsi Čistou a Kalnou popluží klášterci blíže Hostinného (proboštství zvláštnímu příslušné) a vsi téhož klášterce Slemen, obě Ždírnice, Kunčice, Lhotu a v Borovnici tři člověky *Hynku Krušinovi z Lichtemburka*, jenž byl vsi ty již dříve držel a r. 1434, 26. dubna do Kalné nového kněze podával (arch. č. I. 535. Acta Zitav. A 3). Za potomních dob byly se vesnice tyto, jakož i klášterec pustý blíž Hostinného v držení dvou sousedních šlechticův *Arnošta z Újezdce* a *Viléma z Valdšteina* a ze Štěpánic dostaly, jimž král Ludvík r. 1522 dovolil, aby mohli vsi ty od opata Opatovského koupiti, jestli by se s ním smluviti a o ně uhoditi mohli. (DZ. II. D 1.) [3]) DZ. II. D L [4]) DZm. 82. C 7 [5]) DZ. 22. M 21. Srovnej vývod při dějinách Jilemnice. [6]) Pam. arch. IX. 790. Paní Adlička žila ještě r. 1637. Proč se nazývá pánem Čisté Jindřich Kapoun ze Svojkova r. 1605 (Sommer's Topogr. 223), nevíme. [7]) Bílkovy Děje konf. 842. [8]) DZ. 318 K 14. [9]) Ostatku hleď v Sommerově topografii.



LOMNICE ZÁMEK.

Při městě Lomnici stojí zámek pocházející z dob novějších a zaujímající místo, na němž stála tvrz pánů Lomnických. Nynější zámek jest stavení čtverhranné s 2 křídly, tak že čelní strana k severu a křídla k jihu obrácena jsou. Sloh jest barokový a ukazuje, že zámek byl založen v předešlém věku (r. 1737). Pro dlouhé stěny a množství oken jest zámek slohu jednotvárného. Dosud stojí tak, jak se popisuje ve staré pamětní knize Lomnické: „Roku 1737 byl dostaven nynější, vrchnostenský Lomnický zámek dle tehdejšího obzoru (t. j. způsobu), ale jen polovice toho stavení postavena jest. On měl býti do čtyř úhlů, ve prostřed okrouhlý dvůr a veskrz průjezd. Toto stavení má pěkné sklepy, kolem vnitř jde šije, odtok do kozího rynku; při zemi má pohodlné příbytky, vše dobře sklenuté, ale hoření pokoje tento čas velmi spuštěné a zanedbané jsou.“ Ačkoli jest zámek nyní otevřen na všechny strany, přece viděti jest, že býval pevností. Stojí totiž na povýšeném místě na západním konci města; k severu jest rybník a na ostatních stranách, kde jsou okolo zámku zahrady, bývaly valy a příkopy. Jsou sice srovnány, ale památka po nich přece zůstala. Tvrz, která na tomto místě stávala, dobré i slavné, též mnohé kruté časy přestála, byla celá okrouhlá a silnými hradbami a příkopy obehnaná; k městu byl zvoditý most a nad ním vysoká věž. [1])

[1]) Pomůcky: O rodu rytířů Košiků z Lomnice od A. V. Malocha (Jičínský programm r. 1857) a „Archiv města Lomnice nad Popelkou“ (Pam. arch. IX. 897). — O pečeti a znaku Košikův pojednáno jest mimo to také ve Světozoru r. 1875 na str. 297. Za laskavé provedení po Lomnici a okolí velice děkuji pánům A. Mastnému a J. Raimovi v Lomnici.

Sommer ve své topografii (str. 157.) má matečnou zprávu o nějakém loupežnickém hrádku Kláštenci čtvrť hodiny cesty severně od Lomnice, ale Lomničtí, i když se jich bedlivě táže, o tom nic nevědí.

Lomnice patrně má jméno své po řece, kteráž nyní Popelkou se nazývá. Kdy tu osada povstala, není nám známo.[1] Páni *Košíkové z Lomnice*, kteří odtud pocházeli, nosili na štítě svém kartasa čili tatarského zpytáka. V kronice Dalimilově se vypravuje, že před tím, než Tataři vpadli do Evropy, prošli ji zpytáci jich a potom jim o národech v Evropě bydlících zprávu dali. Píše se pak takto v dotčené kronice: „Kartasi šli, tatarští zpytáci byli. Na pět set těch lidí šlo a ten obyčej jich byl: kloboučky vysoké velmi mívali, roucho krátké a tobolky nosili. Všichni v nohavičkách chodili, hole dlouhé v rukou držívali. Když píti chtěli, z břehu nakloňmo pívali, když chleba prosili, ‚Kartas' boh tak mluvili; proto jim kartasi vzděli. Lomničtí kartasa na štít vzali.“[2] Když se událosť tato ok. r. 1240 sběhla, zalíbilo se pánům Lomnickým znamení kartasa a vzali je do štítu svého, jak se nachází na nejedné jich pečeti. Jakožto dědici pánů z Roždalovic přibrali k tomuto znamení jako klénot palečné kolo. Městečko Lomnice převzalo štít svůj po pánech, ale z nerozumu udělali z něho středověkého oděnce, změnivše čepici na helmu a hůl na kopí. (Viz obraz na str. 223.)

Páni Lomničtí seděli potom na Roždalovicích a Dymokurech, vyšedše z držení svého rodného sídla, ač se druhdy pány z Lomnice psáti nepřestávali.[3] Změna tá sběhla se na rozhraní 13. a 14. století. Zdá se, že náležel ke starému rodu *Soběhrd z Lomnice*, který žil r. 1323 a držel ves Bystrý u Libštátu a Olešnici po něm zvanou Soběhrdovou jinak Košťálovskou.[4] Ale již r. 1304 připomíná se *Albrecht z Lomnice*, hofmistr královský,[5] jenž snad náležel k rodu pánů z Valdšteina.[6] Od prostředka téhož století za drahně let nacházíme pány z Valdšteina v nepřetržitém držení Lomnice. *Hynek z Valdšteina*, pán na Skále, bydlel r. 1353 na Lomnici s manželkou svou Annou z Vartemberka, když učinil nějaké dobrodiní klášteru Turnovskému u přítomnosti Jarka bratra svého.[7] Týž se vyskytuje r. 1358 s týmž bratrem svým a od r. 1360 sám jako patron kostelů Lomnického a Olešnického.[8] Naposled se připomíná r. 1362, s čímž asi se shoduje zpráva, že byl r. 1363 pochován v klášteře Turnovském.[9] Bratr jeho *Jaroslav* jinak *Jarek* v ty doby seděl na Skále a od r. 1362 buď převzal dědičně aneb opatroval panství Lomnické,[10] jsa tu pánem ještě r. 1369. Roku 1375 byl tuším ještě živ.[11] Snad byl synem buď Hynkovým nebo Jarkovým *Jarek z Lomnice a z Valdšteina*, který byl r. 1383 patronem kostela Lomnického.[12] Bratr jeho Zdeněk oddělil se od něho vzav za svůj díl Olešnici, Libštát a Bystrý a seděl na hradě Košťálově. Tu zemřel r. 1388 zůstaviv vdovu Kačnu, s níž se Jarek r. 1389 o věno její soudil.[13] Možná, že jest tento Jarek totožný s Jarošem z Deblic, o němž se níže mluví.[14] Potomkem jednoho z obou bratří byl *Beneš*, kterýž dostal od Jarka za svůj díl Libštát, tu seděl r. 1391 a 1394, ale prodav potom statek tento, byl pánem na Byšičkách. Roku 1394 daroval ke kostelu Lomnickému úrok v Libštátě. Po roce 1395 se nepřipomíná.[15] Synem Jarka Skalského byl *Albrecht z Valdšteina*, který se od roku 1375 jako pán na Chotěšicích připomíná.[16] Po Benešovi držel Byšice již r. 1395 a zapsal je toho roku *Sezemovi a Jarošovi z Lomnice a z Deblic.*[17] A že nedlouho potom zemřel, tím se dovodí, že Jaroš dotčený, jediný po něm dědic, r. 1397 plat na Chotěšicích zapisoval a r. 1406 podací kostelní v Turnově prodal.[18] Jestli tedy Jaroš Deblický k rodu Valdšteinskému nepatřil, nebylo tehda již nikoho z větve Lomnické pánů z Valdšteina.

Jak již dotčeno, držel Lomnici ještě r. 1388 Jarek z Valdšteina, po němž se dostala do cizího rodu. V bouřích za jednoty panské připomíná se r. 1399 *Petr Rašín z Lomnice*, podlé zdání našeho předek Rašínův z Ryzemburka, jenž připomíná se také r. 1406 a 1412, a to vždy, když se o věci Lomnických a Dymokurských jednalo.[19] V dotčených letech nebyl pánem na Lomnici, nýbrž snad nějaký rok před tím. Od r. 1397 drželi Lomnici potomci prvotních pánů Lomnických, kteří seděli minulá léta na Roždalo-

---

1) Co je v Erben. Reg. I. 312 psáno, neplatí o Lomnici. 2) Font. r. B. III. 172, kdež také J. Jireček slova kartas boh (nastal hlad) důmyslně z jazyka cikánského vyložil.

3) K erbu pánů Lomnických patřil *Sezima z Dymokur* odjinud *z Lomnice* a synové jeho *Jaroš* a *Sezima* (r. 1378), držíce Dymokury a Boztěšice (tuším Božešice u Prahy. Arch. bibl. Praž.). Roku 1394 připomíná se Anna vdova Sezimova, r. 1399 Václav a Anna, děti Sezimovy (Lib. erect. IV. f. 94, Jandera, Pam. Hořické). O jiných téhož rodu a erbu níže. *Jan Klamoška z Lomnice*, který učinil r. 1392 Jana Košíka z Lomnice poručníkem svých dětí, maje tehda statek na Moravě a r. 1398 farářství bratra svého *Půty*, faráře v Libčanech spravoval, snad také k tomuto rodu náležel (Dsky Brn. 206 a Acta Jud. 1398, 20. Apr.). *Hynek z Lomnice* připomíná se r. 1394 (Lib. conf. VIII. f. 105). Neznámého znaku a rodu byli též *Jan Stéblo z Lomnice* r. 1434—1439 (Sommersberg Scr. rer. Sil. 1022, arch. č. II. 67) a *Habart z Lomnice* odjinud *z Moravan* r. 1415—1440. (Arch. č. I. 255 a III. 189.) O rodu *Ušákův z Lomnice* srov. Rel. tab. II. 169, 234.

4) Tab. vet n. 377, Tingl, lib. conf. 5) Dobner, Mon. I. 226. 6) Mezi syny Zdeňka Valdšteina připomíná se jeden jménem Albrecht (Rkps. Budišínský, tab. vetust. n. 3161; k témuž rodu náležel snad i Hynek z Libštátu r. 1322 (Tab. vet. n. 343). 7) Paprocký o st. pan. 228. 8) Lib. conf. I. 59 (ed. Tingl) C 1. C 8. D 2. D 9. E 7. V Olešnici stal se farářem Beneš, syn pana Albrechta z Lomnice, r. 1361, ale zemřel asi r. 1363. 9) Rhon Antiq. eccl. Raději bych rozuměl, že má státi r. 1362 10) Lib. conf. I. E 4. E 8. F 6. II. B 7. 11) Roku 1377 prodal Jarek z Valdšteina některé dědiny ke klášteru sv. Prokopa. (Rel. tab. I. 451.) 12) Lib. conf. III. B 17. 13) DD 13 f. 9, rel. tab. I. 529. Srov. str. 201. 14) Nesnadno říci, byl-li Jaroš Deblický z rodu Košíkův aneb Valdšteinův. 15) Lib. conf. V. E 5, erect. XIII. a 50, rel. tab. I. 560 16) Arch. bibl. Praž. Roku 1382 slove Albertem z Lomnice. (DD. 13 f. 9, 27.) 17) DD. 14 f. 8—10. 18) Lib. erect. V. 94. VII. 76. 19) Arch. č. I. 63. DD. 14 f. 64 a 15 f. 182. Také Tas z Hrdoňovic r. 1376 nazývá se r. 1377 z Lomnice. (Lib. conf. III. C 17. C 25.) Petr Horký z Lomnice, r. 1417 pán na Rajšicích (Lib. conf. VII. H 20), sotva je týž, jako Petr Rašín.



Zbytky hradeb na Kozlově.

vicích, nazývajíce se *Košíky z Roždalovic.* Od konce 14. věku oživlo zase původní jich heslo a nazývají se zhusta Košíky z Lomnice.[1])

Jan Košík připomíná se jako patron kostela Lomnického v letech 1397—1422 dosti často.[2]) Manželku měl *Machnu z Ryzemburka,* jíž byl věnoval na vsích Seleticích a Košíku, ale potom věno to na vesnice panství Lomnického přenesl.[3]) S ním se vyskytuje druhdy bratr jeho *Benešek.* Oba jako pánové podací kostela Lomnického učinili r. 1408 dobrodiní kaplanství v Lomnickém kostele, které předky jich nadáno bylo.[4]) Oba byli nepokojné krve. Spojivše se s panem Bradleckým, pustili válku do kraje proti králi Václavovi, a to se stalo z příčin nám neznámých. Když se bouře ta utišila, přijati jsou od krále r. 1418 dne 13. dubna na milosť.[5]) V potomních dobách účasten býval Jan mnohých běhův veřejných; jsa katolíkem s tělem i duší, řády církevní na Lomnicku zachovával. Roku 1421 byl přítomen na sněmě Čáslavském a roku 1429 připsal manželce své Machně 1500 kop věna na zboží svém tvrzi a městečku Lomnici a dvoru popl. v Soběrazi i na jiných vesnicích.[6]) V těch bouřích potom oba Košíci zemřeli. Král Zikmund daroval r. 1437 všechen svůj nápad královský na tvrzi a zboží Lomnickém po Janu Košíkovi, který bez dědiců zemřel, *Hynku Krušinovi z Lichtemburka.* Současně provoláno jest zboží Lomnické jako odúmrť královská. Avšak Hynek nikdy nevešel v držení Lomnice, poněvadž lepší právo k ní měli Machna, vdova Janova, Markéta, sestra po něm, Kateřina z Bergova, vdova po Benešovi, a děti jich, Janek a Škonka.[7]) Tato byla vdána za *Alše ze Šanova,* dědila po vymření ostatních spoludědiců Lomnici a zemřela r. 1475. Pohřbena jest v Hostinném, kdež na ten čas manžel její jako dědičný pán bydlíval. Od té doby, co učiněna byla smlouva s Vilémem z Lichtemburka o jeho právo odúmrtní, byli Škonka a Aleš samojedinými držiteli Lomnice.[8]) Aby nemohl býti od nikoho v držení dědictví svého naříkán, vyprosil si Aleš r. 1457 na králi Ladislavovi všechen nápad po n. Janu Košíkovi nebo komkoliv jiném.

[1]) Lib. conf. V. R 1. VI. J 9. K 14. M 1. VII A 12. VIII. B 1. [2]) K příbuzným jich patří také *Aleš z Roždalovic,* odjinud *z Lomnice,* který držel nějaký čas Přívozec a Libosvar na Plzeňsku a tam s manželkou svou Annou před r. 1412 zemřel, zanechav syna *Hynka,* jehož poručníkem byl strýc jeho Jan Košík. (DD. 15 f. 182.) Na tvrzišti u Libuně našli r. 1852 jeho pečetidlo s nápisem . s . alssic . de lomnicz, což měl neb. A. Maloch omylně za slova s . cossic . de lomnicz. (Viz progr. Jičínský r. 1857.) Pečetidlo toto jest nyní v národním museu. [3]) DD. 3 str. 127. [4]) Lib. erect. VIII. 58. [5]) Liber. privileg. Antig. civ. [6]) Arch. č. I. 412. III. 507. [7]) Arch. č. I. 536. DD. 4 f. 36 a 15 f. 37. Snad byla Benešovou dcerou i Vrata. (Viz arch. č. III. 524.) Sezima z Lomnice připomíná se r. 1453. (Arch. Drážďan.) [8]) Roku 1453 opověděl Aleš se služebníky svými Sasům. (Arch. Drážďan.)

Žádosť tato vyslyšena a r. 1462 zveden jest úředníky dvorskými na následující dědiny: tvrz Lomnici, městečko s domy, krčmami, sladovnou, pivovárem a podacím, vsi Starou Lomnici, Stružinec, Skuhrov, Rvačov, Košov, Chlum celé, dvůr a manství Bezděčín, poustky Pasířovskou a Koblihovskou, v Hluboké c. t. m., hradiště Kozlov, Srchov s platem Seděl tu ještě r. 1465. [1])

Vývod pánů z Valdšteina větve Lomnické.

Vilém z Valdšteina † 1557 na Štěpanicích a Lomnici ψ Apolona Černčická z Kácova

Jan † 1576 na Točnice a Hrádku (Potomci)	Bedřich † 1569, 13. Jul. na Úlibicích ψ Mandaléna z Nestajova	Jindřich † 1579 9. Decmb. na Dobrovícevsi ψ 1. Anna z Vartemberka ψ Maruše z Lobkovic † 1616	Zdeněk † 1574, na Štěpanicích a Dymokuřích ψ Maři z Martinic † 1606	Vácslav † 1579, 20. Aug. na Lomnici ψ Eliška z Martinic † 1605	Anna

Vilém Vok † 1593	Heník † 1623 na Dobr. a Kunstberce ψ 1. Maří z Lobkovic 2. Krystyna Nybšička z Holtendorfu † 1623	Anna	Vilém † j. 1599	Eliška

Jindřich	Apolona † 1631 ψ Jan ze Šternberka † 1595	Izalda ψ Jiřík z Opržtorfu	Maří ψ N. Slavata	Eliška † 1650 ψ Kašpar Melichar ze Žerotína



Partie z Kozlova.

Několik let potom vládl na Lomnici *Jan* z *Černína*, jenž se připomíná r. 1482 v zápise šlechty podobojí kraje Hradeckého. [2]) Po roce tomto následuje nám opět mezera v dějinách Lomnice. Roku 1524 v sobotu po přenesení sv. Vácslava prodal *Jan Bělský* z *Kařišova* Lomnici tvrz, dvůr popl., městečko, vsi Stružinec, Hlubokou, Chlum, Košov, Rvačov, Skuhrov, Nedvězí, Pohoř, Tuhaň, v Slaném c. t. m. *Vilémovi* z *Valdšteina* za 2225 kop gr., [3]) a tak se dostal rod Valdšteinský po druhé v držení Lomnice. K dědinám dotčeným přikoupil ještě Vilém r. 1538 Novou Ves.

Vilém starší, zakladatel linie Lomnické, byl syn Jana Štěpanického a bratr Zdeňka Hostinského. Koupiv Všejamy, věnoval na nich r. 1549 choti své Apoléně z Kácova 1050 kop a zemřel r. 1557 zanechav po sobě syny *Jana*, *Bedřicha*, *Jindřicha*, *Zdeňka* a *Vácslava*. Nejstarší bratr Jan byl se již za živobytí otcova oddělil; ostatní zanechavše si rudy a kovy ve společnosti, rozdělili se r. 1557 tak, že Jindřich vzal za díl Všejamy, Zdeněk statek Štěpanický a Vácslav Lomnici s příslušenstvím a vsi klášterské Kalnou, Slemeno, Borovnici a Ždírnici. Bedřichovi vykázáno 5000 kop míš. dílu ze statku Lomnického a Štěpanického. Mateři vymíněno, aby měla bytnosť na Lomnici a ze Štěpanic aby se jí vydávaly 2 kopy slepic, kdykoliv by se rybník Štěpanický lovil, 2 kopy kaprů, 30 štik, 2 džbery okounův a drůbeže, též 20 zajícův a polovice zvěře. [4])

Vácslav z *Valdšteina* přikoupil Tuří a Hubojedy, zjednal Lomnickým u krále Ferdinanda (r. 1561) obdarování na 3 výroční trhy a zemřel r. 1579. Tělo jeho pohřbeno v kostele Lomnickém. Posledním

[1]) DD. 16, 31 a 23 str. 240. O Bezděčíně viz Rel. tab. II. 319 a arch. č. I. 441. [2]) Archiv č. V. 409 a arch. gub. (1482). [3]) DZ. III. A 5. [4]) Arch. desk zemských.

pořízením svým (d. r. 1579, 22. června) odkázal statek svůj čtyřem dcerám tak, aby byly pod poručenstvím mateře své *Elišky Valdšteinské z Martinic*.[1]) Paní tato založila r. 1580 v Lomnici špitál a darovala r. 1590 nový zvon do zdejšího kostela.[2]) Roku 1594 vypravila z panství Lomnického, z Tuří a Hubojed proti Turkům na vybavení Rábu desátého člověka, totiž 35 pěších s patřičnou zbraní. Ti navrátivše se, přinesli toliko 29 ručnic, 28 přilbic, 32 šavlí, 29 toulcův, 28 toulců na řemeních a s kličkami, kterážto zbraň zase dobře spravená na zámku Lomnickém k budoucí potřebě ve sklepě vedlé kuchyně složena zůstávala. Ostatek jí „někteří nevážní na této cestě rozprodali a se skrývali i zas nevrátili, tak že nebylo z nich odkud a co vzíti.“[3]) Eliška zemřela roku 1605, učinivši pořízení o statku svém.[4]) Vnuk její Zdeněk ze Šternberka dědil věno na Lomnici zapsané, dcera Apolena Šternberkova dům ve Starém městě Pražském u Melounův a dvůr Žlábek, dcera Maří dostala Lhotu Tuřskou. Dotčená Apolena, nejstarší dcera Vácslavova, spravovala Lomnici již r. 1602[5]) a r. 1606 potvrdila Lomnickým důchody jich (totiž pole Sopikovské s platem k špitálu, obchod solní) a bratrství kůru literátského. V letech 1627—1630 poroučela na Lomnici také sestra její Eliška. Mocný kníže Frydlantský *Albrecht z Valdšteina* potřeboval Lomnice k zacelení svého knížetství, pročež ji na sebe mocně převedl, dada sobě ode všech dědiců n. Vácslavových spravedlnosti jich juxtami ve dskách zemských postoupiti.[6]) Adamovi z Valdšteina postoupil kníže za jeho nápadní právo k Lomnici statek Vlkavský.

Kníže prodal potom 6. listopadu r. 1632 zboží Brannou, Štěpanice, Jilemnici a Lomnici *Otě Bedřichovi z Harachu*, nejvyššímu komořímu, jako manství Frydlantské, a udělil mu léno na to 16. května r. 1633. Panství Lomnické obsahovalo tehda: zámek Lomnici, tvrz Hubojedy, 5 dvorů poplužných, městečko Lomnici a 18 vesnic následujících: Starou Lomnici, Novou Ves, Stružinec, Pohoří, Sutice, Nedvězí, Slanou, Tuhaň, Skuhrov, Rvačov, Černou, Košov, Chlum, Kalnou, Slemeno, Ždírnici, Borovnici a Hubojedy.[7]) Když byl kníže r. 1634 v Chebě zavražděn, zničeno tím též knížetství Frydlantské a Lomnice dostala se již dotčené *Elišce Žerotínské z Valdšteina*, a to snad proto, že kníže statek nebyl zaplatil.[8]) Po její smrti († r. 1650) zdědil statek *Jan Viktorin z Valdšteina* na Hrádku nad Sázavou, synovec její; ten r. 1651 potvrdil Lomnickým výsady předešlými držiteli udělené a prodal panství roku 1654 *Janovi* hraběti z *Morcina*, v jehožto rodu se až do r. 1796 udrželo, kdežto je *Rudolf hrabě z Morcina* Ignaciovi řeč. *Falge* prodal. Od jeho soujmenného vnuka je r. 1834 Karel kníže Rohan koupí dosáhl.

KOZLOV.



Nedaleko Lomnice k jihozápadu nade vsí Košovem vypíná se dosti vysoký hřbet, nyní *hrádka*, na *hrádkách*, též *Kouřilovsko* zvaný, na jehožto temeni podlé pověstí pevný hrad stával. Avšak i nejmenší známky po něm již dávno zmizely, neboť úbočí z obou stran hřebenu pilně v role vzdělána jsou. Patrně tu bylo ohrazení jiného způsobu, než rozumíme pod hrádkem, a mnohem starší, pouze sruby nebo zárubami zpevněná ohrada, aby se lid v čas nebezpečenství s dobytkem svým ukryti mohl. Mnohem patrnější známky bývalého hradu jsou odtud půl hodiny daleko k jihozápadu v lesích. Jako před sty lety nazývá se posud hrádek tento *Kozlovem*.

Od myslivny, která jest nad Marcinovem, vede cesta do lesa, tu pak se dělí. V pravo volně jde točitá cesta až k patě hory, na níž stojí myslivna, v levo jde kamenitá pěšina také k tomu místu dílem po kraji hory, která tu strmě jako zeď spadá. Před Kozlovem se obě spojují a viděti tu dobře po pěšině, jak šla stará cesta zvolna nahoru až k západnímu konci hradiště, kdež se zatočila na val a vedla přes příkop po mostě zvoditém ku bráně.

Hradiště posud objato jest na třech stranách hrubým náspem a hlubokým příkopem, jen na čtvrté straně, kde jest stráň strmá, není takového opevnění. Hrádek byl podoby podkovité a zavírala jej na všech stranách hradba, z níž všude základní zdi znáti jest, avšak na jižní straně jest ještě dosti vysoký kus hradby. Na západním konci blízko hradby jest prohlubeň, buď od provaleného sklepu aneb od kopání po pokladech. Odtud dole na druhé straně je pahrbek a v něm taktéž prohlubeň, patrně bývalý loch. V této prohlubni jest otvor, kterým by se přišlo k šiji zasypané a zanesené. Tato šije jde asi 5 m. daleko,

---

[1]) DZ. 20 N 2—7. [2]) Roku 1590 dne 22. července Lomnice i se zámkem vyhořela (Jandera, Pam. Hořické V. 1663). [3]) Pam. arch. IX. 898. [4]) DZ. 132. N 5. [5]) DZm 236. G 15. [6]) DZ. 20. N 2. Mittheil. XI. 187. [7]) DD. 71 fol 160. Statek Tuří, spojený před tím s Lomnickem, přivtělen jest zároveň ke komornímu panství Kumburskému. [8]) Srovnej Bílkovy Děje konf. 799 a Sborník hist. 1883 na str. 285.

pak se láme asi v tu stranu ke zdi ještě stojící, jde opět asi 5 m. daleko a končí se dírou kolmo do skály vytesanou. Patrně tu máme šiji a cisternu k nadržování a nabírání vody. Ač dávno již hrádek tento spustl, přece ještě dosti památek po něm se zachovalo, poměrně více, než po slavném Veliši, který jej o 200 let přetrval. Příčiny toho jsou dílem odlehlosť, dílem hlavně to, že kámen na hradišti (melafyr) za mnoho nestojí.

O Kozlově máme zprávy prachatrné. Balbín poznamenal, že se okolo r. 1442 s hradů v okolí Jičínském znamenité loupeže dály, a to pro posádky husitské, které se na těch hradech byly udržely. Počítá k nim Trosky, Hrádek (Husínůžku), Kozlov, Bradlec a j. Okolní panstvo rozhněvavši se prý, přilehlo k těm hradům, je pobořilo a lupiče zjímalo.

Z pamětí spolehlivých jde na jevo, že okolí Kozlova bylo v 15. století s Lomnickem spojeno. *Jan Košík z Lomnice* převedl Machnu, manželku svou, s věnem 400 kop, jež měla na Seleticích a Košíku, na jiné dědiny své, totiž na plat 6 kop 6 gr. ročních v Hlubokém, na ves celou Stružnici, mimo dvůr poplužný a na vsi Skuhrov, Rvačov, Košov a Chlum celé. [1]) Určitější zmínka o Kozlově nachází se v popise panství Lomnického r. 1462, neboť tam je doloženo „Hradiště Kozlov.“ [2]) Z toho se shledává, že již hrad byl tehda úplně spuštěn. Nicméně vzpomíná Kozlova ještě urbář panství Lomnického r. 1667 sepsaný těmito slovy: „Ein uhraltes Schlos in ungelegenen Wäldern gelegen ob dem Dorfe Košow, alwo nur ein Stück voralter Mauer sich befindet.“ [3])

NOVÁ VES.

Na hořejším konci Nové Vsi u Lomnice stávala tvrz na tom místě, kdež stojí statek č. p. 157., Mizerovský. Bývala prý na straně východní a severní otočena příkopy, které se mohly vodou napouštěti a ještě patrny byly do počátku tohoto století. Když starý statek před časem bořili, našli v základech husí vejce (viz díl I. na str. 79.). V příkopě na dně našli mnoho pálené hlíny. Dosud se říká tvrzišti „na ohradě.“ Také v dolním konci Nové Vsi nad č. p. 120. stávala prý tvrz, jak pravíval dobré paměti A. Maloch. [4]) Kostelní podací v Nové Vsi a zajisté větší část vsi patřívaly k Bradlci. [5]) Tím se ovšem nevylučuje, že seděli na obou tvrzích zemané hospodaříce na svém popluží a sloužíce bohatším pánům.

[1]) DD. III. 127; XV. 38. [2]) DD. 23 str. 240. [3]) Světozor r. 1875 str. 297. [4]) Podlé obšírného popisu zaslaného p. J. Fučíkem, učitelem v Nové Vsi, a zpráv p. J. Raima v Lomnici. [5]) Viz Děje Bradlce. Proto se vyskytují jako páni podací r. 1362—1363 Půta z Turgova a r. 1391—1412 páni z Jenšteina.



Plán hrádku Kozlova: 1. Stará cesta; 2. násep; 3. příkop; 4. místo brány; 5. prohlubeň; 6. pahrbek na místě bývalého obydlí; 7. prohlubeň s šiji.



Vrchlabský zámek.

Vrchlabí Zámek.

I. Popis a držitelé.

Vrchlabí leží v širokém údolí Labském na samé patě hor Krkonošských. Na způsob všech horských měst táhne se údolím, jako nějaká dlouhá ulice. Vysoké komíny svědčí o čilém průmyslu, ulice o čistotě. Sem a tam zbyl z minulých dob ještě nějaký dřevěný dům, z veliké většiny však jsou domy nové a po moderním způsobu zřízené. V horní části jeho nachází se několik veřejných stavení, školy a kostel, jehož stará, z 15. neb 16. věku pocházející věž posud má podsebití. Neveliký kus pod kostelem začínají panská stavení, jako pivovár, úřední dům atd. Za nimi se spatřuje zámek Vrchlabský, položený v rozkošné zahradě. Kdo se prochází pod krásným jejím křovím, sotva tuší, že chodí po prostoře bývalé pevnosti, neb o tom by se poučil jen tenkráte, kdyby vykročil za zahradu a spatřil hradbu její, v níž jest drahně střílen po způsobu ⊥. Podlé starého obrazu, který jest na zámku Vrchlabském, byly hradby takové na všech stranách, tedy i na straně k ulici mezi radnicí a pivovárem (tento r. 1663 postaven). Stávalo tu kromě hradeb šestihranné opevnění, kterýmž se k zámku přicházelo. Také byly okolo zámku příkopy vodou napuštěné, které tuším teprve před 50 lety, když zámek nynější svou podobu obdržel, zasypány byly. Známek po nich jen poskrovnu zbylo.

Zámek jest stavení čtverhranné a jest na všech čtyřech rozích osmihrannými věžemi zpevněn. Býval jindy o poschodí vyšší, jak svědčí dotčený starý obraz, na ten čas má však jen dvě poschodí a věže nad ním o jedno poschodí vynikají, což k malebnosti jeho nemálo přispívá. Ztrativ úpravu svou, kterou mu dal zakladatel roku 1546, podržel ze starých dob jen hlavní zdi; okna a ostatní venkovská úprava pocházejí z počátku 19. století. Nad branou nyní prostou býval nápis latinský: Christophorus Gendorfus eques aura . sibi gratisque heredibus posuit anno a nato salvatore m. d. xl. vj. [1])

Dvoru zámek nemá, za to jest za vchodem jeho, který jest k východu obrácen, pěkná prostranná síň, v níž se obrazy medvědů na panství zastřelených nacházejí. Čteme tu léta 1655, 1695, 1701, 1726. V zámku spatřuje se drahně podobizen rodu Morcinovského, zejména praděda jich Rudolfa (r. 1634), který se první z nich v Čechách usadil. Některé světnice vynikají svou starodávnou uměleckou úpravou; míníme totiž ty, na nichž se štukaturská úprava z konce 17. století nachází. Vyznamenávají se tím, že mají v rozích veliké lidské postavy. Památná jsou starožitná kamna polévaná, na nichž vyobrazeno jest několikráte Ukřižování páně; nahoře jest rok 1545 se znakem neznámým (střídavě šachovnice a orlice) a nápisem: Gotis wort bleibet in ewigkeit. K jiným památnostem zámku patří brnění Jana Rudolfa z Morcina, model Krkonošských hor a starý obraz sv. Cecilie na skle malovaný.

Jižně od zámku jest v malém rybníčku čtverhranný pahrbek uměle zdělaný, na němž stávala tvrz zemanů Vrchlabských dříve, nežli založen byl zámek zdejší. Pro velikou těsnost tvrz tato opuštěna. Roku 1574 činí se zmínka o tomto tvrzišti takto: Popisují se v rejstrech panství Zámek Vrchlabský

[1]) J. Lamb, Beschr. der Stadt Hohenelbe.

se štěpnicí, příkopem, lázní, zahradou kořennou, kašnou, též dva příkopy vodní okolo starého zámku, vše za 2500 kop míš. [1])

Ve Vrchlabí byly od starodávna kostel, fara, tvrz a statek manský se službami ke hradu Trutnovskému. Ale buď mělo ještě jeden německý název aneb povstalo ze dvou osad. Vyskytuje se totiž r. 1365 zkažený název Suswisdorf [2]) a r. 1409 název vsi nějaké na Vrchlabsku jménem Gimdorff též zkažený, [3]) s čímž souvisí pověsť, že Vrchlabí nazývalo se Giessdorf, což vykládáme na původní Gozwinsdorf. Nad dotčenou vesnicí Vrchlabskou vládl v l. 1359—1363 *Hašek z Vrchlabí,* jenž nedlouho potom zemřel, zůstaviv vdovu Elišku. Tato podávala kněze ke kostelu zdejšímu r. 1365, tuším jen jako poručnice. [4]) Od r. 1370 vyskytuje se často syn (?) jejich *Petr,* druhdy i *Hašek* řečený. [5]) Roku 1384 zřídil při kostele zdejším kaplanství, nadav je úrokem, rolemi a jinými dědinami při Vrchlabí, ale daroval právo nad ním r. 1388 Zikmundovi z Rokytné. [6]) Roku 1409 daroval ke kostelu zdejšímu panství na dvou poddaných ve vsi Gimdorff, na níž měla manželka jeho Markéta věno zapsané a z nichž kostelu úrok vycházíval. Nedlouho potom zemřel. [7]) Současně drželi část Vrchlabí Anna vdova po *Havlovi z Vrchlabí* a syn její *Hanuš* a darovali r. 1407 úrok 30 gr. na rolích kmecích ve Vrchlabí k oltáři sv. Kateřiny tudíž. [8])

Petrův syn *Hašek* byl několik let pod poručenstvím mateře své Markéty a Mikuláše z Úlibic. Roku 1412 daroval úrok ve vsi Holenicích pro vyživení kněze střídníka a r. 1416 koupil plat v Lánově určený pro oltář svat. Jana ve Vrchlabí, kterýž n. otec jeho znova vyzdvihl. [9]) Žil i r. 1434. [10]) *Jan* (jinak Hašek) z Vrchlabí připomíná se r. 1437 a 1449; r. 1454 vyprosil si odúmrť po Kateřině matce své, která měla věno na zboží Vrchlabském, [11]) a r. 1457 stál o nějakou odúmrť v Nedvězím a Cikvaskách. [12]) Roku 1472 drželi zboží Vrchlabské bratří *Čeněk, Petr* a *Vácslav.* Čeněk se tehda od nich oddělil vzav za díl svůj peníze. [13])



Vysvětlení plánu: 1. Staré tvrziště v 2. rybníčku; 3. přítok a výtok; 4. radnice; 5. pivovár; 6. bývalé opevnění, z něhož ani známky nezbylo; 7. úřední dům; 8. bývalé příkopy, nyní zasypané; 9. přítok k nim, též zasypaný; 10. bývalý výtok; 11. zámek.

Vácslav držev tvrz a ves Vrchlabí, zemřel okolo r. 1488 bezdětek. Na jeho jmění táhli se Heník z Valdšteina a ze Štěpanic a Čeněk dotčený, majíce výprosu králem danou, a panna Barbora, sestra bratří Vrchlabských, jako sestra neodbytá a nedílná, též jménem dětí Petrových, který asi roku 1490 zemřel. Čeněk, získav spravedlnosť Heníkovu, obdržel r. 1493 za právo na soudě dvorském, avšak bez újmy práva, které by náleželo sirotkům Petrovým. Ale poněvadž Barbora naň znovu žalovala u soudu zemského, že zkracuje ji i sirotky, rozkázáno Čeňkovi (r. 1494), aby jí k ruce sirotkův zboží Vrchlabského postoupil. [14])

Jeden z dotčených sirotkův, (?) *Jan Vrchlabský,* odevzdal r. 1502 díl svůj na manství Vrchlabském *Janovi* a *Hynkovi Kordulům ze Sloupna* a zemřel před r. 1507. [15]) Jan získav (r. 1505) díl bratrův a neznámým způsobem ostatní zboží Vrchlabské věnoval na něm (r. 1506) manželce své Mandaléně ze Šanova. [16]) Janova dcera *Kordule ze Sloupna* zapsala roku 1518 statek Vrchlabský manželu svému *Janu Tetaurovi z Tetova* a držela jej s ním na polovici. [17]) Když pak Tetaur toho roku 1525 dosáhl, že mu král Ludvík Vrchlabí a Lánov z manství propustil (ovšem jen polovici, ale i druhá polovice stala se jměním zpupným), dovedl i toho, že mu Kordule toho roku zboží Vrchlabské, Vrchlabí tvrz, dvůr a ves s podacím, v Brenných dvory kmecí, vsi Kněžice, Žďáře, Holenice a díl Lhoty (vesnice n. Janem Kordulí od Jana Krupého

---

[1]) Arch gub. H 47. [2]) Lib. conf. I. G 5. [3]) Lib. erect. XIII. a. f. 167. [4]) Lib. conf. I. A 8. E 5. E 9. G 5. [5]) Lib. conf. II. C 8. III. C 31. V. J 7. [6]) Borový, lib. erect. II. 212. Zikmund má r. 1416 heslo „z Buchvaldu." (Lib. conf. VII. F 17.) [7]) Acta jud. 1407, 20. Septb. lib. erect. XIII. a. 431. [8]) Lib. erect. V. 158. [9]) Lib. erect. VIII. 152. X. 77. [10]) Arch. Břevnov. Předpokládáme, že Hašek, Hanuš a Jan jest jedno. Na sjezdu Nymburském byl r. 1440 Petr Šitka z Vrchlabě snad Haškův syn. (Arch. č. I. 249.) [11]) Archiv Třeboň. DD. 16 fol. 16, 19 p. 296. [12]) DD. 16 f. 78. [13]) Rel. tab. II. 362. DD. 24 str. 4. [14]) DD. 17 f. 21 a rel. tab. I. 151. O Barboře viz v Lumíru r. 1865 na str. 538. [15]) DD. 24 str. 43, reg. kom. s. svěd. 1505—1508. [16]) DD. 24 str. 50 a 57. [17]) DD. 24 str. 89. Kordule měla těžkosti u soudu dvorského, protože otec její Jan opomíjel služby manské činiti. Polovice Vrchlabí jí proto r. 1522 odňata a dána Haškovi Kulovi z Chotče, od něhož je Kordule toho roku koupila. (DD. 17 f. 40 a 63 str. 229.) Tuto polovici prodala r. 1525 Tetaurovi. Druhou polovici držel od ní v zástavě r. 1522 *Jan Stoš z Kounic* a *ze Životic.* (DD. 62 str. 733, 745 a 63 str. 230, 252.)



Náměstí ve Vrchlabí.

z Probluze přikoupené) ve dsky zemské vložila.[1]) Konečně učiněna roku 1533 dne 12. března smlouva taková, že koupil Vrchlabí *Kryštof Jandorf z Jandorfu*, kr. rada, za 1750 kop gr. č. K panství patřily Vrchlabí tvrz, dvůr popl. a ves celá, ves Lhota, Purkhybl zámek pustý, Nová Ves, část Lánova s horou železnou, Kněžice, Branná, Žďár a ves pustá Holenice.[2])

Chtěje Kryštof hory železné na Vrchlabí k lepšímu užitku přivésti, aby se na jeho gruntech lidé usazovali, vymohl při králi Ferdinandovi, že majestátem daným r. 1533 dne 6. října ves Vrchlabí za městečko vysadil a je znakem a dvěma výročními trhy obdařil.[3]) Aby měl lepší sídlo, než měli dřevní zemané Vrchlabští, dal postaviti nynější zámek. Se stavbou začato a brána dodělána r. 1546, ale ještě r. 1548 o zámku stavěno aneb dodělávano, když s něho spadl Tobiáš Bucký z Varnsdorfu.[4]) Tehda se drahně lidí, zvláště havířův a jiných dělníků, na Vrchlabsku usazovalo, majíce tu obyt dostatečný i živnost obstojnou; že však lidem městským pastvy a paliva se nedostávalo, daroval obci (r. 1558) pastvy a dříví v lese odtud zvaném Městském (Burgerwald) od dolu nad Vrchlabím (Schmalzgrub) až k mezím Štěpanickým, začež byli povinni na louce Slavičí seno hrabati.[5]) Roku 1561 postoupil Kryštof panství Vrchlabského dceři své *Eustachii z Jandorfu*, vdově po n. *Volfovi Pokovi z Hermsdorfu*,[6]) a zemřel r. 1563 dne 6. srpna v Trutnově. Tělo jeho dovezeno nazejtří do Vrchlabí a tam v nové kapli pohřbeno.[7]) Eustachie zemřela r. 1568 zůstavivši tři dcery. *Barbora* vdána byla za Oldřicha Míčana z Klinšteina, Kateřina za Jana Markvarta z Hrádku a nejmladší Rozína vdávala se r. 1565 dne 26. února na zámku Vrchlabském, berouc si *Viléma Mířkovského ze Stropčic*.[8]) Dotčené sestry se nějaký čas po smrti mateře své o panství Vrchlabské rozdělily, tak že se dostala každé z nich a manželu jejímu třetina panství.

---

[1]) DD. 67 f. 6 a DZ 3. A 23, 6 F 16 a 84. G 22. Na tom zboží věnoval Korduli 250 kop. [2]) DZ. 3. A 24 a 45. C 15. Roku 1539 měl Kryštof při s Korduli ze Sloupna, poněvadž jí peníze za Vrchlabí od manžela jejího dány nebyly. (DD. 42 p. 172.) Ves pustou Holenici prodal Kryštof r. 1552 Erazimovi Zumrfeldovi jinak Častlovi z Tumnic. (DZm. 229. F 6.) [3]) Archiv města Vrchlabí. DZ. 5. 29. [4]) Hüttel, Chron. v. Trautenau 110, 116. [5]) Arch. Vrchlab. [6]) DZ. 14. F 2. Připomíná se též ves Valteřice. [7]) Hüttel 169. [8]) Hüttel 179, 188. Miltner, Privatmünzen 73. Roku 1566 potvrdila Eustachia řády městské. (Arch. Vrchlab.)

Hlavní ulice dělila díly v městě.[1]) Roku 1575 vyhořel zdejší zámek. Roku 1590 dne 29. listopadu zemřel Vilém Miřkovský v Praze a pohřben jest na Vrchlabí. Díl jeho, který mu Rozína byla zapsala, spravovala nyní zase. Za její vlády (r. 1599) dostavena jest věž kostelní ve Vrchlabí, ozdobena erbem jejím a manželovým a prvními písmeny jejich jmen, totiž W. M. V. S. a R. B. V. H. Zdá se, že tehdáž tři díly panství v jedno sloučeny byly.[2]) Dva díly totiž byly se dostaly *Divišovi Markvartovi z Hrádku*, jenž byl tuším synovcem Kateřininým a manželem dcery Barbory Míčanové, ten pak vložil díl svůj ve dsky zemské r. 1602 *Vilémovi Miřkovskému ze Stropčic*, synu a dědici Roziny.[3]) I lze právem smýšleti, že se toto převedení práva již dříve stalo. Vilém pak získal roku 1601 dům, který na místě nynějšího pivováru stával.[4]) Byv nátisky *Albrechta z Valdšteina* k tomu donucen, prodal mu r. 1624 dne 4. března „zámek Vrchlab" se dvorem, městečko horní Vrchlab, městečko horní Schwarzenthal, dvůr Hart, dvůr Brandský, ves Vrchlab, Novou Ves, Žďáry, Lhotu Zahajskou, Kněžice, Kunčice, Lánov a Hořejší Brannou za 110.000 kop míš.[5]) Výminka byla doložena, že Miřkovští až do zaplacení summy trhové v držení a užívání téhož panství zůstati mají. Avšak po smrti Vilémově ujal kníže mocně Vrchlabí mimo vůli dcer jeho *Roziny Zilvárové, Kateřiny Valdšteinské* a *Elišky Stošové*, a odbýval je manskými statky v podhůří.[6]) Po smrti knížete zabráno panství Vrchlabské a darováno r. 1635 *Rudolfovi z Morcína*, c. k. radě vojenské, komorníku, generalvachtmistru a nařízenému nejvyššímu.[7])

Po smrti Rudolfově († r. 1646) následoval po něm bratr jeho *Pavel*. Vrchlabské, kteří si byli za minulých let vyznání Lutherovo oblíbili, mocně na víru katolickou obracel. Roku 1651 dne 15. března, když Pavel 6 sousedů, kteří přestoupiti nechtěli, zatýkal a do vězení sázeti chtěl, vzbouřili se Vrchlabští a setrvali v odporu, až kommissař Šenfeld maje při sobě 50 mušketýrů je pokořil. Lhůta ku přestoupení prodloužena do 31. března, ale náčelníci povstání Mikuláš Dasser, Tobiáš May a Jonáš Hartman byli uvězněni a k potrestání do Prahy dodáni.[8]) Pavel hospodařil dobře a zemřel u vysokém věku r. 1688 dne 3. listopadu. Syn jeho *Jan Rudolf* dědil Vrchlabí, Kuncberk, Lomnici, Čistou a jiné statky,[9]) přikupoval k nim jiné a zemřel r. 1702. Z jeho tří synův zemřel nejstarší *Maxmilian*, dědic nápadních statků, zejména i Vrchlabí, r. 1706, následoval tudíž v držení dotčených statků, Hostinného a jiných zboží druhý syn *Václav*,[10]) jenž založil klášter Vrchlabský a r. 1737 dne 5. září zemřel. Potomci jeho vymřeli vnukem jeho *Františkem* († 1791, synem Karlovým † 1741), a nápadní statky dostaly se *Rudolfovi z Morcína* z nejmladší linie. Syn tohoto, též *Rudolf* řečený, umřel bez dědicův mužských a poněvadž takovým způsobem i ostatní Morcínové pomřeli, dostalo se Vrchlabí skrze dceru jeho Aloisii v držení hraběte *Heřmana Černína z Chudenic*.

2. Vrchlabské války.



Ve 14. a 15. věku byly úroky kmecí čili platy, které úročníci (poddaní) dávali, předním důchodem panským, a co ze dvorů vycházelo, na vyživení pánův a čeládky se obracelo. Na konci 15. a počátku 16. věku osobovali si páni nejen živnosti posud městům vyhrazené, nýbrž zarazili si i nové důchody, které dosud králům náležely a na něž si majestáty a obdarování vyprosili. Bijeme tu na hornictví, kteréž bylo sice v Čechách starodávnou živností, ale přece teprv na počátku 16. století takového rozkvětu dosáhlo, že se pro mnohosť a výdatnosť svou, také pro větší cenu rudy našemu hornictví vyrovnávalo, ne-li je převyšovalo, ač mu nesloužily ty pomůcky, které jsou našemu věku po ruce. Se závistí hleděl každý na souseda, který na svých gruntech rudu objevil a z ní těžil. Hory a lesy, kterých málo si všímali dva sousedé pro jich odlehlosť a pro dostatek svého dříví, působily nevole, jestliže jeden z nich na nich rudu objevil. Proto mnohé ty pře mezi pány Navarovskými, Štěpanickými, Vrchlabskými a Hostinskými. Jan Tetaur z Tetova jal se dolovati v dolu řečeném Teufelsgrund, ale v to mu vkročila (roku 1531) Voršila z Vartemberka a na Hostinném, nedadouc tu havířům dělati, a jestli který dělal, rozkázala jej na Hostinný do vězení vzíti. I když byl Kryštof z Jandorfu pánem Vrchlabským, vkládala se mu Voršila v doly jeho

[1]) DZ. 17. B 20. F 8 Lamb. S. 47. [2]) Hüttel 221. [3]) Hüttel 219, 293, 308, arch. Vrchlab. DZ. 131. H 24. [4]) Kn. grunt. Vrchlabská roku 1599 f. 196. [5]) DZ. 292. O 13 a 141. M 24. [6]) Bílkovy Děje konf. 785. DD. 68 str. 16. [7]) DZ. 145. J 25. O Rudolfovi hleď v Naučném Slovníku. [8]) DZ. 112. C 7 a ČČM. 1881 str. 69. [9]) DZ. 479. B 6. [10]) DZ. 118. K 3—4.



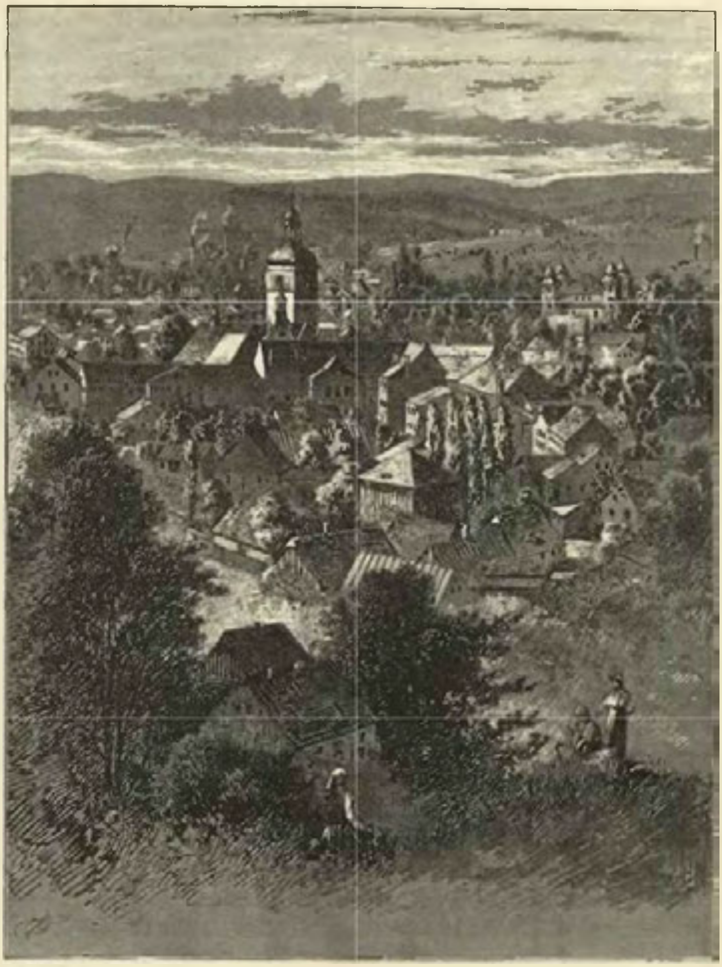
Zvonítko u klášterních vrat ve Vrchlabí

na Stříbrné hoře u Nové vsi, dadouc tu rudu stříbrnou pobrati.[1]) V ty časy, kde podobné nevole a pře od 50 let v Podkrkonoší proskakovaly, objevil se tu dotčený *Kryštof z Jandorfu*, jako by z čista jasna hrom uhodil. Nikdo nevěděl, odkud je, jen to všichni poznávali, že není syn této země a obyvatel tohoto království. Záhy poznali na něm vzácnou účinlivost a schopnost, kterouž dovedl zvětšiti své důchody, a se závistí pozoroval nejeden, že z chudého statku Vrchlabského důmyslem a přičinlivostí udělal bohaté panství. Ještě než Vrchlabí koupil, dovedl si získati u krále Ludvíka obdarování na hory, moudře řídil doly Jáchymovské, jmenován jest nejvyšším horním hejtmanem královským v Čechách a přijat jest ku prosbě královë do českého stavu vladyckého. Když koupil Vrchlabsko, byla první starost jeho, aby ves Vrchlabí povýšena byla na městečko (r. 1533, 6. října), a vábil sem lidi z říše, aby měl dělníkův a havířů dosti. Při králi Ferdinandovi vyprosil si r. 1534 milost a svobody horní pro všechny statky, kterých by nabyl a které má v celé koruně, tak aby na zlato, stříbro, měd, rtuť, cín, olovo a železo dolovati mohl, úředníky při horách zřizoval, v horních městech v nově založených purkmistry a konšely jmenoval a polovice desátku ze zlata a stříbra do mince královské odváděti povinen nebyl. Také připověděno, že se na gruntech jeho zřídí král. mince, pokud by se ruda s dostatek objevovala.[2]) Za potomních 5 let pilně se pracovalo na horách, ale tu začaly dlouhé a tuhé pře s bratry Valdšteinskými. Počátek se sběhl asi r. 1539, když Jiřík z Valdšteina Benešovi Urbanovi, poddanému Kryštofovu z Lánova, na sporné rovině ječmen pobrati dal, a to tuším spravedlivě. Od r. 1540 obě strany soud komorní často zaneprazdňovaly. Kryštof žaloval na Jiříka, že lidi své na dělníky Kryštofovy, kteří les sekali, posílá, je jímati dává a u vězení drží. Jiřík opět žaloval, že se Kryštof v jeho grunty vkládá. Již r. 1533 stalo se mezi oběma rozeznání na soudu mezním o oboru starou Lánovskou. Kryštof, který chodil po svém cíli účinlivě a nezvratně, vlomil se do vrchu dotčeného spodkem pode dnem a tam rudy železné skrze havíře své dobýval. Vida to Jiřík, chtěl druhého boku hory strany své touž rudou užívati a vrchem do téhož dolu svým havířům se vlomiti rozkázal. Tomu překazil Kryštof zkrátka, dada havíře Jiříkovy ohněm a smradem vykouřiti. Také v cestách si obojí překáželi; došlo i k tomu, že lidé Jiříkovi číhali na Kryštofa, když mimo dolejší hamr v Lánově jel, střílejíce naň z ručnic. Když potom Jiřík i dobytky zajímal a jiná protivenství činil, vznesl Kryštof v červnu r. 1541 na soud zemský, žaluje na Jiříka, že se mu od něho znamenití výstupkové dějí. Poručeno potom oběma, aby k sobě pokoj zachovávali a bylo-li by co komu na odpor, aby se vinili před soudem zemským. Přes to Jiřík sebrav dne 27. června lidu zbrojného několik set, táhl s nimi na cestu na gruntech Trutnovských, kterou Kryštof zasekati dal, kázal ji otevříti, rozsekati a rozmetati, a vozil tudy svou rudu železnou. Nazejtří přitáhl zbrojně pod Šparbrsaif, tu domy Kryštofem postavené pobořiti a cestu, kterou Kryštof vozil, zasekati dal.[3]) Také na gruntech Navarovských, královských, které Kryštof pod plat držel, dal Jiřík domy bořiti, lidi zahnal a hamr spustil. Není divu, že lidé Kryštofovi na Jiříka péči měli a každý jeho krok pánu svému oznámili. Když Jiřík r. 1543 dva medvědy a tři vepře na horách Navarovských uhonil, věděl to Kryštof hned a žaloval naň u soudu komorního, domáhaje se pokuty 150 kop.[4]) Oblíbený způsob protivníky své vykuřovati, zůstal i za těchto dob v platnosti. Jiřík těžce žaloval r. 1544, že rud železných k užitku svému dobývati nemůže pro kouření, které se z dolův Kryštofových dělalo. Od soudu zemského vyslány tam k spatření osoby, mezi nimiž i dva sousedé z Kutné Hory.[5])

Za těchto dob bylo v okolí již drahně hutí, tavíren, vlaských a jiných hamrův a kováren, které vyzdvihoval Kryštof na Vrchlabských, Trutnovských a také při Štěpanických gruntech. Tehdejší držitel Štěpanic *Vilém z Valdšteina* první nevoli s Kryštofem měl r. 1541. Tehda Kryštof v horách a lesích nadělal drahně dříví k potřebám svým k hamru, nicméně klády na prkna nadělati dav, mnoho téhož dříví

[1]) Reg. 5 F. k. s. II. D 16 a 12 F. C 15. Také s Vilémem z Valdšteina na Štěpanicích přel se Tetaur o rudu v hoře Lánovské, neboť mu Vilém rudu v dole jeho pobral, když ji lámali dělníci jeho, a těm dělníkům do té hory nedal, aby oběma spolu rudy dobývali, jakž byla smlouva mezi nimi. (Reg. 5 F. k. s. II. A 12. B 6.) [2]) Arch. gub. Miltner, Privatmünzen 67 atd. [3]) Reg. 10 F. k. B 5. F 11. H 20. J 1. K 1. K 2. L 3. M 20. [4]) Reg. 12 F. k. C 17. D 14. H 12. [5]) DZm. 128. B 16, 23, 28.

a klád do Labe naválel a k plavení přistrojil, a potom do Vrchlabí plavil. Viléma, který držel břehy Labe až blízko k Vrchlabí, mrzela ta věc. Vznesl r. 1541 na nejv. hofmistra, že tím plavením se břehové vybíjejí a kazí a ryby k záhubě přicházejí. Od úřadu věc ta zakázána sice Kryštofovi, ale potom se dal Vilém přemluviti k nějaké smlouvě.[1] K zuřivým sporům přišlo r. 1547 a obnoveny dávné spory o hory Štěpanické a Navarovské. V měsíci květnu t. r. vytáhl úředník Vilémův, Jan Belvic, na Starou horu (Altenberg), na Železné hory a Kryštofovi jeho šachty a štoly i cesty k nim zahradili. Potom dnem i nocí u nich stráž měnili a ponocovali; když jedni ustali, jiní na to postaveni, a jedna rota přišla a druhá odešla. Za některý čas i boudy pro tuto stráž zdělány. Za té doby, kdež bylo veliké rozhořčení proti králi Ferdinandovi a jeho radám, mluvilo se mezi lidem, ano i pokřik udělán, že bude učiněn vpád na Kryštofovy lidi a páně Jiříkovi a Vilémovi a jiných pánů lidé že budou kříže na střechy vystrkovati, aby se jim nic nestalo. Toho času přišel Doubek, člověk Vilémův, k Hanušovi Indenfelderovi vyptávaje se, kde by pán jeho, pan Jandorfár, byl a kdy doma bude. Odpověděl, že ho domů na Vrchlab na každý den čekají. I řekl Doubek směje se: „Nebudete dlouho pána svého viděti.“ Také se ptal Doubek jedné ženy v plejhauzu ve Vrchlabí, kam chce jíti; ona že do městečka pro chléb. Ptal se: „co máte za minci, okažte mi?“ A více pověděl: „Budete pána jiného míti, kterýž vám dobrými českými groši platiti bude.“ Lidé se toho lekajíce utíkali do lesův, tolikéž i paní Jandorfárova, jejíž manžel byl v potřebách královských v Norymberce, své dcery a nejlepší svrchky pryč vyslala.[2] Za půl léta se v horách ani rány neudělalo. I když potom král Ferdinand Jandorfovi ty hory svobodné učiniti rozkázal, přece Jandorfár za 5 let ty hory do dřevního způsobu nepřivedl. Roku 1551 z obojí strany si velice škodili; Kryštof zajal člověka Vilémova a přišed s lidmi svými do statku Jana Vorůdky z Újezdce do vrchního hamru Lánovského, tu pilaře na pile svázati rozkázal a jej na Vrchlab do vězení dal. V ten čas Vilém milíř od Kryštofa k pálení uhlí na roli Hertvíkovské postavený strhal a zapálil. Kryštof za posledních 13 let svobodně na gruntech svých sekal a žádný mu tu nehájil, také na jednom místě skrze grunty Vilémovy splavoval. Na podzim r. 1551 Vilém hrábě před Labe postavil, strouhu tu udělal a veliký zástup lidu tu měl. Ti lidé klády přetahovali, koly za ně bili, čímž Kryštofovi několik tisíc dřev zastavili, také něco dříví pobrali a spálili. Tím způsobeno, že Labe pravým tokem neteklo, nýbrž strouhou na odtečení vody udělanou, a dříví přišlo na sucho. Kryštof prý vzal z toho škody od 22. listopadu r. 1551 až do



Část Vrchlabí.

---

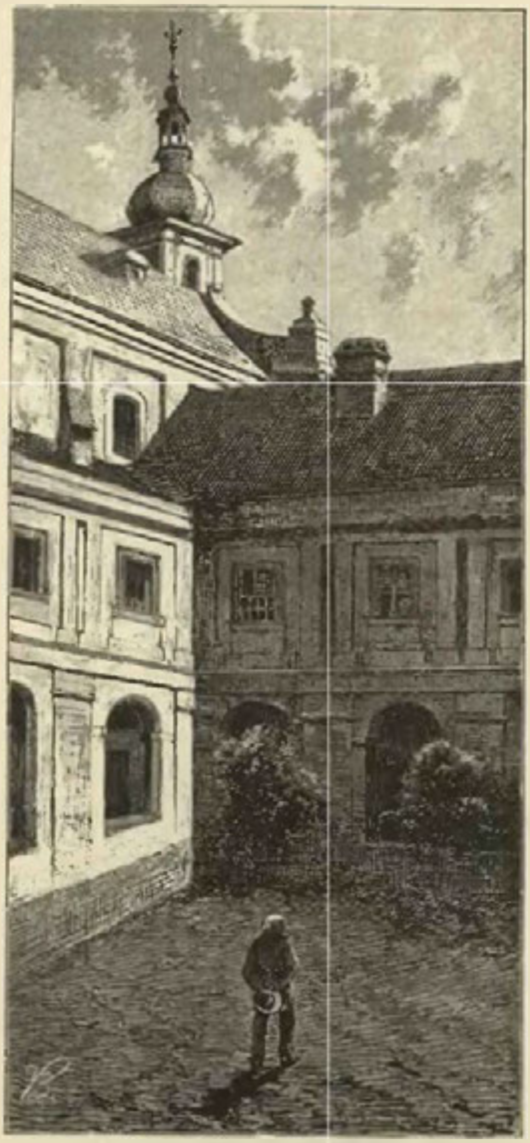
[1]) Reg. 10 F. k s. M 20. [2]) Reg. svěd. kom. 1543—1568 f. 206.



Klášter ve Vrchlabí.

29. prosince r. 1552 v obchodu s železem na Vrchlabí do 7743 kop 15 gr. 2½ d. m. Neb měl k 2000 vozů železné rudy v zásobě a 100.000 špalků dříví na vodě a na zemi. Dělaje v plejhauzu ve 4 výhních a ve 2 vlaských hamřích, a nemaje paliva, když dříví nedocházelo, musil práci zastaviti. Některým dělníkům platil vartgeld. Aby mohl pracovati, kupoval uhlí na jiných místech dráže, nežli přišlo na vodě. Také sladovníci stáli a zaháleli, dělníci se rozběhli a pivovár prázdný stál. A prve každý týden třikráte, někdy i čtyřikráte vařívali, ale po té překážce vařili jen dvakráte, druhdy toliko jednou do téhodne. Pojav Vilém vodu a veda ji do gruntův Navarovských i jeden důl Kryštofovi vytopil. [1]) Přišla kosa na kámen. A tak ten pán, který Trutnovské karabáčem mrskal a svobody jich za starou oslí kůži vyhlašoval, téhož násilí a nešetrnosti takovéž na sobě zkusil. Roku 1552 byly hory Vrchlabské naskrze vypáleny, „což žádný nepřítel, by pak i Turek byl, hůře by učiniti nemohl.“

Z té příčiny vzal Kryštof na Viléma obeslání k soudu zemskému pro bouři r. 1547 způsobenou a půhon ke komornímu soudu pro ostatní překážky. Také poddaní jeho domáhali se napravení své zkažené živnosti. Purkmistr, rada, vlaští hamerníci, dýmači (zerrner), šmelcíři (heitzer), drátníci (dratzieher), kováři, kteří plechy a kosy dělali (plechschmiede, sensenschmiede) a celé tovaryšstvo horníkův (knappschaft), drvoštěpové a uhlíři (holz- und kohlenknechte) a jiní horní obyvatelé Vrchlabí podali r. 1552 dne 8. března suplikací králi Ferdinandovi. Dokládali tu, kterak Kryštof ve 20 letech mnoho hamrův, plejhauzů neb plechhouzů i od všelijakých řemesel na těch horách způsobil, že oni se na takové dílo přistěhovali, živností a bytností ve Vrchlabí osadili, všechnu možnost na to vynaložili a nemalé místo od domův nových vystavěli v té naději, že s dítkami tu jistou živnost míti budou; ale že skrze pohromy roku 1547—1552 zběhlé již dlouho díla neměli, i potom žádného míti nebudou, hlad a bídu, jsouce pánem svým napomínáni, trpělivě snášejí až do rozeznání soudem, který se na páté léto protahuje. Prosili krále, aby jejich těžkost milostivě považil a kdyby páni odkladů skrze soudy hledati chtěli, tomu místa nedával a je prosebné spravedlivě opatřil. Avšak pro touž supliku pohnal Vilém Kryštofa k soudu zemskému řka, „že jest jí vysoce na své dobré pověsti dotčen.“ Vilém, kterýž byl Kryštofa obeslal vině jej, že se mu vkládá v horu Lánovskou, odsouzen jest pře na soudu zemském ke konci r. 1552. [2])



Klášterní dvůr ve Vrchlabí.

I Vilémův syn Zdeněk měl při s Eustachií z Jandorfu o lesy. Nad dolem řečeným Schmalzgruben měli Jandorfáři sekati dříví a po smykadle pouštěti je k Labi. Pod týmž smykadlem měli milířiště a tu pálili. Ale r. 1363 na podzim zjímal Zdeněk lidi, kteří tu pracovali, dal je v Branné do vězení a milíř roztrhal. Také Zdeněk měl na svých gruntech milíře a také se mu stalo, že vypřáhli Vrchlabští koně jeho ze saněk, je odvedli a drželi s uhlíři ve vězení. [3]) Na Vrchlabsku nepřišlo hornictví již nikdy k tomu rozkvětu, jako bývalo za Kryštofa, a ten lid, který se sem přistěhoval, v brzce si oblíbil živnost novou.

[1]) Reg. svědomí 1543—1568, DZm. 63. C 25, D 1. D 2. D 21. [2]) DZm. 42 lit. 10 a 229. C 25. [3]) Reg. kom. svěd. 1543—1568.

TVRZE NA VRCHLABSKU.

FUCHSBERK.

Na severovýchodním konci vsi Fuchsberka na stráni, která k Labi spadá, stávala tvrz v 16. věku postavená. Nebyla zavřena příkopem, než toliko hradbou, z níž ještě na počátku našeho věku vysoké kusy stály. Brána ke tvrzi byla na západní straně a sklenuta byla do polokruhu. V levo odtud bylo stavení 3 poschodí vysoké, v pravo štěpnice se 3 míry. Dále od brány v levo byla veliká stodola a v pravo jakož i na kraji stráně konice. K této tvrzi a dvoru patřilo 300 měr rolí, které později mezi lidi rozprodány. Když pak to se stalo, stržena stavení všechna i se zámečkem, a kamení jakož i některých hlavních zdí užito k postavení chalup, kteréž tu posud stojí.[1]

Tvrz tuto postavil *Hanuš Cetryc z Karyše*, když se byl s *Paulou z Jandorfu* oženil. Týž zemřel r. 1564 dne 20. listopadu, maje věku svého 67 let, a pohřben v kostele Vrchlabském, kdež se posud náhrobek jeho spatřuje.[2] Vdova po něm jako poručnice nazývá se r. 1565 seděním „na Ffuksperku.“[1] Později se sídlo toto nepřipomíná.

[1] Poznámky Malochovy. [2] Hüttel 179.

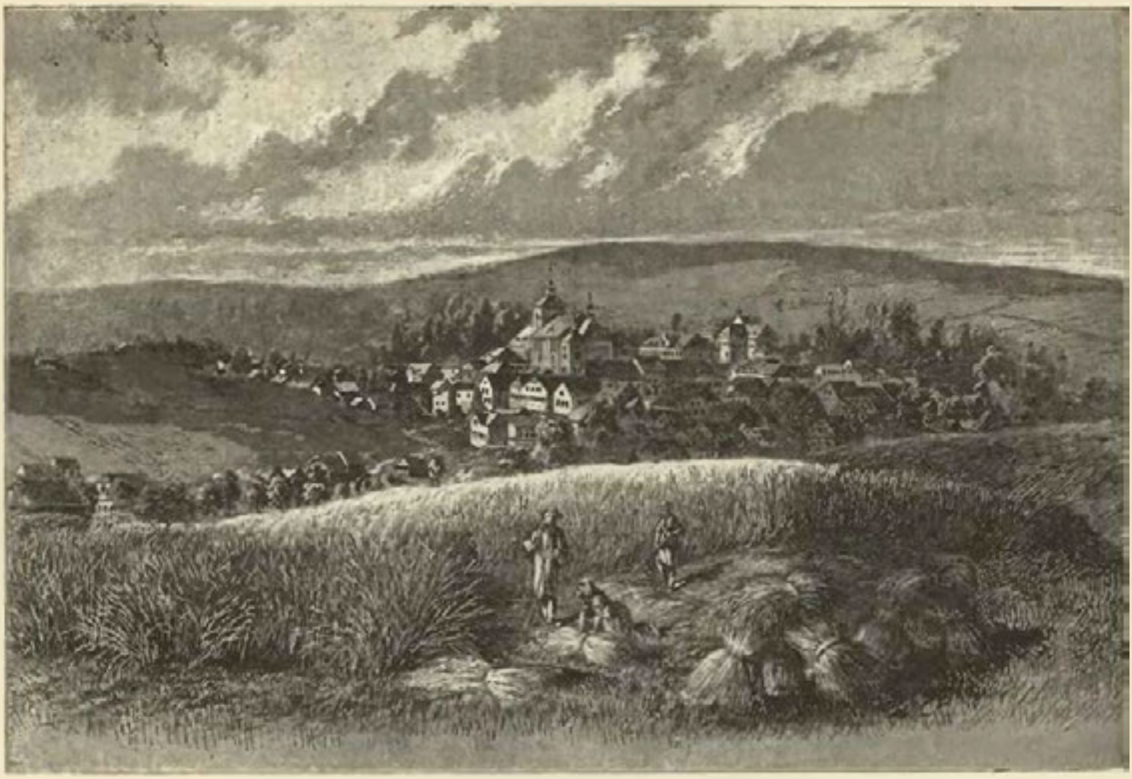
PURKHYBL.

V trhových smlouvách panství Vrchlabského připomíná se r. 1534 Purkhybl a r. 1561 Pyrkhybl zámek pustý. Nesnadno jest polohu jeho vyhledati. Neb. Ant. Malochovi povídáno od jedněch, že je to tvrziště mezi Švarctálem a Maršovem, od jiných, že jest to skála na hoře lesem porostlá asi půl čtvrti hodiny od kostela Švarctálského; lidé prý tomu místu říkají Burghübl a povídají, že tu hrad stával.[2] Jméno samo svědčí o tom, že se již v 16. věku pravé jméno této tvrze zapomenulo. Možná, že tu bylo sídlo statku, který Jan Krupý z Probluze Janu Kordulovi ze Sloupna prodal.[3]

[1] DZ. 15. L 18. [2] Zápisky v arch. Rychnovském, také v Lambově spise o Vrchlabsku na str. 52. [3] Viz Děje Vrchlabí k r. 1534.



Zámek Jilemnický. (Pohled z parku.)



Jilemnice.

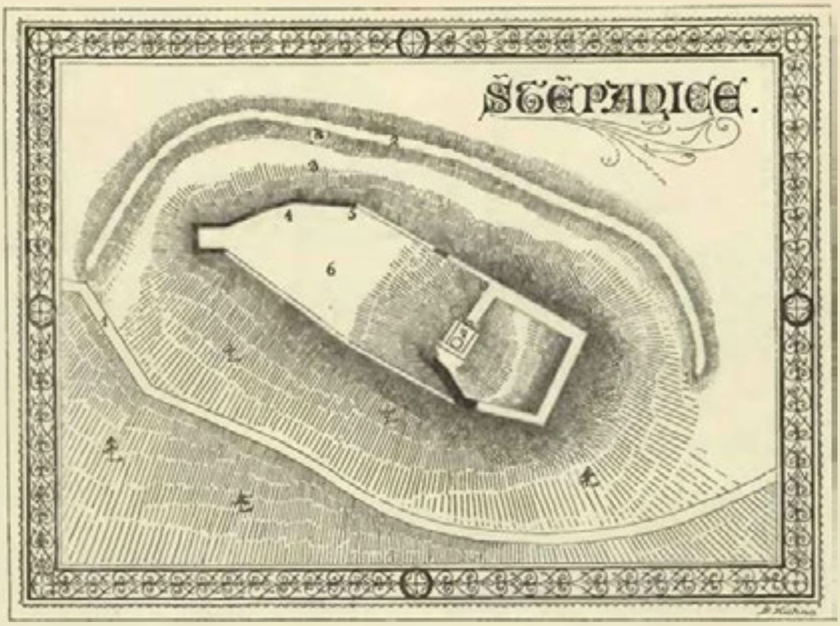
ŠTĚPANICE, BRANNÁ, JILEMNICE.

1. Popis.

Pod samými Krkonošemi rozkládá se průmyslné město Jilemnice, tak řečené od potoka, na němž leží. Zámeček zdejší jest neveliké stavení asi té způsoby, jako bývaly tvrze v 16. věku. Skládá se ze dvou stavení, v jichž rohu stojí šestihranná věže, s rozmanitými okny. Široké římsy oken svědčí o starých časech. Na té straně k pivováru byla okna zdvojena. Za zámkem zazděn jest při zemi velký erb Harachovský, řádem zlatého rouna ozdobený, který snad býval nad nějakou zbořenou branou zazděn. Upomíná na Aloisa hrab. z Harachu, který dal zdejší zámek r. 1716 obnoviti.

Zdá se, že býval zámek zdejší větší, nežli se posud spatřuje. Kaple sv. Elišky, která ještě před 100 lety při zámku stávala, zanikla dokonce, že není po ní ani památky. Z dílčích cedulí r. 1664 sepsaných dovídáme se, že byly v zámku předně „štok“ čili dům kamenný s mnohými světnicemi, sklepy, komorami, dvojí pekárnou, kočovskými marštalemi a sklepem purkrabským, ve kterém purkrabě omastek a jiné věci měl. K tomuto domu přiléhalo staré dřevěné stavení, v němž se tuším také tabulnice a zbrojnice nacházely. Ve prostřed „placu“ čili dvoru zámeckého bylo stavení s kuchyní, špižírnou a sklepy pivnými.

Od Jilemnice k severu pod farním kostelem Horních Štěpanic spatřují se zříceniny starého *hradu Štěpanického*, prvotního sídla panského v této krajině. Jak viděti jest, byl hrad pevný a velký. Nejvíce zbytků spatřuje se na bývalém *předhradí*, zejména na jižním jeho konci, kde jsou vysoké zdi zavírající čtverhran na způsob hrubé bašty. Příjezd k tomuto předhradí a ovšem skrze ně byl od strany západní. Štěpanický hrad totiž stojí na kraji výšiny, která má na dvě strany spád velmi příkrý, ale na ostatní volnější. Tato volnější strana oddělena byla příkopem a náspem, za nimiž ještě dvoje příkopy se nacházely.



Vysvětlení plánu: 1. Cesta do Hořejších Štěpanic; 2. násep; 3. příkop; 4. plotiště; 5. brána; 6. předhradí; 7. horní hrad.

Dotčený příkop začíná u vozové cesty, která vede sem do vrchu od Dolních Štěpanic, jde pak týž příkop jako oblouk okolo celého hradu a vrací se až blízko k téže cestě, po níž se pak přichází ke kostelu. Jihozápadní strana předhradí měla vysoké hradby, které se táhly od horního hradu až na jižní konec předhradí; zde ve dvou úhlech se lomíce objímaly dotčenou baštu a nevelký kus severně od druhého úhlu konec svůj měly. Zde jsou hradby velmi vysoké. Na této straně předhradí (t. j. na východní) není známky po hradbách; buď se sesuly velmi brzy aneb tu bývaly dřevěné sruby. V těch místech bývala brána, k níž byl přístup hájen dotčenou vysokou a pevnou baštou.

Horní hrad Štěpanický stojí na strmé a vysoké skále, tak že nelze nyní pochopiti, jak se k němu chodívalo, a nezbývá jiné možnosti, nežli že se chodilo nahoru po dřevěných schodech. Nahoře byla dvě (bezpochyby věžovatá) stavení, jedno na jižním, druhé na severním konci. Jsou po nich jen nehrubé známky; znamenitější jest vysoká hradba, která je na straně východní zavírala a z cesty dobře se spatřiti může. Na jižním konci hradiště horního jest místo okrouhlé vyvýšené, kteréž jest uměle zděláno, ale na první pohled klame, jako by bylo zbytkem okrouhlé věže. Všechno hradiště porostlé jest lesem.

Od Štěpanic přes návrší jest Branná, dlouhá ves ze dvou oddělení, z nichž každé má svůj kostel, se skládající. U kostela v Dolní Branné nachází se pivovár, stavení dlouhé a staré, a hned za ním dvůr poplužný. V levo ode dvora stojí zámek Branský, stavení pro nejednu příčinu památné. Pěkně se objevuje čelní jeho strana, obrácená ke dvoru. V přízemí jejím jest kolonáda se čtverhrannými sloupy; strana tato i se sloupy a oblouky obložena jest štukovím, jako obyčej býval v 16. věku. Nahoře bývala okna zdvojená s římsami, ale jsou nyní z části zazděna. Západní a severní strana nemá žádného ozdobení, ale nebylo tak ve starých dobách. Původně byl celý zámek nápisy, arabeskami, figurami a jiným rýsováním (sgrafitem) opatřen; když pak zámek po svém vypálení roku 1646 skrze kardinála z Harachu byl obnoven, tu buď při první opravě aneb později zbytky tohoto díla novým obmrštěním zničeny, jen na severovýchodní straně, kdež nová obmítka opadala, lze spatřiti zbytky prvotní ozdoby. Na této straně nacházejí se též památné nápisy a znaky, kteréž dal nynější pan držitel, Jan hrabě z Harachu, obnoviti (r. 1868). V pravo a v levo od nápisu jsou znaky, a to Valdšteinský a Martinický s nápisy a jmény těch, jimž Štěpanice patřívaly, totiž Zdeňka z Valdšteina a Maří z Martinic, manželky jeho. Mezitím psán jest tento nápis latinský:

Aemvla mens hominvm, quid non molietur honoris:
viderit vt strvcta mole tvmescat hvmvs?
Crescit amor formae, preciosa pvlcra pvtantvr.



Zámek v Branné.

Ast vtinam precivm forma venusta ferat?
Forma domvs pvlchrae pvlcherrimvs avtor et hospes,
qui virtvte svvm promervere decus.
Exvlet hinc ergo vitii deformis acervus:
occvpet vt virtus semper habenda locvm.
Dies et annvs fvndationis.
NataLI GVLIeLMe tVo LoCVs Iste saCratVr
Longos Insta annvs fLorentI nobILIs aeVo

Nápisy tyto vyložil po česku P. Kozák, místní pan děkan, takto:

Což duch člověka žárlivý nepodnikne pro slávu:
Což nehledí, aby dům z půdy vypínal se hrd?
Ku vkusu lásky přibývá, nádheru máme za krásu.
Kéž přináši však nádheru vkus přelibý!
Vkusný dům spanilého pána a hostě je obraz:
Jenž mužností svou zásluhy skvělé dobyl.
Družstvo ihned škaredé neřesti se úprkem vzdaluj:
Stan aby zabrala ctnost povždy i sídlila zde.
Den a rok založení.
Narozeninami tvými, Viléme, zasvěcuje se místo toto. Dlouhá léta žij šlechetně v kvetoucím věku.

Nad tím nápisem čtou se jména Abraham, Solon, Ioab, svědčící o tom, že tu jejich obrazy rýsované bývaly.

Pod tímto nápisem jest znamenán rok 1582 a počíná se tento český nápis:

Jedna věc hyzdí stavení,
Že úst jemu dáno není,
Aby se samo hájilo,
Když by o něm se mluvilo;

Neb jest zbaveno i sluchu,
Nemá v sobě ani duchu.
Kdož je bude pamatovati,
Znej: zlé nechce poslouchati.
Zdeněk z Valdšteina. Maria z Martinic.[1])

Před spuštěním skrze Švédy měl zámek Branský dvě poschodí. Ve druhém poschodí, kteréž po opravě rozmetáno, býval strop dřevěný táflovaný, první poschodí a přízemí jsou posud klenuté. Klenutí prvního patra jest velmi vkusné a pruty ozdobené. V přízemí i v poschodí jest po třech pokojích vysokých a světlých. Podlé prvního poschodí nacházela se prostranná a světlá chodba, která teprve za naší doby zazděna, aby se získaly tři nové světnice. Pod zámkem jsou veliké sklepy. Ve starších dobách sídleli tu páni, později hejtmané panství Branského. Poslední století používalo se svrchní části za sýpku a teprve v letech pominulých zřízeny tu světnice (1867) pro vrchní úřad lesní.

Starší tvrz, ze 14. neb 15. století pocházející (r. 1628 slove tvrz stará), nacházela se na východní straně od nynějšího zámku; zbytek její zbořen a rozmetán jest. Místo toto jakož i vedlejší barák na malém vršku nad potokem Sovinkou stojící slove posud na Hrádku.[2])

2. Dějiny.



Již za dávné doby, ale když víra křesťanská v Čechách panovala, osazena jest dolina Štěpanická čeledí, která se po Štěpánovi Štěpanice nazývala. Tehda ještě hradu Štěpanického nebylo, ale bezpochyby v osudy doliny zasahoval již rod, z něhož pocházeli slavní držitele Štěpanic, páni z Valdšteina. Jisto jest, že držel okolí *Zdeněk z Valdšteina*, zakladatel hradu Valdšteina a Turnova, neboť synu jeho *Janovi*, zakladateli hradu Štěpanic, potvrdil král Václav (r. 1304 dne 28. července) výsady dané otci jeho, tak aby práva z nich vyplývající ke hradu svému Štěpanickému držel.[3]) *Heník z Valdšteina*, který držel Vysoký a Poniklý (r. 1354), byl bezpochyby syn jeho.[4]) Synové jeho *Zdeněk* a *Hynek* drželi v l. 1360—1370 Jilemnici společně, Zdeněk sám (řečený Dlouhý) držel Štěpanice, Poniklý, Olešnici, od r. 1387 Horní Brannou, od r. 1375 Jilemnici a jiné statky.[5]) Roku 1377 byl hofmistrem králové.[6]) Roku 1388 a 1394 sedal na dvorském, od r. 1391 až do smrti na zemském soudu.[7]) Roku 1393 daroval k faře Jilemnické úrok ve vsi Roztoku a čtvrť lánu role u vsi Jilmu, aby tu byl chován druhý kněz střídník.[8]) Roku 1398 činí se o něm poslední zmínka.[9])

Po Zdeňkovi nachází se *Heník z Valdšteina a ze Štěpanic* r. 1406—1418 v držení Štěpanic, Poniklého a Roprechtic.[10]) V letech 1409—1413 sedal na soudě zemském.[11]) Jeho snad synové jsou *Heník* a *Jan*. Onen zvolil si za sídlo hrad Vranov a stal se předkem Skalských z Valdšteina. Jan se vyskytuje od r. 1425 jako pán na Štěpanicích a Roprechticích, mívaje účastenství ve mnohých bojích veřejných i soukromých. Katolickou víru na statcích svých, seč mohl, chránil.[12]) Roku 1440 byl na sjezdu kraje Boleslavského v Nymburce, a vyskytuje se naposled roku 1445, ačkoliv žil zajisté déle. Roku 1461 byl již mrtev, zůstaviv vdovu Dorotu, která se soudila s Václavem z Pecky, té doby pánem na Semilech.[13]) Synové jeho *Jindřich* a *Hynek*, ač věrní katolíci, drželi věrně s Jiříkem králem, začež jim tento r. 1466 dne 19. června dovolil, aby mohli vsi duchovní Čistou, Kalnou, Slemeno, Ždírnici, Kunčice, Lhotu a Borovnici ku svému držení vyplatiti;[14]) r. 1476 nacházejí se také v držení zboží Kunratického.[15]) Hynek měl při s Alšem ze Šonova o doly a rudu železnou u Hertvíkovic. Vyhrál při tu r. 1488 na soudě zemském a náhrada za škodu přisouzena mu r. 1489 na soudě dvorském.[16]) Připomíná se ještě r. 1490, kdež tuším bratr jeho již nebyl živ.[17]) Mezi Hynkem tímto a *Heníkem*, synem Jindřichovým, přišlo 1492 k rozdělení dědictví jich otcovského.

[1]) Beckovský v Poselkyni (II. a. 68) také popisuje tyto nápisy, liší se však tím, že píše „prestantI nobILIs aeVo." Podlé něho dopadá založení na rok 1533, podlé našeho nápisu však na rok 1582. [2]) Za laskavé příspěvky a vysvětlení děkuji velice p. Lud. Šmídovi, vrchnímu nadlesnímu v Branné. [3]) Dobner, Mon. I. 226—227. [4]) Tingl. lib. conf I. 14. 20. [5]) Lib. conf. na mnohých místech, arch. bibl. Praž. (r. 1375). Viz i DD. 13 f. 45 a 14 f. 48 [6]) Lib. conf. III. C 25. Viz i arch. č. III. 467 a arch. Drážďan. (r. 1385) [7]) Arch. č. II. 348—355. [8]) Lib. erect. XII. f. 127 Viz i DD. 13 f. 47. [9]) Lib. conf. V. Q 18. R 5, arch. č. II. 355. [10]) Lib. conf. VI. H 10. VII. C 3. C 8. K 10, tab. Brunn. p. 262. [11]) Rel. tab. II. 58, 97. Viz i Brandl, lib. cit. II. 181. Druhdy se píše v pamětech Hynkem. [12]) Lib. conf. IX. B 10, arch. Třeboň. arch. č. I. 410. II. 62. III. 497. Sommersberg, Scr. Sil. 1022. [13]) Arch. č. I. 249. III. 532, rel. tab. II. 276, arch. Jičín. [14]) Rkp. bibliotéky Roudnické. [15]) DD. 16 f. 50. [16]) Rel. tab. I. 167. DD. 19 str. 332—333. Purkrabí tu tehda byl nějaký Jan. DD. 33 str. 374.) [17]) DD. 17 f. 21.

Hynek dostal na svůj díl Jilemnici tvrz, dvůr popl., hoření polovici městečka, vsi Jilem, Hrabačov, Martinice, městečko Purklín, ves pustou Roztoky, díl Kruhu, ves pustou Jestřabí, ves celou Smiřično, tvrz pustou a ves Kunratice, Ždírnici, Čistou vsi celé, v Rochpraticích a Sytovém c. t. m., Jablonec a Kunčice vsi celé a Vojtěšice ves pustou. Heníkovi dány za díl Štěpanice, hrad se dvory poplužnými, dolení strana městečka Jilemnice s podacím kostela sv. Vavřince, vsi Jilem, Víchová, Křižlice, Štěpanice, Branná s kostelem hořením i dolením, Javorek, Lhotka, Slemeno, Zadní Ždírnice vsi celé, díl Valteřic a Borovnice, Rabné, Poniklý vsi celé. Takovým způsobem došlo k rozdělení panství Štěpanického na dvoje, totiž Štěpanické a Jilemnické.[1])

Heník Štěpanický, řečený také Hynek, zemřel r. 1510.[2]) Zdá se, že nemohl statku Štěpanického udržeti a že se proto v držení druhé linie Skalské dostal. Zajisté byly Štěpanice již v držení *Jana z Valdšteina*, pána na Staré a Hořicích, po něm je převzal třetí jeho syn Vilém, od r. 1524 také pán na Lomnici. Král Ferdinand povolil mu dvěma majestáty (r. 1542, 2. a 9. ledna), aby z vesnic svých, kteréž držel od kláštera Opatovského, splacován nebyl.[3]) Manželce své Apoloně Černčické z Kácova věnoval r. 1542 na Javorku, Valteřicích a Branné, vsích panství Štěpanického,[4]) dotčené pak panství vložil si roku 1543 v obnovené dsky zemské.[5]) Objem panství se nebyl změnil, avšak Štěpanice s kostelem sv. Vavřince pokládány byly za městečko a ostatek pode jménem Štěpaničky za ves. Zámek Štěpanický byl spustl, poněvadž tu pánové před r. 1524 málo bydlívali a od téhož roku za hlavní sídlo Lomnici si oblíbili. Nicméně i potom statek Štěpanickým nazýván byl, ačkoliv páni v Branné sídlívali.

Oboje *Branná* (ve starých dobách *Brenná*) patří také k osadám starým. Již v první polovici 14. věku rozdělena bývala na Hořejší a Dolejší Brannou, a v obou byly farní kostely. V Hořejší Branné seděli Štěpán r. 1359, Macek Halíř r. 1359—1364, Ješek r. 1362—1364 a Křišťan r. 1362. Část vsi patřila tehda a i v 16. věku ke zboží Vrchlabskému. Roku 1387 patřila již druhá část ke zboží Štěpanickému, a třetí držel zeman Jan.[6]) *Vok z Valdšteina* držel r. 1392 také část této vsi a prodal tudíž plat ke klášteru Karlovskému.[7]) Václav Mužík a Pešek Rožek, bratří z Hořejší Branné, darovali r. 1403 platy v Branné Hořejší a Lhotě, která patřila k Dolní Branné, faráři v Hořejší Branné.[8]) Roku 1410 připomíná se Jan Tichava z Brenných, před tím ze Smiřična řečený.[9]) Jan z Litovic a z Branné soudil se r. 1437 s Janem z Vrchlabí, poněvadž mu učinil nějaké škody.[10]) Dolní Brannou drželi r. 1357 *Jan Skupice* a r. 1362—1363 *Václav* z *Branné* odjinud z *Cidliny*.[11]) Od r. 1380 patřila ves tato celá k panství Štěpanickému.[12])

V prostřed 16. věku, když zámek Štěpanický spustl, byla Lomnice obyčejným sídlem držitelův. Tehdáž, totiž r. 1549, stalo se, že *Jan z Valdšteina* odděliv se od Viléma, otce svého, vzal za svůj díl Štěpanice s příslušenstvím.[13]) I on neměl potřebí sídla na tomto statku, přebývaje na Točníce. Když se však ostatní synové Vilémovi r. 1557 dne 1. září o otcovské jmění dělili, postoupil jim Jan zase zámku Štěpanického s vesnicemi, vyhradiv si toliko potok Štěpanický pstruhový a jisté nápady na statcích svých bratří;[14]) statek Štěpanický se vsí duchovní Lhotou dostal se potom za díl *Zdeňkovi z Valdšteina*.[15]) Jak se zdá, postavil Zdeněk zámek Branský vedle nějaké starší tvrze,[16]) také ozdobil kostel Štěpanický znaky a jmény svým, manželky své a dětí svých. Dobře hospodaře, přikoupil statek Dymokurský. S manželkou svou Māří z Martinic splodil syna Viléma a dceru Annu, nad nimiž učinil (r. 1574, 24. března) poručníky touž manželku svou a některé své přátele, k nimž tu důvěru měl.[17]) Zemřel r. 1574 v noci ze dne 30. na den 31. měsíce března ve Starém městě Pražském. Tělo jeho dovezeno do Štěpanic a tu v kostele pohřbeno, jak pěkný náhrobek svědčí.[18])

Mladý *Vilém* z *Valdšteina* jsa od mateře své pečlivě vychován, vzbuzoval naděje, že bude jednou zdárným sloupem své vlasti. Jeho jméno čte se na starém nápise zámku Branského, kterýž paní Māří r. 1582 dostavěla a znaky a nápisy vhodnými okrášlila. Nepochybujeme, že složil tyto nápisy učený M. Adam z Vinoře, jehož doporučil Jiřík Bořita z Martinic sestře své za vychovatele mladého Viléma a spolu za faráře v Branné, a sám jej tam k ní zavezl. Cviče Viléma vlaštině i češtině, překládal s ním Stellův spis o potupení marností světských; i dobře se mladému pánu dařilo, tak že část dotčeného spisu převedl. Ostatek dokonal učitel jeho.[19]) Bohužel mladý pán r. 1594 zemřel, nemaje ještě 20. roku svého věku. Zarmoucená matka pochovala jej v kostele Štěpanickém a postavila mu pěkný náhrobek dosud stojící. Poněvadž jiných mužských dědiců Zdeňkových nebylo a Adam z Valdšteina na Hrádku a Vilém

[1]) Dílčí cedule podlé opisu p. L. Šmída v Branné. Viz i Mittheil. XI. 58. [2]) Roku 1510 měl při (DD. 41 f. 5) a toho roku mluví se o něm jako o mrtvém. (Reg. 3 G. k. B 5.) [3]) Arch. gub. [4]) DZ. 1 E 22. [5]) DZ. 250. C 23. [6]) Lib. conf. I. A 8, E 5, F 5. IV. B 8, lib. erect. XII. f. 187. [7]) Lib. erect. XII. f. 116. [8]) Lib. erect. VII. f 57. Připomínají se tu předchůdcové jich Jan a Dobeš, bratří z Branné. [9]) DD. 13 f. 145. rel. tab. II. 36. [10]) DD. 19 p. 296. Týž tuším jest Janek z Brenných r. 1457. (DD. 16 f. 78.) [11]) Lib. conf. ed. Tingl. I. 28, též I. A 8. E 3. arch. Vratisl. [12]) Lib. conf. III. D 22. IV. B 2. [13]) DZ. 9. C 8. [14]) Srovnej Děje Lomnice za Albrechta z Valdšteina, který Janova potomka Adama za jeho právo nápadní penězi odbyl. [15]) Arch. desk zemských. [16]) Roku 1628 připomíná se zámek Branná s tvrzí starou při témž zámku ležící. Beckovský (Poselkyně II. a 67—68) chybně dovozoval, že se to stalo r. 1533. [17]) DZ. 18. F 4. [18]) Beckov. Poselkyně II. a 294. [19]) Jirečkova Rukověť II. 308, 319—320.

Vok a Heník, bratří z Valdšteina, nejbližší právo ke statkům Zdeňkovým měli, učiněna jest smlouva r. 1594 dne 10. dubna. Maří postoupila pánům statku Štěpanického, též Zábrdovic a Bříství, začež jí pustili Dymokury do života a Městec Králové „za její věrnou a upřímnou práci" za 23.500 kop míš. prodali.[1]) K tomu přišla r. 1599, 9. srpna jiná smlouva, tak že *Adam z Valdšteina* statek Branský a Štěpanický ujal a Heníkovi za polovici jeho 29.000 kop míš. zaplatiti připověděl.[2]) Avšak r. 1606 prodal Adam starodávné zboží rodu svého *Václavu Zárubovi z Hustiřan*.[3])

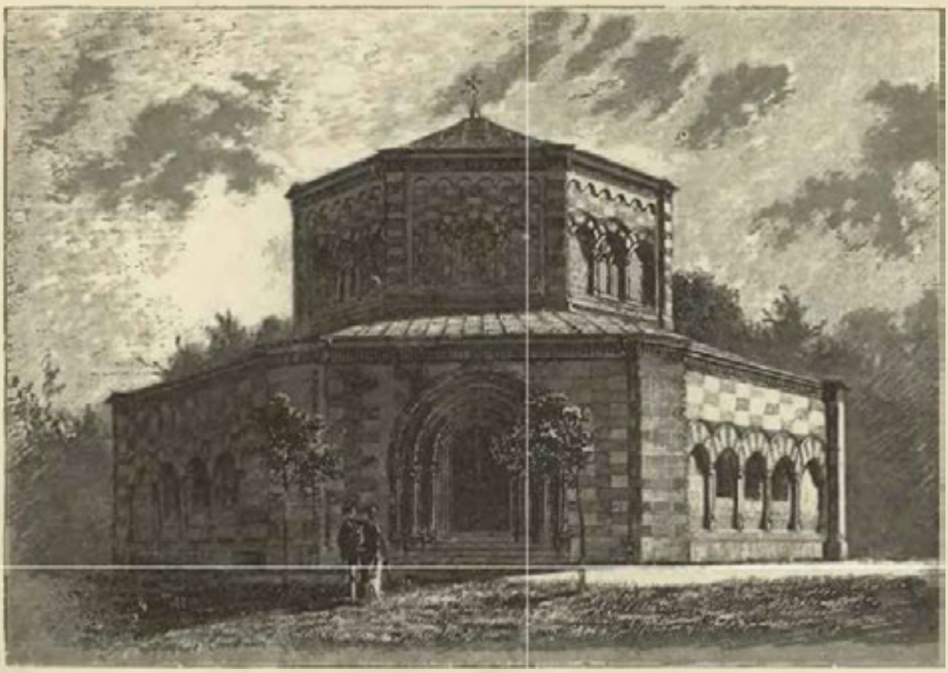
Nový držitel spojil pod svým panstvím celou Brannou, koupiv r. 1612 od Viléma Miřkovského ze Stropčic díl jeho Vrchlabský, totiž Hoření i Dolení Brannou se dvorem popl., mlýn na struze Labské slove ve Svislích, ve vsi Lhotě klášterské zahradníky.[4]) Václav byl upřímný Čech, k tomu pán mírné povahy. Účastenství měv v bouřích r. 1620, odsouzen jest potom, aby všecky statky své z dědictví vyňal a v manství uvedl. Trest tento byl proti jiným mírný hlavně proto, že Záruba vinu mu dávanou odvedl vymlouvaje se, že měl nad počínáním rebellův ošklivost a že k účastenství jen mocí přinucen byl.[5]) Asi v ten čas, když Václav marně o to jednal, aby mu statek Branský k dědictví prodán byl, zdržoval se u něho na Branné slavný Komenský.[6]) Poněvadž pak Albrecht z Valdšteina Branné k zacelení svého knížetství potřeboval, prodal mu císař Ferdinand (roku 1628, 18. ledna) všecko své právo nápadní po Václavovi, poněvadž dědicův mužského pohlaví neměl, tak aby Václav do svého živobytí v držení Branné zůstával a po jeho smrti týž statek pod manství Frydlantské uveden byl. Václav zemřel r. 1632, 20. července a pohřben jest v kostele Lanžovském. Manželka jeho Angelina (Engelburg) z Celtynku, kteráž dostala ze statku Branského pěkného vybytí, následovala ho r. 1639.[7])



Zbytky hradu ve Štěpanicích.

---

[1]) DZ. 172. Q 5. [2]) DZ. 173. M 2. [3]) DD. 68 fol. 34. [4]) DZ. 166. A 16. [5]) Bílkovy konf. 925, rkps. Fyrštemb. DD. 68 fol. 34. [6]) Jirečkova Rukověť I. 37. [7]) Sommer 251, Bílek 927, Šmíd 9.



Hrobka hraběte z Harachu v Branné.

Kníže uvázav se v Brannou, prodal ji k manství i s panstvím Lomnickým r. 1632 dne 6. listopadu *Otovi Bedřichovi* hrab. z *Harachu,* svému komořímu a ve vojště nejvyššímu.[1]) Hrabě zaplativ dluhy a požadavky dědiců Zárubovských, dosáhl toho po smrti knížete, že mu bylo panství Branské (r. 1638) z manství propuštěno a v dědictví uvedeno. Zemřel roku 1639 zůstaviv statky své synu *Ferdinandu Bonaventurovi* teprve dvouletému, pročež statky sirotčí od tehdejšího kardinála arcibiskupa hrab. z Harachu spravovány.[2]) Z rozkázání poručníka zámek Branský od Švédů porouchaný byl opraven. Za těch dob zkoušeli poddaní na Bransku nejen od Švédů, nýbrž i od císařských. Roku 1646 dne 16. září přibyl do krajiny zdejší hrabě de Montecuculi s vojskem svým, a rozloživ lid svůj po vesnicích, sám v Jilemnici zůstával. Za 10 dní přišli poddaní k dokonalému ochuzení, neboť i tu částku žita, kterou si k setí uchystali a pro rychlost pádu stranou ukliditi nemohli, vojáci snědli. Dobytek všechen od vojáků vzat a sněden, tak že poddaní (kromě tří horských vesnic) jen motykou se živili. Roku 1701 došlo ke spojení Jilemnicka s Brannou v panství jedno.

Jilemnice sdílela pány s hradem Štěpanickým, jak již svrchu vypravováno bylo. Ještě před r. 1492, kdež přišlo k rozdělení konečnému Jilemnicka a Štěpanicka, stála při městečku tvrz, bezpochyby nedlouho před tím postavená. Na této tvrzi seděl *Hynek Štěpanický z Valdšteina* ještě r. 1513.[3]) Nedlouho potom Jilemnice prodána. Držel ji r. 1522 *Arnošt z Újezdce* a z *Kunic,*[4]) a snad již otec jeho, který asi roku 1516 zemřel.[5]) S Arnoštem seděli tu také bratří jeho; všichni a celý rod jeho zvali se odtud Jilemnickými z Újezdce. Na Jana a Václava žaloval r. 1528 Jan Tetaur z Tetova, že sebravše se s lidem zbrojně a pod praporci na grunty Vrchlabské sáhli, cesty jeho, které on zasekal, zbořili a vysekali. Nějaký čas potom učiněna mezi nimi smlouva.[6]) Arnošt, který odbyl bratří své a byl samostatným pánem na Jilemnici, znám jest pro při, kterouž měl roku 1546 s Vilémem Šťastným z Valdšteina a Adamem ze Šternberka o přednost místa na soudu zemském a stáří rodu svého, kterouž pro nedostatek průvodů ztratil.[7]) Maje účastenství v odporu, kterýž někteří r. 1547 králi Ferdinandovi učinili, odsouzen jest proto, aby statek Jilemnický z dědictví vyňal, v manství královské uvedl a službu se 3 koňmi zbrojnými činil.[8]) Statek byl týž, jako býval r. 1492, avšak nepatřila k němu ves Kunčice, kterou byl Arnošt r. 1536 Kryštofovi z Jandorfu prodal.[9]) Vystavěl na panství ves Rokytnici a sklennou huť tu založil.

---

[1]) DD. 71 fol. 160, Bílek 793. [2]) Srov. DZ. 479. E 20. [3]) Mittheil. XI. 58. [4]) DZ. 2. D 1. [5]) ČČM. 1839 str. 423, 425. [6]) Reg. 2 J. k. II. B 17. DZm. 229. C 25. [7]) ČČM. 1839 str. 399—433. [8]) DZ. 250. K 29. DD. 64 str. 609, Sněmy II. 423, 426. [9]) DZ. 2. G 21.

Se sousedem svým Vilémem Valdšteinským měl Arnošt časté nechuti a soudy, kteréž ještě r. 1554 ukončeny nebyly.[1] Zemřel asi r. 1560 u vysokém věku, a Jilemnici zdědil po něm syn jeho *Záviše z Újezdce.*[2] Pán tento byl na zdraví nečacký, i myslilo se proto r. 1569, když stonal, že Jilemnice na krále, jako léno odumřelé, spadne. Brali se tehda o Jilemnici také bratranci Závišovi Jan, Adam a Jindřich projevujíce žádosť, aby jim vydána byla polovice Jilemnice, kteráž prý jako díl otci jich n. Arnoštovi náležela a od Arnošta omylně v manství uvedena byla. Mělo se za to v královské kanceláři, že věc svou nedostatečně prokazují.[3] Proti tomu dovedl toho Záviše, že mu byl statek Jilemnický r. 1574 dne 16. října z manství propuštěn a jako dědictví zpupné ve dsky zemské vložen proti zaplacení 1000 kop. gr.[4] Ke statku patřily Jilemnice tvrz, dvůr, polovice městečka, vsi Martinice, Karlov, Jablonec, Vojtěšice, Jestřebí celé, Hrabačov, Jilem, Rovnačov, Roztoky, Zásadka c. t. m., městečko Purklín c. t. m., vsi Kruh, Smiřično, Kunratice, Rozprachtice, Sytová c. t. m., huť sklenná se vsí Rokytnicí, polovice hamru v Hrabačově.

Roku 1577 okolo hodu sv. Matouše zemřel Záviše a pohřben v kostele při tvrzi Jilemnické.[5] Nezůstalo po něm dědiců pohlaví mužského, a proto se ve statek sestra jeho *Anna*, manželka *Viléma Křineckého z Ronova*, uvázala. Pravíval prý Jáchym Novohradský z Kolovrat, že kšaftu Závišova na něj svědčícího před rukama bylo, ale Anna prý po smrti bratrově nic sepsati nedala, nýbrž přijevši na Jilemnici, ponocné a strážné od toho pokoje, ve kterém týž kšaft s jinými věcmi býti měl, odehnala, do něho vešla a kšaft spáliti dala. Z těch příčin ji Jáchym do soudu zemského obeslal, ale obeslání to r. 1578 zdviženo.[6] Také Adam z Újezdce a z Kunic a na Hrádku nad Cidlinou se s Annou soudil. Do soudu zemského pohnal ji r. 1581 vině ji, že se přes spravedlnosť jeho v Jilemnici uvázala.[7] Do komorního soudu pohnal ji z jiné příčiny. Adam byl totiž zastavil Závišovi klénoty některé, řetěz ze 300 červených zlatých, truhličku stříbrnou, prsten s rubínem pěkné barvy vysokým, jiné prsteny, mezi nimiž i jeden, „v němž kámen sirotek velmi pěkný a veliký, v kterémž jest, když do něho hledí, očko,“ prsteny se zafírem, šmarákem, turkusem, amatystem, soudek stříbrný, v němž jsou, když se zavře, 4 čīšky stříbrné, hodiny velmi dobře udělané s budičem, načež jemu 150 kop půjčeno, těch pak klénotův Anna mu vydati nechtěla.[8]

Anna zemřela r. 1582 (spíše r. 1583) v pátek před Letnicemi a pohřbena v zámeckém kostele. Statek Jilemnický zdědili po ní synové *Dobromysl* a *Albrecht Gotfryd* bratří *Křinečtí z Ronova* takovým způsobem, že byli povinni sestry své Mandalénu, Alénu, Annu a Žofii splatiti.[9] Po nějakém čase dokonal život svůj Dobromysl, a tak zůstal Albrecht samojediným pánem na Jilemnici.[10] Proti pořízení Anninu učinil odpor již dotčený Adam z Újezdce. V tom pokračovali potom Václav Zásadecký, Diviš bratr a Záviše syn jeho, dávajíce si heslo z Újezdce a z Kunic,[11] a činili tím nejednu protimyslnosť Albrechtovi. Avšak i tento splácel zlým. Sáhl mocně na Václava, kázav jej bezděčně vzíti a do těžkého tmavého vězení nésti a vrci. Z té příčiny vyžádal si Václav sročení s Albrechtem před vlastní osobu císařskou, kteréž sročení pro odjezd císařův na soud zemský k rozeznání podáno. A tu jest Václav od Albrechta nařčen, že by z nepořádného lože splozen býti měl, a k tomu veliký počet svědků z obojí strany veden, i sami sebe někteří svědkové znaříkali.[12] Mezitím zemřeli mnozí svědkové, Václav i Albrecht. Tento měv platné účastenství v tehdejších bězích veřejných a postaviv si dům v Rokytnici, zemřel r. 1612. Pořízením svým (t. r. v pondělí po neděli provodní zdělaným) odkázal Jilemnicko manželce své *Kateřině Křinecké ze Stropčic* a dcerám *Anně Rozíně*, *Aléně Eustachii* a *Barboře Alžbětě* na rovný díl. Roku 1615 vznesla Kateřina na soud zemský, kterak Diviš a Záviše Zásadečtí přišli ke dskám a vyžádali si odpor proti kšaftu n. Albrechtovu, tím osobu jeho mrtvou na dobré cti naříkajíce. Soud zemský zrušil ten odpor a poručil, aby jim žádní půhonové, obeslání, též odpory vydávány nebyly.[13] Nicméně Diviš ještě r. 1628 při císaři Ferdinandovi toho vyhledával, aby mu statek Jilemnický postoupen byl a nové sročení pro moc nad n. Václavem provedenou ustanoveno bylo; ale na zprávu soudu zemského žádosť jeho zavržena byla, poněvadž práva svého neprovedl a slyšení a rozeznání mezi mrtvými osobami také se státi nemohlo.[14]

Nátisky *knížete Frydlantského* přivedeny k tomu, že mu Kateřina a dcery její Aléna Šternberkovna a panna Barbora r. 1624 statek Jilemnický prodaly a ve dsky zemské vložily.[15] Avšak za ten statek jim nic nedáno, nýbrž kníže ponechal jim Jilemnice k držení a užívání až do zaplacení summy trhové.[16] Poněvadž se tak nestalo do smrti knížete, zůstaly potom v držení statku a prodaly jej r. 1637 dne 2. května *Janu Vilému Harantovi z Polžic* a *z Bezdružic* za 64.000 kop míš.[17]

---

[1]) DZm. 2 A 8. [2]) DD. 52. D 1 a 64 str. 314—315. [3]) Arch. gub. [4]) DD. 52. D 18 a DZ. 18. J 10. [5]) Schaller Bid. 103. [6]) DZm. 177. E 26. Anna byla vdovou již r. 1578. (DZm. 92. F 33—38.) [7]) DZm. 126. A 6. [8]) Reg. 22 F. k. s. P 10. [9]) Schaller, 103. DZ. 21. M 22—27. Pořízení vloženo ve dsky r. 1883. [10]) Schaller (str. 103) udává r. 1585 a den pondělí před sv. Divišem, avšak r. 1592 ještě Dobromysl žil. (DZ. 168. H 16.) [11]) O příbuzenstvu není nám nic známo. [12]) DZm. 177. E 7—8. [13]) DZ. 136. D 8—13 a DZm. 225. F 13. [14]) DZm. 177. E 7. E 26, arch. gub. [15]) DZm. 238. A 17. [16]) Bílek, Děje konf. 810. [17]) DZ. 314. C 30.

Jan Vilém (nar. r. 1610), nejstarší syn nešťastného Kryštofa Haranta (str. 108), byl manželem dotčené Barbory Křinecké, s níž však jen 7 let na Jilemnici hospodařil. Zemřeli oba v jednom roce (1644). Zůstali po nich dva nezletilí synové, *Kryštof Gotfryd* a *Adolf Vilém*. Poručníkem jich přirozeným byl bratr otcův, na onen čas řečený Rudolf, na ten čas br. Augustin, bosák řádu sv. Augustina, ale poněvadž tento takovou věc před se vzíti nemohl, dáno poručenství panně Rozině Harantové z Polžic. Roku 1656 došel Kryštof let svých a sám se v Jilemnici uvázal.[1]) Asi r. 1664 došlo k rozdělení panství mezi bratry. Mladší bratr Adolf Vilém dostal za svůj díl zámek Jilemnický se čtvrtinou městečka Jilemnice, vsi Hrabačov, Smiřično, Kunratice, Sytový, Rozprachtice, Kruh, Svojky, Jestřebí, Rokytnice a nově založené Kaltenberg a Gränzdorf.[2]) Ostatek, totiž čtvrtá časť Jilemnice, Martinice, Karlov, Jablonec, Jilem, Rovnačov, Roztoky, Zásadka, Purklín dostal se staršímu bratru Kryštofovi. Městečko Jilemnice, rozdělené mezi tři pány, za těch dob bylo schudlé, neboť r. 1646 byli je Švédové vypálili a vytloukli, tak že jen jediný dům řečený Na pecníku zůstal. Starší bratr Kryštof ženat byl s Eleonorou Konstancií z Valdšteina, která založila nový oltář v kostele zámeckém, oba pak manželé darovali ornát do kostela farního.[3]) Nemaje sídla, stavěl zámek za dvorem Hrabačovským, ale s dílem málo pokročil, aniž pak potom pokračováno. Kryštof zemřel roku 1670 mezi 6. a 14. dnem měsíce července a pohřben jest v kostele zámeckém. Dvůr jeho Vršce se všemi svrchky a nábytky v Jilemnici dědila po něm manželka, polovice Jilemnicka dostala se dědictvím bratru jeho Adolfovi.[4]) Tento byl ženat s Annou Františkou ze Šenfelda a zastřelen jest od Francouzův u města Štrasburka r. 1675 dne 1. srpna, bojuje tu jako cís. rytmistr.[5]) Nad dětmi nezletilými *Františkem Pavlem*, Lucií a Konstancií byla poručnicí vdova Anna.[6]) Když pak syn let svých došel, prodal Jilemnici (r. 1701, 20. října) *Ferdinandu Bonaventurovi* hrab. z *Harachu* za 240.000 fl. a 2000 fl. klíčného.[7])

Takovým způsobem přišlo ke sloučení obou panství Štěpanického a Jilemnického, a Jilemnice byla po dlouhé době zase pod jedním pánem. Rod Harachovský velice přispěl ku zlepšení a vzdělání panství. Za Aloisa hrab. z Harachu († r. 1742) založena jest huť v Novém Světě, nyní po světě chvalně známá, a povstaly při ní nové vesnice Harachov a Nový Svět. On a jeho potomci stavěli drahně na horách, dadouce odtud málo výnosné a lesnaté pozemky času letního dobytkem vypásati. Také hamry stavěny jakož i o zlepšení plátenictví bedlivě pečováno.[8])

3. Pobití židův u Jilemnice.

Na str. 63. tohoto dílu vypravováno jest, kterak židé vypověděni z Čech a potom oloupeni za Broumovem. Těžkosti měl z toho veliké opat Broumovský, poněvadž lidé jeho glejt (průvod slíbený) porušili a proto hrdlo své propadli. Nález konečný stal se r. 1546 na soudu komorním, a to takový, že opatovi z hlavních nesnází pomoženo. Poněvadž se nemohlo ze žaloby prokuratorovy vyrozuměti, které osoby zejména židy loupily a vraždily a statky jich přijímaly, propuštěn jest opat ze žaloby, ale nařízeno mu, aby se vinníky dostatečně ujistil, pokud by kr. prokurator k nim jednotlivě hleděti chtěl.[9])

Že budou židé vypověděni, tušilo se již před tím mezi lidem, poněvadž nejednou přísně proti nim jednáno, někteří i mučeni. Domněnka byla vůbec, že zpytáci jsou Turků. Lotři bydlící po vesnicích měli od té doby napjato na židy, domnívajíce se, že jim loupež nad nimi spáchaná snáze projde, nežli nad křesťanem. Tak se stalo, že se někteří lotři r. 1541 dne 6. prosince na židy jedoucí mezi Jilemnicí a Smiřičnem vrhli, dva z nich zabili a oloupili. Na panství Jilemnickém zvoněno proto na poplach a honili lotry Záviše z Újezdce a úředník jeho Balcár. Avšak lotři jim ušli na grunty Viléma z Valdšteina. Úředník tohoto Jan Belvic byv o tom zpraven, měl povinnosť lotry honiti, ale tak učiniti zanedbal. Tedy Lisl židovka, žena n. Samuele ze staré školy, a Judl židovka, žena n. Librtrauta z Prahy, obeslaly Belvice do komorního soudu, viníce ho, když jim oběma muže zavraždili a obloupili u samého městečka Jilemnice na silnici královské a přátelé jich k němu se utekli, jako k úředníku, prosíce pro pána Boha, aby ty loupežníky honiti a zjímati dal, že on na žádosť těch přátel tak učiniti nechtěl.[10]) Pozoruhodné jest svědomí, které vydal v té příčině Kolman, žid z Turnova. Svědčil takto:

[1]) DZ. 112. A 30, 113. K 40. Viz i Mittheil. XII. 285. [2]) DZ. 73. A 1 — B 5. [3]) Schaller 102, 103. [4]) DZ. 115. B 5—6. [5]) Schaller 103—104. [6]) DZ. 115. F 26. [7]) DZ. 408. C 3. [8]) Obšírně a zevrubně popsány jsou tyto meliorace jakož i dějiny panství v dotčeném spise Šmídově na str. 15—29. [9]) Lumír r. 1865 str. 361 (jako dodatek ke str. 64). [10]) Reg. 6 G svěd. R 19. S 2 a 12 obesl. B 6.



Kostelíček a zvonice v Zahajské Lhotě u Jilemnice. (Vystavěn r. 1596, rozbourán r. 1881.)

„Kdy sme jeli my čtyři židé z Jilemnice, tehdy udeřili na nás lotři i pobrali nám z vozu, a dva podlé mne zabili a já sotně ušel. I přiběhl sem nahoru na Jilemnici k synu páně Arnoštovu, panu Závišovi na zámek, žádaje ho pro pána Boha i podlé zřízení zemského, aby honiti a k šturmu zvoniti rozkázati ráčil. Starého pána tehdy doma nebylo. I tak jest učinil, jako dobrý pán, hned sed na kůň i s ouředníkem svým i s služebníky svými i vším lidem svým honiti a k šturmu udeřiti rozkázati ráčil všudy, kdež měl zvon na svém zboží. Pak jel sem já pro úředníka páně Vilémova, pro Jana Belvice, našel jsem ho u Vrchlabí i pověděl jsem mu o té příhodě, co se jest nám přihodilo, o tom mordu a loupeži, že z nás dva zabili na gruntě páně Arnoštovu u samého městečka, i jmenoval některé z lotrův, které sem znal. Žádal sem ho pro pána Boha, aby jel se mnou do Jilemnice na zámek, pověděl sem mu, jak pan Záviš pilně honí s ouředníkem svým i se vším lidem svým. Když jest se mnou přijel na zámek, tehdy již pan Záviš s ouředníkem přijel domů i pověděl o dvou z těch lotrů a kdež po nich kázal honě, kde jsou je viděli. Když sme maličkou chvíli byli tu na zámku, tehdy služebník přijel páně Závišů Jan Hovýzna i oznámil pánu hned, aby neráčil meškati i (rozkázal) ouředníkům oběma, že dva lotři běží nedaleko zámku přes vrch k Svitavému, jeden na koni a druhý pěšky. Tehda sem já žádal a prosil Jana Belvice pro pána Boha i podlé zřízení zemského, aby nemeškal a honiti rozkázal, že jest čas. Tehdy on nadal mi kpů, abych mlčel, že on ví, jak se má zachovati, abych mu nerozkázal. Když slyšel, že sou ty lotry jmenovali, nebo byli pod jeho správou, ihned vsed na kůň, jel z zámku dolův naspátek domů; a já vždy za ním běžel, prosil jsem jej pro pána Boha, aby honil a takový mord nešlechetný litoval. Běžel sem za ním až z městečka ven, vždy prose jeho, aby nás v takovém mordu a loupeži litoval. A on se na mne hněval a pověděl, že ve dvou nedělech všecko zví, kdo jsou. A já mu řekl: Buď pánu Bohu líto, že nás v takovém nešlechetném mordu nechcete litovati a loupeži. A také co se dotýče, když sme se před panem Vilémem z Valdšteina po některé neděli po tom mordu v některých řečech pohodli s Janem Belvicem, tehdy se k tomu přiznal, že jeden z těch lotrův u něho byl u stodoly a on že ho zavázal toho lotra, aby mu pravdu pověděl, kdo jsou při tom mordu a loupeži byli. Tehda mu jich

jmenoval před p. Vilémem a přede mnou. Potom toho lotra zas pustil, jmenovitě Jiráska z Javůrka.“ Dodáváme tu ještě dvoje paměti o židech z rejster svědomí komorního soudu. Jan Bystřický ze Studnic svědčil takto (r. 1508):

„Některú chvíli nedávno přišel ke mně žid Faitl, kteréhož páni Novoměštští v vazbě mají; pověděl mi, že jest ho ke mně poslal Izák, strýc jeho, Jozefa tlustého bratr, chtěl-li bych mu pomoci a svědectví dáti, čehož bych svědom byl, což se Akxta dotýče, že by mi od něho chtěl dobrý koláč zjednati. Ihned sem mu odpověděl, jakéž bych já mu měl svědomí dávati proti Akxtovi, kdež vím, že jest nešlechetně a zrádně on Izák jeho pohnal, chciť raději k tomu pomáhati, pokud moci budu, aby lotr upálen byl pro jeho faleš.‘ Řekl ke mně Faitl: ‚Nemluvte, pane, toho o něm, jest dobrý žid.‘ A já mu řekl: ‚Nech mě s tím, ubiji tě i jdi před se!‘ A tu jest on přečekav mój hněv, mluvil: ‚Sem tu zase znovu, že nežádá jiného, než abych pravdu pověděl, a že mi za to chce 30 zlatých od něho zjednati.‘ Ját jsem řekl: ‚Já bych pravdu pověděl i uměl bych mu pověděti, že by toho prázden byl, než nech mě s pokojem, však ste lotři.‘ Potom přišel některý den zase slibuje mi ty peníze zjednati, abych mu pověděl, kudy by on Izák toho Akxta prázden byl. Řekl sem: ‚Vím, že mi nic nedá, a radil bych mu, aby se s ním smluvil.“ A v tom odešel, a zase po některém dni přišel, že mi ty peníze zjednati chce, abych mu svědectví dal a pravdu pověděl. Řekl sem mu: ‚Dám já svědectví i pravdu povím, jediné peníze přines.‘ A toho sem se nenadál, by oni to udělati měli a na mně žádati, leda já ho odbyl. Potom přide Abraham s tím Faitlem, syn toho Izáka, i praví mi, že mi peníze přinesli, abych jim svědectví dal; tu chtěli, abych jim hned napsal svědectví. Pověděl sem chtěje se vymluviti, že nemohu na ruku, a oni pověděli, my kážem’ list napsati, chcete-li pečeť přitisknúti. A já pověděl: ‚Dobře, přitisknu.‘ A Faitl potom sám mi ten list přinesl, tu jest mi jej dal žádaje, abych k němu pečeť přitiskl. A já jemu řekl, kde peníze. ‚Pošlete pacholka svého se mnú, budú vám dány 10 zl. a 20, když na Akxtovi vysoudímy, a za ty já Vám slibuji.‘ Já sem řekl: ‚Ste lháři, když peníze budou, já k tomu listu pečeť přitisknu.‘ Faitl řekl: ‚Pane! já mám zítra ráno preč jeti.‘ — ‚Ke mně nechoď,‘ tak sem mu pověděl, chtěje ho prázden býti, ‚až ve 14 hodin.‘ Prosil mě při tom, abych ten list přečetl. ‚Vidíš, že mě bolesť trápí, ničeho jísti nemohu, dobřeť jej potom přečtu, jdiž a nech mě s pokojem.‘ Ráno zase přišel s Abrahamem, Izákovým synem, tázali se mne, četl-li sem ten list? — ‚Četl.‘ — ‚Chcetelíž přitisknúti pečeť?‘ Řekl sem: ‚Chci, souli peníze.‘ Řekli, že je hned odečtu. Řekl Faitl: ‚Jest tu písař, který ten list psal, můžli ten sem vstúpiti.‘ Když sem neodpovídal, řekli mi: ‚Chcete-li se podepsati svú rukú, že to pečeť vaše jest?‘ Řekl sem, ‚chci.‘ ‚Tehdy písaře potřebí nenie, již my peníze odečtem.‘ Řekl sem: ‚Pošli já po svého hospodáře a po některého dobrého člověka, aby jim to svědomo bylo, že mi ještě zuostanete dlužni 20 fl.‘ Povolili mi k tomu



Jilemnický zámek.

abych poslal, a já poslal po hospodáře a po dva usedlá člověky, aby ke mně přišli, abych před nimi osvědčil, čeho na mně žádali. I osvědčil sem jim to všecko, i list ten čísti sem jim kázal, jakého svědectví na mně žádají nešlechetného a nepravého, kteréž před rukama jest. A v tom Akxt přišel a jemu sem oznámil všecko a jich se on chytil a je do vazby dal. A to beru na svú víru, na svú duši, že jest v pravdě tak.'"

Druhé svědomí obsahuje tento příběh: „V sobotu přišla židovka s židem, Starým Šalomonem do domu biskupa Vídeňského na Hradčanech do světničky. I seděl za stolem kněz Jan, královský kaplan, a Jošt, starší páně biskupova. I žádali žid a židovka, aby jí dali starého piva. Potom řekla židovka ke služebnici: ‚Má paní Doroto, prosila sem kněze Jana, kaplana královského, aby mi dal konev starého

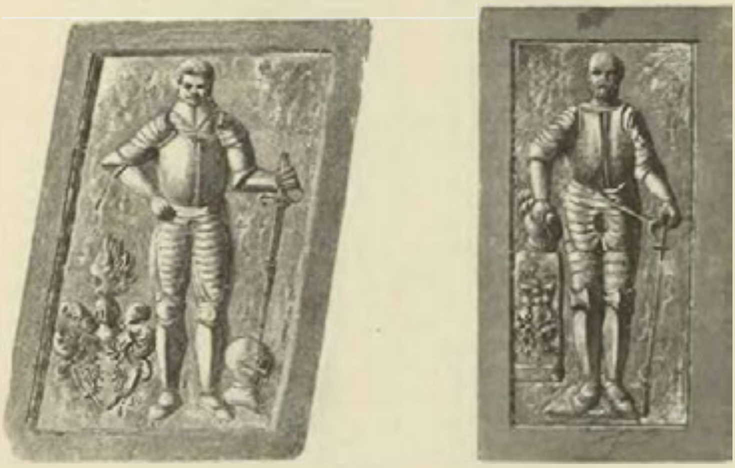


Kostelík ve Štěpanicích.

piva, a tebe také prosím, aby mi je snesla domův.' I chtěla to učiniti, ale muž jí nedal. Potom na zejtří v neděli přišla židovka opět s starým židem po obědích dobře tak k nešporům a pravili, že sí chtějí s mladým židem zavdati. Seděl vikář od sv. Jakuba opět s p. Joštem za stolem. Tu domlouvala židovka Dorotě, že jí pivo nepřinesla. I oznámila, že nemohla to učiniti a že jí muž nedal. P. Jošt vstal a vikář a šli ven. Tu prosila Doroty, aby šla a přinesla jí starého piva. Vzala korbel i vyšedši ven, pověděla knězi Janovi, že žid chce jmíti pivo s židovkou. Kněz Jan natočil jim hned a dal jim pivo. Potom když pivo přinesla, prosila židovka, aby šla a zjednala jim nějaké dobré nové herynky aneb nějaké nové vejce. Pověděla: ‚Nové vejce zjednám, ale herynky nevím kde.' I šla, zjednala šest vajec, dala je kuchaři v ruce, aby je pekl aneb vařil jim, ale ona židovka nechtěla toho míti, vzala je a pekla je sama. Když přišla do světničky zase s těmi vejci, prosila Doroty, která seděla u kamen, aby šla pro žemličky. Tedy jí dvě přinesla od hokyně, položila na stůl a sůl také postavila s slánkou na stůl. I zasedli starý žid, židovka,

mladý žid a pachole židovské. S tím šla ven. Přijdouc zase, skořápky s stolu smetla a v tom mladý žid, který se křtíti chtěl, dal tři peníze za pivo a když pachole pivo přineslo, i připil Dorotě. Starý žid v tom vstal a šel ven z světničky a potom přišed zavolal svou ženu, aby šla domův. A asi po hodině ten žid mladší otekl.“ (Dokládá jeden svědek: Židovka vyňala nějaký prášek a tím osolila vejce, které dala mladému židovi.)

Přidáváme ještě příběh, týkající se sousedů Jilemnických: Roku 1575 posláni jsou někteří sousedé Jilemničtí od úředníka, aby šli s Jakubem Horáčkovým pro Vávru Hlavničků, na ten čas žence v Běchařích, za kterého byl Jakub rukojmě a měl ho postaviti v den uložený v Hořici. Když přišli do Běchar, optali se pacholete, vstal-li jest kněz Tomáš a měl-li jest včerejšího dne žence. Řeklo pachole, že ještě nevstal týž kněz a že měl žence včera a mezi nimi nějakého otrhaného. I šel Jakub Horáčků do stodoly a našel



Náhrobky Valdšteinské ve Štěpanicích.

tu Vávru, kterýž jíti se nebránil; přes to dal mu Jakub řetěz na hrdlo a zamkl jej. Tu vyběhl kněz Tomáš s dobytým kordem a za ním jeden pomocník; i křičel kněz na toho člověka: „Vezmi vidle senné a píchni ho.“ Odehnavše Vávru kázali mu na faru, Jakuba vyhnali ze dvora na vrata a zavřeli po něm. Pak šel na faru, odundal Vávrovi řetěz a dal ho do komory; když pak Jakub žádal, aby mu řetěz dal, vzal ručnici a křikl: „Zvyj. lotře! nepůjdeš-li mi od fary, že tě zastřelím co psa vzteklého.“ I pravil Bartoš jistý k Jakubovi: „Pojd přece, nech tam toho řetězu, aby něco horšího z toho nepřišlo.“ [1])

Vývod Jilemnických z Újezdce.

Jan z Újezdce 1476 † c. 1516

- Arnošt 1522 † j. 1561
  - Záviše 1541 † 1577
    - Johanka † j. 1584 ψ Václav z Rychnova
    - Markéta † j. 1584 ψ Otík z Holovous
    - Barbora ψ N. Robmbáp ze Suché
  - Anna † 1532 ψ Vilém Křinecký z Ronova
- Jan 1528—1544 ψ Johanka z Ronova
  - Budivoj 1541
  - Viktoryn † 1576 na Čisté
    - Anna ψ Zbyněk Šťastný Kapoun ze Svojkova
    - Kateřina 1585
  - Volf 1541
  - Mandaléna 1541
- Albrecht 1527 † j. 1543 na Úlibicích ψ Eliška ze Střimelic
  - Jan 1544 † j. 1581 na Kamenici
    - Bedřich 1581—1589 na Ryzemburce ψ Anna
  - Adam 1544—1591 na Hrádku ψ Mandaléna z Nestajova
    - Albrecht 1591
    - ? Václav Zásadecký † c. 1612
      - Záviše 1615—1629
    - ? Diviš Zásadecký 1615
  - Jindřich 1544—1581 na Konecchlumě
- Václav 1528
- Kateřina ψ Ondřej z Jinočan

[1]) Reg. 15 G. k. s f. 30. Roku 1577 byl Tomáš farářem v Lužci.

TVRZE NA JILEMNICKU.

SMIŘIČNO.

Nedaleko Jilemnice leží farní ves Smiřično (nyní obyčejně Mříčno, někdy i Smříčno, Smřečany řečená) se zbytky staré tvrze. Pány vesnice byli r. 1356 *Jan* a *Oldřich ze Smiřična*, z nichž se Jan ještě r. 1358 připomíná. [1]) Ze statku těchto prvotních vladyk Smiřičenských pocházel také *Jan Tichava „ze Smřečna“* r. 1405—1410; [2]) podačné právo vykonávali r. 1396 Hašek z Lemberka a potom r. 1406—1409 Jarek z Pecky, jinak ze Železnice, a konečně Jan z Pecky (r. 1419) a potomci jeho. [3]) Statek s tvrzí dostal se zatím pánům z Valdšteina. Roku 1439 připomíná se *Jan z Valdšteina* a *ze Smříčna.* [4]) Na tohoto nebo jiného Jana přenesl r. 1463 dne 17. března Vácslav z Pecky všechno právo své k polovici podací kostelního ve Smříčně. [5]) *Šťastný z Valdšteina* a „ze Smiřičan“ držel zboží Kunratické, kdež před r. 1476 zemřel.[6]) Asi v ty časy zapsal *Jindřich z Valdšteina* a *ze Smiřična* statek svůj, jak se zdá, Hynkovi Štěpanickému a tak připojeno Smiřično k Jilemnicku a tvrz zdejší opuštěna jest záhy tak, že se ani v dílčích cedulích panství Jilemnického r. 1492 nepřipomíná.

KUNRATICE.

Nedaleko Smiřična jest ves Kunratice, v níž se dosud tvrziště s příkopem nachází; místu se říká „na valech“ aneb „na tvrzi.“ Roku 1325 připomíná se *Zdeslav z Kunratic*, jenž vyplenil Vokovi z Rotšteina vsi Dřevolisy, Vrat a Klokoč a proto pohnán jest do soudu zemského. [7]) Roku 1424 připomíná se *Jan Kraslice z Kunratic.* [8]) V prostřed 15. věku drželi Anzelm jinak *Henslin* a *Daniel* bratří *Kraslice z Kunratic* dva dvory poplužné v Kunraticích, jeden osedlý, druhý pustý, díl vsi a ve Smiřičně dvůr popl. Dědictví to spadlo po nich na krále a dostalo se darováním *Jindřichovi Šofovi z Helfenburka* přes odpory, které činil *Mikuláš z Kunratic.* [1])

Když zemřel *Šťastný z Valdšteina* a *ze Smiřična*, provolány r. 1476 tvrz v Kunraticích se dvorem poplužným, krčmou pode tvrzí a poplužím dvojím jako odúmrť. Tomu odpírala Dorota z Karlova, máti zemřelého, *Jindřich* a *Hynek* bratří *z Valdšteina* a *ze Štěpanic.* Tito dva zvítězili nad Šťastným Štěpanickým z Valdšteina, který si byl odúmrť vyprosil, a obdrželi to zboží r. 1477. Roku 1492 patřily Kunratice s pustou tvrzí k panství Jilemnickému. [2])

KRUH.

Ve vsi Kruhu (jihozáp. od Jilemnice) bývala také tvrz, po níž prý některé známky se spatřují. Roku 1406 daroval Jarek ze Mzan úrok v Kruhu kostelu Jilemnickému, a to za duši Jindřicha, někdy faráře v Dohalicích. [3]) *Oldřich z Kruhu* zemřel r. 1415, zapsav jmění své, dvůr popl. v Kruhu s mlýnem pod Kruhem a úroky ve Svojku, Tampli a Městečku bratřím svým *Jindřichovi* a *Vácslavovi*, mateři své Markétě a Henikovi ze Svojku. A když statek ten r. 1415 za odúmrť provolán, obdrželi zápisníci tito za právo. [4]) O potomních osudech tvrze a vsi není nám nic známo. Větší část vsi patřila r. 1492 k panství Jilemnickému, druhá menší část dostala se v 16. věku k panství Kumburskému.

PURKLÍN.

Na hoře Purklíně nad Roztoky, kdež stojí na ten čas několik chalup, bývalo městečko. Ale z názvu jeho i hory (z něm. Burglin, Burglein) lze souditi, že tu stával také hrad, o němž však psaných dokladů se nedostává.

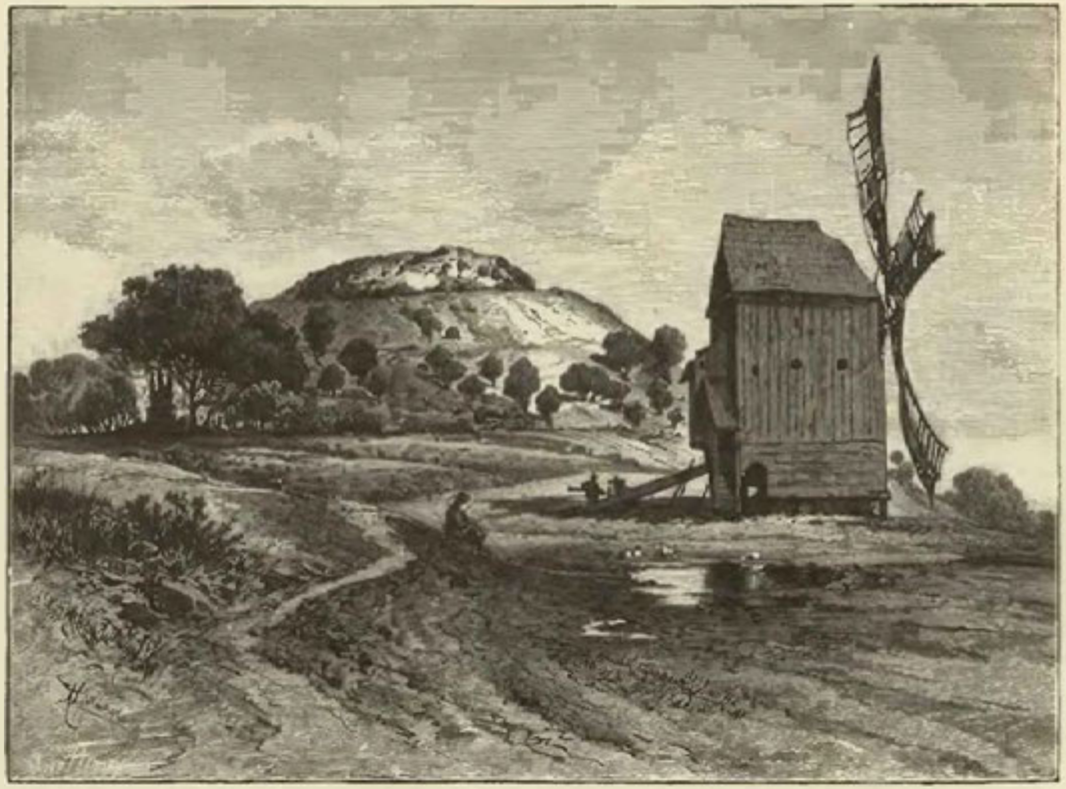
---

[1]) Lib. conf. ed. Tingl I. 25, 73. [2]) Lib. erect. VII. f. 117, rel. tab. II. 36. Roku 1408—1410 nazývá se Tichavou z Brenných. (DD. 14 f. 145—146.) [3]) Lib. conf. V. Q 11. VI. H 6. Q 14. VII. K 16. [4]) Arch. č. II. 68. [5]) Acta administratorum C 4. [6]) Viz Kunratice na str. této. Již r. 1465 patřila část Smiřična ke Kunraticům. [7]) Tab. vet. n. 383. [8]) DZ. 2. A 12.

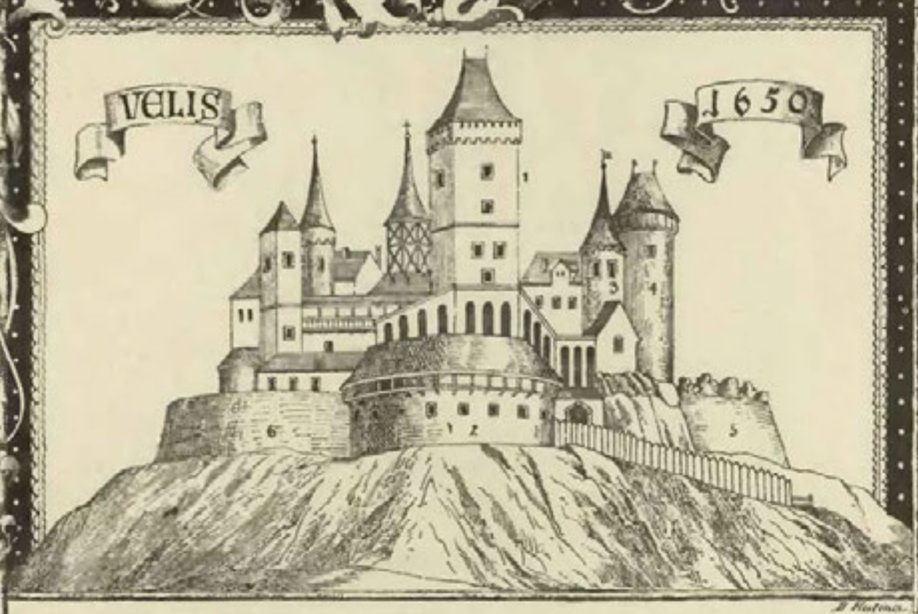
[1]) DD. 16 J. 43 a 23 p. 279. [2]) DD. 16 f. 50. Rel. tab. I. 140. Šmídův popis panství Jilemnického, též zprávy pp. Viléma Voříkovského rytíře z Kunratic, J. Raima a A. Kohouta. [3]) Lib. erect. VIII. f. 123. [4]) DD. 15 f. 21.



Štíty Harachovský, Harantovský a Jilemnických z Újezdce.



Hradiště Velišské.



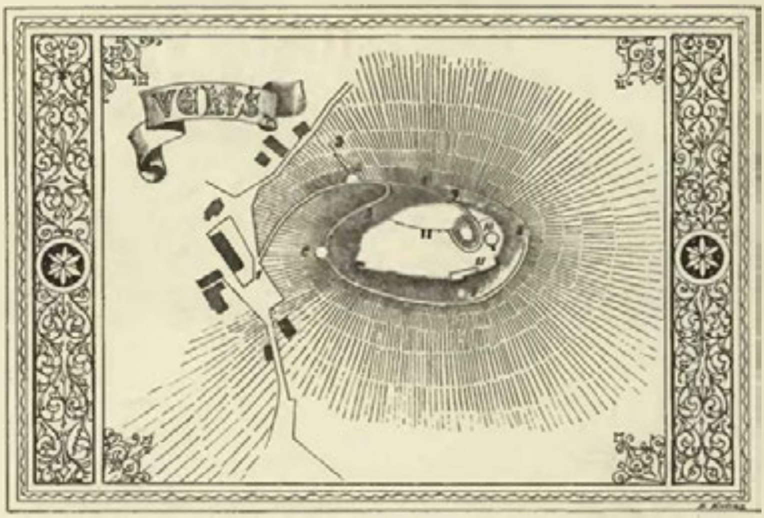
Veliš Hrad.

Pravdať jest: jednotně strmící skály a chlumy, které ve veliké pláni se vyvyšují, budí city vznešenosti v duchu jich pozorovatele. Ještě však jímají pozornosť jeho, jsou-li památkami lidské důmyslnosti a pilnosti vyznačeny. Tuť probíhá duch samoděk všecky časy dávnověkosti, zastavuje se u výtečných mužův a veleslavných jich činů. Podobné city a upamatování budí též pohled na slovutný chlum Veliš. A jak onino se povyšují a tato oživují, když jsme vynikli až na vrch jeho! Veliš liší se znamenitě ode všech osamotnělých chlumů, kteréž Jičín ze všech stran obstupují, jelikož se nám radostné i žalostné jeho příběhy na místě tomto na mysl uvozují. Bolestné city budí pohled na jeho zříceniny, neboť zmizel nádherně a stkvostně zde vzdělaný hrad; skrovničký toliko rum jediný jest zůstatek jeho. ‚Neníť vás sice tuto — vám však zůstal vznešený osud všech duchů nesmrtelných; bylit jste — jste až posud — a budete po všecky věky.‘ O tělích a hmotných toliko živlech tato výpověď platí: ‚Bylit jsou a nebude jich více.‘ Mnohému z vás uvinula historie krásný vavřínový věnec, mnohý však trne nad ortelem, kterýž nad ním ta nestranná sudí činů lidských nezměnitedlně jest vyřkla.“ Tak psal r. 1833 ctihodný vlastenec Fr. A. Vacek, navštíviv před tím Veliš, aby „na onom vrcholu, v okolí

Vysvětlení k hořenímu obrazu Veliše z roku 1650, kreslenému podlé kopie Hebrovy a prof. Ant. Truhláře: 1. Veliká věž; 2. bašta u první brány; 3. okrouhlá vížka na horním hradě; 4. věž nad třetí branou; 5. bašta u třetí brány, ploty; 6. hradba dolní.

svém vysoko a velebně vzhůru se pnoucím, pohleděl do krásných končin země České a ducha svého pobavil, na nějž právě rozličná trudnosť byla naléhala.“ [1])

Ale jestliže staří vlastenci, buditelé národa, jen na spuštění žehrali, nám jest litovati ještě více, patříce na ohavnosť spuštění, která tu nyní panuje. Již r. 1855 psal jiný vlastenec, že rumy Veliše, kteréž asi roku 1852 navštívil, valně se ztrácely. Děti z blízkého Podhradí vyhrabávaly drobnější kameny ze zasypaných zdí a s kyprým rumem dolů je hrnuly, chasa a odrostlí synkové z okolí bavili se vylamováním největších kamenů ze zdi, jež pak se zvláštním zalíbením s vrchu do ovocného sadu fary Velišské spouštěli, hubíce tím ve hrubé nevědomosti své ctihodnou starobylosť i užitečné stromoví. Kdo s hůry hledě v dolejších sadech rozmetané kameny spatřil, seznal, že podobné sváteční zábavy tuto nejednou se již provozovaly. [2]) Avšak mělo přijíti ještě hůře. Asi r. 1879 pronajal jistý úředník panství Okšického, Čech prý rodem, Veliš k lámání kamene jednomu sousedu Podhradskému, jako by okolo Jičína o kámen zle bylo; Podhradští vylámali jeden bok úplně a kromě toho vehnali štolu do kopce, aby z jeho vnitřku kámen vylamovati mohli. Jest to pokračování neblahého rýpání ve krásných chlumech Jičínských, a bezpochyby ještě není konce. Ráz krajiny, kteráž jest jediná toho způsobu, se ruší a kazí



Vysvětlení plánu: 1. Konec podhradí, odkudž cesta na hradiště vybíhá; 2. bašta u první brány; 3. nepatrné známky hradby podhradské; 4. druhá brána; 5. cesta podlé dolního zavření; 6. druhá bašta; 7. prohlubeň, snad studně; 8. místo, kdež také prohlubeň na způsob předešlé bývala; 9. cesta na hrad; 10. místo horní brány s věží; 11. zbytky stavení. Čárka tečkovaná znamená, co z hory r. 1883 bylo odlomeno.

a Veliš, jenž se v ní krásně odrážel, vyhlíží nyní jako mrtvola líticemi rozsápaná, jejížto střeva stranou poházely.

Nynější hradiště, když i část jeho sebrána jest, lze připodobniti k pecce; dříve bylo podoby vejčité, kterýžto tvar měl také podklad hory. Nynější Podhradí nemělo tohoto jména nadarmo, jsouc ke hradu přihrazeno zdí, z níž se jen nepatrné známky na pastvině pod hradištěm spatřují; takéť poloha Podhradí dobře nasvědčuje tomu, že bylo podhradím, ano leží na výšině a místě přírodou opevněném a pod bývalým hradem nepříliš hluboko. Na hradiště chodí se posud starodávnou cestou, kteráž od konce Podhradí vycházejíc, zvolna na hrad vede. Tam, kde jest viděti dosud základy polookrouhlé bašty, nacházela se *první brána,* z níž ani známky nezbylo, jediné že bašta o tom svědčí, že tu bývala. Na severní straně spatřují se po bedlivém pozorování základy zdi jdoucí dolů k podhradí, odkudž vycházejíce ploty aneb snad zdi část nynějšího podhradí na vrchu ležící zavíraly v podobě vejce a tak ke hradu přihrazovaly. Něco výše nad touto baštou přijde se *k druhé bráně,* z níž nezbylo nic kromě prahů kamenných. Za touto branou dělila se cesta. Levostranná cesta vedla do vrchu, ale jest nyní vylomena docela, tak že počátek i konec její ve vzduchu visí. Zdá se, že to byla cesta pozdější, proto že jest mnohem kratší, než cesta pravostranná. Jak jsme nejednou pravili, vyžadovala bezpečnosť pevných míst, aby přístup k nim byl znesnadněn překážkami a vinutými cestami. Podlé této levé cesty ovšem se táhla hradba až na temeno

---

[1]) Časop. mus. r. 1833 str. 383., 393., 395—396. Srov. Pam. arch. I. 96. [2]) Pam. arch. I. 335.

vrchu. Pravostranná cesta otáčí se náhle k jihozápadu a vede zvolna do vrchu až ke zbytkům *třetí brány*. Tato jest znamenána zase baštou podlé našeho zdání polookrouhlou, ale na jednom starém obraze hranatou. Brána tato byla výborně položena. Stojíc nevysoko nad tím místem, odkud cesta k hradu vybíhá, dobře byla způsobena k obhajování této cesty, sama však byla chráněna dobře horním hradem, zejména okrouhlou věží nad ní stojící, z níž ještě kus zdi zbylo. V těchto místech točí se cesta k východu a jde pod horním hradem. Zavíraly ji bezpochyby hradby aneb ploty a vedlé úzkým parkánem. Hezky veliký kus za třetí branou spatřují se po levé ruce ještě znamenité zbytky stavení úplně sesutého, tak že viděti jen tuto venkovskou stranu. Pod tím při samé cestě jest prohlubeň snad z bývalé studně pocházející. Dotčené stavení spatřuje se na starém obraze Veliše (str. 254.) na pravém konci a výstupek tohoto stavení, jak viděti na obraze, spatřuje se podnes na zbytcích jeho. Parkán pokračuje potom a končí se tam, kde jest Velišská hora odlomena. Před tím mohlo se jíti po něm, až se přišlo ke druhé bráně.

Horní hrad byl na onen čas zjevem velebným, skupením stavení rozmanité výšky a rozmanitého tvaru, na něž se milo bylo dívati. Patříce na stará vyobrazení Veliše, z nichž jedno (str. 254) starším se býti zdá a druhé (str. 251.) z r. 1650 pochází, litujeme velice, že krásná tato stavba a někdy ozdoba krajiny vzala za své. Hlavní částí hradu byla *veliká čtverhranná věž*, asi v prostřed hradu stojící, z hrubého štukoví vystavená. Měla sedlovitou střechu a cimbuří povydané k lepší obraně jejího okolí. Z ostatních stavení hlavně pozorujeme dva domy na jižní straně hradu stojící, jeden, o němž jsme nahoře mluvili, a druhý od něho k západu blízko okrouhlé věže nad třetí branou stojící. Kromě toho tu bylo několik vížek, aby se každá část hory střílením zastihnouti mohla. Z těchto někdy malebných stavení na ten čas nic nezbylo, kromě skrovných zdí základních, jam a kopců. Patrno jest, že tu bylo od posledních 200 let strašně řáděno a že snad celé Podhradí ze zřícenin Veliše vystavěno jest.

Krajina, kde se před časy hrad Veliš pyšně vypínal, osedlá byla již za dob dávných. [1]) Ves Veliš zejména stávala již ve 12. století, kdež ji prodal Beneš syn Markův Janu biskupovi Pražskému a tento daroval ji (asi r. 1143) nově založenému klášteru Strahovskému. [2]) Tehda ovšem hrad Veliš nestál, jakož se vůbec zdá, že postaven byl teprve na počátku 14. věku. [3]) Máme sice starou paměť, že král Přemysl pečliv jsa o vyplacení statků královských, otcem jeho zastavených, odňal Hluboké panství *Čéčovi* z *Budějovic* a na místě peněz dal mu „Veliš blíže Jičína se statky k němu náležejícími a že král Vácslav II. Čéčovu synu, též *Čéč* řečenému, Veliš odňal a za to ves Olešnou v horách ležící daroval.“ Avšak buď se tu míní jen ves Veliš, aneb jest zmateno toto Velišsko s jiným Velešskem, zvaným po hradě Velešíně, v jehož držení Čéč se nacházel, píše se odtud z Velešína. [4]) Tehda nepatřil ještě Jičín k panství Velišskému, nýbrž byl stolním statkem králové Jitky († r. 1297, 18. června), ale ke sloučení obou přišlo pak, když král Vácslav r. 1304 Bradu a Jičín Lvovi z Konecchlumě odňal. [5])

Poprvé vyskytuje se Veliš výslovně jako hrad v rozepřích, které povstaly (r. 1316) po zajetí Jindřicha z Lipého. Vypravovali jsme o nich již při dějinách Litic (díl II. na str. 80.). Držitelem hradu Veliše zápisným byl tehda *Půta* z *Frydlantu*, strýc Jindřichův. Obdržev od krále hrad Veliš a město Jičín s panstvím k zástavě ve 2000 kopách grošů zavázal se králi r. 1316 dne 2. června, že zboží téhož zase králi postoupí, kdykoliv mu peníze vyčteny aneb jiné statky stejně dobré postoupeny budou. [6]) K vyplacení přišlo nedlouho po té, a král Jan poručil potom hrad královský Veliš s dvojím poplužím ve vsi Veliši a vsi Bukvici a Lhotu s rychtou a platy komorní v Jičíně a Bydžově, dohromady 80 hřiven stříbra důchodu panu *Hynkovi* z *Valdšteina*, aby hrad choval a opatroval, úroky vybíral, veliké viny do komory královské vydával, avšak poddaných neobtěžoval. Asi v ty doby také král město Jičín osvobodil ode všech platů kromě jediného platu komorního. [7]) Nějaký čas potom zastaveno bylo panství Velišské *Oldřichovi* z *Gusku*. Zástavu tu koupil *Beneš starší* z *Vartemberka*, jemuž král Jan (r. 1327, 12. března) hrad Veliš ve 2000 kopách (z nichž 100 kop naloženo na obnovení hradu) zastavil. Když pak po smrti Benešově syn jeho *Ješek* zástavu tuto ujal dal mu král (r. 1337, 13. ledna) dotčené panství dědičně a tak se stal Veliš dědičným jměním pánův Veselských z Vartemberka. [8])

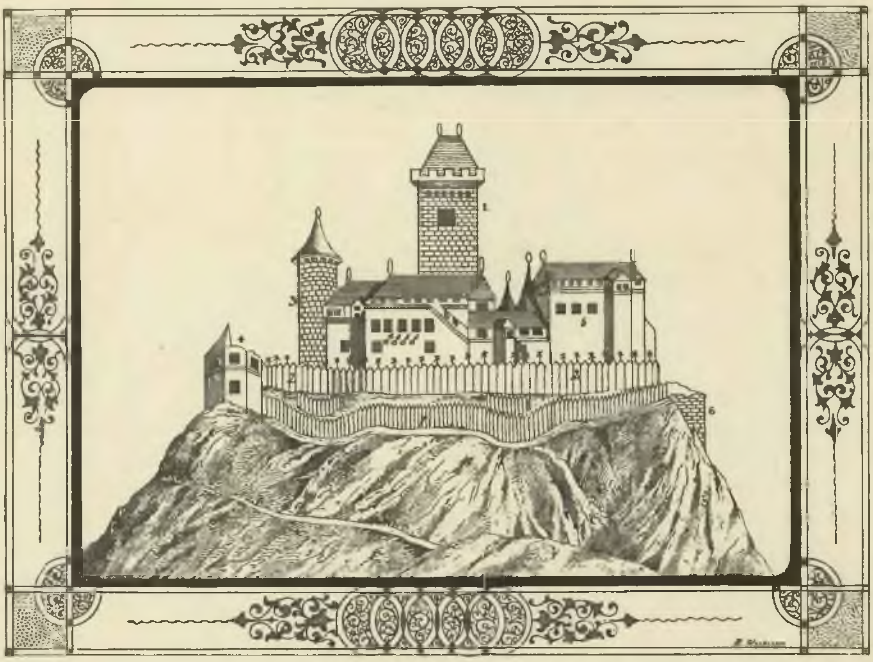
Císař Karel chtěje panství Potšteinské a Kostelecké výhodně položené pro komoru královskou získati, učinil o ně směnu (r. 1358, 1. května) s dotčeným Ješkem, tehda purkrabím Pražským. Obdržev od něho Potštein a Kostelec, dal mu dědičně „zboží královská, jež od starodávna slavným králům českým patřívala,“ hrad Veliš, městečko Jičín, vesnice Starý Jičín, Holín, Veliš, Bukvice, Lhotu, Okšice, Čejkovice a 10 lánů lesa nebo porostlin k dědičnému jmění. [9])) Později (roku 1360) týž panovník našemu Ješkovi

[1]) Pomůckou článek Fr. A. Vacka: „Die Dynasten von Welisch.“ (Archiv für Gesch. 1827.) [2]) Reg. II. 1154. Tomek, Děje Prahy I. dod. str. 17. [3]) Bajky o Zdeňkovi z Valdšteina seděním na Veliši, vnuku jeho Hynkovi a tohoto 24 synech, vzaté ze starého vývodu Valdšteinského, najde každý, kdo by jim věřil, v ČČM. r. 1833. [4]) Viz díl III. na str. 224. [5]) Viz děje těchto míst. [6]) Reg. III. 122, 129. [7]) Summa Gerhardi n. 32, 33. [8]) Arch. Olešnický, Jacobi cod. epistol. [9]) Balbini Miscell. dec. I. lib. VIII. 146—148. U Paprockého (o st. pan. 267) nazývá se Ješek omylně Markvartem.

a Purkartovi, purkrabímu Magdeburskému, učinil zápis na 1500 kop od nich vypůjčených, jež jim slíbil na den sv. Valburky nejprve příští na hradě Veliši vyčísti. Ješek, jenž od těch čas na Veliši sídlíval, nadšen byl zbožnou myslí věku tehdejšího. Listem daným na Veliši r. 1360 dne 22. května daroval ke kostelu Jičínskému úrok z rolí Zebínských a mlýna pod Zebínem ležícího.[1]) Zemřel, jak se zdá, r. 1362 dne 27. září.[2]) Na konci tohoto roku byl syn jeho Beneš správcem statkův otcovských.[3])

Po Ješkovi zůstali dva synové, *Beneš* a *Ceněk*. Onen byl nějaký čas správcem všech statků, r. 1364—1369 byl purkrabí Pražským.[4]) Později (tuším okolo r. 1370) rozdělili se bratří. Benešovi dostaly se Veliš, Brada, Jičín a Veselí, a Čeňkovi Bydžov a panství Troskovské.[5]) Beneš byl pak (r. 1380) hejtmanem markrabství Moravského a současně hejtmanem Kladským,[6]) a sedal na soudě zemském v Praze. Zemřel r. 1385 dne 14. srpna.[7]) Za něho byl purkrabí Velišským (r. 1383) Markvart z Labouně a r. 1385 nějaký Škoda.[8])

Po smrti Benešově stal se purkrabím Velišským Markvart starší z Labouně a zůstal v tomto úřadě ještě r. 1392.[9]) O starším synu Benešovi *Petrovi Veselském* dovídáme se teprve k r. 1389, kdež seděl na soudě zemském,[10]) ačkoliv byl ještě r. 1390 pod poručenstvím strýce svého Petra Kostského,



Hrad Veliš, jak býval. Pohled od jižní strany. Podlé kopie prof. Ant. Trubláře.

Vysvětlení k obrazu Veliše: 1. Veliká věž; 2. ploty okolo horního hradu; 3. věž nad třetí branou; 4. bašta u třetí brány; 5. dům s výstupkem; 6. bašta na východním konci; 7. ploty okolo parkánu.

když nového faráře do Jičína podával.[11]) *Vácslav*, bratr jeho (asi r. 1393), oženil se s Annou Hradeckou z Vilhartic, dědičkou polovice panství Vilhartického.[12]) Nedlouho potom se oba rozdělili, od kteréžto doby vyskytuje se mladý Petr jako pán na Skále a Jičíně a Vácslav jako pán na Veliši a Jičíně.[13]) Za těchto dob spravovali hrad purkrabě Markvart z Údrnic odjinud z Labouně (r. 1393—1396), Jan Drštka ze Zlivě (r. 1397—1398), Martin z Chomutic (r. 1402—1403), Jan Horyna z Honbic (r. 1405—1406) a opět Martin z Chomutic (r. 1406—1407).[14]) Kromě toho byli purkrabě společní obou pánů čili regenti jako

---

[1]) Borový, lib. erect. I. 23, Paprocký o st. pan. 265. [2]) Pam. arch. VI. 32, tak a ne jinak lze rozuměti náhrobku Hradišťskému [3]) Lib. conf. I. E 5. [4]) Tomek, Děje Prahy V. 43. Roku 1366 jest patronem v Ostrožně. [5]) Beneš sám jest r. 1371—1373 patronem ve Veliši (Lib. conf. II. E 5, E 8, G 8.), též r. 1372—1383 samotným pánem Jičína. (Nejstar. kniha Jičínská str. 57., 131., 136.) [6]) Dsky Brněnské str. 143., Volkmer oc. Glatzer Gesch. I. 235. [7]) Rkps. bibl. Praž. XIV. B 15. Viz i DD. 13 f. 7. [8]) Nejstarší kniha Jičínská. [9]) Nejst. kn. Jičín. [10]) Rel. tab. I. 527. [11]) Lib. conf. V. B 4. Také r. 1392 jest Petr Kostský patronem ve Velezicích (ib. G 5) a r. 1394 poručníkem (ib. K 9). [12]) Arch. Třeboň. Proto jest r. 1401 patronem na Čečovicích. (Lib. conf. VI. B 20.) [13]) Nejst. kn. Jičín. f. 199 b. Ač Petr sám v Jičíně řídil, připomíná se přece purkrabě jich společný a od r. 1401 řídí ve všem oba páni. Roku 1401 atd. připomíná se Vácslav častěji jako seděním na Veliši, naproti tomu jest Petr r. 1403 patronem ve Veliši (lib. conf.), ale snad proto, že byl Vácslav již mrtev. [14]) Viz i lib. erect. XII. 339.



Veliš.

Dmychel z Veselice (r. 1395—1397), Staniš (r. 1396), Otík z Labouně (r. 1397—1398), Frenclin z Bříšťan (r. 1399—1401), Jan Horyna (r. 1405—1407), jejichž jména často se nacházejí v nejstarší knize Jičínské.

Asi r. 1403 zemřel Václav, a jisto jest, že byl r. 1408 mrtev, poněvadž tehda manželka jeho bývalá již po třetí byla vdaná. Zdá se, že byl poručníkem sirotků jeho Jan biskup Litomyšlský, poněvadž se r. 1405 společně s Petrem v držení města Jičína vyskytuje.[1] Avšak od r. 1406 vyskytuje se jako poručník týchž sirotkův a regent panství Velišského Příbík ze Smrkovic.[2] Tehda byly veliké rozepře mezi Mikulášem farářem Jičínským a jeho světskou vrchností, totiž Petrem a Příbkem, které teprve následujícího roku skrze výpověď volených opravcův uklizeny.[3] Od roku 1407 vyskytují se sirotci po Václavovi, *Václav* a *Jon*, vykonávajíce s Příbkem práva panská na zbožích otcovských.[4] Vyskytují se až do r. 1412 a tehda let svých ani nedošedše, zemřeli. Ačkoliv byl dědicem jich přirozeným a nejbližším Petr strýc jich, přece nedědil Veliše; z neznámých nám příčin měli přední právo k němu *Čeněk z Veselé* a *z Vartemberka* a strýc jeho *Jindřich z Vartemberka* a *z Valdšteina*, purkrabě kraje Hradeckého. Páni tito učinili mezi sebou r. 1413 dne 6. února smlouvu takovou, aby Jindřich hrad Veliš držel a kterého purkrabě by posadil, ten aby se všemi svými tovaryši napřed Čeňkovi slíbil; kdyby měl Jindřich zemříti, aby buď Čeňka aneb na jeho místě purkrabí z Brady mocna učinil hradu Veliše a v jeho moc postoupil. Bez vědomí Čeňkova aby Jindřich purkrabě nesázel, a kdyby Čeněk požádal smlouvy konečné, aby Jindřich jemu povolil, a kdyby se nemohli smluviti, aby na tom dosti měli, co by páni zemští mezi nimi nalezli. Jindřich usadiv se na Veliši, prodal toho roku dne 9. prosince platy na vesnicích pod Valdšteinem a Nové Vsi Mikuláši faráři Jičínskému k založení nového oltáře sv. Mikuláše a sv. Martina v kostele farním Jičínském.[5] V ty časy stal se Jindřich i vladařem ze strany Petra z Vartemberka,[6] ale nemohl se shodnouti nijak se strýcem svým Čeňkem. Za takového stavu věcí prosili oba r. 1414 dne 4. října královou Žofii, aby mezi nimi vypověděla, a zaručili se každý, že 3000 kop základu propadnou, jestli by výpověď nechtěli vyplniti. Výpověď stala se dne 9. října v ten rozum, aby Čeněk dal strýci svému

[1]) Nejstr. kn. Jič. f. 239. [2]) Lib. conf. VI. G 20. Roku 1407 „commissarius castri Weliss“ jinde jako purkrabě Velišský (Acta jud. Lib. erect. V. f. 152). [3]) Acta judic. O Petrovi viz i Paproc. o str. pan. 270. [4]) Lib. conf. VI. J 13. a. VII. B 20. Roku 1409—1410 vládli Petr i Příbek společně na Bradě a do Veliše kněze podávali. (Lib. conf.) [5]) Lib. erect. IX. P 6. Paproc. o str. pan. 228. [6]) Lib. conf. VII. C 20. Petr od r. 1410 častěji sedal na soudě zemském. (Rel. tab. Arch. č. II.)

Jindřichovi 1500 kop a polovici ryb z velikého rybníka, který nyní spustili, a Jindřich aby mu postoupil hradu Veliše se zbožím, až by Čeněk do Jičína přijel. [1])

Tak se stal vedlé Petra spoludržitelem Jičína pověstný toho času *Čeněk Veselský z Vartemberka.* Oba páni r. 1416 dne 17. července prodali měšťanům Jičínským a lidem Staroměstským za 325 kop právo královo, jehož měli požívati na způsob měst královských, zvláště v těch kusích, jakých užívalo tehda Nymburk město královské. [2])

Čeněk Veselský, muž krásné postavy, výmluvný, nábožný i ctižádostivý, jest jeden z nejznamenitějších pánů Velišských. Neníť tu na místě šířiti se o činnosti jeho, jenž mezi nepřátelskými tehda stranami ustavičně kolísal. Podotkneme jen to, co skutečně s dějinami našimi souvisí. Jako nejvyšší purkrabě Pražský měl hrad Pražský ve své moci a přidal se r. 1420 v dubnu na stranu husitskou; [3]) brzy však litoval odpadnutí svého od krále, poněvadž se nové hnutí nejen k utvrzení nového vyznání, nýbrž ku převrácení dosavadních politických řádů schylovalo. Hotov jsa nyní pod jistými výminkami hradu Pražského králi postoupiti, na úsvitě 7. května toho roku pustil asi 4000 královských oděnců, Čechů i Němců, do hradu Pražského a postoupil jim ho docela. Pověsť o tom rychle rozhlášená poděsila i popudila Pražany náramně; v prvním vzteku chátra Pražská běžela mstít se na korouhvi páně Čeňkově, vlající jemu ke cti na radnici staroměstské; svrhše ji na zemi, potrhali ji a postavili na pranýři potrhanou, jako prý byla protržena jeho víra; pod ni pak položili klobouček zmalovaný ku podobě helmy jeho, na znamení, že neupřímně „pod kloboučkem" jednal. Zatím prý Čeněk vzav z drahých věcí, jež mu Pražané k opatrování na hrad přivezli, co se mu líbilo, na svůj velmi pevný hrad Veliš odjel a zde bezpečně sedě na zlosť Pražanů nic nedbal. [4]) Přece ho však pomsta slepého vojevůdce neminula. Čeněk odstoupiv docela od kalicha a dav se ku straně pod jednou, poražen jest r. 1423, 30. dubna v bitvě u Hořic, že s málem lidu svého z pole utekl; po té Žižka plenil některé části Hradeckého kraje, a tudíž dosti možná, že i tehda panství Velišské navštíviv, ohněm i mečem hubil, a že i panství Veselského a Bydžovského nešetřil. Navrátiv se zase ku přijímání podobojí způsobou, zemřel Čeněk roku 1425 dne 17. září ráno. Poznamenali o něm ve mšálu, který chován byl na hradě Velišském, že mezi pány zemskými stkvěl se vtipem a rozumem, jako slunce mezi hvězdami. Téhož roku zemřel i regent panství jeho Vácslav ze Zvířetic a 70 osob na hradě Veliši, byvše zachváceni krutým přímořím. [5])

Vývod pánův Veselských z Vartemberka.

Beneš ze Stráže † 1293, 1. Febr.? ψ Anežka z Ronova

Jan ze Stráže † 1316, 5. Jan.	Beneš z Veselé † 1332, 1. Mart. ψ Eliška	Markvart z Trnavy a z Goldenburka	Beneš z Kosti ψ Dorota z Dubé		
Ješek 1337 † 1362, 27. Sept. ψ Eliška	Čeněk komtur † 1358	Beneš Rychemburský 1349 † j. 1361	Jitka † 1361, 8. Aug. ψ Jan z Dražic † 1367		
Benes 1361 † 1385, 14. Aug.	Eliška † 1387. 13. Mart. ψ Oldřich z Rožemberka † 1390	Čeněk 1367—1393 † j. 1396			
Petr 1389—1416	Vácslav 1393—1402 ψ Anna z Vilhartic	Jan † j. 1405 ψ Anna	Čeněk 1400 † 1425, 17. Sept. ψ Kateřina z Landšteina	Juroš kněz	Machna † 1438, 7. Jan.
Jan 1406—1412	Vácslav 1407—1412	Kateřina † 1436, 3. Maj. ψ Oldřich z Rožemberka † 1462	Jindřich † 1434, 26. Octb.		

Po Čenkovi vládl na Veliši syn jeho *Jindřich*, který zde měl purkrabě (r. 1427) Mikše z Labouně. Jinak chtěl Zikmund král usouditi, hněvaje se na n. Čeňka, že opustil stranu královskou. Za tou příčinou prohlásil, že veškerá jeho zboží, totiž hrad Veliš, hrad Brada, městečka Jičín, Bydžov a Veselé, hrad Lipnice proviněním jeho spadly na krále a listem svým r. 1426 v Ostřihomě daným je všechny daroval *Oldřichovi z Rožemberka.* [6]) Darování to z příčin pochopitelných ve skutek nevešlo. Jindřich stál při mírnější straně kališnické a pro vážnosť rodu svého a osobní způsobilosť učiněn jest s Alšem z Ryzemburka správcem království. Před bitvou Lipanskou, asi v ten čas, když Táboři město jeho Jičín vzali a vytloukli, zasnoubil se s Kunkou Ptáčkovnou z Pikšteina, ale nevěsta ze zármutku zemřela, nežli ke sňatku došlo. [7]) Tři dni potom i náš Hynek v květu mládí svého zemřel. Roku 1434, 30. května srdnatě bojoval v bitvě Lipanské, kdež byl těžce raněn. Přivezen jest z bojiště do Prahy, kde zemřel dne 26. října v noci a pohřben jest v rodinné hrobce v Jičíně. Posledním pořízením dne 5. května daným odkázal statky

[1]) Arch. Třeboň. Již r. 1415 dne 15. července vyskytuje se Čeněk jako patron na Veliši. (Lib. conf. VII. E 20.) [2]) MS. codex bibliothec. Strahov. N. CXI. p. 446—448 a archiv Jičínský. Jest toto též poslední zpráva o Petrovi. [3]) Šíře v Tomkov. Děj. Prahy IV. 39. [4]) Beckovský str. 658. Tomkovy Děje Prahy. [5]) Paprocký o st. pan. 271, Velesl. kalendář, rkps. Budišínský (vše podlé dotčeného mšálu). [6]) Arch. č. III. 498. Tomek, Děje Prahy IV. 375. [7]) Tomek IV. 641. Paprocký o st. pan. str. 273, rkps. Budišin. Před tím málo o něm slyšeti bylo; zdá se, že spravovala Veliš „paní Machna Velišská." (List r. 1431, 9. Decemb. v rkpse. bibl. Praž.)

své hrad Veliš, Jičín, Bradu, Veselé, Bydžov a Hradišťko strýni své *Machně z Veselé*, sestře Čeňka staršího, s tou při tom výminkou, aby dluhy jeho všechny zaplatila. Purkrabí na Veliši v těch dobách byl Markvart (tuším z Labouně, jenž později Bradu držel). I Machna se dlouho netěšila zbožím těmto; r. 1437 dne 21. března obdrževši od krále Zikmunda povolení, aby všechen svůj statek komukoliv poručiti mohla, [1]) zemřela r. 1438 hned po novém roce a zboží rodu Veselského potom bylo roztříštěno. Listem daným r. 1438 dne 6. ledna odevzdala Machna zboží svá všechna *Haškovi z Valdšteina*, *Otíkovi z Údrnic* a panně *Anně Buzlici*. Hašek vyprosiv si (r. 1439) na králi Albrechtovi všechen nápad a práva královská odúmrtní, prodal potom všechny statky a podržel jediný Veliš. S bratrem svým Benešem potvrdil r. 1440 dne 19. května vší obci města Jičína starodávné výsady městské. [2])

Hašek z Valdšteina, nestálý pán, již od roku 1419 všem stranám v Čechách i v Moravě, jedné po druhé byl sloužil a súčastnil se potom až do smrti své (r. 1452—1453) všech důležitějších jednání zemských, z kteréžto příčiny často se setkával se svými protivníky. Tak r. 1443 před nanebevzetím Marie jat jest od Beneše Mokrovouského z Hustířan a propuštěn teprve potom, když byl hejtman kraje Hradeckého Jetřich s lantfridem oblehli Mokrovousy. [3]) Naopak zase Hašek choval se jako škůdce zemský r. 1447, čině s Bernartem z Moravy zájem v okolí Hradeckém, kterýž pak zaháněl na tvrdý svůj hrad Veliš. [4]) Hašek držel mimo Veliš v dřívějších letech Ostroh a měl zápis na klášteře Opatovském a hrad Hradišťko (oboje od krále Zikmunda). [5])

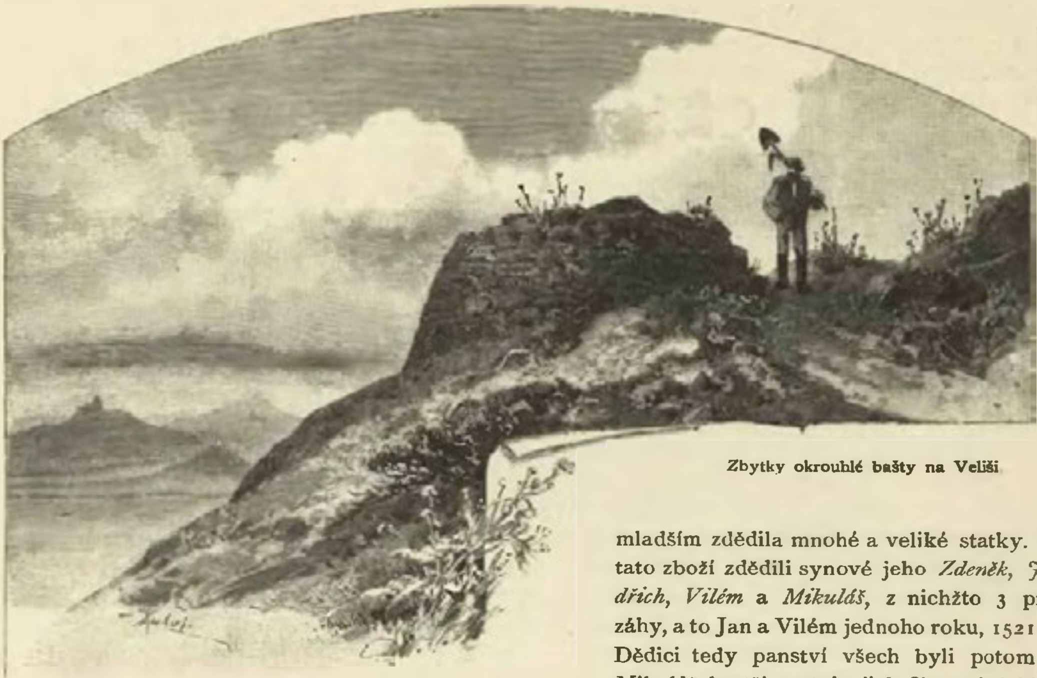
Hašek po r. 1448 nebyl přítelem Jiříka Poděbradského, což i odtud vysvítá, že jej na Veliši kněz Bedřich ze Strážnice, hlavní nepřítel Jiříkův, navštívil. Později se však Hašek s *Jiříkem* smířil a konečně jemu r. 1452, 11. listopadu hradu Veliše, Jičína města „i toho všeho zbožie, kteréž jest k tomu hradu Veliši příslušné" (učiniv o to smlouvu dne 31. října), postoupil. [6]) Veliš se stal tím způsobem dědičným panstvím rodu Kunštátského. Pan *Jiřík z Kunštátu* a *z Poděbrad*, na ten čas správce a hofmistr království, potvrdil r. 1456, 20. února obci města Jičína a sedlákům Staroměstským a jiných vsí blízkých staré jich výsady [7]) a učinil hejtmanem na Veliši Bořka z Hrádku. [8]) Jiří však nepodržel Veliše po celý čas života svého, jakož vůbec některé statky osobám věrným a oddaným k užívání postupoval. Takovým jeho přívržencem byl také chrabrý *Jindřich z Michalovic*, ačkoliv se k církvi katolické přiznával. Král mu dal panství Velišské, ale po nějakém čase učinil s ním směnu, dada mu za hrad Veliš polovici Nového a Starého Bydžova. [9]) Veliš pak dal synům svým, kteří r. 1465 dne 23. července obci města Jičína staré výsady potvrzovali. [10])

Když se po smrti královĕ synové po něm zůstalí o všechna zboží poděděná dělili (r. 1472, 9. března), obdržel *Boček z Kunštátu* hrad Litice se zbožími přivtělenými, hrad Veliš s městem Jičínem „i se všemi zbožími a panstvími k tomu hradu Veliši příslušnými, zboží kláštera Postoloprtského a k tomu 370 kop na penězích z dílův bratří jeho." [11]) V ty doby tu byl hejtmanem r. 1476—1478 Jan z Běškovic a purkrabí r. 1476—1477 Heřman Bořička. [12]) Boček nezůstav v držení Veliše, postoupil panství tohoto před r. 1482 proslulému tehda *Samuelovi z Hrádku* a *z Valečova*, který tu měl za purkrabě Jana Zumra z Herstošic (r. 1482), Jana z Ostrova (r. 1483), Jana Podvinského (r. 1484) a Jana Buška (r. 1485). Roku 1484 byl Šimon purkrabě a Kuneš hejtman. Samuel krátký čas na Veliši seděv, prodal asi r. 1487 panství Velišské za 19.800 fl. uh. *Mikuláši staršímu Trčkovi z Lípy* a na Vlašimi, a to: Veliš hrad, dvůr popl. s poplužím, městečko Podhradí při témž hradu, město Jičín, Staré město, Čejkovice, Okšice, Holín, Ohavec, Veliš, Březinu, Ostružno, Lhotu hlásnou, Bukvice, Štidla, Zebín, Moravčice, Slatinky, dvůr popl. s popl. vysazený v plat, Lhotu, Libunec, Pařez, Lhotu, Zámostí, Bláto, Střelec vsi celé, ve Vitiněvsi, Ketni, Hrdoňovicích c. t. m., Skařišov dvůr popl., ves s dědinami, lukami atd. [13]) Za časů těchto uložena jsou na Veliši (r. 1500) po celé století památná kompaktata, pro jichž nabytí tolik drahé krve bylo teklo; před tím je také chovali Trčkové na hradě svém Lipnici. [14])

Skrze Trčky přistěhoval se do zdejší krajiny bohatýrský a chrabrý rod. Již Mikuláš starší byl přívržencem krále Jiřího, a věrně sloužil i nástupci jeho králi Vladislavovi. Jičínským povolil r. 1502, aby vodu do města vésti mohli ke svým potřebám. List tento jest vydán jím a strýcem jeho Mikulášem mladším. Zemřel Mikuláš st. r. 1509, zůstaviv vdovu Johanku z Březovic, kteráž po strýci Mikulášovi

---

[1]) Sommersberg Scr. Sil. I. p. 1022. [2]) Arch. Olešnický, MS. codex bibl. Strahoviensis p. 449—450, rkps. Roudnický. Mezi listy, které Březan spisoval, nachází se také plnomocenství se zmínkou, že Oldřich z Rožemberka prodával Veliš r. 1437, ale nesnadno srozuměti, co se tu míní. [3]) Staří letopis. 133. Roku 1445 se připomíná (libri erect. XII. 305 a arch. č. III. 532) Jan Běchovský residens in Veliš, t. j. ve Veliši, jenž držel svobodný dvůr ve vsi. [4]) Staří letop. 147. [5]) Beneš se připomíná do r. 1451. Hašek měl z manželky Anny z Ryzemburka syny. (Arch. č. II. 206.) [6]) Staří letop. str. 162. Velesl. Kalend. 568. [7]) MS. codex bibl. Strahov. 451—452. Jičínským vyprosil r. 1455 jarmarky a cla. [8]) Bořek vyskytuje se jako hejtman Velišský roku 1457 a 1458, po něm následovali roku 1460 Jan Brloh, r. 1461—1472 Jan Kapřík, r. 1472 Jan z Brloha (tuším tito tři jedna osoba — Kniha Jičínská III.). U Paprockého (o st. ryt. 239) připomíná se k r. 1463 hejtman Jan „z Muchova," jehož heslo jest chybně opsáno. [9]) Paproc. o st. pan. 275. [10]) Arch. Jičín. [11]) Arch. č. I. 302. [12]) Kniha III. Jičín. [13]) DZ. 7. L 22. Vklad dědictví tohoto obnoven jest r. 1546 ve čtvrtek po sv. Petru a Pavlu Václavem Samuelem z Hrádku, synem n. Pavla Samuela a vnukem Samuelovým. Podlé knih Jičínských patřil Jičín Trčkům již r. 1488. [14]) Přirov. ČČM. 1833 str. 394. Purkrabími na Veliši byli r. 1498—1507 Jan Bronec z Chrastovic, r. 1510 Petr Škorně ze Stranova, r. 1520 Aleš z Lerojed, r. 1525 Heřman z Rokytnika. (Knihy Jičín a Jandera v Pamětech Hořických.)

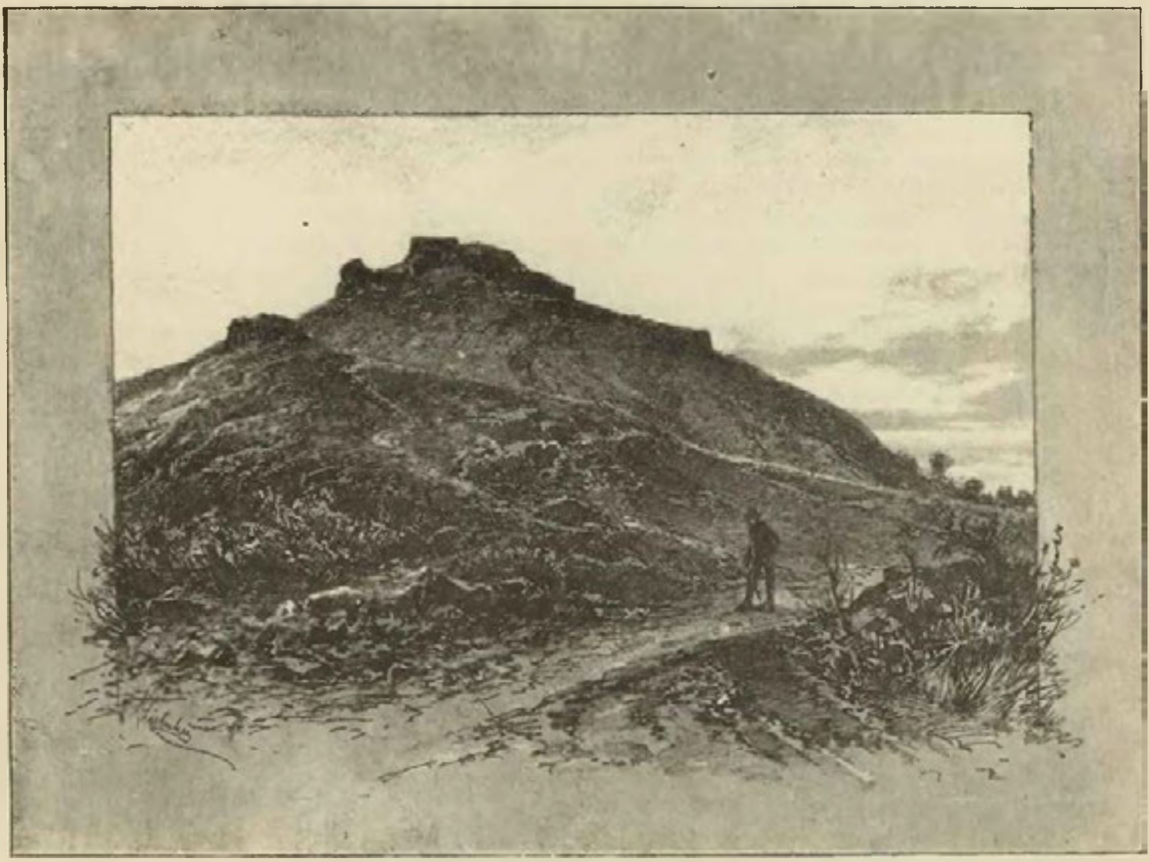


Zbytky okrouhlé bašty na Veliši

mladším zdědila mnohé a veliké statky. Všechna tato zboží zdědili synové jeho *Zdeněk*, *Jan*, *Jindřich*, *Vilém* a *Mikuláš*, z nichžto 3 prostřední záhy, a to Jan a Vilém jednoho roku, 1521, zemřeli. Dědici tedy panství všech byli potom Zdeněk, Mikuláš bratří a strýc jich *Jan mladší* (syn Vilémův). [1]) Když se potom bratří připovídali k dílům svým, Zdeněk jako nejstarší spoludědicům podlé výpovědi soudu zemského (při času svat. Jeronýma), a to dne 13. října r. 1533 cedule dílčí sepsati dal a jim díly k rozebrání položil. Při tomto dělení, jež se stalo roku 1533 dne 25. října, dány Janovi Opočen, Třebechovice, Vilštein, Říčany, Oheb, Vilémov a Pelhřimov. [2]) Obšírné pak zboží, které se dostalo k dílu Mikulášovu, bylo následující: hrad Veliš se vší jeho ohradou, s poplužím k němu připojeným a se dvorem popl., město Jičín, vsi Veliš, Staré město Čejkovice, Vokšice, Ohavec, Holín, Zebín, Čeřov, Moravčice, Vesce, Bukvice, Ostružno, Chřelina, Březina, Lhota hlasná, Štidla, Pařez, Zámostí, Libunec, Skařišov, Lhota na Pařezu, Mladějov, Blata, Střeleč, Hrdoňovice, hrad pustý Brada s podhradím, Chabřinka ves pustá, Podůlší, Dílče, Doubravice, Zámezí, Kbelnice, Záhorský mlýn, Rybníček, Březina, Prachov, Lochov velký (hořejní) a malý, Ninolice, Slame (? Slané? Stav?), Bořkov, Veselice, Proseč pustá, Tikov pustý, Žďár, Nemyčeves, Vitiněves, Slatiny velké, Lhota Turská, Slatiny malé, Kostelec, Údrnice, Lhota Labounská, Labouň, Žitětín, Keteň, Dolany. Též tvrz Smiřice s ohradou a všechny vsi příslušné, hrad Svojanov s městečkem, Bystré městečko s příslušenstvím, zboží kláštera Svatého pole; vsi Černilov a Jasený, vsi Dubečno, Osek, Dvořiště, Chroustov. Tento díl však měl na stavení a opravu tvrze Kněžic 375 kop gr. vydati. [3]) Zdeňkovi za díl připadly hrad Vlašim se všemi zbožími k němu přivtělenými, zejména i Mladou Vožicí a Štěpánovem, zboží Kněžické, Heřmanův Městec s příslušenstvím a hrad Lichtemburk s panstvím. [4]) Zboží své ještě Mikuláš o některé malé části rozšířil. Větších statků nabyl také, a to Kumburka postoupením od strýce Jana mladšího, Bradlec koupil od Albrechta z Valdšteina a Kněžic nabyl od strýcův Lipnických. Byl tudíž pánem bohatým a držitelem velikých statků v kraji Hradeckém. Posledním pořízením učinil poručníky jediného syna svého Johanku ze Šelmberka, choť svou, Kunrata Krajíře z Krajku, Jana z Pernšteina, Adama ze Šternberka, Jana ml. Křineckého z Ronova a Jana Litoborského z Chlumu a zemřel r. 1540 v Pardubicích. [5])

Jediný syn Mikulášův *Vilém Trčka z Lípy* bohatstvím otce svého převýšil, neboť ke statku otcovskému r. 1550 i statky bratrance svého Jana ml. zdědil a k panství Velišskému Bartoušov (r. 1562) přikoupil. Za to však odprodal jiná veliká panství, jako Pelhřimov, Lichtemburk, Oheb, Vilštein, Říčany a ještě jiná zápisná a dědičná zboží. Roku 1562 došel povýšení do stavu panského. Jak se zdá, byl i k poddaným svým pánem milostivým, neboť r. 1556 dne 11. srpna potvrdil starodávné výsady města Jičína i sedlákův okolních vesnic. [6]) Jemu děkuje také hrad Veliš své znovuzrození. Bohatství pána tohoto

[1]) DZ. 3. A 25 [2]) DZ. 3. C30. Srov. k tomu vývod náš v díle II. na str. 49. [3]) DZ. 42. G 16, též 3. C 29. [4]) Tamže L 19. [5]) DZ. 3 A 25. [6]) MS. codex bibl. Str. arch. Jičín.



Hradiště Velišské se starou cestou ke hradu.

zvýšeno jest sňatkem jeho s Barborou z Biberšteina, dcerou bohatého Jeronýma z Biberšteina a Voršily, kněžny Minsterberské a Olešnické. Choť tato zdědila se sestrou Annou po strýci Kryštofovi z Biberšteina hrady Trosky a Kosť, jichž však polovici svou r. 1556 odprodala. S Barborou žil v manželství neplodném, a to bylo příčinou, že r. 1566 [1]) ve 34. roce věku svého poslední svou vůli sepsal. Touto odkázal Smiřice a klénoty své všechny choti Barboře, sestře své Veronice z Lípy a dětem jejím s Karlem ze Žerotína splozeným veliké panství Opočenské, věrnému služebníku svému Matyáši Dobešovi z Olbramovic Městec Králův a vesnice příslušné, a konečně zámek Veliš, zámek Kumburk s městem Jičínem, Pakou a všechny vesnice *Burjanovi*, *Ferdinandovi*, *Jaroslavovi*, *Zdeňkovi* a *Mikulášovi* bratřím *Trčkům z Lípy*, strýcům svým z linie Lipnické, tak, aby jeden po druhém dědili v pořádku tuto ustanoveném. [2]) Aby však přes to nepovstaly zmatky a bouře, odevzdával (již r. 1563) zámky své úředníkům svým tak, aby jich nikomu nepostupovali kromě pánu aneb kdo by měl od něho mocný list, a po smrti páně aby nepostupovali, dokud kšaft nebude přečten. Tím způsobem odevzdal Veliš Martinu Zbyňkovi z Letošic a Kumburk Janovi Jičínskému z Bezmířské. Konečně zemřel r. 1569, 22. října a pochován jest v nově vystavené rodinné hrobce v Opočně v rakvi cínové; také mu na počesť zřízen jest veliký mramorový náhrobek. Nicméně svrchupsaní bratří ani s tímto odkazem spokojeni nebyli a zvláště tomu odkázání Veronice učiněnému odpírali.

Podlé pořádku ve kšaftě n. Vilémově ustanoveného následoval nyní *Burjan Trčka z Lípy*. Ten měl hlavní své sídlo na Světlé, o jejíž povznesení se byl všemožně staral a kdež si byl také nový zámek vystavěl. [3]) Panství Lipnické prodal Thurnům a od Velišsko-Kumburského panství také některé vsi odprodal, z nichž povstal nový statek Studenecký. Dlouhý čas zastával úřad podkomorský, sloužil věrně vlasti své,

[1]) V sobotu den sv. Ondřeje. Proslulý později hospodář *Jakub Krčín z Jelčan* dohlížel r. 1556 na lesy, obory a rybníky panství Velišského (Mittheil. XIV. 247.) [2]) DZ. 16. N 13—16. Roku 1573 byl Albrecht z Mateřova úředníkem na Veliši. (Arch. Jičín) [3]) Jičínští obdrželi od něho dvoje výsady (r. 1582—1583).

miloval poddané své; byl také veliký milovník věd a umění a podporoval učence. Pro veliké své zásluhy dosáhl r. 1586 povýšení do stavu panského, a mnozí z tehdejších učených a spisovatelů jemu díla svá připisovali. Burjan byl dvakráte ženat; jeho první choť byla Kateřina z Gutšteina, k jejížto zasnoubení (r. 1576) Matouš Molosinus příležitostnou báseň sepsal; druhá, Marjana Vančurovna z Řehnic, byla „panna mravův právě panských," jak Paprocký dí. Poslední vůli svou sepsal Burjan roku 1587 v úterý před sv. Šťastným, zdržuje se právě tehda v městě Jičíně. Pokud smlouvami rodinnými obmezen nebyl, odkázal všechen statek svůj synům svým třem, *Janu Rudolfovi*, *Maximilianovi* a *Burjanu Mikulášovi* společně.[1]) Zemřel r. 1591, 15. května v domě svém na Malé Straně, odkudž mrtvola doprovozena jest na Světlou a tam pohřbena.[2]) Z bratří jeho byli ho předemřeli Ferdinand r. 1577 a Jaroslav r. 1588 a také Zdeněk, přežil jej tedy toliko Mikuláš, jenž byl tudíž podlé pořádku stáří nejbližším nápadníkem Burjanovým, podlé poslední vůle Vilémovy. Ale zde nejspíše rozhodovaly rodinné smlouvy, a vladařem se stal Jan Rudolf, nejstarší syn Burjanův, ačkoliv tím Mikuláš z držení Veliše nebyl vyloučen, ano on tu bydlel a zde také r. 1595 zemřel.[3])

Jan Rudof, *Maximilian* a *Burjan* bratří *Trčkové z Lípy* na Veliši, Světlé nad Sázavou a Smiřicích učinili r. 1593, 27. března slib obyčejný zemi, poněvadž byli na přímluvu krále Rudolfa a žádosť otce svého „pro starožitnosť rodu jich stavu rytířského," také pro mnohá přátelská spříznění, ve kterémž oni se stavem panským jsou, do stavu panského i s dědici jich přijati.[4]) Jan Rudolf jako vladař panství daroval r. 1593 novou křtitelnici kostelu Slatinskému na Velišsku a oženil se potom s pověstnou Marií Majdalénou z Lobkovic, k jejížto sňatku M. Petr Kodicil z Tulechova sepsal slavnostní báseň. U krále Rudolfa byl ve veliké vážnosti a povolán jest r. 1597 ke skvostné kolbě do Prahy, kdežto se pro mužné chování vůbec zalíbil; později stal se dvořenínem královským, ačkoliv se k víře podobojí přiznával. Jako otec jeho štědře podporoval učence a básníky a obzvláště se vyznamenal přívětivostí a láskou ke svým poddaným.[5])

V dobách těchto bydlil na Veliši s Janem Rudolfem *Vilém Trčka z Lípy*, syn Jaroslavův, později vlastní vladař, ač ne držitel panství. Z hradu, stářím sešlého, učinil Vilém (proslulý válečník) podlé svědectví Balbínova tvrdou pevnosť, nikdy nedobytou, kteráž i vzteklosti švédské mužně odporovala. Praví Balbín na jiném místě: „Vilém Trčka nad jiné slavný muž, vše to, co ještě na hradě Veliši zbývající vidíme, ke konci století předešlého (r. 1593—1596) postavil." Řečený Vilém kázal také na kopci hradském studeň založiti, jež pro svou hloubku známou se stala. O té studni Balbín toto zaznamenal: „Byla na hradě tomto studeň ve skále vytesaná, až ke dnu díla podivuhodného, objemu velmi širokého a jako nějaký jícen skalní, však hloubky takové, že jsem se ještě hochem jsa, tajně do ní kamének hodiv, dvakráte modlitbu Páně a pozdravení andělské pomodliti mohl, a tuť teprve jsem slyšel, jak kámen s velikým hřmotem k vodě upadl."[6]) Jinde týž dějepisec dokládá, že viděl proslulou studeň ve Štyrském Hradci, ze štukoví vystavěnou Turky zajatými, kteráž jde až k řece Muře, ta však prý Velišskou studeň nepředčila. V ty časy a snad již Vilémem založena byla krásná obora chlum hradský obklopující, z níž se nejvzácnější zvěř do všech končin země České rozesílala.[7]) Roku 1596 odtáhl v čele tisíci mužů větším dílem od něho ozbrojených proti Turkům do Uher, odkudž se nevrátil. Vyznamenav se tam totiž při rozličných příležitostech, zejména při dobytí pevnosti Hátvaně, vydán jest v měsíci říjnu od zpronevěřilé posádky města Jagru, kdež s jinými vojsku velel, Turkům v zajetí, v němžto zahynul. V ty časy byl Jan Rudolf JMC. radou a hejtmanem kraje Chrudimského. Koupiv od Thurnův panství Lipnické, starodávné dědictví rodu svého, prodal jim za to Veliš, odděliv od něho Jičín přidaný ke Kumburku, a tak vložil ve dsky r. 1606, 22. února „zámek Veliš, s vinicí, štěpnicí spolu v jednom ohražení při témž zámku ležící, lom kamenný pod zámkem, oboru bažantí mezi Kostelcem a Vescem, dvory Vokšický a Slatinský, mlýny Čejkovský, Dolanský, Chyjický, vsi Předhradí Velišské celé, Starý Veliš, Vesec, Bukvici, Chřelinu, Nadslav, Štidla, Lhotu hlasnou, Březinu, Vostružen, Čejkovice, Staré místo, Vohaveč, Holín, Zámostí, Blata, Lhotu pařezskou, Střelec, Hrdoňovice, Libunec, Podhradí, Ninolici, Rybníček, Březsku, Lohov hořejní, Prachov, Slatiny, Libišice, Labouň, Lhotu Labouňskou, Žitětín, Kostelec, Údrnice, Lhotu Údrnickou, Keteň, Chyjice, Dolany s příslušenstvím," a to *Jindřichu Matesovi*, hraběti a svob. pánu z *Turnu* na Grejcu a Rubin a Fillesi, dědičnému pánu v Krunu a dědičnému maršálku knížecího hrabství Gorického, JMC. válečné radě a nejvyššímu nad jedním tisícem koní válečného lidu království Českého, za 150.000 kop míš.[8]) Řečený hrabě byl se skrze Viléma, druha svého ve válečných výpravách, seznámil s rodem Trčkovským a zasnoubil se potom s dcerou Jana Rudolfa, s níž měl věnem obdržeti panství Velišské. Věno to mělo

[1]) DZ. 26. A 7—11. [2]) Diarium za Rudolfa II. f. 201. Dačický (f. 122 p. v.) dí: „r. 1591 umřel p. Burjan T., bohatý a vznešený, jsa soudcem zemským a podkomořím kr. Č." [3]) Dačický, fol. 127 p. v. a. f. 78, i ten slove u něho pánem bohatým. [4]) DZ. 26. K 26. [5]) Jičínští obdrželi od něho r. 1605 výsadu. Hynek Kozlovský z Kozlova byl r. 1599 úředníkem na Veliši. (Arch. Bolesl.) [6]) Miscell. lib. III. cap. 8. [7]) ČCM. 1833 str. 395. [8]) DZ. 133. C 20—21.

se odevzdati hraběti teprve po učiněném sňatku; že však pro náhlou smrt nevěstinu tak se nestalo, koupil panství a dal si je ve dsky vložiti.

O poměrech a příbězích života pověstného tohoto muže, největšího nepřítele Ferdinanda II., zbytečně bychom zde slov šířili.[1]) Podotkneme, že Turn pro hlavní účastenství všechny své statky ztratil a že horší pokutě jen včasným útěkem ušel. Nacházel se v čele „uprchlých rebellův," kteří byli r. 1621, 5. dubna in contumaciam hrdla, cti a statkův odsouzeni a za psance prohlášeni. Panství Velišské Turnovi odňaté jakož i panství Svijanské n. Joachyma Ondřeje Šlika z Holiče prodal plnomocný místodržitel Karel z Lichtenšteina r. 1622, 22. června a ve dsky vložil r. 1623, 14. ledna *Albrechtu Václavovi Eus.*, „vladaři domu Valdšteinského a z Frydlantu, JMC. válečné radě, komorníku a nejvyššímu," za 170.000 fl. rh.[2]) S dovolením císařovým jsou oboje tato panství r. 1624 v úterý po sv. Šťastným z dědictví a práva zemského propuštěna, z desk vymazána a knížetství manskému Frydlantskému jako statek komory knížecí přivtělena.[3])

Jakkoli byl kníže mysli drsné a zasmušilé, přece k poddaným svým byl poměrně dobrotivější nežli jiní katoličtí páni. Viděti jest to i z toho, že katolíkům přál, proto však evangelíků neutiskoval. Dobře podotýká Balbín: „Ó by jiní katoličtí páni a tak řečení královští kommissaři jeho obezřelosti a mírnosti byli následovali!" Změny jeho na panství Velišském, an blízko v Jičíně sídlel, byly velmi důležité. Vesnice Skařišov a Pařízek oddělil od panství a proměnil je v manství, jež udělil Václavovi Mikuláši Pecingarovi z Bydžína odměnou za práva jeho k panství Vamberskému. Tak i Bartoušov, jejž si vyměnil od Magdalény Trčkové, v léno proměnil r. 1628 Anastasiovi Nove Guterdings, pozůstalému synu po rytmistrovi Nove. Na hradě Veliši nebydlel, nýbrž v zámku nově vystavěném v městě Jičíně, ale přece často na hrad Velišský, vysoko nad okolní krajinou se vypínající, přicházel. Praví Balbín, že jej často vídal, an se z Jičína na Veliš odebral a odtud díváním na krajinu okolní a několik mil daleko zřetelnou se obveseloval. S tohoto hradu shlížel často, jak město Jičín hlavně jeho původem stavěno bylo, neboť chtěl, aby nové sídlo knížetství jižně až ke hradu Veliši, východně až k Valdicům sahalo. Hejtmany jeho na panství Velišském byli *Jiří Matyášovský z Matyášovic*, kterýž se roku 1629 na faře Libunské náhodou s jezovitou Burnaciem sešel, an rozvzteklenými pikharty Rovenskými zavražděn byl, a rytíř *Jan Bernart Gelbich von Ostrich*, hejtman tří panství.

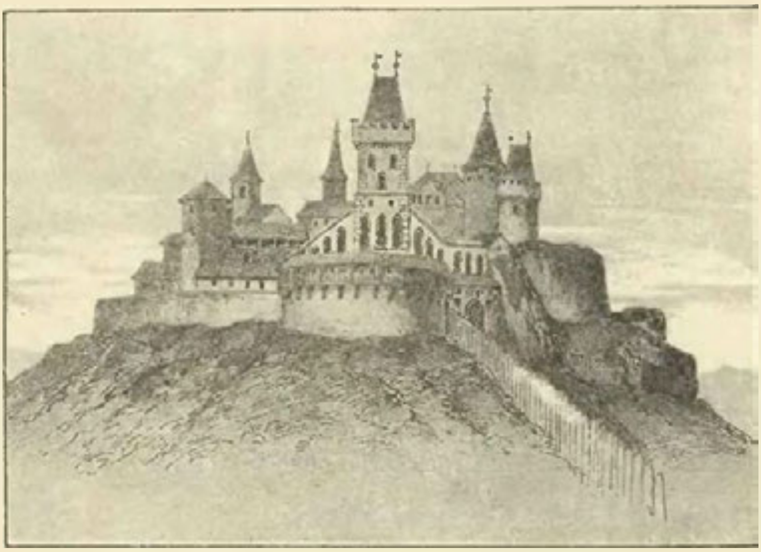
Jiné záměry v knížeti r. 1628 povstávaly. Napřed z důchodů panství Velišského mnoho k novým svým nadáním církevních a ošetřovacích ústavův obracoval; na panství témže zapsal plat pro špitál Jičínský, v němž se 50 chudých chovati mělo, dvěma vesnicemi k panství přivtělenými, Mačkovem a Střelcem, chtěl nadati proboštství, které v Jičíně založiti hodlal. Konečně měl i na hradě samotném klášter povstati. Listinou danou r. 1628, 1. března daruje kníže řeholníkům řádu sv. Františka k lepšímu jich vydržování hrad svůj Veliš ke zřízení zde konventu téhož řádu, zavázav je, aby na hradě vystavěli chrám ke cti sv. Františka a obydlí pro 12 otcův a bratří. K dalšímu vydržování řeholníků Velišských ukázány byly dvě vsi, Štídla a Chřelina, i s lesem mezi nimi ležícím, ročně 40 str. žita, 16 džberů kaprův a štik, téhodně sud piva a 2 dvory selské, z nichž sobě mohli utvořiti dvůr poplužný. Nežli však vše to ve skutek uvedeno býti mohlo, zastihla knížete vražednická ruka ve Chbě r. 1634, 15. února; knížetství Frydlantské rozpadlo se a všechny statky knížecí byly zabaveny. Velišské panství koupil od krále Ferdinanda roku 1636, 13. července *Jindřich Šlik* za 167.216 fl. rh., k tomu přikoupil roku 1637 panství Starohradské za 120.179 fl. a konečně statek Mačkov před tím s Velišem spojený. Panství Velišské bylo soldateskou vyssáto a ve stavu špatném.[4])

Jindřich hrabě Šlik z Holiče, svého času válečník na slovo vzatý, králi Ferdinandovi ve válkách tehdejších za 600.000 fl. služby konal a vojsko vydržoval, začež mu postoupeno bylo panství Velišské, Starohradské a Ploskovské. Panství Kopidlanské on sám si vyměnil, dada za ně Ivanovice na Moravě. Pro vysoké úřady vojenské, jež zastával, a spojené s tím těkání po cizích krajinách málokdy na svá panství přišel, a proto ke spravování jich úředníka svého *Adama Rodovského z Hustířan* nařídil, vladyku mírného, střídmého a pobožného, jehož letopisy koleje jezovitské v Jičíně velice chválí. Ozářen byl prý ctnostmi a ani ve hněvu potupného slova nepromluvil. Když býval on správcem sboru Marianského v Jičíně, stávalo se, že kdykoli slavný se konal průvod, a jak se za město do krásných stromořadí tamější stranu města Jičína ozdobujících přišlo, hned hřmotem střelby u brány městské položené přivítán byl, a Rodovský pokaždé s chlumu Veliše z děl vojenských ještě po knížeti Frydlantském tam zůstavených odpovídati dal, takovýmto způsobem slavnost tu velice zvelebuje.[5])

---

[1]) Viz Naučný slovník „z Thurnu." Hejtmanem na Veliši v ty doby byl Hynek Kozlovský z Kozlova na Mačkově. [2]) DZ. 141. A 10. [3]) Hormayr's Archiv, II. Jahrgang S. 376. [4]) DZ. 146. B 29. [5]) ČČM. 1827 sv. 4. p. 95. Hejtmanem všech tří panství byl tehda Matěj Jenik Zásadský z Gamsendorfu na Bartoušově.

Působením Rodovského také se stávalo, že jezovité Jičínští, an byl tehda nedostatek kněží světských, panství Velišské navštěvovali a mezi obyvateli ještě luteránskými vyznání katolické rozšiřovali. Jiří Plachý z téhož řádu často zde slovo boží kázal a prozřetelnosť boží prý jej sama divy svými podporovala. Skrze tohoto Rodovského prosili také jezovité, nedostatkem vody trpíce, hraběte, aby jim povoleno bylo zříditi vodovod z Vokšického rybníka Boráku do jejich koleje. Hrabě to povolil psaním 10. září r. 1636 v Pasově daným, v němž odporučuje poddané své „zbloudilé ovečky“ jejich ochraně. Vedlé toho však snášeti bylo okolí trapné svízele válečné. Balbín nedokládaje roku, kdy se to stalo, poznamenal o Veliši jako hradu velmi tvrdém, že v čas válek švédských jen malým počtem císařských vojáků bráněn byl a přece od nepřátel dobyt býti nemohl. Nejvíce snášela zdejší krajina r. 1646, když byli Švédové pod generálem Lattermannem sousední hrad Skálu osadili a odtud nájezdy na okolní krajinu činili, vše ohněm pálíce a plenice. Vypravuje Balbín ve svém Jičínském rukopise, kterak ti, kteří se do pevného Veliše skryli, žalostným srdcem na to patřili, an Lattermann, velitel hradu Skalského, pro zanedbání kontribucí na panství Starohradském v okolí vše plenil a hubil ohněm. Teprve mír r. 1648 svízele ty



Veliš podlé starého obrazu.

ukončil, avšak brzo potom (r. 1650, 5. ledna) hrabě Jindřich zemřel. Také Rodovský byl r. 1648, 14. května zemřel a pohřben jest v koleji Jičínské.

Veliš dědil po něm syn jeho *František Arnošt,* Mačkov však sestra jeho Marie Sidonie. Vrátiv se František z cest postupoval v úřadech a důstojnostech, jsa pán veliké vzdělanosti. Panství své Velišské mnohem častěji než otec jeho navštěvoval. Za něho stihla hrad Velišský, dosud pevný a neporušený, veliká pohroma. V radě císařské uzavřeno bylo zrušiti některá pevná místa v Čechách, aby prý se v nich nepřátelé usazovati nemohli. Pravá příčina toto asi nebyla, spíše se víře podobá, že chtěli poslední překážky absolutismu odkliditi. Z rozkazu císařského psali místodržící r. 1658 dne 6. července hejtmanům krajským, aby odeberouce se do Jičína s cís. inženýrem Frant. Pieronim hrady Veliš a Kumburk zhlédli. Pieroni k té schůzce nepřišel, ale hejtmané dověděli se při tom, že jest Veliš přepevný a dosti ještě střelbou a prachem zásoben.[1]) Protahovaly se ty věci strany pobořeni obou hradů; tak čteme ve starém popise panství r. 1660, že stojí hrad Veliš na vysokém vrchu, jest z kamene postaven, ale velmi spustlý; pod tím zámkem, poněvadž se v něm nebydlí, jest panský dům a nové stavení ve Vokšicích.[2]) Ale přese vše protahování nepovoleno.

„Consilium nec damno, nec probo“ poznamenal opatrný Balbín, jenž Veliš ještě ve své kráse byl viděl a jenž nechtěl rozkazu královského zlehčovati. Žádal hrabě Fr. Arnošt, aby aspoň jedna věž zůstati mohla, kterouž v čas války hned zbořiti uvolil se; bylo mu v tom odepřeno.[3]) Když potom (r. 1678)

[1]) Arch. gub. [2]) Exc. p. arch. Wagnera. [3]) ČČM. r. 1833, 395.



Lom na hradišti Velišském.

plnomocný správce panství, František v. Scheidlern Jičínským jezovitům dovolil z kamenů zbořeného hradu nový zámek z Milčevsi stavěti (také i dvůr Staromístský z týchže kamenů byl vystavěn), rozebrány jsou rumy tak velice, že jich jen část nepatrná zůstala. Nicméně i zřícenina pokládána jest za hlavu panství. Hrabě Frant. Arnošt, jakož i choť jeho Marie Markéta hraběnka Ungnadovna z Weissenwolfu štědře podporovali chudinu a kostely. Od něho pocházejí zvony v Libáni (r. 1666), Kopidlně (r. 1667) a Kostelci, též kapucínský klášter v Litoměřicích. Také panství jest od něho zvětšeno. Přikoupil svobodný dvůr ve Veliši Starém od hraběte z Rivary, od Rodovských a Zásadských dvůr ve Starém Místě, a Zumsande ze Sandberka slíbil mu, že má míti přednosť hrabě, kdyby se měl statek Jičínoveský prodati. Konečně připojeny jsou k panství dvory v Horním a Dolním Lochově. Z toho všeho a ze Starohradska a Kopidlanska zřídil hrabě panství majorátní r. 1672, 27. října, k čemuž byl dovolení královského r. 1661, 28. března dosáhl. Nedlouho potom, r. 1675 dne 16. srpna zemřel. Z prvního manželství jeho s hraběnkou z Weissenwolfu pošel syn *František Josef* (r. 1656, 19. června), s druhou manželkou Alžbětou hrab. v. Traudisch měl syna *Leopolda Antonína* (r. 1663, 20. ledna).

Podlé prvorozenstva měl následovati v držení Veliše, Starých Hradův a Kopidlna starší syn František, mladší Leopold měl místo dílu svého ročně 3000 fl. a dokud by jistina k vydržení vdovy určená zase na panství nespadla, 6000 fl. obdržeti. Poněvadž starší syn při smrti otce svého let svých neměl, spravoval panství jeho poručník sv. p. František v. Scheidlern a dal se na panství zvésti. František nastoupiv později držení statků, pokojně je držel až k r. 1683, a právě v čas, když byl druhý bratr plných let dosáhl. Ten u desk zemských poslední vůli otce svého odpíral, jako by tím na díle svém otcovském zkrácen byl, a žádal, aby mu díl povinný vydán byl. Jak na zemském soudě (r. 1684, 11. března), tak i u dvora (r. 1685, 29. prosince) vynesen jest nález, že má starší bratr mladšímu díl povinný z nemovitého zboží i se všemi užitky, které od počátku pře vyplývaly, vydati. Podlé toho r. 1689, 1. června na zámku Kopidlanském veškerá panství rozdělena jsou na 4 díly, a to díl Vokšický či Velišský, Bartoušovský, Starohradský a Kopidlanský, aby se mezi nimi díl povinný voliti mohl. Z těch čtyř dílů měly dva býti svěřenstvím, dva pak statkem zpupným, a z těchto poslednějších jeden měl býti dílem povinným. Svěřenstvím

učiněny jsou Staré Hrady a Kopidlno, a ze dvou ostatních vybral sobě Leopold díl Vokšický, a to: pustý hrad Veliš s domem (obydlím, Wohnhaus) ve Vokšicích, zahradu (Lustgarten), sýpku, pivovár atd., městečko Podhradí, vsi Vršec, Staré místo, Čejkovice, Holín, Ohaveč, Rybníček, Bradu, Prachov, Jinolice, Libunec, Hrdoňovice, Střelec, Zámostí, Bláta, Ohařice, Březskou a Prachovskou Lhotu, Horní Lochov, Ostružno, Březnu, Lhotu hlásnou, Chyjice a Nadslav, dvůr poplužný Vokšický s vinicí pod hradem Velišem, dvory popl. ve Starém místě a Jinolicích. [1]) Mimo to jest vymíněno to, kdyby se mělo panství nějaké ze zpupných prodati a jeden z bratří by tolikéž jako třetí zaň podával, že má jemu puštěno býti. Když tedy Leopold smlouvou roku 1685, 16. října učiněnou „hrad Veliš na ten čas pustý s obydlím ve Vokšicích“ a všemi vesnicemi prodával *Ludvíku Koloredovi z Walsee* za 161.000 fl., [2]) použil práva svého František a koupil Veliš r. 1689, 18. dubna za tytéž peníze a z peněz trhových r. 1692 bratrem svým kvitován jest. Tak on zase všechno dědictví otcovské spojil dílem jako svěřenství, dílem jako dědictví. Za něho jest objem panství přikoupením mnohých okolních statků zvětšen, neboť přikoupeny jsou r. 1681 Bílsko od Heleny Rašínové ze Žlunic, r. 1688 Chyjice od Jiřího Jindřicha Huvara z Lobenšteina, r. 1689, 31. července Jičínoves od Jana Jindřicha Zumsande ze Sandberka, r. 1695 Vršec od Eleonory z Opršторfu, r. 1716 Češov od dědiců Huberkovských, r. 1717 statky Drštěkryje, Hubojedy, Samšina a Mačkov od bratří de Leveneur, r. 1731 dva dvory kmecí v Ketni od konventu sv. Jakuba v Praze. Také jest zvelebeno panství novými stavbami; hrabě vystavěl letní zámek v Jičínovsi s kaplí a sýpku ve Vokšicích, blíže Veliše na kuželovitém kopci vystavěl Lauretanskou kapli, v Samšině založil novou faru. Maje tudíž ohromné panství s povolením císařským (r. 1702, 12. července) ze statků Vokšic, Bartoušova, Jičínovsi, Bílska a svobodného dvoru ve Vršci zřídil fideikomis pro rodinu Šlikovskou. Když nastoupil Karel císař, žádal ho hrabě r. 1724 o potvrzení nadání Leopoldova na zřízení svěřenství, i došla ho císařská resoluce (22. prosince r. 1724) tak, jako již bylo za časů Leopoldových, že má statky pro svěřenství určené podrobně uvésti, aby nepřevyšovaly summy 400.000 fl. Nyní změnil hrabě vůli svou a nevydal v té věci žádné listiny, tak že věc ta při jeho smrti (r. 1740, 4. prosince) ve starém stavu zůstávala. [3])

Od svého pobořeni jmenuje se sice pustý hrad Velišský ještě několikráte jako bývalé sídlo panství, ale vrchnosť sídlivši na Vokšickém domě, přezvala brzo panství; když však r. 1717 vystavěn byl zámek v Jičíněvsi a sem také úřad vrchnostenský přenesen jest, stala se Jičíněves prvním místem na panství.

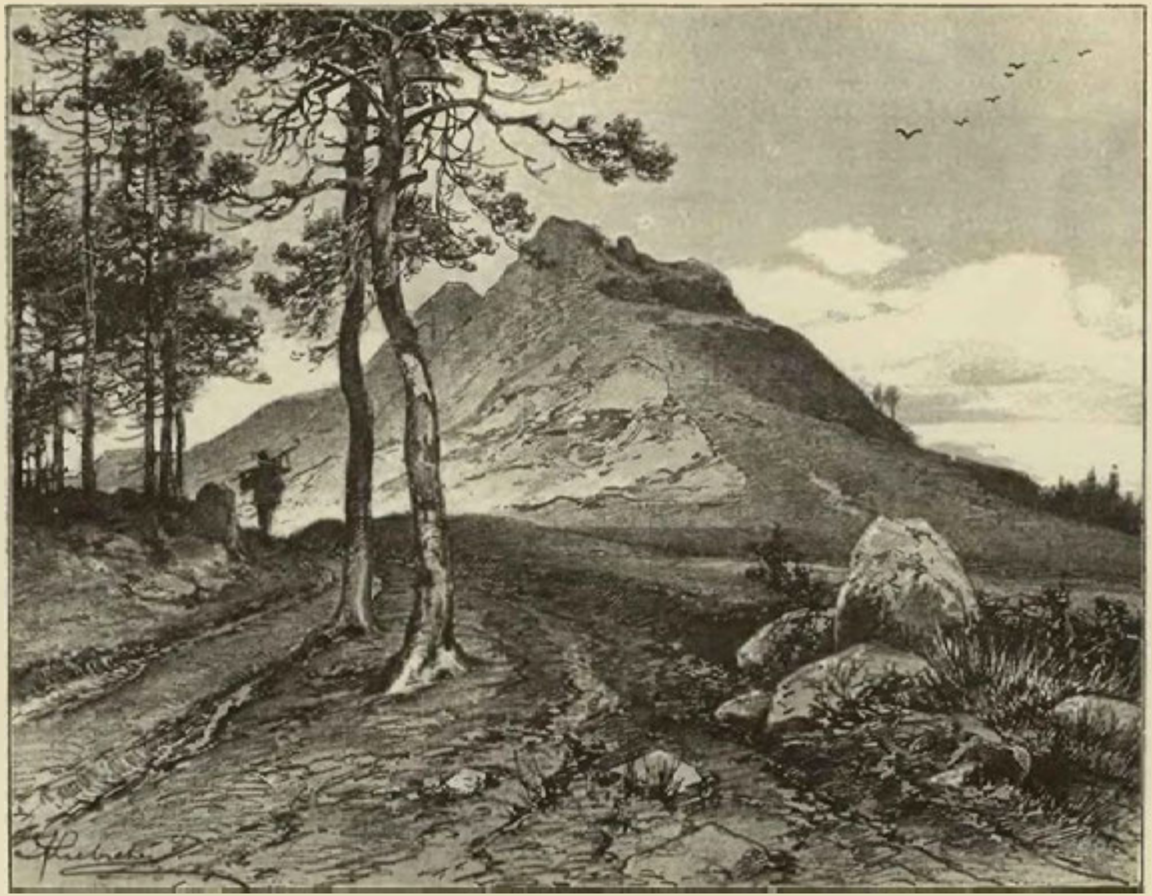
---

[1]) DZ. 77. H 3—13. [2]) DZ. 400 C 24.

[3]) Dědčkou veškerých statků zpupných, tudíž i Veliše stala se choť jeho druhá *Anna Josefa*, rozená *Krakovská z Kolovrat*, ale jen do stavu svého změnění; kdyby však se po druhé vdala, aby následoval *Ferdinand Bonaventura von Weissenwolf*, jakožto nejbližší příbuzný. (Zpupné ty statky byly Bartoušov, Jičíněves, Vokšice, Drštěkryje, Samšina, Hostinný, Nový Zámek, Vršce, Chyjice, Čakovice, Vysoký Újezd a čtvrtý díl Horek.) Jakmile Anna Josefa 4. prosince r. 1740 ve statky tyto uvedena byla, hned se hlásil k Bartoušovu a Vokšicům dědic svěřenský hrabě František Jindřich Šlik; ze svrchupsaných pak příčin (poněvadž ke zřízení druhého svěřenství nedošlo) týž hrabě svou při ztratil. Marie Josefa nejen byla štědrá ke svým poddaným, nýbrž i ke kostelům. Po její smrti (r. 1773) převzal panství *Quido* hrabě *v. Weissenwolf* podlé ustanovení poslední vůle r. 1740, držel však panství jen kratičký čas, ana je převzala sestra jeho *Eliška* provdaná *Esterhazy z Galantšy*, odbyvši ostatní spoludědice penězi. Tato paní také se starala o obnovení kostelův a zemřela r. 1790. Dědictvím dostalo se panství Velišské či Vokšické (jak se mu říkalo) rodu Esterházovskému, zejména knížeti *Antonínu Esterházovi*, kterýžto maje veliká panství v Uhrách a opovrhuje tímto panstvím v Čechách, prodal je r. 1791 hraběti *Josefu Šlikovi z Holiče* za 600.000 fl. (r. 1791). Tím se dostalo panství po druhé rodu Šlikovskému a sdílelo odtud stejné držitele s fideikomisem Šlikovským.



Štít pánův z Vartemberka.



Brada od západní strany.

Brada Hrad.

Od Jičína na sever táhne se směrem od východu k západu horský hřbet přiléhajíc ku Prachovským skalám, na němž prostírá se ves Brada (nyní plur.). Již z dálí viděti jest ji a kostelík za sady ovocných stromů se zakrývající; avšak neméně spatřiti jest vrch pyšně nad kostelem se vypínající, kde stával hrad Brada. Spatřují se na straně severovýchodní (pod hradištěm) skalnatý val, na straně východní zanesené příkopy a něco zdí, ale celkem málo památek, kteréž může jen zrak cvičený oceniti. Zvláštností u tohoto hradiště jest hluboká rozsedlina od severu k jihu se táhnoucí. Nelze poznati již, byla-li tu hned od prvopočátku aneb zdali povstala lámáním kamene: nebo co se nyní děje s nešetrným lámáním kamene v okolí zdejším, to také uměli předkové nynějších lamačův. Ale byla-li i ta rozsedlina od prvopočátku, nebyla zajisté tak hluboká jako nyní, nýbrž vyhloubena dlouhověkým lámáním a vybíráním. Starodávnou cestu ke hradu od nynější zvonice vedoucí lze poznati dobře, ale přestává na kraji dotčené rozsedliny. Rozkošný rozhled z Brady, zvláště na okolní hory, zříceniny a půvabnou krajinu Jičínskou, jest jediným požitkem a takořka náhradou za sklamání, kteréž ucítí každý Bradu navštěvující. [1])

Více než hrad upomíná na pány Bradské kostelík pod hradem jinak na Podhradí ležící. Na stěnách této ctihodné a starožitné svatyně spatřují se zbytky starých maleb (svatých a nějakého panoše), a též nápisy, které jsou vybledlé a teprve po dlouhém zkoušení by se rozluštiti mohly. V presbyteři kostela spatřuje se klenutí o sedmi prutech v jedno se sbíhajících a mezi pruty jsou znaky a malování ozdobné, totiž lupení, hrozny atd. barvy žluté, zelené a hnědé. Znaky jsou a) štít podél i na příč rozdělený, jednou černý (nebo červený), jednou bílý, b) štít stářím již sešlý a umouněný, někdy červený a na něm snad (??) postava lidská, c) štít polovičný, v pravo černý, v levo bílý se dvěma šikmými pruhy červené barvy, d) štít s pruhem pošikem položeným a na něm dvě šestileté růžice červené barvy, e) zubří hlava černá se žlutými rohy a žlutým kruhem, f) štít na příč dvakráte rozdělený, nahoře černý, uprostřed bílý, dole červený, g) štít žlutý s černými ostrvami. Barvy jsou zašlé a jen z domyslu jich doplňujeme, dodávajíce, že někde na místě černé snad má býti modrá. Za oltářem v levo jest kohout žlutý s černým hřebínkem na pravo hledící, štít jest též žlutý. Téhož znaku užívali v okolí Brady Cidlinští a Hubojedští ze Sluh. Nemohouce na ten čas spojitosť těchto štítů vyložiti, dokládáme jen tolik, že se tu štíty Berkův z Dubé, Trčkův z Lípy, pp. z Pernšteina a ze Šlejnic spatřují. Jinou zajímavou památností kostela Bradského jest nápis nade dveřmi kostelními. Není to památka na bývalé pány, nýbrž na tehdejšího kostelníka; nebo ve zvláštních a neobyčejných písmenech psáno jest: „stalo se j za (rana Pivonki staršiho kostelnika.“

Brada založena v době dávné, když bylo u nás ještě vzácností zakládati hrady kamenné; ovšem není také dokázáno, jakého způsobu hrad na Bradě býval. Na něm seděl *Načerat*, syn Pakoslavův, který se r. 1241—1263 připomíná a v posledních letech z Brady slove. [2]) Tehda patřil ku Bradě také Jičín, jehožto zboží okolní ke stolním statkům královen českých patřívalo. [3]) Král Václav totiž odňal *Lévovi* (bezpochyby synu Načeratovu) hrad Bradu a město Jičín se 100 lány a dal mu za to směnou roku 1304 dne 11. listopadu ves Štítary. [4]) Týž král potvrdil r. 1305 dne 7. června starodávný důchod 6 hřiven, kterýž k faře Lysské z důchodů města Jičína vycházel. [5]) Když se dostal Jičín později v držení pánů, kteří bydleli na Veliši, patřila i Brada k panství Velišskému a spravována purkrabími nebo pouhými hospodáři, z nichž jeden, Matěj z Brady, k roku 1383 se připomíná. [6]) Jakožto pánové hradu a kollatorové kostela

[1]) O kostele Bradském srov. Mittheil. der k. k. Central-Com. Neue Folge Bd. VIII. S. CXV. [2]) Erben, reg. Emler, reg. 114, 160. [3]) Viz Erben, reg. 698. [4]) Emler, reg. 872. Léva seděl potom na Konecchlumě. [5]) Ibid. 881. [6]) Rel. tab. I. 480.



Zbytky hradeb na Bradě

sv. Bartoloměje, jemuž se Podbradí říkalo, vyskytují se r. 1371 *Beneš z Veselé* a r. 1407—1410 *Petr z Vartemberka*, od r. 1409 se svým regentem Příbkem ze Smrkovic.[1]) Také připomíná se hrad Brada mezi zbožím, kteréž n. *Čeňkovi z Vartemberka* patřívalo a jež král Zikmund r. 1429 panu Oldřichovi z Rožemberka jakožto odúmrť daroval.[2]) Jakož pak již psáno v dějích Veliše, odkázal pan *Jindřich z Veselé* r. 1434 dne 5. května veškeré zboží své i s Bradou tetě své *Machně z Veselé*.[3]) Od nástupce jejího *Haška z Valdšteina* přejal Bradu *Markvart z Údrnic* jinak *z Labouně*, pocházející z rodu, kterýž Vartemberským rád sloužíval, a usadiv se na Bradě, založil větev *Bradských z Labouně*, kteří dosud v Čechách a Sasích (kdež jim patří statek Chodov neb Kotta u Perna) žijí.

Markvart z Labouně a z Brady připomíná se v rozličných jednáních o Zliv, kterouž také držel, a často jako svědek až do r. 1468.[4]) Nástupce jeho *Otík* patřil k věrným vyznavačům víry podobojí a držev Bradu ještě r. 1482, prodal ji nedlouho potom.[5]) Nový držitel *Mikuláš Licek z Ryzemburka* ani tuším neseděl na Bradě, kteráž po odstěhování se Bradských pustla. Asi ke sklonku téhož věku prodal Mikuláš „hrad pustý řečený Brada," vsi celé Podbradí, Podůlší, Dílec, Kbelnici, Rybníček, Březký, Prachov, Lochov Malý i Velký, Lhotu na Pařeze, vsi pusté Habřinku a Moravsko, část vsi Zámezí, mlýn u Železnice a podací pod Bradou *Mikuláši Trčkovi z Lípy* a na Veliši za 4000 k.[6]) Jakož splynulo zboží Bradské s panstvím Velišským, tak zůstal i hrad částí jeho. Hrad pustý Brada s podhradím, t. j. vesnicí nynější, připomíná se naposled r. 1533.[7])

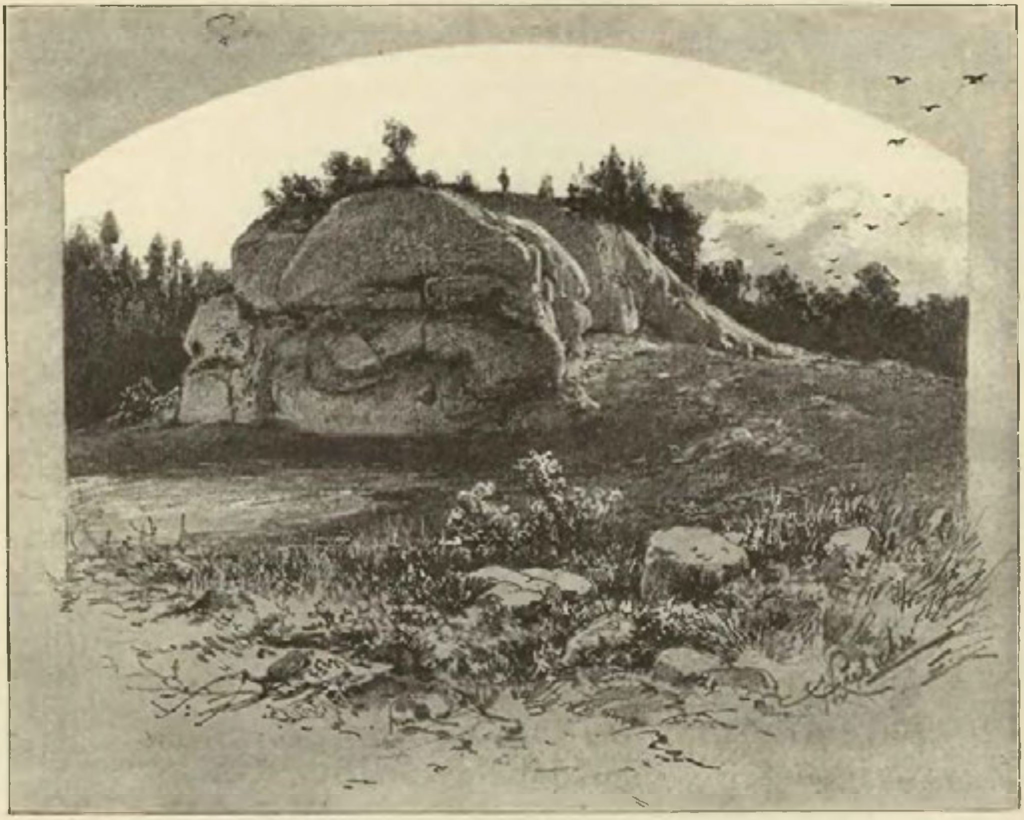
[1]) Lib. conf. II. E 4. VI. J 2. Q 13. VII. A 8. [2]) Arch. č. III. 498. [3]) Sommersberg tom. I. str. 1022. Překladatel napsal „die Furth" rozuměje Brodu. [4]) DD. 16 f. 59, 65. Paproc. o st. pan. 274 a ryt. 239. [5]) Arch. V. 409. Otík žil ještě r. 1505 (tamže VI. 318). Že byla prodána Brada před r. 1487, dokazuje III. Jičín. kniha (f. 106 a). [6]) DZ. 8. A 9. Trh tento stal se před r. 1504, kteréhož roku asi Licek zemřel. (Viz díl II. str. 35.) Jan Licek obnovil vklad Brady r. 1546 Vilémovi Trčkovi. [7]) DZ 42. G 16.



Štít pp. z Pernšteina.



Pařez.



Pařez z jižní strany.

PAŘEZ HRÁDEK.

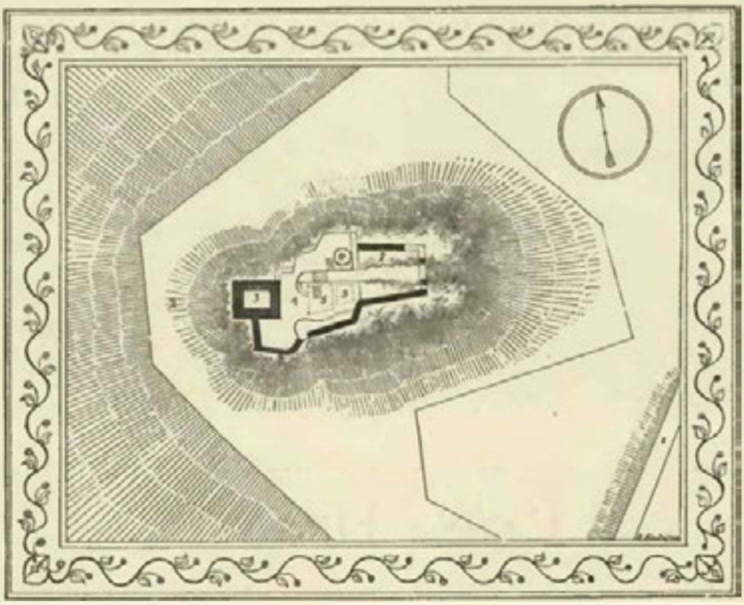
Pískové skály v okolí Jičína, zvláště skály Prachovské, dobře způsobilé byly k zakládání pevných a nepřístupných sídel. V povolném pískovci snadno vytesaly se sklepy, hradby na kraji skály vyzdvižené zakrývaly dřevěné přístřeší, a nedostupnosť a výška skály byly příčinou, že se sídlo nesnadno zapáliti mohlo. Asi z těch příčin postaveno i sídlo takové na skále pode Lhotou Pařezskou. Skála sama nazývá se Hrádek neb Matoušův hrad, před léty říkalo se jí též Husí nůžka; okolní lesy a louky, náležející dílem k obci Březské, dílem Pařezské, nazývají se u Pařezu. Toto pojmenování svědčí o tom, že se našemu hrádku před věky Pařez říkalo.[1])

Na snadě jest, proč skála ještě před postavením hradu jméno Pařez obdržela, neboť velice podobala se velikému pařezu. Pro své kolmé a strmé skály byl Pařez tvrdým sídlem, ale nad to obklopen byl na všech stranách vodou, že nebylo ani možná, k němu se přiblížiti. Na ten čas může se choditi volně okolo Pařezu po pastvinách a lukách, neboť hráze, které vodu nadržovaly, jsou již rozvezeny a se zemí srovnány a jen někde známky po nich zůstaly. Odtud lze poznati, že přístup původní ke hrádku nebyl takový, jako jest nyní. Na ten čas jest ke hrádku přístup ze dvou stran. Na východní straně provalila se před dávnými dobami hradba a nějaký sklep tu se nacházející způsobil strž, kterou padající skála a rum vyplnily tak, že se utvořila ne-li pohodlná, přece tak obstojná, ač příkrá cesta. Druhá cesta jest úzká skalní šíje (vlastně trhlina k tomu upravená), která jde od západního

[1]) Heber přidav k VII. svazku díla svého neukončenému obraz Hrádku, dal mu nápis „Poděhusy u Samšiny.“ Sveden byl k tomu nadáním, které učinil Sulík z Poděhus (r. 1410) Janovi, faráři Samšinskému (Lib. erect. XIII. a 174), a podobností jména Husínůžka nebo Husavec. (Somm. topogr. 116.) Avšak z jiných paměti lze doložiti, že zpráva tato se má vztahovati k Hrádku Poděhusům poblíže Kutné Hory.

dna příkře do skály. Upomíná na Myší díru u Hrubé Skály, ač jest tato širší i delší. Původně to byla chodba k tomu sloužící, aby se vody pod hrádkem tekoucí k pití a vaření nabírati mohlo.

Zanechajíce těchto dvou příchodů, budeme popisovati, jaký byl přístup za starých dob. Na západním kraji hrádku jest nejhrubší stavení, které z něho zbylo, spodek pevné čtverhranné věže, v níž se nacházela *brána*, jak se bedlivě pozorujícímu známky její skutečně naskytují. Že se ku bráně zdělalo přepevné stavení, rozumí se samo sebou, poněvadž byla brána klíčem ke hradu a na této skrovné prostoře zvláštní věží chráněna býti nemohla. Ke bráně této mohl býti přístup jediné po dřevěném mostě a silných dřevech, jakáž tehda země Česká v hojnosti rodila. Za touto branou jest horní oddělení hrádku se sklepy do skály vytesanými, pod tím menší dolejší oddělení se strží, kudy možno nyní na hrádek vstupovati. Poněvadž se touto cestou nejčastěji na hrádek ubírají, chceme i my popisujíce téhož pořádku se přidržovati a tak části hradu (ve smyslu starobylosti v pořádku obráceném) popisovati.



Pařez hrádek.

Vysvětlení plánu: 1. Část hráze k nadržování vody; 2. místo, kde býval most; 3. věžovatá brána; 4. dvořiště na skále; 5. sklepy ve skále; 6. sklípek; 7. dolejší oddělení se strží.

Jdouce strží mezi oboustrannými skalami, spatříme po stranách zbytky hradeb, a o části jich i nohama svýma zavadíme. Zavřeno tu bylo vysokou hradbou zadní dolejší oddělení hradu. Mineme-li toto oddělení vstupujíce do horních částí, spatříme po pravé ruce *sklípek* ve skále vytesaný na způsob polokoule. Dno sklípku jest okrouhlé, průměr jeho činí asi 2·5 m. Býval prý vězením, což jest možná věc, ač obyčejně vězení pod branami neb věžemi umístněno bývá a i kde jest v holé skále, obyčejně jinou podobu, totiž džbánovitou má. Jestli tu vězení nebylo, zajisté v tom sklípku některé věci drahocenné uschovávali. Pod tímto sklípkem v levo jest dotčená již trhlina, která se v tomto konci dobrými dřevěnými dveřmi zavírala; na levé straně posud se spatřuje draž neb žlábek k zapuštění břevnoví. Vedlé samého sklípku jsou schůdky, po nichž se jde na skálu. Přichází se tu ke vchodu do sklepů, nad nimiž nahoře jest skála a k ní několik stupňův.

Nejznamenitějším zbytkem hrádku Pařezského jsou dva *sklepy* v živé skále vytesané. U vchodu k nim viděti jest zbytky draží, do nichž dvéře zasazeny byly. Následuje pak chodba točící se ve čtvrtkruhu, která jest přetržena trhlinou ve skále a i z té příčiny příhodna, že se mohla nějakým hřebenem zavírati. Kromě toho viděti uvnitř nade vchodem do prvního sklepa, že tu ještě jedny dvéře zasazeny byly. Rohy *prvního sklepu* postaveny jsou skorem ke čtyřem stranám světovým. U severního rohu jest vchod, na severovýchodní straně výklenek ve skále vytesaný, na jihovýchodní straně vchod do druhého sklepu a na jihozápadní straně vchod ven na skálu (na onen čas do dřevěného příbytku). *Druhý sklep* jest též



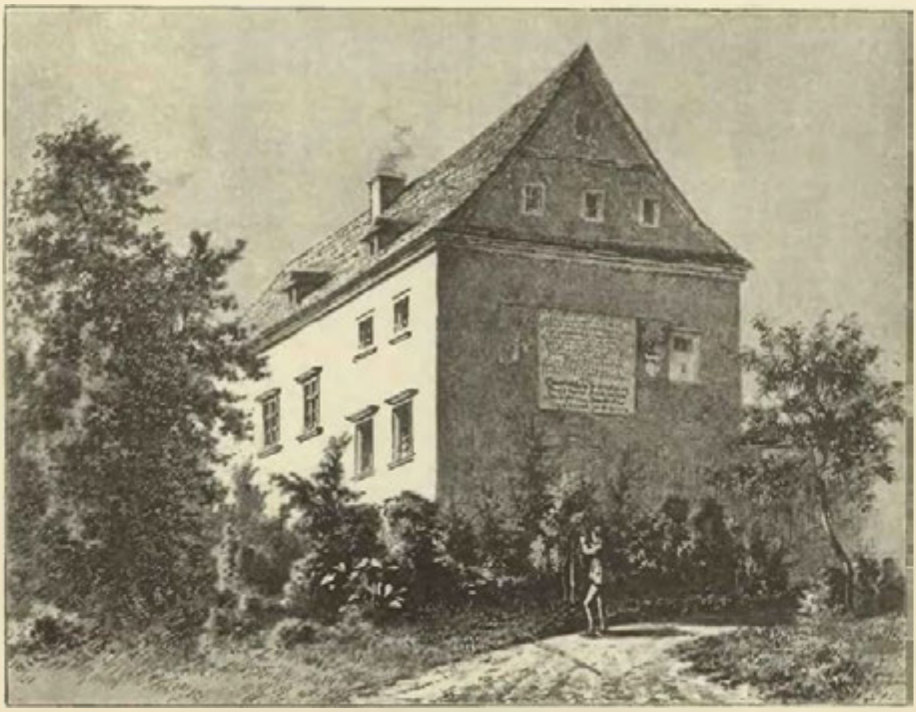
celý ve skále vytesán. Na straně severovýchodní jsou dvéře ven na způsob velikého okna asi v podobě obdélníku, jehož horní strana točitými čarami v ostří se zakončuje. Zvenčí viděti dobře na těchto dveřích, jak na ně zapadal poklop, který se na protější skálu spouštěl. Uvnitř pak viděti vřezy a draže, do jichž vroubení dřevěné klády zapadávaly. Naproti těmto dveřím na druhé straně sklepu jest vytesáno ve skále podlouhlé okénko, a pod ním lavice, ovšem hrubší, než bývají lavice z kamene stavěné u oken větších hradů. V severním rohu jsou žlábky k nasazení prkna. Oba sklepy jsou hodně začazeny, poněvadž tu snad chudí lidé před časy bydlívali.

Z prvního sklepa vychází se na jihozápadní straně na neveliký dvoreček travou obrostlý. Zavřen jest na jedné straně skalou, v níž jsou sklepy, na druhé hradbou na kraji skály se táhnoucí. Vyhlíží jako parkán, ale nebyl tu parkán, nýbrž světnice, jak svědčí draže a žlábky ve skále; neboť v těch byly trámy, na nichž spočívala podlaha a nad tím bezpochyby zase břevnová světnice. Místa tato nejsou daleko od západního konce hrádku, kdež se nacházela věžovatá brána.

Jakož se stává často, že u pěkných zřícenin nedostává se písemních pamětí a druhdy u nepatrných sídel jich opět dosti, tak jest i u Pařezu. Z dějin jeho známo není ani několik jmen. Roku 1372 žil *Petr z Pařezu*, který měl též několik poddaných v Mladějově a proto měl pátý hlas podací kostelního tudíž. Potomek jeho byl *Jan z Pařezu* (r. 1403). *Ctibor z Pařezu* držel ještě r. 1430 poddané v Mladějově. Asi v ten čas přiženil se do Běchar, vzav si za manželku dceru tamějšího zemana, syn pak jeho *Jan z Pařezu* prodal (r. 1448) právo své, bratří a sester svých po otci dotčeném maceše své za 22 kop.[1]) Zprávy tyto nemohou se vztahovati na náš Pařez, nýbrž na jiný Pařez neb Pařízek u Mladějova ležící, po němž psali se *Pařízkové z Pařízku*. Neb *Ctibor z Pařezu*, jenž se tak roku 1503 nazývá, píše se na pečeti své z Pařízku.[2]) A tak se nám nedostane o Pařezu ani jedinké zprávy, neboť i to, co poznamenal Balbín o zboření Husínůžky k r. 1440, pochází pouze z domyslu a není odnikud doloženo. Ves „Lhota na Pařezu" a veškeré skály Prachovské patřily na počátku 16. století ke hradu Bradě.[3])

---

[1]) Lib. conf. Paproc. o st. pan. 285. [2]) Arch. gub. Více o Ctiborovi a bratřích jeho v dějinách Siona. [3]) DZ. 8. A 9.



Zámek v Branné.



Veliš.

TVRZE NA VELIŠSKU.

JIČINĚVES.

Ve vsi Jičiněvsi pod Velišem stávalo jakési rytířské sídlo tam, kde se nacházel za časů Vackových byt důchodního, kdežto na místě nynějšího zámku ještě r. 1690 krčma stávala. Z pamětí skrovných, které máme o Jičiněvsi, nepoznáváme, kdy tvrz naše povstala. Ves ovšem, jak nepochybujeme, děkuje vznik svůj králové Jitce, manželce Vácslava II. Jako nejstarší zemané zdejší jsou nám známi r. 1360 *Diviš* a r. 1367 *Jiřík z Jičiněvsi*, majíce tehda druhý hlas podací kostelního v Kostelci.[1] K rodu tomuto patřil také Tomáš Švihel z Jičiněvsi, jenž se r. 1400 připomíná.[2] Od r. 1403 seděl na Jičiněvsi *Olík z Labouně*, odjinud z *Dřevenic*, druhdy i z Jičiněvsi a z Mostku řečený. Tento založil r. 1405 kaplanství ve chrámě Kosteleckém, na něž dal platy v Jičiněvsi a Smrkovicích.[3] Kdežto se Kostelec r. 1428 v držení rodu Labounského nacházel, není nám známo, kdo tehda Jičiněves držel. Později seděli tu dva vladykové. Jeden z nich, *Vácslav* řeč. *Haléř z Jičiněvsi*, vyskytuje se již r. 1436 jako svědek; byl přívržencem Jiříka Poděbradského a pomáhal mu r. 1448 Prahy dobývati. Jeho potomci *Haléřové z Jičiněvsi* se v 16. století častokráte připomínají. Druhý, *Erazim z Jičiněvsi*, byl učiněn r. 1445 poručníkem při nadání, jež Oldřich ze Mšena učinil kostelu Kosteleckému. Sám pak učinil Erazim r. 1457 nadání kostelu Kosteleckému na záduší Vácslava Rybky, někdy faráře v Sobotce.[4] Ves pak náležela před shořením desk *Vilému Otmárovi z Holohlav*, tehda ještě nezletilému, pročež spravována jest poručnicí jeho, Johankou ze Sluh, jež prodala pak Jičiněves ves celou *Barboře z Boskovic* za 700 k. gr. č. Tato paní byla manželkou Jiříka z Valdšteina a na Bradlci, a Jičiněves zdědil po ní vnuk její *Jan mladší z Valdšteina*. Zejména tu seděl r. 1571 a r. 1574, kdež koupil zboží Kyšperské.[5] Asi v těch dobách stála tu tvrz, ale potom přikoupena Jičiněves k Veliši. Hrabě František Arnošt Šlik odprodal Jičiněves *Karlovi* řečenému *Zumsande ze Sandberka*. O Karlovi zmiňuje se Balbín v Jičínském rukopise, že r. 1678 po 8 dní v koleji Jezovitské v Jičíně náboženským cvičením se oddával. Náležela mu též ves Žitětín, a oboje po něm držel *Jan Jindřich Zumsande*, jenž měl mimo to statek Volanice. Hrabě František Arnošt Šlik byl již na jeho předchůdci, Karlovi, vymohl (r. 1674) slib, že má míti přednosť přede všemi kupci, kdyby jednou Jičiněves prodána byla, ana ves tato na všechny strany grunty Velišskými obklíčena byla. Františkův nástupce, hrabě *František Josef Šlik* skutečně Jičiněves s Žitětínem a Žitětínkem r. 1686, 31. července za 40.500 fl. koupil a tím panství Velišské nemálo zvětšil a zaokrouhlil.[1] A když později hrabě František Josef (r. 1717) v Jičiněvsi nový, hezký zámek vystavěl a sem kanceláře z Vokšic přeneseny byly, stala se Jičiněves sídlem Velišského panství.[2]

[1]) Lib. conf. [2]) Viz díl II. na str. 198. [3]) Lib. erect. VII. f. 24. Jakožto patron tohoto kaplanství připomíná se v l. 1408—1411. (Lib. conf.) Držel také část Kostelce. (Lib. erect. VIII. 17. Srovnej i tamže f. 44.) [4]) Arch. č. II. 66. III. 532. ČČM. 1827 III. 83. Lib. erect. XIII. b. 14. [5]) DZ. 5. F 7, 60. D 27, 62. H 25.

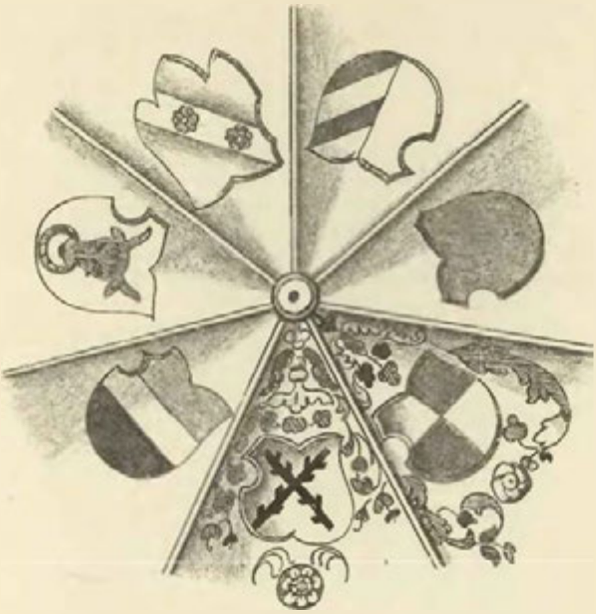
MOSTEK.

V okolí Starého místa stávala tvrz, která se nazývala Mostkem. Odtud pocházeli *Bohuslav*, *Přibek* a *Ondřej z Mostku*, kteří se r. 1318 připomínají.[3] Roku 1393 seděl tu *Pešík Kdulinec z Mostku*, kterýž se zavázal tehda podlé rozeznání opravců k tomu volených, že bude faráři Kosteleckému z rolí svých u vsi Mostku, ještě neměřených, desátky vydávati.[4] Na počátku 15. věku koupil Mostek *Olík z Labouně*, před tím též z Dřevenic aneb Jičiněvsi řečený. Přijal i heslo z Mostku, a jako takový daroval r. 1411 ke kostelu Kosteleckému plat v Žitětíně větším a připomíná se potom často.[5] Naposled se tak píše r. 1415, neboť sídlel potom na Bartoušově a Údrnicích. Jako držitel Mostku (ač-li tento se vyrozumívá) vyskytuje se r. 1429 *Zdeněk z Valdšteina*.[6] *Přibík z Mostku* byl r. 1449 mezi těmi, kteří opověděli Bedřichovi knížeti Saskému, a r. 1430 držel se stranou Poděbradskou.[7] Za potomních dob ves tato i s tvrzí spustla. Asi r. 1530 prodala *Kateřina z Popovic* Mostek, tvrz pustou, *Věnkovi Černínu z Černína* za 125 kop.[8] Pustý dvůr Mostek nachází se potom v držení *Barbory Valdšteinské z Boskovic*, která jej připojila ke statku svému Jičiněvsi.[9]

[1]) DZ. 400. D 23. [2]) Viz od Fr. Al. Vacka Historischer Anhang über das ehemalige Rittergut Gitschinowes v Hormayrově Archivu roku 1827 na str. 461. [3]) Tab. vet. 22. 322, 324. [4]) Lib. erect. XII. 88. [5]) Lib. erect. VIII. 127. Viz i lib. erect. IX. K 10, conf. VII. A 22, arch. č. I. 402, rel. tab. II. 117. DD. 15 f. 18. [6]) Arch. č. I. 412. [7]) Arch. Drážďan. a Třeboň. arch. č. V. 274. [8]) DZ. 7. B 7. [9]) DZ. 5. F 9.

SLATINY (VELKÉ).

Jihovýchodně od Jičíněvsi jest ves Slatiny, v níž v 15. věku tvrz bývala. Nejstarší její držitel *Petr* (roku 1357) byl spolu i patronem kostela zdejšího. *Příbek* řeč. *Behem* měl jeden hlas podací r. 1382.[1]) Od r. 1393 držel ves a tuším i tvrz *Mikuláš ze Slatin* druhdy z *Petroviček*, i *Bříšťan* řečený.[2]) Roku 1402 rozprodal dvůr svůj lidem pod právo purkrechtní, zůstavil si však z toho půldruhého lánu, kterýž oddal na založení oltáře sv. Petra, sv. Mikuláše a sv. Doroty v kostele Slatinském. Avšak o desátky, které z tohoto popluží vycházívaly, přišlo brzo k ústrkům mezi Mikulášem a Václavem, farářem Slatinským, kteréž urklizeny roku 1405 smlouvou tak, aby kaplanství tu věčně trvalo: Mikuláš přidal faráři jinou dědiny svobodné, aby žák farářův jeho kaplanu při mši pomáhal, víno a oplatky k oltáři připravoval „a jemu tím hotověji byl.“[3]) Asi roku 1415 zemřel Mikuláš dědiců přirozených po sobě nezůstaviv; i táhli se na zboží jeho Bříšťany, Petrovičky, Slatiny a Sukorady mnozí nápadníci, zejména Uzík z Bašnic, Bořek, Mikuláš a Jan z Poličan, Mikuláš a Heřman ze Všelib.[4]) Tento jest snad onen *Heřman z Bříšťan*, jenž r. 1436 faráře ke kostelu Slatinskému podával.[5]) Následující osudy tvrze, zejména jejích držitelů, jsou příliš nejasné; jak se zdá, držel část vsi Jiřík z Labouně a po něm vdova Machna z Libně, jež se po druhé za Petra Sadovského vdala; jinou část snad měl Kuneš z Křičova (r. 1451) a synové jeho Mikuláš a Čeněk roku 1456.[6]) Ke sklonku téhož věku seděla na jednom dvoře Slatinském *Anna Lemberkova*, majíc na něm věno zapsané. Mikuláš Trčka z Lipy soudil se s ní r. 1488, poněvadž nechtěla starodávný plat ke kostelu Velišskému vydávati.[7])





Staré malby v kostele na Bradě.

Po smrti *Mikuláše ze Slatin* daroval král Vladislav statek jeho, totiž ve Slatinách Velkých dvůr poplužní pustý a k tomu několik dvorů kmecích pustých, dvůr kmecí v Robousích s polovicí podací *Jiříkovi ze Slatin.*[1]) *Mikuláš starší* a *Adam bratří Karlíkové z Nežetic* prodali r. 1536 tvrz Slatiny a ves celou Velké Slatiny s podacím, část vsi Vitiněvsi *Mikuláši Trčkovi z Lipy*, a tak se dostalo zboží toto k panství Velišskému.[2])

SLATINKY.

Nedaleko Slatin jest véska Slatinky s dvorem poplužným, u něhož také tvrz stávala; pověsť o „tvrzi,“ která tu byla, udržela se na naše doby.[3]) Ve Slatinkách také býval kostel. Na této tvrzi seděl r. 1366—1385 *Bartoš Zdbrdovec ze Slatiny*, jinak z *Valečova*, a držel také zboží Liskovské.[4]) Manželkou jeho byla Anna ze Slatinek, jinak z Rychnova, která vládla v l. 1398 až 1402 v Semíně nad Labem.[5]) Syn jejich *Jan* řečený *Bartoš* jinak *Zdbrdovec* připomíná se častěji po r. 1387 jako pán Slatinský a Liskovský, později i Semínský,[6]) naposled vůbec roku 1414. Roku 1390 daroval na spásu rodičův svých znamenitou roli ke kostelu Semínskému, jehož role zádušní pro časté zátopy byly zkažené, také kostelu Liskovskému učinil roku 1408 dobrodiní, dada k němu louky u mlýna Lhotského a louku nad rybníkem farním.[7]) Jan Bartoš sídlel později na Vysoké a zůstavil několik dětí, kteréž vesměs bez dědicův pomřely. Zboží jich Slatinky, Chomutičky, Lhotku, Liskovice, Vyželce, Újezd a Šaplavu vyprosil si na králi *Petr Kdulinec z Ostroměře* (r. 1454) a zůstal v držení jeho přes odpory Doroty z Valečova, sestry Bartošovy a vdovy po Petrovi Lučinci.[8]) Petrovi synové *Mikuláš* a *Jiřík* bratří z *Ostroměře a ze Smrkovic* prodali r. 1488 zboží Slatinské,

---

[1]) Tingl. lib. conf. I. 27, Acta jud. 1382, 1. Mart. [2]) S ním se připomíná jako kollator kostela zdejšího z polovice (r. 1401) Pothe, t. j. Pecha ze Slatiny (Lib. conf. VI. B 20.) Také držel část vsi *Zdislav ze Slatiny*, jenž dal kostelu zdejšímu plat v Ohništanech (Lib. erect. XII. f. 173). [3]) Lib. erect. VI. f. 198. VIII. f. 17. XII. f. 88, lib. conf. VI. B 20. C 14, G 12. [4]) DD. 15. f. 14. [5]) Acta Zitav. C 10. Část vsi držel až do r. 1418 *Mikuláš Krně ze Slatin.* (Rel. tab. II. 137. 142.) [6]) DD. 16 f. 63, 20 str. 92. [7]) Rel. tab. I. 197. Viz i DD. 6. D 10 p. 139.

[1]) Arch. č. I. 152. [2]) DZ. 1. K 3. [3]) Sommer Topogr. 118. [4]) Lib. conf. I. H 1. II. E 9, III. C 2, IV. A 27. [5]) Lib. conf. V. R 4, VI. C 3, D 1. [6]) Lib. erect. XII. f. 14, conf. IV. B 13, V. A 3, N 9, VI. D 1, H 13, VII. E 4. [7]) Lib. erect. VIII. f. 42, XII. f. 109. Sestra jeho Anna. (Viz lib. erect. XIII. a f. 28 a děje Žlunic.) [8]) DD. 16. f. 6. Ve Slatinkách byly tehda tvrz, dvůr, mlýn a kostel. (DD. 23 str. 113.)

totiž ves celou kromě jednoho dvoru *Johance z Kunratic.* [1]) Tvrz byla tehda již spustla, dvůr vysazen lidem pod plat a Slatinky spojeny s panstvím Velišským. [2])

KOSTELEC.

Ve vsi Kostelci pod Velišem ležící říká se místu, kde tvrz stávala, Hradiště. Jméno své obdržela ves od kostela opevněného a zdá se býti podlé toho osadou velice starou. Roku 1318 žil *Bohuslav z Kostelce.* [3]) Roku 1360—1 7 seděl tu vladyka *Mstiš*. Syn jeho *Racek* pokládán r. 1392 za mrtvého a mělo se na jeho tvrz a dvůr táhnouti právem odúmrtním, ale Racek ukázal se osobně před úředníky dvorskými a daroval r. 1393 na záduší otce a Markéty mateře své úrok v Jičiněvsi ke kostelu Kosteleckému. [4]) Roku 1428 držen jest Kostelec ke zboží Údrnickému a skrze Trčky připojen jest k panství Velišskému.

CHYJICE.

Jihozápadně od Veliše ve vsi Chyjicích, na místě hospody č. p. 1., říká se na tvrzi, poněvadž tu za oněch dob tvrz vladyk Chyjických stávala. Roku 1323 seděli tu vladyky *Hanuš* a *Žibřid.* [5]) Ke kostelu zdejšímu podávali faráře (1369) *Anna*, vdova po *Janu Semínovi z Chyjic*, a Oldřich ze Semína. Jiný *Jan* (1396) zůstavil syna *Markvarta Chyjičku z Chyjic*, jenž byl r. 1405 nezletilým a došed let svých r. 1409, učinil z peněz, kteréž osadníci mezi sebou sebrali, nadání kostelu zdejšímu. [6]) Roku 1415 vyprosili on a Otík z Mostu na králi plat odumřelý, který n. Jan Kbelář z Jičína ve vsi Chyjicích držel. [7]) Vdova po něm Kačka zůstávala r. 1423—1435 při řádech katolických. [8]) Poněvadž dětí po Markvartovi nezůstalo, spadlo vše jeho jmění, totiž dvůr a ves Chyjice s poustkami a lesem Želejovem u Žantova na krále. Obdržel je r. 1460 *Jan Kapřík z Lesonic,* [9]) jenž byl v potomních letech purkrabí na Veliši. [10]) V 16. věku patřily Chyjice k panství Střevackému (kromě svobodného dvora) a připojeny r. 1584 k panství Velišskému. [11])

LABOUŇ.

Skrovné známky tvrze spatřují prý se ve vsi Labouni. Z této tvrze vznik svůj měl rozvětvený rod, který se na mnohé větve, jako na př. Bradských, Zlivských, Kosických, Bartoušovských a Údrnických rozdělil. Všechny již vymřely, jen větev Bradských zůstala dosud v Jičínsku a v Saském království. První z rodu toho připomínají se *Bohuslav* (1315—1325) odjinud z Chvaliny, *Ota* (1313—1325) odjinud z Vysoké, *Jan* (1318—1325) odjinud z Havraně. Ti všichni měli nemalé pře s Vokem z Rotšteina, od něhož byli převzali Údrnice, Bartoušov a jiná zboží. [1]) Od těchto vladyk rozrodili se tak, že jest nesnadno souvislosť jich na jisto postaviti. Ještě nejsnadněji se stopuje u předkův Bartoušovských, Kosických a Bradských, jakož viděti ve vývodě přiloženém. [2]) V letech 1381—1397 připomíná se často *Markvart*, rychtář Jičínský se synem svým *Mikulášem* (1387). Kromě toho vyskytují se na různých místech a bez patrné souvislosti *Zdeněk z Labouně* (1386—1395), *Pešík* a syn jeho Otík (1386—1391, není-li týž jako Otík z Jičiněvsi), *Čeněk* (1395—1396) a *Beneš*, bratr jeho, *Havel* z L. a *z Újezda* (1397), *Jan Vidolt* (1400—1409) a bratr jeho *Frycek*, odjinud *z Mačkova*. Ku předkům Zlivských z Labouně patří M. *Zdeněk z Labouně* a bratr jeho *Jan Dršťka ze Zlivě*. O vesnici samotné nedostává se nám pamětí. Roku 1533 patřila k panství Velišskému.

BARTOUŠOV.

Blízko Kopidlna jest ves Bartoušov, tak nazvaná po Bartušovi, svém zakladateli. Na počátku 14. věku patřila s jinými okolními vesnicemi k panství pánův *z Rotšteina*, avšak ok. r. 1318 dostala se v držení rodu Labounského. [3]) Uprostřed téhož století připomíná se *Markvart z Bartoušova* z téhož rodu. [4]) *Jindra z Bartoušova*, též Labounský, připomíná se poprvé r. 1384 [5]) a držel později statek Hlušecký. *Jan z Bartoušova*, který r. 1403 Saským odpověděl, snad jest bratr jeho. [6]) V 16. století stála v Bartoušově tvrz. Roku 1511 seděl tu *Jan Bílský z Kařišova*, hejtman Poděbradský, a prodal t. r. ves Žitětín. [7]) Jeden z jeho nástupcův, *Jan mladší Straník z Kopidlna*, prodal tvrz, dvůr a ves Bartoušov Anně Kapléřce ze Sulevic, mateři své. Od této († c. 1558) zapsán jest týž statek r. 1544 *Věnkovi Černínovi z Černína*, [8]) jenž byl také hejtmanem Poděbradským. Statek Bartoušovský, jako i Keteň, Žitětín a Žitětínek, vesnice přikoupené, dědila manželka Věnkova *Kateřina z Hustiřan*, ale otec její Jan Rodovský z Hustiřan prodal dotčený statek r. 1505 *Vilému Trčkovi z Lipy*. [9])

Neznámým během nabyl Bartoušova r. 1566 aneb před tím *Albrecht ze Šelmberka*, který tu do r. 1574 seděl. Tehda koupil jej *Zikmund Beřkovský ze Šebířova*, [10]) ale nedlouho potom koupen jest od *Jana staršího Kapouna ze Svojkova*. Tento byl muž šetrný a zámožný; druhé manželce své Kateřině ze Zábědovic věnoval

[1]) Rel. tab. II. 432. [2]) Zdá se, že patřily Slatinky k Veliši již tehda, když koupili Trčkové toho panství. [3]) Tab. vet. 322. [4]) Lib. conf., lib. erect. XII. 122, DD. 13. f. 18. Část Kostelce patřila tehda k Jičiněvsi. Srov. i lib. erect. VIII. 17. a IX. K 10. [5]) Tab. vet. 376. [6]) Lib conf., lib. erect. VIII. 59, 164. Jan Semín z Chyjic připomíná se r. 1365. (Lib. conf.) [7]) DD. 15. f. 16. [8]) Lib. conf. [9]) DD. 16. f. 38. a 23. str. 241. [10]) Knihy Jičín. [11]) V 16. věku byl tu svobodný dvůr, o němž srovnej ČČM. 1833. str. 391.

[1]) Nejst. kn. Bydžov, Dobner Mon. I. 236, tab vetust. 317, 329, 386 a t. d. [2]) O Zlivských řeč při dějinách Zlivě. [3]) Tab. vet. 326—386. [4]) Rel. tab. I 421. [5]) Kniha I. Bydžovská. R. 1395 odpírá provolání vsi Žitětína. (DD. 14. f. 2.) [6]) Arch. Drážďan. Část vsi držel r. 1408 Jindřichův bratr Otík (Lib. erect. VIII. 44), sám Otík slove i z Bartoušova. (Rel. tab. II. 132.) [7]) DZ. 6. F. 12. [8]) DZ. 4. F 13, DZm. 226, M 14. [9]) DZ. 15. G 9. [10]) DZ. 15. N 10, 88. P. 18

Vývod Bradských z Labouně.

N. z Labouně

Vítek farář v Radimi † j. 1407 — Bohuněk z Dolan † j. 1395 ψ Anna — Jindra z Bartoušova a z Hlušec 1384—1414 — Otík z Dřevenic, Jičiněvsi, Mostku, Bartoušova 1393—1415 ψ Jitka — Jan 1395 — Markvart z Údrnic † j. 1416 ψ Zdena — Jan 1395

Bohuněk z Kosic 1429 † j. 1469

Anna ψ Zdenata z Kopidlna — Zdeněk † j. 1415 — Zdeněk † j. 1415 — Markvart z Údrnic 1431—1468

Eliška 1460 ψ Michael z Krucemburka — ? Čeněk 1494 Bohuněk 1519

Otík z Labouně na Bradě 1482—1505

Jan Otík z Labouně

Braxida † 1555 ψ Jan Lorecký ze Lkouše — Frydrych 1555 † j. 1568 — Jindřich * 1520 † 1605, 23. Mart.

Jan 1568 † j. 1601 ψ Dorota z Janovic — Jiřík 1568

O potomstvu díl III. na str. 260.



Zbytky hradeb na Bradě.

r. 1594 1500 kop na statku Bartoušovském. [1]) Nejstarší syn jeho *Václav* ujal Bartoušov po smrti otce svého († 1595). Ze zboží svých prodával, pokud stačilo, jen Bartoušov podržel, ač jsa dluhy stížen, ani ho podržeti nemohl. Odhadán jest týž statek r 1613 *Hertvíku Myškovi ze Žlunic.* [2]) Tento tu seděl ještě r. 1616. [3]) Nedlouho potom vešla v držení Bartoušova *Maří Majdaléna Trčkova z Lobkovic* a od ní ho dosáhl směnou (1624) *Albrecht z Valdšteina.* Jakožto léno knížetství Frydlantského propůjčen jest týž statek r. 1628 Kateřině, vdově po *Janovi Nove Gutterdings*, k rukám syna jejího nezletilého Anastasia. Ale mladý dědic bezpochyby zemřel, pro kterouž příčinu dostal se statek Bartoušovský *Karlovi Villani*, jenž měl dceru Gutterdingovu (1642). Tomu také dotčený statek r. 1644 k dědictví ponechán. [4]) Roku 1645 prodal Karel Villani, „JMC. vznešeného regimentu Montenerského nejvyšší lejtenambt." statek Bartoušovský *Matějovi Jeníkovi Zásadskému z Gemsdorfu* za 4650 fl. r. [5]) Po smrti tohoto následoval v držení (1653) nezletilý syn *Jan Ctibor* spolu s nezletilým bratrem Karlem a sestrou Kateřinou; ten pak prodal Bartoušov r. 1667 *Frant. Arnoštu* hrab. *Šlikovi z Holiče.* [6]) Za Šlikovské vlády spustla tvrz, za to však rozšířen dvůr zdejší, tak že k němu celá ves Žitětínek svedena.

BÍLSKO.

Poblíž Kopidlna jest ves Bílsko, kdež tvrz snad teprve v 16. věku postavena. Roku 1401 drželi ves tuto *Drslav* a *Václav* bratři *z Cholynic* a ukázali na ni plat pro nový oltář v Běchařích. [7]) Roku 1548 dostal ves tuto, kteráž tehda ke Kopidlnu patřila, *Jan Haugvic z Biskupic* na svůj díl, ale ten ji prodal r. 1554 *Václavovi Chvalovskému z Ledec.* [8]) Teprve tehda tu postavena tvrz. Roku 1570 drželi Bílsko bratří *Jindřich, Jan mladší* a *Karel Chvalovští z Ledec.* [1]) Karel ujav je potom sám věnoval r. 1581 na tvrzi Bílsku 1000 kop gr. č. manželce své Kateřině ze Šanova, ale zemřel nedlouho po tom. I ujala statky jeho, Kovanice a Bílsko, napřed strýně *Anna Eliška*, a když i ta brzo zemřela, dostaly se sestrám Karlovým, *Markétě Maternové* a *Veronice Sudkovské.* Ty se r. 1583 o Bílsko porovnaly, tak že zůstal statek ten Veronice, kteráž jej vzdala ihned manželu svému *Janovi Sudkovskému z Henršdorfu* a od něho (1583) zápis věnný 1000 kop na tvrzi Bílsku přijala. [2]) Tvrz ta později zanikla. Dvůr a ves Bílsko s mlýnem prodal *Jindřich Materna z Květnice* r. 1629 ke knížetství Frydlantskému. [3]) Stalo se sice zase statkem samostatným, ale r. 1681 přikoupeno k panství Velišskému. [4])

LHOTA ÚDRNICKÁ.

Tvrz ve Lhotě Údrnické (jihozáp. od Veliše u Údrnic) jest jedna z nejstarších nám známých tvrzí, ana se již r. 1322 připomíná. Tehda ji držel pan *Vok z Rotšteina* a manželka jeho Rychce měla tu věno zapsané. Na této tvrzi byl od vladyk sobě nepřátelských zajat, při čemž mu koně, dobytek a některé věci pobrány a veliká škoda učiněna. [5]) Pochybné jest, zdali tu seděl r. 1408 Jan Holub ze Lhoty, který t. r. plat v Kostelci u Jičíněvsi koupil a ke kostelu ve Vršci daroval. [6]) V 16. století patřila ves tato k panství Velišskému.

DRAHORAZ.

Ve vsi Drahorazi stávala tvrz při samém kostelle, a to od něho na straně jižní. Zde prý ještě viděti jest zbytky náspů té tvrze,

---

[1]) DZ. 27. F. 29. Pam. arch. IX. 788 atd. Srovnej i II. díl na str. 30. [2]) DZ. 136. M 18. [3]) DZm. 51. [4]) ČČM. 1833. str. 386, Bílek děj. konf. 792. [5]) DZ. 149. F 27, 304. H. 5. [6]) DZ. 113. J 28, 317. C 7, ČČ. M. 1833, str. 386—87. [7]) Lib. erect. VI. 2[illegible]1. Jak se zdá, drželi Bílsko dlouhý čas *Bílští z Kařišova.* r. 1505, zejména *Jan* (arch. č. VI. 318). Také snad sluli po něm Bílšti z Kamenice. (Viz ČČM. 1833. str. 384) [8]) DZ. 11. F. 29.

[1]) DZm. 100. K 1. [2]) DZ 21. D 37, R 12, 24, B 29, 65. R 27 - 28. [3]) Viz Bílkovy konf. na str. 793 a DZ 143. F 30. [4]) Viz Som. topogr. na str. 118 a ČČM. 1833 str. 384. [5]) Tab. vetust ed. Emler. [6]) Lib. erect. VIII. 17.

ač nepocházejí-li z opevnění kostelního.[1]) Již r. 1318 připomíná se Sulek z Drahoraze rodu neznámého.[2]) Od prostředku téhož století sídleli na Drahorazi zemané z rodů Kopidlanských. Jako patron kostela zdejšího vyskytuje se roku 1361 *Zdeněk z Třevace*, jenž tehda k tomu přivolil, aby kostel filiální v Kopidlně odloučen byl od fary Drahorazské a vyzdvižen za kostel farní.[3]) Ale současně vyskytuje se od r. 1357 *Straniš z Drahoraze* nejen jako patron kostela v Újezdci, nýbrž i od r. 1371 kostela v Drahorazi, střídaje se o podávání s vladykami Střevackými. Újezd po r. 1386 prodal; jako držitel Drahoraze vyskytuje se v pamětech do r. 1407.[4]) *Zdeněk z Kopidlna a z Drahoraze* připomíná se r. 1434 a 1437.[5]) V dobách potomních držen Drahoraz ke Kopidlnu. *Zdeňkovi z Kopidlna* povolil král Vladislav (1487, 28. prosince), aby mohl ves zápisnou Kamensko dědičně držeti a za to Drahoraz u ves zápisnou kláštera Hradišťského proměniti.[6]) Ves tato zůstala pak v držení synů Zdeňkových.[7]) Roku 1546 vyskytuje se Drahoraz opět jako ves dědičná a patřívala ke statku Střevackému.[8])



Brada od východu.

STŘEVAC.

U dvoru Střevackého spatřovaly se ještě před lety polozasuté příkopy, zbytky bývalé tvrze pěkně a úpravně vystavěné. Neb za oněch dob byla tvrz dobře od kamene vystavena a zdmi ohrazena, vnitř byl dům velký, při něm věže, kuchyně, konice klenutá, též nad vraty světnice kamenná.[9]) Zakladatelé tvrze této po způsobu tehdejšího věku okrášlili ji znaky svými. V jednom sklepě ve svrchu klenutí, kde se pruty zavíraly, byl svorník se znakem vytesaným a pomalovaným. Spatřoval se tu kozel černou a bílou barvou omalovaný. V parkáně nad okny byl také takový znak, kromě že barvami omalován nebyl.[1])

Byl to znak *Kopidlanských z Kopidlna*, za jejichž původiště Střevac pokládati se musí; neb tu se předkové jejich prve vyskytují, nežli Kopidlno drželi. *Straniš ze Střevace* (1339) měl oblíbené u toho rodu jméno Straník neb Straniš,[2]) Zdeš neb Zdeslav, odtudž pečetil r. 1341 znamenim kozla.[3]) V potomních dobách dva zemané se po Střevaci nazývají. *Zdeněk ze Střevace* vyskytuje se r. 1361 jako pán podací v Drahorazi, sídlel tušim později na Nadslavi a koupil Kopidlno. Druhý, *Jan Kapr ze Střevace* připomíná se v l. 1363—1371 maje také Loučeň a jiné menší statky.[4]) Jak se zdá, přešla potom Střevac v držení potomků Zdenkových.

V první polovici 15. věku nedostává se nám zpráv o Střevaci; držena patrně ke Kopidlnu neb jinému zboží. Statkem samostatným stala se opět, když ji ujal *Petr z Kopidlna*, jenž se s bratrem svým Purkartem poprvé r. 1454 připomíná.[5]) Petr, jenž se stal praotcem *Střevackých*, jinak *Straníkův z Kopidlna*, byl muž ve válečnictví dobře zběhlý a věrný strannik krále Jiříka. Ještě r. 1468 vytáhl do pole a r. 1470 vydán jest z Hradecka ke zřízení pole, t. j. ke sbírání a vedení vojska.[6]) V držení Střevace následoval syn jeho *Jan*, který se okolo r. 1485 připomíná.[7]) Ves Střevac r. 1514 na prosbu Jana tohoto (?) a strýce jeho majestátem královským na městečko povýšena a rozličnými svobodami nadána.[8]) Janův synovec

[1]) Já v Drahorazi nebyv, nemohu usouditi. [2]) Tab. vetust. n. 317. [3]) Borový lib. erect. I. 29. [4]) Lib. conf. [5]) Rel. tab. II. 182. lib. conf. Roku 1431 připomíná se Alexander z Drahoraze sed. v Cholynicích (Arch. č. II. 62.). [6]) Arch. gub. [7]) Arch. č. VI. 587. [8]) Srov. děje Střevace, viz též DZ. 63. H 20. [9]) DZ. 169. E 10. — F. 22.

[1]) DZ. 65. H. 15. [2]) Bienenberg Gesch. v. Königgrätz 112. [3]) Balbin vita Arnesti 78 (orig. v arch. farním Kladském). Tadra, Cancellaria Arnesti 462. [4]) Lib. conf. lib. erect. ed. Borový I. 29, 86. [5]) Arch. č. III. 555. [6]) Paprocký o st. pan. 239, arch. č. I. 445, IV. 443, arch. Třeboň. [7]) Paproc. o st. pan. 239, kdež dlužno r. 1427 opraviti. [8]) ČČM. 1842, 597. Příjmí Straník užívá se za těch dob i často za křestné jméno, tak že nesnadno vždy uhodnouti, která osoba se míní.

Vavřinec, obyčejně jen *Straník* řečený, zemřel r. 1528 dne 18. září a pohřben v kostele Nadslavském. [1]) Zůstali po něm dva synové, *Petr* a *Jan*. Onen připomíná se v tituláři r. 1534 vydaném a zemřel r. 1545, jsa bydlem v Holovousích. [2]) Bratr jeho Jan byl kdesi zabit, zůstaviv syna nezletilého Václava. Tedy ujaly se správy statku strýně jeho, Anežka a Markéta. Roku 1546 vložily témuž sirotku ve dsky zemské tvrz, dvůr popl. a městečko Střevac, vsi Nadslav, Únětice, Dolany, Chyjice celé, v Bystřici, Ketni, Žitětíně, Žitětínku, Vitiněvsi, Drahorazi c. t. m. [3]) Došed Václav let svých, prodal obojí Žitětín [4]) a některé jiné menší příslušnosti, a oženil se potom s Voršilou z Harasova, jíž r. 1566 na zboží Střevackém 750 kop gr. věnoval. [5]) Týž učinil r. 1572 pořízení o synu svém Petru a manželce Voršile, kteréž odkázal ves Dolany do života, a zemřel roku 1573 dne 30. července.[6]) Roku 1577 došel mladý Petr let svých, ale jsa pán zdraví nečackého, zemřel r. 1580 dne 2. září a pohřben v kostele Nadslavském. Náhrobek jeho se posud tudíž spatřuje. S ním vyhasla tato pošlosť Střevackých.

K odumřelému statku táhli se Jan Straník z Kopidlna na Studenci, jakožto jeden ze Straníkův, Jan Kopidlanský z Kopidlna na Černíně a Vilém Odkolek z Újezdce. Povstaly mezi nimi pře, a každý svoje dokazoval; mezi tím se Straník ochotně s nimi smlouval, ač měl právo nejlepší. Konečně se shodli, jaký díl kterému má náležeti, a i když statek byl Straníkovi přisouzen, prodali jej společně roku 1584 *Burjanovi Trčkovi z Lípy*. [7]) Tento však podržev Střevac jen půl léta, prodal jej potom i s mlýnem pod Střevací, který náležel ke hradu Veliši, *Jiříkovi Pruskovskému z Pruskova* na Starém hradě, JMC. radě, za 9750 kop gr. č. Dlouhou dobu držána potom Střevac od pánův Starohradských a tvrz zdejší byla pořád v dobrém stavu. *Oldřich Desiderius z Pruskova* prodal sice Střevac r. 1607 manželce své *Johance ze Sulevic*, ale roku 1623 přešel od ní týž statek zase v držení *Benigny Kateřiny z Lobkovic*, [8]) která byla paní na Starém hradě. Tvrz udržela se až do doby Šlikovské a teprve potom opuštěna. Statek pak Střevacký v 17. věku oddělen od Staré a přidán k panství Velišskému.



Náhrobek Petra z Kopidlna v kostele Nadslavském z r. 1494.

[1]) DZ. 65. H 15, H 20. Srov. i DZ. 66. E 27 atd.
[2]) Pam. kniha školní v Nadslavi.
[3]) DZ. 250. K 14.
[4]) DZ. 11. K 84.
[5]) DZ. 15. N 20.
[6]) DZ. 17. L 22, 65. H 15, 20. Petr, syn z prvního manželství s Rašínkou (DZ. 63. M 17). Viz i 20. B 3.
[7]) DZ. 66. G 7, 67. D 29, E 2, též 22. K 25—27.
[8]) DZ. 181. H 2 a 141. G 11.

NADSLAV.

Jihozápadně od Veliše jest ves Nadslav. Vyznamenává se starožitným svým kostelem a zvláště malbami na oknech jeho v kůru. Znak Kopidlanských z Kopidlna, kozí hlava, opakuje se tu několikráte v rozmanitém ozdobení a v rozličných barvách. Také něco náhrobků tu jest, zbytek to větší řady, která před 20 lety z veliké části na zmar přišla. Ode vsi k západu na kraji lesa viděti jest doposud místo, kde tvrz vladyk Nadslavských stávala, stojíc na výsadku nevysokém. Před časy prý tu byl příkop, nyní není po něm ani známky.

Známí nám držitelé Nadslavě byli Kopidlanští. Z rodu jich pocházel *Zdeněk z Nadslavě*, který se r. 1365—1378 několikráte připomíná. Roku 1387 byl již mrtev, a za nezletilé sirotky spravoval zboží Nadslavské Bohuněk Puklice z Frydšteina. [1]) Synové jeho dědili po otci Kopidlno i Nadslav. Již n. Zdeněk zřídil při kostele zdejším věčné kaplanství, ale poněvadž z úroků k tomu určených kaplan živ býti nemohl, zase úroky ty odprodal. Tu syn jeho Zdeněk vůli otce svého vykonávaje obnovil kaplanství a nadal je platy v Nadslavi a Bystřici a lánem rolí v Nadslavi. [2]) Za těch dob spustla tvrz zdejší, a ves připojena jest ke zboží Střevackému. Roku 1584 připojena jest k panství Velišskému.

SAMŠINA.

Mezi Jičínem a Sobotkou při silnici leží ves Samšina. Bývalá tvrz, nynější fara, jest stavení obyčejné, jako jiné fary, a na držitele Samšiny upomínají toliko náhrobky v kostele, ale tak zastavené, že nesnadno k nim se přiblížiti. První nám známý majetník Samšiny jest *Jan* či *Ješek ze Samšiny* r. 1359—1361. Pocházel z rodu rozvětveného, který seděl na Nemyčevsi, Chotči, Okrouhlém, Lužanech a Bašnicích. Jako pán podací kostelního v Samšině připomíná se v l. 1368—1375 Jan Sušec ze Samšiny, sotva asi týž, který se nahoře píše, ale snad poručník dětí jeho Jana, Ondřeje a Václava. *Jan Kule ze Samšiny* zavázal se kostelu Mladějovskému za poddané své, kteréž měl v Mladějově, že budou povinné desátky vydávati. S bratrem svým *Ondřejem* darovali r. 1392 plat v Chyjicích kostelu Samšinskému, a třetí bratr *Václav* prodal r. 1402 jisté dědiny farářům v Paké a v Radimi. [3])

[1]) Lib. conf., rel. tab. I. 458.
[2]) Lib. erect. IX. C 4. Jako patron téhož kaplanství připomíná se r. 1414—1419.
[3]) Lib. conf., lib. erect. XII. 22, 108, rel. tab. I. 600.



Snímek starobylého nápisu, vrytého do kamene nad vchodem do kostela Dradského. (Viz str. 265.)

Jakožto držitel Samšiny a části Mladějova vyskytuje se od r. 1403 *Jan Bořička ze Samšiny.* Na zboží Samšinském prodal r. 1410 úrok třem duchovním, na něm zapsal též úrok Ctiborovi, křižovníkovi řádu sv. Jana, a ves Roztěž držel zápisně. [1]) Roku 1419 seděl na Samšině *Hanuš Hunger z Varty* odjinud z *Lysé.* [2]) Po něm držel Samšinu i Katusice r. 1423 *Otík Vrba z Oslovic.* Ten byl přítelem řádů katolických jakož i nástupce jeho *Příbek ze Samšiny*, který r. 1434 ke kostelu zdejšímu katolického kněze podával.[3]) Po všechen ostatní čas až do r. 1505 nemáme zpráv o Samšině. Tu teprve dovídáme se, že *Hanuš ze Samšiny* sám desátý do války proti Šlikům vůz a 4 pěší vypravil. [4]) Od některého z dotčených vladyk pocházeli *Samšinští ze Samšiny*, kteří seděli v 16. věku na Zásadce a Kurovodicích.

Na počátku téhož století drželi Samšinský statek, totiž *Samšinu* tvrz, dvůr popl. a ves celou, Dolejší Samšinu ves celou a dvory kmecí, v Drštěkryjích a Ohařicích dvory kmecí s podacím v Samšině bratří *Mikuláš starší, Vácslav, Zikmund* a *Jindřich Vančurové z Řehnic*, a od nich ji koupil před r. 1534 *Zikmund Seletický ze Smojna.* Vklad dědictví toho se stal poznovu r. 1543, 4. května. [5]) Syn jeho *Jindřich* oženil se s Kateřinou ze Lhoty, jíž r. 1554 na tvrzi Samšině 1000 k. gr. č. věnoval. [6]) Oba manželé pochováni jsou v kostele Samšinském, kdež se před lety zbytky jejich náhrobků spatřovaly. Dědictvím byl ke statku Samšinskému připadl dvůr Všelibský, a dvůr Drštěkryjský tuším tehda znova vystavěn.

Jindřich Seletický ze Smojna prodal vkl. r. 1570 tvrz a dvůr popl. při vsi Samšině, druhý dvůr popl. slove Všeliby a třetí v Drštěkryjích, ves Samšinu hořejší i dolejší s podacím kostelním, Drštěkryje c. t. m., Vohařice ves celou s příslušenstvím *Abrahamu Gerštorfovi z Malšvic* za 5000 k. gr. č. [7]) Nový tento držitel byl ženat s Annou z Lisova, s níž splodil několik synův a dcer. Na Samšině panoval vůbec jen 9 let a posledním pořízením (r. 1578 v pátek po početí P. Marie) svěřil poručenství dětí pozůstalých a statku manželce své Anně a přidal jí k radě některé své přátele. [8]) Zemřel r. 1579 a pochován jest v kostele Samšinském, kdež se náhrobek jeho s nápisem českým spatřuje. Anna, manželka jeho, jej smrtí r. 1584 následovala a tamže odpočívá. Abrahamovi synové *Oldřich, Abraham, Jan* a *Mikuláš* dosáhše plných let uvázali se ve statek otcovský, vládli několik let společně a ještě r. 1589 je všechny jako pány na Samšině titulář připomíná. Po nějakém čase se však rozdělili, při čemž obdržel Oldřich Mačkov, Abraham Samšinu, Jan Drštěkryje a Mikuláš Velké Horky, o čemž bylo r. 1605 přiznání ke dskám podáno. [9]) Abraham seděv tu potom několik let prodal r. 1620 v neděli smrtelnou „tvrz a sídlo Samšin s dvorem při té tvrzi a mlýnem“ *Barboře Berkové ze Šumburka* [10]) za 11.250 k. m., ale že mezi tím vypukly známé nepokoje, protáhlo se kladení zboží toho ve desky zemské až do r. 1638, 4. září. [11]) Mezi tím nacházela se Samšina také v držení knížete *Frydlantského* od r. 1628, ale zaplacena nebyla. [12]) V tehdejších dobách Samšina velice utrpěla vpády Švédův, ani r. 1631—1649 s Hrubé Skály a Grabšteina často k Jičínu a jeho okolí zajížděli. Mnoho stavení panských jest sbořeno neb poroucháno a popluží jsou nanejvýš popleněna.

Statek Samšinský dostal se po několika letech trhem hraběti *Krystyanovi z Valdšteina*, ale že ten ho nemohl zaplatiti, vedeno na statek právo. Roku 1642, 23. září Rafael Mnišovský ze Sebuzína, místokomorník, odhádal ves Samšinu, tvrz od kamene vystavěnou, se všemi světnicemi a světničkami, dosti prostrannou, se vším příslušenstvím *Anně Marii* hraběnce z *Rozdražova*, rozené Berkovně z Dubé na Blatné, jakožto plnomocnici od Barbory Berkové ze Šumburka, mateře své, zřízené. [1]) Potom Anna Marie, sotva toho statku dosáhla, prodala smlouvou r. 1643, 24. července učiněnou tvrz a statek Samšin „velmi zruinirovaný“, dvůr popl., ves „s ovčínem sbořeným, mlýnem do gruntu spáleným“ *Fridrichovi Karlu Hubrykovi z Hennerstorfu* za 6000 k. miš. [2]) Vladyka tento daroval r. 1648 kostelu Samšinskému velký zvon a snažil se spuštěný svůj statek podlé možnosti opravovati. Po jeho smrti r. 1664 zůstali dva synové *Jan Petr* a *Jan Jindřich Hoberkové z Hennerstorfu*, kteří se r. 1666, 18. října k dědictví po otci („skrovné pozůstalosti“) přihlásili; [3]) potom byl samostatným držitelem *Jan Jindřich Hubryk z Hennerstorfu* spolu i pán na Mačkově, jejž stále k Samšině připojil. Obnovil r. 1672 kostel zdejší a s velikou pílí pracoval k tomu, aby poddaní jeho protestantští na víru katolickou obráceni byli. Ženat byl Jan J. s Annou Eliškou z Nynklyn (von Nunckeln), s níž splodil jedinou dceru Annu Kateřinu, jež se později vdala za *Vácslava Rudolfa Mladotu ze Solopisk.* Když otec r. 1678 zemřel, byla dcera ještě nezletilá a z té příčiny máti její poručnicí statku, totiž tvrze Samšiny s příslušenstvím a dvoru Mačkova. [4]) Na vyhledávání téže poručnice jest konečně celý statek r. 1682, 30. června od nařízených k tomu komisařův prodán svrchu psanému Vácslavovi a manželce jeho za 24 fl. rh. [5])

Oba manželé proslavili se dary kostelu zdejšímu učiněnými. Tak na př. založili v kostele nový oltář ke cti Marie početí, a Kateřina darovala témuž chrámu krásné stříbrné ciborium. Mladotě patřil mimo Samšinu r. 1685 dvůr Vršce blíže Kopidlna, kdež se častěji a rád zdržoval; tam se mu též narodily dvě dcery Dorota a Lidmila, jež byly křtěny v Kopidlně. Po Mladotě, jenž zemřel mužských dědicův nepozůstaviv, seděl na Samšině *Jindřich Leveneur* rytíř *von Grünwall*, jenž se vědomostmi svými čestných úřadů domohl. Byl císařův Leopolda a Karla tajnou radou, soudce soudu dvorského a komorního a mimo to statným válečníkem. V l 1683 a 1689 udatně bojoval s Turky, vyznačil se v bitvách u Harkáně, Ostřihomu a Muháče, a přivedl s sebou z bojův těchto tři zajaté Turky na Samšinu, jež r. 1690 odevzdal jezovitům Jičínským, aby je vyučili ve víře křesťanské. Ostatně on i manželka jeho Františka roz. z Frintropu přístupni byli tehdejšímu přezbožnému duchu, a zejména, ana r. 1690 ku porodu pracovala, vyprosili si na Jičínském rektoru ostatky sv. Xaveria, jimiž prý porod šťastně byl uskutečněn a nově narozený syn témuž svatému na počesť Xaverius jmenován. Leveneur zemřel r. 1716, o několik let později než manželka jeho, a oba jsou pohřbeni v kostele zdejším. Ještě před smrtí rytíře Leveneura přešla Samšina r. 1709 koupí na hraběte *Františka Josefa Šlika z Holiče*, který ji připojil k panství svému Jičinoveskému a Velišskému. Když Šlik Samšinu koupil, bylo o duchovní blaho

[1]) Lib. erect. VIII. 38, 95. XIII. a. 185. Viz i Archiv für Geographie, Historie ec. 1817. Wien bei Ant. Strauss, str. 419 atd. [2]) Rel. tab. II. 149. [3]) Lib. conf [4]) Arch. č. VI. 318. [5]) DZ. 4. G 10. [6]) DZ. 11. F 8, reg. 17. F. k. s. D 4. V Mladé Boleslavi a Jičíně mluvíval Jindřich více, než potřeba bylo (Reg. komor. soudu). O Jindřichovi srovnej též knihu Boleslav. pam. r. 1518 a arch. gub. W 116. [7]) DZ. 17. C 29. Tento Abrahám byl syn Mikuláše z Gerštorfu. [8]) DZ. 20. H 16—19. [9]) DZ. 132. M 15. [10]) DZ. 299. L 23. [11]) DZ. 146. G 28. Viz Bílkovy děje konf. 113—114. [12]) Bílek na str. 812.

[1]) DZ. 147. R 5. [2]) DZ. 302. L 23, vkl. r. 1643, 4. srpna. [3]) DZ. 478. B 23. [4]) Zvod povolen mateři r. 1678, 3. prosince (DZ. 116. C 13). [5]) DZ. 396. D 2.

poddaných málo postaráno, neboť tu faráře od časův švédských nebylo. Na vyhledávání Libanského faráře, jenž od r. 1720 kostel zdejší spravoval, založil Šlik r. 1740 novou faru v Samšině a faráři k obydlí tvrz r. 1739 na polo pobořenou odevzdal, po čemž se správce statku čili purkrabí do dvora Drštěkryjského odstěhoval. Od těch dob se fara na místě staré tvrze vynachází. [1])

Asi hodinu cesty k severozápadu od Jičína ční jako poslední výběžek pískových skal táhnoucích se od Jizery na jižní straně údolí Libunského holý vrch, jemuž před lety tři stromy na vrcholu o samotě stojící podobu hory Kalvarie dodávaly, z nichž však jeden již před r. 1857 nešetrně vyvrácen jest. Na vrchu tom stávala tvrz, jejíž známky již zmizely; neboť poněvadž na severní straně zaražen jest lom, všecky zdi základní bývalých stavení rozmetány a vnitřek hory tak vyhlouben, že jen kostra zůstala. Dělníci v tomto lomu pracující našli r. 1852 pečetidlo Alšíka z Lomnice, kteréž se bezpochyby s padajícím rumem sesulo. [2]) O jménu a osudech tvrze této není nic známo.

VŠELIBY.

Dějiny tvrze Všelibské, kteráž bezpochyby již v 15. století stála, jsou velmi chudé a zpráv o nich nehrubě. Z držitelů, kteří na Všelibech v 15. století seděli, jsou nám pouze známi *Mikuláš*, *Heřman* a *Peškovec ze Všelib*, kteří r. 1415 odporovali provolání dědin v Břišťanech, [3]) a s nimi zároveň připomíná se jakási Anna ze Všelib. Na počátku 16. století seděl na zdejší tvrzi *Jindřich Seletický ze Smojna*. Ten nemaje dědicův odkázal statek Všelibský strýci svému *Zikmundovi*, jenž se r. 1525 a kromě toho v tituláři r. 1534 seděním na Všelibech připomíná. [4]) Ten po shoření desk vložil sobě sám r. 1545 v obnovené dsky zemské, že drží Všeliby tvrz se dvorem poplužným, Oharice ves celou, v Hubojedech c. t. m. s mlýnem pod Všeliby. [5]) Po Zikmundovi zdědil Všeliby a spolu také Samšinu *Jindřich Seletický ze Smojna*, syn jeho, jenž oba statky spojil. Tvrz zdejší potom záhy spustla, a již roku 1570 připomíná se v seznamu vsí Samšinských pouze „dvůr poplužný slove Všeliby.“ [6])

DRŠTĚKRYJE.

Také o tvrzi Drštěkryjské, která teprve pozdě povstala, je nám velmi málo známo. [7]) Roku 1549 patřila osada ta již ke statku Samšinskému, připomínají se však tu jen dvory kmecí, r. 1570 zase dvůr v Drštěkryjích, což nás vede k domněnce, jako by tu býval teprve dvůr nedávno před tím vystavěn. Spolu se Samšinou koupil Drštěkryje r. 1570 *Abraham Gerštorf z Malšvic* († r. 1579). Ze synů jeho dostal Jan Drštěkryje za svůj díl. [8])

Jan Gerštorf z Gerštorfu podlé vší pravdě podobnosti vystavěl si při zdejším dvoře novou tvrz, na které za pobytu svého v Čechách zůstával. Někdy však býval mimo zemi, tak na př. sloužil císaři Rudolfovi proti Turkům ve válce, která r. 1590—1606 trvala a již se mnozí čeští páni súčastnili. Po ukončení války vrátil se domů a na památku svého bojování postavil prapor svůj (r. 1607) v kostele Samšinském. Byv potom ještě 10 let na statku svém, zemřel r. 1617 a pohřben jest v kostele Samšinském. [9]) Pozdější držitelé Drštěkryj, bratří *Jan Oldřich* a *Jan Zikmund z Gerštorfu* a *z Malšvic*, byli bezpochyby jeho synové. Zůstavše věrnými rodu Rakouskému podrželi zboží své, než jiný mocný pán je o statek připravil, totiž *Albrecht V. E.*, kníže *Frydlantský*. Vynutil na nich, že mu r. 1628 (vkl. v úterý po sv. Markétě) prodali „tvrz Dyštěkreje s dvorem poplužným,“ dvůr Všelibský se vším příslušenstvím a ves Dyštěkreje za 10.500 k. miš.; [1]) ale z peněz těch jen jistá část jim dána. Přičiněním knížete jest zboží Drštěkryjské r. 1629 z práva zemského propuštěno a ke knížetství Frydlantskému připojeno. Bratří Gerštorfové jsouce ošizeni o statek svůj hlásiti se mohli teprve potom, když byl kníže (r. 1634) v Chebu zavražděn. Ale teprve r. 1660, 1. března vložil císař Leopold „statek Drštěkryje, od Frydlanda koupený, však nezaplacený a manský“ *Janu Kryštofovi*, *Fridrichu Zikmundovi* a *Mikuláši* bratřím *z Gerštorfu* ve dsky zemské k dědičnému a zpupnému jmění. [2]) Ke sklonku téhož století dostaly se Drštěkryje *Leveneurům*, od nichž připojeny k Samšině.



Náhrobek Mikuláše z Čejetic (ze 14. věku) **v Klášteře nad Jizerou.**

HUBOJEDY.

Hubojedy, ves blízko Samšiny, jméno své obdržely po obyvatelích svých, hubojedech. Z vladyk zdejších známi jsou r. 1372 *Janda* a r. 1403 *Procek z Hubojed*, kteří drželi také část Mladějova. Z rodu jich byla snad Bětka Hubojedská, která zemřela r. 1415, zůstavivši dědiny v Zlatém dole a Rokytničce. Později dostali se sem vladyky Sluzští, první, pokud víme (r. 1454), *Václav ze Sluh*, [3]) jehož snad synové byli (r. 1463) *Bohuš* a *Šťastný*, též seděním na Hubojedech. Potomci jeho nazývali se *Hubojedskými* aneb *Cidlinskými ze Sluh*. *Jan* z tohoto rodu pocházející držel Hubojedy okolo r. 1530. V ten čas syn jeho nejstarší Čeněk pro praní časté stal se dobře známým v okolí. Po Janově smrti dostali synové jeho Čeněk a Jindřich za díl svůj

[1]) Srovnej již dotčený Archiv für Geographie atd. a Schallerovu topogr. 71—74. [2]) Program Jičínský r. 1857 na str. 12. beze všeho topografického určení. [3]) DZ. 15. fol. 14. [4]) Reg. kom. soudu modrá půl (3 F.) D 16. [5]) DZ. 250. J 16. [6]) DZ. 17. C 29. [7]) Ze 14. a 15. věku není nic známo. V tituláři r. 1534 vydaném připomíná se konečně *Jindřich Krsovský z Krsovic*, seděním na Drštěkryjích. [8]) DZ. 132. M 15. [9]) Hormayr, Archiv für Geographie oc. r. 1817, 438.

[1]) DZ. 143. C 3. Bílek, děje konf. 809. [2]) DZ. 152. T. 11. [3]) Lib. conf. DD. 15. f. 57, 16. f. 9, acta administrat. C 4.

Mačkov; třetí syn tuším byl *Adam*, jenž r. 1569 od statku Hubojedského ves Plchov odprodal. Roku 1571 zemřel, zůstaviv syna nezletilého *Adama.* [1]) Nedlouho potom koupil tvrz, dvůr a ves Hubojedy od dotčeného Adama *Václav z Valdšteina* na Lomnici a vloženy mu r. 1574 ve dsky zemské. [2]) Při panství Lomnickém zůstaly Hubojedy až do r. 1634 a tvrz zdejší pořád udržována v dobrém stavu. Po smrti knížete Frydlantského dány jsou Hubojedy *koleji jezovitské* v Jičíně. [3]) Nějaký čas potom byly statkem samostatným a přikoupeny r. 1688 k Drštěkryjům. [4])

MAČKOV.

Tvrz a dávné sídlo šlechtické bývalo v Mačkově (blízko Samšiny). *Pašek z Mačkova* připomíná se r. 1396. [5]) Po něm patřil Mačkov Labounským, a to *Janu Vidoltovi* a *Fryckovi.*[6]) Onen přestěhoval se do Prahy, kdež se stal sousedem a r. 1408 oltář v kostele Matky boží před Týnem založil. [7]) Později držel celou ves známý *M. Zdeněk z Labouně*, po němž provolána r. 1437 jako odúmrť královská. Tehda seděl tu *Jakub Škodka z Mačkova*, jenž si vyprosil roku 1454 odúmrť po Vácslavu Držťkovi ze Zlivě, držiteli nějakých úroků v Mačkově. [8]) Kdysi před rokem 1543 prodali *Čeněk* a *Jindřich* bratří *Hubojedští ze Sluh* mateři své *Anně z Chlumku* († r. 1548) tvrz, dvůr a ves Mačkov. [9]) Anna zapsala dotčený statek dcerám svým Johance a Dorotě (r. 1543), z nichž onano vdavši se za vladyku Slacha, statku Mačkovského (r. 1566) *Jiříku Gryslovi z Gryslu* postoupila. [10]) Tento přikoupil roku 1569 ves Plhov [11]) a věnoval manželce své Anně z Maxen 200 kop na statku Mačkovském. Zůstavil syny *Jindřicha* a *Kryštofa*, z nichž onen byl ženat s Johankou ze Smojna a po její smrti po druhé s Annou z Tučap, s kterouž r. 1582 veselí svatební slavil. [12]) Podlé tituláře r. 1589 vydaného seděl na Mačkově *Jan Bílský z Kařišova* a potom se dostal ke statku Samšinskému.



Náhrobek Jiříka Labouňského z Labouně v Klášteře nad Jizerou.

Když se bratří Gerštorfové o statek tento dělili, dostal se Mačkov *Oldřichovi z Gerštorfu.* Týž byl pán svého času znamenitý, cís. Rudolfa II. rada a prokurátor v Čechách (r. 1603—1605). Podporovav vědy, jež velice miloval, vděčnou památku v dějinách literatury si zůstavil. Vedlé jiných připsal mu učený Michael Smiřický z Radostic roku 1609 dílo své: »Akcí a rozepře mezi filosofem, v lékařství doktorem a prokuratorem atd.,« témuž Oldřichovi také Bohuslav Jičínský r. 1612 svá programata academiae Pragensis věnoval. Že požíval tehda vážnosti, i odtud viděti lze, že se nacházel r. 1617 mezi místodržícími Českými, císařem Matyášem zvolenými. Roku 1616 koupil Osov, jenž byl až do pádu jeho (r. 1621) stálým jeho sídlem.

Podlé sbírek sněmovních r. 1615 seděl na Mačkově *Hynek Kozlovský z Kozlova*, kterýž byl před tím (r. 1614) úředníkem na Trčkovském panství Veliši. Přidal se také ke stavům odbojným v l. 1618—1620, ale jest potom císařem »oučastenství rebelského« osvobozen. Pro veliké jeho dluhy se po smrti jeho statek zdržeti nemohl, a tudiž prodala manželka jeho *Kateřina Elpognerová*, rozená *Hubrykovna z Henerštorfu*, r. 1628 v sobotu po Všech svatých *tvrz Mačkov*, dvůr popl. ves, vsi Plhov a Dražov *Albrechtovi* knížeti *Frydlantskému* za 6000 kop míš. [1]) Kníže chtěl tehda založiti v Jičíně proboštství a nadal je statkem Mačkovským jakož i vsí Střelcem. Ale smrtí jeho úmysl ten zmařen, a Mačkov se dostal r. 1636 s panstvím Velišským *Jindřichu Šlikovi z Holiče*. Za doby této spustla tvrz tak, že jí žádná z listin potomních dob nepřipomíná.[2]) Jindřichův syn *František Ernest* postoupil Mačkova *Kašparu Hubrykovi z Henerštorfu* a obdržel směnou zaň svobodné dvory v Horním a Dolním Lochově. Po řečeném Kašparovi, jenž byl roku 1629 v jezovitské koleji Jičínské študoval, zdědil Mačkov *Jan Jindřich Hubryk* a připojil jej ke statku Samšinskému. Později zase se stal statkem samostatným a teprve roku 1692 přikoupen jest opět k Samšině od Františka Antonína hraběte z Halveilu skrze Jindřicha Leveneura. [3])

MILIČEVES.

Jihovýchodně od Jičína jest ves Milčoves, ve starší době řečená Milčeves (t. j. Milkova ves), po níž se již r. 1325 vladyky *Beneč* a *Kunrát* jmenovali. [4]) Nějaké zboží tu ve vsi spadlo po smrti Pešíka Kedrutky na krále (r. 1383) a darováno Petrovi ze Semína. [5]) Jiný zeman *Jan* zemřel před r. 1393; zboží po něm drželi bratří *Petr* a *Michal.* [6]) Vladyka *Mareš z Žernového*, sed. na Miličevsi, daroval r. 1394 ke kostelu v Ohnišťanech úrok na jednom kmeti v Miličevsi. [7]) Snad patřil Mareš k rodu pánův z Ryzemburka, neboť *Jan z Ryzemburka* a *z Milčevsi*

[1]) Reg. 5. F. hejtm. I. D 4, E 6, DZ. 59. E 25, DZm. 165. [2]) DZ. 18. G 27. [3]) Bílek, Děje konf. [4]) DZ. 399. Q. 9. [5]) Lib. erect. XIII a. f. 58. Čeněk z Mačkova stal se farářem r. 1372 v Mladějově a r. 1403 v Radimi. [6]) Tamže VII. 79. k. r. 1406. [7]) Tamže IX. A 5. [8]) DD. 15. f. 76. a 16. f. 67. [9]) DZ 4. F. 17. [10]) DZm. 226. F. 19. a 88. A 23. [11]) DZ. 59. E 25. [12]) DZ. 16. L 17, 89. A 24, reg. 32 F. k. s. E 6.

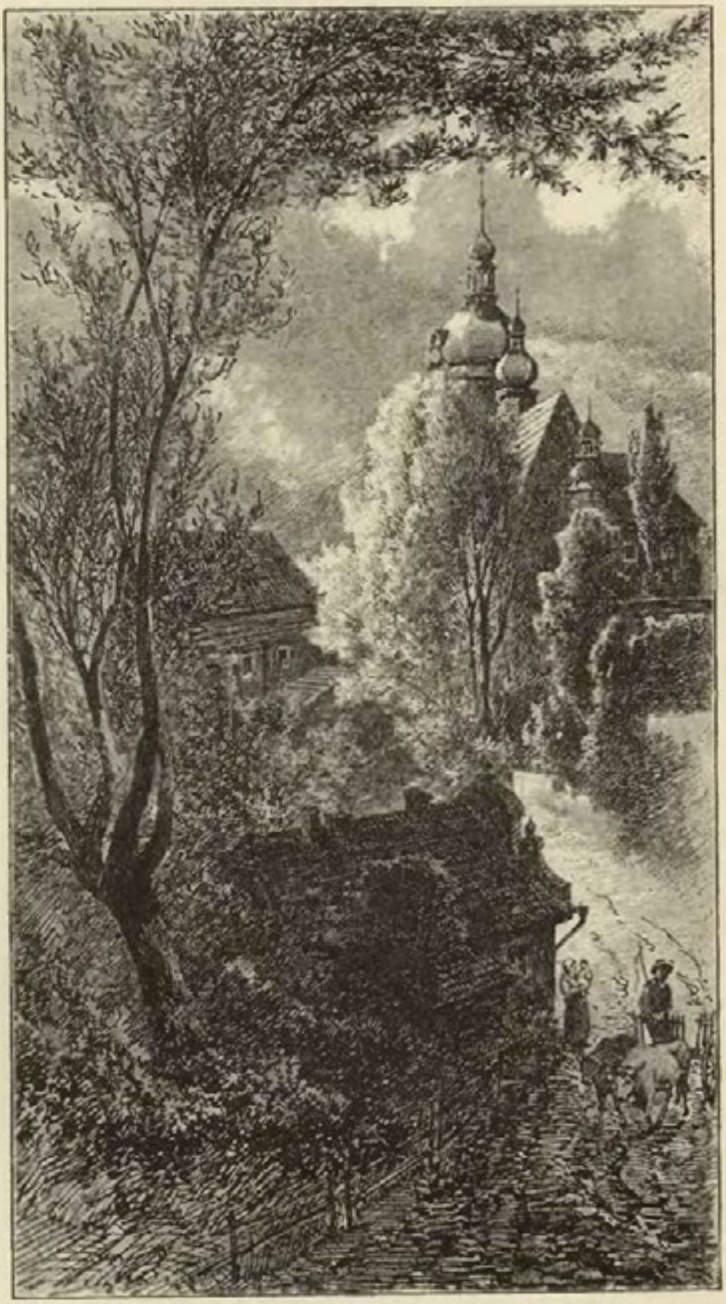
[1]) DZ. 143. D 22. [2]) V listině trhové Samšinska r. 1682, 30. června připomíná se pouze dvůr Mačkov. [3]) DZ. 401. N 5. [4]) Tab. vet. 384. [5]) DD. 13. f. 3. [6]) DD. 13. f. 21. [7]) Lib. erect. XIII. a 47.

připomíná se r. 1419.[1]) Později seděl na tvrzi a jednom dvoře *Ruděš* a držel k tomu plat v Hradišťku a Borek pod Troskami.[2]) Když před r. 1455 zemřel, vyprosil si nápad po něm *Smil ze Žlunic.*[3]) Roku 1507 vyskytuje se *Jan Litoborský z Chlumu* jako pán na Milčevsi,[4]) kterýž ji prodal roku 1522 *Otmdrovi staršímu z Holohlav.*[5]) Ke statku tomu patřily tvrz, dvůr a ves Milčeves a část vsi Jičiněvsi a na místě summy trhové postoupen Janovi statek Jeřický.[6])

Otmar zůstavil z manželství svého s Johankou Cidlinskou ze Sluh několik dcer a syna *Vilémа,* jemuž umíraje statek svůj všechen odkázal.[7]) Tento došed let svých ujal Milčeves, ale zemřel již r. 1556, učiniv poručnicí mateř svou Johanku. Tomu místa dáti nechtěly sestry jeho Anéžka a Mandaléna. Nachází se pak, že dotčené dvě sestry (onano Karlíkova, tato Sadovská) a s nimi strýně jich Anna a Kateřina (tuším dcery Vilémovy) prodaly roku 1557 tvrz dvůr a ves Milčeves, vsi Žeretice, Hradišťko horní a dolní *Mikuláši Bořkovi z Dohalic.*[8]) Tento žil ještě r. 1575, ale Milčeves držel ještě za živobytí jeho syn *Jan.*[9]) Po smrti Janově († r. 1590), jenž byl spolu pánem na Veselí, Dohalicích a jiných statcích, dostal na svůj díl Milčeves s Vrbicí a Dobřičany *Bořek mladší,* syn jeho,[10]) později Bořek starší řečený. Týž odsouzen jest pro účastenství své v rebelii (roku 1623) třetiny statku svého, kterýž ihned potom prodán *Albrechtovi z Valdšteina*[11]) a připojen ke knížetství Frydlantskému. Kníže založil potom (r. 1624) v Jičíně *kolej jezovitskou,* kterou obdařil statkem Milčevským a jinými ještě vesnicemi.[12]) Za následujících bouří válečných navrátil se Dohalský do Čech, odkudž se byl pro náboženství vystěhoval, také r. 1639 nějaký Dohalský, když vpadli Švédové do Čech, Milčevsi mocně se ujal a ji některý čas držel.[13]) V držení Milčevsi zůstali jezovité až do zrušení řádu svého. Z tvrze povstal nynější zámek.

NEMYČEVES.

Nedaleko Milčevsi jest ves Nemyčeves, jinak Nemojčeves (t. j. Nemojkova ves). Z vladyk vesnice této připomíná se *Sypa z Nemyčevsi* již r. 1340.[14]) Roku 1359 připomínají se jako páni vesnice Vácslav, farář u sv. Jiljí v Praze, Jindřich z Vitiněvsi, Damek, Jindřich a Hereš z Nemyčevsi.[15]) Od té doby lze shledati po pamětech, že byla vesnice rozdělena mezi několik držitelů.[16]) Část vsi, na které byla tvrz, dostala se v držení schudlé



Kostel v Branné.

větve pánův z *Vlašimě.* *Čeč z Nemyčevsi,* z rodu jich pocházející, připomíná se r. 1376 ve starých knihách Jičínských. Syny jeho byli *M. Petr, Čeč* a *Ješek.* Dcera Anna vdána byla za Mikše Kokotu

---

[1]) Arch. č. III. 493. [2]) Na jiném dvoře, k němuž patřila ves Kozakov, seděli Jan z Visemburka a Kateřina ze Žlunic, manželka jeho. Dvůr ten spustl již tehda (DD. 16. f. 10). [3]) DD. 16. f. 10. [4]) Arch. gub. DZ. 6. C 16. [5]) DZ. 44. D 14. [6]) DZ. 5 H 6. [7]) DZ. 2. K 7. Johanka vdala se po jeho smrti za Hynka Zilvára, ale byla již r. 1541 vdovou (Reg. k. s.). [8]) DZ. 12. D 19. K 33. [9]) DZ. 62. D 28. [10]) DZm. 48. O 11. O 15. DZ. 135. Q 17, 138. D 11. [11]) Bílek, děje konf. 79. [12]) Viz Dobner. mon. I. 354. Bílkovy děje konf. 800. [13]) Jahrb der Monatschr. des. böhm. Museums r. 1829, April 353. [14]) Geschichtsquellen der Gr. Glatz I. 73. Balbini Vita Arnesti 75 (r. 1340 podlé našeho, r. 1341 podlé tehdejšího počtu). [15]) Lib. conf. [16]) Měli tu části Mikeš z Úlibic r. 1407 až r. 1413 (část patřila i později k Úlibicům), Vácslav z Nemyčevsi r. 1395 a 1397 a syn jeho Martin *Svině* (r. 1407 atd.), jenž si oblíbil stav duchovní, Petr Kluch z Chotče (r. 1407, † j. 1414), Hynek, kněz († c. 1414), Pavel z Jičína (r. 1414 atd.). Jan z Nemyčevsi připomíná se r. 1365 jako spolupatron na Vidonicích.

ze Slemene. Synové rozděleni byli tak, že měl Čéč tvrz a dvůr v Nemyčevsi, Petr část Nemyčevsi a Vitiněvsi a vsi Zdonice a Novou Lhotku, a Jan neznámý díl, ale nápadními smlouvami r. 1392 a 1411 učiněnými zapsali sobě všechny statky, tak že zůstaly všechny Janovi, jenž bratry své přetrval. [1]) Když tedy po smrti Petrově a Čéčově na jich statky saženo právem odúmrtním (r. 1411), učinili proti tomu Eliška, máti Petrova a Jan odpor takový, že jim dáno za právo. [2]) Jan se připomíná naposled r. 1415 s *Beneškem*, synem svým. [3])

Od r. 1445 připomíná se několikráte *Petr z Nemyčevsi* (tuším odjinud *z Tuří* řečený), který byl potomkem svrchupsaných vladyk a snad Benešovým synem. [4]) Pokud víme, seděl ještě r. 1455 a 1463



Starý náhrobek ze 17. věku v kostele Klášterském.

v Nemyčevsi na dvoru poplužném, kdežto ostatek vsi rozličným zemanům náležel. O potomcích jeho mluveno již na str 78. Roku 1533 [5]) patřila ves celá k panství Velišskému.

POPOVICE.

Severně od Milčevsi, něco přes hodinu cesty daleko, leží ves Popovice. Jednu její část držel r. 1387 *Mareš Kule z Popovic*, vladyka velmi nábožný, jenž dal r. 1395 úrok ze vsi Lhoty hrnčířské ke zřízení nového kaplanství v Nemojčevsi. [6]) Zemřel před r. 1405. Bratr jeho Beneš byl v Nemojčevsi kaplanem ještě r. 1415; r. 1405 koupil plat ve Vrbici. [1]) Na druhé části seděl již r. 1378 *Jan Kule z Popovic*, který nechtěl dávati r. 1381 desátky ke kostelu a k faře v Nemojčevsi, ale potom ustoupiv nutnosti, přece se podvolil. Po smrti Maršově zdědil statek jeho a též podačné právo nad kaplanstvím řečeným, a dal se s farářem Nemojčevským do pře o dávání desátkův; ale před jich ukončením prodal Popovice *Příbkovi ze Smrkovic*, ale zadržené desátky obilné a v penězích přece musil r. 1407 zaplatiti. [2])

Po celé 15. století nemáme pamětí o Popovicích. Po své tetě zdědil tvrz, dvůr a ves Popovice *Jindřich Kamenický z Vitiněvsi*, který asi r. 1543 zemřel. Synové jeho *Jan*, *Burjan*, *Adam* a *Jiřík* drželi Popovice ještě r. 1552 společně, později jen první a poslední, neboť Adam se usadil na Lužanech a Burjan zemřel snad. [3]) Jan věnoval ještě r. 1592 manželce své Martě z Nové vsi na zboží Popovském a zemřel několik let potom. Pro závady na témže statku prodali komisaři od soudu zemského zřízení (r. 1602, 22. května) »tvrz starou Popovice« s příslušenstvím *Zikmundovi Kamenickému z Vitiněvsi* za 67.000 kop míš. [4]) Po smrti tohoto spadl statek na bratry jeho *Jiříka* a *Zdeňka*, avšak tito nemohouce statku pro dluhy zdržeti, prodali r. 1613 dne 25. června polovici zboží Popovského a lesu Lipce *Markvartovi Stranovskému ze Svojovic*, a druhé polovice postoupili *Zdislavovi Dobřenskému z Dobřenic*. [5]) Zdislav seděl ještě r. 1618 »na tvrzi staré Popovicích.« [6])

Zdá se, že od těch dob zůstaly Popovice rozděleny. Jedna polovice zajisté dostala se ke knížetství Frydlantskému a dána r. 1524 *jezovitům Jičínským* [7]) i s Milčevsí, druhá zůstala statkem samostatným ještě nějaký čas. [8])

CIDLINA.

Tvrz ve vsi Cidlině (přes 3 hodiny severně od Milčevsi) již dávno z povrchu zemského zmizela. *Havel z Cidliny* († j. r. 1322) vykonal loupež na zboží Údrnickém, kterouž k sobě přijal *Hynek z Cidliny*. Vácslav *z Branné*, odjinud *z Cidliny*, připomíná se r. 1363. [9]) Po smrti *Ješka*, řečeného *Blížek*, daroval *Hašek Cidlina z Cidliny* (r 1394, 27 září) dvě kopy Janušovi, převoru kláštera Turnovského, aby tudíž dvě zádušní mše za veškerý rod Cidlinských, zvláště však za Ješka a Haška slouženy byly. Roku 1398 učinil nadání kostelu Železnickému na záduší Běty, mateře své, a Jana, bratra svého. A r. 1408 vykonal týž Hašek neb Havel poručenství Lidy, vdovy Markvartovy z Lysic, jenž část Cidliny držel, zapsav úroky kostelům v Železnici, Končicích a Žiželicích. [10]) *Petr z Cidliny* žil v prostřed 15. věku [11])

Ve druhé polovici 15. věku nabyli Cidliny vladykové ze Sluh. *Jan Šťastný ze Sluh a v Cidlině* připomíná se v rozličných pamětech r. 1493 a 1519. [12]) *Bušek Cidlinský ze Sluh* pojal za manželku Barboru, dceru nejv. sudí, Jindřicha Berky z Dubé, jíž r. 1515 na

[1]) Rel. tab I. 567, 575, lib. conf. arch. Třeboň. Čéč z Vlašimě připomíná se r. 1403 (Arch. č. VI. 6.). Jan z Vlašimě a z Nemyčevsi připomíná se jako spoludržitel Nemyčevsi r. 1407. (Lib. erect. VIII. f. 2, 9) [2]) DD. 15. f. 3—4. [3]) Arch. bibl. Praž. Pánem podacím byl roku 1417 Hanuš Hunger z Lysé. (Lib. conf.) [4]) Arch. č. III. 532. Paproc. o st. ryt. 285, rel. tab. II. 247, 283. [5]) DD. 16. f. 24. [6]) Lib. erect. IV. f. 87, V. f. 108. XII. f. 23.

[1]) Lib. erect. XI. M 7. [2]) Lib. erect. VIII. f. 1, XII. f. 100, acta jud. r. 1378, 21. Septb. a r. 1381, 19. Mart, lib. conf. VI. B 11, E 16. Jan seděl potom na Chotči. Roku 1408 připomíná se Martin ze Sobčic, odjinud z Popovic (lib erect. VIII. f 33.). [3]) Arch. Bolesl. r. 1537, titul. r. 1534, DZ. 250 M 25. Por. Slov. Náuč. »Kamenický.« [4]) DZ. 26. F 17, 176, J 15. [5]) DZ. 187. G 18. DZm. 237. H 5. [6]) DZ. 95. M 23. [7]) Dobner. Mon I. 354.

[8]) Druhé polovice dosáhl *Jindřich Kamenický z Vitiněvsi*, po němž ji zdědila starší jeho dcera *Anna Kateřina Haugvicova*. Od té koupil Popovice a dvůr v Robousích *Hanuš Pavel Kanrand*, hejtman vojenský, za 2000 fl. rh. (DZ. 318. T 22.) Když tento r. 1657 zemřel, zůstaly po něm dítky Jindřich, Vácslav, Rudolf, Maximilian, Anna a Markéta (DZ. 113. L 18). Vácslav dosáhl let svých r. 1665 (DZ. 318. J 3), ale nemohl statek pro dluhy zdržeti; koupil jej r. 1669 dne 20. prosince P. Vácslav Malinský, rektor *koleje Jičínské*, za 6000 fl. Ke statku patřily dvůr a sídlo, »kde jest pro pána a držitele statku bydlení« (DZ. 318. J 3.).

[9]) Tab. vetust. n. 343, arch Vratislav. [10]) Lib. erect. V. f. 1, VIII, f 105, Balbin, lib. er. VIII. C 10, L 1. Viz i Acta jud. 1408, 8. Junii. [11]) Arch. gub. [12]) Paprocký o st. pan. 89. 356, arch. č. VI. 318, reg. k. s. Z rodu prvních Cidlinských seděl roku 1474 Jan z Cidliny v Doubravici (arch. kapitul.).

tvrzi, dvoru a vsi Cidliné a vsi Březce věnoval.[1]) Zemřel r. 1542 a Barbora r. 1551 dne 2. května; oba pohřbeni v kostele Železnickém. Buškův syn *Zbyněk* († 1559, 4. Maj.) držel Výkleky i Cidlinu a ženat byl s Kateřinou, dcerou Jiříkovou z Valdšteina, kteráž zemřela r. 1560 dne 7. dubna. Pochováni také v Železnici. Dcera jejich Aléna († 1575) vdala se za Jindřicha Kapouna ze Svojkova.[2]) Cidlinu držel potom *Jan Cidlinský ze Sluh*, kterémuž povolila strýně jeho Mandaléna r. 1579 dne 20. června, aby o tvrzi Cidlině říditi mohl, jestliže by ji zřídil poručnicí, aby Cidliny do smrti své užívala. Týž Jan Cidlinský prodal r. 1600 dne 28. září tvrz Cidlinu se dvorem při ní, ves s mlýnem, ves Hořejší Zámezí s mlýnem, Březku s mlýnem, Peklo se 4 mlýny a pilou, horu nad Cidlinou a j. *obci města Jičína* za 5000 k. gr. č. a 15 fl. uh.[3]) Kníže Frydlantský odňal Cidlinu Jičínským a přivtělil ji k Milčevsi. Domům č. 1, 21 a 28 v Cidlině říká se dosud »ve tvrzi.«

Vývod Cidlinských ze Sluh.

Jan Šťastný 1505—1519 ? ψ Božena z Kopidlna?

Jan Hubojedský 1519 † j. 1543
ψ Anna z Chlumku † j. 1548

Bušek 1547 | Čeněk 1532—1547 | Jindřich 1543, 1547 | Johanka ψ Slach | Dorota | Mandaléna | Kateřina

Adam Hubojedský † 1571

Adam 1574

Bušek Cidlinský 1515 † 1542
ψ Barbora Berk. z Dubé † 1551, 2. Maj.

Zbyněk † 1559, 4. Maj.
ψ Kateřina z Valdšteina † 1560, 7. April.

Jan 1579 † 1601
ψ Johanka z Dobřenic

Aléna † 1575
ψ Jindřich Kapoun ze Svojkova

Mandaléna † j. 1601
ψ Jindřich Materna z Květnice

DOUBRAVICE.

Severozápadně od Železnice jest ves Doubravice, v níž tvrz a dva dvory poplužné bývaly. *Ješek z Doubravice* připomíná se r. 1394 jako svědek v nadání souseda svého, Haška Cidlinského. Na počátku 15. věku seděli tu *Dobeš* a *Čeněk*, *Janek*, *Kryštof* a *Jarek z Doubravice*, z nichž někteří jen tvrz, ostatní druhý dvorec drželi. Od Dobše koupil část jeho *Petr z Varobyle*, totiž část tvrze, dvoru poplužného a dvorů kmecích a díl vsi Zámezí. Na tom zapsal r. 1413 ostatním Doubravským 40 kop a r. 1414 mateři své Zdeně 60 kop. Této byl již r. 1412 dvůr svůj Varobyli postoupil. Když Petr r. 1415 zemřel, saženo na dědictví jeho právem odúmrtním, ale Zdeně a Doubravským to nic neublížilo.[4]) Roku 1433 žil *Hašek z Doubravice*,[5]) a nějaký rok po tom seděl tu *Petr Zilvár z Vlčic*. Roku 1474 měl tu nějaký dvorec *Jan z Cidliny*.[6]) Ke sklonku téhož věku koupil zboží Doubravské *Vilém Jiskra z Petropimě*. Syn jeho *Jan* prodal r. 1499 Doubravici tvrz s dvěma dvory, Doubravičky ves z části osedlou a z části pustou a ves Zámezí *Mikuláši staršímu* a *Mikuláši mladšímu Trčkům z Lípy*.[7]) Od těch dob patřila Doubravice k panství Velišskému, od něhož přidána v 17. věku k panství Milčovskému.

[1]) DZ. 1. E 25. Buškův bratr Jan držel Běruničky r. 1528 (DZ. 2. D 16).

[2]) Janderovy pam. Hořické V. r. 1724—1728. Stará tabule vývodu Cidlinských shořela r. 1612 na Výklekách.

[3]) DZ. 64. G 6, 176. E 30, 131. G 14. Srov. i Lumír r. 1851 na str. 667. S příspěvky p. J. Teige.

[4]) Lib. erect. VIII. f. 105, DD. 15. f. 25—26, 62.

[5]) Arch. č. III. 508. Pochybno, zdali sem patří Janek z D., jenž byl r. 1448 při dobytí Prahy. (Čas. mus. r. 1827 III. 82.)

[6]) Arch. gub. a kapitul.

[7]) Rel. tab. II. 507.

TUŘÍ TVRZ.

Podlé názvu svého patří Tuří (sv. od Milčevsi) k osadám starožitným; bývala tu již ode dávna tvrz, na níž seděli r. 1384 *Martin* a *Mikuláš*, bratří, s mateří a třetím bratrem.[1]) *Matěj*, syn *Peškův z Tuří*, založil roku 1406 oltář Těla páně, jejž nadal platy v Tuří a Hrnčířově Lhotě; r. 1408 přidal k tomu ještě některé platy. Žil ještě r. 1415.[2]) *Petr z Tuří*, erbu orlice, koupil r. 1437 platy ve vsi Sukoradech a držel r. 1450 s jednotou Poděbradskou.[3]) Později seděli tu vladyky *Turští z Dřevenice*. Eliška, manželka jednoho z nich (r. 1472), držela domek v Jičíně; zde měli také dědiny šosovní *Beneš* (r. 1505 a 1512), syn jeho *Jan mladší* (r. 1520) a strýc jich *Jan starší Turský z Dřevenice*, kterýž se v letech 1512—1520 připomíná.[4]) Asi tehda získal tvrz Tuří, k níž patřily vsi Robousy a Hubalov, *Jan Litoborský ze Chlumu*, ale prodal ji zase (před r. 1529) panu *Jindřichu Berkovi z Dubé*,



Náhrobek opata Hradištského Pavla v Klášteře nad Jizerou.

jenž držel Dřevenici, za 250 kop.[5]) Za těch dob spustla tvrz Turská. Synové Jindřichovi *Zbyněk*, *Zdislav*, *Zdeněk*, *Ondřej* a *Václav* prodali r. 1541 tvrz pustou Tuří se dvorem a vsí, vsi Hubalov a Lhotu Kacákovu *Albrechtovi mladšímu z Valdšteina* za 3500 k.[6]) Avšak nový pán zemřel před r. 1545, zůstaviv sirotky nezletilé, jichž poručníkem byl Jan z Valdšteina. Když Albrechtův syn *Jan mladší* let svých došel, prodal r. 1567 dne 10. března tvrz obnovenou Tuří s příslušenstvím svrchu dotčeným šmahem za 10.000 k. míš. *Václavovi z Valdšteina* na Lomnici.[7]) Při panství Lomnickém zůstalo zboží Turské až do dob knížete Frydlantského. Od knížete dostalo se bezpochyby jako manství *Petru Vokovi ze Žerotína*, který je prodal r. 1635 *jezovitům Jičínským*.[8])

[1]) Kniha I. Jičín f. 139. b. [2]) Lib. erect. VII. f. 71, XIII. a f. 162, lib. conf. VII. E 10. [3]) Rel. tab. II. 186, arch. Třeboň. [4]) Archiv č. VI. 318. Kniha III. Jičínská f. 50, 207, 213, 234. Roku 1532 prodala dům Markéta z Dřevenice, vdova Lapáčková ze Sukorad (f. 281.) [5]) DZ. 7. E 16. DD. 62. str. 817, reg. 5. F. k. s. A g. [6]) DZ. 1. C 17. [7]) DZ. 2. C 14, 58. F 5 a 16. A 26. [8]) Sommer, Bid. Kr. 103.

LHOTA TURSKÁ.

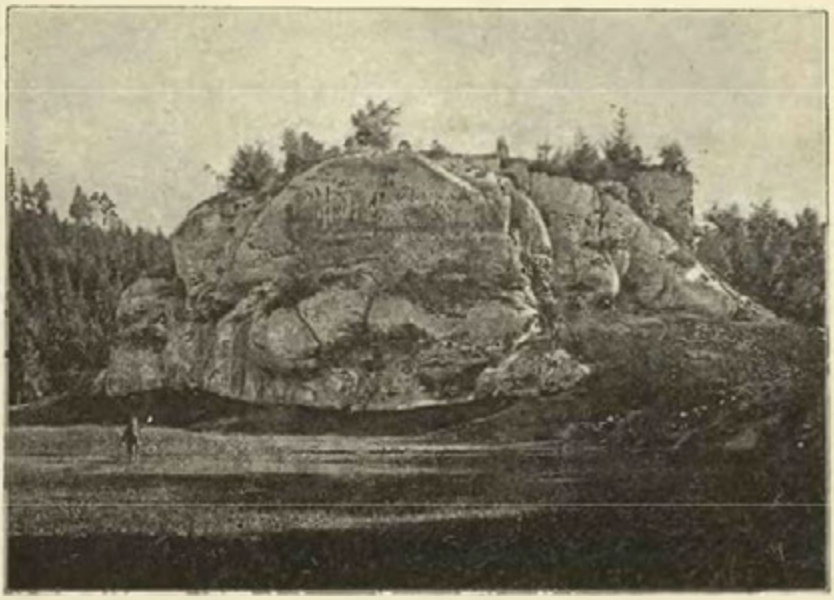
Ve vsi Lhotě Turské, jinak Butovsi (sv. od Milčevsi), za starších dob tvrze nebylo.[1]) Teprve když někdy na konci 16. věku dvůr Lhotský nějaký Mikuláš Buta, člověk robotný, držel, postavena tu tvrz. Jan Rudolf Trčka z Lípy ujal později tento dvůr, ale prodal jej roku 1604 dne 13. prosince i s pazdernou, lukou Butovskou pod Milicovsi, lesem Butovským *Elišce Valdšteinské z Martinic* na Lomnici a Tuří za 4500 k. míš.[1]) Od té doby říkalo se dvoru také Butovsko. Roku 1614 dne 27. ledna koupil Albrecht Václav Smiřický pro nezletilé své strýce *Jindřicha Jiříka* a *Albrechta Jana ze Smiřic* od *Maří Slavatové z Valdšteina*, dcery Eliščiny, tvrz Lhotu Turskou a připojil ji k panství Kumburskému.[2]) Kníže Frydlantský obrátil »Butoves« (tak poprvé) statek s lesy, rybníkem, lukami, pastvami a jedním domkem (r. 1624) k nadání *koleje Jičínské*, a tak připojena osada tato k panství Milčevskému.[3]) Rozprodáním dvora vznikla nynější ves, jejíž jméno původní již dávno zapomenuto.

[1]) Roku 1479 prodal Bernart z Konecchlumí jeden dvůr kmecí ve Lhotě nad Kováčem s dědinami a rybníky Petrovi z Nemyčevsi (Rel. tab. II. 379.). Roku 1533 uvodí se Lhota Turská poprvé tak jmenována mezi příslušnostmi hradu Veliše (DZ. 42. G 6.). Zdá se, že tu původně bylo jen několik živností selských, kteréž později na jeden dvůr svedeny.

[1]) DZ. 178. Q. 3.

[2]) DZ. 137. L 7 a 188. L 28. Ke tvrzi patřil dvůr poplužný a jeden dvůr kmecí. Srov. děje Lomnice na str. 227.

[3]) Dobner, Mon. I. 354.



Pařez od severní strany.

CHLUMEC HRAD.

1. Popis a dějiny.[1])

Nad dolní Cidlinou jest rovina jako stůl po celé léto zelená, místy i hustým křovím porostlá; málokde vypíná se návrší, kteréž se lazy svými na širokém a dlouhém dnu rozkládá. Takové návrší jest místo, na kterém stojí při městě Chlumci nad Cidlinou kostel sv. Trojice (původně farní kostel Chlumecký), a nad tím zámek Koruna, r. 1727 postavený. Ač zámek založením svým jest nový, stojí přece na místě od pradávna osazeném a obydleném, což jinak býti nemůže, poněvadž nynější Chlumec nestojí na žádném chlumci, nýbrž na holé rovině, a název jeho by žádného smyslu neměl. I lze za to míti, že první osadníci této krajiny vyhledali si toto vyvýšené místo nad luhy vynikající a jimi na všech stranách obtočené, a že odtud prastará osada Chlumecká přeložena byla na rovinu, aby obyvatelé dleli blízko hradu středověkého, kterýžto založen byl mezi močály. Na jižní straně nynějšího města spatřuje se místo jeho a nepatrné zbytky bývalých stavení.

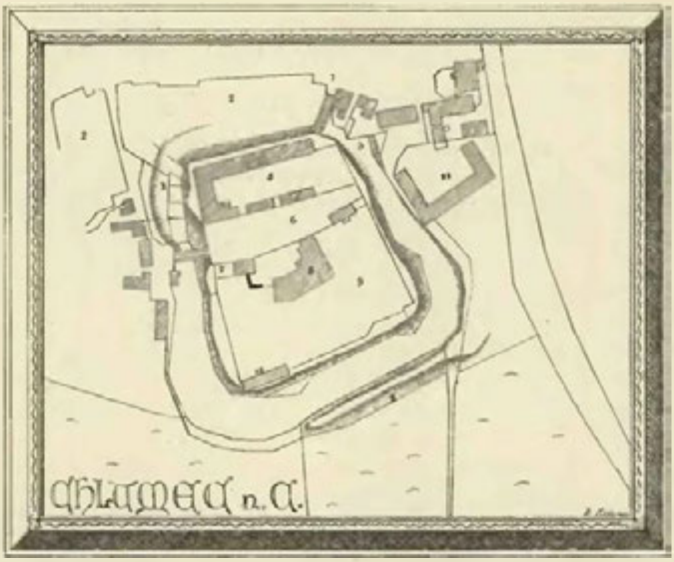
Hrad Chlumecký založen byl do čtverhranu, jehož rohy byly zaokrouhleny. Obehnán byl *příkopem* na některých místech velmi širokým, po stranách vyzděným a na dně vydlážděným; z řeky Cidliny mohl se podlé potřeby vodou nadýmati, a suchý, jak se zdá, nebyl nikdy. Čas od času naneslo se do něho bahno a nastala potřeba jej vyčistiti. Nyní se tu též drahně bahna naneslo, mezi nímž voda stojí a vysoké husté rákosí vyplňuje tuto bařinu na jihozápadní, jižní a východní straně. Na severní straně, kde se příkopy domů městských dotýkaly, zavezeny a srovnány jsou teprve za naší paměti; neb před několika lety ještě tu byl bahnitý příkop. Na ten čas jest tu několik zahrádek. Přes příkopy chodí se na hradiště po dvou dřevěných mostcích, jednom na západní, druhém na severovýchodní straně. Na jihovýchodní straně příkopu zbyl ještě znamenitý kus náspu, který snad celý hrad zavíral.

Hradiště neb prostora mezi příkopy jest tak veliká, že proto hrad Chlumecký k nejrozsáhlejším v Čechách počítáme. Není pochyby, že tu stávalo mimo vlastní hrad čili obydlí páně také předhradí se všemi staveními ke dvoru poplužnému náležitými a ještě asi zbývalo dosti prázdného prostranství. Na ten čas nacházejí se na severní třetině hradiště stání pro jízdné koně zdejší vojenské posádky. Stavení toto vyzdviženo jest v minulém století na místě bývalé oranžerie panské. Od něho k jihu jest široká ulice, a ostatek zabírají zahrady a zbytky panských stavení. Jak se zdá a jak starý obraz na zámku Korunském nasvědčuje, bylo tu kromě hlavního domu, nad nímž se vysoká čtverhranná věž vypínala, ještě některé menší stavení. Od jednoho z nich zbyl roh při bytu zahradníkově. Za tímto jest zbytek vlastního zámku, stavení základů nepravidelných, jehožto zdi jsou neobyčejně hrubé, jak lze se přesvědčiti na východním rohu sesutém. V tomto rohu prý stávala kaple. V podzemí jsou veliké sklepy, do nichž se značná zásoba vína skládá; otvory do nich jsou jedinými otvory většími v tomto stavení. V přízemí jsou skladiště. První a druhé poschodí, když zámek roku 1747 neopatrností vrátného vyhořel, rozmetáno, při čemž rozebrána i severní časť stavení, která do nynější ulice mezi tímto stavením a konicemi vybíhala

[1]) Za laskavou podporu při tomto sepsání děkuji velice p. Fr. Mazancovi, administratorovi panství Chlumeckého.

Když nedávno v těch místech kopáno, přišli na základy zdí a našli tu mnoho kostí. Skorem polovici hradiště zabírá nyní *zahrada panská*, v jejímžto jihozápadním rohu pěkná fíkovna se nachází. Slavná bývala v minulém století, kdež odtud plodiny až do král. pruských zahrad posílány a citrony a pomeranče do pytlů se sklízely. Pověsť o bývalých sklenících udržela se mezi lidem posud, ano staří lidé ještě pamatují rozsáhlé zříceniny jich, které se táhly po celé jihovýchodní straně hradiště.

Ve starých pamětech, zejména v urbářích panství Chlumeckého r. 1571 a 1672 sepsaných, nachází se něco zpráv o bývalých částech zámeckých. Dovídáme se, že se o pokojích ve hlavním stavení ob čas stavělo. Roku 1671 obnoven jest zámek a přistaveno nízké stavení od kuchyně zvlášť o sobě stojící až po kapli. V 16. věku byla při zámku pekárna, v níž se pekl chléb k potřebám zámku. Sto let potom bylo na témž místě vězení, kterému se Kašpárka říkalo, a nad tím vězením některé sýpky. Nyní o tom není potuchy. Veliké sklepy zámecké potřebovány byly ku spilání piva, jež se v pivováru zámeckém navařilo. V předhradí byla ratejna pro čeleď při zámku sloužící, avšak za vpádu saského (r. 1632) vzala za své. Na témž předhradí byly obilnice zděné, dobře vystavené a opatřené, na něž se některý tisíc korců ssouti mohlo. V 17. století je zanedbali, že byly velmi špatné, a teprv roku 1673 zase spraveny. Kromě toho byla na předhradí konice velká zděná, dobře opatřená, ve kteréž se okolo 50 koní postaviti mohlo. S tím asi srovnává se již dotčený starý obraz zámku Chlumeckého, který byl r. 1650 malován, když se ještě bývalý hrad ve své úplnosti nacházel. Z těch příčin máme obraz Chlumce, kterýž se v současných topografiích vyskytuje, za ideální, totiž v některých věcech vyškrášlený, v jiných neúplný. Zejména nás zarážejí veliké okrouhlé bašty na rozích a příkop k tomu přiměřený, poněvadž se toho na ten čas ani dosti skrovná známka nenachází (str. 288).



Vysvětlení plánu: 1. Náměstí; 2. domy městské a jich příslušenství; 3. příkop; 4. násep; 5. konice; 6. základy zdí v ulici; 7. byt zahradníkův; 8. staré stavení; 9. zahrada; 10. fíkovna; 11. vinopalna.

Od prastarých dob a nade vši paměť lidskou býval Chlumec v držení rodu Šternberského, a nežli Šternberk stál, připomíná se v l. 1235-1241 *Zdislav z Chlumce*, praotec a předek rodu tohoto a zakladatel hradu Šternberka. I potomci jeho druhdy se tak nazývali, jako na př. *Zdeslav z Chlumce* roku 1297.[1]) Také *Ješek ze Šternberka* roku 1329 se tak nazývá[2]) a týž neb jiný má na pečeti své roku 1349 název „z Chlumce“.[3]) Od roku 1358 připomíná se často *Jan ze Šternberka* jako patron kostelů v Chlumci a ve Chvojně, a nejednou jako svědek v rozličných zápisech. Poslední o něm zmínku našli jsme k roku 1376.[4]) Starší jeho syn *Smil* držel po smrti otcově Holice a sedal s bratrem svým *Oldřichem* (r. 1383) na soudu zemském.[5]) Jaké opatření se stalo na panství Chlumeckém, není známo; roku 1389 vládl na něm Smil,[6]) ale snad jako poručník, neboť jako spoludržitel Chlumce vyskytuje se roku 1390 synovec jeho *Oldřich.*[7]) Roku 1390 daroval Smil na záduší téhož bratra svého platy v Levíně a Komárově faráři Chlumeckému, když pak nedlouho potom zemřel, mladý Oldřich roku 1393 dání to stvrdil.[8]) Purkrabí na Chlumci byl tehda Zdeněk z Korkyně. Dotčené potvrzení stalo se asi v ten čas, kde Oldřich panství Chlumecké prodal. Ještě téhož roku stalo se, že si farář Chlumecký plat svůj v Komárově se *Štěpánem z Opočna* za plat v Olešnici vyměnil,[9]) a byť se vyskytuje *Půta z Častolovic* r. 1394 jako patron kostelů v Chlumci a Lučici,[10]) přece byl Štěpán potom zase pánem Chlumeckým a prodal r. 1397 tvrz a městečko Chlumec, Chlumec menší (Nové město),

[1]) Viz Erb. a Eml. regesta. [2]) Emler, reg. III. 594. [3]) Archiv zemský markr. Morav. [4]) Lib. conf. arch. Novohrad. Srovnej díl I. na str. 63. Od krále Karla dostal nadání na dům v Praze. (Arch. Břevnov.) [5]) Dsky Brněn. arch. č. II. 345. [6]) Lib. conf. IV. B 13. [7]) Arch. zemský markr. Morav. [8]) Lib. erect. XII. 49. Oldřich seděl r. 1391 na soudu zemském. (Arch. č. II. 351. Viz i rel. tab. I. 541.) [9]) Lib. erect. XII. 90. [10]) Lib. conf. Štěpán zapsal věno manželky své Kačny z Bergova na obojím Chlumci a Kladrubech. (DD. 20 str. 122.) O pozdějším postupování tohoto věna viz Rel. tab. II. 272 a arch. č. III 503.

Kladruby, Olešnici, Vídeň a Praskolesy *Otě* z *Bergova.*[1]) Nový pán prodal asi r. 1399 mlýn Rakouský Petrovi Hovorkovi z Holišovic, jenž byl služebníkem na panství již za dob Šternberských,[2]) a ves Nový Chlumec r. 1400 Petrovi z Chlumu.[3]) Nedlouho potom stala se změna taková, že byl pánem na Chlumci *Vácslav* z *Boskovic,*[4]) což se stalo bezpochyby zástavou; neboť jen zadlužením lze vysvětliti, že si i páni z Pardubic nějaké právo k Chlumci pokládali;[5]) roku 1407 vyskytuje se Ota opět v držení Chlumce.[6]) Zemřel před r. 1415.[7]) Za syna jeho *Oty* z *Bergova* byly Trosky předním jeho sídlem. Řády katolické zachovány skrze Otu na panství Chlumeckém až do roku 1424, kdež pan Boček z Poděbrad, spolčiv se s Tábory, Chlumec ztekl a opanoval.[8]) Nějaký čas potom ujal Ota zase Chlumec a hospodařil tu se synem svým *Janem,* zvláště od těch dob, co Trosk v držení svém neměl; ovšem že se spolčili oba se stranou kališnickou.[9]) Srozuměvše, že obec městečka Chlumce většího pálením, braním, jímáním a jinými rozličnými záhubami ke zkažení a snížení přišla, osvobodili sousedy r. 1445 dne 18. srpna od robot, jako vozeb, v lese roubání, malých i velikých robot kromě ponůcek a když potřeba bude, i zajecích lovův.[10]) Z Chlumce vypravil se r. 1447 Jan a s ním na 4000 Čechů do Míšně na službu; zbito jest tam drahně Čechův, ale Jan se šťastně vrátil.[11]) Ota se vyskytuje potom až do r. 1451 nejednou jako svědek a zemřel r. 1452 před sv. Havlem.[12]) Až do těch dob připomíná se v Chlumci pouhá tvrz; i zdá se, že teprve pány z Bergova neb jich nástupci rozšířena jest v hrad tak, že dvůr pojat do ohrazení.

Roku 1451 učinil Jan, dětí nemaje, zápis nápadní *Jindřichu Berkovi* z *Dubé, Oldřichovi* z *Rohatec* a *Janovi* z *Němčic,* a to takový, aby se po smrti jeho v panství Chlumecké uvázati mohli.[13]) Když tedy Jan r. 1458 zemřel, uvázali se Oldřich a Jan, jsouce sami již živi, v Chlumec a vstoupili na odpor, když zboží to r. 1458 jako odúmrť provoláno.[14]) Od Barbory, nevybyté dcery Otovy, koupili r. 1460 díl její[15]) a pak se rozdělili. Jan z Němčic obdržev od Oldřicha za díl svůj panství Chlumecké, za jehož polovici patrně zaplatil, prodal Chlumec roku 1461 *Samuelovi* z *Hrádku* za 1800 kop.[16]) Pán tento vzal na sebe povinnosť Oldřichovi díl jeho zaplatiti a dostal od krále Jiříka zápisně ves Přibýšov tak, aby ji ke hradu Chlumci držel, a dovoleno mu (r. 1463—1464) na jejích gruntech rybníky zakládati.[17]) Nástupce jeho *Vaněk* z *Valečova* a z *Opočna* potvrdil Chlumeckým svobody jejich.[18]) Nějaký čas potom držel Chlumec *Jan* z *Landšteina,* spolu pán na Tuchorazi.[19]) Nástupce jeho *Vilém Zub* z *Landšteina* (od r. 1488—1493) zakládal Nový rybník panský, jímž něco dědin obecních zatopil; za to dal Chlumeckým (r. 1492) svobodné pastvy na Turovsku s průhonem skrze lesy panské a pustil jim obchod v soli.[20])

Od r. 1517 vyskytuje se *Vilém Kostka* z *Postupic* jako pán panství Chlumeckého, drže je po otci Zdeňkovi společně s bratřími svými, avšak r. 1518 oddělil se od nich, vzav Chlumec a Koloděje za svůj díl.[21]) Roku 1521 dne 3. listopadu prodal Chlumec hrad, dvůr a město, vsi Nové Město, Olešnici, Levín, Kladruby, Písek, Kosičky, Starou Vodu, Karanice, Chuděřice, Přestavlky, Štít, Liples, Vídeň, Lužec, Rtanov, Klamoš, Ostrovnici, Újezd, Chýšť, Výkleky, Přivýšov, Lovčice, Lišici, Vlkov, Lučici a Nepolisy *Vojtěchovi* z *Pernšteina na Pardubicích.*[22]) Nový pán byl na Chlumecké laskav. Roku 1524 potvrdil jim rychtu, kterou byl n. Vilém Zub vysadil a oni zdědili, r. 1531 dal jim pastviště Obec, aby je drželi bez platu. Také bratr a nástupce jeho *Jan* jim přál, neboť jim r. 1535 odúmrtí pustil a o statcích říditi dovolil.[23]) Za těch pánů připojeny jsou k Chlumecku město Bydžov a panství Hradišťské, také něco vesnic a dědin přikoupeno. Vácslav Zachař z Pašiněvsi byl v ty časy (r. 1545) úředníkem Chlumeckým.[24]) Nedlouho potom stal se Chlumec panstvím komorním. Roku 1547 dne 19. listopadu učiněna jest skrze jisté pány smlouva taková, že Jan postoupil Chlumce, Bydžova a Hradišťka králi *Ferdinandovi* a obdržel za to směnou statky vzaté obcím měst Hradce, Chrudimě, Jaroměře, Dvoru a Tábora.[25]) Královským hejtmanem se stal Zikmund Kába z Rybňan.[26]) Zámek byl proto, že na něm od mnoha let páni nebydleli, zanedbán. Roku 1554 byly krovy zlé a na spadení a skrz ně teklo.[27])

Za královské vlády přikupovány dědiny a jiné vyměňovány a panství tak zaokrouhleno. Roku 1571 sepsán jest skrze pány nařízené obšírný urbář celého panství, dílo pěkné a podrobné a ve mnohých částech zajímavé. Z nedostatku peněz zastavil král Rudolf (r. 1577, 5. února) panství Chlumecké *Janovi ze Vchynic* v 60.000 k. m.,[28]) ale některý rok potom zase ve správu komorní ujato.

---

[1]) Rel. tab I. 572. [2]) Lib. erect. XII. 203. [3]) Rel. tab. I. 585, arch. č. III. 473. [4]) Acta jud. 1404. [5]) Rel. tab. II. 98. [6]) Lib. conf. [7]) Arch. č. III. 487. [8]) Staří letop. 64. Podlé toho oprav místo v letopisech Třeboňských (Höfler I. díl). [9]) Srov. Rel. tab. I 168, arch č. III. 508, 532, 549. [10]) Archiv obce Chlumecké. [11]) Staří letop. 146. [12]) Rel. tab. II. 236, 241, st. letop. 162. [13]) Arch. č. III. 550. Na panství ještě váznlo věno n. Kačky z Bergova, viz DD. 16 f. 6 a arch. č. III. 559. Viz i reliq. tab. II. 273. [14]) Arch. č. III. 559—560 a DD. 16 f. 35. [15]) Arch. č. III. 568. [16]) Rel tab. I. 181. II. 309. [17]) Arch. č. VI. 504, 505. [18]) Arch. obce Chlumecké. [19]) Reg. 1 J. k. s. G 9. [20]) Arch. č. IV. 189, arch. obce Chlumec. a Bydž. Paprocký o st. pan. 53. [21]) DZ. 2. H 12, 7. C 30. Viz díl I. na str. 19. [22]) DZ. 45. A 6, 84. D 15. Dne 11. prosince zastřelil se Vilém (Jelínek, děj. Litom. II. 86.). [23]) Archiv obce Chlumec. [24]) Říha, děje Bydžova 16. [25]) DZ. 47. E 5 — F 3. Vklad vykonán teprve r. 1548. (DZ. 8. M 20.) [26]) Akta kons. p. j. 109. Jako hejtmanové vyskytují se po něm r. 1554 Vácslav Doubravský z Doubravice (DZ. 11. G 21.), r. 1557—1567 Martin Sudkovský z Heurštorfu (Reg. 17 F. k. L 17, arch. gub. a Bydžov.), r. 1573 Vilém Zlýkněz z Lipna. (Arch. gub.) [27]) Zpráva Kryštofa ze Skuhrova v arch. musej. [28]) Arch. Třeboň.

Starý hrad Chlumecký byl r. 1586 na stavení velice sešlý. Konice na zámku se trhly, tak že se koně dělné v nich stavěti nemohli. Komora nedovolila, aby se stavěly od podvalí, nýbrž poručila, aby krov podporovali a jen zdi v nově udělali. Hejtmanovi Zikmundovi Bořanovskému z Bytyšky nebylo také volno mezi starými zdmi. Píše r. 1587: „Jistě na Chlumci téměř jako na poušti jsem a žádného pokoje hned bezpečného nemám; zimního času, kdo chce kudy chce, na zámek můž svobodně jíti, žádného ohrazení není, a letního času přeplyna příkop, taky může ke všem pokojům přijíti.“ Někdy počali zdi dělati a kus udělali, ale práce potom necháno. Roku 1591 dodal Tomáš Rotcimer, forštmistr Chlumecký, 13 kop borovic a zvrtány na trouby k vedení vody čisté do zámku Chlumeckého. [1]) Roku 1600 stavělo se na zámku, ale přece byl nemálo spuštěn na stavení a krovích, pročež dáno nařízení Janovi Maria de Filippi, cís. staviteli, aby zámek spatřil. [2])

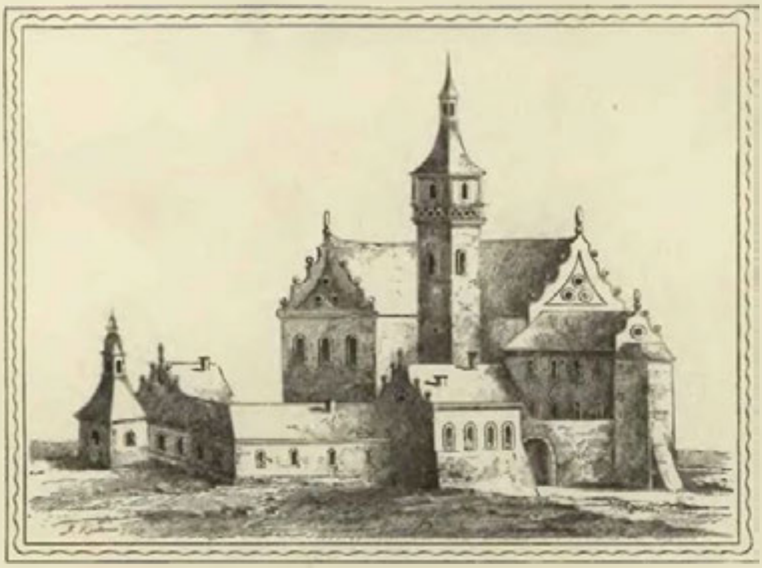


Bývalá loreta v Chlumci.

Léta 1611 daroval král Matyáš zámek Chlumec se vším panstvím *Václavovi ze Vchynic* a z *Tetova*, císařské radě, komorníku a nařízenému nejvyššímu, k dědičnému držení, avšak tak, kdyby budoucně na prodej bylo, aby byli králové čeští přede všemi jinými ke koupení pobídnuti a fary aby osazovány byly kněžími katolickými. [3]) Stalo se darování toto, poněvadž Václav z veliké nenávisti k císaři Rudolfovi velmi horlivě o povýšení krále Matyáše na trůn jednal, a ačkoliv zásluhy jeho v té příčině nebyly takové, jako by volení jen na něm samém záleželo, přece Václav dovedl zásluhy své zvětšovati a zvyšovati. Bylť Václav Vchynský muž nad míru ctižádostivý, zlolajný a obojetný, tak že se s dvěma protivníky přátelil a oba proti sobě ponoukával. Ano i „s pánem Bohem, vírou jeho svatou, náboženstvím a spasením duše své nenáležitě pohrával.“ Jsa katolíkem, víru svou před podobojími zapíral, pravě, že jest podobojí; před katolíky ovšem tak neříkal. Když pak na sněmě Budějovském stavové k darování dotčenému nepřivolujíce, usnesení o tom odkládali, tu dal se Václav do potupných řečí a pohrůžek, čímž stavy velice na sebe popudil. Chlubně mluvil, že králi korunu na hlavu vstavil, a nebude-li dobře dělati, také jemu ji sundati a jinému dáti může. O mrtvém císaři Rudolfovi potupně a urážlivě mluvil, vysoké osobnosti u krále v domnění uvozoval, o stavech hanebná, nemravná a nestoudná slova pronášel. Vyšlo též na jevo i císařem samým pověděno, že Václav již r. 1608 Matyáše v zápis neobyčejný strany panství Chlumeckého uvedl, a ačkoliv výminky v tom zápise obsažené vyplniti nemohl, přece rozličnými obmysly toho dovedl, že mu dotčený statek v moc uveden byl. A poněvadž ještě za živobytí krále svého jinému ke království pomoci se zakazoval, usnesli se stavové na sněmě roku 1615 shromáždění, aby byl před soudem zemským obviněn a jako osoba nebezpečná do vězení dán. O soudě postním r. 1616 vyhledával Václav všelijakých vytáček, aby se té pře odložilo, ale když v úterý dne 8. března císař sám na trůn v soudní světnici zasedl, vyhlásil Václav, že se nechce ani s králem svým ani se stavy v soud dávati, nýbrž se jim na milosť i nemilost odevzdává. Poněvadž mu pak císař provinění jeho, co se toliko osoby císařské týkalo, odpustil a tak Václav při cti a hrdle zachován byl, učiněno jest vyměření takové, aby byl do smrti vězněm na zámku Kladském, zápis na Chlumec a Kolín učiněný aby byl zničen, a pokud

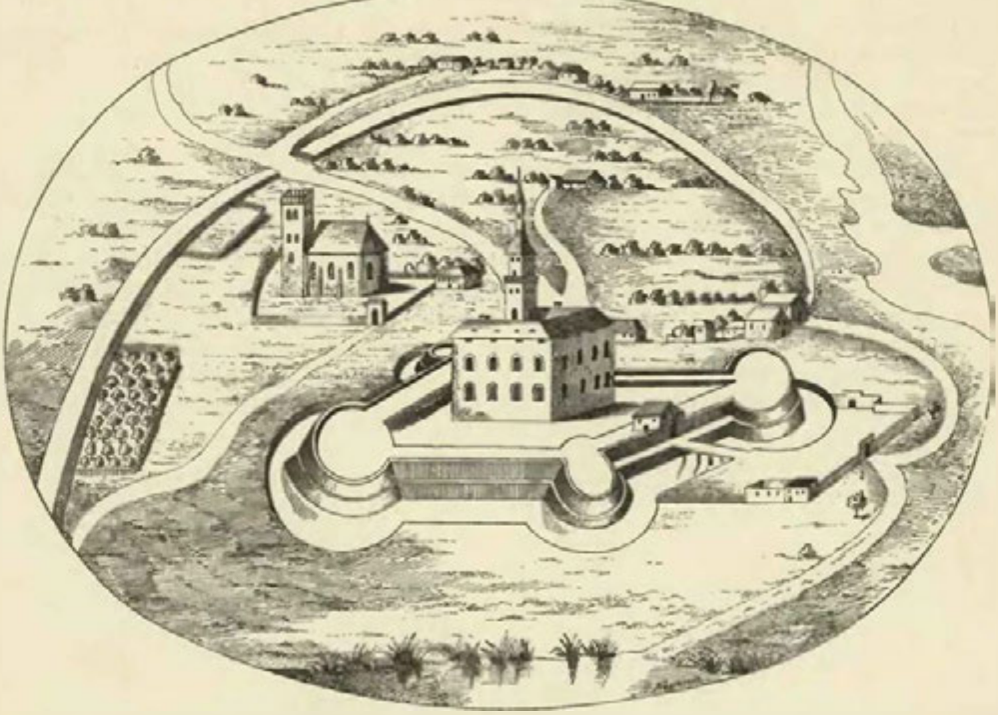
[1]) Arch. gub. Bořanovský byl ještě r. 1603 hejtmanem (Říha, děje Bydžova 22, arch. Boleslav. DZ. 131. N 15.), po něm následoval r. 1604 Adam Nyklásek ze Žitenic. (Urbář Chlumecký.) Týž zemřel r. 1609. (Dačického paměti II. 109.) Roku 1617 byl Jan Ledecký z Granova cís. hejtmanem na Chlumci. [2]) Arch. gub. [3]) DZ. 135. K 13.

by on neb jeho dědici a přátelé vyměření to nezachovávali aneb něco proti králi nebo stavům před se brali, aby česť a hrdlo propadli. Vězení na Kladsku sdílela s ním manželka jeho a docházel tam mnich Vlach, který mu k tomu pomohl, že Václav nástroji přinesenými díru do světnice své manželky prolámal a tak z vězení uprchl. Utekl do Krakova. Zvěděvše o tom soudcové zemští, učinili r. 1616 dne 10. června nález, že Václav česť a hrdlo propadl, a slíbena znamenitá odměna tomu, kdo by jej živého neb mrtvého na hrad Pražský dodal. Když vypuklo povstání r. 1618, usiloval o to Václav, aby se mohl zase do vlasti navrátiti a v Chlumec uvázati. Prosil napřed arcikníže Ferdinanda jakožto korunovaného krále, aby všecko jednání soudní s ním započaté zrušil, ale Ferdinand nejsa ještě panujícím králem, prozatím tomu odepřel. Štěstí se klonilo ke stavům, a proto s nimi Václav jednal. K jeho žádosti svolili k tomu stavové, aby mu prozatím panství Chlumecké navráceno bylo a on se na panství tom až do rozeznání budoucího sněmu pokojně zdržovati mohl, pro kteroužto věc povinen byl jistý revers od sebe vydati. Avšak střelbu větší i menší na zámku Chlumeckém si stavové k zemským potřebám zůstavili. Podobněž i žádosť jeho r. 1620 odkládána. Činili stavové tak, aby Václav na sebe a revers svůj lepší pozor měl, an se Václav za rovného jiným všem pokládal a tak se choval, jako by na soudu zemském nic činiti neměl. To ovšem stavové také nevěděli, že Václav dobře pozoruje běhy světské, dobré srozumění měl se dvorem Vídeňským,



Starý Chlumecký zámek. Podlé starého obrazu, zapůjčeného p. B. Klenkou, učitelem v Chlumci.

na jehož stranu se štěstí téhož roku rozhodně obracovalo. A že Václav šťastný výsledek u strany císařské očekával, ukázalo se dne 6. července toho roku. V ten den, jakožto památný M. Jana z Husince, poddaní jeho uchýlili se do kostela Chlumeckého právě v ten čas, když sedláci do něho nemalou stížnosť měli a on jich několik v zámku zajatých měl. I vzkázal jim do kostela, aby zanechajíce těch služeb církevních, s ním ihned na lov se vypravili. Ale že žádný ze shromážděných rozkazu jeho neuposlechl, tu on rozlobiv se na ně dokonale, přišel mezi ně ze zámku do kostela a učiniv na ně útok se služebníky svými, mnohé z nich i s knězem kyji zbíti dal, ale i do 40 osob poraněných v témž kostele zanechav odešel. Jak se to rozhlásilo po okolí, hned sběhlo se do města do 2000 i 3000 sedlákův a přinutili Václava, že před nimi na zámek se utekl a tam zavřel. Sedláci pak přítomní zařekli se vysoce, že od dobývání téhož hradu dříve přestati nechtějí, leč až Václava dostanou a jej rozsekají. Snad by to byli udělali, ale úřad Chlumecký je přátelsky chlácholil. Nicméně žádnou měrou nechtěli od obléhání upustiti, jakkoli Vchynský nedbaje ještě na jejich vzteky, hrozil jim se zámku: jestliže dobrovolně neodtáhnou a se neupokojí, tedy cokoli má sedlákův u vězení na hradě, že všecky bez milosti jako psy zvěšeti poručí. Na to dali sedláci odpověď, aby činil s druhy jejich, co se mu koli líbí, vezme-li jim hrdla, duši že jim nepobere, oni že na ten čas jemu toho zabrániti nemohou; při tom však aby věděl zase to, jak ho dopadnou, že podobně beze všeho osoby jeho ušetření jej na drobné kusy rozsekají a psům k sežrání vydají.



Starý Chlumecký zámek. Podlé starého obrazu, zapůjčeného p. B. Klenkou, učitelem v Chlumci.

V tom po některém dni, když mu potrava přecházela, žádal od nich, aby mu některý kus dobytka byl na hrad puštěn, pakli mu k tomu nepovolí, že dá zámek prachem rozvrhnouti. Ale sedláci ani na tu pohrůžku nic nedbali a žádné milosti mu učiniti nechtěli. Tu teprve jim dával slova dobrá a prosil, aby mu dovolili toliko pryč ze zámku odejíti, že dokud živ na Chlumec nepřijede a pánem jich nebude. Ale ani to platnosti žádné při sedlácích rozjitřených mu neneslo, nýbrž musil vězněm jich zůstati. Mnoho přičiňovalo, že se uchýlila na zámek paní z Lichtenšteina, nesouc veliké peníze, po nichž lidé cizopanští dychtili. Dne 11. července toho roku přijeli kommissaři nařízení od krále Bedřicha a mezi stranami jednali. Napřed vybyli lidi cizopanské, kteří na pěti sudech piva přestali. Pak dovedli toho, že Vchynský sedláky zajaté, od těhodne vězením a hladem zmořené, jichž bylo 21, z vězení propustil. Avšak k tomu ho nedostali, aby zbraně odvedl a ven ze zámku dal vyvézti, než k tomu přistupoval, že je chce do jistého místa v zámku, když prve lid rozpuštěn bude, složiti. I poznávajíce páni, že by jedna věc byla, jako by jich nikda neskládal, k tomu nepřivolili. Věděli, že má Vchynský nemálo střelby na zámku, kteráž měla dodána býti na Pardubice, ale tu ze zapomenutí zanechána, a lidu branného do čtyřiceti osob, mezi něž ručnice rozdal. Kromě toho jim zpráva dána byla, že zamýšlí město z nástrojů svých skrze „ohnivé flastry“ vypáliti. Z těch příčin poslali na rychlo do Poděbrad a Pardubic, žádajíce hejtmanů za pomoc. V tom oba byli povolni a poslali nazejtří z Poděbrad 100 a z Pardubic 300 pěchoty a 4 kusy, které předešle z Chlumce na Pardubice odvezeny byly. Když to spatřil Vchynský, ohlásil se, že se chce poslušně zachovati ke všemu, co poručení královské obsahuje. Osadivše kommissaři dobře stráže, vešli do zámku a přijali všecku zbraň i zbroj. Zbroj nechána jediné vachtmistrovi, který měl od krále patent, aby lidi najímal, ale na místě toho Vchynskému „ohnivé flastry“ dělal a jímati lidi z vesnic pomáhal, avšak opatřen jest stráží. Služebníkům odňata zbraň, ano i Vácslav svou vlastní zbraň od boku a jiné všecky zbraně do zbrojnice pod krovy snésti dal. Stráž a dohlídku nad hradem dostal Jan Ledecký z Granova, někdy hejtman Chlumecký, na ten čas hejtman Brandýsský. Při tom užito dobré příležitosti, aby se zmocnili pro vládu pokladu Lichtenšteinského. Byly tu dvě truhly železné, zámky mnohými dobře okované, kterých tak snadno nikdo pozdvihnouti nemohl; v těch bylo 65 pytlíků větších i menších peněz, na větším díle na českých groších do 13.000 kop míš. Více bylo v též komoře truhel větších a menších 17, od nichž paní neměla klíčů; podlé jejího udání byly tu šaty a jiné ozdoby ženské složeny.

Kommissaři jednali s paní, aby králi ku potřebě pilné touž summu peněz proti jistému pojištění zapůjčila, v čemž jim paní odporovati nemohla. Několik dní zámek pilně ostříhán, nežli přišel z Prahy rozkaz, jak se s Vchynským naložiti má. — Mezitím Vácslav přece s venkovem v nějakém srozumění zůstával; tajně k němu nošena psaní, jakož i jedno od paní Maří Majdalény Trčkové z Lobkovic polapeno a do Prahy posláno.

Po nějakém čase dopraveni jsou Vácslav i paní Lichtenšteinská s veškerým pokladem do Prahy. Vácslav jest vězením ve Staroměstské radnici opatřen až do dalšího o něm vyměření královského. Paní z Lichtenšteina dána do vězení v jednom domě Malostranském. Když po vítězství Bělohorském Vácslav z toho vězení osvobozen byl, ke dvoru císařskému se dostal a tak své věci vésti uměl, že v držení panství Chlumeckého zůstával. Ano, poněvadž mu Kolín navrácen nebyl, obdržel některé statky konfiskované, kteréž k panství Chlumeckému připojil. Koupil také některé statky a dokonal život svůj v Brně r. 1626 dne 28. února.[1]) Brzo potom (r. 1626, 9. července) „z jistých uvážlivých příčin" panství Chlumecké a Hradišťské ve dsky vložena Vácslavovu synu *Janovi Oktavianovi ze Vchynic*, toliko myslivosť na panství císaři vyhrazena.[2]) I později (r. 1631) potvrzen jest v držení Chlumce a statků za Kolín vyměněných, a strany nálezu nad otcem jeho r. 1616 vyneseného uloženo jest všem věčné mlčení. Roku 1631 měl císařský generál Tiefenbach hlavní ležení ve Chlumci, když skrze Sasy vypuzen byl z Nymburka.[3])

Jan Oktavian byl svého přirozeného jazyka milovníkem, u císařů měl znamenitou přízeň, povýšen jest r. 1676 do stavu hraběcího a zemřel r. 1676 dne 31. května. V držení Chlumce následoval po něm starší syn jeho *František Oldřich*, pán laskavý a velice vzdělaný, který býval ve mnohých vysokých úřadech a posílán býval jako císařský posel do cizích zemí, jakož pak v zahraničných věcech domu rakouskému platné služby činil až do smrti. Zemřel roku 1699 dne 27. ledna a dědicem stal se mladší bratr jeho *Vácslav Norbert Oktavian* († r. 1719, 3. ledna). I ten zastával vysoké úřady, získal mnohé a výnosné statky a zřídil z Chlumce a z připojených statků panství nápadní, v jehož držení následoval třetí syn jeho *František Ferdinand*. I ten býval ve vysokých úřadech a zemřel roku 1741 dne 12. září. K sídlu svému založil zámek Korunský. Za syna jeho *Leopolda Ferdinanda* († r. 1760) stalo se, že starý zámek Chlumecký skrze neopatrnosť vrátného vyhořel a od té doby pustý zůstával. V držení Chlumce následovali potom syn po otci, totiž *František Ferdinand* († r. 1806), *Josef Leopold* († r. 1831) a nynější držitel *Oktavian* hrabě ze *Vchynic*.



2. Chlumecké příběhy.

Za onoho času se úředníkům královým na zámku Chlumeckém dobře sedělo. O jejich vyživení dobře bylo postaráno. Mlynář nedaleko od zámku povinen byl kromě placení nájemného dva vepře hladové k potřebám zámku vykrmiti a slady jak pro pivovár zámecký, tak i pro sousedy darmo vymleti. Řezníci odváděli z každého hovada, které na krámy masné bili, drštičky a osrdí za neveliký plat, dodávali berany k potřebám kuchyně zámecké a bili zdarma dobytek na zámku, začež si brali z práva lůj okolo střev slove mikteru. Husarky, které husy v témž městě na prodej bily a prodávaly, platily o sv. Martinu po 2 gr. Měšťané měli 4 pivováry, do nichž se na náklad královský některé potřeby kupovaly a voda vedla, za to platili plat. Pivovarníci, kteří tu pivo vařili, povinni byli také k zámku pivo vařiti, začež se jim strava dávala. Židé, co jich ve městě bytem bývalo, povinni byli mimo platy své stálé, ať si měli grunty aneb byli podruhy, úročiti na penězích a dávati na zámek pepř, kteréhož se ročně nad 3 libry scházelo. Rozumí se samo sebou, že kde byl pepř, bylo také dosti masa. Ale někteří

---

[1]) Kromě sepsání Skalova a Slavatova (Viz i DZm. 225. E 7 a F 13.) užito tu spisu J. E. Folkmannova „Die gefürstete Linie Kinsky." Listy týkající se povstání na Chlumecku otiskl Gindely v III. dílu Českého povstání. [2]) DZ. 142. H 24. [3]) Osvěta r. 1873 str. 254.

za to všecko neodsluhovali se pánu svému věrně. Mluvil Burjan Cukr z Tamfeldu roku 1570 na zámku Chlumeckém, „že ti, kteří mají jeleny ve forštu opatrovati, ti že je kradou, a Jeronym Rerych z Hubru že jelena zastřelil a do domu forštmistra v Poděbradech přivezl.“ [1])

Z dobrého bydla rodí se bujnosť, i u těch, kteří se přiživují. Roku 1604 v neděli smrtnou stalo se, že přijeli k Jiříku Špulířovi z Jiter, forštmistru panství Chlumeckého, Burjan Šlibovský ze Skřivan a Jan Bernartický z Něchtic. Když seděli na zámku, připil Burjan Jiříkovi sklenici vína na to, aby se s ním serval před fortnou zámeckou. Ale sedání dopadlo neštastně. Burjan jej rapírem ve tvář ranil a Jan v krk též rapírem probodl, tak že od těch ran umřel. [2]) Takovým přípitkům byl již Burjan uvykl. Roku 1600 na podzim jsa v Novém Bydžově, připil Martinovi Měnickému z Červené Vsi sklenicí vína a chtěl, aby kus sklenice pro zdraví své nejmilejší, jakož i on, snědl, což když Měnický učiniti nechtěl, jej pěstí zavřenou ve tvář udeřil, až jej krev polila, a potom skočiv do prostřed světnice, kordu naň dobyl a jeho k bitvě pobízel. Nestal se i později povážlivějším. Setkav se r. 1619 s Jindřichem Strakou z Nedabylic v Hradci nad Labem, serval se s ním, jej rukama chopil, jím o zemi uhoditi chtěje a potom pěstí, kde se mu hodilo, bil. Avšak i Jindřich ho mezi oči pěstí udeřil a okrvavil. [3]) Nežli pře o to vyřízení svého došla, odsouzen jest Burjan statku, tak že když do tvrze své, kdež již kommissaři čekali, přijížděl, poručeno jemu, aby hned s vozu sešel, poněvadž i vůz s tím, co na něm bylo, i koně zabrány byly. [4])

S Janem Ledeckým z Granova, hejtmanem, nepohodl se r. 1616 Šebestian Fabian Novopražský, farář Žiželický, poněvadž ho hejtman k sobě pustiti nechtěl. I jda pak nedaleko domu farního, spatřil Tobiáše Kocia, faráře, a takto si mu postěžoval: „Hle, nyničko jdu od toho kluka, viselce a šelmy, hejtmana zdejšího, který mne na zámek před sebe, abych s ním něco rozmluvil, pustiti nechtěl; pověděltjsem mu s textem, že šelma a ničemný troup musí na mne kněze, dokud živ, pamatovati. Což se ten troup domnívá, že jsem já jeho chlap a poddaný, že jest mne před sebe pustiti nehtěl? Nu, já dobře vím, kdo a co jest on, ježto jsme spolu ve školách bývali a listy k sobě psávali, a nyničko šelma tak se vypíná a sadí, že ani pořádné kněží před sebe pouštěti nechce. Bodej ho hrom zabil i s unflotem, jáť se mu, přisahám pánu Bohu, šiditi nedám!“ [5])

Jakož se dí v českých příslovích: „Dva kohouti na jednom smetišti nesrovnávají se“ a jinde „srovnávají se jako šídla v pytli,“ tak se to druhdy ukazovalo při zemanech, kteří spolu v jedné vsi bydleli anebo na dvorech sousedili. Petr Holovouský z Holovous a na Obědovicích nevařil s Jindřichem Žitovlickým ze Slivna seděním tudíž. I přišed roku 1567 na grunt sedláka Jindřichova, hodil na toho člověka kamenem a potom braně dobyl. Roku 1568 po sv. Duchu sešli se týž



Zbytky hradeb v Chlumci, kde stával zámek, a vyobrazení tohoto podlé starého kostelního obrazu.

[1]) DZm. 124. K 18. [2]) DZm. 122. N 26. [3]) Reg. 33 F. k. O 8, 45 F. k. L 7. L 15. [4]) H. o těžkém protivenství 238. [5]) DZm. 52. F 2.



„Jonáš“ v loretské zahradě v Chlumci.

Petr, Hynek Tluksa z Mečkova a Zdislav Dobřikovský z Malejova a přibrali se během před dvůr Jindřichův, když tento s čeládkou pokojně ve svém obydlí seděl. Uslyšev pokřik, vyšel ven a co by tím mínili, jich se optal. Tu naň braně dobyli a ke břichu přiměřili. Nemoha jinak, běžel Jindřich pro braň a Petra jí udeřil.[1]) Nevole a soudy byly též mezi Otíkem Holovouským a Jaroslavem Odkolkem z Újezdce, oběma bytem v Obědovicích. Roku 1576 o štědrý večer vešel chrt Jaroslavův do sadu Otíkova. Vida to Jaroslav, šel k tomu sadu s Matějem pacholkem, pacholek vlezl na plot, dosáhl toho chrta a vysadil jej ven ze zahrady přes plot. V tu chvíli jedl Otík s paní již třetí krmi při svém stole, když přišli dělníci ze dvora zvěstujíce, že Odkolek sám třetí leze na sad. I kázal mu Otík říci, proč leze přes plot a nejde vraty. I byl tam, věžník mezi chrty, ten vyběhl na Jaroslava a naň štěkal. Rozhněván jsa Odkolek, poslal si pro ručnici, chtě toho psa zastřeliti, a pak šel k sadu Otíkovu a udeřil ke psu. V tom vyšel Otíkův syn s krátkou ručnicí před vrata, vyzdvihl ji a vystřelil. Po tomto vystřelení hrozil Otík kývaje ručnicí k Odkolkovi, a tento proti tomu řekl: „Ó troupe nevážný, lehkomyslný, dej mi pokoj, nemám s tebou nic činiti!“ Odpověděl Otík: „Bodej tě z jasna ten zabil a žeť hrom počal hlavy dříti, ale neodřelť jí ještě.“ Tu vykřikl Odkolek naň toliko „potvorníče“ a navrátil se domů.[2]) A tak se v pravém slova smyslu proti sobě zapštili.

Mezi týmž Jaroslavem a Vácslavem z Dobřenic a na Kratonozích byl spor o nějakou louku, a jedni druhým na ní pásti překáželi. Byla louka ta podlé rolí Kratonožských a rybníka Milečka. V jeden čtvrtek (r. 1591? 1592?) vyšli poddaní Jaroslavovi od svačiny séci na tu louku, pak i v pátek vyšli ráno. Od Kratonoh hluk byl, všecko všudy dobytek hnali drobný a velký, s kordy, sekyrami, palicemi, s oštípy a dvě ručnice měli. Když jej vyhnali na tu louku (spornou), pásli tu všechen ten dobytek. Obědovští jim pravili: „Co vám z toho přijde, zvíte.“ A oni: „Nesečte, abyste dobytka neurazili.“ I ptali se Obědovští šafáře, co mají činiti? On řekl: „Počkejte, pojďte tamto ke hrázi, já půjdu pro pána.“ I vzali kosy a odešli. Když přijel Odkolek, ptal se Petra Kozla, rychtáře, s povolením-li pána svého na grunty manželčiny ženou a pasou. Řekl Kozel, že pán tím nic nebéře. Ještě jednou se ptal Odkolek: „Já se na to neptám, béře-li pán co, než to se ptám, s povolením-li neb mocí na gruntech manželky mé pasete a mocně-li mi to děláte.“ A jeden, Sedranský, řekl: „Mocně.“ A Antoníček mu chtěl dáti přes hubu. Hned Kozel promluvil k Odkolkovi, že „chcem toho, pane Jaroši, užívati, jak sou toho naši dědové užívali a pradědové, pak jako i naši předkové starší užívali.“ Ptal se jich pán, mají-li na to jistoty, a oni,

[1]) Reg. 20 F. k. s. B 1. B 4. [2]) Reg. 15 G. k. 152, 189.

že nemají, že jim shořely; a Kozel dodal: „A máte-li co, pane Jaroši, máte právo a řád.“ Řekl Odkolek: „Nu, poněvadž mám míti právo a řád, já tento dobytek správně ku právu zajímám.“ Tu se lidé obrátili k rychtáři, co mají činiti; i řekl: „Jděte a nedejte!“ Tu řekl Odkolek svým poddaným a čeládce: „Pojďte a pomozte zajíti!“ A dal mu prut čeledín a on jel za nimi. Tu křikl Kozel na své, aby ho chytili a pobrali zbraň od něho, a hned běželi Obědovští jako včely, chytili koně pod Odkolkem a hned jej chytili za ruce, ač je pan Otík Holovouský vždy pamatoval, aby pomněli na řád a právo. Hned jeden zahradník přiskočil a utrhl Odkolkovi tesák, Vaněk Krčmář vytrhl mu z pouzdra ručnici, a tu malou, kterou měl za pasem, také někdo, a ty mimo něj nahoru vystřelili před očima, div mu oheň mezi oči nevskočil. V tom, když mu všecko pobrali, křikl: „Pusťte mě! mocně-li mi to děláte?“ A oni, že mocně. Tu pak, když jej pustili, ještě sobě oči vytíral od prachu. A koně mu držel Kozlův syn, nechtě pustiti; i popadl Odkolek štemflík, jak mu zůstal v pouzdře, a mrštil ho přes ruku dvakrát. Tu teprve pustil koně. A lidé křičeli: „Můžeš odjeti!“ [1])

Končíme kapitolu tuto vypravujíce příběh, který by se mohl nazvati *Obležením v Levíně*. Levín jest véska v tu stranu k Žiželicům. Roku 1582, když seděli lidé v krčmě, přišli tam *Vácslav* a *Diviš bratří Dýmkové z Těptína*. Sousedé je přivítali a dávali jim poctu. Dýmkové si nedali ani piva, nýbrž dali se v tanec, skákali a dobrou vůli měli. V tom se dal soused jeden jménem Jan, který z Polska přišel a jemuž proto Poláček neb Polák říkali, ve zpěvy. Tu křičeli naň Dýmkové: „Poláčku, zavři ty svou hubu, nezpívej, zastavíme ti zpěvy!“ „Slyším,“ řekl. Diviš: „Co ty mluvíš? a nepravda jest.“ Polák: „Pane, já o vás nic nemluvím.“ Diviš: „Lotře cizozemský!“ Polák: „Že nejsem.“ To říkal Polák, když přišel ke stolu maje kord, a dával za pivo, vyňav peníze ze šátku. Tu se Dýmkové s kordy po něm hnali, ale on se jim chtěl brániti. Udeřili na se, zavadili oba o bidlo, kteréž po vesnicku od stropu viselo, a žádný žádnému neurazil. Vavřinec Burjanků ze Žiželic vskočil mezi ně a prosil Vácslava, aby se v tom spokojil a vzal ho za stůl. Rychtářka pak řekla k Josefovi Beranovi z Levína: „Jděte, Berane, sousede, pomozte mi jich spokojiti.“ Beran přišel s kordem Polákovým vzav mu jej i řekl Divišovi: „Nebojte se, již sem já Polákovi kord vzal.“ I vyskočil Diviš ze zástolí, jako by chtěl běžeti ven, i ubodl Poláka v rameno řka: „Šelmo polská, toť máš dosti!“ Sousedé křičeli, že Poláka zabil, Diviš vskočiv na lavici nedal k sobě žádnému. Krčmářka Anna Sobotkova pak naň volala: „Co děláte? pustím na Vás prejs, když nechcete na žádném přestati!“ Diviš: „Babo, co jest to prejs?“ Ona: „To jest, aby vás všichni prali.“ Tu sedl zase s kordem za stůl schovav jej, a sousedé se zatím vytratili. Po chvíli opět volal: „Přisahám pánu Bohu, že sobě někoho zabím k libosti!“ Krčmářka: „Koho? však není žádného člověka než já, dívka a syn.“ A on, že ví dobře, koho. Pak šli Dýmkové z krčmy a pobídli se ven do dvora „k paní matce.“

Po této příhodě přišlo teprve k obležení ve dvoře. Bylo asi 5 hodin na noc (t. j. po západu slunce), když přišli Dýmkové do dvora Žofie Dýmkové z Dolan a na Levíně. Pobízeli čeládku ve dvoře, křičíce při tom nestoudně. Děvečky spaly mezitím, jako by je do vody hodil, a kuchařka přišedší k nim do komory křičela: „Co děláte, co neslyšíte, jak oni perou a sekají?“ Děvečky se lekly a ptaly se, zdali hoří. Tu vyšla kuchařka a řekla k „Diviškovi,“ aby sobě vážili více paní a dítěte. Dal odpověď nestoudnou a sprostou. Jankovi, který seděl na lavici, „Václavíček Dýmek“ vsedl na nohy, a ten utekl. On po něm s kordem. I šel pacholek do konice a obouval se, pak šel do chalupy prosit, aby je vyhnali. A když pacholka ve dvoře nebylo, dali se do dívek. Ty běžely k paní, a paní kázala jim pro sousedy; prosila pro pána Boha, aby šli pro sedláky do vsi, ale sedláci byli opilí; žádný nechtěl jíti. Dýmkové pak za dívkami běželi. I zavřely dívky před nimi síň, oni přece k nim do oken házeli. Pak se na paní dobývali sekajíce okna a stoly a křičíce: „K . . . . zubatá! Kam jsi toho kocoura vyvezla? a přisaháme pánu Bohu, že nám o něm povíš, a dávej peněz; že sme dříve přijali, nežli sv. Havel, však zejtra přijde!“ Tu nastala válka. Děvečky dodávaly pacholkům cihly a pacholci házeli, až Dýmky odeprali. I chtěli pak ujeti, když škodu udělali, ale Janek jim odjeti nedal, když jsou tak spravedliví, aby dočkali na zámku Chlumeckém. Nesměli do svého vozu zapřáhnouti, zapřáhli do panina. A když měli jeti, pobízeli Janka, je-li zdravých jater, aby je vyprovodil. V tom se převrhli, Janek dospěl na ně, uhodil Václavíčka dvakráte a pak běžel po Diviškovi, ale on utekl do Olešnice a tam se vyspal u Dovrtala. Tedy vzal Janek ty dvě klisny a jel s nimi do dvora. Paní kázala je dáti do konice, aby dostaly sena. [2])

---

[1]) Reg. 22 G. k. s. 313. [2]) Reg. 16 G. k. s. 136.

HRADIŠŤKO HRAD.



K jihozápadu od Chlumce jest ves Hradišťko původu prastarého, na ten čas však beze všech památností. Za starých dob však býval tu hrad a sídlo znamenitých pánů. Na severovýchodním konci vesnice jest pahrbek, na němž hrad stával, posud ohbím Cidliny řeky na třech stranách objatý, tak že se snadno čtvrtá strana vodou zatopiti mohla. Tak také bývalo. Dvojími příkopy šla voda a dvakráte okolo šly náspy, tak že z řeky příkopy se nadýmaly. Nyní jsou příkopy zasypány a jen kus příkopu zbylo. Mezi příkopy a řekou byl kopec, na němž neveliký hrad stával. Kromě klíčů, zámků, podkov a penízků našli tu kopajíce základy sáhové a dřeva ohořelá, tak že se jim zdálo, že byl spodek zděný a svršek dřevěný. Nyní je všecko na rub převráceno a o bývalém hradu není ani potuchy.

Jak jméno Hradišťko ukazuje, stál tu hrad pradávný ještě před založením středověkého hradu. První jeho držitelé nenazývali se však po něm, nýbrž po městečku Žiželicích, které povždy k panství Hradišťskému náleželo. Městečko to a vsi Lepolisy, Lukonosy, Bludy, Kunratice, Hradišťko, Hlavečník, Kolesa, Újezdec, Olbramice, Kralupy, Tečmín a Lovčice držel ve 13. věku pan *Sezima z Hořepníka.* Po něm zdědil je *Dětoch z Třebelovic,* odjinud *ze Žiželic* řečený, a potvrzeny mu králem Vácslavem r. 1299 dne 1. srpna.[1]) Dětoch tento měl r. 1316—1324 častá meškání před soudem zemským pro rozličná rukojemství, nejvíce však pro zbojníky, kteří mu na statcích škody činili. Alvík z Mrchojed přepadl jej na silnici a pobral mu koně a zbroj, vše za 90 hřiven stříbra. Šimek z Holešic posekal mu lesa za 10 hřiven bez lotu. Zemané Kratonožští pobrali v Žiželicích koně, dobytek a nářadí, a zemané ze Záchrašťan vykradli Dětochovi ves Kunratice.[2]) Mělť pan Dětoch mnohé boje, kteréž dlouho utkvěly v paměti lidu. Žiželští si vypravují koleno po koleně,[3]) že „Pražská partaj“ okolo 300 lidu Dětocha na Hradišťku času nočního obléhala. Tu poslal pán do Žiželic svého kuchaře, aby mu ku pomoci přiběhli, že je za to roboty osvobodí a za město vyzdvihne. I přiběhli lidé z veliké strany z Končic s kosami a jinou zbraní, ale domů se zase vrátili. Z malé strany či Žiželic přišlo 100 lidí. Pak nepřátele odehnali, při čemž jim Dětoch z hradu pomáhal. Rozhodné bitvy svedeny prý u rybníků Rozkoše a Meřinek. Nelze pochybovati, že v těchto pověstech jest dobré jádro pravdy. Žiželští vděčně pamatujíce na Dětocha, mají po něm ještě jinou památku, totiž vlastní znak jeho dvou stříbrných mečů křížem přeložených na červeném štítě. I to jest pravda, že jim nadal živnosti městské. Nejprve jim vysadil, jaký úrok platiti mají a jakou pomoc pánu dávati, kdyby vyjel ze země pro vojnu aneb pro jinou potřebu. Zanechal jim právo, aby pivo vařili, dal jim řeky k lovení ryb a obce travné k pastvám, dovolil, aby mohli o statcích svých říditi, vymínil si však, aby na lov třikrát do roka na Bludské lesy chodili.[4]) To se stalo snad r. 1321. Dětoch zemřel nějaký rok potom dne 21. března.[5])

Dědicem Dětochovým stal se *Petr z Rožemberka,* a král Jan přeneseni to r. 1334 dne 13. ledna schválil.[6]) Proti tomu učinil odpor Mikeš řečený Piskle táhna se na vsi Vápno, Strašov, Přepychy, Častovou Lhotu a Lány. Ale král Jan, na kteréhož pře tato přišla, vypověděl roku 1337, že jest Petr spravedliv drže ty vesnice, poněvadž je byl Dětoch soudem na Pisklovi obdržel.[7]) Na záduší Dětochovo

---

[1]) Reg. II. 789. Srov. i str. 967. List ten potvrdil král Jan r. 1311. (Pangerl, Gold. Ur. 396.) [2]) Tab. vetust. Pam. arch. VIII. 467. [3]) Obšírně ve starším sebrání Jana Veselého, kteréž znova přepsáno r. 1850 od Maří Kučerové ze Žiželic. Zde však pověsti až příliš přídavky jsou rozšířeny. (Knížka na obecním úřadě.) [4]) Urbář Chlumecký. List zachoval se v listu krále Vladislava r. 1502, má však chybné datum 1231. [5]) Pangerl, Hoh. Urk. 384. [6]) Pangerl, G. U. 396. [7]) Rel. tab. I. 408.

učinil Petr mnohé a hojné almužny. Také kostel sv. Prokopa v Žiželicích, jejž ze základů znova vyzdvihl, r. 1347 obdaroval. [1]) Petrovi synové *Petr Jan*, Oldřich a Jošt postoupili r. 1366 vsí svých Radovesic a Blud Janovi z Landšteina na srážku peněz, které mu měli dáti za díl jeho panství Třeboňského. [2]) Když se potom bratří od sebe oddělili, dostal panství Hradišťské za díl svůj Oldřich. [3]) Dotčený Oldřich a syn jeho Jindřich učinili nadání kostelu Žiželskému roku 1385, davše mu úrok ve vsi Lhotě na záduší paní Elišky z Rožemberka. [4]) Za pana Jindřicha byl purkrabí na Hradišťku Jaroš z Libře. [5])

Jindřichův syn Oldřich byl napřed přítelem kalicha, potom jeho největším protivníkem. I zdá se, že hned na počátku válek husitských zboží jeho Hradišťské skrze kališníky zabráno. Tomu i ta věc nasvědčuje, že fary Rosošská a Kolešovská po r. 1418. katolickými kněžími neosazovány. [6]) Pravdě se tudíž podobá, jak se dí ve staré kronice, že Pražané ujali Žiželické panství téhož roku, kteréhož padly Příběnice (r. 1420). Ale v ty časy prodal Oldřich Žiželické zboží *králi Zikmundovi* za 7000 kop, ve kterých mu král zastavil (r. 1421, 31. prosince) hrad Hlubokou s panstvím, ač ani v držení jeho nebyl. [7]) Komu Zikmund Hradišťko dal, není nám známo, ovšem však víme, že je držel až do své smrti *Jindřich z Vartemberka* a *z Veselé* († r. 1434) a strýně jeho Machna. [8]) Král Albrecht daroval Hradišťko hrad a sedění, kterýž naň spadl, roku 1439 Kašparovi Šlikovi z Holiče a Haškovi z Valdšteina. [9]) Hašek byl kromě toho dědičným pánem jako dědic Machnin. Po něm seděl na Hradišťku r. 1445 *Vlaštěk z Voděrad*, [10]) ač míní-li se Hradišťko toto, a r. 1454 *Hynek z Valdšteina* a *z Dětenic*.



Kostel v Chlumci.

Roku 1463 drželi Hradišťko *Hynek* a *Beneš*, probošt Litoměřický, bratří z Valdšteina. [11]) Onen byl potom králové české hofmistrem (r. 1472), půjčoval králi Vladislavovi peníze a držel v zástavě mnohé vsi zápisné v Boleslavsku, jež prodal roku 1475. [12]) Téhož roku postoupil Tomanovi z Valu dvůr svůj Lukonosy s příslušenstvím. [13]) Roku 1479 učinil on a manželka jeho Anna z Kovaně smlouvou s Arnoštem a Albrechtem knížaty saskými, že přijali k sobě vydržování Skonky, vdovy po Anargovi z Valdemburka, švakrové a strýně své na rozumu nedostatečné, užívajíce na čas nezdraví jejího hradu Volkenšteina, vdovského jejího sídla. [14]) R. 1482 byl Hynek mrtev a Anna z Kovaně vládla na Hradišťku jako otcovská poručnice. Toho roku učinila s kapitulou Boleslavskou smlouvu o ves Končice, kterouž držela od ní v zápisech, a r. 1483 prodala vsi Bludy a Lukonosy. [15]) Nějaký rok potom vdala se za *Albrechta z Kolovrat*, slavného potom kancléře, skrze nějž přišli synové její k velikému jmění. [16]) Témuž manželu postoupila roku 1491, poněvadž byl sirotky v jistém dluhu zastoupil, hradu Hradišťka s městečkem, Žiželic městečka a všech vesnic příslušných. [17]) Avšak i potom (r. 1492) vládla na Hradišťku, ač téhož roku i její

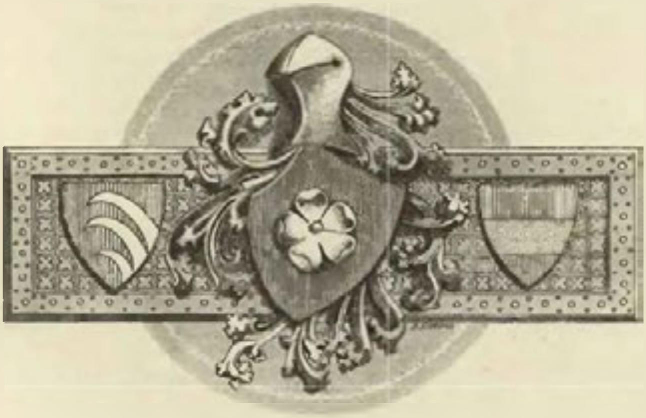
[1]) Paproc. o st. pan. 21. Pangerl, H. U. 385 [2]) Arch. Třeboň. [3]) Viz Urbář Rožemb., vyd. Truhlářem. [4]) Paprocký o st. pan. 33. [5]) Arch. č. VI. 27. Co má Světecký ve svých pamětech (I. 203), neumím vyložiti. [6]) Rkps. bibl. Lobkovské str. 180. [7]) Arch. Hlubocký. [8]) Viz děje Veliše na str. 257. Sotva sem patří místo v Arch. č. VI 442. [9]) Arch. č. II. 206. [10]) Arch. obecni v Chlumci. [11]) Knihy dlužní v arch. Třeboň. [12]) Arch. gub. a Drážďan., Dobner, Mon. I. 253. [13]) DD. 21 str. 310. [14]) Arch. Drážďan. [15]) Acta administr., rel. tab. II. 398. [16]) Stalo se před r. 1489 (DD. 6 str. 139, srov. i Tomkovy Základy IV. 142). [17]) DD. 21 str. 310.

vláda pominula.[1]) Neboť příštího roku ujali je synové její *Jan* a *Bernart* z *Valdšteina*, kteří učinili r. 1493 dne 4. prosince s *králem Vladislavem* směnu takovou, že mu dali Hradišťko a obdrželi od něj v zástavu klášter Hradiště nad Jizerou.[2]) Panství Hradišťské stalo se nyní majetkem komorním.

Král Vladislav založil na panství (před r. 1499) rybník Žehouňský,[3]) ale brzo potom Hradišťko zastavil, tak že držáno k Poděbradům aneb Kolínu. Při smrti královĕ bylo Hradišťko zase v držení koruny, ale dlouho tak nezůstalo. Mezi předními věřiteli královými byl *Zdeněk Lev* z *Rožmitála*. Měl za králem drahně peněz, z nichž se mu summa 11739 kop 40 gr. na statcích královských odhadnouti měla. I odhádány mu napřed (r. 1517, 28. března) hrad Hradišťko již opustlý s městečkem, městečko Žiželice, vsi Dobřice, Žehouň, plat ze dvora Libňoveského, Chotějovice, Korce, Bludy, Kunčice, Kunratice, Ostrovnice, Přepychy, Komárov, Vápno, Strašov, Kolesa, Rasochy a Olešnice s lesy, řekou Cidlinou, rybníky a vším příslušenstvím v 6049 k. 14 gr. 2 d., k čemuž se měla přiraziti pro větší jistotu čtvrtina výše, ale poněvadž nebylo již na čem odhádati, odkázán jest Zdeněk s ostatkem na jiné zboží královské. Tohoto práva svého postoupil Lev r. 1518 *Burjanovi Trčkovi* z *Lípy*.[4]) Tu se držitelé rychle střídali. Od Burjana koupil Hradišťko r. 1521 *Jan starší Firšic* z *Nabdína*.[5]) *Jindřichovi Firšici* připsal král Ludvík na Hradišťku (r. 1522, 12. prosince) 600 fl. uh. půjčených a opět příštího roku 1050 kop, a dovolil mu, aby na hradě již opustlém 100 kop gr. č. prostavěti mohl.[6]) Král Ferdinand dovolil (r. 1532, 22. července) *Ondřeji Ungnadovi ze Suneka*, aby mohl Hradišťko od *Firšice* vyplatiti,[7]) což se potom stalo smlouvou dne 26. srpna učiněnou, a také dskami utvrzeno.[8]) Ale Ungnad také téhož zboží dlouho nedržel. Uhodiv oň s *Janem* z *Pernšteina* r. 1533, převedl pak manželku svou Bohunku z Pernšteina s věnem jejím 6500 kop, jež měla zapsáno na Hradišťku, na panství své Hlubocké a r. 1534 Hradišťko Janovi ve dsky zemské vložil.[9]) Jan držel pak Hradišťko v zástavě až do r. 1547, kdež právo své převedl na krále Ferdinanda, postoupiv mu při tom i panství své dědičné, Chlumec nad Cidlinou.

Hradišťko stalo se zase panstvím komorním a ač se název panství Hradišťského až do 17. věku udržel, sloučeno přece s panstvím Chlumeckým. Hrad byl pust již r. 1561.[10]) V urbáři Chlumeckém r. 1571 sepsaném dí se o něm: „Zámek pustý Hradišťko nad Cidlinou, ten jest všechen spuštěný a na něm ani krovu není, kromě staré zdi opuštěné stojí.“ A poněvadž se potom asi dosti kamene ze zřícenin lámalo, píše se v druhém urbáři r. 1670: „Nyní l. 1670 nenachází se žádných zdí více, toliko samé místo, kde jest zámek stál, a jeden podzemní sklep se spatřuje.“

[1]) Arch. gub. [2]) Dobner, Mon. 259—261 Viz i arch. č. V. 571. [3]) Archiv v Jindř. Hradci, arch. č. VI. 574. Viz i tamže str. 579 a 589. Z důchodů Hradišťských bral roční plat klášter Sedlecký (Arch. Roudn.). Obšírněji o tom v dějinách Poděbrad a Kolína. [4]) DZ. 3. D 25—26 a 84. A 27. [5]) DZ. 84. A 29. Tuším téhož roku zemřel. Nějaký Firšic na Hradišťku zemřel r. 1521 a pochován v Poděbradech. (Arch. gub.) [6]) Arch. gub. [7]) Arch. Roudnic. Kopiář III. v arch. gub. [8]) Arch. gub. DZ. 84. A 30. [9]) DZ. 1. B 16, 3. F 2 a 84. B 1. Než majestáty na Hradišťko dal Janovi teprve r. 1547. (Arch. gub.) [10]) DZ. 87. E 9.



Znaky pánův Chlumeckých.

Tvrze na Chlumecku.

PÍSEK.

Ve vsi Písku (vých. od Chlumce) spatřuje se posud tvrziště čili kopec nanesený na kraji rybníka spuštěného. Není pochyby, že to bylo sídlo *Kunše z Písku*, kterýž se r. 1386 připomíná [1]) Avšak r. 1429 patřil již Písek k Přestavlkům [2]) a později připadl k panství Chlumeckému.

PŘESTAVLKY.

Severně od Staré Vody a jihovýchodně od Velkých Košic jest hájovna, jejímuž okolí se říká Přestavecko; z písemních památek jde na jevo, ze tu stávala tvrz Přestavlky. *Čeněk z Přestavlk*, *Racek* a *Jan Šesták* odtudž a *Unka*, farář v Nechanicích († r. 1390), spolčili se roku 1369. [3]) Ti všichni byli r. 1375—1383 také patrony kostela ve Staré Vodě a v Luhách, avšak Čeněk seděl tehda na Kosičkách a Šesták na Mlékosrbech. Jako jednotníci dědili, když Racek asi r. 1390 a Unka v týž čas zemřeli.[4]) Čeněk byl r. 1391 sám pánem na Luhách a po něm r. 1395 *Mikuláš Kokot ze Slemene* seděním na Přestavlcích; tento ukázal r. 1395 kostelu ve Staré Vodě plat na Chudeřicích za peníze, kteréž byli jeho poddaní mezi sebou sebrali. [5]) Bylť snad poručníkem *Unky*, syna Šestákova. Tento daroval r. 1397 platy ve Staré Vodě a Chudeřicích, dvůr, role a rybník ke kostelu ve Staré Vodě, vymíniv si, aby farář budoucně dva kněze střídniky (totiž o jednoho více, než bylo předešle) choval a třikráte v témdni na tvrz Přestavlckou docházel.[6]) Unka se připomíná r. 1410—1419 jako patron kostelů ve Staré Vodě a Luhách, [7]) a měv tři dcery, Markétu Bernanětinu, Mandalénu Prockovou a Cachnu Kavalcovou, kteréž provdal a vybyl, zapsal r. 1429 veškeré dědictví své, totiž tvrz Přestavlky s poplužím, dvůr v Kosičkách s poplužím a ves, dvůr a ves Mlékosrby, platy v Karanici, Chudeřicích, Staré Vodě a Písku, kostel v Luhu, vsi Nutice a Cítkov *Dobraňovi z Kochovic* a *Vaňkovi Kavalci z Lipoltic*, přátelům svým. [8]) Zemřel za bouří husitských. Kavalec přečkav Dobraně, zavadil napřed (r. 1436) a vložil potom r. 1437 zboží Přestavlcké *Jiříkovi* a *Karlovi* bratřím *z Pouchobrad* ve dsky zemské [9]) Roku 1454 vyprosili si Jan z Kozojed a Jiřík dotčený odúmrť po Unkovi, čemuž odpírali Karel Pouchobradský a *Epík z Krucemburka;* Epík později obdržel Přestavlky a Kosičky. [10]) Ke konci téhož století přikoupeno jest zboží Přestavlcké ke Chlumci a proto se na tomto panství r. 1521 vsi Kosičky, Stará Voda a Přestavlky připomínají. I zdá se, že vzala tvrz za své před r. 1521 a ves spuštěna teprve za bouří třicetileté války. Posud se spatřuje tvrziště okrouhlé (dříve Cvekovec, nyní Kvočna) obehnané příkopem, který se ze sousední nádržky vodou nadýmal. Cesta ke tvrzi šla od Luh mezi bahny na kolech, jejichž zbytky lze posud znáti.

[1]) DD. 13 f. 8. [2]) Arch. č. II. 60 [3]) Rel. tab. I. 437, lib. conf. I. A 2, V. B 4. Unka byl r. 1356—1360 patronem v Luhách. (Lib. conf. I. A 3. C 6, Tingl, p. 25. Viz i I. G 4.) [4]) Lib. conf. III. C 10. B 20. D 3. DD. 13 f. 12. [5]) Lib. conf. V. E 1. M 6, lib. erect. XIII a. f. 53. [6]) Lib. erect. XIII a. f. 77. [7]) Lib. conf. VII. A 8. B 10. J 5. K 14. [8]) Arch. č. II. 59.

[9]) Tamže III. 514, 515. V to nebyly zahrnuty Mlékosrby, Karanice, Chudeřice, Písek, Luh, Nutice a Cítkov. Srov. i arch. č. III. 543 a rel. tab. II. 221. Jiřík seděl v Přestavlcích již r. 1432. (Viz DD. 20 p. 174.)

[10]) DD. 16 f. 15, arch. III. 560. Z rodu dřevních držitelů připomíná se r. 1467 Jan z Pouchobrad a z Přestavlk. (Urbář Chlumecký.)

STARÁ VODA.

Ve vsi Staré Vodě (vých. od Chlumce) spatřuje se tvrziště řeč. na parkánech, ze tří stran posud vodou opuštěné a na čtvrté straně, kde býval příkop, snížené. Poněvadž patřívala Stará Voda k Přestavlkám, nelze se dopíditi, kdo na tomto tvrzišti sedával.

TŘESICE.

Nedaleko Kosic jest dvůr Třesický, při němž dříve tvrz i ves bývaly. Roku 1397 byl tu ještě dvůr, kterýž patřil *Maršovi* a *Peškovi ze Slemene* a *Maršovi z Čáslavek*, byv snad před tím od zboží Mlékosrbského oddělen. Jiný dvůr držel r. 1396 *Jan z Holic*. Roku 1436 připomíná se *Jan z Třesic*. *Petr z Třesic*, syn Janův, prodal r. 1449 Karlovi z Pouchobrod 2 kopy úroků na mlýně Sládkově pod Třesicí a r. 1451 učinil pamětihodné poručenství o statku svém, v němž jej poručil ke spravování svatu svému *Jiříkovi z Pouchobrad*. [1]) Zemřel toho roku na jaře a v Třesice tvrz se dvorem a ves s mlýnem a plat v Běrunicích s krčmou uvázaly se sestry jeho *Machna* (manželka Říhy z Újezda) a *Kateřina*. Onano zapsala právo své (r. 1451) dotčenému Jiříkovi, tato *Vaňkovi z Miletínka* a *z Pardubic*. [2]) Tomuto ustanovení vzepřeli se nejen Jiřík, nýbrž i Říha, a odtud trvaly dlouhé pře o dědictví Třesické. Zmatky tím povstalé zvýšeny, když si r. 1454 Jan Calta z Kamenné Hory na králi Ladislavovi odúmrť po n. Petříkovi vyprosil. Práv Caltových nabyli sice *Jan z Kozojed* a Jiřík dotčený, a odsouzeni jsou jich r. 1455 na soudě dvorském, ale vlastní pře, kdo má býti pánem na Třesicích, ukončena teprve r. 1462 na soudě zemském. Nalezeno tu spravedlivě, aby se *Mikuláš z Nové Vsi*, jemuž byl Vaněk Pardubský práv svých postoupil, a Jiřík Pouchobradský o statek Třesický rozdělili. [3]) Z pozdějších příběhů Třesických není nic známo. Roku 1527 prodal *Mikuláš starší z Dobřenic* tvrz a dvůr Třesice s rybníky Třesickým, Novým, Nadsilničným, Nesýtým, rybníčkem pustým Herynkem, pustou krčmou při tvrzi a mlyništěm *Vojtěchovi z Pernšteina* za 1950 kop. [4]) Tvrz zdejší zanikla ještě v témže věku, a dvůr se držel potom ke Chlumci.

[1]) Rel. tab. I. 575, lib. erect. XIII a. f. 60, arch. gub. A III. 140, arch. č. III. 542. Pořízení otištěno v arch. č. II. 71. Lid neříká Třešice (tím méně Třešík, jako psáno na mapě gen. štábu), nýbrž Třesice. [2]) Rel. tab. II. 221, 241. [3]) DD. 16 f. 5, 33 p. 15, rel. tab. I. 122, 132. [4]) DZ. 6. C 18.



Zámek Korunský nad Chlumcem.

KLAMOŠ.

Na Klamoši (1 h. jv. od Chlumce) seděl r. 1356 *Heřman* odtudž, jenž se připomíná mezi patrony kostela Loučenského. Nástupce jeho *Jan Šerec z Klamoše* měl r. 1370 jeden hlas podací při blízkém kostele Újezdském. Roku 1378 seděl tu *Půta z Klamoše*. *Neplach z Klamoše* (od r. 1378) zemřel asi r. 1395, po čemž král Václav všechna zboží jeho právem odúmrtním zabrati chtěl, ale na soudě dvorském přiřčena Maršovi a Janovi bratřím z Ostrova. [1]) Po smrti Maršově prodal Martin z Hořiněvsi, jsa poručníkem sirotků jeho, r. 1397 ves Klamoš s tvrzí a dvory poplužnými, vsi celé Rtanov, Štítov a Liplesy, [2]) v Jistřici, Ostrovnici a Újezdci c. t. m. *Milotovi z Husova* neb Úsova za 1100 k. [3]) Ještě toho roku prodal Milota, jenž se nyní stále z Klamoše nazýval, nějaké role Bartoši, faráři v Luhu, aby mohl prodati jiné vzdálenější, uvolil se r. 1411 dávati ke kostelu Újezdskému desátky, a připomíná se jako patron tohoto kostela ještě r. 1418, [4]) hlásе se tehda ke katolíkům pravověrným. Roku 1429 připomíná se *Jan Tvaroh ze Klamoše* a r. 1445 a 1451 seděl na tvrzi zdejší *Milota ze Všejan.* [5]) Po něm následoval syn (?) jeho *Jetřich*, jenž r. 1473 manželce své Johance z Horky na Klamoši tvrzi, dvoru a vsi celé, na rybníku Štičném a dvou rybnících řečených Břísti 400 kop věna ukázal. [6]) Seděl tu ještě r. 1485, [7]) jsa tušim poslední, který tu sídlo své měl, neboť již r. 1521 počítali Klamoš k panství Chlumeckému. Místu tvrze říká se „hrada" neb „na hradech" a „na parkánech."

KORCE.

Na břehu rybníka Žehuňského leží dvůr Korce. Za oněch dob bývaly tu dvě vesnice Korce, větší a menší; při jedněch byla tvrz a dvůr. Vladykové Korečtí záhy se připomínají; r. 1266 *Čiruk* (Chiruko), r. 1295 *Beneš z Kořec.* [8]) *Jan* odtudž jmenuje se r. 1359 mezi patrony kostela Kladrubského a *Petr z Kořec* žil r. 1365. *Bernart* odtudž prodal Korce a proto provedl r. 1394 věno manželky své Elišky na platy své v Běrunicích. [9]) *Jan Kabát z Kořec menších*, vladyka toho času velmi vážený, slíbil (r. 1397—1398) ze dvou popluží svých desátek k faře Chotěvické dávati, aby tu kněze střídníka chovati mohli. Roku 1399 zapsal se k jednotě panské proti králi Václavovi. [10]) Ze všech zpráv tehdejších o Korcích jde na jevo, že nedržel obě vsi jeden vladyka; *Aleš*, syn *Načkův z Korec*, uvázal se jsa ještě mlád ve tvrz a dvůr Korce, dvůr Korytnice, vsi Biskupice, Bělošice, Rokytno, Mladostov, Bukovinu, tvrz a dvůr Žehouň, dvůr Vyskeř a městiště pusté v Horkách. Na tom všem zapsal r. 1415 Matěji Jásovi ze Studeňan a Alšovi z Červeněvsi 2700 kop a zemřel ještě toho roku, dědiců přirozených po sobě nepozůstaviv. Když tedy král Václav Korce jako odúmrť zabrati chtěl, odepřeli tomu dotčení věřitelé a na výprosníka nedostalo se nic více, než toliko 100 kop. [11]) Ke konci téhož věku drželi Korce *Slavatové z Chlumu*. Drahně dědin postoupili králi k udělání rybníka Žehuňského (před r. 1498), a tak obě vsi a snad i jiné zanikly. [12]) Korce patřily od těch dob k panství Žiželickému.

[1]) Lib. conf. ed. Tingl I. 16, II. D 1, III. D 7, DD. 14. f. 2, Acta jud. 1378. 10. Apr.

[2]) Rybník Viples u Újezda.

[3]) Rel. tab. I. 571.

[4]) Lib. erect. XII. f. 184, XIII. f 194, arch. Břevnov. Dobner, Mon. VI. 44. DD. 14 f. 29, lib. conf. VII. B 12. F 9. K 7. Připomíná se také r. 1398 Jan Klamoška z Lomnice (Acta jud.).

[5]) Arch. č. II. 60, III. 549, arch. obecní v Chlumci.

[6]) Rel. tab. II. 366.

[7]) Arch. v c. k. domě Toskanském 1485, 3. Octb.

[8]) Emler, reg. 202, 725.

[9]) Lib. conf. I. B 3, Dobner, Mon. VI. 420, rel. tab. I. 552.

[10]) Lib. erect. XII. f. 183, arch. č. I. 61. Jan Korček „z Rožec" připomíná se r. 1401, Jiří z Kořec r. 1404 (Lib. erect. VI. f. 183, rel. tab. II. 12), avšak již r. 1392 držel jednu ves Jan Kořec z Kořec (Lib. erect. IV. f. 47). [11]) DD. 15 f. 322. [12]) Arch. č. VI. 574.

ŽEHOUŇ.

Nynější vesnice Žehouň, ležící při výtoku Cidliny z rybníka Žehuňského, stála již před 700 lety; r. 1157 posvěcen jest kostel zdejší, jak píše mnich Opatovský. Klášter Opatovský držel ves tuto ještě r. 1361, avšak r. 1380 byl tu pánem pan *Heřman z Choustníka*. Od tohoto koupili Žehouň *Ctibor* a *Jan*, vladykové *ze Semína*, kteří r. 1383 nového kněze ke kostelu zdejšímu podávali. Roku 1393 vyskytují se jako patronové kostela dotčený Ctibor, jemuž *Liška* i *Sirotek* říkali, a *Sema* vdova. Ctibor daroval r. 1399 kostelu sv. Jana na Brodě při mostě Pražském platy v Lochenicích, ale pánem na Žehouni tehda již nebyl. [1]) *Jan Sirotek ze Žehouně* připomíná se několikráte v l. 1395—1405 jako pán Žehouňský. [2]) Tvrz a dvůr Žehouň patřily r. 1415 *Alšovi z Korec* a drženy ke zboží Koreckému. Z pozdějších držitelů připomíná se r. 1427 *Aleš ze Žehouně*. Asi v těch dobách nabyl zboží Žehouňského *Kunšík z Kříčova* a držel je až do smrti své. Synové jeho *Mikeš* a *Čeněk* prodali r. 1456 tvrz Žehouň se dvory poplužnými a kmecími a ves Mladostov *Alšovi* synu Vlaštkovu *z Oděrad.* [3]) Žehouň držel po něm bratr jeho *Jiřík Vlastek z Oděrad*, spolu i pán na Petrovicích r. 1489, kdež odpíral provolání dědin Praskoleských a Žehouňských po n. Kunšovi (tušim bratru svém) z Oděrad. [4]) Nějaký rok potom připojeno jest zboží toto k panství Žiželickému, k němuž již r. 1499 patřilo.

BÁNĚ.

Pod návrším Hradčany nedaleko Žehouně, kdež bezpochyby starodávná ohrada bývala, leží dvůr Báně. Bývala tu tvrz, na níž r. 1391 *Halda z Báně* a r. 1460 *Jan* odtudž seděli. Jan daroval toho roku nějaký plat kostelu v Chotěvicích a koupil plat v Milošovicích. [5]) V letech 1451—1454 připomíná se *Jíra Opat z Maličína* a *z Báně*, který držel Maličín polohy neznámé. [6]) Později drželi Báni *Baderští z Újezda*, a to *Hynek* (r. 1497—1510) a syn jeho *Jiřík* (r. 1519—1560), ale poněvadž tito buď na Poděbradech aneb Libodržících seděli, spustla tvrz v ty časy. Jiřík vložil si ve dsky r. 1551 Báni tvrz pustou se dvorem a ves, a věnoval na tom zboží (r. 1553) 300 kop manželce své Anně ze Smojna [7]) Po něm následoval *Jan* (tušim syn jeho), člověk násilný, jenž r. 1570 na faře Žehouňské jednoho souseda z Chotěvic schromil. Když byl mezi soudem o to (r. 1571) zemřel, ujal Báni *Zikmund Baderský* (snad bratr Janův) a prodal Báni dvůr s krčmou a jednou chalupou *Bavorovi* (bratru svému?). Od *Hynka*, syna Bavorova, koupil dvůr ten r. 1584 *císař Rudolf II.* za 2540 k. míš. a připojil jej k panství Chlumeckému. [8])

LIBINĚVES.

Západně od Chlumce jest dvůr Libiněves nebo podlé nynějšího vyslovení Libňoves. Roku 1410 byla tu tvrz, na níž seděl *Jan Kyjata z Libiněvsi* (jinak ze Zásady), drže k tomu ves Vančice. [9]) Roku 1430 seděl tu *Jan z Hostic*. O pozdějších držitelích není nic známo. Již r. 1517 patřil dvůr Libiněvský k panství Žiželickému. [10])

[1]) Lib. conf. I. D 6, III. B 21, D 22, V. J 2, lib. erect. V. f. 6.

[2]) Lib. conf. V. N 5. VI. E 19, G 12.

[3]) DD. 15 f. 322, arch. č. III. 498, rel. tab. II. 273.

[4]) DD. 17 f. 22.

[5]) Lib. erect. V. f. 30, XII. f. 66, rel. tab. I. 592.

[6]) Arch. č. II. 73, DD. 16 f. 358, arch. mus.

[7]) DZ. 250. M 22, 11. D 20.

[8]) Reg. 20 F. k. s. D 2, DZ. 22. J 21 a K 23.

[9]) DD. 15 f. 76. Jan Litoměřický a manželka jeho Anna († j r. 1437) měli tu plat. Poněvadž dědiců nezůstavili a na plat ten a jiné platy právem královským saženo, trvaly o to právo dlouho pře až do r. 1460. (DD. 15 f. 30 a 16 f. 76.)

[10]) DZ. 3. D 23, arch. gub.

VÝKLEKY.

Ve Výklecích Velkých (sz. od Chlumce) bylo sice sídlo ve starších dobách, ale tvrze tu nebylo. [1]) *Alžběta z Barchova*, vdova po Divišovi Žehušickém z Nestajova, odkázala r. 1528 ves Výkleky s rybníky a lesem za Lovčici *Buškovi Cidlinskému ze Sluh*, strýci svému, [2]) jehož potomci tu novou tvrz vyzdvihli. [3]) Poslední toho rodu na Výklecích *Jan Cidlinský ze Sluh* (r. 1579—1601) prodav r. 1600 Cidlinu, odkázal krátce před smrtí svou statek svůj Výklecký manželce své *Johance z Dobřenic*, kterouž byl pojal jako vdovu po Adamovi Šlibovském ze Skřivan. [4]) Roku 1604 zapsala Johanka dotčený statek, totiž tvrz Výkleky se dvorem popl. a ves a ves Kněžičky synům svým z prvního manželství *Burjanovi* a *Jiříkovi*, [5]) avšak jen Burjan zápisu toho užil, přečkav bratra mladšího. Za jeho držení shořela tvrz Výklecká (r. 1612), při čemž i na zmar přišla pěkná tabule, na níž vývod Cidlinských malován byl. [6]) Po bitvě Bělohorské vzaty Burjanovi oba jeho statky, Výkleky i Šlibovice, a postoupeny z jinými statky *Václavovi ze Vchynic* a na Chlumci. [7]) Avšak syn Václavův *Jan Oktavian ze Vchynic* zadluživ se velice a chtě věřitele své spokojiti, postoupil Výklek a Šlibovic k nim na věky připojených věřitelům svým; vykázány r. 1645 *Marii Bleilebenové z Pichlperka* a postoupeny od ní hned toho roku *klášteru Strahovskému*. [8]) Od tohoto koupil týž statek (r. 1652, 15. února) *Václav Albrecht Vltavský z Manšvertu*, hejtman Poděbradský, za 21.000 fl. rh., a to tvrz, dvůr a ves Šlibovice, ves Lovčice, tvrz Výkleky, dvůr a ves, dvůr a ves Kněžičky. [9]) Po Václavovi ujali statky oba r. 1666 synové jeho Jan Ignác a Václav Matyáš; [10]) onen odbyt penězi a ten ujal Výkleky, kteréž prodal (roku 1673, 10. listop.) *Ferdinandu Leopoldovi Kustošovi ze Zubřího* za 21.000 fl. rh. [1]) Když tento zemřel, rozdělen statek pozůstalý mezi jeho tři syny, [2]) a tu dostav *Leopold Prokop*, syn nejstarší, statek Výkleky, prodal jej hned potom (r. 1697, 15. července) *Františku Oldřichovi ze Vchynic*. A tak připojeny k panství Chlumeckému tvrz pustá, dvůr a ves Výkleky, dvůr Hlinov, tvrz pustá, dvůr a ves Šlibovice, dvůr, ves a kostel v Lovčicích. [3])



Ozdobná váza v Chlumci.

BĚRUNIČKY.

Blízko Výklek jest véska Běruničky neb Malé Běrunice, tak řečená na rozdíl od Velkých Běrunic jen malý kousek vzdálených. Ve 14. věku seděl tu *Domanek z Jikve*, který zemřel před r. 1395, zůstaviv některé sirotky, z nichž *Prokop* daroval r. 1395 nějakou almužnu kostelu Staro-Vodskému, poněvadž tu byl strýc jeho *Jan z Běruniček* farářem. [4]) *Janek starší Domanek z Běrunic* připomíná se roku 1451. [5]) Současně žil *Janek mladší*, který r. 1450 Saským opověděl; jest to tuším týž, který byl r. 1448 také před Prahou. [6]) Zdali byli ještě v držení Běruniček, není nám známo, poněvadž se k roku 1458 také *Jan z Chvalkovic* a *z Běruniček* připomíná. [7]) Nějaký čas byla část Běruniček v držení *Čeňka Vyšehněvského z Barchova*; [8]) na tvrzi seděl od r. 1495 *Jakub Flašar z Dolan* se synem svým *Prokopem*, jenž měl za manželku Lidmilu ze Strhařova. [9]) Tato žila ještě r. 1530, když již tchán i manžel její byli zemřeli. [10]) Synové Prokopovi (tak smýšlím) *Adam*, *Bohuslav* a *Jiřík bratří Flašarové z Dolan* prodali r. 1534 statek tento dokonce pustý, totiž dvořiště pusté i s kopcem, na kterémž byla tvrz, *Jaroslavu Kapounovi ze Svojkova*, jemuž také Lidmila všeho práva svého věnného postoupila. [11])

Jaroslav dopustil se r. 1537 falše takové, že falšoval s Janem Vlkovským z Dalkovic kšaft cizí a co jiným odkázáno bylo, to sobě napsali. Pro:o odsouzen cti, hrdla a statku a na Pohořelci sťat. [12]) Podlé nálezu soudu zemského připadly Běruničky králi,

[1]) Jan Střela z Výklek připomíná se r. 1451 a 1457 (Rel. tab. II. 236 a DD. 16 f. 27), avšak není doloženo, z kterých Výklek pocházel. To platí i o Janovi z Košíně seděním na Výklecích. (Arch. dom. Toskan.) [2]) DZ. 2. D 16. [3]) Srov. k tomu děje Cidliny na str. 280. [4]) DZ. 13?. L 21. (Srov. i DZ 64. J 6) Dcera Janova Mandaléna vdána byla za Jindřicha Maternu z Květnice. [5]) DZ. 132. L 2. [6]) Jandera, Paměti Hořické V. 1726. [7]) Srov. děje Šlibovic. [8]) Bílek, Děje konf. na str. 598. Vklad Jana Oktaviana klášteru r. 1647 v DZ. 149. F 27. [9]) DZ. 307. F 14 a 151. O 14. [10]) DZ. 478. D 8.

[1]) DZ. 391. C 30. [2]) Viz díl I. na str. 166. [3]) DZ. 79. O 14 — P 2 v 405 A 15. [4]) DD. 14 f. 5. lib. erect. XIII a. 50. [5]) Arch. č. II. 73. [6]) ČČM. 1827, 3, 82. Arch. Drážďan. [7]) DD. 21 str. 212. [8]) Rel. tab. I. 163, arch. č. I. 355. Část tato držena potom k Výklekám a dostala se odkazem r. 1528 Janovi Cidlinskému ze Sluh. (DZ. 2. D 16.) [9]) Rel. tab. II. 475 a DZ. 84. C 4, G 23. [10]) Prokop seděl na Běruničkách ještě roku 1525. (Archiv Kutnohorský.) [11]) DZ. 2. G 10 a 84. C 20. [12]) Dačický,

ač se táhli na ten statek Jaroslavovi bratři Piram a Jindřich. Nicméně král Ferdinand (r. 1541 a 1542) statek Běrunčky a dům v Novém městě Pražském proti zaplacení jisté summy peněz *Piramu Kapounovi ze Svojkova* daroval. [1]) Pán tento, jenž byl platné služby králi a zemi konal, zemřel r. 1547 dne 12. června a pohřben v Praze u sv. Jakuba. Před svou smrtí byl vyzdvihl v Běruničkách novou tvrz se dvorem, a na této tvrzi, též na tvrzišti a dvořišti pustém (r. 1547) druhé své manželce Mandaléně z Valdšteina 500 kop věnoval. [2]) Přečkalo ho 10 synů, [3]) z nichž ujal Běruničky druhý syn *Jindřich.* Týž oženil se s Alénou ze Sluh, jíž (r. 1560) na Běruničkách 500 kop věnoval; dotčená pak Aléna přikoupila toho roku od bratra svého Jana Cidlinského ze Sluh tu část Běruniček, která rodu tomuto od r. 1528 náležela. [4]) Po její smrti oženil se po druhé s Martou z Hořiněvsi, kteréž také (r. 1581) na Běruničkách tolikéž věnoval. [5]) Byl pán správný, který králi i zemi platně sloužil, a dobrý hospodář, jenž se o poddané své upřímně staral. Zemřel r. 1610 a pochován ve Starém Bydžově. Posud jest kruchta téhož kostela okrášlena epitafiem, obsahujícím vývod a znaky rodu Kapounovského a jeho pramateří.

Poněvadž byl Jindřich shledal drahně statkův a peněz, poděleni jsou synové jeho díly slušnými. [6]) Běruničky dostal nejmladší syn *Karel*, kterýž také Sloveč a Lhotku Jencovu držel. Měv účastenství v povstání r. 1618, odsouzen byl polovice jmění, pročež i statek jeho Běruničky r. 1623 ujat a *Václavovi ze Vchynic* směnou za panství Kolínské postoupen byl. [7]) Karel vystěhoval se do Drážďan, kdež zemřel r. 1620 a pochován ve hlavním kostele. [8])



Náhrobek Judyty Chvalkovské z Dohalic.
(Viz str. 42.)

ŠLIBOVICE.

Severozápadně od Chlumce u Lovčic jest véska Šlibovice se dvorem poplužným, při němž tvrz stávala. Nejstarší její držitel *Buzek ze Šlibovic* připomíná se r. 1365 a 1366 mezi patrony kostela Lovčického. [9]) O právo podačné tudíž smluvil se r. 1381 s Lovčickými *Václav ze Šlibovic*, [10]) kterýž prodal r. 1394 plat na svém zboží Šlibovském Bohuši ze Blud, aby jím nadal faru Lovčickou. Naposled se připomíná r. 1414 jako držitel zboží nějakého u Olešnice Koštálské. [11]) Na Šlibovicích seděl r. 1398 *Jan* odtudž, [12]) ale r. 1414 poroučel tu *Zikmund ze Šlibovic*, jenž udělil plat ve Šlibovicích faráři Lovčickému, aby každý všední den mši zádušní sloužil a kostel opravoval. [1]) Roku 1437 žili bratři *Jindřich* a *Fridman ze Sloupna* a *ze Šlibovic;* onen prodal tehda role své při Lovčicích a oba koupili r. 1443 zboží Mstihněvské. [2]) Fridman se kromě toho čte v seznamu sněmovníků v Čáslavi (r. 1440), účasten byl rozličných běhů válečných, jako na př. r. 1448 před Prahou, [3]) a dočkal se i r. 1468., kteréhož pomáhal válčiti Jiříkovi z Poděbrad. [4]) Dočkav se vysokého stáří, prodal tvrz, dvůr a ves Šlibovice, ves pustou Tečmín a díl vsi Lovčic *Zikmundovi Paldrovi z Vařin*, a od toho koupili to zboží r. 1490 *Burjan* řečený *Apolon ze Skřivan* a *Mikuláš Rohovlad z Bělé.* [5])

Burjan stal se praotcem *Šlibovských ze Skřivan*, kteří na Šlibovicích přes celý 16. věk a déle seděli. Burjanův syn *Jan* držel od r. 1539 tvrz, dvůr a ves Šlibovice, ves a podací v Lovčicích a díl Činěvsi společně s nezletilým svým bratrem Adamem, [6]) později sám. Adam koupil Šlibovice teprve r. 1557 po smrti Janově od dcer jeho Elišky a Mandalény. [7]) Adam žil ještě r. 1585, kdež učinil pořízení o dětech svých a manželce své. [8]) Starší syn dorostl r. 1600, od kteréhož času se vyskytuje nejednou v soudních knihách. [9]) Pro účastenství v povstání zabrány oba statky jeho Šlibovice i Výkleky a postoupeny r. 1621 Albrechtovi z Valdšteina, ale hned potom ujala je zase královská komora a postoupeny s jinými statky *Václavovi ze Vchynic*, a to směnou za panství Kolínské. [10]) Od těch dob měly Šlibovice stejné pány s Výkleky a tvrz zdejší spustla v letech 1652—1673 na dobro. [11])

TEČMÍN.

Ze starých pamětí dovídáme se o nějaké tvrzi pod Lišicí. Roku 1571 totiž skrze smlouvu a směnu získáno jest k panství Chlumeckému jakožto grunt „kus pastviště" pode vsí Lišicí slove tvrziště staré s příkopem, tak aby voda z příkopu každého času bez odpornosti na rybník Bohuslava z Dobřenic starou strouhou pouštěna býti mohla. Bylo tvrziště to v držení jistého sedláka z Lišic. [12]) Nám se vidí, že jest tvrziště toto hledati v tu stranu k Lovčicům, a že v těch místech stávala bývalá osada *Tečmín.* Ve 13. a 14. století patřila ves ta k panství Žiželickému. [13]) Nedlouho potom odprodána. Jako jediný držitel její znám jest r. 1395 *Beneš ze Lhoty odjinud z Tečmína.* [14]) Roku 1490 byla ves pusta a patřila k Šlibovicům. [15])

LOVČICE.

Lovčice (podlé vyslovení zdejšího Loučice) jméno své mají od Lovka a jsou osada stará, kteráž se r. 1299 jako příslušenství panství Žiželického připomíná. [16]) Na tvrzi zdejší seděli r. 1355—1377 bratři *Henik* a *Přibík z Jikve.* [17]) Jako

[1]) DZ. 1. C 27, 41. C 18, 42. B 21. Viz i Pam. arch. IX 784. [2]) DZ. 8. E 16. [3]) Viz Pam. arch. IX. 785. [4]) DZ. 13. M 21, 54. M 22. [5]) DZ. 21. D 37. [6]) Syn jeho Jindřich mladší za vysokého stáří otce svého spravoval jeho statky a psal se seděním na Běruničkách. (Pam. arch. IX. 791.) Zemřel před otcem. [7]) Bílek, Děje konf. 247. [8]) Peschek, Exulanten 70. [9]) Lib. conf. I. G 6. H 1. [10]) Lib. erect. XII. f. 100, acta consist. 1380 V 10. [11]) Lib. erect. XII. f. 133, 171, lib. conf. V. P 5. VII. D 5. [12]) Lib. conf. V. R 6.

Vývod Šlibovských ze Skřivan.

Burjan Apolon ze Skřivan 1490
ψ Mandaléna z Konic

Jan 1539 † j. 1557 — Eliška, Mandaléna
Adam 1549—1585 ψ Johanka z Dobřenic
Anna 1542
Dorota 1542
Eva 1542

Burjan 1585—1623 ψ 1. Johanka ze Stropína † 1617, 2. N. Vachtlovna z Poutnova
Jiřík 1585 † j. 1616

Adam 1604
Johanka 1631—1644 ψ Jan Dobřenský
Aléna Anna 1604—1644 ψ 1. Certorejský, 2. Mladota

[1]) Lib. erect. X. B 7, DD. 21 str. 132. Srov. i lib. erect. XI. 130. [2]) Rel. tab. II. 173, 108. [3]) Arch. č. I. 257. III. 545. ČČM, 1827. 3. 83. Roku 1453 odpověděl Sasům Jan ze Šlibovic. (Arch. Vitemb. v Drážď. Boh. I. 187.) [4]) Arch. Třeboň. [5]) Rel. tab. II. 444. Viz i arch. č. VI. 319. [6]) DZ. 1. H 25, 250 G 1, 83. D 4. [7]) DZ. 12. H 33. Viz i děje Hodkova a DZ. 13. J 22. Roku 1571 vložil si Adam zboží Šlibovské ve dsky zemské. (DZ. 251. C 15.) [8]) DZ. 23. B 14. [9]) Viz o něm též Pam. Dačického II. 171, 190. [10]) Bílek, Děje konfiskace 597. DZ. 143. D 1. [11]) Viz děje Výklek na str. 298. [12]) Urbář Chlumecký. [13]) Reg. II 789, urbář Rožemb. 22. [14]) DD. 14 f. 6. Viz i rel. tab. II. 238. [15]) Rel. tab. II. 444. [16]) Emler. reg. II. 789. [17]) Lib. conf. ed. Tingl, I. 20, 23, 26, též I. A 9. G 6. H 1, II. E 2. Roku 1366 též Markvart a Hrdek (ib. I. G 10).

spolupatroni kostela zdejšího vyskytují se s nimi r. 1365 a 1366 *Čéč z Lovčic* a r. 1371 *Přibík z Malovic*. Na druhém dvoře seděl *Bonec z Lovčic*, jenž zemřel před r. 1381, zůstaviv sirotky nezletilé, jichž poručník Bonec ze Všeborska učinil r. 1381 s Heníkem a Vácslavem Šlibovským smlouvu o podačné právo při kostele zdejším.[1]) Po Heníkovi zůstala vdova Kateřina a syn *Heník* (r. 1396—1398), než r. 1419 držel zboží Lovčické *Zdislav z Lovčic*.[2]) Bratří *Erazim* a *Petr z Lovčic* koupili roku 1437 dědiny a role při Lovčicích od Jindřicha ze Šlibovic.[3]) Za panování krále Ladislava žil *Hereš z Lovčic*, jenž si vyprosil na témž králi (r. 1454) všechna odúmrti po předešlých držitelích, i po Vavřinci soukeníkovi ze Starého města Pražského († j. r. 1457), který bral z Lovčic 10 kop úroku.[4]) Když zemřel Hereš, stal se poručníkem syna jeho *Heršíka* Petr Kdulinec z Ostroměře (asi r. 1481—1483), jemužto poručenství udělil král Vladislav s takovou výhradou, kdyby sirotek zemřel před časem, aby zůstaly Lovčice při Petrovi. Když tudíž r. 1483 po smrti Heršíkově na tvrz, dvůr a ves Lovčice sáhnouti chtěli, uhájil statek ten pro sebe *Beneš Kdulinec z Ostroměře*.[5]) Nedlouho po tom připojeny Lovčice z části, později v 16. věku docela ke statku Šlibovskému a tvrz zdejší zanikla na dobro.[6])

VINARY.

Blíže Smidar leží ves Vinary, která až do roku 1850 k panství Chlumeckému patřívala. Roku 1390 držel ves tuto *Bohuněk Chotělec* před tím z Lupenice řečený. Zemřel asi r. 1395.[7]) Kromě něho se připomínají *Hertvík* (r. 1406) a *Mikuláš Kbel* (r. 1407).[8]) Později seděl ve dvoře *Jíra Kovač z Kovače*, jenž na Vinařích (r. 1425) 100 kop věna manželce své Zdeně z Bělušovic zapsal.[9]) Po něm následovala dcera Zdenina *Důra*, manželka Vaňka Kavalce z Lipoltic. Tato postoupila Vinar a všech práv svých (r. 1450) *Zdeňkovi z Vinar* a *Petrovi z Plotišť*. Tvrz ve Vinařích s příslušenstvím držel po *Kačce z Labouně* manžel její *Petr ze Sloupna*, rychtář v Chlumci, a ten ji zapsal r. 1431 *Mikšovi Petrbachovi z Plačic* a *Jarošovi ze Sloupna*. I v potomních dobách byla ves rozdělena. Hlavní její část držel r. 1488 *Kunat z Dobřenic*.[10]) Před r. 1516 koupil *Jan Krupý z Probluze* statek Vinary od Bernarta ze Zásmuk,[11]) ale nedlouho potom přivtělen jest k panství Chlumeckému.[12])

SKOCHOVICE.

Severozápadně od Chlumce u Lužce leží velká ves Skochovice, tak řečená po svém zakladateli Skochovi, v níž před časy také tvrz stávala. Z jejich majetníků připomíná se povrvé (r. 1362) jakýsi *Vilém*. S ním se připomíná r. 1371 nějaký *Mikuláš*. Roku 1380 seděl tu *Jarek Popek z Jikve*, jenž držel do r. 1395 také rychtu Městeckou. Skochovice byl prodal před tím; v jich držení nacházejí se zajisté roku 1389 *Přibek ze Skochovic*, spolu i pán na Lukové a Dlouhém poli, a r. 1395 vedlé něho nějaký *Hynčík*. Když zemřel Přibek r. 1395, vedeny pře o dědictví po něm, jehož se ujala sestra jeho *Machna*.[1]) V držení jeho dostal se potom *Dobran z Vlkova*, jenž přijal příjmí „ze Skochovic.“ Týž ukázal r. 1410 faráři Vlkovskému úrok ve Vlkově na místě jiného již dříve zapsaného platu a připomíná se jako patron téhož kostela ještě r. 1418.[2]) Dcera jeho Machna zapsala r. 1432 Skochovice tvrz a kopec se dvorem a ves a jiné statky sousední ujci svému *Vaňku Reskovi z Mlékosrb*, a ten postoupil zboží tohoto r. 1455 *Petru Vodičkovi z Labouně*.[3]) Tento tu seděl ještě r. 1468.[4]) Roku 1511 byla ves Skochovice v držení *Havla Zvířetického z Vartemberka*, jemuž povoleno, aby ves klášterní Nepolisy držel dědičně a za to Skochovice proměnil u ves zápisnou.[5]) Tato pak spojena za vlády královské s panstvím Chlumeckým.

LUŽEC.

Asi půl druhé hodiny sev. od Chlumce jest kostelní ves Lužec, v níž ve 14. věku několik vladyk najednou sedělo. Připomínají se totiž r. 1325 Slaibor *z Lužce*, r. 1375 *Vilém*, patron kostela zdejšího, r. 1388—1396 *Zdeněk*, jenž držel snad tvrz, *Všech* a sirotci po něm († j. r. 1395) a *Maršík*, jenž také před r. 1395 zemřel a na Ječništi sídlíval. Vdova po Maršíkovi *Eléna* učinila r. 1407 nadání kostelu Lomnickému.[6]) *Racek z Mladějova* byl r. 1404 vedlé *Jiříka z Lužce* patronem kostela zdejšího; týž Racek držel r. 1405 tvrz, dvůr a několik dvorů kmecích v Lužci, a na ostatním seděl Jiřík.[7]) Nástupce jeho *Jan Halaváč z Lužce* podával do zdejšího kostela r. 1422 katolického kněze. Z pozdějších časů víme o Lužci toliko to, že *Matěj z Lužce* dvůr jeden v Lužci prodal (r. 1472) Prokopovi, *Machna z Kochovic* toto r. 1483 stvrdila a že na témž dvoře ještě r. 1550 svobodníci seděli. Ves patřila již tehda z části ke Chlumci a z části ke Lhotce.[8])

LHOTKA JENCOVA.

Blíže Lužce jest dvůr Lhotka, při němž za starodávna také tvrz a ves bývaly. Na dvoře seděl r. 1395 Beneš *ze Lhoty* jinak *z Tečmína*, avšak dědiny některé při Lhotě patřily ke statku Lužeckému.[9]) Roku 1467 seděl na tvrzi zdejší *Mikuláš z Holovous*, jenž na ní choti své Johance věnoval; toto právo věnné držel r. 1486 Kunrat Štos z Deštného.[10]) Asi v ty časy nabyl Lhotky *Mikuláš Dobřenský z Dobřenic*, kterýž se poprvé r. 1472 připomíná.[11]) Po něm následoval syn jeho *Vácslav* (r. 1512 až 1534) a když tento zemřel, drželi Lhotku synové Vácslavovi *Mikuláš Bohuslav* a *Zikmund* r. 1550.[12]) Bohuslav ujal potom Lhotku sám[13]) a zemřel po r. 1589, zůstaviv dcery *Lucii Čejkovou* a *Žofii Myškovou*. Lucie byla sice Lhotku koupila od svého otce, avšak r. 1601 dne 13. října odevzdala týž statek dotčenému *Zikmundovi* (tehda staršímu), an připověděl, že zaplatí dluhy a vydá dcerám díly na penězích.[14]) Od Zikmunda koupil potom (r. 1608) tvrz Lhotku Jencovu se dvorem a vsí celou, chalupu v Lužci a pustotiny Lišické *Karel Kapoun ze Svojkova a v městě Hradci nad Labem*, avšak prodal řečený statek již r. 1612 *Vácslavovi ze Vchynic* na Chlumci.[15]) Lhotka vykázána tehda manželce Vácslavově *Elišce z Krajku* a po její smrti připadla k panství Chlumeckému, po čemž i tvrz zdejší zanikla.

[1]) Lib. erect. XII. f. 100, acta consist. 1380 V 10. Sirotci dědili platy po strýci svém Odolénovi Boncovi, proboštu u sv. Jiljí v Praze, jenž zemřel před r. 1384. (DD. 13 f. 3, Tomek, Děje Prahy V. 159.) Díl tento Lovčic držel r. 1396—1398 Zdislav Sestřenek z Petrovic. [2]) Lib. conf. V. P 5. R 6, VII. L 5. [3]) Rel. tab. II. 173. [4]) DD. 16 f. 8, 23 str. G 15. Na druhém dvoře Lovčickém již pustém seděli bratří Racek a Petr a r. 1465 dostal nápadu po nich Jakub Košík z Vilemoviček. (DD. 16 f. 43 a 23. I. 3.) [5]) DD. 17. V Lovčicích seděl r. 1484 Bohuněk ze Stranova. (Arch. gub.) [6]) Roku 1623 patřily ke Šlibovicům ves Lovčice s podacím kostelním, dvorem a ovčínem. (Bílek, Děje konf. 597.) [7]) Rel. tab. I. 457, DD. 14 f. 5. [8]) Rel. tab. II. 26, 41, arch. č. III. 477. [9]) Rel. tab. II. 237, arch. č. II. 65, 72. O Kovačích z Vinar, kteří ještě potom ve vsi seděli, viz rel. tab. II. 208 a 229. DD. 16 f. 15 a 20 str. 51. O Vaňkovi Kostelovi z Vinar (r. 1439) viz rel. tab. II. 262. [10]) Arch. č. IV. 190. [11]) Reg. 3 J. k. s. C 21. [12]) Od panství Chlumeckého oddělena jest roku 1545 a byla jako samostatný statek v držení vladyk z Pašiněvsi a Miřkovských z Tropčic. Srovnej i Bílkovy konf. Dlouho byla též v držení Rašínův z Ryzemburka.

[1]) Rel. tab. I. 430, lib. conf. DD. 14 f. 2—3, 61 str. 359—361. [2]) Lib. erect. VIII. 107, X. 100, lib. conf. [3]) DD. 20 str. 174—175. Proto slove Petr z Labouně a z Kochovic. [4]) Arch. Třeboňský. [5]) Arch. gub. a Dobner Mon. I. 264. [6]) Reg. III. 451. DD. 13. f. 9, 14 f. 6, rel. tab. I. 561, lib. conf. III. C 8, erect. VII. 136. [7]) Lib. conf. VI. E 13, DD. 14 f. 29. [8]) Lib. conf. VIII. A 8, rel. tab. II. 396. [9]) DD. 14 f. 6. Viz i rel. tab. I. 574, 21. Decb. [10]) Rel. tab. II. 412. [11]) DZ. 249. C 26. [12]) DZ. 250. M 8. [13]) Roku 1571 učinil smlouvu s komorou (Urbář Chlumecký). [14]) DZ. 179. O 11. [15]) DZ. 134. C 18 a 136. D 15.

NEPOLISY.

Tři čtvrti hodiny od Chlumce k severu jest kostelní ves Nepolisy, kterouž předkové naši i Lepolisy nazývali. Ke konci 13. věku patřila ves tato k Žiželicku, ale později držel ji *Tas ze Skuhrova* a ten postavil tu dřevěný kostel, poněvadž sem farář z Luh (u Mlékosrb) nemohl pro častá zavodnění Cidlinou způsobená docházeti.[1]) Nadání k novému kostelu učinili teprve r. 1359 Tasovi synové *Jan* a *Vznata*. Větší část vesnice držel potom *Hanuš Turkovec* a postoupil ji r. 1367 směnou za jiné vesnice *klášteru sv. Jiří;* menší část drželi r 1396 *Jan z Lepolis* a r. 1410 *Pešík z Lišic.*[2]) Na této části, kdež si držitelé tvrz postavili, seděl r. 1431 *Nevlas z Nepolis*, ana se druhá část k blízkým Záchrašťanům dostala. Na tvrzi seděli potom r. 1450 *Alexandr z Nepolis*, jenž držel s p. Jiříkem, r. 1468 *Jan z Labouně.*[3]) Ještě r. 1505 připomíná se *Jan Nepoliský*, ale r. 1513 držel Vilém Kostka z *Postupic* „tvrz pustou Nepolisy“ k panství Chlumeckému.[4]) Část Nepolis zápisná dostala se k témuž panství r. 1521.[5])

MLÉKOSRBY.

Ve vsi Mlékosrbích bývala tvrz stojíc na pahrbku otočeném náspem a příkopem mezi třemi rybníky, nyní již dávno spuštěnými.[6]) Na této tvrzi seděl r. 1375—1383 *Jan Šesták z Přestavlk*, který se mezi patrony kostela Lužského připomíná.[7]) Nástupce jeho *Mikuláš Kokot ze Slemene* (od r. 1395) věnoval r. 1396 na dvoře Mlékosrbském se dvojím poplužím a na části vsi manželce své Anně z Nemyčevsi, ale prodav Mlékosrby převedl věno to r. 1397 na zboží Třesické.[8]) Mlékosrby koupeny tehda ku Přestavlkům; r. 1429 zajisté patřily s podacím v Luhu *Unkovi z Přestavlk*,[9]) a teprve dědicové tohoto prodali oboje *Vaňku Rezkovi z Mlékosrb*, kterýž se po r. 1432 nejednou připomíná.[10]) Žil ještě r. 1465, kdež se zastal záduší kostela v Luhu, když byli Pouchobradští dědinu záduśní nově zdělaným rybníkem zatopili, a zjednal záduší dostatečnou náhradu.[11]) Roku 1495 a 1496 držel Mlékosrby *Jan Bořek z Poličan*,[12]) a v těch dobách tvrz zdejší zanikla. Roku 1528 prodal *Václav Bořek z Dohalic*, hejtman kraje Hradeckého, ves celou Mlékosrby, vsi Lukovou a Zádražany a podací v Luhu *Vojtěchovi z Pernšteina*, kterýž statky ty připojil k panství Chlumeckému.[13])

LUKOVÁ.

Ve vsi Lukové na pravém břehu Cidliny proti Mlékosrbům jest v zahradě tvrziště, kteréž se mohlo vodou opouštěti; okolo snad bývaly močály. Po této vsi nazývali se r. 1377 *Zdeněk Lukovec z Mlékosrb*[14]) a r. 1432—1445 *Pavel z Lukové.*[15]) Na tvrzi zdejší seděl r. 1472—1486 *Havel ze Záchrašťan*, který se v tehdejších běžích soukromých nejednou připomíná.[16]) Nedlouho potom přikoupena ku Mlékosrbům a tvrz zdejší dokonce opuštěna.

[1]) Emler, reg. 789, Borový, lib. erect. I. 6—7. Liplesy a Nepolisy jsou rozdílné, ale Lepolisy pokládáme za jedno s Nepolisy. (Srov. lib. erect. XII. f. 184.) [2]) Tomek, Děje Pr. III. 431, rel. tab. I. 561, lib. erect. XII. a. f. 179. [3]) Arch. Třeb. arch. č. III. 503, Paproc. o st. pan. 274. [4]) Arch. č. VI. 319. DZ. 42. K 24. [5]) Část tuto držel po *Nepoliských ze Záchrašťan* (viz Záchrašťany) *Kunata starší z Dobřenic* r. 1493. (Arch. Bydžov. Papr. o st. pan. 272.) Od něho koupil ji před r. 1498 *Petr z Vartemberka* a držel ji k Bydžovu. (Arch. č. VI. 572.) Pan *Havel Zvířetický* držel tuto část r. 1511 a ještě, když byl již Bydžov prodal, a postoupil ji teprve r. 1522 panu *Vilémovi z Pernšteina*. (Arch. bibl. Praž. a gub.) [6]) Heber's Burgen III. 227. [7]) Lib. conf. III. C 10 1377 se připomíná *Zdeněk Lukovec z Mlékosrb*. (Lib. erect. XIII. a. f. 108.) [8]) Lib. conf. V. M 6, rel. tab. I. 567, 575, arch. č. III. 471. Srov. i DD. 21 str. 101. [9]) Arch. č. II. 60. [10]) Arch. č. II. 67, rel. tab. II. 249, DD. 20. p. 174. Srov. Skochovice. [11]) Acta administratorum (arch. kapit.). [12]) Papr. o st. pan. 356, DZ. 240. A 1. [13]) DZ, 6. B 4. [14]) Lib. erect. XIII. a. f. 108. Srov. děje Skochovic. [15]) Arch. obce Chlumecké. DD. 20 str. 174. [16]) Arch. Kutnohor. a gub. DD. 16 f. 51.

KOSICE.

Kosice a Kosíčky vsi jsou východně od Chlumce; v Kosicích byla také tvrz. Nejstarší nám známí držitelé Kosic připomínají se v půhonech r. 1318, totiž *Budislav, Bernart Hroznata.*[1]) Majice ústrky se sousedy svými, vzali proto sami nejednou škodu, ale i jiným škod nadělali. *Spytihněv* nebo-li *Zbihněv z Kosic* žil r. 1339 a připomíná se ještě r. 1357 jako patron kostela Lhotského;[2]) po něm držel Kosice a Lhotu r. 1363—1365 *Sulek* odtudž.[3]) Roku 1376 připomíná se *Čeněk z Kosic.*[4]) Po *Buzkovi z Kosic* zůstala vdova Kunka († j. r. 1384) a děti Barbora a Jakub, jichž ochráncem a opatrovníkem byl *Hašek z Kosic*. Pan Oldřich z Rožemberka odkázal Barboře 10 kop (r. 1390), aby z nich za duši Buzkovu kopu platu stálého na Žiželicku koupila.[5]) V ten čas vládl Hašek také na Lhotce, kterouž prodal nějaký rok potom Přechovi ze Záchrašťan.[6]) Roku 1395 zapsal zboží své Kosické *Zdeňkovi z Labouně* a dotčenému Přechovi a zemřel ještě téhož roku. Odúmrtí po něm v Zádražanech, Lhotě a Kosicích daroval král Václav v l. 1409—1410 rozličným osobám, konečně však přece vešel v držení jich darováním královským. *Jindra z Labouně*,[7]) který se již r. 1407 z Košic psal, seděl tu na tvrzi.[8]) Jako patron kostela Lhotského připomíná se r. 1414.[9]) Nástupce jeho *Bohuněk* připomíná se r. 1429—1449, jsa r. 1440 přítomen na sněmě Čáslavském.[10]) Roku 1460 byl již mrtev, zůstaviv vdovu Elišku ze Sloupna. Dcera Alžběta vdána byla za Michala z Krucemburka.[11]) *Zdeněk z Kosic*, jenž r. 1448 pana Jiříka ku Praze provázel, byl příbuzný Bohuňkův.[12]) Synem Bohuňkovým bezpochyby byl *Čeněk z Labouně* a na Kosicích r. 1467—1494.[13]) Konečně prodal *Bohuněk z Labouně* r. 1519 tvrz, dvůr a ves Kosice a díl vsi Staré Vody *Vilému Kostkovi z Postupic*, jenž to vše k panství Chlumeckému přivtělil.[14])

BABICE.

Severozápadně ode vsi Babic při cestě k Barchovu, avšak již při lese, jest tvrziště s příkopem posud vodou opuštěným a rákosím zarostlým. Říká se mu Vlčí hrad. Na tomto místě stávala tvrz vladyk Babických. *Matěj z Babic* připomíná se r. 1363—1375 jako pán Babický a spolupatron kostela Boharynského.[15]) Jeho snad synové byli bratří *Michlík* a *Matěj* r. 1391 společně na Babicích, z nichž Matěj měl příjmí *House*. Tento vyprodav se odtud asi r. 1407, učinil r. 1412 nadání kostelu Babickému úrokem jedné kopy a seděl potom na Boharyni a Boruhrádku.[16]) Roku 1414 drželi Babice *Zdislav farář v Kratonozích* a *Pešík bratří z Babic*, kteří se o podací kostela zdejšího přeli s Matějem ze Zvíkova (čili tušim svrchupsaným Matějem Housetem).[17]) Ves spustla v 15. věku a dostala se pak ke zboží Nechanskému i prodána před r. 1541 k panstvi Chlumeckému.[18]) V 17. století založena jest nová ves Babice, tušim vedlé místa bývalé vesnice.

[1]) Tab. vet. n. 22, 218, 231, 359, 360.
[2]) Bienenberg Gesch. v. Königgr. lib. conf. ed. Tingl, I. 16—17. [3]) Lib. conf. I. F 2. G 7.
[4]) Acta cons. 1373—1376 f. 120.
[5]) DD. 13 f. 3, arch. Třeboň.
[6]) Lib. conf. V. A 7, rel. tab. I. 574.
[7]) DD. 14. f. 4, 7, 10, 142—144.
[8]) Lib. erect. VII. f. 123. Roku 1397 připomíná se Jan Ušák z K. a r. 1408 Jan Ralsko z K. (Rel. tab. I. 574, lib. conf. VI. P 12.) [9]) Lib. conf. VII. E 4.
[10]) Arch. č. I. 257, II. 60. III. 514, 543, arch. obec. v Chlumci.
[11]) DD. 21 fs. 223.
[12]) Čas. mus. 1827, 3, 82. Srov. DD. 16 f. 7.
[13]) Urbář Chlumecký, Kniha svědomí r. 1490 f. 9 v archivu Pražském. [14]) DZ. 6. C 9.
[15]) Lib. conf. I. E 6, III. C 13.
[16]) Lib. conf. V. C 8, lib. erect. V. 166, VIII. f. 149. Viz II. dílu str. 34. Roku 1395 připomíná se též Mikuláš z Babic. (DD. 61 p. 359—361.)
[17]) Lib. conf. VI. E 18.
[18]) DZ. 6. C 27.



Část skal Prachovských.

NEDABYLICE.

Polím jižně od Chudeřic říká se dosud v Nedabelicích, ač osada tato dávno již zanikla. Se dvorem tu stávala také tvrz. [1]) Od r. 1377 připomíná se v pamětech našich nejednou *Bransud z Nedabylic.* [2]) Roku 1386 odpíral *Přibek z Nedabylic* jménem nějakého Bransuda odtudž provolání dědin v Chudeřicích, [3]) a *Bransud z Nedabylic,* syn Bransudův, daroval r. 1397 za duši otce svého plat koupený na zboží Berunském kostelu Staro-Vodskému. Tento Bransud připomíná se i r. 1402 s nějakým *Zdeňkem.* Roku 1047 žila Běta, vdova po *Mysliborovi z Nedabylic.* [4]) Dotčený Přibek daroval r. 1411 plat ve dvoře svém v Nedabylicích ke kostelu Dobřenskému. [5]) *Bransud* a *Diviš z Nedabylic* opověděli r. 1437 knížatům Saským, a Diviš byl r. 1440 přítomen sjezdu Čáslavskému. [6]) Vladykové tito měli na štítě svém straku, od níž se potomci jejich *Strakami z Nedabylic* nazývali. První toho jména Jan (r. 1447—1469) byl ve službách Jana Koldy Náchodského (r. 1450), od kterýchž dob nabyli Strakové drahně zboží v okolí Náchodském. [7]) Nedabylice zanikly v 15. věku, neboť v 16. století o nich zmínky nenajdeš. Tvrziště se nachází při rybníku Kocuříku a objato bylo dvěma vodními příkopy a náspem mezi nimi se nacházejícím, tak že rybník byl na třetí straně. Příjezd ke tvrzi byl po hrázi táhnoucí se na břehu rybníka.

[1]) V ČČM. r. 1850 na str. 151. kladou se Nedabylice na místo Michnovky, ale chybně. [2]) Nejst. kn. Bydžovská na str. 147. a 194. [3]) DD. 13 f. 8. [4]) Lib. erect. XIII. a. f. 76, DD. 14 f. 201. Acta jud. [5]) Lib. erect. VIII. f. 128. [6]) Arch. Vitemb. v Drážďanech Boh. I. 35. [7]) Arch. č. III. 547, 556. Později mají Strakové v erbu svém kohouta.

KRATONOHY.

Úpravná ves Kratonohy (původně Kratonozi, přezdívka podobná, jako Kratonosi pro vesnici zašlou u Nymburka) jest východně od Chlumce. Na místě bývalé tvrze stojí zámeček, stavení beze zvláštního stavitelského rázu; spíše jest podívání hoden vnitřek kostela. Tu zraky příchozího upoutají kazatelna postavená na způsob velryby, v jejímž jícnu kazatel stojí, a oltář s výklenkem, v němž jest socha sv. Jakuba, vykládaný rozličným namnoze i vzácným kamením, mušlemi a šneky. Jest prý to napodobení hrobky sv. Jakuba Kompostelského.

Z držitelů této vsi známi jsou k r. 1318—1323 *Licek, Sezema, Mikuláš, Licek* a *Bohuněk z Kratonoh.* Učinili veliké škody panu Dětochovi v Žiželicích, pročež mu na statcích jich Kratonožském a Újezdském za škody odhadáno. [1]) Část vsi patřila potom *Perchtě,* dceři po *Sezemovi z Kostomlat,* a ta ji prodala s 18 lány a podacím klášteru sv. Jiří na předměstí Hradeckém. [2])

[1]) Tab. vet. č. 84. [2]) Archiv u sv. Jiljí.

Vývod pošlosti Kratonožské Dobřenských z Dobřenic.

Jan starší z Dobřenic

Vilém † j. 1551 (viz díl I. na str. 207.) — Zdislav † c. 1552 ⚭ Eliška z Pilnikova

Jan 1551 — Mikuláš 1550 † j. 1598 ⚭ Markéta z Holovous — Kuna ⚭ Petr z Holovous

Vácslav 1589 † 1608 — Zdislav 1592, 1598 — Kateřina — Kunka — Anna

Mikuláš Zdislav 1607—1630 — Jan 1607—1630 — Vácslav 1607—1623 — Jaroslav 1607—1623

Jan Oldřich, exulant ⚭ Eliška z Rosen

Bojislav Bedřich na Nesytě, Kunšendorfu a Strekenbachu 1680—1696



Část skal Prachovských.

Ve 14. a 15. věku drželi ves společně dotčený klášter a páni z Častolovic, podávajíce faráře zdejší buď společně aneb střídavě, [1]) avšak připomíná se též vedlé nich r. 1390 vladyka *Licek z Kratonoh.* [2])

Roku 1447 učiněny v Kratonozích veliké škody od posádky Velišské. [3]) Od druhé polovice téhož století byly Kratonohy v držení Dobřenských, zejména r. 1467 *Jiříka* a *Adama z Dobřenic.* [4]) Téhož rodu snad byl *Václav z Kratonoh,* který se r. 1495 připomíná. [5]) Asi v ty doby žil *Jan starší z Dobřenic,* pán na Kratonozích, po němž zůstali dva synové, *Vilém* a *Zdislav.* Onen držel Dobřenice i Kratonohy, ale oboje prodal r. 1538. Kratonohy s části Obědovic koupil od něho Zdislav, bedlivý koňař a hospodář. [6]) Ze synů Zdislavových ujal Kratonohy mladší syn *Mikuláš,* splativ staršího Jana. Ke koupení Kratonoh svedl jej Jan starší Zilvár z Pilinkova, přijev r. 1552 do Kratonoh a mezi rozmluvou přiříkaje, že mu 500 kop k té koupi půjčiti chce, ale pak slova svého nezdržel. [7]) Mikulášův syn *Václav* zemřel r. 1608, odkázav Kratonohy synům svým *Mikuláši Zdislavovi, Janovi, Václavovi* a *Jaroslavovi,* [8]) ale ti byli ještě r. 1612 pod poručenstvím mateře své. [9]) Dotčení synové prodali r. 1623 tvrz a ves Kratonohy s příslušenstvím *Alžbětě ze Vchynic rozené Krajířce* a *na Chlumci.* [10])

Až do r. 1644 drženy Kratonohy k panství Chlumeckému, ale poněvadž nemohli Vchynští dluhův svých zaplatiti, postoupeny *Jobstovi z Bryslu.* V držení po něm následovali syn *František Václav* (r. 1658 † 1683) a tohoto syn *František Šťastný,* jímž tuším rod tento vymřel. [11]) Narodila se mu sice z manželky *Barbory Michnové z Vacinova* po smrti jeho († r. 1692) dceruška Barbora, ale že v roce zemřela, spadly Kratonohy na mateř její. Tato provdala se po druhé za nějakého pana z *Memingen,* ale nemohouc statku udržeti, prodala Kratonohy a Obědovice (r. 1701) bratru svému *Janu Václavu Michnovi z Vacinova.* [12]) Od tohoto pána postaven jest kostel v Kratonozích a bezpochyby ozdoben v tom způsobu, jak se posud nachází. Roku 1721 přikoupeny Kratonohy k panství Chlumeckému. [1])

[1]) Lib. conf. [2]) Arch. č. III. 469. Plat v Kratonozích držel až do r. 1409 Hroch z Dobřenic. (Rel. tab. II. 61.) [3]) Staří letop. 147. [4]) Urbář Chlumecký. [5]) Rel. tab. I. 215. [6]) DZ. 9. H 4, 41. H 6. Potom seděl v Kratonozích také Jan Dobříkovský z Malejova, manžel Johanky z Dobřenic (DZ. 8. E 2.) [7]) Reg. 17 F. k. s. H 15. Srov. i Pam. arch. IX 440. [8]) DZ 134. H 12—18. [9]) DZ. 185. G 20 [10]) DZ. 292. F 19. Viz Bílkovy konf. 76 a Pam. arch. IX. 440—441. [11]) DZ. 148. L 10, 152. N 15, 116. H 3. K 32, 478. A 28. [12]) DZ. 408. A 19.

OBĚDOVICE.

Ves Obědovice (vých. od Chlumce) rozdělena byla již ve starších dobách na několik statků. Na jednom dvoře a popluží seděl *Jan Zábrdovec* († j. r. 1387), kterýž daroval ke kostelu v Kratonozích plat ze všeho svého zboží Obědovského. Na druhém popluží hospodařili *Zdislav, farář v Kratonozích* († j. r. 1433). *Ctibor* a *Jan* bratří se svou mateří Bětou, kteří nahradili r. 1394 Tasovi, faráři Rožďalovskému, desátky zadržené. Ctibor žil ještě r. 1414. [2]) Kromě toho připomínají se *Jiřík z Obědovic,* který nadal kostel Kratonožský (r. 1398) úrokem ze dvora svého v Obědovicích, a *Jan* odtudž, od něhož koupen (r. 1398) úrok na lidech platných v Obědovicích ke zřízení kaplanství v Kratonozích. [3]) Tento Jan připomíná se v pamětech do r. 1411. [4]) *Přibík a Čeněk bratří z Obědovic* najali si r. 1403 statek Badrský a stali se předky vladyk *Badrských z Obědovic.* [5]) Z následujících držitelů známi jsou *Velislav z Dluhodvor* r. 1413 a *Petr Čanka* r. 1417. [6])

Roku 1454 držel zboží Obědovské *Kuneš z Oděrad* a r. 1464 připomíná se *Jan Brus z Obědovic.* [7]) Na obou tvrzích seděli r. 1467 *Arnošt z Kunvaldu* a *Havel ze Štěpánova.* Po smrti *Petra ze Štěpánova* vyprosil si Vilém z Pernšteina (r. 1487) odúmrť a královský nápad na Obědovicích, ale postoupil zboží toho ještě toho roku *Janovi Bartoušovskému z Labouně.* [8]) Tehda jakož i v 16. věku potrvalo rozdělení Obědovic na několik statků, tušim na tři díly. Na dvoře, při němž byla tvrz pustnoucí, seděl *Jan Turský z Dřevenice* a po něm syn jeho *Vilém.* Když zemřel Vilém bez dědicův, ujaly statek sestry jeho *Kateřina* a *Eliška* a prodaly r. 1545 tvrz pustou,

[1]) Starý popis zámku, jak býval roku 1695, v DZ. 33. G 2 — H 1. [2]) Lib. erect. XII. f. 14. 134, lib. conf. IX. H 7 DD. 21 str. 132. Zdeněk z Obědovic připomíná se r. 1382. (Acta jud.) [3]) Lib. erect. XIII. a. f. 84, 87. [4]) Rel. tab. I. 94, DD. 15 f. 316. [5]) Kopiář Přemyšelský 95 (v knihovně Praž.). Viz i arch. č. II. 444. [6]) Lib. erect. X. B 3. arch. č. III. 491. [7]) DD. 16 f. 6, nejst. kniha Bydžov. str. 458. [8]) DD. 17 f. 35 a urbář Chlumecký.

dvůr a ves Obědovice *Petrovi Holovouskému z Holovous* za 900 k. č. [1]) Petr byl manželem dotčené Kateřiny, kteréž hned po učiněném trhu 750 k. č. na zboží Obědovském věnoval; po její smrti pojal druhou manželku Kunku z Dobřenic a věnoval jí též na Obědovicích. [2]) Petr žil ještě r. 1575. Nástupce jeho *Otik Holovouský* byl ženat s Kateřinou z *Vitiněvsi*, jíž r. 1584 na tvrzi Obědovicích věnoval. [3]) Usadiv se on neb syn jeho později na Sabči při městě Chlumci, prodal r. 1603 ves Obědovice se dvorem *Zikmundovi Bořanovskému z Bytišky*, hejtmanu na Chlumci, za 4500 k. gr. č. [4]) Když tento nedlouho potom zemřel, prodali synové jeho *Jetřich* a *Albrecht* (r. 1609, 19. července) tvrz Obědovice *Hans Kryštofovi z Valdšteina* na Hostinném, hejtmanu kraje Hradeckého. [5])

Na druhém dvoře Obědovském seděl r. 1534 *Jan Žitovlický* ze Slivna a r. 1567 a 1568 *Jindřich* z téhož rodu. [6]) *Mandaléna ze Slivna* († r. 1580) vdala se za *Jaroslava Odkolka z Újezdce*, pročež se i tento seděním na Obědovicích nazývá, [7]) avšak připomíná se také r. 1585 *Jan Žitovlický* jako pán Obědovský. Na díle tomto byla druhá tvrz, jíž zdědila po dotčeném Janovi sestra jeho *Anna Holovouská ze Slivna*; ta pak prodala tvrz, dvůr a ves Obědovice dotčenému *Hans Kryštofovi*, [8]) kterýž přikoupil také třetí díl Obědovic [9]) a tak první ze všech smrtelníků celou ves Obědovice se dvěma tvrzemi držel.

Statek tento, totiž dvě tvrze a dva dvory, prodal Hans Kryštof (r. 1612, 9. března) *Mikuláši Klusákovi z Kostelce*, hejtmanu panství Poděbradského. [1]) Tento zemřel mezi vzpourou r. 1620 a byv jí také účasten, odsouzen jest všeho jmění. Statek Obědovský vzat mu a postoupen r. 1622 *Václavovi ze Vchynic* směnou za panství Kolínské. [2]) Avšak syn Václavův *Jan Oktavian* nemohl ty a takové statky směněné pro množství dluhů svých zdržeti a pustil je věřitelům svým. Obědovic nabyl *Jaroslav starší z Dobřenic* a prodal je r. 1649, 28. května (dvůr a ves) *Janu Arnoštu Šafgočovi z Kynastu* a manželce jeho *Kateřině z Dobřenic* za 16.000 fl. rh. [3]) Polovice Kateřinina dostala se po její smrti (r. 1650) z části dětem jejím z prvního manželství s n. Petrem Strakou z Nedabylic, z části pak synu Jana Arnošta. [4]) Tento nabyv dílů těchto, prodal celé zboží Obědovské (r. 1664, 17. července) *Marii Dorotě Soltzové* roz. *z Dobřenic*. [5]) Po některém roce spojeny jsou Obědovice se statkem Kratonožským. Po r. 1620 zanikla jedna tvrz a druhá vzala za své ke sklonku téhož století. Z tvrze nejstarší Obědovské zbyl kopec v rybníce severovýchodně od nynějšího dvora poplužního; stojí na tomto nevelikém kopci socha sv. Vavřince. Pozdější tvrz stála bezpochyby u nynějšího dvora, a ten snad býval blíže u rybníčka. Druhý dvůr Obědovský stával snad u silnice na místě nynější hospody, před časy emfyteutické a tudíž od panství odprodané.

[1]) DZ. 7. H 5. Buď na tomto neb na druhém dvoře seděli *Vilém Vrbata z Mečkova* a po něm strýci jeho *Vilém*, *Václav* a *Jan* bratří. (Viz DZ. 252. A 5—6.) [2]) DZ. 10. B 15. Viz Janderův Miletín na str. 125. [3]) Reg. 20 F. k. J 16. DZ. 22. M 3. První jeho manželka byla Markéta z Újezdce. (DZ. 22. M 5.) [4]) DZ. 131 N 15. [5]) DZ. 184. P 6 a 136. E 9. Viz i 182. O 10. [6]) Titulář a vypsání na str. 291. [7]) Náhrobek Mandalénin nalezen r. 1824 při stavbě věže Kratonožské. (Pam. kniha farní.) [8]) DZm. 237. D 27. Vloženo teprve r. 1612. [9]) Na třetím dvoře seděl r. 1534 *Vilém Vrbata z Mečkova* (tit.). *Markéta*, dcera jeho, byla manželkou *Mikuláše Dobřenského z Dobřenic* (DZ. 46 F 14.). Dvůr ten njal později Mikulášův bratr *Jan*, po něm jej měl syn jeho *Jiřík Dobřenský* (roku 1554—1584), a tohoto syn *Jan mladší* prodal roku 1609 dne 5. listopadu dvůr Obědovice s krčmou, krámem řeznickým a kovárnou dotčenému Hans Kryštofovi za 3000 k. míš. (DZ. 184. L 8 a 135. O 5.)

[1]) DZ. 85. H 2 a 136. E 18. [2]) Bílek, Děje konf. 268. Srov DZ. 148. L 10. [3]) DZ. 305. J 2. [4]) DZ. 112. D 36—37. [5]) DZ. 391. E 9.



Část skal Prachovských.

BYDŽOV (NOVÝ) HRAD.

1. Popis a dějiny držitelův.

Bydžov leží v rovině při řece Cidlině mezi loukami oku lahodícími. Jako všechna města ve 13. aneb na počátku 14. věku založená, stavěno jest velmi pravidelně, tak že se ulice ze čtyřhranného náměstí pravidelně rozbíhají a v pravých úhlech protínají. Radnice nově v gotickém slohu vyzdvižená a věž kostelní, tvářností svou zvláštní a starožitná, jsou předními ozdobami města. Byvši tvrdou pevností, mívalo brány, věže, hradby a příkopy, z nichž jen část zbyla. V čáře hradeb město zavírajících stával také hrad dávno již opuštěný a tak dokonale svedený, ža se ledva místo jeho poznati může. Místo to, dříve na Hradčanech řečené, slove nyní „na kopečku" i s hostincem tu stojícím, poněvadž je v městě všude rovném jedinou vyvýšeninou, ač nepatrnou. Povrch jeho, na němž jest kromě některého domu zahrada, pečlivě srovnán jest a ani nejmenší památky není viděti na místě, odkudž páni Bydžovští a úředníci jich rozkazovali.

Bydžov není založen na tom místě, na kterém nyní stojí. Dokázáno jest, že stával prvotně na jiném místě, a jak se víře podobá tam, kde stojí ves Starý Bydžov. Král Vácslav II. kázal někdy před r. 1305 město na nynější místo přenésti, poněvadž Cidlina k opevnění jeho a provozování živností městských velmi příhodna byla. [1]) Týž král zastavil hned potom město Bydžov nějakému pánu. [2]) Když pak r. 1311 město vyplaceno bylo a král se v ně zase uvázal, podřízeno jest správě *Heinlina vladaře Hradeckého*, ale tak, že v jistých věcech obecních také Mikuláš, cudař krajský, platné slovo míval. Po výplatě počato s opevňováním města. Ještě téhož roku vykopány příkopy, sroubeny plaňky okolo města, a kostel nově postavený posvěcen. [3]) Asi tehda založen jest také při městě hrad, jenž byl r. 1323 sídlem úřadu královského. [4]) Ale poněvadž král Jan pro špatné hospodářství mnohý statek královský zdržeti nemohl, daroval r. 1325 Bydžov *Benešovi z Vartemberka*, jednomu ze svých držitelův, aby jej držel právem manským. [5]) Jakož pak na str. 253. vypravováno, následoval po Benešovi († r. 1332) syn jeho Jan, jemuž Karel IV. (r. 1348) držení Bydžova potvrdil. [6]) Týž panovník r. 1350 v městě Bydžově dvorem přebýval. [7]) Jakýsi Vochek byl potom (r. 1359) panským starším v městě. [8]) Po smrti Ješkově (viz str. 256.) drželi Bydžov společně synové jeho Beneš a Čeněk. Později přišlo k rozdělení, při čemž obdržel Bydžov s vesnicemi a farami v Metličanech a Vysočanech mladší bratr *Čeněk z Vartemberka*, jenž byl zasnouben r. 1360 s Bolkou kněžnou Kozelskou. [9]) Týž pán byl z neznámých příčin upadl u veliké dluhy. *Králi Vácslavovi* byl dlužen 6000 kop, pro něž se král na podzimě r. 1393 v Bydžov uvázal a tu za purkrabě Stacha Bubna z Hrádku (viz II. 13) ustanovil. [10]) Kromě toho měl *Smil z Pardubic* a z *Rychemburka* 3000 kop za Čeňkem a táhl se proto na Bydžov. I jiní hlásili se k penězům, zejména Johanka z Prahy, která žádala zaplacení na obci Bydžovské (r. 1396), poněvadž byla tato za n. Čeňka ručila. [11]) Smil uvázal se v jednu část Bydžova a měl tu v letech 1397—1400 za purkrabě Příbka z Hlušec. Po jeho smrti dostala se tato část *Janu biskupovi Litomyšlskému*, který zejména r. 1403 na Bydžově poroučel, [12]) jsa, jak se zdá, poručníkem sirotků Smilových, neboť těm ještě r. 1406 peníze jich nezaplaceny. Část, kterou měl král Vácslav, propůjčena jest synům Čeňkovým, *Janovi* a *Čeňkovi*, tak že každý měl polovici. Před r. 1405 zemřel Jan, jenž měl ustavičné ústrky s farářem zdejším Janem, a Čeněk stal se pánem celého města. [13])

---

[1]) Emler, Reg. II. 883. [2]) Nejstarší kniha Bydžovská na str. 12. [3]) Emler, Reg. III. 13, 18—22. [4]) Tab. vetust. n. 74. [5]) Paprocký o st. pan. 255. V DD. 33 str. 1 klade se Bydžov mezi léna. [6]) Březan, Seznam listů Rožemberských v arch. Třeboň. [7]) Huber, Reg. 1350, 1. Octb., Geschichtsquellen der Grafschaft Glatz S. 115. [8]) Nejst. kniha Bydžov. [9]) Glafey Anecd. I. 210, lib. conf. Hejtmanem nad městem byl r. 1368 jakýsi Kunrát, purkrabími r. 1380—1386 Jan Drštka ze Zlivě, r. 1387—1390 Jindra z Bartoušova, podpurkrabí roku 1388 Bernart, purkrabí roku 1392—1393 Mikuláš Skel. [10]) Nejstar. kniha. [11]) DD. 18 f. 63. [12]) Nejst. kniha, acta jud. 1406, II. Jan. Srovnej i DD. 18 f. 75. [13]) Nejst. kniha. Purkrabí se stal Sulek z Kozojed (r. 1406).



Věž v Novém Bydžově.

Čeněk zadlužené dědictví otcovské vyvadil a za několik let bohatstvím slynul.[1]) Roku 1407 dne 14. prosince udělil Bydžovským a obcem příležitým povolení, aby se spravovali právy města Hradeckého, a ustanovil r. 1409 dne 21. září, když rychtář a obec byli v nevoli, aby rychtář šenkoval víno, med a pivo Svídnické do obce a pánů radních vůle.[2]) K oltáři svaté Kateřiny v kostele zdejším přikázal Čeněk r. 1413 platy v některých vesnicích a městu tehdejšími půtkami znuzenému vymohl u krále Václava (r. 1415, 26. září) právo, aby v míli okolo města krčem netrpěli.[3]) Když Čeněk zemřel (r. 1425), následoval v držení Veliše, Bydžova a jiných statků syn jeho *Jindřich* († r. 1434), a po tomto Čeňkova sestra *Machna.*[4]) Při smrti své tato Bydžova nedržela; zdá se, že ho postoupila strýni své *Elišce z Vartemberka* a *z Veselé*, manželce tušim pana *Petra ze Zvířetic*, který býval na sněmě Bazilejském a r. 1446 před sv. Havlem v Bydžově zemřel.[5]) Eliška potvrdila r. 1453 dne 28. dubna svobody Bydžovských, zavazujíc syna svého *Havla ze Zvířetic* jako všechny potomky, aby tento zápis drželi.[6]) Ještě r. 1464 se oba, Eliška a Havel, připomínají; tehda ujali jistý dům v Bydžově.[7]) Nedlouho potom zemřel Havel a po něm Eliška. Podlé pořízení Eliščina dostalo se panství Bydžovské *Jindřichovi z Michalovic* a *Heřmanovi Zvířetickému z Vartemberka*, kteří roku 1468 výsady Bydžovských potvrdili. Jindřich vyměnil potom polovici svou Starého i Nového Bydžova s králem Jiřím za panství Velišské, ale tento ji daroval dotčenému Heřmanovi, tak že se stal samojediným pánem Bydžova.[8])

Za Zvířetických dařilo se Bydžovským dobře. Heřman potvrdil (roku 1473) jejich výsady, daroval jim tržné a městiště lázně (roku 1478) a vyprosil jim u krále (r. 1473) výroční trh sv. Jilský.[9]) Tak se i k městu měli synové jeho *Petr* a *Hašek.* Potvrzeny (r. 1493) od nich výsady městské a rychta, kterou koupili, dopuštěno na valech domky stavěti, aby se město rozšiřovalo; od krále Vladislava vyprosili bratří (r. 1496) clo v městě a nový trh výroční.[10]) Sami obdrželi od krále mnohé milosti na svá zboží zápisná.[11]) Petr, jenž byl tehda pánem na slovo vzatým a jehož hlas proto rád slyšán byl, zemřel r. 1505.[12]) Bratr jeho Hašek spravoval potom nějaký čas panství Bydžovské,[13]) a když Petrův syn Havel let svých dosáhl, odevzdal mu Bydžov, ponechav si Smidary s některými vesnicemi od panství Bydžovského. Havel pak hospodařiv nedobře, prodal r. 1516 hrad a město Bydžov s předměstím, vsi Starý Bydžov, Humburky, Metličany, Prasek, Zechovice, Lhotu u Nechanic, Kobylice, dvůr v Libni a plat v Chudonicích panu *Vilémovi z Pernšteina.*[14]) Za to bojoval poslední pán Bydžovský z rodu Vartemberského udatně. Roku 1521 šla pověsť po Čechách, že Havel zamluvil sobě bitvu v několika koních, a že by v té bitvě zabit byl. Vyznamenav se potom v tureckých válkách, zemřel r. 1532 v Řezně.[15])

Vilém z Pernšteina potvrdil Bydžovským r. 1517 výsady a víru podobojí, což i syn jeho *Jan* r. 1546 potvrdil.[16]) Za Pernšteinův nebydlel nikdo na hradě Bydžovském, již starém a sešlém, kterýž z té příčiny se sesul, tak že byl r. 1526 holou zříceninou.[17]) Bydžov té doby spravován byl z Pardubic a od té doby, co Pernšteinové nabyli Chlumce, řízen byl hejtmanem Chlumeckým. Když se potom Chlumecko v držení *krále Ferdinanda* dostalo, vykázán jest Bydžov jako manství *Vilémovi z Valdšteina*, který ztratil r. 1547 panství Rychemburské a od krále obdržel připověď, že mu statků za 16.000 kop míš. postoupeno bude. Roku 1548 dne 30. října vyznal týž Vilém od sebe, že drží od krále z milosti město Nový Bydžov s předměstím a sídlem panským (t. j. domem), vsi Chudonice a Záchrašťany, dvory Zábědovský a Libeňský.[18]) Po smrti Vilémově († r. 1553) drželi Bydžov nezletilí jeho synové *Jindřich* a *Heník Šťastný*, když pak ti oba bez dědiců zemřeli, spadl Bydžov na *krále Maximiliana.* Roku 1567 dne 18. listopadu ujali jej

---

[1]) Tak na př. si vypůjčil peníze od pp. ze Žerotína a abatyše Týnecké. Viz act. jud. 1408, 11. Mart. [2]) Arch. Bydžov. a mus. Paprocký o st. pan. 269. [3]) Lib. erect. X. p. 5, arch. Bydžov. Na míli měli Bydžovští staré výsady, o kteréž přišli, když jednou nějací nepřátelé město přepadli a vytloukli. Purkrabí Bydžovským byl r. 1414 a 1415 Kuneš z Křičova. [4]) Viz str. 256 a arch. č. III. 498. Purkrabími tu byli r. 1427 Čeněk z Janovic a r. 1431 Mikeš Petrbach z Plačic. (Arch. č. III. 498, 503.) [5]) St. letop. 143, Velesl. kal. 526. [6]) Arch. Bydž., Paproc. o st. pan. 27 . Purkrabí tu byl r. 1457 Epík z Klenice. [7]) Nejst. kniha. [8]) Paprocký o st. pan. 274. [9]) Arch. Bydžov. Mikuláš z Vranova byl r. 1478 purkrabí. [10]) Tamže. Petr se připomíná poprvé r. 1485. (Archiv v domě Toskanském.) [11]) Arch. VI. 572, 578. 582, 583. [12]) Palacký V. b. 68, Reg. 2 G. k. s. 9. Viz i DD. 41 f. 19. [13]) Arch. Roudnic. [14]) DZ. 6. C 5. [15]) Arch. Třeboň. a gub. Dačický I. 68. [16]) Arch. Bydžov. Říha, Děje Bydžova 12—13. [17]) Říha na str. 15. [18]) Arch. gub. DD. 62 str. 689 a 64 str. 207. Viz i Jirečkovu Rukověť I. 359.

jménem královým Martin Sudkovsky z Hendrštorfu, hejtman na Chlumci, a Jakub z Granova, [1]) a r. 1569 dne 6. ledna prodáno panství Bydžovské obci města Bydžova za 10.000 kop gr. č. [2]) Následovalo potom povýšení Bydžova za královské město věnné a přičtení jeho ke svobodnému stavu městskému.

2. Paní Eliška.

O tom, jak Bydžov spravovala paní Eliška Veselská, dochovala se nám tato paměť: Roku 1461, když konšelé napomenuli řemesla všecka, že jsou povinována k městu šosem čili platem, aby jej k obecní opravě platili, tomu řemesla odpor činila pravíce, žeť není pamětníkův od starodávna, aby byl šos k městu od nich placen. Tu uhodili konšelé na zvonec a po poplachu učiněném sešla se veliká obec čili sousedé všichni. Obci, když se sešla, zdálo se, že mají platiti. To nebylo řemeslníkům po chuti a vystoupiv jeden z řemesel, jménem Jan Knotek, i řekl ke konšelům, že nám nová práva zamýšlíte a nebývalé věci. Toho žádali konšelé, aby to uručil a provedl, a když tak učiniti nechtěl, vznesli konšelé věc tu na paní Elišku, paní svou milostivou. I zavolala paní Knotka před se i konšely; když pak přišla, otázala se ho paní: „Můžeš-li to provésti?" A on, že „nemohu." I dal se paní na milosť, a paní jemu rozkázala, aby prosil konšel, aby mu to odpustili pro Boha a pro matku boží. Knotek prosil konšel s jinými sousedy, i odpuštěno mu. Avšak potom šly veliké nesnáze, poněvadž se obě strany, totiž konšelé a řemesla, nemohly srovnati. Podlé způsobu tehda obyčejného volily si obě strany nejvyššího rozdílce, totiž paní svou, aby vypověděla mezi nimi a výpověď její za pevnou a stálou věc platila, ale paní nechtěla toho k sobě přijíti, leč obě strany uručí, že výpověď její budou zachovávati. Když tedy stály obě strany před paní, kázala oběma uručiti. Konšelé napřed uručili pod 100 kop (t. j. že zaplatí pokuty 100 kop, kdyby výpovědi paniny nezdrželi), ale druhá strana nechtěla uručiti a řekli k paní: „Paní! káže-li Tvá Milosť dáti, myť sme hotovi to učiniti." A paní odpověděla jim: „Nedejž toho Bůh, že bych toho všeho nevzala, cožť mám, kdybych já kázala dáti komu jediný haléř, kdož co nemá dáti spravedlivě; a jestliže byste měli toho jaký způsob, že nemáte platiti, i toho má vám příno býti, když to provedete." A potom paní dala k tomu dobrou vůli, aby sobě volili z konšel čtyři a z řemesel čtyři a jeli do Hradce, že jest to paní zjednala, aby obě strany slyšeny byly od konšel Hradeckých. Konšelé chtěli tak učiniti, řemesla však nechtěla. Tu řekla jim paní: „Mluvíte-li co proti právu?" A oni řekli, že „my nemluvíme nic proti tomu, ale toho od starodávna nepomníme, by to bylo placeno." Protož paní přijavši to k sobě (totiž aby vypověděla mezi nimi) ptala se na to vedlé práv města na sousedech a starých lidech, kteří prve v Bydžově před mnohými lety obývali, a potom kázala svolati obec svým slovem. Když se sešli na radnici konšelé, obec a řemesla, poslala paní syna svého Havla na radnici s úředníky svými, a Havel řekl: „Slyším, že byste ještě po krčmách pomlouvali pravíce, že by ten šos z řemesel k obci neměl placen býti. Jestli kdo, ten vystup a mluv svobodně a dobrovolně bez útisku, neboť má slyšen býti; a okáže-li kdo proti právu lepší spravedlnosť, to má jemu příno býti. A má-li kdo mluviti, mluv nyní, neb potom času nebude." Nižádný nevystoupil, ale



Nová radnice v Novém Bydžově.

[1]) Arch. Bydžov. DD. 52. D 14. Auersperg ob. Ger. II. 182. [2]) Říha na str. 17—20. Dobner, Mon. I. 315, 318.

řekli, že „my nic nemluvíme proti právu.“ I rozkázala paní s Havlem synem svým, aby šos z řemesel dávali po hřivnách podlé majetku, i položen jest ten šos po dvou penězích z hřivny. Řemeslníci zaplatili a potom rozkázala paní se synem svým, aby budoucně platili ten šos na obecní potřeby a opravy, jak bude uloženo a jak bývalo od starodávna, druhdy více, druhdy méně, jakž potřeby obecní byly. Pře ta konšelům a osobám radním zavalila mnoho starostí, i lze dobře pochopiti, proč písař městský vepsav výpověď do knih městských, doložil: „Budiž Bohu chvála.“

TVRZE V OKOLÍ BYDŽOVSKÉM.

CHLUM.

Na pohoří Chlumském východně od Bydžova spatřuje se tvrziště, o jehožto však osudech zhola nic známo není. [1]) Ves Prasek neb Prask tvrzišti nejbližší patřila již od dávna k Bydžovu. [2]) Možná, že se tvrz zdejší Chlumem nazývala; r. 1410 připomíná se *Jan z Libonic* a *z Chlumu*. [3])

LIBEŇ.

U vésky Libně (jv. od Bydžova) bývala tvrzka stojíc v rybnice na ostrově. Před časy dobyto na tvrzišti mnoho kamení a cihel. Z držitelů jejích jest nám znám jediný *Mikeš Pertolt z Libně* (r. 1452—1461), jenž také platy v Myštěvsi držel a r. 1461 podlé pána svého Soběslava z Miletínka a z Pardubic Albrechtovi, markrabí Braniborskému a purkrabí Normberskému, odpověděl. [4]) V 16. století patřil dvůr po spuštění tvrze ke hradu Bydžovskému; ale r. 1569 byl již člověkem robotným osazen a prodán obci téhož města. [5])

ZÁCHRAŠŤANY.

Ves Záchrašťanů (ned. Bydžova) připomíná se již r. 1297, kdež tu seděli zemané *Buzek*, *Všeslav* a *Křišťan*. Týž Všeslav odjinud z Chudeřic řečený a *Sulek ze Záchrašťan* připomínají se také r. 1318. [6]) *Přech* odtud (r. 1395—1415) držel také kostel a díl vsi ve Lhotce, což prodal, též prodal mansionářům v Praze plat v Zádražanech a jiným nějaké role podlé Výkoše. Syn jeho *Petr* (od r. 1395) obdržel roku 1436 od císaře Zikmunda v zástavu ves duchovní Nepolisy, bezpochyby náhradou za to, že kališníci r. 1425 v masopustě tvrz jeho v Záchrašťanech spálili. Žil ještě r. 1440, jsa tehda na sněmu Čáslavském. [7]) Synu jeho *Mikuláši* (r. 1454 atd.) přirazil král Jiří k předešlé summě zápisné (400 kop) ještě 300 kop a tolikéž přidal nástupcům jeho *Janovi* a *Havlovi*. [8]) Tito poslední tři, jichž potomci se až do vymření *Nepoliskými ze Záchrašťan* psali, nebyli již v držení Záchrašťan. Na zdejší tvrzi seděl totiž r. 1432—1468 *Jan z Labouně*, rozdílný od jiného Jana, jenž seděl na Nepolisech. [1]) Roku 1493 držel Záchrašťany *Jiřík Běrunský z Hustiřan* a když ten zemřel, zůstaviv dceru Mandalénu, prodal poručník její Bavor z Hustiřan Záchrašťany *Janovi staršímu z Dobřenic*. [2]) Roku 1503 seděl tu *Heřman z Rychnova*. [3]) Roku 1507 drželi Záchrašťany každý s polovice *Bohuslav ze Žiberka* a manželka jeho *Anna ze Sekyřic*, koupivše tvrz, dvůr a ves od *Jana Hrádka ze Hrádku*. Annini synové *Jan* a *Petr bratří z Kopidlna* a *Bernart* a *Hynek bratří ze Žiberka* prodali Záchrašťany r. 1520 za 580 kop panu *Vilémovi z Pernšteina*, jenž je připojil k panství Bydžovskému. [4]) Tvrz stála jižně ode vsi v lukách na pahrbku, jemuž se říká hrubý kopec. [5])

SKŘIVANY.

Na místě bývalé tvrze Skřivanské stojí nyní nový zámek úhledný, nic starožitného na sobě nemající. V 17. století byl na místě jeho též zámek ve 4 rovné úhly ode zdi až po střechu vystavený a šindelem přikrytý. Jako mnohá podobná stavení obsahoval v přízemí několik světniček (jednu pro písaře), komory, dvě špižírny, dvě kuchyně, sklepy, pekárnu, ratejnu, komoru pro děvečky a lázničku. Pod zemí byly dvě sklepy, mlíčník a konice, nahoře pak samé světnice a některá komora. [6])

V nejstarších pamětech nazývá se osada tato Křivany a teprve v 16. věku uvykl lid říkati Skřivany. Vnat (snad *Vsnata*) ze Křivan připomíná se r. 1360 mezi vladykami, kteří podávali faráře do Byšiček. [7]) Roku 1395 žil *Chod ze Křivan*, a asi v ty časy zemřela tu Lucka, vdova po Hronovi z Moravan, ana zde na svém věně chlebila. [8]) Rokn 1414 připomíná se *Zdislav ze Křivan*. [9]) O *Apolonovi ze Křivan*, který se r. 1437 připomíná, vypravováno již v I. díle na str. 170. [10]) Po dlouhé potom přestávce vypravuje se v pamětech, že *Vilém z Pernšteina* koupil r. 1519 dvůr a ves Skřivany s platem v Podolibí od *Jana staršího Otmára z Holohlav*. [11]) Několik let potom drženy Skřivany ke Chlumci, avšak *Jan z Pernšteina* prodal r. 1547 Skřivany, Podolib a Kobylici vsi celé s 2 lány pustými ležícími mezi grunty Podolibskými za rybníkem Řehořským někdy od dvora Řehořského *Václavu Sokolovi z Leskovce* za 2650 kop grošů č. [12])

Když Sokol Skřivany koupil, vystavěl si zde k obydlí svému novou tvrz, jíž však jen krátce užil. Roku 1552 totiž postoupil tvrze Skřivan s příslušenstvím *Erazimu Zumrfeldovi* jinak *Častlovi z Tumnic*. [13]) Vladyka tento byl nějaký čas místosudím kr. č., přikoupil ke zboží svému r. 1557 ves pustou Mstiboěv a r. 1563 Myš-

[1]) Schaller. Bid. Kr. 12.

[2]) Ves „Praska“ připomíná se roku 1334 jako příslušenství města Nového Bydžova. (Reg. IV. 46.) Roku 1372 připomíná se Příbek z Prasku, který zavadil manželce své Lidce 4 pruty rolí se dvorem na nich stojícím. (Nejst. kniha Bydžov.) Obec Bydžovská koupila ves Prask r. 1549 od pánů z Pernšteina a prodala ji r. 1583 Adamovi Slatinskému z Hostovic, avšak zase ji koupila r. 1611 od Šťastného a Kryštofa bratří Panských ze Střežetic a strýců jejich Jakuba a Jana. (DZ. 22. A 19, 47. L 6, 136. B 1, Říhovy Děje Bydžova na str. 23.)

[3]) Rel. tab. II. 66. [4]) Rel. tab. II. 223. DD. 16 f. 6. [5]) Říha, Děje Bydžova 18, Heber's Burgen II. 227, opis ve sbírce p. Diviše Čisteckého ze Šerlinku v Pardubicích. (Original kdesi v Halle n. S. před lety za 85 marek ke koupení nabízen.) [6]) Emler, reg. 761, tab. vetust. n. 87. [7]) DD. 14 f. 5, rel. tab. I. 574, 591, II. 122. rkps. kapitulní XXV., sl. letop. 64, arch. č. I. 257, II. 178. [8]) Arch. bibl. Praž. Jan se připomíná r. 1464. (DD. 5 str. 185.) Roku 1445 měl Labvička z Labouně dvorec v Záchrašťanech. (Arch. obce Chlumecké.)

[1]) Arch. Olešnický, DD. 20 p. 92 a 174, 16. f. 63. Papr. o st. pan. 274. [2]) DD. 62 p. 176, reg. 3 F. k. B 10 a 4 J. k. D 6. [3]) DZ. 3. L 19—21. [4]) DZ. 45. B 21. D 10, 84. D 14—15. Roku 1548 se již tvrz nepřipomíná. (DD. 64. p. 207.) Roku 1569 koupila ves obec Bydžovská. (Říha, Děje Bydžova str. 18.) [5]) Heber's Burgen II. 227. [6]) DZ. 152. F 12—24. [7]) Lib. conf., kdež chybně stojí: fara Křivany. [8]) DD. 14 f. 7. [9]) Lib. erect. X. p. 24. [10]) DD. 14 f. 360, rel. tab. II. 262. Potomci jeho r. 1513 Burjan a Petr bratří Apolonové z Křivan. (Arch. gub.) [11]) DZ. 6. C 6. [12]) DZ. 8. M 27. [13]) DZ. 86. D 17.

těves zboží, a učinil r. 1562 poslední své pořízení, jímž děti své a statek poručil Kateřině z Bubna, manželce své, Jindřichovi z Vliněvsi na Liblicích, Janovi a Otíkovi z Bubna, svakům svým.[1]) Jeho synové byli bezpochyby *Jan* a *Kryštof Častlové* r. 1589, z nichž byl Kryštof r. 1600 mrtev.[2]) Konečně se ve sbírkách r. 1615 uvádí jako držitel Skřivan po dvakráte *Vilím Dobříkovský z Malejova*, tuším však jen jako poručník, poněvadž dědičné právo rodu Častlovskému zůstalo. *Kryštof Erazim Zumrfeld z Tumnic* nátisky *knížete Frydlantského* k tomu byl přiveden, že mu statek Skřivanský r. 1628 prodal.[3])

Po smrti knížete spadly Skřivany na komoru královskou a císař Ferdinand II. daroval r. 1635 statek náš i se sousedními Smidary pověstnému nejvyššímu *Janu Gordonovi* (jako odměnu za služby při zavraždění knížete prokázané). Ten odkázal posledním pořízením (r. 1648, 24. října) oba statky synům sestry své, an sám dědiců neměl, než nedlouho po smrti hlásil se *Kryštof Erazim Zumrfeld z Tumnic* o peníze trhové, kteréž mu byl kníže Frydlantský dlužen zůstal. Vedeno jest právo na Skřivany a r. 1654, 17. července odhádal místokomorník Adam Pecelius zámek Skřivany se dvorem, pivovárem a mlýnem, dvory Mstihněvský, Myšťoveský, Podolibský, vsi Skřivany, Myštěves, Podoliby osedlé a Kobylici ves spálenou a pustou již dotčenému Zumrfeldovi v 22.212 kopách míš.[4]) Zemřel týž Kryštof Erazim r. 1661, 5. prosince a pohřben jest ku své žádosti ve chrámě sv. Vavřince v Bydžově před oltářem p. Marie.[5]) Později patřily Skřivany hrabínce *Dorotě Zuzaně z Herberšteina* roz. *Šťosovně z Kounic*, po jejíž smrti je převzal manžel její *Jan Vejkart* hrabě *z Herberšteina* r. 1680.[6]) Ten prodal r. 1686 část zboží, totiž dvůr Podolibský (jehož vysazením povstala ves Chmelovice), ves Králík, dvůr řeč. Nový dvůr, ves Kobylici s lesy klášteru benediktinskému v Broumově, jenž je se statkem svým Sloupenským spojil. Roku 1690 (neb 1691) odkázal řečený hrabě Skřivany druhé své manželce *Kateřině Alžbětě ze Zinzendorfu* a dceři své s ní splozené *Marii Anně* na rovný díl. K lepšímu rozdělení jmění prodán jest statek roku 1698, 7. dubna *Innoncentovi Ferdinandovi* hraběti *z Bubna* za 50.000 fl. a 1000 fl. klíčného.[7])

Tvrz Skřivanská se v odhadu r. 1654 takto popisuje: „Zámek Skřivany ve 4 rovný úhly ode zdí až pod střechu vystavený, šindelem přikrytý, v něm dole vedlé vrat světnička a komora pustá, vedlé ní světnička pro písaře, doleji 2 kuchyně pořád a za nimi veliký klenutý sklep suchý, potom světnička pustá, komora, a při ní pekárna, zase ratejna a komora pro děvečky a vedlé ní láznička; pod zemí 2 sklepy, mlíčník a jedna marštale, nahoře pak vůkol a vůkol v těch 4 uhlích jest 7 světnic a tolik komor, z nich 4 světnice a některá komora spravená, ostatek pustý a nespravený zůstává; pokládá se za 1000 kop.“[8])

MYŠTĚVES.

Východně od Smidar při silnici z Bydžova k Hořicům leží nemalá osada Myštěves a na jejím jižním konci dvůr ode dávna a posud Dolejší zvaný. Hned za tímto dvorem k severovýchodu jest tvrziště řečené Turyně, avšak z tvrze není teď zhola nic. Jsou v těch místech úrodná pole a jen zcela mírně dále k lesu se zvyšují. Až dosud však lid na tom poli říká „na Turyni“ a pojmenování to každé dítě zná. Před dávnými léty si děti ve starých zdech tvrze hrávaly a do sklepů s podivením pohlížely. Soused jeden (Vácsl. Vácslavíček 103 léta starý r. 1878), ač slepý a skoro hluchý, ale mysli a paměti na ten věk bystré, vypravoval, že pomáhal tvrz rozvážeti, jsa pohůnkem v Dolním Dvoře, a sám asi před 90 lety rum rozvážel. Tu prý zdi a kamení do příkopů naházeli a tvrz se zemí srovnali, tak že tu zhola nic znáti není. Podlé pověsti tu sídlívaly dvě panny, které do Hořic jezdívaly.[1])

Myštěves nazývala se původně Myslčeves a patřila (r. 1465) z části k panství Hořickému.[2]) Na tvrzi a dvoru seděl *Michal z Myštěvsi*, jenž prodal r. 1406 plat v Petrovicích, kdežto druhý dvůr (tuším Blažkov) ke statku Radikovskému a nástupcům pánů Hořických patřil.[3]) Později seděl tu *Jiřík z Labouně*, ale zemřel již před rokem 1445, zůstaviv vdovu Machnu z Libně, jíž poručníci statku Myštěvského Petr Vodička z Labouně a Mikeš Pertolt z Libně (r. 1445) platů v Kozojídkách a Slatinách postoupili.[4]) Roku 1454 vyprosil si odúmrť po n. *Petrovi* a manželce jeho *Zdeněk Petr Kdulinec z Ostromíře* a zveden jest proto na tvrz, dvůr a ves.[5]) Na počátku 16. věku seděl na Myštěvsi *Jan Otmar z Holohlav*. Když před r. 1541 zemřel, rozdělili se o zboží pozůstalé (Třebňouševes a Myštěves) čtyři jeho synové r. 1543 tak, že dva z nich *Mikuláš* a *Jiřík* dostali na díl svůj Myštěves tvrz se dvorem popl., dvůr Machovský (Blažkov?) a ves Myštěves s krčmou a příslušenstvím.[6]) O díl tento nastalo nové dělení r. 1544 dne 30. července. Jiřík vzal si tvrz s příkopem, zvonec na tvrzi, dvůr se dvorem Machovským a díl vsi, Mikuláši zůstal grunt, na kterém seděl, krčma a díl vsi.[7]) Na tomto díle věnoval Mikuláš (r. 1547) manželce své Saloméně z Dohalic, ale pak (r. 1548) prodal jej Mandaléně Pecingárové ze Sloupna.[8]) V pozdějších dobách nacházíme díl Jiříkův v držení bratra jeho *Prokopa*, a týž prodal tvrz Myštěves s příslušenstvím (r. 1563 dne 7. srpna) *Erazimovi z Tumnic* a na Skřivanech.[9]) Roku 1654 byl dvůr zdejší pustý, stavení od něho leželo na zemi a dříví všechno bylo shnilé.[10])

VYSOKÁ.

Mezi nepokojnými vladykami let 1323 a 1325 připomíná se *Ota z Vysoké* a *z Labouně*,[11]) který se také ze Chvaliny psal. Roku 1386 připomíná se Heník z Valdšteina a z Vysoké, který měl pře pro škody, jež mu učinili ve Vysoké a v Lužanech.[12]) Roku 1377 připomíná se *Vochek z Vysoké*.[13]) Vladyka *Jan z Vysoké* daroval r. 1418 několik jiter lesů, luk a rolí, které koupil u Stoška a Petra vladyk ze Lhoty, kostelu v Liskovicích za to, že novým svým rybníkem některé jeho role zatopil.[14]) Současně žil *Hynek z Vysoké*, jenž měl ve znaku dvě lopaty křížem přeložené.[15]) Roku 1427 píše se o *Hynku Krušinovi z Lichtemburka*, že držel Kumburk hrad a Vysokou hrad.[16]) Roku 1432 a let potomních seděl na Vysoké *Jan z Černína*.[17]) Týž bez přídavku, že seděl na Vysoké, připomíná se r. 1437 jako správce trhu, kdež prodán jest plat v Sukoradech.[18]) Konečně dovídáme se, že po smrti *Bartoše* a dětí jeho *z Vysoké* zboží jeho Slatinky a Liskovice, část vsi Vyželec a Újezda a platy v Chomutičkách a Šaplavě (r. 1454) spadly na krále Ladislava.[19]) V pozdějších dobách se Vysoká nepřipomíná; patrně hrádek tento spustl. Místo jeho posud bylo neznámo, ale všechny svrchupsané zprávy poukazují k tomu, že snad stával na místě Pustého hradu mezi Myštěvsí, Sukorady a Šaplavou.

Ode dvora Blažkovského na sever jest myslivna a při ní rybník Mozorník a za ním živý les, kterému se říká *Pustý hrad*, poněvadž se v něm ukrývá tvrziště, jež bez vůdce nelze nalézti. Tvrz tato bývala v rovině bez vody, odkudž se jí říká také Suchý hrad

---

[1]) DZ. 14. L 7. [2]) Vdova po něm Dorota z Malejova, sestra jeho byla Anna Absolonova z Tumnic. (DZ.m. 74. G 2.) [3]) Bílek, Děje konf. 787—788. [4]) DZ. 152. F 12—24. [5]) Cel. Říhy Děje Bydžova str. 36. [6]) DZ. 116. D 11—12. Zvod mn povolen r. 1680, 18. března. [7]) Pozdější majetníky hleď v Sommerově topografii Byd. kraje na str. 304. [8]) DZ. 152. F 12—24.

[1]) Zpráva p. děkana B. Hakla. Hleď i Sommerovy topografie na str. 308. [2]) Rel. tab. I. 432. [3]) Rel. tab. II. 31, DD. 15 f. 18. [4]) DD. 20 p. 92. Srov. i rel. tab. II. 223. [5]) DD. 16 f. 6, 23 p. 115. [6]) DZ. 44. G 27. [7]) DZ. 44. D 19, J 2. [8]) DZ. 8. D 16 a 47. D 24. Díl ten prodán r. 1577 Sabině Zilvárové z Vřesovic. (Viz Slov. Naučný „Pecingár“.) [9]) DZ. 14. O 15, 56. D 25. [10]) DZ. 152. F 12—24. [11]) Tab. vetust. 384, 386, 388, 389. [12]) DD. 18 f. 56, 57. Možno tu mysliti také na město Vysoký. [13]) DD. 15 fol. 17. Viz děje Sloupna na str. 316. [14]) Lib. erect. X. M 4 [15]) Arch. v Něm. Brodě. [16]) Fr. v. Bezold Hussitenkriege II. 164. [17]) Arch. č. III. 505, 508. [18]) Rel. tab. II. 186. [19]) DD. 16 f. 6.



Zámek ve Skřivanech.

avšak kolem jest příkop velmi hluboký, vodou naplněný. Z tvrze zbyl pahrbek nerovný, rozrytý, porostlý mladým stromovím a křovím podoby snad kulaté, ale obvodu nevelikého (asi 150, na nejvýš 200 kroků). Na straně východní jest násep, kterýž prý větší býval. Za naší paměti chtěli vodu vyvésti z příkopa a kopajíce na příkopě, přišli na zeď cihelnou. Lid povídá, že tam byla hospoda pánů Skřivanských, která se propadla, že tam straší, do vody plaská, kohout kokrhá a j. [1]) Pokud nám je známo, připomíná se r. 1654 poprvé „les oko'o pustého hradu“ a rybník Hrad. [2])

SMIDARY.

Na místě nynějšího zámku Smidarského, který po ohni r. 1825 docela přestaven byl, stávala již od počátku 14. věku tvrz pevná. Asi ke konci 13. věku patřívala *kapitule kostela Pražského*, od níž ji přejal tehdejší děkan kapitulní a daroval neteři své *Elišce*, manželce *Beneše z Vartemberka*. Když pak po Benešovi syn jeho *Ješek* v držení statkův otcovských následoval, dal mateři své jistotu, že mu na tvrzi a vsi Smidarech a vsi Lhotě Smidarské nic nenáleží. [1]) Od r. 1360—1381 držel Smidary *Henslin z Turgova;* [2]) r. 1367 získal od kláštera sv. Jirského některé vesnice u Jičína a Ústí nad Labem, za něž dal statek svůj Nepolisy. [3]) Po něm následoval r. 1388 *Markvart z Vartemberka* a *z Kosti*, ale prodal nedlouho potom Smidary. Jeden z nástupců jeho *Jan Ohništko* (*z Ohnišťan a*) ze Smidar vstoupil r. 1413 se zbožím svým Smidarským ve spolek s Mikšem z Úlibic, [4]) byl r. 1421 na sněmě Čáslavském a držel pak s pány kraje Hradeckého, ze kteréžto příčiny Žižka r. 1424 Smidary spálil. [5]) Zboží své Smidarské se dvorem ve Mstihněvsi zapsal r. 1427 Kunšovi z Kříčova a Slavoji Boharynce z Chotělic [6]) a zemřel potom, zůstaviv dceru Anéžku, kteráž se potom

[1]) Ze zprávy p. děkana Hakla. [2]) DZ. 152. F 12—24.

[1]) Tadra, Summa Gerhardi n. 187, 189. [2]) Lib. conf. a arch. č. II. 342. [3]) Arch. bibl. Praž. [4]) Rel. tab. II. 102, arch. č. III. 483. [5]) Arch. č. III. 227, staří letop. 62. [6]) Rel. tab. II. 176, arch. č. III. 498.



Smidary.

za Jana z Košíně vdala.[1] Dotčení oba poručníci zůstaveni i potom ve spravování Smidar, když si byl (r. 1456) Sezema z Doupova odúmrť po Ohnišťkovi vyprosil.[2] Když pak později *Bořek* neb Boček nějaký v držení Smidar se dostal, zrušeny jsou spolky s vladykami Úlibskými r. 1463 vedlé nálezu soudu zemského.[3]

Později drženy jsou Smidary k panství Bydžovskému. Když se byl *Hašek Zvířetický z Vartemberka* od Petra bratra svého oddělil, věnoval r. 1496 na zboží Smidarském manželce své Markétě z Chlumu a z Košumberka.[4] Dotčená paní, kterouž jako ženu nábožnou chválili, zemřela r. 1543 dne 6. prosince.[5] Tehda byl již Hašek hodně při letech a měl dva ženaté syny. Jeden z nich *Michal* oženil se s Lidmilou z Pacova, jíž otec 1250 kop na Kříčově, Mstihněvsi a mlýně Červenském věnoval. Druhému, *Zdislavovi*, jenž měl manželku Markétu z Mirovic, odevzdal r. 1544, 8. března Smidary tvrz, dvůr a ves, Červeněves dvůr a ves, Lhotu Smidarskou a Mstihněv vsi celé, v Kříčově a Janovicích díly, Mezeřič ves pustou, po čemž se také Michal dílu svého odřekl.[6] Dotčený statek prodal potom Zdislav manželce své, ale zdědil jej opět, když paní Markéta r. 1555 zemřela.[7] Paní tato opustila svět mezi samými soudy. Měla na Smidařích od r. 1554 nájemníka Otíka z Hokova, který nejen povinnosti své svědomitě nevykonával, nýbrž i lidi Markétiny bil, na její louce dříví sekal a ke své potřebě odvážel. Chudého zemana Albrechta z Mateřova odbyla při poselství jistém zkrátka řkouc: „Musejte vy nebýti hodni víry, poněvadž v poselství sami chodíte.“[1]

Roku 1558 prodal Zdislav ztenčený již statek, totiž Smidary, Červeněves, Lhotu a pustiny Mezeřičské *Sabině Zilvárové z Vřesovic* a na Vlčicích.[2] Spoludržitelem jejím byl manžel její *Kryštof*, ač mu Sabina zboží Smidarské s přikoupenými Liskovici teprve r. 1578 dskami zemskými odevzdala.[3] K žádosti paní Sabiny vysadil král Ferdinand (roku 1562) ves její Smidary za městečko, jež obdařil dvěma výročními trhy a kromě toho udělil mu znak, kterýž štíty Vřesovcův a Zilvárův polepšen byl.[4]

Jak již vypravováno na str. 147. a 148., dostalo se panství Břečšteinské po smrti Kryštofově († r. 1579) a Sabinině dcerám jeho, a dostala pak Smidary za díl svůj (r. 1581) *Kateřina Loková z Pilinkova*. Paní tato bydlela na tvrzi zdejší, neb byla „v svém obzvláštním zavření v místě veselém na díle od kamene a něco ode dřeva dobře vystavena;“ „i měla tu dosti zvolné sídlo a byt,“ poněvadž na tvrzi sklepů podzemních pro vína a jiné všelijaké potřeby, a nad zemí pokojův a komor nemálo bylo.[5] Přikoupila roku 1598 ves Šaplavu a zemřela roku 1604. Posledním svým pořízením byla obmyslila všechny



[1] Rel. tab. II. 250, arch. č. III 556. [2] DD. 16 f. 28. [3] Rel. tab. I. 119. [4] Rel. tab. II. 482. [5] Velesl. kal. [6] DZ. 1. C 25, 5. G 1—2, 44. C 12, C 27. [7] DZ. 9. A 29, G 25, 12. B 30.

[1] Reg. 17 F. k. s. B 16—17, C 11. [2] DZ. 13. A 23. [3] DZm. 234. M 20. [4] Pam. arch. IX. 926. [5] DZ. 66. D 24—30.



Z epitafia v kostele Starobydžovském: Jindřich Kapoun ze Svojkova, syn jeho Zbyněk a dcera Mandaléna.
(Dle náčrtku prof. J. Wolfa kreslil B. Kutina.)

přátely a služebníky své, sestře své pak *Beatrix Lobkovské ze Silberšteina* odkázala statek Smidarský.[1]) Týž statek pak zdědil po paní Beatrix († r. 1610) *Jan Zilvár z Pilinkova* a na Žirci, strýc její. Tento přidržel se stavův odbojných a poněvadž potom ze země odjel, propadl všechno svoje jmění. Statky jemu zabrané Smidary, Žirec a Domaslavice prodány r. 1622 Maří *Majdaléně Trčkové z Lobkovic*,[2]) od níž je koupil r. 1629 *kníže Frydlantský*. Týž připojil ke Smidarům statky Skřivany, Stary Bydžov a Sloupno a držel to vše (kromě Sloupna) až do smrti své (r. 1634). Roku 1635 obdržel panství to cís. nejvyšší *Jan Gordon*, poněvadž „předminulou Frydlantskou exekucí se znamenitou pilností a s nasazením těla a života svého s boží pomocí vykonati pomáhal.“[3])

Po smrti Gordonově († r. 1650), jenž bez pořádných dědiců sešel, dostalo se panství Smidarské sestrám jeho *Juditě Nörn*, *Anně Vic* a *Markétě Vic* a dětem jich, ale poněvadž byly víry nekatolické a v Holandsku bydlely, nesnadno bylo, aby Smidary ujaly. Na to

svrchupsaného), prodala r. 1443 tvrz pustou ve Mstihněvi se dvorem též pustým a dvory kmecími, dvůr pustý a ves Kamenici, ves pustou Bystrá a díl vsi pusté Štítar *Jindřichovi* a *Fridmanovi* bratřím *ze Slibovic*.[1]) Od těchto dostala se Mstihněv spustlá k sousednímu statku Meziříckému, jehož držitelé *Václav Herynk z Meziříčí* a *Kuneš Vlaštěk z Oděrad* dvůr zdejší lidem pod plat rozprodali. Tak bylo i r. 1488, když nabyl Mstihněvě *Jiří Vlaštěk z Oděrad*.[2]) Avšak později se připomíná dvůr ve Mstihněvi s příslušenstvím (bezpochyby jiný dvůr), kterýž koupil asi r. 1535 *Hašek Zvířetický z Vartemberka* a připojil ke Smidarům.[3]) V 16. věku dostala se Mstihněv ke statku Skřivanskému.[4])

Pod nynějším dvorem Mstihněvským při jeho jihozápadním rohu v lukách spatřují se dvě vyvýšeniny, jedna blíže u dvoru větší a druhá při ní málo vzdálená a menší. Obě jsou ploty ohrazeny. Pahrbky ty jsou nízké, ale zdá se, že byly vyšší a že se země z nich do luk svezla. Na menším pahrbku stávala tvrz, na větším dvůr.



Starý Bydžov se strany východní. Kreslil prof. Jan Wolf.

pamatoval bratr jejich a pořízením zdělaným r. 1648 dne 24. října v městě Bukovci ustanovil jim poručníky, kteří Smidary r. 1651 dne 7. listopadu *Rudolfovi hraběti z Koloréda* prodali a peníze stržené do Holandska poslali.[4]) V rodě Kolorédovském zůstaly Smidary až do r. 1810.[5])

MSTIHNĚV.

Severně od Skřivan naproti Červenovsi stojí dvůr poplužný Mstihněv, nyní u lidu také Stihnov řečený. Za dávných dob býval tu dvůr jmenovaný po svém zakladateli Mstihněvovi, později tu byla také tvrz a vesnice. Vladycké sídlo bylo tu již r. 1370,[6]) avšak první nám známí držitelé jeho byli r. 1414 *Busek* a *Čeněk ze Sloupna* a ze Mstihněvě.[7]) Jak se zdá, patřilo zboží Mstihněvské aneb snad jen část jeho r. 1427 ke statku Smidarskému.[8]) *Jitka z Kamenice*, dcera *Buzkova* (snad Buzka

[1]) DZ. 132. L 6—13. [2]) Bílek, Děje konf. 941. [3]) Bílek, Děje konf. 788, DZ. 150. A 13. [4]) DZ. 112. D 35, E 31, 307. P 24. [5]) Hled v Sommerově topografii na str. 298. [6]) Lib. conf. II. C 8. [7]) Lib. conf. VII. D 5. Buzek má pečeť svou na listu knih. Pražské r. 1415. [8]) Rel. tab. II. 176, arch. č. III. 498.

PERŠTEINEK.

Mezi místa zaniklá, jichž poloha dosud známa nebyla, patří také *tvrz Pernštein* jinak *Peršteinek*. Jméno jí dali bezpochyby páni z Vartemberka po nějakém německém zámku, nerozumujíce dlouho, jak by ji pojmenovali. Postavena jest bezpochyby pro úředníka, který dědiny při Smidařích

[1]) Rel. tab. II. 198. Vaněk ze Mstihněvě byl r. 1448 před Prahou a opověděl r. 1450 knížatům Saským. (Čas. mus. 1827 III. 80, arch. Vitemb. v Drážď. Boh. I. 82.) [2]) Rel. tab. II. 431. Roku 1488 provolána odúmrť po Markétě, dceři Kunšově, v Meziříčí a Mstihněvi. (DD. 17 f. 19.) [3]) DZ. 4 A 27.

[4]) Markéta z Mirovic a na Smidařích prodala r. 1551 ves pustou Mstihněv s domem Vozkovským, kdež krčma bývala, též dvůr, rybníček před dvorem i městiště pustá jiných dvorů, zejména městiště řečené dvůr paní Dorotínské *Čeňkovi Radeckému z Radče na Křičově*. (DZ. 10. C 18 a 49. F 18.) Roku 1552 doprodala témuž Čeňkovi kopec (t. j. tvrziště) proti dvořišti Dorotínskému *s příkopem sádku okolo téhož kopce* s podnivkami, s kusem dvořištěm ležícím pod hrází rybníka Velkého od poltrubí až do rybníka Mstihněvského jinak Letošického s kusem řeky mezi lukami Dominkami a dvořištěm a kopcem. (DZ. 10. D 29 a 49. H 23.) Statek tento zdědil po Čeňkovi nezletilý syn Jan, jehož poručník *Jiřík Radecký z Radče* prodal jej r. 1557 *Erazimu Zumrfeldovi*. (DZ 86. N 11, viz i DZ. 56. H 1 a 13. F 7.)

spravoval. Takovým byl bezpochyby *Jindřich Loutka z Peršteina*, jenž roku 1399 spolu s Petrem Slámou z Chudonic dluh nějaký zapisoval. [1]) Když se bratří *Jan* a *Čeněk z Vartemberka* dělili, dostal se Perštein na díl Janovi, jenž na tvrzi zdejší, dvoru s lánem a mlýnu manželce své Anně věnoval. [2]) Po jeho smrti zmocnil se tohoto zboží bratr jeho Čeněk a nazývá se proto r. 1407 *Čeňkem z Veselí a z Peršteina.* [3]) Později spustlá tvrz se skrovným příslušenstvím odprodána. Držely ji i se dvorem ve Mstihněvsi na počátku 16. věku sestry *Dorota* a *Johanka z Chotělic*. Dorotina dcera Anna z Orle vdala se pak za *Václava Zachaře z Pašiněvsi*. Statek jejich koupil r. 1534 dne 22. května *Hašek Zvířetický z Vartemberka* ke Smidarům, a to dvůr ve Mstihněvsi a les „Pernštajnek“ u pusté vsi Mstihněvě ležící od Anny, půl Peršteinku tvrze pusté od Doroty a druhou polovici od Václava. [4]) Dorotě vyminěn byt ve dvoře do její živnosti, pročež se dvůr ten Dorotínským nazýval.

Ode dvora Mstihněvského k severu k Loučné hoře jsou palouk a role, kterým se říká „na Fršteinku,“ a jsou to grunty Smidarské. Avšak zde po nějaké tvrzi není ani památky, aniž pak místo k založení tvrze příležito bylo. I zdá se tedy, že se táhl až sem les Peršteinek. Jestli stávala tvrz nějaká na lesnatém pohoří nad tímto místem, nebylo lze vyzvěděti. Avšak odtud k jihozápadu na oné straně potůčku na lukách Smidarských jest příkop okrouhlý a dříve tu byl také násep, kterýž před nějakým časem rozvezli. Místu tomuto se říká Hradišťko a patří do obce Červenoveské. [5])



Podobenství o ztraceném synu.

MEZIŘÍČÍ.

Mlýn a několik stavení u Smidar (na sev. straně) nazývají se Medřič, což jest zkomolení staršího a správnějšího Meziříčí. Ondy tu bývaly tvrz, dvůr i ves. *Domorad z Meziříčí* byl r. 1371 vedlé Čeňka ze Slavhostic patronem kostela Blížkovského. *Pašek Herynk z Meziříčí* připomíná se v l. 1396—1402 jako spolupatron v Semcnicích a Loučné hoře. [6]) Potomek jeho *Jan Herynk* byl r. 1448 s panem Jiříkem při dobytí měst Pražských a v půtkách se Sasy a připomíná se ještě r. 1452. [7]) *Václav Herynk* prodal Meziříčí a usadil se na Vídově v Budějovsku, od kterýchž dob se psal Herynkem ze Sloupna. Nový pán na Meziříčí *Kuneš Vlaštěk z Oděrad* prodal r. 1488 tvrz Meziříčí, dvůr popl. a ves a ve Mstihněvi dvůr vysazený pod plat *Jiříku Vlašťkovi z Oděrad* a *z Petrovic*. [1]) Nějaký čas po tom přikoupeno zboží toto ke Smidarům. Pustá ves Meziříčí připomíná se po celý 16. věk.

LOUČNÁ HORA.

Od Smidar půl hodiny cesty k sv. jest ves Loučná hora, případně tak pro polohu svou jmenovaná. Na tvrzi někdejší při vsi této sídlel r. 1388 *Věnek z Loučiny hory*, snad rodu Sloupenských. Nástupce jeho *Jan Loučenec z Loučiny hory* (r. 14000—1402) měl pře s Paškem Herynkem z Meziříčí o právo podačné při kostele zdejším. Syn jeho (?) *Petr* zapsal na tvrzi Lučině hoře, dvoru vsi i s lesy a vším příslušenstvím Dorotě ze Slatiny, manželce své, 300 kop věna, kteréž ona po smrti jeho *Janovi Loučinci z Černína*, držiteli tvrze, prodala [2]) Roku 1488 patřilo zboží Loučenské ke Smrkovicům, a tvrz v dobách tehdejších spustla. [3])

KŘÍČOV.

Jižně od Smidar jest ves Křičov, která se již r. 1260 připomíná. [4]) Ze tvrze zdejší pocházel *Čeněk Mařák ze Křičova*, jenž asi roku 1389 Prokopa z Ohnišťan zavraždil a roku 1394 provolání dědin jakýchsi v Červeněvsi odpíral. [5]) *Kunšík* odtudž byl roku 1413—1415 purkrabí na Bydžově, později se připomíná častěji v soukromých zápisech a koupiv nějaké platy ve Sloupně (okolo roku 1420), připomíná se v držení jich ještě roku 1454. [6]) Plat tento a Křičov drželi po něm r. 1454 synové jeho *Mikuláš* a *Čeněk*, kteří oba věrně při králi Jiříkovi stáli a r. 1468 Janovi z Rožemberka odpověděli. Čeněk se připomíná kromě toho v rozličných zápisech až do r. 1475, [7]) ano i r. 1496 vyskytuje se nějaký Čeněk Křičovský. [8]) Ti nedrželi již Křičova, na němž seděl r. 1478 *Ctibor z Radče*. Mezi těmi, kteří přehlédali dsky zemské r. 1499, byl Ctiborův syn *Bohuněk z Radče* a *ze Křičova*. [9]) Na počátku 16. věku držel zboží Křičovské *Burjan Stranovský ze Svojovic*. Týž prodal r. 1533



Část hořejší křtitelnice Starobydžovské.



Podobenství o ztraceném synu.

Ze křtitelnice Starobydžovské. Kreslil prof. J. Wolf v Novém Bydžově.

---

[1]) Acta jud. 1399 4. Febr. [2]) Jireček, cod. j. b. II. b. 343. [3]) DD. 18. [4]) DZ. 4. A 27 a 41. K 17. [5]) Heber na své mapě k II. dílu položil v ta místa nějaké tvrziště jménem Červený hrádek. [6]) Lib. conf. II. E 7, V P 4, VI. B 5, C 20. [7]) Čas. m. 1827 III. 83, rel. tab. II. 223, arch. W. v Drážď.

[1]) Rel. tab. II. 431. DD. 25 f. 45.

[2]) Lib. conf. VI. B 5, C 20, rel. tab. I. 519. II. 221, 432.

[3]) Jan Jiří Vachtl z Poutnova prodal r. 1588 od Smrkovska „ves Loučnou hůru“ s podacím *Vilémovi Hrušovskému ze Hrušova*, jenž byl toho roku dvůr a ves Lhotku prodal, za 2050 k. gr. č. Vilémovi synové *Jan*, *Jindřich*, *Vilém* a *Mikuláš Václav* prodali Loučnou horu *Kateřině Lokové ze Silbršteina* na Kynšperce a Smidařích. (DZ. 24. D 13. D 16, 27. B 10.)

[4]) Benek z Křičova. (Emler, reg. 95.) [5]) Kniha Bydžovská I. 228, DD. 13 f. 22. [6]) Lib. erect. X. B 2, kn. Byd. I. 360. 368, arch. č. I. 247, 346, II. 60, rel. tab. II. 222. O Jitce z Křičova v arch. č. I. 437. [7]) DD. 16. f. 63, arch. Třeb. arch. č. IV. 182—183. [8]) Zbytky arch. v Kr. Hradci. [9]) Arch. č. V. 496. arch. Bydžov.

Křičov tvrz, dvůr popl. a ves, právo k platu na lidech ve Mstihněvě a právo své ke vsi Syrovátce *Haškovi Zvířetickému z Vartemberka* za 1000 kop. [1]) Tak se dostal Křičov ke Smidarsku.

ŠAPLAVA.

Sv. od Smidar a jv. od Ohnišťan jest ves Šaplava, kteráž byla sice ve starší době sídlem vladyckým, avšak tvrze teprve v 16. věku dostala, [2]) když byl pánem na Šaplavě *Jiřík Ostroměřský z Rokytníka.* Po jeho smrti prodali kommissaři k tomu soudem zemským zřízení tvrz Šaplavu, dvůr a rybníčky při ní a ves *Pavlovi Mitrovskému z Nemyšle* za 1750 k. č. [3]) Od Pavla koupila týž statek r. 1589 Kateřina *Žerotínská* (později *Říčanská*) *ze Smiřic*, ale prodala jej zase (r. 1596) *Janovi Kopidlanskému z Kopidlna.* Dvě léta potom (r. 1598, 13. dubna) koupila Šaplavu *Kateřina Loková z Pilinkova* a připojila ji k panství Smidarskému. [4])

LISKOVICE.

Farní ves Liskovice mezi Smidary a Hořicí měla tvrz od dávných dob, snad již r. 1357—1364, když tu seděl *Zvěst z Liskovic.* Nástupcem jeho (r. 1374—1389) byl *Bartoš ze Slatiny* jinak *z Valečova*, [1]) avšak roku 1389 připomínají se též Vallentin a Vácslav bratří z Liskovic. [2]) Roku 1397 byl pánem tvrze a podací kostelního *Martin z Hořiněvsi.* [3]) Po dlouhé mezeře v posloupnosti držitelů dovídáme se, že držela Liskovice r. 1499 *Anna z Hustiřan*, a že je měl potom *Vlněk Kordule ze Sloupna*, kterýž je odkázal dcerám svým Markétě, Johance a Anně. [4]) Jeden z nástupců jich, *Zdislav Dobřenský z Dobřenic* nebydlel na tvrzi, poněvadž měl sídlo své v Kratonozích, ale věnoval r. 1542 manželce své Elišce z Pilinkova 550 k. na vsích Liskovicích a Vyželci [5]). Týž Zdislav řečený starší prodal Liskovice tvrz pustou se dvorem a ves *Janovi Klusákovi z Kostelce* (r. 1551). Po několika letech (r. 1556), za nichž Jan tvrz zdejší opravill a obnovil, dostaly se Liskovice trhem bratru jeho *Jiříkovi*, jenž byl také pánem na Horkách. [6]) Od tohoto koupil tvrz Liskovskou *Kryštof Prog z Velnic* (vkladem r. 1563), alle prodal ji hned potom (téhož roku) *Sabině Zilvárové ze Vřesovic* ke zboží Smidarskému. [7]) Zbytky tvrze, kteráž v 16. věku dokonce zanikla, spatřují se při dvoře poplužném.

[1]) DZ. 3. F 21. Krátký čas byl oddělen Křičov od Smidarska v 16. věku, o čemž srov. DZ. 88. F 1. [2]) Od r. 1402 připomíná se *Beneš „ze Šaplavé,“* kterýž dal roku 1407 kostelu Ohnišťskému louku nad Chomuticí a louku nade Lhotou, a za to obdržel směnou louku nad rybníkem svým v Ohnišťanech. (Rel. tab. I. 599, lib. erect. VII. f. 150.) Roku 1419 připomíná se *„Jan Kčice ze Šaplavé“* (Rel. tab. II. 148), a *Vaněk „ze Šaplavé“* opověděl r. 1450 jednotě Strakonské. (Arch. Třeboň.) Roku 1519 prodali Mikuláš a Petr bratří z Měnina ves celou Šaplavu *Vilémovi z Pernšteina.* (DZ. 6. C 6.) Od té doby držena ves ta k Bydžovsku (později i Chlumecku), pak k Ohnišťanům, konečně ji prodal roku 1576 *Mikuláš Vachtl z Poutnova* Jiříkovi Ostroměřskému za 1000 kop. (DZ. 19. C 17.) [3]) DZ. 166. M 12. Vloženo r. 1589 syny Jiříkovými: Jarošem Vácslavem, Burjanem, Smilem a Jiříkem. (DZ. 25. D 5.) [4]) DZ. 1084 K 13, T 28 a 172. N 4.



Náhrobek pana Buriana Stranovského ze Svojovic na Chotělicích.
Kreslil prof. J. Wolf v Novém Bydžově.

HLUŠCE.

Jihozápadně od Smidar jest dosti veliká osada, skládající se ze dvou vesnic, Velkých a Malých Hlušec. Z těch příčin bývalo tu také několik statkův a dvorcův. [8]) Avšak tvrz tu postavena teprve v 16. věku za *Albrechta Kapouna ze Svojkova.* [9]) Tento odkázal posledním svým pořízením (d. roku 1591, 21. ledna) tvrz Hlušce se dvorem poplužním a ves, vsi Malé Hlušce a Janovice se dvory kmecími ve Starém Bydžově a část vsi Olešnice prostřední pod Hostinným bratřím svým *Jindřichovi, Janovi Kryštofovi, Vácslavovi* a *Zikmundovi*, zřídiv při tom ostatní nápady tak, aby to zboží

[1]) Lib. conf. ed. Tingl I. 28, I. F 10, III. C 2, IV. B 13. [2]) Nejstar. kniha Bydžovská p. 228. [3]) Lib. conf. V. Q 9. Srov. i lib. er. X. K 11 a děje Slatinek. [4]) Rel. tab. I. 186, II. 508. [5]) DZ. 1. D 21. [6]) DZ. 9. H 13 a 12. H 21. [7]) DZ. 14. M 26. Roku 1610 odděleny Domaslavice, Liskovice a některé vsi od Smidařska (DZ. 135, B 14—26), ale připojeny k nim zase před r. 1620.

[8]) Roku 1322 žil *Sulislav* jinak *Sulek ze Hlušec* (Tab. vet. n. 335, 384, 386) a r. 1375 *Oldřich* odtudž. (Acta jud.) Roku 1382 připomíná se *Chotěbor z Cerhenic* jinak *ze Hlušec* (Rel. tab. I. 490) a r. 1385 *Vilém* odtudž, jenž daroval platy na popluží svém Hlušeckém kostelu ve Starém Bydžově (Lib. erect. XIII. a f. 7). *Přibík* (r. 1385—1401) seděl v Malých Hlušcích a býval purkrabí na Bydžově. (Lib. erect. XIII. a. f. 13, rel. tab. I. 593, nejst. kniha Bydžov. p. 281, 293, 296.) Dědiny ve Hlušcích měli také *Mareš Desátek* r. 1386 a *Markvart z Vartemberka* († j. r. 1393), současně seděl ve Hlušcích menších *Ješek Braddč ze Sloupna*, jenž r. 1395 zemřel. Nějaké dědiny pak patřily tehda ke Košicům. (Rel. tab. I. 506, DD. 13, f. 18, 14 f. 4, 7.) *Jindra z Bartoušova* jinak *z Labouně* psal se od majetku svého r. 1395—1409 také ze Hlušec (DD. 14 f. 2, rel. tab. II. 60). Jiní vladykové Hlušečtí byli r. 1397 *Bušek* (Rel. tab. I. 575), r. 1399 *Jan* (řeč. *Puklice*), který prodal r. 1418 Stitary (kn. Bydžov. rel. tab. II. 141, viz i Jirečkův codex II. b 349) Roku 1417 seděl *Domorat* v Malých Hlušcích a *Mikeš Krně ze Slatin* ve Velkých. (Rel. tab. II. 137, 142.) *Oneš ze Hlušce* připomíná se r. 1434 a 1436. (Arch. č. II. 66 a arch. zem. v Moravě.) Roku 1451 drželi Menší Hlušce *Zdeněk z Vinar* a Větší *Petr z Plotišť*, po němž následoval r. 1454 *Jetřich z Plotišť.* (Rel. tab. II. 238, arch. č. II. 72—74, DD. 20 str. 92.) Obě vsi dostaly se potom k Bydžovu. Roku 1516 prodal *Hašek Zvířetický z Vartemberka* oboje Hlušce, Janovice a Vinary *Vilémovi z Pernšteina*, jehož syn Jan Hlušec Velkých i Malých r. 1548 *Arnoštu Bruknarovi z Brukšteina* postoupil. (DZ. 6. C 4, 8. M 21.) Od Arnošta koupili oboje Hlušce (r. 1549) Albrecht, Jindřich a Jan bratří Kapounové. (Bílek, Děje konf. str. 248.) [9]) Viz o něm Pam. arch. IX. 784—786.



Náhrobek Vácslava, syna Zachaře z Pašiněvsi na Vinarech.
Kreslil prof. J. Wolf v Nov. Bydžově.



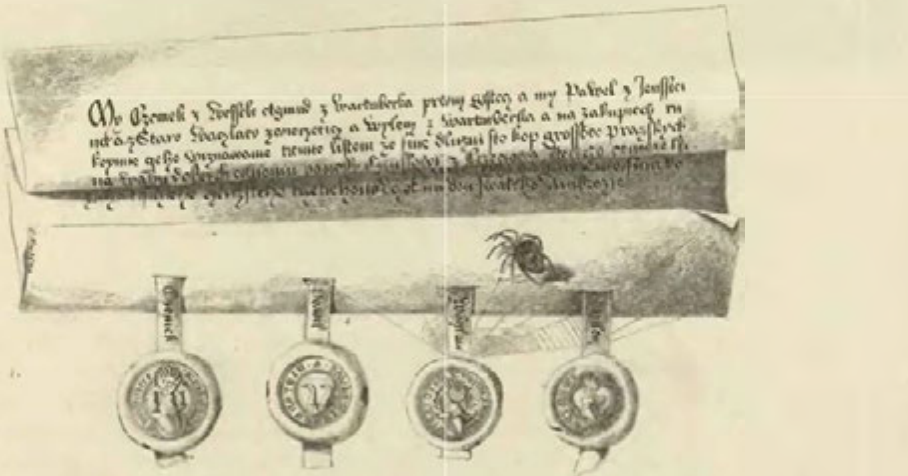
Náhrobek Doroty roz. Materové z Květnice, manželky Albrechta Kapouna ze Svojkova na Hlušcích a Starém Bydžově.
Kreslil prof. J. Wolf v Nov. Bydžově.

vždy nejstarší z rodu Kapounovského držel, syny a strýce své z mladosti liternímu umění učiti dal a když by některý se vydařil, že by dobrého vtipu jsa a chuť k učení maje do některé akademie v Říši nebo v jiných zemích vyslán byl, aby mu ročně 100 kop grošů č. vydával.[1]) Šlechetný muž tento zemřel toho roku dne 3. února a pohřben ve Starém Bydžově. O zděděný statek učiněna roku 1597 úmluva mezi syny Jindřichovými Zbyňkem Šťastným, Janem, Jindřichem, Kryštofem a Karlem.[2]) Statek šel tehda po bratřích Albrechtových; roku 1601 měl jej *Kryštof Václav*, který toho roku ves Lhotu Zahajskou koupil.[3]) Když tento roku 1608 zemřel, přejali Hlušce synové Jindřichovi dotčení, a poslední toho rodu tu vládl *Kryštof nejstarší Kapoun ze Svojkova*. Neb přese vše

[1]) DZ. 26. J 10—18. [2]) DZ. 293. J 9. Viz Pam. arch. IX. str. 791. [3]) DZ. 176. N 26.

nápadní zřízení stvrzené listem císařským vzat mu jest roku 1622 statek Hlušecký a postoupen roku 1623 i s jinými statky často psanému *Václavovi ze Vchynic* směnou za panství Kolínské.[1]) Václavův dědic *Jan Oktavian* prodal statek Hlušecký pro dluhy své *Ivovi z Prodšhartu* za 33.500 fl. rh.[2]) Později nabyla téhož statku, totiž tvrze a dvoru, vsi Hlušec Velkých a Malých, dvoru Křenického a Janovic se dvorem poplužným *Lidmila Markéta hrab. z Valdšteina* rozená *Kunšovna z Lukovec* a ta jej prodala (r. 1650 dne 9. června) manželu svému *Janu Kryštofovi z Valdšteina*.[3]) Později přivtěleno zboží Hlušecké ke Smidarům a zámeček zdejší obořen roku 1789.

[1]) Šíře o tom v Bílkových dějích konf. na str. 248—249.
[2]) DZ. 297. P 25 a 144. C 19.
[3]) DZ. 150. A 27 a 305. M 8.



Spůsoba listu hlavního na dluh sto kop.



Zámek Sloupenský.

SLOUPNO TVRZ A ZÁMEK.



Asi čtvrť hodiny daleko od Bydžova jest v úrodném položení ves Sloupno se zámkem, velikým dvorem poplužným a pivovárem. Ve vsi bývalo několik sídel zemanských, totiž dvorcův a mezi nimi některá tvrz. *Staré tvrziště* jest na východním konci vesnice u Cidliny, která mokrý příkop okolo tvrziště posud vodou svou zalévá. Na tvrzišti samém jest stavení a pole, nacházející se na pahrbku patrně k původnímu svému účelu vybráním země z příkopu naneseném. *Zámek* Sloupenský, který také na místě tvrze stojí, pochází způsobou svou vnitřní i zevnitřní ze 17. věku. Ve světnicích jeho nachází se několik pěkných obrazů, mezi nimiž obrazy dvou Harantův, kteří v l. 1669 až 1672 na Sloupně seděli, a opatů Břevnovských milovníka starožitností baví. Zakladatel zámku, Tomáš Sartorius opat, vyobrazen jest, a maje před sebou rys drží ozdobné kružidlo, vedlé něhož na jedné straně jest rok založení zámku (r. 1687), na druhé průpověď: Quod nocet, docet, t. j. svou škodou se poučíš. Podlé pověsti spadlo klenutí, když se zámek stavěl, a to byla ta škoda, kterouž se zakladatel poučil.

Ves Sloupno stávala již, když Nový Bydžov z nova vysazován byl.[1]) Zde seděl *Vochek Bydžovský ze Sloupna*, který býval r. 1359 starším v Bydžově a r. 1377 úrok na Sloupně ke kostelu v Hrádku prodal.[2]) *Věnek ze Sloupna* (r. 1380) pocházel z rodu těch, kteří nosili plechovnici na štítě a na větve Plesův, Heřmanských, Kordulů, Sadovských a Herynků ze Sloupna se dělili.[3]) *Ješek Bradáč ze Sloupna* připomíná se r. 1393.[4]) Jakož pak tehda ves Sloupno rozdělena byla mezi několik držitelů, nelze říci s jistotou, jestli všichni podlé Sloupna se nazývající k erbu plechovnice patřili. Tvrz Sloupenská, která stála na starém tvrzišti, byla potom v držení *Václava* a *Petra* bratří *ze Sloupna*, kteří k ní drželi dvůr a ve vsi 7 kop úroku.[5]) Václav stal se místopurkrabí na Karlšteině

[1]) Emler, Reg. IV. 46. [2]) Nejst. kniha Bydžov., lib. erect. XIII. a. f. 108, acta jud. 1402, 27. Jan. [3]) Nejst. kniha Bydžov. O větvích těch hledej při jich sídlech Plesu, Heřmanicích, Dubenci a Sadové. Nejisto jest, co di Paprocký (o st. ryt. 57) k l. 1361 a 1379. Srov. i rel. tab. I. 86. [4]) DD. 13 f. 18. Zemřel r. 1395 (DD. 14. f. 4.). [5]) DD. 15 f. 17. Václav připomíná se r. 1404 (DD. 14 f. 141), oba bratří roku 1409 a 1411 (rel. tab. II. 80). Viz i lib. erect. X. D 6, kdež se Petr r. 1414 připomíná. Roku 1415 prodal Petr lázeň svou v Bydžově.

a zemřel okolo r. 1415. Na zboží po něm táhli se synové jeho *Vochek z Vysoké, Jan* a *Jaroš.* [1]) Jan se připomíná do r. 1439, Jaroš do r. 1451; [2]) o obou se neví, zdali zůstali v držení tvrze.

Od r. 1427 připomíná se *Vácslav Pšenička ze Sloupna,* který také na tvrzi Sloupenské seděl, ale není jisto, míní-li se předešlá neb jiná tvrz. Roku 1442 věnoval na téže tvrzi, dvoru a části vsi s mlýnem 200 kop manželce své Kačce. *Prokop Pšenička,* který byl r. 1448 před Prahou, byl bezpochyby syn Vácslavův. [3]) Okolo r. 1454 dělili se o Sloupno, Slatinky a Záchrašťany čtyři vladykové a poněvadž proti právu královu a mimo řád zemský ve své díly se uvazovali, nemalé z toho povstaly pře. [4]) Ze skrovných zpráv, které potom o Sloupně máme, dovídáme se, že Jan Ryšan a Macek na jednom dvoře tudíž dělali falešné peníze, pro kteroužto věc r. 1487 dotčený statek a bezpochyby také hrdlo propadli. [5]) Tvrz aneb tvrze, co jich bylo potom ve Sloupně, zahynuly, a po drahná léta sídla panského ve vsi nebylo. [6])

Šlechtickým sídlem stalo se Sloupno za *Jana Kluckého z Libodržic,* jenž dal r. 1565 uliti zvon do kostela Metličanského. [7]) Po Janovi († r. 1553) zůstali synové *Purkart, Petr, Jindřich* a *Vácslav,* z nichž Purkart rozděliv se s bratřími, dostal za díl Sloupno. [8]) Ostatní seděli na okolních menších statcích. [9]) Purkart daroval r. 1599 dvůr v Bydžově manželce své Anně z Němčího, zemřel r. 1603 a pochován jest v Metličanech. [10]) Nástupce jeho *Vácslav Klucký* prodal r. 1610 dne 2. srpna ves celou Sloupno se dvorem, mlýnem a podacím v Metličanech *Jindřichu Maternovi z Květnice na Přítoce.* [11]) Tento jsa povahy násilné, r. 1619 v Novém Bydžově na ulici se pral s Janem Fingerem, úředníkem na Smidařích. [12]) Po jeho smrti ujal Sloupno starší jeho syn *Jan Jiří,* který slavnému Komenskému v trpkém jeho vyhnanství útulku na Sloupně popřál. [13]) Byv *knížetem Frydlantským* k tomu bezděky přiveden, prodal mu r. 1628 tvrz, dvůr a ves Sloupno a části vsí Kříčova a Starého Bydžova. [14]) Kníže zaplativ statek, postoupil toliko ves Sloupno roku 1630 v léno *Zdeňkovi z Valdšteina* a když tento zemřel, ponechal ji vdově *Anně Maří Valdšteinské z Kolovrat* až do stavu jejího změnění. Avšak poněvadž se zase provdala, byl statek od knížete ujat a darován císařem r. 1637 *Mikuláši* hraběti *Desfours,* c. k. nejvyššímu. [15])

V rodu Desfourovském zůstalo Sloupno až do r. 1669, kdež je (15. června) *Barbora Markéta* ovdovělá *Desfours* roz. *Khunova z Belasy* prodala. [16]) Koupil je *Adolf Vilím Harant z Polžic,* ale prodal je zase (r. 1672, 29. dubna) *Tomáši Sartoriovi, opatu kláštera Břevnovského,* za 24.000 fl. r. a 300 fl. klíčného. [17]) Od té doby patří Sloupno k opatství Břevnovskému a Broumovskému.

---

[1]) DD. 15 f. 17. Současně připomínají se též Sloupenští, kteří vládli na Koštálově a Mstihněvi. Co píše Paprocký na str. 58. o Janu Kordulovi, vztahuje se na Jana Karkule z Mezilesí. (Lib. erect. VIII f. 117.) O dvou dvořích s příslušenstvím, které r. 1417—1419 Jan Ospělík z Bydžova skoupil, viz Rel. tab. II. 137, 148. Asi okolo r. 1420—1421 dostal se v držení této části Kuneš z Kříčova, o němž jest pěkný list v Arch. č. J. 346. Později tu seděli synové Kunšovi *Mikuláš* a *Čeněk* a v právní držení uveden také r. 1456 Soběslav z Miletínka. (DD. 16 f. 63 a 23 f. 172.) Nejisto jest, jak sem patří *Mikuláš z Poděhus* a *ze Sloupna* (r. 1415, arch. č. III. 188).

[2]) Arch. č. III. 498, DD. 20 str. 55, rel. tab. II. 197, 262, arch. č. II. 74. Petr ze Sloupna, rychtář Chlumecký (r. 1431), seděl na Vinařích a zemřel před r. 1454. (DD. 16 f. 11.) Část Vinar dědil po něm Jaroš, jehož (jakož i Mikše Petrbacha) z přátelství bratrem nazýval. [3]) Arch. č. III. 498, rel. tab. II. 194, ČČM. 1827 III. 80. [4]) DD. 16 f. 63. [5]) DD. 16 f. 51. [6]) Martin a Bořek Radikovšti z Hrádku drželi Sloupno na počátku 16. věku. Jednu část vsi držela potom Kateřina, dcera Jana Hrádka z Hrádku, tři dvory kmecí měl Hašek Zvířetický z Vartemberka. Oboje skoupil r. 1516 *Vilém z Pernšteina.* Potom drženo jest Sloupno k panství Chlumeckému. Roku 1549 prodali Jaroslav, Vratislav a Vojtěch bratří z Pernšteina ves celou Sloupno a 20 lidí ve Starém Bydžově s 1 člověkem v Kříčově a podacím v Metličanech *Janovi Kluckému z Libodržic* za 2633 k. g. č. (DZ. 49. F 16 a 10. C 15.) [7]) Method X. 5. [8]) Reg. 26 F. k. O 5, Method. X. 17. [9]) Po Petrovi zůstal dvorec u Sloupna, který r. 1609 bratr jeho Vácslav prodal. (Říha, Děje Bydžova 23.) [10]) Pam. arch. X. 313, Method X. 16. [11]) DZ. 184. D 14. [12]) Reg. 45 F. k. s. L 1. [13]) Jireček, Rukověť I. 371. [14]) Bílek, Děje konf. 360, DZ. 143. C 8. [15]) Bílek na str. 806. [16]) Srov. Pam. arch. II. 249—251. [17]) DZ. 318. A 25 a 389. M 16.



Znak opatství Břevnovského.

Veselí Vysoké.

Nemálo jest osad v Čechách, kteréž se Veselí nazývají. Naše Veselí, kteréž leží mezi Bydžovem a Jičínem, nazývá se Veselím Vysokým, nikoliv týmž právem, jako se říká Vysoký Chlumec, nýbrž proto, že jest osada proti svému okolí mírně vysoká. Od rybníka, jehož hladina v lučném údolí se třpytí, staveno jest městečko na lázu, a kde jest kostel a zámek, jest vrchol té jisté vyvýšeniny. Ačkoliv bylo panské sídlo ve Veselí rozsáhlou a dobře opevněnou tvrzí, přece na ten čas z ní jen skrovné zbytky a známky zbyly. Dobře sice viděti jest podlé sklonu návrši, až kam šlo zavření tvrze, ale náspy, které ji zavíraly, dávno již rozmetány jsou a shozeny do příkopů; také stavení, v němž bydlívali páni Veselští, dávno zkázu vzalo, a ani ve starých pamětech se o jeho bývalé způsobě a úpravě ničeho nevypravuje. Na místě jeho stojí čtverhranný jednopatrový dům beze všech ozdob stavitelských. Kostel stojí pod samým zámkem, tak že se ze zahrady před zámkem rovnou cestou (ovšem po mostku) do oratoře v horní části kostela se nacházejícího přicházeti může. V zavření tvrze nebýval, nýbrž od ní oddělen vysokou hradbou, avšak spojen jsa bezpochyby dřevěným mostkem.

Jediná památka, kteráž ze tvrze zbyla, jest kámen na severní straně tarasu zahradního zazděný, který se někdy nad vchodem hlavním do tvrze nacházel. Čteme na něm nápisy tyto staročeským písmem vytesané:

„Přichází všecko od Boha, bohatství i chudoba, smrť i život ecc. (t. j. a tak dále). — Toto stavení ve jménu božím stavěno jest od urozeného pána Jana Bořka Dohalského z Dohalic a na Veselí. Jeho Mti. Císař. rady léta p. 1586.“ Pod tím z obou stran jsou velryby a mezi nimi dva znaky; v pravo se spatřuje znak dotčeného Jana Bořka, v levo manželky jeho, Barbory Dohalské ze Solopisk. Na téhož zakladatele upomíná také dům v městě, který stojí na náměstí (č. 26.) přetrvav nejeden požár. Nápis na něm jest takový: „Pomocí p. Boha vše. a Jeho M. p. Bořka z Dohalic, pak mnohých také dobrých lidí, které (?) Jakub Baubel, hospodář domu, s Kateřinou manželkú vystavěti dal: však že nepřízeň a závisť od lidí měl a nepovoli každým (?) neředil (?) se o to s budúcím žádným. L. 1586.“ [1])

Zboží Veselské bývalo v držení rodu Vartemberského nad paměť lidskou. [2]) Držel je zajisté již *Beneš ze Stráže* (r. 1283—1297) a druhý syn jeho *Beneš z Veselé* (r. 1297—1332). Manželka tohoto byla Eliška, sestra tehdejšího děkana kapituly Pražské, od něhož dostala darem zboží Smidarské. [3]) Králi a zemi činil Beneš platné služby, pro něž darován byl městem Bydžovem. Sešel smrtí hrdinskou r. 1332 dne 11. března, bojuje u Lávy. [4]) Ze synův jeho byl jeden, jménem *Čeněk*, křižovníkem řádu Svatomařského a kumtorem v Praze, kdež zemřel r. 1358, [5]) druhý *Beneš* byl pánem na Rychemburce (díl I. str. 79—80.).

---

[1]) Nápis na domě mám od p. J. V. Stránského v Praze. [2]) Při spisování o rodě tomto držel jsem se ovšem pamětí psaných věrohodných a starého vývodu u Paprockého poněkud zmateného, který se opravuje lepším sepsáním v rukopise Budišínském. (Gerstorf. bibl. č. 32.) [3]) Summa Gerhardi ed Tadra č. 189. Srovnej k tomu Emlerova Regesta, téhož zbytky desk, arch. č. II. 336, III. 308, Šneider, Děje Benátek na str. 42. [4]) Font. r. B. III. 480, Palacký II. a. 497. [5]) Sbor. hist. r. 1883 str. 201.



Zámeček a kostel ve Vysokém Veselí.

Nejstarší syn *Ješek* byl za mládí svého, když již otcovské ruky nad sebou necítil, mnohá příkoří činil mateři své Elišce, kterých lituje v pozdějších letech nejen se jí zapsal, že jí v právech jejích nebude překážeti, nýbrž i zavadil zboží Veselské, totiž tvrz a městečko Veselí, dvůr Koloděje [1]) a vsi Vlhošť, Hrobičany a Zběř, na kterých měla 500 hřiven stříbra svého věna. [2]) Byv několik let nejv. komorníkem, stal se r. 1356 purkrabí hradu Pražského a zůstal v témž úřadě až do smrti své. [3]) Roku 1358 získal hrad Veliš, který byl odtud vedlé Bydžova předním sídlem potomků jeho. Roku 1361 dne 13. ledna učinil znamenité nadání kostelům ve Veselí a Veležicích na záduši manželky své Elišky; onomu dal role, mlýn a desátky z popluží Kolodějských, tomuto lán roli, začež drželi faráři při dotčených kostelích kněží střídníky. [4]) Naposled se připomíná r. 1361 dne 11. září a zemřel, jak se zdá, r. 1362 dne 27. září. [5]) Tělo jeho pohřbeno v klášteře Hradišťském, kdež i manželka jeho odpočívala.

Starší syn Janův *Beneš* vyskytuje se od konce r. 1362 jako pán zboží Veselských a připomíná se již r. 1364 jako purkrabě hradu Pražského [6]) a jako samotný správce statkův otcovských do r. 1367. Tuť se rozdělil s bratrem svým *Čeňkem*, pustiv mu za díl Bydžov a Trosky, sám pak si ponechal Veselí, Veliš a Jičín s Bradou. Přes to vyskytuje se bratr jeho Čeněk r. 1373 jako pán na Veselí, ano r. 1378 poroučel tu *Aleš z Cimburka*, purkrabě hradu Hradeckého. [7]) Příčina byla ta, že býval Beneš často mimo zemi po dobrodružstvích. [8]) V pozdějších letech býval hejtmanem moravským a r. 1382 hejtmanem hrabství Kladského. Zemřel r. 1385 dne 14. srpna. [9]) Zůstali po něm synové *Petr* a *Vácslav*. Onen jsa ještě v letech mladosti, povolán byl r. 1389 do soudu zemského, [10]) ačkoliv ještě statků svých samostatně nespravoval, nýbrž se radou strýce svého Petra Kostského řídil. [11]) Roku 1395 byl samostatný on i bratr jeho Vácslav, kterýž se byl dostal nějaký rok před tím skrze manželku svou Annu z Vilhartic v držení polovice panství Vilhartického. [12]) Později držel Petr Skálu a Veselí, bratr jeho Veliš; Jičín měli spolu. Petr připomíná se naposled r. 1416; [13]) ani on ani Vácslav nezůstavili mužských dědicův, a proto se dostala všechna zboží jejich *Čeňkovi z Vartemberka* a *z Veselé*, slovutnému za těch dob pánovi. Osudy Veselí shodují se od této doby tak velice s dějinami Veliše, že jich tu nebudeme opakovati.

---

[1]) Stával blízko Veselí. [2]) Summa Gerhardi č. 186—189. Jako svědek a patron kostelů připomíná se velmi často. [3]) Rel. tab. I. 419, arch. č. II. 339. Palacký Souč. přehl. [4]) Borový. lib. erect. I. 25—26. [5]) Viz Pam. arch. VI. 32. Rok tam udaný odporuje památkám psaným, také se má tušim čisti iessco. [6]) Lib. conf. I. E 5. F 5. G 1. [7]) Lib. conf. II. G 7, III. D 8. [8]) Dsky Brněn., Volkmer u. Hohaus, Glatzer Geschichtsquellen I. 235. [9]) MS. bibl. Prag. XIV. B. 15. též DD. 13 f. 7. [10]) Rel. tab. I. 527. [11]) Lib. conf. V. B 4. G 5. [12]) Arch. Třeboň. kniha Jičínská I. 199 atd. [13]) Arch. Jičín.

Vývod Bořkův Dohalských z Dohalic pošlosti Veselské.

Bořek z Dohalic 1497—1512 (ψ Kateřina Popovská z Bezejovic?)

Václav praotec pošlosti Mokrovouské	Mikuláš 1533—1575	ψ Anna z Nežetic † j. 1572

Adam 1543	Jan 1543 † 1590, 9 Januar. ψ Barbora Mlad. ze Solopisk † 1591, 6. April.	Václav 1543	Eliška 1575 ψ Mladota	Žofie ψ Mikuláš Sad. ze Sloupna † 1577

Mikuláš † 1591, 6. Mart.	Zdeněk na Lípě † j. 1599 ψ Kunka Skopk. z Otradovic ⊙ 1591 (Potomci)	Hynek † 1617 na Dohalicích ψ Lidmila Housk. ze Zahrádky (Potomci)	Václav na Zběři † j. 1614 ψ 1. Kateřina z Chlumu 1594 2. Dorota ze Zábědovic 1603 (Potomci)	Bořek mladší 1600—1620	Zikmund na Sobčicích † j. 1611 ψ Dorota Housk. ze Zahrádky (Potomci)
Jaroslav na Veselí † 1616, 5. Novb. ψ Anna ze Zahrádky † 1617	Anna 1587—1593 ψ Mikuláš Štán z Hermštorfu † j. 1587	Anýžka 1593	Saloména 1593—1615	Kateřina † 1661 ψ 1 Adam Mstidruh z Chlumu † 1606 2. Zdeněk Adam Mladota ze Solopisk 1661	Johanka 1593

Jan Bedřich 1617—1651 ψ Anna Bzen. z Prorubě Děti: Jaroslav, Lidmila a Majdaléna	Václav starší 1620—1661 ψ Kateřina Maxm. z Bubna	Bořek 1620 † c. 1651	Bohuchval 1620—1651 ψ Lukrecie Vojická z Nové Vsi	Adam Stanislav 1620—1681	Bernart 1620—1628	Lidmila 1617	Žofie 1617—1628	Anna 1617—1628	Barbora 1617
	František Karel ψ Anna z Květnice	Jan Jaroslav 1651	Jaroslav Albrecht						

Po vymření pánů Veselských z Vartemberka dostalo se Veselí v držení rodů cizích. Držel je nějaký čas známý škůdce zemský *Šof* a po něm Sekeřičtí. Roku 1465 seděl tu z téhož rodu *Záviše ze Sekyřic.*[1]) Avšak r. 1473 seděl tu *Petr z Nemyčevsi,*[2]) o čemž již na str. 78. dílu tohoto mluveno. Odděliv r. 1480 syna svého Václava panstvím Hradišťským, seděl na Veselí ještě r. 1482.[3]) Jeden z nástupců jeho z rodu *Karlíkův z Nežetic,* jenž tu roku 1505 seděl,[4]) zanechal dceru *Annu,* kteráž se vdala za *Mikuláše Bořka z Dohalic.* Roku 1533 zapsala témuž manželu svému tvrz, dvůr popl. a městečko Veselí s podacím, vsi Veležice, Hrobičany a Zběř, ale tak, aby se v ně teprve po její smrti uvázati mohl.[5]) K tomu přikoupil Mikuláš, jenž byl také pánem na Dohalicích a jiných statcích, r. 1544 vsi celé Vrbici a Lhotu Veselskou s částí Hradišťka. Se sousedy svými míval nejedny soudy. Když zavraždil člověk jeho z Vrbice, Václav Zítek, nějakého poddaného Jindřicha Nejedlého z Vysoké, měl proto Bořek dlouhé soudy, poněvadž se přese psaní odeslané ani vrahem ujistiti ani den k obvinění jeho jmenovati nechtěl (r. 1556). Potupnější pro něj bylo, když se roku 1556 Otíkovi z Bubna ze dvora Skašovského mezkyně ztratila a on se té mezkyně ve dvoře Veselském doptal.[6]) Roku 1575 byl již stářím obtížen a churavěl a r. 1576 zemřel.[7])

Syn jeho *Jan* zastupoval r. 1575 otce svého odbývaje sestry své, které s ním statek mateřský zdědily. Elišce Mladotové zapsal za její spravedlnosť 2000 kop, v nichž jí postoupen býti měl dvůr Nevratice, druhé, Žofii Dohalské tolikéž na penězích zaplatiti připověděl.[8]) Městečku Veselí vymohl r. 1580 rozmnožení znaku a třetí trh výroční.[9]) Dobře hospodařil a s manželkou svou Barborou starou tvrz Veselskou v rově (bezpochyby v obyklém tehda slohu vlaském) postaviti dal. Když zemřel roku 1590 dne 9. ledna,[10]) zůstalo po něm 7 synův a 5 dcer. Synové se s mateří svou r. 1590 pěkně po synovsku a staročesku o to, co jí ve věně jejím náležeti mělo, porovnali. Vyminěna jí bytnosť s dcerami na tvrzi Veselské v nových pokojích vystavěných v tom štoku nad marštalemi se sklepem pivným pod marštalí a pekárnou. K vychování jejímu dány jí mlýn ve Zběři, dvůr ve Stříbrnici, druhý dvůr v Žereticích, mlýn pod Hradišťkem, 60 krav, 5 kop ovec, jalového dobytka, husí, kačat a slepic, což se v těch dvořích našlo, a k tomu potřebné šaty a nádobí.[11]) Výměnku tohoto málo užila, neboť s nejstarším synem svým Mikulášem v roce (1591) zemřela. Ostatní synové ještě nějaký čas spolu hospodařili.[12]) Potom rozdělili se o četné statky otcovské (tušim r. 1592 neb 1593). Panství Veselské dostalo se dvěma z nich. Čtvrtý syn Václav dostal ves Zběř se dvorem ve Stříbrnici,[13]) sedmý, *Jaroslav* obdržel zámek a městečko Veselí s kostelem a dvorem popl., vsi Lhotu Veselskou a Veležice s podacím, na kterémž dílu r. 1597 manželce své Anně Houskovně ze Zahrádky 3000 kop míš. věnoval.[14]) Ostatek přidán k Milčevsi. Roku 1600 shledal se u Jaroslava na zámku Veselském bratr jeho Bořek mladší s Vladislavem z Rychnova a všelijaké příčiny k nevolem a různicím dával. Když tomu Rychnovský vyrozuměl, času nočního ze zámku odjeti se strojil a když již na kůň svůj sedal, tu Bořek k němu přiskočiv s dobytým rapírem mu škoditi chtěl.[15]) Jaroslav zemřel r. 1616 dne 5. listopadu. Vdova Anna Dohalská ze Zahrádky spravovala Veselí nějaký čas, ale

[1]) DD. 33 p. 323. Srov. arch. č. III. 359. rel. tab. II. 340. [2]) DD 61 str. 508. [3]) Arch. č. V. 409. [4]) Arch č. VI. 320. [5]) DZ. 84. B 15. Ke zvodu přišlo teprve r. 1572, druhý učinil r. 1575 syn Jan. Zápis jiný učinila Anna r. 1543 třem synům svým, z nichž žil r. 1575 jediný Jan, a dcerám. (DZ. 83. F 7.) [6]) Reg. 17 F. k. s. G 5, 18 F. k. s. S 3. [7]) DZm. 82. A 18. [8]) DZm. 62. D 28, G 5. [9]) Pam. arch. IX. 928—929. [10]) Pam. arch. V. 361. Pohřeb pánů Veselských byl ve Veležicích. [11]) DZ. 167. A 5. [12]) Zdeněk bytnosť svou maje na tvrzi Veselí r. 1592 dcerku svou (tušim Annu) pohřbiti dal. (Reg. 26 F. k. s. R 1.) [13]) DZ. 27. G 22 a 131. L 7. [14]) DZ. 128 E 19. Ostatní díly doloženy jsou u vývodu. [15]) Reg. 33 F. k. s. L 17.

cítíc na sobě neduh, sepsala r. 1617 dne 19. ledna poslední své pořízení. Odkázala věno synům a dcerám svým, nad nimiž ustanovila poručníky mateř svou Annu z Kounic a při Hradci nad Labem a některé své příbuzné.[1]) Zemřela prý r. 1617.[2])

Nejstarší syn *Jan Bedřich* oddělil se potom od bratří svých vzav díl statku Veselského, a oženil se s Annou Bzenskou z Prorubě, jíž (r. 1622) 3000 kop míš. věnoval.[3]) Ale nedlouho potom odsouzen jest polovice jmění svého, ježto byl pomáhal při pominulém povstání. Poněvadž nesnadno bylo statek mezi 6 synů rozděliti a zrovna se kupec našel, prodán jest týž statek (r. 1627, 21. září) skrze kommissaře k tomu nařízené a skrze dotčené dědice *Albrechtovi* z *Valdšteina, knížeti Frydlantskému,* za 30.000 kop míš., tak aby z toho díl propadlý do komory a díly bratřím Dohalským zaplatil.[4]) Za tento statek ke knížetství Frydlantskému přivtělený zaplatil kníže při smrti své jen část peněz. Když potom všecky statky Valdšteinovy zabrány, odevzdány jsou statky Veselí a Zběř r. 1635 *Mikuláši Heřmanovi Nydrumovi ze Šardeka,* c. k. nejvyššímu, a vedlé cís. resoluce (r. 1637, 1. prosince) v 54.138 fl. rh. proti zaplacení všech dluhů dědičně odevzdány. Dověděvše se o tom bratří Dohalští, peníze své u Nydruma pohledávali a když z něho vyrozuměli, že pohledanosť jejich platiti nemínil, nýbrž i statek pro sebe v celosti zachovati chtěl, dožádali se bratra Vácslava, aby s Nydrumem o to jednal. Jezdě do Vídně ke dvoru císařskému a do Prahy za Nydrumem nemalou summu peněz utratil, ale toho dosáhl, že r. 1636 do toho statku na poručení císařské skrze úřad desk zemských uveden byl. Nydrum chtěl se z toho statku vyvésti, avšak zemřel r. 1640, zanechav manželky a dědičky Marie Mechtildy de Boy. Tato prosoudila Veselí a statek týž skrze kommissaře k tomu nařízené r. 1654 dne 18. března *Vácslavovi Dohalskému* prodán, tak aby z toho bratří své Jana Bedřicha a Bohuchvala a strýce svého Jana Jaroslava spokojil.[5]) Vácslav dosáhl toho také, že týž statek, od n. knížete v manství královské uvedený, z desk dvorských (r. 1670) propuštěn byl.[6])

Roku 1670 zemřel Vácslav a ve Veselí uvázal se nejstarší syn jeho *František Karel,* jehož byli místodržící poručníkem nad mladšími bratřími učinili. Všech bratří bylo 5, a nesnadná věc statek neveliký mezi ně rozděliti. Z té příčiny prodán jest dotčený statek, totiž městečko Vysoké Veselí se zámkem neb tvrzí a vsi Lhota a Veležice r. 1672 dne 23. února skrze kommissaře k tomu nařízené *Pertoltu Arnoštu Zárubovi* z *Hustiřan* a na Čisté za 27.700 fl. r.[7]) Po smrti tohoto pána uvázali se r. 1685 ve Veselí synové jeho *Jan Rudolf* a *Vilém Leopold.*[8]) Onen dostal potom Veselí na díl a prodal statek ten (r. 1689, 16. října) poručníkům dskami zemskými ustanoveným nad *Josefem* hrab. *ze Šternberka* a *na Bechyni* za 62.000 fl. r. a 500 fl. klíčného.[9]) Jak se potom Veselí dostalo knížecímu rodu *Paarovskému,* vypravováno již v I. díle na str. 248. Od r. 1689 vrchnosť na zámku nebydlívala, i není divu, že z něho nezůstalo nic lepšího, nežli to, co jsme na počátku tohoto článku popsali.

[1]) DZ. 140. A 28 — B 1. [2]) Tak Pam. arch. V. 361, avšak pořízeni vloženo ve dsky teprve r. 1620. [3]) DZ. 140. K 10. [4]) Bílek, Děje konf. 80, DZ. 294. J 12 a 143. A 6. [5]) DZ. 141. E 17, 147. E 24, 314. T 4. [6]) DD. 68 str. 76. Srovnej také ČČM. r. 1881 str. 65. [7]) DZ. 115. D 7 a 389. M 3. [8]) DZ. 478. H 27. [9]) DZ. 400. M 29.

Chomutičky a Radeč.

V nevelikě vzdálenosti od stanice Ostroměřské leží tři vesnice: Chomutice, Chomutičky a Obora. Tato poslední vlastním jménem se nazývá Radeč a toto staročeské pojmenování změnila za název Hřebčinec (v minulém století platný) a Oboru. Zde jest zámek vystavený v minulém století, v němž až do r. 1850 hospodářští úředníci panství Smrkovského přebývali. Kde stará tvrz vladyk Radeckých stála, není známo; bezpochyby poslední její známky zhynuly, když vystavěn byl dvůr Oborský, a tento sám již velice je přeměněn, byv na kusy rozprodán. Stával k jihu od nynějšího ženského kláštera; klášter sám stojí v jednom rohu.

Lepší památky po vladykách Radeckých jsou v kostele Chomutickém. Tento jest sice původu nového, poněvadž někdejší kostel farní na hřbitově dávno vzal za své, ale šťastnou náhodou se stalo, že do něho *zvony* a *starou křtitelnici* ze 14. věku pocházející přinesli. Jest vytesána z pískového kamene, na obrubě desítihranná, bez nápisu, ale s dvěma štíty. Na jednom spatřuje se znak kostela Pražského, totiž pruh ležatý, druhý obsahuje ve dvou polích po rýči a ve dvou po plechovnici. Onano, vlastně radlička řečená, jest znakem otcovým, tato bezpochyby matčiným, kteráž byla rodu Sloupenského; a tu křtitelnici zřídili Václav a Albert z Radče. Kromě toho uschovává se v kostele starý tesaný kámen, kterýž býval před časy zazděn, s nápisem starožitným:

hoc . op⁹ . pcuravit . do⁹ . w . de . radecz † canonicus . pragensis :

t. j. toto dílo dal dělati pan Václav z Radče, kanovník Pražský. V nevelikě vzdálenosti od Chomutic jest ves Chomutičky se dvorem poplužním, při němž také tvrz bývala. Na ten čas tak s povrchu zemského zmizela, jako tvrz Radecká. [1])

Poněvadž jsou všechny tři osady v jednom položení a vzdálenost jedné ode druhé nepatrna, není divu, že se jich osudy často stýkaly, ač při té veliké rozdrobenosti půdy za starých dob v každé z nich zemané sídlívali. Na Radči seděl r. 1318 *Zbud z Radče* rodu neznámého. [2]) Na Chomuticích seděl r. 1339 *Přešek z Chomutic*, podlé jména svého (Přech) asi předek Hradeckých; bratr jeho byl Heřman ze Semína. [3])

Celá ves Radeč nepatřila rodu slavných potom Radeckých. Dovídáme se totiž, že r. 1360 *Mikeš z Radče* 2 dvory poplužní, 4 osedlé a 4 podsedky prodal Zdeně, manželce své. Když pak Zdena i Mikeš zemřeli, táhl se na jich jmění *Zdeněk z Radče* (1394) a dosáhl ho přes odpory *Radče z Radče.* [4]) Asi v ty časy žil *Přibyslav z Radče*, který založil kostel v Chomuticích, oltář tu posvětiti dal a po smrti uprostřed kostela pod mramorovým kamenem pohřben byl. [5]) Ve druhé polovici téhož a na počátku příštího století prosluli bratří *Ctibor*, *Přech*, *Václav*, *Albert* (nikoli Vojtěch) z *Radče.* [6]) Přech stal se roku 1359 farářem v Uhlířských Janovicích, kdež ještě r. 1382 zůstávaje o to usiloval, aby dosáhl vikářství při kostele Olomouckém. Dostal se však mezi mansionáře Pražské a přišel r. 1383 za faráře do Chomutic, kdež před r. 1401 zemřel. [7])

---

[1]) Pomůckou: Mikovcovy Starožitnosti II. díl a Pam. arch. II. 285. [2]) Tab. vet. 345. [3]) Bienenberg, Gesch. v. Königgrätz 112. [4]) Rel. tab. I. 428, DD. 13 f. 22. [5]) Poznámka ve staré pamětní knize Chomutické. Že by Přech a Přibyslav bylo jedno (Mikovec II. 87), nelze připustiti. [6]) Sestra jich Eliška se r. 1397 připomíná. O Ctiborovi nevíme nic více, nežli že žil. Viz ostatně Tomkovy Děje Prahy V. 144. [7]) Lib. conf. arch. kapit. Praž.

Václav z Radče, o jehož štědrosti ke kostelu Chomutickému mnohá jsou svědectví, byl bakalářem práv, stal se kanovníkem v Řezně, správcem kaple sv. Anny v Olomouci a oltářníkem u panny Marie v Praze zároveň, r. 1379 stal se kanovníkem Pražským, později arcijáhnem Boleslavským a konečně také děkanem u sv. Apolináře.[1]) Děkanství tohoto dosáhl r. 1385 po právní při s Haškem z Kněžic, poněvadž oba dva byli dosáhli milostí apoštolských, konečně však podali se na přátelské rozsudí, kteří přiřkli děkanství Václavovi.[2]) Jakožto kanovník stal se ředitelem stavby kostela Pražského, nemaje tím čestného úřadu, nýbrž zaměstnání s mnohou prací spojené pro stálý dohled, kázeň mezi dělníky a časté přijímání a vydávání peněz. Dočkal se té radosti, že viděl r. 1385 dne 12. července zavírati klenutí v kůru a dne 1. října vysvěcovati týž kůr na jméno Rodičky boží a sv. Víta. Poprsí jeho vytesané nachází se v témž kostele jakožto samého pátého ředitele stavby. Za jeho ředitelstva dálo se o letnicích r. 1392 slavné položení základu k lodi chrámové skrze krále Václava při množství vzácných osob, a roku 1396 obstaral Václav přenesení ostatků sv. Vojtěcha a nábožných jeho bratří ze staré basiliky sv. Víta a svatého Václava do hlavní lodi velikolepé nové stavby, kteráž pohříchu ke konci svému přivedena nebyla. Kromě tohoto bylo působení jeho mnohostranné a vždy šlechetné. Roku 1390 dne 11. dubna daroval s bratřími svými Přechem a Albertem kostelu Chomutickému role nějaké a dvořiště v Chomutičkách. Všichni tři jsouce osobně přítomni v Chomuticích obmyslili tím polepšiti prostředky při stavbě kostela zdejšího, sytiti chudé chlebem vezdejším a ctíti předky službami božími.[3]) Roku 1397 zřídili dotčení bratří v témž kostele kaplanství sv. Markéty, kteréž obdařili platy ve Třtěnici a Dobré Vodě, 3 ornáty, mšálem, kalichem a jinými klénoty kostelními.[4]) Po smrti Přechově darovali ostatní dva bratří k témuž oltáři úrok ve Lháni, půl lánu rolí u Chomutic a vozík koupený od vladyky Martina z Chomutic.[5]) Povolán byv potom Václav dvakráte (r. 1403 a 1411) na nějaký čas ke správě arcibiskupství,[6]) získal od arcibiskupa dovolení (r. 1416 dne 10. dubna), aby nápravu v Budčicích, kterou pro sebe a bratra svého Alberta koupil, přenésti mohl na synovce svého *Jana*.[7]) Poslední pak bohumilý skutek způsobil téhož roku. Skoupiv z ušetřených peněz drahně statkův pro své příbuzné, koupil také dvůr velmi příhodný v Chomuticích, ze základů jej vystavěl i s domem a založil tu kapli Panny Marie Sněžné a Nanebevzetí. K téže kapli darovali proto Albert a syn jeho Ctibor (r. 1416, 3. února) úrok ve vsi Hradištku.[8]) Naposled se připomíná r. 1418 dne 22. května, an s bratrem svým Albertem svého synovce k oltáři sv. Markéty podával.[9]) Mezi bouřemi tehdejšími zběhla se smrt jeho tak v tichosti, že o tom ani nikdo poznamenání neučinil.



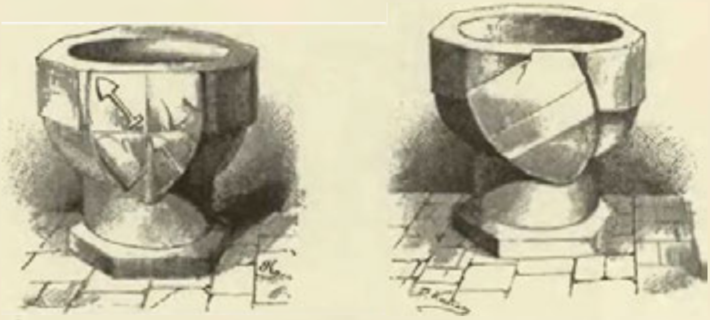
Václav z Radče, kanovník kostela Pražského.

O *Albertovi*, bratru Václavovu, známo jest, že učinil r. 1387 směnu s kostelem Chomutickým o nějaké role.[10]) Ostatně účasten byl nábožných skutků svých bratří. Sám a sám daroval ke kostelu

[1]) Tomek, Děje Prahy III. 175. Viz i tamže V. 127. [2]) Tamže III. 185. [3]) Lib. erect IV. f. 96, XII. f. 52. [4]) Lib. erect. IV. f. 147. O jiném nadání učiněném r. 1395 kostelu Pražskému vypravuje Mikovec na str. 88. a Tomek v dějinách Prahy III. 66. [5]) Lib. erect. V. f. 40. [6]) Tomek III. 446, 505. Roku 1406 založil velmi užitečný rybník v Holubicích (Arch. kap.). [7]) Lib. erect. X. f. 82. Jan se jen tuto připomíná. [8]) Lib. erect. X. f. 84. [9]) Lib. conf. VII. J 19. [10]) Borový, lib. erect. III. 264.

Chomutickému r. 1391 úrok ve vsi Třtěnici a r. 1408 role v Chomutičkách.[1]) Současně žil *Albert z Chomutiček*, kterýž se nám zdá býti rozdílnou osobou od Alberta Radeckého. Dotčený Albert zřídil r. 1396 kaplanství v Chomuticích, jež obdařil platy.[2]) Zápis na to učiněný obnoven jest příštího roku, a *Vilém z Chomutiček*, bratr Albertův strýčený, přidal k nadání úrok v Chomutičkách, role a dvorec naproti kostelu Chomutickému.[3])

Pokud víme, zůstalo po Albertovi Radeckém pět synův, z nichž *Bohuněk* a *Pavel* následovali v držení zboží otcovských v kraji Hradeckém, *Jan* pak, jak svrchu řečeno, usadil se v kraji Čáslavském. Jiný syn *Vácslav* stal se r. 1418 ku podání svého strýce Vácslava a otce Alberta farářem v Chomuticích.[4]) Pátý konečně syn jménem *Ctibor* stal se mistrem svobodných umění (1416), později kanovníkem kostela Pražského a uživ málo ze své prebendy, zemřel před r. 1438.[5]) Synové Pavlovi, který ještě r. 1455 žil,[6]) byli *Záviše* a *Vácslav*; oba bojovali r. 1456 v Uhřích a žili ještě r. 1461.[7]) Po Bartuňkovi zůstali synové *Aleš* a *Ctibor*. Onen od r. 1456 takořka jsa hlavou rodiny prováděl všelijaká soudní řízení za své strýce, jsa tehda a do r. 1461 zemským soudcem hrabství Kladského.[8]) Od těchto čtyř mladých pánů rozkvétal se rod Radeckých, tak že nelze potom souvislosť jeho řádně vypátrati.[9])



Křtitelnice v Chomuticích.

V 16. století byla tuším tvrz Radecká zanikla. R. 1545 přiznal se *Vácslav Radecký z Radče*, že drží po předcích Radeč dvůr popl. a díl vsi, v Nevraticích dva dvory kmecí, v Chomutičkách poustku a v Chomuticích zahradu.[10]) Týž byl ženat s Annou z Dobřenic, jíž postoupil r. 1554 mlýn náchlební v Radči a zemřel před r. 1565.[11]) Bratří *Přibík*, *Jiřík mladší* a *Jan Kunrát* byli tuším jeho synové. Přibík vládl napřed statkem a zemřel brzo. Po něm následoval Jiřík (asi 1572), ale zemřel také brzo po tom.[12]) Konečně ujal Radeč Jan Kunrát, přišed tehda k letům, ale nemoha dluhy bratří svých svládnouti odprodal něco; avšak i to nestačilo na umoření dluhů, tedy ujal potom díl, který náležel *Přibíkovi*, synu Přibíkovu, r. 1581 dne 15. června.[13]) Tvrz tehda opět byla vystavěna. *Vácslav Zdeněk Radecký z Radče a na Radči* dohonil r. 1601 v postě na stezce starodávní přes louky k Chomuticům vedoucí člověka poddaného zboží Smrkovského, dobyl naň tulichu a udeřiv jej pěstí dvakráte v tvář, povalil ho na zemi a za vlasy jej po sněhu tahal. Týž koupil statek *Střezimeřice*,[14]) ale za to se zbavil starodávného dědictví otců svých. Za minulých let byli Radečtí až příliš se rozplodivše upadli v chudobu a hynuli na nepatrných statcích; jediný, který si k jmění pomohl, byl *Kryštof Radecký z Radče* a na Radostově, jsa císařským truksasem a hejtmanem panství Dobříšského. Od toho pocházejí všichni potomní Radečtí.

Roku 1615 držel Chomutičky a Radeč *Jan Jiří Zlivský z Labouně*,[15]) syn n. Jindřichův. Po smrti Jana Jiříka nebylo možno statek udržeti pro mnohé dluhy; proto prodali kommissaři od soudu

[1]) Lib. erect. XII. f. 60, VIII. f. 45. [2]) Lib. erect. XII. 65. Podací náleželo vladykám z Chomutiček a dostalo se po nich Smrkovským (Lib. conf.). [3]) Lib. erect. IV. f. 73. Vilém se před tím v l. 1390—1399 připomíná. Beneš z Chomutic připomíná se r. 1397 (Lib. erect. XII. f. 74.). Martin odtudž uvodí se v pamětech od r. 1401, r. 1402 byl purkrabí na Veliši, r. 1407 učinil nadání kostelu Chomutickému (Lib. erect. VIII. 1. Viz i acta jud. 1407, 23. Maj.), r. 1413 vládl na Žereticích a Hradišťku (Lib. conf.). Čásť Chomutic drželi také r. 1411 *Bušek se Sluh* (Lib. erect V. 33) a r. 1406 *Aleš z Paseky* (Acta jud.). [4]) DD. 33 str. 252 a lib. conf. VII. J 19. [5]) Lib. erect. X. 84. arch kapit. Snad týž jako v Tomkov. Děj. Prahy V. 147. [6]) DD. 16 f. 4, 10. [6]) DD 16 f. 10 a 407. [7]) Archiv Olešnický ve Vratislavi. [8]) Po Ctiborovi, který držel Kříčov (viz str. 313.), byl syn *Bohuněk Kříčovský z Radče* též pán na Chudonicích (do r. 1517, viz o něm i Pam. arch. X. 316). *Jan Radecký z Radče* připomíná se r. 1514 (Arch. gub.) a zemřel před r. 1540. O jeho potomcích v Pam. X. 316 a v těchto knihách. [9]) DZ. 250. J 16. [10]) DZ. 11. E 30. K tomu mlýnu náležel i „kopec mezi řekami“ (t. j. náhonem a jalovou vodou), tuším zbytek bývalé tvrze. [11]) Reg. 20 F. k. s. F 2. [12]) DZ. 22. K 13 a 67. C 24—25. [13]) Reg. 33 F. k. N 13. [14]) DZ. 186. N 2. Viz Bílkovy Děje konf. 452.

[15]) Rozvržení sbírek 11. Ves Chomutičky prodal z části *Jan Zákupský z Vartemberka* před r. 1541 *Jiříku Vlkovi z Kvítkova*, který tu dvůr zřídil. Po něm následovali r. 1549 *Vácslav Otmar z Holohlav* a r. 1551 *Jiřík z Černína* (DZ. 7. G 25, 10. D 16, 49 G. 16, 86. B 14). Tento postoupil Chomutiček r. 1553 *Janovi staršímu z Újezdce a z Kunic* (DZ. 86. F 4). Od těch dob drženy Chomutičky ke Kovači a dostaly se r. 1584 v držení Smiřických (DZ. 22. M 5.). Díl ten držen potom k panství Kumburskému. Jinou čásť vsi a tuším takovou, která nebyla v držení Radeckých, držel r. 1612 Jan Jiří Zlivský (DZ. 185. E 13.).

zemského nařízení r. 1623 tvrz a dvůr Chomutičky, tvrz, dvůr a ves Radeč, díl vsi Chomutiček *Albrechtovi z Valdšteina*, po čemž připojeny ke knížetství Frydlantskému.[1])

Kníže spojiv Radeč se statkem Smrkovským dal zříditi na témž zboží velikou oboru hřebčí, která pode jménem Smrkovského hřebčince proslula; název Obora zevšedněl potom tak, že původní název vsi Radče přišel v zapomenutí a udržel se toliko v pojmenování rybníků Radeckých. Na hřebčinci dotčeném měl kníže veliké zalíbení, ano pečoval oň i na polních výpravách, jak svědčí nejedno nařízení naň se vztahující. Při téže oboře zřídil věž s altánem, odkudž se každé krmení koni a hříbat oznamovalo troubením. Statek Smrkovský byl držen k panství Kumburskému, ale když kníže zemřel, darován jest r. 1635 králi *Ferdinandovi III.* a spravován od té doby hejtmanem Pardubským. Pod správou komorních statků zůstal pak až do r. 1824.

---

[1]) DZ. 292. H 29 a 141. M 18, Bílek, Děje konf. 777.



Znak Radeckých z Radče.

VEITMILE.



Původiště slavných vladyk Krabic z Veitmile stávalo někdy blízko Smrkovic. O původu tohoto rodu vypravovali si v 16. věku tuto pověsť:

„Prostislava, manželka Dobrohostova, jinak Vaitminárova, přibližujíc se k porodu, povolala k sobě dvou žen starých. Porodila syna a po malé chvíli porodila i druhého, potom i třetího a tak vždy po jednom až do devíti, z čehož se báby velice ulekly domnívajíce se, že se to zběhlo kouzlem. Vzavše tedy děťátka nad míru maličká, vložily je do krabice, aby je tajně zakopaly. Když ze dvoru vycházely, potkal se s nimi Dobrohost a tázal se jich, co by nesly. I odpověděly: ‚Nesluší tobě, pane náš, o tom věděti'; a on: ‚Nechť sluší neb nesluší, Vaitminár to věděti musí.' A tak přinuceny jsouce bezděčně, otevřely krabici a co v ní bylo, ukázaly. Spatřiv to dí: ‚O nesmyslné ženy, proč chcete plod manželky mé zahubiti? Vezměte jej a neste do domu mého!' A hned poslal pro ženy, kteréž by dítky takové krmily, a tak se stalo, že pokřtěny byly všecky. Tré jich po čase umřelo a šestero z nich přišlo k mužskému věku.“ [1])

Příčinu k této pověsti dalo veliké rozplození Veitmilárovského rodu již ve 14. věku a příjmí jich Krabice. Nosiliť pak páni tito na štítě svém žernov a jako klénot někteří ocas pávový s žernovem, jiní devět vyžlat. Co se týče držitelů tvrze, znám jest jen jediný, *Vilém Krabice z Veitmile*, který r. 1356 na tvrzi a dvoru Veitmile a vsi Chomuticích manželce své Přibě z Martinic 200 kop gr. věnoval.[2]) V ty časy rozvětven byl rod pánů těchto v Čechách i na Moravě.[3]) V Čechách došli veliké vážnosti, když jednoho času pět osob z téhož rodu a jednoho děda pocházejících stali se kanovníky kostela Pražského. Nejznámějším z nich stal se letopisec známý *Beneš Krabice z Veitmile*, ředitel stavby kostela sv. Víta.[4]) Kromě něho žili *Beneš* řečený *starší* a *Beneš Úborek* (bratří jednobřišní a oba kanovníci), *Vlachník z Veitmile* († r. 1400), který byl kanovníkem a nejvyšším písařem královským. Páni Krabicové, kteří bydleli v Čechách v 16. věku a ke znamenitému jmění přišli, pocházejí z moravské linie, která seděla od r. 1358 na Žiroticích.[5])

---

[1]) Hájek k r. 1081, Paprocký o st. pan. 340. [2]) Rel tab. I. 418. Rok je mi pochybný, neméně i to, že se tu jmenuje manželka s heslem otce svého, což bylo tehda velikou vzácností. [3]) V Čechách připomíná se r. 1349 *Pešek Krabice z Veitmile*, který se stal zemským sudím a lovčím v kraji Trutnovském. Týž, aneb jiný Petr připomíná se r. 1356 na Moravě a pečetil pečetí *Oty z Veitmile*, který se již r. 1341 na Moravě připomíná. *Zdislav* a *Beneš bratří z Veitmile* měli r. 1345 také statky na Moravě (Arch. zemský Morav.). [4]) Viz o něm Monatschrift 1827 April 56—57, Archiv für oesterr. Gesch. LIII. 304. Tomkovy Děje Prahy a vypsání jeho života v Pramenech dějin českých. Bratr jeho Jan stal se farářem v Lípě r. 1377 a r. 1380 arcijáhnem kraje Hradeckého. Z bratra jeho *Petra ze Slivna* pošli synové *Kunik*, farář Lipský (r. 1380—1421), a *Zikmund* (r. 1410—1421), jehožto potomci seděli na Košátkách. Také Henc (Jindřich, r. 1371—1407) a *Jaklin Sedlář* (r. 1371—1407), měšťané Lipští, byli snad synové Petrovi. Jaklinův syn *Jakub* stal se oltářníkem v Lípě, ale zemřel před r. 1406. K témuž rodu patřili také *Jan Krabice z Prorub*, jenž založil linii rodu na Sovinkách vládnoucí, *Otík Krabice z Medonos* a *Jan* syn jeho (r. 1407), *Jan Krabice z Kudečka* († j. r. 1409) a jiný *Jan* téhož jména (r. 1417). O *Janovi Prudotě z Veitmile*, odjinud *z Liběchova*, nevíme, byl-li téhož rodu. Konečně se také *Kunrát* (r. 1359) a *Jaroslav* (r. 1376) z téhož rodu připominají. [5]) Kanovníci Beneš starší a Beneš Úborek, též Vlachník pocházeli z moravské linie; bratří jejich byli *Dobeš* a *Zdislav*. K větší platnosti nežli jich potomci v 15. věku přišli tři synové *Dobešovi ze Žirotic* († j. r. 1437): *Jan*, *Beneš* a *Ludvík*.





Holovousy.

Tvrze v okolí Veselském.

SMRKOVICE.

Dějiny Smrkovic lze pěkně stopovati v souvislosti. Roku 1347 připomíná se *Petr se Smrkovic*, kterýž tehda s Heřmanem z Končic ves Třilvory právem zákupním vysadil. [1]) *Přibík se Smrkovic* připomíná se poprvé roku 1385, potom však velmi často, [2]) poněvadž byl vrchním hejtmanem na statcích pánů Veselských z Vartemberka, purkrabí na Veliši, ano i poručníkem sirotků pánů Václava a Jana z téhož rodu. [3]) Naposled se připomíná r. 1412. Asi v ty doby žil *Martin se Smrkovic*, který se r. 1409 s farářem v Ohnišťanech o nějakou louku pode vsí Lhotou porovnal. [4]) Po Přibíkovi zůstala vdova Anéžka a syn *Jan Radlička se Smrkovic* (r. 1415). Ti (r. 1416) odsouzeni jsou úřadem duchovním, aby vůli Přibíkovu plnice, vydali dostatečné peníze k nadání nového oltáře v kostele Staroboleslavském. [5]) Paměti o Radličkovi jdou do roku 1419. [6]) Poněvadž zemřel bez dědicův, dostalo se zboží Smrkovské sestře jeho Dorotě, a ta prodala r. 1440 tvrz, dvůr a ves Smrkovice s mlýnem v Březnici *Hynkovi Krušinovi z Lichtemburka* [7]) Roku 1454 nacházel se v držení Smrkovic *Petr Kdulinec z Ostroměře*, kterýž si všecko právo nápadní po n. Janovi Radličkovi a mateři jeho Anéžce vyprosil. [8]) Týž seděl zde ještě r. 1482, patře tehda ku předním vyznavačům víry podobojí. [9]) Měl tři syny, z nichž *Mikuláš* ujal Smrkovice a vsi své zápisné od kláštera Opatovského r. 1493 prodal. [1]) Nedlouho potom koupil Smrkovice *Matyáš Libák z Radovesic*, král. prokurátor, který r. 1504 v Bavořích bojoval a tu prý mnoho čistých Čechův zavedl. Před soudem komorním vykázal se sice svědomím, že v bitvě vozy šikoval, lidi vedl, je řídil, při té bitvě od počátku až do konce byl a všemu dosti činil, což takovému hejtmanu v takové potřebě přínáleží učiniti, ale hlas o něm šel mezi lidem, že se zachoval nenáležitě. [2]) Roku 1518 prodal zboží Smrkovské, totiž Smrkovice tvrz, dvůr a městečko, Ohnišťany dvůr a ves s podacím, Chomutice ves celou s podacím, Loučnou Horu ves s podacím, díly Lhoty Ohnišťské a Nevratic *Vilémovi z Pernšteina.* [3])

Za vlády Pernšteinské spustla tvrz i dvůr. Vilémův syn Jan prodal r. 1548 vsi Smrkovice, Ohnišťany, Chomutice, Nevratice, Loučnou Horu, Šaplavu a Lhotu Ohnišťskou poručníkům dětí nezletilých po *Jiříku Vachtlovi z Pantenova.* [4]) Byli to čtyři synové, z nichž dva vzali r. 1555 za svůj díl statky otcovské v Kouřimsku. [5]) Ostatní dva bratří podělili se potom tak, že vzal *Jan Jiří* Smrkovice (kdež tvrz obnovil) s Chomuticí a Loučnou Horu, ostatek *Mikuláš*, sídle v Ohnišťanech. Jan Jiří zemřel r. 1577, zůstaviv vdovu Marjanu z Kvítkova, která držela Chomutice. [6]) Na Smrkovicích následoval potom bratr jeho *Mikuláš* († r. 1585), kterýž s manželkou svou Kateřinou z Kvítkova syny *Jana Jiří* a *Zdeňka* a dceru Annu splodil. [7]) Nejstarší syn Jan Jiří ženil se r. 1593, pojímaje za man-

[1]) Arch. Kolínský. [2]) Lib. erect. XIII. a 13, lib. conf. VI. A 3. [3]) Knihy staré Jičínské, lib. erect. V. f. 141, 171, lib. conf. VI. J 13, VII. B 20, DD. 14 p. 146. [4]) Lib. erect. VIII. 66. [5]) Lib. conf. VII. F 2, lib. erect. XI. f. 124. [6]) Rel. tab. II. 135, 149. [7]) Reliq. tab. II. 190. [8]) DD. 16 f. 6, 23 str. 114. [9]) Archiv města Vratislavě, arch. č. V. 409.

[1]) Arch. č. IV. 200. [2]) Staří letop. 333, histor. sbor. III. 243, 245. [3]) DZ. 6. B 5. Věno manželky své Elišky z Nežetic přenesl z téže příčiny z Chomutic a z Ohnišťan na ves Miletínek (DZ. 6. D 4.). [4]) DZ. 8. M 25 a 47. F 11. [5]) Liblice a Konice. Viz Trnkovy Děje Kounic na str. 9. [6]) DZ. 19. J 22—28. [7]) DZ. 22. O 12.

želku Saloménu, ovdovělou Mírkovou z Přerubenic. [1]) Účastniv se povstání, vykonal Jan Jiří hned v lednu r. 1621 králi Ferdinandovi přísahu věrnosti a brzy potom zemřel; nicméně odsouzen jest třetiny svého jmění a statek jeho Smrkovský zabrán. Koupil jej r. 1623 Albrecht z Valdšteina a přivtělil jej potom ke knížectví Frydlantskému. [2]) Ostatní osudy Smrkovic již vypravovány.

Tvrziště Smrkovské jest na jižním konci vsi Starých Smrkovic a stojí na něm chalupa. Příkopy jsou již zaneseny, ale na jaře zatopí se přece vodou, a chalupa stojí ve vodě. Když se stavěla dráha Ostroměřská, vykopal majetník toho gruntu na tvrzišti mnoho kamene, kterýž dobře speněžil při stavbě. Při kopání přišel také na staré koly.

DOMASLAVICE.

Jihozápadně od Holovous jest ves Domaslavice, kdež před věky také tvrz stávala. Asi r. 1383 zemřel *Pešek z Domaslavic*, po němž zboží jeho dědil *Dobec* odtudž. *Naček Váva z Domaslavic* (r. 1408) byl stejného znaku a původu s vladykami Labounskými a žil ještě r. 1417. Jiný Váva jménem *Jan* připomíná se r. 1430 a *Naček* odtudž pomáhal r. 1448 Poděbradským, když táhli na Prahu.[3]) Na počátku 16. věku spustly tvrz i dvůr zdejší a ves zůstala až do r. 1546 při statku Dolního Újezda. [4]) Roku 1546 koupil Domaslavice od Johanky Rychnovské *Jiřík Vlk z Kvítkova*, obnovil tvrz a prodal týž statek r. 1553 *Arnoštu Bryknárovi z Brukšteina*. Poněvadž kupující všech výminek smlouvy nevyplnil, povstaly mezi nimi nechuti, které se pak množily, když si obojí protimyslnosti dělali. [5]) Později dostaly se Domaslavice s některými okolními vesnicemi k panství Smidarskému. *Beatrix ze Silbršteina* († r. 1610) odkázala statek Domaslavský s připojenými vesnicemi tetě své *Anně Rosině Zilvárové z Pilinkova*, ale poněvadž tato byla manželkou *Jana Zilvára* Smidarského, zůstaly Domaslavice při panství Smidarském až do časů knížete Frydlantského. [6]) Kníže dal Domaslavice v léno (r. 1632) *Františkovi de Jacobo*, jemuž po smrti Valdšteinově r. 1638 k dědictví byly ponechány. [7]) Od nástupce jeho *Ferdinanda de Jacobo* přikoupeny Domaslavice ke zboží Holovouskému.

OHNIŠŤANY.

V Ohnišťanech (v. od Veselí, s. od Smidar) stávala tvrz na jižní straně vesnice, kdež se posud čtverhrannému ostrovu v rybníčku „na zámečku" říká. Osada má název od čeledi Ohnišťanů. *Jiřík z Ohnišťan* seděl tu r. 1318, syn jeho *Pešek* držel tehda blízkou Lhotu Ohnišťskou a druhý syn *Kuneš* byl r. 1357 pánem na Ohnišťanech. [8]) Jakožto kollatorové podací zdejšího vyskytnjí se r. 1360—1361 *Bohuněk* řečený *Ličen* a *Jiřík z Ohnišťan* a *Naček ze Lhoty*. [9]) *Zdeněk Ohnišťko* držel Chotyšany v Kouřimsku, kdež se potomci jeho několik let potom připomínají. [10]) Na počátku 15. věku připomíná se *Pešík z Ohnišťan* (r. 1401). Tehda žil také *Čěč z Ohnišťan*, jenž se v l. 1408—1419 nejednou v pamětech vyskytuje: manželka jeho Jitka měla část domu v Praze. [11]) Současně držely nějaké dědiny v Ohnišťanech a Nevraticích *Anna* a *Kateřina z Ohnišťan*, zdědivše je po Hynkovi, kaplanovi v Nemyčevsi, jenž r. 1415 zemřel. [12]) Záhy připojeny jsou Ohnišťany ke Smrkovskému zboží, k němuž r. 1518 dvůr, ves a podací v Ohnišťanech náležely. [1]) Ještě jednou staly se Ohnišťany samostatným statkem, ale po několika letech připojeny zase k Smrkovicům. [2])

HOLOVOUSY.

Západně od Hořic leží v nevelikė vzdálenosti od sebe Holovousy a Chodovice. V těchto jest kostel, v oněch zámek. Tento jest čtverhranné stavení s baštami v rozích a stojí na horní straně osady mezi zelením, poskytuje pěkného podívání. Po této osadě nazýval se r. 1260 Miroslav z Holovous. [3]) Roku 1376 připomíná se *Zdislav* odtudž. [4]) *Pešík Hubart z Holovous* daroval roku 1392 faráři Chodovskému úrok ve vsi Bílsku. [5]) Držel jen část vesnice, neboť ostatek měli *Hynek* a *Jan řečení Reskové*, a ti všichni tři vykonávali r. 1403 právo podačné při kostele Chodovském. [6]) Hynek (vlastně *z Radíkovic* řečený) připomíná se odtud nejednou v rozličných zápisech soukromých až do r. 1418, kteréhož zemřel. [7]) Jan přečkav ho, opověděl roku 1420 Pražanům s jinými vladykami pod jednou. [8])

Hubartův potomek *Jan Hubart z Holovous* přikoupil r. 1433 právo na části vsi Holovous, kterou n. Hašek z Dubravice držel. [9]) Žil tuším ještě r. 1457. [10]) Od *Prokopa* a *Otíka z Holovous*, kteří byli r. 1448 před Prahou, pocházejí pozdější Holovoušti z Holovous, kteří na štítě svém znamení kohouta nosili. [11]) Statek Holovouský, totiž tvrz, dvůr a ves Holovousy, Chodovice ves s podacím, Mlazovice městečko a Chlumek a Mezihoří vsi pusté, držel okolo r. 1540 (po svém otci Janovi) *Mikuláš starší Karlík z Nežetic* a zemřel r. 1552. [12]) Syn jeho mladší *Karel* věnoval na zboží Holovouském manželce své Anéžce z Holoblav (r. 1564) a zemřel před r. 1574, zůstaviv syny *Václava* a *Adama*. [13]) Václav ujal potom Holovousy a Chodovice a oženil se s Kateřinou z Přerubenic (před r. 1592), ale zemřel nedlouho potom. [14]) Holovousy dostaly se sirotkům po Adamovi zemřelém, totiž Anně a Kunce, z nichž r. 1594 již Anna jediné na živu byla. Pro obtížné hospodaření prodán jest týž statek, k němuž kromě vytčeného příslušenství i tvrz, dvůr a ves Bílsko, ves Nevratice a vnově vystavěná ves Mezihoří náležely, r. 1594 dne 21. června *Albrechtu Vladislavovi Smiřickému ze Smiřic* na Úlibicích a Hořicích za 37.500 k. míš. [15])

Při panství Hořickém zůstávaly Holovousy až do časů knížete Frydlantského. [16]) Od knížete vnuceny statky Holovousy a Hradíšťko r. 1629 *Alžbětě Stošové ze Stropčic* jako náhrada za díl její na panství Vrchlabském (viz na str. 232.) a jako léna knížectví. Tato však k manství a lénu nikdy se nepřiznala, protož po smrti syna jejího *Oty Jindřicha Stoše z Kounic* statky ty (r. 1649) dcerám jejím *Veronice de Carmesové* a *Eusebii* jako mateřské a zpupné dědictví ponechány. [17]) Veronika († r. 1679) získala s manželem svým *Ferdinandem des Carmes* († r. 1673) druhou polovici Holovous a přikoupila Domaslavice. Po nich držel Holovousy s Hradišťkem *Ferd. Rudolf de Carmes*, který Hradiště prodal. Sestra a dědička jeho *Eleonora Sibylla*, manželka *Jana Ferdinanda Rašína z Ryzemburka*, prodala r. 1695 Holovousy a Domaslavice se dvorcem Chlumeckým *Kateřině Barboře z Kolovrat* za 60.000 fl. r. a 200 duk. klíčného. [18]) Až do r. 1728 byly Holovousy v držení *Libšteinských z Kolovrat* a dlouhý čas náležely rodu Lamottovskému. [19])

---

[1]) Dačický II. 43. Zemřela r. 1605 (tamže 93). [2]) Bílek, Děje konf. 730. [3]) DD. 13 f. 12, arch. Olešnický, rel. tab. II. 133, arch. č. VI. 423, ČČM. 1827 III. 80. [4]) Viz na str. 137. Viz i Pam. arch. VI. 44. [5]) DZ. 8. C 6, reg. 17 F. k. s. A 5 atd. [6]) DZ. 135. B 14, Bílek, Děje konf. 942. [7]) DZ. 146. L 21, Bílek na str. 795. Viz tamže o části vesnice, kterou držel Šafhurt. [8]) Tab. vet. n. 218, lib. conf. ed. Tingl I. 28. [9]) Lib. conf. I. C 5, C 6, D 3. Roku 1379 se připomíná Jan z Ohnišťan (Acta jud.). [10]) Lib. erect. XIII a. f. 27. Po Čeňkovi († j. 1403) vládli na Chotyšanech (r. 1403—1409) vdova Markéta a synové Jiřík, Tas a Jan. Tas byl ve zdejší krajině ještě r. 1419 (rel. tab. II. 148—149). Jan držel r. 1422 Škvorec a připomíná se ještě r. 1448 (Lib. conf. VIII. B 4, rel. tab. II. 213.). Jiřík byl r. 1448 před Prahou (ČČM. 1827. III. 82.). Srov. děje Smidar a rel. tab. II. 123. [11]) Rel. tab. I. 86, II. 123, 148—149, acta consist. 1407—1408, Tomek, Základy I. 87. [12]) Rel. tab. II. 117. Srov. I. díl Hradův na str. 67.

[1]) DZ. 6. B 5. [2]) *Mikuláš Vachtl z Poutnova* († r. 1585) dostal je za svůj díl (DZ. 22. O 12), ale zdědil Smrkovice po smrti bratra svého a sloučil zase oba statky. [3]) Emler, Reg. II. 95. [4]) Nejstar. kniha Jičínská. [5]) Lib. erect. XII. f. 73. [6]) Lib. conf. VI. E 5. Na jedné části seděl r. 1393 *Mikuláš Dřešťata z Holovous* (Rel. tab. I. 550.). [7]) Rel. tab. II. 66. DD. 15 f. 20. [8]) Arch. č. IV. 379. [9]) Viz arch. č. III. 508. Na dvoře Kašovském v Holovousích seděli Mikeš z Holovous a syn jeho Martin. Po jich smrti vyprosili si toto zboží Matěj Koleso z Bílska a Jan Kaše ze Vtelna, syn Heřmanův. Kaše zemřel před r. 1464, a díl jeho dostal se potom Petrovi z Ostromíře (DD. 16 f. 36, 42. [10]) Hubart z Holovous DD. 16 f. 34. [11]) ČČM. 1827, 3, 81, Jandera, Miletín 25. [12]) DZ. 250. A 21. Sommer, Bid. 283. [13]) DZ. 15. A 6. [14]) DZ. 26. F 17. Srovnej str. 123. [15]) DZ. 26. K 6, 27. G 21, 170. A 1. [16]) Viz Bílkovy Děje konf. 537. [17]) Bílek, Děje konf. 797, DD. 68 str. 16. [18]) DZ. 404. C 10. [19]) Viz Sommer. topogr. 284—285.

NECHANICE, HRÁDEK, KUNČICE.

1. Popis a dějiny.

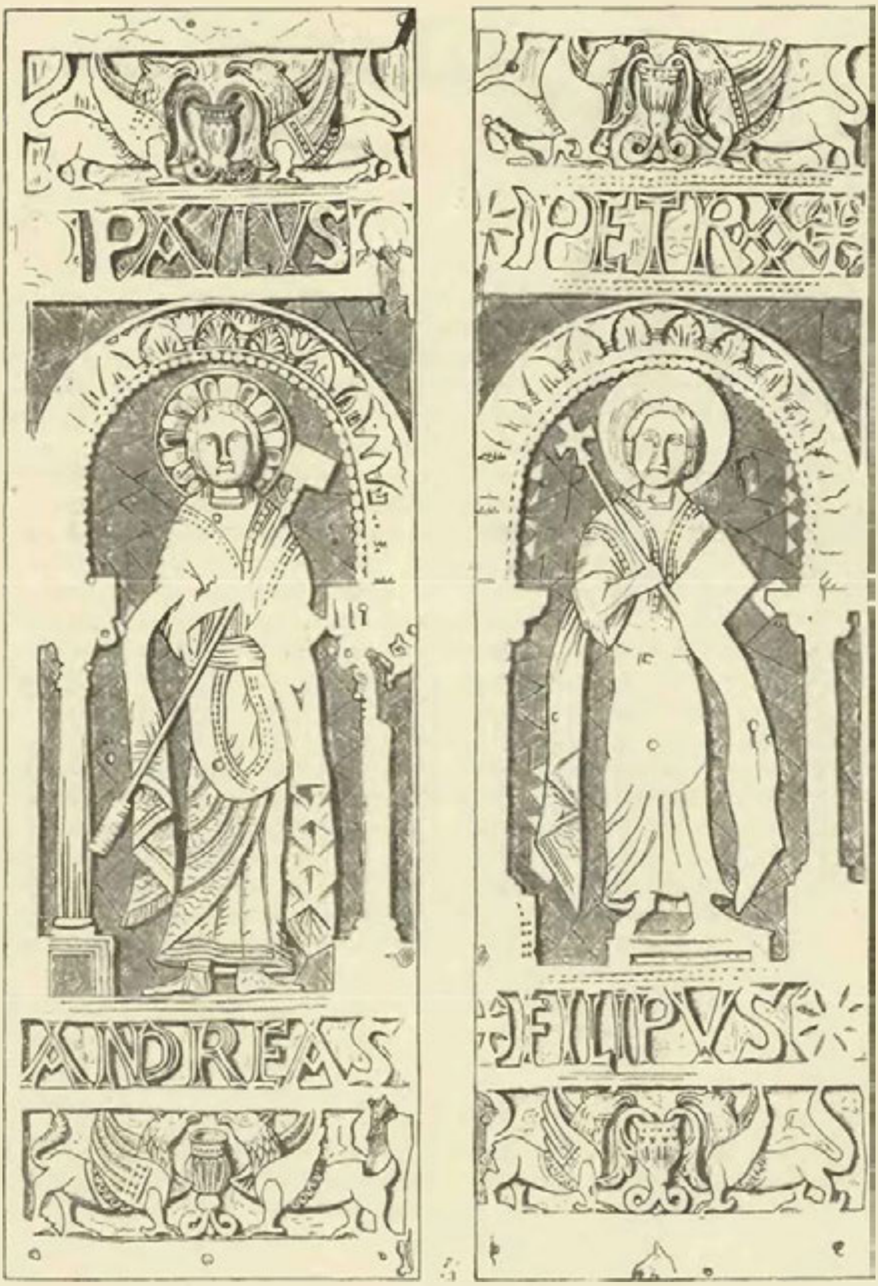
Mezi Hradcem a Bydžovem leží *městečko Nechanice*. Při městečku na pravém bahnitém břehu řeky Bystřice, tam, kde se tato obrací k jihu, stávala tvrz. Byla neveliká, ale za to přepevná, obehnána jsouc trojím náspem kruhovitým, z nichž venkovský od severu k jihu měří 74" v průměru. Tvrz sama byla, pokud ještě znáti jest, 21" dlouhá a asi tolikéž široká. K pevnosti její přispívalo to, že příkopy a okolí vodou Bystřice nadýmati se mohlo; ostatně stála i v bahně. Tvrziště to, někdy křovím porostlé, roku 1833 se zemí srovnáno jest, tak že na ten čas náspy a příkopy jen znamenati lze.[1])

Jihovýchodně od Nechanic jest *ves Hrádek*, při níž postaven jest za naší paměti nový nádherný a uměle provedený zámek. Avšak sídlo starých vladyk z Hrádku nebylo na tomto místě, nýbrž ve vsi, v zahradě živnosti č. 15., kdež se spatřuje posud tvrziště s náspem je objímajícím. Kopajíce tu přišli ve staré zdi na veliký kámen s nápisem, který přišel do Kunčic, a na mnohé menší starožitnosti.[2]) Příběhy obou sídel stýkají se zhusta s osudy *vsi Kunčic*, která leží jižně od Nechanic a z jejížto tvrze udělán později zámeček.

Nechanice patří k osadám velice starým a připomínají se poprvé k r. 1228. Zde seděl r. 1235 *Záviše*, podkomoří králův a předek pánů z Krumlova.[3]) Že vláda rodu jeho na Nechanicích nebyla krátká, o tom svědčí to, že mají Nechanice posud ve znaku svém červenou růži na stříbrném štítě, a dokazuje též, že páni z *Rožemberka* Nechanice po strýcích svých Krumlovských podělili.[4]) Za krále Jana vyměňovali si s ním páni tito statky, i jest dosti možno, že se Nechanice takovým způsobem v držení královo dostaly. Král Jan zase na Nechanice měnil. Dostav od *Petra ze Zebína* a syna jeho *Viléma* díl hradu Žampachu, dal jim za to tvrz, městečko a ves Nechanice; od nich pak prodáno jest toto zboží asi r. 1341 *Hynkovi Krušinovi* z *Lichtemburka*.[5]) Tento jsa také pánem na Miletíně, držel Nechanice ještě r. 1358.[6]) Od r. 1390 seděl tu *Ctibor* z *Nechanic*, vladyka také v Boleslavsku osedlý, kdež držel Veselice a Řitonice.[7]) Zemřel po roku 1398, zůstaviv nezletilého syna *Vlaštka* (r. 1406), jehožto poručníkem byl nějaký čas Jiří Haléř z Hrádku, jinak též z Nechanic (r. 1405—1407) řečený, buď že nějakou část Nechanic držel, aneb je spravoval.[8]) Na místě platu, kterýž se dával ke kostelu Nechanskému, daroval Vlaštěk faráři (r. 1407) lán rolí a tok řečený Zbytečná voda čili odtok z rybníka, začež měl býti chován při kostele druhý kněz střídník.[9]) Boje se zmatků pro nezletilost syna svého *Vavřince*, zapsal r. 1418 zboží Nechanské *Janovi Semečkovi ze Semčic* a *Bořkovi* z *Hanstorfetu* v 100 kopách dluhu a na způsob poručenství a poněvadž po smrti Vlaštkové Semečka sám byl živ, uvázal se v Nechanice.[10]) Po smrti Semečkově, jehož požadavky 1200 kop činily, saženo na Nechanice právem odúmrtním; vyprosil si je sice (r. 1453) Jan z Hazemburka, ale postoupil práva svého r. 1454 Vavřinci, synu Vlaštkovu. Po Vavřinci zdědila tvrz, městečko a ves Nechanice dcera jeho *Alžběta*, ale poručníci její Markvart z Rychemburka, Hertvík ze Mnětic a Vácslav Homole z Lubna odprodali Nechanice pro dluhy. Proto je pohnala Alžběta do komorního soudu, i odsouzeni r. 1477, aby zaplatíce dluhy zbývající peníze navrátili.[11]) Na Nechanicích seděl r. 1471 *Jan* z *Rychemburka*, ale později dostaly se v držení *Alberta* z *Kolovrat* a z *Libšteina*, jenž na nich manželce své Anně z Kovaně věnoval, ale věno to v l. 1496—1497 na ves Zruč přenesl.[12])

Mezitím nacházel se Hrádek[13]) v držení rodiny v Hradečtě rozvětvené, která měla na štítě půl šachovnice a jako klénot pannu, někdy i pannu se šachovnicí. Vypravovalo se o původu tohoto znaku takto: „Projížděl někdy cizí krajiny Slovák jménem Holub, dobrého sobě jména všudy vyhledávaje, tak

[1]) Zpráva p. učitele J. Macha v Nechanicích. [2]) Zpráva p. konservátora Beneše. [3]) Erben reg. Viz díl III. na str. 21. [4]) Páni z Krumlova měli růži barvy zelené. [5]) Archiv Olešnický. [6]) Lib. conf. I. A 2. [7]) Lib. conf. acta jud. 1393 f. 208, DD. 14 f. 3. [8]) Lib. conf. DD. 14 f. 57. [9]) Lib. erect. VII. f. 144, IX. M 9. Kunik z Nechanic jest farář zdejší. [10]) DD. 20 str. 7. Roku 1439 připomíná se *Mareš z Nechanic*, snad Vlaštkův syn. (Rel. tab. II. 262.) [11]) DD. 16 f. 5, 23 f 137, rel. tab. II. 280, arch. č. IV. 320. [12]) Archiv Kutnohor. DZ. 3. L 6. [13]) Podací kostelní náleželo arcijáhnům kraje Hradeckého.



Hrádecké diptychon. Starší strana z IX. století. (Kreslil Jos. Scheiwl.)

že přijel i do kraje Mouřenínův. Tu byla dcera královská ve hře šachů tak vycvičena, že se proto i v mysli své podnesla a tomu, který s ní se hráti opovážil a nad ní nezvítězil, šachovnici o hlavu rozbíjela; a to již byla mnohým učinila. I chtě Holub štěstí pokusiti, vyptával se, jakou vezme odplatu, jestliže vyhraje. Dána mu odpověď, že již dávno na tom zůstáno, aby ten, kdož vyhrá, druhému šachovnicí o hlavu dal. I dal se ve hru a maje štěstí po ruce, hru na panně šťastně obdržel a také hned nemnoho se rozmýšleje, pochytil šachovnici a ji panně o hlavu rozrazil. Pro příčinu tu dal mu za erb otec královny dotčené šachovnici na časy věčné a poručil mu nositi nad helmou pannu v bílé sukni se zavázanou hlavou, ana z koruny vychází a šachovnici v rukou drží.[1])

[1]) Paprocký o st. ryt. 40.



Hrádek u Nechanic.



Hrádecké diptychon. Novější strana z XII. století. (Kreslil Jos. Scheiwl.)

Oblíbené u tohoto rodu jméno Bořek (= Bořivoj) měl r. 1377 *Bořek z Hrádku.*[1]) Jedna větev rodu tohoto psala se *Haléři z Hrádku.* První tak se jmenoval r. 1380 *Ješek.*[2]) Bratří *Jiřík* a *Neplach* (r. 1390—1395) *Halířové z Hrádku* s mateří svou Kunkou darovali r. 1390 ke kostelu Hrádeckému půl lánu rolí při Hrádku.[3]) Jiří se připomíná často jako svědek, v letech 1405—1407 psal se také z Nechanic a r. 1412 z Kunčic; r. 1396 učinil dobrodiní kostelu v Žiželevsi.[4]) Po roce 1412 se nepřipomíná. Roku 1415 žil *Jan Ušák z Hrádku.*[5]) *Bořek z Hrádku* připomíná se r. 1434;[6]) r. 1450 poslal listy odpovědné knížatům

[1]) Acta jud. 1377, 19. Octb. [2]) Nejst. kniha Bydžovská. Snad týž, který se do r. 1416 připomíná. (DD. 14 f. 29 a 61. A 26.) [3]) Lib. erect. XII. 112. [4]) Lib. erect. IV. f. 114, rel. tab. I. 86, II. 19, DD. 14 f. 3, 57, lib. conf. [5]) Lib. erect. X. 52, rel. tab. III. 124, nejstar. kniha Bydžovská. [6]) Archiv zemský Moravský.

saským a žil i r. 1451.[1]) *Jan Hrádek z Hrádku* připomíná se v letech 1440—1468,[2]) jsa věrným přívržencem jednoty Poděbradské, jako *Martin z Hrádku*, jenž byl r. 1440 na sjezdu Čáslavském a r. 1448 při ztečení měst Pražských. Dostav se okolo r. 1465 v držení Radikovic, stal se praotcem Radikovských z Hrádku.[3]) Jiná větev, Boharynští z Hrádku měli statky v okolí až do 16. věku, ale pro rozplození své veliké upadli v chudobu.

V Kunčicích stála také tvrz v 15. věku. Po vsi psali se *Olfart z Kunčic* r. 1407[4]) a r 1412 *Jiří Haléř z Kunčic.*[5]) Tvrz držel r. 1418 *Jan ze Kbela* a zapsal na ní a části své vesnice 500 kop Prokopovi ze Žížova, Jankovi a Zdislavovi Sokolovi bratřím z Roudnice. Roku 1462 připomíná se jiný *Jan ze Kbela* a z *Kunčic.*[6]) Nějaký čas potom přikoupeny jsou Kunčice i Hrádek k Nechanicům, a ve všech třech místech tvrze spustly obzvláště proto, že tu Albrecht z Kolovrat nepřebýval.

Po Albrechtovi držel Nechanice *Jan z Valdšteina*, syn Anny z Kovaně z prvního jejího manželství. (Viz str. 294.) Týž prodal Nechanice městečko, ves Staré Nechanice, ves Lhotu (z části), dvůr a ves Kunčice, Hrádek tvrz pustou, dvůr a ves *Mikuláši Pecingárovi z Bydžína.* Trh tento se stal před r. 1521.[7]) Mikuláš zemřel před r. 1529, a nějaký čas spravovala Nechanice manželka jeho *Markéta Kokořínská z Klinšteina.*[8]) Když synové dorostli, přišlo r. 1538 dne 15. února k dělení. Nejstarší syn *Mikuláš* dostal Sovinky, druhý *Bedřich* vsi Petrovice, Lodyni, Suchou, Nerešov, díl Lubna, platy v Sobětuši a Třesovicích, třetí *Vilém* městečko Nechanice s tvrzí (od Markéty obnovenou), vsi Staré Nechanice, Hrádek, Kunčice se dvorem a díl Lubna.[9]) Vilém přikoupiv r. 1551 Lhotu Nechanskou a zemřel nějaký čas potom. Syn jeho (?) *Mikuláš mladší* přebýval v Nechanicích na tvrzi s manželkou svou Annou z Chlumu, jíž r. 1566 na zboží svém věnoval.[10]) Připomíná se ještě r. 1593. Nástupce jeho *Ctibor Smil* postavil si druhé sídlo v Kunčicích, čímž se stalo, že tvrz Nechanská pustla a pak zanikla. Jestli tato tvrz stávala na starém tvrzišti, není ovšem známo. Roku 1593 učinil Ctibor smlouvu se sestrou svou Lidmilou o její díl otcovský a mateřský. Připověděl, že ji bude v stravě a v šatech poctivě do vdaní jejího chovati, ročně jí do vdaní 20 kop míš. vydávati a děvče k posluhování na stravě chovati. Za spravedlnosť její, kdyby se vdala, přislíbil jí dáti 2500 kop míš. Manželce své Hedvice ze Zábědovic odevzdal Ctibor r. 1595 ves Hrádek.[11]) Ctibor súčastnil se povstání r. 1618, začež tvrz jeho Kunčická od Poláků vydrancována a spuštěna, on pak polovice jmění svého byl odsouzen. Statek jeho tvrz Kunčice a městečko Nechanice s příslušenstvím zabrán a prodán *Vácslavovi ze Vchynic* r. 1623.[12]) Vácslavův syn *Jan Oktavian* postoupil statku Kunčického (r. 1645) *Janovi, Jiřímu* a *Anně Marii*, dětem n. *Jiřího Verdemona*, a *Anně Cecilii*, dceři n. *Pavla Verdemona.* Nedlouho potom přikoupen jest dotčený statek k panství Sadovskému. Ke sloučení konečnému obou přišlo r. 1686, kdež ze statků těchto zřízeno jest nápadní či fideikomisní panství pro rod Šafkočovský. Od r. 1771 až do r. 1832 byl statek Kunčický oddělen a od r. 1829 náleží panství Sadovské hrabatům z *Harachu.*[13])

2. Rozmanité příběhy z okolí Nechanského.

Při přátelském sousedství vkročení do cizího majetku nic neznamenalo, a co z toho pošlo, snadno se vyrovnalo; pakli byli sousedé na sebe nevrlí, nezřídka přicházelo k soudům. Tak se stalo i r. 1596. Dobytek Mikuláše Jestřibského z Ryzemburka a na Trnavách vehnán jest do rákosí rybníka Újezdeckého, kdež jej Vácha, poddaný pánů Boharynských, držitelův toho gruntu, zajal. Mikuláš poslal potom ke strýci svému Jetřichovi žádaje, aby dotčený dobytek buď na rukojmě vydán byl aneb zárožné čili plat z kusu přijato bylo, přidav k tomu v hotovosti 5 gr. za škodu (ač škoda jen na 3 gr. odhádána byla). Ale Jetřich tak učiniti nechtěl, jakož byl soused nesmířlivý; neboť t. r. vzal Mikuláši vůz s 3 klisnami, na němž jeho čeládka otavu vezla do dvoru Trnavského skrze grunty Jetřichovy Puchlovské.[14]) O Jetřichovi povídalo se později, že jeda r. 1600 na cestě ke vsi Satalicům, dobyl kordu na Jana Švorce, člověka z Nymburka, jej sekal a v levou ruku ranil. O nesvornosti v rodě tomto mnoho by se povídati mohlo, že i na potkání sebe okřikovali. Když Vilém Jestřibský roku 1596 mimo tvrz Boharynskou do mlýna svého v Boharyni šel,

[1]) Arch. Drážďan a gub. arch. č. V. 274. VI. 443. [2]) Arch. č. I. 257, rel. tab. I. 156, arch. Třeboň. [3]) Arch. č. I. 257, 520. ČČM. 1827 III. 82. Bratrem jeho nazývá se Ušák, snad z téhož rodu jako Ušákové z Obrubec a z Lomnice. Pak lze pokládati Martina za syna Jana Ušáka a za bratra jeho Jiříka Ušáka, o němž hleď v rel. tab. II. 169. [4]) Rel. tab. II. 42. [5]) Není jisto, patří-li sem Olfart i Vojtek Vrabec z Kunčic r. 1420. (Arch. č. IV. 379.) [6]) DD. 16 f. 39, 366 a 21 p. 159. [7]) DZ. 8. N 25. Toho roku seděla tu Markéta, manželka Mikulášova. (Reg. 3 J. k. F 22.) [8]) Reg. 2 JJ. k. A 7. Roku 1533 učinila smlouvu s Hradeckými. [9]) DZ. 43. H 2—5. [10]) DZ. 14. N 16. [11]) DZ. 170. E 20, 171. H 11. [12]) Bílek, Děje konf. 413. [13]) Viz Sommer. topogr. Byd. 17—19. [14]) Reg. 32 F. k. s. V 17. W 4.

Anna Jestřibská z Lipan z okna vykoukajíc na něj volala: „V hrdlo lžeš, jako tuplovaný lhář.“ [1]) Vilémova manželka Johanka z Pašiněvsi jsouc v nemoci těžké postavena zavolala k sobě muže svého a takto k němu promluvila: „Můj nejmilejší pane! proto jsem pro vás poslala, vás ještě prosím, jak jsem vás prve prosila, že po mé smrti tomu všemu zadosti učiníte, v čem jsem se vám důvěřila a důvěřím, komu jsem co odkázala, že to vydáte těm. Dále vám všecken statek, co ho koliv mám, do malého peníze všecko poroučím a dávám do smrti vaší, však tak a na ten způsob, jestli by vás pán Bůh uchovati od smrti neráčil, tehdy ten statek všecken, který vám dávám, po smrti vaší odkazuji a poroučím panu Mikulášovi, bratru vašemu, a dítkám jeho; vám věřím a se důvěřuji, že mu ho dochováte a žádnému jinému, nežli panu Mikuláši a dítkám jeho.“ Vilém jí na to ruku dal a řekl: „Milá ženo! v čem mi se tu důvěřuješ a komu co poroučíš, připovídáme jako dobrý, žeť tomu všemu chci zadosti učiniti a to opatřiti, aby pan Mikuláš, bratr můj, s dítkami svými věděl, kde k tomu statku po mé smrti přijíti.“ Avšak potom se Vilém k tomu neznal, a Mikuláš neměl tolik peněz, aby při o to provedl. Pozoruhodné při té řeči jest oslovování manželův, jakož slýchati dosud u zámožných sedlských rodin na Litomyšlsku.

Hranice cizí překročovány někdy, byl-li lovec na myslivosti dychtivostí příliš rozjařen. R. 1588 na den sv. Ondřeje honil Bořek Dohalský z Dohalic seděním na Střežeticích po poli u Podůlšan zajíce a zapustil tři chrty i s vyžlaty až do lesů císařských Pardubských i jednu chrtici. I honili ho lidé z Podůlšan a dohonivše ho, ptali se, kdo jest a proč po gruntech císařských honí. Pověděl, že nehoní, a jmenoval se pan Hamza z Podacího. Martin Satranský z Podůlšan pravil mu: Kterak nehoníš, an chrt a vyžlata běhají po lese až posavad? Odpověděl, že jeho nejsou. Tu ho prosili přece, že ho neznají a o tom Podací nic nevědí, aby jim dal něco na znamení. Tu zabodl kůň řka, že hojně mají, že praví, že jest Hamza z Podacího. I řekli sedláci: Pane, konečně! budete-li nám ujížděti, budeme vás honiti, povězte, kdo jste! I řekl, že mu se není potřebí spravovati (ospravedlňovati), když se jmenuje. Tu sedláci přece za ním běželi a mluvili, že za ním poběhnou až do jeho příbytku, aby počkal, až více sousedů přiběhne, zdali by ho kdo znal. Tu se obrátil a dvěma kázal od sebe jíti, kteří s ním byli, a obrátiv se prosil sousedy: „Co mám lháti? Jsem Bořek ze Střežetic, ale za to prosím, že se horšiti nebudete, neb jest mě Jestřibský zval na lov na grunty pana Jana Nejedlého a v tom nevyjel, a já nejsa povědom gruntů nadál jsem se, že jsou to gruntové jeho, Jana Nejedlého.“ V tom jej Havel Kuna, soused z Podůlšan, poznav řekl: „Já vás, pane, dobře znám, že jste Bořek z Střežetic.“ Tu jej propustili a k lesu šli lapat těch psů, poněvadž se jich prve odpíral. On za nimi třikráte přijel, že mu chrtice zběhla do lesa, kterouž lapili; jiných lapiti nemohli. Neb jak se z lesa vyvřeli, každý běžel, a Bořek vždycky ty psy svolával. Pak je ještě prosil, aby mu tu chrtici pustili, a tu od nich jel. Pak chodili sedláci po poli, kudy s těmi chrty jezdil, a našli, jak do měkkoty vjel, a tu znáti bylo, jak i zajíc vstal a chrty smekli. [2])

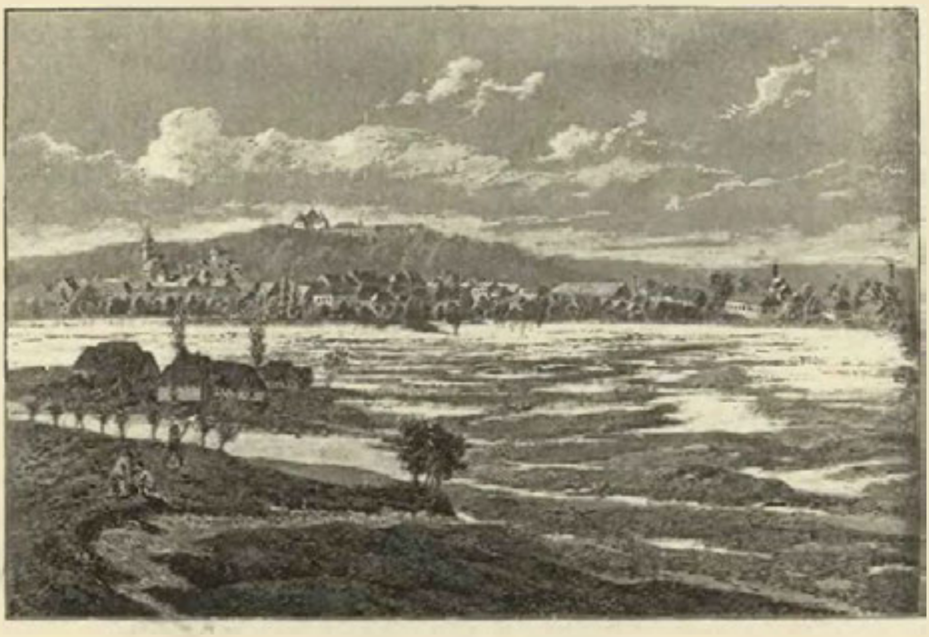
Roku 1594 v masopustě honil Ctibor Smil Pecingár z Bydžína v lese svém Domšav. Poddaný jeho Vavřínek ze Starých Nechanic obešel svini divokou, a tu na ni šli hned, tenaty ji obtáhli a psy za ní do leči zapustili. Ona se psům bránila a zastavivši se u rozvlaku, t. j. místa, kudy se tenata nedodávala, z té leči se vyrazila až padla, ale když přišli k ní, zase se vztýčila, poněvadž jí psi popudili. Tedy šli za ní a hleděli na ten troud (krev kapající), a ona běžela odtud přes grunty Ctibora Smila, až přeběhla grunty Adama Slatinského z Hostovic na Prasku a dala se na páně Erazimovy grunty (Skřivanské) na rybník Štěpanský pod Kobylicí. Tu ji psi hryzli, vyprovázejíce ji až na rybník. Tři poddaní Slatinského přiběhše tloukli ji, vzali ji z toho ledu a nesli do Prasku do krčmy. Mezi tím lidé Smilovi vrt sem, vrt tam, ale ukázal jim nějaký muž; i běželi za těmi třemi osobami, které tu svini nesly, ale v tom jel jeden proti nim se sáňkami, a oni vzavše svini na sáňky, dovezli ji do staré krčmy. Ale když ji zamykali do komory, dohonil je Tomášek ze Staré Hůry a šlápl jí na hlavu. A tak přiběhl Jan Šourek, ale oni jí nechtěli vydati řkouce, aby šel k pánu. Tak on šel k pánu s dlouhou ručnicí řka, že nechodí po žádné myslivosti, než že jde po troudu z poručení pánova. Pověděl Slatinský, že proti tomu není, aby jí pánu vydal, když mu okáží místo a krev, odkud ji vzali poddaní jeho. I šel Šourek s ním, a tu mu troud od staré krčmy okazovali až přes grunty jeho. A když konec gruntů dojel, dále nechtěl jeti, aby mu to místo ukázali, kde ji poddaní jeho vzali, připovídaje, že tu svini navrátí, okáží-li mu místo, kde na ni honili. A potom když přijeli do lesa Domšav, tu mu louži krve okazovali, kde ta svině ležela. Tu sice poručil Slatinský poddaným svým, aby po tom troudu šli a prošli všecka místa, kudy svině běžela, ale neposlal jí vymlouvaje se, že ji poslal na Skřivany. [3])

Bujni bývali mnozí. Když Řehoř Chmelovský, soused Bydžovský, r. 1585 na kočím voze z města Bydžova jel, tu se Adam Bořek Dohalský po něm na valachu pustil, zbraní svou naň sekal a valachem

[1]) Reg. 32 F. k. s. M 20. [2]) Reg. svěd. 1585—1593 f. 30. [3]) Reg. svěd. 22 G. k. f. 365.

jej do řeky poraziv škodně v hlavu zranil.[1]) Jan Mlazovský z Těsnice přišel r. 1600 do domu Mikuláše Rýdle z Neyenperka v Praze ranním jitrem a vstoupil do sklepa, ve kterémž Rýdl odpočíval. Tu Rýdl vstal z lože k vůli témuž Janovi „pro fedruňk jeho dobrou měrou“, vzav toliko kožich, jehož k pohodlí svému při odpočinutí svém po domácku potřeboval. Tu Jan k němu se přistoupiv, za kord se potrhal, a jen náhodou sešlo ze rvačky.[2]) Hůře bylo a zle mohlo dopadnouti, když se r. 1532 dva Vlci v Praze na příkopech „proti nové věži“ prali. Bavor Vlk z Kvítkova udeřil na Jiříka Vlka z Kvítkova seděním na Cerekvici. Tento jej pro Boha prosil, aby ho s pokojem nechal, poněvadž byl na závazku, t. j. slib učinil hejtmanům krajským, že se do jistého času nebude bíti, ale Bavor nepřestal, až ho někteří dobří lidé odvedli.[3])

[1]) Reg. 26 F. k. s. C 5. [2]) Reg. 33 F. k. O 12. [3]) Reg. 5 F. hejtm. I. E 12.



Rozvodněná Cidlina u Chlumce

PŘÍN.

1. Popis a dějiny.

Nedaleko Hradce Králové (nad 2 hodiny daleko k západu) spatřuje se zámek Přínský nové tvářnosti, ale do nedávna jako tvrz opevněný. Na počátku našeho století byly na třech stranách okolo zámku hluboké příkopy a mohutné valy, později zůstaly suché příkopy, ale za posledních let, když i park zámecký zrušen, rozvezeny náspy a zůstaly jen známky po nich, jako na př. na straně jihozápadní. Již na počátku našeho století zasypán jest příkop, který byl před vchodem do tvrze a přes nějž se chodívalo po dřevěném mostě. Stavení zámku nejednou bylo přestavováno. Jezovité přestavěli r. 1681 větší část zámku a založili kapli, pěknými freskami ozdobenou a r. 1714 sv. Františkovi Xav. posvěcenou. (Nyní je z ní kůlna na kočáry.) V letech 1842—1843 zase měněno na zámku a přidáno druhé poschodí. Nejstarší jeho část jest roh jihozápadní, jak svědčí ústní podání a sklepy podzemní i suché v této části se nacházející, jichž hrubé zdi a malá okna velice se liší od ostatních částí zámku. Poněvadž se tu našly na počátku našeho století zbytky starých schodů, známky po arkéři, jakož i po bývalém rozdělení na několik nízkých světnic, lze za to míti, že se tu zachoval spodek původní věžovaté tvrze.

Severně od zámku jsou rybníčky, z nichž se bezpochyby voda do příkopů nadýmala. Za těmito rybníčky stojí domek č. 28. k Dolnímu Přínu náležející, kterému se říká „na tvrzi“ snad proto, že pozemek ten před časy pánům a tedy k tvrzi náležel, aneb snad proto, že na tomto místě před věky druhá tvrz pánův Přínských stávala. [1])

Ve starých dobách rozeznával se dvojí, Nižší a Vyšší Přín. Onen se nazývá druhdy Přínem Menším aneb Příncem, nyní slýchá se jen Přín Dolní. První nám známý majetník *Pešík Přín ze Přína* měl roku 1378 jeden hlas podací při kostele Probluzském. [2]) *Jan z Nízkého Přína* daroval ke kostelu tudíž r. 1405 úrok jistý na jednom kmeti v Probluzi. [3]) Podobné nadání učinil témuž kostelu r. 1414. [4]) Roku 1417 prodal týž Jan dvůr svůj v Nízkém Příně, plat a hlas podací v Probluzi (kromě věna manželky své Jitky)

[1]) Heber's Burgen V. 206, poznámky p. Jos. Richtra, geometra v Stračově. [2]) Lib. conf. [3]) Lib. erect. V. f. 104, rel. tab. II. 88. [4]) Lib. erect. X. f. 18. Dvorec jeden v Příně patřil r. 1415 k Radikovicům (DD. 15 f. 18.). Současně seděl na dvorci v Nízkém Příně *Tůma*, po jehož smrti spadl na krále a dán r. 1415 *Vaňkovi Jehlici z Ryzemburka* (DD. 15 f. 13).

Janu Čechovi, soukenníku v Hradci Králové.[1]) *Mikulášek z Přína*, erbu radličky, seděl tu nějaký čas, ale r. 1439 přebýval již v Kladsku. Tehda asi postavena byla zde tvrz, na níž seděl r. 1482 *Václav Donát z Těchlovic.*[2]) Ačkoliv seděl tu Donát dlouho do 16. věku s manželkou svou *Eliškou z Nežetic*, nacházíme přece, že držel Přín okolo r. 1510 *Diviš Boharyňský z Hrádku* a že na tvrzi Přínu, dvoru a vsi 625 kop Salomeně z Hustiřan, manželce Bořka, syna svého, věnoval. Bylit Diviš a Bořek nabyli nějakých práv na Příně od Václava Donáta († r. 1532), ale s tou výminkou, kdyby je prodali, aby měla Eliška tak zvaný forkauf; nicméně Donát a Eliška také v Příně přebývali. Ale když Bořek statek ten obci Hradecké prodal, povstala mezi oběma pře, kteráž r. 1535 ve prospěch Eliščin vypadla. Hradečtí se bezpochyby s Eliškou porovnali a koupili též r. 1542 od Salomény z Hustiřan věnné její právo na Přínsku.[3])

Hradečtí spravovali Přín skrze své úředníky. Páni z rady též někdy po zboží obecním jezdili, a ze starých pamětí Hradeckých jest známo, že zvedení úředníka na Příně roku 1541 35 gr. pr. stálo. Bouřemi r. 1546—1547 přišli Hradečtí o své statky a drahně vesnic, které v okolí drželi.[4]) Král Ferdinand nepodržev jich dlouho prodal je r. 1547 dne 9. listopadu s jinými statky městům zabranými Janovi z Pernšteina za 45.000 kop gr. č., a tento prodal ještě toho roku 29. listopadu část těchto velikých statkův, totiž ves Přín Nízký s tvrzí pustou, Přín Vysoký, Probluz s podacím atd. *Janovi (staršímu) Holcovi z Nemošic* za 1650 k. gr. č.[5]) Tvrz Přínská, která ještě r. 1539 byla neporušena, bezpochyby za správy Hradecké spustla, poněvadž na ni málo nakládáno bylo. Holec ji bezpochyby za oněch 18 let, po která Přín držel, poopravil a znova vystavěl; nebot zemřel zde 23. října 1566 a pochován jest v kostele Probluzském. V držení statku následovala po něm dcera jeho *Kateřina z Nemošic*;[6]) vdavši se za *Jana mladšího Hamzu ze Záběďovic* († 1578), jemuž r. 1570 všechen statek svůj vzdala. Zemřela r. 1586, 24. listopadu a pohřbena vedlé otce svého v Probluzi. R. 1586 dne 15. srpna prodali Myslibor Hamza jako poručník nad Janem Jiřím, Hamzou a Veronikou sirotky po Janovi, též Kateřina Sluzská a Hedvika Pecingárova, dcery Janovy zletilé, tvrz Přín se vším příslušenstvím *Václavovi staršímu Zárubovi z Hustiřan* na Žumberce a Baníně,[7]) který r. 1589 též část Rosnice držel. Václav přikoupil r. 1607 dvůr a ves Byňovice a ves Chlum a zanechal při své smrti 4 syny.[8]) Z těch držel Přín napřed *Jiřík*, který zemřel r. 1616 dne 16. května.[9]) Tedy se uvázal v Přín bratr jeho *Ctibor* a oženil se s Barborou Kekulovnou ze Stradonic, s níž splodil mimo dcery Annu Marii a Lidmilu Majdalénu též syny *Jana Václava* a *Viléma Šťastného*. Jsa Ctibor ještě v letech mužských stižen jest na Příně nemocí, pro niž musil se odebrati do Prahy, aby tam byl lékaři Pražskými vyléčen. Choť jeho jej tak dobře opatrovala, že pohnut její láskou, jí pořízením svým (12. srpna 1616) na svých statcích 15.000 kop míšenských odkázal.

Po smrti Ctiborově mezi dědici jeho povstaly prudké hádky, poněvadž věno svrchupsané s dluhy posavadními cenu Přína a Banína převyšovalo a synové tudíž by dědictví prosti bývali. Než poručníci jich bratří Václav Záruba na Štěpanicích a Hertvík na Svojanově smluvili strany sporné (roku 1617, 10. dubna), tak že máti jich Barbora odřekla se nápadu svého.[10]) Bratří potom let svých dosáhše, rozdělili se r. 1626, 19. ledna o statky zděděné; Jan Václav, starší bratr, obdržel za díl dvůr Rosnický, dvůr Kubcovský v Byněvicích, vsi Rosnice, Břízu, Charbuzice, Těchlovice, Jehlice, Chlum, Hořejní Černůtky a Byněvice se vším příslušenstvím, a mladší bratr Vilém Šťastný vzal si tvrz Přín Nízký se všemi pokoji, světnicemi, sklepy pod zemí i nad zemí *v nově obnovenou a vystavenou*, tak jakž sama v svém položení leží a příkopem obehnána se spatřuje, při téže tvrzi dvůr poplužný s ratejnou, chlívy atd., lednicí, pivovárem, vsi Přín Nízký a Vysoký, Probluz a Stěžerky atd.

O osudech Viléma Šťastného je nám málo známo; víme jen, že statek Přínský v 30tileté válce velmi spuštěný (asi r. 1650) sestře své *Lidmile Majdaléně* postoupil, kteréžto vdána za *Oldřicha Linharta z Vinoře* na Popovicích. Tomuto mimo 3 dcery porodila syny Rudolfa Ferdinanda a Julia Kryštofa. Po její smrti stal se manžel její pánem na Příně a nabyl též statku Rosnického; obojí držel až do smrti své r. 1658. Poručníkem dětí nezletilých stal se bratr jeho Rudolf. Když mladší bratr Julius let svých dosáhl, rozdělili se oba bratří v úterý masopustní (1. března 1661) o dědictví otcovské takto: Rudolf obdržel Rosnice a Popovice se dvory, vsi Břízu, Jehlice, Horní Černůtky s rybníky, lesy atd.; Julius obdržel tvrz Nízký Přín se všemi pokoji, světnicemi, komorami atd. a s dvorem, 2 dvory ve vsi Rakově, vsi Nízký Přín, Probluz, Stěžerky a j. v. Poněvadž však na díle Rosnickém pivováru nebylo, vymínil si Rudolf, aby si mohl pivo v pivováře Přínském po tři léta pořád zběhlá vařiti. Po tomto rozdělení oženil se Julius s Kateřinou Stařimskou z Libšteina, a když tato zemřela, v druhém loži pojal manželku, ale žádných dětí s ní neměl, načež po jeho smrti (zemřel r. 1677 v Praze) díl Přínský bratr jeho Rudolf

---

[1]) Rel. tab. II. 139. Týž Janek připomíná se r. 1434 (Pam. arch. IX. 513.). [2]) Archiv Olešnický, arch. č. V. 409. [3]) DZ. 1 G. 21. [4]) Sněmy II. 445. [5]) DZ. 47. F 14. [6]) DZ. 64. J 18. Viz i DZm. 139. A 35 a 64. J 21, též Hrady II. 243—244. [7]) Arch. DZ. [8]) DZ. 183. E 7. Viz Hrady I. 127. [9]) Reg. svěd. 1615—1620 C 7. [10]) DZ. 190. I. 20.

zdědil. Ten byl zasnouben s Marií Zárubovnou z Hustiřan, s níž měl dvě dítky. Ale když tyto již v útlém mládí zemřely, Marie od chotě svého se odloučila, načež se s ní Rudolf dlouhý čas soudil, po 7 let o samotě žil a docela jezovity ovládati se dával. Ve svém mládí totiž byl jezovity v Hradci vychován a od nich potom vyzýván byl, aby v řád vstoupil. Když jej tedy choť jeho opustila, domníval se, že všechno neštěstí jej stihající z toho pochází, že nešel k jezovitům; říkával prý, že by hned do řádu šel, kdyby nebyl ženat.

Ačkoliv měl Rudolf tři sestry nevdané a podpory potřebující, přece si umínil troje své statky jezovitům odkázati; tak i učinil, když byl žloutenkou stižen na sídle svém Popovicích 30. července 1677. Napsav tehda totiž poslední svou vůli, veškeré své jmění movité i nemovité odkázal *kolleji Hradecké*, však s tou výminkou, aby statky ty nikdy prodati nesměli. Také měli jezovité kostel v Probluzi z cihel vystavěti a věží a zvony opatřiti. Sestrám svým Barboře Kateřině z Vlkanova, Františce Veronice Krejštanové a Benigně Felicitas Rousové odkázal po 300 zlatých, a paní Krejštanové mimo to ještě 15 měr žita a tolikéž pšenice. Janovi Jindřichovi Kapříkovi z Lesonic odkázal doživotné užívání některých polí v Rosnicích a vědro piva z každé várky, a poddaným svým všechny dluhy odpustil. Vida Rudolf, že nemoc jeho stále se vzmáhá, dal se přenésti do Hradce do domu Dobřenského (kterýž již byli jezovité koupili a později na seminář obrátili), a městský lékař Václav Pavlovský jej tu léčil; zde nemaje nikoho u sebe jen jezovity, r. 1677, 11. září zemřel. Hradecký dějepisec jezovita Švenda líčí podrobně chytré chování se jezovitův při smrti Rudolfově, skvostný a slavný pohřeb jeho, jakož i chytré chování se tovaryšstva Ježíšova k sestrám zemřelého, které v naději své sklamány jsouce svého hněvu ukrývati nedovedly.

Dne 20. září 1677 stalo se ohledání a spisování všech movitých věcí na Příně, Popovicích a Rosnicích, a ukončeno 27. září. Inventář těch věcí, kteréž komorník desk zemských u přítomnosti Hradeckého rektora P. Jana Radvanovského sepsal a kterýž se posud chová na zámku Přínském, ukazuje nám zajímavé stránky života Rudolfova. Veliká zásoba zbraní, potřeb loveckých, ozdob, skvostných šatův a nábytku svědčí o bohatství a zámožnosti našeho šlechtice. Obyčejně bydlel na zámku Popovském. Přín měl podlé inventáře tohoto tehda jen 2 pokoje v přízemí, 2 v prvním a 1 pokoj v druhém patře, při tom však ještě několik menších komor a světnic.

Podlé pořízení dotčeného přistavěli jezovité r. 1690—1692 kostel Probluzský, zřídili také lékárnu v zámku Přínském (r. 1770), až pak držení jejich r. 1773 vyzdvižením řádu konec učiněn byl. Přín patřil pak až k r. 1806 studijnímu fondu. [1])

2. Eliška z Nežetic.

Veliké zaneprázdnění se sousedy svými, kterým se jako žena slabá nesnadno brániti mohla, měla paní Eliška Donátová z Nežetic, sedíc na vdovské stolici. Ale svou vůli při tom také mívala. Obeslali ji jednou hejtmané království na vznesení Pražan Staroměstských, aby před nimi postavila pannu svou, Anastázii, sirotka po neb. Frankovi. Když Jiří Chromy, posel, přišel s tímto psaním na Přín, dal list pacholeti. Potom vyšla k němu paní před světnici a pravila: „Jak mi radíš, Jíro? Teď páni hejtmané mne obsílají, abych jim postavila dceru tu, kterou mám nebožka Franka, tento úterý příští, a poněvadž s tím mnoho chodíš, mám-li postaviti hned, pověz mi, čili mám půhonu čekati?“ Řekl Jíra, že „já nic nevím při takových listech, neb jsem s nimi mnoho nechodil.“ I prosila ho, aby nikam nechodil, až by napsala ceduli Mikulášovi, bratru svému. V tom také dcera Frankova mluvila s poslem ptajíc se, jak se má sestra jeho, a prosíc ho, aby jí vzkázal, že by přála jim mnoho dobrého a dlouhého zdraví. I doložila paní k tomu, že „mně takového do ní mnoho nic není, než toliko, že jest u mne; a já na hromnice tam budu pro své potřeby a prve nebudu.“ Eliška nepostavila se, a věc podána r. 1532 na soud zemský. Tehda činil jí veliká protivenství Václav Bořek z Dohalic na Mokrovousích. Tento jménem Mikuláše bratra svého a Jana Salavy z Lípy a lidí jejich k záduší Probluzskému příslušejících vkračoval jí Elišce, jako paní podací, v právo její, dada na faře Probluzské zamknouti některé komory a zapečetiti, a to lidmi osadil, aby toho hlídali proti její vůli. [2])

---

[1]) U *Přína Vysokého*, na straně jižní v pravo od silnice k Libčanům jdouc, nacházela prý se dle podání lidu tvrz; lid tu posud říká „na valech“ (Heber's Burgen V. 209.). [2]) Reg. S F hejtm. C 9. D 12.

Tvrze v okolí Nechanic a Přína.

BŘÍZA.

Hodinu cesty východně od Nízkého Přína leží ves Bříza. Na tvrzi zdejší seděl r. 1383 *Prokop Roblík ze Břízy*, jenž měl toho a r. 1402 pře o právo podačné v Lochynicích a Všestarech. Vypůjčiv si r. 1411 od Vácslava a Petra, bratří ze Sloupna, 80 kop, dal jim za to věčný plat na tvrzi, dvoru s trojím poplužím a vsi Bříze. Roku 1443 seděl na tvrzi zdejší *Mikeš Roblík ze Břízy*, jenž také platy a háj u Stěžerek odprodal. Ke sklonku téhož století seděla tu *Anna*, vdova po *Ješkovi z Lípy*; když r. 1486 zemřela, daroval král Vladislav tvrz Břízu, jakožto zboží odumřelé, *Mikuláši mladšímu Trčkovi z Lípy*. Nějaký čas potom tvrz zdejší spustla. *Petr Huneš z Brloha* prodal ves Břízu, jíž byl po otci zdědil, obci *města Hradce* za 550 kop gr. č., a od těch dob patřila Bříza k panství Přínskému. ¹)

JEHLICE.

Nedaleko Dolejšího Přína jest ves Jehlice, v níž až do 16. věku tvrz bývala. Roku 1415 vycházely z této vsi platy Vácslavovi z Libčan; tvrz se vsí držel toho roku *Vaněk Jehlice z Ryzemburka*. ²) Roku 1483 připomíná se *Vaněk* a r. 1484 *Jiří*, řečení *Pšeničkové z Jehlice*. ³) Dcera jednoho z nich, *Johanka z Jehlice*, držela skrovné zboží Jehlické, k němuž mimo tvrz, dvůr a ves nic nepatřilo, až do smrti své (ok. r. 1510). Dědic její *Vilém Tluksa Bradlecký z Mečkova* prodal Jehlici (před r. 1540) bratru svému *Vácslavovi*. ⁴) Tím jsou vyčerpány všechny zprávy o tvrzi Jehlické, kteráž potom byvši ke Přínsku přikoupena, úplně spustla.

POPOVICE.

Nedaleko Přína jest ves Popovice, kteráž se ve starých pamětech (na rozdíl od jiných Popovic) „*Popovice nad zlatým polem*" (t. j. prutem) nazývá. ⁵) Roku 1448 snad patřila osada tato *Janovi z Popovic*, jenž tehda i se sousedem svým Janem z Probluze ke straně Jiříka Poděbradského se přiznával. Ve druhé polovici 16. věku seděl tu *Šraňk Bohdanecký z Hodkova*, zejména již r. 1563—1565, kdež kupoval a prodával šosovní grunty u Mýta. ⁶) Zemřel roku 1583, zůstaviv z manželství svého s Marjanou z Předboře syny *Petra* a *Purkarta* a dcery Elišku a Markétu. ¹) Tito bezpochyby bez dědiců zemřeli, neboť r. 1600 dne 19. ledna prodali *Vácslav* a *Adam Abraham bratří*, *Jan* a *Adam bratří*, *vše strýci Bohdanečtí z Hodkova*, sídlo Popovice se dvorem popl. a ves celou *Bořkovi Ostrovskému ze Skalky* a v Přepyších. ²) Po tomto seděla tu *Alena Ostrovská z Vesce* (tuším vdova po Bořkovi), která zemřela r. 1611, odkázavši Přín synu svému *Kryštofu Vácslavu Plesovi Heřmanskému ze Sloupna*. Tento seděl tu ještě r. 1615, ale prodal tehda Popovice tvrz a ves s dvěma dvory a ves Lhotu pod Stračovem *Jindřichu Janu Kapounovi ze Svojkova*. ³) Kapoun odsouzen jest pro účastenství své při povstání třetiny svého statku, pročež statek Popovský jemu zabrán (r. 1623) a prodán r. 1627 *Oldřichu Linhartovi z Vinoře*, který jej později ke statku Přínskému připojil.

Majetníci bydleli od těchto dob na tvrzi Přínské, a tvrz Popovská na stavení hynula. V dílčí ceduli bratří z Vinoře r. 1661, 1. března již ani zmínka o tvrzi se neděje, než toliko jen o dvoru. Proto si zde Rudolf Ferdinand z Vinoře nové sídlo zřídil, přistavěv stavení ke staré tvrzi.

Když zemřel, bylo zde stavení zámecké dvoje, staré a nové. Ono mělo při zemi 4 a v prvním patře 5 místností k obydlí, toto mělo při zemi 5 a v prvním poschodí 2 světnice; také se tu nacházelo chemické laboratorium a krásná knihovna, jakož i mnoho krásných a nádherných věcí, o nichž v dějinách Přína se mluvilo. Okolo zámku byly (dle inventáře tehda učiněného) obydlí čeledi, konírny a chlévy, pivovár, sad, zahrada a j. v. Dědici Rudolfovi stav tento zcela převrátili; oni totiž sídlo, na němž „druhý zakladatel koleje Hradecké" — tak Rudolfa Ferdinanda jmenovali — bydlel, pobořili. Ještě na počátku našeho století nacházelo se na tom místě množství zřícenin.

¹) Lib. conf. III. B 22, VI. C 21, rel. tab. II. 80, 197. DD. 17 f. 18, DZ. 6. F 3. Srov. i Pam. arch. X. 453, 465, 466, Děje Přína. ²) DD. 14 f. 13, lib. erect. X. G 6, rel. tab. II. 124. ³) Arch. bibl. a Kapitul. Praž. ⁴) DZ. 5. G 7, 250. G 9. ⁵) DZ. 21. N 24. ⁶) Pam. arch. IX. 385.

LIBČANY.

V Libčanech (záp. od Hradce) bývala tvrz, ale zanikla před dávnými dobami. Ves drželi r. 1398 *Jan Roudnice* a *Vácslav*. Po smrti Roudničky táhli se mnozí (r. 1406) k dědictví, ale již v následujících letech seděli tu Jan Sova, farář Dvorský, na jedné a bratří Vácslavovi *Racek* a *Jan* na druhé části. ⁴) Onino se přičinili, aby byl pátý kněz střídník na faře chován, a prodavše r. 1412 dvůr svůj v Libčanech lidem pod plat, učinili s farářem smlouvy o desátky, které z rozděleného popluží vycházeti měly. ⁵) Konečně se r. 1418 jako držitelé *Ofka* vdova a *Vácslav Býl* připomínají.

¹) DZ. 21. N 24—28. ²) DZ. 176. O 4. ³) DZ. 135. K 24, Bílek, Děje konf. 247. ⁴) Acta jud. lib. erect. VIII. 119, lib. conf. O Vácslavovi viz Rel. tab. II. 124 a lib. erect. X. 52. ⁵) Lib. erect. IX. M 9.



Beneš Krabice z Veitmile.

Jan Donát z Těchlovic prodal roku 1516 půl dvora svého v Libčanech v tu stranu ke tvrzi s příkopem a některým příslušenstvím *Jiříkovi z Krušce.* [1]) Nedlouho potom zanikla tvrz a ves se dostala v držení obce Hradecké.[2]) Nynější zámek povstal teprve pozdě.

STŘEŽETICE.

Ve vsi Střežeticích povstala tvrz v 16. věku, ana byla v starší době zbožím duchovním.[3]) *Melchysedech Bořek Dohalský z Dohalic* seděl na tvrzi této až do své smrti. Po jeho smrti rozdělili se r. 1593 synové jeho. Nejmladší *Jan Jetřich* dostal tvrz Střežetice se dvorem a částí vsi, nejstarší syn *Bořek* vzal si tuším Sobětuchy a *Zdeněk* seděl v Třesovicích. Bořek koupil r. 1597 díl Jana Jetřicha, ale prodal jej ještě toho roku *Jindřichu Tamchynovi z Doubravice* na Přepyších.[4]) Nástupce tohoto, *Kryštof Tamchyna*, odsouzen jest roku 1623 třetiny statku, pročež mu Střežetice zabrány a prodány r. 1629 *Vácslavu mladšímu Vratislavovi z Mitrovic.*[5]) Roku 1652 seděl tu *Zikmund Zdeněk Stoš z Kounic,*[1]) který zemřel buď na konci r. 1668 nebo na počátku r. 1669; vdova zůstala po něm *Anna Dorota* roz. *Vančurka z Řehnic.*[2]) Později připojeny jsou k Libčanům.

[1]) Arch. gub. [2]) O potomních osudech vypravuje Sommer (Kön. Kr. 36). [3]) Perchta z Kostomlat darovala r. 1351 dvůr svůj Střežetice klášteru sv. Jiří na předměstí Hradeckém. (Arch. u sv. Jiljí.) Roku 1437 dostaly se zástavou *Divišovi Bořkovi z Miletínka.* (Arch. č. I. 527.) Od roku 1465 držel je *Matěj Salava z Lípy.* Roku 1575 prodáno jest celé klášterství jeptišek Svatojirských Melchysedechovi Bořkovi z Dohalic, totiž Třesovice, Střežetice, Sobětuchy, Probluz, Dluhodvory a les Březovec (DZ. 62. M 9). [4]) DZ. 128. G 30. H 1, 172. D 27. L 19, 24. [5]) Bílek, Děje konf. 673

BOHARYNĚ.

Ve vsi Boharyni stávala tvrz od dávných dob, ale ves bývala rozdělena mezi několik držitelů, jako byli na př. r. 1355 *Jan*, *Děnk* a *Jošt Lučinec*, r. 1371 dva *Janové* a *Zbyhněv* (z Robous?), r. 1375 *Jan*, Matěj z Babic, *Zbyhněv* a *Jodok*. *Epík z Boharyně* držel svrchní dvůr ve vsi, kterýž r. 1389 právem zákupním vysadil. Roku 1404 připomíná se *Příbek z Boharyně.* Od r. 1404 poroučeli v Boharyni *Jan Sova*, farář Dvorský, *Zbyněk* a *Buzek*, bratří. Roku 1406 učinili nadání špitálu na předměstí Hradeckém. Kněz Sova vzal hrozný konec. Nebo když Táboři r. 1425 Holohlav dobyli, vrhli jej z praku.[3]) Na tvrzi zdejší seděl r. 1407 *Matěj House z Babic*, který téhož roku klášteru Matky boží v Hradci dal znamenitou almužnu. Od r. 1412 byl pánem tohoto zboží nějaký *Jindřich*, který zřídil a nadal toho roku nový oltář při kostele Boharyňském.[4]) Roku 1421 nacházíme jej mezi sněmovníky v Čáslavi shromážděnými.[5])

[1]) ČČM. 1844, str. 383. [2]) DZ. 114. M 15. [3]) Lib. conf., lib. erect. XIII. a. f. 143, 152, staří letop. 64, acta jud. 1404, 24 Febr. arch. č. I. 339, rel. tab. II. 5. [4]) Lib. erect. V. f. 166 a IX. N 3. Srov. arch. III. 483. [5]) Arch. č. III. 227. Srov. Beckov. Poselkyni I. 667. O válečných strastech se píše ve Star. letop. na str. 147.

V druhém sklonku 15. věku seděl tu *Petr z Hrádku* (r. 1460 až 1469), praotec těch, kteří se nazývali *Boharyňskými* z Hrádku a k jichž rodu také vladykové *Jan* (r. 1480—1484) a *Diviš* (r. 1486 až c. 1510) náleželi. Po Divišovi zůstalo pět synů, z nichž třetí *Bořek* zboží otcovské ujal. Tento prodal r. 1530 tvrz, dvůr a ves Boharyni, dvůr a krčmu v Homyli, vsi Puchlovice, Trnavy a Zvíkov a lidi v Kunčicích *obci města Hradce nad Labem.*[1]) Od té doby až do r. 1548 měla Boharyně stejné držitele s Přínem, teprve toho roku oddělena jest a dostala se trhem *Bernartovi Jestřibskému z Ryzemburka.* Kromě Boharyně patřily k dotčenému statku vsi Těchlovice, Trnavy, Zvíkov, Radikovice a část Kunčic; ale tvrz byla za vlády městské spustla.[2])

Z rodu Jestřibských seděli na Boharyni, jak svědčí vývod níže položený, *Bernart* († r. 1569), *Jan* († r. 1593), *Jetřich* (r. 1600) a tohoto bratr Karel.[3]) Tomuto jest statek Boharyňský r. 1622 zabrán a postoupen s jinými statky na směnu panství Kolinského *Václavovi ze Vchynic.*[4]) V držení Vchynských zůstal týž statek až do r. 1644, kdež se dostal s Kratonohy v držení *Bryslův,*[5]) r. 1693 však odtržen od Kratonoh, dostal se v držení rodin *Asterlů z Astfeldu* a připojen později ke statku Stěžerskému.

HOMYLE.

Ves Homyle blízko Boharyně ležící patřila až do 16. věku ke statku Boharyňskému, ač tu v 15. století přece nějaký zemanský statek býval. Po r. 1569 dostal ves tuto za díl svůj *Vilém Jestřibský z Ryzemburka* († r. 1614) a postavil při dvoře zdejším tvrz, k níž držel také ves Zvíkov se dvorem a části vsi Boharyně a Trnav. Statek ten zdědil po něm synovec jeho *Karel.*[6]) Ten jsa také pánem na Boharyni, postoupil Homyle bratru svému *Albrechtovi,* jenž se v držení jejím r. 1623 nacházel. Tento propadl statek svůj a přinucen jest jej postoupiti *Alžbětě Vchynské z Krajku,*[7]) ale poněvadž mu pak dovoleno bylo, aby část tu, kterou propadl, zaplatil, nabyl Albrecht zase téhož statku r. 1641 postoupením od Jana Oktaviana ze Vchynic.[8]) Nástupce jeho a syn Karlův *Jan Bernart* podržel si Puchlovice, kdež potom sídlel, a prodal r. 1662 statek Homylský od vojáků vypleněný a lidí prázdný *Kateřině Hedvice Šultové z Borovnice,* od níž přikoupen jest r. 1666 k panství Chlumeckému.[9]) Nějaký čas potom připojena jest Homyle ke Kratonohám, ale při roztržení tohoto statku zůstala při Boharyni. Potomci Bernartovi seděli na Puchlovicích až do 18. století.

TRNAVY.

V blízkém okolí Boharyně a Puchlovic jest ves Trnavy. I ona náležela do 16. století ke zboží Boharyňskému a dostala se po r. 1569 za díl *Mikuláši Jestřibskému z Ryzemburka.* Tento vyzdvihl tu tvrz a zapsal r. 1613 statek Trnavský s tvrzí, dvorem a lidmi ve vsi dceři své Kateřině, vdané za *Heřmana Ostroměřského z Rokytníka;* tento nabyl téhož statku postoupením od manželky své a prodal jej r. 1613 dne 16. října *Adamu Bedřichovi Radeckému z Radče.*[1]) Od r. 1646 držela Trnavy jediná dcera a dědička Adamova *Kateřina,* provdaná *Mynychová.*[2]) Později přikoupeny jsou k Sadové.

RADOSTOV.

Ve farnosti Libčanské jest ves Radostov, v níž tvrz bývala za dávných let. Tvrz tuto se dvorem a vsí a ves Homyle držel r. 1403 *Aldík z Radostova,* který na tom přátelům svým peníze zapisoval a r. 1408 znamenité nadání kostelu Dobřenskému učinil. Ve statek jeho uvázal se r. 1412 po smrti Aldíkově *Jiří Haléř z Hrádku,* ale r. 1419 seděl tu *Albert z Radostova* řečený *Střmen* (od znaku svého). Po něm držel Radostov a část Žeretic a Lužan *Jan z Ryzemburka* a *z Milčevsi.* Jan postoupil Radostova sestřenci svému *Zdeňkovi ze Sloupna sed na Košťálově,* který se r. 1437 o své dědictví zastával, když se chtělo naň právem odúmrtním sáhnouti.[3]) Vedle něho seděl tu *Matěj z Vlčnova,* odjinud *z Radostova,*[4]) jemuž Zdeněk r. 1454 práva svá zapsal. Roku 1494 seděl tu *Jan Hrádek z Hrádku.*[5]) Někdy na počátku 16. věku koupil tvrz a dvůr Radostov *Beneš Panský ze Střežetic* od *Doroty z Bohuslavic.* Nástupce jeho *Jakub* prodal týž statek r. 1566 *Oldřichovi Perknovskému z Perknova.*[6]) Po tomto převzal týž statek (r. 1566) *Bavor Rodovský z Hustiřan,* kterýž na něm (r. 1569) manželce své Voršile věnoval. Známý tento vladyka špatně hospodařil; skrze alchymii přišel na mizinu a v chudobě zemřel v Budyni. Radostov koupil od něho roku 1575 *Jan Radecký z Radče.* Tohoto syn *Kryštof* prodal r. 1594 tvrz a dvůr Radostov s mlýnem a lidmi *Janu Jiříku Hamzovi Bořkovi ze Zdbědovic,* avšak poněvadž tento statku nezaplatil, prodán po jeho smrti r. 1607 zase Kryštofovi.[7]) Pro účastenství Radeckého ve vzpouře zabrán jest statek Radostovský a prodán r. 1623 *Kateřině Šipařové z Pytkovic.* Po ní následovala r. 1629 dcera její *Maří Majdaléna Kapříková z Lesonic roz. ze Zásmuk.*[8]) Pro sešlost věku odevzdala paní tato Radostov r. 1651 synu svému *Janu Jindřichovi,* a ten jej prodal r. 1673 *Ferdinandovi z Harachu.*[9])

RADIKOVICE.

Asi půl hodiny od Libčan leží ves Radikovice, tak po zakladateli svém Radikovi nazvaná. Starší její držitelé postavili si tvrz jižně od nynějšího dvora v rybníce, a to tak, že před zděláním rybníka věžovaté stavení postavili.

---

[1]) Arch. gub. kapitulní Třeboň., Olešnický, rel. tab. II. 411. [2]) DZ. 8. O 15. [3]) Podlé desk zemských a register komorního soudu. [4]) Bílek, Děje konf. 219. [5]) Viz Kratonohy na str. 303. [6]) DZ. 136. O 22. Viz i Pam. arch. X. 312, 314. Srov. děje Radostova. [7]) Bílek, Děje konf. 218. Tam čti: tvrz a ves Homyle, ves Puchlovice, v Trnavech 3 lidi. [8]) DZ. 403. B 11. [9]) DZ. 314. G 27, 316. O 4.

[1]) DZ. 189. K 5, DZm. 237. F 1. K 30. [2]) DZ. 112. C 20 a DZ. 189. K 5. [3]) Lib. erect. VIII. 43, DD. 15 f. 7, 39, arch. č. III. 493. [4]) Roku 1418 jako svědek v listu na opatství Želivském. [5]) Arch. gub. [6]) DZ. 4. K 3, 15. M 20. Ves měla tehda jiného držitele. [7]) DZ. 16. L 16, N 8, 59. E 24, 62. M 27, 174. I 14 183. E 8. [8]) Bílek, Děje konf. 452. [9]) DZ. 311. D 27, 391. C 25

Vývod Jestřibských z Ryzemburka.

Bernart Jestřibský z Ryzemburka † 1569 ψ Anna z Vokova

Jan na Boharyni † 1593 ψ Anna z Lipan	Petr	Oldřich	Diviš na Zvíkově 1569 † c. 1580 ψ Anna z Hodkova	Václav † j. 1578	Mikuláš na Trnavách 1569—1615	Vilém na Homyli † 1614 ψ 1. Johanka z Pašiněvsi 2. ψ Anna z Němčího	Veronika	Eliška

Vilém 1615—1634	Anna	Eva	Johanka † j. 1615	Kateřina ψ Heřman Ostrom. z Rokytníka † j. 1616

Jetřich 1590—1600	Karel 1598—1622 ψ Marjana z Chotče potomci	Jan Bernart † j. 1530 ψ Žofie ze Zahrádky	Albrecht 1618—1641	Anna Ozana ψ Petr Škopek z Otradovic

kolem něho dubové lešení zdělali a je zemí zasypavše, umělý pahrbek utvořili, jenž potom z vody vynikal. Sklepů z tvrze do nedávna se ještě užívalo.[1] Radikovice patřily prvotně k panství Hořickému. Roku 1365 oddělili se *Svatomír* a *Hynek z Hořic* od otce svého Jakuše a obdrželi za díl svůj část panství se vsí a (tuším) tvrzí Radikovskou. Hynek i Anéžka, vdova po něm, zemřeli před r. 1395; na věno Anéžčino chtěli sáhnouti právem odúmrtním, ale synové její *Hynek z Radikovic*, *Jan* a *Damrat* (Domorad) uhájili svých práv.[2] Dotčený Jan oddělil se od bratří svých drže potom sám tvrz a ves Radikovice se dvorem, v Žželi platy, ve Příně a Myštěvsi dvory poplužné a plat v Hořicích. Dědiny ty zapsal Jan r. 1415 *Janovi z Konic* a *Jarkovi z Dohaliček*, kteří se v ně ještě toho roku po smrti Janově, a to přes odpory Hynkovy z Holovous uvázali.[3] Hynek hleděl se dostati v držení Radikovic tím, že si vyprosil u krále Václava právo odúmrtní po Janovi, ale nežli čeho dovedl, zemřel r. 1418. Po něm nastupoval v témž smyslu Jan Sulek z Kozojed, ale bouře husitské, které hned potom vznikly, přerušily všechno právní jednání.[4]

Roku 1450 opověděli jednotě Strakonické *Mikeš* a *Jan z Radikovic*.[5] *Jan Bořek z Lukavce* (totožný s Janem?) a manželka jeho Machna z Hustiřan prodali tvrz Radikovice a ves se dvorem a ves celou Žžel *Kateřině ze Mnichova*, od níž koupil dědictví toto (r. 1457) *Jakub Všerub ze Všerub*. Po smrti Jakubově a syna jeho Jana dostal se v držení dotčeného statku *Martin Bořek ze Hrádku* (r. 1465), předek vladyk *Radikovských ze Hrádku*.[6] Bořkův potomek Martin seděl na tvrzi l. 1505—1514.[7] ale tato spustla brzo a nestála již, když r. 1528 *Petr* a *Hamza* bratři *ze Záběďovic* ves Radikovice *obci města Hradce Králové* za 950 kop prodali.

O osudu Hradeckého panství r. 1547 vypravováno již na jiném místě (str. 336.). Ves Radikovice zůstala při statku Bobaryňském až do r. 1578, kdež ve dsky vložena jako díl zvláštní *Janovi Jestřibskému z Ryzemburka* od bratří jeho ve 2000 kopách.[8] Držitelé tehdejší postavili si novou tvrz na návrší západně od mlýna, která se poprvé r. 1578 připomíná. V rodě Boharyňských držitelů zůstaly Radikovice až do r. 1623, kdež tuším přikázány od komory České *Alžbětě Vchynské ze Krajku*. Syn její *Jan Oktavian ze Vchynic*, nemoha *Jetřicha Myšku ze Žlunic* v požadavcích jeho spokojiti, postoupil mu r. 1644 dvoru a vsi Radikovic,[9] ale statek byl v těch a následujících letech (ještě r. 1652) tak vypleněn a vydrancován, že skorem užitku nenesl. Jetřich zemřel roku 1680 dne 23. září a Radikovice drželi po něm synové jeho *Ferdinand Rudolf*, *Jindřich Šťastný* a *Václav Jetřich*.[10] Potomci jich schudli tak brzo, že i rodina z paměti lidské vymizela. Radikovice dostaly se potom pánům z *Kaiseršteina*, kteří je na počátku 18. věku k jiným svým větším statkům drželi. Když pak statek Radikovský ke Stěžerům připojen byl, spustl zámeček a zbořen dokonce.

SADOVÁ.

Ve vsi Sadové, známé každému z Pruské války r. 1866, stávala tvrz, kteráž zanikla dávno; na jejím místě vyzdvižen jest potom domek panský. Ves se dostala sice v 13. věku křižovníkům Pruským, ale ve 14. století byl tu statek zemanský, jehož držitel Sobek před r. 1390 zemřel. Roku 1448 seděl tu *Petr ze Sloupna* s manželkou svou Machnou z Libně a stal se praotcem Sadovských ze Sloupna. Z rodu tohoto zemřeli r. 1483 *Václav*, asi r. 1497 *Jan*, a živ byl tehda *Mikuláš Sadovský* s manželkou svou Kateřinou z Tečmína.[1] Václavovi synové byli *Adam* (nar. r. 1473), *Jiřík* († r. 1546) a *Mikuláš* († r. 1530). Tito se pak rozdělili tak, že vzal Adam Sadovou tvrz, dvůr a ves, a ostatní po 500 kopách. Adam seděl tu s manželkou Evou z Dobřenic, zemřel r. 1552 a pohřben jest v Dohaličkách. Synové jeho dělili se v postu r. 1553 o statky otcovské a strýcovské. Petr vzal tvrz, dvůr a ves Sadovou, Lhotu pod Stračovem a Klenici, *Jan* ves Rozběřice a peníze, *Bohuslav* a *Mikuláš* († r. 1577) peníze z dílu Sadovského.[2] Petr zemřel r. 1562,[3] a poněvadž syn jeho Adam po r. 1576 bez dědiců sešel, dostal Sadovou *Jan Sadovský ze Sloupna*. Ten přikoupil v l. 1580—1583 Zvíkov a část Trnav s jiným příslušenstvím[4] a zemřel r. 1594, odkázav Sadovou, Žiželeves a Rozběřice jako nápadní statek rodinný *Václavovi*, strýci svému a synu n. Bohuslavovu. Ale i tento zemřel již r. 1598, a v držení dotčených statků následoval syn *Jiřík Sadovský ze Sloupna*.[5] Týž r. 1618—1620 horlivě se bral o stavy pod obojí a proti císaři skutečně jednal, pročež odsouzen jest r. 1623 dvou třetin statku svého.[6] Sadová přivtělena potom k panství Smiřickému. Za těch dob zanikla tvrz zdejší, ale ves byla v 17. století zase statkem samostatným.[7]

SUCHÁ.

K západu od Sadové jest ves Suchá. V starých dobách sedělo tu několik vladyk najednou. Tak na př. připomínají se r. 1366 jako pánové podační *Albert*, *Setěch*, *Ješek*, *Verník (?)*, *Bohuněk* vladykové a Lida vdova. *Majnuš ze Suché* připomíná se r. 1395 a zemřel před r. 1408, zůstaviv vdovu Dorotu a syna *Majnuše* jinak *Čáslava* neb *Čeňka Majnuše*, který se v letech 1408—1419 jako patron zdejšího kostela připomíná. Sestra Majnušova Eliška vdána byla za Diviše z Kasalic, on pak s mateří svou prodal r. 1410 plat na tvrzi Suché. Mezi přívrženci krále Jiříka připomíná se r. 1468 *Aleš ze Suché*. Na počátku 16. věku patřila Suchá k Nechanicům, později k Petrovicům.[8]

DOHALICE.

Dvoje jsou Dohalice, totiž Dohaličky, kdež jest kostel, a Dolní Dohalice, kdež jest dvůr. Na místě sýpky stávala tvrz, z níž roku 1825 poslední kamení vykopali.[9] Nejstarší nám známý vladyka Dohalský byl *Václav*, který držel do r. 1352 rychtu Kosteleckou.[10] *Martin Kosa z Dohalic* připomíná se r. 1354 až 1358 jako patron kostela zdejšího, a *Diviš* odtud koupil r. 1380 dvůr v Mokrovousích.[11] Na Dohaličkách seděl potom *Jan* a sirotek po něm *Jan*, od něhož koupil zboží to bez podací r. 1396 *Bavor z Mokrovous*.[12] Od r. 1403 připomíná se *Jan Tluksa z Dohalic*,[13] naposled r. 1410. Praotec slovutného rodu vladyckého *Bořek z Dohalic* připomíná se r. 1395.[14] Bratr jeho *Jarek z Dohaliček* založil r. 1414 na záduší rodu svého nový oltář v kostele Dohalském a nadal kněze tudíž s takovou výminkou, kdyby pán pro běhy válečné aneb jiné nebezpečenství nemohl do kostela, aby byl povinen kněz mši svatou ve tvrzi odsloužiti a za to snídaní dostal.[15] Roku 1437

[1] Heber V. 209. [2] Rel. tab. I. 432, DD. 14 f. 3. Srov. i lib. erect. XIII. f. 153. [3] DD. 15 f. 18. Hynek snad je bratr Janův. Jakožto držitel části Hořic čte se Jan r. 1396—1412 mezi patrony kostela zdejšího (Lib. conf. V. P 5. VII. B 13). Jan z Konic prodal právo své ještě toho roku Jarkovi z Pecky a tento r. 1417 Petrovi, Matějovi a Byčenovi bratřím z Újezdce (DD. 15 f. 19.). [4] DD. 15 f. 20. [5] Arch. Třeboň. [6] Rel. tab. II. 280, DD. 5 p. 181, 16 f. 44. 23. L 1. [7] Arch. č. VI. 319 a zbytky arch. v Kr. Hradci. Roku 1514 učinil Martin smlouvu s panem Nechanským o cesty u Boharyně, r. 1528 koupil Javorník (DD. 24 str. 116.). [8] DZ. 1. D 10, 20. B 3. Viz i Pam. arch. X. 465—466. [9] Sl. N. Pretense ty pocházely z prodeje Hrádku nad Poděbusy. [10] DZ. 478. F 10. ČČM. 1844, str. 380.

[1] DD. 13 f. 11, 17 f 31, 20 str. 92, Bienenberg Alt. I. 48. [2] DZ. 1. K 5, 50. B 25, Bienenberg l. c. Adam zůstavil také 4 dcery. [3] Janderovy Paměti. [4] DZ. 68. P 17—20. [5] DZ. 27. E 10 a 128. M 17. [6] Bílek, Děje konf. 496. [7] Sommer, Bid. Kr. 17. [8] Lib. conf. rel. tab. II. 66, arch. Třeboň. [9] Sommer, Bid. Kr. 27. [10] Arch. v Kostelci nad Orlicí. [11] Lib. conf. rel. tab. I. 467. [12] Lib. erect. XII. f. 58. Proto patřilo podací Janovi a vladykám Dřevenským. O Janovi řeč. Pelech viz lib. er. VIII. f. 159. [13] Acta jud. 1403, 8 Mrt. lib. XXXII. civ. Prag. (DZ.) lib. erect. XIII. a f. 132. Syn jeho Václav byl roku 1410 studujícím university Pražské (Matr. tamže), roku 1416 byl patronem na Prosíku. [14] DD. 14 f. 3. [15] Lib. erect. IX. Q 1.

a 1438 připomíná se *Václav Tluksa z Dohalic.* [1]) Od r. 1440 připomíná se *Prokop z Dohalic*, jenž byl r. 1448 s vrstevníkem svým Janem ve vojště Poděbradském a připomíná se i r. 1460. [2]) *Jarek* odtudž vytáhl r. 1453 proti Sasům a žil ještě r. 1484. [3]) *Bořek Dohalský z Dohalic* kupoval od r. 1497 rozličné statky, r. 1512 koupil Mokrovousy. Synové jeho *Václav* a *Mikuláš* rozdělili se před r. 1536 tak, že onen dostal Mokrovousy a Stračov, tento tvrz, dvůr a ves Dohalice, vsi Mžany, Dub a Čeňov, na nichž manželce své Anně z Nežetic věnoval. [4]) Měl také statek Veselí (str. 320), s kterýmž byly Dohalice spojeny do sklonku téhož století.

Od r. 1591 seděl na Dohalicích *Hynek Bořek Dohalský*, muž násilné povahy, který r. 1593 Martina zámečníka z Hradce, když k němu na tvrz Dohalice na žádosť jeho přišel, zbil a okrvavil. [5])

[1]) Arch. č. VI. 499, rel. tab. II. 188. Srovnej i DD. 16 f 4. [2]) CČM. 1827, 3. 79, arch. č. I. 257, arch. gub. A II. 112, arch. Olešnický. [3]) Arch. Drážďan. a kapitulní. [4]) Viz Pam. arch. V. 361, arch. gub. arch. č. VI. 319. [5]) Reg. 33 F. k. A 14.

Zemřel r. 1617 v měsíci červnu, odkázav Dohalice dceři své *Anně Lidmile*, provdané za Davida Boryni ze Lhoty. [1]) Proti tomu zdvihli se tehdejší Dohalští a způsobili, že pořízení toto v niveč obráceno. [2]) Pře o Dohalice táhly se až do r. 1651, kdež přiřčeny *Janovi mladšímu*, [3]) a jen z polovice zůstaly *Václavovi staršímu*. Ale Jan špatně hospodařil a statek se dostal do cizích rukou, [4]) konečně r. 1660 *Václavu Zdrubovi z Hustiřan.* V rodě jeho zůstaly tvrz a díl vsi do r. 1707. [5]) Šafgocové koupivše zboží toto, připojili je k Sadovsku, měvše již od r. 1661 druhý díl, před tím Václava staršího Dohalského. [6])

Stará tvrz Dohalská byla roku 1659 sídlem starožitným, od země vzhůru na díle od kamene a svrchu též na díle ode dřeva vystaveným, ale hrubě spustlým; střechy byly něco cihlami a ostatek šindelem přikryty, hrubě chatrné a děravé a na mnoha místech na upadení. Dole byly tři neb čtyři suché sklepy, komory, kuchyně, pod zemí sklep plný vody, nahoře tři světnice, v nichž se bydleti, a 4 komory, kterýchž se užívati mohlo; ostatek byl pustý bez oken a dveří. Okolo tvrze byl příkop vodou naplněný a za kuchyní vinopalna. Asi roku 1667 byla tvrz od Václava Záruby téměř všecka z podvalí vyzdvižena a z kamene nákladně vystavena, ale i toto druhé stavení zaniklo docela. [7])



Náhrobek Ludvíka Loreckého ze Lkouše při kostele Čížovském.
(Viz díl I. na str. 246.)

MOKROVOUSY.

Žertovný název osady této upomíná na dávné doby, kdy se říkalo osadníkům jejím Mokrovousi. Později tu byla tvrz, která ve víru časův zanikla, tak že z ní jen násep a příkopy zbyly. [8]) Roku 1366 připomíná se *Ješek Koštál z Mokrovous.* [9]) Před r. 1380 seděl na jednom dvoře *Děnek* s mažełkou svou Žofkou († c. 1392) a po něm syn Pavel; dvůr ten koupili r. 1380 *Diviš z Dohalic* a *Tas z Mokrovous*, a r. 1392 seděl tu *Zdeněk* odtudž. Na jiném dvoře seděli do roku 1383 *Jan* a *Markéta z Vrchlabí*, a po jich smrti spadl na krále. [10]) V držení tvrze vešel potom *Markvart z Mokrovous* (již roku 1390), jehož otec a bratr seděli na Mzanech. [11]) Po něm následoval v držení Mokrovous *Bavor z Mokrovous*, praotec vladyk Mokrovouských z Hustiřan, a připomíná se od r. 1395 často v pamětech. [12]) Nástupce jeho *Beneš z Hustiřan* a *z Mokrovous* za tehdejších běhův válečných mnohé boje podnikal. [13]) Z neznámých příčin jal roku 1443 dne 12. srpna Haška z Valdšteina a na Veliši. Jetřich z Miletínka, chtě zajatého vysvoboditi, vytáhl s krajskou hotovostí a položiv se před Mo-

[1]) Viz Pam. arch. V. 361. [2]) DZ. 138. O 17. [3]) DZ. 112. E 15. [4]) DZ. 28. H 10. [5]) Viz díl II. na str. 28, Sommer, Bid. Kr. 18. [6]) DZ. 313. D 29. [7]) DZ. 28. H 10 a 76. B 24. Popis druhého stavení v DZ. 286. G 1. [8]) Viz Heber's Burgen V. 246. [9]) Borový lib. erect. I. 59. [10]) Rel. tab. I. 467, 480. [11]) Borový lib. erect. III. 328, nejst. kniha Bydžovská. O Markvartovi srov. i lib. erect. XIII. a. f. 54. [12]) Rel. tab. I. 591, acta jud. 1408. 28. April, arch. kapitul. lib. conf. V. N 7, erect. VI. 67 a děje Dohalic na str. 341. [13]) Viz děje Malešova.

krovousy, tvrze v brzku dobyl a Beneše donutil, aby Haška propustil. Za to se Hašek mstil. Zrušiv také mír zemský, činil (r. 1447) škodu a zájem okolo Boharyně a v Trnavách, maje snad namířeno na Mokrovousy. Proto obec Hradecká s hejtmanem krajským přitrhli k Mokrovousům, aby nedali škoditi, a tu leželi plný týden. Přes to okolí velmi mnoho trpělo.[1]) Beneš přidržel se potom strany Poděbradské, když válčila proti Sasům, a zemřel kdysi po r. 1453.[2]) Nástupce jeho *Bavor (z Hustířan?)* zastavil Mokrovousy *Alšovi* a *Lickovi z Ryzemburka* a potom je Alšovi doprodal.[3]) Tento se roku 1484 jako držitel Mokrovous připomíná.[4]) Roku 1495 držel Mokrovousy *Albrecht z Kolovrat*, slavný potom nejvyšší kancléř, jenž r. 1510 zemřel.[5])

Od dědicův Albrechtových koupil Mokrovousy asi r. 1512 *Bořek Dohalský z Dohalic*.[6]) Skrze dva jeho syny založeny dvoje pošlosti rodu tohoto, neboť jeden *Mikuláš* držel Dohalice, druhý *Václav* Mokrovousy se Stračovem. Tento byl ženat s Eliškou z Hustířan, jíž na zboží svém věnoval. Po jeho smrti zůstali synové *Bořek, Vilém, Jan, Melchysedech, Pavel a Mikuláš*, kteří se jeden po druhém oddělovali, berouce díly z nemalého dědictví otcovského. Mateři postoupen Stračov a Mokrovousy zůstaly Bořkovi. Tento zemřel r. 1559, dědicův po sobě nepozůstaviv. Po jeho smrti prodali poručníci jím nařízení (r. 1560) tvrz, dvůr a ves Mokrovousy a mlýn Železný *Mikulášovi staršímu z Dohalic* a na Veselí, synu dotčeného Bořka, který byl Mokrovousy koupil. Od té doby až do roku 1590 byli na Veselí a Mokrovousích stejní držitelé. (Viz str. 320.) Téhož roku dostal Mokrovousy za díl *Zdeněk Bořek Dohalský z Dohalic*, vnuk Mikulášův, který již před r. 1598 zemřel.[7]) Zdeněk se byl nedobře hospodaře velice zadlužil, proto prodány mu Čeňov, Dluhodvory a Mokrovousy. Roku 1605 koupil tvrziště a sídlo starožitné Mokrovousy, dvůr poplužný při té tvrzi, ves celou, mlýny při tvrzi a Železný *Hynek Bořek Dohalský z Dohalic* a na Dohalicích.[8]) Tento nepodržel Mokrovous, nýbrž postoupil jich r. 1610 bratru svému *Václavovi* seděním na Zbéři.[9]) Ze čtyř jeho synů držel potom *Hynek* Mokrovousy a prodal je r. 1628 *Jaroslavovi z Bubna*. Poněvadž tu vrchnosť v posledních letech nebydlela, byla tvrz dokonce pusta. Jaroslav hospodařil pro tehdejší zlé časy tak a tak a nezaplatil, proto po jeho smrti statek zase Hynkovi, dřevnímu držiteli, navrácen. Hynek postavil na tvrzišti nové sídlo dřevěné a prodal Mokrovousy r. 1651 *Pertoltovi Zárubovi z Hustířan*. Mokrovousy střídaly se potom v rodech Zárubském a Dobřenském a připojeny konečně r. 1707 k panství Sadovskému.[10]) Nově vystavená „tvrzka" byla všechna ze dřeva a šindelem pobita, obsahujíc dvě světnice, dvě komory, síň a kuchyni. Stará pustá tvrz stála vedlé ní ještě r. 1682.[11])



Památník Jana Žižky na místě řečeném „Žižkův stůl" u Rosnic.

TŘEMEŠNÁ BÍLÁ.

Třemešná jest v Podkrkonoší dvojí; jedna řečená *Bílá* u Dvoru Králové a druhá *Červená* u Miletína. V Bílé bývala tvrz. Odtud pocházel *Ticman z Třemešné*, odjinud z Janovic, který před r. 1362 zemřel.[12]) Ves samotná s kostelem byla v držení vladyk *z Poličan*, totiž r. 1370 *Bořka Šilhéře* a r. 1407 *Mikuláše*.[13]) V 15. věku usadili se tu vladyky *ze Železna*, kteří na štítě svém lva nosili a do vymření svého *Třemešskými ze Železna* se nazývali. Praotec jejich *Přech* připomíná se r. 1440 mezi šlechtou v Čáslavi shromážděnou. Potomek jeho *Hereš* seděl na Třemešné ke konci 15. věku a častěji se v tehdejších pamětech připomíná.[1]) Roku 1532 byl již mrtev a držel po něm Třemešnou strýc jeho *Petr Borecký ze Železna*,[2]) který si dědictví předků svých, Borky tvrz a dvůr, Třemešnou tvrz, dvůr a ves, části vsi Brusnice a Doubravice a mlýn Tešnov (r. 1543) ve dsky zemské vložil. Statky ty se potom rozdělily a Třemešnou samotnou držel r. 1564 *Budivoj* (snad Petrův syn). Týž získav zase Borky, zemřel r. 1578, zůstaviv z manželství svého s Eliškou z Ryzemburka syna *Jana Přecha* pohrobka a dcery Kateřinu a Saloménu.[3]) Až do r. 1594 spravován statek k dobrému sirotkův; toho roku však koupil jej *Adam Zilvár z Pilinkova*.[4]) V držení rodu Zilvárovského zůstala Třemešná až do r. 1623; tu zabrána *Adamovi*, synu Adamovu, a prodána *Albrechtovi z Valdšteina*. Kníže prodal týž statek v léno (r. 1624) *Jiříkovi Sadovskému ze Sloupna*, který tu rozplašené kněží jednoty bratrské skrýval,[5]) ale potom sám pro náboženství ze země odešel. I udělen jest potom týž statek *Ladislavovi Lickovi z Ryzemburka*, po té pak jeho sestře *Anně Marii*, která dvakráte vdána byla. Její dceři *Marii*

[1]) Staří letop. 133, 147. [2]) Arch. gub. a Drážďan. arch. č. V. 274. [3]) Rel. tab. I. 148 Maruše snad Bavorova manželka. [4]) DD. 6 str. 32. Viz náš díl II. [5]) Arch. č. IV. 204. [6]) Viz Pam. arch. V. 361 atd. [7]) DZ. 173. J 22. Cedule dílčí dány r. 1590 dne 22. května. [8]) DZ. 179. A 1. [9]) Obšírněji u Hebra a v Památkách V. 361, kdež oprav „Jana Adama" (na místě Jana, Adama). [10]) Dopodrobna popisuje Heber. [11]) DZ. 76. B 24. [12]) Viz na str. 220. [13]) Lib. conf. Adlička z Třemešné měla r. 1395 při u soudu dvorského s Kunšem z Třemešné pro nějaké dědiny jemu prodané. Tehda se připomíná také Pešík z Třemešné. (DD. 18 f. 5.)

[1]) Arch. č. I. 257, Paprocký o st. ryt. 239, arch. Třeboň. Lumír r. 1865 na str. 553. *Kuneš* z téhož roku připomíná se r. 1492 a byl snad Heršův bratr. [2]) Reg. 5 F hejt. I. D 2. [3]) DZ. 20. B 16, 56 P 10 a 250 D 2. Kateřina zemřela záhy. [4]) DZ. 169. N 21. Smlouvu učinila bába sirotkův Saloména Rašínová z Valdšteina. [5]) Bílek, Děje konf. 806, 935, Jirečkova Rukověť I. 371.

Saloméně Šafkočové z Naydorfu Třemešná r. 1651 zase v dědictví uvedena a zůstala od té doby při panství Sadovském. [1])

CEREKVICE.

Roku 1368 seděli na tvrzi Cerekvické *Vojslav*, *Petr* a *Štěpán* a r. 1396 *Vinold* a *Jan Paták bratři z Cerekvice*, kteří se také jako patronové zdejšího kostela připomínají. *Přibík z Cerekvice* svědčí r. 1412. *Léva z Cerekvice* (r. 1444) připomíná se mezi bojovníky pod obojí, a jsa nábožné mysli, založil r. 1458 před dolní branou města Hostinného špitál, jejž nadal platem 12 kop; synové jeho *Ješek* a *Burjan* zavazovali se, že nadání toto plniti budou. [2]) V l. 1505—1518 připomíná se *Otík Holovouský z Holovous* jako držitel Cerekvice. Nástupce jeho *Petr* z *Holovous* prodal po r. 1530 tvrz, dvůr a ves Cerekvici *Janovi Litoborskému z Chlumu*, ale od toho přešel týž statek prodáním před r. 1533 na Jiříka *Vlka z Kvítkova*, o němž na str. 334. vypravováno. [3]) Týmž způsobem následovali za sebou před r. 1541 *Zdislav z Dobřenic* a *Zdeněk Záruba z Hustiřan*. [4]) S bratrem svým Janem rozdělil se Zdeněk o společné jich jmění, při čemž obdržel k Cerekvici část Třebovětic se dvorem, Hněvčeves, Klenice a Rosnice, k čemuž přikoupil Želkovice a Ostrov (r. 1551), Břízu a j. Zemřel před r. 1570 bezdětek. Ke statku jeho připovídal se r. 1570 Zdeněk Chvalkovský z Hustířan, poněvadž mu jej byl prý n. Zdeněk ústně dal; právem příbuzenství pokrevního táhli se naň strýci jeho Třebovětičtí a Radinští. (Viz díl I. na str. 127.) Cerekvice zůstala potom v držení Zárubův. [5]) *Jan Záruba* prodal Cerekvici strýci svému *Hertvíkovi*, který statek nezaplatil, pročež peníze trhové Janovi k dobrému fisku zabrány a *Albrechtovi knížeti Frydlantskému* vykázány. Ten donutil Hertvíka, že mu Cerekvici prodal (r. 1633), avšak po smrti knížete Hertvík zase v držení statku uveden. [6]) Kterak děděna potom Cerekvice v rodě Zárubovském, vypravováno již v I. díle na str. 129. Dokládáme toliko, že při dělení statků Zárubovských r. 1682 byla tvrz zdejší díl od kamene, ostatek ode dřeva nákladně vystavena a šindelem přikryta, v níž byly pokoje táflovanými stropy ozdobené, tabulnice, komory, sklepy povrchní i podzemní, kuchyně, špižírna, lokajská světnice, vinopal a kancelář. [7]) Z tvrze povstal nynější zámeček.

TŘEBOVĚTICE.

Nedaleko Cerekvice jest ves Třebovětice, v níž dvě tvrze stávaly. Za císaře Karla seděl tu *Vyntíř* vladyka, po němž zůstali (r. 1392) synové *Hereš* a *Jan*. [8]) V ty časy připomíná se často *Přibek Doubek z Třebovětic* (r. 1390—1409), drže také nějaké statky v Hořicích a Hněvčevsi. Roku 1409 nadal faru Cerekvickou platem v Sovětících a odtudž také úročil do kláštera minoritův v Hradci nad Labem. Platy ty rozmnožily r. 1412 vdova po Přibkovi Zdinka a Kateřina z Křince, snad dcera její. [9]) Současně (r. 1405—1407) připomíná se *Oneš z Třebovětic*. [10]) Na sněmu Čáslavském (r. 1421) seděl *Jan Biskupec* odtudž. [11]) Tehda rozděleny byly Třebovětice na několik dílův. Na díle, ke kterému patřila tvrz, dvůr, část vsi a část Černůtek hořejších a dolejších, seděl *Vaněk z Tešína* a prodal část tuto r. 1447 *Svatoborovi z Chvalkovic*, předku Zárubův z Hustířan. [12]) Od potomka Svatoborova

[1]) DZ. 150. N 18. [2]) Lib. conf. arch. č. II. 69, arch. Drážďan., Mittheil. XI. 51. [3]) Arch. č. VI. 320, DD. 21 p. 246. DZ. 8. L 30. O 23, 250. K 26, reg. 5 F. k. s. A 14 a E 12. Petr „Cerekvický z Holovous“ připomíná se r. 1536 (Arch. gub.). [4]) DZ. 4. D 11. [5]) DZ. 11. B 6, 49. C 13, 58. F 11. DZm. 124. S 37. Viz i DZ. 10. B 7 a 17. B 28. [6]) Bílek, Děje konf. 809, 923. [7]) DZ. 76. A 28 — B 12. O pozdějších držitelích hleď u Sommera na str. 255. [8]) Rel. tab. I. 480. [9]) DD. 14 f. 11 lib. conf. lib. erect. VIII. 90, 163, 164. [10]) Lib. conf. VI. F 7 a rel. tab. II. 44. [11]) Arch. č. III. 227. [12]) Rel. tab. II. 210. Viz vývod v díle I. na str. 127.

Vácslava přikoupeny r. 1495 Černůtky [1]) Týž aneb prý Vácslav připomíná se jako pán Třebovětický r. 1515, syn jeho (?) Vácslav r. 1527 a 1535. [2])

Druhou část Třebovětic, totiž dvůr s dědinami zapsala r. 1444 *Kateřina z Třebovětic* muži svému *Jiříkovi z Dobruše*, který se nacházel potom (r. 1448) ve vojště jednoty Poděbradské. Týž se nazývá také *Jan Jirgl*, a postoupil dílu tohoto r. 1457 synu svému *Jiříkovi*. [3]) Část tuto, na níž také tvrz postavena, držel pak r. 1503 *Jan Rašín z Ryzemburka*, [4]) ale dostala se potom také v držení Vácslava Záruby.

Když se synové Vácslavovi o statek otcovský dělili, dostal *Zdeněk* k dílu Cerekvickému tvrz Třebovětice se dvorem, kterýž se nazýval Mladkovský a k němuž patřily část Klenice a Hněvčevsi. [5]) Jan dostal za díl druhou tvrz v Třebověticích s příkopem, dvorem a příslušenstvím a věnoval na něm manželce své Kateřině z Hrádku. [6]) Po bezdětné smrti Zdeňkově přišlo ke spojení obou dílův (viz díl I. na str. 127.), a měl Třebovětice potom Bohuslav Záruba († r. 1591). Jedna z tvrzí potom zanikla. Po jeho smrti dělili se synové jeho *Vácslav mladší* a *Hertvík* o statky otcovské Ples a Třebovětice, při čemž dostal onen za díl tvrz Třebovětice od kamene vystavenou, v níž pokojův a světnic i také komor k bytu a všelijakému pohodlí s potřebu bylo, i se sklepem naproti tvrzi pro chování všelijakého nápoje, a k tomu vše příslušenství. [7]) Roku 1623 odsouzen jest Vácslav k manství a po jeho smrti († r. 1632) dostal se týž statek vedlé jistých smluv ke knížectví Frydlantskému. [8]) Kníže připojil Třebovětice k panství Hořickému (str. 133—134). Teprve r. 1665 prodány Třebovětice *Vácslavu Zárubovi z Hustířan* a přiděleny k Cerekvici. [9]) Roku 1682 byla tvrz od kamene a vápna s dobrými a silnými zdmi vystavena a šindelem přikryta; bylo v ní 7 pokojův, 2 komory a veliký palác, jehož půda byla trámy, prkny a všelijakým táflováním malována a okrášlena. Kromě toho byly tu dolní světnice, komory, sklepy, kuchyně a špižírna. [10])

HNĚVČEVES.

Nedaleko Cerekvice jest Hněvčeves (podlé smyslu Hněvkova ves), v níž tvrz za starodávných dob bývala. Roku 1366 připomíná se *Zdislav z Hněvčevsi*; [11]) *Dobral*, *Mlach*, *Benda* a *Mikuláš*, odtudž jmenují se mezi patrony kostela zdejšího [12]) Dobral (neb Dobrman) koupil r. 1388 dva dvory kmecí, které posud Mikuláši z Roztok (nahoře psanému) náležely, a zemřel asi r. 1408. [13]) Kromě něho připomíná se r. 1380 *Pešík z Hněvčevsi*. Roku 1392 přiznali se *Havel Hřebec z Hněvčevsi* a *Anežka* vdova po *Fráňkovi* odtudž, že dávají plat na úročnících svých v Hněvčevsi kostelu tudíž. [14]) Z téhož rodu se potom (r. 1405) *Štěpán Hřebec z Hněvčevsi* a *Ctibor Hřebec z Lazec* připomínají. [15]) Tehda žili také r. 1408 *Vaněk z Hněvčevsi*, Jírův syn, a r. 1412 *Otmár* a *Matěj Nos* odtudž. [16]) Později se připomínají *Mikuláš* (r. 1431) a *Jindřich* odtudž; tento byl r. 1440 na sjezdu Čáslavském. [17]) Roku 1503 prodali *Vácslav* a *Petr* bratří *z Černůtek* tvrz, dvůr a ves Hněvčeves *Vácslavu Zárubovi z Hustířan* a od té doby držen jest statek ten napřed k Třebovětícům a potom k Cerekvici Roku 1570 již se tvrz zdejší nepřipomíná [18])

[1]) Rel tab. II. 469. Viz i Cod. Talmb. f. 384. [2]) Reg. 2 J. k. A 1, reg. půh. k. 1535 A 16, arch. Novoměstský a Roudnický. [3]) ČČM. 1827 III 80, rel. tab. II. 247, 282. [4]) DZ. 3. I. 20. [5]) DZ. 49. C 13. 250. I. 27. [6]) DZ. 5. H 12 a 49. C 14. [7]) DZ. 175. B 12. [8]) Bílek, Děje konf. 925. Sommer, Bid. Kr. 251. [9]) Viz Sommer. topogr. na str. 262. [10]) DZ 76 B 1.

[11]) Borový, lib. erect. I. 59.

[12]) Lib. conf. II. B 1.

[13]) Lib. conf. DD. 14 f. 139, rel. tab. I. 515. Mikuláš se připomíná ještě r. 1380

[14]) Tingl, Acta jud. 97, lib. erect. XII. 120.

[15]) Lib. conf.

[16]) Lib. conf. arch. kapit.

[17]) Arch. č. I. 257, III 503.

[18]) DZ. 6. G 15, DZm. 124. S 37.

BARCHOV VELKÝ.

Hrubý neb Velký Barchov leží mezi Chlumcem a Nechanici. Bývala tu před časy tvrz, avšak nestála na místě zámku, r. 1737 postaveného, kterýž pak byl r. 1778 emfyteuticky prodán. Z Barchova pocházeli vladyky erbu kohouta, kteří se později na *Dašické* a *Vyšehněvské z Barchova* dělili. K jich rodu patřil bezpochyby r 1409 *Mikuláš z Barchova.*[1]) Týž obdařil platy (roku 1410) oltář ss. Petra a Pavla v kostele Pražském.[2]) *Čeněk z Barchova* nacházel se r. 1448 ve vojště Poděbradském, a *Petr* odtudž se sestrou svou Hedvikou připomíná se r. 1452.[3]) *Jiřík z Barchova* sloužil věrně králi Jiřímu a bojoval ve Slezsku.[4]) V letech 1530—1542 držel Barchov *Mareš Dobřenský z Dobřenic.*[5]) Ze čtyř jeho synův ujal Barchov nejstarší *Jiřík*, vyplativ bratří své asi r. 1558; oženil se pak se Zdenou z Hustířan, jíž r. 1562 na Barchově tvrzi, dvoru a vsi a vsi Barchůvku věnoval.[6]) Skrze tuto manželku svou († r. 1575) dostal se v držení Třebešova. (Viz str. 57.) Jak již vypravováno (na str. 57.), rozdělili se r. 1595 synové jeho, ale potom díly své směnili.[7]) Pánem na Barchově stal se *Jan Dobřenský* z Dobřenic, praotec všech nynějších Dobřenských, skrze syna svého Jiříka, kterého byl s manželkou svou Lidmilou z Gerštorfu splodil.[8]) Od něho přejal Barchov (r. 1608) *Jan* jinak *Burjan Šlibovský ze Skřivan* a držel jej do r. 1611, kdežto jej prodal Albrechtovi *Bzenskému z Prorubě.* Týmž způsobem následovali r. 1614 *Jetřich Myška ze Žlunic*, pak *Markvart Stranovský ze Sovojovic*, r. 1618 *Smil Ostromiřský z Rokytníka* a r. 1617 *Kašpar Belvic z Nostvic.*[9]) Týž nedoplatil statek, kterýž r. 1623 z pokuty v manství uveden, ale potom (r. 1628) pro veliké dluhy z téhož manství propuštěn byl, a když Belvic pro náboženství ze země odcházel, vzdal Barchov manželce Ostromiřského *Evě z Loutkova.*[10]) Téže paní, která se potom zase za nějakého Majera vdala, potvrzeno r. 1644 propuštění statku, když 4455 kop. miš. kr. komoře povinných zaplatila. Hned potom (r. 1645) prodala Barchov *Vilému Jindřichu Odkolkovi z Újezdce*, Lichtenšteinských panství v Čechách regentu.[11]) Týž držel Barchov do r. 1675, kdež jej prodal *Janu Ferdinandu Rašínovi z Ryzemburka.*[12]) Z tvrze zbylo tehda stavení skrovné dřevěné, šindelem kryté se 4 pokoji, 7 komorami, 2 světnicemi a kuchyní. Po vyzdvižení nového zámečku od kamene vystaveného zůstala stará dřevěná a velmi sešlá tvrz jako byt pro oficíra.[13])

Ve blízké vsi *Malém Barchově*, která do r. 1595 při Velkém Barchově zůstávala, postaveno jest na počátku 17. století tak zvané sídlo neb prostý dům, který později také tvrzí nazývali.[14])

ZÁHOŘÍ.

Stráni mezi Barchůvkem a Kosicemi říká se Záhoří.[15]) Stávaly tu před časy tvrz a ves, není o nich však ani toho nejmenšího známo. Roku 1542 přiznal se *Mareš Dobřenský z Dobřenic*, že drží Barchov Velký tvrz, dvůr a ves celý, Barchovek ves celou, Záhoří tvrz pustou a ves tudíž pustou.[16])

[1]) Rel. tab. II. 62.
[2]) Lib. erect. IX. M 5. Viz díl I. na str. 64.
[3]) ČČM. 1827 III. 258, rel. tab II. 223.
[4]) Archiv kapituly Vratislavské.
[5]) Pam. arch. VII. 356, DZ 250. A 10. Viz i Pam. arch. IX 441.
[6]) DZ. 14. L. 21.
[7]) DZm. 72. E 24. E 26.
[8]) DZ. 172. L 7.
[9]) DZm. 236. X 7, DZ. 135. L 5, 139. G 7—8, 184. B 22, 191. G 9.
[10]) Bílek, Děje konf. str. 9. DD. 7 f. 107, reg. 49 F. k. 69.
[11]) DZ. 148, F 25, 302. I 11.
[12]) DZ 391. P 7. Pozdější majetníky má Sommer na str. 280.
[13]) DZ. 33. H 15, 34. M 7, 165. C 7, 10.
[14]) DZ. 30. D 18, 188. E 14.
[15]) Poznámky n. Malochových.
[16]) DZ. 250. A 10.

HUMBURKY.

Pozdě teprve povstala tvrz ve vsi Humburcích, jihovýchodně od Nového Bydžova ležící. Až do r. 1548 náležela ves tato k Bydžovsku. Od té doby drželi je *Jiřík z Černína* r. 1548 až 1551, *Bernart Žehušický z Nestajova* r. 1551, *Jan mladší Trmal z Toušic* (r. 1551 † 1577), *Jan* a *Václav* bratří *Vitonovští z Vlčkovic.*[1]) Roku 1615 držel »tvrz Huntburky« *Adam Kašpar Vančura z Řehnic*,[2]) avšak týž statek byl tehda v držení rodu Vratislavského a teprve r. 1651 koupil jej syn jeho *Jiří Šťastný Vančura z Řehnic* od *Kateřiny Vratislavové z Ryzemburka*, tak že tehda bezpochyby ke sloučení dvou dílů přišlo.[3]) Roku 1662 koupili statek *Václav Jindřich Odkolek z Újezdce* a manželka jeho *Eliška Polyxena Hořňatecká*, a ti prodali r. 1668 Humburky sídlo starého i nového stavení *Marii Elišce Odkolkové z Kolvic.*[4]) Ale r. 1678 zvedena jest na ně *Zuzana*, vdova po Jiříkovi Šťastném, rozená *Hubrykova z Henrštorfu*;[5]) až do r. 1690 zůstaly v držení Hubrykův a pak se dostaly *Michalu Františkovi z Věžník.*[6]) S Barchovem spojen jest týž statek r. 1748.

PETROVICE.

Petrovice ves (záp. od Sadové) jest sice starého původu, ale jistě z doby křesťanské. Roku 1355 seděli tu *Gothard* a *Jan* vladyky. Tento zemřel téhož roku zůstaviv syny čtyři, z nichž se r. 1375 dva, *Všeslav* a *Mikuláš*, připomínají, ale kromě nich tu seděli ještě *Litolt*, farář, a *Petr*, jich strýčení bratří. Všeslav a Petr žili ještě r. 1395. Dotčení dva zemané založili r. 1386 kapli sv. Václava pod zvonicí Petrovskou a nadali k ní kněze.[7]) Pešík zemřel před r. 1408 a s sirotkem po něm seděli tu Všechovi synové *Jan*, *Petr* a *Kuneš*,[8]) kteří se r. 1413 naposled připomínají. Asi r. 1415 koupil Petrovice *Václav z Libčan* vlastně z Ryzemburka řečený, protož na ně toho roku věno manželky své Anny přenesl.[9]) Seděl tu ještě r. 1426.[10]) Z potomních vladyk připomíná se r. 1452 *Kuneš z Petrovic*, an prodal rybník svůj v Myštěvsi.[11]) Roku 1488 seděl tu *Jiřík Vlaštěk z Oděrad.*[12]) Po něm následovali synové jeho *Vlaštěk* a *Jan Petrovští z Oděrad.* Onen se zadlužil velice, tak že polovice jeho r. 1503 prodána, Jan pak roku 1506 též polovici svou prodal. Kupec byl *Hašek Zvířetický z Vartemberka*, ale některý rok potom prodal tvrz, dvůr a ves Petrovice a ves Nerešov *Markétě Kokořínské z Klinšteina.*[13]) Několik let drženy potom Petrovice k Nechanicům a staly se zase samostatným statkem, když je *Bedřich Pecingar z Bydžína* († r. 1551) na díl obdržel.[14])

Posloupnost potomních držitelů naznačena jest již na str. 79. Bedřichův syn *Mikuláš starší* zbaviv se menších statků, které v okolí držel, a usadiv se v Lodině, prodal roku 1593 tvrz a ves Petrovice a ves Nerešov *Adamu Zilvdrovi ze Silbršteina* a na Žirci.[15]) Petrovice drženy odtud ke Smidarům a koupeny teprve r. 1809 k panství Sadovskému. Tvrz zdejší zanikla již v 17. století.

[1]) DZ. 8. M 21, 10. D 10, 19. H 4, 49. G 4, G 10.
[2]) DZ. 95. G 2.
[3]) DZ. 312. T 13. Bílek, Děje konf. 842 a 904.
[4]) DZ. 316. O 21 a 317. Q 26.
[5]) DZ. 116. C 2.
[6]) DZ. 400. M 21. Pozdější majetníci poznamenáni jsou u Sommera na str. 280.
[7]) Lib. conf., lib. erect. XIII. a. 30. O vsi viz lib. erect. V. f. 14 a 83.
[8]) Lib. conf. Jan řečený Homole r. 1400. (Lib. eret. V. f. 23.) Všech zemřel po r. 1402. (Rel. tab. I. 599.)
[9]) Rel. tab. II. 124.
[10]) Rel. tab. II. 149, arch. č. III. 491, 497.
[11]) Rel. tab. II. 223. Snad jest rodu Oděradův ze Sekyřic.
[12]) Rel. tab. II. 431.
[13]) DZ. 3. L 19. L 23, 4. A 28.
[14]) DZ. 10. A 14. Viz str. 332.
[15]) DZ. 179. B 3.

STRAČOV.

Stračov (ve starší době i Strakotín) jest vesnice mezi Hradcem a Hořicemi. U nového zámku v parku spatřuje se okrouhlé tvrziště z bývalé tvrze, která tu ve 14. a 15. věku stávala [1]) *Pešek ze Stračova* připomíná se r. 1358 mezi patrony kostela ve Smiřičné. Ve Stračově samém podávali kněze *Mladota ze Strakotína* (r. 1361—1371) a *Záviše ze Třebňouševsi* (r. 1361). Na místě Závišově vyskytuje se r. 1371 *Pešík ze Strakotína* odjinud *z Ryzemburka*. Syn tohoto *Beneš* držel r. 1395 Ryzemburk i Strakotín z části, ale druhou část držel tehda *Kubín z Třebňouševsi.* [2]) *Beneš z Ryzemburka* a z Krčina učinil r. 1395 nějaké dobrodiní kostelu v Libčanech ve příčině popluží, kteréž u Libčan držel, a dal mu plat ve Strakotíně. Seděl tu tedy s druhým Benešem, [3]) maje tušim v držení díl někdy Třebňouševských. *Jiřík ze Stračova*, neznámého rodu, byl r. 1415 samojediným držitelem. [4])

Po smrti *Kateřiny ze Stračova* vyprosili si (roku 1478) *Mareš* a *Heřman* bratří strýcční *Kulové z Chotče* všechen nápad královský na tvrzi a dvoru ve Stračově s podacím; Heřman pak zůstal v držení Stračova r. 1489 přes to, že si nápad dotčený vyprosil Jan z Tedražic, první písař v kanceláři královské.[5]) Roku 1495 povýšena jest ves na městečko. V 16. věku tu tvrze nebylo, a městečko bylo v držení Dohalských a Nejedlých z Vysoké. [6]) Konečně prodala r. 1611 Lidmila Nejedlá z Vysoké městečko Stračov s podacím a majestátem krále Vladislava na trhy *Karlovi staršímu Zárubovi z Hustiřan.* [7]) Až do roku 1708 zůstal Stračov při zboží Cerekvickém. [8])



Krajinka u Smidar.

ČEŇOV.

Blízko Stračova leží dvůr Čeňov, při němž někdy tvrz i ves bývaly. Odtud pocházel *Milota z Čeňova*, jenž byl okolo r. 1440 purkrabí na Bradlci. Po smrti *Delfína z Cerekvice* dostalo se zboží jeho tvrz, dvůr a dvory kmecí v Čeňově darováním královským (r. 1483) přes odpor Kateřiny z Probluze, vdovy, *Janu Čečovi z Nemyčevsi*, *Jiříku Šofovi z Helfemburka*, *Alexandrovi* a *Bernartovi* bratřím *ze Střimelic*. Po zaniknutí tvrze držena ves Čeňov k Dohalicům, při dělení se Dohalských dostala se potom k Lípě a prodána (r. 1604) od Jana Jiříka a Mikuláše bratří Dohalských Václavu mladšímu Zárubovi z Hustiřan a na Třebověticích. Potom připojen Čeňov ke zboží Stračovskému. [1])

ROUDNICE.

Tvrz Roudnická stávala u vsi Roudnice na tu stranu k Homyli asi 2000 kroků od Roudnické hospody. Roku 1384 seděl tu *Beneš z Ryzemburka.* [2]) Potom se dostala *Anéžce z Třebechovic*, odjinud *z Roudnice*, manželce Smila ze Šternberka, která r. 1395 platy v Roudnici na založení oltáře v Třebechovicích odkázala. [3]) Anéžčin bratr a dědic *Hynek Hlaváč z Třebechovic* prodal r. 1400 tvrz Roudnici, dvůr s dvojím poplužím a ves *Markvartovi z Jeřic*, [4]) a téměž doprodal r. 1406 i plat, kterýž se posud na oltář v Třebechovicích dával. [5]) Markvart jsa živ ještě roku 1419, obvěnil Příbu, manželku syna svého *Jana z Roudnice*, a postoupil jí půl dvoru Roudnického. Týž Jan čte se potom (roku 1421) mezi sněmovníky v Čáslavi shromážděnými. [6])

Druhý syn Markvartův [7]) byl válečník *Zdislav Mnich*, jinak *Sokol z Roudnice*. Když byl roku 1436 Zikmund přijat za krále v Čechách, byli Hradečtí mezi sebou nesvorni, protože někteří chtěli s císařem vejíti v úmluvy, jiní však nechtěli o něm ani slyšeti. Mezi posledními byl i kněz Ambrož svou horlivostí od několika let proslulý. Ten povolav Zdislava 27. září s oděnci do města, učinil jej tu hejtmanem a užívaje jeho pomoci, vyhnal přední své odpůrce. Na rozkaz císařův táhl lid branný ze všelijakých krajů proti Hradci, a Diviš Bořek z Miletínka, učiněn byv hejtmanem tohoto lidu, oblehl město, tak že pro nedostatek dovozu veliká v něm povstala drahota. Když pak dne 6. listopadu obléhajícím přišla pomoc, tehdy Zdislav Mnich se svými žoldnéři v prvý soumrak noci na 7. listop. vyšli tajně pěšky na vojsko Viléma Kostky a Jana Pardusa a shlédnouce je, udeřili jim do vozů, zapálili jim boudy,

[1]) Tvrziště připomínají Balbín (Miscell. III. 86) a Beckovský (I. 1033). [2]) Lib. conf. DD. 14 f. 2, 3. [3]) Lib. erect. V. f. 23, XII f. 145. [4]) Lib. conf. [5]) DD. 16 f. 200 a 17 f. 23. [6]) Viz v Som. topogr. Byd. na str. 13—14. [7]) DZ. 184. N 11. [8]) Viz u Sommera na str. 14.

[1]) Arch. gub. DD. 17 f. 4, DZ. 132. K 21. [2]) Arch. Břevnov. [3]) Lib. erect. IV. f. 92. Viz díl II na str. 67. [4]) Rel. tab. I. 589. Zmínku v rel tab. I. 585 vysvětlíš si tím, že se vklad zběhl později, nežli smlouva trhová. [5]) Rel tab. II. 98, lib. erect. VII. 70. [6]) Rel. tab. II. 148, arch. č. III. 227. [7]) DD. 21 p. 159.

zabili p. Kostku tu u Vysoké, jiné ztepali aneb zjímali a ostatní se rozprchli; Diviš utekl na Horu Kunětickou. Tím však ještě neukončeny boje u Hradce, nýbrž opakovaly se až do roku příštího. Pomalu ve městě dosáhla mírnější strana převahy a k ní také Zdislav přistoupiv odebral se s Janem Koldou do Prahy k císaři a podával se k úmluvě. Potom vrátiv se do Hradce tajně smlouval s měšťany, až v noci s 3. na 4. den března (r. 1437) náhle zbouřila se obec proti knězi Ambrožovi a jeho stranu přemohla. Přívrženci jeho, pokud nebyli jati, odtáhli na Sion; ale i Zdislav po smíření s císařem učiněném nenabyl tímto převratem moci v městě, nýbrž vypuzen byl z něho zase.[1]) Císař se mu jediné tím odměnil, že mu zapsal 1000 kop gr. na berni krajů Hradeckého a Chrudimského, tehda od země svolené.[2]) Příčiny, proč jest Zdislav vypuzen z Hradce, neznáme, tím méně nám jsou známy příčiny, pro které Zdislav vešel v nepřátelství celého kraje. Neb p. Jetřich z Miletínka s Hradeckými ke konci srpna r. 1438 oblehli Zdislava na tvrzi Roudnické a dobyvše tvrze brzo po tom ohněm ji zkazili.[3])



Dvůr zámku Jičínského.

Zdislavův syn *Jan Mnich z Roudnice* zapsal r. 1457 tvrz Roudnickou se zbožím *Soběslavovi z Miletínka*, obdržev od něho směnou Novou Ves.[4]) Tento zapsal statky své věřitelům a poněvadž nemohl platiti, uvázali se r. 1465 někteří v Roudnici.[5]) Avšak na Roudnici měli tehda ještě jiní práva všelijaká, o něž vedeny nemalé spory.[6]) Ano na jednom dvorci seděl také *Jindřich z Roudnice*, druhý syn Zdislavův, jenž měl sestru *Kateřinu* svobodnou, a ta postoupila roku 1482 všech práv svých otcovských Anéžce z Roudnice a muži jejímu Matěji ze Žlunic. Rok před tím (1481) byl zemřel Jindřich a v držení jeho zboží vešel *Martin Bořek z Hrádku.*[7]) V držení druhého dílu vsi nacházeli se *Matěj z Bukovky* a po něm r. 1480 syn jeho *Ctibor*, poněvadž se pro dluhy Soběslavovy v tu část uvázali. Ti obojí měli nemalé pře, zejména o platy, které měl Jan z Hrádku Bukůvkům platiti.[8]) Konec toho byl takový, že Ctibor díl svůj Martinovi prodal. Tvrz byla tehda již zanikla; i prodal *Martin Radikovský z Hrádku* r. 1513 Roudnici dvůr vysazený v plat a ves celou *Vilémovi z Pernšteina.*[9]) Od té doby patřila Roudnice k panství Pardubskému.

[1]) Palackého děje husitské 3. d. str. 224—226, 239. [2]) Arch. č. I. 509. [3]) Chronic. vet. colleg. Prag. Roku 1437 vyprosil si odúmrť na Tuněchodech. Viz díl I. na str. 68. [4]) DD. 21 f. 243 a rel. tab. II. 293. Jan zemřel před r. 1465. [5]) Rel. tab. II. 316—317. [6]) Viz DD. 16 fol. 39. [7]) DD. 17 p. 2 v 21 p. 347. [8]) Arch. č. IV. 190, rel. tab. I. 156 II. 411. [9]) DZ. 6. C 9.

SYROVÁTKA.

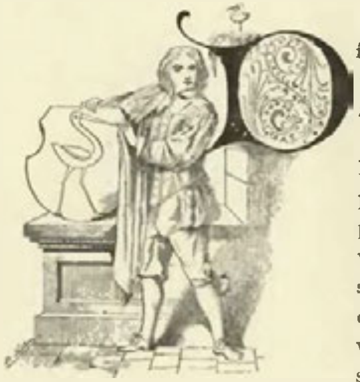
Ve vsi Syrovátce stojí na místě bývalé tvrze nynější zámek. Ještě r. 1700 nebylo tu nic jiného, než staré sídlo, ze dřeva špatně vystavěné.[1]) Z vladyk zdejších připomíná se nejdříve (r. 1339) *Svech.*[2]) Ke konci téhož století žil *Beneš ze Syrovátky* s mateří svou Ofkou. Roku 1410 seděl na zdejší tvrzi *Matěj z Dobřenic.* Jej přečkala živobytím manželka jeho Žofka a když zemřela, spadlo (r 1437) věno její na Syrovátce zapsané na krále. Téhož rodu byl snad *Jan ze Syrovátky*, jenž se v l. 1451—1480 připomíná.[3])

Na počátku 16 století prodal *Hašek Zvířetický z Vartemberka* ves Syrovátku *Alžbětě z Chvalovic*, manželce *Petra Haléře z Jičíněvsi.*[4]) Nástupce jejich (bezpochyby syn), jménem *Jindřich Haléř*, prodal tvrz, dvůr a ves Syrovátku *Mikuldšovi* a *Jiříkovi* bratřím *Rohovládům z Bělé.*[5]) Následuje nyní mezera v dějinách Syrovátky. Ke konci téhož století seděl zde proslulý toho času hospodář *Jan starší Dobřenský z Dobřenic.* Když tento r. 1593 zemřel, dědily Syrovátku dcery jeho *Kateřina Mlázovská*, *Eliška* (manželka Baltazara Robmhápa ze Suché) a *Johanka*. Po smrti Kateřiny převzal (r. 1598) statek, vyplativ sestry, manžel její *Jan starší Mlazovský z Třešnice*, tehda hejtman panství Kolínského.[6]) Následujícího roku (1599) podlehl Jan morné ráně v Kolíně,[7]) a synové jeho *Jan* a *Jindřich Mikuláš* prodali r. 1604 dne 14. září Syrovátku *Hans Kryštofovi z Valdšteina*, ale Jan v komoře dole pod světnicí do sv. Martina přebýval.[8]) Od Valdšteina koupil týž statek r. 1608 *Jan Bernart Jestřibský z Ryzemburka* a věnoval na něm (r. 1613) manželce své Žofii ze Zahrádky.[9])

Jan Bernart zemřel za válek tehdejších, a Syrovátka dostala se v držení *Doroty Stošové ze Zdbědovic* a koupena pak r. 1629 od *Jana Jakuba de Vaggi z Vipachu.*[10]) Osudy, které měla potom Syrovátka společně se Starými Buky, vypravovány již na str. 168. Doloženo budiž, že svazek tento do 18. století potrval a že zůstala Syrovátka samostatným statkem pozemským až do naší doby.

[1]) Excerpta p. archiváře Wagnera. [2]) Bienenberg, Gesch. v. Königgrätz, Alterthümer. [3]) Lib. erect. VIII 101, rel. tab. II 236, 381, DD. 23 str. 48. [4]) DZ. 1. D 27. [5]) DZ. 86. I 23. [6]) DZ. 1084. T 18. [7]) Viz Pam. arch. X. 558. [8]) DZ. 178. M 16. [9]) DZ. 136. I 14, 186. A 12. Viz Bílkovy děje konf. na str. 219. [10]) DZ. 298. L 21.

Dobřenice Tvrz.



Díl tento končíme vypravováním osudů tvrze, která se již dávno v zámeček novomodní proměnila, ale ve sbírce naší má vždy dobré místo, poněvadž z ní pošel rod čacký, v dějinách našich vynikající. [1])

Rodina Dobřenských z Dobřenic, jejížto předkové pevně stávali k jazyku, víře a právům po otcích zděděných, nosí na štítě svém od pradávna čápa stříbrného s nohama červenýma v poli modrém a nad přilbou černé křídlo orličí. Rodinu tuto jest nám pokládati mezi nejvzácnější a nejstarší šlechtické rodiny české. Neboť mívali platné účastenství v bězích veřejných, držíce hojná zboží pozemská, spravujíce důležité úřady zemské a krajské a vynikajíce tolikéž rozšafností a nevšední způsobilostí ve věcech správních a hospodářských. Co se týče starožitnosti rodu jejich, tuť jest ovšem vše to, co Hájek a Paprocký a jiní genealogové o původu rodu toho povídají, [2]) pouhou smyšlénkou. Praotcem jejich byl snad onen Dobřen, po němž se ves Dobřenice nazývala, kterážto ves ještě za naší paměti v držení rodiny bývala (r. 1863).

Nejstarší až dosavad známá paměť historická o rodině Dobřenských jest list kláštera Opatovského d. r. 1339, 3. února, kterýmž Vaněk ze Žďanic prodává některé grunty své řečenému klášteru, při čemž byli svědky *Zdeněk* a *Bohuněk* z *Dobřenic.* [3]) Jména tato se potom s oblibou v rodině opakovala. Potomci jejich byli *Kunat* z *Dobřenic,* jenž r. 1382 a 1385 vyprosil na králi Václavovi odúmrti, [4]) a *Jan* z *Dobřenic,* jenž rodnou tvrz držel a v pamětech toho času často až do r. 1415 se přihází. Vyskytuje se nám poprvé r. 1395, an obdržel úmrtí ve vsi Ostrově u Vysokého Mýta. [5]) Vrstevníci jeho byli *Hroch* z *Dobřenic,* jenž roku 1407 skrze Mikuláše z Bílska odpíral provolání dědictví jakéhosi v Dobřenicích po smrti Jechy a manželky jeho [6]) a až do r. 1409 držel dva dvory kmecí v Kratonozích, *Matyáš* z *Dobřenic* a ze Syrovátky, jenž r. 1410 svědčil a za husitských válek zemřel, a konečně *Předbor* z *Dobřenic,* poručník sirotků po Hynkovi z Dubé na Třebechovicích, jenž se vyskytuje od r. 1415, a následovně *Jan* z *Dobřenic,* vyskytující se od r. 1450 jako vladyka čacký a srdnatý. [7]) Současně se připomíná *Kunat* z *Dobřenic* r. 1453 jako bojovník. [8]) *Zdislav* z *Dobřenic* obdržel r. 1451 práva nějaká po Hlaváčovi z Dobrého Pole a držel Dobré Pole až do r. 1464. [9]) Roku 1465 dne 21. ledna umlouvali se Jan dotčený a Petr bratr jeho o dědictví, kteréž měli posud v nedílnosti a byli za díl od strýce svého Zdislava přijali. Byl to v Dobřenicích kopec Bohunkovský (t. j. tvrziště, na němž stála tvrz Bohunkova, dvůr, sad, dvůr Hrochovský a jiné dědiny); i usnesli se, že zůstanou ve společném držení. [10]) Petr měl manželku Kateřinu z Onšova, která jej přečkala

---

[1]) Přední pomůcka v Pam. arch. IX. 434 „Dobřenští z Dobřenic“ od A. Rybičky, též v. Bienenberg, Alterthümer II. 82. [2]) Totiž že Dobromir, bratr Byda, zakladatele města Bydžova, založil r. 780 dvůr Dobřenice. Na základě lživé této zprávy slavili také Dobřenští r. 1780 tisícileté jubileum starožitného rodu svého. Rovněž jest vymyšleno, co vypravuje Paprocký o rodině té k r. 1090 (st. pan. 254), což pozorného pozorovatele hned tajno nezůstane. [3]) Bienenberg Gesch. v. Königgrätz, Alterth. II. 83. Sem do naší genealogie nepatří Čeněk z Dobřeně (Dorzienie a nikoliv Dobrzienicz), r. 1384 kollator kostela v Ratěnicích, a Jindřich z Dobřejovic (lib. erect. XII. F 12 má státi Dobrzieuicz), jenž nadal kostel Čestlický, což opraveno budiž v Pam. IX. na str. 434. [4]) DD. 13 f. 1, 5. [5]) DD. 14 fol. 1. Rel. tab. I. 599, II. 38, lib. erect. VIII. 43, conf. VII. F 4. [6]) DD. 14. f. 31. [7]) Arch. Třeboň. a Drážďan. [8]) Arch. Drážďan. [9]) Rel. tab II. 236, DD. 5 str. 165. Viz i DD. 19 str. 96. Byli tehda dva Zdislavové. [10]) DZ. 250. H 17.

a před r. 1483 zemřela. Z manželství toho byly děti, ale neumíme jich jmenovati.[1]) *Jan starší, Jan mladší* a *Petr bratří z Dobřenic* připomínají se r. 1480.[2]) *Zdislav z Dobřenic* seděním na Dobřenicích splodil 7 synův: *Jana mladšího, Kunatu, Oldřicha, Viléma, Hynka, Bohunka* a *Mikuláše.* Pozoruhodno jest, že synové tito s otcem svým učinili r. 1472 smlouvu rodinnou, aby statek jejich po otci společně měli i také co by se kterému koupí dostalo kromě dědictví po ženě, to aby zůstávalo zbožím rodinným.[3]) Ze synů těchto nazýval se Jan potom tuším starším a připomíná se do r. 1513.[4]) Druhý bratr *Kunata* nazývá se r. 1496 mladším na rozdíl od Kunaty, který seděl na Vinařích a Nepolisech.[5]) Třetí a pátý bratr se po r. 1472 nepřipomínají. (Dotčený pan *Kunata* [tehdá starší řečený] přichází r. 1493 vedlé Jana Dobřenského jako svědek v privilegiích města Nového Bydžova, od Petra a Haška z Vartemberka potvrzených; tehda seděl na Nepolisech a r. 1488 na Vinařích, jsa rukojmí za řečeného knížete Jindřicha.) Čtvrtý bratr Vilém jest týž, jenž se potom starším nazýval.

Bohuňkovi potomci založili linii Barchovskou; Mikuláš konečně stav se pánem na Jencově Lhotě, založil linii novou, která i z dědičného spolku s jinými liniemi vystoupila. Jak se zdá, ujal napřed Dobřenice a Kratonohy nejstarší z bratří *Jan Dobřenský z Dobřenic*, po němžto zůstali dva synové, *Zdislav* a *Vilém.* Tento ujal Dobřenice, ale nemohl jich pro dluhy udržeti; za tou příčinou učiněna jest r. 1538 v pátek po hodu p. Marie na nebevzetí rodinná smlouva, jíž Vilém postoupil Kratonoh a Obědovic bratru svému Zdislavovi v 1800 kop., jenž tudíž založil zvláštní větev Kratonožskou, tvrz pak Dobřenice s příkopem, dvůr popl. a ves s podacím prodal *Maršovi Dobřenskému z Dobřenic* „a jeho dědicům mužského pohlaví“ za 2450 kop gr. č.[6]) Pro tu věc však ještě byly spory, neboť Zdislav prodléval touž smlouvu ve dsky zemské vložiti.[7])



Čáp, kterého Petr Čáp Dobřenský z Dobřenic nakreslil r. 1539 ke svému podpisu. (List v Brodě Českém.)

Z dob Vilémových dochovala se nám tato pěkná paměť:

Uroz. vladyce p. Vilemovi Dobřenskému z Dobřenic a na Dobřenicích př. n. m.

Službu svú, oc. Věz, že jest na nás vznesl skrze suplikaci svou uroz. vladyka Jiřík Haša z Újezda, kterak by on nějakého kněze Šimona, faráře v Dobřenicích, s osadními a příslušejícími k faře své na Bykáni za správci duchovního smluvil a zjednal, a když jest podlé té smlúvy pro téhož faráře ten pondělí po sv. Filipu a Jakubu ap. b. nyní minulých své lidi vyslal, že se jim od lidí tvých překážka, tak jakž zprávu toho máme, dosti neslušná stala, že u vsi Dobřenice mezi ploty veliký počet zbrojných lidí tvých pohrůžky týmž vyslaným činíce, téhož kněze Šimona propustiti jim sou nechtěli, a že sou s nemalou škodou též poslové zase domuov navrátiti se musili. Protož tobě z úřadu našeho poroučejíce přikazujem, aby ty téhož kněze Šimona hned, jakž tebe toto psaní naše duojde, všech výmluv na straně nechaje propustil. Pakli by co v tom za výmluvu jmíti chtěl, tedy tobě pokládáme toho rok v úterý před sv. Urbanem najprve příští, aby ty na ten den před námi na hradě Pražském stál a toho se spravil, proč jsi téhož kn. Šimona propustiti nechtěl, a my tu zprávu tvú vyslyšíc a jí vyrozumějíc, pokudž nám v tom dále a úřadu našemu náležité bude, chceme se k jedné každé straně spravedlivě zachovati. D. na hradě Pražském v úterý po sv. Stanislavu l. p. 1530.

Hejtmané království.

Mareš prodal Dobřenice r. 1542 na ten způsob, jako smlouva před tím učiněna byla, za 2450 kop gr. č. Petrovi Čápovi z Dobřenic, jakožto poručníkovi sirotků po někdy Janovi starším Dobřenském.[8])

Tento Jan starší byl syn nějakého z bratří r. 1472 jmenovaných a byl již r. 1542 mrtev, zůstaviv z manželky Anny Malovcové z Chýnova syny *Jana, Zdislava* a *Zdeňka;* po jeho smrti psal se starším Jan syn Petrův a vnuk jednoho z bratří r. 1472 uvedených. Dotčení bratří prodali r. 1544 zboží Dobřenské Markétě z Mečkova na Obědovicích, vdově po někdy Mikulášovi Dobřenském a poručnici dětí s týmže Mikulášem splozených.[9]) Nyní se teprve jedna linie rodu toho trvale na Dobřenicích usadila. Zakladatel linie této byl Petr, jenž měl dva syny *Jana* (r. 1541—1551 staršího) a *Mikuláše* (před r. 1544), kterýžto poslední s Markétou z Mečkova syny *Petra* a *Jana* splodil. Řečený Jan (r. 1541—1551 starší) nabyl dvoru šosovného Klouzkova u Jaroměře, kdežto seděl s chotí svou Mandalénou z Hustiřan. Poněvadž Markéta

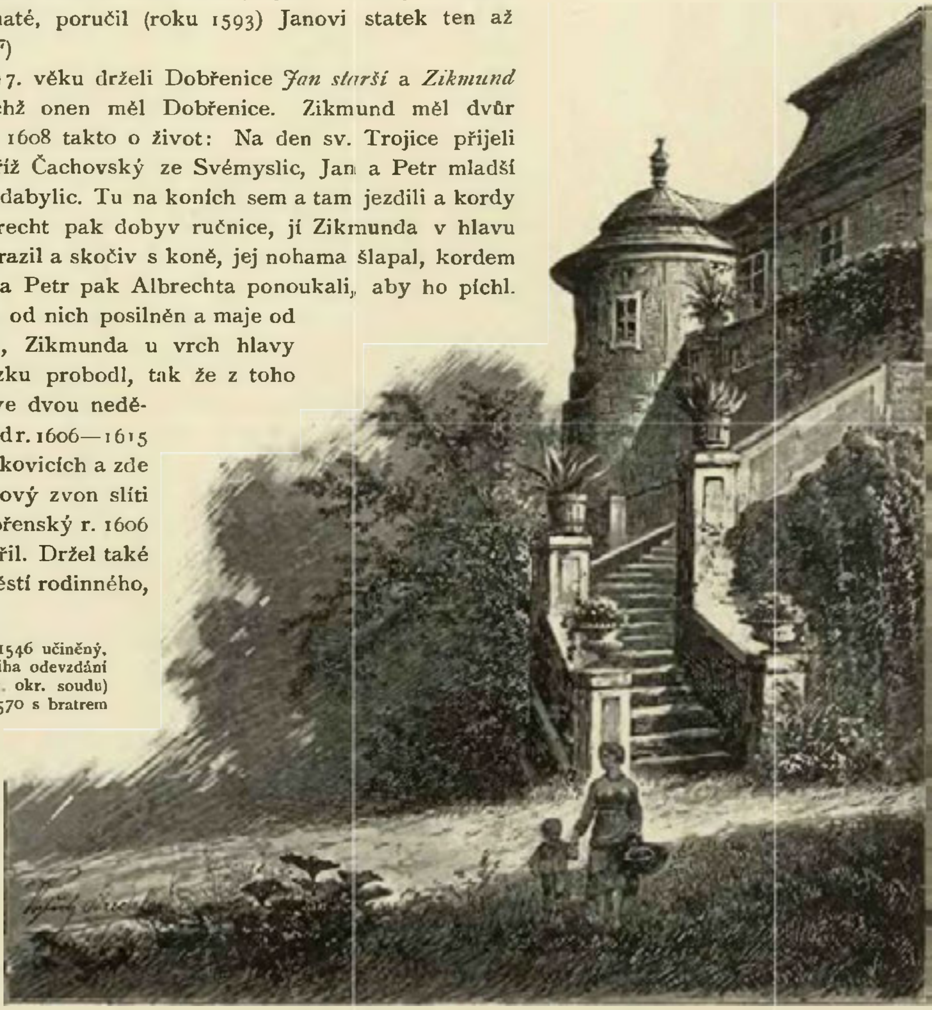
[1]) DD. 17 f 5. Rozrod Dobřenských za té doby vůbec nelze poznati, poněvadž se byli již velice rozplodili. Roku 1467 připomínají se i Jiřík a Adam Dobřenští na Kratonozích; asi v ty časy seděl Ješek z Dobřenic v Libčanech. [2]) Rel. tab. II. 381, arch. č. VI. 520. [3]) DZ. 249. C 26. [4]) Arch. č. IV. 204, VI. 263, bibl. Praž. [5]) Arch. č. IV. 190, arch. Bydžov. DZ. 249. A 1. Kunata mladší držel dvůr v Dobřenicích (později Hnidkovský). Synové jeho byli Jindřich a Petr Čáp. (Reg. 10 F. k. s. S 2.) [6]) DZ. 41. H 6. Vilím vládl potom na Brloze a Benešovicích. [7]) Reliq. tab. I. 329, DZ. 1. I 28. [8]) Reg. 5 F. II. k. B 13. DZ. 1. I 28 a 41. H 10. [9]) DZ. 45. F 14.

z Mečkova brzo po r. 1544 zemřela, uvázal se ve správu Dobřenic, pročež i pánem na Dobřenicích se nazývá.[1]) Dokončiv své poručnictví r. 1557 odebral se zase na Klouzkov, kdež ještě před r. 1558 zemřel. Synové po něm zůstalí *Jiřík* (starší), *Petr* a *Mikuláš* r. 1558, majíce dluhy některé v městě Jaroměři, darovali je Mandaléně, mateři své, a potom se o vše zboží po otci zděděné rozdělili.[2])

Řečení již bratří *Petr* a *Jan* dosáhli r. 1557 let svých.[3]) O Petrovi nic nevíme, tím více se nám o Janovi zachovalo. Jan tento, napřed mladší, později starší řečený, byl hospodářem polním a zanášel se bedlivě chováním dobytka všelikého a zvláště koňského; v tom vynikl tak, že jej pokládati můžeme mezi nejlepší hospodáře toho času. Býval dlouhá léta (1550—1580) regentem na panstvích rozličných vrchností a u věci té velice proslul, jakož k tomu zřejmě ukazuje obšírné dílo, které o hospodářství vzdělal a zůstavil. Roku 1571 dal slíti zvon do kostela Dobřenského.

Při tom byl pán nepokojné povahy. Roku 1563 zsekal ve dvoře Syrovátce Mikuláše Rohovláda, pána tudíž; málem se mu tak stalo r. 1576 skrze Adama Kamenického z Vitiněvsi.[4]) Na Bartoloměje Fldu ze Svémyslic měl spadeno; psal o něm jednou (r. 1579), „že jest syn jednoho sedlského robotného člověka z Dymokur," a jindy, „že jest jednoho prostého sedláka nebo formana syn."[5]) Opět o něm pravil r. 1580, „že jest psanec a sedlák."[6]) Kromě toho míval pře o meze a r. 1592 nějakou při s pány Hradeckými o plat ke kostelu sv. Petra na předměstí Hradeckém, v němž pohřbena byla sestra jeho Eliška. Roku 1593 vzat jest do soudu purkrabského v Hradci, avšak zemřel nedlouho potom (r. 1593, 27. dubna) a pochován jest v kostele Dobřenském. Dcery jeho Kateřina, Eliška a Johanka táhly se k Dobřenicům, ale poněvadž byly tyto statkem jen v mužském rodě dědičným, uvázal se v něj *Jan mladší Dobřenský* z *Dobřenic na Miskolezích.* Soud zemský stížnostem sester místa nedal, nýbrž kázav jim vydati šaty choděcí a pernaté, poručil (roku 1593) Janovi statek ten až do rozeznání té pře.[7])

Na počátku 17. věku drželi Dobřenice *Jan starší* a *Zikmund mladší*, bratří, z nichž onen měl Dobřenice. Zikmund měl dvůr v Říkově a přišel r. 1608 takto o život: Na den sv. Trojice přijeli k němu Albrecht Kříž Čachovský ze Svémyslic, Jan a Petr mladší bratří Strakové z Nedabylic. Tu na koních sem a tam jezdili a kordy „šarmiclovali." Albrecht pak dobyv ručnice, jí Zikmunda v hlavu udeřil, jej na zem porazil a skočiv s koně, jej nohama šlapal, kordem tloukl a sekal; Jan a Petr pak Albrechta ponoukali, aby ho píchl. V tom Albrecht byv od nich posilněn a maje od Petra rapír půjčený, Zikmunda u vrch hlavy uhodil a až do mozku probodl, tak že z toho ztlučení a zbodání ve dvou nedělích umřel.[8]) Jan byl od r. 1606—1615 také pánem na Chvalkovicích a zde r. 1606 do kostela nový zvon slíti dal; také kostel Dobřenský r. 1606 novým zvonem opatřil. Držel také statek Miskolezy. Štěstí rodinného,



Část zámečku Holovouského. (Pohled z parku.)

---

[1]) DZ. 8. A 21, vklad, 1546 učiněný, smlouvy z r. 1544. [2]) Kniha odevzdání r. 1554 v Jaroměř. (u c. k. okr. soudu) B 5. Petr srovnal se r. 1570 s bratrem svým Mikulášem (žil ještě roku 1587) o spravedlnosť svou „na dvoře při městě slove Klouskově" (ib. H 2 a P 15). Jiřík nazývá se r. 1550 seděním na Dobřenicích. (Reg. 15 F k. A 5) [3]) DZ. 12. I 20. O Janovi r. 1562 viz DZm. 43. N 28 [4]) Reg. 15 F. k. s. P 16, 20 F. k L 10. [5]) DZm. 120. D 28, E 2. [6]) DZm. 126. C 17. [7]) Dsky Zemské m. 224. B 6. [8]) DZm 122. O 13. Třetí bratr Bernart byl r. 1608 mrtev.

jak se zdá, neměl; r. 1611 zemřel mu první syn jeho Jan Jindřich mladší ve dvacátém roce, a po něm též smrtí následoval druhý syn Jiří Kryštof r. 1622 u věku 15 let. Bylať to pro Jana našeho trpká pohroma, již pak ještě jiné neštěstí následovalo. Jan v bouřích stavovských r. 1618—1620 měl platné účastenství; direktorům se zakazoval, že chce s nimi státi, a lid slezský vedl do Čech; proto r. 1622 odsouzen jest polovice statků svých. Dobřenice prodány roku 1623 *Albrechtovi V. E.* z *Valdšteina* za 16.000 k. míš. [1]) Jan starší byv ze staletého sídla předků vypuzen, odebral se do Chvalkovic; zde nepřečkav dlouho ztráty jmění svého, zemřel hořem r. 1624, 30. ledna, a pochován jest v kostele Chvalkovském [2]) Přetrval ho syn Rudolf a dvě dcery.

Kníže Frydlantský nemínil si podržeti Dobřenic, any byly od statků jeho příliš vzdáleny, pročež prodal statek ten r. 1623 *Alžbětě ze Vchynic*, rozené *Krajířce* z *Krajku* na Chlumci a Zásmucích. [3]) Paní tato byla manželkou pověstného Vácslava ze Vchynic, jehožto ve všem neštěstí nikdy neopouštěla, strasti jeho oslazovati se snažila a jej do vězení i žaláře doprovázela. Syn z tohoto manželství pošlý *Jan Oktavian* zdědil po otci a mateři všechny statky a přikoupil r. 1623 k tomu Hrádek nad Poděhusy a Mančice za 51.300 kop míš. od nezletilých dědicův n. Jana Kryštofa Myšky ze Žlunic. [4]) Z této summy trhové sice Jan Oktavian nějakou část zaplatil Rudolfu Ferdinandovi Myškovi (synu Jana Kryštofa), vždy však dobrá část za ním zůstávala. Rudolf se ani doplacení nedočkal, a nároky na peníze ty zdědil ujec jeho *Karel Kunata Dobřenský* z *Dobřenic* na *Vorli*. Lepší nebylo příležitosti nabyti zase statku rodinného, jako právě nyní. Po učiněném vyjednávání o tom postoupil Jan Oktavian na doplacení za Hrádek zboží Dobřenského svrchupsanému Karlovi Kunatovi. [5]) Ale zboží to se dřevnímu statku nevyrovnalo; byloť v tehdejších bězích válečných velmi spustošeno a téměř všech obyvatelův prázdno, tak že r. 1650 se tam čítalo toliko 50 osob dospělých obojího pohlaví, k víře katolické se přiznávajících. Zejména i naše tvrz byla úplně vyvrácena a sbořena; r. 1672 čteme o ní jen tato slova: Místo„ kde předešle tvrz bývala, něco málo zdí stojí, v něm jsou 2 sklepy, šacuje se za 50 kop. [6]) Karel Kunata nadělal mnoho dluhů, čímž zavinil, že zboží Dobřenské opět přišlo do rukou cizích. Statek držel po něm ještě syn jeho *Kunata Lev*, jenž učinil r. 1657 předepsaný slib věrnosti a oženil se s Lukrecií z Dobřenic, s níž splodil potomky. Ale právě tyto potomky nenacházíme v držení Dobřenic, než *Zdeňka Karla Dobřenského* z *Dobřenic* „a jiné společníky.“ [7]) Za těchto držitelů bylo právě právo vedeno na Dobřenice pro dluhy n. Karla Kunaty, a pustá tvrz se dvorem a vsí odhádána jest r. 1672, 31. října Kašparem Maximiliánem Bechyní z Lažan, místokomorníkem, předním věřitelům, totiž *Anně Kateřině Plotové* (z Konařin), rozené z *Binau*, *Jetřichu Myškovi ze Žlunic* a *Lidmile Rašínové*, rozené *Myškovně*. [8]) Z nich Anna Kateřina dostala na svůj díl práva odhadního „pravou polovici statku Dobřenic,“ již r. 1675, 23. srpna *Rudolfu Jindřichu Odkolkovi* z *Újezdce*, hejtmanu kraje Hradeckého, prodala. [9]) Odkolek bezpochyby také ostatní polovici na sebe převedl. Držev Dobřenice skorem 20 let, prodal je r. 1693, 24. dubna *Bohuchvalu Jaroslavovi Dobřenskému* z *Dobřenic* a na Nesytě za 47.000 fl. rh. [10])



Znak pánů Kostků z Postupic.

Bohuchval Jaroslav byl synem Jana Petra z Dobřenic na Hoř. Teplicích a Eleonory Marie z Náchoda, jež se vdala po druhé za Jana Jiřího ze Šenkysa a dvůr na Klouzkově koupila. Dvůr ten

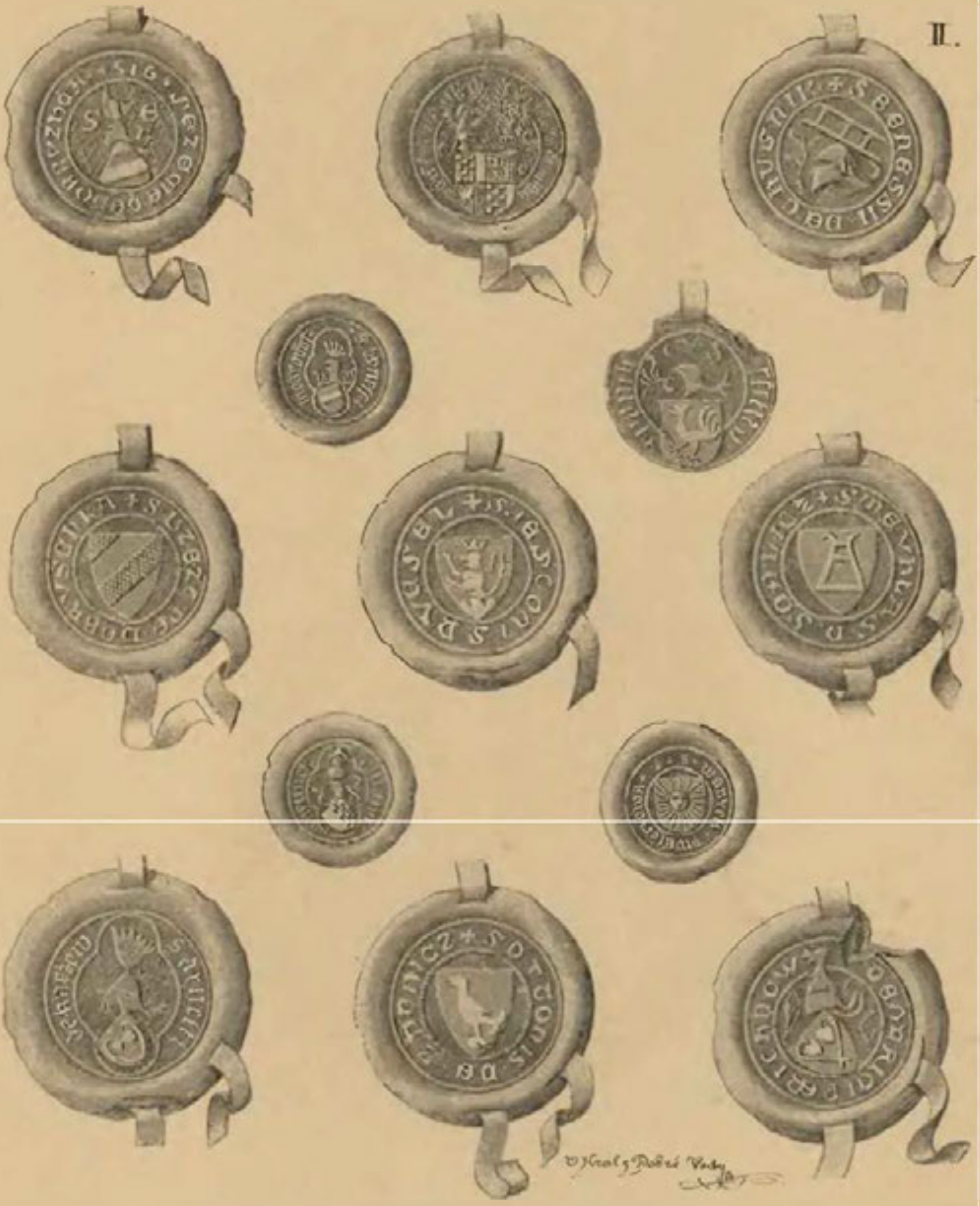
[1]) Bílek, Děje konf. 7 . [2]) Jan byl první Dobřenský, jenž se usadil v Čáslavsku a držel zde od r. 1617 Madletín. [3]) DZ. 141. G 18. [4]) DZ. 143. D 3. [5]) DZ. 148. L 11. [6]) DZ. 30. C 18. [7]) Roku 1665 zvedena jest na Dobřenice Benigna Kateřina, vdova po Jiřím Bedřichovi Dobřenském. (DZ. 114. H 15.) [8]) DZ. 30. C 16—27. [9]) DZ. 391. Q 30. [10]) DZ. 402. R 22 „Bauchwald Jaroslav D. von D. auf Nimmersat“. Přirovnej také Pam. arch. IX. 873—874.

Bohuchval sice zdědil, ale zase prodal. Po něm se Dobřenice tuším dostaly *Bojislavu Fridrichovi*, jenž se také jmenoval seděním na Nesytě. Řečený Bojislav byl komořím a tajným radou vojenským u kurfiřsta Braniborského, mimo to také držitelem Kunschendorfu a Strekenbachu ve Slezsku. Pro své služby platné (r. 1683 vedl k Vídni pomocné vojsko Braniborské) a starožitnost rodu svého byl společně se strýcem svým Ferdinandem Rudolfem Dobřenským na Chvalkovicích majestátem císaře Leopolda r. 1696, 18. června daným do stavu panského Římské říše a zemí koruny české povýšen. Nezůstavil však dědiců přirozených, tak že všechny statky linie té dědil strýc *Ferdinand Rudolf*. Jak se zdá, byla tvrz buď po r. 1693 aneb za Ferdinanda Rudolfa opět obnovena a v novověký zámek přestavena. Podobněž Ferdinand i zámek Chvalkovský znovu přestavěl. S manželkou svou Magdalénou Borynkou ze Lhoty neměl dítek a zemřel dne 27. prosince r. 1707. Zboží jeho připadlo větvi Bračické,[1]) jež je držela ještě za naší paměti.

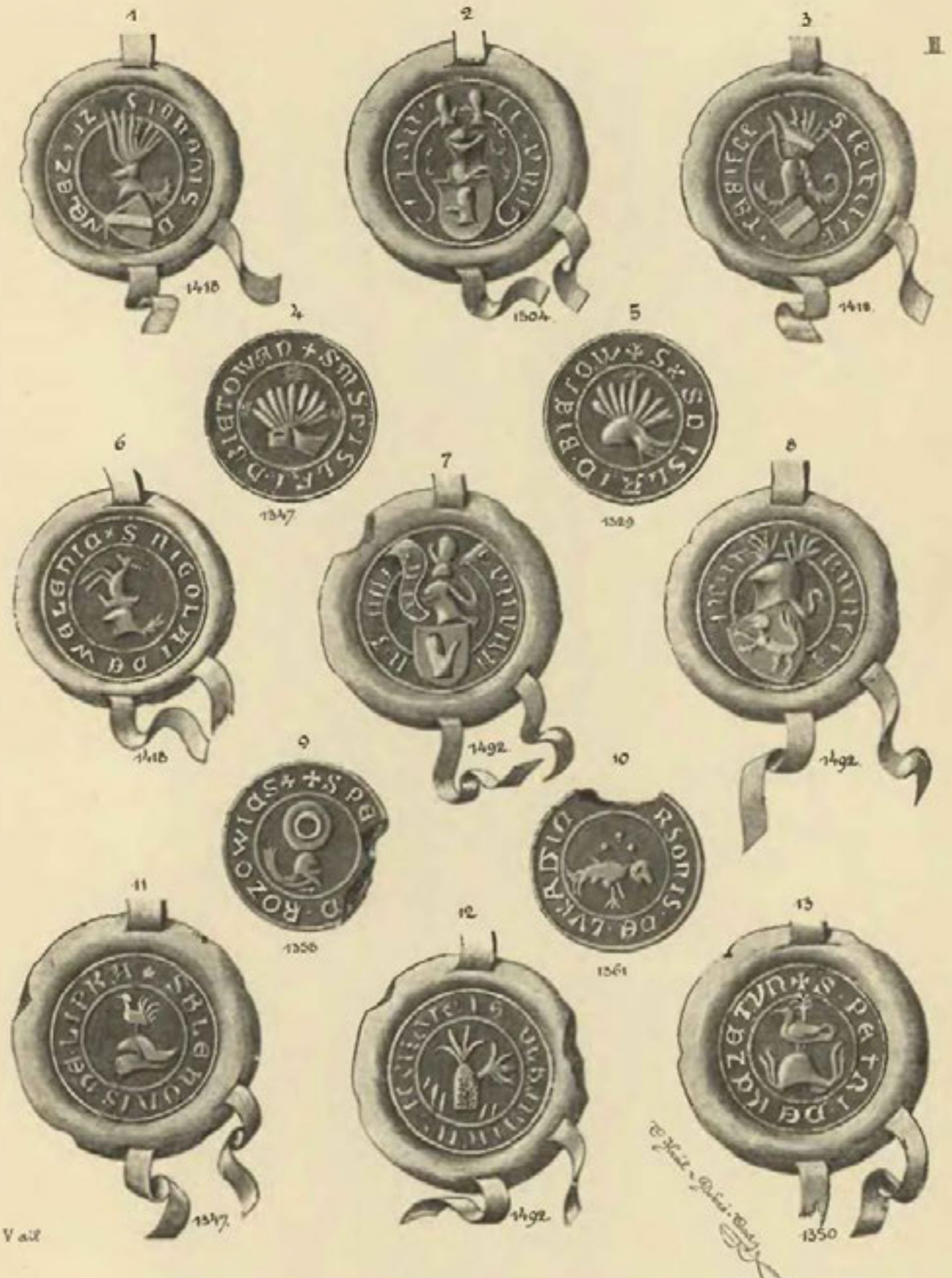
[1]) Z větve této žil tehda *Karel Ferdinand z Dobřenic*, jenž držel mimo Dobřenice, Chvalkovice a Svinišťany také Neděliště s Hoděčínem, Chlum, Radikovice a Dlouhodvory. Oddav se službě veřejné, byl Karel Ferdinand JMC. radou, soudcem zemským, hejtmanem kraje Hradeckého a býval potřebován také k jiným důležitým pracím a jednáním zemským i krajským. S manželkou Eliškou Strakovnou z Nedabylic splodil syny *Václava Petra*, *Františka Karla* a *Jana Josefa*, pak dceru Marii Elišku. Zemřel r. 1734 a pohřben jest v Nedělišti. Eliška vdova po něm zůstalá obnovila roku 1740 se synem svým Václavem chrám Dobřenský. Po smrti Karla Ferdinanda rozděleno jest pozůstalé po něm zboží mezi jeho tři syny, tak že nejstarší Václav Petr obdržel Dobřenice, Něděliště a Hoděčín, druhý Frant. Karel Chlum, Radikovice a Dlouhodvory, a nejmladší, tehdáž ještě nezletilý Jan Josef Chvalkovice, Svinišťany a Bukovinu. Václav byl roku 1736—1738 hejtmanem kraje Hradeckého, JMC. radou, komořím a radou soudu zemského; týž vystavěl znovu r. 1740 zámek v Dobřenicích a zřídil při tamním farním chrámu kryptu čili pohřeb rodinný. K manželství pojal r. 1752 Marjanu Annu de Fours, ovdovělou Bernesovou de Rosano, která mu zapsala statky své Úhrov a Příbram v Čáslavsku a r. 1765 odkázala tolikéž statek Nejepín tamže. Roku 1775 byly statky jeho od zbouřeného tehda lidu selského pustošeny a jmenovitě byl tehdáž také zámek Dobřenský porušen a chované tam rozličné věci skvostné a památky starožitné zkaženy, zámek ten byl však nedlouho po té zase zcela opraven. Roku 1781 způsobil na zámku tom velikou slavnosť rodinnou, totiž památku tisíciletého trvání rodiny Dobřenských v Čechách, poněvadž prý r. 781 Dobromír syn Bydův založil Dobřenice. Nemaje dědiců, jmenoval Václav kšaftem (d. r. 1783, 2. října) bratra svého Jana Josefa dědicem, jenž držel nyní veškeré zboží rodinné. Jan zemřel r. 1796 zůstaviv syny *Jana Václava* a *Prokopa Jana*. Onen se stal pánem na Dobřenicích, Chlumu, Syrovátce, Hoděčíně, Nedělišti a Sichtenšteině, s manželkou svou Marianou Perglarovou z Perglasu splodil syny *Michala*, *Antonína*, *Jana* a *Ludvíka*. Michal zdědil Dobřenice, Neděliště a j. v., pozbyl však statků svých a jmenovité i původního sídla rodiny, Dobřenic, kteréž prodány jsou r. 1863 způsobem exekuce.



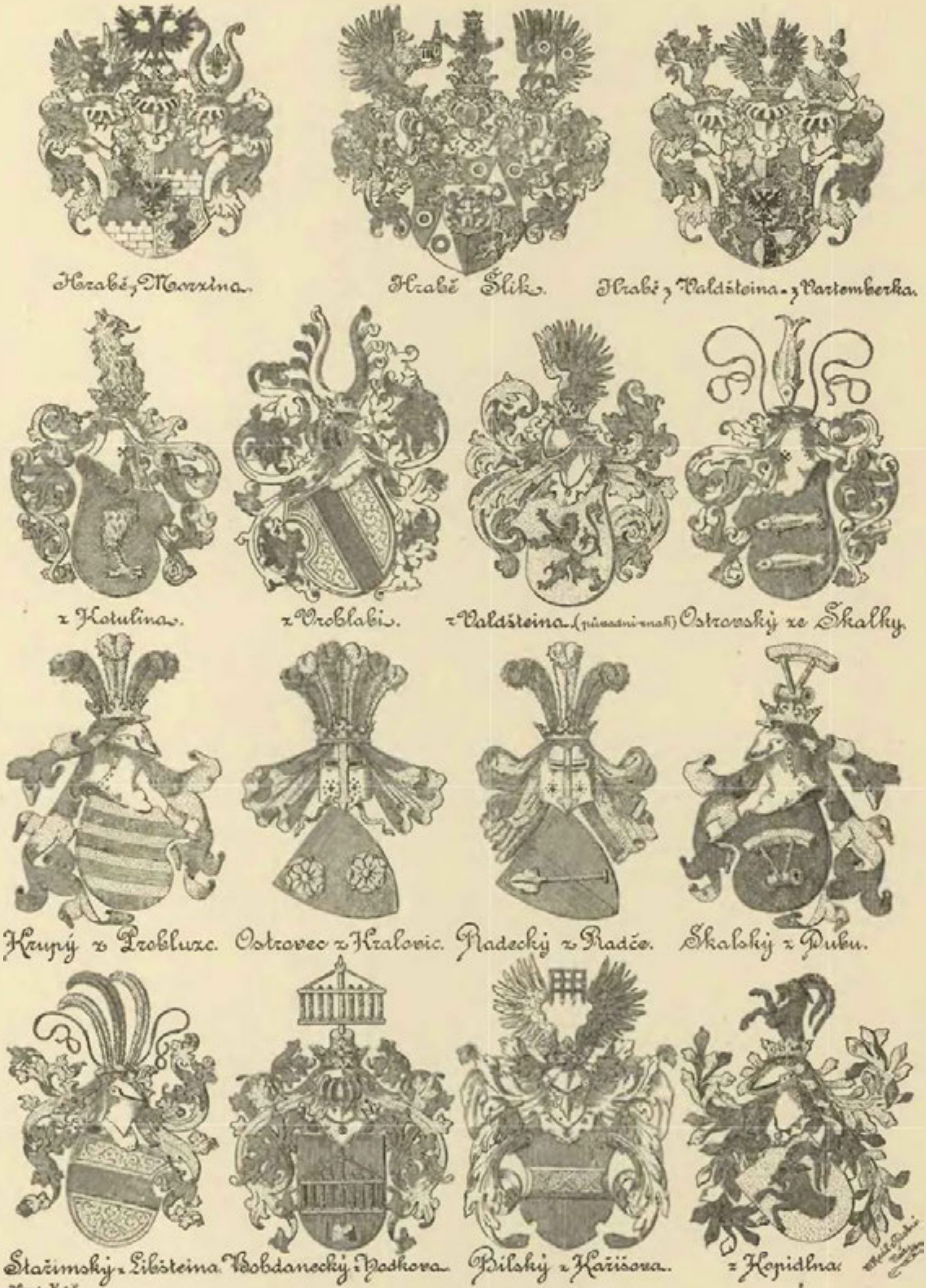
II.



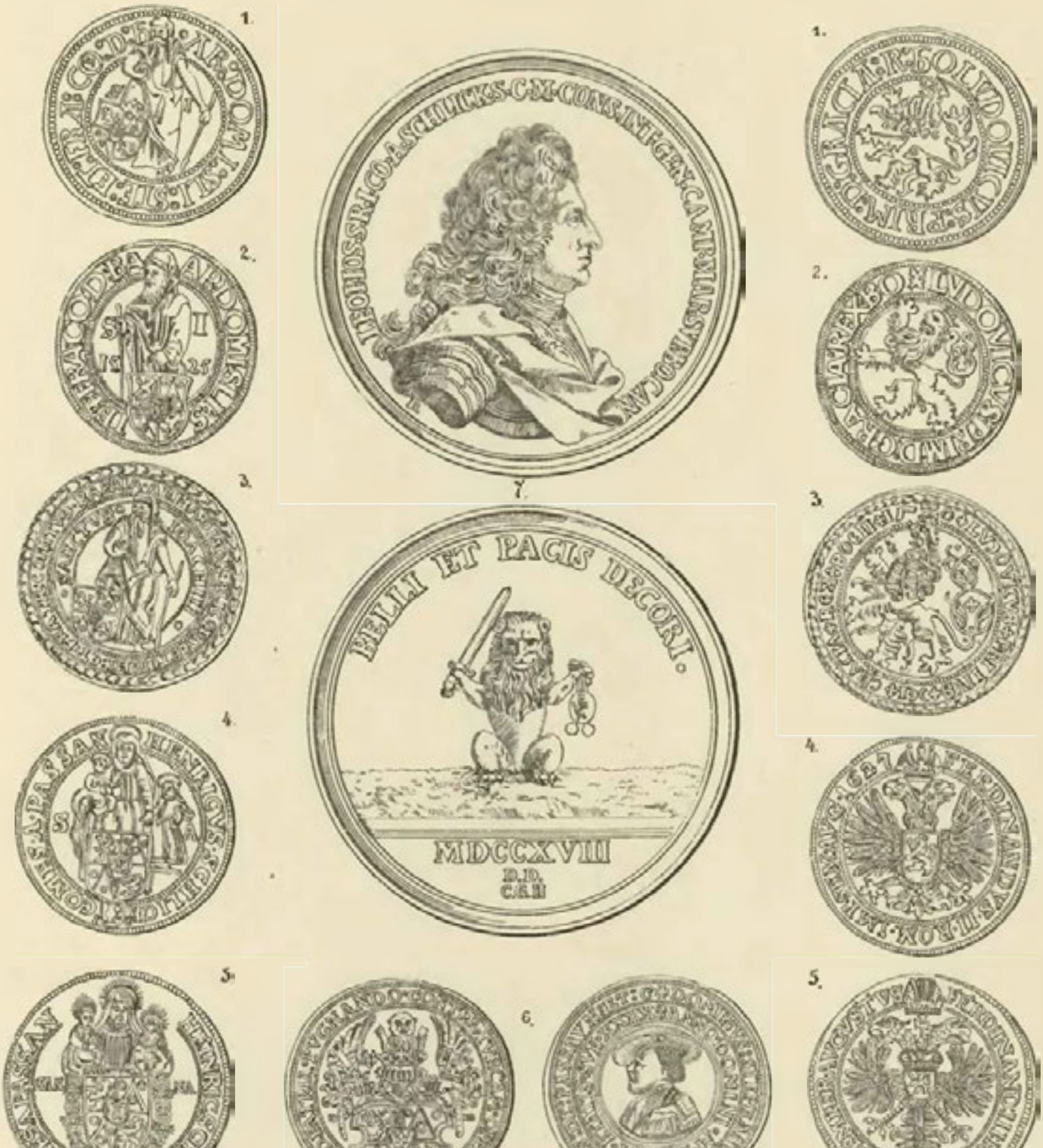
Pečeti rodův ve východních Čechách usedlých.



Pečeti rodů ve východních Čechách usedlých.



Znaky rodin ve východních Čechách osedlých.



Medaile a mince rodu Šlikovského.

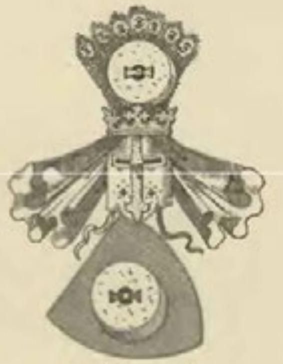

Odkolek z Újezdce.


Kníže Piccolomini.


Kníže Šaumburk.


Leux z Leuxensteina.


Litický z Šonova.


z Veitmile.


z Dohalic.


z Chlumu


Král z Dobré-Vody


Zilvar ze Silbersteina.


Maušvic z Armenruhe.


Harant z Polžic


Hradecký z Hradce

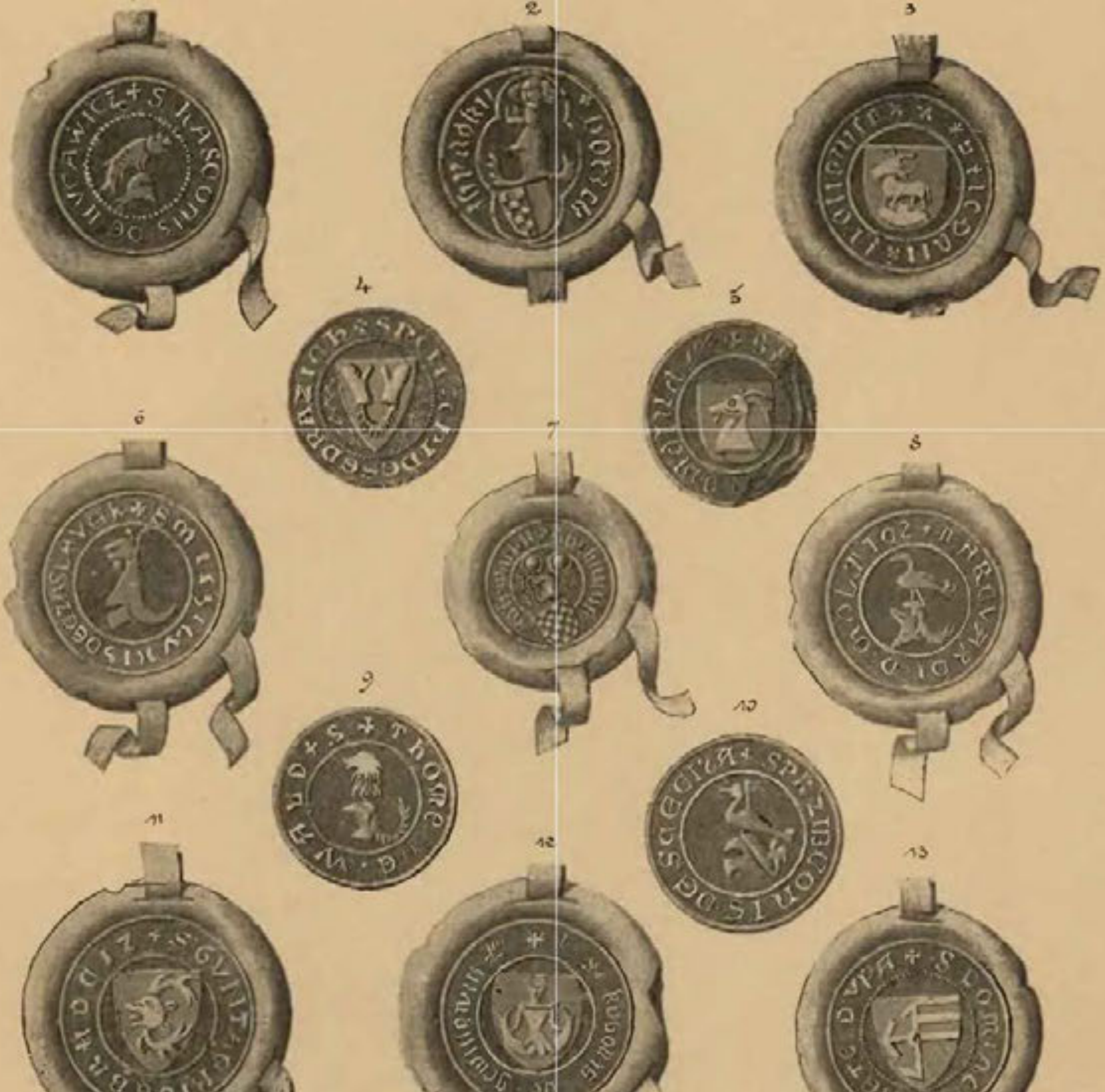

Ostromiřský z Rokytnika


z Čertorej

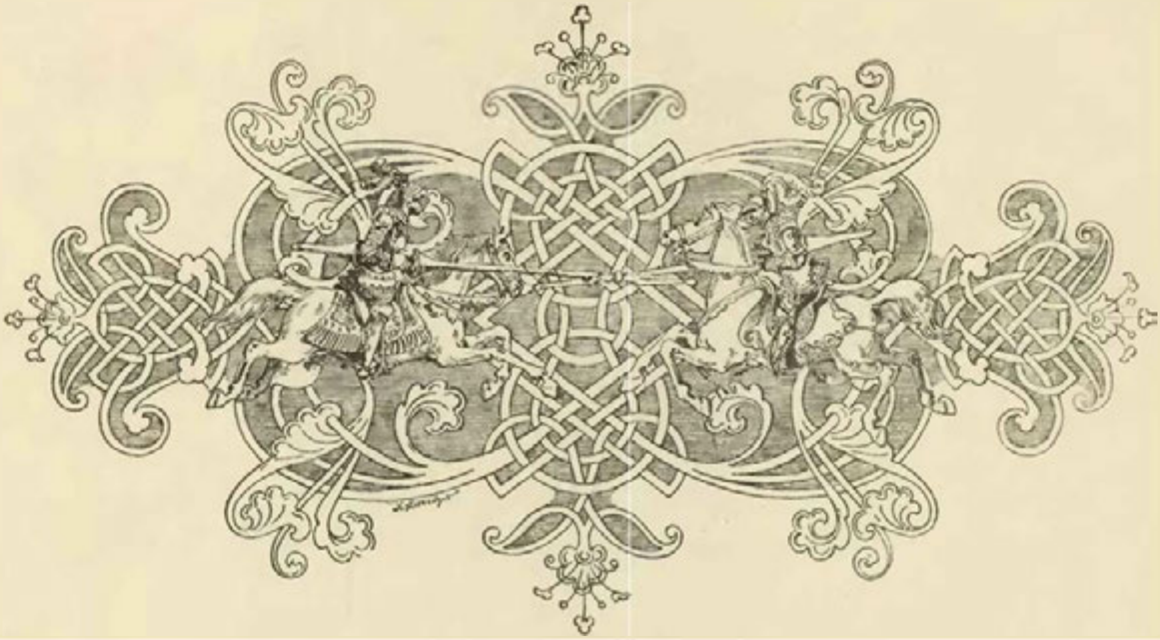

z Labouně.

Hrady V díl.

Znaky rodin ve východních Čechách osedlých.



Pečeti pánův a vladyk z východních Čech.



SEZNAM ČLÁNKŮV.

SEZNAM VYOBRAZENÍ V TEXTU.

SEZNAM OBRAZŮ MIMO TEXT.

Seznam pečetí.

A. Pečeti pánův a vladyk z východních Čech.

1. Haška z Lukavice (1361): nad přilbicí mořský pes + s. hasconis . de . lvcawicz (Arch. Břevnov.)
2. Bořka z Hrádku (1451): štít polovičný s šachovnicí, v pravo nad přilbicí hlava ženská + borzek z hradkv (Arch. gub.).
3. Štěpána Anděla z Ronovce (1432): na štítě býk * * * stiepan * z ronowce (Arch. gub.).
4. Neplacha ze Sendražic (asi ok. r. 1290): dvě plechovnice spojené ozdobenou pentlí + s . neplachi de sedrazich. (Pečetidlo v česk. mus.)
5. Stranika z Kopidlna (1414): na štítě kozí hlava + s . . . . Kopidlna (Arch. Třeboň.).
6. Marše Saldy z Robous odjinud z Čáslavek (r. 1382): nad přilbicí kozí hlava + s . marsiconis . de . czaslavek (Archiv univ. Praž.).
7. Bohuňka Heřmanského z Adršpachu (počátkem 16. věku): šachovnice, nad přilbicí dvě koule + s . bohvniek . z adrzpachu (Pečetidlo ve sbírce Dr. Edv. Čermáka.).
8. Markvarta z Choltic (1401): nad přilbicí kačer . marcvardi . d . cholticz (Arch. Třeboň.).
9. Tůmy z Valu (1401): nad přilbicí lví neb psí hlava + thome . de . wald (Arch. Třeboň.).
10. Přibíka ze Štětína (1366): nad přilbicí ozdobenou kytou, kačer + s przibconis . de . scecina (Arch. bibl. Praž.).
11. Vyntíře z Brandýsa (1312): na štítě jelení hlava + s . gvntheri . de brandeiz (Arch. korunní).
12. Kuby z Jevišovic (1437): na štítě mořská panna pod korunou + s . kvbonis . de . gewissowicz (Arch. gub.).
13. Anéžky z Obřan, manželky Vítka ze Švabenic (1287): štít obsahující z polovice znak Švabenský (čtyři střely do čtverhranu spojené) z polovice znak Kunštatský (tři pruhy na hlavě štítu) + s . domine agnete . d . vpa (Arch. zem. Mor.).

B. Pečeti rodů ve východních Čechách usedlých.

1. Sezemy z Dobrušky (1364): na štítě pošikem dva pruhy, nad přilbicí křídlo neb prkno s pruhem, po stranách písmena S C + sig . sez me . de . dobruzhca (Arch. v Dobrušce).
2. Soběslava z Miletínka (1459): Štít křížem rozdělený na polovičný s šachovnicemi a orlicí s řebříkem, nad dvěma přilbicemi hlavy panenské a křídla šachovaná + sobieslai . de miletinek et pardubicz
3. Beneše z Choustníka (1353): nad přilbicí řebřík + s . benessii . de . chvsnik (Arch. Vratislav.).
4. Beneše z Mokrovous (1440): na štítě pruh na příč, nad helmou křídlo + s . beness . z . mokrovus (Archiv Hradec.).
5. Trystrama z Barchova (1512): na štítě kohout, klénot není zřetelný . . . . stram z barch . . (Arch. v Dobrušce).
6. Sezemy z Dobrušky (1364): dva pruhy mřežované pošikem + s . czezeme . dobrvschka (Arch. Vratisl.).
7. Ješka z Veselice (1363): půl lva pod korunou a na třech pahrbcích + s . iesconis . d . vesel (Arch. Vratisl.).
8. Nevlasa ze Skalice (1363): na štítě třmen + s . nevhlas . d . scalicz (Arch. Vratisl.).
9. Vaňka z Miletínka (1440): štít polovičný s šachovnicí, nad přilbicí hlava a poprsí panny + waclaw miletinek (Archiv Hradec.).
10. Vaňka z Valečova (1459): na štítu slunce + s + wanyek . z waleczowa + + (Archiv korunní).
11. Arnošta z Kácova a z Černčic (1432): na štítu dvě lekna, nad přilbicí křídlo + s arnesti . de kaczow (Arch. v Dobrušce).
12. Oty Ratolta ze Ždánic (1358): na štítě tetřívek + s . ottonis . de . zdanicz (Arch. Vratisl.).
13. Jetřicha z Rychnova (1364): na štítě dvoje lekno, nad helmou předmět nezřetelný (psí hlava) + teodrici de richnow (Arch v Dobrušce).

Opravy a dodatky.

Na str. 14. v řádce 3. zdola čti Kaufunk za Kaufnuk.
„ „ 17. „ „ 2. shora dodej: Náchodském.[1]) Nástupce jeho a strýc *Albrecht Jan Smiřický ze Smiřic* ujal Náchod, ale držel jej toliko 4 léta. Zemřel roku 1618 dne 18. listopadu zúčastniv se skutečně tehdejšího povstání.
„ „ 57. „ „ 1. zdola čti: DZm. 72, za DZ. 72.
„ „ 64. „ „ 1. „ „ Konec té pře na str. 245[1])
„ „ 79. „ „ 6. shora „ Piramovi za Priamovi
„ „ 85. „ „ 14. zdola „ Prorub „ Proub.
„ „ 90. „ „ 12. „ „ Grodce „ Brodce.
„ „ 110. „ „ 16. „ „ Stařimským „ Starunským.
„ „ 120. „ „ 12. „ „ Bohnicích „ Bobnicích.
„ „ 122. „ „ 38. shora „ Šmikouského „ Šmikonského.
„ „ 146. „ „ 4. „ „ Šumburka „ Šumberka

Na str. 152. v řádce 23. shora čti: Sandomirem za Saudomirem.
„ „ 172. „ „ 14. zdola „ Tamchyn „ Tomchyn.
„ „ 174. „ „ 2. „ „ viz pozn. 1. „ viz pozn. 2.
„ „ 239. „ „ 10. „ „ Stán „ Stan.
„ „ 253. „ „ 26. shora „ Hlubokou „ Hluboké.
„ „ 270. „ „ 26. zdola „ Mezi obcemi Kostelcem, Jičíněvsí a Dolany, kde posud jsou polnosti nazvané „v Mostkách“, stávala tvrz Mostek.
„ „ 272. „ „ 24. shora čti z Mostku za z Mostu.
„ „ 279. „ „ 7 zdola „ Kokota „ Kokotu.
„ „ 308. „ „ 18. „ „ Řehotským „ Řehořským.
„ „ 309. „ „ 34. shora „ Roku 1417 „ Roku 1377.
„ „ 312. „ „ 8. zdola „ příkopem i „ příkopem.
„ „ 344. „ „ 24. shora „ Radimští „ Radinští.
„ „ 345. „ „ 6. shora „ Vitanovští „ Vitonovští.
„ „ 347. „ „ 18. zdola „ Těšnice „ Třešnice.

REJSTŘÍK MÍST A RODŮV.

A.

B.

Ch.

I.

J.

K.

M.

N.

O.

S.

Š.

REJSTŘÍK VĚCÍ

z dějin osvěty, mravův, právnictví a předmětů starožitných. Pokládají se tu z pravidla všeobecné věci, a zvláštní jen tam, kde jest jediné o nich řeč.


MAPA
hradův zámkův a tvrzí
V PODKRKONOŠÍ
podle udání profesora Augusta Sedláčka
nakreslil Baltazar Kutina.
VÝKLAD ZNAČEK
HRADY
ZÁMKY
Tvrze
SILNICE
DRÁHY
Hranice zemské
PRUSKO
ŽACLÉŘ
ADRŠPACH
STŘEMEN
SKÁLY
TRUTNOV
VIZMBURK
ČERVENÁ HORA
NÁCHOD
HRADIŠTĚ
BECKA
LEVÍN
KUMBURK
BRADLEC
ŽELEZNICE
RÁČEK
VEJŠ
NOVÝ BYDŽOV
CHLUMEC
ŠTĚPANICE
KOŠŤÁLOV